UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R. P. Honorati Fabri, Societatis Jesu Theologi, Apologeticus Doctrinæ Moralis Eiusdem Societatis

Fabri, Honoré

Coloniæ Agrippinæ, MDCLXXII

Authoris Epistola præliminaris ad P. N. N. continent summam Doctrinæ Societatis de vera Opinionum probabilitate, quæ sub finem etiam specialiter confirmatur litteris Admod. Rev. Patris Ioannis Paulo ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-94565

Visual Library

HONORATI FABRI SOCIETATIS JESU, PITANOPHILUS.

DIALOGUS I.

De opinione probabili.

1. ANTIMUS. Sed quid tandem novi in iis transalpinis regionibus auditur? Nam ex quo fœlicem tibi reditum gratulatus sum, per tempus & otium tecum agere non licuit.

2. PITHANOPHILUS. Vix aliquid in hoc genere ineptè dici posse arbitror, quod longè velocior, & præcurrens fama non sparserit; equidem non rarò accidit, ut falsi rumores cum veris quasi fœdus, & societatem ineant; quò fiat, ut nihil ferè unquam veri scribatur, quod cum aliquo falso conjunctum non sit: res sine humanæ id ferunt, ut homines diversis factionum studiis acti, ea, quasi vera essent, scribere non cubirent, quæ licèt reipsa vera non sint, ipsi tamen vera esse, & pro veris haberi summopere percupiant.

3. ANTIM. Ita est, ut dicis, amantes sibi somnia fingunt; quidquid amamus, placet, quidquid aversamur, ingratum est, quamvis alioqui hoc placere, illud displicere potiùs deberet; prælucet quidem intelligendi facultas voluntati, quæ cùm reverà cœca sit, alterius oculis & lumine utitur; at cœcus herus etiam quò jubet, ductorem famulum agit, & cœca voluntas imperio & nutu eò animum inclinat, quò ipsa ultrò propendet. Sed dic amabo, Pithanophile, quid rumoris fervet apud Transalpinos?

4. PITANOPH. Quid & quantum rumoris geminum bellum, quo illæ provinciæ flagrant, ab aliquot annis pepererit, tibi cogitandum relinquo; geminum dixi; armorum scilicet & literarum, neque hoc fortè minùs sudoris, & atramenti, quàm illud sanguinis huc usque fudit: de armis & ferro nihil dicam; hoc enim literati homines, qualem te ipse reputo, minimè delectantur; de literariis illis dissentionibus nihil est etiam, quod dicam, quas nunquam tibi arrisisse, non certus modò, at certissimus sum: illæ autem præcæteris factiones ingratissimæ tibi accidunt, quæ ad religionem attinent; nec ab re opinor, cùm res periculi plena sit; eosque cieat animorum motus, & rixarum ignes accendat, quos nulla deinde authoritas pacare, nulla vis extinguere valeat.

5. ANTIM. Ita res profectò se habet: dissertationes illas clamosas etiam & inconditas utcunque tolerandas esse putarim, modò tamen rebus sacris & religioni parcatur; sed ne quid dissimulem, illas ego ferre non possum, quæ doctrinam morum, & fidei in grave discrimen adducunt: quis enim ferat hoc hominum genus, qui de rebus sacris profanè, de Christianis virtutibus scurriliter, de certissimis divinæ fidei dogmatis vix probabiliter disputant? Nec mirum, quid enim ab iis probabilia expectes, qui ex Catholicorum scholis receptissimam probabilitatis doctrinam, tanquam multiplicis erroris originem, proscribere conantur?

6. PITANOPH. Pergratum accidit, quòd hujus controversiæ mentionem feceris, cùm satis mirari non possim, cur homines aliqua ratione præditi, probabilitatis doctrinam ut nefandam ac erroneam rejiciant, sine qua ipsi nec agere, nec vivere possunt; quàm enim pauca esse putas, quæ certa & indubitata notione vel intelligentia homines complectantur? nullum sanè scholarum pulpitum docentium ac disputantium vocibus personaret, si doctrina probabilis proscriberetur; Porum, Senatus, rostra silerent, si oratores probabilibus argumentis agere non possent; & si mercatores certum duntaxat lucrum sperarent, & agricolæ certos fructus, certumque rei eventum homines, in omni negotiorum genere, totius mercaturæ, & agriculturæ & societatis publicæ ratio everteretur; si enim geometricas aliquot demonstrationes, & res divinæ fidei excipias, nihil profectò restat, quod probabilitatis limites transcendat.

7. ANTIM. Contraherem sanè quos liberaliùs concedis, præfatæ probabilitatis fines; multa enim esse crediderim, quæ citra fidei dogmata, & geometricas demonstrationes, certa notitione capiamus; de his tamen non disputo, quæ mihi facilè concederes, si res aut quæstio postularet: his tamen omissis, in tuam sententiam descendo; nec ab eo, qui rem intelligat, in dubium revocari potest, quin homines, probabili ratione freti, prudenter sentiant & prudenter agant: quasi verò humana fides, quamvis errori obnoxia, & probabili duntaxat nixa fundamento, abroganda sit, & antiqua historiarum monumenta voracibus flammis tradenda sint, quod sola scriptoris, qui & falli, & fallere queat, authoritate nitantur.

8. PITHANOPH. Non erunt, opinor, qui velint, probabiles omnes sententias abrogandas esse: quis hoc dicat, qui homo sit rationis compos? Id unum præsertim, quantum memoria teneo, refutare conantur, eam tantummodò sententiam probabilem in doctrina morum admittendam esse, quæ cum veritate consentiat.

9. ANTIM. Nulla igitur opinio falsa, probabilis censenda est; quid monstri? cùm enim id, quod probabile est, certum non sit, quis neget, tam falsum esse posse, quàm verum? probabilis igitur opinio falsæ opinioni minimè opponitur, cum falsa esse queat, sed improbabili; si ergo sententia probabilis in doctrina morum jure admittenda est, quidni etiam falsa, quæ revera probabilis sit, admittatur, cujus tamen falsitas ignoratur.

10. PITHANOPH. Nugantur haud dubiè, nec facilè videas, quid sibi velint, qui omnem opinionem falsam, quamvis alioqui probabilis sit, à doctrina morum excludunt; vel enim omnem probabilem omnino reprobant, vel aliquam admittunt: primum sine stultitia dici nequit; si autem aliquam probabilem ipsi approbant, quænam porrò illa erit? Vera inquies, non falsa: Sed quonam pacto veram à falsa certò distinguas? Elige unam, quam voles, datur optio, sed quæ tantùm probabilis sit, illa haud dubiè falsa esse potest, nec enim de illius veritate certò constat; sit falsa, cùm falsa esse possit; falsam igitur opinionem admittis, quæ probabilis est: patet igitur, omnem moralem opinionem certò ac verè probabilem admittendam esse, sive illam veram, sive falsam esse contingat: hæc, ni fallor, ita perspicua sunt, ut nemo, nisi perperam, negare audit: negare tamen non possum, nonnulla fortè à recentioribus adstrui ut probabilia, quæ fortè probabilia censenda non sunt, de quibus paulò pòst te consulam.

11. ANTIM. Rem acu tangis, Pithanophile: quidquid in doctrina morum, est verè probabile, prudentis hominis calculo donandum est; & quisquis agit juxta id, quod verè probabiliter sentit, prudenter agere censetur; at rectè mones, nonnulla quibusdam hominibus probabilia videri, quæ probabilia non sunt; nempe aliud est, revera esse probabile, & nonnullis videri probabile; sic multa vera esse videntur, quæ vera non sunt; multa certa, quæ deinde dubia esse comperimus; quis neget, hominem tam multis erroribus obnoxium, falli posse? In hoc igitur falli, quòd ipse aliquid probabile reputet, quod reipsa probabile non est; nonnulla igitur sunt & videntur probabilia; nonnulla sunt & videntur improbabilia; aliqua videntur probabilia, quæ tamen improbabilia sunt; alia demùm sunt probabilia, quæ à nonnullis improbabilia judicantur: Unde facilè concludas, primùm duntaxat ex his conscientiæ, ut vocant, sufftagari; ita ut ille prudenter ac rectè agere censendus sit, qui ex opinione verè ac certò probabili, morali scilicet, agit: imprudenter autem & malè, qui vel ex verè probabili, quam improbabilem putat, vel ex improbabili, sive probabilis, sive improbabilis illi videatur, nisi eum inculpata, vel invincibilis, ut vocant, ignorantia à peccato liberet.

12. PITHANOPH. Hinc facilè deduxerim, recentiorem illum hallucinari, de quo mihi tecum nudius tertius multus sermo fuit, qui vult, hæreticorum errores ideo illis esse probabiles, quia probabiles esse iis videntur.

13. ANTIM. Rectè profectò deducis; nullus enim error probabilis est; non negarim tamen, esse aliqua nondum ab Ecclesia definita, quorum certa veritas non constat, ac proinde Doctorum disputationibus & controversiis relinquantur; ita ut utramq; partem liberè amplecti, & sequi possimus, ab exemplis abstineo, quæ facilè tibi occurrent.

14. PITHANOPH. Ita est; duo statim mihi venerunt in mentem: primum peto à celeberrima illa controversia de auxiliis, cujus utraque pars à suis authoribus probabiliter defenditur, donec Ecclesia litem decidat; alterum ab illa quorumdam opinione, de confessione per literas, quam Clemens VIII. confixit atque damnavit; nempe illam ante Pontificium decretum, multi probabilem reputarunt: illa tamen sua probabilitate excidit, ex quo ab Ecclesia proscripta est: dandum est igitur, esse aliquas opiniones, quæ licèt probabiles aliquando fuerint, improbabiles tamen evadunt, idque definientis Ecclesiæ judicio.

15. ANTIM. Aliud exemplum expectabam à perfecta contritione petitum, quam ad Sacramentum Pœnitentiæ necessariam esse, ante Concilium Tridentinum, probabiliter aliqui tenuerunt; hæc tamen opinio post Concilium improbabilis, aut saltem minùs probabilis restat, à quo definitum fuit, attritionem cum Sacramento ad purgandum animum sufficere: dicam ampliùs, esse aliquas opiniones, quæ citra Ecclesiæ judicium, improbabiles evadunt, cùm tamen ante probabiles essent, ut illa, qua nonnulli ex antiquioribus censuêre, eum, qui mortalis noxæ labem contraxit, illico teneri ad expiandum exhomologesi peccatum admissum, quæ tamen improbabilis censenda est; item nulla, qua nonnulli voluêre, lethaliter eum delinquere, qui rem sacram fecerit, matutinis precibus nondum ritè persolutis; quis modò hanc ex probabilium albo non expungat? sensim igitur opiniones quædam obsolescunt; ita enim res discutitur, ut tandem novis argumentis, quæ solvi non possunt, præfatæ opiniones quasi obruantur; & quidquid probabilitatis affulserat, penitùs obscuretur.

16. PITHANOPH. Haud dissimili fortè ratione, aliquæ sententiæ, quæ vix præteritis sæculis probabiles haberi poterant, multiplicis deinde luminis & rationum magni ponderis accessione, in probabilium classem & numerum tandem admissæ fuerunt; exempla non suggero, quæ passim occurrunt; quis enim neget, doctrinam morum & fidei sensim sine sensu adolescere? sic multa temporis beneficio maturantur, & ingeniorum cote probata, & multiplici Doctorum examine discussa, ad optatum probabilitatis gradum perveniunt, quem præteritis temporibus obtinere non potuerunt.

17. ANTIM. Nihil unquam verius dixisti, inde autem certa regula statuenda est, scilicet, opinionum probabilitatem ex præsentium temporum usu censendam esse, idque in omni doctrinæ probabilis genere; ita ut illæ opiniones probabiles habendæ sint, quæ communi usu & calculo donantur; usu inquam præsentium temporum, quem sapientes non improbant, nec Ecclesia reprobat, sed fidelibus liberè concedit; nec enim præteritorum temporum ratio habenda est, si præsentium usus iisdem non suffragatur. Et verò, quis nescit, inter antiquiores non defuisse, qui aliquam opinionem in doctrina morum adstruxerint; quæ licèt eo tempore probabilis esse videretur, sua tamen probabilitate deinceps excidit; aut si fortè improbabilis nonnullis visa est, novo deinde lucis appulsu, probabilis evasit; standum igitur communi præsentium temporum usu ab Ecclesia probato, sive is cum antiquo reverà consen-

sentiat, sive ab eo in nonnullis diversus sit.

18. PITHANOPH. Id sanè facilè mihi persuasero; unde nonnullorum simplicitatem ridere soleo, qui solam duntaxat antiquitatem crepant, insignes temporis acti laudatores, quod tamen suis nævis non carent, præsentis otiores & contemptores, æqui, an iniqui, nihil est, quod dicam; quid enim amabo tanquam haberem in doctrina morum & fidei, quod modò desideretur? Vis autoritatem Ecclesiæ? eadem est, quæ olim fuit Ecclesiæ authoritas; Vis authoritatem Conciliorum? præter antiqua Concilia, Tridentinum recens habemus, quod longè plura definivit & statuit, in doctrina morum & fidei, quàm reliqua simul omnia; quod enim spectat ad ritus Ecclesiasticos & disciplinam, novis decretis & institutis parendum est: Vis Constitutiones Apostolicas & Pontificia jura? ut antiqua non spernimus, ita nova præferimus, quibus supremi Legislatoris voluntas filiis innotescit: nemo enim Catholicus neget, quin Romanus Pontifex antiqua decreta, quæ ad disciplinam & ritus pertinent, abrogare, mutare, temperare possit: Vis sanctos Patres? quasi verò illa illorum doctrina nostris temporibus communis non sit: Vis Theologos, Scholasticos, Moralistas, positivos ut vocant? antiquis, recentiorum ea multitudo accessit, qui hoc genus doctrinæ non parum illustrant; haud abs re igitur iis succensas, qui hujus duntaxat sæculi errores & fæces deplorant.

19. ANTIM. Rem istam sapientissimè distinguere videris, & ea quæ dicis, summoperè placent: antiquum usum in doctrina morum & fidei, quem ab antiquis fideli traditione accepimus, etiamnum tenet Ecclesia, multis licèt definitionibus & declarationibus auctum, quidquid enim aliquando Ecclesia, vel ut divinæ fidei dogma, vel ut rectum atque honestum suis fidelibus proposuit, omnes Catholici etiamnum tenent: at si quid liberum cuique reliquit, ut vel hoc, vel illud sequatur in controversiis Theologicis & moralibus, nemini sanè vitio vertitur, si alterutram partem ad libitum amplectatur. Quod demum ad ritus & disciplinam attinet, posteriora decreta prioribus anteponenda sunt, propter rationem à te allatam. Itaque ut eò unde digressa fuit, redeat oratio, modò aliqua opinio *in doctrina morum*; ac proinde opinio moralis verè probabilis sit, eam quivis sequi liberè, & assensum reducere potest; dixi, modò verè ac certò probabilis sit; si enim verè probabilis non est, licèt fortè uni, vel alteri probabilis videatur, neminî reverà author sim, ut eam sequatur.

20. PITHANOPH. Eò tandem res adducta est Antime, ut à te paulò fusiùs explananda esse videatur; dubius & anceps, ne quid dissimulem, circa istam probabilitatis doctrinam mihi animus fuit; nec leve hîc negotium hactenus mihi facessit: est igitur, quod me multa edoceas de opinione probabili, quæ ut à nullo, qui ratione prædictus sit, negari potest; ita suis nodis & difficultatibus non caret: si nodos solveris & difficultates, ut spero, superaveris, insigni beneficio me tibi obstringes.

21. ANTIM. Morem tibi geram; (quid enim humanitati tuæ recusarem?) non tam ut doceam, quàm ut familiari & mutua collocutione rem haud difficilem explanemus: & ut qua soleo, methodo utar, ab ipsa rei definitione initium duco. *Opinio probabilis illa est, quæ ex rationabili motivo procedit, citra certitudinem*: rationabile autem motivum, vel fundamentum est, citra certitudinem, quod licèt intellectum non rapiat, & vi quadam objectiva assensum extorqueat, ad assensum tamen prudentem movet: prudens verò assensus est, quem si quis dederit, eum prudenter fecisse, sapientes homines judicant.

22. PITHANOPH. Hoc jam tenebam; nempe alius assensus certus est, hoc est, tam firmus, ut omnem omnino erroris formidinem excludat; & hic duplex: obscurus scilicet, qualis est divinæ fidei actus, & evidens, qui ab objecto evidenter proposito procedit; alius verò incertus, & hic duplex: nam vel ex rationabili, legitimo, debito, gravi fundamento est, & hæc est opinio verè probabilis; vel ex levi, & est improbabilis.

23. ANTIM. Dicam ampliùs, aliam opinionem probabilem esse, de qua certò constat, quòd sit probabilis; ita ut hæc modalis propositio sit vera, *certum est, illam opinionem esse probabilem*; hinc quòd tale prædicatum subjecto insit, contingens est, & probabile; quod verò probabile sit, reverà inesse, id est, quòd illa opinio sit probabilis, omnino certum est: addo tamen, aliam opinionem ita probabilem esse, ut probabilitas certa non sit, sed incerta, & probabilis; hinc modalis ista vera est, *probabile est, hanc opinionem esse probabilem*: hæc verò falsa, *certum est, hanc opinionem esse probabilem*: duplex igitur est propositionum probabilium genus; aliud certò probabilium, aliud probabiliter probabilium.

24. PITHANOPH. Rem hanc, ni fallor, capio; nempe aliquæ propositiones ita sunt probabiles, ut nullum dubium esse queat, quin eæ tales sint, hinc plerique sapientes omnes pro verè probabilibus eas admittunt; aliæ verò ita sunt probabiles, ut multi tamen rationabiliter id negent, licèt alii multi rationabiliter illud adstruant; dubium igitur est, an verè probabiles sint, & hoc dubium plerique omnes sapientes agnoscunt: idem prorsus de aliis propositionum generibus statuendum est; sic aliqua ita certa est, ut nemo rationabiliter dubitare queat, quin ea certa sit; ita verò alia, ut de illius certitudine multi rationabiliter dubitent: sic aliquæ propositiones, de fide certò sunt, aliæ tantùm probabiliter; mirum igitur non est, aliquas certò esse probabiles, aliàs tantummodo probabiliter: hæc probè intelligo. Sed quæso te, quid rationabilis, legitimi, debiti, motivi, seu fundamenti nomine intelligis?

25. ANTIM. Rationabile fundamentum illud est, quod vel à ratione saltem probabili, vel ab ea authoritate ducitur, cui refragari quispiam jure non possit; illa autem ratio probabilis censetur, quæ intelligendi facultatem ad rationabilem, seu prudentem assensum, modò cætera adsint, sufficienter movet; licèt enim eam non rapiat, quod evidenter propositis duntaxat competit, ejus tamen momenti est, quòd sufficiat, ad hoc ut prudenter assentiatur: subnexui rationi authoritatem, gravem scilicet, & omni, ut ajunt, exceptione majorem, quamvis alioqui humana, non divina sit; ac proinde errori obnoxia, quam quis amplecti etiam in praxi, ut ajunt, prudenter possit.

26. PITHANOPH. Cum iis ergo sentis, Antime, qui ex sola authoritate gravis alicujus Doctoris probabilitatem opinioni conciliant; ac proinde aliqua opinio probabilis est, quæ nulla quidem ratione, sed una duntaxat authoritate nititur.

27. ANTIM. Nolim hoc à me unquam dictum esse, putes, quamvis enim aliquis, rudis scilicet atque ignarus, in rebus dubiis, probati cujuspiam Doctoris

opinionem, nulla ratione fretus, jure ac merito sequi valeat; fac enim adesse Doctorem Angelicum, quem de casu dubio aliquis consulat, an negabis illius responso interrogantem stare posse, non tamen propterea dixi, opinionem probabilem sola authoritate constare, nunquam enim Doctor gravissimus temerè loqui censendus est; ita opinatur, quia tali ratione ducitur, quæ probabilis illi esse videatur; sola igitur authoritas non est: & verò, si quispiam sine ratione aliquid obtrudat, in rebus dubiis & controversis, quæ ad divinam fidem non pertinent; illud sanè probabile à viro docto minimè censendum est, quamvis rudis & ignarus, ut probabile amplecti possit.

28. Pithanoph. Authoritas igitur probabilem opinionem non facit, sed ratio, cui sanè doctrinæ multi Doctores refragantur; cùm fides humana, quæ opinio quædam est, solo historicorum testimonio nitatur.

29. Antim. Solo dicentis testimonio humana fides, prudens scilicet, & doctorum hominum, minimè nititur, sed ejus vetacitate, quæ aliunde iis probabiliter perspecta est; hinc qui citò credit, levis est corde, imprudens scilicet; hinc multa sunt priùs examinanda, ex quibus motiva credibilitatis, ut vocant, eliciantur; nunquam igitur rationes desunt ad prudentem humanæ fidei assensum; dixi doctorum hominum; nam rudes, & ii, qui rationis usu parum valent, nullo prævio rationum examine, sola dicentis authoritate ducuntur: dico igitur, ut ad propositum redeam, inutilem & chimæricam esse quæstionem, cùm graves Authores nullam unquam opinionem adstruant, quam aliqua ratione non probent; nulla igitur sine ratione authoritas.

30. Pithanoph. Frustra igitur authoritas est, frustra ad opiniones confirmandas Authores congeruntur: quod tamen recentioribus præsertim Scriptoribus satis solemne est, qui totas paginas citationibus implent.

31. Antim. Ne quæso frustra id fieri dicas, nempe tot gravium Doctorum suffragia evincunt, rationem illam, qua opinio quæpiam fulcitur, probabilem esse, sufficientem scilicet, quæ viros prudentes ad prudentem assensum moveat: id enim prudenter fieri censetur, quod multi prudentes faciunt, & verò prudenter existimandum est, multos viros doctos prudenter de re aliqua dubia sentire, qui reipsa maturè ac ex professo discussa, in aliquo sensu conveniunt: unde reverà colligitur, rationem illam, qua ducuntur, probabilem esse; hinc opinor; vides, quanti authoritas facienda sit: accedit, quòd multi Authores, qui alicui opinioni suffragantur, rationes, saltem ut plurimùm, multiplicant; multæ autem rationes plus movent, quàm una, ut perspicuum est.

32. Pithanoph. Rem capio, & uno verbo expedio: Doctoris gravis authoritas ratione, ut ipsi videtur, probabili freta, probabilem opinionem facit.

33. Antim. Non ita rem expedis, ut putas: si enim reliqui omnes refragentur, re scilicet ex professo ac sedulo discussa, vel inde firmum argumentum duco, rationem illam probabilem non esse, id est, ad prudentem assensum non sufficere; alioquin prudentes ac periti homines indicarent, sufficere, etiamsi contrariæ parti adhærerent; nempe satis est, ut judicent, talem esse, quæ ad id sufficiat, quantumvis ab ea moveri se non sinant: si ergo rationem illam probabilem censeant, illorum calculo & authoritate gaudère censetur: at si præter unum, reliqui reputent improbabilem, ut hi prudenter sentire censendi sunt, sanè imprudenter feceris, si tu ipse illi adhæreas; prudentia enim multorum, peritorum scilicet & prudentum, non unius judicio censenda est.

34. Pithanoph. Ex his, ni fallor, rectè deduco, nullam esse opinionem probabilem, quam multi non teneant, aut saltem probabilem reputent, multos autem illos, non ex populari turba accersis, sed ex prudentum & doctorum hominum classe: Sed quæro ex te, utrùm eos tantùm intelligas, qui doctrinæ suæ monumenta typis mandarunt.

35. Antim. Equidem, quisquis lucubrationes suas in publicam lucem edidit, publicæ omnium censuræ & examini eas subjecit: si ergo doctrina ab eo publicata à multis probatur, rerum scilicet, quas ipse tractat peritis, & materiam, seu controversiam illam, qua de agitur, maturè discussit, nullum est dubium, quin ejus authoritas, cæteris paribus, majoris ponderis sit, quàm alterius, qui nunquam res suas publico judicio credidit: dixi, *cæteris paribus*, cùm is aliquando, qui sua in lucem edidit, tam levis armaturæ sit, alius verò, qui suppressit, tantæ prudentiæ, literaturæ, pietatis, ut facilè illum authoritatis pondere superet. Multa autem in eo, cujus in controversiis moralibus, inter doctos, judicio standum sit desidero. 1. ut materiam illam diligenter discusserit, idq; ex professo, sive libros de illa scripserit & publicarit, sive illam in scholis publicè & cum laude docuerit ac propugnarit, sive privato studio sedulò ad eam animum applicuerit, nihilque omiserit, quod ad prudentem ac diligentem rei discussionem, necessarium esse videretur, consultis etiam viris doctis, & aliorum libris diligenter evolutis. 2. pietatem in eodem esse velim, cùm sæpè accidat, ut intellectus voluntatis propensioni & affectuum ponderi succumbat; quanti enim illius judicium in moralibus facias, ut actiones tuas ad rectam rationem, honestatem, Christianos mores componas, qui suos tam incompositos habet? quid responsi ab avaro expectes, quem de usura & eleemosyna consulas? à carnali, de castitate? ab epulone voraci, de jejunio? ab amantissimo sui commodi, de pœnitentia? quid amabo responsi ab hujusmodi hominibus expectes? qui vel ad extremum rigorem sua responsa component, ut vel hoc sua scelera involucro tegant; sic fures, ut plurimùm, adversùs fures declamant, vel exemplo suo, petita à suis moribus regula, humanis cupiditatibus plus æquo indulgebunt. 3. denique prudentiam in morali Theologo desidero, illa autem experientia & usu nititur: dicere profectò ausim, si hæc pars deficiat, cætera omnia frustra esse; nempe actiones humanæ, quæ ex cordis nostri penetralibus adytis, & in accesso mentis sacrario procedunt, iis duntaxat notæ sunt, quibus illas aperimus; nec enim agitur de generalibus illis pronunciatis, quæ ad mores pertinent, & quæ prudentia supponit, sed de singularibus casibus & eventibus, circa quos prudentia versatur, & dictat, quid agendum, vel non agendum sit, hìc & nunc, in his præcisè, non in aliis circumstantiis, quod sanè multam rerum experientiam postulat.

36. Pithanoph. Hinc profectò est, quòd rideam aliquorum hominum agendi modum, qui cùm nulla rerum moralium experientia valeant, controversias morales expeditè solvunt, quasi ex tripode pronunciant, alios Authores, eorumq; sententias ipso usu probatas temerè damnant; nesciunt profectò, quàm varius sit actionum humanarum vultus, quàm variæ circumstantiæ, quàm varii cordis mæandri, quàm multa actionis malitiam vel augeant, vel imminuant; quàm multa scenam interioris animi, &, ut vocant, conscien-

conſcientiæ murent; quid bona aut mala fides, intentio, ignorantia, error, ſcrupuli, habitus, aliaque id genus præſtent. Itaque ut paucis contraham, illum, qui de controverſiis moralibus rectè judicet, vis eſſe literatum, piùm, prudentem: prudentia rerum moralium uſum & multam experientiam poſtulat, pietas vitam chriſtianis moribus inſtitutam, ac proinde pravos animi affectus, avaritiæ, invidiæ & factionis excludit; ſed quid tandem literatura? quid hac de re ſentias, ſcire opto.

37. ANTIM. Dicam liberè, quod ſentio, nec enim iſtum, qui diſſimulem. Is qui reſponſa moralia reddit, multa ſcire debet: 1. eam Theologiæ Scholaſticæ partem probè calleat, oportet, quæ eſt de actionibus humanis, de virtutibus, & peccatis, de Sacramentis in genere, & in ſpecie, de legibus & cenſuris. 2. ea tenet Philoſophiæ naturalis capita, quæ ſunt de homine, de potentiis, de appetitu, de motibus & paſſionibus. 3. moralem Philoſophiam apprimè ſciat. 4. in ſactis Canonibus, eruditione & Hiſtoria ſacra, œcumenicis Conciliis, præſertim Tridentino verſatus ſit. 5. non ſit peregrinus in jure Pontificio antiquo & novo, nec in ſanctis Patribus. 6. denique Theologiæ moralis peritiſſimus ſit, & principium ſaltem Authorum, quæ illa ſcripſerunt: & verò cum ejus reponſa ea eſſe debeant, quibus conſulentes prudenter ſtare poſſint, ſi quid ex iis, quæ præſcripſimus ignoret, inde facilè error irrepere poteſt.

38. PITHANOPH. Eſt ſanè, quod rideam recentiorum quorundam imprudentiam, qui reſponſa moralia, & hujuſmodi controverſiarum analyſim ad forum, ſeu colum mulierculorum referenda eſſe arbitrantur, & moralem Theologum, vulgò Caſuiſtam, nullum & contemnendum animal eſſe putant: eum mentis, partibus & diſciplinis inſtructum eſſe vis, nè doctiſſimum hominem conſtituant? Caſuiſtam dico, cujus reſponſis, in controverſiis moralibus, prudenter ſtandum ſit, etiam inter doctos, non verò ſimplicem ac merum Confeſſarium, qui privatim tantùm ſolet ſubditos regere, docere, ac dirigere poteſt, licèt tot partibus inſtructus non ſit. Sed per probationem probabilem eam eſſe dicis, quæ intellectui quidem facultati aſſenſum, vi quadam objectivi, ut ajunt, non extorquet, ſufficit tamen, ut eandem ab prudentem aſſenſum moveat. Sed non modica mihi difficultas occurrit: ſi enim illa opinio, cui ratio probabilis ſuffragatur, ſenſui communi, vel divinæ fidei, vel traditioni, vel ſanctis Patribus, vel torrenti Doctorum repugnet, aut certè ſi ea, quæ contra illam opponuntur, ſolvi non poſſunt; an putas, tunc prudentem aſſenſum fore?

39. ANTIM. Minimè gentium; hinc ſupra hæc tria verba prudens inſerui, *modò cætera adſint*; nulla enim ratio probabilis eſt, aut ad prudentem aſſenſum movet, ſi ea, quæ recenſuiſti fortè intercedant, imò vel unum ex iis: quis enim amabo prudenter iis aſſentiatur, quæ vel ſenſui communi & lumini naturali repugnant, vel iis, quæ ſupra enumerata ſi, ſive conjunctim, ſive ſeorſim; vel iis laborant difficultatibus, quæ ſuperari, vel expediri non poſſunt? illud igitur eſt legitimum & rationabile fundamentum ad probabilem opinionem conſtituendam, quod, & quæ recenſuiſti, excludit incommoda, & rationem probabilem includit, cum aliqua authoritate conjunctam, ſires qua de agitur à Doctoribus diſcuſſa eſt; ſi enim nova eſt, & nunquam hactenus in examen vocata, modò ratio probabilis ſuffragetur, nullumque ex ſupradictis abſurdis, vel incommodis obſtet, opinionem verè probabilem facit, nempe ad prudentem aſſenſum ſufficienter movet.

40. PITHANOPH. Sed ne hoc excidat, ſcire à te velim, quos Authores præferendos eſſe cenſeas; an novos antiquis, an verò antiquos novis? nec enim Doctores in hoc generatim conveniunt.

41. ANTIM. De hoc argumento multa multi: antiquorum authoritatem, Theologorum ſcilicet, tum Scholaſticorum, tum moralium magni revera facio, in iis præſertim opinionibus, quas poſteri ut exoletas non rejecerunt; omnium tamen authoritas ejuſdem ponderis non eſt: Doctor Angelicus reliquos omnes longo intervallo poſt ſe relinquit; nec ullum eſt mihi dubium, quin ejus authoritas maximi momenti ſit, ad conciliandam opinionibus moralibus probabilitatem: non negarim tamen, nonnullos ex antiquioribus eſſe, quorum opiniones à poſteris minùs probata ſunt, quod ſcilicet levioribus fundamentis niterentur: ut enim liberè dicam, quod ſentio, ſolum antiquitatis nomen, ſi & rationis momenta, & poſterorum approbatio deſiderentur, ad inducendam opinionem probabilem non ſufficit; errores enim & aniles fabulæ jure antiquitatis etiam gaudent: Quod attinet ad recentiores: (hoc nomine illos, qui à centum circiter annis ſcripſerunt, complectimur:) æqualis revera omnium authoritas non eſt; multa ſunt in Authore aliquo conſideranda; pietas ſcilicet, ingenium, doctrina, peritia, uſus, ſtudium, prudentia, lucubrationes, judicium, &c. & tandem ad Prudentum forum hæc cauſa reducitur: Si enim aliquis Author nulla ratione fretus, aliquam opinionem publicet, cui ſtatim reliqui omnes refragentur, quis amabo cenſeat, probabilem eſſe? ſi aliqui accedant, ſed levioris armaturæ, reliquis omnibus Doctoribus refragantibus, nec inde probabilis evadet, quia ratio levis eſſe ſupponitur, & authoritas minoris momenti: ſi verò Doctor aliquis omni exceptione major, graviſſima ratione fretus, aliquam opinionem proponat, cui licèt plures diſſentiant, quàm aſſentiantur, modò rem illam ex profeſſo diſcuſſerit, nec ſit illa opinio contra uſum Eccleſiæ, aut communem ſenſum fidelium, ſeu lumen naturale, nec inſolubili aliqua ratione oppugnetur, nec demum quidpiam abſurdi ex illa ſequatur, non video ſanè, cur probabilis dici non poſſit.

42. PITHANOPH. Vitanda hoc loco ambiguitas; cum fieri poſſit, ut pauci opinionem illam ſequantur, multi tamen probabilem reputent, quod revera ſi fiat non video, cur probabilis cenſenda non ſit, igitur illud præſertim Doctorum judicium ponderandum eſt, non quo alicui opinioni aſſentiantur, ſed quo illam probabilem reputant.

43. ANTIM. Rectè hoc ipſum ſubnectere parabam, ſed prævertiſti; at ſi pars probabilem, pars improbabilem reputet, quid inde cenſeres?

44. PITHANOPH. Cenſerem haud dubiè probabilem, nam aſtruenti parti prudenter accedere poſſum, ut & neganti.

45. ANTIM. At cenſebiſne certò probabilem? Vix enim mihi perſuadeam, te certum eſſe, omniſque dubitationis & formidinis expertem.

46. PITHANOPH. Fieri non poteſt, ut certum putem opinionem illam probabilem eſſe, quam multi, iique graves Authores improbabilem eſſe contendunt: certũ igitur nõ eſt, ſed dubiũ; probabile tamẽ, probabilem eſſe; igitur prohabiliter duntaxat probabilis eſt.

47. ANTIM. Sed num etiam probabiliter improbabilis, ſi Authorum pars, gravium ſcilicet, improbabilem cenſeat?

48. PITHANOPH. Ita est omnino; hinc fieri potest, ut aliquando probabilius sit, probabilem esse, quàm improbabilem, & vicissim; si enim plures & graviores Doctores probabilem judicent, haud dubiè probabilius est, esse probabilem, quàm improbabilem; & vicissim, ut dixi.

49. ANTIM. Optimè sanè, sed cave, Authores numero censeas, qui potiùs doctrina, ingenio, authoritate censendi sunt; nempe unius Doctoris gravissimi authoritas, longè majoris momenti est, quàm multorum, ut dixi, levioris literaturæ, & peritiæ: hinc non mediocris prudentiæ res est justam comparationem instituere: Homines, ut nummi fortè censendi sunt; aurei argenteis, & hi æreis præferuntur; imò aurei auro defæcatiore, & majoris ponderis aliis præstant: inter graves Doctores ille præferendus est, qui præter scientiam, usum rerum moralium sibi comparavit; hinc prudenter cuncta ponderanda sunt, æstimanda, comparanda; doctrina, ingenium, usus, experientia, prudentia, judicium, aliaque id genus, ac præsertim nonnullorum indoles ad res morales explicandas à natura quasi comparata, quæ ut Doctorem Angelicum omittam, in Cajetano, Vasquez, aliisque mirabis est. Sed non est, quod censum Doctorum qui de re morali, rectè scripserunt, instituam: habes summas S. Raymundi, S. Antonini, Astensem, Pisanam, Pacificam, Armillam, Rosellam, Tabienam; item Angeli, Sylvestri, Cajetani, Navarri: duo primi sanctitate, antiquitate, doctrina conspicui, tres ultimi rerum moralium peritia illustres: adde sis ex recentioribus, utrumque Sotum, Bagnes, Victoriam, Toletum. Vasquez, Suarez, Lessium, Sanchez, Delugo, Basilium Poncium facilè principes; accedunt innumeri ferè alii, quorum census non dialogum sed nomenclatorem postularet.

50. PITHANOPH. Quid si gravis Author sine ratione aliquid dicat, an id satis erit ad constituendam opinionem probabilem?

51. ANTIM. Nullo modo, nec enim vir doctus prudentem assensum præbeat, si nulla ratione ducatur; hinc si aliquis Doctor gravior, & doctior quampiam opinionem proposuerit, sed levi nixam ratione; alius verò minùs gravis & doctus secus adstruat, firmiore ratione fretus; fieri potest, ut par, imò major hujus authoritas sit: est ergo quod à viro prudente omnia ponderentur, & varia utrimque momenta comparentur; nempe ad forum prudentum hæc causa, ut dixi, omnino reducitur.

52. PITHANOPH. Rem probè capio, quæ ita se habet: Doctoris unius authoritas ea ratione firmata, cui reliqui omnes, qui rem etiam ex professo discusserunt, apertè contradicunt, probabilem opinionem non facit; si aliquot alii accedant, rationibus non contemnendis instructi, refragante tamen majore, ac meliore parte, & firmioribus argumentis contra prædictam opinionem militantibus, inde quidem probabile sit, illam esse utcumque probabilem, licèt probabilius sit, esse improbabilem: si Authores utrimque pares, & rationes æquals momenti utrimque militent, scilicet circa probabilitatem prædictæ opinionis, æquè probabile est, esse probabilem, ac improbabilem: Si major, ac melior Doctorum pars, & majora rationum momenta probabilitati, quàm improbabilitati suffragentur, licèt improbabilitati sui etiam graves Authores, & non contemnenda rationum capita non desint, tunc probabilius est, esse probabilem, quàm improbabilem; si demùm omnes ferè probabilem esse censeant, fortissimis rationibus acti, licèt alioquin pauci quidam minoris notæ refragentur, & levibus ducti conjecturis improbabilem esse censeant, tunc certum est, esse probabilem, nec nisi temerè ac imprudenter hoc quisquam neget. Hinc unus Aurhor, modò gravis, prudens, doctus & pius sit, & rem ex professo discusserit, nec temerè quidquam, sed probabili ratione fretus adstruat, opinionem probabilem facit; idque probabiliter, si aliquot ex gravioribus probabilem esse negent; certò verò, si omnes ferè probabilem esse contendant. Hinc si res eo loco sit, ut prudenter dubitari possit de probabilitate, & improbabilitate alicujus opinionis, prudenter inquam, secundùm rectam prudentum, & sapientum existimationem, ut probabile est, probabilem simul, & improbabilem esse, ita una pars altera probabilior esse potest.

53. ANTIM. Non poteras meliùs mentem meam assequi; res ista ad forum prudentiæ pertinet, nec mirum; dictat enim prudentia, quid prudenter agendum, aut fugiendum sit: ubi autem quis prudenter agit, benè agit; si quis igitur ex tali opinione prudenter agat, bene agit, eaque opinione licitè utitur, id est, illam ad praxim, & usum redigit; ex illa autem morali opinione prudenter agit, quisquis certus est, esse probabilem; & hoc, meo judicio, nemo erit, qui neget; si enim certum est, esse probabilem, certum est, eandem tutam esse, id est, usum illius tutum, & licitam praxim.

54. PITHANOPH. Si quis hoc pertinaciter negaret, esset ne unde ipse convinci posset?

55. ANTIM. Esset haud dubiè, si enim certum est, esse probabilem, certum est eo fundamento niti, quod sufficiens sit, ad prudentem assensum præbendum: si autem alicui morali opinioni prudenter adhærere, vel assentiri possum, id est, eandem reputare veram, & ut veram sequi atque amplecti, ea certè prudenter uti possum; quidquid enim prudenter existimo, licitum esse, possum licitè facere, cum intellectus voluntati præluceat; si ergo certus sum, me prudenter agere, cum hanc, vel illam opinionem moralem veram reputo, id est, verum reputo, hoc, vel illud licitum esse, certus sum etiam, me prudenter agere, cùm illam ad praxim reduco.

56. PITHANOPH. Nondum eò nostra dissertatio processit: nempe antequam mente complectar hujus consequentiæ vim, *certum est, hanc opinionem moralem esse probabilem; igitur certum est, esse tutam*; præmittendum est, ni fallor, quid sit opinio tuta: item hujus; *possum prudenter assentiri huic opinioni*, id est, illam veram reputare; *igitur possum illam prudenter ad usum & praxim reducere*, id est, illa uti, eamque eligere. Supponendum etiam quid sit assensus, itemque usus & electio: nempe hucusque definitionem duntaxat opinionis probabilis præmisisti, eamque esse dixisti, quæ debito fundamento nititur, ad prudentem assensum sufficienti: exposuisti præterea duo singularia capita, quibus hoc fundamentum comprehenditur, quæ sunt ratio, & authoritas, de authoritate abundè dictum, itemque de ratione; si tamen eos fontes indicaveris, ex quibus ratio eruitur; denique rectè distinxisti propositionem categoricam, ac de inesse, ut vocant à modali, verbi gratia, hanc, *triplex contractus*, ut vulgò vocant, *non est usurarius*, quæ est categorica, & *de inesse*, ab hac, *certum est, illam opinionem, vel propositionem esse probabilem*, quæ est modalis; nempe quod ille contractus

præstatus non sit usurarius, probabiliter teneo, nō certò; quod autem hoc sit probabile, non probabiliter modò, verùm etiam certò scio. Vellem igitur, antequam ad prædictas consequentias descenderes, ut quasdam alia præmitteres, quæ non parum conducunt, ad earum vim demonstrandam, & primò quidem indica fontes, ex quibus rationes probabiles eruuntur.

17. Antim. Habes locos, tum à Philosophis, tum à Rhetoribus descriptos, tu consule, & ut rem breviter perstringam in materia morali, nonnulla consulenda sunt v.g. lex, ejusdem explicatio, vel declaratio, consuetudo, quæ ad legem reducitur, exempla piorum, & doctorum hominum, usus, possessio, necessitas, effectus, absurda, quæ ex opposito sequerentur, animorum quies, sedandis scrupulis aptum remedium, communis sensus, rei natura, finis, proprietas, &c.

18. Pithanoph. Adde glossam legis & Doctorum explicationes, vel commentationes: item Scholarum morem, & usum apud Catholicos: item definitionem rei, & ejusdem causas, aliaque id genus quæ sanè omittere poteras hæc mihi quæstio incauto excidit, cum res vulgaris sit, & omnibus nota: jam melius & magis appositè interrogo de variis propositionum generibus, seu classibus, quarum supra, ni fallor, obiter meministi.

19. Antim. Quidni morem tibi geram? præsertim cum huic nostræ dissertationi non parum inde lucis effulgeat; sit ergo 1. illa propositio, quam certam esse certò constat; sit 2. illa, quam certam esse, probabile est. 3. illa, quam probabilem esse, certum est; 4. illa, quam probabile est, probabilem esse; 5. illa, quam improbabilem esse certum est: omitto illam, quam improbabilem esse, probabile est; quia scilicet ad quartam classem reducitur; nempe ut est probabile, esse probilem, ita est probabile, esse improbabilem, aliqui certum esset, probabilem esse; quinque igitur classibus totam, ut vides, divisionem complector.

20. Pitanoph. Imò ni fallor paucioribus; nam illa propositio, quàm certò, vis probabilem esse, est probabiliter certa.

21. Antim. Minimè verò; nam de illa, quam certum est, esse probabilem, nego, quod certa sit; de illa autem, quæ probabiliter certa est, assero, certam esse, sed idem simul negare & asserere non possum, igitur non est eadem utriusque classis: præterea idem constat ex oppositis; nam ut certò certæ opponitur certò improbabilis, ita probabiliter certæ opponitur probabiliter improbabilis; illa autem quæ certò probabili opponitur, id est, quæ oppositum adstruit, non est probabiliter improbabilis, sed certò probabilis; nempe utramque Authores probabilem censent, licèt fortè altera probabilior sit, quàm enim multæ sunt hujusmodi opiniones, quas utrimque probabiles esse, omnes censent.

22. Pithanoph. Unum est, quod mihi aliquam dubitationem injicit, Antime; quomodò scilicet fieri possit, ut aliqua propositio sit certò probabilis, quod enim certò probabile est, semper probabile est; at nemo nescit, propositionem aliquam probabilem, improbabilem fieri posse; igitur nulla probabilis certò probabilis est.

23. Antim. Quod propositio probabilis dicatur, est prædicatum omnino contingens; quod scilicet abesse, vel adesse potest, quodque ex meris propositionibus annexis derivatur, scilicet ex fundamento legitimo, ac debito; hoc autem, præter rationes probabiles, suffragantes Authores, & objectorum solutionem, aliaque id genus, quibus constituitur, de quibus supra abundè dictum est, supponit, nullam esse Ecclesiæ definitionem, qua contrarium definiatur: igitur quamdiu fundamentum illud legitimum manet, & certò constat, tamdiu probabilis est; dixi, *certò constat*, quia si reverà nulla sit declaratio Ecclesiæ, qua ut dixi, contrarium definiatur, & sint rationes probabiles, solvantur objecta, omnes ferè Authores alicujus nominis in prædicta probabilitate adstruenda consentiant; ex his fundamentum illud certò constat; at si certò constat, fundamentum esse legitimum, certò etiam constat propositionem illam probabilem esse: sic certum est, illum, qui habet literas patentes à Rege eatque non revocatas, quibus judex constituitur, habere jurisdictionem & potestatem judicandi; at si revocentur literæ, tunc cessat fundamentum illud prædictæ potestatis, nec in hoc, meo judicio, est ulla difficultas; nam certitudo probabilitatis supponit legitimum fundamentum, & hoc illa omnia, quæ supra descripsi; hæc autem, vel ipso sensu certò constant; nec enim aliter percipimus, aut scimus, nullam esse declarationem Ecclesiæ contrariam, suffragari Authores, & rationes, solvi sufficienter objecta; nempe hæc ad forum prudentum pertinent, cujus fori decreta, sensui ipso nobis innotescunt.

24. Pitanoph Sed quam amabò certitudinem intelligis? an Metaphysicam, seu Geometricam, ut vocant, qua major excogitari nequit? an Physicam, quam ex sensu rectè admoto, & minimè vitiato ducimus? an moralem, quæ licet physicè loquendo, fallere possit, nunquam tamen accidit, ut fallat? verbi gratia, omnes Historici testantur, Julium Cæsarem victoriam de Pompejo reportasse; si physice illorum fidem consideremus, haud dubiè fallere possunt, cum sint erroribus obnoxii; nunquam tamen accidit, ut omnes fallant.

25. Antim. Sufficit mihi, physicè, aut etiam moraliter certam esse probabilitatem, cum hæc sufficienter formidinem excludat; nempe illa propositio certa est, scilicet objectivè, quæ si rectè percipiatur, ad firmum assensum movet, quo firmiter intellectus objecto proposito assentitur; firmiter autem assentiri, est sine formidine assentiri: Dixi *objectivè certa*, ut scilicet prædicta firmitas assensus à veritate objecti, non à voluntatis pertinacia derivetur; quis enim nescit, multos suis erroribus pertinaciter & firmiter adhærere? non quod objectum sufficiens sit ad firmum assensum extorquendum, sed quod pertinaci voluntatis efficacia incertam objecti naturam suppleant.

26. Pithanoph. Inde rectè colligerem, unum alio certius esse posse.

27. Antim. De diverso genere certitudinis, nemo inficiabitur; sic Metaphysica certitudo reliquis duabus longo præstat intervallo: item Physica morali; an verò sub eodem genere una propositio sit certior alia, v.gr. moralis morali, quæstio merè Logica est, ad præsens institutum minimè pertinens, pro quo sufficit, ut tale sit objectum, quod omnem formidinem arceat ab assensu, sive hic firmior, sive minùs firmus sit, modò saltem sit ea firmitas, ab objecto, non à pertinacia petita, quæ omnem formidinem & dubium moraliter excludat; dubium tamen non inducit, quod una propositio alia probabilior sit; illa enim probabilior est, quæ probabiliore & meliore fundamento

nititur, aptiore scilicet, quod intellectum ad prudentem assensum moveat; sive illa major energia à rationū momentis, sive ab authoritatis pondere derivetur.

68. PITHANOPH. Quonam pacto objectum probabile moveat intellectum, aliqui non capiunt; nec etiam qui fieri possit, ut intellectus alteri æquè probabilium adhæreat.

69. ANTIM. Quid in his difficile sit: non video: nam ut intellectus ab objecto evidenter proposito rapitur & determinatur ad assensum, ita ab alio obscuro & probabili non rapitur, nec determinatur, nec seipsum determinare potest, sed à voluntate determinatur, cujus scilicet imperio subjacet quocumque tandem motivo, vel fine voluntas agatur: determinatur inquam ad præbendum assensum alteri parti probabilium, etiam minus probabili, ut patet, pro quo incentiva non desunt, quibus voluntas ad hanc, vel illam electionem moveatur, imò voluntas, una relicta, cui priùs assensum ab intellectu præberi jusserat, alteram eligit, eique jubet intellectum assentiri, licèt enim simul utrique assentiri non possit intellectus, ne propositionibus contradictoriis veritatem simul adstruat, seorsim tamen id fieri potest: item potest voluntas alterutram eligere, ad usum & praxim: ut dixi; in his, meo judicio, nulla est difficultas.

70. PITHANOPH. Electionis nomine, nihil aliud opinor, intelligis, nisi usum & praxim alicujus opinionis, vel potius actum liberum voluntatis, quo, aliquam opinionem eligo ad usum; ut autem hic usus licitus sit, atque honestus, illam opinionem probabilem saltem esse, oportet.

71. ANTIM. Hæc probè distinguenda sunt, ne quid anceps remaneat. Duo sunt opinionum moralium genera: primum earum est, quibus negatur, aliquid fieri, aut poni posse sine peccato; talis opinio eorum est, qui negant, v.g. pactum trium contractuum, ut vocant, licitum esse quod asserunt esse usurarium; alii contra sentiunt, usurarium non esse, & minimè illicitum: alterum earum est, quibus asseritur, aliquid omitti non posse sine peccato: sic aliqui tenent, in confessione circumstantias aggravantes, ut vocant, licitè omitti non posse, licèt alii secus sentiant: sic olim nonnulli senserunt, ad Sacramentum Pœnitentiæ; attritionem non sufficere, sed contritionem necessariam esse. His positis, in primo genere, negantem illam opinionem, quamvis illa minùs probabilis sit, ad usum reducere possum, id est, possum illa uti, illam eligere & sequi licitè in praxi, etiamsi non modò minùs probabilis, sed omnino improbabilis sit: v. g licèt sit longè probabilius, pactum illud trium contractuum esse legitimum, ac minimè usurarium: possum tamen opinionem oppositam eligere, id est, abstinere ab illo contractu; nec enim abstinere, malum est: item licèt non sit probabilis illorum opinio, qui negant, ad defensionem propriæ vitæ, vim vi licitè repelli posse, etiam cum moderamine inculpatæ tutelæ, possum tamen licitè illam sequi, cum abstinere per se malum non sit: igitur in hoc genere possum negantem opinionem licitè sequi, licèt sit minùs probabilis, vel omnino improbabilis: in altero genere, adstruentem, vel assertivam opinionem possum licitè sequi, quamvis illa sit minùs probabilis, verbi gratia minùs probabile est, quempiam teneri, statim confiteri, ubi primùm lethalem noxam admisit; quis autem neget, eum statim licitè confiteri? parimodo improbabile est, attritionem cum Sacramento non sufficere; quis neget, licitè ab aliquo etiam contritionem adhiberi: in hoc igitur genere, opinionem assertivam eligere licet, quamvis alioqui sit minùs probabilis, vel etiam improbabilis; assertivam tamen in primo genere, & negativam in altero, licitè sequi non licet, nisi certum sit, esse probabilem; sic nec prædictum contractum licitè inire possum, nec confessionem post admissam lethalem noxam, aliquantulum differre, nisi certum sit, probabilem esse illam opinionem, quæ contractum illum ab omni usuræ labe vendicat: item illam, quæ negat, teneri lapsum hominem sacra illico exhomologeli, admissa crimina eluere.

72. PITHANOPH. Jam intelligo, quàm malè rem istam nonnulli tradiderint, qui tutiorem opinionem cum probabiliore confundunt; cum aliquando illa tutior sit, quæ est minùs probabilis, imò improbabilis, v.g. tutius est, confessionis remedium statim adhibere, quamvis illa opinio S. ni fallor, Bonaventuræ, minùs probabilis sit: item tutius est, contritionem accersere, licèt improbabile, imò erroneum dictu sit, post Trident. eam necessario requiri; sic tutius est, omittere propriam defensionem ad servandam vitam, licèt improbabile sit, hominem ad hoc teneri.

73. ANTIM. Rectè; nescio tamen, an probè intelligas, quid sit opinio tuta, & utrùm una tuta tutior altera esse queat.

74. PITHANOPH. Tuta opinio illa est, cujus usus, vel electio, ut vocas, omnem culpam excludit.

75. ANTIM. Primo intuitu ita esse videtur; aliqua tamen opinio tuta non est, licèt peccatum excludat: Sit enim error aliquis, quo quis, per inculpatam ignorantiam, teneatur, eumque ad usum & praxim deducat: v.g. credit aliquis, peccatum lethale altro & sponte omitti posse in confessione, idque omittit per errorem, scilicet invincibilem, revera non peccat: nemo enim Catholicus dicat, ignorantiam invincibilem culpæ non eximere; igitur illa opinio erronea, ut vides, peccatum excludit, licèt tuta dici non possit.

76. PITHANOPH. Excludit peccatum formale, ut vocant, non materiale; ita ut actio illa, quæ secluso ignorantia peccatum esset, peccato & culpæ non vertatur: igitur illa opinio tuta esset, formaliter scilicet, in hoc casu, non tamen materialiter.

77. ANTIM. Tam crudè loqui profectò nolim, ut opinionem erroneam tutam esse dicam; nec enim per se peccatum excludit, sed ipsa ignorantia invincibilis; qua fit, ut culpæ non vertatur, quod revera in se peccatum est: Illa igitur opinio verè tuta est, quæ secluso etiam ignorantia, peccatum excludit; nec enim opinio verè probabilis erronea dici potest; unde opinio illa tuta est, quæ sine peccato secluso etiam errore, ad praxim & usum reducitur; hinc, & formaliter & materialiter tuta est; formaliter tuta dicitur, quæ peccatum formale excludit; materialiter verò tuta, etiam materiale, nunquam autem est formaliter tuta, non verò materialiter; nisi quando aliquid licitum per ignorantiam invincibilem creditur & admittitur, quod tamen secluso ignorantia, illicitum est; igitur nunquam est tuta formaliter, non materialiter, nisi ubi error invincibilis intervenit; sed opinio verè probabilis, error dici non potest, ut patet ex terminis; hic enim fundamento legitimo ac debito caret, quo tamen illa nititur; igitur si opinio probabilis est formaliter tuta, dubium esse nequit, quin etiam materialiter tuta sit.

78. PITHANOPH. Inde, ni fallor, rectè deduco, duas opiniones oppositas verè ac certò probabiles æquè tutas esse, tum formaliter, tum materialiter.

79. ANTIM. Nihil evidentius deduci potest, nempe tutum esse, est peccatū excludere, tum formaliter, tum materialiter: Sed peccatum excludi magis vel minùs non potest; nam hoc quidpiam individuum est, vel ut

vocant,

vocant, in indivisibili positum; nisi enim totum peccatum excludat, totum esse non supponitur.

80. PITHANOPH. Duo tamen obstare videntur: primum est, quod formaliter simul & materialiter tutum sit tutius alio, quod formaliter duntaxat non materialiter tutum est; alterum verò, quod hic modus loquendi, apud Doctores communis sit; nihil enim frequentius apud illos auditur, quàm hæc divisio opinionis magis & minùs tutæ.

80. ANTIM. Est sanè, quod facilè ad hæc reponam; ad primum quidem, illud propriè, ac per se tutum non esse, quod peccatum materiale non excludit; quia scilicet formale excluditur tantùm per accidens, id est, ratione ignorantiæ invincibilis annexæ; igitur illa opinio, quæ materiale non excludit etiam formale per se non excludit; sed vel cum eo conjuncta est, aut reverà si abest, hoc ipsum non opinionis, sed ignorantiæ invincibili opinantis tribuendum. Unde manifesta patet responsio. Ad secundum verò dico, Authores sæpè ac sæpiùs meminisse opinionis magis, & minùs tutæ; quod sanè ita intelligendum est, an vel minùs tutam eam esse velint, quæ reverà tuta non est; vel 2. eam, quæ à peccati periculo minùs arcet; vel 3. eam, quæ ad salutis viam minùs conducit; vel 4. eam, quæ imperfectior est: si primum modum admittas, cùm reverà tuta non sit, eam sequi non potes, & tutæ simpliciter opponitur, non verò cum tutiore comparatur; hinc malè dicitur, minùs tuta, cum potiùs non tuta dicenda sit. Si verò secundum, vel periculum proximum est, vel remotum, proximum nullo modo est tuta, cum peccatum non excludat: nam velle periculum peccandi proximum, per se videlicet, peccatum est, igitur primum modum hic reducitur; si verò remotum, reverà tuta est, nec quis peccat, qui remoto peccandi periculo sese exponit; tunc autem ad tertium modum res reducitur, juxta quem una via ad salutem tutior est, quàm alia, vel ad quartum in quo illud tutius dicitur, quod perfectius; sed hi duo modi non sunt præcepti, sed consilii, ut patet; nec tutum, juxta utrumque modum, sequi tenemur: igitur, uno verbo concludam, ex duabus opinionibus verè ac vere probabilibus, moralibus scilicet, quas probabiles esse, certum est, altera propriè loquendo tutior dici nequit, quasi peccatum ab illa actione, vel opinionis usu magis excludat; nec enim peccatum excluditur, nisi ubi est: tamen lato modo, tutior dicenda est, quatenus à remoto peccandi periculo magis arcet; vel ad salutem tutiùs conducit, vel actio perfectior est.

81. PITHANOPH. Quid porrò sibi vult illa regula, quam Authores vulgò præscribunt: *in dubiis tutior pars tenenda est.*

81. ANTIM. Sunt qui consilii, non verò præcepti hanc regulam esse voluerint, res mihi difficilis esse non videtur: Vel enim agitur de duabus partibus, quarum una certa est & tuta, altera verò dubia: in hoc casu, certam sequi, dubiam relinquere tenemur, nunquam enim agere licet cum conscientia dubia, de qua infra, si per te mihi liceat, plura dicturus sum, & licin hoc casu, in dubiis, tutior pars tenenda est: ex. gr. certum est, & tutum abstinere ab eo contractus genere, quem Moatra vocant, dubium verò, illiciti; hinc tutior pars tenenda est, vel potius tuta & certa, relicta dubia: idem dicendum est de illis omnibus opinionibus, quæ licèt sint speculativè, utcunque probabiles, ad usum tamen, & praxin reduci non debent, de quibus etiam, si è re tua sit, paulò post disseremus: si verò utraque pars est tuta, & certa, non est præcepti, sed consilii, tutiorem, id est, perfectiorem amplecti, ut patet ex dictis: si demùm utraque dubia per errorem credatur, neutra tenenda, cum nullum peccatum, quantumvis minimum admittendum sit; si quis tamen per errorem, se ad alteram teneri crederet, altera omittenda esset: si ad utramque æqualiter, & sit error invincibilis, quidquid faciat non peccat; quia necessaria libertas deest, de quo infrà, si de conscientia erronea interroges.

84. PITHANOPH. Conscientia, quantum meminisse possum, nihil est aliud, nisi judicium practicum, quo hîc & nunc judico, aliquid, vel factum, vel faciendum, honestùm, vel turpe esse, id est, judico, me peccasse, vel non peccasse, peccatum, vel non peccatum iri, in aliqua actione, vel omissione præterita vel futura; erronea porro dicitur, quæ ex errore procedit: sic dum quis sine fundamento judicat, aliquid esse, prohibitum v. g. comedere sanguinem, vel non lotis manibus manducare, ita judicat per errorem: error autem duplex est, invincibilis scilicet, cui nulla causa datur, & hic à peccato liberat; & culpabilis, qui vitio & culpæ vertitur; quia vel illum affecto, vel data opera inquirere negligo, licèt ad inquirendum & majorem diligentiam adhibendam, teneri me sciam. Conscientia dubia illa esse dicitur, quæ cum dubio de turpitudine objecti conjuncta est; probabilis, quæ ex opinione probabili; certa quæ ex certis & indubitatis deducitur; scrupulosa, quæ levi dubio laborat. Hæc sunt, quæ vulgò ab Authoribus dicuntur; non leve tamen negotium mihi facessunt; nec enim satis distinguo conscientiam dubiam ab opinativa, vel probabili: nam si est dubium strictè sumptum; quo scilicet intellectus neutri parti assentitur, sed anceps manet, nulla est conscientia, quia nullum judicium: Si verò est judicium positivum, quo scilicet alteri quidem parti assentior, sed cum notabili formidine, vel dubio latè sumpto, propter rationes, quibus ad assensum alteri parti præbendum moveor; hæc eadem conscientiæ probabili competunt, quæ cum formidine conjuncta est, alioquin certa esset: scrupulosa item aliqua dubitatione, & perplexitate laborat: igitur longè facilius dividi posset conscientia in certam, dubiam, erroneam, vel potiùs in veram, falsam, dubiam.

85. ANTIM. Si res ita se haberet, ut dicis, nunquam ex opinione probabili agere liceret: qua certè lege si homines tenerentur, pessimè iis consultum esset: res igitur aliter explicanda est, sic eam breviter expedio. Conscientia, ut rectè dixisti, est judicium illud practicum, id est, in ordine ad operandum, formatum, quo hîc & nunc in particulari judico, aliquid turpe, vel honestum factum esse, sive præteritum sit, sive præsens, sive futurum: illud autem judicium certum esse debet, aut saltem pro certo haberi; nec enim cum dubio, vel formidine rationabili agere possum; quia me peccandi periculo proximo exponerem, quòd licitè fieri nequit; nempe, quisquis amat periculum, peribit in eo: dixi certum, vel pro certo habitum: primum quidem, quod de re certa est, v.g. judico hîc & nunc, turpe esse adulterium, ac proinde fugiendum: judicium illud est verè certum; alterum verò, quod de re falsa, aut incerta, quam tamen certam esse judico, v.g. judico hîc & nunc, ut quempiam ab aliqua pœna liberem, mentiendum esse; judicium illud est falsum, ac proinde non verè certum, sed pro certò duntaxat, habitum, quia omnem formidinem, temerè licèt, exclu-

excludit: hinc primum dici potest certum formaliter & objectivè, alterum verò certum formaliter non objectivè, id est ratione modi, quo intellectus tendit in objectum, non verò ratione objecti; hoc autem conscientiam erroneam constituit, quæ, ut rectè monuisti, à peccato libera est, si error invincibilis est, nempe hic excludit omne voluntarium; igitur & liberum; igitur & peccatum; si enim ignorem, malum esse, idque nulla mea culpa, vel negligentia, non est mihi liberum, illud tanquam malum fugere, ut constat ex terminis: malum autem duntaxat fugere teneor, scilicet cognitum; alioquin tenerer ad impossibile. Sed in his frustra hæreo, quæ omnes Catholici ultro concedunt.

86. Pithanoph. Hinc recta divisio conscientiæ esset in certam, & dubiam; certæ autem, in veram, & falsam, vel erroneam, dubiæ in probabilem, & scrupulosam.

87. Antim. Expecta parumper, de certa jam dixi; nec abnuerim, si hæc dividatur in veram, & falsam, vel in verè certam, & erroneam: de dubia & probabili mox dicam, si priùs unum statuero, ad vitandam ambiguitatem; scilicet illam, ut plurimùm conscientiam probabilem dici, quæ opinione verè ac certò probabili nititur; quo tamen non facit, quin omnino certa sit, id est, quin certò judicem, me hîc & nunc minimè peccare, vel peccatum iri, circa tale, vel tale objectum, v. g. in usu trium contractuum; licèt enim probabilis opinio sit, pactum illud ex tribus contractibus constans, non esse usurarium, nec illicitum, est tamen certum, hanc opinionem esse verè probabilem; certum igitur, me prudenter hîc & nunc illi præbere assensum, id est, judicare, hîc & nunc pactum illud non esse illicitum; sed hoc judicium est conscientia, & certum est, me prudenter judicare; nam opinio probabilis ad prudentem assensum movet; igitur certum est, hoc judicium prudens ac rectum esse; ea tibi conscientiam certam, & tutam; certam quidem, quia certus sum, me prudenter judicare: tutam verò, quia prudens judicium prudentem actionem dirigit; igitur bonam; igitur ab omni peccato & culpa immunem. Vides igitur, conscientiam illam, quæ ex opinione verè ac certò probabili deducitur, esse omnino certam, licèt per denominationem quandam probabilis dicatur. Dubiam autem illam dicerem, quæ cum dubio, ceu strictè, seu latè sumpto conjuncta est: dubium autem latè sumptum ipsa formido est, qua timeo ex rationabili fundamento, ne id, quod faciendum vel omittendum proponitur, peccatum sit: sed dum rem intelligas, loquere ut voles.

88. Pithanoph. Hæc mihi summoperè placent, sed ne quid dissimulem, illa breviùs à te dicta sunt, quàm ut facilè à me, vel ab aliis intelligantur; per te igitur mihi liceat, ea tibi proponere, quæ mihi hac in re difficilia videntur; & primo quidem loco illud, quod capere animo vix possum; dicis enim judicium illud conscientiæ certum esse, quo scilicet contractus licitus judicatur; cum tamen assensus ille sit merè probabilis: Si ergo actus ille intellectus merè probabilis est, quomodò certus est?

89. Antim. Inficias non eo, quin primus actus ille, quo judico, contractum illum usurarium non esse, ac proinde minimè illicitum, merè probabilis sit; est enim mera opinio, licèt verè probabilis: Sed cum certum sit, probabilem esse, certum est etiam, me prudenter assentiri, non temerè, ac proinde assensum illum à prudentia dictari, id est, esse operationem verè prudentem; si autem certum est, me prudenter assentiri simpliciter, certum est, etiam me prudenter hîc & nunc assentiri; id est, me prudenter judicare hîc & nunc, contractum illum illicitum non esse; igitur me prudenter illam opinionem hîc, & nunc amplecti, eligere, sequi; igitur illius usum prudentem esse; igitur licitum. Primus ille assensus, quo prudenter judico, contractum illum usurarium non esse, est duntaxat probabilis; aliud judicium quasi modale, quo certò judico, primum illum actum verè probabilem, & prudentem esse, non est tantum probabile, sed certum; item illud, quo judico, me prudenter hîc, & nunc assentiri practicè, id est, hanc opinionem eligere, sequi, amplecti, ad usum & praxim reducere; ac proinde cum mihi certum sit, usum illum prudentem esse, certum quoque mihi est, non esse illicitum; assensus primus est probabilis non certus; reliqua judicia sunt certa; opinio est probabilis; usus verò illius licitus, & utrumque certum est, scilicet & illam probabilem esse, & hunc licitum; igitur cùm judicium illud, quo judico hîc & nunc, licitum esse, certum sit, conscientia ipsa certa est, quæ scilicet illo judicio continetur. Vides, ni fallor, quò tandem res reducatur; si opinio illa moralis verè probabilis est; quia ad prudentem assensum movet, ut patet ex ipsa definitione, quam suprà explicui; si autem prudens est; igitur & prudens illius usus, ut patet; si enim prudenter judicem, aliquid licitum esse; prudenter judico, à me licitè fieri posse hîc, & nunc, & ad praxim reduci; & si certum est, prudentem opinionem esse, moralem scilicet, certum est etiam, usum illius prudentem, ac proinde licitum esse.

90. Pithanoph. Rem capere mihi videor: primum judicium est merè speculativum *ac de ineſſe*, ut vocant; v. g. sit hoc, *contractus ille non est usurarius*: ita judico ac sentio probabiliter: secundum judicium est morale, & initium consultationis practicæ, v. g. *certum est, opinionem illam probabilem ac prudentem esse*, ita sentio & judico certò: tertium est verè practicum, & sic se habet: *Certum est, me hic & nunc prudenter sequi, amplecti, eligere prædictam opinionem, eaque uti, ac proinde usum illius prudentem esse ac licitum*; & hoc est, ni fallor, judicare practicè, contractum illum illicitum non esse, quod revera judicium conscientiam constituit: primum judicium est directum, *de ineſſe*, ut vocant, speculativum, verè probabile & prudens; secundum est reflexum, modale, practicum suo modo, certum & prudens, tertium est suo modo reflexum, omnino practicum, quasi modale, certum & prudens; cuncta hæc nisi rectè distinguantur, tota res ista ambiguitate laborabit.

91. Antim. Mentem meam omnino assecutus es, optimè autem subdidisti; judicium illud practicum, quod conscientiam constituit, quo judico hîc & nunc, contractum illum licitum, non esse omnino directum, ac *de ineſſe*, sed æquivalere huic, quo certò judico, me prudenter hîc, & nunc hanc opinionem sequi, amplecti, eligere, eaque uti; id est, illius usum prudentem ac licitum esse; sit enim differt judicium practicum à speculativo, cum speculativum in sola veritate sistat, practicum verò ad praxim tendat, & opus dirigat; id est, speculativum, nudum objectum attingat, connexionem scilicet prædicati cum subjecto; practicum verò, usum & modum cum eodem objecto componat, cum tantula reflexione, verbi gratia, judico simpliciter contractum non esse usurarium; judico deinde, me hîc & nunc prudenter ita sentire, ac proinde usum hujus opinionis

pruden-

prudentem & licitum esse, vides reflexionem aliquam, & prudentem usum objecto annexum; hoc autem ultimum, judicium practicum, illud speculativum voco.

92. PITHANOPH. Hinc perspicuum est, ab iis minus aptè rem istam explicari, qui dicunt, judicium speculativum illud esse, quod circa nudum objectum nullis circumstantiis vestitum, versatur, practicum verò tum circa rem ipsam, tum circa circumstantias; quasi verò judicium speculativum versari non possit circa objectum talibus, vel talibus circumstantiis vestitum, v. g. possum considerare pactum illud, quod usum contractuum vocant, quatenus subest talibus circumstantiis, & judicare, an usurarium sit; imò si judicem in genere sub talibus circumstantiis usurarium non esse, non video, cur sub iisdem, hic & nunc judicare non possim, usurarium etiam non esse; nec est, quod dicant, rationem periculi habendam esse; cum hæc pactum illud reddat illicitum: nam hæc quoque periculi circumstantia per primum judicium attingi potest, ac proinde pactum ipsum rationeillius, illicitum judicari: longè igitur melius, judicium speculativum à practico distinxisti; quod scilicet illud nudum objectum, seu nudam propositionem veritatem, connexionem scilicet prædicati cum subjecto; hoc verò etiam illius usum attingat, quem scilicet prudentem & licitum esse, certò judico: In hoc mihi factum satis: sed quæso te, putasne, esse aliquas opiniones speculativè quidem, non tamen practicè probabiles.

93. ANTIM. Apud Auctores hæc opinionum distinctio passim habetur, quamvis nonnulli ex recentioribus refragentur, qui putant, fieri non posse, ut alia opinio sit probabilis speculativè, nisi etiam practicè sit probabilis; cùm idem utrimque motivum intellectum moveat; si enim diversum esset, haud dubiè eadem propositio, vel opinio non esset: nec est, quod aliqui opponant, propter periculum, ad praxim & usum reducendas non esse: nam vel est periculum proximum, peccandi scilicet, vel remotum; si remotum, cum vitare illud nemo teneatur, prædicta opinio, quæ huic periculo exponit, non propterea damnanda est, nec ejus usus interdicendus; si verò proximum; igitur illa opinio, quæ proximum peccandi periculum inducit, non est etiam speculativè probabilis: nec est, quod aliqui dicant, propter circumstantias, quæ cum ipso objecto conjunctæ sunt, eandem usum licitum non esse: nam vel easdem circumstantias intellectus attingit per actum speculativum, vel non attingit; si primum; igitur inde opinio illa speculativè improbabilis est; si vero alterum, igitur eadem opinio non est, sed diversa, ut patet.

94. PITHANOPH. Censes igitur, nullam esse opinionem probabilem speculativè, quæ non sit probabilis practicè.

95. ANTIM. Censeo, eandem opinionem moralem, quæ est probabilis speculativè, id est, præscindendo ab usu & praxi, esse probabilem etiam practicè, id est, in ordine ad usum, eodem scilicet probabilitatis genere, ita ut illæ sint certò probabiles practicè, quæ sunt certò probabiles speculativè, & probabiliter probabiles practicè, quæ sunt probabiliter probabiles speculativè.

96. PITHANOPH. Nulla est igitur probabilis speculativè, quæ non sit probabilis practicè.

ANTIM. Tolle amabo ambiguitatem verborum, & omnia rectè compones; quid enim quæso, te intelligunt morales Theologi, dum ipsi dicunt, aliquas propositiones esse probabiles speculativè, quæ non sunt probabiles practicè? Nihil aliud opinor, nisi quod aliquæ propositiones sint probabiles, quæ ad usum licitè reduci non possunt; quid aliud dicunt? Hoc ipsum etiam dico nimirum, esse aliquas propositiones probabiles, non quidem certò, sed incertò & probabiliter, quarum usus illicitus jure censetur: nulla tamen est certò probabilis, scilicet moralis, quæ ad usum, & praxim licitè reduci non possit: hoc ni fallor ex jactis principiis demonstrari potest; nempe illa opinio moralis, quam probabilem esse, certum est, ad usum licitè reducitur: cùm enim certum sit, probabilem esse, ac proinde assensum, quem ei præbet intellectus prudentem, etiam certum est, illius usum prudentem esse & licitum; igitur cum illa opinione optimè stat conscientia certa, secluso scilicet errore invincibili: certam autem esse oportet: nam operari cum conscientia dubia, non licet; nemo quippe se sine peccato exponat periculo proximo peccandi: si autem certum non sit, opinionem aliquam probabilem esse, sed tantummodò probabile, non est etiam certum, sed incertum, & dubium, me prudenter illam opinionem eligere, aut sequi, aut illa uti, aut prudentem, aut licitum esse illius usum, sed hoc judicium conscientiam constituit, igitur conscientia est incerta, & dubia; sed cum dubia, etiam lato modo, licitè agere non possum; igitur illa opinio, quæ est probabilis tantùm probabiliter, non certò, licitè ad praxim reduci non potest.

98. PITHANOPH. Eò sanè dudum animus inclinabat, ut existimarem, nullam opinionem probabilem licitam esse in praxi, nisi quæ certò probabilis esset, & mirabiliter placet facilis ille modus, quo aliquæ opiniones sunt probabiles speculativè; quæ tamen practicè probabiles non sunt, id est, quæ ad usum licitè reduci nequeunt; tales autem illas omnes esse vis, quas probabiles esse probabile duntaxat, non verò certum est.

99. ANTIM. Adde quæso, *secluſa ignorantia invincibili*, hæc enim usum non modò probabilium opinionum, quamvis illæ alioquin probabiliter tantùm probabiles sint, verùm etiam improbabilium, atque adeò errorum à peccato liberat; secluſa igitur ignorantia invincibili loquor. Et verò si censum institutas illarum opinionum, quæ licèt speculativè probabiles esse dicantur, ad usum tamen licitè reduci non possunt, illas haud dubiè tales esse comperies, ut probabile tantummodo sit, non verò certum, illas probabiles esse.

100. PITHANOPH. Quanquam hæc mihi doctrina summoperè placet, utpote, quæ ex simplicissimis, & clarissimis principiis cuncta definiat atque decidat; non desunt tamen, quæ opponantur, quæque ut omnino explanes, etiam te atque etiam rogo; & primò quidem illud occurrit, neque id sanè contemnendum & leve; nempe probabili opinione prudens operatio nititur; imò ex illa tua definitione, probabilis opinio ad prudentem assensum movet; si autem prudenter assentior opinioni probabili, prudenter illam sequor, atque illa fitor, quis autem neget, prudentem usum licitum esse?

101. ANTIM. Cuncta hæc in moralem opinionem, quam certò constat esse probabilē, optimè quadrant; imò hæc est præmissæ ratiocinationis summa; non tamen in illam, quam probabile duntaxat, ac proinde dubium & incertū est, esse probabilē, cui revera prudenter assentiri non possum, nec eam prudenter sequi, nec ad usum & praxim reducere; quia conscientia certa

certa esse debet; id est certus esse debeo, usum illius opinionis licitum esse, igitur & certus, esse prudentem: atqui non sum certus, esse prudentem, cum id mihi tantùm probabile videatur; nempe certus non sum, prudentem esse illum assensum, quia non sum certus probabilem esse opinionem, scilicet objectivam, id est, sufficientem, ad prudentem assensum; cùm igitur judicium illud practicum, quod ipsam conscientiam constituit, omne dubium, & formidinem omnem excludere debeat, ac proinde certum esse, aliud judicium certum supponit, quo scilicet certò judico, illum assensum prudentem, & opinionem probabilem esse.

102. Petanoph. Quonam pacto fieri potest, ut prudens operatio ex opinione probabiliter probabili non sequatur, quæ sequitur etiam ex improbabili & erronea, quæ per errorem invincibilem, certò probabilis, vel etiam omnino certa creditur.

103. Antim. Quonam pacto, inquis, quasi aliter fieri possit; honesti ratione ita ducimur atque movemur, Pithanophile, ut eam cognoscere debeamus: Voluntas enim fertur in bonum, sed in bonum cognitum; & ideò à bono movetur, & sollicitatur, in quantum bonum cognoscitur, eidemque ab intellectu proponitur; igitur si quod turpe est, ab intellectu voluntati repræsentetur sub honesti specie, idque per invincibilem errorem, & ita esse intellectus certò judicet, excludatq; omnem formidinem, & dubitationem, perinde se habet objectum illud apud voluntatem, atque si honestum esset, igitur prudens & licita erit operatio circa illud objectum: pari modo, si objectum honestum sit & cognoscatur ut turpe, vitiat actionem: imò si de illius honestate intellectus dubitet, inde quoque actio vitiatur; quia cum ad malam actionem sufficiat, quod intellectus probabiliter judicet, usum illum turpem & illicitum esse, certè, cum probabiliter tantùm judicat, prudentem ac licitum, etiam probabiliter judicat imprudentem ac illicitum esse: sic, ut ajunt, bonum ex integra causa, malum verò ex minimo defectu. Ut benè agam, certus esse debeo, de bonitate objecti; ut verò malè agam, sufficit, ut mihi duntaxat objecti malitia probabiliter repræsentetur: facis aliquid quod probabiliter putas bonum esse, ac dubitas & times, ne malum sit, peccas: facis aliquid, quod probabiliter putas esse malum, ac dubitas, ne malum sit, adhuc peccas, nempe ut pecces sufficit probabilis cognitio objecti boni, quia scilicet hæc semper conjuncta est cum probabili cognitione objecti mali: igitur certam boni cognitionem esse, necesse est, quia bonum ex integra causa: si quis defectus sit, non amplius bonum est, sed malum; & verò cùm dubitem, vel jure timeam, ne aliquid malum sit, expono me periculo peccandi, si faciam illud: sed quisquis peccandi periculo sese exponit, haud dubiè peccat, vides, quò tandem tota res ista reducatur.

104. Pithanoph. Quid si ex iisdem tuis principiis idem prorsus contra id, quod astruis, deducam, nempe cum opinio, quæ certò probabili opponitur, sit etiam certò probabilis, supponamus oppositam illi, quæ negat, aliquem contractum usurarium esse: igitur certum est, prudentem assensum huic opinioni à me præberi; igitur certum est, me prudenter indicare, usum illius contractus esse illicitum, ac proinde sine peccato adhiberi non posse: judico igitur, duo contradictoria, certa esse, scilicet, prædictum usum esse licitum, & illicitum; igitur certum est, prædicti contractus usum licitum, & illicitum esse; sed hoc repugnat: supponamus enim oppositas opiniones, quarum tua sit, contractum usurarium non esse: mea verò, usurarium esse; tuam esse probabilem certum est itemque meam: igitur ut certò concludis, prudentem, & honestum esse illius usum, ita certò concludo, turpem & illicitum esse: igitur duo contradictoria certò adstruuntur, quod fieri posse haud dubiè non admittes.

105. Antim. Præclaro ludis paralogismo, quem ut exponam, tua relego vestigia judico certò, probabilem esse meam opinionem, quæ usuram ab hoc contractu ablegat: tu vicissim judicas, tuam certò probabilem esse, quæ usuræ labem contractui affingit: rectè; tum certò judicas, assensum illum, quem præbes, prudentem esse, ego de meo idem certò judico; quid deinde certò judicas? Te prudenter illam opinionem sequi, amplecti, ad usum reducere eumque prudentem & licitum esse; idem de mea certò judico. Sed quis porro est usus tuæ opinionis? In hoc duntaxat positus est, quod ab illo contractu abstineas: quod sanè honestum & licitum esse, nemo negat; usus verò meæ est, quod illum contractum adhibeam, quod etiam honestum & licitum est: Utrumq; potrò judicare, repugnantia non involvit: nam honestum est, illo contractu uti, honestum, ab eodem abstinere.

106. Pithanoph. Sed judico, usum illius contractus illicitum esse, imò hoc certò judico; item judicas, certò, licitum; igitur utrumque certum est.

107 Antim. In hoc egregiè hallucinaris: judicas, usum illius contractus, vel, quod idem est, contractum ipsum usurarium esse: ego verò judico, non esse usurarium; & hic est primus assensus, primum judicium, non quidem certum, sed probabile: est enim ipsa opinio, vel propositio *deinesse*: certò deinde uterque judicamus, probabilem opinionem quisque suam: item certò judicamus, usum opinionis quisque suæ prudentem esse ac licitum: quis porro est meæ opinionis usus? contractum adhibere, quis verò tuæ? à contractu abstinere: nunquid utrumque certum non est? Sed ut ex mea non concludo, usum tuæ esse illicitum, ita etiam concludere non debes, usum meæ illicitum esse: & si quis hoc ipsum, per errorem judicaret, opinionem meam pro certò probabili non haberet; in hoc igitur hallucinaris, quod usum contractus pro usu opinionis accipias. Unum ab alio differt, nam usum contractus non damnas, dum usum tuæ opinionis approbas.

108. Pithanoph. Paralogismum video, judicamus uterque contractum; ego illicitum, tu licitum, idque probabiliter; tum certò judicas, usum tuæ opinionis licitum esse; at usus opinionis tuæ ad usum contractus terminatur; nempe in tantum illam opinionem ad usum & praxim reducis, inquantum eodem contractu uteris; ego verò certò judico, usum meæ licitum etiam esse ac honestum; sed usus meæ opinionis usum contractus non complectitur, at potius illius omissionem: & sicut hunc usum meæ opinionis non damnas, licèt tuum adstruas, ita usum tuæ damnare non debeo, licet meum adstruam: Soluta igitur manet difficultas. Itaque jam aliud oppono, scilicet, aliquod dubium seu justam formidinem semper subesse, cum tota res ad illud primum judicium reducatur, quo probabiliter duntaxat judicas, illum contractum nec usurarium, nec illicitum esse.

109. Antim. Jam bis atq; iterum dixi, primum illud judicium speculativum, esse tantùm probabile: & si nullum aliud intercederet, licitè contractum illum adhibere non possem; at certò judico, opinionem hanc esse probabilem, & assensum illum prudentem; ac proinde certò judico, licitum esse usum prædictæ

opinio-

opinionis: cum igitur certum hac de re judicium intercedat, dubitationem omnem formalem expungit, licèt objectivam supponat: Et verò, hæc mera est S. Thomæ doctrina, qui expressè monet, posse aliquem sequi alteram earum opinionum, quæ controvertuntur, modo nulla illi dubitatio, formalis scilicet remaneat, hoc ipsum est conscientiæ judicium, quod certum esse, debet atque omnem formidinem excludere; sine quo operari cum dubia conscientia non licet: dubia autem est, si certa non est, dubia inquam eo sensu, quem supra exposui, & ne toties repetam, eumdem semper suppono.

111. Pithanoph. Sed cur quæso prudenter non ego, si opinionem illam, quæ est saltem probabiliter probabilis, amplector & sequor in usu & praxi; an vero sola probabilitas speculativa nō sufficit? sed practica requiritur, quæ semper certa est, ut quidam recentior judicavit.

112. Antim. De nomine vix unquam adduci possum, ut disputam; non video tamen, cur probabilitas speculativa certa esse non possit: quod ex iis quæ huc usque diximus, manifestum est; si enim sit aliqua opinio, quam omnes quidem non sequantur, licèt omnibus, saltem alicujus nominis, probabilem putent, illa haud dubiè, quantumvis speculativè sumatur vera probabilis est; igitur probabilitas speculativa etiam certa: immò illa, quæ est certa practicè, est etiam certa speculativè, ut illa dubia & probabilis tantum practicè, quæ est probabilis tantùm & dubia speculativè: igitur verum quidem est ut ille autumavit, non licere sequi opinionem probabilem, in conscientiæ & praxi, nisi constet de ejus probabilitate: at non modò practicè, ut ille volebat, verùm etiam speculativè, cum unum sine alio esse nequeat prudenter autem agere non possum, quandiu de honestate actionis dubius sum, quia me alioquin periculo proximo imprudens exponerem. Ad id porrò, quod dicis, & vulgo dicunt, *prudenter ago ex opinione probabili*, jam supra respondi, ex opinione probabili tantùm, quam mihi certò constat, probabilem esse, ne mihi certò constet, assensum illum prudentem electionem prudentem & usum licitum; ex eo, inquam, opinione prudenter ago: at si dubius sim de probabilitate, etiam dubius sum de prudenti actu; item de prudenti electione ac de usu licito: quare ne periculo proximo me exponam, ex illa dubia vel incerta probabilitate agere non possum.

113. Pithanoph. Eò reducitur tota hæc doctrina, quod nemo prudenter agat, qui periculo proximo se exponat, sed qui cum formidine, vel dubio agit, periculo proximo sese exponit; hoc igitur tam naturali quàm Dei lege vetitum, ne quis agat, cum dubia & formidante conscientia, quam certam esse, oportet, ut ipsa actio prudens censeatur: immo Doctor Angelicus; quem *suprà citasti quodlibet.* 8. *art.* 13. ad idem principium rem istam reducit, quando enim aliquis, inquit ex contrarietate opinionum, in quantam dubitationem inducitur, si maneat de tali dubitatione operatur, periculo se exponit, & sic procul dubio peccat, si verò ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, non committit se discrimini, ac proinde non peccat; igitur D. Thom. ad idem principium rem istam reducit: Vis autem, & quidem rectè, meo judicio semper dubitationem esse, saltem latè sumptam, quotiescumque de probabilitate opinionis certò non constat, saltem per invincibilem errorem, nunquam enim omnis dubitatio excluditur, nisi per ipsam certitudinem, cujus ratio in hoc posita est, quod dubitationem & formidinem excludat; igitur si omnis dubitatio abest, adest certitudo, saltem erronea invincibiliter, quæ sanè sufficit.

113. Antim. Ita est omnino, si abest dubium, adest certum; nunquam tamen illorum sententiam approbare, immò ne intelligere quidem potui, qui dicunt, deponendum esse omne dubium, & abigendam formidinem, quasi verò id fieri possit, quamdiu nihil certi nobis affulgeat; quasi verò judicium probabile in certum mutari possit, nisi aliquid certitudinis objectivæ accedat; nempe intellectus certò duntaxat assentiri potest, veritati evidenter propositæ, vel articulo fidei; nec voluntas intellectui certum assensum imperare potest, objecto obscurè proposito præbendum, nisi per piam illam motionem supernaturalem, quam divina fides postulat; in reliquis probabilem tantùm imperat; igitur cum formidine & dubitatione latè sumpta semper conjunctum, quæ sanè dubitatio deponi nequit, ut dixi, manente eodem objecto obscurè proposito: quomodò verò in dubiis & scrupulis agendum sit, si fortè interroges, facilè dicam; necesse est igitur, ut judicium conscientiæ aliquid certitudinis objectivæ, saltem per errorem semper supponat; alioquin nunquam certum erit, nec unquam poterit dubium deponi, si porro in objecto probabili duntaxat probabilitas appareat, nihil certi profectò inest, nullum igitur judicium certum inde sequitur.

114. Pithanoph. Alia ratio mihi venit in mentem quam ex iisdem principiis deduco; nempe opinio probabiliter tantùm probabilis, est etiam probabiliter improbabilis, ut constat ex definitione à te superiùs tradita; igitur opponitur propositioni probabiliter certæ; sed non possumus sequi oppositam propositioni certæ, igitur probabiliter improbabilem sequi non possumus.

115. Antim. Nescio utrùm hæc ex præfatis principiis rectè sequantur: nam quemadmodum non teneor divina fide credere aliquam propositionem, licèt probabile sit, eam esse de fide, sic non teneor, sequi illam sententiam, licèt probabile sit, certam esse.

116. Pithanoph. Esto non teneat ad actum illum fidei, non tamen possum sequi oppositum, quod probabile mihi est, esse hæreticum: igitur non possum sequi in usu & praxi opinionem, quam probabile est, esse improbabilem.

117. Antim. Res, ut video, ad idem principium reducitur: nam ideò non possum illud tenere ac sequi, quod probabile est, hæreticum esse, quia imprudens omnino errandi periculo me ultrò exponerem, quod sanè non licet; non possum item in usu & praxi sequi opinionem, quam improbabilem esse probabile est; ne scilicet peccandi me periculo exponam; standum igitur in eo principio, quod est D. Thomæ, & à jure naturali divinoque petitur: sed perge amabò, si quid aliud habes, quod huic doctrinæ opponas.

118. Pithanoph. Quantum ad eam partem attinet, in qua dicis, opinionem moralem probabiliter duntaxat probabilem ad praxim & usum licitè reduci non posse, ac proinde non esse practicè tutam, tutum enim practicè certum est, nihil profectò restat, quod opponam: & ea vis est adductarum à te rationum, quæ rem penitus evincat: quod attinet ad aliam partem, in qua generaliter hanc regulam statuis, omnem opinionem, quàm verè probabilem esse, certò constet practicè tutam esse, id est, ad praxim & usum licitè reduci posse, multa, quæ jure opponam, mihi veniunt in mentem, quæ si omnino solveris, in tuam sententiam ultro descendam, quæ jam mihi

ſummoperè placet, & partes ferè omnes mirabiliter conciliat. Primò igitur videris prudentem actionem in jure probabilitatis fundare, quæ tamen in principiis certis practicis fundatur, & ex iis deducitur; igitur falſum eſt, eum prudenter agere, qui probabiliter agit: nam actus prudentiæ habet certitudinem, quam ex probabilitate non elicit, cum aliquando accidat, ut electio opinionis certò probabilis imprudens ſit, ut patet in electione medicinæ probabilis, omiſſa certa; igitur certitudo prudentiæ ex probabilitate, etiam certa, non rectè eruitur, igitur, nec certitudo conſcientiæ.

119. ANTIM. Multa congeris, ego ſingula ſeorſim accipio. Quod primò loco ſignificas, prudentem actionem in jure probabilitatis non rectè fundari, ita explico, ut aliquando prudens actio ſit, licèt nulla probabilitas intercedat; ſic quando objectum certum eſt, nec opinione, at certa notione illud complectimur, v. g. certum eſt, adulterium eſſe illicitum igitur prudens actio, qua ſcilicet adulterium fugio, & mori potiùs, quàm fœdari eligo, non fundatur in probabilitate, ſed in certitudine objecti. Deinde per errorem invincibilem, quando aliquid certum credo, quod certum revera non eſt, v. g. per invincibilem errorem certum puto, ad ſalvandam alterius vitam, me licitè mentiri poſſe, actio illa prudens eſt, qua mendacium eligo, nec tamen fundatur in probabilitate, ſed in errore invincibili, vel in certitudine erronea; igitur falſum eſt, omnem prudentem actionem in probabilitate fundari; at quotieſcumque aliqua opinio moralis eſt certò probabilis, dico, prudentem actionem ex ea deduci, & in ea fundari, non tamen proximè, quod te hoc dubiè in errorem induxit; nam prudens actio proximè & immediatè fundatur in judicio illo practico, quo certò judico, hîc & nunc talem contractum, v. gr. illicitum non eſſe, id eſt, nullo præcepto, ſeu poſitivo, ſeu negativo, prohibitum; id eſt, hîc & nunc uſum illius opinionis prudentem eſſe, & hoc judicium deducitur ex alio, quo certò judico, prudentem aſſenſum prædictæ opinioni à me præberi, & hoc ex alio, quo certò judico, opinionem illam eſſe probabilem. Vis ſeriem conſequentiarum? certum eſt, opinionem illam, quæ uſuram ab illo contractu ablegat, eſſe probabilem; igitur certum eſt, prudentem aſſenſum ei præberi; igitur certum eſt, illam opinionem prudenter hîc & nunc eligi; igitur certum eſt, prudentem, eſſe illius uſum; igitur certum eſt, actionem illam, qua talem uſum exequor, id eſt, qua talem contractum in eo, prudentem eſſe; igitur hæc prudens actio fundatur in probabilitate illius opinionis, vel potiùs in certitudine illius probabilitatis, non quidem proximè & immediatè, ſed mediatè, ac remotè, pariterque remotè ex illa certa probabilitate deducitur; proximè verò, ut dixi, ex ultimo illo judicio practico, quod conſcientiam conſtituit; verum igitur eſt, non falſum, eum prudenter agere, non quidem qui probabiliter agit, ſed qui agit juxta opinionem moralem probabilem, vel ex opinione morali probabili, eaque non utcunque, at certò probabili; unde nunquam agit probabiliter, ſed certò; cum certus ſit, actionem illam prudentem eſſe, alioqui ſi hoc tantummodò probabiliter judicaret, prudens actio non eſſet, quia cum dubitatione ageret, ac ſe imprudens exponeret periculo peccandi.

120. PITHANOPH. Diſtrahor in partes: nam ea, quæ dicis, rem ita eſſe, mihi omnino perſuadent, ſed quid ad propoſitum exemplum medicinæ probabilis.

121. ANTIM. Per hoc ſanè regulæ generali ſuprapoſitæ derogatur, quod ut melius intelligas, ſuppono quædam eſſe publica, vel privata munera, quibus homines certis legibus, à jure, vel naturali & divino, vel poſitivo, ut vocant, petitis, defungi tenentur; ad aliquot claſſes, hæc officia reduco, ſunt enim vel Sacramentorum adminiſtri, vel medici, vel Judices à Principe, vel Rep. inſtituti, &c. quod pertinet ad Sacramentorum adminiſtrum, tenetur jure divino, facere quantum in ſe eſt, ut Sacramentum validum ſit; tenetur igitur adhibere materiam certam, ſi ſuppetat: item formam certam, ſi fieri poteſt; igitur ſi probabilem duntaxat adhibeat, peccat: tenetur enim adhibere certam, quia ſcilicet, ratione officii, tenetur facere Sacramentum validum, quantum in ſe eſt, quod nemo negat.

122. PITHANOPH. Ratione charitatis, non religionis tenetur, ne ſcilicet exponat animas periculo carendi fructu Sacramenti, ſi fortè Sacramentum invalidum reſtet; exponitur autem Sacramentum huic periculo, ſi materia duntaxat probabilis adhibeatur; poteſt enim accidere, ut vera materia non ſit.

123. ANTIM. Scio, aliquos ita ſentire, ſed qua lege charitas obliget ad melius, perfectius & probabilius, non explicant, nec video, cur dici non poſſit, teneri ad hoc Sacramenti adminiſtrum, tum ratione officii proprii, quod ex natura ſua inſtitutum eſt, ad hoc, ut validum Sacramentum fiat, tum propter reverentiam, quæ Sacramento debetur; tum maximè, quia ex uſu Eccleſiæ habemus, adminiſtrum teneri ad ponendam certam materiam & formam, ſi fieri poſſit; ſi verò certa materia non adſit, in caſu ſcilicet neceſſitatis, probabilis materia licitè adhiberi poteſt: hinc ſi quis miniſter deprehenderetur, probabilem duntaxat materiam, vel formam adhibere, dum certa ſuppetit, non eſt dubium, quin ab Eccleſia caſtigandus eſſet. Quidquid ſit, licèt probabilis ſit talis materia, non eſt tamen probabilis opinio, dum certa ſupperit materia, hac omiſſa, probabilem licitè adhiberi poſſe; igitur uſus talis opinionis licitus non eſt.

124. PITHANOPH. Mihi profectò ſuggeris rationem contemnendam; agitur enim de opinione morali, ut toties monuiſti hæc autem verſatur circa aliquam actionem moralem, id eſt: quæ bene, vel malè fieri poſſit: ſed quod talis materia dicatur probabilis, actio moralis non eſt; igitur aliud eſt, opinionem probabilem, aliud materiam probabilem eſſe; hanc licitè adhibere non poſſum, ſi certa ſuppetat: illam verò licitè amplecti poſſum, eaque uti, modò certò conſtet probabilem eſſe: igitur quod materiam probabilem adhibere licitè non poſſim, non facit, quin opinionem certò probabilem licitè ſequi valeam: accedit, quod nulla lege prohibitum eſt, opinionem certò ac verè probabilem ſequi, id eſt, actionem illam ponere, quam vitioſam non eſſe, certò probabile ſit: at multiplici lege vetitum eſt, ne quis materiam probabilem tantùm adhibeat, dum certa ſuppetit, divina ſcilicet & Eccleſiaſtica, tum ob reverentiam Sacramento debitam, tum ob charitatem erga me ipſum & proximum, tum ratione proprii officii, quod ad Sacramentum validum ponendum, inſtitutum eſt, tum demùm, quia ex uſu Eccleſiæ manifeſtum eſt, Eccleſiam miniſtris ſuis hanc legem impoſuiſſe, ut Sacramentis conſulerent, & materiam certam, dum illius copia fit, adhiberent; idem de probabili forma dictum ſit.

125. ANTIM. Nihil eſt, quòd à me addatur: Unum duntaxat moneo, ſi certum non eſſet, attritionem ſolam cum Sacramento ſufficere ad juſtificationem, ſed

sed probabile, perfectam contritionem requiri, pœnitens emiti deberet, quantum in se esset, perfectam contritionem elicere; & si cognosceret, se attritionem duntaxat habere, nullo modo recipere deberet absolutionis sacramentalis beneficium: sed, præsertim post Tridentinum, certum est, attritionem solam cum Sacramento sufficere, ac proinde in tantis angustiis non sumus. Cæterùm, non est omittendum, tunc materiam probabilem adhiberi posse, in gratiam salutis animæ, propter quam Sacramenta instituta sunt, quando certa deest, hoc enim salus proximi à ministro Sacramenti postulat, ut vel ipsum Sacramentum pro illa exponat; satius enim est, Sacramentum, quàm animam periclitari, cùm Sacramentum sit propter animam, non anima propter Sacramentum.

125. Pithanoph. De medico, quid dicturus sis, audio, quæ dixisti, facilè conjicio, cui non licet, probabile medicamentum applicare, quando certum suppetit, aliud enim est probabile medicamentum, aliud probabilis opinio moralis; hæc autem opinio quod medicus, cui certum suppetit medicamentum, incertum & probabile adhibere licitè valeat, nullo modo est probabilis, ac proinde illam medicus prudenter ac licitè sequi non potest: cur autem probabilem medicinam adhibere, medico non liceat, ex pluribus capitibus rationes ducuntur, quæ ad præsentem disputationem non pertinent, sive illæ à charitate, sive à justitia, sive à natura proprii officii ducantur, proinde est: & verò pactum saltem tacitum, inter medicum & ægrum intercedit, quo ille astringitur, quantum in se est, ægrum curare, ea scilicet applicando remedia, quæ ad restituendam sanitatem meliùs conducunt; nemo autem neget, certa meliùs conducere quàm incerta & dubia: si verò certum medicamentum desit, & probabile duntaxat suppetat, non dubium, quin aliquando licitè adhiberi possit. Sed hoc infra interrogabo, utrum scilicet probabilius adhibere medicus teneatur: sed quid de Judice & Advocato censes?

127. Antim. Quid me interrogas? cùm enim apprimè & accuratè quæstionem solveris, eodem jure à Judice & Advocato solvere potuisti; quandoquidem saltem judicio, in his locum non habet, cùm enim eadem causa, quæ inter partes vertitur; agamus; jus certum alteri partium competit, alteri jus probabile non relinquitur: igitur nunquam accidit, ut Judex jure certo relicto, probabile etiamsi velit, sequi possit; ac proinde, si quando alteri partium jus certum competit, & judex alteri causam adjudicat, nullo jure probabili ducitur: idem dico de Advocato, qui causam illam defendendam suscipere non debet, cui jus certum alterius partis adversatur: utrùm verò probabiliora jura sequi Judex teneatur, dicam infra, si fortè interroges: nihil igitur obstat quin dicamus, nos semper licitè sequi, & amplecti posse opinionem moralem, quam certò probabilem esse constat; dico opinionem probabilem, non formam, aut materiam Sacramenti, non medicinam probabilem, non jus probabile, sed opinionem probabilem moralem, quæ scilicet circa actionem moralem versetur, ut supra rectè monuisti: Si quid habes, quod opponas quæso exprome.

128. Pithanoph. Duo restant, quæ mihi hac in re negotium facessunt, primum est, quod aliquando minùs tutam opinionem, quamvis alioqui certò constet, esse probabilem, sequi non licèt.

129. Antim. In hoc, ni fallor hallucinaris, si enim est certò probabilis, certò est tuta; si tuta est, cur sequi non licèt?

130. Pithanoph. Nunquid amabò certò probabilis esse nequit, licèt tuta non sit?

131. Antim. Hoc ipsum est, quod meo judicio repugnat, si enim certum est, esse probabilem, certum est, prudentem fore assensum, ac proinde prudentem usum si autem certum est, prudentem usum esse, certum est, tutam esse, scilicet à peccato immunem; nulla enim actio prudens culpæ obnoxia est.

132. Pithanoph. Esto tuta sit, est tamen minùs tuta, quàm alia, igitur postponenda.

133. Antim. Antecedens propositio facilè à me negari posset, ut patet ex dictis; cum verè tuta, magis, aut minùs tuta esse non valeat, quia in individuo posita est; tuta inquam formaliter, quod ad excludendam culpam sufficit; immò, & materialiter seclusa ignorantia invincibili; sed dato, ut ajunt, & non concesso antecedente, nulla est consequentia; nec enim tutius, aut perfectius sequi, præcepti est, sed consilii, ut patet etiam ex dictis, nec repetere vacat.

134. Pithanoph. Quid reponam ad hæc, non habeo; sed quid tu ad exempla? Nam medicus minùs tutam medicinam ægro suo porrigere licitè non potest; nec Sacramenti administer minùs tutam materiam adhibere, relicta tutiore: idem de Judice dictum sit, qui tutiores opiniones in ferendis sententiis amplecti debet.

135. Antim. Mirum mihi accidit, minùs tutam medicinam, vel Sacramenti materiam, cum opinione morali minùs tuta à te confundi; de medicina certa, & tuta, comparata cum probabili, jam supra dictum est, hîc verò probabilis cum probabili comparanda: ita ut altera sit tutior, id est, minùs dubia, quàm altera: in hac materia, multa discutienda sunt 1. talis medicina esse potest, quæ certò effectum suum non consequatur, nullum tamen damnum alioquin allatura sit. 2. ita dubia esse potest, ut licèt probabile sit, utilem ægro fore, periculum tamen sit, ne damnum afferat. 3. in eo statu æger esse potest, in quo jam desperatus sit, nisi alioqui remedio extraordinario curetur. 4. fieri potest, ut nullum remedium præter illud supersit. 5. is ægri status esse potest, in quo nullum sit periculum, si naturæ ille relinquatur curandus. Itaque juxta diversas circumstantias, medicus se geret; his tamen regulis generalibus dirigendus est. 1. nunquam creperum remedium adhibeat, de quo scilicet dubitet, ne saluti ægri noxium sit, nisi res eo loco sint, ut æger omnino desperatus, & nihil spei, nisi in illo duntaxat remedio residuum sit; nec enim habet jus medicus vitam alterius proximo periculo exponendi; sed quantum in se est, illam ab omni periculo removere tenetur: si tamen sit alioquin certum periculum, dubio potius periculo exponat, oportet, quàm in certo relinquat; quia ex duobus malis, minùs eligendum. 2. si medicina certò per se noxia non sit, incerta verò, & tantùm probabilis, quantum ad sanitatis effectum, præferenda est alteri, quæ certò quidem per se noxia non est, minùs tamen probabilis, quantum ad sanitatis effectum; ut enim medicus prudenter agat, debet procurare quantum potest, ægri sanitatem, eaque media, vel remedia applicare, quæ aptiora, & magis idonea ad hunc finem obtinendum esse putantur. Vitanda hîc maximè verborum ambiguitas; nec enim idem est, tutam medicinam esse, quatenus ad ægri vitam spectat, cui per se ipsa noxia non est, ac tutum esse illius usum, quatenus ad conscientiam medici refertur; tuta ægro medicina esse potest, licèt tutus illius usus medico non sit; igitur non est opinio probabilis, quòd talem usum adhibere licitè queat. Idem de ma-

teria aut forma probabili Sacramenti dicendum est, quæ ab opinione probabili probè distinguitur; nec est opinio probabilis, probabilem & incertam materiam adhiberi posse, dum certa suppetit; aut etiam rejecta probabiliore, minùs probabilem; quia cum administer, quantum in se est, validum Sacramentum procurare possit, imprudenter ageret, si materiam illam adhiberet, quæ ad validum minùs confert, dum scilicet alia suppetit, quæ ad idem plus confert: Sed hæc vix probè intelligi aut accuratè explicari possunt, nisi famosam illam controversiam discutiamus: Utrùm scilicet probabiliorem opinionem in praxi, & rerum usu sequi teneamur.

136. Pithanoph. Hoc alterum caput est, quod doctrinæ, quam supra tradidisti omnino adversatur; nempe si tenemur probabiliorem sequi; cùm minùs probabilis, etiam probabilis sit; idque certò constet, aliqua certè opinio probabilis in praxi tuta non est, nec ad usum licitè reduci potest: Unde ruit illud tuum generale pronunciatum, in quo asseris, omnem opinionem certò probabilem ad usum licitè reduci posse.

137. Antim. Huc volo te, Pithanophile, & gratissimum mihi accidit, quod istam quæstionem moveris, ut illa ad sua principia reducatur, quod certè ni fiat, nullis terminis unquam circumscripta, disputata semper & agitata, nunquam tamen decisa manebit: Supponо igitur, si ex duabus opinionibus probabilibus, altera sit probabiliter certa, altera verò probabiliter tantummodò probabilis, hanc posteriorem licitè eligi non posse, nec ad prudentem usum reduci, & in hoc sensu, quisque tenetur primam sequi, quæ reverà probabilior est; juxta hunc sensum quæstio non procedit, ac proinde secundùm alium instituenda est, pro quo, suppono, fieri posse, ut ex duabus opinionibus moralibus oppositis certò probabilibus, altera probabilior sit; hoc est probabiliore fundamento nitatur, quod scilicet ad prudentem assensum fortiùs moveat: Suppono deinde distinguendum esse tutius ab eo, quod est probabilius; fieri enim potest, ut aliqua opinio sit tutior, quæ tamen minùs probabilis est; sic tutius est, admissa culpa, statim confiteri; est tamen probabilius, hominem, ad id non teneri: Suppono denique hîc duntaxat quæstionem esse de opinione morali, quæ circa actionem moralem versatur: his positis, dico, sequi opinionem moralem minùs probabilem, modò hæc certò probabilis sit, licitum esse.

138. Pithanoph. Conjeceram, te in hanc sententiam facilè descensurum, pro qua reverà stant, quotquot à centum circiter annis scripserunt, si paucos excipias; censum authorum quæso omitte, nec enim ille mihi ignotus est; id unum duntaxat à te velim, ut rationem aliquam afferas, qua hæc opinio efficaciter probetur; nam, ne quid tibi dissimulem, rationes illæ, quæ vulgò in hanc rem adducuntur, non difficilè solvi possunt.

139. Antim. Juvat periculum facere. Sic 1. aliqui probant: Ex eo probabilis opinio dicitur, quia tuta est in praxi; fieri igitur non potest, ut practicè probabilis sit, nisi etiam in praxi tuta sit.

140. Pithanoph. Facilè repono ideo probabiliorem dici, quia probabili duntaxat fundamento nititur; negatur autem ideo tutam esse, quia est probabilis; alioquin probabiliter probabilis tua esset.

141. Antim. In speculativis, potest quispiam defendere minùs probabilem igitur, & in practicis.

142. Pithanoph. Dato & non concesso antecedente, negatur consequentia, quia in practicis, conscientiæ fieri satis debet, non verò in speculativis; immò hoc nimis probaret, quis enim neget, multas esse opiniones probabiles speculativè, quæ practicè probabiles non sunt?

143. Antim. Opinionem consonam rectæ rationi sequi, possumus in praxi, sed omnis opinio probabilis est consona rectæ rationi.

144. Pithanoph. Hoc argumentum nimis probat: nam etiam illa, quæ est tantùm speculativè probabilis, est consona rectæ rationi: dicerem igitur, non esse consonum rectæ rationi, ut rejecta probabiliore, minùs probabilem sequar, quæ reverà, quatenus cum probabiliore comparatur, consona rectæ rationi desinit esse.

145. Antim. Possum judicare, opinionem etiam minùs probabilem sufficientem esse ad rectum, & prudens judicium conscientiæ.

146. Pithanoph. Ita possum judicare per errorem, qui si fortè inculpatus sit, à peccato liberat, secus verò si culpabilis.

147. Antim. Non tenemur ad id, quod melius & perfectius est, igitur, nec ad id, quod probabilius est.

148. Pithanoph. Facilè negatur consequentia; nec enim agitur de duabus partibus oppositis, quarum utraque bona sit, & à peccato immunis, sic se habent cælibatus & matrimonium. Utrumque licitum & bonum est, primum tamen melius & perfectius; at quando agitur de opinionibus oppositis, quarum una est probabilior, utraque culpam & peccatum non excludit; nec enim minùs probabilis cum probabiliore comparata, bona est.

149. Antim. Qui sequitur opinionem minùs probabilem non facit contra Synderesim, id est, contra habitum principiorum practicorum universalium.

150. Pithanoph. Sed hoc etiam negatur; quia principia practica quieti conscientiæ consulere debent, consulitur autem, si probabilior minùs probabili præfertur.

151. Antim. Hæc opinio est humanior, & suavior, immò eam sequuntur probi, docti, & religiosæ conscientiæ homines.

152. Pithan. Nimia suavitas in nimiam indulgentiam facilè degenerat; præterea etiam docti & religiosi viri falli possunt: accedit, quod docti etiam & religiosi oppositæ sententiæ patrocinantur, ut S. Antoninus, Adrianus & summarum moralium antiqui autores.

153. Antim Illa opinio probabilior est, per quam sequi licet minùs probabilem; igitur dum minùs probabilem sequor in actu exercito, probabiliorem sequor in actu signato, ut vocant.

154. Pithanoph. Hoc argumentum nullius ponderis esse videtur, quia primò, negari facilè potest, esse probabiliorem: licèt enim recentiores in eam facilè descendant, non tamen omnes, neq; hi tam multis antiquis præferendi esse videntur: præterea non sequor probabiliorem, quia minùs probabilis supponitur.

Antim. Ex contraria opinione sequerentur gravia incommoda.

Pithanoph. Recense quæso?

155. Antim. Non posset quis petere dispensationem à Rom. Pontifice in ea re, quam probabilius est, indispensabilem esse.

156. Pithanoph. Nemo nisi temerè dicat, illam opinionem esse probabiliorem, quæ usui Ecclesiæ contraria sit? immo eo ipso, quod Papa reipsa dispensat, indè certò colligo, eum dispensare posse.

157. Antim. Quisquis judicat, aliquid probabilius esse, non posset superioribus obedire, si contrarium juberent.

158. Pitha-

158. Pithanoph. Deberet obedire, quia iis obedire tenetur, quotiescunque evidenter non constat, id quod jubetur, peccatum esse, voto enim adigitur.

159. Antim. Quando quispiam judicat, aliquam opinionem esse probabiliorem, non posset oppositam sequi, quæ tamen sit sapientissimorum hominum, v. g. Doctoris Angelici.

160. Pithanoph. Si certò probabilior illi esse videatur, adhibita sufficienti diligentia, etiamsi reipsa probabilior non sit, per conscientiam erroneam eam debet sequi.

161. Antim. Quanta inde perplexitas futura sit, quis amabo dicat? Vix enim unquam accidat, ut sciamus, quænam ex duabus probabilior sit, cùm tamen eam sequi teneamur.

162. Pithanoph. Equidem aliqua diligentia adhibenda est, ut prudenter agamus, ac probabiliorem eligamus, sed eam sequi minimè tenemur, nisi certò constet, probabiliorem esse; nec eam sequi tenemur, quam probabiliorem esse probabile duntaxat, non verò certum sit, quod licèt admittas, non video, quæ inde perplexitas proveniat.

163. Antim. Esset onus intolerabile, obligare homines ad probabiliorem, quam sæpè ignorant, in tanta præsertim opinionum varietate.

164. Pithanoph. Non est onus intolerabile, obligare homines ad agendum prudenter, igitur ad consultandum, & inquirendum de probabiliore, adhibita autem morali diligentia, quantum temporis angustiæ & agendi necessitas patiuntur, si aliqua videatur certo probabilior, eam sequi tenetur, si de nulla certò constat, quòd probabilior sit, quamlibet eligere possunt; modò certò probabilis sit.

165. Antim. Si deinde opposita videatur probabilior, ut facilè videri poterit, quantum inde scrupuli & interioris perturbationis?

166. Pithanoph. Vix, aut saltem rarò accidet, ut idem, cui aliqua opinio certò visa est probabilior, opposita deinde certò probabilior videatur; hoc quidem timendum illi esset, qui existimaret, teneri se ad eam eligendam, quæ probabiliter ei probabilior videretur, non tamen ei, quem certò duntaxat probabiliorem sequi teneri dicerem.

167. Antim. Judex in eadem causa sæpè sententiam mutare teneretur, si ei opposita opinio probabilior videretur. Idè dico de Advocato, & Confessario.

168. Pithanoph. Idem prorsus respondeo, hæc non urgere, si de certo probabiliore quæstio sit; cùm vix accidere possit, ut duæ oppositæ certo probabiliores eidem esse videantur.

169. Antim. At si Judex communi oppositam certò probabiliorem reputet, communem sequi non posset.

170. Pithan. Fieri non potest, ut illa, quæ communi opponitur, certò sit probabilior; probabiliter quidè, quantum voles, at certò, nemo fieri posse, crediderit; si autem Judex id sibi certò persuadeat, tenebitur quidem eam sequi, sed per conscientiam erroneam.

171. Antim. Rectè profectò senseras Pithanophile, nullum argumentum adduci contra illorum sententiam, qui dicunt, hominem teneri ad sequendum opinionem illam, quam probabiliorem certò esse constat, quod facilè non diluatur, ex iis tamen principiis, quæ supra jacta sunt, existimo deduci aliquid posse, contra eandem sententiam, quod non ita facile solvatur; saltem ego ita sentio.

172. Pithan. Hoc reverà si feceris, me singulari beneficio tibi obstringes, licèt enim probè sciam, opinionem illam, quam defendis, probabiliorem quidem esse, non tamen ita certam, quin opposita etiam probabilis censenda sit; ac proinde rationes illas, quamvis alioqui probabiliores, quibus innititur, etiam probabiliter solvi posse: quia tamen, ut dicam, quod res est, rationes illæ, quibus eam hactenus autores probare conati sunt, vel paulò infirmiores esse videntur, vel nimis probant, ut ajunt, cùm pro omni opinione probabiliore æquè militent, quamvis non constet, certò probabiliorem esse; si quid in hac re paulò nervosiùs habes, & distinctiùs, enixè à te postulo, ut proferas.

173. Antim. Faciam ut voles, si quid tamen in argumentis à me adducendis, vel minùs capias, vel à veritate, ac legitimæ consequentiæ regulis deflectat, oppone, quæso; sic enim mutua colloquutione, nostra dissertatio melius perficietur. Initium ducam ab illo argumenti genere, quod negativum vocare soleo: quisquis aliquid positivum adstruit, argumento illud positivo probare tenetur; accusas aliquem furti, nisi hoc positivo argumento probaveris, accusatio illa nullo modo admittenda est; asseris esse quinque, aut sex rerum principia, vel elementa, hoc sanè commentum prudentissimè omnes Philosophi rejicient, nisi aliqua saltem probabili ratione eviceris: dicis, hanc figuram circulo æqualem esse, sed ubi demonstratio? Dicis, me teneri ad probabiliorem, licèt minùs probabilis; certò probabilis sit, hoc tibi positivè probandum incumbit, qua lege? quo præceptor naturali, divino, humano? tutius eligendum, inquies, sed minùs probabilis, aliquando tutior est, ut jam supra ostendi: deinde modò aliqua opinio tuta sit, ut tutiorem sequar, consilium quidem est, non tamen præceptum: denique jam ostendi, si utraque tuta sit, utramque æquè tutam esse, id est, æquè peccatum excludere: donec igitur positivo argumento probaveris, me teneri, nullo modo teneri me, prudenter censebo. Scio, aliquot argumenta vulgò adduci, sed meo judicio, tam levia, ut vix oppositæ opinioni probabilitatem concilient, quam haud dubiè probabilem esse, non censerem, nisi me doctorum, qui ei suffragantur, authoritas moveret.

174. Pithanoph. Ubi rationes omnes exposueris, quæ pro tuta sententia militant, opponam argumenta illa, quibus contraria probatur, ut eas solvas; tecum igitur sentio, à te prudenter censeri, te minimè teneri ad probabiliorem, nisi aliquod argumentum positivum sit, quod evincat hanc obligationem certò probabilem esse, sed quæso, perge; nec enim alia desunt argumenta.

175. Antim. Negari non potest, quin opinio mea sit probabilis, quia scilicet dico, me non teneri, ad probabiliorem; nemo inquam id, nisi temerè neget, cùm & rationes probabiles, & torrens autorum, qui eam sequuntur, id omnino persuadeant: præterea cùm rationes, quibus opposita innititur, sint ad summum probabiles, eam tantùm probabilem faciunt, igitur non expungunt probabilitatem alterius: nam propositioni improbabili certa opponitur, igitur saltem probabile est, me non teneri ad probabiliorem, certò inquam probabile; at certum est, quòd prudenter ago, ac proinde non pecco, quando eligo opinionem certò probabilem: immò non modò probabile, sed certum puto, me non teneri; sit enim hæc propositio, *non teneor*, tantummodo probabilis; igitur potest esse falsa, igitur contraria, scilicet, *teneor*, potest esse vera, sit autem vera, igitur reverà teneor, igitur nisi sequar probabiliorem, pecco: sed non pecco, dum sequor opinionem, quæ certò quidem, minùs tamen probabilis est; igitur hæc propositio *teneor*, vera

esse non potest; igitur opposita *non teneor*, est certò vera; igitur certum est, me non teneri.

176. PITHANOPH. Vis ergo, quempiam amplecti quidem posse opinionem illam, quæ ad probabiliorem obligat, id est, ita sequi posse probabiliorem, ut tamen certus non sit, ad id se teneri.

177. ANTIM. Ita est, non est certus teneri se, nisi fortè per errorem, sed hoc ei tantùm probabile videtur; immò ne certò quidem probabile, sed tantùm probabiliter probabile: quia cùm certum sit, eum non teneri, certum esse nequit, eum teneri: nec etiam certò probabile, sed probabiliter duntaxat probabile, ac proinde probabiliter improbabile, quod probabiliter certo opponitur, ut supra dictum est.

178. PITHANOPH. Opinio igitur minùs probabilis est probabiliter certa, quod sine absurdo dici nequit.

179. ANTIM. Propterea id non dico, dico tamen, illam opinionem, in qua asseritur, me licitè sequi posse minùs probabilem, modò certò probabilis sit, non modò probabiliorem esse, sed probabiliter certam, nam alioquin esset improbabilis, ut supra demõstravi, ac proinde oppositã probabiliter tantùm probabilẽ.

PITHANOPH. Revera non capio, quonam pacto illud demonstres.

180. ANTIM. Accuratissimè, sit enim, si fieri potest, tantùm probabile, *me non teneri*, falsum igitur esse potest; quis hoc neget? si falsum esse possit; demus, esse falsum; certè si falsum est, *me non teneri*. Haud dubiè verum est, *me teneri*; si autem verum est, *me teneri*, revera teneor, & si id non facio, ad quod teneor, pecco, igitur pecco, nisi sequar probabiliorem? sed non pecco, ut supra ostensum est; etiamsi non certum, sed tantùm probabile sit, *me non teneri*? igitur non teneor; igitur verum esse nequit, *me teneri*, igitur falsum esse nequit, me non teneri; igitur non est tantùm probabile, *me non teneri*, igitur certum.

181. PITHANOPH. Longa hæc consequentiarum series mihi summoperè placet: eam mihi dabis in scriptis, ut diligentiùs singulas maturè discutiam: perge interim, & alias rationes expone.

182. ANTIM. Geminas sepositi, quæ mihi firmissimæ videntur, alteram per assensum, ut Dialectici vocant, qua reduco ad impossibile: alteram ostensivam, & per descensum: prima ita se habet. Non est licitum, sequi opinionem minùs probabilem inquis, moralem scilicet, igitur non est certum, me prudenter agere, cùm illam sequor; igitur non est certum, me prudenter illam eligere, igitur non est certum, prudentem illi assensum præberi; igitur non est certum, probabilem esse, at supponitur certò probabilis; igitur non est certò probabilis, & est certò probabilis.

183. PITHANOPH. Optimè sanè, si enim est illicitum, sequi minùs probabilem, non judico certò, licitam esse; unde non judico certò, me prudenter agere; igitur non judico certò, prudentem assensum esse: igitur non judico certò, opinionem probabilem esse, sed facilè hanc demonstrationem in ostensivam illam tuam, ni fallor, converto per descensum; cùm enim certò judicem, opinionem illam esse probabilem, licèt minùs probabilis sit, certò judico, assensum illum prudentem esse; igitur certò judico, prudentem esse electionem illius, item prudentem illius usum, igitur certò judico, me prudenter agere, cùm ea utor, sed illud licitè fit, quod secundùm rectum conscientiæ judicium fit, id est, quod certò judico, prudenter, & licitè fieri.

184. ANTIM. Ita est, hæc est mea demonstratio ostensiva, quam tibi pollicitus fueram; ab onere illam exponendi me liberasti: & verò in hac hypothesi, quid aliud dici possit, non video, in qua scilicet illas tantùm opiniones morales probabiles admitto, quas certò probabiles esse constat: quid autem ad hanc controversiam decidendam, magis appositum esse valet? quisquis enim illam opinionem defendit, quæ ad probabiliorem obligat, hanc vel certam, vel certò probabilem esse dicat, necesse est; si enim minùs probabilis, non est certò probabilis, sed tantùm probabiliter: igitur etiam probabiliter improbabilis est: igitur opposita non modò probabilior, verùm etiam certa est; si verò minùs probabilis, est certò probabilis, potiore jure opposita probabilior, certò probabilis erit: igitur quisquis illam sententiam tenet, quæ obligat ad probabiliorem; illam quoque meam hypothesim amplectamur, necesse est, in qua supra statui, nullam opinionem moralem in praxi tutam esse, nisi certò probabilis sit.

185. PITHANOPH. Immò etiam iis, qui oppositam sententiam, quæ scilicet ad probabiliorem non obligat, defendunt, eadem hypothesis competit: nam vel opiniones oppositæ sunt æquè probabiles, vel altera probabilior; si primum, igitur utraque est certò probabilis: sit enim altera probabiliter tantùm probabilis, igitur est etiam probabiliter improbabilis, igitur opposita probabiliter certa, igitur longè probabilior, igitur non æquè probabiles, contra suppositionem; quòd si altera est probabilior, vel ea, quæ est minùs probabilis, est certò probabilis, vel tantùm probabiliter; si certò probabilis, habeo intentum: si probabiliter probabilis, igitur opposita est probabiliter certa, igitur eam sequi teneor, imprudens enim dubium certo præferrem.

186. ANTIM. Hinc fortè vides, quàm necessarius sit Dialecticę usus in hujusmodi controversiis discutiendis, ut scilicet probè distinguatur hujusmodi propositionum oppositio & æquipollentia, ut vocant; cùm enim improbabilis, & certa sint oppositæ, & cum certò probabiles oppositæ sint, ac demum certa improbabili præferenda sit, nullam certè opinionem, seclusa ignorantia, licitè sequi possum, nisi certa sit, aut certò probabilis.

187. PITHANOPH. Tua sententia mirabiliter mihi arridet, præsertim cùm ex tuis principiis tota controversia facilè decidatur, quod sanè perspicuum fiet, si rationes solveris, quæ ab iis afferuntur, qui ad probabiliorem teneri nos volunt; breviter propono, tu facilè solves: sic ergo incipio. Opinio minùs probabilis, comparata cum probabiliore, non manet probabilis, sicut minùs bonum comparatum cum majore bono, non manet bonum.

188. ANTIM. Non tollitur probabilitas alicujus opinionis, nisi per certitudinem oppositæ: nam improbabilis certæ duntaxat opponitur, igitur non obstante altera probabiliore, oppositæ sua probabilitate non excidit, nec etiam minùs bonum cum majore comparatum, bonum esse definit: Sic video meliora, proboque, deteriora sequor.

189. PITHANOPH. Homo, quantum potest, tenetur sequi veritatem practicam, ut conscientiæ consulat, igitur probabiliorem sequi tenetur: hæc enim ad veritatem propiùs accedit.

190. ANTIM. Quis dicat, teneri hominem ad summum potentiæ? ut vulgò ajunt? tenetur quidem moralem, & prudentem diligentiam adhibere, juxta communem prudentum existimationem; sed hoc non probat, eum teneri ad probabiliorem; quia cùm hæc sit in genere probabilium, homo non tenetur ad melius sub eodem genere, ut patet.

191. Pi-

190. Pithanoph. Non est dubium, quin homo judicet, probabiliorem veram esse, si de illa & oppositam minùs probabili judicium ferendum sit; si autem probabiliorem veram esse judicat, minùs probabilem falsam esse necessariò judicabit; sed opinionem licitè sequi non potest, quam falsam esse judicat.

191. Antim. Judicet probabiliorem veram esse probabiliter, esto; sed hoc revera non facit, quin hac relicta, si velit, oppositam, quæ minùs probabilis est, eodem jure, probabiliter veram esse judicet, nec eam assensu probabili, quem alteri parti præbeo, sequi: nec necessariò judicium de falsitate alterius, ut patet ex dictis: nempe ita utrique assentior, scilicet seorsim, ut etiam judicem, utramque falsam esse posse; ita quia veritas probabilis unius, non obest veritati probabili alterius.

192. Pithanoph. Dictat cuilibet conscientia, probabiliorem esse veram & eligendam, ne peccato, vel peccandi periculo sese exponat.

193. Antim. Dictamen conscientiæ certum judicium est, quo judico, usum minùs probabilis propositionis licitum esse, itemque usum probabilioris; non tamen certò dictat conscientia, hanc necessariò sequendam, illam verò rejiciendam, ut prudenter asseruit, imò peritur principium, & quod probandum erat, pro medio probationis assumitur.

194. Pithanoph. Minùs probabilis opinio aliquid semper dubii, saltem latè sumpti secum affert; sed cum dubia conscientia licitè agere non possumus.

195. Antim. Si id dubii, vel justi timoris concipit, ratione probabilitatis, quæ cum formidine semper conjuncta est, hoc argumentum nimis probat, eo enim sequeretur, ne probabiliorem quidem ab omni dubio, & formidine immunem esse; cum probabilitatis limites non transcendat: dico igitur conscientiam certam non verò dubiam sequi ex omni opinione morali, certò probabili; si enim certum est, & verè probabilem, certum est, assensum prudentem esse: item electionem prudentem, & prudentem; ac licitum usum.

197. Pithanoph. Nisi ad probabiliorem homo moveatur, multa incommoda sequi necesse est.

Antim. Enumera quæso, nullum enim mihi in mentem venit, quod levissimum non sit.

198. Pithanoph. Omnia cujusque arbitrio relinquerentur, cum res humanæ opinione potiùs, quàm certa scientia comprehendantur; nulla esset firma, & certa regula in rebus agendis; sed unusquisque pro sua opinione operaretur; quod sine maxima morum perturbatione, imò, & scandalo fieri nequit.

199. Antim. Imò certissimam regulam suggessimus, scilicet, nullam opinionem moralem in praxi veram esse, nisi certò constet, eam probabilem esse; hoc autem à cujuslibet arbitrio non pendet, sed à prudenti sapientum existimatione; licèt enim alicui hæc, vel illa opinio probabilis esse videatur, non tamen propterea probabilis censenda est; & quamvis sit probabiliter probabilis, non tamen est certò probabilis, nisi in hoc Doctores ferè omnes classici, ut vocant, conveniant, quod probabilis sit, aut saltem maxima & potissima illorum pars.

200. Pithanoph. Humanis studiis hæc probabilitatis doctrina plus æquo laxat habenas.

201. Antim. Hæc fuit, sat scio, nonnullorum querela, sed argumentis, non querelis diluendis operam navo; hoc autem eadem facilitate rejicitur, qua asseritur: doctrina enim à me tradita eò rem totam adducit, quò adducenda est, scilicet ad principia certa, ex quibus ultimum judicium practicum certum deducitur; nempe modò certum mihi sit, me hîc, & nunc prudenter, & licitè operari; quid quæso aliud est, quod desiderem? Utra porro peccata multiplicet, & plura inducat, austera, scilicet severitas, an moderat; benignitas, vel indulgentia, tibi considerandum relinquo; certè ubi aliquid facio, vel omitto, quod licitum esse prudenter mihi & certò persuadeo, nullo modo pecco: si tamen juxta severiora placita, dubitem saltem, ne illicitum sit, haud dubiè pecco; non est igitur dubium quin immoderata severitas peccata multiplicet, ac proinde vel hoc nomine fugienda. Vellem ut severi illi per 10. aut 15. annos in Basilica Principis Apostolorum, confessionibus excipiendis sedulam operam navassent; certus sum, fore, ut mentem mutarent, ac de illo suo rigore plurimùm remitterent.

202. Pithanop. Prælatus non potest eligere minùs dignum, omisso digniore; igitur nec homo eligere minùs probabilem opinionem, omissa probabiliore.

203. Antim. Dato antecedente negatur consequentia, quia Prælatus vel faceret injuriam digniori, contra proprium dispensatoris officium peccaret quod ea lege accepisse supponitur, ut digniores minùs dignis præferat; alioquin extra concursum, minùs dignum eligere posset.

204. Pithanoph. Damnatum errorem sequi possemus, qui ante decretum Ecclesiæ insignes suffragatores habuit, & probabiles rationes, non suggero exempla quæ obvia sunt.

205. Antim. Miror, à te hæc dici; quasi verò error, opinio probabilis dici possit: equidem ante decretum Ecclesiæ, opinio probabilis esse potuit, secus tamen post decretum; facit enim authoritas Ecclesiæ, ne ampliùs sit legitimum fundamentum, quo duntaxat opinio verè probabilis ac necessariò nititur.

205 Pithanoph. Medicus ex duabus probabilibus, probabiliorem sequi debet: item Sacramenti administer; quidni etiam alii omnes probabiliorem sequi teneantur?.

207. Antim. Hæc fortè omittere debueras, cum ex dictis perspicua sint; nego enim medicum ad probabiliorem opinionem teneri; equidem probabilius medicamentum, si suppetat, adhibere debet: sed nego opinionè certò probabilem esse, quod minus probabile medicamentum adhiberi ab eo possit; ac proinde dici non debet, quod medicus ex duabus opinionibus moralibus certò probabilibus probabiliorè sequi teneatur: quod autem obligetur ad usum probabilioris medicamenti, modò sit etiam tutum, eædem rationes probant, quibus suprà probatum est, eum non posse, omisso certo, dubium adhibere; tenetur enim quantum in se est procurare sanitatem ægri sibi commissi, cujus obligationis capita jam suprà perstrinximus: idem de Sacramenti administro dictum sit. Et verò, ut jam supra monui, sunt quædam opiniones morales, quæ circa actiones liberas hominum versantur: de his autem hæc doctrina intelligenda est, quod scilicet omissa probabiliore, minus probabilem, modò certò constet, esse probabilem, licitè sequi possimus; quædam verò sunt speculativæ potius, quàm practicæ, quæ circa res ipsas versantur, v.g. an talis materia, vel forma Sacramenti sit vera, an tale pharmacum sit salubre, an ista domus sit Petri, vel Pauli, &c. quæstio proposita in hujusmodi opiniones non cadit. Si autem quæratur, utrum rem illam

licitè adhibere quis possit, v. g. materiam illam Sacramenti, dum suppetit alia probabilior, si hoc inquam, quæratur, & res ad moralem quæstionem reducatur, respondebo illico, non esse opinionem certò probabilem: item si quæratur, utrum possit medicus adhibere medicamentum minùs probabile, dum suppetit probabilius, illico respondebo, non esse opinionem probabilem: si tamen non supperat hinc remedium probabilius, illinc materia probabilior, & æger indigeat medicamento, anima Sacramento, tunc utraque opinio erit certò probabilis; cur verò non sint probabiles, dum suppetit materia probabilior, & medicamentū probabilius, perspicuum est ex dictis.

208 Pithanoph. Rem ni fallor, probè intelligo; nemo enim id licitè facere possit, quod rationi proprii officii repugnat; quod proximi salutem corpoream, vel incorpoream, in discrimen adducit; quod irreverentiam Sacramento conciliat, quod legi, vel conventioni repugnat, &c.

209. Antim. Tam crudè loqui profectò nolim, quod enim salutem proximi per se in discrimen adducit, nunquam licitum est; sed aliquando licet, minùs probabilem materiam adhibere, cum probabilior non suppetit, & proximi necessitas id postulat: idem dico de medicamento minùs probabili, quia satius est, probabili saltem remedio, tum animum, tum corpus curari, quam nullo. Igitur inde regula statuenda est, in iis officiis, quibus adversus proximum defungimur, ea duntaxat adhibenda sunt, quæ ponderatis præsentibus circumstantiis, proximo magis expediunt: sic proximo expedit, certum medicamentum applicari potiùs, quàm dubium; probabilius potiùs, quàm minùs probabile, minùs probabile potiùs, quàm nullum: idem dico de materia Sacramenti, eo modo quo supra dictum est.

210. Pithanoph. Expedit proximo, ut illi restituam rem illam, quam probabiliter judico, illius esse; licèt etiam probabiliter judicem, meam esse, sed rem illam restituere non teneor; igitur illa regula certa esse non videtur.

211. Antim. Certa est haud dubiè regula, quando res illa, iis duntaxat officiis inservit, quibus adversùs proximum defungimur, ut patet in exemplis suprà adductis; quisquis enim tenetur, quantum in se est, sive ex justitia, sive ex charitate, sive ex lege, sive ex conventione tacita, vel expressa, quisquis inquam tenetur eniti, ad ponendum aliquem finem; illud haud dubiè ponat, oportet, modò suppetat, quod ad eundem finem magis expedit, seu conducit: hinc non est opinio probabilis, quod possit licitè illud omittere; at quando res illa talis est, ut vel omitti, vel poni licitè possit, utraque opinio est certò probabilis; sic mihi certò probabile est, rem meam esse, ac proinde licitè à me retineri: item est mihi certò probabile, esse alterius, alterutram opinionem eligere possum, juxta regulam communem suprà traditam: idem de voto dictum sit, quod certus non sum emissum à me non fuisse; sed tantum est mihi probabile; idem de officio recitato, aliisque hujusmodi: cæterùm quando de proximi periculo agitur, licèt etiam probabilius mihi sit, abesse periculum, si tamen probabile sit, adesse, illud licitè facere non possum ex quo periculum illud sequeretur; sic licèt putem probabiliùs, esse feram; si tamen probabiliter putem, esse hominem, sagittam emittere licitè non possum, & in hujusmodi casibus, tutius, quam vis minùs probabile eligendum est, tutius inquam, in ordine ad excludendum peccatum, quia tutius, in ordine ad proximi damnum, vel periculum vitandum.

212. Pithanoph. Rem capio, in iis, in quibus aliquod periculum proximo creatur, vel expressa, aut tacita lege, aut conventione statuitur, ut tali modo fiant: sic Tabellio debitas clausulas in instrumentis omittere non debet, nec Medicus remedium certum, aut probabilius, nec administer Sacramenti materiam certam, si suppetat; in his inquam, quod tutius est, sequendum est; tutius inquam, in ordine ad valorem instrumenti, vel Sacramenti, & ad arcendum proximi periculum; in aliis verò rebus, quæ ad opinantem immediatè referuntur, utrumque licitè facere possum: sic v. g. judico probabiliter, rem hanc meam esse, nondum esse mediam noctem, non esse jejunii diem, hæc & alia hujusmodi judicia probabilia circa res ipsas versantur, in ordine ad opinantem: nempe inde judico, an rem illam restituere tenear, an jejunare, an comedere carnes; cum autem probabiliter judicem, me non teneri, quia probabiliter judico, meam esse, &c. certum est, judicium illud, quo judico, me non teneri esse probabile; igitur certum est, esse prudens, igitur certum est, prudentem esse, & licitum illius usum: hæc igitur ad communem etiam regulam supra constitutam reducuntur. Hinc licèt probabilius judicem, rem meam non esse, modò sit mihi certo probabile, meam esse, certò judico, me prudenter facturum, si rem illam retineam; pari modo si mihi probabile sit, tale testamentū, vel legatum, ut ajunt, factum esse, possum licitè petere in judicio quod meum esse probabiliter judico; sed quæso te, quid de Judice?

213. Antim. Antequam de Judice dicam, unum observo, circa id quod modò dicebas tutius sequendum esse, quando alioquin aliquod inde proximo damnum crearetur, quod sanè de damno injusto intelligendum est: nam alioqui, quando repeto illud à proximo, quod probabiliter judico, meum esse, inde profectò damnū proximo creatur, sed injustum non est: nam justè repeto, quod meum esse probabiliter judico; at non possum licitè sagittā emittere, licèt probabilius judicē, esse feram, & minùs probabiliter tantùm esse hominem, quia nullum jus habeo ne probabile quidem in vitam hominis: illam igitur in discrimen probabile adducere non possum; at in rem illam, quam meam esse probabiliter judico, jus saltem probabile habeo: itaq; ut paucis dicta complectar, sive opinio probabilis sit de rebus, sive de actionibus, modò nullum inde periculū injusti damni proximo creetur, & nulla lege, vel conventione, sive tacita, sive expressa ad contrarium teneamur, ratione scilicet officii, vel publici, vel privati, generali regula standum est, quam supra statuimus, scilicet, quamlibet opinionem certò probabilem ad usum & praxim licitam esse. Jam de Judice dicam, de quo jam supra dictum fuit, quod stante altera parte certa, pro illa sententiam ferre tenetur. Si verò non sit certa, sed probabilior duntaxat, aut saltem æquè probabilis, quæstio satis lubrica est, & singularem longioremque tractationem desideras; ne tamen illam omittam, distinguenda est causa criminalis à civili, quod ad primam attinet, ut reus damnetur, satis profectò non est, ut factum, id est, patratum à reo crimen probabile sit, id est, ut probationes adductæ ab actore Judici persuadeant, tantùm probabile esse, crimen à reo patratum fuisse; nisi enim hoc certò constet, scilicet moraliter, reum Judex damnare non debet: igitur in hujusmodi causis criminalibus, ut vocant, ad sententiam contra reum ferendam, certa probatio requiritur, quia cum certa pœna sit, certum reatum, ut vocant, supponit.

214. Pithan. Sed si probabilius sit factum, id est, si

si actoris probatio sit probabilior, quàm rei, cur Judex sequi non poterit probabiliorem? In hoc ni fallor, doctrinæ communi refragari videris.

215. ANTIM. Rectè distinguenda est probabilitas facti à probabilitate opinionis; nec enim est probabilis opinio, reum à Judice damnari posse, si probatio facti sit dubia, sed quamdiu probabile manet, reum esse innocentem, licèt minùs probabile sit, & oppositum probabilius, probatio facti dubia manet, nam in dubiis stare debet sententia pro reo: jura enim promptiora sunt ad absolvendum, quàm ad condemnandum, & in obscuris reo favendum est, ex reg. juris, ni fallor, sed quamdiu probatio probabilis duntaxat esse supponitur, obscura manet, nempe obscuri nisi per evidentiam tantummodò expungitur; quod autem probabile tantùm est, evidens censeri non debet.

216. PITHNOPH. Nunquam ferè igitur Iudex reum damnaret, quia nunquam ferè accidit, ut probatio certa sit.

217. ANTIM. Certitudinem tantùm moralem intelligo, ut quando reus debito modo fatetur crimen, vel plures testes de visu omni exceptione majores id asseruerunt; dixi *debito modo*, id est, vel sponte, ac ultro, vel per torturam justè adhibitam, & sequitur ratio: nisi ergo facti probatio clara sit, sed dubium relinquat, non est opinio probabilis, reum damnari posse, sed ad causas civiles venio, pro quibus adhuc distinguendum est: Sunt enim primò quædam in jure probabiles causæ, ut libertatis, matrimonij, testamenti, dotis, in quibus si æquales utrimque sint probationes, pro illis stare debet sententia, v. g. pro validitate matrimonij & testamenti: item pro libertate &c. quia nimium damnum esset, ac proinde quamdiu manet probabile, validum esse matrimonium, vel testamentum, Judex ferre sententiam non debet, qua nullum declaretur, jura enim favent hujusmodi actibus; hinc licèt oppositum sit probabilius, modò tamen prædictæ causæ verè probabiles maneant, pro his stare debet sententia. Item extra causas privilegiatas, utrimque sint æquè probabiles rationes, reus ex sua possessione exturbandus non est; cum enim possessio nata sit, & cum utrimque æquales sint rationes, in pari melior est conditio possidentis ex reg. juris, & possessioni jura favent: accedit, quod æqualis ratio oppositam æqualem destruit, hinc perinde se res habet, ac si de novo nulla probatio esset, igitur possessor nullâ possessione reo nquendus; & quamdiu probabilis ratio est justæ possessionis, non nisi injustè ex illa deturbari potest: tantus igitur debet esse rationis oppositæ excessus, ad eum deturbandum, ut nullum dubium superstet de jure actoris, ac proinde reo probabile jus non maneat: hinc tum in criminalibus, tum favorabilibus, tum etiam in iis, quibus justæ possessionis jus probabile favet, tutior pars eligenda est, tutior inquam in ordine ad damnandum innocentem, validum matrimonium dissolvendum, reum ex justa possessione exturbandum.

218. PITHNOPH. Sed cùm actor etiam habeat jus probabile, injustum est, nulla illius ratione habita eum eadere causa.

219. ANTIM. Nulla illi fit injuria, cui cùm justa possessio non competat, eidem adjudicari non potest; nam reus justa, qua gaudet possessione privetur, at nemo justa possessione jure privatur, nec eo ipso quod privatur, injusta esse declaratur; igitur reum in eadem manutenere, injustum non est, sed eo ipso quod reus in possessione manutenetur, actor causa cadit. Jam restat, ut dicam de iis causis civilibus, quibus nec justa possessio nec jura favent: primò igitur, statuo, si alterius partis jus certum est, eidem causam à Judice adjudicandam: nempe cum jure certo alterius partis, jus alterius probabile stare nequit, ut patet; si verò rationes utrimque æquales sint, neutri causam licitè adjudicabit; nulla enim est ratio, cur unum potiùs quàm alium jure suo probabili privet, neque hoc sine personarum acceptione fieri potest, nempe nihil aliud Judicem movere debet, nisi jus partium.

220. PITHANOPH. Nullam igitur sententiam Iudex feret, igitur proprio munere non defungetur, & lis indecisa manebit.

221. ANTIM. Nonnulli volunt, ut Judex rem ipsam de qua lis est, ex æquo utrique dividat, aut si dividi non potest, compensationem, ut vocant, adhibeat; meliùs, ni fallor, judicabit, si jubeat, ut concordent partes, nempe hic usus viget in tribunalibus.

222. PITHANOPH. At si opinionum diversitas de facto non sit, sed de lege, secundùm quam lis decidenda est, ita ut legem illam Doctores variè interpretentur; an poterit Judex, quam volet interpretationem in ferenda sententia sequi?

223. ANTIM. Scio, multos Authores hanc Judici potestatem concedere, quia interpretatio juris non se tenet ex parte causæ, sed ex parte Judicis, vel potiùs regulæ dirigentis; lex enim Judicem dirigit, ad ferendam sententiam; hinc nonnulli hujusmodi causas, quæ dubio legis subsunt, pro amico vocant; quia Judex in iis decidendis, pro arbitrio, favere amico licitè potest. His tamen non obstantibus, cum probabilis sit opposita illorum sententia, qui hanc Judici potestatem non concedunt, neutri Iudex injuriam facit, si jubeat in hoc casu, ut partes concordent, seu componant; & hoc certum est, & nulli periculo se exponit, injustè scilicet judicandi: at si alteri secundùm unam legis interpretationem, causam adjudicet, est fortè quod alius conqueratur, cui æquale jus competit juxta alteram interpretationem; tutius igitur erit, & ministerio publico accommodatius, si Iudex jubeat, ut partes componant, ne sit ulla personarum acceptio, quam Iudex summoperè vitare debet.

224. PITHANOPH. Si verò jus unius ex parte facti sit probabilius, non dubito, quin statim decernas, teneri Iudicem eidem causam adjudicare; hac enim lege hoc ministerium publicum gerit; ut secundùm probabiliora judicet: idem etiam dicendum videtur, si factum certum & clarum sit, & sit tantùm diversitas interpretationum legis, ita ut tamen altera interpretatio probabilior sit. Sed quid si id aliis probabilius videatur, quod ipse Iudex minùs probabile reputat, poteritne judicare juxta probabiliorem aliorum sententiam?

225. ANTIM. Non defuerunt, qui hoc dixerint; & verò si Iudex illos, qui oppositum probabilius esse sentiunt, doctiores se meritò reputet, item prudentes & pios: item rationes illorum probabiles, vix crediderim, facturum imprudenter, si secundùm illorum sententiam litem decidat, aut saltem quasi essent æqualia jura, jubeat, ut partes concordent, quod reverà tutius esset, tunc enim non erit, quòd aliquis de injustitia conqueratur: & verò, in hoc casu, non est certum jus alterius probabilius esse, igitur non est certum, Iudicem prudenter facturum, si probabilius judicet; igitur non est certum, prudenter facturum, si secundùm hoc judicium sententiam ferat: at certum est, quod prudenter agat, si jubeat, ut concordent partes, quia certum est, jus utrique esse probabile.

PITHANOPH.

PITHANOPH. Reſtat, ut de Advocato, Conſiliario, & Confeſſario, dicas: Utrùm ſcilicet agere poſſint ſecundùm opinionem minùs probabilem.

226. ANTIM. Niſi conſtet apud omnes, aliquam cauſam eſſe minùs probabilem, ac proinde ſemper Judices contrarium decidere, in qualibet alia probabili, Advocatus patrocinari licitè poteſt, quia litem proſequitur cum ſpe juſtæ victoriæ, etiam ſi ipſi Advocato cauſa illa, quam ipſe defendit, minùs probabilis videatur, modò ſciat, aliis etiam peritis probabiliorem, vel æquè probabilem videri; potiori jure illam defendere poterit, quæ illi probabilior eſt, licèt alij minùs probabilem putent; imò ſufficit, ut illam æquè probabilem putet; debet tamen monere clientem ſuum de jure cauſæ probabili & dubio; alioqui, ſi cliens damnetur, tenetur Advocatus refundere damna, quæ inde cliens patitur; nec in his, meo judicio, eſt magna difficultas, nempe illas cauſas licitè Advocatus defendere poteſt, quas clienti licet proſequi, & pro quibus juſtam litem movere hic poteſt; diſpar autem eſt conditio Judicis, cujus eſt, litem decidere, & ſententiam ferre ſecundùm jura; cum' tamen advocati ſit, veritatem inveſtigare, & rationes illas proponere, quæ cauſæ, quam agit, juſtitiam perſuadent, modò nihil falſum, aut commentitium afferat, quod minùs peritum Judicem in errorem inducat; ſed ea duntaxat afferre debet, quæ cauſæ ſuffragantur, & ſolvere, aut reticere contraria.

227. PITHANOPH. Poteſtne Advocatus aliquid reticere, quod reverà ſi ſciretur à Judice, certam victoriam adverſarius inde reportaret.

228. ANTIM. Si certam victoriam illud efficit, haud dubiè jus adverſarij certum eſt, unde Advocatus cauſam illam ſuſcipere non debet, cujus oppoſita certa ſit, eſſet enim improbabilis, unde ceſſat quæſtio; nam ſi certo Adverſarii jure reticito, pergit Advocatus cauſam illam defendere, haud dubiè peccat, ac deinde damnum inde adverſario proveniens reſarcire tenetur. Quod verò ſpectat ad Conſiliarium, primò illud conſilium alteri dare poteſt, quod ipſi amplecti licet in praxi, ut nemo negat; nam illud conſilium eſt prudens, quod ad prudentem actionem terminatur. Secundò, ſi conſiliarius putat, aliquam opinionem improbabilem, quam tamen alij probabilem putant; ſi hæc reverà ſit certò probabilis, poteſt illam conſulenti indicare: Verum enim dicet, eam certo probabilem eſſe; ſi tamen ei tantùm videatur probabiliter probabilis, nullo modo conſulenti Author erit, ut eam ſequatur in praxi; poterit tamen conſulentem ad alios Doctores remittere, modò conſtet, eſſe viros doctos, & pios, niſi forte illam opinionem certò improbabilem, ſuamque oppoſitam certò, ac omnino certam eſſe ſciret; hoc enim conſulenti palam ſignificare debet, quem in errorem alioquin induceret, ſi ad illum Doctorem, qui prædictam opinionem probabilem reputat, conſulentem remitteret.

229. PITHANOPH. Si conſulens per ſe, omiſſo Conſiliario, prædictum Doctorem adire, & conſulere poteſt, cur ad eundem licitè remitti nequit?

230. ANTIM. Ideo per ſe Doctorem illum conſulit, quia neſcit, ejus opinionem errorem eſſe, id eſt, certò improbabilem, quod cum à Conſiliario ſciatur, quid mirum, ſi hic ad illum remittere conſulentem non debeat. Venio tandem ad Confeſſarium, qui primò in adminiſtratione Sacramenti iis legibus adſtringitur, quas ſupra indicavi. Secundò, in uſu opinionum probabilium, magis, vel minùs probabilibus licitè ſtare poteſt, modo certò probabiles eſſe conſtet, nec pœnitentem adſtingere debet, cui certò probabile ſit, ſe minimè adſtrictum eſſe; hoc enim jure pœnitens privari non debet, quo ſinguli liberè gaudent, equidem ſi opinio Confeſſarii ſit probabiliter certa, ac proinde oppoſita cui pœnitens adhæret, ab aliis doceatur, ut probabiliter tantùm, nō verò certò probabilis, tunc reverà Confeſſarius pœnitentis opinione ſtare non debet; hoc tamen non facit, quin Confeſſarius, qui pœnitentem invincibili errore, modò ad fidem non pertineat, laborare comperit, ſi prævideat, ex illius manifeſtatione, maximum aliquod fore ſcandalum, eundem pœnitentem in errore ſuo licitè relinquere poſſit.

231. PITHANOPH. Ita eſt, multa exempla ſuppetunt, præſertim circa impedimenta dirimentia matrimonij, in quibus nulla eſt difficultas, ſed circa ea quæ ante dixiſti, ſcire velim, utrùm Confeſſarius adhærere poſſit opinioni pœnitentis, quam ipſe improbabilem putat, licèt ipſe ſciat, communiter à Doctoribus claſſicis probabilem reputari, ac proinde certò probabilem eſſe.

232. ANTIM. Nullum mihi dubium eſt, quin Confeſſarius pœnitenti tunc adhærere debeat, qui certè eo jure, quod ipſi competit, privari non debet, eligendi ſcilicet opinionem, quæ certò probabilis eſt.

233. PITHANOPH. Quid ſi Confeſſarius dubitet de diſpoſitione pœnitentis.

234. ANTIM. Si rationabiliter dubitet, illum haud dubiè abſolvere non debet, niſi tunc in magnum diſcrimen ſalutis redactus ſit; ſi verò leviter dubitet, & ſine legitimo fundamento, merus ſcrupulus eſt, ac proinde deponendus; modò enim Confeſſarius ex propria confeſſione & atteſtatione pœnitentis ſciat, illum eſſe probè contritum; quantumvis imperfecta contritione, quam attritionem vocant, & habere propoſitum non peccandi, nec ullum legitimum fundamentum habeat, dubitandi de contrario, injuriam illi facit, ſi abſoluere recuſet; imò licèt probabile fundamentum utrimque ſit, modò ſit certò probabile, rectè diſpoſitum eſſe pœnitentem, & hic petat abſolvi, abſolvi debet, ne jure ſuo invitus privetur, quod reverà injuſtum eſſet: dicam ampliùs, licèt probabilius ſit, non eſſe rectè diſpoſitum, dum oppoſitum, licèt minùs probabile; certò tamen probabile ſit, non video, cur abſolvi non poſſit, propter eandem rationem.

235. PITHANOPH. Adminiſter Sacramentorum probabilem materiam adhibere non debet, omiſſa probabiliore, ſi hæc ſuppetat.

236. ANTIM. Sacramenti pœnitentiæ materia remota eſt peccatum actuale, proxima verò actus pœnitentis, ſcilicet contritio, confeſſio, ſatisfactio; de duabus poſtremis hîc non agitur: de ſola igitur contritione cum propoſito non peccandi, ſive, ut vocant, virtuali, quod contritione continetur, ſive formali & expreſſo; at contritio per ſigna tantùm Confeſſario innoteſcit; ſuppono autem illa ſigna adeſſe, & nihil eſſe, quod certò contrarium perſuadeat. Sed cur hæc quæſo agitamus, qua ad quæſtionem præſentem non attinent? Interim certa ſit regula, pœnitentem ritè confeſſum, & contritum abſolvi petentem abſolvi poſſe, niſi Confeſſarius moraliter certus ſit, diſpoſitionem illam ſpuriam, & fictitiam eſſe, v. g. ſi certum ſit, aliquem ultro manere in occaſione peccandi proxima, quam relinquere nolit, aut neget, ſe velle reſtituere, id, quod furatus eſt, licèt reſtituere poſſit; inde Confeſſarius certò colligit, pœnitentem non habere propoſitum, ſeu voluntatem ampliùs non peccādi, ac proinde diſpoſitione debita omnino carere: non nego tamen,

tamen, aliquando salutare remedium esse, post multos lapsus absolutionem differre, ut scilicet emendationi pœnitens diligentiorem operam navet; præsertim si hoc facilè acquiescat, & in anterioribus confessionibus de hoc consilio monitus fuerit.

237. Pithanoph. Quid tandem de Tabellione, seu Notario, & Procuratore dicendum sit, ex iis facilè colligitur, quæ de Judice, & Advocato à te dicta sunt: nempe Tabellio instrumenta sua facere tenetur, eo modo quem leges illi præscribunt, ut & reliqui publicorum munerum administri: de Procuratore autem idem dicendum est, quod de Advocato supra dixi, quare his peractis, quæ non nemini majorem difficultatem præferre viderentur, ad alias objectiones, quamvis fortè sint minoris momenti, transeo, & quasi eandem perstringo; sic ergo nonnulli obiciunt. Nulla opinio probabilis tuta est, nisi vera sit, sed probabilior opinio potius vera, quàm minùs probabilis.

238. Antim. Sat scio, unde hîc furfur potiùs, quàm farina prodeat: nego igitur, quod adstruitur; omnis enim opinio, quantumvis probabilior, falsa esse potest: igitur nec etiam probabilior tuta esset, præterquam quod idem non est, esse probabiliorem, & esse tutiorem, ut sæpe ac sæpius dixi.

239. Pithanoph. Ex altera parte tantùm, est periculum peccandi, verbi gratia, dubitatur, utrum liceat inire pactum trium contractuum; at non dubitatur, utrum liceat non inire; igitur hæc pars certa est, sed ubi altera pars certa est, opposita tuta non est.

240. Antim. Hoc argumentum multa laborat ambiguitate, nec enim dubitatur, in ultimo judicio practico, quo certò judico, me licitè hoc contractum inire, sit judicium certum; illud autem primum judicium speculativum, quo judico, illum contractum non esse usurarium, est tantùm probabile, ac proinde cum formidine conjunctum: Sed cum certò probabile, & certò prudens, ac proinde certo prudentibus opinionis practica electio, certò concludit, in ultimo judicio, prudentem esse illius opinionis usum, ac proinde licitum contractum; igitur certissimo utimque est, tam enim certò judico, me licitè inire illo contractu, quàm certò judico, me licitè non inire.

241. Pithanoph. Contra conscientiam operatur, qui minùs probabilem opinionem sequitur.

242. Antim. Imò, secundùm conscientiam, id est, secundùm judicium certum, quo certò judicat, se non peccare, sed prudenter agere, cum minùs probabilem sententiam sequitur, modò certò constet esse probabilem.

243. Pithanoph. Turpis causa, scilicet cupiditas eligendam minùs probabilem movet.

244. Antim. Ille turpiter non agit, qui prudenter agit, & suæ conscientiæ consulit in rerum humanarum usu.

245. Pithnoph. Qui minùs probabilem eligit, exponit se periculo peccandi.

246. Antim. Hoc jam centies negatum; quisquis enim secundùm conscientiam, id est, certum judicium practicum agit, nullo peccandi periculo sese exponit.

247. Pithanoph. Quisquis doctrinæ, vel opinioni probabili adhæret, nunquam certus est, se rectè operari, quia conclusio non habet majorem certitudinem, quàm præmissæ; deducitur autem judicium practicum ex præmissis tantùm probabilibus, nunquid hæc vera demonstratio non est?

248. Antim. Facilè tenes, quam sim demonstrationum avidus, ijsque assuetus; nego igitur hanc esse demonstrationem; imò ne quidem argumentum probabile, ut ex ijs, quæ hucusque diximus manifestum est: facilè igitur respondeo 1. hoc argumentum nimis probare, cum petat omnem doctrinam probabilem, sive probabilior, sive minùs, sive æquè probabilis sit, removendam autem doctrinam omnem pobabilem moralem, nemo, opinor, prudenter censeat, quàm pauca enim sunt etiam moraliter certa, nec facilè habetur certitudo moralis, nisi ex communi usu & omnium ferè Doctorum consensu; omitto tamen Ecclesiæ definitiones, quæ longè majorem certitudinem afferunt. Sed quàm multa sunt in rebus humanis, de quibus mixtus quidam usus, & Doctorum consensus est; ita ut aliqui unam partem, alij alteram defendant: præterea dico, eum certum esse moraliter, se rectè ac prudenter operari, qui doctrinæ morali probabili inhæret, id est, qui opinionem moralem probabilem eligit, modò certò probabilis sit; & hoc judicium practicum certum ex alijs judiciis certis deducitur, in quibus certò judicat, se prudenter eligere illam opinionem, se prudentem assensum illi præbere, ac demùm certò judicat, esse probabilem; hoc autem judicium habetur non ex alio, sed ex legitimis, & sufficientibus motivis, tum intrinsecis, tum extrinsecis; falsum igitur est, quod assumis, scilicet, ultimum illud judicium practicum ex certis præmissis non deduci.

249. Pithanoph. An negari posset illud, quod assumis? Scilicet legitimum & debitum fundamentum opinionis probabilis illud esse, quod ad prudentem assensum movet.

250. Antim. Ab eo, qui terminos intelligit, negari non potest, quia si ad prudentem assensum, extra res fidei, de quibus hîc non agimus, sed de moralibus, non sufficit fundamentum probabile, requiritur certum & evidens; igitur non est prudens assensus, quia necessarius, & liberæ electioni non subest, cum intellectus ab objecto evidente rapiatur; igitur assensus ille sua laude caret, quia liber non est; igitur prudens non est; si enim prudens est, laude dignus est; nec obstat, assensum fidei certum, & prudentem esse, quia licèt certus sit, obscurus tamen est, & liberæ electioni subjectus. Vides quò tandem hæc spectent, scilicet ad totius humanæ prudentiæ destructionem.

251. Pithanoph. Objectum prudentiæ debet esse certum, sed assensus probabilis non est certus, igitur non est prudens.

252. Antim. Ludis, ut video, Pithanophile, distinguo tuam illam minorem; non est certus formaliter, concedo, id est, per illum, intellectus certò non assentitur, est tamen certus objectivè; nam certum est, esse probabilem: igitur voluntas prudenter imperat assensum illum, imò Syllogismus peccat in forma, quę talis esse debet; objectum prudentiæ est objectum certum, assensus probabilis non est objectum certum; igitur assensus probabilis non est objectum prudentiæ, hac autem forma suppositâ, nego minorem.

253. Pithanoph. Prudentia non est opinio.

Antim. Non est etiam scientia; versatur tamen circa opinionem, in quantum prudentia dictat, hanc opinionem eligi posse hîc & nunc, sic enim formo syllogismum: illa opinio moralis prudenter eligi potest, cui prudens præbetur assensus; at opinioni morali certò probabili prudens præbetur assensus; igitur opinio moralis probabilis prudenter eligi potest: sic autem subsumo, certum est, opinionem trium contractuum esse probabilem; igitur certum est, hanc

opinio-

opinionem trium contractuum prudenter hîc, & nunc â me eligi posse; igitur & certum, me prudenter hîc & nunc illa uti. Hinc vides, quò reducatur dictum illud commune, toties decantatum, totiesque negatum; certum scilicet esse, illum prudenter ac honestè agere, qui probabiliter, id est, ex opinione probabili agit; si enim non constet certò, esse probabilem, dictum illud falsum est, nempe opinionem probabiliter improbabilem nemo prudenter eligat; & licèt certum sit, esse probabiliter probabilem, quia tamen certum est, etiam esse probabiliter improbabilem, illius usus in hoc duntaxat certus est, quod certum mihi sit, esse, tum probabiliter probabilem, tum probabiliter improbabilem.

254. Pithanoph. Prudentia est virtus, opinio non est virtus, igitur opinio non est prudentia.

255. Antim. Concedo omnia: Sed hoc non facit, quin prudentia circa opinionem versetur, & ipse usus opinionis prudens sit: item electio prudens: item assensus ille prudens, quo probabili opinioni assentio; quis neget, fidem humanam esse aliquando prudentem? Hæc tamen certa non est, sed probabilis.

250. Pithanoph. Opinio probabilis non potest esse regula rectæ conscientiæ.

257. Antim. Jam sæpius dixi, judicium practicum non deduci ex judicio probabili, sed ex judicio certo, quo certò judico, opinionem moralem esse probabilem; ac proinde prudentem assensum illi præberi posse, ac demùm prudentem fore illius usum: est autem conscientia regula rectæ operationis, at conscientia est judicium certum, igitur opinio probabilis non est regula.

258. Pithanoph. Nullus potest sequi conscientiam dubiam, sed hæc dubia est, cum intellectus est dubius, & hic est verè dubius, cum utrimque sunt motiva, quasi æqualia, ex D. Thom. ni fallor.

259. Antim. Demus ultro, conscientiam dubiam, dubio etiam latè sumpto, & hanc esse dubiam, quamdiu intellectus dubius est, id est, timet, aut dubitat, utrùm sit peccatum, nec ne; & hunc dubium esse, quando motiva quasi æqualia, dicam ampliùs, motiva tantùm probabilia utrimque proponuntur: cuncta hæc tibi ultro demus, quid tũ? Igitur inquis, opinionem probabilem sequi non possum; nego consequentiam, quia judicium illud practicum, quo judico, illius usum prudentem & licitum esse, est certum; igitur habet motivum certum intellectus, qui judicat, igitur non tantùm probabile, igitur non est dubius, igitur nec conscientia dubia; hoc centies jam dixi, sed repetere cogis.

260. Pithanoph. Scio, sed ea obiicio, quæ ab Authoribus contrariæ sententiæ opponuntur; pergo igitur: Si ex vi probabilitatis possemus operari, etiam cum dubia conscientia operari possemus, hæc enim aliquam probabilitatem supponit.

261. Antim. Nunquam licitè operamur ex vi probabilitatis, sed ex vi certitudinis, judicij scilicet certi, ut patet ex dictis, quod sufficienter deducitur ex judicio certò probabilitatis, quo scilicet certò judicamus, opinionem verè probabilem esse, ac prudentem assensum, & prudentem illius opinionis usum; an dubium restat, ubi tam multa certa?

262. Pithanoph. Non potest intellectus opinari de opinione minùs probabili, concurrente probabiliore oppositâ; si enim non potest concurrente æquè probabili, multò minùs potest, concurrente probabiliore.

263. Antim. Somnias, opinor, Pithanophile, quid enim vetat, quo minus intellectus, voluntatis imperio, alteri æquè probabilium, relicta altera, inhæreat? Quis amabò id neget, si rem intelligit? Quis tum in se, tum in aliis non probet?

274. Pithanoph. Nullo modo somnio, non enim defuit, qui id dixerit, quia inquit, dum intellectus utramque partem æquè probabilem judicat, dubius manet, & assensum sustinet, ut expresse habet D. Thom. sed dubius ab opinante diversus est, ut patet.

265. Antim. Nihil aliud habet D. Thom. de verit. ni fallor, quæst. 14. art. 1. nisi, intellectum *quandoque* propter apparentiam eorum, quæ movent ad utramque partem, non inclinari magis ad unum, quam ad aliud, & tunc fluctuare inter duas partes contradictionis, & hanc esse dubitantis dispositionem: andin, Pithanophile, *quandoque*, quis hoc neget? Et quis D. Thomæ affingat? Quasi diceret, intellectum à voluntate determinari non posse ad unum, quando opiniones oppositæ sunt æquè probabiles: deinde, quis nescit, duobus modis dubium dici? Primus est strictus, cum assensus omnino suspenditur, alter verò latus, cum assensus ita præbetur uni, ut dubium, seu formido restet de veritate oppositi.

266. Pithanoph. Intellectus non potest se determinare nec expedire, est enim quasi ligatus & adstrictus vinculis dubij.

267. Antim. Quis nescit, intellectum non esse potentiam per se liberam, nec determinari à se, sed vel ab objecto, si est evidens, vel à voluntate, si non est evidens? Neque hoc ab ullo vel Philosopho, vel Theologo negatur, qui rem intelligat: quasi verò necessariò credamus hoc potius, quàm illud, sive divina, sive humana fide, & hanc opinionem necessariò sequamur potius, quàm illam, quis amabò hujusmodi voces in scholis unquam audivit?

268. Pithanoph. Num Vasquez sentit, si objectum ita proponatur voluntati, ut omnino æqualis boni ratio utrinq; appareat, voluntatem seipsam determinare non posse, ut unum potiùs quàm aliud eligat? Idem prorsus dicendum si duæ opiniones oppositæ sint æquè probabiles.

269. Antim. Vasquesij sententia nunquam mihi placere potuit, quia tunc maximè voluntas est libera, cum ipsa est indifferens, & ipsi objectum indifferenter repræsentatur; nempe tunc maximè seipsam determinat, cum ab objecto minimè determinatur, immò nunquam esset libera in electione objecti melioris, libertate, ut vocant, contrarietatis, nec ulla laude digna esset, dum quod est melius ipsa eligit; deinde si æquè bonum ipsi videatur, actum aliquem ponere, ac omittere, ipsum omitteret, igitur æquè bonum eligeret: sed data, non concessa Vasquesij sententia, non sequitur ex ea, intellectum voluntatis imperio alteri parti æquè probabilium assentiri non posse: quia licèt æqualis ratio *veri* utrimque appareat, nihil vetat, alia esse motiva, quibus voluntas ducatur, ad partem unam alteri præferendam, & imperandum assensum cum formidine conjunctum, vel cum dubio positivo, quod perinde est. Licèt enim intellectus judicet, utramque partem æquè probabilem, id est, æquè probabili fundamento nixam, sufficienti ad prudentem assensum, hoc tamen non obstat, quo minùs voluntas alteram eligere possit, altera omissa.

270. Pithanoph. Judex non debet judicare in favorem alterius, si jura sint æqualia, & probationes æquales; igitur nec voluntas alteram æquè probabilium eligere.

271. Antim. Non desunt, qui negent antecedens illud, tamen ultro concedo, quia Judex hoc facere nõ

debet

debet, ne fine certa ratione, jure probabili alterum limitum privet; quid quæso simile in voluntate? quæ licet partem alteram eligat, alteri injuriam non facit.

277. Pithanoph. Nemo prudenter alterum ex duobus similibus oculis eligat, in quorum altero venenum mixtum sit: nec alteram ex duabus viis, quarum altera latronibus infesta, si nesciat utra sit, nec alterum ex duobus navigiis, quod naufragium passurum sit, pari modo nemo eligat alteram ex oppositis æquè probabilibus, quarū altera falsam esse judicat.

278. Antim. Quid quæso hæc probant? Facilè negatur consequentia, quia opinio probabilis tuta est, licèt opinans errandi periculo se exponat, non tamen temerè sed prudenter: Sed inquis falli potest: quid tum? Quasi verò humanæ fragilitatis id sors non ferat, & satius non sit, opinari cùm aliqua formidine, quàm suspensum, stupitis ad instar, manere, denique hic falli, in genere moris, malum seu turpe non est.

279. Pithanoph. Quisquis uni parti assentitur æquè probabili ū, cum formidine tamen, ne ipse fallatur, si est, ne opposita vera sit, judicat, oppositam esse falsam, ne simul veram utramque judicet, igitur si assentitur minùs probabili, censet, probabiliorem esse falsam. Sed hæc magis apparet vera, igitur existimat veram, quæ sibi magis falsa, & falsam quæ sibi magis vera videtur, quid absurdius?

280. Antim. Ambiguitate hic paralogismus latitat, nec enim affirmo absolutè, cum assentior minùs, vel magis probabili, esse veram, aut falsam, sed judico, ita esse veram, ut falsa esse possit, & hæc est illa formido, quæ cum assensu probabili conjuncta est, licèt autem assentiar uni, non tamen propterea assentior alteri, cum fortè hoc ipsum repugnet, ut supra dictum est, igitur utrique simul non assentio, licet utramque probabilem judicem, & alteram probabiliorem, igitur non existimo, nec judico probabiliorem magis veram, dum assentior minùs probabili, nam judicare veram esse, idem est, ac ipsi assentiri, sed minùs assentior illi, igitur non judico magis veram, sed magis probabilem, quod longè diversum est, nam simul utramque veram judico probabilem, non tamen utramque veram: deo porrò judico probabilem, quia judico illam sufficienti fundamento niti, quod ad prudentem assensum movere queat, & & si probabilior est magis sufficienti, non tamen propterea rapitur intellectus, cum objectum non sit evidens, sed ut utrumlibet à voluntate determinatur, quæ aliis motivis ducta, ad minùs probabilem, intellectum determinat: in hoc igitur jucundè parallogizas, quod pro eodem accipis, judicare verum, & judicare probabile, unum tamen ab alio differt, nam opinio potest esse certò probabilis, licèt non sit certò vera.

281. Pithanoph. Intellectus, quantum potest, adhæret veritati, igitur probabiliori.

282. Antim. Eodem errore teneris, nec enim intellectus ullo modo obscuræ veritati per se adhæret, sed à voluntate agitur & determinatus; hæc autem, ut dixi, cum certò constet, utramque partem esse probabilem, ac prudentem utrique assensum præberi posse, minùs probabilem prudenter eligit, honestis, ut dixi, motivis ducta; hæc porro electio prudens est, aliquando magis aliquando minùs, etiam cum omittitur probabilior; nam sæpe accidit, ut minùs probabilis sit, tutior, ut supra dictū est, quidquid sit, modo prudens sit electio, voluntas ad prudentiorem non tenetur.

283. Pithanoph. Num quæso voluntas pro arbitrio intellectum flectere potest?

284. Antim. Modo adsit objectum sufficiens, nullum dubium est, quin flectere possit intellectum; immò licèt sufficiens reipsa non sit, per contumaciam, intellectum in errores sæpe inducit, eique persuadet, sufficiens esse, propter aliquam apparentiam, variis motivis, & incentivis acta.

285. Pithanoph. Voluntas semper melius eligit; illud scilicet quod videtur melius.

286. Antim. Crede mihi Pithanoph. sæpe probasti contrarium; sæpe video meliora, proboque, ut jam dixi, & deteriora sequor; dum utrumque bonum sit, nihil sanè voluntatem ad melius, seu perfectius obligat; sed usus opinionis certò probabilis est prudens, bonus, honestus; ité usus probabilioris; & licèt hic aliquando sit perfectior, nihil obligat voluntatem ad illius electionem, cum ad perfectius non teneatur: sed inquies, si opinionem minùs probabilem falsam esse contingat: sed si etiam probabiliorem falsam esse contingat; hæc sanè falsitas in ordine ad mores, nullum malum, nullum incommodum secum afferet; nam humano modo agimus; nec ea est hominis perspicacitas, ut omnia certò cognoscat; ut autem sub ratione, & genere boni, non obligatur ad melius, ita sub genere probabilis, non obligatur ad probabilius; accedit, quod voluntas his solùm motivis à probabilitate petitis non ducitur, sed aliis, iisque honestis, ut intellectum ad minùs probabilem determinet, cuncta hæc certa mihi videntur; vide igitur Pithanophile, ne dum intellectui plus æquo consulis, voluntati nimis detrahas; & dum negas, illum ad magis, vel minùs, vel æquè probabilem à voluntate determinari posse; aliquam humanæ libertati labem inferas: novatores saltem, eò maximè, ac potissimum spectant. Sed perge si quid restat.

287. Pithanoph. Reliqua quæ opponuntur facilè solvam; cursim perstringo; si fortè à recto tramite deflectam, statim me reduces. 1. Igitur opponunt, probabilitatē humanæ operationis regulā non esse, quia hæc certa esse debet: facilè repono, probabilitatē non esse regulam, sed rectā rationem, id est, judicium illud practicum, quod certum est, & ex certis deducitur, ut jam ferè ad nauseam ostensum est, 2. Sicut ex altera probabilium talis actio apparet honesta, ita ex altera probabiliore magis apparet non honesta; igitur ex eodem principio, potiùs omittenda est. Respondeo, ut jam supra, nunquam certò judicari, actionē illam turpem esse, alioquin duo contraria certa essēt; nempe certò judico, esse honestā, igitur non possum certò judicare esse turpem; sed ut certò judico actionem illam honestè poni, ita certò judico, honestè omitti, ut jam dictum est. 3. Adducunt illam regulam, *in dubiis tutior pars est eligenda*; sed jam illam explicuisti, nec sumus in dubiis, sed in certis, cum utrumque certum, ac tutum sit, scilicet, & poni, & omitti licitè: præterea si utraque tuta sit, tutior, id est, perfectior non obligat; denique sæpe accidit, ut probabilior sit minùs tuta; sed hæc supra fusè. 4. Ex lege amicitiæ adversùs Deum, tenemur sequi probabiliorem; sed hoc eadem facilitate negatur, cum enim minùs probabilis tuta sit, & à peccato immunis, lex amicitiæ ad perfectius non obligat, ut perspicuum est. 5. Adducuntur multa loca scripturæ contra opinionem minùs probabilem; sed oleum, & operam perderem in iis discutiendis, quod quilibet, qui vel latinè sciat, facilè præstabit, nihil enim aliud in iis conculcatur, nisi, ut mandata Dei fideliter, diligenter, sollicitè curatè exequamur, à malo, & à specie mali abstineamus, nihil agamus, de quo dubitemus, malum esse: quis hoc negat? quasi verò judicium practicum omne dubium non excludat. Idem

ad quædam loca Patrum, quæ opponi possent, respondendum est. Quod pertinet ad sanctum Thomam, ille haud dubiè excludit dumtaxat à conscientia, & in judicio practico dubietatem, etiam latè sumptam, quod ultrò damus, quæ si intercedit, peccatum non excluditur; cùm igitur judicium illud practicum certum sit, omnem dubietatem excludit; igitur, & omne peccatum; locum ni fallor, jam supra citasti: quis demùm crediderit, Doctoris Angelici mentem intellectam non fuisse à nobilissimo Thomistarum manipulo? quales sunt, Dominic. Bannes, Bartholomæus Medina, Dominicus Soto, Alvarez, Victoria, Candidus, Ledesma, Lopez, Serra, Martines, Vigneriius, Fumus, Zumel, omnes demùm recentiores, si unum, vel alterum excipiam.

283. ANTIM. Ut hæc breviter, ita luculenter, unum subnecto; Antiquiores aliquot, qui pro oppositа sententia citantur, id unum duntaxat voluisse, ut scilicet tutiorem sequi debeamus, cùm illi opposita non est tuta, sed cum aliquo dubio, vel justa formidine conjuncta; vel contra legem, aut conventionem taciram, vel expressam, aut communem usum Ecclesiæ; vel in damnum injustum proximi; id duntaxat voluêre autores, qui pro contraria sententia citantur: quid enim quæso aliud desideres? modò habeas judicium practicum certum, non per errorem invincibilem, sed per legitimam consequentiam, ex principiis certis deductum, quæ tantummodò supponunt opinionem certò probabilem, id est, legitimo, ac debito fundamento nixam, quam ferè omnes, scilicet prima capita, aut potissima illorum pars, non quidem sequantur, sed probabilem esse judicent. Et hæc, ni fallor, de hac dissertatione satis esse mihi videntur; longiùs enim producta disputatio tædium colloquentibus conciliaret.

284. PITHANOPH. Sed antequam illam terminemus, cùm duo sint hujus doctrinæ principia, quorum primum est, judicium illud practicum, quod conscientiam constituit, certum esse; alterum illam duntaxat opinionem moralem probabilem tutam esse, id est, ad praxim licitè reduci posse, quam certò constat, esse probabilem, utrumque scilicet, seclusa ignorantia invincibili, rem mihi gratissimam feceris, si per otium, in schedula, autorum elenchum mihi describas, qui utrumque principium tenent.

285. ANTIM. Descripsi nudius tertius in chirographo aliquorum nomina; en tibi. Judicium illud practicum, quod conscientiam constituit, certum esse debere, ut quis rectè operetur, certum inquam, formaliter, morali saltè certitudine, omnes ferè censent, tum antiqui, tum recentiores; Summistæ omnes, verbo *Opinio*, vel *dubium*. D. Thom. *quodlib.* 8. *art.* 13. Gerson *tract.* 36. Joan. Major *in* 4. *quæst.* 1. Henricus *quodlib.* 4. Navarrus *cap. si quis autem*, *n.* 63. *d.* 7. *de pœnit.* Suarez *de censur. disp.* 40. *sect.* 5. *n.* 14. *& sect.* 6. *num.* 6. Item *de act. hum. disp.* 12. *s.* 4. Benedict. Justinian. *in paraphras. cap.* 13. *ad Rom.* Lessius *lib.* 1. *c.* 1. *dub.* 1. Merend. *de consc.* Layman. *lib.* 1. *tract.* 1. *c.* 5. §. 1. De Lugo *de fid. disput.* 5. *sect.* 1. *num.* 16. *& seq.* Caren. *part.* 2. *tit.* 5. §. 4. Arriaga *tom.* 3. *disputat.* 23. *sect.* 2. *subsect.* 2. Salas 1. 2. *tract.* 8. *sect.* 43. Mercor. 1. *part. art.* 10. *&* 11. Cajet. 2. 2. *quæst* 47. *art.* 3. Azor. 1. *p. lib.* 3. *c.* 25. *quæst.* 2. Medina 1. 2. *quæst.* 19. *art.* 5. *&* 6. Alensis *in sum. p* 1 *quæst.* 16. Sanchez *in summ. lib.* 6. *cap* 3. *& lib.* 1. *cap.* 6. Sayr. *in clavi Reg. lib.* 1. *c* 13. *num.* 13. Filliucius *tom.* 2. *tract.* 21. *cap.* 4. Lao *de conscient. disp.* 1. *dub.* 6. Ferrerius *lib. de probabilit. cap.* 7. *pag.* 57. Mastrius *in* 2. *sent. disputat.* 5. *quæst.* 2. *art.* 1. *num.* 40. *& art.* 4. *num.* 82. Ovied. *tract.* 5. *controv.* 1. *p.* 2. *num.* 18. Bard. *disput* 4. *cap.* 10. §. 1. & licèt Vazquez *disputat.* 62. *cap.* 5. *num.* 22. & Sanchez *in summ. lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 12. secus sentire videantur, ne tamen sibi contradicant, vix crediderim, ab iis negari, judicium illud ultimum practicum conscientiæ certum esse, de quo aliàs.

286. Quod attinet ad secundum hujus doctrinæ principium, de certitudine, scilicet morali probabilitatis, omnes ferè illud supponunt, pauci expresè hanc quæstionem tractant, dum plures occurrant, accipe aliquos; Baldell. *lib.* 4. *disput.* 10. *num.* 5. Medin. 1. 2. *quæst.* 19. *art.* 6. Bresserum *de conscient. lib.* 3. *cap.* 5. Merulam *disput.* 3. *cap.* 4. Mercorum 2. *part. art.* 1. *ad* 1. Lugo *de fid. disput* 10. *sect.* 1. Salas 1. 2. *tract.* 8. *sect.* 4. *num.* 41. Lao *de conscient. disputat.* 3. *lib.* 2. Mastrium *in* 2. *disput.* 5. *quæst.* 2. *art.* 6. *n.* 116. *&* 126. Sanchez *lib.* 1. *in Decal. lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 18. Fagnan. *opusc. de probabil. num.* 130. Castr. Pal. *de consc. disputat.* 2. *punct.* 2. *num* 4. adde Spinulam, & omnes ferè alios. Ovied. & Bardium supra citatos, adde Spinolam passim *in tract. de hoc argumento*. Baldell. autem citatus vult hanc esse S. Thom. & Cajetani mentem: alios, si quos nactus fuero, tibi postea suggeram. Cæterùm unum tantùm, vel alterum invenio, qui hoc expresè neget. Sed, tandem huic nostræ collocutioni finis imponendus; aliàs, si per otium liceat, ea consectaria, quæ ex hac doctrina sequuntur, simul unà deducemus.

287. PITHANOPH. Sponsionem accepto, ut stes promissis, brevi te sollicitabo; interim dabo operam, ut ea, quæ disputavimus, ne fortè excidant, scripto committam, & nisi aliud jubeas, maximo illi tuo legenda tradam.

ANTIM. De his, ut voles, Pithanophile, te plurimùm valere jubeo.

PITHANOPH. Salve Antime, ac me semper ama.

DIALOGUS II.

De opinione probabili.

In quo nonnulla capita prioris opusculi repoliuntur, & consectaria generalia deducuntur.

1. PITHAN. ERit profectò Antime, quòd negligentiæ, vel incuriæ me insimules; sponsionem tuam gnavus impulsor extorseram, sed tardus exequutor oppignoratam fidem repeto.

2. ANTIM. Mirabar haud dubiè tarditatem tuam, præsertim cùm te adeo importunum sollicitatorem præbuisses: quid rei, ajebam apud me; Pithanophilus tamdiu silet, an mutavit consilium? monere saltem debuerat, ne me suspensum aut suspicacem haberet; an fortè illa, quæ à me disputata sunt atque asserta de opinione probabili minùs arrisere? ea tamen approbare videbatur; hæc, aliaque hujusmodi non semel in mentem venerunt.

2. PITHAN. Arriserunt sanè quamplurimùm & etiamnum arrident, nec semel legisse contentus, iterum ac tertiò lustravi, immo & alios, ex amicis præsertim & familiaribus meis, participes esse volui, iisque

ligue tuæ dissertationis copiam feci; exploravi illorum sensa & mentem de qua, ut certior fierem authoris nomine reticito; deinde rogavi, quid ipsi sentirent; & ne quid dissimulem, ut nonnulla esse mihi videntur digna, quæ tu ipse paulò accuratiùs ponderes, aut distinctiùs explanes, ita inficias non eo, quin alia novam disquisitionem postulent.

4. Antim. Non erat quod aliud expectarem; nosco meas vires, & scio, quid possim, conscius tenuitatis meæ; quod omnibus placeat, nihil excogitare valeo; quod multis displiceat, multa; nonnisi forte, quod paucis tui similibus gratum accidat; id tamen inde comodi nascitur, quod vel ea, quæ opponuntur diluo, vel muto perperam dicta, ubi ratio mutare cogit; hoc enim sæpius inter loquendum discere soleo, mutare in melius, sapientis esse; sed dic amabò, quid sapientes & docti homines in priore dissertatione castigandum censuerint; doctos appellas sapientes, cum indoctis & insipientibus non impleum; uti nec Heterodoxis, quos alibi fortè, hic verò minimè compello.

5. Pithanoph. Nihil mihi antiquius fuit eum ut tibi morem gererem; sed per te amabò mihi liceat, ea, quæ postulas breviter indicare, cum alia sint longè majoris momenti, quæ à te in hocce congressu explanari velim; sponsionis tuæ, ni fallor, meminens ex iactis principiis, ut promissa corollaria deduceas velim; multa enim, ut spero, deduces, quæ huic disputationi non modicam lucem allatura sint.

6. Antim. Faciam ut voles; & dum tibi molestum non sit, longam opinionum, moralium scilicet controversarum anacrisim aliquot dierum congressibus instituemus; ut vel inde constet, iacta principia vana esse, quæ tum analysi, tum anacrisi firmantur: ab hodierno congressu generalia dumtaxat consectaria deducam; ubi tame primùm ea significaveris, quæ à viris doctis in prima dissertatione desiderantur.

7. Pithanoph. Plura exhibes, quàm vel exigeporuissem; quid porrò jucundius præstare possis, non video, quàm si paucis aliquot dierum dissertationibus, variarum opinionum hujus temporis, moralium scilicet, doctum examen instituas, docearis, non quid verum sit, aut falsum, sed quid probabile, vel improbabile. Vereor tamen, ut hoc munere, pro dignitate defungi queas; nam ut tutè scis, uni non potest, ut tantam summarum moralium molem, & librorum vim paucis diebus discutias; multa volumina scribenda essent, ne longè plura omittas, quàm discutias; quod nec hujus instituti ratio, nec temporis angustiæ patiuntur: subrides Antime, quasi aliquid à me dictum sit, quod risu excipiendum esse putes?

8. Antim. Rideo; quia mentem meam & propositi consilii rationem minimè assequutus, id me cepisse consilii, arbitraris, ut omnes Theologorum moralium libros in examen vocatos commentariis & glossematis illustrem; illud sanè operæ pretium non esset, neque id à me unquam expectes velim; nempe id unum dumtaxat enitar, ut ex iactis principiis deducam, hanc, vel illam opinionem moralem, probabilem, vel improbabilem esse, idque vel certò probabilem, ac proinde tutam in praxi; vel probabiliter dumtaxat probabilem, ac proinde illius usum non esse licitum; vel certò improbabilem ac proinde sua nota aut censura dignam: verbi gratia pactum trium contractuum usurarium non esse certò probabile est, quia licèt multi authores negent, esse legitimum, omnes tamen ultro fatentur, opinionem oppositam quæ legitimum adstruit, probabilem esse; inde, ni fallor, deduco, certò probabilem esse; igitur certò in praxi tutam.

9. Pithanoph. Sed nunquid rationes non expones; quibus illa, vel alia quævis opinio probabilis adstruitur. Si quis enim neget, probabilem esse, quid amabò repones, si nulla ratione hoc ipsum evincas? an fortè responsa tua moralia pro oraculis haberi cupis? utpote qui ea, nec ratione demonstres, nec confirmes authoritate.

10. Antim. Consilium meum non capis, ignosce quæso Pithanophile, si hoc iterum tibi exprobro; rationes exponendæ essent, ac ponderandæ; immò ea, quæ ab iis, qui secus sentiunt, opponuntur, confutanda, si rei veritas indagaretur, longè alia quæstio est; & ut in adducto à me exemplo sistamus, non discutiam, scilicet ex professo, illa rationum momenta, quibus probatur, pactum illud trium contractuum licitum ac legitimum esse, & nulla usuræ labe infectum; non solvam argumenta ab adversariis congesta; authores omnes, qui contractum illum approbant, minimè adducam; hoc enim esset jam actum agere; & ad summum id efficerem, ut per rationes probabiles, & solutiones argumentorum etiam probabiles constaret, contractum illum licitum ac legitimum probabiliter esse; alius mihi scopus est, ut nimirum evincam, opinionem illam, quæ contractum illum adstruit, certò probabilem, ac proinde certò tutam esse; quod ut ostendam, nullo modo disputandum est de rei veritate, sed de probabilitate veritatis; quod, ut præstem, illud unum ostendam, scilicet graves autores pro hac opinione stetisse, & etiamnum stare; nullum esse ex adversariis, saltem alicujus nominis (nec enim triviales aliquos, & trioboli homines miror) qui sentiat, improbabilem; opposita ab adversa parte rectè dilui; nullam esse legem, saltem receptam, cui prædicta sententia adversetur; nihil absurdi, vel incommodi ex ea sequi; communi usui & lumini naturali probè consentire; hæc si breviter præstitero, ex his breviter & liquidò deducam; certò probabilem esse, ac proinde certò tutum illius usum; sic enim certò probabilem illam opinionem esse diximus in primo congressu, quam omnes fere authores classici, ut vocant, probabilem reputant.

11. Pithanoph. Sed ni fallor una authoritas probabilitatem opinionibus non conciliat; nisi ratio etiam accedat; hoc sæpe ac sæpius à te audivisse memini, ut igitur probabilem esse, ostendas aliquam opinionem, & ratione illam demonstres, & authoritate confirmes, oportet, ratione igitur tibi agendum est.

12. Antim. Non agitur de probabilitate concilianda, sed de conciliata: illa conciliatur cum rationibus probabilibus & adductis autoribus rei veritas illustratur; nempe inde aliqua opinio probabilis evadit, & quod & ratione probabili, & authoritate omni exceptione majore nitatur: ut verò constet de conciliata, nec rationes exponendæ, nec autores adducendi esse videntur; id unum dumtaxat præstandum est, ut perspicum sit, pro ipsa opinione graves authores stare, & à nullo, saltem alicujus nominis improbabilem reputari.

13. Pithanop. Rem capio, Antime; ignosce homini,

mini, qui cum ingenio paulo habetiore sit, adeò celeres animi motus non habet, ut ea quæ paucis versibus & cursim indicas potiùs quàm explanas, temporis fere momento, clara notione complectatur? hoc tibi vitio à nonnullis vertitur, quod brevitatem affectes, in rebus etiam difficillimis explicandis? crede mihi, longo verborum & ratiocinii circuitu opus est, ut res alioquin novæ ac difficiles inculcentur, pauci sunt, quos æquus amavit Jupiter, pauci, qui primo obtutu illas penitùs inspiciant, quare mediocribus etiam ingeniis consulendum, quibus nimia brevitas obscuritatem & tenebras aspergit.

14. Antim. Odi superflua, ut tute scis, quamquam, ne quid dissimulem, multa identidem repetii atque versavi in præfata dissertatione, ut doctrina illa altiùs legentium animis inculcaretur: quid porro ad propositum finem pertinens omiserim, divinare non possum: unum est, ni fallor, quod fortè cum aliis quibusdam desiderasses, ut scilicet scholasticam methodum adhibuissem; quod revetà facilè factu fuit; nempe duo vel tria, notandorum nomine, præmittere, in quibus multa ut plurimùm sine probatione supponuntur, quæ cum veritate minùs consentiunt; tum assertiorem subnectere, tribus, aut quatuor rationculis utcumque probabilibus innixam; mox objectiones ita solvere, ut cum solutiones duntaxat probabiles sunt, innumeris instantiis, ut vocant, & tricis scholasticis dent locum; testium denique, vel autorum nubem agglomerare; quamquam varii vario sensu loquuntur; en tibi scholasticam methodum, quam ut non improbo, quis enim censorem, aut judicem me constituit, ita multum à recta semita deflectere non existimo, si antiquum præstantissimorum hominum morem amplectar & familiarem Dialogi formam adhibeam, in qua tamen & principia tradendæ doctrinæ jaciuntur, & assertiones multiplici ratiocinio firmartur, & refutantur opposita, & autorum testimonia, si quando opus est, proferuntur; quid in hac methodo desiderares? cæterùm non adeò brevis fui, ut non nemo existimaret; paradoxum tibi videbitur, quod dicturus sum; scilicet, me omnino præ cæteris prolixè de hoc argumento scripsisse.

18. Pithanoph. Ita est, Antime, paradoxum esse putarem; cum multi ex professo de hac materia longè prolixiùs scripsisse videantur, ut Bardius, Lao, Bossius, Bresserus, Mercorus, & nonnulli fortè alii; vix tamen ausim tibi refragari, cùm hæc temerè à te dici, vix ac ne vix quidem crediderim.

16 Antim. Meis dictis facilè subscribes Pithanophile, ubi tecum ipse perpenderis, unam duntaxat propositionem, vel assertionem, ut vocant, à me fuisse pertractatam; scilicet opinionē moralem certò probabilem, in praxi, certo tutam esse; quidquid præterea dictum à me fuit, vel ad jacienda principia, ex quibus assertio deduceretur, vel ad rationum momenta, quibus illa demonstraretur, vel ad solvendas objectiones, quibus impugnabatur, pertinuit: quæstio facti est; appello quæso, si quæpiam alia propositio à me pertractata esse videatur.

17. Pithanoph. Non meministi opinor, demonstratum à te fuisse, minùs probabilem opinionem, in concursu probabilioris tutam esse in praxi.

18. Antim. Mera objectatio fuit; cum enim contenderem, opinionem omnem moralem, certò probabilem, tutò ac licitè ad praxim reduci posse, inter alia, illud præsertim opponi poterat, minùs probabilis opinio est certò probabilis; sed hæc in concursu probabilioris licita non est, omnis igitur opinio moralis etsi certò probabilis, tuta non est: ut igitur sarta tecta maneret assertio, demonstrandum fuit, minùs probabilem tutam esse: itaque, non erat, quod nimiam brevitatem mihi exprobrares, cum prædicta dissertatio unicam duntaxat assertionem contineat, & Authores Scholastici, singulis quibusque pagellis, singulas, saltem ut plurimùm, assertiones præferant.

19. Pithanoph. Non sine aliquo rubore tibi assentior, cum multis aliis fuerim in ea sententia, tanti est, præoccupatum animum genere, at mihi res tam clara videtur, ut vix intelligam quonam pacto tam ineptè cæcutierim, sed de his plusquam satis, quod autem ad Dialogi formam attinet, scio, à nonnullis minùs probari, sed illorum gustui serviendum esse non puto, res mihi & aliis quàm plurimis summoperè placet, & maximè apta, nec non oppositæ esse videtur, ad tradendas humanas disciplinas, unum tamen tibi cogitandum relinquo, utrùm Dialogus brevior, & contractior majorem afferat voluptatem, quando enim longior est, tensus, & applicatus diu animus tandem satisfacit, qui tamen alacrior esset, si brevior teusio, vel applicatio præcessisset.

20. Antim. Tibi moram geram, sed tu ipse fidelis monitor esto, adhibe si vis clepsydram arenariam, & quando voles, congressui finem ac modum impone, tanti res profectò non fuit, si dialogus longior esse videtur, dividi unum in duos: ipsam porro Dialogi formam multis, præsertim severioribus Scholasticis minùs probari, sat scio, non tamen propterea omittendam esse duxi, multis aliis acutissimi ingenii, & omnigenæ literaturæ hominibus satis arrisit, nemini sanè obtrudo, quisquis hoc cibi genus fastidit, abstineat, invitis minimè appono, sed ut eum non damno, ita quæso, ipse alios non damnet, quibus hæc scribendi ratio grata accidit, cui Plato & Cicero aliique ferè innumeri suffragantur, sed age, cur in his minutiis me detines. Profer alia majoris momenti, quæ aliqua castigatione tibi, vel aliis indigere videntur, ut vel agnoscam errorem, vel perperam oppositā refellam.

21. Pithanoph. Unum exciderat, quod enixè à te flagito, ut scilicet illas opiniones, quæ hoc tempore tot lites excitant, paulò nervosiùs & accuratiùs discutias, Authorum loca afferas & conferas, rationes paulò fusiùs exponas, objectiones solvas, hæc ab humanitate tua expecto.

22. Antim. Nullam unquam à me repulsam feres; scio, quid velis, dabo operam, ut tibi faciam satis, quæstiones illas controversas intelligis de simonia, de pacto trium contractuum, de censu utrimque redimibili ad tempus, de contractu Moatra, ut vocant, de occasione peccandi, de homicidio, & calumnia, de contritione, & amore Dei; de recta intentione, de voluptatibus licitis, de sacrificio Missæ, de attritione naturali, aliisque hujusmodi, si quid excidat, revocabis in memoriam, sed ad rem, mi homo, quid tandem castigandum?

23. Pithan. Liberè significabo, non quidem animo critico & censorio, à quo revera procul absum, sed eo dumtaxat fine, ut doctrinam primo congressu traditam novæ lucis accessione illustres: occurrit igitur primo loco illud principium, quod supponis; scilicet, judicium practicum, quod conscientiam constituit, certum esse debere, quod plerique sanè cum

Vasquez

Vasquez, Sanchez, Diana, minimè admittunt, sed volunt, satis esse probabile ; nihil enim obstat, inquiunt, rectè agere, cum aliqua formidine ; hoc igitur principii loco assumere non debueras, cum per se notum non sit, nisi prius firmissimis rationibus demonstratis.

24. Antim. Non meministi, opinor, eorum, quæ à me dicta sunt, aut certè illa minùs fideliter adnotasti; equidem hoc unum est ex principiis, quibus assero nostra institutur; immo unicum principium, ut prius post dicam ; alterum enim ex hoc deducitur ; quod verò dicis, citra ullam probationem, à me assumptum fuisse, hallucinari videris ; nempe ideò certum illud judicium esse volo, saltem moraliter, ne aliquin formido moralis intercedat, qua fiat, ut dubitem & verear, ne usus talis opinionis imprudens sit illicitus, ac proinde me peccandi periculo volens & ultrò exponam, quod nullo modo licet.

25. Pithanoph. Quisquis judicat probabiliter, aliquid licitum esse, proximo peccandi periculo sese minimè exponit.

26. Antim. Quæro, an certum sit, abesse proximum peccandi periculum : si enim certum est, abesse, igitur certò judicat, se non peccare ; igitur judicium illud, quod conscientiam constituit, est certum; sed verò probabile tantùm est, abesse ; igitur & adesse probabile ; igitur probabili periculo peccandi sese exponit ; at si quis peccat, cum dubitat, ne peccatum sit, multò magis peccare dicendus est, qui probabiliter tenet, peccatum inesse : & verò non modò de certo periculo peccandi illa verba intelligi debent, *qui amat periculum, peribit in eo*, sed etiam de probabili. Item bonum ex integra causa, ita malum ex minimo defectu ; igitur velle probabile peccatum, id est, facere id, quod probabiliter judico, peccatum esse, haud dubiè peccatum est : hinc fortè mitiùs paulò antè loqui visus sum ; nempe dum id ago, quod mihi probabiliter, peccatum esse, non modò in periculum peccandi, sed in ipsum peccatum mea vota ferantur, cum me peccare certum sit : itaque si verè, sufficit judicium practicum probabile de bono, ut bene agam, potiori jure, sufficit probabile judicium practicum de malo, ut malè agam ; dixi potiori jure, nam plus requiritur ad bonam, quàm ad malam operationem ; bonum enim ex integra causa, malum ex minimo defectu, ut jam semel atque iterum monui.

27. Pithanop. Non ita accipiunt, ut dicis ; nec enim simul judicant, peccatum inesse, & non inesse ; sive per eundem actum, sive per duos, cum nec idem, nec duo simul in contradictoria, seu repugnantia fieri possint, sed suppositâ opinione probabili, quod aliquid, v. g. ut in eodem exemplo sistamus, pactum illud rum contractuum illicitum non sit, judicant deinde probabiliter, se non peccare hîc & nunc, cum prædictum contractum ineunt.

28. Antim. Probabiliter, inquis, id est, cum aliqua formidine, ne scilicet peccatum insit ; id est, cum cognitione probabili, quod peccatum inesse queat ; licèt enim simul assererem non possim, peccatum inesse, ac non inesse, in quo verâ tecum sentio, possum tamen judicare, utrumque simul probabile esse ; at si judico probabile, inesse peccatum, verâ pecco : immò ut ingenuè dicam, quod sentio, omnis assensus probabilis cum assensu probabilitatis alterius partis conjunctus est ; in quo, ni fallor, aliqui hallucinantur ; nam probè distinguendum est judicium de veritate objecti, à judicio de probabilitate ; sunt qui negant, nos assentiri posse, probabili scilicet assensu, veritati unius partis, nisi etiam assentiamur probabili veritati alterius ; sed, ut dixi, hallucinantur, cum voluntas ad unum determinare possit, non verò, ad alium ; immò, ut sæpius dictum est, duo illi assensus contradictorii simul esse non possunt : illa autem erroris causa est, quod judicium de veritate objecti non distinguant à judicio de probabilitate ; inde porro formido illa, quæ cum assensu probabili semper conjuncta est, ortum ducit ; licèt enim assentiar huic parti, simul tamen judico, oppositam probabilem esse, ac proinde talem, cui prudenter assentiri possim, si velim : igitur quando judico probabiliter practicè hîc & nunc, me non peccare, dum prædictum contractum ineo, simul judico, probabile esse, inesse peccatum : primum judicium est de inesse, alterum est modale ; primum excludit absolutè peccatum à tali actione, alterum adstruit eidem probabilitatem peccandi, ac proinde possum prudenter hoc judicium absolutum elicere, *peccatum inest* ; possum enim prudenter assentiri opinioni probabili ; quis autem dicat, me non peccare, licèt re ipsa judicem, probabile esse, quod peccatum insit ; ac proinde cognoscam, me prudenter judicare posse, quod verâ pecco ; anxius hæres & dubitas, ne peccatum insit, & peccas, quod nemo negat ; hoc enim est conscientia dubia, quam omnes damnant ; judicas, probabile esse, quod peccatum insit, ac vides, te prudenter facturum, si judices verâ inesse, & peccatum excusas : crede mihi, Pithanophile, nisi hoc evidens sit, quid sit evidens, prorsus ignoro.

29. Pithanoph. Si hæc ita se habent mirari satis non possum, quî fieri possit ut doctissimi viri Gabriel Vasquez, & Thomas Sanchez moralis Theologiæ coryphæi secus sentiant, quibus etiam multi alii, licèt inferioris notæ, accedunt.

30. Antim. Desine mirari ; nobiscum illi sentiunt, ne sibi contradicant ; admittunt enim, moralem certitudinem ; ac pro certo habent, hominem non peccare, qui probabili opinione utitur ; si autem certò judicant, non peccare alium, ita quoque se non peccare, certò judicant, dum opinionem probabilem ad praxim reducunt ; en tibi judicium certum conscientiæ : præterea non satis distinguere visi sunt judicium speculativum à practico ; illud fertur ad nudam veritatem objecti, hoc verò ad illius electionem, usum, & praxim ; præterea non satis distinxerunt judicium de inesse à judicio modali, nec directum à reflexo ; sed de his satis fusè in primo dialogo disputavimus ; admittit autem Sanchez prædictam certitudinem moralem ; dicit enim expressè *in Summ. lib. 6. cap. 3. num. 6. Ex probabilibus rationibus formari judicium prudens & practicè certum ad operandum* ; igitur licèt *lib. 1. cap.* non 6, in quo typographus erravit *num.* 18. videatur agnoscere tantùm judicium practicum probabile, ac proinde negare certum, loquitur de certo, quod excludat *omnem formidinem*, moralem scilicet, physicam & metaphysicam ; ad judicium moraliter certum excludit dumtaxat moralem ; igitur non negat hic auctor judicium moraliter certum, immo laudat Cajetanum, eo quod certitudinem moralem adstruat ; igitur ne sibi contradicat vir doctissimus, ita prorsus explicandus est ; & ne hoc omittam, hic auctor ibidem asserit, non posse quempiam tuta conscientia illam opinionem sequi, qui dubitat, an sit probabilis ; unde colligo, ut tuta conscientia illam sequatur, certam, non dubiam, vel incertam probabilitatê

desiderari: quod eo animo suggessi, ut hunc etiam autorem aliis à me citatis adjungas; adjungere etiam poteris Georgium Gobat in clyp. præfacione, item Suarem *in* 1. 2. *disput.* 12. *sect.* 2. *num* 7. item Mitinam & Salas citatos à Scanchez *d. n.* 18. Martinon *de act. human. disp.* 14. *sect* 2. *n.* 14.

31. PITHANOPH. Dum nudiustertius summam Dianæ lustrarem, verb. *conscientia*, *num.* 1. hunc versum adnotavi, *quamvis ad rectè operandum*, inquit, *requiratur judicium practicum moraliter certum, non tamen ita certum esse, oportet, ut omnem oppositi formidinem excludat, unde sufficit assensus rationis, probabiliter dictans, hoc, vel illud honestè agi, ita Vasq contra Layman*: video ut judicium moraliter certum adstruat; at sibi contradicere videtur, cum deinde admittit assensum tantummodò probabilem, vultque oppositi formidinem non excludi.

32. ANTIM. Nullo modo sibi contradicit, est enim judicium illud practicum certum moraliter, ut ipse ait, sed probabile tantùm physicè ac methaphysicè, quod Lectori suo cogitandum reliquit; non excludit formidinem oppositi, physicâ scilicet ac methaphysicam, sed tantùm moralem, & cum pro sua sententia citet Vasq vel inde deducerem P. Vasq non negare judicium practicum moraliter certum, sed quod ipse addit de P. Layman, haud dubiè fallitur: nam ibidem Layman expressè loquitur de judicio practico moraliter certo, & P. Vasq. expressè contra Cajet. judicium moraliter certum rejicit.

33. PITHANOPH. Cur ergo dixisti, P. Vasquez, ne sibi contradicat, minimè negare, judicium illud ultimum practicum conscientiæ moraliter certum esse.

34. ANTIM. Dixi, me vix credere, hoc ab ipso negari; quia si quæram à P. Vasq. num sit moraliter certus, se non peccare, quando aliquid agit, ex opinione vere probabili; inficias profectò non ibit, cur ergo assensum dumtaxat probabilem requirit, qui judicium merè speculativum, non verò practicum considerat, quod reverà non ad veritatem ipsius objecti, sed ad usum & praxim terminatur, ut patet, nempe postquam egregiè confutasset distinctionem Navarri, qua scilicet speculativum à practico distinguitur, vult enim Navarrus, speculativum esse universale, practicum verò particulare, rectè autem Vasquez observat, intelligi non posse, quomodò intellectus assensum probabilem præbeat propositioni universali, certum verò particulari, sub ea contentæ, sed non æquè bene instat contra Cajet. eandem esse rationem speculativam & practicam, & utramque versari circa idem objectum, cum reverà diversum sit: nam judicium speculativum attingit veritatem objecti, practicũ verò illius electionem, praxim & usum, ac proinde idem non est utriusque objectum nec eadem utraque ratio, unde ultro concedo, si maneat idem subjectum, utriusque judicii, utrumque judicium ejusdem rationis esse, scilicet, vel utrumque probabile, vel utrumq; certũ at si ultimum judicium feratur in usum, & praxim primi judicii probabilis, nemo neget, quin verè certum sit: Hinc autem rationes quas affert Pater Vasquez nullo negotio solvuntur. 1. inquit, ad rectè operandum non est necessarius assensus evidens, sed sufficit probabilis, facilè respondeo, sufficit assensus probabilis, speculativus, concedo, practicus, nego. 2. nemo tenetur ad tutiorem: Resp. teneri quemlibet ad tutam; sed hæc supponit judicium practicum certum, 3. qui habet formidinem circa propositionem universalem habet etiam circa particularem, Resp. quid tum, quia præter judicium speculativum, sive universale, sive particulare, quod reverà cum formidine conjunctum est, requiritur judicium practicum certum moraliter, quod moralem formidinem excludit: ex his ni fallor facilè intelligis, probabilissimum esse Patrem Vasquez attendisse tantummodò ad judicium illud, quod fertur in nudam veritatem objecti, tum universale, tum particulare, quod ultro fateor, non esse certum, ac proinde ultimum illud judicium practicum; seu dictamen rationis, quod in usum & praxim prioris judicii, vel opinionis fertur, ab eo fuisse omissum.

35. PITHANOPH. Quantum me tibi obstrinxeris verbis & oratione satis complecti non possum; nempe ab incredibili perplexitate me liberasti; hærebat cordi lethalis arundo, tanti nominis autorem, tibi adversari credideram, & vix doctore illo refragante tuum illud principium pro certo & indubitato habere poteram: jam verò quid rei sit, probè intelligo, illorum explicandi modum, qui per rationem universalem & particularem, assensum speculativum à practico distingunt, optimè refutavit, evicitque, utrumque simul esse probabilem; at non propterea negavit, aliud judicium quasi modale, quod circa usum & praxim opinionis verè probabilis versatur, esse moraliter certum, cum enim certum sit, usum opinionis probabilis esse prudentem, ac proinde licitum; illud judicium, quo judico prædictum usum licitum esse, omnino certum est: quid addi vel opponi possit non video: jam ad alterum principium venio, in quo asseris, nullam opinionem probabilem tutam esse in praxi, quam certò non constet, esse probabilem; quàm multi hoc ejiciunt, quàm pauci admittunt: & verò illud citra probationem admittere durum, mihi videtur.

36. ANTIM. Hanc litem facilè componam; nolim habeas pro principio, per me licèt, modò primum illud, quod certam conscientiam facit admittas, nempe ex illo judicio practico, quod certò judico, licitum & prudentem esse usum talis opinionis necessariæ consequutionis vi, certum esse deduco, talem opinionem esse probabilem; quod certè miror, adeo facilè tibi excidisse. Supponamus enim, exempli gratia, opinionem trium contractuum, cum in exemplis non requiratur veritas; unde facile rideas bonum illum, qui cum in priore dissertatione idem exemplum trium contractuum vidisset, graviter questus est, quod damnatam illam opinionem adstruxissem; damnaram, mi homo? cujus censura? quo decreto? qua auctoritate? continetur, inquies, in libro apologiæ prohibito; esto, quid tum? undemihi constat, propter hanc opinionem libellum fuisse prohibitum? quis hoc significavit, aut declaravit? Sorbona, inquies, pactum illud damnavit; sed major & multi Sorbonici non damnant; sed mihi non placet, inquies; ain? Sed multis aliis doctrina, sanctimonia & fama illustribus viris placuit; profer, quæso, si quid habes difficile, quod opponas, & quidquid nervorum habere exere; impugna sodes novis argumentis; antiqua enim jam sæpe solvimus, rationibus sage, non censuris, quæ doctum hominem minùs decent, præsertim quando agitur de configenda opinione, quam innumeri fere authores Catholici defendunt. Ignosce, Pithanophile modicam excursionem, jam ad rem venio: suppositâ igitur, e. g. opinione trium contractuum, supposito item hoc judicio practico, *certum est usum hujus opinionis trium contractuum prudentem & honestum esse*; ex hoc, per assensum, sic ratiocinari valeo, igitur certum est, electionem hujus opinionis esse honestam;

dum, certum igitur, assensum, quem huic opinioni, præbeo, esse prudentem, certum igitur hanc opinionem esse probabilem ; igitur si ultimum judicium practicum certum est ; contrà verò, si primum modale incertum est, ultimum practicum incertum esse, necesse est ; Demus enim incertum esse, sic procedo : incertum est, opinionem hanc esse probabilem , igitur incertum, assensum, quem illi præbeo, esse prudentem ; igitur incertum, electionem esse honestam ; incertum igitur, usum illius esse licitum : igitur supposito ultimo illo judicio practico moraliter certo, primum modale, moraliter certum esse, necesse est.

36. Pithanoph. Ne quid dissimulem, vir doctus ante aliquot dies, dum unà, de hoc argumento, colloquerer, duo mihi reposuit, contra tuam illam, de probabilitate, sententiam ; primum est, tuum illud principium usquequaque firmum non esse, quo tibi demonstrare videris, ex certa probabilitate, sequi certò prudentem assensum, & ex hoc, certò prudentem electionem, & judicium practicum certum de prudenti & ruto illius usu ; primam enim consequentiam admittit ; alteram verò negat,

37. Antim. Sustine quæso, ponamus rem in exemplo ; sit exempli gratia, quælibet opinio certò probabilis, puta quod pactum trium contractuum non sit usurarium, nec injustum, hoc posito, sic rectè ratiocinari, mihi videor : prudenter assentior huic opinioni, ergo prudenter illam eligo ad usum ; nego, inquis, consequentiam : exhac tamen, *prudenter eligo*, sequitur hæc, *ergo prudenter assentior*, id est, prudenter judico, non esse pactum usurarium, nisi enim hoc judicium prudens esset, reverà judicare non possem, me prudenter eligere ; quod certè judicium prudenti electioni præluceat, oportet ; ergo si prudens est electio, prudenter judico, me prudenter eligere ; ergo prudenter judico, opinionem illam, quam eligo, esse prudentem ; id est, prudentem assensum, quo judico, pactum illud injustum non esse, igitur ex prudenti electione, rectè sequitur prudens assensus ; nisi hoc perspicuum sit, quid perspicuum sit, reverà, non video. Nempe prudens electio est prudentis objecti ; nimirum objectivè, ut aiunt sicuti bona electio, est boni, mala mali, &c. Objectum autem dictæ electionis est ipsa opinio , scilicet objectiva ; sed autem opinio objectiva prudens sit, formalis haud dubiè est prudens, nimirum ipse assensus.

38. Pithanop. Vix crediderim, hæc ab ullo negari posse ; unde opinor , facilè vir ille doctus juris atque tui amantissimus concedet hanc consequentiam, *prudenter eligo, ergo prudenter assentior*, non tamen hanc vicissim, *prudenter assentior, ergo prudenter eligo*.

39. Antim. Mutua, ni fallor, illatio est ; nempe cum idem sit objectum utriusque ; quid enim, amabo, eligo, nisi opinionem illam objectivam ? & cui assentior, nisi eidem opinioni objectivæ ? si ergo prudenter illam eligo ; quia ipsa prudens est objectivè, quæ certè prudentia objectiva refundit formalem in ipsam electionem ; & cum æquè prudens sit objectivè, in ordine ad assensum , est enim eadem, hinc electionem, inde assensum terminans ; eadem certè ratione, qua refundit prudentiam formalem in electionem, refundit in ipsum assensum, & vicissim ; igitur æque ex prudenti assensu, sequitur prudens electio, atque ex prudenti electione sequitur prudens assensus.

40. Pithanoph. Hæc mihi germana demonstratio esse videtur, non moralis modò, sed geometrica, nempe si prudenter assentior opinioni, haud dubiè judico, esse prudentem opinionem ; ergo judico prudentem esse opinionem, quam eligo ; atque adeò prudentem electionem, prudentis nimirùm objecti ; hæc sunt, meo judicio, ita perspicua, ut ab ab eo, qui vel ipsos terminos capiat, negari non possint.

Antim. Primum igitur peractum est ; descende quæso ad secundum.

41. Pithan. Illud fortè difficilius ; negabat quippe vir ille, necessarium esse, ut certa sit probabilitas, cum probabilis satis esse videatur.

42. Antim. Commentum meum non fuit, ut tutè scis ; memineris, quàm selectum Auctorum manipulum in hanc rem addensarim ; imò ex iis, qui sua typis mandarunt, vix unum, aut alterum invenias, qui secus sentiant, ut suprà observatum est ; accedit, quod ex iis, qui tum in hoc, tum in primo congressu dicta sunt, manifestum sit, certam probabilitatem statuendam esse : demus enim, aliquam opinionem esse tantùm probabiliter probabilem, non certò, ac proinde incertam creperam & dubiam probabilitatem ; inde necessariò sequitur, eandem simul esse probabiliter improbabilem ; certa enim dumtaxat probabilitas, omnem excludit improbilitatem ; & hoc negari non potest ab eo, qui rem istam intelligat : jam verò , opinio probabiliter improbabilis, opponitur probabiliter certæ, juxta certam & germanam regulam oppositionum.

43. Pithanoph. Expecta quæso, parumper, ut dictam regulam in memoriam revocem ; sint duæ opiniones contradictoriæ, A & B, v.g. votum dubium obligat, votum dubium non obligat ; sit A improbabilis, erit B certa ; & eo modo certa, quo A est improbabilis ; nimirum si A certò, B certò, si A probabiliter, B probabiliter ; si A certò probabilis , & nullo modo certa, B quoque certò probabilis, & nullo modo, nec certa, nec improbabilis ; si enim B esset aliquo modo certa, A esset aliquo modo improbabilis ; ergo non esset certò probabilis qualis statuitur : si autem B esset aliquo modo improbabilis, A esset aliquo modo certa ; sed A statuta est nullo modo certa : igitur si A est certò probabilis & nullo modo certa , B. quoque certò probabilem, & nullo modo certam esse necesse est : rectè igitur dixisti, opinionem probabiliter improbabilem opponi probabiliter certæ sed quæso perge.

44. Antim. Sic pergo : quotiescumque duarum oppositarum altera est certa, & improbabilis altera : tenere debemus certum, & dimittere incertum, scilicet improbabile, nec puto eò laxitatis quempiam veniisse, ut improbabilem, in concursu certæ oppositæ, eligi, & ad praxim redigi posse, docuerit.

45. Pithan. Annuet haud dubiè, si opinio illa certò improbabilis esset, & opposita certò indubitata : sed versamur tantùm in certitudine & improbabilitate probabili : cur ergo probabiliter improbabilis, quæ est etiam probabiliter probabilis, licita dici non potest ?

46. Antim. Sit A opinio probabiliter certa, quia B est probabiliter improbabilis : haud dubiè probabiliter, id est, ex rationabili & gravi motivo , ac proinde prudenter, judico, me certum esse, de veritate opinionis A, igitur & certum esse, de falsitate opinionis B, non possum igitur prudenter judicare de veritate ipsius B, alioquin judicarem imprudenter, me certum esse, de falsitate ejusdem B.

47. Pithan. Si utraque sit verè ac certò probabilis

babilis, prudenter judico de veritate & falsitate utriusque.

48. ANTIM. Ita est: nam si A est probabilis, prudenter judico, esse veram; igitur & B falsam, & cum B sit etiam probabilis; prudenter judico B. veram esse; igitur & A falsam, quia utrimque sunt motiva gravia; at verò, si prudenter judico, me certum esse, de veritate A, ac proinde de falsitate B, reverà certitudo falsitatis B, excludit omnem veritatem, etiam probabilem ipsius B, igitur non possum prudenter judicare, aut dicere, quod B sit vera, si prudenter judico, me certum esse, quod sit falsa, id est, quod non sit vera. Unde concludo; nisi fallor, evidenter, dubiam & incertam probabilitatem opinionis non satis satis esse, at certam omnino desiderari, ad prudentem assensum, electionem & usum; quia scilicet, ut dixi, opinio probabiliter tantùm probabilis, est etiam probabiliter improbabilis, ac proinde opposita probabiliter certa; igitur cum prudenter judicem me certum esse de illius falsitate, non possum prudenter judicare quod sit vera, ut dixi; ergo prudenter assentiri non possum; ergo nec illam opinionem prudenter eligere; igitur nec ea prudenter uti.

49. PITHANOP. Hæc paulò subtilioris & difficilioris speculationis, ut ajunt, quare tuum fortè illud primum ratiocinium, si non efficacius, saltem facilius est; nempe, aiebas, si est tantùm probabile ac dubium, opinionem esse probabilem; dubium etiam est, assensum esse prudentem; dubium igitur, electionem esse prudentem, ac demum dubium, usum prudentem & honestum esse; quod tamen certum esse debet. Et verò prudentia probabilis objectiva refundit tantùm prudentiam probabilem formalem, tum in assensum, tum in electionem, ut patet ex iis, quæ paulò antè dixisti; unde judicium practicum certum ex probabili dumtaxat probabilitate sequi non potest. Cuncta hæc mihi certa videntur; scrupulus tamen hæret animo; nempe paulò ante dixisti, assensum illum prudentem non esse, quo quis opinioni tantùm probabiliter probabili assentitur; cum tamen eo modo prudens sit, quo est probabilis; cum ergo sit probabiliter probabilis, erit haud dubiè probabiliter prudens.

50. ANTIM. Ita est, speculativè, prudentia quadam speculativa, si dari posset, uti datur assensus merè speculativus; cum autem nulla sit prudentia, quæ practica non sit, nulla est etiam prudentia, quæ non sit certa; ac proinde prudentia tantùm probabilis, non est propriè prudentia; dum rem intelligas, loquere ut voles: imò ex hoc, multa facilè diluuntur, quæ ab adversariis opponi solent, nimirum quod prudentia certa esse debeat, &c. unc perperam deducunt, nullum assensum merè opinativum prudentem esse: sed profectò hallucinantur; nam assensus opinativus, ex motivo verè, ac certo rationabili & gravi, est certò prudens, id est, certa prudentia illi inest; id est, certum est, esse prudentem; & hæc est certa prudentia, quam Philosophi morales statuunt, certam nimirum & indubitatam; unde assensus probabiliter probabilis non est verè prudens; quia probabiliter prudens; nec electio probabiliter prudens, est verè prudens; nec usus probabiliter prudens, est verè prudens, nec tutus, quia dubius & incertus. Maneat igitur, ad prudentem & honestum usum opinionis probabilis, judicium practicum certum esse debere, ac certam probabilitatem; ac proinde certam assensus opinativi prudentiam, ac demùm ex certa prudentia dicti assensus, certam electionis prudentiam sequi, & vicissim.

51. PITHAN. Ita profectò res se habet; nam & ex certitudine judicii ultimi practici, certitudo judicii primi modalis deducitur, & vicissim; & ex meta probabilitate primi modalis cum formidine conjuncta, mera probabilitas ultimi practici cum formidine conjuncta consequitur; utrumque igitur, vel neutrum dandum est: atqui ultimum practicum dandum esse, constat; nec ullus, quod sciam scilicet in eo sensu, quem exposuisti, refragatur; primum igitur modale pariter admitteudum: porrò jam intelligo, quàm rectè ac verè dixeris, unicum dumtaxat à te supponi principium, scilicet ultimum illud judicium practicum certum; ex hoc enim primum illud modale certum deducitur; igitur principii loco non assumis, sed necessaria consequutione ex ultimo illo deducis: quæ cum ita sint, mirari satis non possum, quî fieri possit, ut nonnulli viri doctissimi, & rerum istarum peritissimi quantumvis conscientiam certam supponant, & ultimum judicium practicum certum esse, velint, nolint tamen, primum illud modale certum esse, ac dicant, satis reverà esse, modò probabile sit, opinionem illam esse probabilem; ex quo tamen sequitur, ultimum illud judicium certum non esse.

52. ANTIM. Illud certè vix mirum mihi accidit, cum fieri possit, ut licèt alioquin doctissimi ac peritissimi, singularem tamen hanc quæstionem ex professo non discusserint: & verò si unum Bossium excipiam, vix alium invenio, qui expressè asserat, satis esse, si modale illud probabile sit; imò ipse Sanchez, quem supra citavi, cum inter ratiocinandum, quæstio illa inopinatè occurrisset, decidit illicò, quantumvis obiter, non posse quempiam illam opinionem sequi, de qua dubitat, an sit probabilis; dubitat, inquam lato modo, id est, timet, ne sit improbabilis; Baldell. Mastrius, Lao, Spinula, rem expressè definiunt; nullus igitur dubito, quin, si animum seriò advertant, ita esse ultrò fateantur.

53. PITANOPH. Illorum alter aliquando significavit, certum esse, quod probabile sit, opinionem esse probabilem; quod est judicium reflexum modale; atque ita salvare putabat consequentiæ, id est, judicii ultimi practici certitudinem.

54. ANTIM. Probasodes, an id pro votis succedere queat; si enim certum est, probabiliter, id est, incertò, & cum aliqua dubitatione, seu formidine probabilem esse, igitur certum est, assensum esse tantùm probabiliter & incertò prudentem; igitur certum, electionem incertò ac dubiè honestam; igitur certum usum illius incertò ac dubiè prudentem, seu licitum; certum igitur dubiam conscientiam manere; dubium, inquam, id est, incertam, dubietate & formidine laborantem; viden, quò tandem modale illud reflexum resolvatur, sed averem scire, cur doctissimi illi homines primum illud modale certum tantoperè aversentur.

55. PITHANOPH. Præter communem illam ac plurimis familiarem contradicendi prurigine, qua tamen doctissimos illos homines, de quibus loquimur laborare vix crediderim, illa potissimùm ratio à tua sententia eos removet, quod paulò strictior esse videatur; ac proinde quisquis illam sequitur, interdici videatur usu multarum opinionum moralium, quas alioquin probabiles hactenus censuerunt, ut igitur nimia laxitas, ita nimia restrictio iis displicet; ut hanc arceant, judicium ultimum practicum certum esse, volunt; ut illam removeant, primum modale probabile dumtaxat esse patiuntur.

56. ANTIM. Alios terminos mihi præfixi, ut extremitates illas fugerem; primum illud modale certum

esse,

ssi, volo; ut scilicet ultimum practicum reverà, nec verò nomine tenus certum sit; alioquin si primum modale tantùm probabile sufficit, non video, quomodus propositio speculativè probabilis ad praxim illicitè reduci non possit, ut consideranti patebit: quæ primum illud modale certum nimiæ laxitati expono, nimiæ verò restrixioni, alia multa sunt quæ opponam, illud præ cæteris, quamlibet opinionem esse minùs probabilem, in praxi tutam esse, quod ex illa generali regula sequitur; nimirum, quamlibet opinionem moralem in praxi tutam esse, quam probabilem esse, certum est, & cujus usus prudens ac licitus certò judicatur: Ad id porro, quod timent, ne tale opinionum probabilium numerus contrahatur, nullus reverà timor non est, ut ex sequentibus constabit manifestum erit; nempe ex his nostris principiis, illæ omnes opiniones admittendæ sunt, quas sapientes viri admittendas esse, hucusque censuerunt, & nulla prorsus ex censu probabilium expungitur, cujus usus à sapientibus hactenus approbatus fuerit; vel unam quæso appellabis tuo commodo, quæ aliquid detrimenti ex hac doctrina patiatur: cæterùm ut ii, quos appellasti, nimiam in nullâ restrictionem timent, ita alii nimiam laxitatem accusare non cessant; illis opinor jam factum satis: his verò, quomodo fieri satis queat, non video: nunc seriò loqui, sed quasi per jocum agere videntur: etsi enim in laxiorem morum doctrinam, laxiores, ut vocant, opiniones invehuntur, non tamen propterea arctioris vitæ genus amplexi sunt; quibè habitant, lautè comedunt, lautiùs bibunt, molliter cubant, molliùs vestiuntur; nihil sanè in iis, splendorem domus, ad musæi pretium, ad mensæ delicias, ad sensum voluptates desiderares, affluunt divitiis, diffluunt deliciis, numeroso stipati famulitio, cibos illorum juxta atque fœces argentum spuit, nec multo parcitur auro, vel holoserico; & contra morales Theologos & miseros Casuistas acerbissimè declamant, & in laxiores opiniones debacchantur: at filii hominum, recta judicia judicate: laxiores mores accusatis, vestrorum, opinor, immunes, quos nullus Casuista quantumvis laxioris disciplinæ & largarum opinionum defensor excusetur, minimat culpæ; mores, ni fallor, ad vitam pertinent; quodnam, amabo vos, ducitis vitæ genus? strictum, an laxum? adeò profectò laxum, ut nulla eorum doctrina, nulla moralis Theologia, quantumvis laxa & larga aliud capiat; sed quo, & cujus emolumento vivitis? Ecclesiæ & Christi: sic igitur Christi & Ecclesiæ impenditis? fideles haud dubiè dispensatores; superflua dumtaxat erogare tenemur; sed quid splendidum illud vitæ genus superfluî relinqueret? diurnum horarum pensum persolvimus in hoc, fidem vestram; cum Deo agitis perinde atque si Deum minimè esse, vel adesse, credueretis: hæc sunt, quæ palpones vestri tolerent, aut dissimulent, quamvis nulla opinione probabili nitantur. Hæc diu concoxi in animo, Pithanophile, volenti an incauti exciderint, perinde est.

57. Pithanop. Haud ingratum accidit, adeò vultum expostulationem audire; & verò si fortè Stylites aliquis, vel austerus Eremi cultor adversùs laxiores opiniones declamaret, utique tolerandus esset; at quod liberioris & laxioris vitæ homines in Casuistas invehantur, quamvis alioquin temperatissimæ & castigatissimæ vitæ, plus quàm Pharisaicum esse videtur: rectè autem monuisti, Ecclesiasticorum bonorum usum, qui modò viget, & horarum persolvendarum modum, quem vulgò adhibent, vix, ac ne vix quidem inter opiniones probabiles, quantumvis largas locum habere; sed de his, ut spero, alias, in tua anacrisi; interim pergamus; plenè mihi factum est satis, tum in ultimo judicio practico, tum in primo modali; nec video, quonam pacto negari queat, quin utrumque moraliter certum sit, vindicasti etiam pro dignitate, tum adhibitam dialogi formam, tum impositam tibi nimiam brevitatem; quædam alia restant; longè minoris momenti, quæ obiter indico: nonnulli desiderassent, ut aliquot Authores citasses, quorum authoritate ea confirmarentur, quæ adstruxisti, v.g. de Judice, Medico, Advocato, opinione minùs probabili, quàm in concursu probabilioris, tutam esse vis; hæc aliaque hujusmodi à te asserta doctorum testimoniis muniri voluissent; imò, sunt qui arrogantiæ id tribuant, quasi per contemptum illos citare omiseris; alii verò ignorantiæ, quod eorum libros non legeris; scio, utrumque à veritate alienum esse; sed loquendi, vel obloquendi occasio præberi non debuit.

58. Antim. Hæc accusatio in me non quadrat; quid enim aliud adstruxi, in priore opusculo, quàm judicium practicum certum; nunquid fortè Authores huic sententiæ, quam certissimam esse reputo, suffragantes non adduxi? quamvis autem judicium practicum certum, primum modale certum necessariò supponat, ac proinde firmato semel primo illo principio, hoc alterum ex eo necessariæ consequutionis vi, deducatur; non omisi tamen Authores adducere, pro hujus confirmatione; quid porro aliud egi in tota illa dissertatione? rationes congessi, quibus illæ duæ quasi fundamentales assertiones confirmarentur; nonnulla explicui, explanavi, distinxi, ad eumdem finem pertinentia; ea verò, quæ à me dicta sunt de opinione minus probabili, de Judice, Medico, Advocato, Sacramentorum Administro, aliisque hujusmodi, non ex professo, ac per se, ut ajunt, sed per accidens, atque obiter, ad solvendas objectiones expositas fuere; cur igitur Authores citassem? expecta parumper; nullam enim assertionem novam sine suis Authoribus proferam, nec est, quod mihi arrogantiæ vertatur; tu me nosti alios Authores maximi facio; quod ut meliùs à te intelligatur, dabo deinceps operam: ad aliud caput, quod est de ignorantia, mihi est, quod reponam; honori semper duxi ab aliis doceri; nec opinor maximæ laudis, vel exquisitæ operæ fuit, Theologos morales lustrasse, in hoc præsertim officio, quo jam à 22. annis, utcumqe defungor; sed de his satis, pergo ad alia.

59. Pithan. Non nemo significavit, ea facilè solvi posse, quæ artuliti, ut demonstrares, opinionem minùs probabilem, in concursu probabilioris, esse tutam; nempe, inquit, in eo concursu, non censetur probabilis; unde ruit tuum illud ratiocinium; sic enim ratiocinaris: omnis opinio certò probabilis est tuta in praxi; sed in concursu probabilioris, minùs probabilis est certò probabilis; igitur est tuta: negat minorem; nempe in illo concursu, minùs probabilis definit esse probabilis.

60. Antim. Repugnantia loqueris; negas enim, opinionem probabilem esse probabilem, quod ridiculum est; quærò ex te, an fortè probabilitas in individuis, ut ajunt, posita sit; quis hoc dicat? quasi verò unum alio probabilius esse non possit? una ratio firmior? unum momentum gravius? igitur minùs probabilis non definit esse probabilis, ut bonus ille nugatur; alioquin fieret improbabilis; & probabilior, certa evaderet, quod nemo dicat, saltem

saltem qui rem intelligat: quæstio igitur, si capis terminos, sic instituitur; utrum in concursu duarum opinionum probabilium oppositarum, quarum altera est probabilior, & altera minùs probabilis, quis enim nescit, probabilitatem suscipere magis & minus, ut ajunt, homines teneantur probabiliorem amplecti; quis igitur hac instituta quæstione, nisi stultè respondeat, minùs probabilem non esse probabilem.

61. Pithan. Sed cur dici nequit, eam solam esse probabilem, pro qua motivum gravius, id est ratio gravior militat?

62. Antim. Quia hoc repugnantia involvit, nam quid est hoc, ratio gravior, nisi ratio probabilior? igitur pro opposita militat minùs gravis, seu minùs probabilis; igitur hæc etiam probabilis est, quantumvis minùs probabilis: præterea, si non est probabilis, restat ut sit improbabilis; sed quis opinionem illam improbabilem dicat, quam tum graves rationes firmant, tum graves Authores confirmant? denique, si hæc est improbabilis, igitur opposita est certa; sed quis certam illam opinionem esse dicat, quæ probabilibus dumtaxat rationibus innititur? apage igitur ista commenta, doctorum auribus prorsus indigna.

63. Pithanoph. Rectè sanè, quamquam non sine stomacho; nec me pœnitet, tibi tantulum bilem movisse, cum id non parum nervi & gratiæ dissertationi conciliet. Duo restant, de quibus te interrogem; primum est, de illa ratione, quam tibi suggessi, ut probares, opinionem probabiliter tantùm probabilem tutam in praxi non esse; quia scilicet, est etiam probabiliter improbabilis; igitur opposita probabiliter certa est; sed oppositam certæ sequi non possumus.

64. Antim. Siste parumper: incautus ad ea consectaria descendis, quæ generatim ex priore dissertatione, in hoc congressu, deducenda suscepi; sed priusquam operi manum admoveam, profer quæso aliud, quod proponere statueras.

65. Pithan. Vereor, ut illud etiam ad consectaria pertineat quæro enim ex te, utrùm illa opinio, quæ ad probabiliorem adigit, sit probabilis; cum enim certum sit, non teneri hominem, illam sequi, illa opinio, quæ negat, teneri, est certa; igitur opposita improbabilis.

66. Antim. Probè conjeceras, hoc etiam ad consectaria pertinet, ad quæ tandem pervenimus; & ut tui rationem à me haberi perspicias, ab his duobus à te propositis, initium duco. Primò igitur ex iis, quæ in priore dissertatione disputata sunt atque firmata, sequitur, non esse probabile, quod opinio probabiliter tantùm probabilis reduci possit ad usum; seu, quod idem est, tuta sit in praxi.

Pithan. Si per te mihi liceat, hoc facilè demonstrarem, ut saltem hoc labore te levem.

Antim. Per me licet, demonstra, quandoquidem jam cœperas; tibi hanc laudem eripi nolim.

67. Pithan. Utres melius succedat; sit aliqua ex illis opinionibus, quas non constat, certò esse probabiles, sed tantummodò probabiliter; v. g. contractus Mohatra; cum sit tantùm probabile, opinionem illam, quæ præfatum contractum ut licitum adstruit, esse probabilem, est etiam probabile, eandem esse improbabilem; igitur juxta legem oppositarum, probabile est, oppositam, quæ contractum illum illicitum asserit, certum esse; sed in concursu duarum opinionum, quarum altera certa est, oppositam certæ sequi non licet; nam tene certum, & fuge dubium; igitur opinionem probabiliter tantùm probabilem non esse tutam in praxi, perspicuum est, nec ad usum licitè reduci potest.

68. Antim. Cum tota vis tui ratiocinii ex eo principio petatur, quod scilicet in concursu duarum opinionum, quarum altera est probabiliter certa, altera probabiliter improbabilis, &c. vellem, ut paulò accuratiùs illud explanares; licèt enim mihi certum videatur, non deerunt fortè, qui de illo saltem dubitent.

69. Pithanop. Per se notum mihi quoque videtur; sed quandoquidem ita jubes, paulò accuratiùs illud explicabo; bonum inter & malum morale, id discriminis intercedit, quod cum malum per modum privativi sese habeat, & bonum positivi, si vel aliquid deest, privatio est, malum est; inde vulgare illud effatum prodiit, bonum ex integra causa; malum verò ex minimo defectu; igitur ut bonum fiat, constare debet certò, quod nihil mali insit; at si probabile est, malum inesse, reverà non constat certò, nihil mali inesse, certum enim excludit probabilitatem oppositi; igitur cum sit probabile opinionem illam, quæ prædictum contractum adstruit esse improbabilem, ac proinde assensum imprudenter illi præberi, inhonestam item illius electionem, & turpem ac illicitum usum, probabile est, quod malum ineat; igitur malum est, eam sequi, non bonum; cum certò non constet, nihil mali inesse: ex hac doctrina, ni fallor, conficitur, quod in concursu duarum opinionum moralium, quarum altera est probabiliter certa, altera verò probabiliter improbabilis, oppositam certæ sequi non licet: hinc non modò, ut dicebas, quisquis hanc sequitur, se exponit periculo peccandi, verùm etiam reipsa peccat, ac se se peccato potiùs, quàm periculo peccandi exponit; licèt enim proximum periculum peccandi peccatum importet; nempe, qui amat periculum peribit in eo, id est, qui amat periculum peccandi, peccabit, & re ipsa peccat, quia tamen proximum peccandi periculum, si gravissima necessitas urget, à nonnullis culpa eximitur, dicerem illum, qui probabiliter improbabilem opinionem sequitur, velle peccatum potiùs quàm periculum peccandi; quia reverà nulla, quamvis extrema necessitas illum à culpa liberat, ut fortè liberaret, si periculum peccandi dumtaxat esset: ex hac doctrina facilè deducuntur tua illa, quæ in priore dissertatione jacta sunt, fundamenta; scilicet ultimum judicium practicum, quod circa usum opinionis versatur, certum esse debere, ac proinde conscientiam certam; item primum judicium modale, quod versatur circa probabilitatem opinionis, etiam certum; item omnem dubitationem & formidinem à conscientia excludi; item nullam opinionem probabiliter dumtaxat probabilem ad praxim licitè reduci: Hæc mera est Doctoris Angelici mens, qui reverà merum dumtaxat dubium negativum à conscientia non excludit, sed dubitationem omnem etiam latè sumptam; ac proinde formidinem; dubium scilicet, vel incertum, quod opponitur certò; hinc illud, *tene certum, dimitte incertum, c. fin. quis autem, d. 7. de pœnit.* ni fallor.

70. Antim. Vehementer fallor, aut data opera, præmissam quæstionem movisti, ut rationem illam, quam suggesseras, vindicares; ego sanè illam non rejeceram, sed ad principium Doctoris Angelici reduxeram, qui scilicet dubitationem omnem excludit, ne in periculum peccandi incurratur; tu verò ab illo principio abstractam ita defendis, ut mihi summoperè placeat, & tibi gratuler rationem potentissimam

rationem & demonstrativam à te feliciter excogitatam, qua certitudo primi judicii modali de probabilitate penitùs evincatur: hinc porro multa quasi pullulant consectaria; 1. ex duabus opinionibus, quarum altera est probabiliter certa, & opposita probabiliter improbabilis hanc tutam in praxi non esse: 2. quamlibet opinionem probabiliter dumtaxat probabilem ad praxim licitè reduci posse. 3. opinionem certò probabilem speculativè fieri ac esse certam practicè. 4. opinionem probabiliter improbabilem speculativè fieri certam practicè.

71. PITHANOPH. Siste tantulum; duo prima consectaria ultrò à me dantur, postrema duo, si quid video, repugnantia involvunt; imò iis, quæ à te dicta sunt priore dissertatione, manifestè adversantur; nempe dixisse, ni fallor, meministi, eandem esse propositionem speculativè consideratam & practicè; cum eadem objectum iisdem circumstantiis vestitum tum speculativè, tum practicè terminetur; ac proindè esse certò probabilem practicè, si est certò probabilis speculativè, ut probabiliter practicè, si probabiliter speculativè; cur ergo certam practicè vocas, quæ vel est certò probabilis speculativè, vel probabiliter improbabilis; nisi hæc sint repugnantia, fateor illico, me nescire, quid repugnans sit; quare facilè credideris, hæc duo tibi excidisse.

72. ANTIM. Censuram & notam sustinere poterat, nec ita se res habet, ut dicis; faciamq; ut probè intelligas; dictorum memini, nec mihi refrices memoriam necesse est; dixi, sat scio, opinionem practicè & speculativè sumptam eandem esse, ac eodem probabilitatis, vel certitudinis jure gaudere; sed tunc agebam cum iis, qui volunt opinionem speculativè sumptam eam esse, quæ in abstracto & generatim, practicè verò, quæ hic & nunc sigillatim consideratur; juxta hunc explicandi modum, contra illos quibus, ad hominem, ut vulgò ajunt; nempe ea propositio, sive generatim, sive sigillatim sumatur, eadem probabilitatis, vel certitudinis laude valet; si enim probabile est, pactum trium contrahentium in genere usurarium non esse; est etiam probabile, hîc & nunc, non esse usurarium; ut Vasquez, & post illum multi alii prudentissimè observarunt; ne igitur de nomine disputarem, ut ibidem monui, alium sensum adhibere jure non potui, nisi quem illi agnoscebant, contra quos agebam: at verò, cum juxta meum, imò naturalem explicandi modum opinio speculativa illa sit, quæ ad nudam veritatem objecti terminatur, practica verò, ad usum illius, vel potiùs ad veritatem honesti usus; quis non videt, hanc certam cum illa probabili, sine absurdo stare posse; quod ut familiari exemplo luculentius fiat; sit vulgaris illa opinio his terminis concepta, *pactum trium contractuum non est usurarium*; hoc judicium est merè probabile & speculativum, terminatum ad veritatem probabilem objectivam, id est, ad connexionem prædicati & subjecti; sit aliud: *probabile est, illud pactum non esse usurarium*; hoc judicium modale est certum, & speculativum, terminatum, ad probabilitatem prædictæ opinionis, seu connexionem modi & dicti; sit aliud, *usus illius opinionis, seu contractus est honestus*, hoc judicium est practicum & certum, terminatum ad praxim & usum prædictæ opinionis; primum respicit veritatem probabilem objecti; secundum, certam veritatem probabilitatis; tertium, certam veritatem honestatis, vel honesti usus: & hoc ultimum judicium est ipsa opinio practica, seu practicè sumpta, id est, judicium ad usum & praxim opinionis probabilis terminatum, quod cum certum esse constet, quid mirum, si opinio certò probabilis speculativè, certa practicè dicatur. Pari modo, sit hæc; *contractus Mohatra non est usurarius*; hoc judicium est improbabile, non certò, sed probabiliter, & merè speculativum; sit aliud, *usus illius opinionis, seu contractus non est honestus*; hoc judicium est practicum & certum, estque ipsa opinio practicè sumpta; igitur opinio probabiliter improbabilis speculativè, practicè sumpta certa est; id est, illius praxis certò illicita & inhonesta. Ubi jam amabò te, repugnantia invenies? in hoc, ni fallor, hallucinabaris, quod existimares, eandem opinionem esse tum speculativè, tum practicè consideratam; cum tamen una differat ab alia; nam speculativè sumpta respicit tantùm connexionem prædicati cum subjecto; practicè verò connexionem objecti cum praxi vel usu; hinc casu garem illud, quod dicebas; probabiliter dumtaxat malum inesse; quia revera certò inest; cum certum sit, usum illius opinionis esse malum & illicitum; licèt speculativè loquendo, probabile sit, esse probabilem, simul & improbabilem opinionem, ac proinde oppositam, scilicet hanc, *ille contractus est usurarius*, probabiliter certam.

73. PITHANOPH. Vastissimum campum aperis, Antime, & jam prospicere mihi videor, quàm facilè tuam anacrisim opinionum moralium instituere valeas; nec erit tam immensum opus, ut mihi, per errorem persuaseram; Judicem ferè describes, nullo ferè ratiocinio adhibito, quod utrum assequar, probare percupio in duobus exemplis à te adductis. Pactum trium contractuum minimè usurarium esse tenent Doctores, quorum censum statim describes; usurarium autem esse, docent hi, quorum etiam nomina subnectes; omnes tamen ferè, saltem alicujus nominis concedunt, opinionem illam esse probabilem, quæ negat esse usurarium; igitur certum est moraliter, hanc opinionem esse probabilem; igitur certum est, esse tutam in praxi; en tibi examen hujus opinionis peractum, idque breviter juxta atque facilè.

74. ANTIM. Unum omittis; subnectam enim, non quidem rationum catalogum, sed rationem fundamentalem; nempe non authoritas modò, verùm etiam ratio probabilitate conciliat; & si quid gravioris momenti opponatur, vel opponi possit, etiam diluam; hoc enim ad probabilitatem non parum confert, ut constat ex dictis in priore congressu.

75. PITHANOPH. Hoc ipsum à te postulare decreveram, sed postulationem prævertisti; crede mihi, operæ pretium erit; licèt enim hanc provinciam non susceperis, ad probandam veritatem opinionum, sed tantummodò probabilitatem; vix tamen dici potest, quantum conferat ad probandam probabilitatem, grave rationis momentum, quæ alioquin adducitur, ad probandam opinionis veritatem.

76. ANTIM. Ita est, omninò; licèt enim probabilitas ab ipsa rei veritate distincta sit; unde accidere potest, ut opinio aliqua sit probabilis, quæ tamen falsa sit, scilicet, speculativè; ita tamen cum veritate probabilitas consentit, cum veritate inquam probabili & obscura, ut iisdem rationibus utraque innitatur; nempe unde veritas probabilis adstruitur, inde probabilitas persuadetur.

77. PITHANOPH. Rectè, ni fallor, distinguis probabilem speculativam à practica; quia licet opinio certò probabilis, speculativè sumpta, possit esse falsa, ac proinde errare dicatur, quisquis eam adstruit; si tamen practicè sumatur, certa est; & quisquis illa utitur,

utitur, & reducit ad praxim, nec errare, nec peccare dicendus est, etiam materialiter; non errare quidem, quia opinio illa practicè sumpta certa est, non peccare verò, quia ille non peccat, qui conscientiam rectam, & rectum rationis dictamen sequitur: dixi *etiam materialiter*: quia nusquam est error materialis, & peccatum materiale sine formali; nisi quando ignorantia inculpabilis intercedit, unde ni fallor, periculum peccandi omnino arcetur.

78. ANTIM. Hæc quasi obiter projicis, nec fortè animum advertis, esse totidem confectaria: sic ea breviter adnoto, & in numeros distinguo. 1. quisquis sequitur opinionem certò probabilem speculativè errare potest. 2. practicè errare non potest. 3. peccare nequit. 4 nulli omnino periculo peccandi, etiam materialiter, sese exponit. 5. opinio certò probabilis est certò tuta in praxi, tum formaliter, tum materialiter. 6. ex duabus opinionibus certò probabilibus oppositis, quamvis altera sit probabilior, non tamen est tutior in praxi; tutior inquam, juxta proprium sensum, quo tuta opinio dicitur: quia scilicet excludit peccatum & periculum proximum peccandi, ut diximus in superiore dissertatione.

79. PITHANOP. Optimum sanè factu, quod meis vestigiis insistis: cum tibi copiosum spicilegium relinquam: sed ad aliud exemplum transeo. Contractum Mohatra non esse usurarium, dicunt hi, quos illicò appellas; illi verò usurarium, quos etiam recenses: sunt aliqui Authores, hîc etiam nominandi, qui tenent, opinionem illam, quæ negat esse usurarium, improbabilem esse; igitur est tantùm probabile, non verò certum, esse probabilem; igitur etiam probabile, esse improbabilem: igitur certum est, non esse tutam in praxi: hinc reverà dici potest hæc opinio probabilis speculativè, non verò practicè: subnectes deinde utrimque primarias rationes, quibus utraque pars innititur, id est, tum probabilem, tum improbabilem esse probatur; nec omittes præcipuas difficultates, quæ plus negotii faciunt, atque ita breviter rem expedies.

80. ANTIM. Inde aliquid, quod tibi fortè mirum videbitur, colligo; scilicet, fieri posse, ut opinio illa probabiliter tantùm probabilis sit vera; ac proinde, quisquis eam speculativè sequitur, non erret, at verò fieri non potest, quin practicè, quatenus scilicet ea utitur, tum errare, tum peccare dicendus sit, errare quidem materialiter, non formaliter, peccare verò formaliter, non materialiter; has voces opinor satis intelligis, alioquin breviter saltem illas explicarem.

81. PITHANOPH. Intelligere mihi videor: sit enim judicium illud practicum, de quo agitur, *usus illius opinionis, vel contractus est illicitus*; posito quod verum sit primum judicium speculativum, scilicet *Contractus Mohatra non est usurarius*: si verum est, non esse usurarium, verum est, illius usum non esse illicitum; igitur judicium illud practicum, quo ille usus illicitus adstruitur, est falsum; igitur quisquis illud habet, errat materialiter, ratione scilicet objecti, vel materiæ, non tamen errat formaliter; quia cum primum judicium speculativum sit tantùm probabiliter probabile, ultimum practicum rectè damnat usum illius opinionis; igitur quisquis illud habet non errat formaliter, scilicet ratione cognitionis, seu modi, quo tale objectum ipsi repræsentatur; sic dum assero aliquid falsum, quod tamen credo, esse verum, mentior materialiter, non formaliter; pari modo quisquis adhibet usum prædictæ opinionis, contra propriam conscientiam, peccat formaliter, non peccat materialiter; quia init contractum, quem illicitum certò judicat, qui tamen re ipsa usurarius non est.

82. ANTIM. Rectè; sed adnota corollaria. 1. Quisquis sequitur opinionem probabiliter probabilem speculativè potest non errare. 2. Potest etiam errare 3. Practicè verò potest non errare, tum formaliter, tum materialiter. 4. Potest errare materialiter, non formaliter si sit bona. 5. Item errare formaliter, non materialiter, si sit vera, & judicet practicè, usum illius licitum per errorem culpabilem. 6. Potest errare materialiter & formaliter, si sit falsa, & adsit idem judicium practicum erroneum. 7. Potest peccare utroque modo. 8. Potest non peccare materialiter, non formaliter, sed transeamus ad alia; interrogaveras de altero capite, ferè animo excidit; quæso, te voca in memoriam.

83. PITANOPH Quæsivi à te, utrum illa opinio, quæ asserit, hominem in concursu duarum opinionum moralium teneri ad probabiliorem, sit probabilis, nempe opposita, quæ negat, hominem teneri, est certa.

84. ANTIM. Satis est, memini; audax reverà quæstio, pessimè ab iis accipienda, qui tanta contentione, opiniones minùs probabiles explodunt, perinde atque moralis Theologiæ & doctrinæ Christianæ pestes & corruptelas; nempe illos videris per jocum ac lepidè illudere, dum quæris ex me, utrùm id probabile sit, quod ipsi ut certum, imò ut potissimum doctrinæ moralis principium ac fundamentum esse statuunt; nihil ergo ab iis vapulare times, qui te haud dubiè ad instar hæretici ac monstri in suis Satyris traducent.

85. PITHANOPH. Rem certè cum iis hominibus mihi esse nolim, quos nec ratione, nec authoritate commovere possis; non ratione; quam ipsi humanum commentum ac divinæ fidei hostem esse volunt, non authoritate; nam ipsi mille Casuistas floccifaciunt, & simplicis mulierculæ potiùs, vel ignorantissimi cujuspiam Curionis, quàm Doctorum nostrorum judicio standum esse dicunt; sed hos quæso sinamus, & perinde atque si non essent, cœptam dissertationem prosequamur; responsum igitur à te expecto.

86. ANTIM. Hac arte perplexitatem meam tegere cogitaram, quid enim respondeam, profectò non liquet, nam ex una parte, necessariæ consequentiæ vis me cogit ad dicendum, improbabilem esse opinionem illam, quæ adstruit, me teneri ad probabiliorem; cum enim certum sit, me non teneri, quod, ni fallor, Archimedeo modo in priore dissertatione demonstratum fuit; haud dubiè improbabile est, me teneri; igitur opinio illorum, qui asserunt, me teneri, improbabilis censenda est: ex altera verò parte, gravissimorum Doctorum authoritas opinionem illam probabilem facere videtur; si quis enim appellet ex Antiquioribus Caietan. Gabrielem, Majorem, Conradum, Angelum, Fumum, Sylvestrum, Cordubam, ex recentioribus verò Comitolum, Philalethum, utrumque ex Societate, Antonium Perez, Merendam, Mercorum, Fagnanum, &c. quis neget, eam esse istorum authoritatem, quæ probabilitatem opinioni conciliet: quamquam Antiqui illi, saltem majori ex parte, aut agunt de tutiore, non verò de probabiliore, aut dubitationem dumtaxat excludunt cum Doctore Angelico, ut expressè Sylvester *in Summa, verb. opinio*, qui ut hoc obiter observem, agnoscit judicium practicum certum moraliter, de quo fusè actum est: nam *in moralibus*, inquit, *sufficit*

fficit certitudo ex probabilibus, scilicet certò probabilibus, quare hunc etiam accenseiis, quos citavi in priore opusculo; aut volunt tantùm teneri nos ad probabiliorem in Sacramentis, judiciis, re medica, quæque hujusmodi: quod pertinet ad recentiores aptatos, non omnes eundem sibi finem proponunt, Merenda sanè in multis errat, propter quæ satis valdè à Raphaële de Turri; Mercorus altiùs collimat; vult enim, ne probabiliorem quidem, quam-dam probabilitatis fines minimè transcendit, licitam esse quod sanè quæstionem propositam transcendit; Philelethus sub nomine ficto; nō sine aliqua contentionis privatæ specie, malam causam contra adversarium defendit: Comitolus, cum à recentioribus animum plus æquo alienum gereret, & Antiquioribus addictior esset, modico factionis studio actus, eamdem opinionem amplexus est; Fagnanus merus Canonista, ut Theologis iniquior, ita rerum Theologicarum minùs peritus, quod ipse ultro fatetur; sed his omnibus facilè itidem dirimo, ac me ab his angustiis expedio illa opinio, quæ adstruit teneri nos ad probabiliorem, est (speculativè probabilis, non practicè, id est, ut meo modo loquar, est probabiliter tantùm probabilis; igitur simul & improbabilis; igitur opposita est probabiliter certa; quod scilicet homines ad probabiliorem non teneantur, ac proinde minùs probabilem tutò sequi possint; hanc Bossius *in append. ad n. 1. n. 277. & intit. 1. n. 131. & 137.* moraliter certam vocat; item Bresserus *lib. 3. de conscient. c. 6. n. 75.* cum multos citat.

89. Pithanoph. Plus justo huic sententiæ minoribus, cum eam moraliter certam esse concluseris omnibus rationum, quibus illam probavi, in prima dissertatione, quæ certè demonstrationum loco habentur: descripsi nuper longum Authorum censum, quam defendunt, quos P. Stephanus Dechans in hac quæstione facti ex variis congessit, quem breviter hic, omissis locis ab eo citatis; Præter Jesuitas, scilicet: Albert. Magn. Paludan. Panorm. Didac. Alvarez, Angles, Barthol. Ledesin. Zerola, Malder. Barbosa, Bonacin. Caramuël, Habel, Gamach. Dubaldus, Wiambert, Bail, Antonin. Sylvest. Joan. Viguer. Ioh. Medin. Lud. Lopez. Victor. Mercado, Nazar. Gomez, Caberud. Greg. Martinez, Petr. Ledesm. Cānus, Joan. Ildephons. de Blanchis, Hacquetus, Joan. Adsi, qui citat Bernar. Claromont. & Joan. de Erdē. Berg. Salon. Arragon. Beja, Basil. Poncius, Cornejo, Sotan, Urban. ab Ascensione, Petr. Lorca, Petr. à S. Joseph. Mallet, Sayr. Pebbartus, Villalob. Portel, Joan. Poncius, Marchantius, Hauzeur, Basseul, Coriolan. Caspensis, Gesualdus, Raggius, Leand. à S. Sacramento, Hieronym. de la Rua, Nicol. Garcias, Aversa, Diana, Pasqualig. M. Vidal, Läfranc. Bossius, Homobonus, Steph. Spinola, Petro. Morinus, Merolla, Sanzinus, Joseph. de Januario, Mart. Navar. Petr. Navarra, Joan Medina, Monresinus, Joan. Sanchez, Nicol. Garcias, Hieron. de la Rua, Ochagavia, Trullench, Rocaful, Guttier. Joan. de Solorzan. Machad. Sotantius, Carbo, Læl. Zechus, Joan. Vuigers, Mercer. David à Mauden, Siluius, Gaugeric. Hispanus, Illius; Adde Lao, Mastrium, Marc. Serra, Orellana, Verricelli, Molfes. Joan. Garciam, Jason. Jesuitæ sunt de Tolet. Delugo, Suar. Vasq. Valentia, Tanner. Granado, Lessius, Becanus, Turrian. Salas, Coninc. Oviedo, Arriaga, Palavicin. Henriq. Sanch. Azor, Laym. Filliuc. Reginald. Gordonus, Castro Pal. Baldel. Grefferus; Adde Gobat, Dechans, Busenbaum, Pardi, Ferrer. Lalover, Martinon, Geor. de Rhodes, quis adeo numeroso & nobili Autorum manipulo non cedat, imò quis non credat.

88. Antim. Adnota interim corollaria. 1. Opinio, quæ docet in moralibus, opinionem minùs probabilem tutam esse, certa est, saltem probabiliter. 2. Opinio, quæ docet, hominem teneri ad probabiliorem, est improbabilis, saltem probabiliter. 3. Sequi tamen probabiliorem nihil vetat. 4. Est consilij, non præcepti. 5. Ubi tamen aliquod speciale præceptum est, probabiliorem sequi tenemur. 6. Opinio minùs probabilis modò certò probabilis sit, nō est propterea minùs tuta propriè loquendo. 7. Hinc nunquam minùs tutam, secluſa ignorantia invincibili, sequi licet, tuta inquam materialiter. 8. Possumus assensum præbere opinioni minùs probabili, etiamsi talem esse, sciamus.

89. Pithanoph. Nonnulla ex his aliquid negotij mihi facessunt: primo id, quod dicis, opinionem illam esse probabiliter improbabilem, eam tamen esse, quam sequi possimus; sed probabiliter improbabilis in praxi, tuta esse non videtur.

90. Antim. Miror hæc à te dici; nempe illas opiniones etiam improbabiles ad usum licite reducimus, si hic consistat, vel in fugiendo malo, vel in faciendo bono; licèt improbabile sit, contritionem cum Sacramento necessariam esse, nemo tamen neget, licitè illam adhiberi posse; item licet sit improbabile, teneri nos propriam vitam contra injustam vim illatam non defendere; quis neget nos licitè abstinere posse ab injusta vi repellenda, & propriæ vitæ defensione. Hæc jam aliàs significavi, meminisse debueras.

91. Pithanoph. Ita est, memini; quando agitur de malo fugiendo, & de bono faciendo, utrumque licitè semper fit, sive probabile, sive improbabile sit, ad id nos teneri: jam pergo ad alia, secundo loco recire velim, cur dicas, esse consilii, sequi probabiliorem, cum tutior non sit.

92. Antim. Revoca quæso in memoriam, quot modis aliquid tutum dicatur; duos ultimos modos huc accerse; nam aliquando illud tutius dicitur, quod à periculo remoto peccandi magis removet, vel quod ad majorem perfectionem conducit; cum itaque probabilior opinio juxta utrumque modum explicandi sit tutior, id est, opus perfectius proponat, & ad tutiorem viam conducat, negari non potest, quin sub consilium cadere possit.

93. Pithanoph. Rectè; sed dic quæso, quodnam sit illud speciale præceptum, quo probabiliorem sequi tenemur?

94. Antim. In Sacramentorum administratione, tenemur sequi opinionem probabilem, item in ferendis judiciis, in medicamentis præscribendis; hæc ad nauseam inculcavimus in superiore opusculo, id est, tenemur, adhibere illam materiam & formam, quæ probabilior est in administratione Sacramentorum; quia saltem ex ipso usu constat, legem Ecclesiasticam talem esse; item jus probabilius alterius partis tueri; nempe ea lege, vel Princeps, vel Resp. vel ipsi populi jurisdictionem ac judicandi munus judicibus commiserunt, ut jura probabiliora tuerentur; item Medicum inter & ægrum id tacitæ saltem conventionis est, ut cæteris paribus, probabiliora meliora & tutiora medicamenta præscribat: Sed hæc fusè jam supra disputavimus; nec enim discurere vacat rationes illas, quibus varij Authores prædictam exceptionem probare conantur; quidquid sit, constat, nos ad id teneri, quacumque tandem lege teneamur.

Pithanoph. Tactæ rationes mihi sufficere videntur; sed vellem autores.

95. ANTIM. Multos congessit P. Steph. Dechamps jam supra laudatus, in sua quæstione facti; sunt autem hi Suarez, Vasquez, Sanchez, Granado, Salas, Becanus, Filliucius, Layman, Reginaldus, Gordonus, Oviedo, Amicus, Arriaga, Palavicinus, Bressers, Mascarenhas, Castro Palao, Busembaum, & Valentia, Tannerus, Coninck, Baldellus, Fragosus, Martinus Perez; quorum loca citata leges apud eundem autorem; his accedunt Azor, Petrus Soto, Sayrus, Dominicus Sotus, Salon, Bannez, Manuel, Ledesm, quos citat Sanchez *lib.* 1. *Summ. c.* 9. his adde Sylvestr. & Navar. quos citat Layman *lib.* 1. *tract.* 1 *cap.* 5. §. 3. plures alios citare possem, sed hi sufficiant.

96. PITHANOPH. Tibi fortè paradoxum videbitur, si ex his deducam, opinionem illorum, qui docuere, etiam in his, nos sequi posse minùs probabilem sententiam, non esse tutam in praxi; quia negari non potest, quin saltem probabile sit, me teneri ad probabiliorem, scilicet in his materiis; si autem est probabile, me teneri, dubio procul, non est certum, me non teneri; alioquin improbabile esset, me teneri; si verò probabile tantùm est, me non teneri, igitur potest esse falsum, me non teneri; igitur verum, me teneri, igitur peccare possum, si omittam id, ad quod teneor; igitur dum in his sequor opinionem minùs probabilem, non sum certus, me non peccare; igitur incertus & dubius; sed cum incerta conscientia agere non possum; igitur prædicta opinio non est tuta in praxi; igitur opposita est probabiliter certa: sint ergo hæc consectaria; 1. in Sacramentis, judiciis, medicamentis, opinio minùs probabilis de materia scilicet, vel forma Sacramenti, de jure partium, de medicamento, non est certò probabilis, sed tantùm probabiliter. 2. non est tuta in praxi. 3. opposita, scilicet probabilior, est moraliter certa. 4. certum est, nos teneri in his ad probabiliorem.

97. ANTIM. Cuncta hæc ultro admitto; sed ne ab isto argumento discedamus; idem prorsus dicendum esse existimo, de judice qui non modo secundùm jura probabiliora, verùm etiam secundum interpretationes probabiliores judicare debet; item in gratiam Rei & legitimè possidentis, & causarum illarum, quas in jure favorabiles & privilegiatas vocant; uno verbo eo modo se gerat, oportet, quem in priore dissertatione præscripsimus, ita ut nunquam sententiam ferat, nisi secundùm jura probabiliora; nunquam reum damnet, nisi plenè convictum, ne certa pœna in crimen incertum cadat; nunquam ullum legitima possessione exturbet, nisi constet de probabiliore jure alterius partis; quando jura sunt utrimque æqualia; jubeat componere partes, nisi in causis privilegiatis. Ita Sylvest. verb. *opinio quæst.* 2. Sotus *lib.* 3. *de Iust. quæst.* 6. *art.* 5. *ad* 4. Vasq. *in* 1. 2. *disp.* 64. *c.* 2. Bann. 2. 2. *q.* 63. *art.* 2. *dub.* 1. Layman. *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 5. §. 3. *à num.* 16. Granado *in* 2. 2. *tractat.* 12. *disp.* 4. *num.* 39. omitto alios cum hi sufficere videantur, nec ratio deest; quia scilicet ea lege hoc judicandi munus à Rep. accepit, ut justè judicet; id est, tum secundùm leges, quibus ipse subditus sit, tum secundùm rectam rationem, quæ ex intimis causæ ac juris visceribus ducitur; porro huc etiam demonstrationem tuam accerse; nam pro his juxta atque pro aliis militat; cùm enim nemo sit, qui saltem probabile non censeat, ad prædictas judiciorum leges judicem, teneri; si eum teneri, probabile est; igitur eum non teneri minimè certum est; igitur certus non est, se non peccare, cum prædictis regulis non stat; sed cum incerta & dubia conscientia stare non potest: idem de regulis Advocato præscriptis dicendum, qui reverà tenetur monere suum clientem illorum omnium, quæ jus illius minus probabile reddunt, & si minus probabile esse, omnino certum sit, illam causam licitè defendere nequit, ita S. Thom. 2. 2. *q.* 62. *art.* 7. *& quæst.* 71. *art.* 3. Less. *l.* 2. *c.* 31. *dub.* 8. Major *in* 4. *d.* 15. *quæst.* 28. Gabr. *quæst.* 6. *art.* 2. Cajet. *in sum. verb. Advocat.* Sylvest. *verb. Advoc.* & alii Summistæ Navarr. *cap.* 25. *num.* 28. Sotus *lib.* 5. *de just. quæst.* 8. *art.* 3. Vasq. *disp.* 64. *cap.* 1. Sanch. *cit.* Layman *n.* 17. & licèt prædicti autores concedere videantur Advocato facultatem defendendi causam minùs probabilem, ita tamen intelligunt, ut certum non sit, esse minùs probabilem; si enim hoc certò constet, etiam certò constat, causam adversæ partis esse probabiliorem, ac proinde certum fore, ut judex pro ista sententiam ferat; igitur nullum dubium restat, nec illa causa dubia dici potest; igitur hinc certò justa, illinc certò iniqua; si tamen hoc non ita certò constet, licèt aliqui probabiliorem dicant, haud dubiè Advocatus illam causam defendendam suscipere potest, ut laudati authores testantur, & ratio in primo congressu exposita demonstrat.

98. PITHANOPH. Unum est, quod scire averem; utrùm Medicus dubium medicamentum ægro præscribere licitè queat: nam de hac re, ni fallor, non levis Doctores inter controversia est.

99. ANTIM. Extra casum extremæ necessitatis, & desperatæ salutis, certum est, creperum, seu dubium medicamentum porrigi ægro non posse; si tamen ægrum in extremas vitæ angustias redactum esse supponamus, Medicus illud Medicamentum adhibere potest, cum probabili spe recuperandæ sanitatis, licèt periculo mortis accelerandæ non careat. Ita Adrian. *de Sacram. confess. quæst. de correct. frat.* Cordub. *lib.* 3. *quæst.* 5. *prop.* 2. *reg.* 2. Sanchez *cit. num.* 39. Valent. *tom.* 3. *disp.* 3. *quæst.* 10. *part.* 2. Vasq. *cit. disp.* 64. *cap.* 4. *num.* 22. Layman. *cit. num.* 15. ratio est; quia dubium periculum esse, satius est, quàm certum; ac melius, aliquo saltem, crepero licèt, remedio ad salutem jam desperatam restituendam uti, quàm nullo, ac certò interire; adde receptum & approbatum usum apud Christianos; nam vel crura cæduntur, vel canalis urinæ secatur, ad calculum educendum, aliaque id genus fiunt, quæ ut semper cum aliqua spe salutis, ita nunquam sine probabili periculo fieri possunt; igitur, certum est, in prædictis angustiis, creperum remedium à medico adhiberi posse, ea tamen lege, ut æger consentiat; nec enim Medico jus est accelerandi mortem alterius inviti; ut autem quilibet, se se à certo interitu liberaturus probabile remedium, quantumvis creperum jure petere potest, ita idem illi medicus non invito, scilicet, sed consentienti præscribere potest: sed cur in his hæreo quibus nulla difficultas inest.

100. PITHANOPH. Rectè mones; præsertim cum distinguenda sit opinio moralis probabilis, à materia Sacramentorum probabili, item à jure probabili, vel medicamento probabili, vel interpretatione probabili, ut jam aliàs monuisti; nulla igitur in his superesse videtur difficultas; præterea probè intelligo, sextum corollarium, in quo dixisti, opinionem minùs probabilem, modò sit certò probabilis, non esse propriè loquendo minùs tutam, ac proinde, ut habes in septimo, nunquam minùs tutam, seclusa ignorantia invincibili, licitam esse; cum enim certum sit, usum cujuslibet opinionis moralis certò

quòd probabilis, licèt minus probabilis sit, licitum probabiliorem, & honestum esse, hæc sanè minus tuta propriè loquendo dici non potest; ut patet ex iis, quæ in priore dissertatione fusiùs explanasti; pro his igitur non facessam tibi negotium; immo ex his, quæ dixi, omnes fere lites componi, illam præsertim, quæ potissima est, utrùm scilicet minùs tutam sequi liceat. Circa octavum consectarium non nihil controversiæ potiori jure moveri posset: Dicis enim nos assensum minùs probabili præbere posse, licèt minus probabilem esse sciamus; P. Layman. lib. 1. tract. 1. cap. 5. §. 2. num. 5. ni fallor, apertè refellitur; vult quippe, ex hypothesi, quod alteri oppositarum assentiri velis, te necessariò probabiliorem assentiri, modò illam probabiliorem esse tenent; potes quidem, inquit, assensum omnem sustinere, nec enim cogitur, seu rapitur à probabilitate intellectus; si tamen assensum exeris, minùs probabili assentiri nequis; nempe si huic assentiaris, illam veram judicas; igitur oppositam falsam æstimas; quod fieri non potest, dum tibi probabilior, seu verisimilior videtur; quia cum intellectus non omnino sit liber, à rationibus & motivis propositi objecti determinatur.

101. Antim. non semel, ut ingenuè dicam, miratus sum, quomodo hæc exciderint viro alioqui doctissimo, & de Theologia morali meritissimo; cum enim ipse admittat quempiam sequi & amplecti posse opinionem minùs probabilem, certè non video, quonam pacto sequi possit opinionem illam, nisi assentiri non possit; præterea cum supponatur esse probabilis, sequitur, ei prudentem assensum præberi posse, per definitionem præmissam; denique si potest voluntas imperare intellectui, ut omnem assensum sustineat; quamvis alteram oppositarum probabiliorem esse judicet; non video, cur non possit imperare, ut minùs probabili assentiatur; non sufficiens fundamentum sit, ad præbendum assensum; nam si vetare potest assensum conjunctim ratio magis seorsim, ad rationem vero allatam respondetur; cum assensu probabili, quem præbuerit partium, dissensum formalem alterius partium esse necessariò conjunctum; sic enim prædicti assensus procedit; judico, hoc verum esse, sed ex formidine oppositi; id est, ita ut timeam ne illum sit, & oppositum verum; unde oppositum non reputo absolutè falsum, sed judico, utrum, dum esse posse, eligo tamen primum illud, quia volo id est sufficiens fundamentum ad præbendum assensum: nec est, quod dicas, esse magis sufficiens, ad præbendum assensum probabiliori parti quia licèt sit magis sufficiens, id est, gravioris momenti, cum tamen probabilitatis fines non excedat, non rapit, nec determinat intellectum, sed liberam potestatem voluntati relinquit, vel alteram assentiendi, vel assensum omnem sustinendi; sic dici potest intellectus liber, nec ullius opinionis, vel electionis capax, nec à rationibus probabilibus determinari; cum à voluntate tantùm determinetur nisi objectum evidens sit; nec desunt voluntati sua motiva & incentiva, quibus moveatur ad imperandum assensum opinioni minùs probabili præbendum, etiam si cognoscat intellectus, minùs probabilem esse; nam sæpe video melioria, proboque, deteriora sequor, illa autem motiva non tam ratione veri, quàm utilis & commodi voluntas metitur: stet igitur prædictum consectarium, in quo dixi, nos posse assentiri opinioni minùs probabili, etiam si re ipsa cognoscamus, eam minùs probabilem esse. hæc obiter perstringo quia perspicua esse existimo.

102. Pithanoph. Res adeo perspicua mihi esse videtur, ut nullus supersit dubitandi locus; & vix crediderim, celebrem illum autorem negare voluisse omnem assensum, sed absolutum dumtaxat & conjunctum cum formali & absoluto dissensu alterius partis, quod reverà nulli assensui merè probabili competit; nec enim is, qui opinatur, absolutè asserit, rem ita esse, sed cum ea formidine, qua timet, ne res, secus se habeat, & potiùs oppositum verum sit, quid porro frustra in his hæremus; transeamus quæso ad alia consectaria, sed prius, ne jam statuta memoria excidant, in brevem synopsim, vel potiùs ea redigo, conscientia debet esse certa; hoc quasi principij loco à te assumptum, quamquam etiam satis accuratè demonstrasti ex hoc deducis. 1. quamlibet opinionem moralem certò probabilem, tutam esse in praxi. 2. nullam tutam esse in praxi, quæ non sit saltem certò probabilis, aut per errorem talis habita. 3. nullam opinionem probabiliter tantum probabilem tutam esse in praxi. 4. opinionem probabiliter tantùm probabilem esse etiam probabiliter improbabilem. 5. opionem oppositam probabiliter improbabili esse probabiliter certam. 6. quasdam esse opiniones probabiles speculativè, non practicè. 7. probabiliter tantùm probabilem speculativè esse certò improbabilem practicè. 8. certò probabilem speculativè esse certam practicè. 9. nullam opinionem certò probabilem esse minus tutam propriè. 10. unam per se tutam non esse propriè loquendo tutiorem alia per se tuta. 11. certò probabilem esse posse minùs probabilem. 12. minus probabilem modò certò probabilis sit, esse tutam in praxi. 13. minùs probabilem non propterea esse minùs tutam propriè loquendo. 14. impropriè loquendo, minùs tutam esse posse, vel minus, vel æquè, vel magis probabilem. 15. opinionem, quæ negat, teneri nos ad probabiliorem esse probabiliter certam. 16. opinionem, quæ asserit, nos teneri, esse probabilem & improbabilem. 17. hominem assentiri posse minùs probabili, etiam cognitæ. 18. nullam minus tutam, citra ignorantiam invincibilem, reverà tutam esse. 19. opinionem minus probabilem de materia & forma sacramentorum, de jure partium, de medicamento, non esse tutam in praxi, ac proinde non esse certò probabilem, & oppositam esse probabiliter certam, & nos ad illam teneri. 20. opinionem, quæ asserit opinionem minùs, certo tamen probabilem, moralem scilicet, tutam esse in praxi probabiliter certam haberi. 21. oppositam verò, probabiliter probabilem & improbabilem esse; exciderunt penè totidem alia, sed ut spero mihi dabis in scriptis.

103. Antim. Nonnulla omisisti sed tibi morem geram & tradam omnia in scriptis: jam ad conscientiam dubiam perplexam, scrupulosam, erroneam, orationem converto; præsertim cum ex jactis principiis facilè statui possit, quidquid in his tenendum est, ab erronea initium duco, quæ nihil est aliud, quàm dictamen, seu judicium practicum, falsum, quo scilicet judico, hîc & nunc aliquid bonum esse, quod malum est; & vicissim; illud porro judicium, licet re ipsa certum non sit, per errorem tamen certum putatur hinc duplex error, scilicet in objecto & in modo, quo intellectus tendit in objectum; nempe adstruitur objectum, ut verum, quod fal-

sum est; ecce tibi primum errorem; & videtur sibi intellectus certò in illud tendere, en tibi alterum.

104. PITHANOPH. Malè igitur dicitur conscientia quia conscientia dicit judicium certum.

105. ANTIM. Bene dicitur conscientia erronea; quia dicit judicium, quod per errorem, pro vero ac certo habetur, cum tamen neque verum, neque certum sit.

106. PITHANOPH. Nunquam igitur sequi licet conscientiam erroneam; quia rectam dumtaxat sequi possumus; sed erronea recta non est.

107. ANTIM. Facili & trita distinctione opus est; nempe vel hic error est inculpatus & invincibilis, ut vocant, vel culpabilis & vincibis; si primum, errantem conscientiam sequi licet; quia in ordine ad mores, perinde se habet objectum illud, atque si bonum & honestum esset, ut jam aliàs dixi; nempe voluntas fertur in objectum; non quatenus tale est, sed quatenus tale repræsentatur; si autem error inculpatus est, nullo modo imputatur, quia nihil voluntarij, nec liberi inest; igitur non sufficit ad demeritum; at objectivè, ut sic loquar, bonum est; quia scilicet ut bonum proponitur; igitur in actum voluntatis honestatem sufficienter refundit; sufficit enim honestas seu bonitas objectiva in objecto, quamvis realis, ut sic loquar, vel entitativa desideretur, ad hoc, ut inde actus voluntatis, refusa bonitate formali, ut vocant, honestetur; movet enim objectum voluntatem, sub ratione objecti, non sub ratione entis.

108. PITHANOPH. Hæc probe intelligo, quamvis alioqui scholasticam ut ajunt, potiùs quàm moralem Theologiam præseferant; Hinc non facilè capio, quid Boni illi nostri sibi velint, qui culpæ non eximunt ea, quæ fiunt per inculpatum errorem, vel per invincibilem ignorantiam, licèt juri naturali vel divino repugnent: enim verò, si nullo modo cognoscam, aliquid malum esse, idque nulla mea culpa, non possum illud fugere ut malum, quis enim voluntate id fugiat, vel averietur, quod prorsus ignorat; an forte voluntas ferri potest in incognitum, igitur si pecco in eo, quod non fugio, ac proinde quod fugere nequeo, quia non cognosco, haud dubiè necessario pecco, sed nemo necessariò peccat quod ab Ecclesia per Romanos Pontifices definitum esse non ignorat. Quid igitur sibi velint Boni illi non satis intelligo.

109. ANTIM. Quid sibi velint, non difficulter tibi explicarem, si res postularet; volunt enim ignorantiam illam ab homine, sua culpa, originali, scilicet, contractam fuisse, igitur, inquiunt, illa ignorantia inculpata dici nequit; ac proinde non eximit culpæ.

110. PITHANOPH. Itane vero ludunt in verbis, & verborum ludo, seu ludibrio errorem suum regere conantur? equidem ignorantia juris naturalis peccati originalis effectus est, hoc tamen facit, quin ignorantia illa inculpata esse queat, id est, sine culpa propria, id est, nullo modo voluntaria, vel affectata, vel crassa ut ajunt, nam quantumvis à culpa originali derivetur, necessitatem inducit, nec enim possum illud præceptum implere, quod penitus ignoro, nempe nisi obediam, præceptum non servo, nisi velim obedire, non obedio, sed velle non possum, quod ignoro, igitur inducit hæc ignorantia necessitatem non obediendi, sed necessariò non peccatur, ut definitum est.

111. ANTIM. Rectè, cum res ad fidem pertineat, autores frustra citarem cogita, aut finge animo Doctorum omnium Catholicorum nomina & hucaccersita, seu traducta puta, ne tempus teram, & incassum paginas occupem. Inde concludo 1. conscientiam erroneam inculpatè, rectam esse formaliter, ut ajunt, secus verò materialiter; 2. ad sequendum illam hominem teneri. 3. ad peccatum materiale nos aliquando teneri; 4. conscientiam inculpatè erroneam esse tutam formaliter, non materialiter; 5. errorem ipsum non esse tutum per se, nec formaliter, nec materialiter; errantem tamen conscientiam esse formaliter tutam propter ignorantiam invincibilem: At si error inculpatus non est, sed affectatus, crassus, & voluntaris, ut cum quis non vult scire, scire tenetur, & scit, se teneri, nec doceri curat, aut fatagit, cum tamen doceri possit, tunc haud dubiè, quisquis hoc modo, per conscientiam erroneam agit, omnino peccat, nec eum excusat ignorantia, quæ voluntaria censetur; ac proinde illam vult, atque adeo peccatum, quod ex ea sequitur; nam qui vult causam, vult effectum: sed velle indirectè malum, malum est; immo malum ipsum directè velle nequimus, cum voluntas per se in bonum feratur, & verò liberè peeco, quando possum non peccare, sed possum non peccare, quia possum ab errore illo liberari, qui me ad peccandum inducit, sed hæc sunt omnino Catholica, & nemo Catholicus refragatur, quare nullum cito.

112. PITHANOPH. Nonnulla omisisti, quæ adnoto. 1. ex ignorantia invincibili opus moraliter bonum fieri posse, quia revera bonitas objectiva tantùm, etiam sine reali, refundit in actum bonitatem formalem, moralem scilicet, cum illam refundat in ratione objecti, non verò entis, ut rectè monuisti. 2. ex Ignorantia invincibili prudenter quempiam operari, idque prudentia formali, non materiali, Illud enim prudenter fit, quod recta ratio hîc & nunc faciendum dictat, at, recta ratio faciendum dictat, quòd per ignorantiam invincibilem, faciendum esse putamus. 3. mereri nos posse, dum per ignorantiam invincibilem aliquid facimus, nam operi bono & honestæ operationi meritum competit. 4. opus illud, quod fit per ignorantiam invincibilem, esse posse opus virtutis, scilicet formaliter, non verò materialiter. 5. idem prorsus dicendum esse de incogitantia, vel inadvertentia inculpata, quæ revera operationem à culpa eximit.

113. ANTIM. Hic statim novator nescio quis altos cachinnos sustolleret, & sua illa ignorantiæ peccata exaggerans, integros illos, perfectos, plenos, & inveteratos peccatores in medium adduceret, qui nunquam tamen de peccato cogitant, hîc suam illam ignorantiam facti ab ignorantia juris distingueret, peccata ignorantiæ, quæ Augustinus aliique patres agnovere, adstrueret, quid plura, ipsum philosophum in suas traheret partes, & communem illam doctrinam quæ sd, quod fit per ignorantiam invincibilem à peccato, formali scilicet, liberat, ut erroneam, & Catholicis dogmatis contrariam traduceret: sed contra hunc errorem frustra pugnarem, quem jam Doctissimi viri, Annatus, Dechamps, Marandeus, aliique fœliciter refutarunt: & verò, ut libertati hominum consulatur, hæc vana commenta Lutheri, & Calvini, quæ à Neotericis & Hæterodoxis sub aspectum reducta fuere, rejicienda sunt, nempe in eo minimè peccatur, quod vitari non potest, nec voluntas fertur in incognitum,

rum; si ergo Divinum præceptum inculpabiliter ignoro; quomodo illud servare possum? ut enim servem illud, necesse profectò est, servare velim; & ut velim servare præceptum, præceptum esse, sciam, oportet.

114. PITHANOPH. Nonnulla, quæ ad rem hanc faciunt, habes, nisi fallor, in tua illa synopsi Doctrinæ Augustinianæ, de divina gratia, in qua mentem Augustini ex illius verbis exploras; licèt enim sanctus Augustinus docere aliquando videatur, ignorantiam à peccato non eximere, eum tamen loqui constat, vel de ignorantia culpabili, vel de peccato materiali dumtaxat; sic, inquit, *lib. de natur. & grat. cap. 67.* non tibi imputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere, quod ignoras; sic Deum oramus, ut ignorantias nostras, culpabiles scilicet, non meminerit; sic omnis peccatum ignorans dicitur, utpotè qui aliqua cogitatione careat, quam si haberet, revera non peccaret; De peccato tantùm materiali, alibi loquitur, ut *retract. cap. 15.* qui nesciens peccavit, inquit, quia voluit, fecit; etiamsi non quia voluit peccavit, nesciens peccatum esse, quod fecit, ita nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti, non voluntate peccati, quod tamen factum peccatum fuit, hoc enim factum est, quod fieri non debuit: quod autem de peccato materiali sanctissimus Doctor intelligendus sit, manifestum est; nempe eo modo peccamus, quo peccatum, seu peccare volumus; sed quisquis ignorant inculpabiliter, aliquid peccatum esse, si fortè fabricare velit, vult tantùm peccatum materialiter; id est, vult illud, quo reverà per se objectum malum est, & si tale, quale est, cognosceretur, haud dubiè peccaret; atqui vult illud, sub ratione facti, non sub ratione peccati; igitur vult illud tantùm materialiter; ut peccatum est; igitur peccat tantùm materialiter; quod autem Augustinus aliquando illud peccatum appellet, quod propriè peccatum non sit, ex multis illius locis demonstrare possem; unum tantùm indico *lib. 3. de liber. arbitrio*; non solùm, inquit, peccatum illud dicimus, quod propriè dicatur peccatum, & à libera voluntate, & ab sciente committitur, &c. Vides aliud ab eo peccatum dici, quod propriè peccatum non est; & illud propriè peccatum ab eo haberi, quod & à libera voluntate, & ab sciente committitur, igitur ubi est inculpabilis ignorantia, peccatum non est, quia nec libera voluntas, nec peccati notitia interest.

115. ANTIM. Hoc argumentum diu versare non juvat; tum quia à doctissimis scriptoribus penitùs eliminatum est; tum quia ita planum est, ut mirari satis non possim, viros, alioquin acerrimi ingenii, in eo adeò cæcutire; quis enim nescit, non dico, Philosophus, vel eruditus, sed homo sensu communi pollens, id culpæ non verti, quod vel fit, vel omittitur, per inculpatam ignorantiam? Distinctio porro illa juris & facti, quam novatores huc accersunt, inutilis est; si enim ignorantia facti excusat, quia nescio id, quod facio; eodem jure, ignorantia juris excusare debet, quia nescio legem, quam violo; nec valet alia distinctio, ab iisdem adinventa, juris naturalis, vel divini & humani; quia eadem ratio pro utraque militat: nempe ideo lex humana inculpabiliter ignorata excusat, quia lex, quæ ignoratur observari nequit; nec voluntas nostra in id ferri potest, quod ignorat; sed eadem ratio militat pro lege naturali & divina: nec obstat, quod ignorantia illa à culpa originali derivetur, quia necessitatem & impotentiam secum affert, quam nullo modo amovere possum; ut si quis, parentum culpa, claudus esset, vel pedibus careret, in ejus revera potestate non esset, rectè ambulare, neque hoc ipsi culpæ verteretur; sed hæc plenè ab aliis discussa sunt: quæ tamen indicasse oportuit, ut conscientiæ inculpabiliter erroneæ rationem indagarem.

116. PITHANOPH. Cadunt igitur in culpabilem, seu vincibilem ignorantiam, illa omnia argumenta, à bonis illis nostris toties inculcata; si enim divina fide constat, esse quædam peccata ignorantiæ, & pro iis Deum ab hominibus exorari; si ignorantia & oblivio subjacent peccato; si Pontifex pro sui & populi ignorantia sacrificia offert; si Propheta Deum deprecatur, ne ignorantias suas meminerit; si Saulus peccavit, Ecclesiam Dei persequutus, licèt ignorans hoc fecerit, si Apostolorum interfectores graviter peccarunt, licèt putarent, obsequium se præstare Deo; si crucifixores Christi peccarunt gravissime, quamvis nescirent quid facerent; cuncta hæc de culpabili ignorantia intelligenda esse, nemo Catholicus nescit, quæ scilicet voluntaria censetur, cum ab ea homo, si velit, liberari possit, implorato saltem Divino adjutorio; quod autem opponitur, ex concilio Diospolitano, ignorantiam non voluntatis, sed necessitatis esse, optimè refutatum est ab Annato & aliis; nam ignorantia necessaria est, tum ratione peccati originalis ex quo ita sequitur, ut ab hominum voluntate non pendeat; tum etiam ratione naturæ virium, quibus Divinæ gratiæ subsidio destitutis, fieri non potest, ut ignorantiam illam excutiant; accedit, quod, ut rectè observat Baronius, & post illum Binius illud Concilium ab Innocentio primo, tum Pontifice approbatum non fuit, ut expresse ipse testatur. Adde sis, illam necessitatem ignorantiæ, quam Concilium prædictum damnavit in Pelagio, fuisse tantum ex naturæ corruptæ vitio, nulla habita ratione gratiæ; unde profectò illa, quæ spectatis naturæ viribus ignoramus culpæ nobis, & vitio vertuntur, quia scilicet nobis jure imputatur, quod ea nesciamus, quæ per Dei gratiam, quam si petimus, obtinemus, scire valemus.

117. ANTIM. Rectè dixisti, ignorantiam illam culpabilem, seu vincibilem voluntariam censendam esse; pro quo, necesse est, ut credamus, nos ab ea liberari posse, implorato saltem Divino auxilio; quod ut faciamus, Divina gratia non deest; nam si deesset, vel inde ignorantia invincibilis jure diceretur; voluntaria igitur est, quia ab ea liberari, si velimus, Divinæ gratiæ beneficio possumus; hinc crassa etiam dicitur & affectata; quia quisquis prætexit ignorantiam, quominùs aliquid faciat vel omittat, crassissimè errat, eamque affectat excusationem, quæ reverà legitima non est. Est autem, quod observes, quando aliquis culpabiliter aliquid ignorat, v. g. furtum esse peccatum gemina obligatione tenetur; prima est, sciendi, furtum esse peccatum, quod facile scire potest, si velit; suppono enim ignorantiam vincibilem; altera est, non furandi, hinc ignorantia ipsa vincibilis reverà peccatum est; quia teneor, non ignorare, & possum, si velim, non ignorare; igitur si voluntariè ignoro, voluntariè non satisfacio obligationi, qua astringor; igitur pecco; igitur ignorantia ipsa proprium peccatum est; & sic ab Augustino sæpissimè vocatur; cum tamen ignorantia invincibilis propriè peccatum dici non possit, sed impropriè, ut suprà dictum est.

118. PITHANOPH. Igitur quisquis furatur, ignorans culpabiliter, furtum peccatum esse, duplex delictum admittit; quia duplicem obligationem contemnit; scilicet non ignorandi, furtum peccatum esse, & non furandi, sed quomodo peccat furando, cum nesciat, esse peccatum? immò si sciret, peccatum esse, non furaretur; nulla hîc voluntas fertur in peccatum quod penitus ignoratur.

119. ANTIM. Voluntas in malum, seu peccatum directè ferri non potest, sed tantùm indirectè, quatenus in illud fertur, quod cum peccato scit, aut timet, esse conjunctum; vult enim illam ignorantiam, quatenus ab ea liberari non vult, cum tamen liberari posset, si vellet; hinc fieri non potest, quin saltem dubitet, subesse peccatum, ac proinde quin adsit conscientia dubia, cum qua licitè operari non potest; & verò cum absit judicium practicum certum, quo certò judicet, furtum hîc & nunc non esse peccatum, hoc enim certò judicare non potest, cum sciat, se ignorare, & doceri posse, si velit, hoc verè sufficit, ut peccet, si furetur, & indirectè velit peccatum, cum velit culpabilem illam ignorantiam, cum qua conjunctum est.

120. PITHANOPH. Idem opponi posset, contra ignorantiam invincibilem, quisquis enim invincibiliter ignorat, furtum esse peccatum, non propterea certò judicat, furtum peccatum non esse; ac proinde dubitare saltem potest, an peccatum sit, igitur furatur cum conscientia dubia, & sine judicio practico certo.

121. ANTIM. Si hujusmodi cogitatio, vel dubitatio, in mentem incidat, ac dubitet, an furtum peccatum sit, vel an certum sit, peccatum non esse, illa ignorantia vincibilis est, ac tenetur inquirere & divinum adjutorium accersere; igitur mutatur suppositio; nempe si supponas, invincibilem esse, ne minimum quidem dubium est, nec ulla cogitatio de prædicta ignorantia in mentem venit; & licèt judicium illud practicum certum non sit objectivè, est tamen certum formaliter, quod satis esse, constat, ex dictis.

122. PITHANOPH. Rem, ni fallor, breviùs sic expedirem; cum ignorantia illa sit causa furti; si enim abesset ignorantia, furtum non fieret; igitur si causa est voluntaria, effectus voluntarius censendus est; sed ignorantia illa est voluntaria; igitur & furtum; quod ex illa sequitur, voluntarium dicendum est.

123. ANTIM. Nemo negat furtum illud esse voluntarium, voluntate facti, non voluntate peccati, ut Augustinianis vocabulis utar.

124. PITHANOP. Si ignorantia est invincibilis, equidem furtum illud est voluntarium voluntate facti, non peccati; ac proinde est tantùm peccatum materiale, quia ignorantia illa non est voluntaria; at si ignorantia est culpabilis, furtum non modò est voluntarium voluntate facti; verum etiam voluntate peccati; nam cum ignorantia illa sit voluntaria, etiam voluntate peccati; quia scio, me obligari, ad non ignorandum; inde furtum, quod ex ea sequitur; & quod in causa indirectè volo, etiam voluntarium evadi voluntate peccati; hinc causa infecta effectum inficit. At si sit erronea conscientia de duobus oppositis; v.g. non nemo credit, teneri se ad audiendum sacrum die festo, quo tempore necessitas urget, assistendi ægroto; quidquid faciat, credit, se peccare; si enim ægro assistit, sacro non interest, unde peccare se putat, si verò missæ interest, ægrum, cui ministrare tenetur, destituit, unde etiam peccare se credit; igitur quidquid faciat, peccat; igitur eum peccare necesse est, cum utrumque conscientia dictet; pecco enim si aliquid facio, vel omitto, quod peccatum esse, judico. Non nemo cui morales inter Theologos ultimum aliqui locum non dant, ultro fatetur, in his angustiis, hominem constitutum, necessariò peccare; sed quis hoc capiat? nemo enim necessariò peccat, ut declaravit Innocentius X.

125. ANTIM. Magnam in casu proposito difficultatem non sentio: nam erronea conscientia est, ut patet, error autem vel invincibilis, vel vincibilis est; si vincibilis, ille quidem peccat; necessariò tamen non peccat; quia ab errore illo liberari potest, si velit; cognoscitque, teneri se, ad errorem illum excutiendum; igitur si non excutiat, peccat; quia id omittit, quod non omittere tenetur; si verò error ille est invincibilis, revera non peccat, quidquid faciat, defectu scilicet libertatis; nempe ignorantia invincibilis ea cognitione illum privat, quæ ad libertatem moralem necessaria esset: nemo enim peccat, qui ea libertate non polleat, qua possit non peccare, si velit; sed in eo statu, ille non peccare non potest; igitur libertate sufficiente instructus non est; nempe judicare sibi videtur, se teneri ad assistendum ægro, itemque se teneri ad audiendum sacrum; sed hæc duo simul fieri non possunt: igitur judicat se teneri ad impossibile: at quisquis hoc judicat, se teneri ad impossibile, ita rationis compos non est, ut ad merendum, vel demerendum liber maneat, nec puto juxta principia Philosophica, & Theologica aliter statui posse; si enim homo delirat in aliis argumentis, mirum certè non est, quod in re conscientiæ etiam delirare possit; si tamen credat, aut certò sciat, alterum ex duobus majus peccatum esse, putetque, ad minus malum se teneri, ad oppositum tenetur, idque certò; quod si omittat, peccat, cum non faciat id, ad quod tenetur; si verò faciat, revera non peccat, propter rationem allatam; at si utrumque malum æquale putat, quidquid faciat, non peccat, ut dictum est.

126. PITHANOPH. Ita est, omnino, nec video, quid secus dici queat; hæc illa est conscientia perplexa, ut Theologi morales vocant, de qua eodem modo ratiocinandum est, quo de ipso errore ratiocinamur; illa enim vel est, invincibilis, ita ut homo, fatiscente scilicet cerebro, ab ea se liberare nequeat, & sic est inculpata; & licèt contra conscientiam perplexus agere sibi videatur, ac proinde peccare, quia tamen ad id teneri se putat, etiam juxta rectam conscientiam agere credit; hinc perplexitas, sed inculpata, quia defectu sufficientis luminis, ac integræ libertatis formaliter non peccat; vel est vincibilis, ita ut homo ab ea se expedire valeat, & ad hoc revera tenetur; quod nisi faciat, peccat, ut diximus supra de ignorantia culpabili; hinc perplexitas culpabilis pariter est voluntaria, ac proinde voluntarium censendum est, quidquid ex ea sequitur; igitur quisquis cum perplexa conscientia, culpabili scilicet, agit, peccat, huc revoca casum illum cujus meminit Baldellus, Virginis scilicet, quæ in omnibus suis operationibus, odisse Deum, eumque diris devovere sibi videbatur, ita enim affecta erat, ut in hoc sufficienti libertate careret, nempe in ejus potestate non erat, ab illo pravæ affectionis vitio liberari.

127. ANTIM. Ex his, ni fallor, colligo, perplexitatem illam invincibilem, & prædictam affectionem ad ignorantiam invincibilem reducendam non esse, sed

libidalium defectum libertatis; sic amens propriè loquendo, dici non debet laborare ignorantia invincibili, sed amentia, id est, prava cerebri dispositione, quæ libertati morali opponitur, ita prorsus se habet perplexitas invincibilis, vel alia similis affectio, quæ cerebrum afficitur, ut perfectæ libertati serviat non possit; vis Authores, pro his, quæ diximus de perplexitate; D. Bonaventur. *in 2. d. 39. a. 1. q. 3.* Richard. *ibidem, a. 1. q. 3.* Gabriel *q. unic. a. 3. dub. 2.* S. Antonin. *p. 1. tit. 3 c. 10.* Gerson *de conscient. q 3.* Henriq. *lib. 12. c. 6. n. 7.* Becan. *q. 8. concl. 4.* Layman *de conscient. cap. 4.*

128. Pithanoph. Si perplexitas circa duo mala versetur, quorum unum minus malum esse videatur, dicas tu velim, utrùm obligetur voluntas ad minus malum eligendum.

129. Antim. Sunt qui existiment, in hoc casu, teneri ad minus eligendum juxta tritum illud, ex duobus malis, minus eligendum; ita Abbas *in cap. non magnum, num. ult. de immun. Eccles.* quem citat Laym. *ubi supra*. nolim tamen adeò facilè asserere, hominem ad id teneri, nisi per errorem ad id teneri se putaret; hoc supposito, nulla esset perplexitas, ut patet, sed tantum error conscientiæ; supposita autem perplexitate invincibili licèt alterum minus malum esse videatur, non tamen ad illud eligendum, hominem obligari, arbitror; cum enim obligari non possit ad malum simpliciter, certe ad hoc, vel illud quamvis eorum minus obligari non potest; ad tritum illud *de duobus malis*, facilè respondeo, vel intelligendum esse de malis pœnæ, ut vocant, non vero culpæ, aut certè, quod potiori jure dicendum puto, hic agitur de voluntate permissiva, ut vocant, sic ex duobus malis, quibus leges occurrere non possunt, minus malum, id est, permittendum esse, recta ratio præscribit. Hic attexo nonnulla corollaria. 1. Perplexitas invincibilis libertatem tollit, ac proinde culpam eximit. 2. Perplexitas vincibilis est voluntaria, proinde à peccato non eximit. 3. Non est connexa cum necessitate peccandi, ut aliqui perperam docuerunt; nullum enim peccatum est, ubi necessitas est. 4. Perplexitas invincibilis ab ignorantia invincibili distinguitur, licèt semper cum ea conjuncta sit. 5. Ignorantia invincibilis est impedimentum libertatis merè negativum, seu privativum; deest enim aliqua cognitio, quæ haberi nequit, necessaria ratione, ad hoc, ut liberè agatur. 6. Perplexitas invincibilis addit impedimentum positivum, scilicet malam cerebri affectionem, quæ vetat, ne plena & moralis libertas adsit. 7. Perplexitas vincibilis cum duplici peccato conjuncta est; est enim duplex obligatio; scilicet deponendi perplexitatem, & non agendi contra conscientiam; hinc perplexus vincibiliter neutri satisfacit; igitur duplici peccato se obstringit. 8. Perplexus invincibiliter non tenetur ad minus malum; quia cum libertate integra non polleat, nullo modo peccat: sed si teneretur ad aliquid, si id omitteret, peccaret.

130. Pithanoph. Hæc'ni falsor, de perplexa suffragere videntur; restat, ut de dubia & scrupulosa aliquid dicas; fateor enim nunquam hæc tria distinctè à me percepta fuisse; nempe qui perplexus est, valde dubius est, & scrupulosus etiam maximè dubitat; hinc nonnulli hæc tria omnino confundere mihi videntur: dices etiam aliquid de stricta conscientia, quam vulgo timoratam vocant, & de larga, seu laxiore, quæ illi opponitur.

131. Antim. Dubiæ conscientiæ ratio adeò clarè ac perspicuè describi & explicari potest, ut nullus dubio locus relinquatur; quod ut fiat, dubium duplex est, primum, quo mens anceps ita hæret, ut neutri parti oppositarum assensum præbeat; & hoc est dubium propriè dictum, quod scilicet omne judicium arcet, sive illud merè negativum sit, cum scilicet nulla utrimque ratio, vel probabilitas affulget; sic dubius sum de numero pari, vel impari stellarum, & non modo assensum omnem sustineo, verùm etiam nihil prorsus est, quod ad alterutrum me moveat; sive hinc inde rationes & probabilia motiva appareant, quibus sufficienter moveri possem ad assensum, non tamen ab iis moveri me sino; alterum dubii genus est, quod impropriè dicitur, à vulgari tamen loquendi modo minimè discrepat; cum scilicet intellectus quidem adhæret alteri oppositarum, dubitat tamen, ne fallatur, cum res falsa esse possit.

132. Pithanoph. Sunt qui dubium appellare nolint, sed meram formidinem; nam quisquis dubitat, anceps manet, & omnem assensum sustinet; igitur judicium illud opinativum, cum dubio conjunctum esse nolunt; sed cum formidine, quæ à dubitatione omnino distinguitur.

133. Antim. Scio, nonnullos esse, qui prædictum illum loquendi modum adhibent, distinguuntque formidinem à dubio; sed de dubio propriè sumpto reverà loquuntur; quod ultro fateor, illud esse, quo mens in ancipiti posita omnem assensum sustinet; at dubium lato modo sumptum ad formidinem etiam traducitur; vulgò enim dicimus, eum, qui est incertus, timere, ac dubitare, ne peccatum insit; hic loquendi modus satis familiaris est: supponamus, ne de nomine lis agitetur, dubium lato modo sumptum, tale esse; his autem præmissis, conscientia dubia, sive sit dubium propriè & strictè, sive impropriè & latè sumptum, nunquam tuta est; nunquam sine peccato; si ad praxim & usum convertitur; nunquam licitè cum illa operamur; de dubio propriè sumpto, hoc ita certum est, ut nemo refragetur, ac proinde Authores non cito, quia omnes in hoc conveniunt, post sanctum Thomam. *quod l. 8. a. 13.*

134. Pithanoph. Hîc multi distinguunt dubium juris à dubio facti; dubium speculativum à practico.

135. Antim. Hæc sunt trita vocabula, quæ vel ipsi Tyrones norunt; dubium facti est, quo dubitatur, utrùm aliquid factum sit, necne; v. g. utrùm emissum votum; utrùm horæ persolutæ; utrùm peccatum admissum, aut in Sacramentali confessione expositum, &c. dubium juris est omne aliud, sive sit de honestate actionis, sive de valore actus, ut professionis, sacramenti, testamenti; sive de lege, v. g. an tali modo interpretanda, an aliquid sit prohibitum, an sit talis, vel talis censura, sive de obligatione alicujus, v. g. utrùm tenear, hoc, vel illud restituere; sive de jure alicujus, v. g. utrùm domus sit Petri, vel Pauli, sive de re quapiam alia; porro ex dubio facti oritur aliquando dubium juris v. g. dubito, utrùm Horas Canonicas persolverim, est dubium facti: tum dubito, an tenear stante hoc dubio, iterùm persolvere; en dubium juris: dubium merè speculativum est, quo dubitatur de veritate objecti, v. g. utrùm hoc matrimonium sit validum, contractus usurarius, Baptismus in nomine Christi legitimus, &c. dubium practicum est, de licito vel illicito usu seu praxi, v. g. an licitè hîc & nunc inire possim talem contractum; an equum, de quo dubito an meus sit, retinere debeam, an Baptismus de cujus valore dubito, repeti debeat, &c.

136. PITHANOPH. Sunt qui dubium ſpeculativum facile admittant, non verò practicum, ita ut agere, vel omittere aliquid cum dubio practico, peccatum ſit; vellem ſcire, cur ſpeculativum ſine peccato eſſe queat, non verò practicum.

137. ANTIM. Miror, à te hoc neſciri: Quidquid enim diximus de probabilitate in ſuperiore Dialogo. De dubio dictum puta; ſed tui gratia breviter repeto, & à dubio facti initium duco: v.g. dubito, utrùm votum emiſerim, etiam dubio propriè ſumpto, ita ut anceps omnino hæream; ex hoc probabilem opinionem ſic formo: votum dubium non obligat, & hæc eſt probabilis, quam tenent Sotus, *lib. 7. de juſt. q. 3. a. 2.* Lopez. *p. 1. inſtruct. c. 45.* Suar. *lib. 4. de vot. c. 5. & de cenſ. diſp. 40. l. 5. num. 15. & ſ. 6. num. 5.* Sanch. *lib. 1. de matr. diſp. 9. num. 11. & lib. 1. mor. c. 10. num. 36.* Barth. Modin. *in inſtruct. confeſſ. lib. 1. c. 14. §. 7.* Sà, *v. votum. num. 2.* Layman. *cap. 5. num. 31.* Buſenbaum *l. 1. t. 1. c. 2.* & innumeri ferè alii; licèt autem nonnulli ſecus ſentiant, ut Azor. *tom. 2. lib 2. c. 19. q. 10.* non tamen negant, hanc opinionem eſſe probabilem; unde concludo, eſſe certò probabilem, ac proinde certò tutam in praxi; ac demum cum hujuſmodi dubio facti conſcientiam certam optime ſtare; ratio porro hujus opinionis petitur à diverſis regulis juris. 1. Quod melior ſit conditio poſſidentis; hic autem poſſeſſio ſtat pro libertate. 2. Quod nemo ſolvere teneatur, antequam monſtretur, eſſe debitor. 3. Quod factum, in dubio non præſumatur, ſed demonſtrari debeat. 4. Quod obligatio adſtruenda non ſit, niſi liquidò cognoſcatur, *arg. l. quidquid, ff. de verb. oblig.* res tota ad illud principium reducenda eſt, quod effectus certus à cauſa certa eſſe debeat, ac proinde ſolutio certa ab obligatione certa, & jure certo procedere; ſed votum dubium non parit jus certum, nec obligationem certam; igitur ſolutionem certam non poſtulat: eadem ratio & præfatæ regulæ faciunt pro juramento dubio, promiſſione dubia, &c.

138. PITHANOPH. Crediderim hoc effatum multas exceptiones pati: nam ſi quis dubitat, an votum certò emiſſum impleverit, an Horas Canonicas perſolverit, an debitum certum extinxerit, &c. haud dubiè tenetur, votum implere, Horas recitare, debitum ſolvere, ut docent, ni fallor, Sanch. *lib. 1. c. 10. num. 12.* Vaſq. *1. 2. diſp. 66. c. 7.* Layman, Buſenbaum, citati, & alii communiter, ut teſtatur Sanchez.

139. ANTIM. Nullo modo præmiſſa regula fallit; nam cum ſupponatur votum certum, ac debitum certum, & nulla ſolutio certa, ideò certam ſolutionem faciendam eſſe, prædicti Authores aſſerunt; neque fallit regula, ut dicis; nam ſolvere debitum, eſt aliquid facti; quod in dubio non præſumitur; nec poſſeſſio favet; quia hæc non ſtat pro libertate, ſed pro voto, ſeu debito, ſeu præcepto; id eſt, certum eſt, obligationem extitiſſe, incertum & dubium, an extincta ſit.

140. PITHANOPH. Dicerem etiam omiſſionem ipſam horarum, vel ſolutionis debiti, aliquid facti eſſe, quod in dubio præſumi non debet; nec præſumendus aliquis horas omiſiſſe, qui ſemper illas perſolvere ſoleat; etſi dubitet, an illas omiſerit.

141. ANTIM. Acutè ſanè invertis argumentum, & meo mucrone me petis, fateor, dubium eſſe, de ipſa omiſſione; ſed cum omiſſio non ſit ipſum factum, ſed potius omiſſio facti, non eſt propriè loquendo dubium facti, ſed dubium omiſſionis facti; quamquam ad dubium facti facilè reducitur; nec enim eſt dubium juris; ſed ideo dubito, an omiſerim, quia eodem prorſus dubio dubito, an perſolverim, ſeu non omiſerim; nam ipſum non omittere, eſt perſolvere; & dubium inter duo oppoſita ſemper eſt, dubito enim de oppoſitis; & perinde eſt, ſive dubitem, an perſolverim, vel non perſolverim; ſive dubitem an omiſerim, vel non omiſerim; igitur præmiſſa regula optimè ſtat, & allata ratio conſiſtit.

142. PITHANOPH. Quid ſi mihi probabile videatur, imò probabilius, horas à me recitatas fuiſſe, aut debitum ſolutum, aut votum impletum, cur huic opinioni probabili adhærere non poſſum?

143. ANTIM. Sed eſt etiam mihi probabile, omiſſas eſſe horas, & debitum ſolutum non fuiſſe; alioquin ſi hæc pars probabilis non eſt, oppoſita non modò probabilis; verùm etiam moraliter certa eſt; unde jam non ſumus in dubio, nec propriè nec latè ſumpto; ſi enim probabili ratione fretus, teneo, me horas perſolviſſe, & nulla ratio pro adſtruenda omiſſione occurrat, non eſt probabile, me omiſiſſe, igitur certum moraliter, me recitaſſe: Itaque ſi oriatur dubium de ſolutione alicujus debiti certi, teneor, primo loco diligentiam adhibere, ut dubium diſcutiam, qua ſemel adhibita, vel dubium reſtat, & anceps maneo, ſive quia nulla utrimque ratio affulget; ſive quia rationes æquè probabiles, in hoc caſu, teneor perſolvere debitum; ita præter citatos ſupra, Medin, *c. de orat. p. de hor.* Ledeſm. *2. p. 4. q. 16. a. 6. in 2. par. dub. 3.* Navar. *cap. ſi quis autem de pœnitent. d. 7. num. 76. v. 17.* Rebell. *de oblig. juſt. p. 1. l. 2. p. 14. ſ. 2. num. 9.* Caſtro Pal. *tract. 1. op. mor. diſp. 3. punct. 7. num. 7.* ſi verò anceps non maneo, ſed alteri probabilium expoſitarum adhæreo, adhuc teneor perſolvere propter rationem allatam; quia debitum certum non extinguitur, niſi per ſolutionem certam, ſi demum diſcutione præmiſſa, nulla occurrit ratio, qua fiat, ut credam, me omiſiſſe; licèt aliæ occurrant quæ perſuadent, me perſolviſſe, ſive quia ſolitus ſum perſolvere, ſive quia ita ſemper fui affectus; ſive quia nulla fuit omiſſionis cauſa; tum ſanè, cum nulla ſit ratio dubitandi, certum eſt moraliter, me perſolviſſe, id eſt, perinde me habeo, in ordine ad prudentum exiſtimationem, atque ſi certò perſolviſſem; alioquin cum vix actuum noſtrorum, interiorum præſertim, & jam à multo tempore præteritorum certi ſimus, tum ob memoriæ lapſum, tum ob attentionis defectum, eſſet onus intolerabile, ſi homines in hoc caſu tenerentur.

144. PITHANOPH. Hoc eſt, ni fallor, dubium deponere, ut loquuntur morales Theologi, ac proinde quæſtio ceſſat, cum nullum dubium ſuperſit, ſed, ni fallor, non contemnenda ratio ex iis, quæ dixiſti, erutа venit in mentem; cum enim certum debitum ſupponatur, certa eſt obligatio; certò igitur teneor; igitur probabile non eſt, me non teneri, ſed ad ſummum, ex ſolutione probabili, ſequitur, me probabiliter non teneri, ad ſolutionem; at ſi tantùm eſt probabile, me non teneri, eſt etiam probabile, me teneri, at certum ſupponitur, quia debitum eſt certum; præterea ſi probabile eſt, me teneri, igitur poteſt eſſe verum; ſupponamus ita eſſe; igitur verum eſt, me teneri; igitur reverà teneor; & reverà pecco, niſi perſolvam; quia id non facio, ad quod teneor; nec eſt, quod aliquis dicat, me probabiliter tantùm peccare; quia ſi probabiliter pecco, certò pecco, ut patet ex dictis; hinc aliquot conſectaria meo judicio non contemnenda. 1. Niſi certum ſit præceptum, certa lex, certum jus, certum debitum, non eſt certa obligatio. 2. Niſi certa ſit obligatio, certam

ſolutio

ſitionem non poſtulat. 3. Certa lex, certum jus, certum præceptum, certam obligationem parit. 4. Certa obligatio certam ſolutionem exigit. 5. Incerta obligatio certum debitum nunquam extinguit. 6. Si probabilis eſt obligatio ad ſolvendum, certa eſt. 7. Sicuti probabile eſt, me teneri, certum eſt, me teneri. 8. Si probabile eſt, me teneri; improbabile eſt me non teneri. 9. Non teneor, ad ſolutionem certam, ſi debitum incertum eſt; ad cauſas particulares facile deſcendens; dubito, an votum emiſerim, alicui promiſerim, an præceptum ſit, an lex ſit, an alicui debitum, &c. adhibita morali diligentia, ad diſcutiendum dubium: ad nihil teneor: pari modo, dubius an votum impleverim, Horas Canonicas perierim, debitum extinxerim, &c. teneor, ad perſolvendum, &c. cuncta hæc, ni fallor, optimè quadrant; hæc illæ regulæ mihi peremptoriæ videntur, quod ſatis jus incertum certam obligationem non pariat, nec incerta obligatio certam poſtulet ſolutionem, & quod incerta ſolutio certum debitum non extinguat: remanent tamen reſtant, quæ doceri velim, & primo eodem loco, ſi dubius ſum de legitima ætate, vel ad ſacrum, vel ad ſacram ordinationem, ad quid teneor?

15. Antim. Exiiſdem regulis, quæſtionem facilem reſpondeo, nempe, certum eſt te non teneri, ante annum ætatis vigeſimum primum completum; non es certus de hac ætate, poſt accuratam inquiſitionem; ergo certo præcepto non teneris; igitur non eſt certa obligatio; igitur non teneris jejunare; ita Sanchez, *in decal. matr. diſp. 41. n. 38.* Laym. *citat cap. 5. num. 33.* Joan. Palao *tr. punct. 8. num. 7.* & alii communiter, imò negat, eſſe probabile; igitur tuta in praxi ſententia: at ſi dubius ſis, de legitima ætate ad ſacram ordinationem requiſita, non potes licitè ordinari, quia certum eſt præceptum, quo teneris, non ordinari ante legitimam ætatem; ſi autem ordinaris cum hac dubia, præceptum certò non impletur; atqui certum debitum, & certa obligatio, quam certum præceptum affert, ſolutionem certam poſtulat, quid ergo? ita Sanchez, *cit num. 41.* Layman, *num. 34.* Joan Palao citatus, & alii communiter: ex eodem principio alias quæſtiones expedio, quæ pro conſequenti adnoto. 1. Parentes poſſunt irritare votum liberis dubii; quia certa eſt poteſtas, ac certum quod per incertum quid non tollitur. 2. Quiſquis dubitat, de anno ætatis decimoſexto completo, jejunare non debet; quia certa eſt lex, quæ id vetat. 3. Si quis dubitat die jejunii an ſit hora meridiana, carnes comedere licitè non poteſt, quia de jejunii præcepto tenetur. 4. Qui dubitat, utrum dies jejunii cœpta ſit, nondum tenetur abſtinere, quia obligatio incerta, certam ſolutionem non poſtulat. 5. Si quis dubitet, an poſt mediam noctem comederit, vel biberit, ſanctiſſimum Chriſti corpus ſumere non debet; quia certum eſt præceptum, igitur certa obligatio: ita Sanch. *num. 40.* Joan Palao, *num. 9.* qui citat Salas, & Villalobos; alii communiter ſuffragantur. 6. Dubius an reneatur Officium, ſive ratione levioris morbi, ſive tenuis beneficii, recitare tenetur; quia certum præceptum eſt, & cauſa exemptionis incerta; ita Sanch. *l. 1. d. 65. n. 3. 9.* Caſtr. Pal. *num. 11.* qui rectè obſervat, certam legem per dubiam excuſationem non tolli, ut teſtantur Covar. Tiraquell. Gonzalez, Enerard. quos citat. 7. Dubius in voto, juramento, promiſſione, an animus, vel intentio adfuerit, ſi verò concepta adfuerint, & nulla ratio propter quam animus abſit, intercedat, tenetur voto, vel juramento; licèt enim animus, vel intentio ad validitatem voti pertineat, ſi reliqua ad ſubſtantiam voti pertinentia ponantur, inde præſumitur intentio adfuiſſe; ſi alioquin abfuiſſe certò non conſtet; certus enim effectus certam cauſam ſupponit, & hinc ex illa præſumitur, niſi ſecus certò conſtet; accedit, quod peccatum eſſet, vovere, aut jurare, ſine intentione; ſed in dubio delictum non præſumitur niſi probetur; ita Suar. *de juram. l. 2. c. 33. num. 4. & l. 4. de voto, q. 6. num. 4.* Caſtr. Pal. *punct. 10. num. 4.* qui citat Sanch. Navarr. Cordub. Sylveſt. & alios. Si tamen vel prolata verba ſunt dubia, vel dubius ſit de illorum ambiguitate, vel reſtrictione mentis, non tenetur; quia tunc dubius eſt, de juramento, ſeu voto; igitur votum non eſt certum. Suar. *num. 6.* & alii communiter. 8. In dubio de deliberatione idem prorſus dicendum eſt; ſi enim aliqua ratione verè probabili ducaris, ut prudenter dubites, votum vel juramentum factum fuiſſe per ſomnum, ebrietatem, phreneſim, votum non tenet; quia votum ipſum dubium eſt, ad cujus ſubſtantiam deliberatio pertinet. Ita Suarez, *l. 4. de voto, c. 6. num 9.* Caſtr. Pal. *p. 11. num. 8.* & alii. 9. Dubius de uſu rationis in voto, & promiſſione, non tenetur, ſive ratione ætatis, ſive maximæ perturbationis animi, prædictus uſus abſit; quamquam in foro externo, præſumptio voti, aut juramento faveat. Supponitur autem verè dubius eſſe; Suar. *num. 10.* Caſtr. Pal. *n. 10.* Sanch. *l. 1. de ſponſ. diſp 8 num. 8.* & alii. 10. Dubius de materia voti, aut juramenti an ſit licita, poſt accuratam diligentiam inceſſum adhibitam non tenetur. Suar. *num. 13.* Caſtr. Pal. *p. 12. num. 2.* ubi citat, Sanch. eadem pro iſtis omnibus ratio militat; quia ſcilicet dubium votum non obligat. 11. Dubius utrùm peccatum mortale certò admiſſum clavibus ſubjecerit, tenetur ſubjicere, quia peccatum certum eſt; igitur remedium certum eſſe debet; item præceptum ſubjiciendi peccata clavibus eſt certum, & obligatio certa; igitur ſolutionem certam poſtulat; ita ferè omnes communiter. Navarr. Suar. Layman. *cap. 5. num. 37.* qui prædictos Authores citat. 12. Dubius, an peccatum mortale admiſerit, confiteri tenetur, ſub dubio. Ita docent communiter Alenſ. Bonavent. S. Thom. Adrian. Sylveſter, Navarr. Suar. Sanch. à Layman citati, adde Lugo, *diſp. 16 num. 63.* Bonacin. *diſp. 3. q. 5. ſect. 2 punct. 2. diff. 4.* Buſenbaum *l. 6. tract. 4. c 1. dub. 3.* ubi citat Dianam, & alii communiter contra Coninch, quia cum ſit præceptum certum pro omni mortali; & dubitem, an peccatum dubium comprehendat, teneor, exequi; eſt enim dubium, an ſatisfaciam præcepto, ſi reticeam illud peccatum; ſed obligatio certa non dubiam, ſed certam poſtulat ſatisfactionem: nec dicas cum Ægidio Coninch, in dubio, delictum non præſumi, quod in foro externo locum habet, & in odioſis, non verò in interno, nec in favorabilibus, & ſalutaribus animæ; nec obſtat Trident. *ſeſſ. 14. cap. 15.* ni fallor, loqui tantùm de peccatis mortalibus, quorum habemus conſcientiam; nam ſuppoſito illo rationabili dubio, peccati dubij etiam conſcientia eſt, id eſt, cognoſco ſtatum illum tutum non eſſe, in quo prudenter dubito, ne lethalem noxam admiſerim. 13. Dubius an homo quem percuſſit, ſit Clericus, ſi deinde non conſtet, excommunicatum ſe reputare non tenetur, quia certa pœna certum delictum ſupponit: item dubius de legitima ætate, Ordinibus temerè ſuſceptis, ſi deinde dubius permaneat, dubio ſcilicet facti, cenſuras non contrahit, propter eandem rationem; idem de aliis cenſuris dictum ſit. Ita

Layman,

Layman, *num* 38. & alii communiter. Thesaurus, *in praxi, part.* 1. *cap.* 16. Sanch. *in Decal. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 45. 55. 62. tenet Rota Burat. *decis.* 182. Alba *cons.* 91. *num.* 41 Honded. *cons.* 58. *num.* 43. *lib.* 1. Bonacin. *de excommunic. quæst.* 2. *punct.* 6. §. 2. *num.* 49. & 51. Baldel. *tract. de leg. lib.* 4. *d.* 9. *n.* 12.

146. PITHANOPH. Habeo nonnulla, quæ opponam, & primò quidem, in dubio homicidii, dubitans, irregularis censeri debet, ex *cap. ad audientiam, cap. significasti, cap. penult. de homicidio*; cur etiam in aliis delictis dubiis, idem dici non posset; præterea nonnulli censent, in dubio facti, semper irregularem esse censendum; denique in dubio facti de censura incursa pro foro conscientiæ, eligenda est pars tutior, ac petenda absolutio, saltem sub conditione, ut rectè movet Suar. *de censur. disp.* 4. *sect.* 3 *num.* 8. & Barb. *in cap. petitio, de homic. & cap. illud, de cleric. excomm.*

147. ANTIM. Scio, varios Authores varias super hoc habere sententias: Respondeo tamen, ad primum, in dubio homicidii admissi, irregularem censendum esse, quia ita per jura statuitur; sed in dubio homicidio standum est, eoque injusto, quia jura illud excipiunt expressè, nec enim statuenda est irregularitas, nisi in casibus à jure expressis, *cap. is qui, de sentent. excommun in* 6. sed quod in dubio facti aliquis censendus sit, de solo casu homicidii voluntarii injusti expressum est. Ita Henriq. *lib.* 14. *cap.* 3. *n.* 4. Sanch. *lib.* 1. *mor. cap.* 10. *num.* 49. & 50. Suar. *cit. disput.* 40. *sect.* 6. *num.* 10. Rebell. *p.* 2. *lib.* 1. *quæst.* 2. *sect.* 2. Igitur ad alios casus extendi non debet: quod verò subnectis, in dubio facti de censura incursa, id est, quo quis prudenter dubitat, se in censuram incurrisse, verissimum puto; sed quæstionem muras, nempe agitur de dubio facti, ex quo censura sequitur; tu verò loqueris de dubio ipsius censuræ, in quo, dubitans tenetur procurare absolutionem, saltem sub conditione, ut suprà diximus, de peccato dubio. Sed jam ad alia corollaria, quæ per eamdem regulam deciduntur redeo. 14. Dubius de præterito consensu in matrimonio contracto, modò prudenter dubitet, consensum revocare tenetur; nam possessio & præsumptio consorti favent, quæ per dubium expungi non possunt; nec aliud est, quod agat; nam dubius consensus matrimonium dubium facit; & hoc jus dubium in corpus consortis; jus denique dubium solutionem certam non postulat: si conjuges simul dubitent idem dicendum esse videtur; cum enim jura matrimonio faveant in foro externo, interno consulendum est, quoad ejus fieri possit: si vero sit dubius de aliquo impedimento, ad nihil tenetur, quia incertum impedimentum certam obligationem non parit. 15. Quisquis dubitat, an fuerit absolutus à censura certò contracta? tenetur procurare absolutionem; quia certa censura, certam absolutionem exigit. 16. Quisquis prudenter dubitat de Baptismo, Confirmatione, Ordinatione, repetere debet sub conditione, quia certi effectus quos virtute prædictorum Sacramentorum hominis ponunt, à cassis dubiis esse non possunt; Ita omnes communiter, Sà, *verb. dubium, num* 16. 17. Dubius an sit illegitimus pro legitimo se gerat, Castro Pal. *p.* 5. ubi multos citat, scilicet Vasq. Salas, Lopez, Sayr. Villalob. Fernand. Menoch. Mantic. Matscard. Lancelot. nisi diffamatus sit pro illegitimo; tunc enim illi probare incumbit, ratio hujus corollarii ex eadem regula deducitur; nam peccatum dubium pœnam certam non habet: vides, ni fallor, quàm bene quadret in corollaria adnotata moralis illa regula, quam supra statui; pro qua, illud præsertim observandum est, hîc dubium propriè dictum intelligi, quo scilicet animus anceps assensum omnem sustinet; si enim de opinione probabili, quæ formidini & dubio lato modo sumpto locum affert, jam constat ex prima dissertatione, quid tenendum sit.

148. PITHANOPH. De dubio juris tibi dicendum restat, cum ea, quæ ad dubium facti pertinent, probè intelligam.

149. ANTIM. Longè faciliùs rem hanc expediam, quàm superiùs traditam, eam tamen ut distinctior evadat ad aliquot capita reduco. 1. Lex humana dubia, seu jus dubium non obligat; quia obligatio certa à jure incerto & dubio esse nequit, nec solutionem certam incerta obligatio postulat. 2. Si dubitem, utrùm res, quam possideo, sit mea, adhibita prius diligentia, eandem retinere possum; quia restitutio certa supponit obligationem certam; & hæc jus certum alterius; ita Castr. Pal. *part.* 2. *num.* 4. qui citat Covarr. Molin. Villalob. Sanch. Salas, Vasq. Azor. Coninc. hîc autem melior est conditio possidentis, scilicet bona fide; si enim mala fides intercedat, secus dicendum est. 3. Si dubitem, an ex mea actione damnum proximo illatum fuerit, non teneor resarcire; quia incerta injuria certam reparationem non postulat. 4. Subditus, qui prudenter dubitat, an liceat, quod illi superior præcipit; si facto diligenti examine, coram Deo, & consultis viris doctis, remaneat dubius de honestate rei præceptæ, non tenetur obedire; ita Adrian. Man. Rodrig. Vasquez, Salas, citati à Castr. Pal. *part.* 13. *num.* 1. quibus subscribit, *num.* 7. & 8. adde Suar. *tom.* 3. *de rel. lib.* 10. *cap.* 3. ratio est, quia tunc reverà ageret contra conscientiam, aut saltem cum conscientia dubia; nec est, quod jubeas, deponi dubium; si enim prudenter dubitat, tenetur quidem inquirere, at cum præceptum superioris non reddat honestum, quod re ipsa turpe est, si deinde adhuc prudenter dubitet, certum est, quod non tenetur omittere id, quod prudenter facit, igitur nec omittere dubium, si prudenter dubitat; unde colligo; Authores illos, qui secus sentire videntur, ac volunt dubium deponendum esse, supponere consequenter dubium imprudens esse. 5. Certus de lege, at dubitans an eximatur, tenetur parere; quia certa lex est; igitur certam obedientiam exigit; sed incerta exemptio à certo debito non liberat, ita Castr. Pal. *part.* 7. *num.* 6. qui citat Medin. utrumque, Sanch. Alciat. Decium, Surdum, est communis; idem dicendum, si dubites, an lex sit abrogata; quia certum est, fuisse legem, dubium verò abrogatam esse; si tamen dubites, an usu fuerit recepta, non teneris; quia tunc reverà dubitas de lege, an sit; sed lex dubia non obligat; ita Castr. Pal. *num.* 4. citans Azor. Salas, Felin. Navar. Rebell. Decium 6. Quisquis prudenter dubitat de bello injusto, etiam post accuratum examen militare non potest; ut autem prudenter dubitet, debet adesse gravis aliqua ratio dubitandi; reducitur ad corol. quartum. 7. In dubio, an puer, qui petit Baptismum refragantibus parentibus, baptizandus sit; quia dubium est, an usum rationis attigerit, baptizari potest, si commodè expectari non possit, ita Laym. *cap.* 5. *num.* 41. citans Sot. Suar. Vasq. imò si sit periculum in mora, omnino baptizandus est; tum quia nihil dubium est ad valorem Sacramenti pertinens, tum ne salus illius animæ in discrimen adducatur: si verò eodem dubio stante refragantem puerum parentes offerant, & sit periculum in mora, etiam baptizandus est, quia in casu necessitatis, etiam forma, vel materia dubia adhiben-

ubi certam illam regulam statuisti pœnitentem ritè confessum & contritum absolvi petentem, absolvi posse, nisi Confessarius moraliter certus sit, dispositionem illius spuriam & fictitiam esse.

151. ANTIM. Ita est, memini; sed de his erit agendi locus, idque, ut ajunt ex professo; hoc loco dumtaxat generatim delibamus, quatenus ad conscientiam dubiam, de qua sermonem instituimus pertinent.

152. PITHANOPH. Crediderat, fore, ut aliquid de ipsa possessione & præsumptione diceres; multi enim ad hoc caput omnia reducunt.

153. ANTIM. Scio; aliam tamen viam tutius ineundam esse, putavi, cum multi, iique gravissimi Authores, extra materiam justitiæ, nec præsumptionis, nec possessionis rationem habendam esse censeant, ut Vasq. Azor. Ant. Perez, Sayr. Salas; tum quia vix discerni potest, in multis casibus, pro qua parte stet possessio; tum quia extra rem justitiæ, nulla est propria possessio, sed tantùm analogica; tum demum, quia titulus possessionis fundatur in regulis juris, quæ ad materiam justitiæ pertinent; idem dico de præsumptione juris, quæ sæpè favet possessioni, licet eidem aliquando adversetur; sæpe est dubia & sub opinione tantùm; tunc autem perinde se habet, atque si nulla esset, quod etiam de possessione dictum sit; sæpè ad forum dumtaxat externum pertinet; sæpè longissimum esset, indagare, pro quibus sit certa juris præsumptio: his ergo omissis, aliam viam faciliorem ac tutiorem, juxta principia jacta inivi.

154. PITHANOPH. De conscientia scrupulosa nihil est, quod quæram; quamdiu enim scrupulus intra fines suos se continet, cum nec errorem, nec dubium dicat, sed levem suspicionem, seu formidinem, vel existimationem ex levibus rationibus ortam, qua quis inducitur ad credendum, aliquid peccatum esse, quod revera peccatum non est, contra scrupulum operari etiam laudabile est, quia licet scrupulus non tollit judicium certum de honestate actus: si enim judicium illud tolleret, esset conscientia dubia; cum qua non licet agere; quod autem laudabile sit contra scrupulum agere, certo certius est; quis enim neget, frivolas illas rationes, vel suspiciones prudenter explodi, & elidi; imò aliquando agere contra scrupulum tenemur; quando alioquin grave aliquod ex eo damnum imminet; teneor enim imminens animæ periculum vitare; ita Valent. Sayr. Montesin, Sanch. Salas, citati à Castr. Pal. *disc.* 4. *p.* 1. Hinc colligo, non esse necessarium, deponere scrupulum, ut recta sit operatio, adest enim cum scrupulo judicium practicum certum; nempe scrupulus non tollit assensum alterius partis, sistit enim in prima apprehensione; nec formaliter dubium constituit, alioquin assensus deesset; ita Navar. Vasq uterque Sanch. Valent. & alii à Castro ibidem citati, unum tamen observa scrupulum ab errore distinguendum esse; nam si in errorem inducat, jam merus scrupulus non est; inducit autem, ut dixi, scrupulus vel in errorem, vel in dubium; in errorem quidem si præbeatur assensus; in dubium verò si assensus oppositæ partis expungatur. De remediis contra scrupulos frustra hic agerem, de quibus à multis actum est, præsertim cum hæc ad institutum non pertineant.

155. ANTIM. Ut hæc breviter, ita & dilucidè; unum est, quod addendum esse putarem; dicis enim scrupulum esse formidinem quamdam, igitur & dubium latè sumptum; sed hoc cum judicio practico certo stare non potest; scio, nonnullos ita loquutos fuisse;

quia

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

quia judicio practico merè probabili contenti de formidine parum solliciti esse videntur; ut tamen consequenter loquamur, cum formidinem à judicio practico arceamus, dicere non possumus, scrupulum esse formidinem; sat scio, reponi posse, esse formidinem voluntatis potiùs, quàm mentis; nam illa formido quæ cum opinione probabili conjuncta est, nihil est aliud quam judicium explicitum, vel implicitum, quo partem oppositam probabilem esse judicamus, ut & falsam esse possit illam, quam adstruimus; at formido illa, quæ scrupulum constituit, est mera apprehensio, cum quadam voluntatis perturbatione, inducens vel ad dubitandum, vel ad judicandum, aliquid peccatum esse, quod reverà peccatum non est: licet igitur sic explicari possit; ut tamen omnis ambiguitas fugiatur, suspicionem potiùs, quàm formidinem esse dicerem; hinc scrupulosus non errat, ad errandum tamen inducitur; non dubitat, ad dubium tamen vergit; judicat certò, actionem honestam esse, levi tamen ratione urgetur, ne ita judicet, & firmitas mentis cum aliqua voluntatis infirmitate conjungitur.

156. Pithanoph. Rem intelligo, atque ultrò fateor, ne detur errori locus, ab eâ voce abstinendum esse; sed quid de laxa & arcta conscientia dices?

157. Antim. Utraque suo vitio laborat; arcta enim nonnulla illicita judicat, quæ licita sunt; laxior verò ea pro licitis adstruit, quæ illicita sunt; error utrimque est; laxior cupiditatibus favet, arctior in violentas angustias hominem adigit; nec minus periculum est, innoxia pro noxiis, quam hæc pro illis traducere; si judicas malum, id, quod bonum est, & illud facis, peccas? & peccata multiplicas, cum bonam alioquin actionem in malam convertas; si verò judicas bonum, id quod malum est, dum id facis, peccas, si errore vincibili judices; si invincibili, non peccas: sed hæc, quæ difficultate carent, omittenda esse videntur.

158. Pithanoph. Excidit unum ex iis, quæ nonnulli minùs probarunt, in tuo illo opusculo, illud scilicet, quòd habes, de contritione; vocas enim opinionem illam erroneam, quæ contritionem perfectam, cum Sacramento necessariam esse adstruit; nonnullos hæc censura ita perculit, ut vix rostro & unguibus pepercerint.

159. Antim. Hoc facilè mihi persuadeo, scripseram opinionem minùs probabilem; graviorem censuram is edixit, qui libris recognoscendis præest; scribere volui opinionem improbabilem, quæ ad errorem accederet, sed his non contentus, hæreticam dici volebat, tandem erroneam dici passus est; sed de contritione singularem dissertationem aliàs instituemus, ad rem hanc ex professo discutiendam, interim huic finem impono: alteri manum admovebo cum redieris, vale Pithanophile, & quamprimùm redi.

Pithanoph. Ne dubites, maturè adero; sed illa interim adnotabo, quæ disseruisti; vale Antime, ac me tui amantem ama.

* * *

DIALOGUS III.

De Opinione probabili.

In quo aliquot recentiorum Assertiones circa opinionem probabilem refelluntur, ac præsertim Augustini de Angelis.

1. Pithanoph. INtegrum ferè octiduum effluxit, mi Antime, ex quo, ultimum illum congressum habuimus de opinione probabili; diuturni silentii causam mihi facilè divinare videor: nam gravissimæ tempestates adversùs Theologos morales dudum excitatæ te dubio procul omni terruerunt; magnos enim Patronos & grande patrocinium Adversarii tui nacti sunt, qui cum multa valerent gratia, mirum esse non debet, quod iis aliqui accesserint, ut vel inde, si non rationis novo pondere, numerosiore saltem calculo, suam illam opinionem confirmarent, & miseros probabilistas, ut vocant, si non argumentis convincerent, auctoritate saltem & mendicatis suffragiis vexarent, ac perturbarent.

2. Antim. Malè me nosti, Pithanophile, qui me his territum fuisse putas, quid enim ab iis, quos adversarios meos vocas, timerem? nam aut vera scribunt, aut falsa; si vera, libens admitto; si falsa, respuo; vera certè huc usque ab iis exposita, & in publicam lucem edita non legi; lustravi tamen eorum commentarios de hoc argumento, & nihil sanè in iis occurrit, quod me terreat, & quod dilui facilè non possit; nihil enim uspiam debilius; & misericordiam potiùs quàm timorem movent; cum autem minimè dubitem, quin eorum opuscula in tuas manus venerint, & illa, pro eo, quo es in rem literariam universam studio, sed præsertim ac potissimùm in præsentem controversiam, cujus occasione, tam multa hucusque disputavimus, non sine aliquo fructu, ut tu ipse, nisi fortè mihi assentari & illudere volueris, multiplicata testificatione significasti, illa, inquam, sollicitè juxta atque diligenter lustraris & evolueris; si tibi commodum fuerit, aliquot pro more congressibus, ad tempus saltem fallendum, hujus rei periculum faciemus.

3. Pithanoph. Nihil mihi jucundius accidere poterat; quamquam enim jactis à te principiis insistens, illa omnia facili negotio mihi solvere posse videor, gratissimum tamen erit, una tecum, solito more nostro, quasi confabulando, rem istam agere, nam & fortè nova rationum momenta mihi suggeres, quamvis opus esse non putem; ita enim tua sententia firmata est, ut novis adminiculis minimè indigeat; & colloquendo versandoque materiam & argumentum, novi igniculi, seu nova lumina inde affulgebunt, quibus literati homines maximoperè delectantur.

4. Antim. Jam facilè mihi persuaseram, te ad hæc paratissimum fore; sed quæso te, præscribe mihi ordinem, qui à nobis ineundus sit, quævis enim perturbatio mihi displicet, tum animi, tum vitæ, tum Reipublicæ, tum etiam disputationis & scriptionis; odi certè morem illorum, qui cum factioni, non veritati serviant, vel alio minùs honesto & ingenuo

dubio ducantur, ita res & argumenta confundunt atque perturbant, data scilicet opera, ne suus vegetatis, justitiæ & candori sit locus; & ut sub his tenebris melius lateant; nam qui malè agit, odit lucem.

1. PITHANOPH. Satis intelligo, quid tibi velis; putas enim de hoc argumento scripsere, non quid ipsimet sentirent, sed quid alius, cujus gratiam captare, ac præcipuè auctoritatis officia plusquam Curtia impensè ambire studebant; hi tamen modi non numero, nec ii profectò, qui tibi creare possint metuenda pericula; primos illos prætereo, puta Merendam, Mercorum, Philaletum, Heterodoxos item cum aliis ejusdem doctrinæ fœdere conjunctis, qui commentarios suos, seu veriùs sua figmenta in publicam lucem ediderant, antequam lucubratiuncula tua in lucem prodiret; cum jam satis superque tum à te, tum etiam ab aliis confutarentur; qui deinde scripserunt contra opinionem probabilem, pauci quidem sunt, diversi tamen instituti; Illustrissimus Fagnanus primum locum tenet, ut prior tempore, ita potior dignitate; huic deinde succenturiati sunt Vincentius, Baro, & Joan. Baptist. Gonet Dominicani, Ant. Marianarius Carmelita, Augustinus de Angelis, Congregationis Sommaschæ, & Anonymus quidam; nonnulli quoque minimè accesserunt, qui si non ex professo, ut isti, saltem per accessionem quamdam, præsentem controversiam ita discussérunt, ut in partem veriorem inclinare videantur: Hunc porro confutationis ordinem, non jam tibi præscribendum (quis enim ego sum) sed proponendum esse putarem, reliquum, qui ultimo loco scripsit, refellendum suscipiam, nimirum Augustinum de Angelis, cum enim aliorum opuscula legerit, & in suum ex iis transierit (quod summæ gloriæ dicit) quidquid ad hanc causam, quam agendam suscepit, aliquid roboris conferre putavit; hoc plenè confutato, alii etiam confutati restant.

4. ANTIM. Consilium tuum nemo prudens non probaverit: ea tamen lege, ut si quid in aliis rejiciendum supersit, idque alicujus momenti, nec ea non levia quæpiam & parerga in seriam & accuratam disseretionem quadrant, id seorsim etiam tentemus, idque more nostro, presse & accurate; si quæ autem occurrant in appellatis auctoris convitiorum salebræ, ultro ignoscam, nec ipsi referam; quod tamen facilè factu esset; sed hæc vix abjectis & humilibus mulierculis conabamus; quare non reddam malum pro malo, aquo certè oppignero fidem meam, nec maledictum pro maledicto, sola correctione fraterna, quam Christus imperat, contentus, quæ maximè hoc quadrat; si quid tamen aliquando aspersæ notæ colluviei in eos resilierit, cum quidam illorum, ac præcæteris Vincentius Baro convitiorum plausibus invexerint, sibi quæso imputent, sic Basiliscus, ut ferunt, objecto venenatis aspectibus lævi speculo, interit.

Atque repercussis confligitur ille sagittis.

Non omittam item liberiùs adnotare, manifestam dicti Baronis conspirationem & fœdus initum cum Adversariis nostris; hæc enim reticeri, non possunt, nisi fides & Religio prodantur: nec etiam omittam crassos aliquot errores ejusdem auctoris fideliter adnotare, quos ab iis, quibus Baronis liber recognoscendus datus est, minimè, notatos fuisse, satis mirari non possum; sed illustrissimæ commendationi, non jam censuras, sed elogia homines multæ spei reddiderunt; innumera tamen silebo, quæ in hanc rem in adversariis adnotavi; uberem sanè sylvam & materiam, ad secretiorem Historiam, doctrinam hujus temporis, suo tempore, & loco à me scribendam & publicandam: agamus igitur Pithanophile; profer appellatum librum Augustini de Angelis, & surgere, quidquid ab eo contra nostram sententiam opponitur, nec enim alia refutanda esse crediderim; quamvis alioquin solidè refutari possent; quia defensorem, non actorem ago.

7. PITHANOPH. Libelli titulum legisti, *de recto usu opinionis probabilis, quæst. unic.* &c. Titulus profectò cum re ipsa non convenit, cum hic auctor rectum usum opinionis probabilis non doceat sed penitus destruat, & abolendum esse defendat; quia vult, nullam opinionem merè probabilem tutam esse; ac proinde quemlibet teneri, ad probabiliorem, quam certam esse dicit.

8. ANTIM. Minus dicis, quam res ipsa postulet; nam non modo destruit usum opinionis probabilis, moralis scilicet, de hac enim haud dubie loquitur, verùm etiam omnem opinionem merè probabilem è medio tollit, nempe probabiliorem certam esse, dicit; igitur sine formidine, cujus certus assensus certus non est; unde sequitur, opinionem probabiliorem merè probabilem non esse, cum opinio probabilis sit formidolosus & incertus assensus; ut disertè docet, tota lectione prima; igitur probabilior non est opinio probabilis; minùs etiam probabilis non est probabilis; quia probabilior destruit probabilem, atque adeò reddit illam improbabilem, immo & falsam, ut expressè habet *lect. 3. pag.* 178. & passim alibi, neutra igitur est opinio probabilis, idem etiam de æquè probabilibus, juxta doctrinam hujus actionis, dicendum est, nam tota quæstione secunda probare conatur, propositis duabus opinionibus æquè probabilibus, intellectum, seu per se, seu per imperium voluntatis neutri assentiri posse, assensus igitur neutra patiens est: neutra igitur est opinio probabilis, quia opinio probabilis, secundum istum auctorem, est assensus formidolosus, &c. ut jam dixi, omnem igitur opinionem probabilem è medio tollit.

9. PITHANOPH. Qualem usum Deus immortalis, & quam expeditum remedium rem istam opinionis probabilis satis laboranten vidit ille vir optimus, inde laxiores quidam omnem omnino opinionem probabilem tuam esse volunt, eamque satis probabilem, si vel unius doctorculi calculo nitatur: alii verò severiores, non jam, ut iste, omnem opinionem probabilem sed omnem opinionis usum è medio tollunt, nam tene certum, inquiunt & dimitte incertum, ingens adhuc restabat controversia inter partes, durum enim videbatur, opinionem verè probabilem agnoscere, omnémque illius usum proscribere quare ut Alexandri exemplo, uno ictu, nodum scinderet & solveret, omnem opinionem è medio sustulit, ut omnem disceptationi materiam subduceret, & ne ultra pugiles certarent, campum subduxit.

10. ANTIM. Ita est, sed longè majorem aperuit, in quo non jam de usu opinionis probabilis, sed de ipsa, & pro ipsa probabilitate longè acriùs pugnabitur, nec est, quod Adversarius eorum partibus

bus accedat, qui probabilioris dumtaxat usum permittunt, quamvis illam, non quidem certam, sed tantùm probabilem esse fateantur, alteri tamen, minùs probabili, quoad usum, semper præferendam; isti enim, ut Philaletus, Comitolus, Anton. Perez, Gonetus nunquam dixerunt, opinionem probabiliorem certam esse; & minùs probabilem censendam improbabilem; quare vel inde rarior erit eorum, qui cum auctore sentiunt, manipulus, vel semidecuria quinque virûm qui sunt Merenda, Mercorus, Fagnanus, Baro, & Augustinus de Angelis, cui legionem aliorum facilè opponimus; tum ex Societate, puta, Tolet. Lugo, Palaucin. Suar. Vasq. Valent. Granad, Less. Sanch. Tanner. Becan. Turian. Continch, Salas, Henriq. Arriag. Ovied Layman. Filliuc. Azor, Reginald. Gordon. Castro Palao, Badell. Bresser. quorum loca distinctis numeris signavit Steph Dechamps in libello de quæstione facti, his adde Busembaun, in Medull. Ferrarium, Ferrerium, Laloveram, Bardium, singularibus de hoc argumento tractatibus; item Gobat in Clypeo, & quosdam alios, quos ultro prætermitto; ex aliis verò longam seriem contexuit prædictus Dechamps, adnotatis etiam fideliter eorum locis, quos ni fallor in secundo congressu recensuimus; quinque appellates quantuscumque illorum quilibet, etiam ab amicissimis censeatur, nihil enim de sua laude cuiquam detrahi velim, quinque, inquam, illos conferat æquus Judex, vel cum nostris auctoribus commemoratis, vel cum aliis, qui nostri non sunt, vel cum his simul & illis, quorum doctissima monumenta vastissima Bibliotheca vix capere posset: huc dumtaxat comparatio, circa quamlibet defensionem, satis esset, non dicam ad refellendos quinque viros, quod vel unus ex supra laudatis facilè præstaret, sed ad confundendos penitus & obruendos; sed, quæso te, Pithanophile in ipso limine diutiùs quàm par sit, hæremus.

11. Pithanoph. Hæc tamen vel in limine, vel intra limen, saltem obiter indicanda erant, quare non pigeat, quasi cursim delibasse; nempe vel uno levi obtutu, de jure partium prudentes Homines facilè judicabunt, ubi & numerum & nomen illorum auctorum inspexerint, qui tum à nostris, tum ab adversariorum partibus stant; isti quidem, ut modico numero, ita non adeò grandi nomine; nec enim opinor in Barone, quem honoris, & exempli gratia, unum appello, solidam Suaris doctrinam, mirabilem & nusquam superfluam copiam; eruditam Vasquis perspicaciam, & acutissimi vim ingenii reperies; aliquid fortè verbositatis, ac tersæ coactæ licèt, vel affectatæ Latinitatis, in illo auctore invenies; sed nihil ferè vel in dogmatis tutum, vel in argumentis nervosum, vel in doctrina conspicuum; multa in unum congessit absque ordine, sed vel non sua, vel ita obscura & perturbata; ut nihil luculentum in eo præter convitia, calumnias & contumelias, quotquot illius opuscula lustrarunt, à seiventum fusse, testentur.

12. Antim. Sine quæso Baronem illum; geminam illius confutationem penes me habeo, alteram meam, in qua hominem in iis refutavi, quæ tum adversùm me, tum adversùs Bernardum Stubrocium familiarem meum scripsit; Alteram à Guimenio Madrito ad me missam; utriusque copiam tibi facturus sum, ut eas hisce nostris dissertationibus conjungas, aliàs ejusdem auctori confutationes expecto, quas Tamburinus, scilicet, Stephanus Dechamps, & fortè quidam alii, quique pro se scripserunt; nihil dico de Illustrissimo Caramuele, qui citrà injuriam ab alio defendi non potest; cum enim sit singulari ingenio, acri stylo, & omnigena litteratura probè instructus, is certè non est, qui Baronem, sed quem Baro magnoperè timeat; si commemorata opuscula in meas manus tempori veniant, illa etiam cum duobus aliis ad te mittam; sed tandem videamus, quid libelli isti contra doctrinam nostram opponat.

13. Pithanoph. Ante omnia, prima lectione, tuam illam definitionem opinionis probabilis rejicit, in qua dicis, opinionem probabilem esse illam, quæ ex rationabili motivo procedit, citra certitudinem; rationabile autem motivum, citra certitudinem, quod licèt intellectum non rapiat, & ab eo, vi quadam objectiva, assensum extorqueat, ad assensum tamen prudentem movet, accedente imperio voluntatis; nullus autem iis prudenter assentiatur, quæ vel sensui communi, & lumini naturali, vel divinæ fidei, aut traditioni, vel SS. Patribus, aut torrenti Doctorum repugnant; aut si ea quæ contra opponuntur solvi non possunt; id est, si laborant iis difficultatibus, quæ saltem probabiliter solui & expediri nequeant; hæc est illa tua definitio; ex qua ille auctor *pag.* 4. in hunc modum concludit, ergo *non est assensus formidolosus & incertus.*

14. Antim. Risum vix contineo, Pithanophile; dixi enim opinionem probabilem, objectivam scilicet, movere ad assentum prudentem, citra certitudinem, igitur ad assensum incertum, ac proinde formidolosum alioquin non esset assensus citra certitudinem; quomodo igitur ex definitione mea inferri potest, opinionem probabilem nimium formalem non esse assensum formidolosum atque incertum? nam si incertus non est, certum esse, oportet; atqui si certus est, citra certitudinem non est; nisi hæc sint repugnantia, fateor, mihi compertum non esse, quid sit repugnans.

15. Pithanoph. Pagina deinde 13. dicit, definitionem illam ita explicari à suis auctoribus, nimirum à te, ut suppressa formidine, doceant, opinionem, verè probabilem rationabili fundamento, niti, quod scilicet moveat, aut movere possit ad prudentem assensum; sed hoc est, inquit, petere principium, & assumere tanquam probatum, id, quod est probandum; nam si quæstio est, an opinio verè probabilis movere possit ad prudentem assensum.

16. Antim. Non intelligo, quomodò, dicat, in hac, definitione opinionis probabilis à nobis supprimi formidinem, cum præmissæ definitioni hanc clausulam dixerit adjunxerimus, *citra certitudinem*, id est, cum formidine; nempe assensus ille talis est, ut simul cognoscam, me falli, & falsum subesse posse; quod dicat, à me peti principium, ignoscat mihi optimus auctor, in definitione nominis nunquam petitur principium; cum is, qui rem ita definit, se tantum obstringat, ad usurpandum deinceps nomen illud, in tali significatione, per definitionem explicata, sive detur res definita, sive non detur; unde præmissa definitione illa, nullam deinde opinionem, ut verè probabilem adstruere debeo, quæ non habeat rationabile, id est, sufficiens motivum, ad prudentem assensum; & si quæ sit opinio, cujus motivum ad prudentem assensum

movere

movere nequeat, illam certè pro verè probabili habebo; non peto igitur principium, ut patet examinis; sicuti Euclides non petit principium, quando definit circulum, figuram, cujus omnes circumferentiæ partes ab eodem centro æquè distant, licèt fortè nulla re ipsa detur hujusmodi figura.

17. Pithanoph. Sed ad quæstionem propositam veniendum est; nimirum an opinio probabilis moveat ad prudentem assensum; quamquam illa fulta, & prudenti homine indigna esse videtur; quis enim neget, eum prudenter assentiri objecto proposito, licèt evidenter non proponatur, cui aliquod motivum affulgeat, illúdque grave, non leve, quod verum esse persuadeat; nihil unquam prudenter credi posset, fide humana, cujus objecta ferè semper incertum; immo in agibilibus, nulla est, ut plurimùm, evidentia; ferit agricolam, sub spe tantùm probabili messis; mercator negotiatur, sub spe probabilis lucri; Rex bellum suscipit, sub spe probabilis victoriæ; in re litteraria, citra divinam fidem & veritatem Geometricam, probabilibus dumtaxat argumentis disputamus, & quisque tuas tenet, docet, defendit opiniones, idque sanè citra certitudinem, cum de rebus certis minimè disputetur; nempe de iis dumtaxat disputatur, quæ in controversiam cadunt; frustrà tandem de politicis, & œconomicis consultatur, omnia ea, quæ sunt evidentia, consultatio, seu deliberatio non cadat; frustrà sapientes viri consulantur, cum prudenter quispiam eorum consilium dare non possit, nisi sit evidens, sed in evidentibus frustrà consilium peteretur; quid plura, si unica fides dogmata in rebus agibilibus excipias, nihil fere est, quod certò à nobis adstrui possit.

18. Antim. Contra negantem principia disputandum esse, rectè monet Philosophus; quia tamen sapientibus & insipientibus debitores sumus, quæ hactenus à te proposita pressiùs discutienda est; negatur, opinionem verè probabilem ad prudentem assensum movere; ego verò assero; ego quidem, cum omnibus etiam tuarum partium hominibus, nullus enim de Bato, vel Fagnano, vel Marcorus id negat, in re literaria, & speculativa, immo neque in agibilibus, in quibus de fide, aut de peccato non agatur; tu verò nullum habes, qui tecum, refragetur, & nulla prorsus auctoritate fretus, sed solo contradicendi studio; refragaris. omnes igitur ultrò concedunt, illum assentiri prudentem esse, qui ex gravi motivo procedit, etiam citra certitudinem, saltem in rebus speculativis & agibilibus, extra morales actiones; in quibus etiam ultrò id concedunt, quando motivum gravius est motivo partis oppositæ, etiam infra fines probabilitatis; & citra certitudinem; tu verò solus id negas, idque in re prudentiæ; quis non videat, imprudenter illum facturum, qui tibi, prudenter verò qui mihi, aliisque omnibus in hoc adhæserit, in Senatu nonaginta novem Senatores sentiunt, bellum esse gerendum, & gravibus quisque rationibus hanc sententiam probat, & illa omnia rejicit, quæ opponi possent, cuncta hæc tamen citra certitudinem prosperi eventus belli, uti etiam in omnibus consultationibus accidit, centesimus aliter sentit, nullam tamen pro hac sententia etiam minimam rationem profert, sed uno duntaxat contradicendi studio, secus atque alii sentit, quis non videt imprudenter facturam Reimpublic. si hujus sententiam, illorum sententiæ anteponeret: sumus in eodem casu, omnes dicunt assensum prudentem ex gravi motivo procedere posse, in moralibus etiam, modò sit gravius, motivo partis oppositæ, idque citra certitudinem, tu verè unus inter tot hoc ipsum negas, Pithanophile, is ergo imprudentissimus esset, qui tibi potiùs in hoc, quàm cæteris omnibus, iisque gravissimis, sapientissimis, pissimis Hominibus adhæreat, cum id sanè prudenter geratur, quod multi Sapientes & Prudentes Viri prudenter geri posse sentiunt, res enim prudentiæ ad forum prudentem pertinet, uti res doctrinæ ad forum Doctorum, rei Medicæ, ad forum Medicorum, quod revera pronuntiatum in prudentiam potissimum quadrat; quia scilicet multorum Prudentum judicio nititur; parum igitur abest, quin te majestatis reum, in prudentium esse dicam, qui maximam illi bonorum suorum partem subducis, & de prudentia parum certè prudenter, immò, ut mitissimè loquar, imprudentissimè agis.

19. Pithanoph. Quid rei Antimè, me petis, perinde atque si hujus opinionis auctor essem, quam tamen non modò improbabilem, verùm etiam falsissimam & judicio Scholastico indignam esse censeo; immò vel inde auctor ipse argumento ad hominem, ut ajunt, penitùs confutari posset; cum enim hæc illius opinio, quæ est etiam de moralium numero, nam ponamus, aliquem sciscitari, utrùm ipse ex gravi motivo assentiri possit prudenter, objecto cupiam citra certitudinem proposito, responsum haud dubiè morale censetur, sive affirmanti parti, sive neganti adhæreat; cum igitur, inquam, hujus auctoris opinio, probabilis non sit, nedum certa, seu probabilior, utpote, quæ nullo rationis, vel gravis auctoris momento nititur, nullo modo tenenda est, nec illius usus probandus; cum juxta auctorem istum, nulla opinio ad praxim reduci queat, nisi sit probabilior quàm opposita. Præterea eum loquendi modum sequi debemus, quem vulgus usurpat; vulgo porro dicimus, unum motivum alio gravius esse, ac proinde unam opinionem alia probabiliorem; à graviore autem gravenon tollitur; igitur nec à probabiliore probabile; at grave motivum ad prudentem assensum movet; prudenter enim assensum præbeo, si minimè leviter assentior; at si ex motivo gravi, nullo modo leviter.

20. Antim. Eò disputationem deducis, quò certè fuerat deducenda; quod enim hic auctor dicit, opinionem probabiliorem certam esse, & minùs probabilem, improbabilem, adeo ridiculum est, ut vix in re literaria quidpiam magsi ridiculum mihi nunquam occurrerit, quasi verò minùs probabilis non sit probabilis, & probabilior non sit etiam probabilis; sicuti doctior est revera doctus, & minùs doctus, est etiam doctus; idem de cæteris omnibus dictum sit, quæ, ut Scholastici vocant, suscipiunt magis & minus; igitur si probabiliori opinio ad prudentem assensum movet, ad prudentem etiam minus probabilis movebit, modò sit verè probabilis; nempe ideo illa ad prudentem assensum movet, quia gravi motivo nititur; hæc igitur pariter, quia etiam gravi, licèt minùs gravi; non peto igitur principium, quando adstruo, gravius & minus grave; quando assero, opinionem probabiliorem & minùs probabilem, in re ipsa probabilitatis, convenire, in gradu verò differre, uti differunt majus & minus, calidum & calidius, candidum & candidius,

candidius, &c. immo repugnat, concipi probabilius, nisi concipiatur probabile; comparativum scilicet, sine positivo.

2. PITHANOPH. Hoc tamen auctor negat, aitque, nonnulla esse comparativa, quæ carent positivo, ut *ocyor* & *potior*; & in hanc rem citat Emmanuelem Alvarem; rides Antime, lege sis, nihil affingo.

22. ANTIM. Scio, nihil à te affingi; sed quis ad hæc risum teneat? hæc igitur quæstio ad forum Grammaticorum defertur; quid faceres quibusdam hominibus, qui, falsa potiùs, quàm nihil reponere malunt; *ocyor & potior* positivo carent; Grammaticè, concedo; Physicè, ac re ipsa nego; id est, Latina lingua talem dictionem non habet, quamquam potis & pote, positivum sit hujus comparativi *potior*; retamen ipsa, quo ad significationem, utrumque comparativum positivum habet: quàsi vero, si Horatius dicat cervis ocyor, vel ocyor Euro, neque cervis, neque vento velocitas insit; & si Virgilius dicat, fulminis ocyor alis, vel inde fulmini velocitas neganda sit; & potis, potior, potissimus idem non sit, ac bonus, melior, optimus, vel quasi potens, potentior, potentissimus: ad id verò, quod subnectit, tum Pauli, *melius est, nubere, quàm uri*, vel Susannæ, *melius est, incidere in manus vestras, quàm peccare*; respondeo cum Lyrano, non esse veram comparationem, sed abusivam, & hunc esse modum loquendi, qui hunc sensum re ipsa præfert, *magis eligibile est*; sunt Lyrani verba; item cum Ambrosio, *non ideo dixit melius, nubere, quàm uri, quasi bonum sit uri; sed consuetudinem sequutus est*, nimirum loquendi; solemus enim dicere, melius est, lucrum facere, quàm damnum; sed cur in his nugis hæreo? pari modo opinio tutior dicitur, licèt propriè loquendo una formaliter alia tutior non sit, si enim utraque certo probabilis est, utraque tuta est; sed tutum, ut suo loco diximus, in individuo situm est; unde altera tutior formaliter & propriè dici nequit, sed tantùm vel materialiter, vel remotè, vel secundùm loquendi modum aliquorum; at verò, esse probabilem opinionem, in individuo positum non est, sicuti nec esse prudentem assensum, prudentia enim uti & reliqui habitus recipiunt magis & minus, ut Scholastici loquuntur; igitur ut prudens assensus procedit ex motivo gravi, etiam citra certitudinem, ita prudentior ex graviore procedit; unde ut illum probabilem, ita hunc probabiliorem meritò dicimus.

23. PITHANOPH. Immo ex hoc ipso capite confutatur hujus auctoris assertio; nempe cum in electione, vel optione prudentia maximè posita sit, citra res fidei, objectum certum esse nequit, nisi etiam perspicuum sit, vel evidens, ut ajunt; sed ab evidenti objecto rapitur intellectus, Physicè quidem, ab evidente Physicè, moraliter verò, ab evidente moraliter; quare nullus superesset consultationi locus; igitur nec optioni, nec electioni, nec laudi; Unde, licèt judicium de objecto universali, item practicum, quod est conscientia, sit certum, non tamen propterea omnem prudentem assensum, id est, à prudentia imperatum, atque præscriptum, certum esse, necesse est; nempe cum materia prudentiæ sint singularia contingentia, non potest certitudo prudentiæ tanta esse, ut omnino solicitudo tollatur, id est, formido, seu dubitatio, ex parte scilicet objecti, ut ait Div. Thom. 22. *quæst.* 47. *artic.* 9. *ad* 2. cum autem circa contingentia versetur, non potest dirigi per ea quæ sunt necessariò vera, sed ex iis, quæ in pluribus accidunt, ut idem testatur 2.2. *quæst.* 49 *artic.* 1. *in corp.* idem habet *quæst.* 49. *artic.* 5. Unde ut prudentia imperet assensum prudentem, considerare tantùm debet, utrùm adsit motivum grave assentiendi, non quidem, quod rapiat intellectum, sed quod sufficienter moveat, accedente scilicet voluntatis imperio, cui prudentia, per hoc judicium universale prælucet; prudenter assentitur intellectus, quotiescumque motivum graveassensus ipsi proponitur, quod certè citra evidentiam intelligendum est, alioquin nec eo principio Prudentiæ, nec imperio voluntatis opus esset, judicat etiam prudentia de motivo gravi, objecti propositi, idque certò; si enim dubium insit, de gravi motivo, ac proinde de ipsa probabilitate, dubia etiam erit prudentia talis assensus; quid porro in his difficile sit, reverà non video, ut diserte in primo dialogo, *pag.* 104. & 105. quæ hîc non repeto; sed ne tantùm in defensione sistamus, scire vellem, Antime, an definitionem opinionis probabilis ab auctore illo assertam approbandam esse censeas, quæ sic habet: *opinio probabilis est assensus formidolosus & incertus, ex insufficientia motivi.*

24. ANTIM. Nullo modo; licèt enim opinioni formido insit, id est, non sit actus certus, quod in nostra definitione per clausulam istam, *citra certitudinem* satis expressimus, per quam à scientia, fide divina, aliisque actibus intellectus, qui certi sunt, distinguitur, ex hac tamen definitione manifestè sequitur eandem esse opinionem probabilem & improbabilem; cum hæc sit etiam actus formidolosus & incertus ex insufficientia motivi; igitur per istum auctorem, opinio probabilis & improbabilis idem sunt; quid enim quæso hæc habet, quod illa non habeat; nam reverà utraque est actus formidolosus, utraque etiam cum motivo, nulla enim est opinio sine aliquo motivo; sed utraque cum insufficienti; nullum profectò discrimen inter utramque video; & tamen probabilis opponitur contrariè improbabili, ut probabilior minùs probabili comparativè, sive relativè; per quid porro contrariè opponitur & adversatur? per id tantùm, quod probabilis ex sufficienti seu gravi motivo procedat, improbabilis verò ex insufficienti & levi; unde qui sic opinatur, temerè opinatur & imprudenter, cum motivum leve ad prudentem actum minimè sufficiat, ad quem tamen grave sufficiens censeatur, ab iis omnibus, qui rem istam intelligunt; spuria igitur illa est definitio, cum per eam opinio probabilis ab improbabili minimè distinguatur, immo cum omnino improbabili, & nullo modo probabili conveniat; ita ut vix ulla definitio vitiosior excogitari possit; perinde atque si Hominis definitio adstrueretur, quæ in animal irrationale, non verò in rationale quadraret.

25. PITHANOPH. Unica ratio quam dictus Autor adducit, ex eo communi principio petitur, quod scilicet per illam definitionem, opinio probabilis ab omni alio actu distinguatur: sed hoc falsum est; quia per hanc non distinguitur ab opinione improbabili, ut rectè observasti; ea verò quæ profert ex D. Thom. & Aristotele, non faciunt ad rem; quia hi tantùm agunt, citatis locis, de opinione in genere, non verò de opinione probabili præcisè; Canonistæ item & Philosophi; est enim opinio, ut sic, genus quoddam, quod dividitur in opinionem probabilem

bilem, & improbabilem; probabilis verò in probabiliorem & minus probabilem, non tanquam in duas species, cum sint ejusdem speciei, quo ad rem, sed tanquam in duas differentias substantiam, sed tanquam in duas differentias accidentales, quo ad gradum; sicuti album dividitur in magis & minùs album; opinio etiam improbabilis dividitur in magis & minùs improbabilem, ut enim probabilis habere potest motivum magis, vel minùs grave, ita improbabilis habere potest motivum magis, vel minùs leve, unde lucuter errat prædictus auctor *pag.* 7. & alibi. ubi dicit, probabiliorem opponi opinioni probabili, sine oppositione contrariorum; quia primò nulla est oppositio inter probabilem & probabiliorem, cum ipsa probabilior sit etiam probabilis, ut patet manifestis, sed inter probabiliorem & minùs probabilem; secundo quia inter probabiliorem & minùs probabilem oppositio relatorum, non contrariorum intercedit, ut constat: itaque opinio probabilis quatenus non excludit formidinem, oppositæ certæ, quæ formidinem excludit, quatenus procedit ex sufficiente motivo, ad prudentem assensum, antecedente scilicet imperio voluntatis, opponitur improbabili, idque oppositione contrariorum, probabilior denique opponitur minùs probabili oppositione relatorum, cuncta hæc nota sunt, compertaque manifesta ex ipsis terminis, nec de his huc usque Philosophis, vel Theologis, vel minimùm dubitatum fuit, unde sanè est, quod miremur, tres aut quatuor recentiores, eósque doctrina, auctoritate, pietate, ingenio, aliis minimè anteponendos, immò saltem æquandos, vel comparandos, imposuisse novis nomina rebus, novásque & hactenus inauditas definitiones excogitasse, nulla ratione, nulla auctoritate fretos, sed mero ductos contradicendi studio, aut alio fortè minùs ingenuo & laudabili.

18. Antim. Ita prorsus, nempe iste auctor, opinionem probabili, eam definitionem attribuit, quæ eidem opinioni ut sic competit, sed tantùm probabili *pag.* 3. eámque opinioni probabiliori, quæ certæ atque adeò evidenti, extra res divinæ fidei notioni convenit, *pag.* 7. quo quid absurdius dici possit, non video, sic enim habet: opinio probabilior est assensus firmus & certus moraliter ex prudentia motivi probabilioris, at adeo potens cogere intellectum ad se, *pag.* 7. quanta vis est opinionis probabilioris, quæ non modò sibi oppositum, nimirum minus probabilem, verùm etiam veram destruit, nempe eo ipso quod probabilior & certa evadit, & opposita, minùs probabilis, improbabilis, utraque igitur desinit esse probabilis, sed longè major vis est hominis intellectus, quæ chimæras interdum fingit, ita parit monstra, subjectiva, ut ajunt, & terminos, ut Logici vocant repugnantes in unum colligit, quos nequiret Deus infinita pollens potentia re ipsa simul conjungeret, nunquid enim hi termini repugnantes, non sunt, probabilior & non probabilis, probabilis & certa, minùs probabilis & improbabilis, provoco, non ad Lycæum, vel Areopagum, sed ad infima subsellia Tyronum in Dialectica.

17. Pithanoph. Si hæc ita se habent, non est profectò, quod adeò solicitè & impensè auctores illi laborent, ut homines deterreant ab opinione minus probabili, cum probabilior certa sit atque evidens, extra res divinæ fidei, ac proinde rapiat intellectum, illumque ad se trahat, extra ullum voluntatis imperium, moraliter scilicet, quod revera satis est; tam enim necessitatur, ut sic loquar, ad sequendum probabiliorem, quàm necessitatur voluntas, ad vetandum, ne exponte in flumen me præcipitem agam, quando nullum adest hujusmodi saltus motivum, frustra igitur nos hortantur ad probabiliorem, quam non sequi non possumus, & non jam temerariimodò, tot ac tanti Doctores extiterunt, quorum censum aliàs descripsisti, Antime, qui opinionem minùs probabilem tutam in praxi esse docuerunt, ac proinde teneri posse, relicta probabiliore, verùm etiam stulti & mente capti, cum opinionem probabiliorem ad libitum relinqui posse dixerint, quæ tamen rapit & trahit ad se intellectum, ac proinde id, quod est moraliter impossibile, mundo persuadere voluerint.

28. Antim. Addit autem prædictus auctor opinionem probabiliorem ratione hujus certitudinis reduci ad habitum prudentiæ, quæ certa est, non opinionis, quæ incerta; rem prorsus ridiculam, opinionem probabiliorem, non esse opinionem; seu quod idem est, non reduci ad habitum opinionis; perinde atque si aliquis diceret, hominem non reduci ad genus animalis, seu non esse animal; itaque opinio probabilior, pertinet ad prudentiam; quia imperatur à prudentia; quivis enim objecto sub motivo gravi, seu rationabili proposito honestè ac prudenter assentiri potest, quod est dictamen generale, vel unum ex principiis prudentiæ, illudque certum atque evidens; unde assensus, qui tali objecto præbetur, prudens denominatur; quamvis alioquin sit tantùm probabilis; si autem motivum sit gravius, inde probabilior assensus; igitur & prudentior; prudentia enim sucipit magis & minùs, hinc etiam assensus minùs probabilis est etiam prudens, sed minùs.

29. Pithanoph. Quantò faciliùs, Antime, rem istam expedis; nam vel objectam certum proponitur, vel incertum, si certum, vel simul evidens, vel inevidens; si evidens, rapitur intellectus; neque ullus est electioni, consultationi & prudentiæ locus; si verò inevidens, non rapitur quidem intellectus, sed à voluntate per piam motionem inducitur intellectus, à lumine fidei prius instructus, ad assensum certum, divinæ scilicet fidei; si verò incertum objectum proponitur, vel sub gravi sufficienti & rationabili motivo, voluntas imperare potest intellectui prudentum assensum; & si quidem, motivum gravius sit, prudentiorem, quæ est opinio probabilior; si minùs grave, minùs prudentem; si autem certum est, motivum illud esse grave sive gravius sit, sive minus grave, id est, esse opinionem vere probabilem, certum est etiam, assensum esse prudentem; ex quo certò deducitur prudens electio, & prudens usus talis opinionis.

20. Antim. Crediderim facilè prædictum auctorem in hoc hallucinatum fuisse, quod existimarit, motivũ minùs grave, quod est opinionis minùs probabilis, à graviore, quod est probabilioris, omnino destrui; quemadmodùm lux solis stellarum lucem & stellas ipsas expungit, quod si quando fiat, hæc profecto non est probabilis, nec probabilior dum taxat, sed omnino certa, nec illa est tantùm minùs probabilis, sed omnino improbabilis, hoc autem accidit, quando motivum utriusque ab eodem loco, seu fonte petitur, v. g. probant aliqui ex dubio Tridentini loco attritionem non sufficere adjustificationem in Sacramento Pœnitentiæ, sed requiri ad hunc effectum, dilectionem Dei, contraria tamen opinio

habet diſcrimen locum ejuſdem Tridentini, & minimè dubium motivum illud ab iſto deſtrui dicitur ; unde illa opinio , niſi fortè aliud motivum habeat, ex hoc probabilis dicenda non eſt ; pari modo, illa opinio, quæ pactum trium contractuum rejicit , ut uſurarium, hoc motivo nititur, quod pecuniæ collatæ in ſortem transferatur dominium in mercatorem ; unde is, qui contulit, refert fructum ex re , ſeu pecunia non ſua ; in quo vitium lucri ex mutuo fundatur ; alia verò opinio , hocalio motivo nititur, quod dominium ſortis collatæ remaneat penes eum, qui contulit, ac proinde ſi hæc fructum affert, Domino ſuo non alteri afferat, neceſſe eſt ; quod ſanè motivum primum illud omnino deſtruit, ac proinde prima illa opinio ex hoc motivo probabilis minimè cenſetur. At verò , ſi motiva ſint diverſi objecti, unum profectò aliud non deſtruit , ut patet ; unde nihil obſtat, quin utrumque grave cenſendum ſit; id eſt, vel æquè grave , quo fiat, ut utraque opinio ſit æque probabilis; vel unum alio gravius, quo caſu, altera eſt probabilior, altera minùs probabilis, quamvis utraque, intra fines opinionis mere probabilis reſtet; exempla non ſuggero , quia innumera ferre tibi occurrent.

31. Pithanoph. Ita eſt; cum probabilium opinionum campus longe lateque pateat ; mera igitur; ut rectè obſervas, illius Auctoris Hallucinatio fuit; qui cum argumenta noſtrarum partium ſolvere non poſſet; in eas anguſtias ſeſe conjecit , ut opinionem probabiliorem, certam, & minùs probabilem, improbabilem eſſe dixerit; & dum rectum uſum opinionis probabilis docere vellet, omnem opinionem probabilem, ut jam diximus, è medio ſuſtulerit ; eos profectò Medicos imitatus, qui ut ægrum hominem ſanent, eumdem occidunt.

32. Antim. Quid faceres; parum abeſt, quin etiam hoc loco tritum illud occinam, nulla fœditas ſine amatore, nulla fatuitas ſine patrono ; nam fuit etiam, qui dixerit, nullam opinionem in ſe probabilem eſſe, id eſt, ex principiis ſuis intrinſecis , ſed tantùm per fictionem intellectus, quaſi verò motivum grave ipſi objecto ineſſe non poſſit , ſi enim motivum movens ad certum aſſenſum ipſi objecto ineſt , cur non movens ad incertum, probabilem tamen & prudentem aſſenſum ? non movet quidem neceſſariò, id eſt, non trahit, aut rapit intellectum , movet tamen ſufficienter, ita ut accedente voluntatis imperio, intellectus prudenter aſſentiri valeat : quod dicam, trium contractuum pactum non eſſe uſurarium, inde moveor , quod tres illi contractus ſeorſim non ſint uſurarii , ac proinde nec conjunctim , cum unus alteri ſit omnino extrinſecus, & illius naturam & ſubſtantiam nullo modo mutet , vel afficiat , nunquid hoc motivum objecto intrinſecum non eſt ? quod dicam, votum dubium, id eſt, de quo dubito , an illud emiſerim , non obligare, inde moveor , quod cum ſit cauſa incerta, certum effectum, id eſt, certam obligationem producere non poſſit , nunquid hoc motivum objecto non eſt intrinſecum ? ſed cur hæreo in re notoria , ſeu per ſe nota ? equidem opinio probabilis dicit habitudinem eſſentialem, ut vocant, ad intellectum , uti & quilibet alius aſſenſus , hoc tamen non facit , quin etiam ad objectum & motivum habitudinem eſſentialem dicat ; & ſtultum dictu eſt, probabilitatem ab ipſo tantùm intellectu pendere , cum intellectus id probabile facere nequeat, quod re ipſa improbabile eſt , judicat quidem de probabilitate; id eſt, de gravi motivo, quod proponitur, an ſcilicet tale ſit , in quo , fateor, illum errare poſſe; ſicuti aliquando errat, dum judicat certum , aut verum, quod tamen neque certum , neque verum eſt; quando tamen verè judicat de gravi motivo , & hoc revera tale eſt, quale proponitur, ſeu repræſentatur, tunc judicium illud verum eſt atque ſincerum, ſed in hoc nulla eſt prorſus difficultas ; ac proinde dictus auctor nodum in ſcirpo quæſiiſſe videtur.

33. Pithanoph. Hinc ſanè prudentiſſimè aliàs opinionem vere probabilem à veriſimilitudine diſtinxiſſe viſus es, cum aliud ſit, eſſe re ipſa probabile, & videri probabile, ut enim aliquid probabile cenſeatur, non ſatis eſt, cuipiam videri probabile , & ut multi falluntur, dum putant, aliquid verum eſſe, quod tamen falſum eſt, ita pariter aliqui errant, dum putant, aliquid eſſe probabile, quod tamen non eſt probabile, alioquin quælibet hæreſis probabilis cenſeretur, cum multis probabilis eſſe videatur, nimirum ipſis Hæreticis, quemadmodùm igitur, æs deauratum, licèt auro ſimile ſit, aurum tamen dici nequit, propter illam ſimilitudinem, ita id, quod eſt tantùm veriſimile, id eſt, apparenter tantùm probabile, verè probabile dici non poteſt , imò ipſa ſimilitudo interdiverſa eſt, ut patet; igitur non ex ipſa veriſimilitudine, ſed ex rationabili, ſeu gravi motivo probabilitas adſtruitur: hinc Poetæ & Heroïcarum Fabularum auctores veriſimilia , non vera ; contra verò Hiſtorici vera, non veriſimilia ſcribunt , & hi quidem probabiliter, illi verò improbabiliter, quamvis alioquin veriſimiliter, hinc omnis opinio probabilis eſt veriſimilis, non tamen omnis opinio veriſimilis eſt probabilis; unde opinionem probabilem per veriſimilitudinem definiendam eſſe non puto.

34. Antim. Hic etiam omittere non poſſum alterius cujuſdam hallucinationem qui negat, intellectum aſſentiri veritati opinionis probabilis, ſed tantùm probabilitati: ita ut aſſerat tantùm , eſſe probabilem, non tamen veram , quod etiam repugnat in terminis, nam intellectus aſſentiri tantùm poteſt veritati, & quælibet propoſitio reducitur in modalem, cujus modus ſit, *verum eſt* , v.g hæc propoſitio, *Petrus eſt doctus* , reſolvitur in hanc, *verum eſt* , *Petrum eſſe doctum*; imò omnis propoſitio de ſe ipſa quaſi dicit, *vera ſum*. Ut enim voluntas in nullum objectum fertur, niſi ſub ratione boni, ita nec intellectus , niſi ſub ratione veri, igitur intellectus aſſentiri nequit probabilitati, niſi ſub ratione veri , id eſt, veritati probabilitatis , vel igitur certa eſt probabilitas , & ſic aſſenſus ille eſt certus, non probabilis, nec opinativus, vel eſt incerta & tantùm probabilis , ſic cum intellectum non rapiat illud objectum , ille determinari debet à voluntate , igitur voluntas determinare poteſt intellectum ad aſſenſum objecti probabiliter tantùm propoſiti, ſi autem ad unum, cur non ad aliud, modo adſit ſufficiens motivum , igitur vel nullus datur aſſenſus opinativus, & nulla opinio, ac proinde nulla opinio probabilis, quòd revera hujus commenti auctor minimè admittat , vel tam aſſentiri poteſt objecto opinionis probabilis, quàm hujus probabilitati, imò ſi prudens ſit aſſenſus, intellectus certò aſſentitur probabilitati opinionis, & probabiliter tantùm opinioni.

35. Pithanoph. Hæc jam toties & adeo accurate declaraſti, ſeu potiùs demonſtraſti, ut mirer, inter doctos eſſe, qui refragetur ; ſed huic Hallucinationi illud, opinor, occaſionem dedit, quod aſſenſus opinionis probabilis cum formidine conjunctus ſit , id eſt, ita huic aſſentior, ut oppoſitam probabilem eſſe, ſciam, ac proinde ſentiam , me falli poſſe, ſed hæc fere ad nauſeam aliàs, pergamus quæſo ad aliam

quæſtio

sitionem, in qua pag. 22. noster auctor absolutè negat, datis duabus opinionibus æquè probabilibus, intellectum ex imperio voluntatis uni potiùs quàm alteri, adhærere posse; & suam assertionem ita probat, ut jure aliquis dubitare queat, an seriò vel ioculoquatur.

36. Antim. Ita est, nihil unquam debilius; primò enim sic probat; est bonum intellectus, non adhærere uni potius, quàm alteri; sed voluntas suo imperio non potest determinare intellectum, nec alias potentias, nisi ad bonum illarum; ergo, nervosum hoc argumentum, cujus major & minor falsæ sunt, neque perspicuè; nam agere est bonum potentiæ; si autem intellectus uni adhæreat, agit, operatur; maius igitur suspensum, malum est; igitur dum ad unam partem à voluntate determinatur, ad bonum trahitur; igitur major illa falsa est; minorem etiam falsam esse, constat; nam ad malum usum voluntas potentias subditas sæpè determinat; alioquin nunquam peccaret; quod per se notum est; exempla quæ subnexa sunt ridicula; terra quiescit, inquit, quia non est potior ratio, cur in unam potiùs partem, quàm in aliam, cum sit æquè librata; demus hoc, quia non refert: quid inde? ergo intellectus in æquilibrio positus inter duas opiniones, à voluntate ad unam determinari non potest; quis vel puer concedat, quæ absurda est, non neget; idem dico de Asino Burdani, uti refertur, inquit, pag. 24. à D. Augustino, qui tamen eò statim currit quò Asinus: ista illum impellit: pari modo voluntas non hæc, sed imperio, intellectum agit. Quod verò addit auctor, de famelico, cui licèt cibus æquali intercapedine distantia admoveatur, alterum tamen eligere nequeat; idem de duobus malis, cuipiam paria proposititis, refert Barthol. Medina; anile commentum centies & millies secus probatum est, proinde auctor; & si adeò securus est, ponat centum duplicationes æquali hinc inde distantia, ab aliquo, qui det optionem, hos, vel illos accipiendi, ac sibi vendi; certus sum, fore, ut auctor sententiam suam mutet, quàm istam conditionem acceptet; aliorsum *quidam Homo*, quem sibi notum fuisse Menestratus, vel joco fingebat, vel in hoc, mente non erat.

37. Pithanoph. Secunda ratio, quam affert meam conditionis non est, quæ ita se habet; actus intellectus præcedit actum voluntatis: ergò intellectus non potest determinari à voluntate; itane ratiocinatur Homines docti, distinguo Antecedens, actus intellectus, quo intellectus certò judicat, utramque rationem esse probabilem, id est, ex gravi, eoque utrinque æquali motivo procedere, præcedit actum illum voluntatis, quo hæc determinat intellectum adhærendum uni parti, potiùs quàm alteri, concedo antecedens; quod tamen nego, de actu illo, quo intellectus dictæ parti assentitur; atque ita nego consequentiam; quia ubi proponitur voluntati utriusque probabilitas, & motivum utrimque grave, utrimque æquale, alia cognitione non indiget, ut ad alteram intellectum determinet: alia porro est motivi ratio, qua intellectus voluntatem movet, ab ea, qua voluntas intellectum movet, seu determinat; nempe intellectus voluntatem movet objectivè, cognoscendo scilicet tale objectum; voluntas verò intellectum formaliter & activè; id est, anima quæ suus intellectus est, atque voluntas, ubi cognoscit aliquod objectum per intellectum, id est, ut intelligens, se ipsam determinat, per voluntatem, id est, ut volens, & eligens, ad aliam operationem, sive per intellectum, sive per eamdem voluntatem, sed pudet hîc disputare, ubi nullus est disputationi locus: quod autem alius dixit utramque partem ab eodem intellectu probabilem judicari non posse, plusquam falsum est; repugnat enim tum experientiæ; quoties enim dicimus, duas illas, contrarias scilicet, opiniones esse probabiles, nimirum probabilitate intrinseca; id est, adesse motiva utrimque gravia, ad assensum prudentem sufficientia; tum etiam rationi, cum unam probabilem reputare non possim, nisi utramque probabilem reputem; si enim alteram improbabilem; igitur alteram certam; neutram igitur probabilem, quod stultum dictu est.

38. Antim. Idem de tertia ratione dicendum mihi est; voluntas, inquit, non potest determinare potiùs ad unam partem, quàm ad aliam, sine aliquo motivo, igitur cum idem sit utrimque motivum, voluntas ad unam partem intellectum determinare non potest, antecedens dandum est, sed neganda consequentia, quia licèt idem & æquale sit motivum, quo ad intellectum, non tamen quoad voluntatem, diversum enim est motivum unius à motivo alterius, nempe motivum intellectus proponitur sub ratione veri, voluntatis verò sub ratione boni: unde licèt æquale sit utrimque motivum intellectus, non tamen voluntatis, nam v. g. ideo voluntas determinat ad unum potiùs, quàm ad aliud, quia majoris perfectionis, aut certè, quia commodius est, facilius, & instituto conveniens, quamquam, quidquid dicat Vasquez, licèt utrimque eadem ratio boni appareat, voluntas unum potiùs quàm aliud eligere potest, idque ad libitum, cum sit domina suorum actuum, & si quæras, cur hoc potius, quàm aliud, respondeti potest, quia vult, sit pro ratione voluntas, imò grande bonum est voluntati, etiam posita illa perfecta indifferentia objectiva, ut vocant, pro innata sibi libertate, alterum eligere, & dicere ausim, tunc perfectissimam esse libertatem & indifferentiam activam, nec est, quod ille auctor opponat ex Aristotele, inde sequi, quemlibet assensum à voluntate imperare intellectui, quia semper supponitur adesse motivum sufficiens, non tamen necessitatem imponens, sine quo, nec intellectus, nec voluntas suas operationes elicere possunt.

39. Pithanoph. Viden, quàm impensè procurent recentiores isti, ut libertas hominis, vel omninò destruatur, ut docuere Calvinus, Lutherus, &c. vel cum necessitate societur, ablegata dumtaxat coactione, ut recentior ille auctor, ejusque sequaces; vel saltem plus æquo contrahatur, ut isti, nec jam mihi mirum est, cur his nostri Adversarii tam impensè accedant, imò & Calvinistæ, ut Molineus & alii, qui adversùs morales Theologos non ita pridem scripserunt; isti profectò mores parum curant, & merus obtentus est; arcem petunt, & nobiliorem hominis partem, nimirum liberam voluntatem, quam tot machinis & telis, amici & inimici, à centum circiter annis impugnarunt.

40. Antim. Rectè mones, & tantùm addo, fidem etiam ab iis peti, nam inde sequitur, intellectum à voluntate ad actum fidei obscurum scilicet, determinari non posse, objecto scilicet obscurè proposito; nullum igitur fidei meritum, quæ tamen principium totius meriti à Theologis esse dicitur; nec obstat, præmitti judicium evidens credibilitatis, quia etiam in nostro casu præcedit judicium evidens probabilitatis, & prudentis assensus; igitur si voluntas potest determinare intellectum ad præbendum assensum objecto obscurè proposito, quando præces-

sit judicium evidens credibilitatis, idem profectò poterit, quando præcessit judicium evidens probabilitatis, & prudentis assensus, hoc tantùm discrimine, quod naturæ viribus ad assensum tantùm probabilem, & cum formidine conjunctum, determinare potest, accedente autem lumine supernaturali, vel habitu fidei ad actum omninò certum.

41. PITHANOP. Subnectit etiam multa, quæ veritati consentanea non sunt: 1. quod voluntas cum sit libera, potest se determinare, intellectus verò est potentia necessaria, & natura sua determinata ad unum, intellectus non determinat sese, at determinatur, vel ab objecto, si est evidens, vel à voluntate, si est obscurum, quæ scilicet determinat potentias sibi subditas, non ad exercitium modò, verùm etiam ad speciem, modò adsit sufficiens objectum, circa quod agere possint, exemplum luculentissimum habemus in potentia motrice, quæ cum sit indifferens ad varios motus, à voluntate ad hunc potiùs quàm ad illum determinatur, item in intellectu, qui ab evidente tantùm objecto rapitur & determinatur, secùs verò ab obscuro, unde cum sese determinare non possit, nec etiam ab objecto determinari, quod licèt sufficiat, ut ab intellectu attingatur, non tamen intellectum trahit, à voluntate dumtaxat determinari potest. 2. Inquit, intellectus est determinatus ad verum, id est, attingit objectum sub ratione veri, quamvis alioquin sæpe fallatur sicuti voluntas sub ratione boni; unde verum evidenter propositum rapit intellectum: item bonum sub ratione tantùm boni, ita ut nulla mali ratio admixta sit, rapit voluntatem, ut bonum infinitum evidenter cognitum; at verùm obscurè propositum non rapit intellectum; unde cum intellectus se ipsum determinare nequeat, à voluntate determinari necesse est, alioquin ferè semper feriaretur. 3. Denique si sint duæ istæ propositiones, *astra sunt paria, astra non sunt paria*; intellectus neutri assentiri potest, rectè; quia nullus assensus motivum proponitur, sed est merè dubium negativum, ut voant; at verò duæ opiniones, ut verè, ita æquè probabiles à dubio negativo toto cœlo discrepant; cum utraque gravi motivo nitatur, quod ad prudentem assensum sufficiat, unde valde miror, ab auctore illo hæc adstrui, quæ nullius penitùs sunt roboris.

42. ANTIM. Ab onere importuno hæc lævia refutandi oportunè sanè me liberasti; stet igitur, intellectum determinari posse à voluntate ad alterutram æquè probabilium, quod & voluntati competit, pro innatæ libertatis indole, ut mille nostris experimentis indies comprobamus; imò nisi voluntas determinaret intellectum, ratiocinari minimè possemus; & in homine libertas & ratiocinium semper conjuncta sunt, ut in tractatu de Homine, lib. 7. satis superque demonstravimus: deinde voluntas intellectum applicare potest; cur enim ratiocinamur, commentamur, literis operam damus? reverà quia volumus, id est, quia voluntas applicat intellectum, objecto scilicet sufficienter proposito; nihil porrò aliud est, intellectum à voluntate determinari; præterea, si voluntas determinare potest intellectum, ad opinionem minus probabilem, potiori jure poterit ad æquè probabilem; minùs enim æquale motivum distrahit, quàm gravius & probabilius; quod autem opinioni minùs probabili adhærere possit intellectus, Adversarii nostri fatentur, cùm vel hoc nomine in nos acriter invehantur, quod minus probabilem opinionem teneri posse, dicamus; si teneri, igitur & ipsi præbere assensum. Denique jure possessionis, quasi gaudemus, fundato in manifestis experimentis, in doctorum omnium suffragiis, in ipsa liberæ voluntatis indole, aliisque hujusmodi quàm plurimis, quo tenerà jure nemo nos exturbet, nisi demonstrativis argumentis, non verò, ut iste, argumentorum quisquiliis instructus accesserit, sed ad aliam quæstionem descendamus.

43. PITHANOPH. Sed quæso te, quid de alterius auctoris sententia judicas, qui ex duabus æquè probabilibus non modò alteri assensum præberi non posse asserit, verum etiam neutram probabilem esse dicit; quia, inquit, per motiva opposita sese mutuò destruunt, quasi verò duo exercitus æqualium virium esse non possunt, ac proinde neuter alterum profligare queat.

44. ANTIM. Hic longè potiori jure hallucinatur, quia utriusque motivum subsistere potest; tum quia diversi generis esse possunt; nimirum unum intrinsecum, extrinsecum alterum, licèt alioquin æqualia prudenter censeantur: item utrumque vel intrinsecum, vel extrinsecum, ex diversis locis petita; imò licèt unum alteri oppositum sit, non sequitur unum vicissim ab altero destrui; nec enim se habent ut duæ qualitates contrariæ in eodem subjecto, sed ut duo objecta, quæ licet contraria, ab eodem tamen intellectu repræsentari posse, nihil vetat, iisque illum æquè moveri, & judicare æqualis momenti esse; quemadmodum enim judicare potest intellectus, duos pugiles æqualium virium esse, duos homines æqualis doctrinæ, duos equos æqualis pretii, ita duo motiva æqualis ponderis, duas rationes duo argumenta æqualium virium; non tamen alterum alteri præferre potest, sed voluntas, pro libertate, qua pollet, illud ad unum determinat, maximè quia voluntas aliis motivis ducitur, ut jam suprà dictum est, quæ licèt æqualia essent, voluntas tamen, pro sua libertate, ut dixi, unum præ alio eligere posset; tunc enim esset maximè indifferens, & maximè libera, & liberam determinationem nihil prorsus impediret. Et verò si motivum, pro una dumtaxat parte repræsentatur, voluntas aliam eligere nequit; quia sine motivo non eligit, neque in hoc, libera est, si sit pro utraque, majus tamen pro una, quàm pro altera, voluntas libera est, & partem illam, pro sua libertate, potest eligere, ad quam minus motivum impellit: nam video meliora, proboque, deteriora sequor; si demum motiva utrimque sint æqualia, tunc maximè libera est, & alterutram partem liberè amplecti potest; & hæc non modò ratio exposita à libertatis indole petita evincit, & omnium Scholasticorum auctoritas confirmat, verùm etiam quotidiana experientia persuadet, cum autem motiva, quæ repræsentantur, sint tantùm in statu objectivo, nihil mirum, si simul subsistere valeant, quia in dicto statu non duo contraria modò, verùm etiam duo contradictoria, ut vocant, simul esse possint, id est, simul repræsentari, nihil igitur negotii recentior ille nobis facessit, cujus assertionem, vel unica voce dissyllaba *nego* difflare possumus.

45. PITHANOPH. Hæc mihi revocat in mentem aliam alterius recentioris sententiam, qui docet, non posse hominem, qui alicui opinioni probabili adhæsit, alteri deinde adhærere, cum illam ut probabilem considerare non possit; sed hic etiam hallucinatur, quia licèt utrique simul quoad veritatem objectivè adhærere non possit; attamen quoad veritatem subjectivè adhærere non possit; aliquin de oppositis simul diceret, *verum est*, ac pro re de eodem diceret, *verum est, falsum est*, potest tamen successivè ex voluntatis imperio, unam relin-

bingquere, ut alteri adhæreat'; quia licèt utramque rum simul adstruere nequeat, utramque tamen si- mul asserere potest, probabilem esse; sed ad quam- amque probabilem intellectus à voluntate deter- minari potest; nec rationes ab auctore illo in hunc em adductæ, alicujus momenti esse videntur; imò eas gravissima sequerentur absurda, & incommo- da, de quibus fortè aliàs disceptabimus.

46. Antim. Ita est, in alium congressum remit- enda sunt, ne à suscepta nostri auctoris discussione discedamus; pergo igitur, & profer aliam, quæ se- quatur quæstionem.

47. Pithanop. Tertia quæstio est, an ex dua- bus opinionibus de honestate objecti actionis huma- næ, quarum una sit probabilior, altera minùs proba- bilis, & hæc pro libertate & commodo stet, illa verò pro lege & præcepto; minùs probabilis à viro pru- dente & circumspecto eligi possit; negantem par- tem auctor sequitur, eamque multis argumentis probare conatur.

48. Antim. Quæstionis expositio in multis vi- tiosa mihi videtur: primò enim opinio non est de ho- nestate, seu de honesto usu; quia non jam opinio- ne, sed judicio practico certo de illo judicamus; in hoc autem Adversarii nostri semper hallucinan- tur: quæstio igitur procedere debet, de duabus o- pinionibus moralibus, id est, quæ habeant pro ob- jecto aliquam actionem humanam, verbi gratia, sint istæ duæ, *Votum dubium obligat*, *Votum dubium non obligat*; ponamus, secundam esse minùs probabi- lem, licèt revera longè probabilior sit; quæritur, num in praxi, eam sequi possimus: pari modo sint istæ duæ, *Pactum trium contractuum est usura- rium*, *pactum trium contractuum non est usurarium*; de- hanc esse minùs probabilem, licèt probabilior sit, quæritur, utrùm absque culpa eam sequi possi- mus; secundò illud etiam vitium est, quod minùs probabilis stare dicatur pro libertate; quasi verò probabilior etiam pro libertate non stet, cum volun- tas quæ unam atque aliam eligere possit. Ter- tiò addit etiam illud, *pro commodo*, quod certè eam nihil facit, cum ratio proprii commodi ho- nestet actionis humanæ nullatenus obstet; quàm e- nim multæ actiones humanæ honestæ sunt, quæ ta- men proprium commodum spectant? Quartò il- lud quoque vitiosum est, quod dicit, probabiliorem esse pro lege divina & præcepto; cur non etiam pro humana, quæ ut plurimùm pariter obligat? certè neutra, quia, ut fusè dicemus infra, nulla o- pinio verè probabilis est contra legem; & repugnat, esse contra legem, & esse verè probabilem, ut patet ex terminis: & in hoc Adversarii nostri perpetuò hallucinantur; legem enim non facit litera, sed ve- ra literæ sensus. Quintò denique illud, quod ad- dit, *vir prudens & circumspectus*, non placet; quia si sequi opinionem illam eligere potest, quam minùs probabilem esse, cognoscit, non video, cur alius quilibet eam sequi non possit; frustra igitur illa ulti- ma clausula subnectitur. Viden, quot vitia in sola questionis propositione; unde facilè conjicies quot emenda sint, in solutione quæstionis, ejusque pro- bationibus.

49. Pithanoph. Intelligit sanè auctor quæstio- nem propositam in eo sensu, in quo illam explicasti, eamque cæteri auctores proponunt, ut constat ex probationibus ab eo adductis; præmissas clausulas mittere voluit, ut aliquod temperamentum afferre videretur, uti se obstrinxerat in ipsa libri fronte; il- lud tamen minimè assequitur; cum nihil novi dicat, quod jam alii non dixerint: sed quæso expendamus illius argumenta; quamquam, ut verum fatear, to- ties dissipata fuerunt, ut refutare iterum ac tertiò quasi pudeat.

50. Antim. Ita est, cursim tamen refellere operæ pretium erit, ne quis fortè sibi persuadeat, refelli non potuisse: propone igitur rationes hujus auctoris, eo, quo jacent ordine; ut eodem, breviter quidem, ef- ficaciter tamen refutentur.

51. Pithan. Priùs tamen delibanda esse viden- tur nonnulla, quæ hic auctor præmittit; statuit au- tem ante omnia tres casus: primus est, si utraque opi- nio moralis stat pro lege, v. g. an Judex damnare possit illum, quem ex privata scientia innocentem esse cognoscit, nocentem verò ex allegatis & proba- tis: secundus, si probabilior stat pro lege, v. g. an de- betur parvitas materiæ in re venerea. Tertius est, si u- traque sit æquè probabilis, v. g. an homo, statim at- que pervenit ad usum rationis, teneatur, sub mortali scilicet, elicere actum amoris Dei super omnia; in pri- mo casu auctor potestatem facit sequendi quamlibet, ad libitum, sive minùs sive magis probabilem; in quo sensu, inquit, antiquiores probabilistæ (sic parum ap- positè nos vocat, facilè reponerem, sed parco) Suа- rez, Vasquez, Salas, asserunt opinionem minùs pro- babilem licitam esse; secus tamen in secundo, & ter- tio casu; vult autem in secundo casu, opinionem pro- babiliorem esse moraliter certam,

52. Antim. Siste parumper; isti homines, una dumtaxat ambiguitate freti, inanes suas spargunt doctrinas; auctor explicare debuerat, quid sit illud stare pro lege, quod reverà si fecisset, causa illico cecidisset; sistamus in exemplo proposito in primo casu: Judex damnare non potest illum, quem ex pri- vata scientia, innocentem esse cognoscit, nocentem verò ex allegatis & probatis; quia lex prohibet, dam- nari quempiam injustè, injustè autem innocens damnatur; ita Scotus, oppositum verò docet Doctor Angelicus, nimirum reum damnandum esse, quem Judex ex allegatis & probatis reum esse cognoscit, atque hoc per leges statutum; dicit auctor, utram- que stare pro lege, sed de hoc disputatur; Doctor Angelicus docet, legem esse pro secunda parte, Sco- tus negat, & affirmat, legem esse pro prima, quod tamen Doctor Angelicus negat; disputatur igitur, an sit, vel non sit lex, hoc enim semel statuto, le- gem esse, nemo dixerit, opinionem illam tenendam esse, quæ est contra legem; sed breviter adnota hu- jus auctoris fidem, nempe ubi proposuisset hoc exemplum pag. 49. deinde pag. 185. dicit, docere D. Thom. 2.2. *quæst.* 67. *art.* 2. non esse contra legem, non condemnare talem reum, igitur contra legem; condemnare, sed D. Thom. citato loco, disertis ver- bis contrarium sentit, cum Cajetano, & reliquis fe- rè Thomistis; secus verò tenent Scotus, Angelus; Petrus Navarra, Adrianus, &c. apud Lessium, *lib. cap.* 29. *num.* 78. itaque ut eò redeat, unde deflexe- rat oratio, neutra ex illis duabus est contra legem, modo utraque sit verè probabilis. Assumit igitur auctor, minùs probabilem esse contra legem; quod tamen priùs probandam fuisset, hoc enim semel da- to, cessat quæstio; frustra igitur proponitur & sol- vitur; primò igitur decidenda priùs fuisset illa quæ- stio, utrum lex, quæ non est, obliget; quod nemo ra- tionis compos dixerit. Secundò utrùm lex obliget il- lam partem, quæ legem non esse, certò asserit; de quo tamen altera pars dubitat; v. g. certum est, cuipiam usum illius opinionis, quæ trium contractuum pa- ctum approbat, & ab omni usura vendicat, licitum, hone-

honestum, prudentem esse; igitur certum illi est, nulla lege, pactum illud vetitum esse; igitur nullam super hoc legem esse; alia verò pars probabiliter tenet, esse usurarium; ex quo tamen malè deducit, esse illicitum, & contra legem.

53. PITHANOPH. Sustine quæso: nam malè ratiocinari videris; si enim hoc syllogismo contra te agam, omne pactum usutarium est contra legem; sed pactum trium contractuum est usurarium: ergo contra legem, sic enim aliqui argumentantur.

54. ANTIM. Hoc argumentum jam aliàs solutum fuit; & mera, ut dixi supra, laborat ambiguitate: sic autem distinguenda est major, omne pactum certò usurarium est contra legem, concedo majorem; omne pactum probabiliter tantùm usurarium est contra legem, nego majorem: minor etiam ita distinguenda: Pactum trium contractuum est probabiliter usurarium, transeat minor; est certò usurarium, nego minorem; ergo est contra legem, nego consequentiam.

55. PITHANOPH. Sed instant; eodem modo est contra legem, quo est usurarium; sed est probabiliter usurarium, igitur probabiliter contra legem.

56. ANTIM. Nego majorem; quia nulla lex probabilis tantùm & dubia obligat; igitur non est lex, quia de ratione legis, est obligare; imò si vel dubitarem de lege, lex illa certò me obligaret, igitur vera & certa lex esset; unde, ut vides, implicat, legem tantùm dubiam esse; quia dato, quod dubia esset, certò obligaret; igitur certa lex esset: igitur non dubia; igitur dubia & non dubia; sed hæc jam sæpè aliàs, quæ si paulò attentiùs Adversarii perpendissent, tot ac tantas adversùs gravissimos & doctissimos homines tempestates non excitassent, & tandem intellexissent, nullam esse legem dubiam; si enim dubia esset, certa esset; unde inanis est illa quæstio, quam agitare & versare non cessant; nimirum, an lex dubia obliget, cum sit à subjecto supposititio; perinde atque si aliquis hanc quæstionem proponeret, utrum homo pictus sit homo; cum ex eo, quod homo pictus sit, homo non sit, ita ex eo, quod lex dubia sit, non est lex, & quemadmodum repugnat, hominem pictum hominem esse; ita repugnat, legem dubiam legem esse, nisi æquivocè. unde vides, quam vitiosè imperiti Logici ratiocinentur; lex dubia est, ergo obligat, id est, ergo lex vera est; perinde atque si dicerem, est homo pictus, igitur rationalis, igitur verus homo.

57. PITHANOPH. Ex iactis principiis hæc facilè intelligere potuissem; si enim certum mihi est, opinionem illam esse verè probabilem, ac proinde certum, prudentem assensum esse, certum denique, illius usum esse prudentem, honestum, licitum; certum etiam est, non esse illicitum, & contra legem; certum igitur, legem non esse; non est igitur probabile, legem esse; quia dato, quod esset probabile, legem esse, certè legem non esse, minimè certum esset; optimè igitur negasti, esse probabiliter contra legem, pactum illud, quod est probabiliter usurarium: sed ut difficultas penitùs exhauriatur, sic tandem insto, est probabiliter usurarium, igitur probabiliter malum.

58. ANTIM. Tu quoque fili, ambiguitate laboras, seu potius ludis, negatur enim consequentia: si enim malum probabile est, certum malum est, igitur certum, & non certum, & verò eadem responsione hanc instantiam refellere poteras, si enim certum est, illicitum non esse, haud dubiè certum est malum non esse, igitur malum esse probabile non est: Videbis, opinor, quàm bene hæc inter se cohæreant.

59. PITHANOPH. At si est casus dubius legis, lex servanda est, ut docent D. Thom. Cajetan. Soto, uterque Medina citati à Suaresio, *libro 6. de legibus, cap. 8. num.* 10. ubi dicit hanc sententiam evidentem esse.

60. ANTIM. Optimè sanè; loquuntur enim de perfecto dubio, id est, ut ubi disertè Suarez, in quo nulla ratio probabilis affulget, quod lex non sit, in alio casu sumus, nimirum, opinionis certò ac verè probabilis, ex qua rectè deducimus, legem non esse, id est, non obligare, pro illo casu.

61. PITANOPH. Votum tamen dubium non obligat, licèt perfectè dubium sit, id est, citra probabilem utrimque rationem: cur igitur pariter non dicemus, in perfecto dubio, legem non obligare.

62. ANTIM. Quia non jam dubium est, at certum nullam esse legem, quæ ad dubium votum implendum obliget, deinde si de tota lege dubitetur, an sit lata, necne, sicut de voto dubitatur, an sit emissum, necne, tunc certè lex illa non obligat, ut rectè monet ibidem Suar. *num.* 13 quia, inquit, lex nondum possidet, seu fortè melius, juxta ea, quæ in secundo Dialog. fusè disputavimus, quia certus effectus, id est, certa obligatio ab incerta causa, id est, à lege dubia produci non potest: sed quandoquidem Suarem appellasti, falsum est illud, quod dicit auctor, nimirum Suarem docere, licitum tantùm esse, sequi opinionem minùs probabilem, in primo casu, id est, quando utraque stat pro lege, cum disertis verbis quantum memini *in* 1. 2. *tract.* 3. *disp.* 12 *sect.* 6 *n.* 8. asserat, quando opiniones versantur circa jus ipsum, scilicet, an hoc sit prohibitum, aut præceptum, id est, an sit lex, necne, eligi turò posse opinionem probabilem, relicta probabiliore, unde id falsum esse constat, quod ab auctore illo adstrui dixeras: cujus fidem hic etiam desidero, idem potiori jure, de Vasquesio & Salas dicendum est: consulatur ille *in* 1. 2 *disp.* 62. *cap.* 4. *num.* 14. hic verò *in* 1. 2. *tract.* 8 *disp. unica sect.* 6. Unde etiam contradictionis auctorem arguas, qui cum fateatur, licitam esse quamlibet ex duabus, quando utraque stat pro lege *pag.* 50 non tamen propterea inter Probabilistas recenseri vult, cur ergo *pag.* 12. Vasquesium & Salas inter Probabilistas recenset, qui tamen, ut ipse fatetur, idem cum ipso sentiunt in hac controversia, observabis etiam, si lubet, exempla ab auctore proposita pro secundo & tertio casu, in rem minimè quadrare, v. g. in secundo quod detur parvitas materiæ in re venerea, quæ tamen opinio non est verè probabilis, præsertim post declarationem Clementis VIII. in tertio verò, quod primùm adulti teneantur elicere actum amoris Dei super omnia, quis amabò dicat, hanc æquè probabilem esse ac oppositam, ac proinde, cum ster pro lege, quemlibet ad eam adstringi, nec enim æquè probabilem, quæ non stat pro lege, sequi licèt, inde quid de auctoris mente conijcere debeam, satis liquet.

63. PITHAN. Hæc reverà, quæ satis obvia sunt, observavi, item illud, quod Probabilistis affingat, ab iis doceri, quemlibet sequi posse opinionem utcumque probabilem, quis hoc dicat, imò dicimus, nullam in praxi tutam, ac proinde eligendam esse, nisi sit certò probabilis, verè probabilis, unde non satis est, esse utcumque probabilem, nisi enim talis sit, illam in praxi damnamus, hinc multi ex nostris dicere soliti sunt, multas esse opiniones specula-

tivè

...t probabiles, non tamen practicè, ad cujus dicti ...plicationem, varii, varia; hinc inde, tum pro con...rmatione, tum pro confutatione; modum, quo il...m explicuisti, jam ab octo annis & ultra, nullus ...quid sciam, hucusque refutavit: quia, cum rem ad ...rum & evidens principium reduxerit, certè refu...ri non potest. Interea, ex hoc etiam capite hujus ...ucharis fidem observo; Adversariis nostris id solem...nem, ut nostris auctoribus affingant, etiam in no...rum, quasi cæco modo: scio, non neminem adno...sse in opusculo illius Illustrissimi, quem nosti, supra ...ntata Auctorum loca ab eo falsata, quorum Elen...dum pro sua humanitate mihi obtulit, acceptare de...eram; hucenim plurimùm faceret, sed non dubi...m, quin eum publici juris faciat; uti etiam non du...m, quin pariter multa hujusmodi falsimonia in Ba...nis libro adnotaris.

2. Antim. Cum hic & alii ejusdem factionis ho...mines Novatoribus, saltem in hoc adhæreant; quid ...rum, si morem illorum imitatores seduli ample...ntur; hoc enim Novatoribus ita solemne est, fal...dedicet, & falsare, ut jam fides illorum in paræ...mabierit; sed quæso te, ad rationes hujus auctò...remamus.

3. Pithan. Unum restat priùs obiter discu...endum, quod habet *pag.* 56. & 57. nimirum, ubi ...lectus omnia utrimque ponderavit, pro utraque ...mone, sibi stabilit certitudinem, inquit, unius ...rejecta formidine partis oppositæ, qui est actus ...ticus à prudentia imperatus; nempe scire ave...m, indeintellectus certitudinem illam sibi accer...um enim nulla prius fuerit certitudo, nimirum ...actum illum practicum à prudentia, ut ait impe...ac proindenullus actus certus, & nullum mo...certum, id est, sufficiens ad actum certum, no...profectò esse oportet, illudque certum, ut patet, ...nam porrò illud est, juxta illorum principia? di...juxta illorum principia: nam secundùm nostra, ...nam ea facilitate explicamus, qua nescio, an ma...nagitari possit: nempe ex hac prima certa, *hæc o...nio probabilis*, sequuntur hæ certæ, *assensus est pru...ntia bonestus*.

4. Antim. Mirum quantum hæc difficultas ...probabilioristas hucusque torserit; sic enim eodem ...rebus appellare mihi liceat, quo nos illi Probabi...iorant, barbarè licèt utrique; nonnulli, ut dis...tatem fugerent, illam magis auxerunt; sic Illu...rissille, qui vult ex multis rationibus probabi...certum motivum tandem resultare; uti judici, ...ultis probationibus probabilibus, resultat cer...ultimptio; quod mihi revocat in mentem eo...mplicitatem, qui putant ex multis peccatis ...ubus, fieri unum mortale, omnes certè periti ...nt, duas, aut tres rationes merè probabiles, nun...am certam coalescere; imò fieri potest, ut pro ...ssione minùs probabili sint etiam multæ rationes; ...liquin jure dicerem, inde illi certitudinem conci...ri, quod dictu absurdum est; quod habet de mul...probationibus, ex quibus nascitur certa præsum...o, quid quæso ad rem conscientiæ, quæ præsum...onibus non nititur? & verò certa præsumptio ...ri licit, quin res secus esse possit; insons aliquando ...præsumitur, & vicissim, qui reus est, insons, licèt ...ibi, justa, certa sit præsumptio, id est, in certo jure ...fundata; sed mihi profectò hæc ad rem conscien...ræ.

5. Pithanoph. Vincentius Baro, ut hunc ...opium fugeret, aliam absurditatem admisit; ...ait enim, nullam opinionem eligi posse, nisi illam, de qua nullus dubitat, quam vocat certam v. g. ex his duabus, *votum dubium obligat, votum dubium non obligat*; prima tantùm eligi potest, quamvis secunda probabilior sit: item ex his, *teneor jejunare, non teneor jejunare*, ; primam dumtaxat eligere possum, ex his, *pactum trium contractuum usurarium est, idem usurarium non est*, primam tantùm eligi posse, vult; hic novus Alexander cum nodum solvere non posset, omninò scidit; sed omnes omninò Probabilioristæ refragantur; præsertim cum illius operibus, potiùs quàm verbis credendum sit: sint enim duæ opiniones, *modestò & miti stylo scribere, acerbo & immiti stylo scribere*; demus enim, hanc esse probabilem, quamvis alioquin certum sit improbabilem, imò & parùm christianam esse, primam tantùm juxta sua principia eligere potest; cur ergo secundam eligit? hæc sententia est absurdissima, quia primò semper hominem perplexum relinqueret; si enim illam dumtaxat opinionem eligere possum, quæ omne dubium speculativum excludit, ne fortè malum insit; dubitare possum, an remanens domi peccaturus sim; an domo pedem efferens, in peccati occasionem incidere debeam, utrimque, ut vides peccatum occurrit: item dubitare possum, an si navem operam literis, inde superbiæ ansa mihi præbenda sit; an verò si ab eo studio abstineam, ignorantia mihi nocere debeat; nunquid hæc animum perplexum non reddunt?

6. Antim. Reponet fortè Vincentius Baro, hæc esse pericula tantùm remota, quæ nemo fugere teneatur; quasi verò sit periculum proximum in electione opinionis, verè, minùs licèt probabilis; in hoc enim perpetuo adversarii nostri hallucinantur, quod utramque verè probabilium tutam esse non putent; aut certè alteram formaliter tutiorem, quod dici non posse, à nobis non probatum simpliciter, sed plenè demonstratum est. Deinde frustra esset omnis consultatio & rationum collatio, ac proinde frustra omnis prudentia; nempe statim atque proponitur aliquid faciendum, de quo vel minimum dubitari queat, an sit contra legem, omittendum illico, nullus ergo unquam contractus iniri poterit; imò nihil fieri, si paucas dumtaxat actiones per præscriptas excipiamus; retorqueri etiam potest argumentum ad hominem; ponamus enim, virum doctum consuli à quopiam, v. g. an talem contactum inire licitè possit, ex quo aliquid lucri speratur; quid quæso faciet optimus consultor, cum iniri non possit: tutius enim est, juxta illorum principia, non iniri; respondere nequit, iniri posse, nec etiam iniri non posse, quia cum sit valde probabile, esse licitum, indebitum onus imponeret consulenti, ad quod non tenetur; quod dubium saltem est, an peccatum sit; idem dico de omnibus aliis casibus, ut si quærat æger Sacerdos, an recitare Horas Canonicas teneatur: item alius, an restituere teneatur, quod dubitat à se non deberi, an votum dubium implere, &c. Quis enim religioni non duceret, gravem alteri obligationem, ad quam probabiliter, imò certò non tenetur, imponere?

7. Pithanop. Imò ex hoc capite, præcipuum auctoris nostri principium omninò destruitur; cum enim neutra opinio ex probabilibus stet pro commodo consultoris, & consultus prudenter respondere teneatur, utraque stat pro lege, utramlibet eligere poterit; consulens igitur utramlibet amplecti; alioquin prudentis viri consilium sequi non liceret, quod vel ipse adversarius non admitteret, *in lect.* 5.

Antim.

70. ANTIM. Quid amabò dicis, *utramlibet*? consultor rotundè significare debet consulenti, eum teneri, si reverà tenetur, vel non teneri, si non tenetur; si enim primum omittit, quo jure illum eximit ab illa obligatione? si secundum, quo jure illam imponit? sed quæso, his præmissis, veniamus ad rem; nam crede mihi rationes non desunt, quibus adversariorum commenta refellamus.

71. PITHANOP. Primò probat suam sententiam ex duobus Scripturæ locis, altero scilicet Matth. 1. *Arcta est via quæ ducit ad vitam*: altero Ecclesiast. 3. *Cor ingrediens duas vias habet successus*; hæc autem concionatoriè potiùs, quàm scholasticè, citatque decretum S. Inquisitionis datum 24. Septembr. anno 1655. (voluit dicere 65. tum *pag.* 59. tum *pag.* 111.) in quo primus locus contra opiniones probabiles adducitur; nempe illæ viam laxam, inquit, & spatiosam faciunt; ac proinde alteram viam, cum tamen uno itinere, ut rectè monet D. Gregor. in 1. Reg. cap. 6. *Electos gradi Dominus insinuet, & oculum simplicem esse, & unum cor, non duplex*; & cum Christus sit ipsa via, & sit unus, unam viam esse, oportet, sicuti est unus Deus, una fides, unum Baptisma, una veritas; hæc habet & alia hujusmodi, quæ justam concionem facilè implerent.

72. ANTIM. Quid quæso hæc ad opinionem verè probabilem? quid enim est arcta illa via, nisi lex Dei, quæ cupiditates nostras arctat & constringit? item obedientia, continentia, mortificatio, crux quotidiana, quam lex Dei portare jubet? quid autem via lata & spatiosa, quæ ducit ad perditionem? nihil aliud, nisi concupiscentia oculorum, & carnis, superbia, libido, gula, nimia licentia; ita sancti Patres à Cornelio citati in hunc locum, Augustinus, Ambrosius, Clemens Alexandrinus, Basilius: multos alios recensere possem; sed profectò longè arctior hisce nostris temporibus, novis enim legibus indies coarctatur, eadem porrò facilitate negatur, qua adstruitur, novam iniri viam per opinionem minùs probabilem? negamus, hanc esse contra legem: honestum, & prudentem illius usum esse defendimus, imò demonstramus: unde eadem via est, sicut duæ opiniones, quæ stant pro lege, diversam viam non faciunt, ut fatetur auctor, arcta est via, tot præsertim legibus arctata, sed cur tu arctiorem facis, quàm fecerit Christus? cur novas fossas, novos aggeres, nova impedimenta opponis? cur imponis nova onera, quæ fortè vel extremo digito movere nolis? Et ne ab eodem Matthæi capite discedam: *Festucam vides in oculo fratris tui, trabem autem in oculo tuo non vides.* Omitto reliqua, tu legeris, nam fortè optimè quadrant: unam igitur tantùm viam agnoscimus, quæ ducit ad cœlum: unam, inquam, ratione termini & substantiæ, terminus cœlum est, substantia verò lex Dei est & Christus, vel Christi merita, diversus tamen in hac via gradiendi modus, pro diversis hominum statibus; sunt enim qui perfectiore modò & expeditè in hac via ambulant, alii minùs expediti: sed inquis S. Inquisit. definivit, hunc locum intelligendum esse de opinione probabili. Habeo multa, quæ reponam: 1. Decreta Congregationum, quamvis alioquin sint maximæ auctoritatis & fideles obligent, non tamen pro definitionibus fidei ab universa Ecclesia habentur. 2. Decretum illud non definit id, quod dicis, nimirum opinionem verè ac certò probabilem etiam si opposita sit probabilior, ut illicitam damnandam esse; innuit quidem, esse aliquas opiniones justo laxiores, quarum aliquas prohibuit, sed negamus, illas esse verè ac certò probabiles, ac proinde tutas in praxi. 3. Dato etiam & non concesso esse definitionem fidei, non propterea declarat in eo sensu locum illum Matthæi secundùm fidem intelligendum esse: nam sæpe accidit; ut in Constitutionibus Apostolicis, Scripturæ loca in aliquo sensu accipiantur, quamvis alioquin Ecclesia minimè declaret, ut legitimum sensum habendum esse: cujus rei multa exempla nobis suppetunt, v. g. in constitutione Bonifacii VIII. quæ incipit, *Vnam sanctam*, locus ille Lucæ 22. *Ecce duo gladii hic*, ad potestatem Romani Pontificis in spiritualia & temporalia significandam applicatur, quis autem dixerit esse proprium illorum verborum sensum cum tantum per allegoriam quandam, ita applicari possit? omitto alia multa similia.

73. PITHANOPH. Sed tolerandum esse non puto, quod dicit, ideo laxam viam à nobis iniri, quia rejectis probabilioribus opinionibus, quæ certæ sunt, oppositas utcumque probabiles amplectimur; nullam enim utcumque probabilem, sed tantùm verè ac certò probabilem tutam esse dicimus; unde illud *utcumque* meram calumniam esse contendo, nonnulli hoc dixerunt, appellare debueras; præterea demus, unum errasse, an cæteri omnes, vel hoc nomine damnandi, qui tamen non errarunt? an quia minimus digitus pedis aliquid sordium contraxit, totum corpus lixivio indiget? demus, Dianam aliquem, vel Joannem Sancium, aut alium quempiam paulò laxiorem fuisse, & aliquas opiniones adstruxisse, quæ tutæ non sunt, quia non sunt certò probabiles, an propterea alii Theologi, qui verè ac certò probabiles dumtaxat approbant, damnandi esse videntur? filii hominum recta judicia judicate: falsum est, etiam, à nobis rejici opiniones certas, quia negamus, & omnes Theologi & Philosophi, excepto dumtaxat Augustino de Angelis, negant, opinionem probabilem certam esse, omnis enim probabilior probabilis est; & implicat in adjecto, non esse probabilem, atque ideò incertam, id est, cum formidine conjunctam.

74. ANTIM. Illud autem præ cæteris displicet, quod adeò temerè nos cum Nestorianis conjungit, utpotè qui duas vias, & duos Christos inducamus, ad hæc jam supra responsum est, reponere possem cum fœnore; illud tamen unum minimè omittam, Hæreticos ferè omnes sub specioso reformationis, ut ita loquar, obtentu, & laxioris disciplinæ restringendæ, errores suos sparsisse; nihil familiarius fuit Novatianis, Donatistis, Luciferianis, quàm ut in laxiores Catholicorum mores inveherentur; sed lingua fallit, manus tamen non fallit; sustineo, ne quid acriùs dicam, perge porrò Pithanophile.

75. PITHANOPH. Probat secundò auctoritate Conciliorum generalium; pro quo, supponit illam opinionem esse probabiliorem, quæ est communis, id est, quam major pars sequitur, nisi oppositæ validioribus rationibus probetur, demus hoc; neque opus erat, ut Basilium, Augustinum, Dalmatium, Concilium Ephesinum in hanc rem laudaret, quia non faciunt ad rem; cum ipsi non agant de opinione, sed de fide; in re autem fidei, sive plures, sive pauciores Catholicè sentiant; perinde est, quia res fidei hominum calculis mutari nequit, damus igitur, illam esse probabiliorem, quæ vel graviore motivo nititur, vel saltem æquè gravi, modò communior sit, nisi pauciores illi, qui oppositæ suffragantur, doctrina, pietate, auctoritate, ac prudentia, seu,

gerorum illarum peritia, plures illos superent; certè unus Doctoris Angelici, vel Suarezii auctoritas centum Baronum, aliorumque hujusmodi suffragiis anteponenda esse videtur.

76. Antim. Nullibi majori opus est prudentia, cautela, diligentia, ut scilicet statuatur, utra ex duabus opinionibus probabilior sit; & verò vix aliquot inter eas, de quibus certò constet, utra ex illis probabilior censenda sit, & si numerentur vota, de omnibus ferè disputatur, utra sit communior; nec juvat, hinc, vel illum auctorem testari de aliqua quod sit communior; quia quæstio facti est, ad cujus decisionem illius auctoritas nihil facit; cum numeratis tantùm calculis decidatur; citat auctores, quos legerit; sed fortè non legit omnes; & si fortè suos aliis referat, non deerit, qui fortè hos illis eodem jure, imò & fortè rectè conjicio, auctor in suis calculationibus errat, nam pro uno qui cum illo sentiat, centum proferre possumus, qui secus sentiunt, imò fortè minimi faciet, cum suo Illustrissimo, cum Wendrokio, Montaltio, Barone, aliisque hujusmodi; sed nos potiori jure non quidem flocci facimus auctoritatis partis Patronos, sed liberè tantùm dicimus auctores, ut numero, ita auctoritate, longè anteponendos esse; sed demus hoc, licèt reverà pro nobis faciat.

77. Pithanoph. Hoc posito, sic argumentatur in conciliis œcumenicis, illud statuitur, pro quo stat vota majoris partis; sed illud est probabilius, quod semper communius; igitur concilia œcumenica sequantur sententiam probabiliorem; majorem probat inductione Conciliorum, Nicæni, Chalcedonensis, Lateranensis III. Viennensis, Tridentini, &c. Hinc autem ratio militat pro moribus; subrides amice.

78. Antim. Quis amabo risum teneat; dum singulorum Conciliorum nomina, ad pompam dumtaxat vulgi personant; distinguendum erat votum decisivum à consultativo, ut vocant; vota decisiva numero solo vincunt; secus consultiva, in electionibus trecenta vota à decem votis superantur; licèt fieri possit, ut novem illa sint potiorum, illius conventus; in quibus discutiuntur primum quæstiones à Theologis; cùm sint vota consultiva, non decisiva, nullibi habent Patres numeri rationem, sed ponderis argumenti; vota Patrum deinde numerantur in quibusdam, nimirum decisiva; nec Patres attendunt probabilitatem, etiam potiorem, quia hoc satis esset, ut res tanquam de fide definiretur; minor enim pars in conciliis majori cedere, & adhærere tenetur cum res alio modo fieri nequeat, nisi fortè more Bohemico procedat, qui tamen in conciliis minimè admittetur; cum fieri non possit, ut omnes omnino sententiant: aliud porro judicium est, vel alia discussio opinionis probabilis; hæc enim non solo auctorum numero censetur, sed ratione potissimùm; unde quamvis, pro qua minor stat auctorum numerus, potiore motivo nitatur, nemo neget, probabiliorem esse eandam esse, electiones mutis calculis peraguntur, conciliorum definitiones, rationes quidem præmittuntur, dum res ipsa discutitur, dum verò definitur, votis numerantur, rationes non ponderantur; miror igitur auctorem istum adeo creperum argumentum, à conciliis ducere voluisse, in quo nihil prorsus concludatur; cum sit à voto decisivo, ad consultivum; quod sanè, vel minimus tyro in Logica facilè observasset; unde non modò demonstrativum hoc argumentum censendum non est; sed ne quidem probabile, cum sit merus & constans paralopismus; descendatur igitur ad aliud.

79. Pithanoph. Tertio probat auctoritate sacrorum Canonum, citatque in hanc rem *reg. jur. 45. in 6. c. si testes 42. c. nullum. c. Iudicantem 30. q. 5.* sed hæc facilè diluuntur; quia ibi tantum sermo est de judiciis & sententiis à Judice ferendis; Judex autem tantùm præsumptionibus agit, quæ in re conscientiæ, nequidquam juvant, ut patet, nec opinioni morali, vel minimam conciliant probabilitatem, quod vero dicit, conscientiam eum locum tenere in foro interno, quem Judex in externo tenet; est mera analogia, & nullo modo conscientia procedit in interno ex præsumptionibus, ex quibus Judex in externo procedit, *c. qui, de pœnitent. d. 6.* in quo Pœnitenti melior Sacerdos, cui confiteatur, eligendus præscribitur, est tantùm consilii non præcepti; tenetur enim pœnitens ad bonum & idoneum, non tamen ad meliorem, vel optimum, ut docent omnes hujus Canonis interpretes; hinc etiam ille, qui videt meliora, probatque, & deteriora sequitur, non semper peccat, ut asserit hic Auctor *pag.* 71. quia non tenemur ad optimum, vel melius; sed tantùm ad bonum; idem prorsus dicendum est de jure civili, quod de jure canonico, & regulæ illæ, quod sententia aptior eligatur. Item in obscuris, quod verisimilius est, ad judicia pertinent fori externi, in quibus ultro fatemur, sententiam probabiliorem eligendam esse, imò minùs probabilem non esse tutam in praxi, ut dictum est alibi, & adhuc infra erit dicendi locus, nihil igitur sacri canones probant adversum nos.

80. Antim. Aliqui perpetuò clamant *templum Domini, templum Domini*, sacros canones, sacros canones, ô, si per charitatem loqui liceret! & ea scribere, quæ jam apud plerosque trita sunt; quam vanus sit sacrorum canonum obtentus, perspicuum fieret! ò utinam hujusmodi homines ad sacrorum canonum ac perfectæ legis Dei observationem adigerentur; in his enim nullum maledicentiæ, calumniæ, odiis, invidiæ, factionibus, ambitioni, assentationibus locum esse viderent; at sustineo, & unum dumtaxat quæro, an sit probabilius, liberam electionum formam turbare, indignos intrudere, insontem persequi atrociter, ab iis pecunias corrogare, quibus pecuniam habere non licet, alium jure quæsito privare, innumeras doctissimis, & piissimis auctoribus affingere calumnias, & eorum loca falsare, dignitates ambire, contra opiniones probabiles scribere, ut ad laxiorem, lautiorem, licentiorem vitam gradus fiat; hæc fortè probabiliora censenda sunt; utinam vel minimùm probabilia; sed ut dixi sustineo; quare pergamus.

81. Pithanoph. Probat quartò auctoritate Patrum; nimirum Chrysostomi *homil. 24. in Matth.* Bernard. *lib. de præcepto, cap. 14.* Ambros. *in Psalm. 1.* August. *lib. de Baptism. cap. 3.* & passim alibi; sed profectò hi Patres non agunt de duabus opinionibus verè ac certò probabilibus; sed vel de veritate religionis & doctrina fidei, vel de opinione periculosa & minimè tuta, vel de duabus partibus, quarum una certa est, altera incerta, crepera, & dubia, vel de libris canonicis; in his omnibus ultro fatemur, partem certam alteri omnino anteponendam esse; nec enim satis est, vel doctrinam fidei esse probabilem, vel conscientiam esse probabilem, non vero tutam, vel talem librum probabiliter esse canonicum, aut ab his, vel illis pro canonico haberi, nisi ab Ecclesia pro tali habeatur & proponatur, non erat tamen quod hujusmodi Patrum locos à Wendrokio Hæretico notorio, Auctor Catholicus exscriberet, in quo saltem ejus prudentiam.

82. Antim. Wendrochius eosdem protulit, & ad

longum exscripsit, immò iis eodem prorsus modo, & ad eundem finem cum auctore isto usus est; quod reverà hujusmodi auctoribus solemne est, qui puros latices non consuluerunt, sed ex impuris novatorum lacunis, omnia fere Patrum & Scripturæ loca hauserunt, qua fide, norunt ii, qui contulerunt, & supra ducentas falsitates adnotarunt; ut ut sit, dicta loca Bernardus Bustrochius jam explicuit in eo libro, quem ita inscripsit, *notæ in notas Guillel. Wendrochii*, & multi alii, tu ipse duobus verbis, rem confecisti; loquuntur enim laudati Patres de fide ac religione, de libris canonicis, de periculo, cui se se illi exponunt, qui sacro fonte tingi diu differunt, item de conscientia dubia, aut de illa opinione, cujus opposita certa est, non tantùm quò ad praxim & usum, verùm etiam quò ad veritatem, illa enim est improbabilis, quæ certæ opponitur; & contestatò iis denuntio, fidem meam tabulis etiam publicis paratus obstringere, nunquam fore ut vel unum alicujus, non dico Patris, sed auctoris Antiqui locum producant, in quo diserte asserat, ex duabus opinionibus moralibus verè ac certò probabilibus, minùs probabilem illicitam esse, nec absque noxa ad praxim reduci posse; dicam amplius, nullum auctorem ex antiquis, vel recentioribus alicujus nominis appellari posse, qui neget, judicium practicum certum esse debere, id est, non judicium illud, quod versatur circa veritatem objecti, quæ reverà est tantùm probabilis, ac proinde tantùm probabile judicium illud, sive speculativum sit, sive practicum, juxta modum explicandi Navarri & multorum aliorum, qui volunt speculativum versari circa veritatem abstractam in genere, practicum verò circa hanc, & hanc veritatem, sub ea scilicet contentam, unde rectè Vasquez illos auctores impugnat, & perspicuè probat; si est tantùm probabile, talem contractum in genere non esse usurarium, esse tantùm probabile, non certum, hunc numero contractum non esse usurarium, sed judicium illud, quod versatur circa usum & praxim opinionis verè ac certò probabilis, quod reverà judicium est illud dictamen rationis, vel ipsamet conscientia; dicam demum nullum esse auctorem, præter unum Bossium, & fortè nescio quem alium, qui neget, opinionem illam probabilem, quæ tuta sit in praxi, certò probabilem esse debere; viderit ergo auctor, qua fide imponat omnibus Probabilistis, iis satis esse quamlibet probabilitatem, quod reverà falsissimum est; ipsi enim volunt, ut opinio probabilis tuta dicatur esse in praxi, illam non tantùm probabilem esse ad speciem, seu tantùm verisimilem, seu verè probabilem, seu probabiliter tantùm, sed omnino certò probabilem; utraque autem sæpe numero sive minùs, sive magis probabilis, certò probabilis est; sed perge ad alia.

83. Pithanoph. Probat quintò auctoritate Scholasticorum, ac præsertim SS. Thomæ & Bonaventuræ, & Joannis Scoti; primus quidem multis locis, sed præ cæteris, celebris & clarissimus locus est excerptus ex *quodlib.* 8. *artic.* 13. secundus *in opuscul. de process. relig. cap.* 3. tertius denique *quæst.* 2. *prolog. sent. in* 4. *d.* 3. *quæst.* 2. *distin.* 17. *quæst.* 1. illum Doctoris Angelici locum multi sanè ita explicuerunt, ut opinioni probabili plurimùm favere videatur, nam *modò ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem quis adducatur, nec se discrimini committit, nec peccat*; hæc postrema est conclusio Sancti Aquinatis; ubi certè non loquitur de dubitatione, seu formidine opinionis, alioquin sibi contradiceret, quod dicinequit; loquitur enim de contrariis opinionibus, iisque circa legem, nimirum, an liceat habere plures præbendas, si autem opinio est, formido est, dubitatio est, idque maximè, si sunt opiniones contrariæ; sed loquitur de dubitatione electionis, usûs, seu judicii practici, quo judico, usum opinionis probabilis licitum esse; quod reverà cum certum sit, si opinio est verè ac certò probabilis, in nullam, is qui agit, dubitationem adducitur, igitur non peccat.

84. Antim. Hunc etiam Doctoris Angelici locum suggessit Wendrochius, qui habet illum *pag.* 76. editionis anni 1658. vel alius fortè, qui ex Wendrochio excerpserat; hunc enim auctorem præcipuè, quamvis alioquin parum æquum, Adversarii nostri compilarunt; tuam porro dicti loci expositionem luculentissimam esse constat; cum diserte concludat D. Thomas, non peccari, quando ex contrariis opinionibus, moralibus scilicet, in nullam dubitationem, ne scilicet peccatum insit, is, qui agit, adducitur, sed reverà certo judicat, peccatum non inesse, in usu scilicet talis opinionis; unde, ut jam prudenter observavit Bernardus Stubrochius, in notis editionis anni 1659. textus magis expressus, ad confutandos adversarios, adduci non potuit; unde mirum accidit, ita illos cæcutire, ut eodem contra nos utantur, & nihil eo planius, nihil evidentius cum suo Wendrochio esse dicant; nec ibi, ut ait Baro, S. Doctor agit de re facti; quia diserte quærit, an liceat habere plures Præbendas, ut jam alii contra Baronem observarunt, hoc enim dumtaxat exemplum in hoc articulo allegat; quod autem dicit, illum peccare, nec excusari, qui facit contra legem & opinionem veram, licèt sit secundùm conscientiam, ita intelligendum est, ut ignorantia sit crassa, vel affectata; nam si laboret invincibili, excusatur, nec quis peccat in eo, quod per ignorantiam inculpatam ignorat; alioquin necessariò peccaret, quod damnatum est ab Ecclesia, in tertia propositione; deinde hæc S. Thom. verba non debent intelligi, nisi de iis, quæ manifestè patet, ex Scriptura vel Ecclesiæ determinatione, esse contra legem Dei, non verò de iis, de quibus certò non constat; ita enim Thomistæ celeberrimi, Fumus, Joan. Martinez, uterque Ledesm. Joan. Tuder, S. Antonin. Sylvester, &c. ut jam ab aliis sapientissimè, observatum atque responsum est, quorum judicium hallucinationi, ne quid acrius dicam, Vincentii Baronis anteponendum esse, constat; itaque quotiescumque sunt duæ opiniones contrariæ, & nulla dubitatio remanet, ne peccatum insit, imò certum judicatur, peccatum non inesse, per judicium practicum, ex S. Doctoris mente, non peccatur; nimirum si nec certam fidem habeamus, nec aliquam dubitationem de contrario illius, quod fit; statuta autem semel opinione verè ac certò probabili, dictum judicium certum ex eo necessariò sequitur, ut fusè ac sæpius à nobis demonstratum est.

85. Pithanoph. Locus Bonaventuræ nihil etiam probat; ibi, enim agit S. Doctor de dubia legis interpretatione, quæ sit periculosa; sed profectò certum judicium, quod nullum peccatum insit, omne periculum arcet, ut patet ex dictis. Loquitur autem S. Doctor de eo, qui se periculo committit, ut dixi, ac proinde ad rem nostram, seu quæstionem propositam non facit; imò exemplum illud, quod affert, interpretationis dubiæ, divini præcepti, de ligno vetito, quam callidus serpens suggessit Evæ, omnino persuadet, eum loqui de illa opinione periculosa, quæ nullo rationabili funda-

fundamento nitatur, & de illa dubitatione, scilicet speculativa, quæ nullum grave motivum dubitandi apponit; ac proinde judicium certum de prudenti dictæ opinionis ferre non potest; vocat etiam hujusmodi dubitatum diverticula, suspectas latrocinandi semitas; unde patet, quàm parum hæc in propriam quæstionem quadrent.

86. Antim. Non memini, ullum esse S. Bonaventuræ opusculum de process. Religiosorum; sed de perfectu Religiosorum, in duos libros divisum, sed quæ auctor exscripsit non lego *cap.* 3. seu primo, quæ secundi libri; ut ut sit, S. Hujus Doctoris verba recte ostendisti, nihil prorsus contra nos facere; verba Scoti in *prolog. q.* 2. diversa sunt ab iis, quæ hic auctor laudavit, ibi enim Scotus tantùm dicit eum peccare, qui peccati periculo exponit sese, & in commentario docti Lycheti *n.* 9. hæc lego, *aut etiam magis probabile esset, quod sit peccatum, modò probabile non sit, quod non esset peccatum, recta ratio suadet, posse quidlibet facere sine peccato: unde,* inquit, *sententia doctorum communis est, licere quandoque sequi opinionem minùs probabilem*; dicit *quandoque*, quia excipit quasdam materias puta Sacramentorum; hanc autem doctrinam vocat *conformiorem communibus principiis & praxi*; quæ nunc etiam, qui ante 170. annos vivebat inter Franciscanos, qui nostram sententiam, immo longè feriorem tenent, & quos P. Dechamps in sua quæstione ritatis recensuit, numerandus est; *in* 4. verò *d.* 3. *quæst.* 1. liberè loquitur de materia, & forma Sacramenti, ubi quæ, dicit, viam tutissimam tenendam esse, si possibilitas adest; quod certè nullus Theologus negat; *in* 4. verò 17. *quæst.* 1. loquitur de necessitate confessionis, & dicit, illam esse viam faciliorem, nimirum tritam, & ab Ecclesia propositam, quam certè nullus omittere debet, ut aliam difficiliorem ineat, continentem scilicet; præsertim cum hac etiam posita, nullas alterius integra maneat: immo, si quis existat nolle adhibere confessionis remedium, nec contritionem, nec etiam attritionem elicere posset, ut testicuum est apud omnes Theologos; ex his constat, quàm multa fides hujus auctoris allegationibus adhibenda sit, utpote qui ea retineat, quæ ad rei substantiam pertinent. Sed pergamus.

87. Pithanoph. Sextò, vel ut ipse ait, septimo quæstiones descendit, quarum hæc prima est; actiones humanæ, inquit, morales, habent pro objecto bonum vel malum, quod est conforme divinæ voluntati, & divinæ legi manifestatæ nobis per scripturam, vel per practicum dictamen conscientiæ, quod est secunda regula actionum moralium; sed hoc non potest non dictare, probabiliorem præferendam esse; quia dirigitur à prudentia, quæ non dictat non potest, probabiliorem alteri præferendam esse; semper enim optima expetit, & inclinat intellectum ad verum; igitur ad verisimilius & probabilius.

Antim. Ite auctor illud S. Theresiæ votum emissum videtur, quod obligat ad optimum; quis porro dicat, prudentiam ferri semper ad optimum; hæc profectò habet positivum, & comparativum, uti & reliquæ virtutes, & nihil vetat, unum actum, unum hominem alio prudentiorem esse, quod dictet, prudentia probabilioris opinionis usum esse licitum, bonum, immo usu opposito meliorem dant omnes; quod verò imperet, atque ita dictet, ut oppositus usus licitus non restet, negant omnes, quia notorium est, & plusquam perspicuum, hominem ad optimum & melius non teneri, præsertim cum hoc loco non agatur de assensu opinioni præbendo, sed de usu opinionis, quem licitum, honestum & prudentem esse certò judicamus; sive minùs, sive magis probabilis sit opinio; modò certum sit, esse probabilem; unde auctor principium manifestè petit; nam sive dicas, illicitum esse usum opinionis minùs probabilis, sive prudentiam obligare ad usum probabilioris, perinde est; immo non deerunt, qui cum actus indifferentes admittant, negent etiam majorem; id est, illum actum malum esse, qui à virtute prudentiæ non imperatur; sed sistamus in prima responsione, quæ nullum dubium post se relinquit.

Pithanoph. Sed quid ad loca Aristotelis pro sua sententia adducta.

88. Antim. Quamvis ea vera sint, nihil prorsus contra nos; nam quod prudentia sit semper cum ratione conjuncta, nobis etiam suffragatur; quia nullam opinionem probabilem esse dicimus, quæ gravi rationis momento non nitatur, ac proinde sufficienti ad prudentem assensum; quod prudentiæ sit optima appetere, non invenio *loco cit.* nimirum 1. *magn. moral. c.* 33. sed demus, ita esse, an propterea negat Philosophus, prudentiæ quoque esse appetere bona, licèt minùs bona; quod prudentia inclinet ad verum, non invenio *in loco cit.* nimirum 5. *Eth.* sed 6. *Eth. cap.* 5. invenio quidem, prudentiam inclinare ad verum, non certum, quod est scientiæ, sed probabile; quod autem ad probabilius obliget, ut ait auctor, ne verbum quidem; unde per petuò principium auctor petit, ac proinde nihil probat, & parum fideliter citat.

89. Pithanoph. Exempla subnectit, sed meo judicio parum idonea, v. g. legislatorem illum prudentem non fore, qui conderet legem, qua opinionem minùs probabilem sequi juberet; ita est, sicille imprudens & nequam esset, qui assereret, quempiam teneri ad minùs probabilem; nemo negat, hominem posse uti probabiliore, si voluerit, immo ad illam ipsum hortamur; non tamen dicimus, ad illam teneri; quia minùs probabilem tutus sequi potest; modò certò constet, esse verè probabilem; religioni ducimus, hoc onus imponere, quod nulla auctoritas huc usque imposuit, immo nec humana quæpiam, in omni actionum genere, imponere potest: Dux etiam exercitus imprudens esset, qui post habita certa spe victoriæ, incertam eligeret; non tamen is, qui licèt probabiliorem spem esse videat, obtinendæ victoriæ, sed cum alio incommodo conjunctam, puta multæ carnificinæ, minùs quidem probabilem, licèt verè probabilem anteponit; item is imprudens qui cùm sciat A esse melius, quàm B. eligit B, si nulla alia ratione moveatur; at si adsit aliud motivum, quod persuadeat, eligendum B, quod quidem bonum sit, sed minùs bonum, quis non videt, B prudenter eligi posse; denique vult, naturam tendere semper ad melius, citatque Philosophum; quasi verò is, qui eligit usum opinionis minùs probabilis, eum usum sibi magis conducere non putet; sed hæc adeò sunt levia, ut refellere quasi tædeat.

90. Antim. Confundit auctor opinionem probabilem, cum spe victoriæ probabili, uti alii cum jure probabili, materia, aut forma probabili, medicamento probabili; & verò non est opinio certò probabilis, quod Dux exercitus, data opera sciens & volens, certam spem victoriæ, incertæ postponere valeat, nisi tot & tanta incommoda, cum ea spe certa conjuncta sint, eamque ita temperent, ut prudentes homines, prudenter omitti & probabili dumtaxat postponi posse judicent; confundit etiam hæc duo, *melius & probabilius*, quæ tamen toto cœlo differunt; nempe melius est & perfectius, contritionem perfectam

cum Sacramento pœnitentiæ conjungere, non tamen necessariò conjungendam esse, probabilius est; Unde, qui adhibet usum opinionis verè ac certò probabilis, hoc revera in iis circumstantiis sibi melius esse putat; alioquin fortè non adhiberet, nec voluntas ratione veri, sed boni ducitur. Quod autem natura tendat ad melius, id est, ad perfectum finem, nihil facit ad rem; loquitur enim Philosophus de appetitu innato, vel de fine, ad quem à natura, nimirum à Deo res creatæ destinantur, non tamen de appetitu elicito, ut ajunt; licèt enim homo ad finem optimum destinatus sit, non tamen omnium optimis ac perfectissimis mediis hunc finem prosequi tenetur; alioquin tenerentur omnes consilia evangelica amplecti; nulla virgo nubere posset, nullus homo uxorem ducere, tractare pecuniam, paulò lautiùs vivere, aut mollius cubare; hæc enim præ aliis minùs bona sunt: satis est igitur, ut homo finem suum prosequatur iis mediis, quæ sint bona, quamvis alioquin non optima, quæ sunt quidem consilii, non tamen præcepti; sed perge.

91. Pithanoph. Ratio demum fundamentalis est, inquit quia qui sequitur in usu, opinionem minùs probabilem, operatur cum conscientia dubia & formidolosa; sed hoc negatur, sic probat; est semper conjuncta cum formidine actuali practica; idem per idem, negatur, sic probat; motiva, quæ relucent in intellectu, hujusmodi formidinem inducunt; negatur, sic probat; valentiora motiva alterius partis movent intellectum; non tamen rapiunt, nec determinant, nec faciunt, ut intellectus se se determinet; quia non potest, sed cum determinetur à voluntate, valentiora illa motiva faciunt quidem, ut voluntas ad illam partem intellectum determinare possit, si velit, non tamen faciunt, quin voluntas ad aliam partem, pro qua etiam proponuntur sufficientia motiva, intellectum determinare valeat; illud autem quod dicit, intellectum non posse non moveri, si per illud *moveri* intelligat determinari, falsum est, immo erroneum; si intelligat tantùm proponi, cognoscique ab intellectu, esse sufficientia ad prudentem assensum, verissimum est; immo hoc judicium intellectus certum est, nec indiget intellectus ad hoc judicium, determinatione voluntatis; cum enim certa probabilitas supponatur, ubi proponitur; necessariò ab intellectu cognoscitur.

92. Antim. Hic etiam confundit multa; nimirum judicium speculativum cum practico; dubium negativum, ut vocant, cum positivo, seu formidine, ut vocant, &c. judicium speculativum, id est, ipsa opinio probabilis, sive magis, sive minùs, cum certa non sit, includit formidinem, non quidem ab ipso judicio distinctam, cum sit ipsemet actus, quatenus non ita firmiter adhæret objecto proposito, quin agnoscat intellectus, errare se posse, tum in probabili, tum in probabiliore, ut ex dictis, perspicuum manet; immo auctor ipse fatetur, formidinem radicalem, seu speculativam, ut vocat, cum ipsa opinione probabiliore esse connexam; quæ nihil est aliud, nisi judicium ipsum speculativum, de veritate objecti obscurè propositi, quod cum certum non sit, eo ipso cum formidine est conjunctum, id est, cognoscit per eumdem actum intellectus, se falli posse; & hæc est formido etiam actualis, quia actu est, cum actu sit judicium illud opinativum, quod intrinsecè, ex natura sua formidinem dicit, id est, incertum est; id est, per illud intellectus firmiter minimè adhæret; at vero judicium practicum circa usum opinionis probabilis, sive magis, sive minùs; cum certum sit, excludit omnem formidinem; quia hoc est de ratione, natura & essentia actus certi; cum autem hoc judicium practicum sit conscientia, falsum est conscientiam esse dubiam, vel formidolosam, quando quis sequitur opinionem verè quidem & certò, at minùs probabilem; nec motivum gravius, quod parti probabiliori competit, destruit minùs grave, minùs probabilis, ut jam dictum est; nec formido, ut ait, est accidens respectu opinionis, sive probabilioris, sive minùs, sive æque probabilis, sed talis est illius natura & essentia; & miror; hunc auctorem ita evertere prima hujus rei principia, ut certum vocet, quod probabile est, & improbabile, quod probabile: Philosophus *lib. 9. de mor. ad Nicomach. cap. 8.* discutit quæstionem illam, nimirum an quis plus seipsum, quàm amicum diligere debeat; duas proponit opiniones, utramque probabilem tantum, ac proinde cum dubitatione conjunctam, eamque appositâ distinctione solvit; igitur opinio cum dubitatione, seu formidine semper conjuncta est; quis hoc negat? sed hoc non facit, quin judicium practicum certum sit, ut dixi; non obstat, sæpe errari ex nimio affectu ad nostra; quia non negamus, quin rationum momenta utrimque ponderanda sit, ponderamus certè, ac Deum timemus, & quod ad nos spectat, non tantùm præcepta, sed consilia sequimur; nec modò ab illicitis, verum etiam à licitis abstinemus; nec curamus assentationibus crescere, aut certè iis optimates prensare, ut jugo religionis excusso, ad sacras insulas illorum ope promoveamur; uno verbo, non malum modò, verum etiam mali umbram, & minimam speciem horremus; at verò quod aliis jugum intolerabile imponamus, quod nulla certa lege constet, jure adduci non possumus, sed ducimus illud religioni: itaque dubitamus de veritate & falsitate opinionis, id est, neutra nobis perspecta est, cum tamen non dubitemus de probabilitate ejusdem opinionis, quam certam supponimus, alioquin usum proscribimus, ejusdem etiam electionem, usum & praxim in dubium non revocamus; unde conscientiam certam esse constat, non dubiam & cum formidine conjunctam; & si vel minimum dubium restet, in conscientia, circa talem usum, nunquam permittimus; ut igitur prudenter assentior opinioni probabiliori, citra certitudinem tamen, quia gravi momento nititur, ac sufficienti ad prudentem assensum, ita minùs probabili prudenter assentior, gravi etiam motivo fretus, licèt minùs gravi, sufficiente tamen ad prudentem assensum, licèt minùs prudentem; prudentia enim suscipit magis & minùs, id est, potest esse major & minor, nemo porro tenetur ad majorem, ut constat; nec est, quod dicat auctor, motivum minùs grave, extingui à graviore, hoc enim jam supra rejectum est, licèt enim momentum majus superet minus, in libra, vecte, aliisque potentiis mechanicis, minus tamen retinet suam vim, & pro rata contra nititur, & affectum majoris retundit ac minuit; cum autem neutrum intellectum vincat, aut rapiat, voluntas aliis motivis ducta quæ ad bonum, non ad verum pertinent, huic, aut illi ad libitum, intellectum applicat.

93. Pithanoph. Octavò probat à pari; non licet; inquit, ministro sacramentorum, medico, Judici, uti opinione probabili, ergo nec universaliter uti licet; nam alias hoc argumentum solutum fuit; frustra igitur denuo solveretur.

94. Antim. Ita est, Antecedens, uti jacet falsissimum est; quamvis enim non liceat, adhibere materiam

dum tantùm probabilem in sacramento, quando
dem certa, nec medicamentum probabile, quando
dem certum, neque ferre sententiam super jure tan-
um probabili; non tamen inde sequitur, quod non
ceat sequi opinionem verè ac certò probabilem,
go quia tantùm pugnamus, etiam ministro sacra-
enti, medico & judici; quia reverà non est opinio
ere ac certò probabilis, quod materia probabili
n liceat in Sacramento, nec medicamento proba-
li, &c. quando scilicet & certa materia, & cer-
um adest medicamentum; distinguitur enim opi-
em probabilis à medicamento probabili; nec est,
quod auctor in hunc modum instet, non licet uti me-
camento probabili, ergo nec opinione probabili;
negatur enim consequentia; cum sint in diverso ge-
nere; nam certum est, quod consequor finem à ra-
tione præscriptum, nimirum honestam & prudem-
em operationem, quando utor opinione certò pro-
babili; cum tamen utens probabili medicamento
certum non sim de effectu dicti medicamenti; unde
illa opinionis est objectum judicii certi, quo cer-
to judico, talem usum licitum, prudentem, honestum
esse; cum tamen usus medicamenti probabilis judi-
cium certum non terminet, sed tantùm probabile;
unde si fortè aliqui dixerunt, esse opinionem proba-
bilem, quod medicus uti possit medicamento pro-
babili, quam tamen minimè admittimus, est tan-
tùm speculativè probabilis, non practicè; id est, non
de certò probabilis, ac proinde in praxi & usu mini-
me sit, juxta illum modum, quo rem hanc aliàs ex-
ponimus.

96. Pithanoph. Inde præcisam duco respon-
sionem; cum enim medicamentum sit tantùm pro-
babile, judico tantùm probabiliter, effectum tuum
futurum, nempe sanitatem ægroti; igitur usum
illum bonum esse probabiliter tantùm judico; usus
autem bonus medicamenti est, quo medicus finem
illum consequitur; unde licitum, honestum pruden-
tem usum illius medicamenti certò non judico, sed
tantùm probabiliter; unde absolutè dico, non licere
uti medicamento probabili; sicuti pariter dico non
licere uti opinione probabili, quando judico tantùm
probabiliter, usum illius licitum & honestum esse, sed
tantùmtaxat, usum approbo, quem licitum, hone-
stum & bonum esse certò judicamus.

96. Antim. Rectè omnino; illud igitur antece-
dens falsum est, cùm reverà in omni materia liceat,
opinione verè ac certò probabili, non tamen pro-
babiliter tantùm, seu speculativè, tantùm probabili;
ubi nulla datur opinio probabilis, quod medicamen-
tum probabili uti medico liceat, aut certè si aliqua da-
tur, non est certò probabilis; ac proinde in praxi non
licet. Præterea consequentia etiam falsa est; nam
circa materia, lege, saltem ex usu & pacto tacito,
certum est, ne quis minister materia tantùm proba-
bili utatur, nec medicus remedio tantùm probabili,
nec Judex jure tantùm probabili; hanc enim pote-
statem Ecclesia suis ministris hac lege confert, &
Respublica id muneris medico & Judici; & si secus
faciant, multantur à republica, multantur ab Eccle-
sia. Hujus autem legis singularis ratio est, nam Sa-
cramentum error non supplet, nec bona fides mini-
stri, secus tamen in actione morali; unde ut saluti
hominum per Sacramentorum vim & energiam ob-
tinendæ Ecclesia consulat, Sacramentum in discri-
men adduci non patitur, vetatque probabilem ma-
teriam, aut formam adhiberi, quæ cum dubia sit, du-
bium Sacramentum relinquit; idem de medicamen-
to dictum sit, quo ad salutem corporum; falsa igitur
est illa consequentia; hinc vides, quanti sit argu-
mentum, cujus antecedens & consequentia multi-
plici nomine falsa esse constat; sed pergamus.

97. Pithanoph. Nonò probat argumentis ad
hominem, ut ajunt, seu ex his, quæ Adversarii ultro
concedunt.

98. Antim. Nimirum ex principiis communi-
bus, quæ ultro ab iis omnibus admittuntur, qui cen-
sent, opinionis probabilis usum licitum esse.

99. Pithanoph. Non ita accipit, sed ex hac, vel
illa assertione scripta, vel edita ab aliquo exiis, quos
Probabilistas vocat, v.g. à Caramuele, Joanne San-
cio, Francisc. Verde, Ant. Diana, Pasqualigo, &c.

100. Antim. Ridiculum est, omnibus impone-
re, quidquid uni, vel alteri imputandum; quasi verò
Vincent. Baro sustinendum suscipiat, quidquid sin-
guli Thomistæ adstruxerunt, immò vel ipse auctor
noster, quidquid Vincent. Baro adstruxit; probemus
tamen.

101. Pithanoph. Doctrina de usu opinionis est
nova, ut Adversarii admittunt, cum Caramuele, in-
quit, ergo non est Apostolica.

102. Antim. Nego antecedens; ipse Caramuel
in Apologia etiam negat; admiserat, inquit, in fun-
damentali; demus hoc, quid tum, quis nostrum se se
obstrinxit Caramueli; in hoc, uti etiam in multis
aliis, à Caramuelis partibus non stamus, cum illi nul-
lo Sacramento simus obstricti; sed profectò ita intel-
ligi debet citato loco, ut velit, controversiam istam
novam esse, antiqui enim hoc tanquam certum sup-
ponebant, & nullum unquam tempus fuit, quo usus
opinionum probabilium non viguerit, modò verè
ac certò probabiles fuerint; sed ab aliquot duntaxat
annis, & hoc fere currenti sæculo, partes inter hæc
controversia paulò acriùs agitari cœpit; nihil aliud
Illustriss. Caramuel dicere voluit; quod autem hanc
doctrinam à centum duntaxat annis ortam fuisse,
dixit, falsissimum est; Lychetus supra laudatus, ante
170. annos vixit, ut supra diximus, hic tamen do-
ctrinam illam disertè docuit, ut & Antiquissimi Al-
bert. Magn. Paludan. S. Antonin. Panormit. Sylvester,
Viguer. Angel. Victoria, Salon. Arragon. immo &
Doctor Angelicus, aliique ferè innumeri quorum
diserta loca tu vide fis apud auctores, ac præsertim
Steph. Dechamps, in quæstione facti: hinc sanè ali-
quis nostræ sententiæ assertores novatores perperam
appellavit, potiori jure, novitatis insimulandus ipse
cum suis, qui vix ante triginta, aut quadraginta an-
nos scripserunt, idque, contradicendi potiùs, quàm
veritatis studio ducti; & verò quatuor aut quinque
illos Philaletum, Merendam, Baronem, Mercorum,
Marinarium, August. de Angelis (alios non appello)
tot ac tantis iisque nobilissimis auctoribus anteponi,
aut certè conferri, dictu & cogitatu perridiculum
est.

103. Pithanoph. Dissidia Probabilistarum red-
dunt sententiam illam de usu opinionis incertam, dif-
formem, & parum sibi constantem; cum tamen op-
posita, sit certa, constans & uniformis, & mira con-
sensione, illius Assertores uno ore glorificent Deum
& Patrem.

104. Antim. Siste parumper, nam vix risum re-
neo, dum miram illam consensionem audio, cum
reverà vix duo ex Adversariis idem dicant; sunt e-
nim, qui probabiliorem certam esse dicant, ut noster
auctor, Mercorus, Fagnanus; alii omnes, ut Baro,
Philaletus, Merenda, Comitolus, probabilem ma-
nere; sunt, qui certam esse tantùm per locum
extrinsecum, ut Mercorus, alii per intrinsecum,

eo quod illius motivum, destruat omnino motivum minùs probabilis ; sunt qui probabiliorem minùs tutam licitam esse dicant, ut hic auctor, & alii ; Baro tamen tutiorem tantùm, etiam minus probabilem licitam esse defendit ; sunt qui probabiliorem etiam falsam licitam esse velint, ut Comitolus, Philaletus; Alii negant, ut hic auctor, cum Wendrochio, qui veram tantùm licitam esse docent : adde quod non sibi constant, nequidem in ipsa definitione opinionis probabilis ; unde in ipsa quæstionis substantia dissident; ut patet ; atque ita uti Saul inter Prophetas, Deum & Patrem glorificant, sed nesciunt quid sibi velint ; præ cæteris Vincentius Baro, qui ea obscuritate ac rerum confusione scripsit ; ut vix intelligi possit, & præter convitia & contumelias omnis generis, nihil prorsus luculentum habeat; jam verò his præmissis recense Probabilistarum dissidia.

105. Pithanoph. Aliqui sine restrictione, in omni materia usum opinionis probabilis admittunt, alii cum restrictione multiplici ; excipiunt enim ministrum Sacramenti, Medicum, Judicem, Bellum, &c.

106. Antim. A nostris haud dubiè hoc præsertim sæculo hujusmodi limitationes additæ fuerunt, unde manifestè constat, ut jam Stephanus Dechamps, prudenter observavit, nostros laxioris Theologiæ auctores non fuisse ; sed potiùs nimiæ laxitatis moderatores, ut ut sit, tenent nostri opiniones illas vel non esse probabiles in dictis materiis, aut saltem, ut dixi, speculativè tantùm probabiles, eo modo, quo supra explicui ; quod autem in qualibet quæstione, sive morali, sive Theologica, auctores inter se dissideant, mirum profectò esse non debet; quamvis alioqui res gravissima sit, ut de Trinitate, de prædestinatione, de divina gratia, &c. cum enim probabilibus dumtaxat argumentis res hujusmodi discutiantur, quid mirum si hinc inde auctores dissideant.

107. Pithanoph. Sunt qui opinionem illam certò probabilem esse velint, ut Spinula; alii probabiliter tantum probabilem ; te fortè magis appositè citasset auctor, utpote qui ex professo qnæstionem illam discusseris.

108. Antim. Quid mea, citavi auctores, & multo plures appellare potui, immo si unum vel alterum, Bossium v. g. & Pasqualigum excipiam, nullum invenio, qui hoc expressè neget, unde nostra sententia, quam fortè à me demonstratam, esse dicerem, si Adversarii demonstrationibus, non tricis & vitiliginibus scholasticis delectarentur, nostra, inquam, sententia communissima est ; licèt unus & alter, iique, præ cæteris, haud dubiè non primarii, dissentiant.

109. Pithanoph. Sunt qui conscientiam certam, seu judicium practicum certum esse velint, alii probabile dumtaxat.

110. Antim. Illa prima est communissima & neminem, alicujus saltem nominis esse putarem, qui secus sentiat ; auctorum turbam congessi in primo congressu ; auxi vero in altero, Vasquez item & Sanchez vindicavi, & nostris partibus adjunxi; pauci fortè qui secus sentirent, negotium mihi non facessunt.

Pithanoph. Sunt qui moribundum excipiant.

111. Antim. Laudanda pietas; sed non adstruenda necessitas ; & ita communiter ; communem autem sententiam defendimus, eamque dumtaxat auctor impugnare debuerat, non verò certas quasdam appendiculas, vel motas à nonnullis quæstiunculas insectari, quæ ad caput rei nihil faciunt ; iis enim, qui hujusmodi restrictiones adhibent, peculiaris aliqua ratio esse videtur, quæ in alio casu non militat. Aliqui etiam ad bellum indicendum restrictionem illam extendunt, pro quo singularis ratio facit, ut sibi persuadent; sed vel est quæstio de nomine vel ita intelligendi sunt, ut de opinione certo probabili, quæ judicium practicum certum pariat, non loquantur; uti reverà certò probabile non est, Bellum à Principe jure tantùm minùs probabili freto, justè indici posse; unde in his nulla est penitus difficultas.

112. Pithanoph. Dissentiunt etiam in eo, quod adstruunt, unius auctoris pii & docti sententiam sufficere, ad adstruendam probabilitatem.

113. Antim. In hoc etiam disputant de nomine; nam. 1. De quocumque auctore gregario, aut triobola uullus dicat, tanti esse illius auctoritatem, ut probabilem faciat opinionem alioquin improbabilem. 2. Si absque ratione aliquid adstruat, dignus profectò non est, ut ejus dictis fides adhibeatur. 3. Si rationem aliquam affert, sed ab omnibus rejectam ac reprobatam, aut certè à majore parte, sufficiens motivum non est, ad conciliandam probabilitatem. 4. Si aliqua ratione fretus, cui reliqui non refragentur, sed gravem esse concedant, inde illi probabilem opinionem esse fatentur, ac proinde unius dumtaxat Doctoris opinio non est; sed hæc adeò sunt facilia, ut mirari satis non possim, cur in his viri alioquin Docti hæreant.

114. Pithanoph. Dissentiunt in multis aliis; 1. Aliqui concedunt, omnem opinionem probabilem tutam esse in praxi, alii negant. 2. Sunt qui velint, quod confessarius teneatur sequi opinionem pœnitentis, etiam minùs probabilem alii dicunt, eum non teneri. 3. Secundùm aliquos subditus tenetur obedire superiori, at secundùm alios non tenetur, licèt habeat pro se opinionem probabilem.

115. Antim. Ad primum cum omnes communiter ultro concedant, præter unum, vel alterum, opinionem probabilem tutam in praxi certo probabilem esse debere ; inde omnes pariter concedent, probabiliter tantùm probabilem tutam in praxi non esse; hoc est, sic enim vocant, practicè probabilem, sed tantum speculativè. Ad 2. si confessarius censeat opinionem Pœnitentis certò probabilem esse, eam sequi tenetur, quoad absolutionem, nec ullus probabilista contradicere ausit ; quo autem peccati genere confessarius delinquat, si pœnitentem absolvere propterea nolit, disputant auctores, at fortè de nomine ; si enim sacramentum cœptum jam sit, & confestarius opinionem pœnitentis certò probabilem reputet, cum simus in re gravissima, tenetur confessarius, etiam non ordinarius, nisi bona fides culpæ illum eximat, idque sub gravi, pœnitentem absolvere; sed quid ad rem nostram, cum sit alia quæstio. Ad 3. denique facilè respondeo, probabilem sententiam illam non videri, quæ liberat subditum ad obedientia, quando id, quod jubetur, perspicuè malum non est ; quia cum certum sit, in omnibus aliis obediendum esse non est probabile, non esse obediendum, in aliquo ex his. Sed perge.

116. Pithanoph. Probabilistæ, inquit, impugnant probabilioritatem argumentis inferioris ordinis, quæ solvuntur evidenter, negatis eorum præmissis à DD. Merenda, Fagnano, Barone, Mercoro, Matinario, aliique

...ssione & quidem rectè, quia probabiliter, cum vel ...auctor sufficiat, ad conciliandam probabilitatem ...juxta eorum principia.

...7. Antim. Si ad strenuam defensionem, negatio ...ris est, ignorantissimus mortalium strenuus ar... ...minor esse poterit, non satis est, quod aliquid ne... ...sse, sed videndum, quàm rectè quàm prudenter ...egetur; negat Vincentius Baro definitionem opinionis probabilis, quæ tamen omnium est, ac præ ...ertim, opinionem probabilem ab aliis actibus in... ...ibilius rectè distinguit; quid quæso demonstrares ...ho hominis, qui definitionem nominis negat? quis ...el Archimedes, vel Apollonius quidpiam illi de... ...nstret, qui neget definitionem Coni, Sphæræ, ...culi, &c. In hujusmodi homines tritum illud ...rinè quadrat, contra negantem principia non est ...gnandum; sed viderint docti Lectores, quomodo ...dicta argumenta solvantur, quæ in superioribus ...ongressibus, tum à me, tum etiam à te exposita fue...

...8. Pithanoph. Ita est, ac præsertim memini, ...ostrillius ratiocinii, quo evidenter concluximus, ...mmunem illam, quæ negat licitum esse usum minus ...obabilis, ne quidem probabilem censendam esse; ...ide cum pro ea stent adversarii, de hoc enim ...nter & illos pugnatur; vide quæso, quo ...e Probabilistæ dici velint, qui longè meliùs ...probabilistæ dicerentur, cum hypothesim, vel ...mmunem improbabilem defendant; sed demon... ...tio illa repetenda non est, quam suo loco satis ...denter exposuimus. Sed pergo, cum paucas ad... ...dum inquit opiniones Probabilistæ restrinxerint, ...ubitarint fere innumeras, simpliciter & absolutè ...ssi sint laxasse conscientias, quod reverà ut ...le malum fugiendum est.

...9. Antim. Nullum est dubium, quin auctores ...in omni fere materia, nonnulla restrinxerint, ...antiqui paulò liberaliùs, aut certè simpliciùs ...uerant; supra ducentas opiniones facilè ap... ...item, tum in Sacramentorum usu, tum in re ...ali, tum circa leges humanas, ex Canonistarum, Summistarum, & antiquorum Theologorum libris excerptas, quas nostri auctores temperamento restrinxerunt; cum iis justo laxiores esse videantur: itaque nec plus justo laxanda est conscientia, atque hoc probamus; sed nimiam aliquorum eorum & licentiam ut Christiani instituti pestem damnamus; nec etiam plus æquo stringenda, ne peccata multiplicentur; turpe certè lucrum, & detestabilis fructum.

...0. Pithanoph. Illa sententia, quæ stat contra ...is probabilem clariùs & probabiliùs aperit viam ...ilitatem, igitur tenenda est.

...1. Antim. Quid est hoc, *probabiliùs aperit viam?* ...qui unquam talia? voluit dicere auctor, expediorem & securiorem viam facit; demus hoc, quid ...de? an fortè ad tutiorem viam omnes obstrictos ...cit? omnes igitur religiosum institutum amplectentur, illudque ex variis, quod perfectius est; ...e negabis, satis cio; illud quippe est consilii, non ...ceptis; pari ergo jure tuam consequentiam nego, ...tu meam negas; ad hoc autem satis est, ut peccatum mortale fugiam; illudque faciam, quod certo ...dico licitum & honestum esse; nec est, quod dicas, ...enius esse, uti probabiliore, quàm minùs probabili: ...um certum, quatenus excludit formidinem, in in... ...bili positum est; igitur certius unum quàm alium non judico.

...2. Pithanoph. Quicumque sequitur, inquit, opinionem minùs probabilem potest errare, in iis scilicet, quæ sunt necessaria ad salutem; igitur amplecti tenetur probabiliorem.

123. Antim. Ille item, qui sequitur probabiliorem potest errare, cum hæc falsa esse queat; sed hic error nihil ad salutem; errat enim intellectus, non voluntas, quæ certè, modò noxam non contrahat, non deflectit à via salutis, ut patet; nec video, quænam sit Dialectica hujus auctoris, qua fiat, ut idem ex illius sententia sequatur, quod ex nostra ipse vult sequi: nam vel neutra tenenda est, quia utraque falsa esse potest; vel utraque licita est, cum neutra voluntatem peccandi periculo exponat, licèt intellectum errori obnoxium relinquat.

124. Pithanoph. Deinde ludit in verbis; ut enim, ait, illa opinio tuta est practicè, quæ tuta est speculativè, ita illa probabilis est practicè, quæ probabilis est speculativè; unde sequitur, etiam judicium speculativum certum esse, si practicum certum esse dicatur.

125. Antim. Scio, nonnullis hujusmodi loquutiones familiares fuisse; sed illud practicè & speculativè diversimodè explicant, ut in primo congressu abundè dictum est; tuta enim aliqua opinio dicitur quo ad usum & praxim; nimirum, si ab usu peccatum, ac peccati periculum removeat; malè igitur tuta speculativè dicitur; malè item, si propriè loquamur, dicitur probabilis speculativè & practicè, si eadem intelligatur? nempe esse probabilem, est grave motivum habere, id est, sufficiens, ad prudentem assensum; atqui si eadem est, sive referatur ad praxim, sive non referatur, idem motivum habet; nec ideo grave motivum habet, quod referatur, vel non referatur ad praxim: malè igitur & impropriè dicitur speculativè probabilis, aut practice; item judicium practicum est certum, si fortè idem sit cum speculativo certò, & viciſſim, & probabile alterum, si alterùm est probabile; hic tamen loquendi modus valde improprius est, &, ut ajunt, abusivus; nam speculativum judicium illud vocamus quod fertur in veritatem objecti, vel in ejus probabilitatem, v. g. *Pactum trium contractuum non est usurarium*, vel, *probabile est non esse usurarium*, sunt judicio speculativa; at verò practicum fertur in usum, praxim & electionem, v. g. licitè, ac sine peccato tali contractu, vel tali opinione, objectiva scilicet utor, sive, usus ille honestus est: unde diversum est utriusque objectum, ut centies diximus. Hinc vides tria judicia diversa, quia sunt diversa objecta: primum est categoricum, & probabile, hoc pactum non est usuratium: secundum modale & certum, probabile est non esse usurarum: tertium categoricum & certum, usus illius honestus est, seu peccatum excludit; duo prima sunt speculativa, quia sistunt in veritate objecti; tertium verò practicum, quia scilicet usum & praxim habet pro objecto; quid mirum ergo, si judicium practicum certum sit, & speculativum tantùm probabile, cum sint diversi objecti; & per abusionem vocis dicamus, opinionem aliquam esse probabilem speculativè, non practicè; nimirum illam, quæ judicium certum practicum habere non potest; quænam autem illa sit, jam sæpe dictum est, nempe illam, quæ non est certò probabilis: si hæc adversarii nostri intelligerent, rem istam haud dubiè ad sua principia reductam esse viderent; nec eadem, uti faciunt, ad nauseam toties regerent.

126. Pithanoph. Addit Auctor, ideo Medicum non posse uti probabili medicamento, omisso probabiliore, quia æger habet certum jus, ut ei omni

meliore modo succurratur ; sed quilibet , inquit, habet certum jus , ut suæ animæ succurrat , omni meliore modo; igitur minus probabili uti non potest.

127. Antim. Hic denuo confundit probabile medicamentum, cum probabili opinione; deinde cum jus sit ad alterum , nemo adversùs se ipsum jus habet ; præterea tenetur quilibet suam salutem procurare, non tamen meliore, seu perfectiore modo; alioquin quivis teneretur amplecti statum religiosum; igitur ut salutem quisque suam procurare tenetur, ita nihil facere, nihil omittere debet, quod eum à dicto fine obtinendo arceat, id est , à peccato abstinere; uti reverà abstinet , dum opinione verè ac certò probabili utitur; cum certò judicet, peccatum non inesse ; abs re igitur dictus auctor hujusmodi argumentis ad hominem, ut vocat, nostram sententiam impugnat ; nec enim omnia illa defendenda suscipimus, quæ vel Joannes Sancius , vel Antoninus Diana, vel Franciscus Verde , vel alius quispiam laxioris Theologiæ assertor, aut simul illi omnes adstruxisse dicuntur : præterquam quod, ut ex præmissa enumeratione perspicuum fit, consequentia facilè negatur.

128. Pithanoph. Ultimò tandem suam sententiam probat, ex absurdis, quæ ex nostra tanquam ex infecta radice pullulant; omissis autem illis , inquit, quæ D. Fagnanus in suis eruditissimis Commentariis, & Joan. Gonet, in sua dissertatione egregiè intulerunt, noster auctor, ut illustrium virorum Societate inclarescat , (sunt ejus verba) illud unum maximum & palmare, infert; quod liceret quamlibet opinionem, quantumvis laxam , in praxim reducere , si liceat opinionem minùs probabilem sequi ; nulla enim assignabilis est , quæ non sit aliquo modo probabilis ; quia scilicet ab aliquo auctore asserta , & aliqua ratione instructa; v. g. possemus sequi omnes propositiones ab Alexandro VII. damnatas, aut saltem aliquot ex illis, cum singulæ ab aliquo saltem auctore assertæ sint ; eas tamen Alexander ut falsas & improbabiles reprobavit, hîc demùm subnectit illarum propositionum Elenchum.

129. Antim. Ut aliquid justo S. Inquisitionis decreto detrahere non leve piaculum est ; ita quidpiam addere ; injustum , dixi fere temerarium; illas certè propositiones damnat , & prohibet , tanquam scandalosas ; non tamen tanquam falsas , & improbabiles ; cum hæc in decreto non legantur; falsas quidem, & multo magis improbabiles reputo, & nullo modo, etiam semoto isto decreto, ad praxim reducendas , ferri tamen non potest, quod hic auctor imponat iis , qui prædictum decretum non viderunt, & diserte dicat, eas à S. Congregatione tanquam falsas & improbabiles damnatas fuisse, cum tamen in decreto, tamquam falsæ & improbabiles minimè damnentur, sed tantum tamquam scandalosæ, vix scio, utrùm opinio probabilior id permittat, certè minùs probabilis non permitteret.

130. Pithanoph. Inepti aliqui Parisiis & Lovanii, ubi prodiit hoc decretum , in vulgus illico sparserunt, Doctrinam moralem Jesuitarum Romæ fuisse confixam , uti etiam idem ab iis sparsum fuerat, quando Guimenii liber confixus est, & paucis ante annis Apologia Theologorum moralium Roma prohibita, sed quod ad illas spectat quæ in prædicto decreto continentur , auctores societatis D. Dubois Doctor Lovaniensis ab hac calumnia vindicavit, quamquam , ut verum fatear , aliquas nostris auctoribus, indulgentior sanè, concessit, quamvis ab iis immunes esse constet, ut singulari opusculo jam ostensum est, quod verò ad illas attinet, quas Guimenius congessit, quisquis vel legere novit auctorum nomina, & diserta loca, nostras non esse, statim comperiet : Denique ne unam quidem ex his quadraginta quinque confixis , in Apologiæ libro reperiet, sed de his, in decade historiæ Theologiæ moralis, in qua describitur , & narratur quidquid ab anno 1656. huc usque in hoc genere gestum est, unius & alterius hujus decadis libri mihi copia facta est, consilium summoperè placuit, & sanè multum , interest Reipublicæ Christianæ & literariæ, ut posteri nostri sciant , quid & quomodò res tanti momenti successerit.

131. Antim. Omnia tempus habent & locum, & cum sit fortissima veritas, eam tandem diffatis falsitatum & calumniarum tenebris, suum locum habere, nec non triumphare par est, sed ad id , quod auctor opponit , breviter & facilè respondeo, falsissimum esse ex nostra sententia illud absurdum sequi, quod ipse nobis perperam imponit, nulla prorsus, nulla ex confixis propositionibus , semoto etiam decreto, juxta nostræ sententiæ rigorem, ad praxim reduci posset , quia nulla certò probabilis à nobis reputabatur , notoria igitur calumnia nobis imposita , innumeras enim opiniones reiicimus, atque damnamus , igitur falsum est nullam esse assignabilem, quæ à nobis probabilis non reputetur, nempe nobis satis non est , ab aliquo auctore quidpiam assertum esse, etiam cum aliqua ratione, nisi hæc adeo gravis sit & tanti momenti , ut ad prudentem assensum sufficiat; in auctoribus autem doctrinam, pietatem, prudentiam, peritiam longo usu comparatam, sincerum veritatis, non factionis studium, aliaque id genus , quæ in primo congressu describimus, ac præsertim maximam in allegationibus fidelitatem desideramus ; quam enim fidem Baroni cuipiam, vel alteri ejusdem farinæ, qui mille impostoras aliis auctoribus affingit, falsatis eorum locis, habere possumus? & quidnam de iis hominibus sentire, qui eadem opera, eodemque stylo, in probabiles opiniones, per fas , & nefas invehuntur, & ea scribere ac fingere non dubitant, quæ nullus etiam laxissimus Probabilista unquam admittat, ut ut sit , prædictum absurdum ex nostra sententia nullo modo sequitur, nec quidpiam aliud, quod cum recta ratione, fide, religione ac disciplina Ecclesiæ probè non consentiat; cum nullam opinionem admittamus ad praxim, quæ non sit certò probabilis, & nullum judicium practicum , quod non sit certum.

132. Pithanoph. Timeo, ne fortè hic congressus in longum plus æquo protrahatur; si reliqua ejusdem auctoris in eo velimus discutere; quare in alium congressum remittenda esse putarem.

133. Antim. Bene mones; præsertim cum aliqua explicanda esse videantur ad sacros canones pertinentia, quæ novam fortè diligentiam postulent, serotinis horis lustrabo denuo textus illos, quibus adversarii nostri nituntur, & ni fallor evincam; nobis potiùs favere; crastina igitur die, pomeridianis horis, si huc adveneris, reliquam hujus libelli partem, eadem, opinor, facilitate refellemus, qua priorem hodie refellimus; vale igitur Pithanophile & diligenter adnota, quæ in hoc congressu digessimus, ut amicis nostris illorum copiam facere valeas.

134. Pithanoph. Ne quæso dubita; nihil omitti; id

idem penſi à te impoſiti libenti animo ſuſcipio; vale Antim.

DIALOGUS IV.

De Opinione probabili.

In quo eadem materia diſcutitur, & idem auctor refellitur.

1. ANTIM. TEMPORI adfuiſti; Pithanophile; te unum præſtolabar; ſed quæſo te ne quis te interpellet, ſecedamus in proximum hortum, & in umbra conſedeamus.

2. PITHANOPH. Quotidiano prudens occurris incommodo; mirum enim quàm multi, ſingulis pene horis interpellent, & multas horas tibi ac tuis Muſis eripient, quod certè, ut ingenuè fatear, interdum minùs patienter fero.

3. ANTIM. Quid faceres, debitores omnium ſuorum, id quoque inſtituti à me ſuſcepti, & muneris hujus creditii ratio exigit; indoles etiam mea eò inclinat, & ita à natura comparatum me ſentio, ut Muſis otioſis tempus ultro ſubtraham, quando vel mutua neceſſitas, vel ſpontanea etiam charitas id poſtulat; ſed accipe librum, & diſcuſſionem ſuſceptam inſequamur.

4. PITHANOPH. Argumenta illa jam plenè diluimus, nec hic auctor addenſarat, ut ſententiam ſuam tueatur; & quia prædictis argumentis ſubnectit reſponſiones illas, quibus noſtrarum partium argumenta diluere conatur, erit fortè operepretium, hujuſmodi reſponſiones in examen vocare, ſi tamen per te licet.

5. ANTIM. Per me liſet omnino inde quippe illius meæ auxilio ſaltem adminiculo carebit; incipe igitur, & exprome illas, eo, quo jacent ordine, ne quid incautis excidat.

6. PITHANOPH. Prima ratio pro noſtra ſententia adducebatur, quod Chriſti jugum ſit ſuave & onus leve, & mandata ejus gravia non ſint; quod præterea humanæ in benigniorem partem ſemper ſolent; quod cum ſit quaſi moraliter impoſſibile diſcernere ſemper probabiliorem, Deus moraliter impoſſibilia non jubeat: ad hæc reſpondet deſinitum fuiſſe à Chriſto, ſalutis viam arctam eſſe ac difficilem, idque abſolutè ac ſimpliciter, juxta decretum Inquiſitionis, de quo ſupra; jugum verò illud eſſe grave ac ſuave, non abſolutè, ac ſimpliciter; ne Scripturis contradicat, ſuave, inquam, amanti, nam charitas omnia ſuperat.

7. ANTIM. In dicto S. Inquiſitionis decreto, quod certum non eſt deciſio fidei, ne unum quidem verbum reperio, quo ſignificetur, definitum eſſe à Chriſto ſimpliciter & abſolutè, arctam eſſe viam, ſecundùm quid verò, & cum limitatione, ſuave jugum eſſe: imaginantur quæſo Interpretes ſacri, nullam illi repugnantiam inveniunt; ſed bene intelligunt, arctam eſſe viam, & ſuave jugum; arcta quidem, ut jam dixi, ſi cum ſumma illa facilitate comparetur, qua mortales in viam perditionis abeunt; arcta etiam, quia deſideria carnis reprimere, tentationes Diaboli ſuperare, & frequentiſſimas peccandi occaſiones quatè fugere debemus, ut ſaluti noſtræ conſulamus. Jugum verò ſuave dicitur, quatenus cum alio jugo legis antiquæ tantum non intolerabili comparatur, vel quatenus uberiore divinæ gratiæ appulſu delinitum, quaſi à facie olei computreſcit; igitur & arcta eſt via, & ſuave jugum, per comparationem quandam, quatenus ſcilicet hoc quidem cum graviore ac duriore, illa verò cum laxiore, ſeu patentiore comparatur; quamquam utrumque facilè amanti, & nihil difficile mitibus, nihil aſperum humilibus; unum certè ab altero temperatur; jugum quidem eſt, ſed cum ſuavitate conjunctum, ſuavitas eſt, ſed nunquam ſine jugo, quo ſubjectionem ſignificat, ac proinde à ſervandis Dei & Eccleſiæ præceptis neminem eximit, cæterùm reliqua ſuavia & facilia; pari modo arcta eſt via, quæ ducit ad vitam, via ſcilicet mandatorum Dei; arcta, inquam, eſt via, id eſt, multi obices ſuperandi; quàm multa enim ſaluti noſtræ opponunt ſeſe, & arduum, vel arctum reddunt virtutis iter; Chriſti tamen gratia in viàs planas aſpera reduxit, & totum iter complanavit.

8. PITHANOPH. Illud porro de legibus humanis, quæ in benigniorem partem inclinant, *l. benignus, ff. de leg.* & *c. final. de tranſacto*; ita cum Mercoro explicat, ut de infligendis pœnis intelligendum ſit; at ſi quò ad pœnas, in benigniorem partem leges inclinant, potiori jure, quò ad obligationem culpæ; lex enim quæ eſt juſtitiæ regula, pœnam culpæ adæquat; ſi ergo inclinat in mitiorem partem, quò ad pœnam, inclinat etiam quò ad culpam, vel obligationem culpæ; qui vult enim effectum, vult cauſam; nec aliam explicationem Doctores admittunt.

9. ANTIM. Ita eſt; cum enim lex omnis liget, ut ajunt, ſi nimium ſtringat, non ligat tantùm, ſed torquet; unde juxta ſanctum naturæ inſtitutum, & commune pronunciatum, in ſummo ſtrictiſſimæ ſignificationis rigore non ſunt accipiendæ, ſed mitiùs & benigniùs; ligant ſanè atque obligant; non tamen ita laxo, vel arcto nodo, ut vel inde minimè ligare, vel inde torquere potiùs, quàm ligare cenſeantur; eſt modus in rebus, & medium tenuere beati; itaque nec ſummus ille rigor tenendus opinionis probabilioris, qui reverà quantus ſit, vix ac ne vix quidem dici poteſt; paucas enim, & fere nullas opiniones verè ac certò probabiles habemus, de quibus conſtet, utra probabilior cenſenda ſit, v. g. utrùm liceat ſequi opinionem minùs probabilem, dico, illam eſſe probabiliorem partem, quæ aſſerit; Adverſarii verò illam, quæ negat, utrùm dubium votum teneat; dico, eſſe illam, quæ negat, illam verò illi, quæ aſſerit; utrùm lex dubia obliget; Auctor dicit, eam partem probabiliorem eſſe, quæ aſſerit; ego verò, illam, quæ negat; utrùm pactum trium contractuum ſit uſurarium; Adverſarii probabilius tenent, uſurarium eſſe, ego minùs probabile, idem prorſus in aliis; quid ergo faciet anceps animus? ſi enim teneor ad probabiliorem, quamvis hæc probabilior à me reputetur, mihi tamen reſtat aliquod dubium, cum oppoſitam alii probabiliorem eſſe dicant; quid faciam miſer in his anguſtiis? in quibus hinc & inde peccandi neceſſitas quædam imminet.

10. PITHANOPH Auctor argumentum retorquet; dicit enim difficilioris eſſe operæ, probabilem ab improbabili diſcernere, ut vel ipſe Caramuël fatetur à Barone relatus.

11. ANTIM. Noli quæſo citare Baronem, cujus fides adeo mihi ſuſpecta eſt, cum eam centies & millies proſtituerit: quod verò ad Illuſtriſſimum Caramuëlem ſpectat, hominem vereor, ſed omnes illius aſſertiones defendendas non ſuſcepi, quod ad rem ſpectat,

ſpectat, ſumus in alia navi; nec enim de probabilitate dubitare poſſumus, qui ce tam dumtaxat probabilitatem in praxi admittimus, & tantùm probabilem reiicimus; unde profectò non ſumus in ancipiti, nec dubitare poſſumus, an ſit probabilis, uti adverſarii jure dubitare poſſunt, an ſit probabilior; & non difficilis eſt operæ, homini docto, certò probabilem ab improbabili, vel probabiliter tantùm probabili diſtinguere; ſi enim auctores omnes alicujus nominis probabilem eſſe fateantur, licèt illorum aliqui, etiam multi oppoſitum ſequantur, quia fortè probabiliorem eſſe putant, certum eſt moraliter, probabilem eſſe; dixi auctores alicujus nominis, ut omittam quiſquilias; ſunt enim aliqui, eorum præſertim, qui ſolo factionis ſtudio ducti ſcripſerunt, quorum nulla auctoritas cenſenda eſt in foro Prudentum.

12. Pithanoph. Omnes igitur auctores priùs legendi ſunt; quod certè graviſſimum onus reputatur; nempe, ut quis ſciat, ab omnibus auctoribus aliquam opinionem probabilem cenſeri.

13. Antim. Non quidem omnes, ſed præcipui, ab his enim reliqui laudantur, his præſertim temporibus, quibus pro more, paginæ allegationibus implentur: Præterea, nequidem auctores omnes præcipui legendi ſunt; ſtatim enim vir doctus, ponderatis rationum momentis, quibus aliqua opinio innititur, judicat eſſe gravia, aut levia; imò ſi dubitat, an ſint gravia, dubitat, an dicta opinio ſit probabilis; itaque licèt ea motiva ea non ſint, quæ ſufficiant ad certum aſſenſum dictæ opinioni objectivæ præbendum, & ad rapiendum intellectum, v. g. ad cognoſcendum evidenter, pactum trium contractuum uſurarium non eſſe, intellectus tamen certò cognoſcit, dicta motiva eſſe gravia, ac proinde ſufficientia, ad prudentem aſſenſum, ex quo, ut vides, ceſſat difficultas: accedit, quod vir doctus ſtatim explorat, an ſit aliquod motivum grave, quo adſtrui poſſit, dictam opinionem eſſe improbabilem, ſi enim nullum eſt, certum eſt, probabilem eſſe, cum jam adſit motivum grave ſufficiens ad prudentem aſſenſum, ut autem eò redeat, unde paulò ante deflexit oratio, prudens quædam mediocritas, ut in cæteris humanæ vitæ officiis, ita etiam in hoc adhibenda eſt, unde nec ſummus ille rigor, qui ad probabiliorem ſemper obliget, admittendus, nec ſumma illa relaxatio toleranda, quæ omnes & ſingulas opiniones utcumque, nimirum probabiliter tantùm probabiles, ad praxim admittit, utraque extremitas diſplicet, illa quidem, quia ipſi repugnat conſcientiæ, quæ certò judicat, abeſſe peccatum ab uſu opinionis, minùs quidem, at certò probabilis, cum tamen ille rigor inculcet conſcientiæ peccatum in dicto uſu ineſſe, hæc verò, quia relinquit dubiam conſcientiam, id eſt, cum formidine, ne peccatum inſit, nos media quadam & tutiſſima via incedimus, nam & nimiam illam laxitatem caſtigamus, quia nullam opinionem, niſi certò probabilem in praxi admittimus, ac proinde conſcientiam certam habemus, & nimium illum rigorem temperamus, quia minùs probabilem licitam eſſe dicimus, quotieſcumque certò probabilis eſt.

14. Pithanoph. Rideres, Antime, ſi auctoris verba tibi recitarem, vult enim opinionem probabilem eſſe probabiliorem, reſpectu improbabilis, & opinionem probabilem eſſe mediam, inter probabiliorem, & improbabilem, vix enim percipio, quid ſibi velit: nam probabilis & probabilior dicuntur reſpectu ejuſdem objecti, & partium contradictoriarum, v. g. votum dubium non obligat, votum dubium obligat, en tibi duas tantùm propoſitiones, vel utraque probabilis, vel utraque improbabilis, vel altera certa, & altera improbabilis, ſi utraque probabilis, vel æque, vel altera probabilior, quo revera caſu probabilis cum improbabili conferri non poteſt, ſed tantùm cum æquè probabili, ſi utraque æquè probabilis, vel cum probabiliore, ſi altera probabilior, ſi utraque improbabilis, nulla comparatio cum probabili, vel probabiliore inſtitui poteſt; ſi altera certa, nulla etiam cum probabiliore, vel minùs probabili; unde non video, quid ſibi velit.

15. Antim. Quid amabò ſibi vellet, cum repugnantia loquatur; nunquid enim non repugnat, probabilem eſſe probabiliorem reſpectu improbabilis? ſi enim altera contradictoriarum eſt improbabilis, alteram probabilem eſſe repugnat: nam vel eſt certa, vel fortè improbabilis; deinde repugnat, probabilem eſſe probabiliorem non probabili; viden, quò tandem falſitas.

16. Pithanoph. Non bene intelligo id, quod dicis; ſi altera eſt improbabilis, alteram probabilem eſſe repugnat: nam vel certa, inquis, vel improbabilis, quod certa ſit, intelligo; v. g. ſi hæc, *votum dubium non obligat*, certa eſt, altera nimirum hæc, *votum dubium obligat*, eſt improbabilis, & viciſſim; non video igitur, quomodò dixeris, illud vel improbabilis.

17. Antim. Itane verò tibi excidit, quod paulò ante dixeras; nimirum, utramque partem improbabilem ſtatui poſſe.

18. Pithanoph. Memini, in dubio ſcilicet perfectè negativo, v. g. ſint hæ duæ, *aſtra ſunt paria*, *aſtra non ſunt paria*; neutra eſt probabilis, utraque igitur improbabilis, ſed cur illud *fortè* addidiſti.

19. Antim. Haud abs re, meo quidem judicio; quia propriè loquendo, non ſunt opiniones, opinio enim opinandi actum dicit; hîc verò opinari non poſſumus, quia nullum prorſus motivum affulget; opinari autem ſine motivò, nequimus; unde dixi *fortè*; quare ſi utraque pars eſt verè & propriè opinio, potiùs dicerem, ſtante altera improbabili, alteram certam eſſe, ſed perge.

20. Pithanoph. Reliqua reſponſionis omitto, quæ potiùs ad piam meditationem & concionem quam diſſertationem Scholaſticam reducenda ſunt; dicit enim, prudentem virum difficultate terreri non debere; præſertim cum aliæ multæ ſint difficultates, v. g. in diſcutienda conſcientia, in eliciendo contritionis actu, &c. quibus opera noſtra meritoria & pretioſa evadunt; ad quid porrò hæc? quaſi verò multas difficultates eſſe, negemus, in vita Chriſtiana inſtituenda, in temperandis affectibus, frænandis cupiditatibus, caſtigando corpuſculo, aliiſque hujuſmodi; ſed hæc quid ad rem? admittimus, amplectimur, oſculamur, pro Chriſti amore, difficultates illas, quas divina fide docemur, admittendas eſſe; ſed cùm nimium illum rigorem, ſeu veriùs lanienam & carnificinam conſcientiæ, pauci aliquot Neoterici, noti omnes, ad maximam animorum perturbationem, quo fine, Deus ſcit, inducere voluerint, quæ nec divina fides, nec gravis ratio, nec Doctorum hominum conſenſus perſuadent, jure ac meritò repugnamus, pro antiquo uſu retinendo. Sed his omiſſis, ad ſecundum argumentum ductum à trito illo axiomate, qui ſequitur opinionem probabilem, prudenter operatur, ita reſpondet, in primis, axiomata negari poſſe; quia non ſunt articuli fidei, citatque in hanc rem *dici de omni*, *dici de nullo*, & *quæ ſunt*

eadem

dum ait tertio, &c. Secundò illud tantùm ea casu admittit, quo probabili illud stet pro lege.

25. Antim. Ab hoc ultimo incipio, quod serium videtur, quia prima illa per jocum dici, putarem, cum aliquæ ridicula sint; & liberè dico, distinctionem illam ab Adversariis nostris toties decantatam, qua dicunt opinionem verè ac certò probabilem stare posse, vel contra legem, inanem, futilem & chimæricam esse, ac fieri non posse, ut opinio sit verè & certò probabilis, & contra legem, unum enim per se & intrinsecè aliud excludit; nempe si lex aliquid certat, nullum esse potest rationabile motivum, quod certum esse persuadeat; si enim lex est, eo ipso certum est, & nullum motivum facere potest, ut sit certum.

26. Pithanoph. At si lex dubia sit, id est, dubitari possit an lex sit; in hoc quippe casu adversarii nostri loquuntur.

27. Antim. Lex dubia non obligat, ut centies dictum, & est communis sententia, ut docent Henriquez, *lib. 8. de Eucharist. cap. 45 num. 3. in comment.* & P. Suarez, *tom. 3. p. disp. 40 sect. 5. num. 15.* Tom. 2. *disp. 12. sect. 5. num. 7.* ubi dicit, generalem regulam, legem dubiam non obligare; Sanch. *lib. in Decalog. cap. 10. num. 32.* Villalobos *tom. 1. Summ. tract. 1. diff. 21. num. 4.* Eman. Sà *verb. dubium*, Tom. Salas *tract. 8. disp. unic. sect. 25. num. 258.* Gabriel Palao *tract. 1. disp. 3. punct. 7. num. 1. & 2.* Tom. *lib. 1. tract. 4 c. 20. num. 4.* & multi alij; ratio autem dixi aliàs, quia causa incerta, certum effectum, id est, certam obligationem non parit; neque certum officium.

28. Pithanoph. Semper miratus sum, Patrem esse, aliquin tam sæquum, & à probabilibus opinionibus non valde alienum, in hoc tamen requirit, cum differè sentiat, legem dubiam obligare.

29. Antim. Alij etiam non pauci mirantur; ego non miror, quia Vasquez considerat hominem capiti positum, atque suspensum, absque ullo alio, cum hoc præcisè dubio, an lex sit, aut non sit; quod idem est, an peccatum insit, aut non insit; de hoc enim dubio Vasquez intelligit, ut patet; qui profectò rectè sentit, quia posito dumtaxat dubio, negativo scilicet, absque alio judicio directo, si faciam illud, quod per legem dubiam vetor, aut de quo dubito, utrùm eò lex extendatur, operor cum conscientia verè dubia, dubio scilicet negativo, ut dixi, quod est propriè dubium; & ait Vasquez, inhærendo suis principiis, quod scilicet voluntas ex duobus æqualiter propositis, unum sequi non valeat; quæ certè principia cum falsa sint, mirum esse non debet, si doctissimum illum autorem induxerint, ad falsum ex falsis deducendum; cæterum ita rem se habere mihi persuadeam, illud est præ cæteris, quod habet; *disp. 63. cap. 3. num. 8. in fine*, nullum ex scriptoribus Scholasticis à se inventum, qui oppositum asserat; imò expresè dicit idem, quando dubitatur, utrùm sit lex aliqua, an non, & solùm agitur de periculo peccandi; igitur in conscientia dubia tantùm loquitur; dubia, inquam, dubio illo negativo; nulla scilicet affulgente probabilitatis luce, qua dubium illud abigatur; aliquin nunquam dixisset, nullum esse, qui sentiat, legem dubiam non obligare; cum revera negari non possit, quin hæc sit opinio valde probabilis, imò longè probabilior opposita & communior, sive rationum momenta, sive Doctorum, qui stant pro illa, autoritatem ponderemus; Suarez, Sanchez, Henriquez, Castro Palao, Layman, &c. aliis profectò post ponendi non essent; si ergo constet, esse opinionem probabilem, Vasquez negare non poterit, juxta sua principia, quæ habet *disp. 62. cap. 4.* ubi asserit, posse quem sequi opinionem minùs probabilem, & minùs tutam, id est, supposito falso illo fundamento, quod quis probabili, saltem creditæ, adhærere queat; unde juxta hunc autorem, potest quis, dum probabiliori adhæret, sequi in praxi, aliorum minùs probabilem, sed de his satis.

30. Pithanoph. Pergratum certè mihi accidit, rescire ex te, quomodo utraq; Vasquis sententia conciliari possit; illud certè principium, circa libertatis usum, hominem illum, alioquin doctissimum, ad eas conclusiones eliciendas obstrinxit; quæ à cæteris reprobantur, uti & principium, ex quo sequuntur; & verò libera voluntas eligere potest majus, minus, & æquale bonum. quandiu de finito bono agitur, & intellectum determinare potest, ad præbendum assensum probabiliori, æquè ac minùs probabili; itaque cum proponatur voluntati hæc opinio, ut probabilis, *lex dubia non obligat*, voluntas ad præbendum assensum, intellectum determinat, qui etiam certò judicat, illius usum, licitum, honestum & prudentem esse; unde hic non agitur de periculo peccandi; Vasquez igitur de hoc casu non loquitur, sed quæso, dilue primam responsionis partem.

31. Antim. Nesciebam profectò, axiomata ideo negari posse, quia non sunt articuli fidei; miseri Geometræ quid tandem vos, si à quopiam axiomata vestra negentur; adducit autem in hanc rem tria axiomata, *dictum de omni*, *dictum de nullo*, & *quæ sunt eadem, &c.* & sic opponit contra primum, quidquid affirmatur, inquit, de universali distributo, v. g. de homine, non affirmatur de singulis, v. g. de Petro, Paulo, &c. nam de homine affirmatur, quod sit species, quod tamen de Petro, vel Paulo dici nequit; fallit igitur hoc axioma; sed quæso, te illud subjectum *Homo*, de quo prædicatur species, estne universale distributum? an fortè dici potest omnis homo est species? pari modo contra *dictum de nullo* opponit, negatur de homine, inquit, universaliter distributo, quod sit individuum, quod tamen negari non potest de Petro, Paulo, &c. itane verò? hæc propositio universalis, nullus homo est individuum, vera esse, aut dici non potest? sed per jocum ab eo dicta esse, mihi facilè persuadeo: opponit deinde contra illud tertium, *quæ sunt eadem, &c.* quod primum omnium esse dicit, & duo illa prima in eo fundari: Pater, inquit, & Filius sunt idem cum divina essentia, non tam inter se; addit alia exempla, præsentia & futura sunt præsentia æternitati, non inter se; duo sunt socij, vel amici uni tertio, non tamen inter se; falsum est primò, illud axioma omnium primum esse; cum ne Aristoteles quidem illius meminerit in analyticis, ubi duo illa dumtaxat præmisit, quasi duo certissima principia, quibus artem analyticem, quam geometricè demonstravit, inædificaret; de illo tertio in topicis tantum meminit; unde facilè crederem, ad illud tantùm reduci syllogismum expositorium; Petrus est homo, Petrus est albus, ergo aliquis homo est albus: nam aliquis homo, & aliquis albus sunt idem cum Petro, ergo sunt idem inter se; ad illud verò à Trinitate petitum, respondeo, Patrem & Filium non esse idem cum essentia, ut sic loquar, distributa, id est, adæquatè sumpta; ad illud de æternitate, nec præterita, nec futura sunt adæquatè præsentia æternitati; deinde princi-

principium ad aliud genus, nempe ad tempus, locum, traduci non debet: nam Petrus est præsens Deo, item Paulus, licèt hic absit à Petro, ad quantitatem optimè traducitur; nam quæ sunt æqualia uni tertio, sunt æqualia inter se, quod est Geometricum; sed frustra in his, transi ad alia.

28. PITHANOPH. Tertium argumentum ex eo petitum, quod Sedes Apostolica in concedendis dispensationibus sequatur aliquando opiniones minùs probabiles, ita soluitur. Negando, quia Clemens V. in Concilio Viennensi testatus est in decreto fidei, se amplecti probabiliorem. 2. Quia jus Canonicum seu Pontificium probabiliora tenenda esse, præscribit. 3. Quia in dict. S. Inquisitionis decreto declarat, sibi displicere modum illum opinandi aliquorum, ex quo via salutis redditur laxior, quia ex eo fit, quamlibet opinionem reddi probabilem.

29. ANTIM. Argumentum hoc odiosum est, & ad invidiam; quare ab illo abstineo; quamvis multi auctores non desint, qui dicant, esse minùs probabile, quod Papa dispensare possit, v. g. super matrimonio rato, non consummato, super primo gradu affinitatis, ex copula licita, in linea directa, & alia hujusmodi: sed omitto, præsertim cum argumentum istud nihil probet; nemo enim negat, quin Papa peccare possit in usu suæ potestatis, etiam spiritualis; illud quod habet de Clemente V. non facit ad rem; quia eo loco non agitur de opinione morali, sed de fidei dogmate, quod non jam probabilius, sed omnino certum esse, necesse est; illa porro vox *probabile* apud antiquos idem significat, quod rationabile, receptum, authenticum, ut multis exemplis confirmare possem, si res postularet; falsum est etiam jure canonico prohiberi minùs probabilia; sed tantùm certum incerto præferendum, & tutum non tuto; opinio enim verè ac certò probabilis tuta est, & certam conscientiam relinquit; illud demum quod subnectit, hunc modum opinandi displicuisse Alexandro VII. ex quo via salutis laxa redditur; addere debuit, & animarum pernicies infertur, & disciplina Christiana relaxatur, seu pervertitur, & ab Evangelica simplicitate alienus est, & morum corruptela inducitur; quisnam porrò ille modus est? ille, inquit, ex quo fit, *quamlibet opinionem, etiam improbabilem*, probabilem fieri; jure profectò hic modus Alexandro displicuit, & mihi summoperè displicet; ille non est bonus, non est noster, quia nullam opinionem admittimus, nisi quam certò constet, esse probabilem, id est, gravi & rationabili motivo fretam, usui, sensui Ecclesiæ minimè contrariam, & iis argumentis non impugnatam, quæ facilè solvi ac dilui non possint; abhuitur sanè sanctissimi Pontificis auctoritate, quisquis eam ita prostituit, atque traducit; ita prorsus aliqui auctoritate Augustini, & Hæretici auctoritate Scripturæ? jam ante dixi, nunquam Ecclesia damnavit usum opinionis verè ac certò probabilis, nec etiam, ut mihi facilè persuadeo, unquam damnabit; reponere possem, non sine fœnore; non decretum S. Congregationis, sed Constitutionem Apostolicam, in qua non damnantur, qui regulam morum à vera & certa probabilitate petitam configere non dubitarunt, sed perge.

30. PITHANOPH. Quartum argumentum ex eo petitur, quod actio certò licita esse possit, licèt objectum illius sit tantùm probabile; hoc autem negat, & vult, esse moraliter certum; nempe, ut ait, opinio probabilior est moraliter certa, sed jam supra hoc refutasti.

31. ANTIM. Ita est, qui sic loquitur, nescit quid dicat; involvit enim repugnantia; & verò nonnunquam accidit, ut opinio probabilior, mutatis circumstantiis fiat æquè & minùs probabilis, ut ipse auctor fatetur, *pag.* 130. igitur opinio probabilior non est moraliter certa; quia illud est moraliter certum, quod licet absolutè loquendo, aliter esse possit, nunquam tamen accidit, ut aliter sit; itaque non video, cur opinionis verè ac certò probabilis, cujus assensus est certò prudens, & electio certò prudens, ex ipsa definitione, usus etiam certò prudens & licitus esse non possit, imò non sit; sed hæc à nobis accuratissimè demonstrata fuerunt.

32. PITHANOPH. Quintò venit ad Achillem nostrum, inquit, nempe jam est communissima sententia, conscientiam certam esse debere, id est, judicium illud practicum certum, quo scilicet judicamus, peccatum non inesse, & quod sequitur ex illo judicio speculativo, quo judico, aliquam opinionem certò probabilem esse: sed negat, sequi auctor, & statim ait, hoc esse miserum effugium; meo judicio, unum te petit Adversarius; quare hæc paulò accuratius discutienda; sustinebo igitur personam, tu verò tuam; nego igitur ab intellectu cognoscente motiva utriusque sententiæ, formari posse illud judicium practicum, quod usus minùs probabilis non sit peccaminosus.

33. ANTIM. Bene est; nihil quæso intactum relinquamus, quandoquidem de me agitur; nam si erro, cupio dedoceri: in primis igitur dare non possum, effugium illud esse, & multo minùs miserum effugium; sed meram reputo demonstrationem; si enim certum est opinionem esse probabilem, certum est gravi & rationabili motivo niti, nimirum sufficiente ad prudentem assensum; igitur certum est, esse prudentem assensum, & prudentem electionem, & prudentem usum, ut demonstravimus in primo & secundo congressu; ac proinde nullo modo peccaminosum: demonstratio igitur est, non effugium; igitur negari non potest, formari posse judicium illud practicum, quo certò judico, usum illius opinionis peccaminosum non esse, etiam si intellectus cognoscat motiva utriusque sententiæ; probabilioris quidem gravius, & minùs grave, minùs probabilis; unde rectè judico, usum utriusque prudentem; primæ tamen prudentiorem, & secundæ minùs prudentem; nihil autem ad prudentiorem me obligat; sicuti nec ad melius: in hoc autem opinor, hallucinaris, quod credas, minùs grave destrui à graviore, quod falsissimum esse, jam dixi; superat quidem, at non destruit; uti majus pondus superat, vel attollit minus in libra, non destruit: ponamus exempli gratia motivum probabilioris esse grave ut 5. & minus probabilis, grave ut 4. motivum hujus se habet ad motivum illius, ut 4. ad 5. ergo ut hoc restat grave ut 5. ita illud grave ut 4. sed grave ut 4. est sufficiens ad assensum prudentem ut 4. & grave ut 5. ad assensum prudentem ut 5. ut enim gravitas motivi suscipit magis & minus, id est, major est, vel minor, ita prudentia assensus, vel electionis, vel usus, major, vel minor est, sed hæc sunt perspicua.

34. PITHANOPH. Rationes moventes intellectum ad formandum tale judicium, sunt merè probabiles; non possunt igitur generare judicium certum, ad quod, uti præmissæ, ad conclusionem, comparantur.

35. ANTIM. Erras, Pithanophile, erras; motivum illud grave, ut jam sæpe dixi, ad judicium speculativum,

...tum, probabile tantùm movet; unde opinio pro-
...dicitur; in hoc conveniunt omnes, sive opi-
...probabilior, sive æquè, aut minùs proba-
...ar judicium illud, quo judico illam opi-
...nem esse probabilem, seu motivum illud gra-
...est certum: itemque illud, quo judico ele-
...dum, vel usum talis opinionis esse prudentem;
...certum sequitur ex certo; si enim certum
...esse opinionem probabilem, certum est usum
...esse prudentem: est sanè quod mirer, hæc
...jam olim diserte explicata minùs intellecta
...esse.

40. Pithanoph. Rationes firmiores partis op-
...trahunt intellectum ad se; illum igitur retra-
...minùs probabili; igitur impediunt judicium
...rum.

41. Atim. Nego antecedens, & utramque con-
...nam; nempe intellectus ab objecto obscurè
...positio non trahitur, non rapitur, non determina-
...se ipsum determinat, sed à voluntate deter-
...minatur, sive ad probabiliorem, sive ad minùs pro-
...bilem; modo enim sit motivum sufficiens ad pru-
...dentem assensum, sive magis, sive minus grave,
...rum, pro sua libertate, aliis motivis ducta, tam
...terminare potest intellectum ad minùs, quàm
...magis probabilem; nec unum motivum impedit,
...quin trahat aliud; deinde cum æquè certum sit unam
...probabilem atque aliam, tam certum est usum
...esse prudentem, quàm alterius, id est, tam ex-
...formidinem & periculum peccati in electione
...ius, quàm in electione alterius: unde momen-
...illud gravius facit quidem, ut assensus sit pru-
...electio prudentior, usus prudentior: non
...facit, quin momentum alterius partis sit gra-
...licet minùs grave, & assensus prudens, licet mi-
...prudens; usus demum prudens, quamvis minùs
...tis.

42. Pithanoph. Supponis, intellectum in illo
...non suspendere attentionem & advertentiam ad
...ores fortiores partis oppositæ, quod dici non po-
...aliòquin mutaretur quæstio; immo intellectus
...mutando circumspectus non esset.

43. Atim. Hoc certè non suppono; sed vo-
...que partis motiva intellectui affulgere; qui
...non rapitur, nec se ipsum determinare po-
...jam dixi; sed libertæ voluntatis est, pro nutu,
...partem eligere, & intellectum ad illam
...flare.

44. Pithanoph. Sed quantæ molis & difficul-
...it, mi Probabilista (utor enim illius verbis)
...judicia certa formare, immo tria, eaque
...va; nam est judicium certum de probabili-
...item aliud certum, quod usus opinionis
...probabilis sit prudens, honestus & licitus,
...que speculativum; tertium denique certum
...dum, quod usus hujus opinionis sit pru-
...& tota ista certitudinum machina in sola pro-
...tate rationum, quibus tua ista hæc sententia
...tur, superimposita fundatur, & stat; nunquid
...non est, illud onus intolerabile, quod adver-
...objecis? cum tamen maxima difficultas sit, &
...Herculeus labor, hujuscemodi actus reflexos,
...& triplicata judicia dignoscere, distinguere
...judicare; hoccine est illud jugum suave & onus
...hæccine est illa facilitas & suavitas, quam tuæ
...mentæ adstruis: ut enim unam rejicias moralem
...certitudinem probabilioris, de honestate objecti,
...ipsam commiscueris, eamque per actus reflexos;

At profectò, me judice, antiquiores Probabilistæ, qui in hujusmodi certitudinem angustias minimè conjiciunt sese, & intrepidè ac magistraliter sustinent opinionem probabilem de honestate objecti satis esse, ad operandum licitè, longè majore claritate & soliditate procedunt, licèt ex alio capite coarguantur.

45. Atim. Sustinui patienter, subrisi dumtaxat; quis enim risum ad hæc teneret? Sed ad rem, mi homo; ante omnia nego à me tria judicia certa statui, cum duo sint satis; nempè judicium de probabilitate & judicium illud practicum; utrumque hoc enthymemate, certum est esse probabilem, igitur certum est usum illius esse prudentem; illud enim universale, omnis opinionis certò probabilis usus est prudens & licitus supponitur, eoque semel statuto in universum in talibus singularibus accersendum ultra non est. Sed demus, hæc tria judicia intervenire; nunquid etiam in tua totidem interveniunt; quamquam duo falsa, & alterum dumtaxat probabile; primum est hoc, *omnis opinio probabilior est certa moraliter*, quòd falsum est; nisi enim hoc statuas, unicum tuæ sententiæ fundamentum prorsus; dixi autem esse falsum, idque notoria falsitate; implicat enim eandem opinionem esse probabilem & certam; secundum est, *hæc opinio est probabilior*, quod est tantùm probabile, saltem ut plurimum, cum alii affirment, alii negent; deinde fieri potest, ut novâ lux novæ rationis, declarationis, &c. adversæ parti accedat, qua fiat, ut illa probabilior esse desinat; igitur ad summum, secundum illud judicium est tantùm probabile: tertium est conclusio, *ergo hæc opinio est certa*, quod falsum est; quia conclusio sequitur debiliorem partem; immo dato etiam, & non concesso, secundum judicium certum esse, tertium adhuc falsum est; unde vides, quam bellè ratiocineris.

46. Pithanoph. Sed omittis judicium illud tuum probabile, quod est ipsa opinio probabilis.

47. Atim. Non omitto, quia licèt intervenire possit, non est tamen necessarium, cum sit satis judicium certum de probabilitate; in tua etiam sententia, intervenire potest, illud enim, ut vides, non recensui; imò in tua necessariò requiritur judicium practicum, seu dictamen rationis, sine quo nunquam operamur, hoc nimirum, *usus talis, vel talis opinionis honestus est, & non peccaminosus*, quod supponit aliud universale, nempe hoc *omnis opinio probabilior, vel certa habet usum honestum*; unde quinque judicia tibi necessaria sunt, & quia minor præmissa hujus secundi argumenti, vel est falsa, vel tantùm probabilis, judicium tuum practicum, vel falsum est, vel tantùm probabile, cum tamen conscientia certa esse debeat; sic enim procedit argumentum, *omnis opinio probabilior & certa habet honestum usum, sed hæc est probabilior & certa, ergo habet honestum usum*, minor est falsa, quatenus certa esse dicitur, & probabilis, quatenus probabilior, vides, quò tandem tua illa certitudo moralis. Prætereà, falsum est, hæc duo mea judicia esse actus reflexos, quis hoc unquam somniavit? falsum est, quod fundentur in sola probabilitate rationum, nam licèt opinio probabilis fundetur tantùm in sola probabilitate rationum, quò ad veritatem objecti, seu opinionis objectivæ, non tamen quò ad probabilitatem, nempe certa esse potest probabilitas, licèt incerta veritas, & hæc propositio categorica, *pactum trium contractuum non est usurarium*, potest esse tantùm probabilis, ac proinde incertæ veritatis, quamvis

hæc, quæ modalis est, *probabile est pactum trium contractuum non esse usurarium*, sit certa; & absurdum dictu est, hanc certitudinem fundari in sola rationum probabilitate: quare Pithanophile revocare debueras in memoriam tuarum modalium leges; nempe hæc *paries est albus*, est propositio contingens, hæc verò est necessaria *contingens est parietem esse album*, quod verò ad maximam illam difficultatem & laborem Herculeum spectat, monstra & chimæras haud dubiè tibi fingis; statuto enim semel illo judicio universali, quod scilicet omnis opinio certò probabilis habeat prudentem usum, quod per se notum est, nam illam dumtaxat probabilitatem agnosco, quæ fundatur in gravi motivo, & illud tantum motivum gravè esse, dico, quod sufficit ad prudentem assensum, ac proinde ad prudentem electionem & prudentem usum, quamquam unus assensus alio prudentior esse possit; quemadmodum unum motivum gravius alio esse potest: unde si certum est, esse grave motivum, certum est, esse prudentem assensum, & prudentem usum, statuto igitur semel judicio illo, quod adeò facilè statuitur, cum sit evidens, illud ultra repetere, vel accersere, necesse non est, igitur ubi mihi constat, certò hanc opinionem esse probabilem, sive magis sive minùs, quod facile habetur à viro docto, ut supradictum est, constat etiam certò, illius usum prudentem & honestum esse, quænam amabò hic difficultas, quæ augustiæ? solvere igitur debueras meas rationes, quod certè difficilioris operæ fuisset, non verò declamationes ingerere, quod dicis de antiquioribus probabilistis, mihi non adversatur, sustinens illi, opinionem probabilem de honestate objecti satis esse, quis hoc negat? idem dico: addo tantùm præter opinionem, requiri judicium practicum certum, non certè de objecto illius opinionis, sed de usu illius: quod omnes probabilistæ, si non expressè, saltem tacitè tenent, ut de Sanchez & Vasquez, in secundo congressu ostensum est; item judicium certum de probabilitate, quod etiam omnes admittunt, præter unum & alterum: laudavi auctores pro utroque in primo congressu, adjunxi aliquos in secundo, quid quæso in hoc tam graviter peccatum est? Sed pergamus.

44. Pithanoph. Sextum argumentum ex eo ducitur, quod is, qui sequitur minùs probabilem, sed tutiorem, non agit imprudenter: Respondet 1. auctor utramque stare pro lege, ac proinde mutari statum quæstionis. 2. Respondet, agere imprudenter per excessum, non per defectum, sita est enim prudentia, uti & aliæ morales, inter duo vitia, unde hic non esset temerarius, inquit, sed scrupulosus, & quodammodò ridiculus.

45. Antim. Ridiculus igitur Vincentius Baro, qui vult, tutiorem, licèt minùs probabilem, probabiliori anteponendam esse, idque ut dogma certum & inconcussum apud Dominicanos adstruit, ridiculus Cajetanus, qui hoc etiam dicit, licet aliqui aliter illum explicent; item ridiculi multi alii, qui tenent, tutiorem etiam minùs probabilem anteponendam esse, nemn igitur ridiculus, aut scrupulosior dicendus est, qui tutiorem sequatur, modò illa sit verè ac certò probabilis, quia revera prudenter agere censetur, ut constat ex dictis, unde rectè concludit argumentum, si prudenter ago, quando sequor opinionem minùs probabilem, sed tutiorem, non quidem qua tutorem formaliter, cum opposita sit formaliter tuta, immo æque tuta, sed qua probabilem, revera non teneor ad probabiliorem; prima responsio nullius momenti est, tum quia neutra est contra legem, sed utraque est certò probabilis, tum quia si tutior & minùs probabilis & stat pro lege, opposita stat pro libertate & contra legem, juxta hujus auctoris principia, ut perspicuum est, ponamus enim duas istas, *votum dubium obligat, votum dubium non obligat*; sit prima tutior & minùs probabilis, illa haud dubiè stat pro voto, hæc, contra votum, malè igitur respondet, utramque stare pro lege.

46. Pithanoph. Septimum argumentum ita procedit; possum opinari, id est, assentiri opinioni, etiam minùs probabili, igitur ea possum uti; antecedens patet; quia minùs probabilis motivum grave semper remanet, nec enim destruitur à graviore, quod probabiliori competit; alioquin hæc esset absque ulla formidine, igitur evidens, sed auctor negat antecedens, vultque, motivum illud destrui, & ultro concedit, probabiliorem inde certam & evidentem evadere.

47. Antim. Hæc jam supra ut repugnantia rejecimus, restare autem illud motivum, nihil est aliud, quàm cognosci, ac verè cognosci tale, quale est, grave igitur, si reverà grave est; item aliud gravius, etiam ut gravius, quasi verò paries non resteret albus, licèt sit alius magis albus, & homo doctus, licèt sit alius doctior, superat quidem gravius, nimirum in gravitate, sicut magis albus, in albedine, & doctior in doctrina, non tamen intensior qualitas destruit remissiorem, sed hæc sunt trita & notoria, vel ipso usu, & de iis jam supra plusquam abundè, hoc tamen argumento uti nollem; tum quia non desunt etiam à nostris partibus, qui sentiant, assensum ab intellectu minùs probabili præberi non posse, quod tamen falsum esse, supra diximus; tum quia citra culpam, intellectus assentiri potest probabiliter tantùm probabili, cujus tamen usum illicitum esse, tenemus, & hæc quoad hoc sufficiant.

48. Pithanoph. Octavum argumentum tale est; opinio probabilis tollit omne dubium de honestate actionis, quæ non pendet ab honestate, seu veritate objecti, sed à probabilitate, multa sanè respondet auctor, quæ nescio, an tuo calculo donaturus sis; 1. Judicium illud practicum certum non distinguit à dubio, seu judicio speculativo de honestate objecti. 2. Judicium certum de probabilitate haberi non posse. 3. Etiam si habeatur, non prodesse. 4. Immo potiùs obesse, quia eo ipso, quod certam reddit probabilitatem, certam reddit formidinem, & periculum peccati, unde infert, admittendam potiùs esse certitudinem honestatis objecti, quàm probabilitatis. 5. Addit idem in hac controversia evenisse, quod accidit olim in controversia gratiæ, Catholicos inter & Pelagianos; negabant initio isti divinam gratiam, sed deinde argumentis constricti, admiserunt aliquam gratiam, nimirum donum legis, Prophetarum, &c. at non erat controversia de hac gratia, sed de gratia Christi, pari modo, negarunt initio Probabilistæ certitudinem de honestate objecti, ad operationem licitam, necessariam esse, sed nonnulli nuperrimè (ite unum intelligit) validissimis argumentis constricti, fassi sunt, certitudinem aliquam requiri, non quidem de honestate objecti, sed de probabilitate dictæ honestatis; quid nos, ad hæc, inquit, instamus, urgemus, non istam certitudinem, de probabilitate honestatis objecti, sed de ipsa honestate desideramus.

49. Antim.

49. Antim. Cuncta hæc nullo negotio refello; primum quidem falsissimum est; idque perspicuè, ex natura, nam judicium ipsum speculativum de honestate objecti est ipsamet opinio probabilis; judicium verò practicum ab ea distinguitur; quia pro objecto non habet dictam honestatem objecti, sed ipsam ipsius opinionis; distinguuntur autem illi actus, quia habent diversa objecta; huc semper impingit Navarrus, cum suis fœderatis; secundum etiam illum est, ut constat ex dictis; & miror à viro, alioquin doctorum illud adstrui; immo ad hominem; si vult dari probabiliorem certam esse, quo ad objecti veritatem, potiori jure, certa erit, quoad probabilitatem, cum scilicet multi negent, dictam veritatem, quorum illi omnes, qui oppositæ adhærent, cum quibus nullus neget probabilitatem; sed pudet, hæc diutius versare, tertium etiam falsum est; quidquid enim ad habendum judicium practicum certum, ut jam dixi; nempe si certum est, esse probabilem opinionem, certum est, illius usum esse licitum: quartum falsissimum est; quia certum quidem reddit formidinem, cum assensu prorsus conjunctam, in judicio scilicet speculativo; nullam tamen inducit formidinem in judicium practicum, quod scilicet est de alio objecto; nempe de opinionis probabilis: quod ad quintum attinet, vellem, ipse omisisset, nihil enim nobis est cum Pelagianis; reponere possem; sed sustineo, licet tamen esset; Interiorem gratiam Pelagiani non negarunt; eam semper Augustinus & doctores Catholici adstruxerunt, quod autem dicit, à nonnullis negatam fuisse certitudinem de veritate objecti, lepidum est, quasi verò illam etiamnum non negarent; immo & adversarii, præter unum vel alterum; licet enim probabiliorem minùs probabili antecedam esse statuant, illam tamen certam esse non audent, ne repugnantia loquantur, ut jam semel, iterumque, ac tertiò dixi; nec tandem fassi sumus aliam certitudinem requiri, cum semper illam necessariam esse duxerimus, nimirum judicium practicum, unde quod necessariò sequitur, non modò ex certitudine veritatis objecti, quando hæc adest, & non de opinio probabilis, sed actus certus est, verùm etiam ex certitudine probabilitatis, eo modo, quo dixi. Quod autem urget, atque instat, ut cedamus certitudinem veritatis objecti, non verò certitudinem probabilitatis, cum bona venia, repulsam à nonnullis ferret, cum in nostra potestate non sit, ut opinio probabilis sit certa! ô utinam hoc privilegio gauderemus, & ad liberalitatis cumulum, multa alia etiam à nobis postulata concedere possem.

50. Pithanoph. Nonum simul cum undecimo, quia eidem genus pertinent, discutiemus; quare de eorum præmittamus, quod ducitur ab auctoritate quorumdam Doctorum, puta Alberto magno, qui citatur à D. Antonino 1. p. c. 10. Respondet, nuperam & novissimam sententiam esse, cum tamen oppositæ usus ad traditionem Apostolicam, ut ipse eorum ostendit, referatur: addit, Albertum quod de simplici fratre, aut pia muliercula, denique citat pro sua sententia Doctorem Angelicum, D. Bonaventuram, Scotum, D. Antoninum, I. Majorem, Gersonem, Hadrianum, Navarr. Dominic. Soum, Sylvestrum, Cajetan. Philaletum, Comitolum, Merendam, Fagnanum, de quo concludit, quod vix, inquit, opinionum probabilium laxitates satis gravantes, orbi Christiano perniciem ingentem allaturas, egregiis in jus canonicum editis commentariis, invictè coërcuit.

51. Antim. Quod nostra sententia novitia non sit, jam supra ostensum est; cœva mundo est; quia rationi; nec alius usus esse potuit; opposita verò satis nova; Cajetanus, cujus forte mentem aliqui non intellexerunt primus fere illius auctor extitit, liberior alioquin, si quis alius in opinando, & in multis paulo laxior; dixi, quem aliqui non intellexerunt, nam cum ipse dumtaxat proximum peccandi periculum arcere velit, atque adeò ipsum dubium, seu formidinem, ne peccatum insit, conscientia certa, quam unam permittimus, omne dubium, omne periculum arcet; idem de S. Thoma jam supra dictum est; qui actionem minimè reprobat, modò omnis dubitatio absit; D. Bonaventura de opinione morali non loquitur, sed de laxiore ac liberiore regularium vita; Scotus agit de materia & forma sacramenti, D. Antoninus stat omnino à nostris partibus, nimirum *p. 1. tit. c. 10. §. 10.* qui enim agit secundùm opinionem probabilem, inquit, non operatur in dubio peccati mortalis; Major non vult aliud in via morum, nisi certitudinem, quæ in judicio speculativo de honestate objecti haberi nequit, secus in practico; unde hic nobis consentit; Gerson nihil aliud præscribit, nisi ut periculum peccandi removeatur, & conscientia certa sit; immo nobis aperte favet *tract de miss. consid. 3. Alph. 37. lit. S.* idem dico de Hadriano, & Navarro, qui nostræ sententiæ disertè patrocinatur de pœnit. *dist. 5. n. 38.* & in Manual. *c 27. n. 288.* & nihil aliud exigit, nisi ut opinio sit tuta, id est, ut peccatum excludat; Sotus disertè loquitur de Judice & medico; item Sylvester, qui nostræ sententiæ expresse adhæret. *v. opinio n. 1.* item *v. scrupulus*, item *v. confessio n. 3.* reliquos nihil moror, nec enim ii sunt, ut tot ac tantis, iisque doctissimis hominibus præferendi sint; quod autem isti, ut ait, invictè coërcuerint opinionum probabilium laxitates, dare profectò non possum; quia scilicet laxitates ipsi minimè impugnant; quod revera si facerent, dextras illico jungeremus; cum idem nobis sit consilium, sed omnem opinionem certò probabilem, quod certè coërcendum non fuit; quamquam, ut dicam quod res est, tritum illud huc bene quadraret, Clodius accusat Mœchos, &c. vano quippe obtentu laxitates coërcendi, quod jam abundè Doctissimi ex nostris præstiterant, non sine spe rato eventu adversùs eosdem stylum apertè strinxerunt, non sine incredibili fidelium offensa; nulli enim pepercerunt; nullus eorum convitia, satyras & calumnias evasit; nam cum in hoc alios fœderatos haberent, non modò inurbanum illorum scribendi modum, citra tamen styli nitorem, sequuti sunt, verum etiam falsas illorum allegationes, bona an mala fide Deus scit, amplexi fuerunt quod revera coërcendum fuit; sed pergamus.

52. Pithanoph. Nonum & undecimum ex Pontificio jure, ac præcipuis illius interpretibus dicitur, *c. damnamus de summ. Trinit & ubi* Gloss. item conc. Vien. & Gloss. *in c. capellanus*, Joann. Andr. Abb. *in c. tua nos de usur.* Joann. Andr. & Abb. *in c. ne invitaris*, Innocent & Abb. item *in c. sicut quædam dist. 24.* & Gloss. expresse *ibidem.* Ex quibus habemus, etiam in materia fidei, eos non peccare, ante definitionem Ecclesiæ, qui oppositam partem defendunt, quam nimirum probabilem putant; & in obscuris & dubiis, id quemlibet sequi posse, quod nec Scripturæ, nec sensui Ecclesiæ, nec SS. Patrem dictis adversetur: ad hæc respondet, Abbatem Joachim

chim non peccasse quidem peccato hæresis, sed nihil ibi de alio peccato ; nihil item *in Clement. capellanus potiùs obesse, c. sicut quædam de præceptis Ecclesiæ*, non de divinis sermonem esse, de quibus procedit nostra conclusio, *c. ne innitaris*, & *c. tua nos* ; non dicitur eligi posse, quamvis partem ex probabilibus, nec *c. tua nos*, posse nos agere contra communem opinionem, quando hæc non probatur, aut jure, aut ratione, cui non potest responderi ; immo hoc dato, idem de probabiliore, quæ à communiore non differt, dici non posset.

53. ANTIM. Abbas Joachim alio peccato, quoad hoc, peccare non potuit, nisi hæreseos, scandali, temeritatis, quibus reverà nominibus damnandus fuisset, cum igitur damnatus non fuerit, quoad hoc non peccavit ; idem de illis dicendum est, qui ante definitionem Viennens. docebant, parvulis per baptismum gratiam habitualem & virtutes non conferri, nec enim à concilio illi damnantur, sicuti alii, qui temerè asserebant, animam rationalem corporis humani veram formam non esse nec unum dumtaxat baptisma esse ; gloss. porro ad *c. capellanus*, ita interpretatur Joann. Andr. relatus ab Abbate *eod. c. n.* 5. neque, ut dicit auctor illud *c. capellanus* nostræ sententiæ obest ; quia in eo Papa Clemens non statuit, ut quis subtiliori & meliori rationi adhærere debeat ; ut gloss. sed hoc est consilii, ut Sylvest. verb. *opinio, in fine, q.* 1. sed tantùm significat, posteriorem illam sententiam subtiliore & meliore ratione niti, igitur si non prodest, hoc cap. reverà non obest ; licèt nobis faveat interpretatio Joann. Andr. & *Abb. in d. c.* & Canonistæ nostræ in hoc suffragantur quibus adde Jason *in l. Di. num.* 34. *tit. de offic. assess.* & Joann. Garciam *de nobil. n.* 12. qui volunt, legem etiam divinam non violari, quando habet, diversos sensus : falsum denique est, hæc verba esse formalia textus, *diversa tenere in his*, & c. ut refert auctor, cum nullo modo legantur in textu, sed in gloss. illa autem obscura & dubia de quibus *in d. c. sicut quædam*, ad rem moralem etiam pertinent, ut patet, deinde non negabit auctor, leges, Ecclesiasticas obligare, ac proinde neminem etiam in hoc operari, cum conscientia dubia & pecandi periculo non dicimus etiam, *in c. ne innitaris* de constitut. & *c. tua nos* de usuris laudata verba contineri, sed Innocentii & Abbatis esse, *in d. c ne innitaris* ; ejusdem Abbat. & Joann. Andr. *in d. c. tua nos* deinde communior opinio, ut plurimùm saltem, est probabilior ; eadem demum pro utraque ratio militat ut patet : unde manifestum sit, dictas hujus auctoris responsiones non stare.

54. PITHANOPH. Omitto 12. argumentum, quia facilè paritas negatur ; nec enim omissio confitiorum inducit proximè in peccatum, sicuti conscientia formidolosa ; omitto etiam 13. argumentum, quod certè contra illos valeret, qui docent, nos teneri ad tutiorem, non tamen contra illos, qui ad probabiliorem obligant ; cum reverà sæpe accidat, ut strictior non sit probabilior, qualis est illa de contritione, & homologesi, statim post peccatum lethale admissum, de circumstantiis aggravantibus, ut ajunt, explicandis ; omitto etiam illud, quod difficile sit, probabiliorem à minus probabili distinguere ; dicet enim auctor, suæ sententiæ locum tantùm esse, cum quis ultro agnoscit, hanc, vel illam opinionem esse probabiliorem, item illud, quod tam exiguum probabilitatis discrimen sufficiens non sit ad variam speciem inducendam ; quia eadem difficultas est, in parva materia statuenda, quæ non sufficit ad peccatum mortale : nec opus erat, ut auctor ad hunc effectum, tam multa ex libro Theophili, cui nomen *sacra minutalia*, huc congereret ; cum semiplena deliberatio à plena minimum differat, & tamen hæc ad peccatum mortale sit satis, secus verò illa : longè meliùs sub finem argumenti, quod scilicet probabilitas in indivisibili posita non sit, sed magis & minus suscipiat, sed hoc jam supra abundè discussum & statutum est, nec non hujus auctoris responsiones super hoc omnino dissectæ ; omitto item 14. & 15. quia non faciunt ad rem, aut saltem non convincunt ; item 16. quia auctoris super hoc responsio jam supra rejecta est, cum implicet, esse actum opinionis, qui non sit citra certitudinem, ac sine formidine, quo scilicet intellectus cognoscat, falsum inesse posse, sed quia hæc jam ad nauseam, omitto ; itaque unum restat 17. quod à fide humana petitur, quæ prudens dici potest, licèt iis, qui credit probè noscat, se falli posse, quod certè auctor malè solvit, licet facilè solvi possit ; quia credens, peccandi periculo non exponit se, sicuti ille, qui opinione minùs probabili utitur, juxta auctoris falsam hypothesim ; his ergo omissis, ludit tandem auctor sub finem hujus tertiæ lectionis, quæ mediam libelli partem longè superat ; cùm enim ab eo quæratur, cujus judicio standum sit, ut sciatur in concursu duarum, utra sit probabilior, retorquet argumentum, & quærit, cujus judicio standum sit, ut sciatur, an sit aliqua probabilis, vix enim reperies sententiam probabilem, secundum omnes ; ad id verò quod, aliqui dicunt, illam esse probabilem, quæ non est contra legem, respondet, & simul quærit, cujus etiam judicio standum sit, ut sciamus ? non esse contra legem, & hic D. Thom. cum Raimondo Scoto, & S. Bonaventura ; & Suarem, & Vasquem in diversis casibus committit, & tamdem concludit, ex eo cognosci probabiliorem, quod sit moraliter certa ; certitudo verò habetur ex alterius auctoritate, ex propria eruditione, ac demum ex circumstantiarum circumspectione.

55. ANTIM. Multa prudenter omittis, quæ jam supra discussimus ; addo pauca ; nimirum, illam sententiam probabilem à nobis dumtaxat admitti, quæ est certò probabilis, unde citra res fidei, si certum est, esse probabilem, est etiam evidens, unde vel sola terminorum expositione, & motivi gravis explicatione, probabilis esse cognoscitur ; illud porro quod dicit, nullam esse opinionem, quam omnes habeant ut probabilem, futile est, nam idem dici potest de quolibet articulo fidei, licèt hic certus sit ; & vero nemo appellet aliquam opinionem certò probabilem, quam in hoc rerum statu, aliquis auctor classicus (nihili enim moror aliquot trioboli homines) improbabilem duxerit, statim appellabis illorum sententiam, qui cum Sacramento contritionem necessariam esse dicunt, quam aliàs improbabilem esse dixi ; sto in decretis ; scilicet post Tridentinum, cujus decreta rerum statum mutarunt ; item eorum, qui docent, quempiam admisso peccato mortali, statim teneri, habita copia confessarii, expiare confessione peccatum, sed illud tantulum probabilitatis, quod olim habuit, etiamnum retinet, unde si non omnino improbabilis, longè tamen minùs probabilis, quàm opposita, censenda est ; idem de multis aliis dictum sit : sed de his abundè supra : unum tamen his advertas, velim, nimirum parum accuratam auctoris fidem, in citando Angelico auctore, ut jam supra satis indicavi. Antonini etiam mentem

jam

...ta indicavimus quod liceat sequi opinionem ...bilem, ubi magis sapientes non sentiunt in con... ...tam; scire averem, Pithanophile, ut ludum ludo ...stem, an quatuor, aut quinque illi, quos supra ...appellavit, quibus & se ipse conjungit, ut ejus... ...gloriæ fit particeps, *pag.* 109. tam multis itaque ...illimis, nobilissimis, doctissimis, & peritissimis ...ibus doctiores & sapientiores censendi sint, ...rito facilè solvitur; quare ad aliam lectionem ...ionem convertamus.

35. PITHANOPH. Rem hanc facile ac citò ex... ...ites, saltem utrauguror; quærit enim auctor, utrùm ...bio tutior pars sit eligenda; quod sanè ita uni... ...vis accipi non debet, saltem meo judicio; sed ...dictio adhibenda, cum aliquando dubium ob... ...r, aliquando non obliget; deinde ut dubium ...ltos modis accipitur, nimirum propriè pro an... ...titudine intellectus, ita ut neutri parti adhæreat, ...rietè adhærere non possit, quando scilicet nul... ...ivalens motivum affulget, uni, vel alteri ex ...bus partibus præbendi; secundo impropriè, pro ...opinione, quæ cum formidine, seu dubitatio... ...scilicet saltim insit, conjuncta est; unde pro ...bii dubii ratione, quæstio diversimodè solven...

36. ANTIM. Rectè observas; atque ita in secun... ...congressu, diversas quæstiones de hoc argumen... ...vier quidem, accuratè tamen solvimus, quare ...ipsis facilè remitto; rem tamen omnem ad ...nunciata, seu placita, reducendam esse, puta...

37. Cum dubia conscientia nunquam licet opera... ...de dubio stricte sumpto, quod negativum vo... ...ve de formidine positiva intelligatur, quia ...entiam certam esse, oportet; huc quadrant tri... ...qui amat periculum peribit in eo, quisquis ex... ...de periculo peccandi proximo, peccat.

...Dubia lex non obligat; & hanc generalem regulâ ...Suarez supra laudatus asserit; ac proinde ne... ...queverit, esse probabile, immo longè probabi... ...supra dictum est; ac proinde juxta nostra, ea... ...communia principia, per judicium practicum ...dicat, si non peccare, licet dubiam legem ...ovet, huc revoca casum legis dubiæ; item vo... ...nibus, debitum dubium, ætatem dubiam ad ...randum, corpus delicti dubium, &c.

...is incertum certam obligationem non parit; ...incerta obligatio certam solutionem postulat; ...ideoque solutio certum debitum non extin...

...Malum præsens dubium, certum remedium exi... ...peccatum dubium, censura dubia absolu... ...postulat; alioquin, si forte malum sit, & ...adhibeatur remedium, effectum suum conse...

...Hinc maximum discrimen est inter dubium pec... ...& dubiam legem, hæc enim non obligat, secus ...illud, quia lex dubia, dato etiam quod verè lata ...dubium damnum afferat, etiam illi, à quo non serva... ...quia certò probabile est, legem dubiam non ob... ...ac proinde non peccare illum, à quo non serva... ...tamen peccatum dubium, dato quod revera ...damnum afferat.

...his ut fallor illa omnia facilè solvere possumus, ...circa hoc argumentum proponuntur, sed quia in ...undo congressu, hæc fusè discussimus, ne bis in id... ...libenter absteneo.

38. PITHANOPH. Ex his etiam facilè solvi possunt ...quncula illa, quæ auctor pro sua sententia congessit; vult enim tutiorem partem semper eligendam in dubio; nimirum, in foro conscientiæ & coram Deo; illa autem, si quid probant, illud dumtaxat est, conscientiam certam esse debere, id est, periculum peccandi proximum fugiendum; nihil enim aliud D. Thom. *quodlib.* 8. *artic.* 15. *quod l.* 9. *artic.* 15. *quodlib.* 3. *artic.* 9. item Scotus 2. *q. Prolog. sentent.* item S. Antonin. 1. *part tit.* 3. *cap.* 10. idem prorsus de aliis auctoribus ab Auctore nostro laudatis dicendum est, nempe nullus illiorum negare ausit, stante judicio practico certo, proximum peccandi periculum abesse; hinc qui agit, cum dubio non agit; itaque, laudati auctores nihil aliud volunt, nisi judicium practicum certum, quod omne dubium, ac proinde omne periculum peccandi arceat; aliqui tamen ex iis, ut Sylvester, id tantùm volunt, ut in Sacramentis, judiciis, remediis, dubium relinquatur, certum teneatur, uti etiam in doctrina fidei.

39. ANTIM. Hoc ipsum in primo congressu indicavimus, & clarè ostendimus, omnia illius recentioris argumenta à nobis diluta, id tantùm evincere; nimirum, conscientiam certam esse debere, quod ultro fatemur.

60. PITHANOPH. Primo loco sic probat suam sententiam; *omne quod non est ex fide*, id est, ex conscientia certa, seu judicio certo *peccatum est*, Rom. 14. hinc qui operatur in dubio, peccat; item *qui amat periculum, peribit in eo*, Eccl. 3. id totum concedimus: nam conscientiam certam esse volumus, quæ totum periculum arcet; sed inde non sequitur, legem dubiam, votum dubium, debitum dubium, possessionem dubiam obligare; nam cum hæc sit opinio certò probabilis, imò longè probabilior, *lex dubia non obligat*; certo judico, illius usum peccatum non esse: unum tamen ex te scire averem, cur hæc sit opinio certò probabilis, *lex dubia non obligat*, hæc autem probabilis non sit, *materia dubia sacramenti adhiberi potest*.

61. ANTIM. Discrimen in promptu est; quia usus opinionis certò probabilis semper habet effectum bonum; quisquis enim certò judicat, se non peccare, dum aliquid agit, revera non peccat; at verò cum certò judicare non possim fieri à me sacramentum, dum materiam dubiam adhibeo, usus illius opinionis, sine suo effectu erit; si fortè vera materia non sit, sed hæc aliàs ex professo; quare pergamus.

62. PITHANOPH. Secundò sic probat, bonum publicum privato præferendum est, ergo in dubio, an bonum privatum libertatis prævaleat bono certæ observationis legum, hoc illi præferri debet, sed hoc argumentum nihil probat, nam utrumque privatum est; nimirum libertate mea uti, aut legem dubiam à me impleri, ut enim libertas, quoad omnes, bonum publicum est, item legis observatio, quoad omnes; ita libertas quoad me tantum, & legis observatio, quoad me tantùm, bonum privatum censetur; unde bonum privatum in hoc dubio, cum bono privato comparatur.

63. ANTIM. Immo citra ullam comparationem, dico esse opinionem probabilem, & quasi regulam communem, ut supra ex P. Suarez, quod lex dubia non obligat, tum quia sufficienter promulgata non censetur, tum quia incerta causa certum obligationis effectum producere nequit, juxta illa principia, quæ in secundo congressu jecimus, licitè igitur illa opinione uti possum, quia certò judico, certum esse.

64. PITHANOPH. Tertiò probat per sactos Canones *cap. ad audientiam, de Homicidio. cap. significasti,*

vod.t it cap. Iuvenis, de sponsalibus, cap. si quis, de pœnitent. cap. illud, de cleric. excommun. in quibus tutiorem partem in dubio eligendam esse, declaratur; pro explicandis hujusmodi textibus, tua opera indigeo Antime.

65. Antim. Rem profectò difficilem non postulas, *cap. ad audientiam*, dicit Pontifex, quòd *in dubiis semitam tutiorem eligere debeamus. cap.* verò *significasti*, dicit, *tutius esse in hoc cessare, quam temere celebrare* Suarez autem prudentissimè observat, in his textibus, quæstionem non esse de dubio culpæ, sed de dubio Homicidii; ac proinde licèt una pars dicatur securior, seu tutior, & in altera, esse aliquid periculi, non est sermo de periculo culpæ, seu peccati, quia de hoc ipso non quærebatur, & nemo dubitabat, quin operari cum periculo culpæ, esset peccatum, sed de alio periculo, ne Homicida celebraret, vel ordinaretur; quod reverà esset contra decentiam ipsius rei, & Ecclesiæ intentionem; ita Suarez, qui rem hanc fusè, doctè & solidè, more suo, prosequitur *tom. de Censuris, disput. 40 sect. 6.* Unde prædicta jura non obligant, nisi in casibus, in illis expressis, ut diserte Navarr. *in dict. cap si quis, n.* 41. dicens, in dubiis tutiorem esse eligendam, vi præcepti, in casibus à jure expressis, igitur extra illos casus, non obligat, nec est præcepti, sed consilii, ut habet *num.* 34. citat etiam in hanc rem Suarez, Sylvestrum, Soto, &c. *cap.* item *Iuvenis*, agitur de dubio *matrimonii*, & dicit Pontifex, *quia in his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus*, ex quo separandos esse, decernit in tali dubio; difficilis quidem est hujus textus explicatio, & Interpretes diversas illius explicationes afferunt, ut observat Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap.* 10. *num.* 15. qui juxta Præpositi *in dict. cap.* interpretationem, sponsalia, quæ præcesserant, sufficientem habuisse certitudinem, ad inducendum impedimentum dirimens subsequentis matrimonii, unde non dicit Pontifex, tutius esse tenendum, *sed certius, cap si quis*, ex Navarri mente jam constat, ibi esse consilium, non præceptum, præter quem, Sanchez *num.* 9. citat Navarram, Sylvestr. D. Antonin. Angles, Floribus, Henriq. Suarez, &c. *ad cap. illud*, dicit Pontifex, *viam tutiorem in dubiis eligendam esse*; ibi autem agitur de dubio excommunicationis: Respondet autem Sanchez *dict. num.* 15. non præmissa diligentia, Episcopum illum temerè celebrasse, sed respondeo, in dubio, mali præsentis, v. g. excommunicationis, aut peccati, tutius tenendum esse, unde hic casus nobis favet, non adversatiis, ut patet ex regulis traditis supra; sed de his satis, ex quibus constat dictum illud *in dubiis tutius eligendum esse*; universè accipiendum non esse, sed tantum, quò ad casus expressos in jure, quo quibus singularis ratio militat; item quò ad illos, in quibus altera pars tuta non est, quam tamen tutam esse, oportet; Unde locum non habet, quotiescumque utraque pars tuta est, & certa, & nulla lex singularis ad tutius obligat.

66. Pithanoph. Quartò probat auctor, suam sententiam longa inductione, per varios casus, in quibus tutior pars est eligenda; primò in dubio, quò ad ea quæ sunt fidei, sed hæc frustra, quis enim nescit, fidem certam esse debere, ac teneri omnes, in dubiis fidei, Ecclesiæ sensui & judicio adhærere? secundò in dubio, circa materiam, aut formam Sacramentorum, sed jam supra dictum est, non esse tutum, nec probabile, saltem in praxi, adhibere materiam probabilem, citra casum necessitatis, unde cessat difficultas.

67. Antim. Cessat quidem difficultas, quò ad materiam remotam Sacramentorum, item, quò ad formam, non tamen æquè facilè cessat, circa materiam proximam, nec etiam circa jurisdictionem ministri, si enim minister de jurisdictione dubitet, an fortè crederes, eum licitè posse conficere Sacramentum, id est, absolvere pœnitentem, extra casum alicujus necessitatis?

Pithanoph. Noster auctor absolutè hoc negat & citat in hanc rem P. Suarez *tom. 4. 3. part. disp. 26. sect. 6.*

68. Antim. Ita est, debuisset tamen auctor distinguere dubium positivum, id est, opinionem probabilem cum formidine conjunctam, à dubio negativo, quo anceps animus assensum omnem sustinet; nempe stante dubio illo negativo, P. Suarez negati hoc licitum esse, secus tamen, si sit tantùm opinio probabilis, arduum enim, & præter consuetudinem timoratorum virorum esse videtur, omnes ad id obligare, hæc diserta sunt Suaris verba, unde fallitur, & imponit, dum dicit, negare Suarem, quod opinio probabilis de jurisdictione sufficiat, quod tamen non negat Suarez, sed proponit difficultatem initio, quam deinde ibidem solvit, & tandem concludit, opinionem probabilem de jurisdictione sufficere, ut dictum est, & infra iterum.

69. Pithanoph. Idem tamen urget argumentum, quia minister exponit se periculo nullum Sacramentum conficiendi, ut revera nullum fiet, si jurisdictione careat, qua certè carere potest, cùm sit tantùm probabile, illam adesse.

70. Antim. Respondet Suarez, Ecclesiam supplere, juxta *l. Barbarius*, & in omni casu, in quo minister, aut saltem pœnitens probabiliter credit, adesse jurisdictionem, & hic, aut ille, aut simul utergue bona fide agit, Ecclesia jurisdictionem conferre censetur, esset enim prorsus intolerabile, si certa jurisdictionis notitia requireretur, cum vix unquam hæc haberi possit.

71. Pithanoph. Restat tamen eadem difficultas, quia cum minimè certum sit Ecclesiam conferre jurisdictionem, in eo casu, sed tantùm probabile, ad hæc remanet dubia confectio Sacramenti, unde aliqui recurrunt ad absolutionem directam venialium, & indirectam mortalium; immo mortis casum excipiunt, ne pœnitens periculo damnationis exponatur.

72. Antim. Stante usu non dubitarem dicere certum esse, quod in dicto casu Ecclesia jurisdictionem conferat; certum, inquam, moraliter, alioquin maximus defectus sequeretur, & humanis legibus, melius consultum esset, quàm divinis, hæc autem dicta esse velim, de jurisdictione dubia, non verò de potestate ordinis dubia, quia scilicet Ecclesia supplere istam nequit, secus verò illam; item de cognitione vere ac certò probabili; si enim dubitarem de probabilitate jurisdictionis, dubitarem etiam de mente Ecclesiæ, quò ad jurisdictionem, in hoc casu conferendam.

73. Pithanop. At si confessarius dubitet, de dispositione pœnitentis; v. g. de illius contritione, esset in hoc casu materia proxima dubia, nec in eo quidquam Ecclesia supplere posset.

74. Antim. Confessarius non potest venire in cognitionem contritionis pœnitentis, nisi ex actibus, seu signis externis, ut patet, igitur posita confessione externa, solito ritu facta, quæ ab interiore contritione nata esse præsumitur, modò aliunde ex verbis pœnitentis, non comperiat, vel occasionem peccandi

tali proximam interesse, vel abesse firmum non peccandi propositum, sufficientem inde habet internæ emendationis notitiam.

76. Pithan. Transit deinde ad dubium de validitate matrimonii, pro quo libenter illi concedam, meritè dubium & ancipitem conjugem non posse petere, nec etiam reddere debitum, si alter conjugum id etiam dubius; si tamen sit tantùm formido aliqua de validitate, quamvis alioquin certò probabile sit, esse validum, uterque & petere, & reddere poterit; cum vix aliquis certus esse potest de interiore consensu alterius; igitur de hoc tantùm opinio est, magis, vel minùs probabilis; dixi vix, quia si nulla sit penitus ratio dubitandi, vel suspicandi de mala fide alterius, erit certus moraliter; & hæc præscindendo à jure positivo: nam satis scio Ecclesiam posse super hac re varia statuere, ac proinde illi parendum; sic *c. inquisitioni, de sent. excom.* reddere dubium conjugem jubet, ac petere vetat.

77. Antim. Hæc materia abundè ac fusè discutitur à P. Thom. Sanch. *lib. 2 de matrim. disp. 41.* ubi diversas opiniones exponit, & auctorum nubem, quos more addensat; quod ad me spectat, existimarem, salvo meliore judicio, si tale dubium sit, quod post adhibitam diligentiam, semper restet, dubitantem vel posse reddere simul & petere, aut certè si petere non possit, nec etiam reddere poterit; primam partem tenet Sanchez citatus, & probabiliorem reputat, & inde probat, quod durissimum alioquin esset, utrumque si bona fide contraxit, suborto deinde utrique dubio, quod deponi nequeat, celibem per totam vitam manere; altera verò pars sic probari potest, quia si reddit, æquè se exponit periculo fornicationis, atque si petat; si enim non habet jus petendi dicto dubio, vel utendi matrimonio, ne se exponat periculo fornicationis; certè non habet obligationem reddendi; cum in hoc usu æquè se exponat periculo fornicationis; nec dicas, nisi reddit, periculo injustitiæ sese exponit; ita respondet Autor, & excerpsit ex Thom. Sanch. sed facilè negatur, esse injustitiæ peccatum, ubi non est jus petendi, illudque certum; sed in hoc casu non est tale jus, nisi dubium; ac proinde non est obligatio certa, sed dubia; sed dubia obligatio, uti dubia lex non obligat; itaque si titulo obligationis dubiæ quæ respondet juri dubio alterius, teneor reddere, igitur titulo juris dubii, cui respondet obligatio dubia alterius, possum petere, exempli gratia, habes jus dubium repetendi à me 100. nummos, & ego obligationem dubiam restituendi; & vicissim habeo jus dubium repetendi à te 100. nummos, & tu obligationem dubiam restituendi; ego solus scio, utrumque titulum dubium esse, tu utrumque certum esse tenes; certè si obligatio dubia, qua teneor, me obstringit ad solvendum 100. jus etiam dubium, quod habeo, te obstringit ad solvendum centum, est eadem par utrimque ratio, si autem per obligationem dubiam teneris solvere, possum ego, jure meo, quod dubiæ obligationi respondet, repetere, igitur vel utrumque, vel neutrum, idque præscindendo à jure positivo, puta *c. inquisitioni*; hoc enim posito, certo judicare non potest dubius, quod licitè possit petere, non propter periculum fornicationis, sed propter legem Ecclesiæ. Sed hoc loco quæstionem istam pro dignitate discutere non possumus, nec debemus; quia dato etiam & non concesso, quod in dubio matrimonii tutior pars tenenda sit, non tamen inde sequitur, in aliis omnibus tenendam esse; est autem manifestum discrimen, quia in multis aliis, v. g. lege dubia, voto dubio, dominio dubio, certus sum, me non peccare: cum tamen in dubio matrimonii, non certus sim, me non fornicari; sed pergamus.

77. Pithan. Descendit ad dubium rei possessæ, quo stante, vult possidentem teneri ad restitutionem, etiam facta inquisitione; alioquin, inquit, exponit se periculo peccandi; nisi restituat; sed hoc facilè negatur; & est contra torrentem Doctorum; quos habes apud Sanch. citatum, item in Decalog. *lib. 2. cap 10. num. 9.* quia scilicet, in dubio melior est conditio possidentis; deinde daretur processus in infinitum: nam si Petrus dubitet de re aliqua, quam possidet, an sit sua, vel Pauli, & facta diligentia dubium deponere non potuerit, & teneatur illam restituere Paulo, hic potiori jure dubitabit, an sit sua, vel Petri, ac proinde Petro rem illam restituere tenebitur, atque ita in infinitum.

78. Antim. Rectè omninò; unde hujus auctoris sententiam, si non improbabilem, minus certè probabilem esse, necesse est, ac proinde juxta illius principia, alteri probabiliori postponendam; dixi improbabilem, quia id justitia postulat, alioquin injustum lex ipsa præscriberet, qua, stante dubio, possidentis melior conditio declaratur; unde miror, ab auctore isto tam improbabiles, aut certè tam parum probabiles opiniones adstrui, ut opiniones verè probabiles impugnet; sed quod mirabilius est, adstruit repugnantia: nam *pag. 218.* vult in dubio rei possessæ, possidentem teneri ad restituendum, ac proinde non valere communem illam regulam, melior est conditio possidentis, quam tamen admittit *pag. 229.* in dubio juris regni, vult enim sic dubitantem, ad restitutionem non teneri.

79. Pithanoph. Imò parùm consequenter statim loquitur, agens de dubio natalium, dicit enim, pro legitimo habere se posse: sed quæso te, ubi est pars tutior, ad quam nos teneri, toties pronunciasti; eodem enim argumento utor, quo paulò ante usus es; in dubio rei possessæ habendo se pro illegitimo, non peccat, contra verò, si se pro tali non habeat, exponit se periculo, ne vel ordinetur, cum defectu natalium, id est, cum irregularitate? aut beneficium obtineat sine titulo, vel hæreditatem alienam sine jure: sed inquis, in dubio, nemo condemnatur, & cum jura obscura sunt, Reo potiùs, quàm actori favendum est, ac demum apud DD. in dubio, id quod est honestius, præsumi debet, ita est, at quis nescit, cuncta hæc dici pro foro externo, cum tamen de foro conscientiæ hoc loco agatur: nec enim quæstio est, qualis ab aliis judicandus & reputandus sit, sed qualem se ipse reputare debeat, ut sit tutus, imò ut tutiorem partem sequatur.

80. Antim. Rectè ad hominem, nec etiam possidens in dubio à Judice spoliandus est, & multandus, unde si regula illa valet pro uno, etiam valet pro alio, consequenter igitur, ut optimè observasti, auctor non loquitur, nos verò juxta regulam certiorem nostram rectè dicimus, in dubio natalium, neminem censeri illegitimum, quia causa incerta certum effectum habere non potest, nec est, quod aliqui opponant irregularitatem certam ex homicidio incerto, quia lex certa est, *c. ad audientiam*, & *c. significasti*, quæ hanc irregularitatem homicidio dubio imponit, dubio, inquam, quoad personam cooperantem, vel ejus cooperationem, non verò quoad corpus delicti, quod certum esse debet, quando enim non constat, de ipsa homicidii substantia, nulla lex irregularitatem imponit; ac proinde homi-

cidium dubium in hoc sensu non parit irregularitatem.

81. PITHANOP. Ita prorsus, cùm enim hæc irregularitas in jure expressa non sit, nullo modo ponenda est, per *c. is qui, de sentent. excom. in 6.* sed redeo ad auctorem nostrum; in dubio, inquit, an subditus debeat obedire, tutior pars eligenda est, id est, obediendum, quod facilè admitto; quia certa est obligatio obediendi, in omnibus, in quibus peccatum esse non constat; at si tantùm dubium est, non constat; cum igitur causa non obediendi, sit tantùm peccatum dubium, & causa obediendi, præceptum certum; nemo neget, hoc ipsum anteponendum esse; imò in constitutionibus vestris, ni fallor, à sancta sede approbatis, hoc continetur, nimirum obediendum, in omnibus, quibus peccatum inesse, certò non cognoscitur.

82. ANTIM. In constitutionibus nostris *p. 3. cap. 1. §. 23.* & *in summario, n. 31.* in omnibus obediendum esse statuitur, in quibus *peccatum non cerneretur*, cerni autem est clarè & perspicuè videri, aut cognosci; quod etiam *p. 6 cap. 1. §. 1. lit. B.* in declaratione, ita explicatur, *in quibus nullum manifestum peccatum est.* Unde non crederem, opinionem probabilem esse, saltem in praxi tutam, in dicto dubio, posse quempiam detrectare superiorum imperia; nisi quis fortè per conscientiam erroneam, eamque inculpatam, certum putaret, id fieri posse; sed tunc perfectum dubium non esset, cum aliud judicium practicum præluceret. Hinc rejicies duos illos recentiores, quorum alter suà typis mandavit, qui docere videntur, subditum non posse absque peccato obedire, si probabiliter judicet, obediendum non esse; cum hæc sententia citra conscientiam erroneam repugnantia involvat; si enim tantùm dubium est, certum est, obediendum esse; ergo non est probabile, minimè obtemperandum, si verò per errorem, certum quis putat, peccatum inesse, tunc certum est, non verò probabile non esse obediendum; sed descende ad alia.

83. PITHAN. Transit ad dubium de observando præcepto Ecclesiæ, v. g. jejunii, & ad dubium voti, ac dicit, in his etiam tutiorem partem tenendam esse, id est, jejunandum, & votum implendum; & quod mireris, omnes auctores ita sentire, asserit post Comitolum; sed profectò Sanch. Layman, Castro, Palao, Soto, Suarez, Lopez, Bartholom. Medina, Busembaum, quos citasti in secundo congressu, ad hunc finem, quibus addit Sanch. Henriq. Graffis, Rebell. Gloss. Capua, Manuël, & alii communiter ita profectò non sentiunt; & verò juxta tuam regulam, causa incerta certum effectum non postulat; nec in his ulla est prorsus difficultas; negari enim non potest, quin sit saltem opinio probabilis, quod præceptum jejunii non obliget, ante annum 21. certum; sed dictus annus non certus, sed dubius supponitur; igitur præceptum illud non obligat, in dicto dubio.

84. ANTIM. Saltem non potest negari præceptum, quoad hoc, certum non esse; igitur dubium, sed lex dubia non obligat, ut jam sæpè diximus; si tamen sit certum votum, & dubium solùm restet, an impletum fuerit, in hoc casu, obligat votum; sed jam de his in secundo congressu: si demum præceptum sit, v. g. jejunii, recitationis divini Officii, audiendi Missam, &c. sed dubitetur, an quis teneatur in talibus aut talibus circumstantiis morbi, laboris, incommodi gravis, in hoc, usui standum est, vel consulendi periti, v. g. Medicus si de morbo, prudens & doctus Confessarius, si de labore sufficienti ad exemptionem dubitetur; imò si is, qui dubitat, sit prudens, peritus, doctus, dubium facilè solvet, discussisque utrimque rationibus, iisque ponderatis, quid statuendum sit, facilè definiet.

85. PITHANOPH. Transit ad causam dubiam ab Advocato defendendam, item à Judice judicandam; sed de his abundè in primo congressu actum est: nempe si Advocatus certum jus partis oppositæ agnoscat, vel certò probabilius, ita ut de majore probabilitate nullum sit dubium, causam defendere non debet, sed monere clientem suum, ut lite desistat; pro quo, hæc esto regula, nulla causa ab Advocato licitè defendi potest, qua certò sciat, fore, ut cliens prædictus cadat; unde si vel probabiliter credat, fieri posse, propter varia jura, variasque legum interpretationes, ut Judex causam illam dicto clienti justè adjudicet, haud dubiè licitè defendendam suscipere poterit, quod verò ad Judicem spectat, iis placitis standum esse puto, quæ in primo & secundo congressu firmasti.

86. ANTIM. Nihil ferè habeo, quod jam decretis addam; in criminalibus, ut vocant, debet constare de corpore delicti: item de Reo, ita ut de illo nullum rationabile dubium restet, ad hoc ut Judex licitè Reum damnet; si enim probabile est, insontem esse, nullo modo is damnari potest; in civilibus, si jura sint paria, adjudicet causam possidenti, & potiori jure, si possidens potiore jure gaudet; si nullus possidet, & jura sunt æqualia, suam utrique partem, integram verò causam alteri parti, si jure probabiliore pollet; si verò una pars possidet, & pro alia jus probabilius facit, nisi alicujus momenti sit hic juris excessus, facilè compensatur à jure possessionis; quare in hoc casu, perinde res se habet, atque si jura æqualia essent, citra ullam possessionem; quare illi dumtaxat parti causam Judex adjudicet, quæ vel jus æquale cum possessione conjungit, vel citra possessionem, jure notabiliter, ut ajunt, probabiliore pollet, his stantibus, tutam & justam sententiam Judex feret; vix autem crederem opinionem probabilem, esse tutam in praxi, quod alio modo, ad nutum judicare possit; sed descendamus ad alia, quia in his, auctore isto quasi strictiores ac severiores sumus; & maximè in votis esset Theologiam moralem in hac parte restaurari, quod revera caput maximi est momenti; quàm multi enim sunt inter judices, qui sibi arrogant potestatem, qua tamen eos non valere, certissimum est, de omnibus ad nutum judicandi, gratificandi amicis, ac de inimicis vindictam sumendi; sed hæc mitto, quæ si à me, ut par esset, exaggerarentur, in vastum volumen abirent, dicam iterum, si quid aliud in Christiana rep. emendationem ac restaurationem postulat, id sanè maximè, quod ad judicia pertinet; & verò si privata injustitia grave peccatum est, longè gravius publica censenda est; at sustineo, ne quid forte acriùs excidat: filii hominum recta judicia judicate, Deo & Justitiæ, non verò humanis cupiditatibus servite; supremum timete Judicem, cujus in terris vicem geritis, & quæso dedisce pernicioſam & diabolicam illam legem, si fortè illam unquam didicistis, ac vobis persuasistis, mortalium bona, honorem, famam, vitam, à nutu & arbitrio vestro pendere; sed indica, amabo te, quid sequatur, ut me contineam.

87. PITHANOPH. Oportunè satis, dubium belli sequitur, in quo etiam te satis severum ac rigidum præbes: nam vel agitur de inferendo bello, vel de repellendo si primum, cum supremus Princeps superiorem judicem in temporalibus non agnoscat, ipse

probibitestis, judex & actor est; unde cum Judicis
ntiam sustineat, quemadmodum Judex, causam
alterius possessione destitutæ adjudicare non de-
et, nisi jure notabiliter probabiliore gaudeat; ita
inceps alteri bellum movere non debet, ad ali-
jus ditionem recuperandam, nisi jus, quod habet
ilem, sit longè probabilius, & quasi moraliter
rtum; imò cum bellum tantam vim malorum
ndo afferat, quo fiat, ut inter flagella Dei, cum
ilem & fame recenseatur, antequam bellum Prin-
ps moveat, rationes suas, jura sua, primò quidem
versæ parti, tum deinde toti orbi Christiano ex-
onet; ut vel inde constet, si hæc nihil juvent, ad
ellum, tanquam ad extremum & necessarium re-
rsum ventum esse; deinde procurare tenetur
ncipes, ut bellum sit, non latrocinium, & virtu-
rum omnium carnificina; contineantur milites in
ficio, & nihil stragis, direptionis, & incendii mis-
ceatur, nisi quod ad finem illum justum obtinen-
um necessarium sit; non dubito, quin auctor cun-
a hæc admittat.

88. Antim. Admittet haud dubiè; nescio tamen
mnibus, quæ mox dicam, æquè facilè admissu-
us; nimirum, si de bello repellendo agatur: nem-
pe is, qui bellum repellit, æquali jure valeat, &
ssideat, cedere non tenetur, sed justè bellum re-
llere; si tamen alterius partis jura longè probabi-
iora esse, comperiat, aut si rem ipse non capit, à piis
ibus, peritis, & neutrius partis hominibus intelli-
at, bellum licitè repellere non potest; si autem tan-
m probabiliora, non tenetur quidem totum cede-
e, quia cuncta sunt paria, partem tamen cedere re-
ne uno verbo, illud ipsum præstare debet, quod
ditor Judex, si revera esset; unde licèt aliquod
ium remaneat, aut rationi difficile cedat, tene-
ur tamen cedere, quod negare videtur auctor:
unquam meo judicio hæc certissima est regula;
d bellum utrimquè justum materialiter esse ne-
o, ut patet; item vix etiam formaliter; nempe si
um inferentis jura longè probabiliora esse de-
at bellum justum sit, ex parte illius: item cum
nte quam bellum inferatur, exponenda sint, &
manda, fieri moraliter non potest, quin ab alio
mpe intelligantur, si, uti par est, causam doctis,
peritis acriminè præoccupatis hominibus dis-
endam committat: sed quid tandem de medico
adhibio medicamento.

89. Pithanoph. Neque in hoc ab eo dissenti-
, nam revera Medicus probabile medicamen-
m adhibere non potest, quando certum & indubi-
um suppetit; & si nullum certum suppetat, proba-
e apponere poterit; quia satius est, probabile,
am nullum adhibere; quamdiu ægri desperata sa-
tio est, creperum & dubium medicamentum li-
et non adhibetur, si nullum aliud adhiberi potest,
si dubium sit, an mortem accelerare debeat, ægri
ntensus desideratus; sic aliqui secantur, ad calcu-
m extractionem; quibusdam crus aut brachium scin-
itur, ne gangrena ulterius serpat: itaque Medicus
rsus semper eligat, ad quod revera tenetur, si non
mpritia, saltem ex charitate.

90. Antim. Ex his porrò intentum auctor non
ndicat; nimirum tutius semper tenendum esse; nem-
pe ex particulari malè concluditur; & præmissa in-
ducto in multis fefellit, sit porro hæc regula, tutius
tenendum est, quotiescumque oppositum non est tu-
tum, unde in medico, Advocato, Judice, bello, mi-
nistro Sacramentorum, tutior pars eligenda est, quia
oppositum non est tutum, id est, non est certò probabi-
lius; at verò in aliis, cum sit certò probabilis, est tuta,
ac proinde semper tutum eligitur, nec tutius obligat,
ut satis abundè dictum est.

91. Pithan. Ideò in dubio, an quis solverit debi-
tum, Horas recitarit, jejunus sit, ætatem legitimam
ad sacros Ordines attigerit, absolutus sit à peccato,
vel censura, &c. debet solvere debitum, Horas,
recitare, abstinere à celebranda Missa, & ab Or-
dinibus suscipiendis, procurare absolutionem;
quia tutior pars eligenda est; sed si hæc ratio facit,
pro his casibus, cur non præ cæteris omnibus?

92. Antim. Quia certum debitum per dubiam
solutionem non extinguitur; nec certum præcep-
tum servatur, per id quod dubiam præcepti obser-
vationem remittit; præceptum certum est, ut Missam
tantùm jejunus celebret dubito, an sim jejunus, cele-
bro Missam, dubito igitur, an præceptum servem;
pari modo, præceptum certum est, ne quis ante
25. annum cœptum ad Presbyteratus ordinem pro-
moveatur; dubito, an attigerim, ad dictum ordinem
promoveor; dubito igitur, an præceptum servem;
dubia igitur præcepti observatio, quæ tamen certa
esse debet; item certus sum de peccato admisso, &
de censura contracta; dubito, an fuerim absolu-
tus, certam igitur absolutionem procurare debeo;
non tamen ut dicis, quia tutior pars eligenda est,
quia hæc ratio non valet; quando opposita tuta est,
ad illam enim nemo tenetur, sed quia revera in his
casibus, opposita tuta non est, nempe dubia solu-
tio vel observatio, vel absolutio, certam obligatio-
nem non tollit, juxta regulas supra traditas. Non e-
rat igitur, quod auctor axioma illud à possessione pe-
titum, adeo sollicitè impugnaret; licèt enim aliqui
eo utantur in præmissis casibus, idque optimè, suo
modo, quia tamen citra figuratam illam loquutio-
nem, & impropriam, qua lex, votum, excommunica-
tio, possidere, aut non possidere dicitur; per regulas
supra memoratas, citra ullam figuratam loquutio-
nem, in proprio verborum sensu, cuncta hæc com-
modè & facilè à nobis explicantur, frustra in hoc
laboravit auctor; ut enim solidè aliqua sententia
impugnetur, profecto non satis est, si unus tantùm
modus utcumque refellatur, quo illam pauci aliqui
defendunt, sed ita impugnanda est, ut nullo modo
defendi possit: item non satis est, ut doctrinam pro-
babilitatis impugnet: si vel unum dictum, quod Ca-
ramuëli, vel Dianæ, vel cuipiam alteri excidit, refel-
lat, aut aliquam opinionem, quæ certò probabilis non
sit, sed ad caput rei & controversiæ veniendum est,
& directè probandum, opinionis certò probabilis u-
sum certum, licitum, tutum non esse, uti omnes Pro-
babilistæ, saltem alicujus nominis, constantissimè
asserunt, & suo loco, ni fallor, demonstravimus, ubi
etiam demonstravi, doctrinam nostram probabilita-
tis, non modò probabiliorem esse opposita, verùm
etiam probabiliter certam, idem dico de doctrina
præmissa, circa dubium facti & juris; nullus enim
Vasquez, & Azor, vel Salas inficias eat, quin licita
sit operatio, quæ ex certa regula, nimirum certa con-
scientia procedit; cum autem hujusmodi opiniones
circa dubium sint ad minùs certò probabiles, v. g. lex
dubia non obligat, nec votum dubium, nec debitum
dubium, &c. certum judicium practicum de lici-
to illorum usu ex iis sequitur; ac proinde nunquam
cum dubio iis utimur; nullus inquam Vasquez id
neget, unde modò una pars tuta sit, ad tutiorem ne-
mo tenetur; corruit igitur unicum Adversarii fun-
damentum; sed vide, quæso, quid refellendum re-
stet hujus auctoris.

93. Pi-

93. PITHANOP. Addit multa satis ambigua, circa libertatem & possessionem ex Comitolo, quæ tamen etiam repugnantia involvere mihi videntur; dicit, hoc axioma, in dubio melior est conditio possidentis, non valere etiam in materia justitiæ commutativæ, nisi quando quis possidet bona fide; quia, inquit, bona fides omnem dubitationem tollit: nam ubi est dubitatio, ne fides quidem esse potest, ne dum bona; igitur neque etiam valet hoc axioma, in hoc casu, in quo scilicet nullum est dubium; deinde qui possidetur à Deo, liber est, inquit à peccato, qui possidet seipsum liber est à Justitia; ambiguam profectò loquutionem, Jansenistis maximè familiarem; sed revera de illa libertate hoc loco non agitur, sed dicimus, homini hoc, vel illud esse liberum, si lege non prohibeatur; lex enim hominem ligat, vel obligat; ita ut actionem illam licitè admittere non possit, quæ lege vetita est; cum autem certum sit, homini liberum esse quidpiam lege non vetitum, & hoc est, quod aliqui vocant, possessionem stare pro libertate, certè per legem dubiam, homo certa libertatis possessione non excidit, id est, ut propriè loquar, dubia lex, dubia causa, certam obligationem, certum effectum minimè producit; nisi fortè auctor ad ridiculam illam opinionem recurrat de rana vaga, qua certus effectus causæ vagæ attribuitur; auctor demum minimè tolerandus esse videtur, in eo, quod dicit *pag.* 243. judicium speculativum non differre à practico, nisi quatenus practicum ordinatur ad opus, quod certè in hac materia falsissimum est; cum unum differat ab alio ratione objecti, ut dicere potuit auctor ex iis quæ in primo congressu disputavimus; sed in hunc scopulum, cùm aliis ferè omnibus suarum partium impingere voluit; objectum judicii speculativi est opinio ipsa objectiva, vel ejus probabilitas; objectum verò judicii practici est usus dictæ opinionis; sed hæc jam supra, quasi ad nauseam; iterum adducit *c. Iuvenis*, de quo supra, sed tu illud obiter quidem, solidè tamen ex doctrina à Sanchez tradita evplanasti: denique breviter indicat discrimen inter Matrimonium & alia Sacramenta, cur scilicet, v. g. in dubio, Ecclesia ordinatum, aut baptizatum non præsumat, secus in matrimonio, quia, inquit, alia Sacramenta sine periculo iterantur; secus verò matrimonium, sed quid tu de his?

94. ANTIM. Hanc doctrinam accepit ex Gloss. *in c. Presbyteris, d.* 68. quæ mihi certè usquequaque non placet; quia etiam matrimonium iterari potest, v. g. renovari consensus; vel si sit dubium, de impedimento, Ecclesia facilè dispensare potest: nec dicas novum consensum necessarium esse, quem fortè conjugum alter præbere nollet, quasi verò in nova ordinatione, novus ordinati consensus etiam non desideretur; & ut Ecclesia in dubio, conjuges illos liberos dimittere nequit, cùm certè ad alias nuptias convolare non possint; ita etiam ordinatum in dubio, liberum non relinquit, ut possit v. g. uxorem ducere; imò in foro conscientiæ, in dubio matrimonii, conjuges fortè nec petere, nec reddere possunt, dico fortè propter varias opiniones super hac quæstione ab auctoribus traditas: dicerem itaque, disparem esse rationem, quia Ecclesia supplere potest defectum in matrimonio, modo consensus renovetur, vel ut aliqui volunt, idem, qui prius positus est, virtute & habitu permaneat, nimirum revalidando; cum tamen in aliis Sacramentis defectum supplere nequeat. Unde falsum est, quod habet auctor, doctrinam illam traditam, *c. ad audientiam, c. significasti, &c.* quod scilicet in dubio homicidii censendus sit irregularis, ad alios casus diversos ab homicidio, per jus Canonicum traduci; nullus enim alius Canon proferri potest, quo in alio dubio irregularis censendus sit, *c. Iuvenis*, non est in casu dubio, sed cum certo impedimento derimente, *c. Presbyteri*, est circa Sacramentum, quod revera certum esse debet, non dubium, ut nemo negat, cuncta hæc ultrò concedimus, sed nihil inde contra nostram doctrinam; tenemus enim tutum & certum, incertum & dubium dimittimus; dubium, inquam, & incertum, non veritatis objecti, quæ incerta est, sed rectitudinis operationis, quæ certa: denique ut fatetur auctor, partem probabiliorem esse tutam, ac proinde oppositam tutiorem esse consilii, non præcepti; ita prorsus cum opinio certò probabilis sit tuta, oppositam tutiorem, non præcepti, sed consilii esse, necesse est.

95. PITHANOPH. Omnem porrò falsitatem superat, quod habet *pag.* 246. stante scilicet lege dubia, si altera pars tutior est, inde legem sufficienter promulgatam, & propositam censeri; quasi verò non sit tutius, saltem materialiter, quamlibet legem dubiam observare, quàm non observare; inde igitur non sequitur, sufficienter promulgatam esse, quod altera pars sit tutior, quia hoc omni legi dubiæ competit: quod autem dubium manet, an sit, sufficienter promulgatum, aut propositum dici nequit; si enim dubium est, an sit, potiori jure dubium erit, an propositum sit, nec obstat, quod lex, de qua dubitatur, an justa sit, obliget, quia de lege illa certum est, quod sit; igitur certum, quod obliget; quia quod justa sit, certum esse non debet, sed tantùm probabile; ac proinde dubium restare potest de injustitia: cum Princeps legum suarum justitiam subditis suis demonstrare non teneatur: constat etiam, futile esse, dubium, an sit lex, ad dubium facti revocandum; est enim mera quæstio de nomine, non faciens ad rem; quia sive sit dubium facti, sive juris, lex dubia non obligat; quamquam ut ignorantia legis, ignorantia juris rectè appellatur; ita dubium legis, dubium juris, non verò facti rectè dicitur: quod demum dicit, transgressionem legis dubiæ esse malum privatum transgredientis; quia cum peccandi periculo conjuncta est; & malum publicum Reip. eadem facilitate negatur, qua asseritur; imò auctor petit principium; de hoc enim quæritur, an lex dubia obliget, id est, an legis dubiæ transgressio peccandi periculum secum afferat; ille asserit, nos verò negamus; unde thesis pro ratione adduci non debuit. Scire autem velim, quid sentias de illo D. Antonini loco, *summ. 1. part. tit. 3. cap. 10. §. 10.* eligere tutiorem consilii esse, non præcepti, quod certè auctor intelligendum esse, dicit de certis, ac tutis, v. g. de religioso & sæculari statu, non verò de opinionibus probabilibus; aliquid porrò simile, ni valde fallor in Wendrockio legisse memini.

96. ANTIM. Legisti haud dubiè *pag.* 107. hinc vel hoc nomine à P. Stephano Dechamps castigatus est, qui sancti Archiepiscopi fideliter hæc verba exscripsit: *Cum ergo in aliqua materia morali, sunt variæ & contrariæ opiniones, ille, qui adhæret opinioni latioris viæ, videtur se exponere periculo mortalis, cum posset illa opinio esse falsa*; hæc est auctoris & Wendrochii sententia: *Sed ad hoc respondetur, quod utique ille, qui agit scienter id, de quo dubitat, esse mortale, permanente dubitatione*, stricte nimirum, & propriè sumpta, *quatenus non declinat potius ad unam partem, quàm ad aliam, mortaliter peccat, sed*

...ibiliter quis leviter, sicut dubitat, seu formidat, ha-...nionem de aliquo, quia tuta inharet ipsi sententiæ, ...tamen formidet de opposito, sic agendo contra tale ...non peccat; quia tales non operatur in dubio mor-...sed secundùm opinionem probabilem. Fallitur igi-...auctor, cum Wendrockro, qui sanctum ...nium de opinionibus moralibus contrariis ...negarunt, de quibus tamen disertè loquitur, ...allius verbis perspicuum sit; & hîc fidem utriusque desideraſſem; quid porro de hoc argumento ...?

97. Pitanoph. Unum restat, quod non possum ...coquere; vulenim prædictus auctor quod cum ...error communis etiam cum titulo colorato, v. ...Presbyter irregularis, sed occultus, obtineat ...chiam, vel ad Confessiones excipiendas ap-...retur, & exponatur ab Ordinario, Ecclesia non ...ceat illi jurisdictionem, nec valeat *lex Barbarius, ...Prætoris*, nec absolutiones ab illo Sacerdo-...æ sint ullius momenti; quamvis confessiones ...entium validæ sint & non iterandæ, quam-...manentin bona fide; nunquid hæc repugnan-...non sunt? & quomodo absolutio irrita, si confes-...valida? & vicissim.

98. Antim. Miror sanè, ab auctore isto doceri, *Barbarius*, ad jurisdictionem Ecclesiasticam tradu-...dam non esse, cum innumeri ferè auctores, Ca-...nistæ, Summistæ, ac Theologi, imò ferè omnes ne-...em alicujus nominis excipio, quorum censum ...e longum habes apud Sanch. *de matrimonio lib.* 3. ...22. ubi d. *Barbarius*, fusè per totas 27. paginas, ...4 columnas, & doctè more suo, discutit, & ca-...m absolutionis expressum habet; stante sci-...communi errore, cum titulo colorato, qui si ab-...communis error non suffragatur, licèt pauci se-...entiant, nec oppositum Sanchez probabile esse ..., *num.* 49. legem illam ab Ecclesia admitti, & ...casu jurisdictionem Sacerdoti conferri; di-...amplius, *d. legem Barbarius*, vel ad ipsam ele-...em Romani Pontificis applicari à Cardinali ...mono, *lib.* 3. *de fide, num.* 143. itaut, etiam si ele-...aliquo modo defectu occulto laborarit, tota ...ia illum suppleat, & disertè asserit, *leg. Barba-...* esse considerandam, tanquam constitutio-...arbitrariam, sed tanquam interpretationem ...naturalis, quo etiam ratiocinio usus sum in ...sione mea Coyngiana: Denique, præter ...orum nubem, quos addensavit P. Sanchez, re-...mmes recentiores, classicos intelligo, & ali-...nomins, in eandem sententiam iverunt, qua-...ere non dubitem, auctoris sententiam in hoc ...bilem non esse: rectè autem monuisti, ab eo ...gnantia involvi; si enim absolutio valida non ..., igitur nec confessio; & si moriatur pœnitens ...tatu, necalterius Confessarii sit copia, nec ante ...rem actum contritionis eliciat, quem difficilli-...m esse, Sanchez testatur in terminis, *lib.* 1. *in De-...cap.* 9. *num.* 34. haud dubiè damnabitur; illius ...confessio valida non fuit; nec est quod auctor ...rpidè asserat, inde sequi damnum privatum & ...blicum, nimirum peccatum, & laxius vitæ genus, ...od vergit in damnum Reip. Christianæ; quia ut ...entes dictum est, semper auctor petit princi-...um, & thesim adducit pro ratione; negamus e-...m peccatum esse, aut peccandi periculum proxi-...um, in usu opinionis certò probabilis. Negamus ...de, plus æquo laxari conscientiam; imò dicimus, ...non modico Christianæ Reip. damno, ne dicam ...andalo esse hujusmodi reformatores, qui Chri-

stianorum animas & conscientias exaggerationibus suis imprudentissimè, ut mitissimè loquar, perturbarunt: si enim aliquid in hoc genere restaurandum esse videtur, dicant Ecclesiæ; si aliqua opinio probabilis esse non videtur, & tuta in praxi, impugnent illam Christiano more, oppositis argumentis, non convitiis, rationibus, non calumniis; vel potiùs deferant ad tribunal illud, in quo de doctrina fidei & morum judicatur; hortentur omnes ad perfectius, ad melius, ad tutius; sed ne imponant quæso aliis jugum importabile, quod fortè ipsi digito movere nolint, sed pergamus.

99. Pithan. Restat ultima lectio, in qua auctor nobis consensit: nimirum, quod homo illiteratus sequi possit licitè, in materia morum, vel conscientiæ alicujus Magistri, seu Doctoris sententiam; modò scilicet ea sit hominis opinio, saltem apud vulgus, qualem docti, periti, pliique homines habere solent.

100. Antim. In hoc etiam sibi contradicit; ponamus enim aliquem illiteratum, dubium, utrum vigesimum primum ætatis annum attigerit, ex aliquo Doctore satis magnæ opinionis, sed Probabilista, ut cum auctore loquar, quærere, an jejunii lege teneatur, qui statim respondeat, non teneri; quia scilicet lex dubia non obligat, ex quocumque tandem principio id deducat, sive nostro, sive alio communi, in titulo possessionis fundato; ponamus etiam ex eodem ultra quærere, an sit certum, præceptum dubium non obligare, neutiquam certum esse dicet, sed tantum probabile; his positis, nemo neget, illiteratum illum, quamvis alioquin literarum expertem clarissimè perspicere, tutius esse jejunare, quam non jejunare, id est, servare legem, quàm non servare; igitur quo jure Doctor ille tenetur sequi tutius, in probabilibus, eodem hic tenetur; imò longè potiori jure, quia vim certæ probabilitatis & conscientiæ certæ, quæ ex ea sequitur, longè minùs perspicit.

101. Pithanop. Adderem ergò, illiteratum illum verbis sui Doctoris non jam divinam, sed humanam prorsus fidem habere, ut constat; igitur si ab aliquo interrogetur, utrùm certus sit, respondebit illico, se minimè certum esse: & si rursum ex eo quæratur, utrùm certius sit ex duobus, nimirum jejunare, aut stare dictis illius Doctoris, respondebit haud dubiè, tutius esse, jejunare; si ergo Doctor ipse tenetur tutius sequi, ex principiis hujus auctoris, quia videt, tutius esse, oppositum verò dubium & incertum, pari jure, tenetur illiteratus, qui etiam tutius esse cognoscit; sed his omissis, veniamus ad alia, quæ sunt majoris momenti, à *pag.* 263. *ad* 267. habet aliqua quæ falsissima esse reputantur: 1. nullam inculpatam ignorantiam, etiam invincibilem, agnoscere videtur, nisi in dubiis, quia, inquit, in aliis non excusatur à peccato, etiamsi laboret ignorantia invincibili, stetque dictis Magistri, Confessarii, Doctoris; nec eum inquit, propria simplicitas & ruditas tutum reddit.

102. Antim. Haud dubiè resista majoris momenti est, de qua jam actum est in secundo congressu; quia non jam probabilem sententiam, sed ad minus conclusionem Theologicam esse duco, quod quævis ignorantia invincibilis, sive in dubiis, sive in certis, sive in facto, sive in jure, peccato eximat, modo sit verè invincibilis, non crassa, non affectata, non voluntaria, non cum pravo ad malum affectu conjuncta: nam de fide est, neminem peccare, qui à necessitate liber non sit, ut definivit Ecclesia in tertiæ propo-

propositionis Jansenii censura & damnatione; sed ignorantia invincibilis cum necessitate conjuncta est, igitur ignorantia invincibilis peccato eximit; hæc ultra non prosequor, quæ hujus instituti non sunt; unum addo, hoc certè unum esse ex præcipuis Calvinistarum & Novatorum dogmatis; viderint ii, qui Hæreticis illis in hoc saltem suffragantur; nec adstipulatur Adrianus, quando dicit, per ignorantiam juris neminem excusari; quia non loquitur de ignorantia invincibili, ut constat ex iis, quæ sequuntur; vult enim per ignorantiam invincibilem excusari simpliciores, si ea nesciant, quæ ex Decalogo deducuntur: Decalogi autem ignorantiam invincibilem, cum multis aliis esse non putat, de quo in præsenti non est quæstio; imò ex hoc eodem Adriani loco, ab auctore citato convinci posset, nempe dicit Adrianus, illiteratum illum, qui consilium pro parte periculosa sequitur, ac sese vero periculo exponit, non tamen in eo peccare, quod sese periculo exponat, sed in eo, quod legem violat, quia, inquit, ignorantia juris neminem excusat; sic autem insto, vel sese exponit periculo, quod ignorat ignorantia invincibili, vel non invincibili; si hoc secundum dicas, igitur in eo peccat, quod sese exponit, quia intrinsecè malum est, si verò primum, igitur datur ignorantia invincibilis eorum, quæ sunt juris divini ac Decalogi, eaque peccato eximit; quid reponi possit, non video, nisi nobiscum dicant Adversarii, omnem ignorantiam invincibilem esse inculpatam.

103. Pithan. Hoc argumentum integram tractationem desideraret, sed hoc munere jam alii pro dignitate defuncti fuerunt; unum tantùm addo, cujus occasionem mihi porrigit, si enim illiteratus ideo ignorantia invincibili laborat, in dubiis, quia nescit discernere probabilitates opinionum; eadem etiam vir doctus laborabit, quia nescit discernere veritatem opinionum, in dubiis enim & tantùm probabilibus veritas discerni non potest; igitur, quo ad hoc, laborat ignorantia invincibili, quæ pariter illum eximit culpæ, si fortè opinionem falsam sequatur; sicuti eximit illiteratum, si fortè opinionem improbabilem à malo Doctore illi suggestam, sequatur: est enim par utrimque ratio, unde fortè aliqui ultimum opinionis probabilis fundamentum in ipsa ignorantia invincibili statuerunt.

104. Antim. Appositè, haud dubiè adnotas; aliud tamen illudque nobilius principium, seu fundamentum statuimus, certam scilicet probabilitatem, ex qua deinde certus illius usus, ac certum circa illum judicium practicum necessariò consequitur; malè igitur auctor asseruit, eum qui laborat ignorantia invincibili, præterquam in dubiis, culpæ non eximi, quam sententiam aliqua nota dignam reputamus, sed perge.

150. Pithanop. Absre meo judicio Busembaum fugillat & carpit, eo quod Bonacinam adducat, in gratiam illorum, qui non unum modò, verùm etiam plures Doctores consulunt; quia, inquit, Bonacina docet, eos à peccato excusari, dummodò rectam habeant intentionem id faciendi, quod licitè fieri possit: quasi verò Busembaum secus sentiat, aut Navarrus, quem auctor adduxit, in alio sensu loquatur; nunquid amabò hoc non est nodum quærere in scirpo, sed mirare, quod habet *pag. 266.* Doctorem scilicet illum, quem in re morali, illiterati, aliique minùs periti consulere debent, non quemlibet esse debere, etiam doctum, sed Doctorem Theologiæ institutum, & deputatum in Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis ad hoc munus. Doctor igitur Angelicus in re morali consuli non posset, nec Doctor subtilis, multò minùs recentiores, Suarez, Vasquez, Molina, Lugo, Bellarminus, Toletus, &c. quia deputati non erant in Cathedralibus, vel Collegiatis; nec etiam Navarrus, aut quispiam alius Sacrorum Canonum peritus, qui non sit Doctor Theologiæ, tu ipse, Antime, quem miselli saltem aliqui de rebus moralibus patienter audiunt, consuli ultra non poteris, rem fortè tibi gratam, quia te à multa molestia eximet.

106. Antim. Hæc quidem per jocum, imò illa per jocum dicta esse, mihi facilè persuadeo; nec Dionysii & Doctoris Angelici loca, id quod adstruit auctor, probare videntur, sed tantùm minùs doctos à doctioribus doceri & erudiri; quod pertinet ad res fidei ac certa morum placita, ab Ecclesia, id est, à Romano Pontifice, qui totius Ecclesiæ caput est omnibus Christi fidelibus proponuntur, in provinciis, per Episcopos & horum jussu, per Parochos, seu divini verbi Præcones; quod verò attinet ad alia, doctos, peritos, pios, prudentes homines minùs docti consulunt, licèt ii non sint in Cathedralibus deputati; qualis esse debeat probus consultor, in primo congressu, abundè dixi, neque hic repetere vacat, illud præsertim cæteris inculcare non cesso, maximum delectum in hoc habendum, & suspectos homines fugiendos, quorum numerum hac tempestate maximum esse, constat, ac præsertim reformatores quosdam de præsenti Ecclesiæ usu malè sentientes, nec non incredibili factionis studio agitatos, quid enim ab eo boni consilii haberes, qui rejectis melioribus consiliis pessima amplexus est? sed expectamus breviter rem istam.

167. Pithanoph. Primò sic probat: Homo illiteratus tenetur credere suo Parocho, etiam falsam doctrinam proponenti, pro quo citat cum aliis Tolet. *lib. 4. cap. 3.* ergo tenetur sequi opinionem Magistri vel Doctoris, quod deinde confirmat ex *c. per tuos. 2. de simon.*

108. Antim. Non dicit Tolet. teneri rusticum credere Parocho, sed Episcopo, quod certè aliqua observatione dignum est: hoc enim, saltem ut plurimum, & in multis locis, Parochorum captum superat, ut scilicet dogmata fidei & novas decisiones populo proponant, exponant, &c. Non nego, aliquos esse, qui eo munere pro dignitate defungi possint, præsertim in celebrioribus civitatibus; quod tamen multi sint ad id muneris inepti, in pagis præsertim, & villis, perspicuum esse constat. Sylvester etiam quem citat, *in sum. v. fides*, illud non habet in eo majorem fidem desideratem; dato verò antecedenti, negari potest consequentia, nec *c. per tuos*, citatum dicit, teneri, sed tantùm non peccare illum, qui sequitur consilium falsum alicujus gravis auctoris, quod certè verissimum est ex nostris principiis, non tamen sequitur ex dicto antecedente; ut patet ex ipsis terminis.

109. Pithanoph. Hoc vitium nonnullis auctoribus satis familiare est, ut paginas falsis, aut certè parum appositis allegationibus impleant, Jurisconsultos illos imitati, qui pro utraq; parte, eosdem textus, eadem auctorum loca citant, imitari potiùs deberent P. Thomam Sanchez, qui præ cæteris Scriptoribus, allegationes multiplicavit, ea tamen fide, quæ omnem ferè superat fidem; sed his omissis, ad secundam auctoris rationem venio, quæ mihi efficacior esse non videtur: multa, inquit, docuerunt SS. Patres, quæ deinde ab Ecclesia damnata fuere, & hic

Cypria-

Cyprianum appellat, Augustinum, Hieronymum, Theodoretum, &c. idque licitè ac sine peccato; quæ & ii à culpa liberi fuissent, qui ea renuissent, cùm scilicet iisdem SS. Patribus; sed quid nam etiam iis non consultis, minimè peccarent; sienim illi; cur non isti? cùm nondum res esset definita Ecclesia definitæ fuissent; illud etiam antecedens mihi summoperè non placet; quid enim prohibet SS. illis Patribus, errores affingere; & verò, si unum ex his Cyprianum excipias, tres alii benignè explicari possunt, ac præsertim Hieronymus, qui eum nunquam dixisse, reperies, mendacium licitum esse; inter disputandum quidem Augustinus hoc ipsum illi opponit; nunquam tamen ille consequens majore igitur cum honore de SS. Patribus loqui debemus.

100. Antim. Nonnullis id solenne est, ut ex alicujus præsertim nominis, depressione, sibi nomen; ex alio porro capite prædicta ratio videnda esse videtur; nempe dato antecedente illo, concessa consequentia, assertionem suam non probari; quia res divinæ fidei ante sufficientem & expressam Ecclesiæ propositionem, non obligant; secundum jus naturale; immo sic facilè instarem; vacare illum, qui opinionem alicujus Doctoris sequitur, quandiu falsa non apparuerit certò non constiterit, falsam esse; unde colligam non peccare, qui sequitur opinionem probabilem, quia si probabilis est, certò non constat, falsam esse, sed pergamus.

101. Pithanoph. Omitto tertiam rationem ex dignitate, quodis, qui scrupulis angitur, aliis finem habere debeat; sed quid ad rem; non agitur hoc loco de scrupulis; sed veris & rationalibus dubiis, ac de opinionibus moralibus; immo quartam ultimam, ex eo dictam, quod in Concil. Lateranens. IV. Tridentin. Moguntino IV. Colonien. statuatur, ut in qualibet Cathedrali, deputetur Theologus; quem verò finem hoc statutum habeat, declaravit Honorius III. ut scilicet erudiantur Clerici; hoc tamen assertionem non probat, in moralibus dubiis, in quibus auctor, tutius tenendum esse asserit, nec etiam facit ad rem, quod multa remanentur arbitrio boni viri; v.g. quanto pretio, tantum in alio genere illatum reparciendum sit; quæ quantitas in furto ad peccatum mortale sufficiat, nec enim in his agitur de tutiore.

102. Antim. Omittis lepidum antichronismum, dicit enim auctor declaratum fuisse ab Honorio III. qui vixit ann. 1216. quem finem haberet prædictum statutum à commemoratis supra conciliis constitutum, nimirum à Lateranens. IV. habito ann. 1518. à Moguntiaco IV. habito ann. 1549. cap. 65. non item Colonien. III. habito ann. 1549. sed mittamus jocos, longè melius igitur assertionem illam ex eo probasset, quod illiteratus non teneatur ad tutius, quando sequitur tutum, tutum autem bona fides reddat, bona demum fide doctoris consulti sententiam, etiam falsam sequatur, modò tamen aliunde dubia illi non sit Doctoris fides, sed quæsote, expediamus rem istam, quæ jam mihi tædio est, quid tandem restat.

103. Pithanoph. Unum dumtaxat, quod mihi mirum accidit, inde enim colligit & concipit, improbabilem esse illorum sententiam, qui docent, confessarium sequi debere opinionem pœnitentis, & ad id teneri, quod est inquit, contra rerum ordinem, pro quo Aristotelem citat 8. Physicor. docentem, necesse esse, ut mundus inferior contiguus sit supernis lationibus, &c. nec enim Judex, inquit, Rei sententiam sequi debet, sed Reus Judicis, alioquin Judex subditus esset, ac proinde Judex non esset, deinde posset pœnitens non acceptare pœnitentiam impositam sibi, præterea deberet credere pœnitenti, dicenti se ab altero absolutum fuisse, imò confessarius deberet sequi opinionem pœnitentis, etiamsi crederet, illam esse falsam, idque docere non verentur, inquit, Valentia & Sanchez, sed hoc est operari contra conscientiam, denique confessarius deberet pœnitentem absolvere, quem sciret alioquin habere peccatum mortale, quod religioni non ducit: hæc ille, quæ tamen meo judicio facilè refelluntur.

104. Antim. Nihil unquam sanè facilius primò enim id male colligit ex priori assertione, licèt enim illiteratus possit sequi opinionem magistri, seu confessarii, non tamen sequitur, improbabilem esse illam sententiam, quam inde deducit, nam fieri potest, ut pœnitens confessario sit longè doctior, unde licèt confessarius erudire & instituere teneatur pœnitentes illiteratos, non tamen literatos & doctos; quod ridiculum esset; modò rectè sentiant; rectè autem sentiunt in re morali, quando utuntur opinione certò probabili; neque hoc est contra rerum ordinem, ut pœnitens utatur jure suo; nec confessarius eidem potest imponere jugum dubium, seu dubiam obligationem; quod reverà si faceret, non jam confessarium & medicum, sed legislatorem ageret; est Judex inquis; nemo id negat; judex novas leges condere nequit; sed debet judicare, secundùm leges conditas, nimirum certas; nam lex dubia non obligat, immo & certa pœnitentis jura, quæ absque culpa violare nequit; nec propterea judex esse definit; alioquin quotiescumque Judex judicat secundùm jura, quæ favent Reo, ut reverà judicare per leges tenetur, Judex esse desineret; nec propterea fit subditus Reo; sed legi & rationi; unde ruit futile illud argumentum tanto apparatu oppositum, quasi Deus ex totius universi machina.

105. Inde autem non sequitur, posse pœnitentem impositam pœnitentiam non acceptare; quia non est certò probabile; si est rationabilis pœnitentia, post Tridentinum; nec enim confessarius tenetur sequi quamlibet opinionem pœnitentis, sed tantùm illam, quam probabilem esse, certò constat; nec pœnitens hanc legem confessario imponit, ut eam sequatur, sed utitur jure suo, quo certè à confessario privari nequit, immo in hoc confessario subditus non est, cui tantum subjicitur, ratione materiæ clavibus subjectæ; id est, peccatorum; sed in usu opinionis certò probabilis nullum peccatum est; Ad ea verò, quæ dicit, inde sequi, quod teneatur confessarius credere pœnitenti, asserenti se absolutum fuisse à vinculo excommunicationis, ad forum judiciale deductæ, facilè respondeo, non esse opinionem probabilem, immo esse improbabilem valde probabile est, igitur confessarius

eam sequi non tenetur, nec potest, cum non sit tuta in praxi; si tamen aliqua opinio pœnitenti suffragetur, quæ sit tuta, quia certo probabilis, tenetur haud dubiè; etiam si oppositam veram esse, putaret; v.g. dubitat pœnitens, an attigerit annum 21. & credit, juxta opinionem certè probabilem, in hoc dubio, se non teneri lege jejunii; confessarius tenet oppositam; hic non potest, hoc nomine, absolutionem eidem negare: cur enim? operaretur, inquis, contra suam conscientiam; ex errore igitur; nam si judicet opinionem pœnitentis certò probabilem esse, licèt oppositam veram potiùs judicet, certò judicat esse tutam in praxi; ac proinde pœnitentem tutò & absque peccato illa uti; falsum est igitur, quod absoluendo, operetur contra suam conscientiam; nam certum judicium practicum non fundatur, ut jam dixi, in veritate incerta sed, in certa probabilitate opinionis: unde cum ipse confessarius non sit certus de opposito, juxta Paludanum, Sylvestrum, aliosque ferè omnes antiquiores, & recentiores, judicio pœnitentis, immo & suo, ut dixi, stare debet; Comitolus autem luculenter hallucinatur, dum vult, idem esse, facere contra suam opinionem, & contra suam conscientiam; quantum unum differat ab alio, vel ipsis Tyronibus notum est; cum opinio sit tantùm probabilis, conscientia verò certa; adid denique, quod dicit, inde sequi, à confessario eum posse absolvi, quem sciret, peccati mortalis, formalis scilicet, Reum esse, cujus tamen eum non pœnitet, eadem facilitate negatur, qua asseritur; nulla enim est opinio probabilis, quæ id astruat, & qua fretus pœnitens confessarium ad illam adstringat, vides, quàm hæc levia sint.

116. Pithanoph. Jam video, uti ante jam prævideram, sed quod inverecundiæ Valentiam & Senchez, quales viros, Deus immortalis, insimulet, eò quod dicant, Confessarium ad id teneri, quando scilicet pœnitentis opinio est verè ac certo probabilis, nullus enim alio modo rem istam intelligit, & omnes ultro concedunt, confessarium non teneri, si partis oppositæ certus sit, aut saltem ex conscientia erronea certus sibi esse videatur, abstinere potuit ab eo scommate, sed grandia istorum auctorum opera auctores suos laudant abundè atque defendunt, parum abest, quin saltem indicem apologum, sed parco, cæterùm, quoad hanc sententiam, Sanchez noster *lib. 1. in Decal. cap. 9. num. 28.* innumeros citat, puta Victoriam, Sot. Navarr. Ledesm. Henriq. Azor, Suar. Vasquez, Polanc. Manuel, Jason, Salas, Valent. Sayr. adde alios recentiores, Lugo, Martinon Castro Balao, Laym. &c. hoc autem de Valentia, & Sanchez dictum, mihi revocat in memoriam illud cucullati, cujus nomini parco, dictum, qui cum in collatione morali publica Suarem ab uno ex iis citatum fuisse audiisset, exanduit illico, ecquis est ille Suarez, inquis? quis ille Suarez? cujus non sum dignus, fere dixi, dignus non es, solvere corrigiam calceamenti, cui, ut dicam quod res est, una dumtaxat antiquitas deest, ut ex primariis Theologiæ Principibus censeatur: quod verò subnectit de Doctorum & opinionum delectu, ad rem nihil facit, modo certò constet, opinionem esse probabilem, nihil prorsus de periculo metuendum, Doctorem autem, seu senem, seu juniorem, eum esse oportet, qui doctrinam, peritiam, judicium, pietatem cum multo usu conjunxerit: longus usus, ut plurimùm saltem, senum est, cum verò senem dico, decrepitum non intelligo, sed quinquagenario majorem, vidimus aliquando pueros senes, & senes pueros; Doctorem Angelicum etiam juniorem potius consulerem, quam multos septuagenarios: quod multæ antiquorum opiniones jam antiquatæ sint & obsoletæ, non erat quod auctor inficias iret; ducentas hujusmodi, si à me aliquis exigat, facile recensebo; nec etiam, quod quadraginta quinque propositiones postremo decreto, ut falsas damnatas fuisse, iterum diceret; cum ex sola decreti inspectione, falsissimum esse constet, easque dumtaxat juniorum esse; cum reverà omnes ferè antiquæ sint, præter eas, quas argumenti novitas antiquas esse non patitur; quod reverà probandum suscipio, si aliquis fidem in hoc mihi detrectet: excerptæ ex Guimenio illius non sunt, sed antiquorum: quod ut probetur, oculis dumtaxat opus; nam auctorum loca fideliter refert; antiquorum item, quæ à Goneto, & alio, quem auctor appellat, recensentur, & aliquot recentioribus ab hoc ultimo injustè affictæ; & verò recumsentio, multas antiquorum opiniones paulò laxiores à vestris auctoribus castigatas & temperatas fuisse: quod demum aliqua opinio inde suam vim, & licitum, vel illicitum usum ducat, quod ad proprium commodum spectet; falsissimum esse, jam diximus; nihil enim facit proprium commodum, ad probabilitatem opinionis: Unde, vel certò est probabilis, vel non, præciso proprio commodo, si primum, tuta est; si alterum, tuta non est, si de servanda lege agatur; nam si non agatur de servanda lege; quælibet opinio tuta est.

117. Antim. Nihil ergo restat, ut video, nec àte dictis quidquam addendum esse putarim; uno tenore & tractu, omnia retulisti simul & refutasti; quare huic congressui finem tandem imponamus; alium si per te licet, post alterum diem, instituemus, ac discutiemus alium libellum cujus copiam mihi fecisti.

Pithanoph. Per me licet; oportunè adero, & libellum feram: vale Antime, cui sanè multum à me deberi profiteor.

Antim. Tu etiam vale, Pithanophile, ac tibi persuade, te à me plurimum diligi.

DIALOGUS V.

De Opinione probabili.

In quo ea religiosè ac modestè refelluntur, quæ Pater Vincentius Baro, Patri Fabri in sua Theologia morali, & quibusdam aliis imposuit.

1. Cum hæc etiam ad Probabilitatum argumentum pertineant, sub hac Dialogi forma, eadem comprehendere, non dubitavi; & quia difficilè est, istum Hominem, à quo dira omnia, non modò adversùs auctores nostros, eosque primæ classis & magni nominis, sed adversùs Societatem universam congesta sunt, ea, qua par est, tum animi tum maximè styli moderatione confutare, dabo singulare operam, & in id præsertim enitar, ne quid cõvitii, aut recriminationis, immò ne quid durius, vel asperius mihi excidat, quo vel minimùm castigatoris etiam oculi pudor perstringatur; eo dumtaxat nomine illum

illum appellabo, quo seipse in suo libro appellat, *P. Vincent. Baron*, quod latinè reddam, *Reverend. Patrem Vincentium Baronem*, non Baronium; qui ne amabo Baro ad Baronium? omnes porro illas assertiones refutandas non suscipio; alioquin nulla volumina cudenda essent; nec etiam reiiciam omnes ejusdem calumnias, impostoras, falsitates; omnia & singula convitia retundam; hæc enim condonasse satius erit quàm retorsisse; & verò ex diluere aliquot assertionum, dubio procul omni superata & ex aliquot calumniarum & falsitatum manifesta coërcitione, quid de aliis & de reliquo boni viri prudentes atque cordati sentire debeant non constabit: non omittam tamen Vincenti (ut tel. atino more, omissis titulis, compellam) quæ tuos fideliter adnotare, quos scilicet huic Theologiæ morali liberaliter aspersisti; subnectam eam idemtidem breves expostulationes; insontem invicti clypeum adversùs convitiorum plaustra, quæ tantanto impetu invexisti; addam aliquando fraternas monitiones, uti præcepto Evangelico me obstrictum sentio; illud etiam unum interdum perstabo, utrum quispiam etiam inter Humanitates Hæreticos; illum agendi modum, quo nulli invenio, calumniæ, impostoræ, & falsitati nulli norum, quo summi & Doctissimi auctores fœdissimè inducuntur, Societas universa acerrimè perstrinpes, cælites ipsi nostri, ac præcæteris, S. Patriarcha ter Ignatius irridentur, omnis styli, non atramentò fellè tincti acerbitas accersitur, sparguntur mnes commatain vivos & mortuos, in quo deniomnia spinis horrent & aculeis (ad tuos oculos ndo, Christiane lector, vix paginam puram & gnam invenies; cuncta enim dira colluvies fœ- & præ hominesto, Erasmus, Calvinus, Petrus nius, Vvendrockius Salisburgensis Theolo- aianus ipse, castigatissimi & temperatissimi dentur) percunctabor, inquam, utrum quis- etiam Probabilistarum audacissimus talem di & scribendi modum inter opiniones probareponere non dubitet: quod ad me attinet, nis miseros inter Probabilistas ab Adversariis ueris, ne minùs quidem probabilem dicere aunato minùs, tutam, aut tutiorem, nullus pro- Diana, aut Caramuel, hoc dabit: est igitur, ntu Baro, quod stylum, aut sententiam mutes; enim strictissimè ac parcissimè; scribis verò lissimè & effusissimè; at scribe, quæso, ut sen- aut senti, ut scribis, nulla enim usquam senten- ilo dissimilior; nullus unquam stylus à scriben- mente magis alienus; ita scribis, ut stylum tuum dicio, judicio, gehennæ, & gravi noxæ nullus ubitò eximat; ita sentis, ut nulla opinionis firnisi probabilitatis & conscientiæ, quantumcerta & constans veritas, ad rectè agendum suffi- at, hoc reverà plusquàm monstrosum est, nimirum ream scribendi licentiam & plusquam effusam liitatem cum tam stricta sentiendi, vel potius opiudilege, tantam styli laxitatem, ut sic loquar, cum sententiæ rigore copulare; vocem igitur, aut sententiam muta; ne forte in te illud probè quadrare ramus, *loquela tua manifestum te facit*; ne quis persuadeat, te serio non scribere, cum scribas ac sentias; vel potius, te ad speciem dumtaxat sentire, cum à stylo sententia mirum in modum receperit: illorum mores induisti, quibus, fœdere ictus es, quo certè animatus communi factionis odio, adversùs miseros Jesuitas, incredibili atrocitate & plusquam furenti stylo debaccharis; vano scilicet obtentu, Christianam disciplinam restituendi, restaurandi Theologiam moralem, & nimiam opinionum laxitatem, vel opinandi libidinem coërcendi; utrùm id fueris assequutus, sapientibus judicandum relinquo; ore tuo, stylo tuo, te judico; illo quippe tuo scribendi genere, non Christianam modò disciplinam non restaurasti, sed ita proculcasti, fœdasti ac prostituisti, ut nihil prorsus intractum reliqueris, quod ad styli acerbitatem, convitiorum copiam, calumniarum vim, vindictæ, odii ac furoris studium pertineat: libellis famosis rarum & luculentum exemplum præbuisti; & ut jam olim dixisse memini, ac denuo *infrà* purum putum maledicentiæ omnis generis, onomasticum in tuis codicibus compilare voluisti; quæ omnia eo plenissimè refutantur, quo tantùm lectorum oculis subiiciuntur.

2. Cæterùm nullo vindictæ, aut contradicendi studio ductus, sed, uno dumtaxat defensionis jure fretus ad scribendum accedo; primus, ut tute scis, bellum movisti; de te ac tuis, ne verbulum quidem mihi exciderat; scripseram Romæ, de Superiorum licentia, ac præsertim Reverendissimi Magistri sacri Palatii, qui tunc erat, rui profectò amantissimi; *Dialogum* vel opusculum *de opinione probabili* in lucem edideram; libellum obtuli Alexandro, ac sententiæ meæ quantulumcumque rigorem non parum probare visus est, utpote qui certum judicium practicum, ac certam, non dubiam probabilitatem esse velim: quod fortè non ita omnes æquè probarunt; Reverendissimus P. Commissarius, qui tunc erat, institutum meum non semel laudavit, ac publicè significavit, doctrinam illam tutam & solidam esse, *Camina per buonissima strada*, ajebat ille; non erat igitur, quod adeo vehementer excandesceres, ac me præsertim singulari nomine in eorum classem referres & numerum, qui Sanctianis pejores & deteriores, Catholicos simpliciores, injecto errorum suorum veneno, ab Evangelica salutis via, in orcum præcipites agunt; qui Decalogum, & Evangelium in Alcoramum mutarunt, & Theologiam moralem universam ita depravarunt, ut non jam virtutum & optimorum morum schola, sed omnium vitiorum & flagitiorum sentina potiùs, quàm schola esse videatur: immerentem sanè his hominibus, si tamen, præter te, ac tuos aliqui sunt, me annumeras; dico tuos, non ratione instituti, stant enim à partibus nostris, ita me Deus amet, omnes fere saltem præcipui, Thomisticæ scholæ Doctores, ut jam ad evidentiam, te frustra reclamante, demonstratum est; sed tuos voco, quibus factionis studio, adversùs Jesuitas, & jurato fœdere conjunctus es, de quibus apertè in *Decade* nostra.

3. Sed, inquis, tu ipse prior nobis insultasti, cum hæc scribere veritus non fueris, *pag. 15. disput. 1. sect. 2. art. Dissertationes illas clamosas, etiam & inconditas, utcumque tolerandas esse putarim, modò tamen rebus sacris & Religioni parcatur; sed ne quid dissimulem, illas ego ferre non possum, quæ doctrinam morum & fidei in grave discrimen adducunt*, &c. *Nec mirum, quid enim ab iis probabilia expectes, qui ex Catholicorum scholis receptissimam probabilitatis doctrinam tanquam multiplicis erroris originem proscribere conantur*; & hæc, inquis, Pat. Fabri, *tot malorum originem aperturus subiungit*; tum miraris, hæc à gravi Theologo dicta, *quid enim aliud, inquis, aut quid atrocius scripsisset*, in apertos fidei, & humani generis Hostes? si fortè unus

de illis es, contra quos hæc scripsi fateor *ulterò*, te prior aggressus sum : at si ea sinceritate & fide, qua par esset, mea verba retulisses, Lector ex iis illico perspexisset hæc adversùs Novatores, Theologum Salisburgensem Wendrockium, &c. imò & Petrum Molineum, à me scripta fuisse; statim enim post hæc, *in grave discrimen adducunt*, subdo ea, quæ sequuntur, *quis enim ferat hoc hominum genus, qui de rebus sacris profanè, de Christianis virtutibus scurriliter, de certissimis divinæ fidei dogmatis vix probabiliter disputant*; cum ea subnecto, quæ ita subjunxisti antecedentibus, ut eodem & minimè interrupto tenore, iis cohærere videantur; qua fidei integritate, judicet lector & videat; hæc scilicet, *nec mirum quid enim*, &c. est autem, quod de fide tua expostulem, qui ea reticuisti, quæ antecedentia consequentibus, ita connectunt, ut rationabilem sensum præferre videantur; cum tamen nullum sensum nisi ridiculum faciant, ea forma, qua exscripsisti; quorsum enim hæc? *quid enim ab iis probabilia expectes*; si ad ea dumtaxat attendam, quæ per laxiorem syncopen exscripsisti; nihil enim eò usque de probabilitate, ne à me quidem appellata; sed si hæc, quæ proximè antecedunt; descripsisses, ut bona & ingenua fides postulabat, *de certissimis divinæ fidei dogmatis vix probabiliter disputant*, statuisse haud dubiè, quorsum illa subnecterem, *quid enim ab iis probabilia expectes*, item quorsum illud, *ab iis*: quod referri manifestum ast, *ad illud hominum genus*, qui de rebus sacris profanè de Christianis virtutibus scurrilitèr; unde meridiana luce clarius redditur, me, dum hæc scriberem, nec de te, quem in rerum natura nesciebam esse, nec de quopiam alio auctore Catholico cogitasse, sed de Petro Molineò, VVendrochio, &c. qui tum Theologiam moralem Catholicorum, scurrilibus suis commentariis, tum etiam divinæ fidei dogmata, suis erroribus & cavillis impugnarunt; immo cum hæc ad ea quæ Pithanophilus proximè dixerat, reposuerim, sub nomine *Antimi*, quod meum proprium est, Idiomate Græco, quid quæso ille? nihil prorsus; nisi gemino bello provincias illas, Galliæ scilicet, flagrare; armorum & literarum, ac de literariis dissentionibus, & factionibus ingratissimis, ad religionem attinentibus, de re periculi plena, de motibus animorum & rixarum ignibus; hæc igitur scripseram in prædictum hominum genus, in apertos fidei & religionis hostes; quibus reverà si accesseris, doleo profectò; de te quidem, non de me; id tamen constat, adversus auctores Catholicos, quicumque tandem illi sint, etiam opinionis probabilioris, aut tutioris patronos, nihil eorum à me scriptum fuisse, quæ à te, mala fide, ad conciliandam invidiam ex opusculo meo excerpta fuerunt.

4. Quod certè vel ex re ipsa manifestè demonstro; scripsi enim supra commemorata contra illos, *qui ex Catholicorum Scholis receptissimam probabilitatis doctrinam tanquam multiplicis erroris originem proscribere conantur*; agnoscis, opinor, mea verba, quæ tu etiam exscripsisti; sed tu ipse qui tutiorem tantum permittis, sive probabilior, sive æquè, sive minùs probabilis censeatur, haud dubiè probabilitatem admittis, etiam minorem, si cum tutiore conjuncta sit; alii verò, qui probabiliori semper adhærendum esse pronunciant, dubio procul omni probabilitatem admittunt, nec illam proscribere conantur; quia probabilior, est etiam probabilis, commentum enim Augustini de Angelis super hoc jam supra diffiatum est; igitur contra illos non scripsi; quia scilicet probabilitatem illam omnem admittunt, modo cum tutiore parte conjuncta sit, vel etiam cum minùs tuta, modò major sit probabilitas : illa ergo, inquam, contra hujusmodi auctores Catholicos, non scripsi; sed contra dict. Salisburgensem, aliosque hujus furfuris ac inspectæ fidei homines, qui nullam rationem probabilitatis, sed unius dumtaxat veritatis haberi volunt : hinc ex illorum sententia, quamvis aliqua opinio sit probabilior, si tamen falsa sit, culpæ non eximit, ut fusè VVendrockius *nor. 1. in Epist. 5.* idque passim, ac præsertim *sect. 4. §. 2. Nec probabilis opinio, nec probabilior secura dici potest, nisi vera sit*; si autem secura non est, admittenda non est, saltem ad usum & praxim recepta : igitur probabilitatis doctrinam reiciunt ii, qui opinionem etiam probabiliorem non admittunt; eo casu tamen usui esse volunt, quando hi de una, illi de altera parte sentiunt, quod illicita sit; ut si aliqui teneant, quidpiam omitti non posse, absque peccato, alii verò fieri non posse absque peccato doceant, eo casu, inquam, probabiliorem tenendam esse asserunt, apud VVendrochium, *dicta sect. 4. §. 1.* Sed si hanc partem falsam esse contingat, uti reverà falsa esse potest, an fortè illum ignorantia eximet culpæ; minimè verò, juxta illorum principia, quia nulla ignorantia, etiam invincibilis juris naturalis peccato eximit; hoc enim mordicus tenent, igitur neque in hoc major probabilitas usui esse potest : sed, inquies, ignorantia invincibilis juris positivi à culpa liberat; at si hæc, cur non pariter illa? eam enim tenemus, hæc scire, quàm illa; deinde etiam in hoc casu, cum dubio operatur, cum sciat, se falli posse, sed cum dubio operari, maximè juxta illos, peccatum est; quod si dicant, certum esse; illum non peccare, qui opinionem probabiliorem in simili casu sequitur; eodem jure dicam, certum esse, illum non peccare, qui opinionem verè ac certò probabilem ad usum reducit, quamvis æquè, aut minùs probabilem; quo enim jure ad melius, vel ad probabilius teneor? sed de his fusè aliàs contra Augustinum de Angelis; constat igitur, omnem probabilitatem ab iis in re morali è medio tolli, ac proinde contra illos, ea me scripsisse, quæ advertsùm te & tuos scripta fuisse commemores; qui tamen, ut ais, probabilitates omnes ita non profligant, quin etiam dubia ad usum revocanda esse doceant; *videlicet, cum duo disparia mala imminent*, scilicet culpæ; *nec gravius amoveri potest, nisi dubiæ ac minùs probabili adhæreas sententiæ, quæ tunc fit certissima* : agnoscis tua verba, excerpta ex *disputat. 1. sect. 2. artic. 2. §. 1.* at si certissima; igitur nec dubia, nec minùs probabilis; vide quæso, an hæc sint repugnantia; nec est, quod ad judicium practicum certum referas, quod certè aliud est, à sententia probabili, cum hæc sit tantùm probabilis; illud verò certum; deinde si certum est, opinioni minùs probabili adhærendum esse, ut gravius malum fugiatur, & minùs grave admittatur; cur certum non erit, eidem adhærere, si per illius usum, nullum malum, aut peccatum, seu grave, seu leve committitur : quod autem de judicio illo practico minimè loquaris, ex tuis verbis manifestum est, *dubiæ*, inquis, *& minùs probabili sententiæ, quæ tunc fit certissima*, illud relativum *quæ*, ad *sententiam dubiam*, tanquam ad suum correlativum refertur, eadem igitur dubia & certissima; quæ est manifesta repugnantia; nec est, quod dicas ex dubia fieri certam, imò certissimam, eamdem

dere sufficer; absque novo motivo; si enim novum motivum est, eadem sententia non est; quia motivum actus ad illius substantiam pertinet, etiam eadem materiali, ut vocant; eadem igitur non eadem; sed quæso te, rem in exemplo comprobemus; sit æger aliquis tertiana laborans, aut quartana, sitque exempli gratia (in exemplo enim non requiritur veritas) sit, inquam, dubium non requiritur veritas) sit, inquam, dubium an opinio eidem proposita, circa divinum Officium recitandum; prima sit hæc, *teneor recitare divinum Officium*, die à febre libero, lege Ecclesiastica; altera verò hæc, *teneor non recitare*, die libero, ob periculum morbi, lege propriæ charitatis, dubio hæc minùs probabilis; hanc per te sequi teneor, ad fugiendum gravius malum, nimirum peccatum contra jus divinum, quod certè gravius est, peccatum contra jus Ecclesiasticum, jam verò, est, quod videas, quomodò hæc, *teneor non recitare*, sit minùs probabilis, quàm illa *teneor recitare*, & tamen tuta, imò certissima; ac proinde hæc *teneor recitare*, non jam probabilior, sed omnino improbabilis, falsissima evadat. falsissima enim certissimæ oppositum est, quod miter, hæc repugnantia à te palam illum, & non videri; exclamas tamen, *Hæc ne dicam, Honoratus Fabri, & Stubrochius doctissimi Theologi rustice quidem & plebe rustici ignorare possunt*: laudem istorum doctissimi Theologi mihi non arrogo; nunquam enim Theologiam ex professo, ut ajunt, docui, nec dici forte & satius esse crediderim, bene dixisse quàm malè docuisse: Augustinus, opinor, Dacianz. Nazianz. Hieron. Bernard. & alii quàm plurimi nunquam in Scholis Theologiam docuerunt; omittò igitur laudem illam, tibi servo, & magistris, me tamen & Stubrockium quopiam è rustico stupidiores reputas, Deo gratias, ignoscat hæc ignorem, ut ais, non tamen ignoro, te repugnantia loqui, si enim doctissimi Theologi sunt, quomodo hæc non rusticalia, sed Theologica vocamus, eaque adeo trita & facilia, ut rusticorum quam minimè superent?

3. Quod verò subnectis ibidem de Theologis, quos disputandi artibus gravissimam Theologiæ non invidiam, eamque jam diu invisam malis, bonorum suspectam faciunt, non mihi parum suspectum, non suggero illorum nomina, quos in hoc casu, quid Lutherus, Calvinus, Novatores omnes veros disceptatricem illa Theologiam, quam scholasticam vocant, dixerint & scripserint, non tibi suspicor, idque pro domo sua, nempe odio Theologorum, quibus dogmata fidei sustinent, refutantur errores, hæreses profligantur, utique facilè errantes & hæretici, igitur, quod invisa sit Theologia, mirum esse non debet, malis quidem bonorum invisum est, alioquin mali non essent, non tamen, imò pessimè bonis suspectam esse assevera, ea quæso perperam dictum, alioquin erit, qui dicat, tibi non placere, quia tibi ac tuis doctrinis non placet, tibi exosam esse, quia fortè ab ea damnari timeat. de his paulò post, at ut sit dictum illud mihi non placet, nec cupiam, opinor, qui rem intelligat, is primus Theologiæ suspectus est, cui Theologia suspecta sit, vel per quis ibidem.

4. *Probabilitates*, inquis, *tum nobis tantùm displicent, cum illis inest periculum, ne nos in peccatum impellant, do manus, idem prorsus & nos*, nullam enim probabilitatem admittimus, cui periculum insit, quia verò dumtaxat probabilem ad usum licitum esse, tenemus, imò potiùs damnamus, sed, inquis, periculum inest, si minùs tuta, quamvis alioqui probabilior eligatur; satis profectò est, modò tuta eligatur; nec opinor, inficias ibis; tuta enim peccati periculum arcet; at tuta est opinio, id est, securus illius usus, si certum est, esse probabilem, ut apodictice demonstravimus; sed inquies, quæ favet libertati postponi debet alteri, quæ stat pro lege; hæc jam discussimus, contra August. de Angelis; nulla enim opinio verè ac certò probabilis, stat, contra legem; sed æquè stat pro lege, atque, opposita; hoc autem eadem facilitate negatur, qua sine ulla probatione adstruitur: dicis, verbi causa, hunc contractum esse usurarium, ego verò nego, usurarium esse, habes tuas rationes; ego quoque meas, easque utrimque graves; unde constat, utramque opinionem verè ac certò probabilem esse; certum est igitur, utrumque sua prudenter uti posse; igitur absque ullo peccandi periculo, ego mea, tu verò tua; per legem, contractum illum prohiberi opinaris, idque verè probabiliter, & gravi fretus motivo; ego quoque verè probabiliter opinor, gravi, scilicet motivo ductus contractum illum lege non comprehendi; cur ergo æquè mihi non liceat, opinione mea uti? at si verè hic contractus lege comprehenditur legem violas; in hoc luculenter hallucinaris; nulla enim lex dubia obligat, nulla incerta causa certum effectum postulat; fieri igitur non potest, ut lex contractum illum certò comprehendat, imò si certò comprehenderet, illa sententia non jam probabilis, at certa esset, quæ contractum illum lege comprehendit, & illa improbabilis, quæ non comprehendit: igitur eo ipso, quod probabiliter tantùm legem esse dicis, & ego probabiliter non esse, dico, nimirum ad hunc casum, ad hunc effectum extensam, lex dubia est; ac proinde certò obligare non potest, at si certò non obligat, non obligat, nimirum ad certum officium, quod ab incerta causa pendere nequit: mea sententia, inquis, vera esse potest, certò vera, nego, sed tantùm probabiliter: at si Ecclesia declaret, ad hunc contractum legem extendi, tunc certa lex erit, quæ ante dubia erat: mutata igitur hujus declarationis quasi appendicis accessione, quod verò dicis, hanc, vel illam opinionem favere libertati, frivolum est, & ambiguum: cum tam liber sim, ad unam, quàm ad aliam: unde ut tollatur ambignitas, dicendum potiùs est, alteram opinionem esse, quod lex sit, nimirum quod ad talem casum extendatur, alteram verò, quod non sit, seu quod non extendatur: cui porro nostrum probare incumbit, an tibi, quod sit, an mihi, quod non sit, tibi haud dubiè, qui novum onus mihi imponis, quidquid positivè, ut ajunt, adstruitur, ab eo, qui adstruit, probari debet: partes enim actoris agis, ego Rei, actori porro probanda sunt ea, quæ reo imponit.

7. Usum denique omnium probabilitatum concedis, quæ in certitudinem moralem desinunt, quo, inquis, duplici via itur, altera juxta Merendam, ad majus malum ex duobus impendentibus avertendum tunc enim dubia certa sunt & indubitata, altera verò juxta D. Fagnanum, qua scilicet plura seorsim probabilia, in certum quid conjunctim coalescunt, sed profectò neutrum ad rem facit, non primum quod jam *suprà* explosimus, & de quo in secundo congressu, à nobis, quantum satis, actum est, si quis enim ad majus malum in dicto casu fugiendum teneri se putat, aut etiam dubitat, haud dubiè tenetur ad oppositum, sive hoc sit probabile, sive improbabile, sive dubium; & hoc non jam opinione tenendum, at certum prorsus & indubitatum; quid ergo ad opinionem probabilem? secundum verò, quò ad forum conscientiæ dare non possum; nam rectè quidem Judex ex multis adminiculis, conjunctim considera-

tis, certam moraliter præsumptionem ducit, quam ex singulis seorsim non duceret; & licèt ex iis conjunctim etiam acceptis, nunquam deduci possit, tem ita certò se habere, ex iis tamen rectè deducitur, quò ad forum judiciale, quod ex præsumptionibus res dumtaxat judicat, certò præsumi, seu præsumendum esse, ita se habere; & ut rem hanc paulo enucleatiùs, breviter tamen exponam, suo illam loco fusiùs declaraturus, haud dubiè non vis, ex multis opinionibus probabilibus certam quampiam sententiam conflari, quod ineptum dictu est; sed ex multis rationibus probabilibus, quarum singulæ seorsim probabilitatem opinioni conciliarent, eidem moralem certitudinem conciliari; hoc posito, demus, utramque partem verè ac certò probabilem esse; alteram tamen probabiliorem, quinque aut sex rationibus, ac totidem auctoribus munitam; alteram verò minùs probabilem, tribus, aut quatuor rationibus, iisque gravibus, & totidem auctoribus instructam; haud dubiè, vel utraque certa est, quod dici nequit, cum duæ oppositæ certæ simul esse non possint, alioquin simul essent veræ, quod omnino repugnat; vel altera certa, & altera probabilis; quod dici nequit: quia si probabilis est, vera esse potest: altera igitur falsa esse potest: at si certa supponitur, falsa esse nequit; vel altera certa, & altera improbabilis, quod repugnat hypothesi, quia utraque probabilis supponitur; nimirum probabilior, & minùs probabilis, quod enim minùs probabilis cum probabiliore comparata fiat improbabilis, futile & plusquam anile commentum est, quod in superioribus congressibus efficaciter diluimus; deinde cum illa, quæ statuitur minùs probabilis gravi rationum momento nitatur, probabilem esse, necesse est, per quamcumque definitionem opinionis probabilis; igitur utramque probabilem esse, necesse quoque est; alteram quidem, ut quinque, aut sex, alteram verò ut tria, aut quatuor; probabilitas enim suscipit majus & minus? quemadmodum album ut quatuor comparatum cum albo ut quinque, non desinit esse album; quamvis minùs album sit; idem dico de calido, lucido, gravi, docto, prudente, & reliquis omnibus, quæ magis & minùs recipiunt, ita prorsus probabile, ut quatuor, comparatum cum probabili, ut quinque non desinit esse probabile; statuamus enim æqualem utrimque probabilitatis gradum, v.g. ut quatuor, accedat unus gradus alteri, & ita sit probabilis ut quinque, remanet certè probabilis; quia probabilitatis gradus additus alteri facit tantùm magis probabilem, nec mutatur actus substantia, sed gradus; hinc licèt certa præsumptio fundetur in multis probabilibus argumentis, nunquam tamen certa veritas; & hoc, ni fallor, hujus commenti auctorem, cui tu etiam quo fine, Deus scit, adhæsisti, in errorem induxit: neque in hoc ulla prorsus difficultas restat: nec tu ipse inficias ibis, si rerum istarum, dicam amplius, si terminorum, ut vocant, peritus sis, qualem haud dubiè te reputo; non erat igitur, quod quasi triumphali complexione nobis insultares; *Desinant ergo*, inquis, p. 17. *Rhetoricari Fabri, Stubroch, & alii, & nos quasi generis humani & religionis, id est, probabilitatum, hostes traducere*: quis unquam talia de te? nisi fortè novatoribus ante appellatis accesseris; quod tamen non dico tu ipse videris, & viderint alii, ad quos spectat; locus ex meo Dialogo excerptus, nihil habet hujusmodi; cur igitur auxisti per calumniam? profer quæso alium locum, in quo dixerim probabilitatum hostes, religionis ac generis humani hostes etiam censendos; eadem porro fide in omnibus; quòd certè nullus probabilista, laxior etiam Caramuele deglutiat; sed ut amicè tecum agam, si dictis hominibus accesseris, illa omnia mihi rata & fixa, & pro dictis à me habentur, nempe illos Religionis ac generis humani hostes, imò & pestes, & aliquid ultra appellare non dubito: Religionis certè, quam suis erroribus, cavillis, mille modis & factionibus depravare ac perturbare non cessant; totius item generis hominum, quorum maximam partem communis redemptionis beneficio privatam fuisse asserunt, nolunt enim Christum pro omnibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse, quod tamen ut blasphemum, impium & hæreticum Ecclesia damnavit: cæterùm illud *Rhetoricari*, verbum sanè castigatæ Latinitatis, in me non quadrat; tracto interdum Theologica, Philosophica, Moralia, Geometrica, Polemica, & alia id genus gravioris operæ ac disciplinæ argumenta; Flores Rhetoricos & nitorem styli, nec colligo, nec colo; tu fortè Spartam illam adornas, saltem emissarii tui, vel hoc nomine dictionem tuam summis laudibus efferunt, gratulor, quamquam multa obscuritas, & non modica barbaries, aliquid nævi orationi tuæ passum offundit.

8. Probabilitates denique admittis, sed probabilitatum abusum aversaris; rectè, nos quoque penitus aversamur, non faciat tamen abusus, ut veræ ac certæ probabilitatis usus unquam tollatur, alioquin cum etiam in Sacramentorum usu, aliqui sint abusus, imò & in administratione Reip. Sacramenta ipsa & totius Reip. administratio eodem jure tollenda essent, quod ne vel Morio quidem dixerit; quisnam porro ille abusus est, quem ex animo aversaris? cum vel minùs, vel æquè, aut etiam magis probabilis, inquis, anteponitur tutæ; de hoc tecum infra: Præcipuus enim est nostræ hujus dissertationis finis; si enim opinio certò & verè probabilis est, qualem dumtaxat admitto; non sanè abusus, sed prudens usus est, ut à me luculenter demonstratum fuit, & infra iterum inculcabo; sic enim dubiam certæ ac tutæ non anteponimus, sed omnino certam & tutam, imò formaliter æquè tutam, cum tutior formaliter alia tuta esse non possit; tutum enim in individuo, vel indivisibili situm est, ut constat ex dictis; tutam autem illam intelligis, quæ favet officio, quod quisque implere debet, quale est Medici, Judicis, &c. itane verò? & hanc partem minùs probabilem esse, dicis; quod scilicet, v.g. Medicus creperum medicamentum adhibere non possit, quando certum suppetit, nec Judex juri minùs probabili favere; nec minister Sacramenti materia dubia uti, quando certam habet, &c. itane, inquam, laxissimis Probabilistis adstipulatis, qui vixeò laxitates tuas promoverunt; quod ad me spectat, hujusmodi opiniones, nimirum his faventes officiis, ut vocas, non modò probabiles, verùm etiam certas esse, contendo; oppositas verò, quasi probabiliores esse dicis, improbabiles reputo; unde non est, quod hujusmodi abusum à nobis timeas; & verò apertam & opportunam laxitatibus ansam præbes; cum enim tutam esse dicas, Medicum à dubio medicamine abstinere, cum certum suppetit, quamvis oppositam probabiliorem esse concedas, tui certè, ut Gonetus, Augustinus de Angelis, & alii, quidocent, tuto quemlibet sequi posse probabiliorem, imò & D. Fagnanus & Mercorus, qui probabiliorem certam esse volunt, vel ex hoc, juxta sua principia, quamvis alioquin falsa, rectè concludent, creperum medicamentum à Medico adhiberi posse, cum ex te, hæc opinio sit probabilior.

Sed

9. Sed contrà ho vela: si enim omnia, quæ perpetuò à te scripta sunt, & in hunc non sanè magnæ modulum à te scripta, refellenda susciperem, præsertim cum quod jam actum agerem, integra fere Bibliotheca mihi scribenda esset; non mentior, & citra jactantiam dico, ita me Deus amet, multa justæ molis volumina de te uno scribere possem, nimirum si omnia tua refellenda susciperem; sed ut quid perdimus hæc? pauca dumtaxat seligam; omitto enim illa omnia, quæ in Caramuelem scripsisti; qua moderatio, & temperantia? in Episcopum, & Christum Domini? quia defensore non indiget vir alioquin doctissimus & ingeniosissimus, cui reverâ si te, ut Vincenti Baro; næ sanè Pygmæum ad Herculem. Omitto etiam, quæ adversùs Guimenium, Tamburinum, Ferrerium, ac Stephanum Dechamps; impar inter congressus Achilli, nec non præstantissimis illis Scriptoribus: sed cur istos? causam reticeo; postremò hæresim Jansenii penitus profligavit, eumque ipso suo palmari argumento manifesti plagii convictum, toti orbi Christiano ridendum exposuit; Ferrarius item suas egit partes in hoc genere, idque abundè; da gloriam Deo Vincenti, illud concoquere non potuisti? quamobrem verò? Deus scit, sed dicam in *decade* apertiùs. Guimenius justæ defensionis jure adversùs unum ex tuis pauca illa congessit, quamquâ nihil ex propria sententia, ut ipse diserè testatur. Tamburinum hoc certè nomine aggressus, ut inde fugillandi Theophilum ansam & occasionem caperes; omitto igitur, quæ adversùs quatuor istos intemperantiùs scripsisti, opera nostrâ non indigent, quin ac suas à tuis insultibus strenuè vindicarunt; illorum autem aliquot lucubrationes, hisce nostris, cum sint in eadem causa, attexui; omitto item ea pauca, quæ in anonymum scripsisti, nimirum in Wendrockium, aut alium Wendrockianissimum; eumque inter suos facilè Principem, cujus certè defensionem non suscipio; quamvis defendere facilè possem, & à tua impugnatione vindicare; adeò miserè & ignavo marte hostem impugnas; fuit, qui umbratilem, non seriam impugnationem esse crediderit; præsertim cum illum hominem impensè laudes, acerrimum, & acutissimum voces, cujus, inquis, *pag.* 103. cum Theophilo Rainaudo, de ingenio & eruditione, comparari nequeat; & qui cum Theophilo, si duellum ineundum esset, minimè detractaret, etiamsi ipsorum genere & numero res esset metienda: tantùm tua verba, in quibus veritatem & judicium non, illam quidem cum Wendrockius unum, vel ternum *in octavo*, ut ajunt, codicem ediderit, eumque, majori ex parte tum ex Monraltio, tum ex aliis descripserit; Theophilus verò unde viginti justæ molis *in folio*, ut vocamus, volumina omni profectò erudition referentissima: Fuit enim Theophilus, vel nobis, hoc sæculo, eruditorum facilè Princeps, ea doctrina & pietate, quæ illum omnibus ferè hujus temporis Mæcenatibus & viris eruditissimis, gratum, amabilem, dixi quasi, admirabilem reddidit: eum tamen Wendrockio æquiparare non dubitas, Doctorem scilicet Religiosum, Catholicum, Scriptorum gloria, & copia celeberrimum, tenebrioni cuipiam, qui tantulum certè coactæ latinitatis & sufflaminis fluli; nonnihil eruditionis sacræ, sed passim deformatæ & adulteratæ; nihil tamen solidæ Theologiæ, aut sanæ disciplinæ præfert; longè potiore jure, tu ipse satis appositè Wendrockio æquiparari posses; idem fere utrique stylus, quanquam meo quidem judicio Wendrockianus paulo limatior esse videatur; idem scribendi modus, eadem causa, idem finis, idem in Jesuitas animus, idem fere de Pontificiis decretis hujus temporis judicium: Itaque, ut tandem te compellere desinam, defensionem dumtaxat meam & Stubrockii suscipio, cum utrumque fere semper unà simul impugnes: non omittam tamen, præcipua tuæ doctrinæ capita impugnare & expugnare: iis præsertim quæ ad hominem vocant argumentis, de Suare, Bellarmino, & nonnullis fortè aliis, quos parum humaniter, ut mitissimè loquar, excipisti, nonnihil addam; pro Theophilo nihil, quem tot & tanta volumina recens edita laudant abundè, atque defendunt; ingenuum pudeat hominem, leoni mortuo insultare, cujus vel umbram, si adhuc viveret, atque vigeret, fortè timeres; aliquid fortè acrius contra vos scripserat; demus hoc, ut enim acerbum illum scribendi modum non probo, hac de re, tecum disceptandum esse non puto; sed an propterea omnis humanitatis species deponenda fuit? uti reverà illam exuisse visus es; nō jam in his duobus opusculis, sed in quatuor aliis codicibus, quorum primum, fraude ac dolo priùs editum atque damnatum, in tres alios congessisti: nihil aliud in gratiam Theophili, facturus sum, nisi quod ex omnibus convitiis, quæ stylo parum religioso, huic viro aspersisti, novum onomasticon maledicentiæ compilabo, illudque lectorum oculis ac censuræ subjiciam; hæc enim exposuisse, confutasse est; tuos etiam errores, qui passim occurrent fideliter, ut jam dixi, adnotabo; notabo etiam paralogismos, præfationem tuam ante omnia excutio: Et qui auctorem apologiæ Theologorum moralium abs re omnino in altera parte fugillasti, & impugnare conatus es, novum opusculum in hanc rem tibi opponam, & reliquis apologeticis adjungam, responsionem scilicet ad anonymum, qui eadem fere nostris auctoribus affinxerat; sed hæc fusiùs fortè præfatus, ad te venio, Pithanophile.

10. Antim. Legisti, opinor, carum mihi caput, Theologiam moralem Vincentii Baronis, hostis nimirum Probabilitatum, ac præsertim nostræ sententiæ infensissimi; sed dic age, quod rei caput est, quo amabò fructu?

11. Pithanoph. Non mediocri sanè: nam inde ille sententiam tuam magnoperè confirmare mihi visus est, unde illam præcipuè infirmare & labefactare moliebatur; en tibi librum, partem scilicet primam Theologiæ moralis, quid quæso de hoc titulo? *Theologiæ moralis*, inquit, certè in reliquum operis & libri corpus minimè quadrat, & hîc habemus dumtaxat titulum, sine re; ubi enim primùm in primam frontem oculos conjeci, ac legi, *Theologiæ moralis*, nihil aliud in mentem mihi cadere potuit, nisi quod omnes & singulas amplissimæ hujus disciplinæ partes, multiplicatis voluminibus, molis ad usum commodioris, more Gallico, hic auctor complecteretur; hîc ergo varios illos tractatus, *de conscientia & legibus. de Decalogo, de Sacramentis, & Censuris, de Religione, de Peccatis, de Virtutibus & Vitiis, de Contractibus*, aliaque hujusmodi, quæ apud alios auctores multa volumina, eaque grandia occupant, me nactum esse putabam; quid enim aliud sub eo titulo *Theologia moralis*?

12. Antim. Nunquid ex eodem videre poteras, D. Fagnani defensionem ab eo susceptam fuisse; ac proinde polemicum potiùs, quàm didascalicum, vel apodicticum Opus censendum.

13. Pithanoph. Facilè credideram, defensionē seu causam illam ab eo fuisse susceptam, sed accessio-

nis instar, vel appendicis; nec enim mera D. Fagnani defensio Theologia moralis jure dicitur; quamvis alioquin res illæ, seu controversiæ, in quibus defenditur, ad moralem Theologiam pertineant; illud porro primam illam cogitationem mihi magis inculcavit, quod in eodem titulo, veram Doctoris Angelici mentem, *de qualibet re morali explicatam, & defensam*, nimirum in duobus illis tomulis disertè politicetur: quantum verò, mihi crede, obstupuerim, ubi librum volui atque revolvi, tibi cogitandum relinquo; vix meis credebam oculis; huc illuc raptim, & solicitus volitantes chartas, non sine strepitu agebam, ut Theologiam illam in aliquo saltem angulo invenirem, sed quid tandem? erubui, ut dicam, quod res est, & pudor ab eo prostitutus mihi accessit; nihil enim aliud nisi satyras & convitia, falsitates & calumnias, in Carmuelem, quem iis omnibus dicteriis & probris honestavit, quæ in Hæreticum, vel Atheum fortè quadrarent; in Suarem, quem ex eo famæ, honoris, & celebritatis gradu dejicere, frustra licèt, conatus est, in quo illum mirabilis doctrinæ vis & copia cum singulari religiosæ vitæ sanctimonia conjuncta, applaudente orbe literario universo, merito collocavit. In Theophilum, in quem tot convitiorum plaustra, illum quippe tanquam Monstrum horrendum, ingens, traducere voluit; in miserum Tamburinum, quam divinæ & humanæ, sacræ & profanæ majestatis Reum facit, quasi Decalogum, per inauditum sacrilegium, è medio sustulerit, & falsas Inquisitorum Italiæ tabulas sacrilegiè fictas, ad commendationem operis sui appposuerit; quid non in Guimenium? tibi etiam Antime, & Stubrockio familiari tuo, & multis aliis non pepercit; unum Wendrockium famosum satis hominem, quamvis exterum, & Salisburgensem Theologum, quo vix petulantior alter, non sine multæ commendationis elogio, refutare visus est; visus est, inquam nam revera non refutavit, sed in ejus sententiam de ignorantia invincibili prorsus inclinare videtur. Sed ne in fronte tantùm hæreamus, inspiciamus, qui intus latent, & ante omnia prolixam illam præfationem discutiamus, in qua, ut ex te audisse memini, multa castigando occurrunt.

14. Antim. Tam multa sanè, ut vix omnia discutere vacet, præcipua seligo: 1. & 2. *pagina* dicit, doctrinæ quam Christus Ecclesiæ reliquit puritatem corrumpi, ab ipsis Ecclesiæ domesticis, (Theologos intelligit) qui venenum, per errorem licèt, generi humano, quasi salutis remedium propinant, dum opiniones, aut apertè falsas, aut saltem incertas, quasi divinæ fidei dogmata proponunt; illos autem, *pag.* 3. à fraude cujus conscii non sunt, non tamen à culpa liberat, *nihil ausim statuere*, inquit, *penès Deum sit judicium.*

15. Pithanoph. Batavum illum audire mihi videor, qui præcipuum illud errorum suorum fundamentum jecit, errores contra fidem ab Ecclesia hujus temporis, in præcipuis suis membris & Doctoribus, majoris mali vitandi gratia, tolerari.

16. Antim. Error est minimè tolerandus, quem ii profectò notare debuerant, quibus hic liber datus fuerat recognoscendus; subnectam prolixam Epistolam ad unum ex illis à me scriptam, in qua, rem totam ob oculos ponam: præterquam quod, illud non parum iis injurium est, qui rem divinæ fidei fidelibus populis administrant; quasi eo munere à Christo sibi credito, tanta oscitantia defungantur, ut publicos errores in suis Doctoribus, & falsa dogmata publicata, eorum licèt conscii, tamdiu tolerent; hoc certè Lemanum olet: & verò fidelibus atque adeò toti Ecclesiæ malè consultum esset, si publici errores in ea, & ab ea, tolerarentur: addit, illos nullius fraudis esse conscios, non tamen à culpa esse immunes à se statui posse, primum illud per apertam ironiam, ut ex iis, quæ passim habet, manifestum est; si enim animo bono, & nulla mediata fraude gesserunt sese, cur amabò tot convitiis, & probris, & tam multiplici exprobratione illos passim prosequitur; alterum verò prorsus evincit; illum in id propendere, ut ignorantia invincilis culpæ non eximat, de quo statim *eadem pag. & proxime seq.* subdit; multos ex antiquis Theologis, imò & Sanctorum Patrum esse, qui sentiant, ignorantiam invincibilem juris naturalis in peccatum imputari; quod certè si verum sit, uti reverà magis certum, quàm dubium sibi esse fatetur, de Probabilistarum salute, inquit, omnino actum est; huic aliæ & in certo eventui sese committere dubitat; quid enim prodest, &c.

17. Pithanoph. Non tantùm hoc loco nullam ignorantiam invincibilem juris naturalis peccato eximere asserit, quod certè præcipuum est recentis erroris fundamentum; sed passim alibi toto libro, ac præsertim *disp. 2. sect. 1. art. & 1. 4. §. 2.* item *sect. 5. a. 3. 1. 2. 3.* & alibi, imò hanc sententiam Werdrockii, & Anonymi, qui tamen idem est cum Wendrockio, Mercoro affingit licèt aliam Mercorus inter disputandum, ut ex communibus principiis agat cum adversariis, adhibuerit, non tamen ut suam: accedit, quod Stubrockio & tibi, nec non Caramueli graviter exprobrat, quod hanc sententiam ut erroneam traducant; & satiùs fore, disertè asserit, si Wendrockii & Jansenii argumenta solverent: illam denique liberat ab omni nota, & notoribus liberam permittit, & ab omni scilicet nota immunem; & hæc passim, quamquam ex industria, sub iis verborum involucris, ut referre pedem semper in promptu sit: quo spectet, satis perspicio; sed profectò jam tergiversari non licèt; necessitas eximit culpæ; nullus enim peccat in eo, quod vitare non potest, & hoc ad fidem expressam pertinet, post damnatam ab Ecclesia tertiam propositionem; nec agitur hoc loco, utrùm in hoc, vel illo casu, juris nuturalis detur ignorantia invincibilis, quod partium disputationi relinquitur; sed rato, quod sit, sive earò, sive plerumque accidat; quæritur, an eximat culpæ; novatores negant, cum multis Patribus, inquiunt, Baro adstipulatur; nos verò SS. Patres ab illa calumnia vindicamus, ac dicimus, de ignorantia vincibili locutus illos fuisse, quæ culpæ non eximit; aut de invincibili spectatis dumtaxat naturæ viribus, quæ imputatur ad culpam: hoc enim SS. Patribus debemus, ut non admittamus, ac demus ultro quidquid ab Heterodoxis hominibus perperam iis assingitur; sed explicemus potiùs illorum mentem & dicta in bono sensu ac lumine collocemus: hæ sunt scriptoris Catholici ac prudentis partes, quas in Barone desideramus.

18. Antim. Abs re profectò Stubrockium carpit, quod illam sententiam de ignorantia invincibili, ut erroneam notarit, & argumenta, quibus illam Wendrockius adstruxerat, non diluerit, Stubrockius sanè grandes controversiarum Tomos, in quibus illius objectiones, in hac materia refelleret, scribendos non susceperat, nec scilicet jam actum ageret, cùm multi alii hoc munere peregregiè defuncti essent, Annatus scilicet, Martinonus, Stephanus Dechamps, & alii; sed illum Scriptorem, qui contra homines

bonum & auctores verè Catholicos, acerrima & ... quæque scripserat, confutandum, seu potius ... definitionis jure retundendum. A uctores ... reliquis Catholicis, quamlibet ... ntiam invincibilem eximere culpæ; Wendrock ... sectus sentiens, varia in hanc rem testimonia ... quid ageret Stubrockius? an fortè loco ... canda erant, & prolixa tractatio de hoc ar... instituenda? idem sanè, & eodem jure, de ... alio argumento faciendum fuisset; & mul... que grandia volumina multiplicanda, idque ... cum illud argumentum à Doctoribus Ca... exhaustum fuisset: satis ergo ... penitus exhaustum fuisse: satis ergo ... Stubrockio ad Wendrockium retundendum, si ... nr reverà dixit, sententiam illius erroneam ... & ab Ecclesia damnatam, ac proinde opposi... verè Catholicam, ab eo perperam impugna... Catholicis Scriptoribus exprobrari; sed hæc ... inquit Baro; modò satis, plura frustra es...

3. Pithanoph. Quid rei sit, sat vides; non con... Baro, erroneam esse; multò minus Wendroc... sed veram, sanctam & Catholicam, uti & quin... propositiones, quantumvis ab Ecclesia damna... sensu, orthodoxas esse clamare non ... enim Catholicis agimus, qui tertiæ proposi... damnationem admittunt; apud quos hæc pro... *Necessitas peccato non eximit*, damnata cense... ubi ignorantia invincibilis est, necessitas est, ... posset; ergo hæc propositio, *Ignorantia ... peccato non eximit*, erronea est, quia in pro... universali damnata continetur: utrùm ve... est opinio probabilis, ignorantia invincibilis ... jam ubi dictum est; nec unquam hoc de... suscepisti; licèt enim ignoretur invin... videns & certa veritas, non tamen ignoran... bilis laboratur, quod malum insit, cum ... certò & verè probabili, certum sit, ... minimè inesse; si autem certum est, ignoran... bilis non est, nedum ulla de hac re ignoran... pergamus.

4. Antim. Hæc inquit, probabilitatum licentiamque tolerari potest in quæstionibus Theologicis, in quibus nonnulli pio & ardenti in res divinas affectu, paulò liberiùs excurrunt, & probabiliter ... illata, pro necessariis habent atque indurant; ex quo nullum salutis & æquitati periculum ... tamen in iis, quæ ad mores compositos pertinent, & hæc *pag.* 5. & 6. video satis, quò ... affectus; nihil enim aliud intelligit, ... de immaculata conceptione sententiam; ... aliud? eamque non jam tacitè, sed clarè, ... significat, quasi, *rationcinia & testimonia humana verbo ... significante*: hæ sanè intemperantiùs in constitutione ... Apostolicas; ut sit, nullum salutis periculum ... opinionum verè accertò probabilium usu time... quia nullum in eo peccatum inesse, certò tene... & mirum est, hujusmodi homines, quos pro... ignorantiæ insimulare non ausim, quamquam ... malum esse tadeò obstipo capite esse, ac dura ... obstinata cervice, ut rem perspicuam capere no... nimirum judicium practicum certum, atque ... omnis dubitationis & formidinis expers, quo ... opinione alioquin probabili utitur, modò ve... ac certò probabilis sit, nullam enim ad usum ... mittimus, certò cognoscit, nullum peccatum ... esse.

5. Pithanoph. Addo unam, quod alicujus momenti esse videtur; vult enim, liberiorem illam opinandi licentiam in Theoricis indulgendam esse iis, qui *pio ardenti affectu in res divinas abripiuntur*; sed quid si prius ille affectus desit? an fortè licentiam illam esse dicet? an verò etiam tolerandam? si primum, haud dubie prius ille affectus malum non sanat; quia cum aliqua dubitatione semper conjunctus est: nempe si res illa certa sit, frustra indulgentiam accersit; si verò alterum, ad quid pium illum affectum commemorat? unde constat, quàm solidè Baro ratiocinetur.

22. Antim. Quid solidum in Barone quæris? in quo mera verba tantùm, & nonnihil Latinitatis, quamvis alioquin maxima & incredibili convitiorum vi fœdatæ; sed longè peiora sequuntur à *pag.* 6. *ad* 11. Theologos hujus temporis, Soncinianis omnium Hæreticorum pessimis, non modò romparat, veram etiam longè iis deteriores esse definit, imò perditos illos Lutheri nepotes, & Calvini filios, ut vocat, Doctoribus Catholicis ad mirandum proponere non dubitat, quò ad mores; sed obiter crassum Baronis errorem adnoto, dignum certe graviore nota, & virga censoria: dicit enim *pag.* 8. hæreticos illos, alioquin periculissimos, in hoc improbandos non esse, *quod illis antiquior sit vitæ innocentia, quàm veritatis indagatio & arctius voluntatem censeant præceptis, quàm mentem mysteriorum fidei obsequio alligandam*; quasi verò, fides non sit basis & fundamentum totius religionis & Christianæ vitæ, & sperandarum substantia rerum? hæc, ut mitissimè loquar, in quolibet auctore suspecta essent; sed in hoc homine, multiplicis alioquin fœderis suspecto, plusquam suspecta; accedit, quod plausibile satis Soncinatium argumentum non sine plausu, ac electis verbis eleganter exponit; ad illud tamen diluendum, ne verbum quidem.

23. Pithanoph. Sinebile legere non potui, ab auctore isto, Catholicos ad Soncinianorum scholam amandari, ut ab iis discant, qua reverentia illam Evangelii partem, quæ præcepta continet, prosequi debeant; & ut Theologorum benevolentiam captet, nostros Theologos appellare non dubitat: *Arbitrarios divinæ legis interpretes & peremptores.* O præclaros morum Magistros Soncinianos, si huic Baroni credimus; qui cum aliquo morum Magistro indigeat, à quo saltem discat urbanitatem, ut urbanissimè loquar, uti debet eo consilio, quod nobis suggerit, qui non indigemus; nempe ille loquitur & scribit pro arbitrio, nulla moderationis, nulla veritatis habita ratione; cum tamen nos divinam legem pro arbitrio minimè interpretemur.

24. Antim. Habemus, Dei gratia, non prorsus ignobilem divinæ legis interpretum manipulum, puta Salmeronem, Maldonatum, Lorinum, Cornelium, Sanctium, Pinedam, Pererium, Serrarium, Bellarminum, Justinianum, Tirinum, Menochium, Salazarium, Mendozam, Joannem Columbi, & aliquo alios, qui certè, non pro arbitrio & opinandi libidine, quod Cajetano nonnulli vitio verterunt, sed juxta mentem Patrum doctos & grandes Commentarios in Sacrum Textum, non sine aliquo fructu & plausu, velit, nolit bonus iste Baro, in lucem ediderunt. Ferri demum non potest, quod dicit *pag.* 10. *ejusdem præfationis*, defensionem à bono animo & studio religionis, & animarum salutis promovendæ, repetitam Soncinianis non defuturam; & hic fusè agit illorum causam re ipsa, quæ, inquit à veri specie magis abhorrere non videtur, quàm illa, qua se Casuistæ recentiores tutantur. Quid porro hi dicunt, non jam recentiores, sed omnes prorsus, exceptis

exceptis quatuor, aut quinque recentioribus? jugum illud fidelibus imponendum non esse, de quo non constat, à Deo, vel ab Ecclesia fuisse impositum; quis enim justus Judex in reum aliter sententiam ferat? hinc, ut jam sæpe diximus, lex dubia non obligat, ut rectè Suarez, *in superioribus Dialogis*, quo ad hoc laudatus; & dum hanc sententiam sequor, vel illa utor, quispiam sequitur, vel utitur, certum est, nec me, nec illum peccare, nisi fortè in hoc, per errorem, peccatum inesse dubitem: nempe, ut toties dixi, judicium illud practicum certum est; quis amabò rationis campos, causam & rationem istam rationabilem esse inficietur; alioquin multiplicantur peccata, salutis via difficilior redditur, fideles deterrentur, &c. quis neget, hæc ex iis sequi; quænam vero est Socinianorum causa? si cuique pro arbitrio fides permittatur, & supprimantur ea, quæ de Trinitate, Incarnatione, Eucharistia, aliaque hujusmodi Catholicis, quantumvis incredibilia credenda traduntur, facilis erit Mahumetanorum, Ethnicorum, aliorumque sectarum reductio; quasi verò certum non sit, ad ea credenda quemlibet teneri, neque hoc Baro negare ausit; at nullus Theologus Catholicus negat, illud jugum, quo ad mores, fidelibus imponendum esse, quod certum est, à Deo, vel Ecclesia fuisse impositum; unde, ut vides, eadem causa non est; imò si aliquid proponas, quod credendum esse, certum non sit, id est, jugum fidei, quo ad illud certò non constet, fuisse impositum, concedo ultro, fideles ad illud credendum minimè teneri.

25. Pithanoph. Inde quoque argumentum ducitur non contemnendum, quod nescio, an Baro solvendo sit; si enim non teneor, illud credere, quod certò non constat, revelatum à Deo fuisse, & ab Ecclesia propositum: non teneor etiam, illam legem servare, quam non constat à Deo, vel Ecclesia latam fuisse; & ut certò judico, me non peccare, quando illud primum non credo; ita certò judico, me non peccare, quando secundum istud non facio; solvat hoc Baro, & erit mihi magnus Apollo, & magnus Baronius: nescit porro, quid dicat, dum nostras opiniones falsas, periculosas, vel ad minùs incertas appellat; cuncta hæc eadem facilitate respuuntur, qua opponuntur; nulla propositio certo probabilis periculosa est; falsa esse potest, non tamen falsam esse, certum est; incerta est, & dubia, id est, cum formidine conjuncta; illius tamen usus certus, tutus & periculi expers, nec ullus unquam Theologus opinionem, etiam certò probabilem, pro indubitata & certa habuit, ex nostris scilicet; nam ex adversariis nonnulli, quibus Baro non refragatur, probabiliorem, certam esse dicunt; quod supra, ut commentum repugnans, difflavimus; nullus tamen, uno vel altero dempto, quos inter classicos non numero, negat, judicium practicum de licito usu opinionis certò probabilis, certum & indubitatum esse: nullus demum opiniones probabiles inter articulos fidei reposuit; ita ut ad illas Romani Pontifices, ut ad certam regulam, decreta & sanctiones exigant, quod per calumniam Baro, more suo, nobis affingit; nec saltem ut puto, illos qui contra reclamant, hæresis suspectos, seu compertos pronuntiamus; quid tibi videtur super hoc Antime?

26. Antim. Scio, quò spectet Vincentius Baro; Novatores cum multis aliis, publico vel occulto fœdere sibi sociatis, incredibilem scriptorum & librorum vim contra miseros Casuistas scripserunt & publicarunt; scienti loquor, quapropter libros non censeo; unus sit instar omnium Wendrockius; unde non mirum est, si erroris illum Stubrockius insimulet, cum reverà multis erroribus scateat: præterea cum prædictus auctor obstinatè defendat, ignorantiam juris naturalis invincibilem culpæ non eximere, & cum hoc præcipuum sit dicti erroris fundamentum, in tertia propositione damnatum; quid mirum, si fortè ille, qui hunc errorem defendit, errare dicatur: deinde, cum idem dicat, opinionem verè probabilem, si falsam esse contingat, culpæ non eximere; & cum circa veritatem, aut falsitatem illius ignorantia invincibili laboremus; nequimus enim certò scire, an vera, an verò falsa sit; illum etiam eodem jure errare dicimus, nusquam tamen illos, qui commemoratis erroribus minimè adhærentes, nobis in hoc contradicunt, quod sentiant, teneri, nos sequi probabiliorem, aut certè tutiorem; nusquam Bardus, meo judicio, Philaletum, aut Raphaël Turrianus Merendam, aut alius Mercorum prædicti erroris compertos pronunciavit. Accidit, quod judicium practicum certum, est ultima regula morum, vel actionis honestæ; unde, si quis hoc judicio minimè contentus, quidpiam aliud exigeret, aut illud damnaret, vel probabilitatem omnem rejiceret, quamvis in usu Ecclesiæ frequentem, illum erroris insimulare non dubitarem, cum Ecclesia illos damnarit, qui prædictam regulam & universalis Ecclesiæ usum damnare præsumpserunt: uno verbo, Baronem istum Adversariis nostris fœdere junctum esse, satis constat, aut saltem, vel inde suspectum, quod Wendrokium & Sonicinianos multis laudibus, Doctores verò Catholicos Caramuëlem, Suarem, Vasquem, Molinam, & alios selectis convitiis cumularit.

27. Pithanoph. A *pag.* 12. ubi hoc argumentum sibi opposuisset, nimirum illud certa fide tenendum esse, quod per totam Ecclesiam, communi usu receptum est, & Pontificis ex cathedra definientis decreto confirmatum, licèt de eo nullum in Scriptura aut traditione verbum extet; ridiculus essem, inquit, si hoc argumento commoverer, ex quo certè concludi nihil potest contra hæreticos; cum in eam tantùm doctrinam Ecclesiæ decreta cadere possint, quæ ab Apostolis, ad nos usque traducta est, verbo Dei scripto, aut tradito contenta; hinc ius non assentitur, qui nupera inventa, quantumlibet pia, ab aliquot sæculis cusa, in dogmata fidei, paria antiquis, sanciri posse asserunt; quod longè magis à vero alienum censet, quam si quis putaret, lustralem aquam, Ecclesiæ auctoritate, in octavum Sacramentum, transferri posse: cum Ecclesia non habeat auctoritatem, nova præcepta, vel dogmata condendi, sed interpretandi, & antiqua è tenebris eruendi: in his certè, nisi me tua Theologia fallit, multa occurrit erroris species.

28. Antim. Quasi verò species? fœda inest erroris labes; video, quò spectet; definitiones præsentis Ecclesiæ vellet eludere; suis rebus timet; hoc veluti clypeo ictum falli posse putat; nupera illa inventa pia, nihil aliud sonant, nisi scientiam mediam & immaculatam Deiparæ Conceptionem, ut manifestum est cuilibet rerum istarum perito; sed toto cœlo errat, cum utrumque definire possit Ecclesia; & ubi essent definita, antiquis haud dubiè fidei dogmatis paria à Catholicis omnibus censerentur; hæc trita est Hæreticorum cantilena, qui novos fidei articulos & non dogmata Catholicis exprobrant, quos etiam trita & familiari distinctione refutamus, nempe nihil hoc tempore credimus, quod majores

nostri

nolint crediderint, nimirum explicitè, vel implicitè, ut Scholasticis terminis utar; unde novæ definitiones Ecclesiæ, novos fidei articulos non facio, sed tantùm de implicitis, explicitos; ac proinde tantum illud, quod nobis Ecclesia credendum proponit, in verbo scripto, vel tradito, implicitè saltem continetur: Sat scio, negari ab Heterodoxis multos implicitè contineri, vel in Scriptura, vel in traditione, quæ tamen Ecclesia definivit, & divina fide credenda proposuit; sicuti fortè negaret Vincentius Baro, de scientia media & Conceptione; sed publico Ecclesiæ, quæ falli non potest, nec fallere, omnibus verè Catholicis standum est; & ubi Ecclesia definit, aliquid divina fide tenendum esse, eo ipso, judicat & declarat, illud in verbo scripto vel tradito, saltem implicitè contineri; nisi enim hoc esset, nihil unquam Ecclesia definiret, quia nunquam deessent, qui hoc implicitè in Scriptura, vel traditione continerì, negarent: demus enim, v. g. immaculatam Conceptionem definitam fuisse ab Ecclesia, fortè hoc negaret, definiri potuisse, quia novum inventum in verbo Dei scripto & tradito, ne implicitè quidem contentum; ego verò cum Ecclesia contineri illum; cum sit antiquus Ecclesiæ sensus, multa Scripturæ loca Deiparæ Virgini rectè attribui, quæ tot sententiæ, vel Ecclesiæ in alio sensu conveniunt; quin profectò immaculatam Conceptionem implicitè contineri, cum Ecclesia, jure dicerem, si hæc eximendo mysterium illud definiret; si autem cum Ecclesia sentiam, securus sum, errare non valeo; at quisquis Ecclesiam non audit, est mihi sicut Ethnicus & Publicanus: credit Baro, prædeterminationem physicam in sacro textu, implicitè saltem contineri, ultro annuerem, si unquam Ecclesia credendum fidelibus proponeret; sic enim captivarem intellectum in obsequium fidei, illud tamen nunquam futurum esse, mihi plusquam verisimile est; non contineri pernegare non dubito; scientiam verò mediam clarissimè contineri, omni asseverationè firmate.

29. Pithanoph. Rem acu dubio procul omni explicitè; unde posita semel definitione Ecclesiæ, ille minùs quam suspectus est, qui disputat, utrùm illud, quod Ecclesia definivit, in Scriptura, vel traditione implicitè contineatur: ut ille plusquam temerarius quem Extravagantes Sixti IV. de immaculata Conceptione ita pupugerant, ut eo ipso, illum Cathedrali dignitate, coram Deo, excidisse, scribere non dubitarit; optimè igitur, meo judicio, dixisti, hanc tritam esse Hæreticorum cantilenam, & vanissimam prorsus excusationem; nihil enim fere aliud Hæreticorum contra Ecclesiam crepant; imò etiam si omnia explicitè & apertè in Scriptura contineantur, v. g. quod, venerabili Sacramento realiter insit Corpus Christi obstinatè negant Calvinistæ, quamvis alioquin diserta sint Scripturæ verba: *Hoc est Corpus meum.* Rectè igitur contra Hæreticos contendit ex consensu præsentis Ecclesiæ, aut decreto eorum, de aliquare fide credenda; nempe utrum quod Baro diserte copulavit; hoc tamen negat; sed profectò negare illud, error est: error est etiam nobis communis, præsentem Ecclesiam ab antiquis distinguere; eadem quippe est Ecclesia, eadem unica fides, & authoritas; ita omnes Catholici credunt; hanc doctrinam à Patribus nostris accepimus, hanc vivam fidei nostræ regulam tenemus, quisquis eam non sequitur, errat in fide, calvinizat, & Anthologium sibi occini, frustra & immeritò conquestus.

30. Antim. Legisti, ni fallor, aureum illud Annati nostri opusculum, de præsenti Ecclesia hujus temporis, in quo hoc argumentum ea doctrinæ copia & argumentorum vis discurrit, ut nihil unquam nervosius, quo ad hoc scilicet, oculis lustrarim; hoc vanum fuerat illorum effugium, quod tamen ita hic auctor præclusit, ut de illo aliquando illos cogitasse puduerit: standum est igitur dictis Ecclesiæ quando hæc aliquid omnibus Christi fidelibus proponis, quando scilicet totius religionis & Ecclesiæ interest, de quo alibi: at non propterea dicimus, ut Baro perperam asserit, definitum esse ab Ecclesia, tutum esse opinionis probabilis usum, licèt negemus, oppositum definitum unquam fuisse, & facilè crediderim, nunquam definitum iri, cum certum sit, usum illum licitum esse; ubi scilicet agitur de opinione verè ac certò probabili; de fide tamen esse dicimus, ut supra innui, quamlibet ignorantiam invincibilem peccato eximere, cujus oppositum, simul cum tertia propositione ab Ecclesia damnatum est.

31. Pithanoph. Omittis, opinor alium Baronis errorem, dicit enim ibidem, Ecclesiam non accepisse facultatem à Christo nova præcepta condendi, quod est erroneum dictu.

32. Antim. Obscurè & ambiguè loquitur; benignè tamen illum ita explico & intelligo, ut de præceptis divinis loquatur: nam nova Ecclesiæ præcepta divina non sunt, sed positiva, & Ecclesiastica, ut vocant, potuisset tamen paulò clariùs mentem suam aperire; præsertim cum in eo sensu, in quo benigniùs illius verba intelligo, ne minimæ quidem difficultatis umbra esse videatur. Quis enim nescit, divina præcepta diversa esse à præceptis Ecclesiæ, hoc sciunt pueri, quibus prima fidei rudimenta traduntur; unde mihi mirum non accidit, quod illius verba, in alio sensu intellexeris, quem prima fronte præferre videntur, & in quo manifestus error est, omnibus fere hæreticis communis, qui Ecclesiæ præcepta non admittunt.

33 Pithanoph. Ægrè admitto excusationem; sed demus hoc, ut tibi morem geram; hoc tamen non vetat, quin multi errores, qui nullam admittunt excusationem restent, v. g. quod dicat, argumentum contra hæreticos duci non posse ex generali consensu præsentis Ecclesiæ, & recentibus Ecclesiæ decretis, de re fide credenda, quæ in Scriptura & traditione non contineatur, clarè scilicet, & expressè; cum tamen repugnet in adjecto, ut ajunt, generalem consensum Ecclesiæ, nec non decretum esse de re aliqua, quæ in Scriptura, vel traditione implicitè saltem non contineatur; quod neget, nupera illa inventa definiri posse ab Ecclesia; nimirum immunitatem Deiparæ ab originis noxa, quam definiri posse, certum est; alioquin frustra Pontifices dixissent, nondum esse definitam; quod nolit, fidei dogmata recèns definita antiquis paria esse, quod velit, non esse licitum, novis argumentis hæreticorum errores impugnare; cuncta hæc, ut mitissimè loquar, intra paucas paginas errores multiplicant.

34. Antim. Hoc ultimum contra auctores Societatis & scientiam mediam, nominatim autem appellat Molinam & Petavium, aliosque plures in genere, qui ut diserte asserit, cum Pelagianis & Semipelagianis ita consentiunt, ut istorum argumenta pro Augustini solutionibus habeant, nec non præ se ferant, cogitatam nuper à se pugnandi methodum & sententiam, ad victoriam ex hæreticis reportandam, necessariam esse; scientiam mediam intelligit, qua utimur,

utimur, ad conciliandam cum gratia efficaci libertatem? reponere facile possem, idque non sine fœnore, nisi per decreta Pontificia hoc vetitum esset; quibus iste Baro non pepercit; ac proinde cum in graves censuras incurrerit, auctor ipsi essem, ut absolutionem procuraret, ne in censuris insordescere dicatur: ut ut sit, falsum est, imò falsissimum, auctores Societatis Pelagianis, aut Semipelagianis consentire; hanc notam Suarez, Annatus, aliique magno numero luculentissimè diluerunt; falsum est, scientiam mediam nuperum inventum esse, & Semipelagianorum argumentum contra Augustinum; sed hoc, inquit, à nullo negari potest, nisi rudis & ignarus sit controversiarum de gratia & libero arbitrio; Deo gratias, retorquere facilè possem; quisquis Suarem, Molinam, Annatum & alios hujus controversiæ rudes & ignaros esse dixerit, næ ille plus quam rudis, ne rudentem dicam, censendus est; intelligimus hujus controversiæ statum, & in quo dissentiunt partes, & facilè excurrerem, si per decreta Pontificia liceret; sed cum non liceat, sustineo, dixisse contentus, nostram sententiam doctrinæ Augustini & Doctoris Angelici probè consentire, ac proinde nuperum inventum non esse antiquis ignotum; non negamus quidem, occasionem tulisse, ut res ista longè fusiùs & accuratiùs à recentioribus discuteretur; nec enim opinor, invenies apud antiquos Theologos, quicumque tandem sint, quinque justa volumina, de hoc argumento, quæ unus Suarez de suo in causam communem contulit; negamus tamen, nostram sententiam, quæ Calvinianæ opponitur, ex diametro, vel Doctoris Angelici placitis vel dictis Augustini, vel Pontificiis decretis adversari; neque hoc, ut temerè judicat Baro, tacita conscientia agnoscimus: quod autem ii, qui sperant, doctrinam oppositam, de gratia per se intrinsecè ac præcisè efficaci, nimirum prædeterminante, decreto tandem Pontificio eversum iri, pessime fidei causæ consulant, & male de Ecclesiæ perennitate sentiant; constanter assero, falsissimum esse & à notoria veritate alienum; nunquam enim Ecclesia nostram doctrinam damnavit, sed delatam à sociis Baronis, immunem ab omni nota absolvit; imò præmissa Jansenii damnatione, quantum inde nostræ sententiæ accesserit, nemo non videt, nisi rudis & ignarus hujus controversiæ; falsum est etiam illam Augustini doctrinam, quam tot Pontifices approbarunt, nostræ oppositam esse, vel eandem, cum sententia prædeterminantium: hæc quidem vera sunt. 1. Eandem esse gratiam efficacem prædeterminantium, Jansenii, & Calvini; nimirum gratiam per se intrinsecè ac præcisè efficacem, quod P. Sebile in suo Thomistico interprete ultro fatetur. 2. Jansenium ex hoc principio, suas illas propositiones ab Ecclesia damnatas deduxisse, & Calvinum suos errores de merito & libertate. 3. Thomistas negare prudentissimè prædicta sequi ex illo principio, ac proinde si hæc fortè illis opponantur, illico negant consequentiam. 4. Illos omnes unanimi consensu asserere, dictum principium esse Augustini, imò & eadem sancti hujus Doctoris loca in hunc finem ab iis adduci. 5. Semipelagianos scientiam mediam agnovisse; sed agnovit etiam Augustinus, agnovit David, agnovit Christus, nimirum quo ad rem ipsam. 6. Semipelagianos malè usos esse scientia media, nimirum ad inducenda merita conditionatè tantùm futura; quæ cum Augustino & Ecclesia Jesuitæ omnes rejiciunt, qui tamen hac scientia utuntur, ad dirigendum Dei decretum de gratia efficaci secundùm propositum, sine quo libertatem salvari posse non putant; cuncta hæc vera esse, constat, citra omnem disputationem.

35. Pithanoph. Hæc profectò urgeri possent, ac retorqueri argumentum, sed cum minimè liceat, cautè abstinuisti, ad alia igitur orationem convertamus, *pag.* 18. ejusdem præfationis dicit, per decreta Pontificia, opinionem probabilem confixam & eversam fuisse; statura scilicet hac regula, de tutiore parte tenenda in dubiis; quia, inquit, idem est in dubiis, & in probabilibus, tum Atheismum in Probabilistas regerit; imò quidquid ab Ecclesia nascente Hæreseon Infernus evomuit, atque adeò omne vitiorum, & errorum genus; modestè omnino ac religiosè; ut Pelagianos hucusque, immeritò licèt, vestros auctores alii traduxerat; hoc parum erat; ad ultimam metam hoc convitiorum argumentum Baro strenuè promovit: quid ad hæc responderes Antime? non ita regulam illam auctores vestri; ac præcæteris, doctissimus Suarez, ut fusè dictum est in superioribus congressibus: negamus etiam, nos in dubiis versari, quando opinione certò probabili utimur; cum judicium practicum certum nobis præluceat, quod sequitur ex certo modali speculativo; sed hæc ad nauseam supra, & fortè adhuc infra; denique falsissimum est, per decreta Pontificia opinionem probabilem confixam fuisse; huic Homini perindeatque iis, quibus fœdere conjunxit sese, id solemne est, ut etiam in nororiis, mille jactent falsitates & vobis imponant.

36. Antim. Fruſtra certè in his diutiùs, & hæc de præfatione sint satis; omitto enim, quæ sub finem ejusdem præfationis habet de laudibus D. Fagnani, ubi dicit, nulli unquam mentem omnium Romanorum Pontificum, qui à S. Petro ad nostram usque ætatem in ejus Cathedra sederunt, certiùs compertam fuisse; nihil eum latere; vim legis habere illius judicium; certò futurum fuisse Papam, & superaturum annos Petri, nisi cœcitas obstitisset; sed hoc ad scientiam mediam revocatur: & *in Epist. ad Caramuelem, pag.* 7. nullum mortalium reverentiùs habendum esse, nullum excipit, nihil ad hæc; quid enim? sapientum judicio reliquenda; Eloquentiæ specimen Baro edere voluit; ut in satyra, ita in panegyrico.

37. Pithanoph. Vis, omittamus Epistolam ad Caramuëlem; in ea tamen non pauca notanda essent, & censoriam virgam postularent; quàm enim multa spargit mordacia, *pag.* 5. *de Epistola*, luditillum, captata nominis allusione famosi illius Angliæ protectoris seu Tyranni *Cromve*; sed quantum discrepet nomen quadrisyllabum *Caramuel* à dissyllabo aut trissyllabo *Cromvel*, nemo non videt, & hæc est potiùs puerilis illusio, quàm ingeniosa & prudens allusio, *pag.* 12. Alexandrum VIII. bonæ memoriæ convitiorum Caramuëli aspersorum auctorem facere videtur; quæ certè glossa in verba, aut mentem Romani Pontificis minimè quadrat, & sacrilegii speciem præfert, *pag.* 8. vult, Jesuitas auctores fuisse Caramuëli, ut adversùs D. Fagnanum scriberet: falsum est, mi homo, & tetra calumnia; profert tabulas, alioquin merus impostor audies: imò etsi verum esset, an fortè moralis Theologia ab his hominibus restaurata tertiæ linguæ vitium permittit? *pag.* 15. *& seq.* contra Theologos multa spargit, & eos, quos damnavit Ecclesia defendere videtur, quasi absoluti fuerint, confixa nimirum apologia Theologorum moralium; quasi verò supremi hujus censoris arbitrio Ecclesia reliquerit, suorum decretorum causas interpretari, vel potiùs divinare; confixa est apologia, fateor

tum nitro, qua vero de causa, quis amabò illi persuaserit, utut sit Wendrockio & Sociis hoc loco opus favet, Theologis verò non res solidas, sed meras subtilitates attribuit: quod autem ibidem dicat omnes Theologiæ scriptores, in SS. Patrum assertione, ut primo loco habet, à D. Fagnano deceptum fuisse, non cujuscumque, sed *gravioris*, ut debebat, administrationis: Gravissimo igitur scelere Urb. VIII. obstrinxit se, qui eumdem etiam à longiore Correctoris S. Pœnit. officio abdicavit; sed hæc sunt plusquam putidæ assentationis monstra. dominis scilicet prensantis potentem dexteram & quæ patrocinium, de quibus *in Decade*. Sed de his satis, quibus vix scrupulus boni succi inest; ad ea, quæ tibi, & Stubrockio, Vincentius Baro, perperam, opinor, opposuit; & collegendo discutiamus, quàm gravis & firmi sit ratiocinii.

2. ANTIM. Optimè dixisti, mihi & Stubrockio; cum utrumque ut plurimùm conjungat, nullum enim, nisi, quem mihi sortes paginarum offeret, ordinem, sequar, *disp. 1. sect. 2. a. 1. pag. 13 & 14. 1. edit. Paris.* eumdem impugnat Baro Stubrockium in hunc modum: *Nec alicujus momenti est, quod urget Stubrochius, cum Wendrochium; probabilitas*, inquit, *ignorantiæ valeat ad amolienda peccata; si hæc apud te ratio, quæ umbram opinionis & securitatis fundamentum, valeat; hos ego, nimirum medicos, judices, ministros Sacramentorum, eximis à probabiliore sequenda*; quamobrem *non possunt evidentem rerum notitiam sibi comparare.* Hæc ille, quo loco, non dicit; divinandum datur de industria; ne lector suis oculis falsitatem calumniam statim deprehendat, si locus apertus; aut videat, auctorem à Barone male impugnari. Illud autem huic homini solemne est; quod jam sæpenumerò castigarunt: ne tamen hoc etiam inultum relinquam, legamus Stubroc. *not. 1. in notas epist. 5. sect. 1.* ubi postquam retulit duo dogmata Wendroc. quæ catholica, si superis placet, quorum primum est, *probabilis falsa in jure naturali, à peccato non liberat*; Wendroch. insurgit: *præterea pro indubitato firmatæ primum illud habes*; nimirum illud quod *pugnavi; Lutheranæ quidem, & Ianseniane, sed non falsa, deliras, opinor, aut certè somnias Wendrockii tui te ad insaniam redigunt, opinio probabilis falsa*, etiam ut talis minimè cognita, *peccato non eximit* tamen, *inculpatus scilicet, & ignorantia invincibilis* non, quod nemo neget nisi Hæreticus, aut Ianseniauus, *potiore jure opinio probabilis, quantumvis falsa; tu verò* contrapositum adstruis, *ignorantiam tuam non invincibilem sed credibilem palam facis, quis enim nescit, multa esse, quæ ignorantia nos excusent, & quibus utrumque probabiliter tantum dubitemus, utrum sint naturali jure vetita? igitur quisquis eorum fecerit, fide quantumvis bona, te judice, peccabit, nempe reus delicti, cujus peccatum fubit. sed vide fis, ne quis alterum injuste judicas, te ipsum justè condemnes: quid verò respondebis, si in controversiis juris naturalis, frequentissime facienda, dubius quispiam, adhibita scilicet mediocri studio, diligentia, te consulat, si neges debere restituere, aut certe retinendi rem alteri forte debitam: si verò neges, geminam culpam contrahes, quia consulenti onus imponis, id est, indebitum forte imponis, quod digito nolles tangere, & alter quod sibi forte non competit injustè reciperet, scilicet auctore: Undique igitur angustiæ*: hæc ille, quæ nullius momenti esse, Baro uno verbo asserit, viderint æqui rerum æstimatores; nempe si bona fides errantem & ignorantem peccato eximit, potiore jure, opinantem, qui certus sit, uti reverà est, in usu opinionis probabilis, peccatum non inesse, nullam enim aliâ Stubrockius nobiscum sentiens probabilem opinionem admittit, nisi quam certum sit, esse probabilem, ac proinde certum, illius usum illicitum non esse; si excusat, inquam, bona fides facientem per errorem inculpatum, id, quod certò malum & peccatum est, ac proinde peccantem materialiter, certò potiori jure excusat utentem opinione certò probabili, qua & malum objectum non esse, probabiliter cognoscit, & cujus usum illicitum non esse, certo judicat, unde nullo modo peccare materialiter dicendus est, ut ille, si hæc ratio nullius momenti est, ut censet Vincentius Baro, ille locus argumentandi, quem vocant à minori ad majus, ex Topicis expungendus est, & quo Christus Dominus tam appositè interdum usus est; ut illud, *si hæc in viridi, quid in arido*; præsertim cum ita exponi possit, ut ad geometricam etiam certitudinem promoveatur, verbi gratia, ut in momentis sistamus; si momentum ut duo superat momentum ut unum, potiori jure, momentum ut tria momentum, ut unum superabit, ita prorsus, si bona fides id excusat, quod certum est, peccatum esse, potiori jure, illud excusat, quod certò probabile est, peccatum non esse.

39. PITHANOPH. Præterea hoc loco Stubrockius loquitur etiam de opinione probabiliore, cum æquè falsa esse possit; nempe dogma illud Wendrochiarum, in quamlibet opinionem falsam cadit & quadrat, igitur & in probabiliorem, quæ falsa esse potest, quis autem neget, probabiliorem culpæ eximere; ut omnes ferè probabilioristæ constanter asserunt, excepto Baronе isto, cum uno dumtaxat, vel altero, qui reverà, si cum omnibus aliis tum probabilistis, tum probabilioristis comparentur, pro nihilo habendi sunt: sane miror in hoc Baronem à suo Fagnano discedere, qui disertè asserit, *cap. ne innitaris, de constit. num.* 110. licitum esse, opinionem probabiliorem sequi; item *num.* 225. 228. & 345. etiam si opposita, nimirum minùs probabilis, tutior sit; quamquam perperam censeat, probabiliorem esse moraliter certam, quod jam in Augustino de Angelis efficaciter, meo judicio, refutavimus: nemo igitur, saltem qui rem intelligat, hanc consequentiam neget: bona fides errori conjuncta peccato eximit, igitur potiore jure, bona fides opinioni, seu judicio verè ac certò probabili speculativo, & judicio certo practico conjuncta peccato eximit, nihil aliud Stubrockius: unde corruit Baronis argumentum; hæc enim ratio medicum, verbi gratia, à probabiliori sequenda non liberat, quia bona fide minùs probabile medicamentum adhibere non potest, neque est certò probabile, quod possit, hæc centies dicta & inculcata fuere, sed quid faceres, abacta musca semper redit: accedit, quod falsum est etiam illud, quod addit, nimirum hoc unicum esse nostræ sententiæ fundamentum; nempe hoc tantùm è re nata Wendrockio repositum, perversum illud dogma opponenti; nimirum nullam opinionem probabilem falsam peccato eximere, idque præscindendo à nostra sententia, de minùs probabili licita, cum scilicet, vel ipsa probabilior falsa esse possit, alioquin certa omnino esset, certam autem esse repugnat in adjecto, ut supra demonstratum est: sunt igitur alia nostræ sententiæ fundamenta, de quibus suo loco fusè ac solidè actum

est; illud præsertim, quod ex certo judicio de probabilitate, gravi & sufficiente motivo, prudenti assensu, prudenti electione, certum judicium practicum, de licito usu ejusdem opinionis probabilis, necessario sequatur.

40. ANTIM. *Sed, inquies*, pergit Baro Stubrockium alloquens, *qui opinionem minùs probabilem sequuntur, nihil damni inferunt proximo, neque sibi ullum asciscunt periculum, neque Deum alla injuria afficiunt, neque à lege sibi nota aberrant, vel à ratione & prudentia*; judicares statim, à Stubrockio hoc dici; sed ne verbum quidem apud illum; & verò si hæc pro responsione adduceret, ridiculus esset, quia licèt ea verissima sint, peteret tamen principium; cum adversarii teneant, periculum peccati inesse, ac Deum offendi; quo dumtaxat vitio dicta responsio laboraret, non multis aliis, ut Baro *ibid.* quod autem, ut dicit, afficta, seu fictitia illa responsione, nostræ sententiæ vis tota contineatur, ridiculum est, falsum item, quod nullo verisimilis argumenti genere probetur, nisi fortè auctoritate recentiorum Theologorum, qui à 30. annis scripserunt: qua fide hæc omnia scribat, perspicuum est; quot enim verba, tot falsitates, ex iis omnibus, quos in aliis congressibus, in hanc rem adduxi, pauci sunt, qui ante 30. annos non scripserint, solvat autem Baro si potis est argumenta à nobis proposita, & erit mihi, ut jam ibi, magnus, non jam Baro, sed Baronius, sed quid solvi ab eo argumenta postularem, qui vel ipsam definitionem opinionis probabilis non intelligit, de qua paulò post, iis ergo argumentis nostræ sententiæ vis continetur, non responsione illa fictitia, quam per manifestam fraudem, Stubrockio assuxisse, ingenuum, ac præsertim religiosum auctorem non decuit: satis fuit huic auctori Wendrockium in hoc imitanti, iis scripsisse, atque adeò quamplurimis, in quorum manus Stubrockii liber nunquam veniet; hoc enim satis magnum lucrum esse putavit, quamvis fraude, dolo & malis artibus comparatum.

41. PITHANOPH. Sed nostra sententia testimoniis SS. Patrum destituta jacet, ut Baro exprobrat, & nostri Barone teste, profitentur; nullus, inquit, ab iis, vel scripturæ, vel Patrum locus affertur, quod satis esset, ad illius vanitatem ostendendam: Respondet, inquit, *pag.* 93. & passim alibi Stubrockius SS. Patres hanc doctrinam supposuisse, non probasse, sed hoc est, inquit, causam probabilitatum prodere, non defendere, & Hæreticorum calumnias in Theologiam confirmare; quas deinde calumnias approbat & donat suo calculo, uti paulo ante objectationem Wendrockii: nunquam enim Patres illam prætermisissent, veritatem, inquit, quæ totius Theologiæ moralis puppis & prora est, tum deinde sub finem paragraphi, te & Stubrockium appellat, & ea brevi expensurum se dicit, quæ animarum saluti, & Theologiæ dignitati parum consulentes de laxiore illo probabilitatum usu, cavillis & distinctionibus metaphysicis statuistis.

42. ANTIM. Quis dicat, Scripturæ & Patrum locis prudentem rerum humanarum usum destitutum esse? quoties in Scripturis prudentia, & à SS. Patribus commendatur? quid quæso aliud Patres, nisi ut peccatum & peccandi periculum homines fugiant? utrumque fugimus, quotiescumque certi sumus, à tali usu peccatum abesse; frustra igitur Patres, quæstionem illam movissent, an scilicet ii peccent, qui certi sunt, se non peccare: ego & Stubrockius, nihil aliud dicimus, & diserte negamus, quamlibet probabilitatem ad hoc satis esse; volumus enim conscientiæ certam, certam item probabilitatem, non dubiam, quid igitur eorum, quæ certa sunt, confirmationem quæris, vel in scriptura, vel in Patribus? an fortè D. Thom. non satis est, qui diserte docet, eum non peccare, *qui ex contrariis opinionibus, in nullam dubitationem inducitur, quodlib.* 8. *art.* 3. de quo *infrà*; nunquid Leo *epist.* 92. à S. Antonino adductus 1. *p. tit.* 3. *c.* 10. §. 10. qui etiam docet, in obscuris & dubiis, id sequendum, *quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis SS. Patrum inventur adversum*: Nunquid August. *hom.* 40. cujus illud dictum est, *tene certum, dimitte incertum*, & alia multa; nunquid hæc in nostram sententiam quadrant? quæ & omnem dubitationem abigit, cum in conscientiam certam resolvatur, & nihil admittit, quod præceptis Evangelicis, vel decretis SS. Patrum adversum sit; & nullam opinionem approbat, cujus usus certus & tutus non sit: imò vix unum ex iis locis, quæ pro se adversarii allegare non cessant, esse video, qui nobis æquè, aut etiam magis non faveat; ut consideranti patebit; videatur Stubrockius *sect.* 2. §. 2. Deinde reprehendit Stubrock. quod responderit Wendrock. *sect.* 3. §. 3. SS. Patres supposuisse, humanas actionibus certam & evidentem cognitionem sæpe non prælucere; certum esse, v. g. Christianum lege Ecclesiastica ad jejunium teneri; certum item, infirmum, eumque, qui propter laborem, plus cibi postulat, non teneri; an verò teneatur, qui aliqua, sed non ita gravi infirmitate laborat, incertum est, & utrimq; adductis rationibus probabilibus disputatur, nec dubium, quin Patres hanc doctrinam, vel ipso naturæ lumine notam semper supposuerint; quasi verò, Doctorum auctoritas in rebus certis desideretur, & illum ridiculum concionatorem imitari debeamus, qui ut solem splendere probaret, Plin. citavit; aut illum I. C. qui Bald. aut Bartol. aut alium semper citabat, in rebus etiam per se notis: optima igitur Stubrockii fuit responsio; nec propterea causam perdidit, aut prodidit, aut Hæreticorum in Catholicos calumnias confirmavit; imò apposita fuit illa responsio: accedit, quod multa Patrum, aut Scripturæ loca Stubrockius adducere poterat, etiam plusquam centena, nimirum illa omnia, quibus certam conscientiam esse debere probarunt Comitolus, Mercorus, Merenda, Fagnanus, & quidam alii; nihil enim aliud ex iis locis evincitur; quamvis ii perperam ex iis colligere voluerint, minùs probabilem illicitam esse; sed quid inde sperari potuisset? ea quippe loca, suo modo, adversarii, intelligi & explicari voluissent.

43. PITHANOPH. Retorquere potuisset argumentum Stubrockius; ut enim apud Patres in terminis hæc propositio non extat, *opinio minus probabilis illicita est*, ita neque illa, *opinio minus probabilis illicita est*; & verò nihil habent loca illa, quæ citat Wendrockius *sect.* 2. §. 2. Baro tamen *disp.* 2. *sect.* 2. *art.* 3. §. *ult.* Patres nobis adversari dicit, item *sect.* 5. *art.* 3. §. 1. Sed ne unum quidem ibi locum ex SS. Patribus appellat: *art.* 2. §. 1. citat Paul. ad Rom. *cap.* 1. ubi Gentilium Philosophos impietatis & injustitiæ insimulat, quod cùm Deum cognovissent, non tamen glorificassent; sed idola & creaturas coluissent; & miratur Baro, hunc locum à Wendroc. Mercor. Merend. aliisque omissum fuisse; sed quis inde concludat in hunc modum, *ergo non licet uti opinione vere ac certò probabili*; quid quæso aliud hoc loco Apostolus, nisi quod gentiles illos ignorantia peccato non exemerit, cum invincibilis non fuerit, sed satis ipsi luminis à Deo accepissent, ut Deum cognoscerent, & à visibilibus ad invisibilia cogitatione pervenirent; sed

quid

hæc ad noſtram ſententiam ? quaſi verò ſit opinio probabilis, Deum non exiſtere, vel Idolum eſſe? probabilis, Deum non exiſtere, vel Idolum eſſe? videndum; apage iſtas nugas & blaſphemias; ſed vide quidò; quomodò ratiocinetur hic auctor; vel Paulus, quia, eos damnat, qui probabilem Dei cognitionem habuerunt, vel eos, qui evidentem; ſi primum, falſum habuerunt, vel eos, qui evidentem; ſi primum, cum etiam probabiliter cognoverint, Deum non eſſe, probabilitas illos peccato non exemit; ergo nec hæreticos; nec ullum alium; ſi alterum, ergo cum ii omnes fuerint, durum dictu eſt, in eos dumtaxat iram Dei & damnationem Pauli cecidiſſe, non verò in Epicurum, Democritum, alioſque magis impios: Hæc egregia eſt Baroniani ratiocinii ratio, tot fere labo-rantis vitiis, quot verbis conſtat; Primò disjunctivam propoſitionis, quæ omnia membra non continet; nam reſolvi poſſet, ut per errorem, probabile eſſe credi-derint, quod tamen probabile nec eſſe nec dici poſſit, nimirum, eſſe plures Deos: 2. cum ſatis non ſit, probabiliter tenere, ſeu credere, unum Deum eſſe, cum omnes ad ſalutem certa fide credere tenentur; aliquid dubiè ex primis illis notionibus, de Deo ultra tenere tenebantur; donec tandem, affulgente divinæ gratiæ lumine, certa fide in illum crederent; quod cum facere omiſerint, graviter deliquerunt, ut ait Paulus: quid porro hæc ad opinionem probabilem? conficiant, non video, nec viderunt tam multi, tam olim Pauli Interpretes; unus Baro videt; quamvis in eodem illum tum Merendæ, tum Mercori diligentiam elogiis videſ Antime, quàm inania hic auctor, ſed verum dico nullum mihi ſcripturæ, nullum SS. Patrum, nullum Conciliorum, nullum Romanorum Pontificum diſertum locum, nec Baro, nec quivis alius compellabit unquam, ex quo directè ac certò, directa, probabiliter, concludatur, opinionis verè ac ſolidè probabilis uſum illicitum eſſe; immo quamplurimis occaſione, cum de facto agatur, certare paratus eſt Annat Baro, ſed alia quæſo loca expromat, quæ non quæ à Merenda, Mercoro, Fagnano, adducta fuere; omitto Wendrockium, Hæreticum ſcilicet hominem, quem in ſocietatem Catholicorum auctoritate admitterenolim, unde eſt, quod mirentur omnes, tam impudenter ſe geſſiſſe, ut hunc idem tidem laudet, amplectatur atque defendat; Stubrockium verò Catholicum hominem, qui Wendrockium egregie refellit, perpetuò fugillandũ, immeritò ſanè ſuſcipiat.

5. ANTIM. Illud præ cæteris, quod innuiſti obiter, impenſiùs inculcandum eſſe putarem; nimirum Baronis & adverſariorum ſententiam eodem recidere, immo longè majore quàm noſtra vitio laborare; dicunt enim, teneri nos ad probabiliorem; quidquid enim de tutiore dictitant, futile eſt, cum nullam amplectamur, quæ tuta non ſit, tutior autem una quàm alia non ſimul ter & propriè dici non poteſt, quia eſſe tutum in individuo poſitum eſt, illa enim actio, vel omiſſio tuta eſſe dicitur, quæ peccatum & proximum peccandi periculum certò excludit, ex quo tota Baronis & adſectatorũ penitus corruit, itaque, dicunt, nos teneri ad probabiliorem, cedo quæſo diſertum ſcripturæ locum, aut ſanctorum Patrum; diſertum, inquam, quis unquam admittat loca illa Wendrockii, quibus aliud non quàm probatur, ut clariſſimè demonſtrat Stubrockius ſect. 2. §. 2. fruſtra ringente, ſeu reclamante Baronio; quis item illa, in hanc rem, à Merenda, Fagnano, Mercoro adducta, quibus certa dumtaxat concluſio evincitur, quam ultro admittimus; proferant tandem aliquem locum, quo diſertè dicatur, teneri ad probabiliorem, in omni ſcilicet materia, nec ullum illud exigant, cum enim illi hoc onus imponant, actorum perſonam ſuſtinent, nos verò reorum; actoris autem eſt ea probare, quæ adſtruit: Rei verò dumtaxat negare; rationes à Wendrockio allatas, Stubrockius ſect. 2. §. 3. luculenter difflavit; unde tamen modicam laudem, cùm vix rationum umbram, ſeu ſpeciem præferant; vis tandem, dicam, quod ſentio, ſi à me ultra tanta ſolicitudine aliquem locum exigant ex Evangelio, contra illorum ſententiam, præter illum, fidelis & prudentis ſervi, illum ipſum minùs licèt expectatum iis opponam; quem & ipſe Chriſtus Phariſæis oppoſuit, *imponunt onera gravia & importabilia, digito autem ſuo nolunt removere.*

45. PITHANOPH. Sed ne diſcedamus ab hoc loco, eadem repetit Baro *diſp. 2. ſect. 5. art. 3. §. 1.* ubi habet verba Stubrockii *ſect. 3. §. 3.* nimirum non eſſe dubium, quin SS. Patres hanc doctrinam ſuppoſuerint, &c. ut *ſupra*; quibus annuit, cùm ſtatim ſubnectat illud ſuum *ita eſt*; ſed concluſio, quam ex iis deducit, inquit, ignota eſt Patribus, qui ſemper clamant, in dubiis tutum ſequendum eſſe; quænam porrò ſit concluſio, ex præmiſſis à Stubrockio deducta, non video, non invenio, in toto illo §. nec alibi; qua enim concluſione opus erat Stubrockio? data enim illa reſponſione, quam Baro admittit, cum illo ſuo *ita eſt*; res confecta erat; quid enim juvaret, loca Patrum, in eam rem, addenſare, quam ipſi vel ipſo naturæ lumine notam ſtatuerunt; at ſibi contradicit Baro, cùm ſtatim poſt tres, aut quatuor lineas ſubnectat, quolibet articulo fidei dictam reſponſionem creditu difficiliorem eſſe; quibus repugnat illud *ita eſt*, de quo ſupra. Addit ibidem, ex ſcripto Stubrockii loco, ex ultima nota *in 5. epiſt.* in quo habet, certas morum regulas, quæ in libris Patrum habentur, à Theologis ſtatui, non verò de illis diſputari, ſed de ſingularibus quæſtionibus, quarum ſolutio ut plurimùm ab aliquo textu, aut canone, &c. petenda eſt: fruſtra igitur apud SS. Patres, qui ante hujuſmodi leges ſcripſerunt, ſolutio illa inveſtigaretur; quid ad hæc Baro? putat, inquit, Stubrockius, ſe reſpondere, ſi non taceat, & argumenti diſſimulet difficultatem; ſed agedum quæſo, videamus; oppoſuerat Wendrockius, loco citato, nimirum *not. 5. in epiſt. 5. pag. mihi* 114. Filiucium, Reginaldum, &c. vix aut nunquam appellare venerandæ Auguſtini, Chryſoſtomi nomina, cùm tamen ſinguli penè verſus recentiorum nominibus locisque perſtrepant; ad hæc reſpondet Stubrockius Wendrockio, uti & Annatus antè reſponderat, morales Theologos de iis argumentis & quæſtionibus ut plurimùm diſputare, v. g. de ſimonia, cenſuris, irregularitate, Sacramentis, contractibus, aliiſque hujuſmodi, quæ apud SS. Patres nullus inveniat; hoccine eſt diſſimulare difficultatem? hic tuam fidem, Vincenti Baro; provoco ad cujuslibet lectoris etiam præoccupati judicium; nec enim Wendrockius eo loco de probabilitate, vel minimum verbum fecit; miror hominis confidentiam, vel potiùs audaciã; crediderat fortè, nunquam ejus librum in noſtras manus venturum, auctorem certè minùs fidelem ac religioſum nunquam reperi; & ne hoc omittam, ſub hujus finem §. poſtquam Wendrockium & Janſenium defendiſſet, quantumvis diſſimulet, de ignorantia invincibili peccato non eximente, & decretum fuiſſe, cum iis, dixiſſet, à Concilio Dioſpolitano, in quo hic Pelagii error damnatus eſt, *ignorantiam non ſubjacere peccato, quoniam non ſecundùm voluntatem, ſed ſecundùm neceſſitatem*, Pelagius enim admittebat, teſte Aug. ignorantiam vincibilem peccato imputari; ita concludit: ſatiùs fuiſſet, inquit, reſpondiſſe ſemel Stubrockium his auctoribus, nimirum Janſenio, & Wendrockio,

quàm singulis paginis, eos accusasse hæreseos, nulla probatione allata, nulla solutione adhibita eorum argumentis, quæ faciliùs putavit contemni posse, quàm infringi; quis unquam inter Catholicos liberiùs hæreticos defendit? auctorem catholicum ita scribere, mirari satis non possum; sed tolerari, approbari, laudari, obstupesco; hæc tamen abs re, omnino; Stubrockius nunquam Jansenio, eo saltem opusculo, refellendum suscepit, sed unum dumtaxat Wendrockium, qui tamen eo loco de ignorantia invincibili, aut de Concilio Diospolitano nihil prorsus; sed tantùm *not.* 1. *in quartam epist. pag. mihi* 47. ubi habet, definitum esse contra Pelagium, dari aliqua peccata ignorantiæ; sed hæc refutarat Stubrockius *not.* 1. *in* 4. *epist.* Nimirum hæc dici de ignorantia vincibili, quæ certè peccato non eximit; nam invincibilem peccato eximere, certa fide tenendum est; damnata scilicet tertia propositione, qua Jansenius peccari ex necessitate adstruxerat: nec refert, Pelagium admisisse vincibilem culpæ imputari, quia de hoc capite, ne verbum quidem extat in d. Concilio apud Binium; apud Augustinum verò *de gest. Pelag. cap.* 18. legimus, hunc errorem Pelagio ab Episcopis in dicto Concilio congregatis, oppositum fuisse, *oblivionem & ignorantiam non subjacere peccato, quoniam non secundùm voluntatem eveniunt, sed secundùm necessitatem*; quem locum perperam Baro, Jansenio in hoc adhærens, intelligit; cùm ita intelligendus non sit, à Patribus damnari eos, qui facta ex ignorantia invincibili peccato eximunt, quia scilicet fiunt ex necessitate, non verò ex voluntate; sed damnant eos, qui dicerent, ignorantiam nunquam subjacere peccato; quia semper necessaria est, & nunquam voluntaria, qui verus est dictorum verborum sensus; unde is profectò erraret, qui semper ignorantiam peccato eximeret, quia semper necessariam esse putaret, & nunquam voluntariam; item ille, qui nunquam eximeret, quia semper voluntariam; primo modo errabat Cælestius, secundo Jansenius, Wendrockius & fortè Baro; ii verò, qui rectè sentiunt, dicunt, aliquando ignorantiam peccato eximere, quia est necessaria, quam invincibilem vocant; aliquando non eximere, quia voluntaria est, saltem indirectè; & hæc est crassa, affectata, &c. Ne igitur Baro doleat, Wendrockium à Stubrochio hæresis insimulari; nimirum quo ad hæc, & alia hujusmodi, quæ apud Catholicos hæretica esse, constet; alioquin non deerunt, qui dicant, illum pro suspecto habendum esse; alio modo, eoq; optimo, locum illum auctores nostri explicant, ac præ cæteris doctissimè Annatus, *in suo August. à Bajanis vindicato, lib. 6. cap.* 8. ostenditque, ignorantiam illam necessitatis illam tantum esse Pelagio, quæ naturæ dumtaxat viribus excuti, seu vinci non potest: sed jam ad tua progrediamur.

46. Antim. Ad *disp.* 1. redeo, *sect.* 2. *art.* 2. §. 2. ubi meam definitionem opinionis probabilis à me adductam impugnat; dixi enim, opinionem verè probabilem illam esse, quæ ex rationabili motivo procedit, citra certitudinem; illud autem rationabile, seu grave motivum appello, quod licèt vi objectiva assensum non extorqueat, ad assensum tamen prudentem movet: hîc statim Baro insurgit; conveniebat, inquit, hoc fundamentum paulò solidius esse, ne eadem facilitate negetur, quâ asseritur; verbum enim huic definitioni inseritur, quod summa est totius, quæ fervet, controversiæ; si velis, inquit, me compellans, synonyma esse, *prudentem & probabilem* opinionem, quamvis minùs probabilis prudenti ac rationabili argumento nitatur, tenebras, non lucem disputationi offundis, & tuo tantùm privato sensu definitionem, ad tuum commodum, fabricas: sustine parumper, admodum Reverende, & videamus, an possit esse alia definitio opinionis verè probabilis; nec enim fictam, fictitiam, & spuriam probabilitatem hîc definimus, sed veram atq; germanam, immò vera & spuria eadem definitione non gaudent; uti nec homo verus, & fictus, seu pictus; videamus igitur, an nostra definitio legitima sit & solida; ex eo ni fallor potissimum probatur, definitionem legitimam esse, quæ & omni, & soli definito ita convenit, ut per illam explicentur ea, quibus definitum constituitur, & ab omni alio distinguitur; de his, ni fallor, convenies mecum: primò dicit actum opinativum, id est, formidolosum, quod à me expressum est, per illud *citra certitudinem*; per id autem distinguitur ab omni actu intellectus, seu certo tantùm, qualis est actus divinæ fidei, & conclusionis Theologicæ, seu certo simul & evidente; per illud etiam, *actum opinativum*, distinguitur à puro dubio, quod negativum vocant; de his quoque non dubitas, sed non satis est, ab iis tantum distingui, opinionem verè probabilem; sed etiam ab improbabili distinguenda est, ut nemo ignorat: per quid porrò? per motivum, haud dubiè, sine quo actus opinativus esse non potest; igitur vel motivum est grave & rationabile, vel leve, ac proinde non rationabile; nemo neget, ita rem se habere; si primum; est opinio probabilis; si alterum, est improbabilis; ut autem hæc est opinio probabilis formalis, ut vocant, quæ est actus intellectus, ita est etiam objectiva, quæ per talem actum attingitur; neque in hoc est difficultas: at si motivum grave sit & rationabile, haud dubiè ad prudentem assensum satis est; nec etiam huc usque loquor de usu: demus enim non satis esse, nullus ergo prudenter assentitur, citra certitudinem, quod ridiculum est; deinde si rationabile motivum est, ad prudentiam pertinet, quæ cum recta ratione conjuncta est; & verò, cùm paucissima certa sint, intellectus ferè semper feriaretur, si certis dumtaxat assensum prudenter præbere posset. Præterea negas, prudentem assensum esse, qui ex gravi & rationabili motivo procedit, quod grave esse & rationabile certo constat, negas, inquam, cum uno, vel altero; modò enim ad certam conscientiam, ac certam & indubitatam probabilitatem, eamque veram, non spuriam & apparentem, rem istam restringamus, non dubito, quin Comitolus, Philaletus, & alii ferè omnes admittant assensum illum prudentem esse, qui ex gravi motivo procedit, citra certitudinem, itaque cum prudentia ad forum prudentum & sapientum pertineat, tam multi, tam docti, tam pii, & rerum istarum periti dicunt, scribunt, ac defendunt mordicus, talem assensum prudentem esse; negant verò tam pauci, immo fere nulli, juxta nostrum explicandi modum; certò igitur concludo, prudenter illos asserere, imprudenter verò istos negare.

47. Pithanoph. Fatentur quidem, motivum illud, ex quo procedit assensus probabilior ad prudentem assensum sufficere, sed negant, tale illud esse, ex quo procedit minùs probabilis.

48. Antim. Prævenisti, si enim motivum illud, quod grave est & rationabile, satis est ad prudentem assensum, quod est grave, inquam, ut sex, verbi gratia, negari non potest, quin grave ut quatuor, sit satis ad assensum minus prudentem; in hoc enim semper hallucinantur adversarii, quòd prudentiam in indivisibili constituant, quo nihil absurdius excogitari potest; suscipit enim prudentia magis & minus, intra suam latitudinem, ut vocant, & modò sit

de illud motivi pondus, atque momentum, quod sufficiat ad prudenter assentiendum, opinio probabilis est.

49. Pithanoph. Imò ex hoc manifestum fit, minùs probabile & probabilius, uti minùs grave & grauius, sub eodem genere contineri, nimirum probabile, & gravis; unde probabile præcisè sumptum, quale hoc loco definitur, nec probabilius, nec minùs probabile dicit, ut patet, igitur per quid differt illud probabile præcisè, ab improbabili? per id certè, quod procedit, ut diximus ex gravi & rationabili motivo; sic enim intellectus rationabiliter assensum præbet; si rationabiliter, ergo prudenter; ut perspicuum est; & valde miror, homines id, qui hæc non intelligant, sed malint vitiosis suis definitionibus, quibus implicantur contradictoria, obstinatius adhærere, quàm veram & facilem à nobis porrectam acceptare: vidimus in superioribus congressibus aliquot illarum vitia & repugnantias, quibus etiam duæ definitiones à Barone traditæ non subjacere videntur; *Probabile*, inquit, *dicimus illud, cujus cum de veritate, aut falsitate, præ nostra ignorantia & rei inevidentia, nihil certò nobis constet, aliquam veritatis similitudinem habet, cui assensum damus formidolosum, ne forte falsum subsit, & orichalcum potius sit, quàm aurum dicamus.* Sed rides, Antime.

50. Antim. Quis amabò risum sustineret? mihi hoc exprobrat, quod privato meo sensu, novam definitionem fabricarim, cùm tamen communis sit omnibus rectè sentientibus; per hoc enim opinio à probabilis ab improbabili discrepat, quod firmo illi est, gravi, & rationabili motivo, seu fundamento nitatur; ipse verò ita novam & peregrinam habet, ut quavis sponsione certare velim, apud nullum alium extare; quæ scilicet de tam multis rebus mentionem faciat; nimirum de veritate, falsitate, similitudine, certitudine, verisimilitudine, ignorantia, evidentia, assensu, orichalco, auro obryzo; nihil denique, tantam terminorum farraginem hæc definitio complectitur, ut non tam definitio, quàm homiliæ videatur, unde semoto etiam hoc primo vitio, alia potes, enumera.

51. Pithanoph. Ea dicam, quæ mihi veniunt in mentem; in primis per hanc definitionem opinio probabilis non distinguitur ab improbabili, in quam omnia probè quadrant, etiam verisimilitudo, nisi aliqua verisimilitudo inesset, nullus esset assensus, qui tantùm vero, aut verisimili adhæret: unde quòd ex Barone semper quæramus, quonam modo, & per quid, opinio probabilis ab improbabili distinguatur. Secundò, hæc verisimilitudo, in cujus falsam etiam quadrat; sic orichalcum probè deauratum, auro simile esse dicitur, licèt certus sim, aurum non esse: tertiò, sic omnis opinio esset probabilis, quia omnis assensus opinativus est formidolosus, & fertur in aliquam verisimilitudinem, ut jam dixi; ex his, alia quàm plurima deduci facilè possunt, sed hæc satis esse videntur, ad definitionem illam ut inpuriam & vitiosam omnino rejiciendam, cum tua, quæ communis est, prædictis vitiis careat, & nullo alio laboret: Inde est, quòd de hujusmodi reformatoribus exposturlem, qui hostem sibi faciunt, & fingunt, quem impugnent; nempe ut in laxiores opiniones probabiles invehantur, rationem probabilitatis in eo sitam esse dicunt, in quo revera sitam esse, non concedimus, nempe in mera verisimilitudine, quod falsissimum esse, constat: licèt enim omne probabile sit verisimile, non tamen omne verisimile est probabile: cùm etiam multa improbabilia verisimilitudinem præferant; ratio igitur petenda est, cùm Suare, à firmo & gravi motivo, seu fundamento, citra certitudinem; illud autem ut firmum sit, quod prudenter in opusculo tuo monuisti, repugnare non debet, evidenti rationi, nec veritatibus Ecclesiæ receptis, &c.

52. Antim. Aliam definitionem ibidem adducit, his verbis: *Probabile est, cui verum, aut falsum inesse potest, propius tamen videtur à vero, quàm à falso abesse, & variis argumentis, magis in hanc partem inclinamus*; hæc etiam vitiosa est; primò enim in opinionem minùs probabilem non cadit, cùm hæc propiùs à vero quàm à falso non absit; nec magis in hanc inclinemus: deinde utrique æquè probabili minimè conveniret; immò nulli prorsus opinioni probabili; non minùs, vel æquè ut modò dictum est; nec etiam probabiliori, quam hic auctor cum Fagnano, certam moraliter esse contendit; præclaram certè definitionem, quæ nulli definito convenit; accedit, quod etiam improbabili competit, in quam nonnulli, variis argumentis, interdum inclinant; sed his omissis, quæ adeo levia sunt, ut gravi refutatione indigna reputentur; videndum restat, quid nostræ definitioni opponat. Apud nos, inquit, maximè controversum est, an quæcumque probabilitatis, quæ libertati favet, par, aut inferior illi, quæ stat pro salute, electio & consensus prudens esse possit; falsum est, id apud nos controversum esse; & nemo nostrûm concedit, quamlibet probabilitatis electionem prudentem esse; v. g. medicamenti probabilis, formæ, aut materiæ probabilis in Sacramentis, juris probabilis, &c. deinde probabilitatis tantùm, quæ certa est, electionem prudentem esse admittimus, & ab usu & electione quamlibet aliam, quæ scilicet, tantùm probabilis est, proscribimus: denique nunquam diximus, unam ex certò probabilibus, potius quàm aliam stare pro salute aut libertate; cùm utrâque liberè uti æquè possimus, & neutra saluti nostræ, aut legi repugnet; quodnam porro verbum asseruerimus definitioni, quod totius discordiæ seminarium sit, non video; nam verbum illud, *prudentem assensum*, in definitione nostra minimè continetur; sed tantùm, *ex rationabili motivo citra certitudinem*; equidem in reliqua explicatione, ut doceremus, quid per motivum rationabile, seu grave intelligendum esset, diximus, illud esse, quod sufficit ad prudentem assensum; & hoc necessariò dicendum est; neque est seminarium discordiæ, ut ait, cùm usum cujuslibet opinionis probabilis, ac proindè cum assensu quomodolibet prudenti conjunctæ, minimè approbemus; v. g. si sit tantùm probabiliter prudens, eam in usu non admittimus; quia usum moralem certò prudentem esse, necesse est; item in iis, quæ versantur circa aliqua facta, ab actione morali distincta; v. g. confectionem Sacramenti, curationem ægri, bellum inferendum, ferendam sententiam, &c. nec enim est opinio probabilis, quemlibet usum hujusmodi probabilitatum prudentem & licitum esse; unde verbum illud assutum, seminarium discordiæ non est: si velis, inquit, synonyma esse verba, *prudentem & probabilem assensum*, quamvis minùs probabilis prudenti ac rationabili argumento nitatur, tenebras non lucem disputationi offundis, quid sibi velit, vix capio, nisi quod fortè ille rem sic non capiat; quis unquam somniavit, *prudentem & probabilem assensum*, esse synonyma; quis nescit, prudentem latiùs patere; cùm assensus tum fidei, qui certus est, tum scientiæ, aut principiorû, qui evidens, etiam prudens sit; igitur omnis quidem probabilis

est prudens; sed omnis prudens non est probabilis; igitur per synonyma non procedit hæc nostra definitio; deinde habemus fatentem reum, cùm fateatur, minùs probabilem rationabili & prudenti argumento niti, quantumvis impropriè loquendo, quia motivum, vel argumentum, prudens propriè non dicitur, sed ipsemet assensus, ipsa electio, ipsa actio, &c. nullas demum tenebras hîc offundo, ubi profectò nihil est, non clarum & apertum, non perspicuum & limpidum; quis enim amabò hanc definitionem statim non intelligat? opinio probabilis illa est, quæ *ex rationabili, seu gravi motivo procedit, citra certitudinem.*

53. PITHANOPH. Condono facilè alios errores levioris momenti, etiam in orthographia; quamvis hujusmodi Aristarchiis nihil sanè condonandum esset; idque intra paucas lineas; scribit enim *auricalcum*, pro *orichalco*; *obrisum* pro *obryzo*, geminum mendum in singulis dictionibus; item *synenima*, pro *synonyma*; hæc levia sunt, non admittenda tamen ab eo, qui vult audiri Magister in Israël, illud autem paulò gravius, quod habet in sua illa prima definitione, ubi dicit; *aliquam verisimilitudinem habet, cui assensum damus formidolosum*; nec enim illud, *cui* aliò refertur, ut solœcismi fœditatem fugiamus; at non damus assensum formidolosum verisimilitudini, sed omnino certum, quia certum est, esse verisimile, seu probabile, juxta illum; incertum licèt, & tantùm probabile, esse verum.

54. ANTIM. Hæc omittere poteras, quia levia, sed pergit adversùm me; an putas, inquit, me alloquens, prudenter acturum Parochum, non Parochum, ut scribit: qui prætermissa recepta & solemni Baptismi forma, istam adhiberet: *Ego te baptizo in nomine genitoris, geniti, & ab utroque procedentis*, quæ est tantùm probabilis ad summum; non crederem, haud dubiè, prudenter acturum; aliud enim est, uti opinione verè probabili, in quapiam actione morali; aliud uti forma, vel materia tantùm probabili in confectione Sacramenti; & nunquam dixi, imò semper negavi, usum illum esse prudentem, aut licitum; unde miror, hunc hominem obstinatè nobis hæc opponere, qui videre potuit in opusculo nostro, eadem à nobis centies rejecta fuisse: idem dico ad ea, quæ opponit de Medico & Judice; ad id, quod subdit de venatore, religionis candidato, & attrito in articulo mortis, paulo post dicam: *Possem*, inquit, *sexcentis exemplis convincere, aliam prorsus esse probabilis, aliam prudentis opinionis & usus rationem*; non modò id non convincit, sed neleviter quidem probat; exemplum attulit, quo maximè id evinceret, non tamen evicit; nec evincet unquam, aliam esse prudentis; aliam verè probabilis opinionis rationem: nempe omnis opinio verè probabilis, est verè prudens; cum sit ex motivo gravi & rationabili; & eodem modo prudens, quo probabilis; nimirum certò prudens, si certò probabilis, & probabiliter tantùm prudens, si probabiliter tantùm probabilis; dixi verè probabilem, quia quælibet verisimilitudo, probabilitatem veram non constituit: si enim absit grave & rationabile motivum, quæcumque tandem verisimilitudo affulgeat, probabilem opinionem esse, negamus: illud porro, quod addit, de usu opinionis probabilis clarissimè ostendit, rem hanc ab eo vel dissimulari, vel non intelligi; quasi verò idem esset usus & assensus opinionis; differunt toto cælo, & sæpè accidit, ut licitus sit & prudens assensus; illicitus verò & imprudens usus, nempe ad hoc, ut assensus prudens dicatur, satis est, si probabilis sit; cum tamen usum certò licitum ac tutum esse, necesse sit, ut prudens censeatur, quia assensus cum aliqua formidine conjunctus, modò ex gravi & rationabili motivo procedat, non est vitiosus, sed prudens, præsertim si certò probabilis sit; cum tamen usus, quia formidini peccandi, seu dubitationi, ne malum insit, conjunctus est, imprudens sit atque illicitus. Præterea, quotiescumque actio propriè moralis non est, sed ad aliquod factum certum terminatur, quod is, qui agit, ponere, aut non ponere tenetur, quodque bona etiam operantis fides supplere nequit; ex assensu prudenti non sequitur, usum prudentem esse, v. g. opinio, quod talis forma Baptismi, de qua supra valida sit, est tantùm probabilis, atque adeò assensus prudens; illius tamen opinionis usus est illicitus, quia minister Sacramenti, quantum in se est, certum Sacramentum conficere tenetur; igitur & præferre certam formam, ac certam materiam probabili, imò & probabiliorem minùs probabili, ob eandem rationem.

55. PITHAHNOP. Cuncta hæc in opusculo, breviter sanè, accuratè tamen perstrinxeras, ac probè distinxeras, judicium speculativum à practico, ut primum illud prudens sit, satis est esse probabile: alterum verò, nisi certum sit, prudens esse nequit; primum circa veritatem objectivam versatur, alterum circa usum illius & praxim: unde facilè diluo illud, quod habet de venatore, judicat probabiliter esse feram, en judicium speculativum, illudque prudens; at certò judicare non potest, emitti posse sagittam absque periculo hominem occidendi, de quo certus non est; prudenter igitur emitti posse non judicat, quia tenetur homo certò non occidere hominem, igitur nihil horum ponere, ex quibus dubitare potest, an sequuturum sit homicidium; unde non est opinio probabilis, quòd possit in hoc casu venator emittere sagittam, vel minister Sacramenti talem formam, aut materiam ponere, &c. & miror, à Barone hæc minimè observata fuisse, quamvis proximè accesserit, & quasi videre cœperit, ut patet ex his verbis, §. 3. *Nisi distinguere placet duos prudentiæ gradus*, inquit, *unum ad assensum speculativum, alterum ad opus, atque ad officium*; dicere debuerat, ad judicium practicum; dat etiam, opinionem illam venatoris probabilem esse, ac proinde cum formidine conjunctam, sed ad emittendam sagittam imprudentissimam esse; quis hoc neget? in ordine tamen ad assensum, id est, ad judicium speculativum, quis neget esse probabile, id est, gravi motivo niti, ac proinde non temerè, sed prudenter & rationabiliter formatum, cùm tamen judicium practicum de sagitta in feram probabiliter dumtaxat creditam emittenda, imprudentissimum sit: sed quæso te, Antime, cùm hoc tuum sit ratiocinium, certum est, hanc opinionem esse probabilem; certum igitur, prudentem assensum esse, ac proinde certum, illius electionem & usum etiam prudentem censendum; si hoc ratiocinium valet in quibusdam, cur non in omnibus, nec enim admittis in omnibus, ut fortè aliqui.

56. ANTIM. Ex his, quæ alibi diximus, hoc facilè solvere potuisses, in hunc modum; quando tenemur ad aliquid certum faciendum, non satis est, opinio probabilis, v. g. minister Sacramenti tenetur conficere Sacramentum certum, quantum potest; judicat hanc esse materiam probabilem, ac proinde Sacramentum probabile tantùm ex ea fieri, non certum; alia materia certa suppetit, ex qua judicat, certum

tem fieri Sacramentum, haud dubiè judicare non possit, rutum & integrum sibi esse, primam illam ad-hibere; imò judicat, illius usum illicitum esse, quia nunc officio non satisfaceret; id est, non faceret id, quod faceretenetur, nimirum certum, quantum po-test, conficere Sacramentum; idem dico de Medi-co, qui tenetur, quantum potest, procurare sanitatem agro: de Judice, qui tenetur jus certum dicere ac reddere, quantùm etiam potest: item venator, homi-nem non occidere: item candidatus religionis cer-tum fidem & religionem amplecti; unde, nullus i-storum ex opinione probabili, seu materiæ Sacra-menti, seu medicamenti, seu juris alterius partis, seu vitæ, seu religionis, prudentem illius usum deducere potest, quia in hujusmodi usus ad certum quid, v. g. ad certum Sacramentum, certam curationem, cer-tum jus, certam fidem, certam fidem, terminari de-bet, quod semper dubium restat, an per opinionem illam probabilem obtineatur. At verò in aliis actio-nibus purè moralibus, quæ ad aliquod opus certum non terminantur, secus accidit, v. g. judico certò quod sit probabile, pactum trium contractuum non esse usurarium, nec injustum; ac proinde, quod pru-denter hinc veritati assentiar; nec teneor per usum hujus contractus, aliud certum quid ponere; rectè omninò judico, usum illius esse prudentem; judico, inquam, certò, usum scilicet ex assensu; si nihil aliud obstet, id est, si nulla sit alia obligatio non utendi illa opinione verè ac certò probabili, sed nulla est; unde non tenear ad vitandum, inquies, periculum peccandi; etsi certò judico, usum illum esse prudentem, abest omne periculum peccandi.

57. Pithanoph. Hæc quæ dicis, meo judicio, minimè confirmari possunt, quod cessante ob-ligatione illa ponendi certum quid, etiam in mini-stro Sacramenti, aliisque appellatis suprà, potest quis prudenter materia probabili, v. g. ministro non habente materia certa, sed tantùm habet probabilem, prudenter illa utitur, quando Sacramentum mini-strandum est; est tamen eadem, quæ suprà, & qua pru-denter uti non poterat; idque, propter obligationem utendi certum Sacramentum, & adhibendi ma-teriam certam, quæ suppetebat; quæ obligatio cessat, non existente materia non suppetit; nemo enim te-netur ad impossibile; ergò non mirum est, si proba-bilem hoc casu prudenter ac licitè utatur: idem di-co de medicamento probabili, deficiente certo; igi-tur cessante obligatione ponendi certum quid, opi-nio certò probabilis usum prudentem esse con-stat. Ad judicem alia ratio est, quia inter partes, vel jus æquale est, vel inæquale, præscindendo à possessione; si æquale, rem dividi utrique, judicet, si inæquale, totum illi adjudicet, qui jure potiori pollet; vena-tori nunquam licèt sagittam emittere, quamdiu ali-quid dubium subest, an sit homo; & quamdiu de hac religione dubitat, tenetur candidatus ultrà in-quirere.

58. Antim. Appositè omninò; addo tantùm, ut nodus hic tandem solvatur, obligationem non uten-di opinione probabili procedere ex obligatione aliud ejusdem ponendi, v. g. certum Sacramentum, aut non ponendi v. g. homicidium; tu dicis, esse obliga-tionem non utendi hac opinione, v. g. pacto trium contractuum, nego illam obligationem; nam ex qua illi ex obligatione non peccandi, inquies, seu, quod idem est, exponendi se periculo peccandi, seu fa-ciendi contra legem: nam si fortè pactum illud in-justum sit, repugnat legi, quæ usuram & injustitiam vetat; sed si ita esset, prudenter judicare non possem, ut re ipsa judico, per assensum speculativum, pa-ctum illud non esse usurarium; quod reverà uti cer-tum est, esse probabile, ita prudens esse, certum est; ac proinde certò judico, per judicium practicum, usum illius judicii, vel opinionis non esse illicitum, sed potiùs prudentem & licitum; ex quo patet ma-nifesta differentia hujusmodi opinionum & alia-rum, de quibus suprà: nempe illæ, ut etiam rectè ob-servat Suarez, *tract. 3. in* 1.2. *sect. 6. num.* 8. 2. versan-tur circa actiones ipsas morales, prudenter judican-do, v. g. talem contractum non esse usurarium, injus-tum, illicitum, &c. ex quo judicio certò prudenti, sequitur usus certò prudens: igitur ut certò judico assensum illum esse prudentem; ita certò judico, u-sum esse prudentem; secus verò aliæ opiniones, quæ non habent ipsam actionem moralem pro objecto, illiusque prædicatum morale, quo prudenter judice-tur bona, vel mala, sed aliquid aliud, ab ipsa actione distinctum, v. g. hanc, vel illam materiam Sacra-menti esse probabilem, item medicamentum proba-bile, &c. nam licèt prudenter judicem, esse probabi-lem talem materiam: non tamen indè sequitur, u-sum illius esse prudentem, ut patet; si enim dicerem, illa materia est probabilis, ergò licitè adhibenda, ne-gares illicò consequentiam, si tamen ita dicerem, illa actio non est illicita, igitur licitè ponenda, hæc con-sequentia negari non posset: ex quo, ni fallor, hic nodus solvitur, & gravis hæc controversia ex-planatur.

59. Pithanoph. Ex his constat, contra quam sentiat Baro §. 2. idem esse certò probabilem opi-nionem & certò prudentem assensum; diversa ta-men prudentem assensum, & prudentem usum; quod autem ibidem habet, de attritione, quæ instante mor-tis periculo, cum Sacramento nonnullis satis esse non videtur; licèt non modò sit oppositа opinio proba-bilior, verùm etiam certa, nihil ad nos; qui tamen auctores illos ita explicamus, ut velint, morti proxi-mum excitandum esse ad veram contritionem, & per-fectum charitatis actum; non quod credant attritio-nem cum Sacramento, ad justificationem non satis esse, sed quod supplendum esse putent, quemlibet a-lium Sacramenti defectum, si quis fortè inesset, *nemo enim scit, &c.* vel quod hominem in eo articulo maxi-mè teneri putent, ex præcepto divino, ad actum amo-ris; varii enim varia super hoc censuerunt: quare hæc nihil prorsus Baronem juvant; qui etiam sem-per hallucinatur, unà cum aliis Probabilioristis, in hoc maximè quod dicant, opinionem probabilem stare contra honestum, & legem; cum tamen hoc repugnet in terminis, ut ajunt, sed in superioribus congressibus hoc commentum explosimus: item il-lud, opinionem, quæ stat pro commodo, vel utilitate non esse tutam; nihil enim ad tutum, vel probabile, commodum proprium facit; quasi verò, modò id absque proximi injuria, & violatione legis fiat, pro-prio commodo consuli non possit: deindè is, qui consulitur ab alio, nulla proprii commodi ratione ductus, quæstionem moralem sibi propositam deci-dit; attendenda est igitur rei veritas, motivi gravi-tas, Doctorum auctoritas, & quidquid aliqui ho-mines obganniant, Ecclesiæ usus, & communis Do-ctorum vox; & nulla ratio habenda est, vel Hete-rodoxorum, aut saltem suspectorum hominum re-clamantium, vel paucorum ex Catholicis, qui cum iis, contra Theologos morales, ac Jesuitas præsertim, per manifestam conspirationem, fœdus inierunt, de quo fusè in Decade.

60. Antim. Ex his ergò non constat, ut ait Baro,

§. 3. definitionem Fabrianam ambiguam, aut malam omninò, & his quæstionibus dirimendis, inutilem esse; viderit prudens Lector, utrùm ex mea definitione modus præsentis controversiæ non solvatur; & an rectè per illam distinguatur opinio verè probabilis à cognitione certa, & ab opinione improbabili, sub qua erroneam, certò falsam, temerariam, scandalosam complector; quod certè adversarii non præstant, tum per suum assensum formidolosum, tum per suam illam verisimilitudinem; ac demùm utrùm illam Baro, ut sibi arrogat, atque adeò totum opusculum illi à me adstructum dissecerit; certè, ut dicam, quod res est, vix eam aspexit, nedum attigit; utpote, qui eam minimè intellexerit, aut dissimularit, à se intelligi, cum illam doctrinam nostram, seu potiùs communem, de opinione probabili, quoliber articulo fidei sibi obscuriorem & creditu longè difficilorem videri, dicat, *disput. 2. sect. 5. art. 3. §. 1.*

61. Pithanoph. Postquàm definitionem tuam discussit, eo profectò eventu, quem uterque suprà explanavimus, duo tantùm ibidem indicat, quæ ex illa tua definitione arripuisti: primò, inquit, non videtur seriò agere, aut bona fide (de te loquitur) cùm dicit, *Nos haud dubiè nugari, qui omnem opinionem falsam, quamvis alioqui probabilis sit, à doctrina morum excludimus; & subinde contra nos arguit*, quasi vel omnem opinionem probabilem reprobemus, quod *sine stultitia*, inquit, dici nequit, vel aliquam admittamus: *quænam porrò illa?* quam responsionem falsam suis à te affingi, dolet, ac dicit, eam tantùm probabilitatem sibi displicere, quæ commodo favet, contra salutem; & tandem miratur, omnes opiniones probabiles, sive stent pro lege, sive pro libertate & commodo, æquè tutas tibi visas esse.

62. Antim. Tu ipse nugari illos, dixeras, in primo Dialogo, *pag.* 4. qui eam dumtaxat opinionem probabilem admittendam esse, ducunt, quæ cum veritate consentiat; ut & omnem opinionem, sine stultitia reprobari non posse dixeras, & jure quidem utrumque: primum illud adstruxerat Wendrockius, *not. 1. sect. 2. §. 1. & seq.* unde facilè Baro id conjicere poterat, illud *nugantur* in eos cadere; in quo, ut mitissimè loquar, bona fide agere non videtur, quod tamen perperam mihi exprobrat: illud etiam *stultitia* in eos dumtaxat quadrat, qui omnem opinionem probabilem omninò reprobant, quod à nemine sanæ mentis vel in dubium revocari potest; unde nullo negotio videre potuit, hæc in eos non cadere, qui probabiliorem tantùm, aut certè tutiorem in praxi & usu admittunt: audi verba Stubrockii, *in 5. epist not. 1. sect. 4. §. 1. Si sit hocunum dumtaxat probares* (Wendrockium alloquitur) *teneri scilicet quempiam, ad probbabilius, nihil reverà esset, quod scilicet quempiam, ad probbabilius, nihil reverà esset, quod jure in te castigarem; nonnullis enim hæc sententia probabilis videtur*; Illa igitur in eos dumtaxat cadunt, qui nullam opinionem probabilem admittunt, nisi vera sit, quod ridiculum & stultum dictu est, cum illa veritas certa esse non possit; alioquin illa opinio certa esset, non probabilis; cum autem dubia veritas restet, si vera tantùm licita esset, novo dubitationis genere conscientia laboraret, ut patet: errat etiam Baro, in eo, quod opinionis robur & pondus ex operantis commodo, vel incommodo ducit & metitur; quod, quam sit ab omni ratione alienum, manifestum est; quasi verò illicitum sit, proprio commodo honestè ac moderatè studere, aut proximè periculosum: deinde proprium commodum ad animum etiam pertinet; quid enim commodius & utilius, quàm cœlestem gloriam sibi comparare, nec non cœlestibus donis, etiam in terris pollere, interna pace gaudere, sedatis animi motibus, prospera etiam frui valetudine: dicam amplius, opibus affluere, modò cor immoderato in eas studio minimè feratur; nihil profectò istorum malum est, nec proximo peccandi periculo obnoxium: deinde, si quis de opinione me consulat, nec mihi scritur, nec metitur, & nulla duci possum proprii commodi ratione, cum mihi perinde sit, sive is, qui me consulit, hanc vel oppositam opinionem adhibeat; non negarim tamen, aliquos esse, qui non alio, quàm propriæ utilitatis studio scribunt; iis certè parum curæ est, utrùm vel probabilior tantùm, vel etiam minùs probabilis licita sit, aliò spectant, ego non judico quemquam; aliorum esto judicium, & publicæ famæ, de stylo vænali, placendi studio, assentationis officio, & aperta suspicione ambiendi.

63. Pithanoph. Sed quæso te, quomodo ex tua definitione, hæc arripiamus, non video: nam primò hæc leguntur in Dialog. *pag.* 4. ut vel ipse fatetur, cum tamen *pag.* tantùm 11. definitionem illam tradideris; arripuimus igitur ex illa definitione, quæ nondum fuerat proposita: deinde nihil ad illam definitionm dogma illud Wendrockianum, quo illa dumtaxat opinio probabilis admittenda est, quam veram esse, constat, nec enim, ut docet, falsa eximit culpæ; nihil ergò in his ex dicta definitione à nobis arripitur. Ibidem etiam tibi affingit, quasi opinionem illam probabilem ut tutam approbes, quæ voluptati favet, contra salutem; nullam certè probabilem ducis, quæ saluti, officio, legi repugnet: Hostem sibi fingit Baro, quem impugnet; hæc profectò chimæra est, quod de sua hæresi falsò ac temerè Wendrockius jactare non cessat, cum nullam omninò approbemus opinionem, quæ sit contra legem, vel quæ periculo proximo violandæ legis hominem exponat: dubia lex non obligat, ut centies diximus, cum Suare; nulla igitur est, ut fusè alibi: unde hoc probandum esset adversariis, quod nobis temerè affingunt; illud unum dico, opinionis probabilis, non cujuscumque, sed tantùm certò probabilis, idque in re purè morali, ut suprà explicatum est, usum certò licitum ac tutum esse, imò in omnibus hujusmodi æquè tutum formaliter, id est, æquè peccato eximens, ac proinde proximo peccandi periculo, nam remotum nihil facit ad culpam: unde nunquam salutem in discrimen adducimus, quando hujusmodi opinionibus utimur; neque hæc Baro absque ulla probatione jactare debuisset, aut saltem argumenti adducti solida refutatione, sed prudenter sanè; quid enim solidum saltem opponere potuisset, contra notoriam definitionem; nihil aliud sonat nisi *periculum, periculum, lex, lex, libertas, commodum, &c.* Sed quid hæc ad nos, qui conscientiam certam esse volumus, ut patet ex Dialogo: ac proinde proximum periculum arcemus, legem non violamus, libertati plus æquo non indulgemus; ô utinam omnes Adversarii secundùm opinionem certò quidem, ac minùs probabilem scriberent, de omnibus non dico, de nonnullis taceo quidem, quia stylus & loquela illos manifestos facit.

64. Antim. Vides, quàm præclarè hunc paragraphum terminet: *Sed*, inquit, *doctissimo Theologo placet*, de me loquitur, per ironiam fortè, *juxta constitutam probabilitatis definitionem omnia æquè in tuto posita, quamcumque eligas opinionem.* Nisi hæc calumnia sit, eaque notoria, nuspiam profectò calum-

calumnia est; titulum illum doctissimi Theologi non arrogo; ab omnibus discere semper paratus; à Barone etiam, si meliora doceret; sed quæso te, Vincenti Baro, ubinam hoc mihi placere ante dictum fuit? nimirum *omnia æquè in tuto posita, quamcumque eligas opinionem*; appella locum, librum, paginam, lineam, &c. juxta constitutam, inquis, definitionem; nunquid ex illa rejeci, primò omnes illas opiniones, quæ verè quidem, non tamen certò sunt probabiles: igitur non approbo, ut tutam quamcumque eligas opinionem: secundò omnes illas etiam respui, quæ nihil habent nisi verisimilitudinem quamdam, in qua veram probabilitatem perperam constituis; aliud enim est, ut sæpè dicere solitus sum esse verè, aliud esse ad speculum tantùm, seu verisimiliter probabile: tertiò, rejicio omnes opiniones improbabiles, inter quas illas omnes recenseo, quibus nonnulli fortè asserunt adhiberi posse materiam, aut formam probabilem Sacramenti, probabile medicamentum, aliaque hujusmodi circa judicem, bellum, religionem, &c. hoccine est omnia æquè in tuto ponere? quamcumque eligas opinionem? hîc fidem tuam, admodum reverende: item illorum, qui bonum tuum imparibus adornarunt elogiis, & quam ego causam suo calculo commendarunt, sed de his infrà in appendice.

65. PITHANOP. Te appellat etiam *sequenti* §. 4. atque dicta definitione tuam illam regulam meliorem non videri; qua vis, inquit, exigi, nimirum rem istam, ad præsentem potiùs rerum statum, & recentiorum Theologorum sensum, quàm ad antiquos Ecclesiæ mores, aut ad Sanctorum Patrum mentem & scripta; & hic plusquam Rhetoricè declamat; quis enim dissentiret, inquit, ista in contemptum præteritorum seculorum aliquando dictum iri; & cum de improbabilitatum disputamus antiquos Patres excutere, & solos Doctores nuperos audiri, atque adeò Catholicæ traditionis auctoritatem in apertum discrimen vocari? nec enim credibile est, Apostolos præscripsisse modum, quo divina præcepta observanda sint, nec positum, ut sciamus, quænam ex opinionibus probabilibus, tutò & prudenter sit eligenda; subdunt autem prudentissimè; *hæc potiùs explicuimus, quàm probavimus*: quod dat accipimus, hæc mera verba, argumenta pollicemur in 4. classes distincta, sed illic etiam mera verba.

66. ANTIM. Falsum est, mendacium est, impostura est; relege mea verba, *pag.* 8. ut calumnia patet, quæ ita se habent, *inde autem certa regula statuendi*, non ex definitione mea, ut perperam arguit, quam tradidi, *pag.* 11. unde vides, quænam sit hujus dictionis fides; ig tur non ex mea definitione, sed ex iis, quæ proximè disputaveras; scilicet opinionum probabilitatem ex præsentium temporum usu censendam esse, idque in omni doctrinæ probabilis genere; ita ut *illæ opiniones probabiles habendæ sint, quæ communi usu & calculo donantur; usu inquam præsentium temporum, quem sapientes non improbant, nec Ecclesia reprobat, sed fidelibus liberè concedit: nec enim præteritorum temporum ratio habenda est, si præsentium usus iisdem non suffragatur; & verò quis nescit, inter antiquiores non defuisse; qui aliquam opinionem in doctrina morum adsciverint, qualicet eo tempore probabilis esse videretur, tantamen probabilitate deinceps excidit: aut si fortè improbabilis nonnullis visa est, novo deinde lucis appulsu probabilis evasit, standum igitur communi præsentium temporum usui ab Ecclesia probato, sive is cum antiquo reverà consentiat, sive ab eo in nonnullis diversus sit.* Hæc ibi, quid quæso in his contra antiquos Ecclesiæ mores, contra traditionem Apostolicam, contra mentem & scripta Sanctorum Patrum? quid de recentioribus Theologis? quid de præsenti rerum statu? de his, ne verbum quidem; mirare Baronianam fidem: nunquid dissertè de opinione probabili? ecquis neget eam probabilem, quæ *communi usu ab Ecclesia probato donatur*; iidem sunt semper Ecclesiæ mores, eadem fides, eadem traditio Apostolica, Ecclesia æquè hoc tempore Sanctorum Patrum mentem & scripta atque olim maximi facit; de statis, certis, fixisque non agimus, sed de probabilibus, quæ fidelibus Ecclesia liberè concedit: hic certè communis locus est hæreticorum, ut præsentem Ecclesiæ statum, usum, fidem & mores damnent, unam crepent antiquitatem; in recentes præsertim Theologos, seu Scholasticos acriter invehantur, quod suis disputationibus sanam Ecclesiæ doctrinam corruperint; his se conjunxit Baro, alio tamen fine; multa sunt in præsenti usu quæ illi minùs arridere videntur; nec enim multis locis dissimulare potuit; quorum nonnulla cum Wendrockio, quem passim laudat, vel excusat, illi sunt communia; nollet, nollet, tertiam illam propositionem Jansenii damnatam fuisse; nec etiam quartam, quæ Semipelagianorum notam à Molinistis, ut vocant, amoliuntur: cum alias verò alia, nollet rem immaculatæ Conceptionis eò veniisse, quò jam per varias constitutiones Apostolicas perducta est; nollet tantam vim doctissimorum voluminum à recentioribus Theologis editorum, sub quorum pondere gemunt amplissimæ Bibliothecæ; quod ægrè ferre videtur, quasi Doctoris Angelici gloriam obscurent, cùm tamen veriùs illustrent, scriptis doctissimis in ejus summam commentariis, nollet alia hujusmodi; sed mihi credat, vel inde suspectus, nisi constaret, quo fine, hæc scripserit, habendus esset; cæterùm, *pag.* 19. rectè à nobis dictum est, rationem illam ad prudentem assensum non sufficere, nec tutam esse opinionem, quæ sensui communi, vel divinæ fidei, vel traditioni, vel SS. Patribus, vel torrenti Doctorum repugnat; aut certè si ea, quæ opponuntur, solvi non possint: unde manifestum fit, quàm injustè & calumniosè Baro nobis imposuerit: esset reverà, quod argumentum retorquerem; quisquis enim præsentem Ecclesiæ statum & usum ab ea probatum reprobat, à graviore censura immunis esse non debet, quam ne recriminatione uti videar, doctis & piis hominibus appellandam relinquo.

67. PITHANOPH. Posset haud dubiè paulò duriùs excipi; sed cum Catholicis & Religiosis hominibus stylus ita temperandus esse videtur, ut nihil acerbius excidat; errores tamen, si qui sunt, fideliter adnotandi, quod certè in hac disputatione minimè prætermittimus; sed ab auctore isto libenter audirem, qui tandem ex SS. Patribus prædictam quæstionem discusserint, de usu scilicet opinionis verè quidem ac certò, sed tamen minùs probabilis: nempe in locis ab auctore isto, aliisque ejusdem factionis adductis, aliud quidpiam invenio: lego quidem apud SS. Patres, periculum proximum fugiendum esse, certum tenendum, & dubium dimittendum, prudenter, non temerè agendum in via Domini; sed quid hæc ad propositam quæstionem? quisquis enim opinione certò probabili utitur juxta illum modum, quem toties exposuisti, à periculo proximo immunis est, prudenter, non temerè agit, certum tenet, incertum dimittit; nihil ergò contra SS. Patrum mentem ac sensum; cùm autem hæc notoria sint, nullum

dubium

dubium est, quin ab iis suppositа fuerint, ut ajunt, cur enim de notoriis disputarent? Primus ferè Doctor Angelicus toties suprà laudatus quæstionem movit, quid agendum sit in conflictu duarum opinionum contrariarum, & tandem concludit, *aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem inducitur, & sic non peccat, quod l. 8. art. 13.* Sed ubi certa est conscientia, nulla dubitatio restat: unde nunquam dubitavi, quin Sanctus Aquinas nostræ sententiæ suffragaretur: idem prorsus dicendum est de Alberto Magno, Paludano, S Antonino, Sylvestro, Soto, aliisque præcipuis Thomisticæ Scholæ luminibus, quorum loca P. Dechamps, & multi alii adnotarunt.

68. Antim. Ultimo tandem §. hujus articuli, sic argumentatur: nam hucusque ab argumentis egregius sanè disputator abstinuit; totius controversiæ arcem, inquit, placet unica argumentatione invadere; si ergò hæc unica machina disiciatur, arcem intactam servamus: vel ub que, inquit, nulla excepta materia, das opinionis optionem, æquè aut minùs probabilis, vel aliquam materiam excipis; atqui utrumque improbabile est, hæc summa est unicæ illius argumentationis: sed nego minorem, an fortè probat? minimè gentium, sed meris verbis ludit, & exponit fusè, quid nonnulli ex Probabilistis sentiant, & dicant; in quibus tamen illius fidem; nullum enim pro more locum citat, & tandem ita concludit: *Hos omnes auctores communibus argumentis impugnabimus operosiùs infrà, ut diversimodè sentiant*, at nec infrà, nec suprà impugnavit, & frustrà illud suum *operosius* ingeminavit; & verò quævis opinio verè ac certò probabilis de actione morali, tuta & æquè tuta est, atque opposita, ut sæpè diximus; quod autem pertinet ad Sacramentorum materiam & formam probabilem, &c. dico non esse opinionem probabilem, quod materia probabilis adhiberi possit, quando certa suppetit: idem dico de medicamento probabili, jure probabili, fera probabili, bello probabili, &c. licèt enim hæc opinio, v. g. sit probabilis, *antimonium est utile medicamentum*, non tamen est opinio probabilis, quod adhiberi possit à Medico, si aliud, vel certum, vel probabilius medicamentum suppetat, sed de his jam suprà fusè ad nauseam; igitur opiniones illæ probabiles de forma probabili, medicamento probabili, &c. non versantur immediatè circa actionem moralem; sed circa aliud ab actione distinctum, ut patet: unde argumentum ab iis ductum nihil nobis negotii facessit; & ut res distinctiùs intelligatur, proponamus quamlibet ex iis opinionibus, quæ circa humanam aliquam, seu moralem actionem versantur, & quam certò probabilem esse constet, v. g. *pactum trium contractuum non est usurarium*, vel *votum dubium non obligat*; si enim hanc tutam esse, in praxi esse constat, de qualibet alia ejusdem classis & generis idem constabit; hac igitur unica responsione omnia ferè adversæ partis argumenta dissipantur, quæ ducuntur ab aliis opinionibus probabilibus, quæ sunt non hujus generis, nec circa humanam & moralem actionem immediatè versantur, sed circa quidpiam aliud, ut materiam probabilem, medicamentum probabile, &c. cujus tamen usum licitum esse probabile non est.

69. Pithanoph. Quantum à vero deflectat hic auctor, vix crederem, nisi fides oculis meis habenda esset; idque ferè in omnibus, v. g quod unum genus opinionum verè ac certè probabilium contra legem, honestum, officium, salutem stare dicat, quod certè repugnat in terminis; nulla enim opinio, quæ stat contra legem & salutem certò probabilis est; quod opinionis probabilis vim & robur à commodo ducat, licet ad probabilitatem nihil prorsus conferat; quod semper confundat opiniones probabiles speculativas, de alio objecto, quod non est humana actio, cum opinionibus probabilibus de actione morali; quod circa fidem juxta atque mores opinionem probabilem esse dicat, quod absurdum dictu est; fides enim certum assensum desiderat, non probabilem tantùm, nec mea fides mihi probabilis est, sed omninò certa; nec dici potest, quod hæretico error, quo laborat, probabilis sit; huc semper Baro cespitat; videtur quidem illi probabilis, imò & certa, sed fallitur; nulla enim hæresis probabilis est; illum tamen, quo ad hoc, eximit culpæ, si error invincibilis est, de certitudine; nec enim propter hoc damnabitur, sed propter alia, quibus caret, ad salutem necessaria; dixi de certitudine; si enim error culpam probabilis tantùm videretur, is certè non eximeretur culpæ, quia fides certa esse debet: unde cùm jure dubitaret de veritate, vel inde videret, hanc fidem non satis esse: id demum, quod dicit, *in consectario 3.* aliquam opinionem esse posse contrariam probabiliorem speculativè, quæ tamen practicè fit improbabilis, quod nisi à protervis negari posse, affirmat; illud autem statim probat, ex materia probabili Sacramentorum, & hic perpetuò hallucinatur; hæc enim opinio, *talis materia Sacramenti est probabilis*, tantùm est speculativa, sicut hæc, *probabile est, hunc lapidem esse marmor*; alia porrò est opinio circa confectionem Sacramenti ex illa materia: nec est opinio probabilis, talem confectionem licitam esse: unde pro eadem opinione Baro perperam accipit, speculativè scilicet & practicè consideratam; sed errat: sunt enim duæ diversæ opiniones, quarum una est speculativa, altera practica; prima est probabilis, secùs verò altera: unde stat semper unum illud ac præcipuum nostræ sententiæ pronunciatum; quotiescumque est opinio, vel assensus certò probabilis, quod aliqua actio, vel omissio non sit mala certò concludo, me prudenter sentire; ac proinde certum, tutum, securum, & à proximo peccati periculo immunem usum illius actionis censendum esse, & me non peccare, quando illa utor.

70. Antim. Quid faceres huic Homini, qui semper hallucinatur, & judicium practicum de usu honesto ac licito, quod certum est, à judicio speculativo probabili de veritate objecti nunquam distinguit; huic certè formido ineat, quod falsum sit, secùs verò illi: unde dubitatur de veritate objecti, non dubitatur de honestate actus; sint enim hæ duæ certò probabiles, *hoc pactum est usurarum, hoc pactum non est usurarium*; formidatur utrimque de veritate objecti, cum utraque opinio sit tantùm probabilis, & hunc assensum speculativum appello; quia sistit in mera cognitione veritatis objectivæ; at verò cuique suum judicium practicum respondet in hunc modum: *licitum est uti hoc pacto, licitum item non uti*; utrumque certum est, ut sæpius diximus, nulla igitur formido ineat: unde corruit evidens illud Baronis argumentum § 1. contra Caramuëlem: *tutiùs est, imò prorsus necessarium*, inquit, *illam opinionem ex duabus probabilibus eligere, quæ nullum habeat dubitandi locum, &c.* si de judicio speculativo loquitur; ut loqui videtur, implicat in adjecto, ut vocant; repugnat enim, esse opinionem probabilem, sine dubitatione, seu formidine,

ne quod falsum ineſſe poſſit; ſi verò de judicio ſeu modo utraque ſit verè ac certò probabilis, ſeu modo utraque ſit verè ac certò probabilis, ſeu dubitationem, ſeu formidinem relinquit, ſeu dubitationem, ſeu formidinem relinquit, non circa honeſtatem actus; quamvis enim non circa honeſtatem actus; quamvis enim illud honeſtum eſſe, probabile ſit; illud honeſtum eſſe, probabile ſit; a- tamen, vel uſum illius objecti, honeſtum eſſe tamen, vel uſum illius objecti, honeſtum eſſe non eſt, nec propterea certitudinem formalem, non eſt, nec propterea certitudinem formalem, quæ objectiva admittimus: nam judicii practici ob- quæ objectiva admittimus: nam judicii practici ob- jectum certum eſt, nimirum uſus honeſtus opinionis jectum certum eſt, nimirum uſus honeſtus opinionis non probabilis; faceſſat igitur hæc Baronis, non non probabilis; faceſſat igitur hæc Baronis, non demonſtratio, ſed hallucinatio, & merus para- demonſtratio, ſed hallucinatio, & merus para- logiſmus, ineptis & iniquis convitiis conditus. Sin- logiſmus, ineptis & iniquis convitiis conditus. Sin- gulas auctoris non refello, alioquin ſingulæ ferè gulas auctoris non refello, alioquin ſingulæ ferè pagina tractatum integrum deſiderarent: omitto pagina tractatum integrum deſiderarent: omitto meos in eo convitia, quos ut Atheos, & Epicuro meos in eo convitia, quos ut Atheos, & Epicuro ſectatores ad lectionem restraducit, ſed hic tritum ſectatores ad lectionem restraducit, ſed hic tritum illi *Diodori* cauſæ indico tantum illud, quod ha- illi *Diodori* cauſæ indico tantum illud, quod ha- betur *pag.* 28. nimirum falſum omnino eſſe, *Doctoris cla-* betur *pag.* 28. nimirum falſum omnino eſſe, *Doctoris cla-* rum, cumque ſit integritatis, *famæ, & eruditionis, poſſe* rum, cumque ſit integritatis, *famæ, & eruditionis, poſſe* ingenio & judicio, *opinioni olim improbabili cer-* ingenio & judicio, *opinioni olim improbabili cer-* tam probabilitatem conciliari: igitur ne Divi Thomæ tam probabilitatem conciliari: igitur ne Divi Thomæ doctrinam, cujus haud dubiè auctoritate, cum gravi ra- doctrinam, cujus haud dubiè auctoritate, cum gravi ra- tione eo excogitaræ momento conjuncta, aliquæ tione eo excogitaræ momento conjuncta, aliquæ ejus ſententiæ improbabiles, id eſt, nullo gravi mo- ejus ſententiæ improbabiles, id eſt, nullo gravi mo- tivo, probabiles evaſerunt: at ſi ſunt plures tivo, probabiles evaſerunt: at ſi ſunt plures Doctores pro illa opinione, negare audebis eſſe pro- Doctores pro illa opinione, negare audebis eſſe pro- babilem modò ſcilicet nec Scripturæ, nec SS. Pa- babilem modò ſcilicet nec Scripturæ, nec SS. Pa- trum, nec ulli Eccleſiæ adverſetur, nec indiſſo- trum, nec ulli Eccleſiæ adverſetur, nec indiſſo- lubili argumento laboret atque impugnetur: ſi ne- lubili argumento laboret atque impugnetur: ſi ne- gare videris, intolerabilem injuriam Do- gare videris, intolerabilem injuriam Do- ctrinæ & noſtro infers; video, quò ſpectes: pub- ctrinæ & noſtro infers; video, quò ſpectes: pub- lici Scholarum & Doctorum plauſus de non- lici Scholarum & Doctorum plauſus de non- intelligentiis, quæ tibi non placent, te perculit; intelligentiis, quæ tibi non placent, te perculit; verum animus, quis neget, unum Doctorem tantæ verum animus, quis neget, unum Doctorem tantæ auctoritatis eſſe poſſe, puta D. Angelicum, aut a- auctoritatis eſſe poſſe, puta D. Angelicum, aut a- lium, vel proximè accedentem, ut multos a- lium, vel proximè accedentem, ut multos a- lios Doctores, non modò adæquet, verùm etiam ſu- lios Doctores, non modò adæquet, verùm etiam ſu- peret? ſed quæſo, videamus, quid toto reliquo opuſ- peret? ſed quæſo, videamus, quid toto reliquo opuſ- culo mihi opponit, & quaſi aliud agens; pa- culo mihi opponit, & quaſi aliud agens; pa- tiar non, admotaſti, ne tempus, indagando, fal- tiar non, admotaſti, ne tempus, indagando, fal- lam.

73. Pithanoph. Deſcende ad *pag.* 195. in qua televiter ſugillat: vult enim, perinde eſſe opinionis probabilioris delectum, & materiæ probabilioris uſum: *Licet*, inquit, P. *Fabri diſtinguat*, *pag.* 9. malè citat, niſi numerus fefellit: nam hæc diſtinguis, *pag.* 63. ita falſitatibus aſſuetus, ut in his etiam minutioribus à veritate deflectat, conſuetudo venenum etiam in ci- bum vertit.

74. Antim. Rectè, ni fallor, diſtinxi opinio- nem probabilem à materia probabili; & opinionem, quæ verſatur circa materiam probabilem, ab ea, quæ verſatur circa humanam & moralem actionem; & niſi hæc diſtinguantur, ut ſuprà, omnia ferè confun- dentur: poſita autem hac diſtinctione, omnia pro- bè & facilè explicantur; imò non tantùm eſt proba- bile, verùm etiam certum, materiam probabilem eſ- ſe; non tamen certum, illius uſum eſſe licitum: un- de ut res ad quæſtionem moralem reducatur, ita pro- ponitur, an uſus materiæ probabilis, dum certa ſup- petit, ſit licitus; ſeu, an confectio Sacramenti ex ma- teria probabili ſit licita: ad hanc autem reſpondeo, non eſſe opinionem certò probabilem, ſed de his jam ſuprà fuſè.

75. Pithanop. Ita eſt: quare ne fortè iterum regreſſus, venio ad *pag.* 202. *diſp.* 2. *ſect.* 3. *art.* 2. §. 2. in qua ex profeſſo tuum illud principium, ſeu præci- puum pronunciatum impugnat, quo ſcilicet diſtin- guis opinionem certò probabilem, à probabiliter tantùm probabili, & hanc dicis ad praxim tutam non eſſe, ſecus verò illam: & hæc diſtinctio, inquit, prio- re definitione melior eſſe non videtur, quod tali ar- gumento demonſtrat: certò probabile, inquit, non magis ingenerare poteſt aſſenſum de re facienda pru- dentem, & ab omni culpa immunem, quam evidens probabile; quia certitudo minor eſt evidentia; at- qui evidenter probabile non poteſt facere judicium deagendis certum: ergò, &c. probat minorem; probabile, inquit, nihil eſt aliud, quàm veriſimile; ſeu, quod ita ad verum accedit, ut non cenſeatur, omninò non poſſe non eſſe falſum.

76. Antim. Suſtine quæſo: vix intelligo quid di- cat auctor, aut fortè neſcit ipſe, quid ſibi velit: 1. e- nim neſcire videtur, idem ſemper eſſe certum & evi- dens, extra res divinæ fidei. 2. certò, vel quod idem eſt, in hoc caſu, evidenter probabile non ingenerat aſ- ſenſum prudentem, ſed terminat; licèt ex uno certo, aliud certum deducatur; ex aſſenſu, ſcilicet, aſſen- ſus, ut fit in quolibet ratiocinio ſcientiæ. 3. Dicit, aſſenſum de re facienda, id eſt, opinionem circa actionem moralem; ſed ipſamet opinio eſt certò probabilis, opinio igitur ſe ipſam ingeneraret. 4. Dicit, aſſenſum ab omni culpa immunem; quaſi verò aſſenſui, id eſt, actui intellectus, non verò actui vo- luntatis culpa inſit. 5. Dicit, probabile nihil aliud eſſe, quam veriſimile, quod jam ſuprà rejectum eſt: licèt enim omne probabile ſit veriſimile, non tamen viciſſim,

1. Pithanoph. Ita eſt, pauca reſtant: & pri- mum *pag.* 136. *diſp.* 2. *ſect.* 1. *art.* 3. poſtquam dixiſſet: *Caramuel etiam, aut non capit, aut diſſimu-* dixiſſet: *Caramuel etiam, aut non capit, aut diſſimu-* lat D. Fagnani, *atque ex ea ignorantia, ubique pa-* lat D. Fagnani, *atque ex ea ignorantia, ubique pa-* tet, quibus hæc addit: *Non longè abſunt ab eodem* tet, quibus hæc addit: *Non longè abſunt ab eodem* correctores & Fabri. Deo gratias, itane verò, eo- correctores & Fabri. Deo gratias, itane verò, eo- rum? Fallitur haud dubiè Vincentius Baro, rum? Fallitur haud dubiè Vincentius Baro, me ſcripſit ante D. Fagnanum, hic nempe an- me ſcripſit ante D. Fagnanum, hic nempe an- te opuſculum edidit, ut conſtat ex prima libri te opuſculum edidit, ut conſtat ex prima libri veſtem ex Diplomate Alexandri, tuum verò An- veſtem ex Diplomate Alexandri, tuum verò An- te opuſculum editum eſt Romæ anno 1661. & te opuſculum editum eſt Romæ anno 1661. & Brockii liber Coloniæ eodem anno; accedit, Brockii liber Coloniæ eodem anno; accedit, ut D. Fagnanus *in d. cap. ne innitaris num.* 72. te ut D. Fagnanus *in d. cap. ne innitaris num.* 72. te rentem & tuum opuſculum citat; dici ergo non rentem & tuum opuſculum citat; dici ergo non poſſit, quod eodem vitio cum Caramuële uterque laboret, id eſt, quod non capiat, aut diſſimulet men- laboret, id eſt, quod non capiat, aut diſſimulet men- tem D. Fagnani, atque ex hac ignorantia, ubique pa- tem D. Fagnani, atque ex hac ignorantia, ubique pa- tere.

2. Antim. Utrùm D. Fagnani mentem attige- rim, an, quæ in aliis congreſſibus dicturi ſumus, falſum fiet; in ſenſus reconditos operoſiùs non quæram, at Baroniana voce utar, verborum dumta- xat jacent, vulgarem & proprium ſenſum ponde- rant, nec quorumdam more, columnas diverſorum colorum emigram, ne fortè illorum exemplo, cavilla- tor audiar: diſſimulatio porro nunquam mihi placuit; quid enim diſſimulatem? cum unus dumtaxat ve- ritatis & religionis ſtudio ductus, hæc ſcripſerim, non auræ captandæ cauſa, vel magnatum gra- tiæ, per aſſentationem; non adſpiro ad infulas, aut dignitates, nec vænali calamo utor: quod de- mum paralogiſmi me inſimulat, nequeid uno dum- taxat loco, ſed ubique; eſt certè quod de illius cha- ritate aut dexteritate, leviùs ſaltem expoſtulem, quod me tam multos errores dedocere, aut noluerit, aut neſcierit; innatus tamen mihi eſt demonſtrationis a- mor, quem in Mathematicis, Logicis, Metaphyſicis, imò & Phyſicis, quantum hæc materia patiens fuit, ſæpè probavi: ſed hoc etiam huic homini condo- nandum, utpote qui multa quoque alia falſa protu- lerit; ſed pergamus.

vicissim, omne verisimile est probabile; quia possum cognoscere certò, unam partem esse veram, quamvis aliam verisimilem esse cognoscam; uti reverà judico, orichalcum deauratum, esse auro simile, quamvis certò sciam, non esse aurum. 6. Demum hæc addit, seu quod ita ad verum accedit, *ut non censeatur omnino non posse non esse falsum*; seu quod idem est, ut non censeatur posse esse falsum: gemina enim negatio affirmationem facit, igitur quod est probabile non censetur posse esse falsum; viden, quàm benè hic homo rem istam intelligat, qui toties peccat in paucis lineis: crede mihi, in reliquis eodem modo se gerit; unde constat, dictum à me verissimè, ut omnia & singula Baronis menda castigarentur, seu refelle-rentur, grandi volumine, imò multis voluminibus opus fore, sed perge.

77. Pithanoph. Probabilitas, inquit, posita est in nota virationum, quæ possint flectere intellectum, citra tamen certitudinem, sed cognita illa probabilitas non habet assensum de recertum; & quo illa certior est, nimirum utriusque partis, eo magis dubius & suspensus manet animus; ergo falsum est, quod supponit P. Fabri, quasi unicum sui tractatus fundamentum, certò probabile facere certum prudentiæ judicium.

78. Antim. Hìc quoque multa peccat auctor; probabilitas quidem posita est in ea virationum, seu robore, aut gravitate, quæ sufficiat, ad prudentem, non temerarium assensum, non tamen in nota: nam de objectiva in se considerata hoc loco agimus; quemadmodum enim propositio objectiva certa est, evidens est, nimirum in se, citra intellectus operationem, & ut vulgò ajunt, nullo prorsus de illa cogitante, ita pariter est probabilis: ut tamen motivum illud grave moveat intellectum, debet cognosci; sed in hoc difficultas non est, illud verò quod addit, cognitam probabilitatem non habere assensum de re certum, ambiguum est: nam est judicium certum de probabilitare, & probabile tantùm de veritate objecti: malè autem dicitur suspensus manere intellectus, quo certior est probabilitas utriusque partis: nam 1. repugnat, certiorem simul esse utriusque; quo enim certior est unius, minùs certa est alterius; quo una major, minor altera; quo una probabilior, altera minùs probabilis. 2. non manet suspensus intellectus, cum necessariò assentiatur probabilitati, & licèt grave motivum utrinque proponatur, non tamen simul utrique parti assentitur, sed determinatus à voluntate, alteri tantùm pro voluntatis imperio; illam demum ultimam consequentiam, *ergo falsum est, certò probabile facere certum prudentiæ judicium*, omnino falsam esse, non jam probabile, sed omninò manifestum est: nam si certum est, opinionem hanc esse probabilem, certum est per nostram definitionem, quam suprà vindicavimus, assensum illum esse prudentem, & certò judico, me prudenter assentiri: igitur licèt assensus ille sit probabilis, est tamen prudens; & ut judico certò probabilem, ita judico certò prudentem: unde certò probabile non facit certum assensum veritatis objecti, concedo; hic enim assensus est probabilis, non facit certum assensum prudentiæ, nego; cum tam certum sit, esse prudentem, quàm certum est, esse probabilem.

79. Pithanoph. Improbat etiam illud quod habes, de speculativè probabili, in hunc modum: *Nec verius est*, inquit, *quod addit, quidquid speculativè probabile est, esse tantùm probabiliter probabile, si in usum nequeat tutò usurpari.*

80. Antim. Ille Homo non cessabit unquam imponere; nunquam enim dixi, quidquid est speculativè probabile, esse tantùm probabiliter Probabile? sed ut modum illum loquendi à nonnullis usurpatum explicarem, ac retinerem, qui dicunt, aliqua esse tantùm speculativè probabilia, non practicè dixi, id esse tantùm vel dici speculativè probabile, non practicè, quod est tantùm probabiliter probabile; nec ideo in usum usurpari tutò non posse, quia est speculativè probabile, quis hoc dicat? sed quia est tantùm probabiliter probabile: ac proinde tantùm speculativè probabile, non practicè; hæc sanè Baro, vel non intellexit, vel dissimulavit.

81. Pithanoph. Ex his reliqua facilè rejicio; vult enim aliam esse causam probabilis, & tutæ opinionis, tutæ scilicet abesse à periculo peccandi; probabilis verò, vim, robur, gravitatem rationum, seu motivi, qualia sunt argumenta impiorum, contra mysteria fidei, quæ sunt tantum *speculativè probabiliora*, ea scilicet probabilitate, *quæ certò & evidenter nota est.*

82. Antim. Horreo ad ista, error est; dissimulare non possum; cum repugnet veritati Catholicæ, quæ certa est; oppositum autem nec est, nec dici potest certò probabile, nec tantùm certò probabile, sed ne probabiliter quidem, quamvis per errorem id sibi persuadeant impii; sed error probabilitatem, vel opinionem probabilem non facit: aliud enim est, ut sæpè dixi, sed Baro plusquam temerè respuit, esse verè probabile, & videri culpiam probabile; sicuti aliud est, esse aurum, & videri aurum, esse certum, & videri certum: unde vel ex hoc, rejicienda est Baronis & sociorum definitio probabilitatis, quam perperam constituunt, in quavis, falsa licèt, & apparente, ut vocant, verisimilitudine, denique licèt ratio formalis opinionis probabilis in gravitate motivi sufficientis ad prudentem assensum posita sit, & opinionis tutæ, in certa exclusione peccati, hoc tamen non facit, quin certum judicium de prudente assensu & prudente usu sequatur ex certo judicio de probabilitate: nam reverà, si certum est, opinionem esse verè probabilem, certum est assensum de bona actione esse prudentem, ac proinde certum, usum ejusdem etiam prudentem esse; & verò res ista patet ex terminis; judico certò me prudenter sentire, ac dicere, actionem illam esse licitam; igitur certò judico, me non peccare, cum eandem actionem pono; certò judico, prudentem assensum; igitur judico prudentem usum; sit enim usus imprudens, v. g. igitur prudenter non sentio, vel assentior, esse bonam actionem; usus enim dumtaxat actionis illicitæ imprudens est: igitur supposita mea definitione, quæ ut suprà dictum à me fuit, negari non potest, rectè demonstratum mihi videtur, judicium practicum certum esse; ac proinde opinionem certò probabilem tutam esse in praxi; ubi autem tuta semel statuta est, frustra tutior quæritur; cùm teneamur tantùm ad tutam, imò propriè loquendo, una tutior non est, quàm alia, sed prosequamur alia.

83. Pithanop. *Pag.* 237. nimirum *disp. 2. sect. 4. art. 1. §. 1.* ubi imponit, quod Atheorum argumenta, de quibus supra contra providentiam & religionem, &c. ducas, esse probabiliter probabilia, & speculativè, non certò & prudenter; verè, opinor, dixi, *tibi imponit*; ubi enim hæc dixeris, non invenio; ut autem impostura Baro meliùs tegeret, locum, seu paginam minimè appellavit.

84. Antim. Hac arte pessima utitur: attribuit variis auctoribus, ut Suarez, Sanchez, Molinæ, Vasquez, Valentiæ aliisque omnia, pro arbitrio, ad nutum,

nummista Sanchà inquit, ita Vasq. nullo prorsus *loco* erunde ut illi convincatur, tot & tanta volumina ibuenda sunt; sed quis unquam finis; imò lustratis rotae tantis voluminibus, nihil aliud dicere possu- mus, nisi hæc, quæ Baro affinxit, inventa in iis non fu- isse; ipse eadem fronte reponet, oculos effugisse; si ipse Wendrockius fœderatus neget, quinque pro- ositiones damnatas in libro Jansenii contineri; quamvis centies, appellatis locis secus, demonstra- tum fuerit, eadem arte asserere poterit, aliqua conti- nere in appellatis auctoribus, quamvis à legentibus non reperiantur; ut ut sit, falsum est, à me dictum un- quam fuisse, impiorum argumenta esse probabilia, etiam probabiliter; quia certum opponitur improba- bili, & *pag.* 85. diserte assero, nunquam errorem, opi- nionem probabilem dici posse; absit, ut illud admit- tam, quod summo vitio Baroni verto; immo sibi con- tradicit hoc loco, ubi habet prædicta argumenta im- probabilia reputari à Caramuele; cui tamen *sect.* 4. *art.* 2. *pag.* 214. hanc sententiam attribuit, quod sufficiat opinio probabilis in rebus divinæ fidei; Doctissimum illum Præsulem defendendum minimè suscepi; ipse sibi satis est; nec alienis indiget armis, dico tamen, nimis meritò illi à Barone, per meram calumniam, affi- ctum fuisse, de quibus nunquam cogitavit; sed quid ab eo expectares, qui Reverendissimum Ecclesiæ Epis- copum *pag.* 234. *sect.* 4. *initio*, sycophantam appellare non dubitavit; itaque, est, quod Baroni denuntiem, omnia & singula absurda, improbabilia, ridicu- la, nepta, insulsa, impia, blasphema aliaque hujusmo- di vanie, quæ auctoribus illis quos probabilitas vo- cat attribuit, sine teste, ac probatione, ac nullo citato loco impostoris, calumniis, fictionibus & menda- ciis habenda esse; cum etiam multa ex iis, quæ citatis locis attribuit, afficta & fictitia esse manifestum sit, meritò non faciunt fidem, ea quæ à nobis hucusque dicta fuerunt.

6. Pithanoph. *Pag.* verò 315. *disput.* 2. *sect.* 5. *num.* 2. §. 3. dicit, à te malè definiri opinionem pro- babilem, per assensum prudentem; id est, à te poni definitionem, quæcumque sunt controversa & pro- bata, & quæcumque negantur à Theologis & SS. Patribus, & hanc à se argumentis eversam fuisse glo- riatur; non gratulabor profectò; voluit evertere; sed non evertit; ostendimus enim, aliam definitionem es- se posse, qua opinio verè probabilis ab assensu prudenti & opinione improbabili distinguatur, & huc- usque nullum inveni, qui negarit, quando grave & rationabile motivum est, prudentem assensum esse; ratione usum, à quo probabilem opinionem distin- gimus; immo præscindimus rem istam à materia morali, à peccato & usu, & dicimus, à nullo, qui rem satis intelligat, negari posse, quempiam assentiri pru- denter objecto proposito, si grave assensus & ratio- abile motivum proponatur; quod reverà grave dici negatur, si vel oppositum certum sit, vel urgeat indis- solubile argumeum, *pag.* verò 473 *sect.* 10. *art.* 1. §. 2. dicit, nullam à te admitti opinionem probabilem nisi sit certò & evidenter probabilis; rectè, om- nino hæc ultro admittimus: ultimo tandem te appel- lat *art.* 2. §. 2. *pag.* 591. & tuam definitionem vellicat, in quod, secundùm illam æquè pateant probabilitas & securitas; quod tamen falsum esse, constat; primò enim probabilitas, quæ non est certa, sed tantùm pro- babilis, nullam affert securitatem; 2. opinio purè spe- culativa, quæ objectum habet ab actione morali di- versum, affert quidem securitatem assensus non ta- men usus; 3. securitas non tantùm ex opinione certò probabili, quæ actionem moralem habet pro obje- cto, ducitur; verùm etiam ex cognitione certa, sive sit fidei, sive scientiæ, sive principiorum; per te igitur probabilitas & securitas æquè latè non patent; qua fide igitur, Baro hoc tibi affingit? ex quibus manife- stum fit, quanti faciendus sit hic Hostis, Plautinum alioquin Thrasonem agens, qui non modò Adver- sarium non lædit, quamvis illum ictu multiplici petat; sed in ejus arma, seu mucronem cœco impetu cor- ruit; qui dum sanam doctrinam perperam impugna- re conatur, parum sanam, immo erroneam spargit; errores illos admittit, quos in te, frustra licèt, cal- tigandos susceperat, & ut probabilitatis communem, communique usu receptam sententiam profliget, mille absurda, obscura, & improbabilia scribere & publicare non dubitat.

86. Antim. Timeo, ne hic congressus longior evadat; in eum, qui proximè succedet, reliqua, quæ sunt hujus auctoris remittamus, ea scilicet, quæ refel- lenda suscepimus.

Pithanoph. Bene mones; singula interea adnota- bo, ut eorum amicis & literatis hominibus copiam faciam; salve mi Antime, quàm primùm adero.

Antim. Tu quoque salve Pithanophile; te citò re- diturum præstolabor.

DIALOGUS V.

De Opinione probabili.

In quo reliqua hujus auctoris in præmisso dialogo proposita eadem sinceritate refutantur.

1. Pithanoph. CENTIES, & millies librum istum clausi & aperui, Anti- me; clausi sanè, quia tam copiosam discussionis, vel potius refutationis sylvam in eo reperio, ut vix liber multiplici etiam congressu pro dignitate refutari pos- sit; aperui verò, quia nullus unquam liber, in meas manus incidit, in quem refutatio magis appositè qua- draret; quod ad primum spectat, nulla pagina, nullus penè versus sine mendo & vitio; nam vel auctor peccat in doctrina, id sanè idemtidem; vel in ratio- cinio; vix enim probat unquam, quod probandum susceperat, idque passim, vel in adjunctis convitiis, mendaciis, calumniis, ubique ferè ac semper; una igi- tur litura dumtaxat posset: quod verò ad secundum; cœptum opus omittendum esse, non putarem; nec susceptam provinciam renunciandam; tam multa porro adnotavi, ut pauca dumtaxat ex iis in hoc con- gressu discuti valeant; quare ut saltem ex ungue leo- nem, nonnulla seligenda esse mihi videntur, ex qui- bus reliqua omnia censeantur.

2. Antim. Prætermittemus omnia, quæ in D. Ca- ramuel. Tamburin. Steph. Dechamps, Ferrer. Gui- men. librum Apologiæ scripsit; jam discussimus ea, quæ contra me, & Stubrock. nam uterq; in eadem na- vi navigamus; nihil ad hæc, quæ contra Wendrock. Anonym. nihil etiam ad ea, quæ contra Theoph. quid enim ad tam horrenda convitia? satis erit, novum ma- ledicentiæ onomasticum ex iis compilatum, lectorũ oculis subiicere; quod fortè omni apologia efficacius futurũ est, apud eos saltè, qui de rebꝰ hujusmodi rectè

judicant, ad ea vero, quæ habet contra auctorem Apologiæ novum opusculum, apologiæ loco, huc accersam, quo anonymo cuidam qui eadem fere opposuerat, respondetur; pauca igitur discutienda restant; nimirum, quæ adversùs Suarem, Bellarminum, alioſque auctores nostros, immo contra librum exercitiorum Sancti Ignatii, constitutiones Societatis, atque adeò contra ipsam Societatem universam: ut enim reliqua omittere possumus, quæ vel ignorantiæ, vel errori tribui possunt, aut saltem factionis & contradicendi studio; ita illa prætermittere nequimus, quæ nescio quo aversi affectus studio, quod aliis æstimandum & appellandum relinquo adversùs Suarem & Societatem nostram scribere non dubitavit; quamquam eadem jam plenissimè à variis refutata fuerint atque diluta; eadem fere est illorum Hominum cantilena, eadem calumniarum capita Societati nostræ afflictarum ab 80. vel 90. annis res ista cœpta est; & quamvis aliquando tantulum remittere visa sit, non defuere tamen singulis ferè luctris, quidam Homines à Deo certè minimè susciati, qui partes suas in hac scena egerint; Vincentius Baro desideratam occasionem nactus, quam Petrus primum Molinæus, tum deinde alii præbuerant, scribendi scilicet contra Jesuitas, illam omittendam esse non putavit; inde grande lucrum ac rei bene gerendæ magnam spem affulgere ratus; quo tamen eventu, Periti & Sapientes viri judicabunt qui non tam accusationum, quam probationum momenta ponderant.

3. Pithanoph. Illud porro fidem superat, quod dicit, demandatam sibi fuisse hanc Provinciam, ab iis, quorum interest, restaurandi scilicet ac restituendi doctrinam morum, quæ à recentioribus Theologis maximam eladem acceperat: opus erat Ecclesiæ hujus Hominis dexteritate, pietate, industria, scientia, eloquentia, ad optatam in moribus totius orbis Christiani restaurationem; rem prorsus ridiculam, si quæ unquam alia; sed ne tempus fallamus librum accipio, in quo, hæc adnotavi; *pag. ult. epist.* ad Caramuelem disertè asserit duorum Pontificum causam à se defendi, *quos Theophilus Raynaudus, in Suaris gratiam, lacessiverat.* Mittamus Theophilum, quem defendendum non suscepimus, quamquam in hoc facilis esset Theophili defensio, falsum enim est, duos Pontifices ab eo lacessitos fuisse; quin potius vix alium auctorem in hoc sæculo invenies, qui plura pro Romano Pontifice scripserit, neque hoc probatione indiget, sed apertis, dumtaxat oculis; Decimus ejus tomus, in grandi folio, ut vocant, sex integra & varia opuscula de hoc argumento continet, quibus addo septimum, qui desideratur ac seorsim editus est, inscriptum *Αυτόσφα*; in quo fusè, doctè, ac solidè agit de auctoritate summi Pontificis circa res fidei: quid tandem Baro in hoc genere? qui decreta Pontificum hujus temporis antiquorum decretis postponenda esse, asserit; idque per intolerabilem errorem, nec non ea summopere laudat atque approbat, quæ à Sancta Sede notata fuerant atque damnata; censuram Ecclesiasticam nihili faciens, cui hujusmodi approbatores subiiciuntur, nec ab ullo nisi à Romano Pontifice absolvi possunt: quidille alius, qui Sixtum IV. coram Deo, Pontificia dignitate abdicatum fuisse scriptum reliquit, eò quod duas illas extravagantes in gratiam immaculatæ Conceptionis edidisset? Quid nonnulli alii qui odio in Iesuitas flagrantes docuerunt, Sedem Apostolicam in confirmatione instituti Societatis erasse, ne dictum institutum approbare tenerentur, aut Clementem VIII. etiam erasse, ut privatum Doctorem, quando declaravit, Bellarmino & Armacano testibus, suæ mentis non fuisse, suo decreto de confessione per literas casum S. Leonis & Ritualis Romani complecti, nam in Rituali Romano antiquo etiam continebatur; aut denique Paulum V. item erasse, per incogitantiam, cum Rituale Romanum, in quo ille casus continetur, approbavit & toti Ecclesiæ servandum proposuit? itane verò Sancta Sedes à Barone defenditur, dum illos præsertim oppugnat, qui sanctam Sedem strenuè ubique defendunt? Siccine Ecclesiam defendit, qui doctissimos, & pissimos Ecclesiasticos mille convitiis, calumniis, imposturis, & contumeliis obruere, frustrà licèt conatur? Sed quid tandem, inquam, Baro pro S. Sede? Wendrockio, Richerio, aliisque infestissimis sanctæ Sedi hominibus, hucusque semper adhæsit; restauravit fortè doctrinam moralem? erroribus, satyris, aculeis, calumniis & perpetuis falsitatibus doctrina Ecclesiæ depravatur, non restauratur: Itaque Romanos Pontifices Theophilus non lacessivit, sed miris laudibus & excerptis ex antiquitate universa titulis & elogiis mirificè decoravit, illorum auctoritatem defendit, antiquis & novis argumentis confirmavit, nimirum contra Hæreticos, Schismaticos, & Richeristas; quæ cum ita sint, falsum est, mendacium est, Romanos Pontifices ab eo fuisse lacessitos.

4. Antim. Sed quid tandem Theophilo à Barone opponitur? An fortè confessionem absenti factam, absolutionem absenti datam ab eo defendi, vel approbari? nihil minùs; damnat utrumque, ut damnare tenetur per decretum Ecclesiæ; neutra quippe Sacramentum constituit; quid ergo? nihil aliud, nisi casum moribundi absolvendi, *qui per se, vel per alios, confitendi desiderium ostenderit*, ut fertur, jubetur, & præscribitur in Rituali Romano *tit. de Sacrament. Pœnit. §. ordo ministrandi Sacramentum Pœnitentiæ, vers. quod si inter nihil aliud*, quo ad hoc, Theophilus peccavit in Romanos Pontifices, nisi quod docuit, illud non esse illicitum, quod per Rituale Romanum, à Paulo V. approbatum, faciendum esse statuitur; sed de hac re paulò post, cum singularem dissertationem postulet: immo expressè Theophilus *cap. 9.* suæ dissertationis, de casu S. Leonis, nempe de subito obmutescente, præmissa expressione voluntatis confitendi, *quod unum*, inquit, (diserta sunt illius verba) *nunc usque versavimus.* Hoccine est, duos Romanos Pontifices ita lacessere, ut Baronis defensione indigeant? immo potiùs dicendum esset, Romanum Pontificem, nimirum magnum illum S. Leonem Gloriam & Lumen Pontificum à Theophilo defensum fuisse, non certè à Decretis Clementis & Pauli, cum Clemens disertè declararit, se nullo modo casum illum Sancti Leonis in suo Decreto comprehendisse, & Paulus eumdem prorsus casum in Rituali approbarit; sed à spuriis nonnullorum interpretationibus, quibus tum Leonini Decreti toti Ecclesiæ propositi, tum etiam sacrorum Canonum vim & robur infringere, ac verum sensum eludere conabantur.

5. Pithanoph. At finamus Theophilum quem laudant in portis & palam opera ejus: Quid quæso in Suaris gratiam contra Pontifices fieri potuit aut debuit? quasi verò Suarez aliquid, sui causa, & gratia, fieri, aut scribi postulavit, quo duo Pontifices lacessentur? absit, ut de pissimo & doctissimo scriptore id dicamus, qui non modò pro Ecclesia & Romano Pontifice rarum illud opus cedro dignissimum

num, scripsit, in quo ea solidè confutavit, quæ à Sanctissimo Jacobo Rege Britanniæ opposita fuerant, verùm etiam in Lusitania, pro defendenda Sanctæ Sedis Auctoritate, ita laboravit, ut morbo ex nimia laboris contentione contracto, cum jam senex esset, ac proinde tantis laboribus impar, in Domino obierit; aliquot laudes, quas in prima dissertationis suæ fronte, Suari Theophilus obiter, ac veluti manu, non quidem à se primùm excogitatas, sed à Romanis Pontificibus, aliisque magnis nominis Præsulibus mutuatas, asperserat, quas Vincentius Baro nescio quo pravi stomachi vitio laborans, concoquere non potuit, *pag.*7. dixerat Theophilus, illum à Paulo V. *Doctorem eximium, & divinæ gratiæ plurimum in Ecclesia eminentem* vocari; sed nullo, inquit Baro, *citato loco*; nunquid extat Breve Pauli V. præfixum tomo de Angelis ejusdem Suarez, datum die 15. Augusti, anni 1617. nunquid eodem vita *ibidem*, quam haud dubiè Adversarius legerat, de illa enim loquitur *pag.*8. mentione facta elogiorum, quæ Collegium Connimbricense, *plenis manibus in illum congesserit*; *parcis* potiùs *manibus*, dicere debuerat, cum summa profecto moderatione dictum sit, & exscriptis dumtaxat maximorum & doctissimorum hominum testimoniis, ea tamen *hinc condonat* elogia, nescilicet, inquit, *admodum conmodæ*; condonat, inquit, quasi fortè in hoc peccatum fuisset? ita enim condonantur injuriæ, perperam dicta aut facta; ea tamen omnia ut falsitatis suspecta, ante respuerat, hæc *refert Theophilus*, inquit, *nullo citato loco.*

6. Antim. Velit, nolit, Magister Baro, Suarem totius iis laudibus dignissimum esse constat; immo summæ laudis cumulum, illud unum dum dixisse, satis est, viginti & duorum grandium voluminum auctorem & Parentem esse, in quibusque paginæ, dixi fere, quot lineæ, tot justa tantæ elogia; cui, ut dixi aliàs, una deest antiquitas antiquis Theologis, multis sanè anteponendus, aliquis saltem æquandus jure censeatur; ridere hoc aliquot scioli, qui Suari, quem nunquam fortè, saltem ut par est legerunt, & vix norunt librorum illius numerum, aut saltem seriem, obloqui non cessant; sed canes lunam, & coaxans rana aquam generosum; haud aliter aliqui, vel Aristotelem Philosophia, Archimedem in Geometria, Virgilium in Poëtica, in oratoria Tullium, & Doctorem Angelicum in Theologia, ineptè fastidire videntur; hoc unum de me, & multis aliis, alterius etiam instituti affirmare possum, nullum me nosse, ex Scholasticis, quem Suari anteponendum esse judicem, sive doctorum copia & tot ac tantorum voluminum molis, sive doctrina solida & sana, sive accurata, docta & plena rerum discussione; frustra illum quispiam, ad spicilegium, sequeretur; ita enim suscepturn quodlibet argumentum exhaurit, ut frustra foras apud alios quæras, si alicujus momenti sit, quæ apud illum non inveneris: sed, inquies, nescio quas subtilitates quibusdam recentioribus familiares Suarez non habet; vanas quidem, temerarias & pueriles, quæ nihil solidæ doctrinæ, sed merum mentis infantis idolum & ludibrium præferunt, do ultro, subtilitates hujusmodi apud Suarem non esse; absit, ut tam gravis auctor, tam levia scripserit, solida tamen & subtilia, docta & sana, certis principiis & ratione firmata, apud Suarem, si uspiam alibi, affatim invenies.

7. Pithanoph. Hinc videre est, quàm injustè Vincentius Baro *pagina* 9. ex quodam anonymo, quem laudat, & non ignobilem auctorem vocat, ea contra Suarem exscripserit, quæ vix contra Theologum trioboli quispiam scripsisset; paucas apud eum lineas esse, dicit, in quibus errata, hallucinationes ridiculæ, & leves, immo & majoris momenti, quæ insigniter vapulare mereantur, nihil magnum, illum habere præter voluminum molem, ex variis priorum Scholasticorum scriptis collectam farraginem, nullis propemodùm Theologicis fundamentis exstructam, sed errabundæ sine duce humanæ rationis excursibus compilatam, hæc Baro fatetur, *iniquius dicta*; cur ergo dicit & repetit, nullo auctore citato? hæc profectò exposuisse, refutasse est; vel unum erratum, signare debuerat, ut lectores judicarent, unam item hallucinationem; nam hæc eadem cuivis etiam Doctorum Principi dici possent, modò accusatio citra ullam probationem instituatur; in qua tamen verba sine legitimis probationibus vana sunt & inutilia; sed Baro hîc & alibi verbis dumtaxat, non rationibus agit; hinc, meram in hoc libro verbositatem, nullam doctrinam solidam, nullam tot accusationum probationem, nullam demum ingenui & Christiani scriptoris speciem invenias; nullum alibi, dumetum densius, vepretum spinosius, spinetum horribilius; omnes pungit & carpit, præter Heterodoxos, D. Fagnanum, & aliquot ex suis; Suarez, Vasquez, Sanchez, homines sunt si huic homini credimus, illiterati, & Scholasticæ farraginis compilatores, errantes & errabundi sine duce, passim hallucinantes; Molina, & Petavius, Pelagianorum fautores atque Patroni, quorum argumentis Augustinum impugnare non cessant: filii hominum recta judicia judicate; si fortè ita sentit, ut scribit; doleo sanè pessimam illius vicem; nam inde facilè deduco, illum modica literatura instructum esse; haud secus ac illæ rei gemmariæ parum peritus censeretur, qui uniones & adamantes inter viles silices & sordidos tophos referret; quis enim Doctorum hominum de Suare, Vasque, aliisque suprà nominatis, bene, immò optimè non sentiat; itaque non jam apud Suarem, hallucinationum, & priorum scriptorum farraginem, habemus, sed Theologiam numeris omnibus absolutam, quæ nulli alteri cedat, saltem ex iis, quæ à recentioribus editæ fuerunt; utinam integram de fide, spe, & charitate, justitia & jure aliisque virtutibus, citra religionem, tractationem haberemus, aliamque in primam secundæ plenius, pro more, non verò compendiario scriptam: cæterum de Divina gratia quinq; majora volumina, de religione, quatuor, de incarnatione duo, de Sacramentis totidem, unum de censuris, de legibus alterum; de Deo, Angelis, & opere sex dierum, singula ultimum denique pro defensione rei Catholicæ adversùs Jacobum Britanniæ Regem, nobis reliquit præter Philosophica; & duo consiliorum moralium nondum edita, quæ avidè literati omnes expectant: cuncta hæc nihili, si huic Baroni credimus; non credemus tamen, sed totum illi orbem literarium opponemus; nec sanè, in hoc, Baro facit opinionem probabilem, tum quia, tanti nominis non est, quamquam Theologiæ restaurator audire velit; tum quia ineluctabili omnium Doctorum, & totius orbis Catholici Academiarum torrenti, cui se se opponit, cedat, oportet: ex te autem Antime rescire velim, cur Baro tam ardenter in Suarem, Vasquem, Molinam, &c.

8. ANTIM. De Suare ratio in promptu est; manet alta mente repostum ; nemo doctiorem & potentiorem in eam sententiam , quam Baro acriter defendit, stylum strinxit ; quinque illa volumina , quæ Suarez de divina gratia ita scripsit , ut argumentum illud penitùs exhauserit , Baronis oculos feriunt; omitto alia de quibus *in Decade* ; & cum nihil aliud ad manum sit, quod opponant , illud de confessione absenti facta , perpetuò versant ; jam centies responsum est, Suarem illius sententiæ auctorem non fuisse ; imò diserte oppositam docuisse ac defendisse, pro illa autem Thomistarum facilè Principes , qui ante scripserant, adducit, & multos alios, quos videris apud illum, item apud Theophilum singulari dissertatione, De Lugo *de Pœnitentia*, Coninch, &c. huic igitur opinioni minimè adhæsisse, constat, sed ut improbabilem damnare noluisse , ante decretum Clementis VIII. Unde enim, quæso, improbabilem? cum pro ea gravissimi auctores starent , & non leves rationes militarent ; posito tamen novo Clementis Decreto, probabilis esse desiit, cum nulla opinio probabilis censenda sit, quæ Pontificio Decreto adversetur: sed quid in his quæso , quod certum non sit ? quemadmodùm enim nova demonstratione accedente, sententia , quæ ante probabilis tantùm censebatur, definit esse probabilis , cum fit certa ; ita probabilis esse desinit, & fit improbabilis , cum pars opposita certa evadit, sive per novam demonstrationem , sive per definitionem Ecclesiæ , vel Pontificium Decretum ; sed, inquiunt, reprobavit Sacra Congregatio interpretationem , quam Suarez dicto Clementis Decreto addiderat; do ultro, modum loquendi justis de causis non approbavit , quo Decreti vim ad sensum copulativum dumtaxat damnatæ propositionis adstringere videbatur, cum tamen ad sensum distributivum & disjunctivum , ut plurimùm saltem, extendenda esset , nimirum extra casum Sancti Leonis & Ritualis , de quo supra ; unde illa Suaris interpretatio rejecta est, idque jure ac meritò , cum legislator adhuc vivens , mentem suam & sensum suum, expositurus ; quo posito , Suaris interpretatio nullo modo subsistit ; sicuti Suaris assertio ; qua probabilem illam sententiam ante dixerat, post Decretum Clementis , ultra non subsistit ; illius tamen doctrina, & nostrorum omnium Clementis Decreto nullo modo adversatur, cum id unum tantùm velit, ut in casu Sancti Leonis , moribundo absolutio prabeatur ut præscriptum est in Rituali Romano ; sed pergamus.

9. PITHANOPH. Addit fictam historiam; quod cum Vlyssipone in Ecclesia domus professæ, Suaris sepulchrum à Patre gravissimo Societatis quæsivisset , quo esset loco, miratus fuerit ab eo ignoratum; fictam historiam dixi, quia id norunt omnes ; patet sepulchrum & inscriptio, & rem notoriam esse, instrumento publico , si Baro annuat , firmare facilè possem : appellare debuerat bonus ille gravissimum illum & nobilissimum Patrem ; sed huic homini solemne est, imponere, fingere, calumniari, & falsa quam plurima intermiscere passim, etiam in notoriis, ut etiam in hoc Wendrockium & socios imitaretur, & hæc tantùm eo fine retulit , ut fidem iis faceret, quæ subdit, nempe alios Societatis scriptores , nominat autem Vasquem , Oviedum, Arriagam, Ripaldam, Suari esse infensos, ejusque libros tum Philosophicos, tum Theologicos è manibus Lectorum excussisse, qui tamen priùs diu noctuque legerentur: Hominem sanè misericordem , & de Suaris gloria multum solicitum, quem postquam descripsisset, atque depressisset, ut suprà vidimus, jam per fictionem apertam , defendendum ac vindicandum suscipit, ut alios, quos Suari fingit, infensos, vel hoc nomine deprimat : sed, ut dicam quod res est, toto cœlo errat ; leguntur etiamnum Suaris libri , tum à Lectoribus, tum ab aliis , & ab omnibus maximi fiunt, ut par est ; nec mirum, si omnes in ejus verba non jurent ; sed aliqui, ut Vasquez præsertim, non quidem in omnibus , sed in nonnullis dumtaxat , iisque non ita præcipuis, ab eo dissentiant , quasi vero Scotus, Durandus , Ochamus, singularium sectarum Principes, immo & Cajetanus , Catharinus , & multi alii à Doctore Angelico plurimùm non dissideant ; sed quid hæc ad Suarem ? quem certè pro scriptore Canonico non habemus, nec quemlibet alium, inter Scholasticos ; nempe in quæstionibus ab Ecclesia non definitis , vel unanimi omnium Sanctorum Patrum consensu non firmatis, cuipiam injuriæ non vertimus , quod ab ejus sententia, vel opinione aliqui discedant. Hinc omnes Suaris sententias pro inconcussis dogmatis non habemus ; alios etiam auctores legimus, quilibet enim abundat in suo sensu ; unum tantùm Doctorem Angelicum non consulimus , verùm etiam alios, puta Scotum, Okamum, Gabrielem, Gregorium ; nec tantùm recentiores Thomistas, verùm etiamantiquos ; & semper acidit , ut aliquid boni succi ex singulis hauriamus ; in eo sententiarum conflictu, lux veritatis interdum emicat. Quod autem Baro scriptores appellatos , puta Vasquem , Oviedum, Ripaldam , Arriagam eadem *pag.* 9. ut nullius judicii, nullius item solidæ doctrinæ viros traducat; qui doceant, solida quæque in dubium potius revocare, quàm aut rectè vivere, aut credere, calumnia est, mendacium est atrocissimum , ingenio scriptore indignum ; *solida quæque*, inquit, igitur & mysteria nostræ fidei ; hinc non docent , inquit, *rectè credere*. Quid ad calumniæ cumulum addi possit , revera non video ; sed verbo dicam , ut hominem à gravissima culpa liberem, incogitantiæ, vel ignorantiæ id totum facilè tribuerim , cum hic, vel appellatos auctores non legerit, aut si legit (ignoscat mihi, si dicam , ut eum eximam culpæ) præ nimia subtilitate, non intellexit.

10. ANTIM. Nihil est , quod super his à me addatur ; unum tantùm de Suare referam , ut fictæ historiæ quam Baro nobis opposuit , veram historiam reponam, quam à Patribus nostris Hispanis omni exceptione majoribus accepi ; cum aliquando Magnus Suarez Salamancam veniret, tota Academia, quanta quanta est, illi obviam ivit, quem vix alteri honorem delatum fuisse, facile crediderim ; & ipse Episcopus , Homini facienti ministrare voluit ; sed summa Suaris inde maximè confusi modestia, seu verecundia, intercedente præsertim Collegii Rectore , qui tum erat vir maximæ auctoritatis Pater Padilla tanto illum honori, seu potiùs, ut ipse vocabat, tantæ confusioni subduxit ; si hæc Baro in dubium revocet, attestatione publica curabo facilè comprobari. Facessat igitur turpis lingua maledicentiæ , & doctissimo juxta atque piissimo & modestissimo scriptori obtrectare cesset, huic Soli maculas, seu tenebras offundere, & eximio Doctori, quem inoffenso pede decurrere licet, errores affingere. Doluit Baro, quod eum aliqui, non certè nostri, sed extranei, quam vis alioquin præstantissimi & Illustriss. ut videre est in ejus vita, doluit, inquam, quod eum communè hujus temporis magistrum,

magistrum, alterum Augustinum, vel Aquinatem appellant, sed in primis, vellem, Baro alium appellasset, Suarez æqualem tempore, qui potiori jure communis magister dicendus fuerit; appellet, expecto; Bonem forte, Alvarem, Davilam, aliosque hujusmodi: nihil dico, nec quidquam, velim ex iis desiderari velim; res per se ipsa loquitur: deinde ex eo quod dictus sit alter illius temporis Augustinus, vel Thomas, pessimè deducit Augustino illum, vel Thomæ omnino, & in omnibus æquari, quæ certè integra esset hujus loquutionis interpretatio; trita est & trivialis formula, qua id dumtaxat innuitur, Suarem tempore, doctrina, Scriptorum gloria & copia cæteris scriptoribus præstitisse, uti Augustino cæteros tempore, & Sanctus Aquinas suo synchronis Scriptoribus præstiterant; nihil sanè, nihil, mihi credatur Baro, Doctori Angelico inde detrahitur, quod Suarez prædictum elogium jure tribuatur, & non corruptione dignum est, quod vir, alioquin nullius fere hominis, Illustrissimos Præsules eosque doctissimos vixe aberrasse, dicat, quod iis laudibus Suarem effecerint indum esse duxerint. Sed quid tandem in Suare Baro?

11. Pithanoph. Nihil prorsus, nisi Summæ virtutis & doctrinæ famam & gloriam? tria tamen fingis, in quibus genuinos exerceat, Suari à Theophilo sacta fuisse; primum est, satis habere Suaris eum nomen auctoritatis, ut possit probabilem & certam, reliquis auctoribus tacentibus, aut recentioribus, opinionem qualibet de re constituere.

12. Antim. Sustine parumper, Pithanophile, corda-tere: Theophilus, quàm ut similem unquam assertionem adstruxerit, in qua multa errata, eaque primæ notæ, ut ajunt, primo adspectu observo: primo eam probabilem, & certam opinionem dicit; hui, quid nostri? Si probabilis est, certa non est; nec probabilis, si certa; vides, quàm congruè hic homo ratiocinabatur, & quàm idoneus sit ad Theologiam tractandam, ut sibi parùm verecundè arrogat restaudum. Secundò dicit opinionem de qualibet re, quæ erronea, hæretica, blasphema, impia; vox *de quolibet*, cuncta hæc etiam complectitur. Tertiò dicit, reliquis, omnibus scilicet, reclamantibus; Theophilus nunquam hoc dixit; appella locum & paginam; hæc tantùm dixerat Theophilus ipse in sua dissertatione: *Et quia metrum doctrinæ probabilis, juxta ipsummet Aristotelem, est, quod doctrina rationi nequaquam destituta à gravi quopiam auctore tradatur, receptum passim video inter recentiores Theologos, quæ à Suare traditas eo ipso, quod illum habent auctorem, videri posse probabiles; quia auctoris sunt valde accurati præceptis, sed maturi ac solidi; nec desideratur quam idonea ratio, qua sententiam, cui adhæserit, commodè stabiliat atque communiat*; hæc ipsissima sunt Theophili verba, & nihil aliud; vides, quantum distractis & impositis à Barone isto differant; ubi enim ibi opinio *probabilis & certa*? ubi, *reliquis reclamantibus*? ubi, *de re quolibet*? deinde loquitur Theophilus de opinione, *ratione idonea communita & stabilita*: *de sententiis à Suare traditis*, nimirum in libris editis, non de quibuslibet aliis possibilibus; non negamus enim Suarem, uti & reliquos Scriptores Scholasticos, errori obnoxios fuisse, quicumque tandem illi fuerint, exceptis dumtaxat Scriptoribus Canonicis, quis hoc neget? & nullus illorum tantæ auctoritatis est, ut quamlibet opinionem probabilem faciat; demus enim, in aliquo errare, quandoquidem errori obnoxius est, quis amabò dicat, errorem fieri posse probabilem? itaque hoc unum dumtaxat de Suare Theophilus asseruit, sententias ab eo traditas, in libris editis, cum & aliorum Scriptorum auctoritate, & ratione semper idonea ab eo stabilitæ sint, nihil enim unquam modestissimus auctor, reliquis omnibus reclamantibus adstruxit, inter recentiores Theologos, passim receptum, videri posse probabiles: vides, quàm strictè, atque modestè in hoc Theophilus; alius fortè paulò liberiùs. Nihil addo, judicet Lector, ut ut sit, primum illud accusationis caput palmarem calumniam & impostura continet; nec miratur, quia sine his nunquam hic auctor; jam descende ad secundum.

13. Pithanoph. Illud profectò non melioris conditionis est; nempe id effecisse, de integro Pœnitentiæ Sacramento, id est, de confessione & absolutione, scripto datis, ante Clementis decretum, id est, asseruisse Theophilum, hanc opinionem auctoritate Suaris factam fuisse probabilem; nunquam hoc asseruit Theophilus; nec enim hujus opinionis Suarez auctor fuit; multi ante illum, ut dixi, quos ipse, & Delugo & Theophilus appellarunt, opinionem illam docuerant, itque antiquorum Thomistarum facilè Principes, velit, nolit Baro, quorum auctoritate ductus Suarez probabilem esse, negare noluit, licèt oppositam sequutus fuerit, & hæc ante Clementis decretum; manifesta igitur est calumnia, Suarez illam opinionem eo tempore, quo nullo Ecclesiæ decreto damnata fuerat, probabilem supposuit, non fecit; nimirum tam multa, varia & grandi auctoritate munitam: delirasset igitur, vel somniasset Theophilus, si de hujusmodi assertione, quam illi Baro affingit, vel cogitasset: quod autem jure censuerit, probabilem eo tempore, nemo inficias eat; cum pro illa starent viginti duo auctores, quorum 17. appellat Cardinalis Delugo, *de Pœnit. disp* 11. *sect.* 6. *num*, 147. alios verò 5. Theophilus, *in dicta dissert. cap.* 2. nunquam tamen negavit Suarez, imò nullus Catholicus negare potest, quin post decretum Clementis, probabilis esse desierit; nemo enim opinioni ab Ecclesia damnatæ prudenter assentiatur; unde illa opinio, juxta nostra & communia principia probabilis dici nequit; sed jam ad tertium venio, quod tibi expendendum relinquam, cum mihi paulò difficilius videatur; nimirum juxta assertionem Theophili, probabilitatem tutam conciliasse eundem auctorem, Suarem videlicet, Clementis decreti interpretationi, qua ait, prohiberi à Pontifice confessionem & absolutionem inter absentes copulativè, non disjunctivè.

14. Antim. Miror, hoc tibi difficilius videri; nunquâ enim hoc dixit Theophilus, sed tantùm Suaris mentem ita explicuit, ut eam ad casum moribundi, qui est sancti Leonis & Conciliorum aliquot, itemque Ritualis Romani, reduxerit; quo semel admisso, illa sententia in praxi tuta est, qua dicti moribundi absolutio, non valida modò, verùm etiam licita adstruitur.

15. Pithanoph. Parum dicis, cum tantùm in praxi tutam & licitam appellas; cum reverà ea sit, quæ absque gravi noxa liberè, & ultro à quopiam omitti non possit; nempe à Rituali Romano, quod in Sacramentorum usu & administratione vim legis habet, saltem in substantialibus, ut vocant, casum porro istum absolutionis moribundi ad substantialia refertur, cum ad salutem animæ pertineat, hoc ipsum faciendum esse mandatur & statuitur; illa igi-

tur praxis non modò tuta est, & pro arbitrio usurpanda, verùm etiam de præcepto ; ita ut Sacerdos præsens, sub gravi culpa teneatur, dictum illum moribundum absolvere.

16. & 17. ANTIM. Cuncta hæc libens admitto, sed ad rem ; cum statuisset Theophilus, Suaris mentem ad dictum casum dumtaxat, vel alium prorsus & omnino similem referendam, restringendam esse, illius sententiam verè probabilem & tutam esse pronunciavit ; non sola Suaris auctoritate fretus, sed numerosi auctorum Antiquorum & Recentiorum manipuli ; Diana supra 32. allegat ; addit alios Theophilus, nonnullos ab iis reticitos, si res postularet, adjungere possem, sed abstineo : quia de hac controversia non est hìc disputandi locus ; mihi satis est, ostendisse, Baronem hoc loco Theophilo & Suari calumniam affinxisse.

18. PITHANOPH. Cur ergo posterioribus Decretis declaratum est, Suaris interpretationem *non subsistere*.

19. ANTIM. Varias causas Doctores afferunt, Lugo Vasquez, Tannerus, Aversa, Fernand. de Moure, Kellison, Zambranus, Ludovicus Caspensis, quos videsis apud Theophilum ; ego liberè dicam ; quod sentio, illum modum loquendi à Suare usurpatum, non placuisse, merito quidem & jure ; cum enim Suares Clementis decretum intelligendum esse dixisset, in sensu copulativo, non distributivo, seu divisivo, ex hoc multi ansam arripere potuissent, credendi ac dicendi, utrumque licitum, esse divisivè, id est, modò cum altero conjunctum non esset ; idque in omni casu ; quod tamen tolerari non potest ; quia in nullo casu absolutio sacramentalis absenti data valida est, nec confessio absenti facta in omni casu admittenda ; sed tantùm in casu extremæ necessitatis, juxta Rituale, sacros canones, & S. Leonis rescriptum ; ut ita sentiam, duo mihi persuadent, primum est, quia certum est, licèt rejecta fuerit Suaris interpretatio, non ideo rejectam esse dictam praxim, absolvendi moribundum, sed denuo præscriptam atque præceptam in rituali, quod dejnde multis annis post dicta decreta à Paulo V. promulgatum, approbatum, & toti Ecclesiæ propositum est ; igitur quoad illam praxim, Suaris responsione, vel interpretatione contentam, hæc interpretatio per illa decreta rejecta non fuit ; sed tantum, quia periculum erat, ne quis illam ad alios casus dissimiles extenderet, ut dixi, quod certè facile fuisset, si ad nuda verba, quibus expressa est, attendatur ; nimirum Clementis decretum *divisivè* non *collectivè* accipiendum esse : secundum est, quia dictis decretis inter cætera, ut vel ipse Petrus de Fay refert in supplementum 3. *p. q.* 9. *art.* 3. *disp.* 3. hæc jubentur expungi ex *tom.* 4. Suaris in 3. *part. disp.* 23. *sect.* 1. *num.* 12. ab illis verbis *atque ex hac resolutione*, usque ad hæc inclusivè, *in absentia confessionis*, quia in his dictæ interpretationis fit mentio, reliqua tamen, quæ iis continuò subnectuntur, integra & intacta relicta sunt ; hæc nimirum, *si postea confessor adveniens, nihil aliud à pœnitente intelligere possit, quia verbi gratia jam nihil sentit, si de signis exhibitis, & petitione confessionis habeat sufficiens testimonium, potest, immo practicè debet illum absolvere*, infirmum scilicet, qui petiit confessionem, & signa contritionis exhibuit, ut dicitur supra ; sed hic merus putus casus est Rituals Romani ; cum igitur exceptio firmet legem, quoad hoc, Suaris interpretatio rejecta non fuit, sed tantùm, ut dixi, quoad modum loquendi & nuda verba, quibus dicta interpretatio expressa fuerat, quæ ut dixi, non nihil ansæ præbere videbantur sacramento malè utendi.

20. PITHANOPH. Hoc tamen non facit, quin Suaris sententia, quatenus ad illum dumtaxat casum S. Leonis & Ritualis restringitur, uti revera illam Theophilus restrinxit, non modò sit probabilissima, verum etiam certissima, cum illius usum & praxim Ecclesia præscripserit ; quod certè, meo saltem judicio, in dubium revocari non potest ; imponit tamen Baro *disp.* 1. *sect.* 4. *art.* 1. §. 3. tum Suari, tum Theophilo, quasi doceant, confessionem illam esse materiam certam sacramenti in eo scilicet casu S. Leonis ; idque per insignem calumniam ; non Suari modò ac Theophilo, sed aliis etiam auctoribus Societatis affictam : citare loca debuerat, in quibus certam illam esse reputent ; oppositum sanè plusquam notorium est ; & verò ipsemet Suarez, *loco* suprà *cit.* diserte ait, hanc conditionem tacitam subintelligendam esse, *si materia est sufficiens*, & *num.* 15. addit, nullum esse in hac praxi periculum, ne injuria sacramento inferatur ; *quia*, inquit, *per adjunctam conditionem omnino tollitur, sicut in aliis casibus dubiis, fieri solet* : igitur de illo casu loquitur, tanquam de casu dubio, id est, tanquam de confessione, seu materia dubia, seu probabili ; igitur nullo modo certa : Theophilus, idem cum Suare sentit ; nimirum in casu tantùm extremæ necessitatis, in quo, non tantùm certa juxta communem regulam, sed etiam probabilis materia, quando certa non suppetit, adhibenda est ; immo extra illum casum Theoph. c. 4. non modò illicitam, verùm etiam invalidam absolutionem illam esse diserte pronunciat ; sed in his frustra, quæ notoria sunt.

21. ANTIM. Ex his quæso apud te reputa cujus fidei sit homo iste, & qua fide in multis aliis, quæ nostris auctoribus, atque adeo toti Societati affingit dignus sit, vult enim, sententiam illam de absolvendo absente, à Patribus nostris excogitatam fuisse ; numerosus tamen aliorum manipulus, qui ante nostros de hoc argumento scripserunt, & dictam sententiam docuerunt, à Suare, Theophilo, Facundes, aliisque congestus est ; extant extabuntque illorum libri, ad quos latinè scientes & minime cœcos provocamus : eodem recidit, quod *sect.* III. *art.* 2. et Petro du Fay refert, quem unum, inquit, recentiorum Thomistarum, legere licuit, nimirum plures ex nostris in Hispania, illam sententiam defendisse, & ut fama erat minimè dubia, eadem in praxi usos fuisse : hæc ut falsissima pernegamus, & ut mendacii monstrum horremus ; citentur tabulæ, appellentur nomina, producantur testes ; fama erat, id est, æmulorum, & declaratorum hostium inimica vox ; aliàs dixerunt aliqui, ut modo dicit Vincentius Baro ; nullo tamen veritatis, sed mero maledicendi studio ducti ; itane vero, authentica struitur accusatio, sine teste, sine die & consule, reticitis auctorum nominibus ? neque id, verbo tenus, quod tamen virulentæ calumniæ esset, sed scripto edito & publicato ? aliqui reverà ex tuis Vincenti Baro, non Ludovicus Granatensis, aut Mantius, non Bartholomæus de Martyribus, non Ludovicus Bertrandus, non Petrus Soto, non Penna non Matthæus Oris, non Thomas Badia, non B. Mico, sed pauci Canini, & Bannesiani, nimirum Alfonsus à Fonte, Peredus, Avendanus, & nonnulli ejusdem farinæ homines, impostura illam, cum multis aliis plusquam nilibus fabulis, per summum scelus, contra insontes sparserunt, à quibus haud dubiè tuus ille

Petrus

Petrus Fay accepit; sed commenta illa, affulgente illico veritatis luce, & juridica impostorum damnatione, discussa & dissipata fuerunt: nostro Henrico etiam imponis, quasi sententiam de absolutione absentis docuerit; haud dubiè non legisti, cum lib. 2. de Pœnitentiæ sacramento *cap. 2. num. 7. litt. T, in textu*, ubi hæc leges; *si confessio per nuntium facta sit absenti Sacerdoti, quando scilicet pœnitens illum adire non potest, nec accersere, non liber per confessarium in absentia, absolvi* equidem in gloss., multos auctores addensat, etiam ex iis, quos minimè nolles pro illa sententia; quæ absolutionem absentis adstruit; citas in hanc rem Possevinum, sed nihil tale apud eum invenio; unde perinde mendacii & impostura tribuo; tibi imputa, cui locum debueras; sed ex industria, ut legentes melius fallas & fatiges, omisisti; quod autem manifestum sit mendacium, vel ex eo constat, quod liber Possevini compositus fuit longè antequam decreto Clementis illa sententia damnaretur, ut constat ex diplomate Clementis dato 3. Junii ann. 1602. & licentia generalis data 16. Aprilis, quibus opus illud impositum esse asseritur, cum tamen decretum de quo agitur die 20. Junii datum fuerit; igitur posteriori est: Emmanuel Sà dictam sententiam ex aliis sumit, non per se & ex professo docuit. Quod verò ad Suarem spectat, quem lacerandum tota fere illa disputatione suscepisti, ex literis die 9. Octobris anno 1610. ab eo Conimbricæ datis, quarum apographum apud Tannerum *disp. 6. de Pœnitentia, q. 9. dub. num. 16.* legere potuisti, moribundum illum, cum agitur, absolvi posse ac debere, manifestum & *ubi certò constat*, inquit, *hanc fuisse mentem utriusque Pontificis, tum ex ore utriusque, tum ex sententia multorum Cardinalium; tum quia hoc nunquam in dubium revocatum est.* Aliud testimonium Cardinalis Bellarmini & Petri Lombardi Archiepiscopi Armacani proferre possem, qui vero 4. Aprilis anno 1608. scripto publico Romæ testati sunt, quod PP. Florentius, & Lessius in Belgio docuerunt, hocipsum à Clemente fuisse responsum, & à seipsis auditum: imò idem Armacanus, de eo postea consultus à quibusdam Doctoribus Lovaniensibus, iteratum ea de re ad ipsos testimonium misit; ita nimirum fixus in ea opinione, ut quam diceret, se puniturum Parochum sibi subjectum, quem sciret, tali ægroto absolutionem negasse. Idem testatus est dictus Armacanus in Epistola data ad P. Coninch, die 6. Junii ann. 1624. cujus verum tenorem legere poteris apud Delugo, *lib. 7. de Sacramento Pœnit. sect. 4. num. 77. & 78.* Quid igitur, quod dicas, doctrinam Suaris ab Ecclesia fuisse damnatam: nam nec ipse tenuit, Sacramentum Pœnitentiæ perfici posse inter absentes, ut nullus extuis, ante Clementis decretum, nec decretum Clementis accipiendum esse divisivè pro ullo casu, quo ad absolutionem; nec pro omni, quo ad confessionem, sed tantùm pro casu S. Leonis, & Rituale Romani, in quo negari non potest, quin per nuntium, vel internuntium absenti Sacerdoti ægri stanti verba & signa aliaque ad desiderium, & votum confessionis pertinentia, significentur; licèt deinde absentem ægrum, vivum quidem, sed mentis impotem inveniat, atque absolvat: nihil aliud Suarez, in hunc casum dumtaxat, vel alium prorsus similem Clementis decreto comprehensum fuisse negabis; cur ergo dicis, damnatam fuisse illius doctrinam? cur falsò asseris, à Lugo dici meritò ac jure damnatam esse? cum nihil tale apud Lugo legatur; cur jurare audes, *eodem artic. 2. sect. 5.* ita sentire Theophilum? nimirum absentem validè absolvi posse; cum Theophilus differtè doceat, *cap. 2. suæ dissertationis*, post Clementis decretum *possibilem & tolerandam*, non esse, quis ergo te perjurii non insimulet? sed docet, inquies, ante Clementis decretum probabilem fuisse: sed an fortè decreto illo statuitur, ante probabilem non fuisse? saltem per locum extrinsecum, cùm scilicet pro ea starent DD. eximii, inter quos, Petr. de Tarentasia & Adrianus, qui deinde ad sacram Petri sedem evecti fuere; cur Suarii piissimo & sincerissimo Doctori fraudem & dolum ibidem affingis? atque adeo omnibus Jesuistis, quasi cuniculis actis, receptam in Ecclesia doctrinam subruere conati fuerint, atque adeò errorem in Ecclesiam, si fieri posset inducere? reponere possem cum fœnore; nunquid doctrina illa in Ecclesia recepta est, quæ multis Conciliorum decretis, & Sancti Leonis Decretali adstruitur, & in Rituali Romano à Paulo V. toti Ecclesiæ proponitur, & quo ad usum Sacramenti Pœnitentiæ præscribitur? quis amabò neget, doctrinam illam, nimirum de absolutione moribundi, in Ecclesiam receptam esse? eam tamen subruere conaris, cum paucis tui similibus, qui dicere non dubitarunt, Rituale Romanum tantæ non esse auctoritatis, diploma Pauli V. annexum, quo non modò approbatur, verùm etiam toti Ecclesiæ proponitur, subreptitium fuisse; item Rituale adulteratum, expuncta scilicet particula *non*; esse opus Doctoris privati, cui diploma Pontificium nihil ponderis addidit; ac deinde non præcelluisse serium & sufficiens Theologorum examen: ita Coquetius & Petrus Fay, quem tamen unum, inter tot, à te lectum esse, fateris pro hac controversia: ex hoc autem satis videre poteras, qua fide dignus sit, & quàm temerè in verbo illius, tot fabulosas calumnias Jesuitis adstruas. Cuncta hæc tamen publico decreto rejecta fuerunt, 2. Decembr. 1621. & statutum, servandum esse Rituale incontaminatum, in casu illo moribundi, addita declaratione, quæ ferebat, verum non esse, quod Rituale in hoc Clementis decreto adversetur. Ex quibus manifestum fit, quinam ii sint, qui per fraudes & cuniculos receptam in Ecclesia doctrinam subruere conantur. Facessat igitur virulenta illa calumniarum colluvies, quam Suari & Jesuitis *sect. 4.* aspergis, dum dicis, quod Suarez absolvi non possit, nisi duo Pontifices damnentur; absolutus tamen fuit, ac fecit satis Pontifici, qui mentem illius ac sensum probavit, expunctis dumtaxat paucis paginis, ne aliqui ex iis malè perceptis, quo ad loquendi modum, auctoris mentem aliò deflecterent, ut supra dictum est; quod Jesuitæ, conspiratione quadam, cujus fortè Suarez particeps erat, meditarentur, inducere in Ecclesiam frequentem usum Pœnitentiæ inter absentes; conspirarunt igitur Jesuitæ, atque adeo ipse Suarez in Ecclesiam; nisi proferas tabulas, calumniator audies, Petrus Fay attestatur, egregium sanè testem, nimirum anilium fabularum & impostarum architectum; ne dubites, hæc in nostra Historia suum locum jam habent, & ex authenticis actis & testimoniis, manifestæ falsitatis convincuntur. Rem sanè lepidam, nullus ex nostris sententiam illam defendit, Suarez & Henriquez oppositam docuerunt, illam quidem probabilem esse, nimirum ante Clementis decretum, primus ille negare ausus non est, per locum scilicet extrinsecum, ab auctoritate petitum, pro qua tà multi & illustres auctores steterant, Emmanuël Sà retulit potiùs, quàm adstruxit; nullus igitur ex nostris

illam ex professo defendit ; ex tuis tamen quàmplurimi ut Paludanus, Petrus de Tarentasia, Rainerius, S. Antoninus, auctor Margaritæ Confessorum, Turrecremata, Sylvester, Fumus, Tabiena , Petrus Soto, M. Penna apud Henriquez , quos citarunt distinctissimè, Henriquez, Suarez, Lugo, Tannerus, &c. cur ergo nobis illam attribuis, cur tuis subducis: Hic certè tritum illud satis quadrat, *Clodius accusat Mœchos, &c.* Subrides, Pithanophile , quia fortè longiùs excurro; ignosce quæso; non jam tecum, sed cum Barone isto mihi videbar agere , sed quæso colloquium nostrum repetamus.

22. PITHANOPH. Rem sanè acu tetigisti; sed meo judicio præstat , turpissimam illam fabularum & calumniarum colluviem omittere , præsertim cum diu versari non possit, nisi fœteat, nec ulla spongia exugi valeat; quare discutiamus tantulum mirabile Baronis ratiocinium. In primis, inquit, *sect.* 4. *art.* 1. §. 3. observabant summi Pontifices interpretationem Suaris, & confessionem Epistolarem esse partem illius integr: Sacramenti, quod Doctores Societatis scriptis privatis & publicis, & ipso etiam usu, quamvis occulto, defendebant ut validum & licitum; ergo pars illa confessionis epistolaris quam certam volebat Suarez, inter tutas & licitas reponebat, hoc verò apertè damnant Pontifices , materiam nimirum controversam, & ad summum speculativè probabilem; loco certæ, & practicè tutæ reponi: quid ad ista responsurus esset Theophilus, si viveret, nescio. Mirari profectò satis non possum, qui fieri possit , ut vir iste, qui Theologiæ restaurator audire vult, ita ratiocinetur , ut non modò antecedens & consequens manifesta falsitate laborent, sed absurda quæpiam & absona intermisceantur. Primò absurdum est, ut mitissimè loquar, quod dicit, interpretationem Suaris esse partem Sacramenti, quo, quid absurdius dici possit, non video; falsissimum verò est , Sacramentum illud à vestris inter absentes administratum, ut validum & licitum ipso usu defensum fuisse ; palmaris calumnia est Barone digna: falsum etiam ; hoc observatum fuisse à Pontificibus: egregium sanè antecedens, quod tribus membris constat , quorum primum absurdum est, & alia duo falsissima. Venio ad consequens: ergo , inquit, pars illa integri Sacramenti, nimirum inter ablentes , quam certam volebat Suarez, reponebat inter tutas & licitas; quæ amabò consequentia? observabant Pontifices esse partem integri Sacramenti, ergo pars illa reponebat Suarez inter tutas & licitas; Petrus ambulat, ergo Joannes currit; quid amabo ineptius? deinde quæ constructio Grammatica, *Suarez pars illa reponebat* : deinde quid tandem illud, inter tutas & licitas? quid amabo subaudiri potest? falsum denique est , confessionem illam, moribundi scilicet, nam in hoc tantùm casu loquitur à Suarez, certam adstrui, sed tantùm probabilem & dubiam, idem imponit Suari pagina proximè antecedenti & pasim alibi. Nihil affingo, Antime, en librum, en locum, lege.

23. ANTIM. Jurare possum, nihil unquam absurdius à me oculis lustratum fuisse; nescit omnino, quid dicat, & sibi velit; ardentissimum illud , quo flagrat in Suarem nostrum & Jesuitas omnes odium , ita in eo rationis lumen extinxit , ut cum maximè ratiocinari se credi, & Theophilo insultat, jactatque argumentum illud indissolubile, miserè meptiat. Pergit tamen, ut video, miserabiliùs, cum tamen evidens argumentum appellet ; vult enim à Thomistis confessionem illam moribundi, id est, pateefactum illud confitendi votum, cum signis dolorum Confessario absenti, per internuntium, vel serius advenienti significatum, quæ reverà, si Confessarius adfuisset, absque ulla controversia, materia sufficiens haberetur, vult unquam confessionem illam , in casu sancti Leonis & Ritualis Romani comprehensam atque descriptam , à Thomistis reponi sub quarto genere materiæ nullius, aut certè dubiæ : nam ipse distinxerat prius §. 1. quatuor genera materiæ Sacramenti, certæ nimirum & licitæ; certæ & illicitæ; dubiæ, seu probabilis; nullius denique , seu prohibitæ. Hic homo rem hanc non capit, malim quippe hoc ignorantiæ & insciticæ , quàm malitiæ tribuere ; nam primò confundit materiam nullam cum prohibita; nempe dubia & probabilis , est etiam prohibita extra casum necessitatis. Secundò non est duplex materiæ certæ genus, sed unum , cujus tamen usus potest esse licitus, vel illicitus , pro diversis circumstantiis. Tertiò reponit hoc loco, sub quarto genere, dictam confessionem moribundi, & sibi contradicit: nam primùm dixerat, quartum genus esse materiæ nullius; hìc verò sub quarto genere , materiam nullam, aut dubiam collocat. Quartò denique ineptè assignat genus materiæ nullius, quod plusquam ridiculum est; monstrosum profectò genus materiæ, quod nullam materiam complectitur; uti genus viventis, quod vivens non sit: apage istas nugas, facilè poterat tritis aliorum vestigiis insistere, ac duplex genus materiæ in re Sacramentaria distinguere , certæ nimirum & probabilis: hæc adhiberi non debet extra casum necessitatis; sed latere voluit sub iis verborum ambagibus, ut argumentum à Rituali Romano petitum eluderet. Quæro enim, an concedat, in eo casu moribundum absolvendum esse ; si concedit, dat manus , & nobiscum sentit , atque adeò dictam confessionem materiam probabilem esse, fatetur ; nemo enim absolvendus est unquam, nisi saltem materia probabilis intercedat: si verò negat, uti reverà cum suo Petro Fay aliisque negare videtur, Rituale Romanum non admittit, ac proinde ab errore immunis non est, atque adeò ipse, non vero Theophilus Pontificibus sese opponit: sed jam ad argumentum illud veniamus , quo tota controversia , inquit, dirimitur. Sacramentum Pœnitentiæ nullum est, cui desit aliqua pars essentialis ; in hoc autem casu nimirum sancti Leonis & Ritualis deest confessio , quæ est pars essentialis: nam voluntas confessionis non est confessio , nec contritionis voluntas est contritio. Et hoc argumentum validum vocat? quasi verò non adsit ea confessio , quæ sit materia probabilis & dubia, ac proinde in casu necessitatis adhibenda; quasi verò sit tantùm voluntas confessionis & contritionis; cum signa exteriora dictæ voluntatis & contritionis adsint, quæ si adesset Confessarius , quando eduntur à moribundo, certam omnino facerent materiam; unde patet, quàm strenuè causam suam bonus iste agat, dum probat , moribundum absolvi non posse à præsente Confessario , qui dicta moribundi verba & signa præsens excepit , quod certè in controversiam nunquam cecidit , neque huc pertinet, ut perspicuum est, sed illud dumtaxat, utrùm signa illa, absente Sacerdote, ab ægro edita , acdeinde eidem Sacerdoti renunciata, sint materia probabilis , seu confessio sufficiens , ut deinde Confessarius advenens moribundum illum , viventem adhuc, sed mentis impotem absolvere possit ac debeat. Hic demum exclamat, timendum esse, ne hujusmodi distinctionibus falsum & illicitum Sacramentum administretur: sed profectò licitum est, & probabiliter verum, quod juxta sacros ritus in Rituali

tuali Romano præscriptos administratur, nec aliud Viennenses nostri docuerunt; imò in hoc casu illud committere, illicitum & inhumanum, atque adeò pa-rem catholicum, sacris legibus, in ritu Sacramen-torum, per inveteratam pervicaciam obsistere. Cæ-terum Suarez, Theophilus, aliique ex nostris, nihil aliud volunt, nisi sancti Leonis Decretalem & Ri-tuale Romanum, quo ad absolutionem moribundi accuratè servari, quod nemo non suspectus facien-dum esse negaverit; & signa illa, quibus tum volun-tas consitendi, tum interna contritio expromun-tur, quæ sufficerent ad legitimam absolutionem, si præsens Confessarius illa excepisset, sufficere proba-biliter, absenti Confessario renunciata, ut deinde præsens moribundum absolvat; nihil aliud, quo ad hanc controversiam diximus, aut dicemus, unquam, quidquam Baro cum Petro Fay, Coquetio, & pau-cis aliis negat; utra pars melius sentiat, æqui & Ca-tholici censores judicent. Non dicimus tamen, di-ctum moribundi confessionem certam materiam esse divini Sacramenti, sed probabilem tantùm, ac proin-de extra casum necessitatis, minimè adhibendam; se-cus verò urgente necessitate, ut diximus; quod cer-te non facit, quin certo tutus sit illius usus in eo ca-su, attamen lege, ut æger pristino statui restitutus, peccata sua directè clavibus subiiciat. In hoc autem Baro semper hallucinatur, quod usum materiæ pro-babilis ab eadem minimè distinguat, illum nempe, in dicto casu, certò tutum esse constat, hanc verò nun-quam certam, sed probabilem; at verò extra casum necessitatis, usum illum nec tutum, nec probabi-lem esse: ex quibus omnia Baronis, quamvis alio-quin ratiocinia ratiocinia corrumpunt; nec rem istam bonus ille Theologiæ Reformator capere videtur; licet enim sit materia probabilis tantùm; non tamen propterea illorum, ut ait, Ecclesia Theologis relin-quit disputare, an sit adhibenda; cum in casu ne-cessitatis, negari non possit, adhibendam esse, nec illos, adhibendam extra casum necessitatis; nec eum, an sit materia probabilis, nec enim Ecclesia tuncve posset, ut in casu necessitatis adhibeatur; ante omnes concedere debent esse probabilem; quod cum Baro cum suis neget, nimirum, ægrum illum absolvendum esse, quamvis alioquin cum taci-ta conditione, & ea lege, ut si æger convalescat, pec-cata directe clavibus subiiciat, viderit Baro, quam rationem suorumque causam defendat. Nihil aliud Theophili dissertatio, nihil aliud Suarez, nihil alii omnino; hic verò cum suis, Petro Fay, Coque-tio, Nugno, & quibusdam aliis, apertè negat; quam-vis quin variis verborum involucris suam illam mentem & decreto Ecclesiæ contrariam senten-tiam involvat; reliqua autem quæ sunt ejusdem ge-neris, nimirum falsa, ridicula & absurda, frustra re-fellam, ne scilicet libelli refutatio in tomum vastæ molis excrescat: dico sèriò, nullam esse paginam, imò nullam fere lineam à justa censura immunem: tantus, quæ tumultuosè subnectit, *art.* 2. mani-festè colligitur, ita illum sentire, ut velit cum Soto, Cano & aliis, moribundum illum absolvendum non esse, cum desideretur confessio, quæ pars essentia-lis est, nulla enim necessitas postulat, Sacramentum sine materia perfici. Hinc canones & decreta-lem Leonis de absolutione à censuris intelligit, non vero de Sacramentali, nec de judiciaria, sed de de-precatione, & hic falsat impune locum D. Thom. 3. part. 84. *art.* 3. *ad* 2. qui cum sibi objecisset Leo-nis verba, *ex Epist.* 91. *ad Theodorum* (illa est in qua casum moribundi definit) *indulgentia Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum nequit obtineri*, ita respondet, ut solemnem formam, *ego te absolvo*, de-sendat, *verbum Leonis intelligendum est, quantum ad deprecationem, quæ præmittitur absolutioni, non autem removet, seu renuit, quin Sacerdotes ab-solvant*: Sic autem hunc textum Doctoris Angè-lici, charactere italico exscribit, *Leonis verba intel-ligenda sunt de deprecatione, quæ præmittitur absolutioni, sive sit Sacramentalis à peccato, sive Eccle-siastica à censuris; non autem renuit Leo Papa, quin Sacerdos absolvat, id est, quin habeat potestatem ab-solvendi judicio Sacramentali, vel Ecclesiastico.* Detrectas mihi fidem Pithanophile, aperi quæso li-brum & lege.

24. PITHANOPH. Totus quantus est hic Homo ex commentis, calumniis, fabulis & auctorum de-pravationibus compactus est; at si Doctori Ange-lico non parcit, quomodò aliis parcet? certè in fla-granti, si aliàs quispiam: quasi verò S. Doctor hoc loco non agat de absolutione Sacramentali, aut alte-rius à censuris meminerit. Sed pergit egregiè Ba-ro; retulit Theophilus ex eadem Leonis Epistola, eum, qui absque absolutione obiit, post mortem absolvi non posse; negat Baro hæc à S. Leone dicta fuisse: *Totam*, inquit, *Leonis Epistolam decurri, nec legi, quod ex eo refert.* Disertè tamen ibidem hæc habet Leo his verbis: *Si autem aliquis eorum, &c. quocumque interceptus obstaculo, à tempore indulgentiæ præsentis exciderit, & prisquam ad constituta re-media perveniat, temporalem vitam humanæ condi-tione finierit, quod manens in corpore non receperit, consequi exutus carne non poterit.* Hæc tamen non legit Baro, ô fidem Baronianam: voluisset item, ut verba illorum canonum Theophilus recitasset, in quibus declaratur, absolutionem à censura post mortem ab Ecclesia obtineri posse; citaverat, *c. a nobis 2. & c. sacris, de sententia excommunicationis*; in illo enim Innocentius III. disertè respondet, excom-municato defuncto absolutionis beneficium impen-dendum esse, modò ante mortem pœnitentiæ signa edidisset; idem prorsus *c. sacris*, constituit, hæc faci-lè, vel aperto decretalium codice legere potuit; cum autem, ut ibidem fatetur, inde totum victoriæ mo-mentum pendeat, jam profectò negare non potest, quin Leo de absolutione Sacramentali intelligendus sit, non de absolutione à censuris; nimirum si de hac, post mortem concedi posset, quod tamen de sua Leo disertè negavit. Sed mittamus quæso, tot ac tanta repugnantia, quæ à Barone adstruuntur; vult enim, & non vult, absolvendum esse moribundum illum, & sibi centies in hoc contradicit; si enim vult, cur oppositum defendit? quod à Coquetio, Petro Fay, Nugno, &c. adstruitur; si non vult, cur dicit suam mentem esse, ut absolvatur; accusat de-nique §. 2. Theophilum impostura, P. Cosmæ Mo-relles ab eo afflictæ, quem Theophilus, licentia plus-quam Poëtica, dicit, corrupisse Divi Thomæ locum, *in 1. d. 44. quæst. unic art. 3. ad 3.* legi, inquit Baro, totam illam distinctionem, & nihil tale invenio, equidem typi mendum fuit, nam Theophilus haud dubiè scripserat, *in 1. d. 44.* sed per errorem typi fe-runt 42. Baro tamen, qui legit, *dist.* 42. dissimulat tantùm non proximè sequentem; in qua, *citato loco*, hæc lego, *talis fuit puritas Beatæ Virginis, quæ pec-cato originali & actuali immunis fuit.* Idque juxta editionem Romanam, jussu Pii V. factam; quem deinde textum in editione Antverpiensi, ann. 1613. dictus P. Morelles ita falsavit, ut negatione inserta, dixerit, *non fuisse immunem*: impostor igitur, ut ait

Baro,

Baro, Theophilus non est; locum petiit, *cedo locum*, inquit, *D. Thomæ*; protuli, ni fallor; unde hîc etiam mendax & impostor Baro, dum veracem alium impostura insimulat. Quid faceres Homini à veritate ita alieno & mendaciis innutrito, ut vix ab illa nota lineam unam, seu versum unum immunem invenias.

25. ANTIM. Mitte quæso, si enim singula persequi volueris, nunquam feceris finem; Doctori Angelico textum illum affingit, quem tamen apud eum non legimus; jurat Gravinæ à Theophilo affictum fuisse, quod tamen apud Gravinam legimus: Gravinam & Morelles æquè insontes appellat, rectè habemus fatentem Reum, igitur & æquè sontes; Pozam contumacem appellat, palmare profectò mendacium, concilio, judicio, & gehennæ dignum, & hic Theologiæ moralis restaurator est, corruptorem potiùs sanè dixerim; sed quid tamdiu versamus has fœces? vix enim fœculentiorem scriptorem invenies; illud tamen unum minimè omittam, quod Pozam rebellem & contumacem Apostatam vocat, quem vult esse illum, quem Gravina tacito nomine perstrinxit, & Marc. Antonium de Dominis, Jesuitam Apostatam esse dicit; ab hoc ultimo incipio: nunquam fuit Marcus-Antonius Societatis professus, sed dimissus ab ea, solutusque votis simplicibus fuerat, longè antequam, non modò Apostata esset, verùm etiam ad sacras infulas Spalatrensis Ecclesiæ assumeretur; Apostata igitur Jesuita non fuit, ut ait Baro, reponere possem, ut soleo dicere, cum fœnore, sed abstineo; quod Joan. Baptist. Pozam Gravina perstringat, vix crediderim, quia Poza librum suum anno tantùm 1627. typis mandavit, & sequentibus duntaxat confixus est, cum tamen Gravina ante opus suum de præscriptionibus ediderit; quod verò Baro Pozam rebellem & contumacem Apostatam appellet, refutatione non indiget; habuit Baro quem imitaretur, Xantem scilicet Marialem: Pozam certè à censuris contra ejus libros latis vindicandum non suscipio; sat scio, qua veneratione S. Congregationum decreta, ab omnibus quidem Catholicis, sed à me præsertim habenda sint; dico tamen, his duobus standum fuisse decretis editis; dicant, quantumlibet, libros à Poza editos confixos fuisse, in hoc ultro dabimus manus; at quod Marialez Diabolum & alterum Luciferum, Baro verò rebellem & contumacem Apostatam; convitia profecto sunt auctoribus Christianis indigna, quæ ubi referuntur, abundè sanè refutantur. Mentitur autem Baro, cum dicit, hæc à Theophilo Gravinæ afficta fuisse; hæc apud Gravinam leguntur loco citato; negat Baro, & jurat, sed jurabis, scio, te fallere posse Deos; at si Theophilo fidem detrectet, & Joanni-Antonio Sauræ, sanctæ Inquisitionis Toletanæ Commissario, qui eadem refert, oculis nostris minimè imponet, qui hæc apud Gravinam legerunt, qui revera de Congregationibus Romanis in genere loquitur, ac proinde de omnibus; at dici nullam omnino Congregationem Romanam, in quibuslibet decretis, falli posse; & certa illa infallibilitate pollere, non ridiculum modò, verùm etiam erroneum dictu est. Sed bonus sum, qui hæc seriò dicta esse ab hujusmodi hominibus, qui Curios simulant, ut jam *suprà* vidimus, quam malè sentiat hic homo de novis constitutionibus ac definitionibus Apostolicis. Ut ut sit, si fortè Novatores excipiam, nullum auctorem unquam legi, qui tam aperta fronte adstruat falsa, & vera inficietur, & quod magis mirere, in rebus notoriis.

26. PITHANOPH. Hæc omnino perspicua sunt ex iis, quæ tum à te, tum etiam à me supra commemorata fuere; sed his omissis, quid tibi videtur de iis, quæ adstruit de Catechismo Romano & Rituali, *sect. 4. art. ult.* multa enim, ni fallor, valde Heterochita defendit.

27. ANTIM. Hic homo sui semper similis est; vix paginam habet ab errore immunem, & vix lineam, seu versum ab aliquo nævo; imò sibi manifestè contradicit, adeò rerum istarum peritus est, aut saltem à se dictorum memor; Catechismum Romanum, ut vocant, non modò à Concilio Tridentino approbatum & confirmatum, verùm etiam à Sede Apostolica toti Ecclesiæ propositum fuisse dicit; ac proinde libris canonicis æquandum; fateor, decretum fuisse à Tridentino, ut componeretur Catechismus, qui Parochis usui esset; sed quod hic, vel alius à Concilio perfectus, approbatus & confirmatus fuerit, nullibi lego; sed hæc tantummodò cura Papæ relicta, fateor, aliquos deputatos fuisse ad id muneris exequendum à Pio IV. & inter cæteros Franciscum Forerium, Ordinis Prædicatorum, Lusitanum, quem Tridentino interfuisse, legimus in Historia Cardinalis Palavicini, imò & aliquando ejus votum de institutione Sacerdotum, novi Testamenti, à reliquis pessimè acceptum; volebat enim ex sola scriptura non haberi, ut referr idem Palavicinus, *lib. hist. 18. cap. 1. num. 3. 4. & 5.* Scio quoque, hanc curam æquè commissam fuisse à Pio IV. Leonardo Marino, Archiepiscopo Lancinensi, & Ægidio Foscarario, Episcopo Mutinensi, & omnia judicio Cardinalis Sirleti deinde commissa; ac tandem librum jussu & cum approbatione Pii V. promulgatum; sed quod inter libros Canonicos repositus fuerit, & omnia in eo contenta certa fide tenenda sint, nullibi lego, habeo quidem diploma Pontificium Pii V. datum, anno 1566. id est, 1. Pii quod incipit, *Pastoralis officio*, & libro in prima editione, eodem anno facta præmissum, sed in hoc Brevi, nihil prorsus habemus, quo libet adeò extollatur, & quod simplicem aliorum librorum approbationem superet; cum tantùm in gratiam Pauli Manutij, qui Latinè illum reddiderat, ejus impressioni, suis sumptibus fidelem & diligentem operam navaturus, omnibus aliis Pius prohibeat, neintra proximum quinquennium imprimere, aut alibi impressum vendere possint; nihil aliud, quo ad hos invenio: scio demum, in libro illo fidei nostræ dogmata contineri; quis hoc neget? sed cum præter illa, alia multa contineantur, nemo sanè dixerit, certa fide tenenda esse, & ab Ecclesia omnibus Christi fidelibus ut certa, tradita & proposita; de quo profectò nemo cordatus dubitet; summis Cardinalis Sirleti laudibus nihil sanè detractum velim; sed quod ipse omnia & singula in eo libro contenta, ut omnino certa approbat, nullibi lego; quamquam etiam si legerem, homo tamen fuit errori obnoxius, ut patet: non erat igitur, quod Baro prædeterminationi suæ Physicæ, ex dicto libro novum pondus addi posse, sibi persuadeat, primò enim dictæ prædeterminationis auctor libri non meminit; nimirum, *cap. 2. de primo articulo, num. 22.* sed tantùm hæc habet, *ea quæ moventur & agunt aliquid, intima virtute ad motum, atque actionem ita impellit, ut quamvis secundarum causarum efficientiam non impediat, præveniat tamen, cum ejus occultissima vis ad singula pertineat.* Secundò prævenit certè, imò præmovet atque excitat causas liberas, nemo enim gratiæ prævenientis & excitantis necessitatem negat,

quo

quo ad actiones supernaturales ; quo ad alias verò adjimus ultro concursum Dei paratum in actu primo & omnipotentiam per decretum applicatam; instrumentum liberum voluntatem minimè prædeterminet; hæc est autem occultissima vis ad singula penetrans & intima virtus: aliæ responsiones non deducuntur, hæc una sufficiat, nimirum nunquam ab Ecclesia Catechismum Romanum ita approbatum fuisse, ut prædeterminatio Physica ex eo statuatur.

28. PITHANOPH. Omittis unum, quod in mentem nunc mihi venit, nempe constitutionem Urbani VIII. anno 1633. die 22. mens. Februar. datam, quæ hic incipit, *Ex debito Pastoralis*, §. 6. in qua mandat Pontifex, ut Catholicæ religionis mysteria & planta ad doctrinæ unitatem & conformitatem reducantur, Infidelibus ad fidem conversis, nostri, tum Catechismum Romanum, tum doctrinam Christianam majorem & minorem Cardinalis Bellarmini, proponerent, utroque scilicet libro in vulgarium idiomata converso; unde constat, non admodum inæqualis utrumque conditionis visum fuisse. Et quam veritati consonum, quod ibidem Pontifex subjicit non dubitat, librum illum summam esse doctrinæ Apostolica traditione receptæ, & totius Scripturæ compendium, ac divinum opus, in quo scitu omnia credenda, agenda & speranda continentur. Sed jam ad Rituale Romanum veniamus, de quo Baro parum honorificè, dum illa omnia approbat, quæ Petrus Fay, Coquetius & alii de illo imponunt; nimirum, illam Bullam Pauli V. præfixam, qua scilicet librum approbat, & toti Ecclesiæ quoad ritus, ac præsertim Sacramentorum unum servandum proponit, per subreptionem extortam fuisse; librum, à peritis Theologis recognitum fuisse; irrepsisse mendum in articulo moribundi, nempe omissam particulam, *non*; abrogatum totum fuisse per decreta Pauli, contra interpretationem Suaris. Addit Baro, res dumtaxat facti in illo contineri, quæ scilicet minorem exigant certitudinem; unde in hoc, errorem obrepere posse, fatetur concedet: nescio, an Catholicus quispiam autem unquam scribendi licentiam sibi arrogarit, eodem prorsus jure, alias constitutiones, imò definitiones Conciliorum generalium reiicere quimquanè valeret; dicitur filius consubstantialem à Nicæno, Arianus quispiam dicet, omissam consubstantialem, *non*; statuit Ephesinum, unam esse in Christo personam, contra Nestorium, & duas naturas, Chalcedonense contra Eutychetem; eodem prorsus jure dicerent, eandem particulam additam fuisse, quod autem opus illud à doctis Theologis reprobatum non fuerit, & Pontifici per subreptionem hoc totum illud extortum, falsitatis manifestæ convictum: frustra autem Cardinales Sirletum, & Bellarminum inter se committit; quid enim ad rem? eandem auctoritatem Rituale à Sede Apostolica, postea à Cardinali Sanctorio acceperit: sed his omnibus, quæ Rituali à dictis Scriptoribus opponuntur, nullo cordato viro probandis; crassissimum Baronis errorem, inter cæteros, quos plena manu in hoc spargit, dissimulare non possum; dicit enim, in Rituali res dumtaxat facti describi atque prescribi, quod longè minorem certitudinem postulet: Quæ vero? Ecclesia in Rituali proponit omnibus Christi fidelibus formam & materiam Sacramentorum, ut in hoc casu moribundi, de quo agitur hic controversia, definit Ecclesia, dicta signa ab eo Sacramentum Pœnitentiæ petente edita, sufficientem esse materiam Sacramenti, probabilem scilicet, ac proinde à Sacerdote vocato absolvendum esse; hoc, inquit Baro, est tantùm probabile, atque adeò errare in hoc potuit Ecclesia; itane inquam in declaratione materiæ probabilis Sacramenti? anceps profectò hæreo, utrùm ignorantiæ, an verò malitiæ, an vero utrique hoc tribuendum sit; & sanè miror, hoc Baronem ignorasse, aut saltem, quod alius piè crederet, dissimulasse; nemo unquam dixit, ab Ecclesia definitum fuisse in Rituali, qualemcumque illam moribundi confessionem certam materiam esse; nemo etiam dixit, certa fide tenendum esse, quod sit materia certa; sed cum Ecclesia mandet, illum absolvi, inde necessariò consequitur, cum absolutio Sacramentalis sine aliqua confessione stare non possit, declarari ab Ecclesia aliqualem confessionem intercedere, id est, aliquam materiam, in quam cadat forma, vel absolutio; non certam, ut jam dictum est, alioquin in quolibet alio casu valeret, igitur probabilem. Neque hæc probabiliter dumtaxat à me dici velim, sed ita prorsus adstrui, ut à nullo Catholico in dubium revocari possint; errasse igitur in hoc Ecclesiam, citra crassum errorem, dici non potest, viderint ii, ad quos attinet.

29. ANTIM. Hinc etiam quæso videas, quam bellè hic homo ratiocinetur, fatetur enim, mandari ab Ecclesia in dicto casu moribundum absolvi, quod tamen, inquit, neutri parti Theologorum super hoc inter se dissertantium obest; nec mens fuit Pontificis, præjudicare privatis sententiis Scholasticorum, puta Coquetii, Petri Fay, Baronis, &c. Hic homo, ut video nos habet pro cucurbitis, aut saltem ipse cucurbita est; quodnam est controversiæ caput? illud sanè quod nos dicamus, moribundum illum in dicto casu absolvendum esse, ac proinde qualemcumque illam confessionem esse materiam probabilem Sacramenti; nunquam enim, ut Baro nobis temerè imponit, certam esse diximus; illi verò absolvendum esse, negent, ac proinde confessionem illam nolint esse materiam probabilem. Hoc merum est hujus controversiæ caput, & verò nunquam Coquetius concesit, absolvendum esse; alioquin non erat, quod tantoperè de Rituali Romano laboraret, in quo nihil aliud habetur, nisi quod dictus moribundus absolvendus sit; si hoc ipsum Coquetius ultro daret, nihil erat, quod Rituale notaret, deprimeret, ac reiiceret: sed Baro, inquies, absolvendum esse, concedit; in hoc etiam sibi manifestè contradicit: si enim hoc dicit, ut revera dicit, nobiscum & cum ipso Theophilo, Suare & nostris omnibus sentit; suos igitur deserit, quos Theophilus ideo impugnavit, quod ii secus sentirent; at suos contra Theophilum defendit; manifestè igitur sibi contradicit; non certè hoc tantùm loco, sed toto passim opere, & vix paginam invenias, contradictione vacuam, illa tamen omnia convitiis, calumniis, invectionibus in Theophilum, & coacta simul & obscura quadam latinitate ita involvit, ut simplicioribus & imperitis facilè imponat: quod ad me spectat, nullum unquam auctorem legisse, memini, in quo plus audaciæ & minùs solidæ doctrinæ, docti ratiocinii, & bonæ fidei repererim. Ex dictis demum quivis facilè colliget, nihil à Barone contra Theophilum adductum fuisse, præter convitiorum & calumniarum plaustra, latinitate, seu potius insulsa quadam verbositate condita, multò minùs adversùs Suar. quamvis alioquin utrumque in Sedem Apostolicam armatum & injurium inducat, sed quæso pergamus.

30. PITHANOPH.

30. PITHANOPH. Significasti initio, penès te esse illorum convitiorum syllabum, vel indiculum, quæ Baro tum in hoc, tum in aliis suis libris adversus Theophilum evomuit; & si rectè memini sentiebas, refutari meliùs non posse, quàm si legentium oculis exponerentur.

31. ANTIM. Ita est, en tibi, non tamen tibi persuadeas, velim, cuncta in hoc indiculo, quem ut vides, *Onomasticon maledicentiæ* appello, contineri; hæc tantùm leviore manu & currentibus oculis delibavi optimè ratus, sentinam illam ab ullo exhauriri nō posse.

SYNOPSIS ALPHABETICA Convitiorum,

Quibus F. Baro Theophilum prosequitur:

Seu veriùs,

ONOMASTICON Maledicentiæ.

A.

Abominabilis.
Abominandus.
Absurdus.
Acerbus.
Actus cœco impetu.
Adversarius vilissimus.
Amarulentus.
Ambiguus de fide.
Amens.
Appetens vindictæ.
Arrogantissimus.
Asinus.
Atheus.
Atheo pejor.
Atrocissimus.
Audacissimus.
Auctor ridiculus.

B

Bajulus.
Bardus.
Bellua.
Bestia.
Blasphemus.

C

Caiphas malitiæ.
Callidus.
Calvino pejor.
Calumniator.
Canis latrans.
Canus ætate, judicio infans.
Cœcus.
Cœcutiens.
Comicus.
Comitiali cerebri morbo laborans.
Cornicerus.
Corvus.
Conspurcans Ecclesiam.
Contumax in Ecclesiam.
Contumeliosus.
Convitiator.
Corruptissimus affectu.
Corruptissimi judicii Homo.
Corruptor SS. Patrum.
Criticus.
Crudelis.

D

Dæmoniacus.
Datus in reprobum sensum.
Delirum caput.
Delirus senex.
Demens.
Dementatus.
Depontanus senex.
Deterrimus.
Diabolicus.
Dignus damnari ad bestias.
Dignus igne.
Dormitans.
Dux cœcorum.

E

Efferatus.
Effrænis.
Effrons.
Enormissimus.
Erasmi discipulus.
Erroneus.
Ethnico similis.
Excœcatus rabie.
Excrementum generis humani.
Execrandus.
Execrabilis.
Exlex.
Expers sensus communis.

F

Fabulosus.
Fœculentus.
Fœdus.
Fœtidus.
Falsarius.
Famosus.
Fatuus.
Ferocissimus.
Flagrans odio, invidia.
Fœcundus ineptiis & absurdis.
Fossoris filius.
Fraude plenus.
Fanaticus.
Fraudulentus.
Frontis perfrictæ.
Fur.
Furens.
Furibundus.
Furiosus.
Futilis.

G

Garriens.
Garrulus.
Genimen viperæ.
Gracculus.
Grassator.
Gratuito malus.

H.

Hæreticus.
Hærericorum imitator.
Helluo.
Histrio.
Homo animalis.
Homo cupediarum.
Homo nequam.
Homulus.
Homuncio.
Homunculus.
Horribilis.
Horridus.
Hostis bonorum omniū.
Hostis traditionis Ecclesiæ.

I

Ignarus.
Ignarissimus.
Ignorantissimus.
Imperitus.
Impiissimus.
Impius.
Implacabilis animo.
Impœnitens.
Impostor.
Impostorum maximus.
Impostorum pessimus.
Improbus.
Imprudens.
Impudentissimus Hæreticorum.
Incapax Theologiæ.
Indocilis.
Ineptissimus.
Ineptus.
Infamis.
Infrunitus.
Ingratus.
Inimicus Dei.
Iniquissimus.
Injuriosus.
Iracundus.
Insanus.
Insolens.
Insulsus.
Intolerabilis.
Invidus.
Inurbanus.
Irreverentissimus.
Judicii corruptissimi.
Judicii præposteri.

L

Latro.
Lividus.
Livore tabescens.
Locans dorsum.
Luciani discipulus.
Lupus.
Lusor.
Lutheri imitator.
Lutulentus.

M

Maledicentissimus.
Malevolus.
Malignus.
Malitia par Petro Suavi.
Malitiosus.
Malus.
Martyr vindictæ.
Mastix SS. Patrum.
Medea.
Memor injuriarum.
Mendax.
Mendacissimus.
Mentitor effrontissimus.
Mimus.
Miscens sacra profanis.
Momus.
Mordax.
Morio.
Morosus.
Mugiens.
Musca.
Mutilator SS. Patrum.

N

Nabuzardan.
Nefarius.
Nequam.
Nequissimus.
Novitatum profanarum auctor.
Noctua.
Nugator.

O

Obloquutor.
Obtrectator.
Osor veritatis.
Os impudentissimum.
Os lutulentum.
Os spurcissimum.
Otiosissimus hominum.

P

Parasitus.
Parricida.
Pecuina vir stoliditate.
Pecus maledicentissimum.
Petulans.
Pervicax.
Pertinax.
Pessimus.
Petulantissimus.
Pharisæus.
Phreneticus.
Plagiarius,

Præceps.
Præpropter.
Præpostrous.
Præpostrous.

R

Rabidus.
Rancore inveterato.
Rebellis.
Remotus à sensu communi.
Reprobus.
Reus.
Ridiculus.
Rudens.
Rudis.
Rusticus.
Rusticitate insuperabili.

S

Sacramentarius.
Sacrilegus.
Servus.
Sexagenarius.
Scandalosus.
Scandalous.
Sodalitius.
Scorpius.
Scriba.
Scurra.
Semipelagianus.
Seminator discordiarum

Servus nequam.
Sophista.
Sordidus.
Stolidum caput.
Stultus.
Stupidus.
Suspectus de hæresi.
Sycophanta.

T

Taurus mugiens.
Temerarius.
Tenebrosus.
Tigris.
Turbo.
Turpis.
Truncans loca SS. Patrum.
Truculentus.

V

Vecors.
Veneno turgens.
Vermiculus.
Vilissimus in re literaria.
Vindictæ tenacissimus.
Virulentus.
Ursos inter natus.

PITHANOPH. O egregios Baronianæ eloquentiæ & facundiæ fructus! quid certè ad maledicentiam addi possit, non video; sed nuda istorum confutio, plena refutatio est; hæc enim à veritate tam esse, tam notorium est, quàm splendere Solem in meridie, & apud cordatos viros nulli obsunt, nisi auctor suo, quem vivis & nativis coloribus depingit, tam fœda colluvies in chartam per stylum effluculento argumento est, quàm purus & limpidus fons ille sit, ex quo ille scaturit atque erupit: Missa ergo, reliqua hujus auctoris, quæ scilicet dilucidanda & refutanda colloquendo suscepimus, brevitatis prosequamur, *sect. 5. art. 1.* in juniores Theologos invehitur, quibus hanc opinionem attribuit, quod scilicet quæcumque probabilitas in qualibet materia fidei & morum, ab uno auctore conciliata pro certo extimat: sed, more suo, nullo citato loco, ac proinde per meram calumniam; quasi verò in materia fidei, quæ certitudinem, eamque summam poscat, sit satis, quælibet etiam minima probabilitas, deinde dixit, probabilitatem, sufficientem scilicet ab uno, id est, quolibet auctore conciliari; nisi forte gravis, doctus, prudens & pius, neque id sanè nisi ob gravationis momentum, aut si reliqui omnes refragantur, nullus verè Theologus illud admittat, unde innumera absurda, imò & blasphema consequuntur; communis est omnibus ferè adversariis istius hallucinatio, qui volunt, illud censendum probabile, quod alicui probabile esse videtur. Sed hæc mittamus, quæ in prioribus congressibus abunde opinor, discussimus: unum occurrit hoc loco, quod à te scisciton, nimirum, utrum hic locus ex Thophilo verè exscriptus sit, de quo valde dubito, quidem cùm Baronis fides mihi suspecta sit.

3. ANTIM. Ludimus operam, Pithanophile, si omnes hujus auctoris falsitates recensere velimus. Alter profectò Elenchus describendus esset, qui priorem illum non modò adæquaret, verùm etiam superaret; vix unum locum invenias ab hoc homine fideliter citatum, quod certè ex iis, quæ hucusque discussimus, tibi perspectum esse deberet; sed probemus etiam in isto. Attribuit Theophilo hæc verba Italicis descripta characteribus, & excerpta ex refutatione Gibeuffi, *part. 2. cap. 4. num. 7.* quem tamen omisit. *Scholastici posteriores super senes intellexerunt, & pleraque omnia rejicienda esse agnoverunt, quæ anteriores probaverant; primordia sanè incultiora esse tradit Tertullianus, & scite Ægidius in eandem rem, posteriores supra humeros priorum longiùs vident, sicut nanus, si supra humeros gigantis attollatur; itaque posteriores Theologi, ut facile est anteriorum inventis addere, perspexerunt, quæ prioribus istis probabantur, esse verè improbabilia:* cuncta quasi uno tenore à Theophilo tradita fuissent Baro descripsisse visus est; ex quibus si reverà res ita se haberet, quivis facilè deduceret D. Thomam, D. Bonaventuram, Alensem, Scotum, imò Ambrosium, Augustinum, & alios SS. Patres cuilibet recentiori, ex iis scilicet, qui scripserunt, verbi gratia, Pasqualigo, Sylvio, Amico, Serræ, &c. à Theophilo postpositos fuisse: res tamen aliter se habet: refutat eo loco Theophilus Durandi errorem à Ludovico de Dola recentiore denuò in lucem revocatum, quo immediatus Dei concursus ad actiones causæ secundæ negatur; cum autem ad quod ex antiquis Theologis, qui dictum errorem docere visi sunt, appellasset, nimirum Aureolum, Durandum, Scotellum, Pelbartum, Majorem, Benetum, Armacanum, Præpositivum, Altisiodorensem, Gregorium Ariminensem, &c. hæc subdit: *De priscis autem illis, quos scilicet appellavi, dicendum est, quod ex S. Bonaventura superiùs attigi,* per multam discussionem, dubitabilia reducuntur ad manifestationem, *affulgente posteris uberiore luce, deprehensam illius placiti falsitatem;* scitè Ægidius *in 2. d. 37. q. 1. art. 3. postquam retulisset quosdam antiquos Theologos, sustulisse influxum Dei, in actum positivum, malitiæ substratum subdit;* verùm posteriores (hæc sunt verba Ægidii, non Theophili,) existentes super humeros priorum, longiùs vident, quàm priores; nam si Nanus esset super humerum Gigantis, longiùs videret quàm Gigas: *Itaque,* pergit Theophilus, *posteriores Theologi, ut facile est inventis addere, &c.* ut suprà; tum insignem hunc locum Lirinensis describit, *etiam cælestis Philosophiæ dogmata, processu temporis, excurantur, limantur, poliuntur, lucemque, evidentiam & distinctionem accipiunt.* Item istum ex Gregorio: *Ecclesia super senes intellexit, & quantò mundus ad extremum ducitur, tantò nobis æternæ scientiæ aditus largiùs aperitur.* Ex quibus ad diluendum argumentum ab auctoritate priscorum illorum Theologorum petitum, in hunc modum concludit Theophilus: *Ita Scholastici posteriores super senes intellexerunt;* priscos nimirum illos, alludendo ad Gregorii dictum, *& pleraque omnino,* non *omnia*, ut fallat Baro, *rejicienda esse agnoverunt, quæ anteriores vel probarant, vel non improbabilia existimarant; primordia sanè semper incultiora esse,* tradit Tertullianus, *lib. de veland. virgin. cap. 1.* Quid quæso in hanc rem dici potuit prudentius, doctius, efficacius, & magis appositè? vides tamen, quomodo locum istum Theophili Baro detorqueat, mutet, falset, invertat, ex variis consuat, & Theophilo tribuat, quæ sunt Ægidii, & ad invidiam, omnibus antiquis applicet, quæ Theophilus de priscis tantùm illis scripserat: crede mihi, nullum ferè locum à

Barone citatum invenio, quem adulteratum, & in aliquo saltem falsatum esse non constet; & hæc Baro, saltem ut fatetur, ex Sinnichio; dignum certè patella operculum, à Pilato ad Herodem nos remittit; sed hic etiam à doctissimo illo, quem tu te scis, meisque amantissimo tandem refutabitur; interim mihi satis erit, Sinnichium illum in eamdem, cum Wendrockio, Barone, aliisque ejusdem furfuris hominibus, classem referre, quos certè vel appellasse, confutasse est.

34. Pithanoph. Ægerrimè ferunt, Wendrockius, Sinnichius, &c. hic Hibernus, ille Salisburgensis, Jansenistas appellari; quamquam per meram, ut arbitror, dissimulationem, cum apertè Jansenium colant, ejusque doctrinam sequantur, de Wendrockio notorium est, de Sinnichio etiam compertum, immo alter illorum fuit, quos Bajani, seu Jansenistæ Belgæ Romam miserunt, ut de Urbani Bulla certiores fierent; uti reverà certiores factos esse, constat, oblato iis judice Bullæ autographo; ipsi tamen, post reditum rem dissimularunt, & multa finxerunt, ut vel ipsorum Historicus refert; quotquot hominem noverunt, jurare possunt, Sinnichium Jansenianæ factionis hominem fuisse: Sed aliud est etiam expostulationis caput, quam Baro passim exaggerat contra Stubrockium, nimirum ab eo Wendrockium Hæreticum appellari, cum potiùs illius argumenta refutare debuisset.

35. Antim. Nihil sanè omisit Stubrockius in hoc genere, quod faciendum suscepisset, quidquid Baro blateret; nempe contra Wendrockium ita egit, ut vel illius argumenta disjecerit, aut saltem errores aperuerit; quòd autem errores illos non impugnarit, perperam & immeritò à Barone accusatur, illud enim satis est ad refutandum hominem, qui vivit in Ecclesia Catholica, & reliquis illius membris, exteriore quadam unione & communione conjunctus est; demus enim aliquem modò inter Catholicos dicere, aut scribere, Deiparam non esse Virginem; inde certè illum plenissimè confutares, si diceres, hanc hæresim esse, ac proinde Hæreticum censendum: sic enim contra errantes Catholicos, aut rectos Hæreticos scriptores Catholici semper egerunt; satis enim est, si vel indicentur, ut segregentur ab Ecclesia; secus verò contra apertos Hæreticos agendum est, quorum scilicet errores plenè confutandi: voluisset Baro, ut Stubrockius tractatus integros de Wendrockii erroribus; nimirum multa, eaque spissa volumina scripsisset; sed ut quid perditio hæc? cùm errores illi jam plenè refutati fuissent, nec Wendrochius novis argumentis pugnarit, istis enim hominibus solemne est, eandem semper molam versare, & crabem apponere; Wendrockius disputationem ad res morales diverterat, erroresque suos interseruit; errores adnotat Stubrockius, ut prodat hominem, damnatorum scilicet errorum defensorem; reliqua omnia, quæ ad errores non pertinent, breviter quidem, sed efficaciter refellit: quid quæso aliud in eo desiderares? nihil aliud optimi quique; Baro cum suis Wendrockium familiarem suum ab eo vapulare indoluit: ita suæ quisque factioni studet; nobis certè perhonorificum est, nullum à centum & viginti annis bellum Ecclesiæ indixisse, qui Societati nostræ simul una non intulerit; communes ferè sunt nobis & Ecclesiæ hostes, saltem nullus Ecclesiæ hostis, qui noster etiam hostis non sit.

36. Pithanoph. Sed reliqua cursim, juxta formam suscepti consilii, refellamus. Carpit Stubrockium passim, quod dixerit, aliud esse probabile, aliud videri probabile, eumque per ignorantiam invincibilem eximi culpæ, qui per errorem probabile, aut certum reputat, quod neque certum, neque probabile est.

37. Antim. Hæc suprà jam discussimus, cùm eadem mihi opponeret; nullus autem neget fieri posse, ut aliquis per ignorantiam invincibilem id probabile reputet, quod tamen re ipsa probabile non est; & expresse Aristoteles *lib.* 1. *Topic. cap.* 1. aliquid videri nonnullis probabile, quod tamen probabile non est. Præterea certum est, quamcumque ignorantiam invincibilem peccato eximere, quidquid per culpabilem & damnatum errorem, Wendrockius & socii garriant; sed quæso te, cum jam ea majori saltem ex parte discusserimus, quæ contra me, & Stubrockium scripsit, ex iis facilè habetur, quid de reliquis censendum sit; si enim omnia discutienda essent, nunquam reverà finis esset; quis enim hanc sentinam penitus exhauriat? imò mittere possumus illa, quæ contra Bellarmin. habet, quem alias jam fugillarat; vult enim auctorem illum celeberrimum debilioribus responsionibus, hæreticorum argumenta confirmasse, potiùs quàm infirmasse, & more suo, cùm unus ipse hoc dicat, alium tamen dicentem inducit: parum abest, quin facilè mihi persuadeam, ita Baronem sentire; cùm homines affectu potiùs, quàm sincera mente de rebus judicent: jam contra Bellarminum, Davila, Gravina, Santes Mariales, aliique pauci præluserant; eadem Baro denuò referre voluit, sed spernenda potiùs, & ignorantiæ, aut cæco affectui tribuenda, quàm refellenda; res ipsa per se loquitur, ut ajunt; debiliores sunt Bellarmini responsiones, inquit; sensérunt Hæretici, & inter Catholicos, doctissimi quique secus judicarunt; debuerat vel unam saltem indicare, sed abstinuit, ne statim manifesta falsitas appareret; quamquam vel ipsum Bellarmini nomen hujusmodi lemures fugat, & obstruit os loquentium iniqua.

38. Pithanoph. Revera ita est, ipsa calumnia Bellarmino afficta, germana est sui refutatio, & calumniatoris pœna, & ut Sol ipse suis radiis affusas nubes, seu nebulas dissipat, ita prorsus Bellarminus, Baronius, Perronius, seu Ecclesiæ Catholicæ Soles, scriptorum suorum gloria aspersas maledicentiæ tenebras ita penitus difflarunt hactenus, ut alio vindice stylo, & aliorum defensione iis opus non sit. Is profectò est Bellarminus, quidquid homines supra appellati garriant, is Baronius, quidquid Combefisius, aut alius quispiam fremat, etiam is, qui recentem Conciliorum summam edidit, *in 6. Synod.* cum de Honorio; is Perronius, quidquid Molinæus, & recentiores quidam sycophantæ obganniant, ut ab eorum maledicentia nihil prorsus timere possint, & quorum immortalis gloria, seu celeberrimum nomen nihil unquam pati valeat: facessat igitur Vincent. Baro, & finat maximum Bellarminum, magnum Suarem, doctum Delugo, eruditissimum Theophilum, Vasquem, Molinam, Lessium, & alios quàm plurimos ex vestris literatissimos auctores, quos certè vix eminus & procul salutare potest, ne dum ingenio & doctrinæ copia assequi; vereri deberet ut Magistros, si tamen ab iis discendo esset; sed quod hujusmodi hominibus satis solemne est, verbositate quadam & rancida latinitate obtineri à se putavit, saltem apud imperitos, ut vel inde aliquid illorum gloriæ detraheretur.

Antim

39. ANTIM. Non modò Societatis auctores, sed ipsamet Societatem universam; immò & S. Ignatium Patriarcham nostrum, ejusque Constitutiones, & libellum exercitiorum suggillat; sed hæc sæpiùs detestata; immò & Constitutionibus Apostolicis damnata, de quibus *paulo pòst, in 2. parte*, ad quam nobis remittendum est, ut eam saltem delibemus; cùm sic de prima dixisse satis esse videatur; quid enim juvat ad singula convitiorum, calumniarum, & falsitatum plaustra hærere? Baro ubique sui similis; totum igitur refutari non potest, nisi totus destruatur; verum uleus est, quod si prematur, pus tantum reddit; sed præter hæc, larga etiam manu errores spargit, nonnullos supra indicavimus, & breviter tetigimus; nulla pagina inoffenso pede decurri, nec ne spina quidpiam in auctore illo attrectari possit.

PITHANOPH. Librum tamen illum, paucis expunctis, emendari posse aliqui crediderunt, quod nescio, an tibi probetur.

40. ANTIM. Mihi certè probari non potest; si enim omnia menda expungantur, quid quæso reliqui? omnes hoc, etadantur convitia; restant calumniæ, imposturæ, falsimonia, mendacia, corrupta & adulterata auctorum loca, sed hæc quoque deleantur, litem maximam libri partem adæquent; restabunt errores sparsi passim liberali manu, & multa temerè, scandalosè, ac perperam dicta, suspecta item, & male sonantia, præsumptuosa etiam, ut ita loquar? quid enim magis præsumptuosum, quàm, istum hominem, hominem scilicet, qua doctrina instructum, qua prudentia & charitate pollentem, quo zelo, quo fine ductum, qua moderatione animi & styli temperatum, scribere, id consilii suscepisse, eamque gravissimam provinciam, cui vix centum viri, omni literatura instructi & exacti pares essent, ut Theologiam Moralem universam restauraret; Theologiam, inquam, tam à mille Theologis, Canonistis, Summistis compilatam, tot quæstionibus implicatam, tanta librorum vi auctam, integram certè multorum voluminum Bibliothecam, idque non perfunctoriè tantùm, sed ita, ut *quamlibet rem moralem explicaret*, ut eam habet in titulo, & quod mirêre magis, non grandi voluminum strue, sed duobus tomulis nudivo, ut vocant, iisque molis exiguæ; quid unquam magis præsumptuosum, vel audiri, vel excogitarique potuit? sed demus, hæc etiam expuncta fuisse, multum erronea, temeraria, scandalosa, præsumptuosa, restant pauca illius ratiocinia, sed omnia vitiosa: peccant enim vel in antecedente, vel in consequentia, vel ut plurimùm in utroque; cujus rei nonnulla specimina supra edidimus; his autem expunctis, quid quæso restat, merum nihil; unde haud abs re *suprà* diximus, refutari, vel emendari totum non posse, nisi totus destruatur.

41. PITHANOPH. Perperam igitur nonnulli crediderunt, librum illum paucis expunctis, emendari posse? semper una tantum litura emendandum: accedit, quod si pauca tantùm, ut ii volebant, expungantur, cum legem exceptio firmet, reliqua omnia, quæ vitiata manebunt, inde illibata & approbata restaturi; quod tamen verà injustum esset. Et verò mirari satis non possum, qui fieri potuerit, ut hic auctor multos laudatores nactus fuerit & defensores, qui tamen quantus quantus est, à capite ad calcem vitiis & tenebris scatet.

42. ANTIM. Hoc certè mirum mihi non accidit, Pithanophile; cogita quæso, & apud te reputa, contra quos libellus iste scriptus fuerit; inde quippe apud multos non parum commendationis nactus est; qui cùm ea, quæ ad mores pertinent, parum fortè, aut nihil curent, de Theologis tamen moralibus adeo soliciti esse videntur: quid multi post Petrum Molineum, in hac parte præstiterint, notorium esse, constat, quorum tamen parum interest, quid de moribus quisque sentiat.

43. PITHANOPH. Audivi Baronem istum grandi patrocinio fretum, hæc ausum esse; nullum enim dubium est, quin ab iis defensus & sustentatus fuerit, qui miseros Casuistas, seu probabilistas obtuere meditabantur.

44. ANTIM. Scio, scio, quid tibi velis, intelligenti pauca; si rem ille, ut par est, præstitisset, ac semotis convitiis & calumniis, erroribus & falsitatibus, nostras sententias refutasset, tolerandus utique mihi videretur; utinam omnes prophetent; sed quòd ita se gesserit, ut sola verbositate fretus, tot convitiis & impostoris condita, tum multis erroribus & auctorum corruptionibus fœdata, nullo ratiocinio firmo instructa, sed meris ludente paralogismis, Moralem Theologiam restaurare & doctissimos auctores, uti Atheos, Hæreticos & Soncinianis deteriores traducere voluerit, non modò non ferendus fuit, verùm etiam graviter & efficaciter, idque omni jure, refellendus.

PITHANOPH. Sed cur hucusque dilatum à te fuit? serior enim nonnemini fortè refutatio videbitur.

45. ANTIM. Sat profectò citò, si sat bene; desiderabam, ut alius quispiam hoc munere defungeretur; diu expectavi; cùm tempus suppeteret, & altum silentium esse viderem, hoc tandem consilium cœpi; accedit, quòd in meas manus venerunt libelli adversus Baronem editi à PP. Tamburino & Guimenio, in quibus se & sua quisque tuetur, & ab impostoris Baronis strenuè vindicat; alia quædam ejusdem ferè rationis penes me habebam; speravi demum, ac spero etiamnum, fore, ut PP. Ferrier, & Dechamps ad me sua contra Baronem mittant; à quo scilicet impugnati & lacessiti fuerunt; cuncta hæc, ne quid dissimulem, moverunt me, ut manum huic operi admoverem; accedit, quod ad tempus fallendum, cùm jam pristinæ vires restauratæ essent, ne otiosus Lugduni viverem, & cum unà mecum quædam adnotata, casu detulissem, ac tu ipse me invitasses, hunc Apologeticum componendum suscepi; cùm autem nonnulli Baronis librum satis commendarent, & unus præsertim elegantem sanè scriptionem, non evulgasset quidem, sed tantùm multis illius fecisset copiam; illam deinde cum in meas manus venisset, paulò prolixiore epistolâ refutandam suscepi; reticito tamen auctoris nomine; cùm autem hæc ad rem præsentem non parum faciat, eam tibi legendam esse duxi, accipe igitur, & lege sis.

* * *

IN VOTUM CUJUSDAM, DE prima parte Theologiæ Moralis, à Vincentio Barone editæ,

ANIMADVERSIO EPISTOLARIS

AD EVNDEM.

46. QUandoquidem pro Justitia & Veritate scribere, laudabile est, Vir Clarissime, quidquid ad utriusque defensionem, circa tuam scriptionem, seu Votum de Theologia Morali Vincentii Baronis, mihi scribendum occurret, pro tua humanitate, & amore utriusque, quo teneri te, nullus dubito, hîc obiter à me adnotari, per modum Christianæ animadversionis, æqui bonique consules: omissô inutili proœmio, statim initio, hujus authoris propositum esse statuis, *doctrinam Prosperi Fagnani defendere, quæ negat, probabilitatem, idoneam in moralibus humanarum actionum regulam esse, ab oppugnationibus Ioannis Caramuelis.* Hoc certè cum veritate minimè consentit; auctor enim, nimirum Vincent. Baro, quidlibet aliud agit, & vix unum & alterum Caramuelis assertum refellit; vix unum & alterum Fagnani argumentum confirmat: longè alium finem sibi proposuit, quem deinde gnavus & sedulus exequitur; nimirum auctores Societatis, eosque præcipuos, atque adeo universam Societatem in crimen vocare relaxatæ morum disciplinæ; quare Fagnani doctrinam merum obtentum puta. Deinde, quis unquam dixit, probabilitatem humanarum actionum, regulam esse? regula humanarum actionum ipsa lex est naturalis, divina, humana; ac proinde aliquid certum & fixum, non creperum & dubium, aliam profectò regulam non agnoscimus, sc. objectivam; præter formalem, quæ est recta ratio, seu rationis dictamen, quo hîc & nunc judicamus, ab actione nostra malum & turpitudinem abesse: Sed pergis.

47. *Tractatum*, inquis, *hujus materia ab ipsis principiis orditur, quæ sit natura probabilitatis; & quis ejus usus, copiosè exequitur; suscepto de industria certamine contra Theophilum, aliosque sententiæ laxioris auctores, duas opiniones exagitat; alteram Francisci Suaris de confessione & absolutione per literas; alteram de æquivocationibus*, &c. Utramque *luculenter & validè; tum suæ causæ cavet ab invidia, quam illi conciliare nituntur Adversarii, quod omnem probabilitatem ab usu actionis humanæ submoveat.* Quid quæso hæc ad propositum? quid tam luculenter exequitur? impugnat opiniones probabiles; sed quis jam mortalium illam probabilem esse dicit, quæ est de confessione per literas, dudum ab Ecclesia damnata; cur item ultro illi concedis, hanc esse opinionem Francisci Suaris? cùm tamen, ante illum, viginti saltem auctores, iique classici, ut vocant, majori ex parte Dominicani, eam docuerint, & Suares tantùm dicat, probabilem videri; nec enim ante judicium Ecclesiæ tam multos auctores, qui eam defenderant, damnare ausus est: sed longè aliud tuus Baro exequitur; cùm enim aliqui ex suis usum illum Ecclesiæ in Rituali Romano à Paulo V. per singulare diploma confirmato, de absolutione moribundi præscriptum impugnassent, & hic ferre non potuerit, à Jesuitis ea de causa impugnatos fuisse, novas tragœdias hîc excitat, mille falsitates jactat, & impostoras, præter convitiorum colluviem, Suari, aliisque, atque adeo toti Societati aspersam; & sic, ut ais, propositum suum *luculenter & validè exequitur*; immo prorsus oppositum; quis enim neget, opinionem illam longè probabiliorem & rutiorem esse, quæ Rituali Romano suffragatur, & docet, moribundum in eo casu absolvendum esse? quis neget, in Sacramentorum usu, formulis ac ritibus ab Ecclesia præscriptis, standum esse? hanc autem sententiam Baro cum paucis illis impugnat, & Rituale Romanum elevat, non defendit: igitur probabiliorem doctrinam, immo ne probabilem quidem; illius igitur propositum non esse assequutus. Quod verò pertinet ad æquivocationes, & mentis restrictiones, non jam probabile, sed omnino certum est, illas adhiberi posse, cum iis scilicet adjunctis, quæ à nostris auctoribus apponuntur; en tibi casum; ad Confessarium, apud quem peccata deponis, gravia, levia, perinde est, nonnemo procaciter accedit, & ab eo scisitatur, an hoc, vel illud peccatum ex te audierit; quid quæso prudentem Confessarium facturum putas? aperiet fortè? absit tam horrendum sacrilegium; silebit omnino? at qui tacet, consentire videtur; reponet, se teneri sigillo? ex hoc statim ille procax colliget, rem ita esse; quid igitur restat, nisi ut rotundè neget, tale peccatum à se auditum, cum hac mentis restrictione, ut aperiat: ita Franciscus Assisias piè respondit lictoribus ex eo quærentibus, utrum reus illac transisset, immissa manicæ manu, hac minimè transisse; quæ mera æquivocatio fuit in voce *hac*: itaque quotiescumque interrogati rem aliquam aperire non possunt, sine offensa, scandalo, periculo, recta ratio jubet, ut æquivocatione, vel restrictione mentis utantur.

48. Quomodo verò *suæ causæ* Baro *caveat*, non video; cùm ne quidem adstruat probabilia; quare non est, quod timeat, ne quis ab eo certa exigat; nec *aptè*, ut dicis, *explicat naturam probabilitatis*, quam ita confundit, ut juxta illum, idem sit probabile, quod improbabile, & verisimile; ac proinde æs inauratum, aurum esse, probabile sit, & hæresis, quæ petulanti hæretico verisimilis est, verè probabilis censeatur: sed quisquis naturam probabilitatis sic explicat, à vera probabilitatis notione longè aberrat, quæ præter veri similitudinem illam, grave rationis momentum postulat, ad persuadendum, quod si vel leve est, vel nullum, restat quidem verisimile, non tamen probabile. Unde non erat, quòd definitiones probabilitatis faciles atque receptas hic auctor rejiceret, quas vel non intellexit, vel à se non intelligi dissimulavit: omnes Theologi Morales & Scholastici hujusmodi probabilitatem aversantur, uti Baro illam definivit, quia in hoc sensu, quælibet hæresis, quamvis horrenda & impia, alicui verè probabilis esset, quia verisimilis: itaque non tam *strenuè* Baro se gessit, ut prædicas, nisi fortè illa convitiorum & calumniarum sanies, quibus chartas suas fœdavit, pro certis novæ hujus Theologiæ pronunciatis habeatur.

49. Deinde ad *summam illius doctrinæ* descendis, aisque, *ab eo res bifariam dividi nimirum in eas, quæ speculativæ sunt, sistuntque in veri cognitione, nullo inde ad mores ordinandos respectu*; & in his liberam, inquis, opinionum, etiam minùs probabilium potestatem relinquit; *& in eas, quæ pertinent ad mores, & incidit quæstio de servanda lege*, in quibus, illam dumtaxat, quæ stat pro lege, ac

ac proinde tutior est, permittit, modo opposita non sit longè probabilior ; nimirum *excessu notabili*, tum in re Sacramentorum, quæ sunt de necessitate medii, tum etiam in aliis, quæ sunt de necessitate præcepti, in quibus *ignorantia ad impuritatem* sufficiens est. Rem istam non eo, quo par erat, modo Baro explanavit; quare nimirum cuiquam non videatur, si tibi forte imposuit; primò inepta est illa eorum divisio, *in speculativas*, & eas, *quæ pertinent ad mores*; cùm multæ sint practicæ, quæ ad mores non pertinent, ut omnium artium objecta; & multæ speculativæ, quæ ad mores spectant, ut definitio & divisio virtutis, immo & demonstratio, qua virtutis aliqua proprietas demonstratur; ista, quia fere scholastica : illam porro de hac omitto, quia *stat pro lege*, nullam quæ sit contra legem opinionem admittit ; hæc nisi monstra sint, quid sit monstrum, non video; nemo enim, nisi amens sit, opinionem ullam probabilem reputat, quæ sit contra legem; immo ideo actio mala est, quia contra legem; falleris igitur cum Barone tuo, quòd à Probabilistis, ut vocas, actiones contra legem permitti asserant, nimirum probabili opinione fultas; toto cælo erras, vir clarissime, negamus enim, esse legem, pro illa actionibus, pro quibus stat verè probabilis opinio: exempli gratia; en tibi legem, *non occides*, si id fiat sui defensionem, alium quispiam occidat, contra legem esse non dicimus ; lex enim illa sic intelligitur, *non occides injustè*; alioquin lex ipsa esset injusta; quisquis autem vel auctoritate publica, legitima, vel privata ad sui defensionem, cum moderamine inculpatæ tutelæ, alium occidit, injustè non occidit: si porro dubium sit, an justa, vel injusta sit occisio, tanti profectò est, occidere hominem, ut gravissimum rationis momentum esse oporteat, quæ me persuadeat, actionem injustam non esse, longè gravius, quod persuadet oppositum; nullus prorsus Theologus secus sentiat; unde tota ruit Baronis, qui rem hanc non capit, sed prorsus confundit, tua, ratiocinatio; dixi, longe gravius oppositio, in quibus licet actionibus, quæ proximum privant re suæ magni momenti; secus verò in iis, quæ nullatenus damno fieri possunt; in quibus, modò gravissimarationis momentum suppetat, non leve quidem, sed grave, quod me ad prudentem assensum trahat, licet gravius sit ad oppositum, utor jure meo, nec teneor colligo, legem non esse; verbi gratia, ita fatear esse aliquis die jejunii, etiam culpa sua, & eo quod de industria peccavit ; certè dum sciens, & volens in eas angustias se conjecit ; non tamen præceptum jejunii, hominem in eo statu positum obligat; igitur in eo casu jejunare, non stat pro lege, ergo pro eo casu lex non est; si verò dubium sit, modò prudenter judicem, ex gravi scilicet motivo, puta ne futurum incommodum, si in eo statu jejunet, quamvis gravius sit in oppositum, ut prudenter dicere ac pronunciare possum, grave fore illud incommodum, ita prudenter dicere, pro eo casu, jejunium non esse: nec dicas, oppositum tutius esse; quia teneorà stante illo judicio prudenti, tutius est, eum illud alteri non imponere; nec enim teneor imponere obligationem alteri aliquid solvendi, nisi certus sim, illud ab eo deberi.

50. Quod verò addis de ignorantia, quam dicis *non omnem sufficere* in iis, quæ sunt de necessitate præcepti, secus verò in iis, quæ sunt de necessitate medii: rem, alioquin clarissimam? confundis, nempe intelligis ignorantiam illam, quam invincibilem vocant, quæ certè non modò eximit pœnæ, sed culpæ ; non modò in iis, quæ sunt de necessitate præcepti, verùm etiam in iis, quæ sunt de necessitate medii; quisquis enim ignorantia invincibili laborat, culpæ eximitur, sive in susceptione Sacramenti, sive in quolibet alio; equidem si quid desit ad substantiam Sacramenti pertinens, ignorantia Sacramenti non supplet effectum; illud tamen non imputatur ad culpam, si dicta ignorantia invincibilis est. Hæc igitur ad rem probabilitatis nihil facit, nec ullus Theologus dixerit unquam, opinionem probabilem esse, ut materia, vel forma probabilis Sacramenti ab eo adhiberi queat, cui certa suppetat; Sed bonus iste Baro, cum multis aliis, qui rem hanc non capiunt, materiam, aut formam probabilem Sacramenti, medicamentum probabile, jus probabile alterius partis, ab opinione probabili non distinguunt: illud etiam, quod dicis, de minùs tuta, non facit ad rem, quia quisquis cum recto dictamine rationis operatur, tutò operatur ; quod reverà dictamen, seu judicium practicum, certum ex opinione merè probabili sequitur ; quid autem magè tutum esse queat, quam si certò peccatum excludatur?

51. In eo, quod Suar. & Theophilum inter laxiorum opinionum auctores numerat, suffragari non debueras; centenas, imò millenas in re morali sententias facilè appellare possem, in quibus Suares nimiam antiquorum, Summistarum præsertim, laxitatem castigavit: quod ad Theophilum spectat, quam sit austerus & severus, te minimè latere potuit; utpote qui aliquot illius libros evolveris; quantum Ecclesiasticorum, erga res terrenas, affectum, in eo libro, cui titulus, *mala de bonis Ecclesiæ malè captatis*, &c. Quantùm Regularium ignaviam, avaritiam, ambitionem, invidiam, aliaque hujusmodi exagitet, in variis opusculis, non est profectò quod dicam, cùm res per seipsa pateat: quod demum illam esse dicis, cum Barone tuo tutiorem sententiam, quæ *stat pro lege*, ac proinde necessariò tenendam, tibi dare non possum ; immo hanc Baronis, & tuam assertionem periculosam, ac proinde parum tutam esse demonstro; demus enim, tenendam esse, & quemlibet, etiam si gravissimis rationibus ductus, judicet, in hoc, vel illo casu, legem non obligare, non tamen absque aliqua, levi saltem formidine, cùm res omnino certa non sit, demus, inquam, teneri vestra illa sententia; quid faciet miser in hac perplexitate? in qua proprio judicio, quamvis alioqui gravissimis rationibus fulto repugnare cogitur; centies profectò & millies, hoc errore ductus, sic enim appellare liceat, ille peccabit; fieri enim non potest, ut secum ipse, & cum sua ratione pugnet semper, & vitam degat in tanto rigore: violentum enim diu non durat ; ex quo certè copiosa noxarum seges pullulabit; igitur de sua salute parum tutus est. Præterea, si res attentè consideretur, sæpe accidet, ut duæ leges sibi invicem opponantur; fit enim lex jejunii, qua fortè aliquem, etiam cum gravi sanitatis detrimento teneri, dices; quia licet eum non teneri, gravissima rationum momenta persuadeant, pro lege tamen, cùm res certa non sit, omnino standum est ; sed quid, si huic aliam, naturæ scilicet legem opponat, qua homo teneatur propriæ saluti & vitæ consulere ; quid tandem miserum illum inter illas duas leges colluctantem facturum esse putabis? mille hujusmodi exempla suggerere possem, ex quibus perspicuum sit, quàm multos in manifestum salutis discrimen illa Baronis opinio conjiciat; unde liquidò constat, minùs, seu parum tutam esse: ac proinde etiam juxta Baronis mentem ablegandam, præ-

terquam quòd illa opinio nõ minùs probabilis modò, verùm etiam improbabilis est, cùm illi opposita certa sit, ut jam aliqui demonstrarunt, quorum demonstrationes Baro tuus, vel non percepit, vel percipere noluit : inde verò rigidos ac severos Theologos à mollioribus distinguimus; nec enim ideo illi severi dicuntur, quòd illam Baronis sententiam teneant; absit, ut hoc iis imputemus; sed quòd aliquas opiniones, ut verè probabiles non admittant, easque ab usu & praxi removeant, quas alii paulò molliores suo calculo probant. Poterat quidem Baro ita se gerere, exemplo Comitoli, & aliorum, argumentis pugnare, non convitiis, ac referre fideliter illorum auctorum sententias, quas refutandas suscepit, non verò affingere, & imponere auctoribus, per intolerabilem calumniam : at regulam illam suam universè adstruere non debuit, quæ secum ipsa pugnat, & probabilis non est; frustra autem verba & phrases multiplicat; nam semper diximus, æternumque dicemus, opinionem verè probabilem legi minimè opponi, eamque tutissimam esse, cùm ne minimum quidem peccandi periculum relinquat: si hæc Baro ponderasset, & tu ipse percepisses, non adeò facilè contra Probabilistas pronunciasses; frustrà enim disputatur, utrùm opinio verè probabilis sit tuta & secura; quod non jam probabile, at certum esse demonstramus; quamquam prudenter disputari possit, utrùm hæc aut illa opinio, verè probabilis censenda sit.

52. Addis præterea, dixisse aliquos, ex tanto rigore, *Dei præcepta impossibilia reddi, quæ est Calvinistarum hæresis; sed hanc invidiam*, inquis, *à se auctor, & à Fagnano operosè conatur amoliri, & longè fœdiorem in adversam partem transfert*, nimiam scilicet peccandi licentiam, liberius in Dei legem arbitrium, disciplinam omnem solutam, & stratam ad Atheismum viam; quamquam, inquis, *non malam Caramuelis voluntatem, sed mentis errorem reprehendit* : quòd Baronis sententia legem interdum impossibilem reddat, ex dictis hucusque manifestum est; cùm fieri moraliter non possit, ut in prædicto legum oppositarum conflictu homines, quibus gravissimis rationum momentis persuasum est, non teneri se, aliquid facere, vel omittere, ob speculativum dubium levioris momenti, quo teneri se, non judicant quidem, sed formidant, in eam partem semper inclinent : demus enim, aliquando id fieri, vi quadam imperii voluntatis, violentum tamen, ut dixi, diu non durat; unde sequitur moralis quædam peccandi necessitas; ac proinde divina præcepta interdum fieri moraliter impossibilia; quod licèt doceant Novatores, etiam de physica impotentia, aliud tamen erroris sui principium habent, nimirum interioris gratiæ defectum, quæ ad præceptum implendum necessaria esset : in hoc tamen, istorum reformatorum aliqui cum iis conveniunt, & Baro tuus eò satis inclinat, quòd ignorantiam divinæ legis invincibilem, nullum à culpa immunem reddere velint; quod unum est ex præcipuis Novatorum Axiomatis, ex quo sequitur, necessitatis peccatum, in tertia propositione ab Ecclesia damnatum : quomodo verò hanc invidiam, seu potiùs notam ille auctor, cujus conatum laudas & exornas, à se amoliatur, ostendere debueras; sed prudenter omisisti, cùm reverà ostendi non possit; nempe illa Baronis regula in moralem peccandi necessitatem degenerat, ut luculenter ostensum est; quod autem non sine approbatione tacita, ut verba tua sonant, & præ se fert oratio, fœdiorem notam ab eo nobis inustam fuisse dicis, toto cælo erras; nos libertati consulimus, & hominis arbitrio, auxiliis necessariis instructo, quod tamen aliqui nodis & vinculis ferreis tam arctè stringunt, ut magis timendum sit, ne in Alcoranum illi, vel Calvinismum potiùs inclinent, quam in Atheismum nostri; crede mihi, nulla iis timenda peccandi licentia, qui intra fines veræ ac germanæ probabilitatis se se continent; ut enim virtuti virtus contraria non est, ita nemo, qui prudenter agat, peccare censendus; ille autem prudenter agit, qui assensum iis præbet opinionibus, quas gravissima rationum momenta persuadent; nullam enim aliam probabilitatem admittimus, nisi quæ gravi, & ad prudentem assensum sufficienti motivo polleat, ac proinde nec legi, nec rectæ rationi adversetur; atque adeo omnia, quæ opponuntur, argumenta probabiliter solvantur: ita omnes sentiunt, Barone licèt tuo frustra refragante; nec enim hæc duo, ut nugatur ille, sunt synonyma, nimirum, *probabilis & prudens assensus*; cùm reverà fieri possit, ut prudens sit, & probabilis non sit; qualis est actus certus & obscurus, seu divinæ fidei, seu conclusionis Theologicæ, vel ab eo factus, qui per errorem, grave momentum esse putat, quamvis alioquin grave motivum desideretur : hæc igitur synonyma non sunt; nam licèt omnis assensus verè probabilis, & talis reputatus prudens sit, non tamen omnis prudens probabilis censetur; quare nemo neget, qui rem hanc capiat, illam opinionem esse verè probabilem, quæ gravi motivo nititur, ad prudentem assensum sufficiente, idque citra controversiam : Hic autem distinguere noluit, aut nescit, judicium speculativum à practico : opinionem verè probabilem, ab ea, quæ per errorem cuipiam probabilis videtur; certam probabilitatem, à dubia; opinionem ipsam, ab usu, vel electione opinionis, aliaque hujusmodi, quæ ab eo fuerant distinguenda? O utinam hujusmodi probabilitatis legibus homines starent, iisque juxta probabiles opiniones viverent, qui adeo vehementer in probabilistas invehuntur, & ne à præsenti argumento discedam, dic mihi, sodes, (& hic tuam fidem) an probabiliorem & tutiorem reputas istum Baronis agendi modum, qui religiosissimis hominibus, literatura & vitæ sanctimonia longè illum superantibus tam immanem convitiorum omnis generis colluviem aspergit, & Suarem, Bellarminum, Vasquium, Salmeronem, omnes de re literaria, & de Ecclesia optimè meritos, ut Christianæ disciplinæ, & morum corruptores, ut corruptelæ, & peccandi licentiæ patronos traducit; Episcopum, ingenio & doctrina pollentem; quis enim hanc laudem Illustrissimo Caramueli detrectet? ut hominem nullius fidei, intellectus perditi, si non voluntatis, & inclinantem in Lutheranismum & Atheismum; qui dixerit fratri suo, *Racha vel fatue*, reus erit concilii, judicii, gehennæ; quid verò de illo, qui longe pejora & acerbiora, non fratri suo, sed patri? Sunt enim Episcopi in Ecclesia Patres, illum non reum modò, non dices, sed meritis laudibus & elogiis cumulabis; miserum Theophilum, ut monstrum horrendum, ingens traducere, & tot convitiis proscindere, quot onomasticon maledicentiæ vix contineat, Baronem enim utriusque libri auctorem esse constat; an id fortè pro lege stat? peccarit Theophilus, demus hoc, nimirum actiore stylo scripsisse, & nonnulla in adversarios ludicra & paulò acerbiora illi excidisse; refelli poterat atque retundi, etiam acriter

res, & cum aliqua bile; at convitiorum plaustra in-
gesta in caput hominis jam vita functi, inani
forsan obtentu, quod libri Guimenii auctor es-
set, cum tamen oppositum notorium sit; an for-
mulâ laude digna, & juxta strictioris & restaura-
tæ, ut jactatis, Theologiæ leges à Barone tuo ge-
nio dicta, scripta esse judicabis? Dii meliora, nul-
lum sanè sapientem hominem hucusque reperi, qui
hoc Baronis scribendi modum gravioris culpæ non
damnaret: ut ut sit, doctissimi illi viri, Suarez, Bel-
larminus, Vasquius, Salmeron, & alii, quidquid
posteros obgannias, in præclaris illis suis doctri-
næ monumentis, æternùm vivent apud posteros; u-
num Bellarmini articulum, aut Suaris disputatio-
nem, quàm centum Barones, cum tua bona venia,
dignissimi quique pluris faciunt: quod verò ad
Eminentissimum Theophilum attinet, is certè pro convitio-
rum, contumeliarum, calumniarum & dirarum
plaustris, nihil nisi librorum plaustra reddere potest,
quæ plaustra ringente Barone, maximo semper erunt
ornamentis & instructioribus Bibliothecis ornamen-
to, Leoni mortuo insultant, cujus, si viveret, um-
bram mererent.

52. Pergis deinde in panegyri potiùs, quàm cen-
sura: *Multa*, inquis, *argumenta ex scripturis, SS.
Patribus, ratione naturali, in causæ suæ præsidium, ad-
movit, quibus graviter & strenuè susceptum cum indulgen-
tio Philosophia bellum gerit*: *graviter*, inquis, & *strenuè*, sed quæso te, num saltem unum ex iis argu-
mentis, ad rei specimen, vel leviter indicare debue-
ras? ego verò omni asseverationè affirmo, & san-
ctè spero, nullum prorsus ab eo proferri argumen-
tum, quod probet, quod probandum susceperat; re-
gulam scilicet illam, tenendam esse, quam suprà co-
gnovimus. Illa enim Scripturarum & Patrum
traditionis naturalis decreta, id unum dumtaxat
docent, nimirum, peccandi periculum fugiendum
esse, sanguini, & humano affectui plus æquo
minimè indulgendum, certam, non dubiam con-
scientiam esse debere; nihil aliud, ita me Deus amet,
quæ contra illa evincunt: hæc autè quid ad nos? quid
enim probabilitatem, quæ omne peccandi peri-
culum, omne à dictamine conscientiæ dubium, om-
nemque à judicio illo practico formidinem arcet?
Etenim quæpiam opinio certam possit reddere
conscientiam, verè probabilis non est ut jam multi
demonstrarunt. Sed Baro tuus, vel non intellexit,
vel more dissimulavit; hic tamen *graviter*, in-
quis, *strenuè bellum gerit*, quamvis quod probandum
susceperat non probet, & nihil prorsus conficiat, sed
more Andabatarum more, & id tandem cum illo
quem defendendum susceperit, evincat, (si tamen
evincit) conscientiam certam esse debere, quod ul-
timum admittimus. Alio demum vocabulo, quàm *vitio
magnæ Philosophiæ*, partem illam, quam Baro im-
pugnat, honestare debueras, si enim ex te quærerem,
quinam vitiis ab iis hominibus didiceris, qui te
docuerint omnemque virtutem formare conati
fuerint non ità facilè responderes.

53. *Vel*, inquis, *ostendit Baro, sententiam Proba-
bilitatem recens natam esse, antiquis Patribus, & antiquæ
Ecclesiæ incompertam*; eodem jure, dicerem, rectam
rationem & prudentiam antiquis incognitam fuisse;
neque enim homines fuerunt, uti nos sumus, eadem
mentis ac legis divinæ principia & præcepta, ea-
dem quæ facimus, ab iis gesta sunt; meliora inter-
dum, alias pejora; nemo in his mihi non suffragetur,
quin Historia peregrinus non sit: & verò singe
hominem, seu præteritorum, seu præsentium tempo-
rum, in eo statu, & sic affectum, ut certò hîc & nunc
judicet, se non peccare; nemò illum peccare dixerit,
vel proximo peccandi periculo committere se, ne-
mo, inquam, nisi vel ignarus, terminos non capiat,
vel malignus, malis artibus adversariis imponat:
coæva igitur mundo est illa doctrina; ab exemplis
abstineo, quæ passim occurrent, in singulis historiæ
sacræ & profanæ articulis.

55. Invehitur autem, inquis, in quosdam liberio-
ris hujus sententiæ Patronos, *qui ita probabilitatibus in-
dulgent, ut ad illas omnem Christiani nominis actionem exi-
gi posse censeant*; si dixisses, aliquam, darem ultrò, mo-
dò enim vera sit probabilitas, prudens est illius usus
& electio; si prudens, igitur homine & nomine Chri-
stiano digna; nemo tamen unquam dixit, omnem
actionem ad eam exigi, quàm multa enim facimus,
in quibus divina fides nobis prælucet; fides autem
certa est, igitur extra opinionem. Crede mihi, facilè
pronunciare, hominis usquequaque docti non est;
nec valde prudentis, ita universè pronunciare, *omnem
actionem*: in quos verò Baro invehitur? in Jesuitas,
Suarem, Bellarminum, Vasquium, Baëzam, Salmero-
nem, &c. sed quid peccarunt hi, aut parentes eorum?
Jesuitæ sunt, & hoc Baroni satis; sed utinam bonus
iste illas vivendi & scribendi regulas sequeretur, quas
præstantissimi homines, ut doctè & solidè, & piè &
religiosè illi statuerunt.

56. *Unde*, inquis, *si quidpiam probabilitatis affulgeat,
etiam tenuissimæ, & ab unius Doctoris auctoritate profectæ,
eam sententiam sequi liceat, quamvis communi & magis
probabili contrariam*. Nullus unquam ex iis, in quos
Baro invectus est, ita crudè pronunciavit, nec enim
quilibet Doctor satis est. Sed quid si auctor ille sit
magni nominis, & eximiæ literaturæ, rem illam ex
professo & pro dignitate discusserit, gravissimis ar-
gumentis probarit, opposita omnia probè diluerit,
nec illa doctrina legi, vel majorum institutis sit con-
traria? cogita, si vis, Doctorem Angelicum, D. Bo-
naventuram, Albertum Magnum, imò Hieronymum, vel Augustinum; nunquid fortè illi tum au-
ctoritate sua, tum argumentis opinioni probabili-
tatem non conciliant? absit autem, ut statim subnec-
tis, doctrinam hanc, *à sancta Inquisitione reprobatam
fuisse*: erras toto cœlo, en tibi propositionem à san-
cta Inquisitione *mensibus præteritis* damnatam, *si liber
sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censeri proba-
bilis, dummodò non constet, esse rejectam à Sede Apostoli-
ca tanquam improbabilem*. Vides, quantum à vero
deflexeris; quis enim Caramuël, aut Diana, aut il-
lorum quispiam, quos laxiores vocant, id adstruat?
& verò, dictis cujuslibet junioris indiscriminatim
stare nolim, ne quidem Baronis tui; quamquam is
strictioris disciplinæ videri velit, sed Curios simulant,
&c.

57. Addis ad cumulum ea quæ sequuntur, *sum-
mum in hoc scriptore elucet studium pietatis & honestatis*;
si tamen pium est, convitiari, calumniari, impu-
nè mentiri; & si honestum est, Religiosos homi-
nes, Illustrissimos Episcopos, Scriptores eximios ut
Christianæ disciplinæ corruptores, morum destru-
ctores, & Atheismi Patronos traducere; quàm ma-
lè hujusmodi laudes in hunc hominem quadrant; si
castigare noluisti, quod tamen tui muneris erat, tam
impensè tamen laudare non debueras; in hoc certè
probabiliori parti non adhæsisti, eaque in te ultrò
admittis, quæ reprehendis in cæteris. Sed pergis,
multa eruditio, solida & profunda doctrina, sana & pura

quæ à nemine in suspicionem erroris ulla ex parte vocetur. Cum magnam vim eruditionis, sacræ præsertim, ut par erat, in hoc opere non inveniam; fingis haud dubiè: quid enim illud tandem? à Wendrockio, aliisque ejusdem furfuris hominibus nonnulla excerpsit, quia scilicet eandem cum eis molam versat, & eandem causam agit contra Jesuitas; nihil tamen ex Conciliis reconditum, ex Patribus purum & limpidum, hîc reperio. Quid enim purum ex illa Wendrockii colluvie profluere potuit? *Solidam & profundam appellas*, quæ nihil nisi verba præ se fert; in his parùm, ut video, versatus es, qui pro solida & profunda eruditione, inanem, futilem & leviſſimam hujus hominis garrulitatem, quæ nihil boni & docti succi continet, accepisti; sed laudare voluisti, etiam immerentem; crede mihi, levioris armaturæ hominem illum reputant, quotquot rerum illarum periti habentur: *Sanam*, demum, *& puram doctrinam vocas, à nemine in suspicionem erroris vocandam*; itane insigne illud maledicentiæ specimen, quo vix in hoc genere nobilius invenies? attentè dubio procul omni librum non legisti; alioquin multos in illo errores observasses, si tamen versatus es in dogmaticis; aliquot tibi suggero; vide utrùm illos stomachus viri Catholici concoquere possit. I. Probabiliores sunt Hæreticis sui errores, veris fidei articulis. II. Argumenta contra fidei articulos probabiliora sunt ipsis articulis. III. Simplex libri, qui tractat res Theologicas, approbatio, majoris roboris est, quam illa, qua Rituale Romanum, singulari diplomate, Paulus V. munivit. IV. Censuras Ecclesiasticas res minutiores vocat. V. Multa spargit contra Theologos, & Soncinianos, & Wendrockium defendere videtur, quasi hic absolutus fuerit, per confixionem Apologiæ Theologorum moralium. VI. Theologos morales omnium Hæreticorum pessimis deteriores esse scribit. VII. Disertè negat ex generali consensu Ecclesiæ & recentibus Pontificum decretis, de re aliqua divina fide credenda, quæ in Scriptura, vel traditione explicitè non contineatur, argumentum contra Hæreticos duci posse. VIII. Negat, fidei dogmata recens declarata antiquis paria esse. IX. Vult, licitum non esse, novo argumento uti contra Hæreticos. Illud etiam addere possem, quod habet, *pag.* 73. Curatos scilicet Parisienses, potestatis amplitudine in subditos, inferiores non esse inquisitoribus Italiæ, nimirum eminentissimis Cardinalibus, Reverendissimis Commissariis, &c.

58. Quò in his omnibus spectet, satis perspectum est; timet enim causæ suæ, in quibusdam controversiis communibus; & certus sum, eum non stare pro auctoritate Papæ in definiendis fidei controversiis: nisi porrò hæc, quæ obiter adnotavi, erronea sint, quid si erroneum non video: *puram* tamen illius *doctrinam*, & ab omni errore immunem esse declaras; sed hæc homini, qui in palæstra Theologica diu non sudavit, facilè condonanda esse putarem, nisi ea impensè & affectatè laudares, quæ toti Societati probro vertuntur; & verò si fortè, præ nimio in illum affectu, quem dissimulare non potes, perperam ab eo scripta notare recusas, non erat profectò, quod ea tuo calculo probares: frica, scabe quantumlibet, Baronem tuum; sed quæso, parce aliis, quos immanibus convitiis & dicteriis laceravit. Pergis deinde.

59. *Versatur ille*, inquis, *in argumento, ordinatè, distinctè, perspicuè*; tanti est, immoderato duci studio, & affectu laborare, nullibi enim major confusio, perturbatior tractatio, obscurior lucubratio, nullus hic ordo, nulla rerum & argumentorum distinctio, nulla connexionis series consequentium cum antecedentibus, at sempiternus horror inhabitat; omnia tamen ordinata, distincta, perspicua tibi videntur. Ita olim Nero Urbis incendio, & maxima illa rerum omnium perturbatione, tanquam amœnissimo spectaculo recreabatur. At si præ nimio & cæco affectu, crassissimos errores, quos in hoc opusculo lugemus, potiùs quàm legimus, non vides, quid mirum, si virtutes illas, quas nullus in eo videt, per amicum somnium videre tibi videaris; tenebras non vides, quibus obscuratur, & lucem adspicis, qua minimè illustratur: sed quæso te, perge porrò.

60. *Et quod*, inquis, *non ita facilè reperias in aliis Theologis nostri temporis, elegans & politus in primis est; adhibet autem ornamenta dicendi, quæ orationi suæ, non venustatem, aut leporem, sed dignitatem & majestatem conciliant; detinetque suavitate sua lectorem, ne à summa argumentorum austeritate & tristitia offendatur, &c.* De hac fortè laude rectè judicare poteras; nec tritum illud hîc locum haberet, *ne sutor ultrà crepidam*, non tamen optimè judicasti; affectat quidem stylum tersum & politum hic auctor; non tamen assequitur, nulla in eo dictionis amœnitas, claritudo, limpiditas, cuncta violenta, & vi quadam dispositа, ex quo summa quædam obscuritas, quæ non dignitatem & majestatem, sed molestiam atque horrorem legentibus conciliat; ad peritos omnes provoco, nec enim crede mihi, desunt, qui rerum istiusmodi peritia tibi non cedant; unde nec eloquentiæ, sed maledicentiæ cum amœnitate quadam verbositate conjunctæ, qua plurimi, ut tutè scis, præsertim adversùs Jesuitas, non certè divino instinctu delectantur, egregium specimen edidit, in quo non suavitas illa, quam prædicas, sed perpetua satyra, non orationis lumina, sed convitiorum spicula, non figuræ & ornamenta dicendi, sed calumniarum colluvies, sarcasmi & scommata, aliaque hujusmodi spurcissima ferocientis animi, stylique furentis retrimenta congeruntur. Multi Theologi, sat scio, hunc scribendi modum, aut certè parum Latinum adhibuerunt; ita res tulit, nec enim Doctor Angelicus, D. Bonaventura, Albertus Magnus, Scotus, aliique Scholarum Principes, Ciceroniani fuerunt; non desunt tamen, crede mihi, qui quantum rerum illarum sublimitas & obscuritas patiuntur, de Theologia Latinè & eleganter scripserunt; centenos appellare possem, à quibus fortè discendo esses, si res postularet: accedit, quod Calvinus etiam, Melanctон, Erasmus aliique latinissimè scripserunt, qui tamen hoc nomine à gravissima nota immunes non sunt.

61. *Una*, inquis, *desiderari videtur alicubi modestiæ laus & in insectandis adversariis continentia; nam interdum à nimio partium studio ita abripitur, ut in scommata & convitia prorumpat, Christiano & religioso scriptori non usquequaque convenientia, quamvis alioquin multo sale urbanitatis illa condiat.* Hic tandem scribis, ut decet; tuas partes agis & imples; accediſque ad veritatem, sed tibi contradicis; paulò enim antè dicebas, *summum in auctore isto elucet pietatis studium & honestatis*; an fortè pietas & honestas in convitia & scommata prorumpunt? an nimio partium studio abripiuntur? hæc tamen, quæ verè dixeras, mox studiosè imminuis, *alicubi*, inquis, quasi verò non ubique passim; illud in me suscipere non dubito, ut hujusmodi fœces ad quamlibet

libri

ubi jugerturam in oculos incurrant; & sanctè juro, nullum esse hujus libri folium, in quo aliquid, vel convitii, vel impostura, vel falsitatis affectatæ, vel aliquid calumniæ non reperiatur; hoc inquam in me fictæ calumniæ non reperiatur; hoc inquam in me fictæ calumniæ non reperiatur; hoc inquam in me fictæ

movere; ita Wendrockius, ita Molinæus, imò ita ipse Calvinus se gessere; isti adversùs Catholicos, ille adversùs Jesuitas; hanc esse lanienam conscientiæ, animarum carnificinam, & plusquam Turcicam peccandi necessitatem: si quis, inquam, ex Adversariis, hoc argumenti genere Baronem tuum peteret; diceres fortè, hæc ab illo sine causæ suæ proditione omitti non potuisse? imò vel inde causam suam Baro prodidit, atque perdidit, quod tam falsa, tam absona, tam horrenda, contra viros omni literatura & pietate præditos, quæ omnem omninò fidem superant, effutire non dubitarit. Pergis porro.

65. *In cæteris autem dictis, quæ excusari non possunt, sublevat plurimum hunc auctorem, susceptæ causæ bonitas, quæ nullum hactenus graviorem ab Ecclesia censuram passa est, cum contra adversam magna ex parte à proximis S. Inquisitionis decretis fractam & debilitatam videamus, quo sine dubio justior sit scribentium adversùs eam indignatio.* Vix poteras meliùs, in tui Baronis gratiam, aut elegantiùs perorare, sed ante omnia vellem, ut ea convitia, quæ non possunt excusari, ab iis, quæ, ut ais, excusari possunt, mihi distingueres; nullum enim mihi, ut dicam quod sentio, discrimen intercedere videtur: & si unum ex his excusetur, cur aliud ex aliis excusandum non sit, nec video, nec capio: illa, inquis, *in doctrinam*, hæc verò *in doctrinæ auctorem* cadunt: bellè. quasi verò gravissimum convitium non sit, doctrinam hæreticam auctori cuipiam religioso per calumniam affingere; Baro negat à se affingi, quia talem reputat; pari modo, adulterium, furtum, aut sacrilegium cuilibet affingere possum: & statim atque dixero, me ita credere, ab omni culpa immunis evado: sed profectò ita esse Baro non credidit, nec enim adeò rerum imperitum illum reputamus; sed ut dicam quod res est, viro gravi per fas & nefas placere voluit; quo etiam ipse teneris studio, ut illius auctoritate fretus, qua certè valet quamplurimum, adversùs Jesuitas, in quos plusquàm immortali odio flagrat, quælibet infanda, impunè in lucem edere posset; cujus certè rei libri ab eo editi plenissimam faciunt fidem: hujus tamen causæ bonitatem altè prædicas, bonam causam vocas, an fortè per antiphrasim, vel ironiam? quia contra bonos & optimos viros suscepta est: at si bona est, mundus universus dedocendus est, qui tenuit hactenus, & credidit, prudenter agere, licitum esse; ille quippe prudenter agit, qui secundùm opinionem verè probabilem agit; tot sancti viri, quos æterna in cœlis beatitate frui piè credimus, agendi præcipites, & in orcum detrudendi, qui doctrinam illam tenuerunt, docuerunt, publicarunt.

66. Sed illa, inquis, Baronis sententia nulla graviore censura ab Ecclesia notata fuit; noli, quæso, tuba canere ante te, nec triumphum adornes, ante victoriam; sat citò, si oportunè, in Molinæo, aliisque censuris jam prælusum est; non est vestrum, neque nostrum, nosse temporum momenta, quæ Pater seu mater Ecclesia in sua potestate posuit. Quod autem dicis, doctrinam illam nostram, quam Baro impugnat, *proximis S. Inquisitionis decretis confixam fuisse*; falsissimum est, & luculenter hallucinaris, numerum appellare debueras; nullibi sanè damnatam lego, hanc propositionem, *opinio verè probabilis tuta est, ac prorsus licita*: damnavit quidem S. Congregatio nonnullas opiniones singulares, sive quia verè probabiles non sunt, sive quia illarum usus perniciosus, aut periculosus esse videtur; sic enim aliquas propositiones damnare, seu prohibere solet Ecclesia; quo reverà cessant esse probabiles; si fortè anteà probabiles censebantur; decretum enim Ecclesiæ opinionem reddit improbabilem; at verò propositionem illam *suprà* enunciatam, in genere scilicet, aliquando ab Ecclesia damnandam esse, ut dicam, quod sentio, non crediderim; ut ut sit, doctrina illa, quam Baro impugnat, nunquam, saltem huc usque, damnata fuit; nec *proximis*, ut ais, *Sanctæ Inquisitionis decretis fracta & debilitata*, *unde justior reddatur scribentium adversùs illam indignatio*; cæterùm unum te monitum velim, ex quadraginta quinque illis propositionibus, à Sacra Congregatione confixis, vix geminas, uni ac alteri Jesuitæ excidisse, reliquas omnes aliorum esse, cujus observationis, quam si jubeas demonstrandam suscipio, Baronem tuum certiorem facere poteris, eique *proxima illa decreta* gratulaberis; ut autem acerbum Baronis stylum defendas, aliquot exempla congeris, Pauli scilicet, qui Petro in faciem obstitit, quia reprehensibilis erat; SS. Patrum adversùs Originem, *adversam famam meritum*, inquis, *aliena culpa*, Hieronymi adversùs Ruffinum, à Gelasio Papa deinde laudatum; Nazianzeni adversùs Maximum; Bernardi adversùs Petrum Abailardum, SS. Thomæ & Bonaventuræ adversùs Doctores Parisienses; cuncta hæc bonus Theophilus citato loco, tibi suggessit; sed quid quæso hæc ad Baronem? de conflictu illo Petri & Pauli, varii, varia; Hieronymus & Augustinus quæstionem hanc egregiè discussêrunt; sunt qui uni, sunt qui alteri, pro diverso genio adhærent; sed hæc nihil ad rem; præterquam quod juxta textum Græcum, & Hieronymum, *in epist. ad Galatas*, cap. 2. non legitur *reprehensibilis* sed *reprehensus* κατεγνωσμένος, contra Originem, Maximum, Ruffinum, acriùs Patres memorati scripserunt, ut scilicet à pravis eorum dogmatis Catholici deterrerentur; omittere poteras id, quod dicis, Origenem aliena culpa infamatum fuisse: ab Anastasio Papa Origenis errores damnati sunt, & à Concilio quinto generali, quod minimè ignorare potuisti: damnari autem à Papa, & à Concilio œcumenico illum hominem, qui aliena culpa reus sit, durum profectò dictu est: Gelasius quidem Ruffinum religiosum appellavit, nimirum Religiosi instituti hominem, Hieronymi tamen sententiæ contra Rufin. latæ standum esse pronunciavit. Bernard. Abailardum infectatus est, ut periculosæ novitatis & peregrinarum vocum in Theologia inventorem; SS. Thomas & Bonaventura Guilielmum à S. Amore, ut notorium nebulonem, & Evangelicæ regulæ impugnatorem, acriter, ut par erat, refutarunt; isti quidem nondum ab Ecclesia Hæretici declarati fuerant, eorum tamen Hæreses sanctissimis illis scriptoribus perspectæ & crassi errores compertî jam erant; cujusrei recens exemplum in tuo Sciopio tibi suggerere possem; quid porrò simile Baro in Jesuitis habere potuit? nisi fortè cum quibusdam, illos hæreticos esse dixerit; at summæ gloriæ ducunt, atque honori, ab iis Hominibus haberi hæreticos, quorum Hæreses & blasphemias Ecclesia damnavit, quique propria sua, non aliena culpa, famæ jacturam passi sunt, quod tamen de se prædicare non cessant, æquè ac tu de Origine, cujus defensio cuidam recentiori magno stetit, cujus liber in hunc finem editus à S. Congregatione nigro Theta notatus est: cæterùm Jesuitas tibi sanè plurimum obstrinxisti, quos in Hæreticorum classem retulisti, quod certè risu potius & sibilis, quàm alio refutationis genere refellendum esse duco. Sed in Caramuelem,

modum, inquies, Baro invectus est; at crebrò etiam in locum, nimirum in singulis ferè paginis; præterquam quod Baro ineptè asserit, Jesuitas Caramuëli adhibere fuisse, ut in Fagnanum stylum exercerent, quod eodem candore & impunè mentiendi studio reliqua omnia bonus ille adstruxit. Sic deinde pergis.

6. *Hoc à natura*, inquis, *comparatum est, ut adversùs fidei ac disciplinæ doctrinas existat in mentibus hominum quidam zeli, cui moderari facilè non queas, nè in verba paulò acerbiora prorumpat.* Sed ajebas, nè in verba paulò acerbiora prorumpat. Sed quis te constituit judicem in re præsertim tam gravi & publico voto? Deinde dato & nonconcesso, ut ajunt, librum esse Theophili, nemo dixerit, contra Dominicanum Ordinem scriptum fuisse: nam de Ordine illo, ut par est, altè, piè & optimè loqui & sentire videtur; sed contra privatos aliquot, (quod tamen non probo) discussis nonnullis singularibus factis; quis autem dicat, vel hoc nomine, contra universum Ordinem scripsisse. Præterea nunquid Christiani non sumus; apud quos lex illa maximè vigeat, ut non malum pro malo, quod vindictæ esset, nec maledictum pro maledicto, sed bonum dumtaxat reddatur: denique quis neget, modum in rebus esse? nemo enim, qui sit ingenuus, tam horrendam feritatem, & immanitatem probabit; occasionem præbuit Theophilus; demus hoc, sed quam multi extiis occasionem Theophilo præbuerant; dicat ipse, ætatem habet? ut ut sit, Baronis liber, aliique hujusmodi (nam leonem illum mortuum plures apes aut vespæ obsederunt) non facient, quin posteri nostri Theophilum Ramaudum, hominem sui temporis eruditissimum esse fateantur, uti hodie cordatissimi quique fatentur.

70. Quod ad Caramuëlem spectat, demus ab eo Fagnanum asperiùs acceptum fuisse; nunquid Fagnanus illum ante duriùs non exceperat? eumque Novatorem, & moralis disciplinæ corruptorem appellarat? si ergò inde Baro tuus *excusatior* est, cur eodem jure Caramuël gaudere non debeat? si hæc omnia paulò maturiùs ponderasses, dubio procul omni, paulò moderatiùs scripsisses; præsertim cùm Baro is non sit, qui cum Theophilo, vel Caramuële conferri queat; sive ingenii, sive literaturæ omnis generis ratio habeatur; styli nonnihil coacti & violenti, latinitatis obscuræ & affectatæ, nec non tumentis cujusdam verbositatis, aliaque istiusmodi Baroni ultrò concedimus, sed quod ad rem pertinet, etiam à mediocriter doctis parvi æstimatur.

71. Ad postremam rationem accedis, quam à persona & meritis Fagnani ducendam esse putasti: *Accedit*, inquis, *respectus optimi & doctissimi viri, qui hoc opere defenditur, & insignia ejus in Ecclesiam merita, quibus cumulandis nunc maximè graviter intendit, &c. Cujus existimationi & incenso erga hanc causam studio, pro summa S. Congregationis prudentia, consulendum videtur.* Laudes illas libens audio & accipio; quamquam à Barone longè majores, accipere potuisti: dicit enim, nec invideo, hominem illum nihil prorsùs latere, nesciebam esse Mathematicum, Medicum, Chymicum, &c. Nulli hominum, mentem Romanorum Pontificum à principe Apostolorum hucusque, magis perspectam fuisse; nullum modò in terris vivere, majore veneratione dignum, eumque, nisi cœcitas obstitisset, futurum *haud dubiè*, non modò purpuratum Patrem, sed Pontificem, qui annos Petri superasset. Ut autem illius laudes libenter audio, ita illum ægrè laturum existimo, quod illius existimationem à Baronianæ

causæ

causæ eventu pendere dixeris, quasi verò tali defensore indigeat, qui alios ultrò defendit : Præterea non est, quod seà Jesuitis Fagnanus defendat, qui adversùs illum, ne apicem quidem unquam scripserunt : cur ergò Baro, ut Fagnanum defendat, Jesuitarum Coriphæos, atque adeò universam Societatem fœdissimè proscindit ? ita de Fagnano sentio, ut hunc Baronis modum suo calculo non probet ; & ipsi graviter succensere debeat, quod ejus doctrinam, non argumentis, sed calumniis, impostu ris, convitiis & falsitatibus defenderit : æquior est Fagnanus, quàm ut aliorum detrimenta in sua lucra convertat, & sanam doctrinam, quam profiteri se putat, vanis Baronis tui declamationibus fulciendam esse puter ; cum bona causa, mala & iniqua defensione corrumpatur potiùs, quàm defendatur : quod dicis *de incenso illius in hanc causam studio*, vix crederem, nisi apud me is esses, cui fides à me habenda sit ; nempe ut secundùm hominem loquar, è re potiùs Fagnani esset, ut Baronis liber configeretur ; sic enim causa unius ab alterius causa diremta esset ; cùm alioquin timendum sit, ne hujus libri refutatio, quam nostri desiderari nunquam passuri sunt, in Fagnanum aliquo modo redundatur : præterquam quod, de viro juris peritissimo, nihil nisi quod justum sit statuere debemus ; & quamvis incenso in causam studio sit, non tamen injustam sententiam extorquere sibi proposuit ; quid porrò decernant jura, & regulæ Judicis, contra libellos famosos, & libros selle potiùs, quàm atramento exaratos, nesciri à te non puto ; quare magnoperè miratus sum, hæc quæ sequuntur à te subnecti.

72. *Nec verò*, inquis, *agitur de parcendo suspectæ de fide, aut moribus doctrinæ, ut salvo officio, severitas censuræ omitti non posit ; sed de materia prorsùs arbitraria, quæ gratiæ, & ut ita dicam, acceptionis personarum, ex justa & rationabili causa capax est.* Nescio, utrùm hæc doctrina inter minùs probabiles locum aliquando inventura sit ; ego certè, quamvis laxioris doctrinæ insimulatus, probabilem non reputo ; hunc librum famosum esse constat, aut nullum uspiam famosum extitisse contendo : agitur de damno tertii, nimirum Societatis, quæ nunquam Fagnano, nunquam Baroni, vel tantulum injuriæ intulit, aut certè mali officii ; innumeros ferè libros S. Congregatio, qui vix millesimam Baronianæ asperitatis partem præ se ferebant, hucusque confixit ; quis ergò dicat, ab ejus arbitrio pendere, ut librum hunc, vel configat vel absolvat, etiamsi censura dignus censeatur ? itane verò mortalium arbitrio subjecti sumus ? magnum reverà tum sacrarum, tum humanarum legum dedecus esset, si his frustrà reclamantibus, damnentur insontes, Rei absolvantur. Prudentis certè Causidici personam non sustines, nec partes imples, aut munus, cujus quidem est, causam suam apud Judicem fortissimis tueri argumentis, non tamen iis artibus agere, quibus eum, ad iniquam sententiam extorquendam sibi demereatur.

73. Ita demum sententiam tuam concludis : *Ne tamen, aut hic auctor, aut eius exemplo cæteri facilitate S. Congregationis abutantur, adjacienda effrænatè in literatos adversarios convicia, notandos hic putarem locos censuræ obnoxios, monendumque auctorem, ut illos occasione alterius editionis, aut quapiam alia, amoveat ; quain re illum doctissimum esse audi, & auctoritati S. Congregationis obsequentissimum.* Ab hoc ultimo initium duco, quod sanè vix mihi persuaserim ; jam dederat pœnas, confixo illius priore libro, quem Apologiam S. Congregationis inscripserat ; censuram illam in altera parte impensè laudavit, & commendavit, etiamsi contra Sedis Apostolicæ auctoritatem multa, eaque gravia contineat ; in hac etiam parte, ut suprà ostensum est, multos eosque crassissimos errores admisit ; quare non ita facilè definire debueras, *non agi hoc loco, de parcendo suspectæ de fide, aut moribus doctrinæ* ; scimus insuper, quanta illi necessitudine devinctus sit, qui toties in jura Sedis Apostolicæ, tum verbo, tum scripto invectus est ; omitto alia, ex his autem, non adeò docilem fore mihi jure persuadeo. Præterea demus, pauca illa, quæ à te, alinsque tui similibus adnotata fuerunt, in altera editione ab ipso expuncta fuisse ; cætera, quæ restant, vel inde quasi approbata censentur, exceptio enim firmat legem, quod sanè incredibilem, tum illi, tum ejus libro auctoritatem conciliaret. Sed cur ea dumtaxat, quæ tu ipse adnotasti, expungenda sunt, non verò alia, iis, fortè pejora ? cùm reverà hic liber una tantùm litura emendari possit. Longè igitur satius esse duxerim, ut vel totus liber configatur, aut saltem relinquatur intactus, ut deinde per justam & moderatam refutationem castigetur : frustrà autem id persuadere videris, ne alii hujus exemplo facilitate S. Congregationis abutantur ; cum potiùs pessimi res exempli futura sit, si paucis dumtaxat expunctis liber denuò edatur, quis enim hac lege, seu conditione, libellos famosos non scriberet ?

74. Iam verò hoc unum restat, vir clarissime, ut æqui bonique consulas, & animadversionem meam, eo, quo à me scripta est, animo accipias amico scilicet & Christiano : & cum sæpè in posterum, pro munere tibi credito, libros recognosce debeas ; procures omninò, ut Deum semper, non homines præ oculis habeas, in iis præsertim libris, qui convitiis & aculeis scatent : & ut in hac Baroniana lucubratione sistamus, debueras, in primis, omnes errores (aliquos suprà indicavi) adnotare, tum convitia, si per numerum liceret, aut certè sincerè significare, in genere, librum aculeis, & convitiis horridum esse, tum deinde impostu ras ; item illas, quas de Jesuitis interserit ludicras historiolas, nullo teste, ac proinde à se fictas : impostu ras autem per collationem reperisses ; cum nulla ferè sit pagina, quam aliqua impostura non fœdarit ; addere præterea falsitates, quàm multa enim falsa, ficta, mutata, aucta, imminuta, adulterata, pro veris & indubitatis hic auctor venditat ? quàm multa invenisses ab eo Scriptoribus per calumniam impositа, in his sanè diligentiam tuam desidero. Cæterùm ubi præmisisses, in tuo voto, librum illum convitiis, calumniis & falsitatibus plenum esse, non sine crassis aliquot erroribus, optimè deinde judicasses, & collegisses, librum configendum videri. Et verò, ut jam *suprà* dixi, spondere ausim, ad quamlibet illius libri aperturam, aliquid censura & nota dignum statim occurrere ; quòd si fortè in dubium revoces, ultrò suscipio demonstrandum, vale.

75. Pithanoph. Nihil sanè magis appositè in hanc rem, à te adduci poterat ; & illa dumtaxat Epistola justæ defensionis, seu refutationis loco esse poterat : sed quæso, contrahamus in pauca, ea quæ restant, in altera parte refutanda.

76. Antim. Hoc certè nullo negotio fieri posse videtur, cùm omnia ferè scripta sint, vel contra P. Stephani Dechamps quæstionem facti, quem *disp. 1. sect. 1. art. 2. à §. 3.* ad ultimum Baro impugnat, vel contra Guimenium toto ferè libro, vel contra Wendrockium,

dorum; vel contra auctorem Apologiæ Theologorum moralium; Guimenii tractatum quo seipsum à Bonis impositoris & falsimoniis defendit, in hoc prodigenco suum locum habet: expecto in dies redivivum P. Steph. Dechamps, nec enim is est, qui defensione indigeat, uti nec P. Ferrerius; opusculum etiam addidi satis oportunum, ad defensionem Apologiæ; De Wendrockio parum soliciti sumus; reliqua omnia vix crediderim, esse refutanda, nec volumina multiplicemus, nonnulla tantùm quasi ad specimen refellemus; præmissa tamen denuncianda, nullam in toto libro paginam esse ab erroribus, vel calumniis, vel aliis mendis immunem, quod ipsum in me pro prima parte, ad libri aperturam, demonstrandum suscepi.

78. Pithanoph. Ante omnia in Rom. Pontificem non modò parum propensius esse videtur, sed per summum & indubitatum errorem *disp. 1. sect. 1. art. 2. §. 4.* negat, Pontificem & Ecclesiam, nimirum in Concilio Lateranensi, definire potuisse controversias, quæ ad jus morale, id est, quæ ad mores pertinent, quod certè non tantùm erroneum, verùm etiam hæreticum est. Subdit autem Baro palàm falsitatem in fine *dicti* §. ubi hæc habet, *Bellarminus etiam lib. 2. de Concil. cap. 13. ait, dubium esse, an ultimum Lateranense Concilium, verè sit Oecumenicum.* Bellarm. *citat. cap.* nihil prorsus habet de hac re; sed *cap.* 17. ubi cum sibi opposuisset, dictum Concilium non esse generale, illico subdit hæc verba, *Sed non fuisse generale vix dici non potest; nam ex fuerunt Episcopi paucissimi, nam ad centum non pervenerunt; tamen Concilium omnibus patebat, omnes vocati fuerant, & in eo Summus Pontifex præsidebat*; hoccine est dubium videri Bellarmino, an Concilium illud Oecumenicum fuerit: accedit, quod idem Bellarminus *lib. 2. cap. 5.* inter Concilia Generalia approbata, inter quæ Lateranense V. recensetur: hic homo ita falsitatibus assuefactus, in referendis præsertim actibus, ut vix unquam illorum loca & mentem recte referat; grande profectò in Scriptore, si quid aliud, vitium; cuncta porro hæc, ut Soti etiam salvaret, quæ Leonis & Concilii decreta rectè opponitur; tanti est, Sotum non erasse, quem tamen, quamvis alioquin magnum & insignem Theologum errori minimè obnoxium, nullus suæ mentis compos dixerit; ut & Romani Pontifices dicendi sint potiùs, & Concilia œcumenica procul neganda: viderint quæso ii, ad quos pertinet; idem, quoniam licèt, Baro indicare videtur, *disp. 1. sect. 1. a. 2.* Nulla porro Baronis argumentatio inepta est; res enim temporariæ infidelium Ecclesiasticæ potestati subesse non sunt; igitur nec causæ, seu controversiæ quæ spectant ad mores; nulla profectò est hæc cõsequentia; cum enim duo præsertim ad salutem notitiæ sint necessariæ, nimirum rectè credere, & rectè agere, non minùs ab Ecclesia nobis proponi debet, quid agendũ, quid fugiendum, quàm quid credendum, vel non credendum; & ut errare non potest, in iis quæ nobis proponit credenda; ita errare nõ potest in iis quæ nobis proponit agenda; id est, ut errare nequit, declarando nobis, quid verum sit, quo ad fidẽ; ita errare nequit, declarando nobis, quid bonum sit quo ad mores. Sibi canit & suis musis Vincent. Baro; timet, ne quidpiam declaret Ecclesia, quod illi grave minimè accideret; præoccupare vellet, si posset; ac frustra omnino: ut ut sit, Reus declinat à Judicis fori, illius auctoritatem deprimit, & imminuit ex industria; quod certè Hæreticis satis familiare est, sed velit, nolit, ad Ecclesiam pertinet, controversias morum decidere, in quo errori obnoxiam dicere, liberè dicam, non erroneum modò, sed hæreticum est.

79. Antim. Audaciam hujus Hominis satis laudare non possum; palam enim denuntiat in præfatione, se hanc provinciam suscepisse diserto Ponti ficis jussu, nimirum libellum famosum, si usquam aliàs edendi, errores passim spargendi, infringendi auctoritatem Ecclesiæ, unius Soti opinionem Romani Pontificis & Concilii œcumenici decisioni anteponendi, affingendi calumnias & impostoras plusquam millies, auctorũ loca depravandi, historias fingendi pro arbitrio, ab omni ratione soluto & libero; atque alia hujusmodi; cuncta hæc Romani Pontificis jussu & mandato, à se acta, dicta & publicata, per intolerabilem audaciam, jactat: sed absit, ut Romanus Põtifex talia unquam mandarit; jussit quidem, Theologiam moralem restaurari, juxta genuinam Doctoris Angelici doctrinam; rectè omninò, & sanctè; nostri omnes aliam, quo ad hoc, doctrinam non habent; sed absit, ut doctrinam S. Aquinatis illam esse dicamus, quæ duobus hisce Baronis libris traditur; absit, inquam, ut eximium illum Ecclesiæ Doctorem, cui sacræ literæ & Theologicæ disciplinæ tantũ debent tot calumniarum, falsitatum, corruptionum, errorum auctorem esse dicamus, sed quæso, pergamus.

80. Pithanoph. Non est omittendum illud, quod paulò intemperantiùs *ead. disp. & sect. 1. art. 3. §. 1.* scribit de Conceptione Immaculata Deiparæ Virginis; nullum unquam fuisse legitimum D. Thom. discipulum, qui vel ex principiis ejusdem Doctoris, vel ex SS. Patribus, sententiam illam de Conceptione immaculata, eruere unquam potuerit; & rem illam indigno sarcasmo concludit, atque, recens inventum fuisse; cum tamen in Bulla Alexandrina diserte legamus, veterem hanc esse Christi fidelium erga ejus B Matrem Virginem Mariam Pietatem sentientium, &c. quare nullus dubito, quin iste auctor in censuras incurrerit latas in hac Bulla, & aliis ante promulgatis; sed hic homo censuras illas non timet, cum totus sit in laudandis, commendandis ac defendendis illis censuris alterius generis; quod tamen sub pœna excomunicationis latæ sententiæ, vetitum est.

81. Antim. Aliud quoque majoris fortè ponderis caput oppono, nempe *d. 2 s. 2. a. 2. §. 2.* asserere non dubitat, Ecclesiam errori obnoxiam esse in controversiis, quæ ad mores spectant decidendis, institutis Ordinum Religiosorum approbandis & confirmandis, & quibusdam solenni ritu in sanctorum Album referendis, ac demum in quolibet facto declarando; quam bellè Calvinizat homo iste, nihil aliud Hæretici crepant, jam à multis annis: cuncta hæc, si non hæretica, quod definire non ausim, temeraria tamen, scandalosa, erronea, & in scriptore Catholico minimè toleranda; calumniam autem Molinæ ab eo affictam, licèt alias prætermittam, cum vix omnes exhauriri queant, omittendam esse, non duxi: dicit enim, negari à Molina nullas definitiones Ecclesiæ, ad ordinem articulorum fidei evehi posse, quod manifestam calumniam continet; cum ipse Molina loco à Barone semicitato, nimirum *in 1. part. disp. 1. qu. 1. art 2.* diserte doceat, Ecclesiam Catholicam habere potestatem declarandi ea, quæ ad fidem mediatè, vel immediatè pertinent, & in suis definitionibus errare non posse; licet facultatem non habeat condendi novam scripturam Canonicam, vel efficiendi aliquid esse de fide, quod ante tale non esset implicitè, scilicet, vel explicitè; nihil habet aliud Molina, quæ reverà cõmunis est Theologorum doctrina; cur igitur Baro

Molinæ affingit, plus illum auctoritati Ecclesiæ detraxisse, quàm Canum, cui Baro suffragatur, & cum eo sentit, Ecclesiam errori obnoxiam esse in definitionibus quæ ad mores, approbationem & confirmationem religiosorum Ordinum, canonizationem Sanctorum, ut vocant aliàque facta omnis generis pertinent: quod multa certè temeritate non caret, ut mitissimè loquar de quo alibi.

82. PITHANOPH. Quid quod *disput. 4. sect. 1. art. 4. §. ult.* Thomam Anglum, impensè commendat, & laudat profundissimam illius doctrinam & eruditionem; quamvis damnatum auctorem esse constet, & omnia illius opera singulari nota confixa; sed quid faceres; quidquid anomalon est, Baroni summoperè placet; quare non mirum est, si de Iansenio semper honorificè, de Sinnichonunquam sine elogio, & licèt Wendrockium refutandum in nonnullis susceperit; non seriò id factum esse, facilè crederes, cum laudes potiùs & elogia eidem attexat; satis illi est, si cum Jesuitis vestris acriùs agat, in quos, ut jam dixi, convitiorum & impostrarum plaustra intemperantissimè, abjecto certè omni pudore, ingerere non dubitat.

83. ANTIM. Nec pepercit Sanctissimo Patriarchæ nostro Ignatio, cujus constitutiones carpere & plusquam canino dente mordere ausus est; præiverant Canus, Sanctes Matiales, & quidam alii, sed Gregorianis & Paulinis constitutionibus, in hoc standum esse nemo Catholicus inficiabitur; imò exercitiorum libellum ab Ignatio exscriptum fuisse, per manifestum plagium, ex libro Joannis de Cineros & eadem exercitia toties mutata & aucta fuisse, constanter asserit, & multa alia contra Societatem toto illo §. 2. *art. 2. sect. 1. disp. 5.* nescio, qua fronte blaterat, admixtis quibusdam historiolis, haud dubiè fictis, pro more nullo veritatis fundamento nixis, nisi quod à se auribus exceptas fuisse, testatur; sed calumnias calumniis, mendacia mendaciis hic auctor passim confirmat; hæc porro fabula de exercitiis ab aliis jam efficaciter dissipata est; quod autem mutata & aucta fuerint exercitia, palmare mendacium est, habui præ manibus dictum exercitiorum libellum typis mandatum anno 1548. mense Augusto, paucis nimirum diebus, post approbationem libelli, datam scilicet eodem anno, die ultima Julii, & sanctè juro, ne jota quidem unum ex aliis editionibus, vel additum, vel detractum fuisse; cujus cum feciſsem copiam Eminentissimo Principi, ita obstupuit, ut vix oculis suis fidem haberet, & frontem illam, vel effrontem mentiendi licentiam in homine præsertim Religioso, satis incusare non posset: in risum tamen effusum prorupit; ubi legit, centum & mille locis, Guimenii librum, Theophilo ab eo affingi; quis bardus, inquiebat Eminentissimus, id sibi persuadeat; quasi verò discrimen styli utriusque discrimen manifestum non sit, & differendi ratio in Guimenio, ab ea, quam Theophilus tenet, & nunquam dissimulare potuit, prorsus aliena sit; in re notoria falli, & hallucinari, non levi probro vertitur, nimirum malitiæ, vel ignorantiæ. Eodem recidit alia plusquam supina Baronis hallucinatio; cum enim ferre non possit, approbationem à Provinciali Ministro Capucinorum Provinciæ sanguinis Christi Guimenii libro ultro concessam, præter convitia in eum atque adeò in Ordinem universum ubertim jacta, negat, ullam esse Provinciam Sanguinis Christi; cum tamen illam Provinciam inter alias Hispaniæ numerari, notorium sit: risit ad hæc Eminentissimus, inhorruit tamen ad primum libri versum, *absolveram, inquit, D. Fagnani aut verius* LEGIS DIVINÆ VINDICIAS. Quasi vero, D. Fagnani commentaria legis divinæ loco, ac proinde pro canonicis libris haberi unquam possint. Cæterum nunquam dixit Guimenius, libellum exercitiorum S. Ignatii esse canonicum, & pertinere ad fidem, id tantùm dixisse contentus, omnia & singula in eo contenta, à Paulo III. per specialem bullam, post accuratissimum examen, approbata, collaudata & apostolica auctoritate communita; unde Guimenio in hoc imponit; sed quid dico in hoc, cum mille aliis locis eidem imponat; nec illi modo; sed Bellarmino, Salmeroni, Lessio, Thomæ Sanchez, aliisque scriptoribus nostris, in quos nullus, seu Wendrockius, seu, quivis de Lutheri, aut Calvini grege, acerbiùs unquam & majori furore invectus est.

84. PITHANOPH. In hoc Catholici aliqui, nomine saltem, Hæreticos facilè superarunt; & sub Catholico habitu hoc munere pro dignitate defuncti fuere; hoc aliquando, serio potius, quàm per jocum, dicere soleo de Societate vestra, verè dici signum esse, cui contradicetur; & verò vix in paginam, aut versum hujus scriptoris satyrici, & plusquam inverecundioculos conicio, ubi non videam clarissimos & doctissimos miserè proscindi, lacerari, mille calumniis & impostoris fœdari; omnes certè dilui non possunt, ne frustra multa volumina occupentut, multas hucusque diluimus; Guimenius, & Tamburinus refutarit sibi affictas, idem ni fallor eximii scriptores, PP. Ferrier & Dechamps præstituri sunt, ab Illustrissimo Caramuele idem mundus expectat; Theophilus ex parte jam vindicatus est, reliquum inane reputandum; traducit illum Baro, ut ignorantissimum, sed risum hoc potiùs quàm stomachum movet, & contra istum leviorem certè ictum, undeviginti justæ molis volumina, omnigena eruditione ad stuporem & quasi miraculum referta, clypei loco facilè opponi possunt, quantumlibet ranæ coaxent, aut canes latrent? Theophili verò religiosam vitam & piissimos mores in breviario illius vitæ brevi, ut accepi, edendo, melioribus fortè oculis Baro lustrabit.

85. ANTIM. Lacerat etiam auctorem Apologiæ, Theologorum moralium; librum prohibitum fuisse, sat scio, licèt nullius doctrinæ damnatæ in decreto mentionem fieri, certum sit; hoc tamen non facit, quin Baro *disp. 4. sect. 1. art 5. §. 2.* meras dumtaxat impostoras contra illum adducat; quia ne per umbram quidem eorum meminit, quæ Baro illi affingit, & loco à Barone appellato, tantùm dicit, aliquem sequi posse, pro actione purè morali, ut rem Sacramentariam excipiat, opinionem etiam minus probabilem, modò vere probabilis sit; & disertè addit, tutum non esse, sequi opinionem cujuslibet auctoris, contra communem & plerisque reclamantibus: addo ego, nullam à nobis opinionem in praxi tutam pronunciari, nisi sit verè ac certè probabilis; ideſt, nulla Ecclesiæ lege prohibitam, & gravi rationis momento ad prudentem assensum sufficiente suffultam: sed in singulari opusculo hîc annexo, idem auctor, à Baronis aliorumque hominum ejusdem farinæ calumniis probè vindicatur.

86. PITHANOPH. Sed his tandem finem ponamus, nec enim cum homine isto agendo, tam argumenta & rationes, juxta institutum nostrum, quàm calumnias & impostoras diluimus; crimine ab uno discet omnes; unum addam, quod de industria lusit in verbo *d. III. §. 1. a. 2. §. ult.* ut enim omnes Societatis religiosos designaret, candidatos & professos appellavit; quasi

quidam Soto sentiat, Professos dumtaxat veros & proprios religiosos esse; cum tamen per Bullam Gregorii XIII. secus sentiendum sit. Sed librum abijcio, lege alia luce dignissimum. Unum restat, quod volo, scilicet probè scio, penes te esse indiculum, seu catalogum illarum calumniarum, quas liberiore stylo manu in prima illa sua Apologia, ab Alexandro VII. jure damnata, Vincentius Baro vobis & Societati veritæ attinxit; & gratissimum mihi accidet copiam illius mihi feceris; præsertim cum alia occasione, ut mihi, ita optimis quibuscumque opus non sit; quia, ut jam supra diximus tam dira eo ipso refutantur, quò exponuntur.

Art. XVIII. Cum de homine isto in hoc congressu agendum esset, ternionem, cum fortè ad manum esset, mecum detuli, en tibi, adscriptis paginarum numeris illius primi Voluminis, quod deinde, mutatione, in quinque tomulos, adjunctis quibusdam aliis, distributum est; tu legesis.

BREVIS SUMMA ERRORUM, CONVITIORUM & calumniarum, quæ in Apologia continentur.

Pag. 1. Imponit Theophilo, quod in Cardinales & Dominicanos, grassetur; quasi verò pauci Dominicani refelli non possint, nisi Eminentiss. Principes lædantur.

Pag. 2. Quod nec Summo Pontifici, nec Ecclesiæ parcat; scripsit tamen pro Pontifice justum volumen inscriptum Pontificalia, ex multis opusculis collectis.

Pag. 6. Quod enitatur, Dominicanam familiam tollere. Hoc gratis dicitur; & totam vitam in dissensionibus transegerit, quæ jurgia, scandala, schisma Ecclesiæ risum & cachinnos pepererunt: illum scandalum, activum scilicet, præbuit: Hominem auctor profectò non noverat.

Pag. 8. Quod nihil Sanctum, nihil sacrum, in ejus animo & ingenio fuerit, & in caput Principis arma intorserit: Nane verò bonus senex literis tantùm & Bovicanis?

Pag. 9. Falsat hic auctor & ridet constitutiones Innocentii; dicit enim non esse jus Societati repetendi palegata, in quo, malè citat dictas constitutiones addit que, per sarcasmum, scrupulum à Suarez mihi injectum à Cardinali de Lugo facilè dirimendum fuisse.

Ibid. Multas calumnias ab Æmulis & manifestissimis hostibus contra Societatem sparsas ex industria congerit. Verbi gratia, quod in ea Xaverii zelus penè sit extinctus sit; quod Jesuitæ Missionarii lucro dumtaxat inhiant, & uniones potiùs in Indias, quàm animas, spectatum eant, &c. Nihil ad hæc, quia falsa est supposita.

Pag. 10. Imponit Theophilo, quod Dominicanos tueatur ut Pontificium, Ecclesiæ, bonorum omnium & generis humani Hostes; & morti ac divini judicii timorem, Ecclesiam Hæreticis ridendam præbeat: Videre, cura te ipsum.

Pag. 11. Idem esse ait Dominicanos Theophilo, quod sunt Calvinistæ Becano. Nihil usquam tale.

Pagina 6. ad 12. Multa eàque gravissima Theophilo affingit, quo jure, viderint æqui judices.

Pag. 14. Horribile, ut vocat, scandalum illi affinxit sedmerum Baronis somnium fuit.

Pag. 15. Fingit 130. articulos contra Decalogum & ex variis auctoribus Societatis exceptos fuisse, asserit, mera calumnia; additque, Theophilum cum hæreticis impietate, cum sycophantis, calumniis certare. Immeritum elogium.

Pag. 19. Dicit, doctrinam D. Thom. Theologicam scilicet, Philosophicam, moralem, &c. ab omni prorsus errore etiam materiali immunem esse: omnes igitur illius Tomi libris canonicis accersendi.

Pag. 20. Dominicanorum ordinem à Luca Wadingo & Alephonso de Castro depressum queritur; & quotquot à Thomistarum doctrina recesserunt, in errores lapsos fuisse dicit: omnes igitur, præter Thomistas: væ Scoto, D. Bonaventuræ, &c.

Pag. 21. In Societatem gravissimè debachatur, & Iesuitis verba illa Augustini applicat, *sunt quidam inflati utres, spiritu elationis pleni, superbiæ morbo tumentes*, tum hæc addit, philacteria dilatant, omnia sua laudant, nihil inter sua, non sanctum, non rectum esse, volunt, & in nullo suos deficere unquam ex iis nullos errare, omnes Sanctos esse, Doctos, Martyres, Athletas, Heroas, ac demum tribuit cuilibet, ex suis, etiam gregario, quod magnam librorum vim ediderit, idque, citra vel minimum lapsum: Quis quæso hæc unquam, ubi, quando.

Pag. 22. Dicit Marc. Antonium de Dominis, cum defecit à fide, Iesuitam fuisse; quis nescit, Archiepiscopum Spalatrensem tunc extitisse? nec unquam professionem emisisse in Societate.

Pag. 23. Societati aliquot dimissos, vel ejectos exprobrat; satius est, malos & ineptos esse, quàm retineri.

Pag. 24. Ludit Pium virum Alfonsum Rodriguez; *risum*, inquit, teneatis amici; vix Erasmus, aut Buchananus tam impiè Theophilum reprobum vocat; judicia sua, Baronis voto Deus non metitur; addit, D. Thomam esse regulam fidei: sed aliam non agnoscimus, quàm verbum Dei seu scriptum seu traditum, & Ecclesiam.

Pag. 28. Ægidium Romanum, auctorem celeberrimum D. Thomæ corruptorem, non defensorem vocat, Nulli certè plus debet D. Thomæ doctrina,

Pag. 29. Dicit Theophilum posuisse in cœlum os sunum. Quia Canum, Bannem, Soto, & paucos alios Thomistas perstrinxit; Thomistæ igitur sunt cœlum Ecclesiæ.

Pag. 35. Magistri S. Palatii munus Jesuitis exosum esse dicit: immo gratissimum, modo benè, ut fit, administretur.

Pag. 36. Excusat Combefisium, quod in quæstione de duplici capite Ecclesiæ, Arnaldo adhæserit; addit, quæstionem esse difficilem, & utrumque de illa bono animo scripsisse: bonum animum errantis ab Ecclesia damnati nemo prudenter laudavit.

Pag. 37. De quæstione Conceptionis Deiparæ ita loquitur, ut suam opinionem, quæ maculatam adstruit, potiorem esse satis clarè significet; addit Theophilum suæ causæ diffisum, quæ nimirum Conceptionem Immaculatam sustinet. Vocat nomen & fictum loquendi ex cathedra & definiendi credenda judicium: uno verbo plus dicit, quàm si nudè & disertè suam opinionem exponeret, & solitis argumentis firmaret censuras per constitutiones Apostolicas latas non veretur.

Pag. 38. 39. 40. Idem argumentum prosequitur; negat definitum, piam illam sententiam esse, quæ immaculatam conceptionem tenet; vult æque definitum, suam esse probabilem; & per decreta Pon-

tificia utriusque partis probabilitatem iisdem verbis æquè constitui, excusat etiam Combefisium in iis, quæ scripsit contra festum conceptionis; an fortè liberiùs poterat, si nullæ Bullæ extarent?

Pag. 44. Dicit omnes Theologos, præter Thomistas, non sequi verbum Dei, nec SS. Patrum vestigia, sed una dumtaxat niti ratione naturali. Non sunt igitur Theologi; quia ex locis Theologicis non ratiocinantur.

Pag. 46. Et dicit, Theophilum jus vitæ ac necis in Dominicanos omnes sibi arrogare, ille igitur se Deum facit. Item vocat illum irreverentissimum, impiissimum, impudentissimum, lividum, temerarium. Egregia certè laudum Epitheta.

Pag. 48. & 49. Officia Magistri S. Palatii, S. Inquisitionis, Librorum censuræ aliaque hujusmodi vult auctor, haberi & possideri à Dominicanis, hæreditario jure, & esse ordinis Patrimonium. Viderit Rom. Pontif. cujus est ad nutum de illis disponere: hoc item jus ait; antiquissimum esse; quod sine destructione totius Ordinis violari non possit. Erit profectò, qui valdè dubitet.

Pag. 50. Imponit Theophilo, quod universum Prædicatorum ordinem delere meditetur.

Apag. 51. *ad* 55. Laudes in suos accumulat, easque selectissimas. Plurimùm gratulor.

Pag. 52. Dicit, fidem & auctoritatem Rom. Pontificis à Theophilo everti; nemo tamen forte ad illam adstruendam, melius & liberiùs, quam ille, scripsit.

Pag. 54. & 55. Defendit Canum & Sotum, in eo, quod post Bullam Leonis X. & Concil. Lateran. Montes Pietatis damnarunt Caietanum item in eo, quod dicit, aliquot Pontificum Bullas, malè & sine clausulis, quæ prius inerant impressas fuisse. Heu! si quidpiam tale Jesuitæ scripsissent.

Pag. 58. Dictum privatum & incertum Pii V. constitutionibus aliorum Pontificum editis & publicatis æquiparat. Quod certè nullus Catholicus admittat.

Pag. 56. & 57. Dicit, non posse definiri ab Ecclesia, absolutionem moribundi, prout in Rituali Romano præscribitur, esse probabiliter validam; sic enim intelligitur; nec à Leone X. definiri potuisse, Montes Pietatis non esse usurarios: quasi verò Definitio Ecclesiæ ad mores etiam non extendatur.

Pag. 59. Idem prosequitur, & asserit, certitudinem fidei esse non posse in iis, quæ ad usum & mores pertinent; ac proinde, inquit, in iis, non obstantibus declarationibus Apostolicis, cuique suum super hoc arbitrium relinquitur, nisi Ecclesia declarare possit materiam & formam Sacramentorum, quid quæso illi relinquitur?

Pag. 60. & 61. Ludit Rituale Romanum à Paulo V. approbatum, & toti Ecclesiæ propositum; vult autem, per illud, nullam obligationem imponi administrandi Sacramenta sub tali materia & forma; nec absolvendi moribundum, ut in Rituali præscribitur; sed esse meram hortationem. Cuncta hæc sensum Catholicum parum olent.

Pag. 62. Dicit, sententias disputabiles ab Ecclesia definiri non posse; quò spectet, manifestum est; inde quippe utrique sententiæ suæ indemnitati consultum esse vult; nimirum de Conceptione, & de auxiliis.

Pag. 67. Ecclesiam contra ullum S. Thomæ dictum definire nihil posse, asserit. Est igitur Canonicus scriptor.

Pag. 72. Vult, impositionem manuum per Apostolos professionem religiosam esse; temerè profectò dictum, si quod aliud addit ibidem, Jesuitas, illos enim satis indicat, ex puro livore, insidiari doctrinæ S. Thomæ, quam tamen docent, defendunt, & doctissimis illustrant commentariis.

A Pag. 73 *ad* 80. Nimius est in deprimenda, & extenuanda auctoritate Ecclesiæ, dispensandi super votis & professione, quia scilicet in hoc puncto, ipse cum suis adversatur, cæteris omnibus reclamantibus.

Pag. 83. Vult, Religiosos Societatis, ante professionem solemnem, non esse perfectè Religiosos: Gregorius tamen XIII. singulari Bulla oppositum declaravit.

Pag. 85. & 87. Canum plus æquo extollit, eumque defendit, in eo, quod scripsit Ecclesiam errare posse in approbatione, & confirmatione instituti religionis. Parum æquus in Societatem animus illum eò adduxit.

Pag. 88. & 89. Societatem sugillat, adductis iis locis, quæ jam olim politici & Hæretici contra illam sparserunt, & spargunt etiamnum; verbi gratia, quod superbum nomen assumpserit, quod excitarit disputationem de auxiliis, ut sanctæ Inquisitionis Officium Dominicanis eriperet, quod personas quantumlibet facinorosas & infames admittat, quod lites, dissidia & schismata inducat; hæc ipse libens recitat & recantat: sed cuncta hæc ridicula, falsa, & meræ calumniæ.

Apag. 90. *ad* 99. Lites illas denuo suscitat, quæ Dominicanos & Franciscanos olim fervebant; sugillatque varios ordinis Seraphici Historicos. Bzovius non ita pridem præluserat.

Pag. 105. Legendas, ut vocant, omnino fabulosas Claudii à Rota, & Jacobi de Voragine Annalibus Baronii æquiparat: addit, Canum noluisse emaculare Baronii Annales: Canus tamen obierat, antequam ii prodiissent; subnectit, doctissimum quemque Jesuitarum à Combefisio eloquentia & eruditione infinitis partibus superari; doctissimum, inquit, sive hujus, sive Superioris sæculi; & tot esse dotes Combefisii, ut si quis putet Jesuitam quempiam eas assequuturum, cæcus & stultus censendus sit: æquiparat demum Baronium, in lapsu, cum Surio. Tritum illud, omnis comparatio odiosa hîc maximè locum habet: ut ut sit, constat, Baronem, & Combefisium in hoc potissimùm convenire, quod uterque de Magno Baronio parum honorificè scripserit. Constat etiam, Combefisii librum jure ac meritò confixum fuisse.

Pag. 107. 108. 109. Dicit, Theophilum excæcatum esse rabie & execrabilem, ad summum temeritatis & impudentiæ venisse, pudorem ejurasse & conscientiam; en selectos Baronis eloquentiæ flores. Sed mirum est, quod addit fœlicem eventum causæ Jansenianæ Thomistis unicè deberi. Credite posteri.

Pag. 110. Hinc liberat Nolanum, Reginaldum, & de Furno, ab inusta iis nota.

Pag. 114. Affingit Theophilo literas, quas ille nunquam scripsit, nimirum sine die, consule, titulo.

Pag. 114. Asserit, Rosarium esse manuale Evangelicum & Evangelii complementum, quo Ecclesiam erroribus Dominicanus Ordo purgavit. Pertinet igitur ad fidem, si est complementum Evangelii; deinde an fortè nunquam Ecclesia erroribus purgata est, antequam piissimus ille S. Rosarii usus institueretur.

Pag. 117.

Pag.117. Ita loquitur de Conceptione Deiparæ, ut non audeat, opinionem suam potiorem videri, & longè superiorem futurum, si disputandi & scribendi potestas fieret; additque, septem viros, quos Deipara præteritis sæculis charissimos, præ cæteris, habuit, & qui sunt quasi septem spiritus illius throni assistantes, opinionem Dominicanorum defendisse quod amabò istud est, nisi maximè dictam opinionem adstruere?

Pag.118.119.120. Plusquam anilem fabulam narrat de Lermensi Duce, & Card. Toleto; quasi hic ambiguus fuerit, utri opinioni adhæreret; illo verò hortante, Thomistarum Primates, ut piam sententiam amplecterentur, renuisse istos morem Duci gerere quod si revera fecissent, statuisse, Jesuitas, stare, non D. Thoma, & in eorum locum succedere. Mirabile dictu, ait Samoiedis hic auctor scribere, se putat.

Pag.123. Camerarium, hominem suspectum, qui contra Ubrigium, Jansenio præluserit, adducit in scenam, & longum illius locum contra Societatem exscribit: ficedabus ollam.

Pag.124. Dicit, Theophilum livida ferri æmulatione in Combefisium; sed quæ, inquit, comparatio doctissimum inter Combefisium, & ineptissimum Raynaudum; Alrementur illa Epitheta, & aptè quadrabunt.

Pag.125.126.127. Errorem Origenis statuere videtur, ut Combefilii errorem defendat, de infidelitate Deiparæ; falsum autem est, Virginem ab aliis Patribus infidelem dici: nunquid hoc non est Combefisium plurisfacere, quàm Virginem Deiparam?

Pag.128. Dicit, doctrinam Thomisticam è cœlo delapsam, à Paulo in Dionysium, Augustinum & Thomam; ab hoc in reliquos defluxisse. Ad hæc S. Doctor erubesceret, qui fictis laudibus non indiget.

Pag.128.129.130. Canum eximit culpæ, in eo, quod Lumb. errorem imposuit: Baronis error Cani error esse est.

Pag.132. Asserit, vix ullum ex SS. Patribus ab erroris omnem fuisse, unum Doctorem Angelicum nunquam errasse. Temerarium dictum, ut mitissimè loquar.

Pag.133. Ludit laudes S. Ignatii, non esse affictis fabulis; etiamne in cœlites; Baroni non placet Ignatius, quia est Jesuitarum Parens.

Pag.133.134.135. Defendit Combefisium in eo, quod S. Chrysostomo irreverenter scripsit; aitque, non licuisse Combefilio in SS. Chrysostomum & Thomam, quod Paulo in Petrum licuerat. Etiam Combefilii peccata Baro commendat.

Pag.137. In nullo Theologorum, inquit, tanta fuit eloquentia & sapientia, quanta in Cano: itane verò? ne etiam in Doctore Angelico? additque, Jesuitas mendacibus scatere & corruptissime scribere: ut vitia pro virtutibus, ita virtutes pro vitiis hic auctor tradit, cujus Latinitas à multis Jesuitis etiam ferulâ castigari potest.

Pag.139.140. Canum ita laudat, ut nullus unquam Jesuita æquè benè scripserit: rem ad examen revocatissimum, ut ajunt, reduci, Jesuitæ facilè patiuntur.

Pag.141. Exprobrat Jesuitis, quod à Spiritu Xaverii deciverint, & eorum culpa, Japonensis Ecclesia corruerit, Hæc culpa Hæreticorum fuit, & quorundam Catholicorum, qui Jesuitæ non sunt: virtutem Xaverii etiamnum Jesuitæ mirantur, eumque, si non assequi, longo tamen intervallo, sequi tentantur.

Pag.147. Invehitur in Jesuitas, quorum Philautiam, jactantiam, ostentationem, fastum, superbiam exaggerat, & vocat gloriæ mancipia. Parciùs ista viris.

Pag.148. Dicit, Scotum scripsisse tantùm de Theologia super quartum sententiarum; multum sanè versatus in Scoto; sed typorum fortè mendum est, quarum pro quatuor.

Pag.149. Catechismus Romanus, inquit, Jesuitis displicet, propter prædeterminationem Physicam, cui liber favet, & splendorem eloquentiæ, quo nitet, iisque jactantiam aufert: ex illorum, inquit, officina, nihil prodit par. Nec displicet liber, nec prædeterminationi favet. Libro stylum Paulus Manutius commodavit; cæterùm, ut jam dixi, comparationes sunt odiosæ: de libri auctoritate? jam dictum aliàs.

Pag.149.150.151. Notat aliquot propositiones quas ex auctoribus Societatis excerptas esse, dicit; sed mera calumnia est; unde nec libros, nec loca citat.

Pag.152. Damnat Molinam, eumque dicit, contra Augustinum & Thomam irreverenter scripsisse; eo quod aliqua ex prædeterminatione physica deduxerit, quæ absurda esse videntur. Nihil contra SS. Augustinum & Thomam scripsit, ne dum irreverenter; quo verò ad ea, quæ deduxit, coram examinetur consequentia.

A pag.153. ad pag.165. damnat aliquos Societatis auctores, nimirum Vasquem, Caussinum, Marianam, Raynaudum, Sirmondum, Petavium, Adamum, Martinonum, eo quod, inquit, S. August. molliant, ejusque sententiam de prædestinatione ante prævisa merita non sequantur; licet opposita hoc tempore sit communior. Illorum autem loca multiplici parenthesi dehonestat, & in alium sensum detorquet: ipse potiùs damnandus, qui tam celebres auctores damnare non timet.

Pag.180. Sine opinione, inquit Thomistica, quæ distinguit essentiam ab existentia, mysteria fidei explicari vix possunt, rem magnam narras, Vincenti Baro, sed falsam & ridiculam.

Pag.181. Vult, augmentum gratiæ non fieri, eo instanti, quo producitur actus meritorius, sed post multos etiam annos. Erroris notam huic dicto inurere non dubitem.

Pag.196. Homines illi (sic loquitur de Jesuitis) nunquam volunt admittere, suos in quopiam errasse, ab omni errore se immunes jactant, hæreses suas volunt esse bene dicta. Detulerunt tamen P. Thom. Bonartem; iisdem etiam affingit hanc propositionem, *alius Deus est possibilis*. Auctorem appellare debuisset.

Pag.197. Non debuit, inquit, ab his homuncionibus, ita Canus tractari; *Homuncionibus*, inquit, Deo gratias.

Pag.198. Defendit Cani sententiam, quod matrimonium, nutibus factum validum non sit: væ mutis, & quod Sacerdos illius Sacramenti sit minister; duabus lineis, duos errores.

Pag.199. Hanc etiam plausibilem esse, dicit, quod scilicet Christus tempore passionis, gaudio beatifico caruerit. Eandem huic notam inurendam puto.

Pag 201. Item istam Soti, quod scilicet ordo ille religionis nomen non mereatur, qui Chorum non habet. Sed ad Bullam Gregorianam provoco.

Pag.202.204.205. Valentiam insipienter loquutum esse, dicit: insipiens revera dictum. Imponit Patri Vasquez, quasi dixerit, hominem mereri vitam æternam, per actus merè naturales. Nunquam

hoc dixit Vasquez. Item Patri Salmeron, quasi scripserit, præceptum de correctione fraterna perniciosum esse, depravat illius propositionem, mutat hypotheticam in absolutam; mera igitur calumnia est; nullibi fere Salmeron solidius, imponit etiam Sirmondo; & citat in hanc rem prima Novatorum capita: Hinc sanè non mirum, si Novatoribus in omnibus favet.

Pag. 207. 211. Dicit, Amicum malè sustinere personam Catholici, eique affingit quandam opinionem singularem; cum tamen ille communi se adhærere diserte fateatur. Amicus certè Catholicus & doctus scriptor est.

Pag. 214. Dicit, à Ripalda duobus Tomis de ente supernaturali, ens supernaturale funditus destrui; novum igitur ens supernaturale Baro sibi fingit.

Pag. 215. Dicit, Gravinam contra Bellarminum antiquarum Religionum honorem defendisse, eidemque Bellarmino exprobrat, ampullosam, ut ipse appellat, Societatis laudationem, cum aliorum ordinum depressione conjunctam. Utinam deceptus fuisset Bellarminus, cum scripsit antiquos ordines à primo fervore ac spiritu defecisse.

Pag. 216. Summopere laudat Gravinam hujus facti; cum tamen ferre non possit modestas laudes à Rectore Conimbricensi Suari aspersas, & ampullosam laudationem iterum vocet; proh quam jactabûdi, inquit, quam ampulloſi sunt isti Homines, quos etiam audaciæ insimulat: Quid rei sit, satis video; prima illa capita Societatis nostræ ferre non potest: ubi doleat, omnes sat vident.

Pag. 218. Pauca Baëzæ dicta absurdissima & falsissima esse, dicit, & multa eidem imponit: Isti homines, inquit Baro denostris, nunquam volunt videri errasse, & hoc illorum cordibus insidet, sua scripta à Spiritu Sancto dictata fuisse: nunquam reverà diximus, penès nos esse regulam fidei, ut quidam alii, quos Baro novit, & scimus, nos esse homines errori obnoxios.

Pag. 219. Approbat Gravinæ dictum, ut Catholicum, quod scilicet omnes Congregationes ab omni errore immunes sint: temerarium sanè dictum, ne quid acerbiùs dicam.

Pag. 230. Lovaniensem Academiam plus æquo extollit, quasi verò in ea non fuerint Bajus, Jansonius, Jansenius, Calenus, Fromondus, Sinnichius, Pontanus, &c.

Pag. 235. Sugillat Jesuitas, atque illorum Ecclesias versas esse in solitudinem, ac proinde, præ invidia, Theophilum scripsisse opusculum de Communione pro mortuis: primum illud falsum est ubique, ut plurimum hoc fortè in votis Baroni esset; alterum verò temerè pronuntiatum & judicatum. Unus Deus cor hominis scruratur.

Pag. 236. Docet, unum pro alio vivente lucrari posse indulgentiam: nihil certè magis contra usum Ecclesiæ; addit, omnia Sacramenta delere aliquid pœnæ temporalis, ex opere scilicet operato; hoc etiam valdè novum est: nempe hoc loco agitur de satisfactione alteri applicanda.

Pag. 238. Ex eo, quod Eucharistia cibus sit sumenti, vult prodesse alteri ex opere operato. Singulare profectò dictum.

Pag. 293. Dicit, Theophilum æternam damnationem vitare non posse, saltem si Evangelio fides habenda sit: igitur de fide est, nimirum ex Evangelio, Theophilum damnatum esse; quia jam obiit; Quis novus Radamantus animos detrudit in orcum?

Pag. 245. Si S. Congregatio, inquit, Opusculum Theophili de Communione pro mortuis non prohibuisset; Theophilus brevi cultum imaginum & suffragia pro mortuis tanquam errores populares traduxisset. Temerè judicatum, & dictum malignè.

Pag. 249. & 250. Libertatem explicat modo plusquam Platonico; vultque, illius fundamentum esse unionem cum summo bono, & naturam creatam omnium perfectionum esse capacem: amorigitur beatificus liber est, quia dictæ unioni conjunctus est. Igitur homo omnipotentiæ, & infinitæ sapientiæ patiens est, &c. quæ sunt erronea.

Pag. 255. Reipsa libertatem describit, ut Hæretici, & verbis tantùm nihil significantibus ab iis differt.

Pag. 258. Excepto Deo, inquit, revelata facie viso, humana voluntas omnis necessitatis est expers, & posita judicii indifferentia, si voluntas agat, fieri non potest, etiam per absolutam Dei potentiam, quin liberè agat. Calvinus & Novatores re ipsa nihil aliud volunt, aut dicunt.

Pag. 259. Salva, inquit, judicii indifferentia, actionis dominium nunquam perit. Eodem recidit.

Pag. 262. Imponit Molinæ, quòd gratiam tantùm sufficientem admittat. Impostura notoria est.

Pag. 70. & 71. Recentiores Theologos carpit, quod scilicet nihil solidi habeant, & nihil boni ab iis speretur: utique admitti posset de ipsomet, qui recentior est.

Pag. 273. Dicit. doctrinam Vasquis rebus fidei dispendium attulisse, & scientiam mediam à Vasquio explicatam omnino chimæricam esse: nullæ in scientia media sunt chimeræ, nisi quas ipse affingit, & ut doctrina Vasquis sana est, ita & sincera fides.

Pag. 274. Doctrina Thomistica, inquit, impugnari non potest, nisi principia fidei incerta reddantur. Væ Scotistis & omnibus, qui piam sententiam de Conceptione profitentur; væ Molinistis, qui prædeterminationem Bannesianam hucusque impugnarunt. Nullus, inquit, præter D. Thomam probavit immortalitatem animæ, & reliqua omnia, quibus tota Religionis vis constat; alii quippe nulla habent principia à priori, & cuncta jejunè ac debilibus tractant argumentis. Modestam sanè & temperatam orationem; & hìc Jesuitis ampullosam jactantiam opponit.

Pag. 275. Germanos Theologiæ alumnos solos Thomistas esse, asserit; ut his fides habeatur, conducat Baro, qui credant.

Pag. 290. Ex Jesuitis unum dumtaxat Osorium Sacrum Concionum scriptorem laudandum pronuntiat. Nemo sanè doctus hujus Baronis judicio stet.

Pag. 294. Panegyricum in Collegio Germanico recitatum, etiamnum obtrudit, & negat à P. Candido recognitum fuisse. Aberrat à vero, ad fidem publicam provoco; extat enim licentia ab eo subscripta.

Pag. 296. Multa in eo exaggerat, quæ optimum habent sensum; illius auctorem insulsum Rhetorem vocat; gustum Baro depravatum habet; & nullum illi sal nisi infatuatum sapit: addit P. Alcazarem ea scripsisse, quorum Jesuitas pudet; non pudet, ita me Deus amet, puderet tamen, si Baronis more scripsisset.

Pag. 297. Fatetur, ut unum ex suis defendat, Deiparam Virginem meritò recitare potuisse Salutationem Angelicam atque Rosarium, atque adeò seipsam colere. Hæc sanè ridicula.

Pag. 300.

Pag. 300. Dicit, historiam Concilii Tridentini Pennæ avis, à Marco-Antonio de Dominis compositam fuisse, sed mendacium notorium est: compositam F. Paulus Servita, & Marcus-Antonius edidit. Quid faciet Baro in obscuris, qui adeò libere mentitur in notoriis?

Pag. 302. Describit corpus Theophili, quasi monstrosum haberetur. Fallitur, nihil monstrosum habuit, nisi dicamus, prodigiosæ virum eruditionis extitisse.

Pag. 303. Refert, quemdam Jesuitam in Hispania mortuum esse sine cruce, sine luce, sine Credo in Deum: repentina morte potuit extingui; quid tum? nunquid multi viri sancti, eandem sortem nacti sunt? addit, alteri Jesuitæ Madriti exequias persolutas esse, cum tamen alibi, ejurata fide viveret; maligna calumnia est, qua pœna digna, æqui judices videant: appellet hominem, & publicis tabulis falsitatem evincemus.

Pag. 309. Opiniones Thomisticas, Ecclesiæ traditiones appellat: hic etiam carpit Suarem ut invereundum; igitur opinio de conceptu maculato Deiparæ: item alia de prædeterminatione Physica, aliæque hujusmodi Ecclesiæ traditiones erunt. Quando porrò Suarem Baro appellat, hæc verba jure usurpare posset, *non sum dignus, ut solvam ejus corrigiam calceamenti.*

Pag. 310. & 311. Fingit, opus Molinæ primæ editionis suppressum à Jesuitis fuisse, & aliud emendatius substitutum. In hoc etiam mentiri voluit, licet debilis publicis convinci facilè possit. Ibidem Tolnack ut suspectissimum traducit; quia, inquit, Jesuitarum erroribus campum aperit. Imprudens quæ Ecclesia, imprudens S. Congregatio, quæ operibus Auctoris suspectissimi prostare liberè finit. Laudat denique acta Pennæ, nulla scilicet decreta Pontificiorum quibus id vetatur, habita ratione.

Pag. 313. Dicit, nihil scribi à Jesuitis in quæstione de auxiliis, nisi Semipelagianorum objectiones: hoc etiam dici per Pontificia decreta, vetitum esse; alioquin Calvinistas & Novatores Semipelagianos facilè quispiam opponeret.

Pag. 314. Fide publica rerum gestarum, spectantium Europa, Historiam Pennæ dicit, abundè constare: oppositum certè fide publica constat. Molinæ liber absque inusta nota legitur, absolutus igitur non fuit.

Pag. 316. Imponit Theophilo, quod Sotum vetustum appellet. Falsum est, citari locus non potest: dicit verò, Toletum commentaria in Aristotelem scripsisse Sotii manuscripto furatum fuisse. Toletum eum furatum calumniarum participem Baro esse vult. Sed hæc sibilis explodenda.

Pag. 317. Imponit P. N. Generali, cujus scilicet jussu, inquit, Theophilus in carcerem conjectus est. Vocat refert & somnia; quis unquam hoc dixit, vidit?

Pag. 318. Religio Dominicana, inquit, est Ordo sanctus; ita est, summoperè gratulor, nulla tamen generalis regula absque aliqua exceptione; Vincentium Baronium hujus quidem Ordinis, non tamen hujus dignum esse.

Pag. 319. 320. Jesuitas falsiloquos vocat: nobis tale nomen imponere vellet, retineat sibi; nullus enim nuspiam magis falsidicus, aut falsiloquus, imò blasphemus. Alios etiam Ordines deprimit, ut suum tollat.

Pag. 323. Fingit nescio quem Jesuitam, in Indias ante missum, reducem, in templum visum ingredi, eo prorsus tempore, quo ejus martyrium concionator summis laudibus prosequebatur: sed plusquam anilis fabula, Theophilum perperam Baro paulò ante, *pag.* scilicet 317. unam dumtaxat maledicendi artem callere dicebat; sed Baro præter hanc, fingendi artem optimè callet.

Pag. 325. Ripaldam carpit, in gratiam illorum, contra quos ille optimè scripsit; non verò, ut ait, contra Academiam Lovaniensem.

Pag. 328. Jesuitæ solent, inquit, suos quamvis inferioris conditionis, tollere in astra; submissè, ut plurimum, de suis Jesuitæ loquuntur, sed Baro illos suis convitiis longè altius evehit.

Pag. 329. 330. Savonarolam ex professo defendit, habetque pro sancto, certo & indubitato; Delrium verò & Petavium, imò & Jesuitas hoc loco perstringit, in gratiam sui Savonarolæ, quem à Jesuitis hostili animo impetitum fuisse dicit: Romani Pontifices non verò Jesuitæ hominem illum damnarunt, & devoverunt flammis, antequam Societas nasceretur.

Pag. 335. P. Eusebium Nieremberg, aliosque Jesuitas, falsorum miraculorum fictores esse dicit: eodem jure, nempe gratis, citra omnem probationem dicere posset, Jesuitas esse reos læsæ majestatis, aliorumque atrocissimorum flagitiorum.

Pag. 346. Cirat acta Congregationum de auxiliis, & vult, per decreta Apostolica, illud unum cautum esse, ne quis asseveranter affirmet, quæstionem illam fuisse formiter definitam. Nihil certè à commemoratis decretis magis alienum; nec est, quod ibidem Ripaldam & Hennao violatæ legis insimulet, nempe hi scripserant antequam decreta illa ederentur. Carpit etiam Jesuitas, quod D. Pennam tanquam hostem traduxerint, postquam acta illa, seu Chronologiam, ut vocat, publicasset, cum tamen ante pro hoste illum minimè haberent. Huic auctori solemne est, in notoriis mentiri & calumniari ad majorem calumniæ pompam.

Pag. 349. Imponit Theophilo, quod librum illum de immunitate Cyriacorum à Batavis recudi procurarit; cum tamen oppositum notorium sit, liber enim nunquam recusus est.

Pag. 357. Asserit, personam Pozæ damnatam fuisse; & imponit Jesuitis, quod dicant, ejusdem auctoris opera injustè fuisse damnata. Nunquam audivimus personam damnatam esse; opera quidem pro damnatis habemus, quod vero injustè damnata fuerint, nemo unquam dixit, appellare quempiam debuerat; sed, more suo, de veritate parum sollicitus, cuncta impunè in chartam projicit.

Pag. 354. Jesuitis acerbè insultat, omnem fidem iis abrogat, etiam dum scribunt de rebus spiritualibus, & in iis desiderat prudentiam; atque, ab iis negari res evidentissimas Sole clariores, laborare illos studio partium, & summam injuriam Cardinalibus irrogare: vos, inquit, Jesuitas alloquens, nullum ex vestris errasse constanter asseritis. Rem sanè lepidam, credit Baro calumnias, quas ipse Jesuitis affinxit, sine summa Cardinalium injuria, refelli non posse, nec expostulari de iis, quæ interdum à nonnullis, qui eodem quo Baro spiritu ducuntur, per manifestam injustitiam, Jesuitæ patiuntur.

Pag. 355. 358. Imponit Jesuitis, quasi dicant, nullum ex antiquis sensisse pro Conceptione immaculatæ; imò contrarium semper dixerunt, scripserunt, publicarunt, & tandem Alexander singulari constitutione, hunc esse veterem Ecclesiæ sensum

disertè confirmavit. Ibidem Labatam perstringit, ac Jesuitis audaciam exprobrat & mendacia, vellet sui similes Jesuitas esse; nullum enim auctorem invenies, qui majorem audaciam præ se ferat, & tantam mendaciorum vim profundat.

Pag. 375. Invidia & livor, inquit, altas radices egerunt in cordibus Jesuitarum. Credat mihi, invidia passiva potiùs quàm activa Jesuitæ laborant: atque hæc deinde subnectit, in Paulum & Augustinum truculentas linguas injecerunt, & Thomæ non pepercerunt. Quorsum hæc? quia iis erroribus subscribere noluerunt quos Augustino, & Paulo temerè aliqui affingunt, nec prædeterminationem Physicam admittere, quam Baro & recentiores aliqui Doctori Angelico attribuunt, hæc sunt Jesuitarum delicta.

Pag. 382. Dicit, ea, quæ in Breviarii lectionibus continentur, certa esse & indubitata: nonnulla tamen identidem expungi jubentur, ut commentum illud de S. Catharina Senensi, quam aliquis, per assentationem, in Burghesianam familiam ascriverat, aliaque hujusmodi.

Pag. 383. Multi, inquit, aliqui, eaque non contemnenda argumenta proferunt, quibus ostendunt, S. Franc. Xaverium ex Societate JESU non fuisse: sed hic homo ad P. Bartolum remittendus, ut pro meritis, cum hujusmodi impostoribus excipiatur: parum abest, quin dicat, S. Ignatium ex Societate non fuisse: & vero, satis insinuat, *pag.* 387. ubi dicit, Constantinum Cajetanum, qui S. Ignatium conversum Benedictinum extitisse somniaverat, non aliter, quàm injuriis & contumeliis à P. Joanne Rho refutatum fuisse; hic etiam, ut P. Rho incredibiliter deprimit, ita Constantinum summis laudibus extollit; & hæc Baro studio veritatis, Moralis Theologiæ restaurator.

Pag. 392. Omnes Societatis Scriptores, inquit, in Bzovium hostili animo feruntur, ob prophetiam Sanctæ Hildegardis, ab eo, in annalibus, Jesuitis applicatam: hostilis abest animus, sed manifesta menda, quis ferat in publico historico? quis autem illum constituit Prophetarum, & Prophetiarum Judicem? Canus in eodem argumento præluserat; Bzovius exscribere voluit, ne fideles deessent Cano successores.

Pag. 393. & 396. Combefisium defendit, & impensè laudat illius librum, de historia Monothelitarum: sed hic liber notatus, confixus & damnatus fuit: hoc quidem Baro fatetur, non tamen, inquit, propter aliquem errorem; quamobrem verò, libenter ex Barone intelligerem. Addit autem, in exponendis Patribus Græcis, omnium aliorum fidem suspectam esse; at in uno Combefisio nihil prorsus desiderari, nec diligentiam, nec eruditionem, nec fidem; hæc maximè desideratur, præter Christianam modestiam, & alia multa.

Pag. 397. Mentionem facit Theatri Jesuitici, & eorum, quæ in eo continentur, seu vera sint, inquit, seu falsa: librum appellat incredibili calumniarum, fabularum, & falsitatum colluvie scatentem.

Pag. 398. Jesuitas vocat delatores & testes falsi criminis, adversùs Dominicanos: expostularunt dumtaxat Jesuitæ de calumniis sibi afflictis à paucis Dominicanis. Quod autem addit, *pag.* 406. Jesuitas bellum ubique in Thomistas movisse, & librum de immunitate Cyriacorum maxima illorum omnium alacritate sparsum fuisse; est potiùs, quod de paucis Thomistis queramur; quis enim nescit, bellum ab iis motum; vix pauca reponere nobis licuit: librum de immunitate nunquam pro suo Societas agnovit; non nego, paulò acerbiorem esse, & aliqua omitti debuisse; hoc tamen non probat, omnia & singula in eo contenta esse vitiosa; nec candor lilii obtinuit unquam, inultis scilicet notis obductus, vel aspersus, ut notæ illæ expunctæ manerent.

Pag. 407. Nihil à Jesuitis omissum est, inquit, ut in D. Thomam aliquid ex cathedra statueretur. Nihil unquam tale à Jesuitis admissum, Doctorem Angelicum non venerantur modo, verùm etiam doctissimis commentariis illustrarunt: horrent quidem Novatorum hæresim, Deiparam absque macula conceptam prædicant, & nullo modo probant, sed omnino rejiciunt prædeterminationem Physicam. Ibidem etiam librum Episcopi Placentini pro defensibilitate immaculatæ Conceptionis scriptum, perperam notat.

Pag. 408. Dicit, nullum esse Jesuitam, qui servet præceptum Apostolicum, quo cavetur, ne quis scribat in materia de auxiliis; quam appositè trirumilud huc quadrat, *Clodius accusat Mœchos, &c.* ab eo tempore scripserunt multa volumina pro sua sententia Adversarii, ea profectò libertate, quâ major excogitari non potest; nostri fere nihil de hoc argumento; unum, vel alterum Suaris volumen manuscriptum, Bibliopola Lugdunensis, nostris minimè conscius, in Hispania, numerata pecunia, emptum ab hæredibus Bastidæ, Lugduni edidit: imò sæpius nostris negotium aliqui facessere visi sunt, decreto illo extenso ad scientiam mediam; & non defuit anno præterito Mediolani, qui mera verba Tridentini in Thesibus, typis mandari vetuerit; vera retero, ita me Deus amet.

Pag. 409. Thomistæ habent, inquit, insuperabilia argumenta contra scientiam mediam; nullum hactenus nisi satis debile sensimus; sæpe amantes sibi somnia fingunt; risum certè continere non possum, cum in mentem venit rancidum quoddam argumentum, à nonnemine pro indissolubili habitum, cui tamen vix in topicis locum darem.

Pag. 410. Argumentum illud, inquit, redegit ad angustias & agoniam Cardinalem Delugo, cujus subtilitas desinit in aristam quæ & futilis & absurda est, & specie impietatis non caret: itanè P. Vincentius eminentissimum & doctissimum scriptorem futilem, absurdum, & impium vocat: credat mihi Baro, argumenta illa contra scientiam mediam ad commiserationem potiùs vel risum, quam ad agoniam vel stomachum movent.

Pag. 411. Bellarminus, inquit, præmotionem Thomistarum in prima suorum librorum editione defendit, sed deinde illam, Superiorum jussu, in posterioribus rejecit. Oppositum moriens denunciavit, ut testatur, qui præsens aderat, Pater Eudæmon Joannes: & verò notorium est, Bellarminum prædeterminationi Physicæ contrarium semper extitisse; & dicta illa, quæ circumferuntur ad Clementem, notoria.

Pag. 412. Dicit, Pelagium agnovisse gratiam intrinsecam supernaturalem; sine teste, nihil volo tales; sed condonandum homini, qui Pelagianos à Semipelagianis distinguere nescivit.

Pag. 413. Dicit, Calvinistas, & alios non falli, cum Jesuitas Pelagianos appellant: facile esset, reponere, sed abstineo; ergo illos Sedes Apostolica, post diuturnam multorum annorum disquisitionem, ab errore immunes pronunciavit, licèt Pelagiani essent? addit ibidem 5. Propositiones in sensu Catholico,

tholico, admitti posse; sensum igitur Catholicum habent, eumque Jansenii; nec enim alium intelligebat in hoc sensu damnatæ fuerunt.

Pag. 414. Jesuitæ, inquit, Hæreticos extra Ecclesiam esse, quàm intra Thomistis accedere; absit, ut Hæretici cum Thomistis conjungantur; inde certe Christo non modicam infert injuriam.

Pag. 415. Mirificè celebrat acta Congregationum de auxiliis, haud parum injuriosus in decreta Apostolica.

Pag. 417. Approbat & laudat illa omnia, quæ Mariales contra Baëzam scripsit, dignum certè patella operculum.

Pag. 418. Societatis scriptores, inquit, dicunt, à Pio V. taxat Hæreticos debellatos fuisse: nullus unquam hoc dixit, in hoc tamen Jesuitæ partes suas debeberi non patiuntur, nec ut spero unquam patentur.

Pag. 419. Approbat item illud à Mariales dictum; nimirum licere, per constitutiones Societatis, sigillum confessionis solvere, luculentum, seu lutulentum mendacium est.

Pag. 420. Carpit Ludovicum Carterium, quod duo Canis loca depravarit, cum tamen ipsissima Canis verba is adduxerit; eaque Italico charactere descripta, ad majorem distinctionem.

Pag. 421. Physicam prædeterminationem, aliasque Thomistarum opiniones nunquam casuras, certumque esse constanter asserit, cum Alexander VII. B. M. inconcussa SS. Augustini & Thomæ dogmata pronunciarit. Certum, inquit, quamvis alioquin multum dubium restet: nam 1. dubium est, an multæ Thomistarum opiniones inter ea dogmata SS. Augustini & Thomæ recenseantur, ita prorsus Jansenii errores suos Augustino affingere non cessant, quos prædeterminatio Physica Doctoris Angelici non sit, omnes præter Thomistas docent. 2. dubium est, quidnam per illa dogmata intellexerit Alexander, qui nunquam Breve illud privatum vidit, ut non semel Patri Francisco Wanderveken (cujus suo significavit, & nihil aliud intelligendum esse subjunxit, nisi sententias dogmaticas, ad fidem scilicet pertinentes ab Ecclesia approbatas; hanc ejus mentem à dicto P. Francisco me accepisse, sincerissimo, & sanctè juro; & verò nemo vel semidoctus dixerit, his duobus verbis insertis literis principis Papam voluisse, ut indubitata declarasse illa omnia quæ in 10. grandioribus tomis Augustini, & Thomæ continentur.

Pag. 436. Jesuitæ, inquit, volunt conscendere in loca Dominicanorum iis non debitum: malunt contemnere Christi consilium, recumbere in novissimo: dignitates ex singulari voto, directè vel indirectè ambire non possunt: addit autem, Laynez, Salmeronem in Concilio Tridentino honoratiorem locum ambisse: palmarem calumniam ex Fra Paolo Sfavis damnata historia maluit excerpere, quam sinceram ex historia Palavicini accipere veritatem: duos certè, ut piissimos, ita doctissimos Patres, eosque Pontificios Theologos hic Canista vetus Scriptor Thomista, allatrare non debuerat. Superbiam tamen Jesuitas omnes hoc loco insimulat: sed frustra, Medice, cura te ipsum; nec enim tam mendacia tibi unquam dictavit, aut suggessit Christiana humilitas.

Pag. 438. Multa Jesuitis imponit atrocia: nimirum, quod eorum Missionarii inhiantes avaritiæ, in Spiritum Sanctum evaserint, populos vexaverint, Episcopos conculcarint, & navibus impositi in Europam ex India remissi fuerint. Mercatores animarum & Evangelii nos esse fatemur, & grandem profectò thesaurum apud Barbaras gentes invenimus; nimirum crucem Christi, supplicia, martyria, & animas, quas Christo lucramur; populos non vexamus, sed populi ab æmulis excitati sæpe nos vexant; non conculcamus Episcopos, sed ab iis interdum, nulla nostra culpa, conculcamur; exempla omitto quæ sunt notoria; dicere porro debuerat, quam ob causam, nostri ex Brasilia semel à Prorege remissi fuerint, & quomodò jussu Regis, qui Prorogis factum damnavit, eò nostri cum maximo honore redierint: non censemus Patrimonii Societatis nostræ loco, dignitates, honores, honorifica munia, sed cruces, opprobria, persequutiones, aliaque hujusmodi, in quibus præsertim gloriamur.

Pag. 443. Jesuitæ, inquit, his triginta annis, multos viros sanctitate, ingenio & eruditione illustres vexarunt; scio, quos intelligat Scioppium, Abbatem Sancigiranum, aliosque hujus furfuris homines.

Pag. 450. 451. Valdensem, insignem profectò Scriptorem, Thomæ de Albiis æquiparat, infra quem Theophilum longè deprimit; hujus tamen Thomæ opera omnia singulari nota à Sede Apostolica confixa fuerunt.

Pag. 452. In S. Bernardinum valde injurius est, quem innuit, S. JESU nomen populis adorandum proposuisse, pari cultu cum Eucharistia; quasi verò S. Bernardinus cultum absolutum à respectivo minimè distinxerit.

Pag. 458. Repetit, quæ jam aliàs dixerat, nimirum, S. Ignatium librum exercitiorum Garciæ Cisnerio furatum esse; ita sæpè redit importuna musca.

Pag. 459. 460. 461. Lessium atrociter carpit, novitatis insimulat, atque, illum à tramite Patrum recedere, ad rationem humanam res fidei reducere, & de arcanis fidei mysteriis minùs reverenter loqui: in virum vitæ sanctimonia & singulari doctrina præditum, hæc minimè quadrant: sententiam illam de prædestinatione ad gloriam, post prævisa merita, Lessius docuit, quam S. Franciscus de Sales per literas, quarum apographum authenticum, penès me est, ipsi gratulatur, additque illam semper sibi placuisse, ac verissimam visam fuisse; propterea Baronium acriter in eum invehitur, eumque lapidat de opere bono.

Pag. 463. Exprobrat scenicas Jesuitis jactationes, quasi Molinam Bannesio anteponant, longè tamen illi postponendum; sed omnis comparatio odiosa; erit, cui unus, erit, cui alter magis placeat; falsissimum porro est, quod ibidem subnectit, Molinam domesticam emendationem passum fuisse; prostant hodienum, primæ editionis exemplaria, quibus Baronius manifesti mendacii convincitur. Quod autem ut habet *pag.* 464. Jesuitas auctoritate, qua valent, Molinam censuræ subduxisse, ridiculum est; cum sciant omnes, cui parti Clemens VIII. Cardinalis Aldobrandinus, Orator Regis Catholici, aliique optimates faverent; cujus rei Eminentissimi Perronii literæ plenam faciunt fidem.

Pag. 465. 466. Confirmat ea, quæ à Mariales contra Bellarminum scripta fuerunt; utpotè, inquit, ab opinione communi non aliena: addit Bellarminum in Hispania prohibitum fuisse, eumque validissimis Hæreticorum argumentis debiliores solutiones opposuisse, cujus rei testes appellat Perronium, Bentivoglium, Chiamerium, (hic erat celebris

Minister

Minister Calvinistarum) sic lunam canes allatrant, & Baro splendidum Ecclesiæ sydus, sed quid tandem his convitiis & calumniis Baro? nihil certè, nisi quod Bellarmino nihil prorsus gloriæ detrahit, dum ipse mortalium maledicentissimus censetur.

Pag. 467. Probabile est, inquit, Delrii librum malum docere, non arcere; an quæso probabilius? auctorem istum Baro & pauci ex sociis nunquam ferre potuerunt, causa in promptu est: sed omitto, illud unum dico, Delrium doctissimum esse scriptorem, qui malum non docet, sed arcet: oculi livore perfusi nihil sincerum aspiciunt.

Pag. 468. 471. 472. Sugillat & carpit Suarem, quem ob censuram sui libri præcipitem actum esse in sepulchrum asserit; quot verba, tot mendacia: Suaris liber confixus non fuit, vocatus auctor, Pontifici fecit satis; jussus tandem duas sectiones grandis voluminis, ne quis inde imprudens errandi occasionem caperet, supprimere ex parte: decreta porro illa, quibus confixus Suaris liber dicitur, edita fuere anno 1605. & ipse Romam ante vocatus anno 1602. obiit autem anno 1617. longo igitur 15. annorum morbo, si superis placet, ex memoratis decretis contracto diu vexatus, tandem obiit, quod certè à veritate alienum esse notorium est; cum reverà ad annum usque 1617. prospera satis valetudine fuerit, & indefessus grandia illa, quæ restabant, volumina perfecerit, quo tandem, cum satis superque pro vindicando Ecclesiæ jure, quà virtute, quà ingenio laborasset, in maxima illa & turbulenta controversia, inter legatum Pontificium & Regios Senatores Olyssipone orta, hisce novis laboribus fractus, mortalem hanc vitam cum æterna commutavit; prout in ejus vita, & alibi.

Pag. 473 Casum moribundi absolvendi, uti præscribitur in Rituali Romano, perperam suo modo explicat; defendit ibidem Mariales, eo quod acta Congregationum citarit, quod tamen per decreta Pontificia vetitum est, & ut Marialem superet, addit, acta illa publica traditione contineri: viderit S. Congregatio, quæ citari ea vetuit, licèt publica traditione contineantur, saltem si huic Baroni credamus.

Pag. 474. Recantat cum suo Mariales plusquam anilem illam fabulam de Valentia, ad Clementis pedes corruente, ac paulò post ex mœrore moriente; quæ tamen toties fallitatis convicta est; sed nihil refert, fabulam repetere juvat: addit ibidem, duos Pontifices à sententia Molinæ alienos fuisse; cur igitur illam minimè notarunt? denique ferre non potest modicas laudes ab Auctoribus Patri Vasquez aspersas, & illas per sarcasmum ampullosas vocat.

Pag. 475. Patrem Vasquez diversimodè ludit, & valde deprimit, ac dicit, debilem esse, in suis opinionibus confirmandis, & ab eo gravissimas Theologiæ quæstiones ad entia rationis reduci; jurarem doctissimum & acutissimum istum auctorem à Barone nunquam lectum fuisse, aut certe non intellectum; quid porro Pygmæus ad Herculem? Ibidem Suarem aliosque Societatis Scriptores sugillat, prædicitque, nullum unquam fore in cujus verba quæpiam Universitas juret: absit, ut juremus unquam in verba cujuspiam hominis errori obnoxii.

Pag. 477. Petavius, inquit, permissus non fuit de gratia scribere, ne doctrinam Societatis à doctrina Augustini diversam esse profiteretur. Hæc Baro scribit, perinde atque si hujus consilii auctor, vel particeps extitisset; non scripsit de gratia Petavius, ut decretis Apostolicis obsequeretur, quæ tamen Baro impunè violat.

Pag. 479. Valerianum magnum summoperè laudat, eumque cum omnibus viris doctis & sanctis, multa injusta & gravissima à Jesuitis passum esse, dicit; nihil sanè ille à Jesuitis, sed multa Jesuitæ ab illo, ut videre est in adjuncto opusculo. Quinam porro sint viri illi docti & sancti, Baro nobis indicare debuerat; ii fortè sunt, Jansenius, Baius, Aurelius, Synnichus, Scioppius, aut certè Canus, Bannez, Peredus, aliique jurati & aperti Societatis hostes. Quod verò addit, Ruinum, Incofer, & Azor malè habitos esse à Societate, eo quod doctrinæ Thomisticæ addicti essent, vanum commentum est: Ruin. & Azor nihil unquam à Societate passi fuerunt, ut videre est in Bibliotheca scriptorum nostrorum apud Alegamben; Incofer nonnihil sub finem, sed alia longè de de causa, ut notorium est.

Pag. 480. P. Balthasarum Alvarez, hominem sanctum, Martyrem domesticum vocat; & hæc homo religiosus scribere non dubitat de piissimo viro, quem Societas universa benignè semper complexa, imò & venerata est. Addit ibidem, Jesuitas alienas domos, reditus, Abbatias, ea, qua pollent, apud Reges auctoritate, sibi arrogasse, & hæc ex Valeriano: palmaris autem calumnia est & crassissimum mendacium, Jesuitas involasse unquam in alienas domos, quomodo raperent aliena, qui vix sua servare didicerunt, quod certè nobis Alexander VII. vitio vertere solebat?

Pag. 481. Flebiliter expostulat, viros doctos & pios, nimirum Jansenistas, inauditos, indefensos, in varias regiones relegari, hoc solùm nomine, quod Jesuitis non placeant; & ex partium studio, ac livore fieri, asserit, ut contra omnem juris rationem & usum, inauditi, qui legibus publicis parent, amoneantur: loquitur de quibusdam, Regio jussu relegatis; unde patet quantum iis faveat auctor; quasi verò constitutiones Ecclesiæ in materia præsertim fidei leges publicæ non sint; iis tamen illi non parebant. Miror sanè, qua audacia, hic auctor Romanos Pontifices, Regem Christianissimum, & Reginam injustitiæ accuset.

Pag. 483. & 488. Sancti Ignatii vita ab Eusebio Nierembergo scripta, inquit, quædam continet, quæ in processu canonizationis falsi convicta fuerunt; multas autem ineptias, & nihil prorsus, quod spongia non indigeat; illud præsertim celebre actutum, *ego vobis propitius ero*, quod S. Congregatio Rituum, non modò non approbavit, sed omnino rejecit ut falsum: hæc non solùm in sanctum injuria, verùm etiam in S. Congregationem, quæ licèt dictum illud non approbarit, non tamen, ut ait Baro, ut falsum rejecit, aut falsi convicit: nullus profectò Hæreticus in S. Cœlites inverecundiùs grassatur. P. Joannem Rho ibidem carpit, ejusque librorum censuram summum in Societate beneficium fuisse, asserit; ex quo satis insinuat, plurimùm Jesuitis timendum fuisse à Constantino & Castaldo: provoco ad Doctorum oculos & judicium, nonnihil fortè acrioris styli in libris P. Joannis Rho deprehensum & castigarum, quod enim ad susceptum argumentum & S. Ignatii defensionem pertinet, nihil prorsus in iis desideres, cum rem omnino confecerit. Subnectit demum, Jesuitarum aures falsis & absurdis assuevisse; ita est Baro, cum tua scilicet commenta auribus excipimus.

Pag. 484. 385. 487. In libro Ludovici Syderei, sub cujus nomine, P. Vincentium Caraffam, Præpositum Generalem Societatis agnoscit, multa erro-

nea

nea continerì dicit, eumque tot erroribus, falsis & abhinc retro dicit, ut Jesuitis indecorum fuerit, veterum auctorem manifestare? ejusdem etiam Patris sanctorati apertè obloquitur, & Bartolum nostrum increpat, quod in illius vita à se scripta eum plus æquo laudarit. Laudes hominibus Societatis asperendè accipit, atque si aliorum convitia essent: sed dic mihi quæso, Vincenti Baro, vel Jesuitæ novellas vel non noverant, si primum, cur eos probant absurdos illos & falsos errores (sic enim appellas) in opusculo illo viro passi sunt? si verò alterum, igitur alia de causa nomen auctoris suppressetum, quam à piissimo illo viro passi sunt? si verò alterum, igitur alia de causa nomen auctoris suppressetum, igitur alia de causa nomen auctoris suppressetum, igitur alia de causa nomen auctoris suppresset

Pag. 539. Nunquam, inquit, decora Ordinis Dominicani Societas adæquabit; hæc flores dumtaxat & folia, ille fructus uberrimos tulit: Societatem nostram pro minima semper habebimus cum S. Patriarcha nostro Ignatio, nec unquam illam aliis Ordinibus æquiparandam esse ducemus, ne dum sanctissimo Prædicatorum Ordini; quod autem illa flores tantùm & folia, nullos tamen fructus hucusque tulerit, dare non possumus, quia constitutiones Apostolicæ apertè refragantur. Paulus III. in Bulla quæ incipit, *Cū inter cunctas*, hæc habet, *attendentes ad fructus uberes, quos in domo Domini hactenus produxistis.* Idem in Bulla, quæ incipit, *Licèt debitum*, hæc dicit de Societate, *velut ager fertilis in Domino multiplices atque uberes fructus animarum ad summi Regis laudem & fidei incrementum attulit.* Julius III. in Bulla, quæ incipit, *Exposuit debitum*, testatur, *spiritualem animarum fructum ex Societate crescere.* Paulus IV. in Bulla, quæ incipit, *Etsi ex debito*, ita loquitur, *attendentes quantum in Ecclesia Dei hactenus fructum Societas attulerit.* Pius V. ita Bullam unam incipit, *Innumerabiles fructus, quos benedicente Domino Christiano orbi Societas Iesu, &c. hactenus attulit*; Alteram verò in hunc modum, *Dum indefessa considerationis intuitu perscrutamur, quantam Reip. Christianæ utilitatem attulerint dilecti filii Societatis Iesu.* Omitto alias Romanorum Pontificum amplissimas testificationes, ut Gregorii XIII. qui Jesuitas *fructiferos palmites* in vinea Domini vocat, *qui uberrimum fructum attulerunt. Fructuosam* item *illorum operam*; item *mirificos in agro Domini fructus* ab ea religione *tantopere utili productos.* Item Gregorii XIV. qui in Bulla, quæ incipit, *Ecclesiæ Catholicæ*, hæc habet *illius*, de Societate loquitur, *vel turbationem ad commune Ecclesiæ damnum, vel pacem & integritatem ad ejusdem utilitatem maximè pertinere putamus.* Addi potest hæc insignis commendatio, qua singularem Bullam Paulus V. in hunc modum incipit, *Quantum Religio Societatis Iesu in Ecclesia, ad fidei pietatis & religionis augmentum, profecerit, & in dies magis proficiat, nos ipsi scimus, & Christiana Resp. novit universa.* Omitto innumera ferè diplomata Apostolica in quibus Romani Pontifices idem testantur, etiam hodienum, ut videre est in recentibus literis Apostolicis ab Alexandro VII. ad Serenissimam Remp. Venetam, pro restitutione Jesuitarum scriptis. Unus tamen Baro & novatores secus sentiunt, & flores tantùm non fructus, Societatem tulisse omni asseveratione affirmant, sed nullius aut dubiæ fidei hominibus nulla debetur fides.

Pag. 545. Theophilus, inquit, Doctorum & Academiarum suffragia dolo captavit, & contra Rom. Ecclesiam sollicitavit; vellem, diceres, quo dolo; eadem suffragia postea edidit, nemine ex iis refragante: deinde quid quæso in his contra Remp. Romanam? denique nunquid liber priori censuræ ac notæ subductus, per decretum sanctæ Congregationis; postquam scilicet Theophilus denunciasset, illud martyrium per pestem pro certo martyrio à se non adstrui, sed tantùm probabili, quod nullo modo satis est ad publicum cultum indicendum.

Pag. 546. Addit, ejus librum, seu verius libellum de Communione pro mortuis, Arianorum & Lutheranorum hæresim sapere; restitutus tamen fuit à S. Congregatione paucis detractis, idque singulari decreto, an fortè illud in gratiam Arianorum & Lutheranorum?

Pag. 555. Nihil Calvinus, inquit, atrociùs scribere potuit, quàm Theophilus, qui Romanos Pontifices & Ecclesiam conspurcavit: dictum profectò gravissima nota dignum, vix ipsi Calvino condonandum.

A pag. 544. *usque ad finem*, refert ea, quæ Thomas Hurtado contra Theophilum scripserat in libro à S. Congregatione confixo; undè temerè addit, *pag.* 568. doctrinam Hurtado *in dicto libro* contentam à S. Congregatione non modò approbatam, sed pro sua receptam; cur ergo illam damnavit?

Pag. 576. Carpit P. Joan. Ant. Velasq. eo quod paucis laudibus Theophilum obiter ornaverit: Baronis stomachus nihil mite, vel humanum concoquere potest.

Pag. 577. Theophili doctrina, inquit, de Martyrio per pestem, eo fine ab eo inventa, & publicata fuit, ut Societatis suæ Martyres multiplicaret. Quid temerè judicas fratrem tuum Vincenti Baro? quasi verò Societati desint iique magno numero, qui pro fide & religione sanguinem fuderint, ut ipse Pius V. testatur his verbis, ex Bulla, quæ incipit, *Cum indefessa*, excerptis, *ac eorum aliquos ita Domini amor perstrinxerit, ut etiam proprii sanguinis prodigi martyrio voluntario se supposuerint.* Sed in re notoria, diutius hærendum non est: imò vel ex hac Baronis, falsa licèt conjectura, manifestè sequitur, multos ex nostris eò charitatis ardore flagrare, ut pestifera lue correptis ultro adsint; quare laudare potiùs charitatem nostrorum, quàm falsò putatam eorumdem ambitionem carpere debuerat, parum abest, quin aliquid saltem innuam quod ad res majoris Britanniæ pertinet, sed abstineo, charitatis ergo. Alia quàmplurima his similia à me omissa sunt, cum eadem hic auctor pluries repetat; unum tantùm subnecto à me observatum, Baronem scilicet in multis capitibus, cum novatoribus convenire, quæ breviter indico.

1. In stylo, qui licèt inæqualis sit, ædemtidem tamen floridè & eleganter, non ulto quidem, sed vi quadam fluere videtur, & hæc omnium ferè Hæreticorum singularis laus est. Quid enim Calvino elegantius, Melanchtone latinius? &c.

2. Quinque propositionibus ab Innocentio X. & Alexandro VII. damnatis sensum Catholicum attribuit.

3. Præ se ac suis reliquos omnes nihili ducit.

4. SS. Augustinum & Thomam semper habet in ore, sæpe attestatus, doctrinam suam damnari non posse, nisi Augustinus damnetur, hic autem damnari nequit, cum doctrina Augustini Ecclesiæ doctrina sit.

5. Omnia gesta negat, si Jesuitis favent, quantumlibet vera & si favent suis, adstruit omnia ficta & falsa.

6. Depravat auctorum loca, & falsa iis affingit.

7. Declamat, plenis buccis, contra miseros Casuistas, ridetque passim Escobar, cum suis 4. Animalibus, & 24. Senioribus.

8. Jesuitas convitiis & probris cumulat, multas attexit fabulas, quibus eos ridiculos, seu ridendos præbeat, affingit crimina, exaggerat illorum opiniones, insimulat Pelagianismi, congerit denique, quidquid Hæretici, vel Politici, vel Æmuli contra illos ante scripserunt.

9. Defendit Nolanum, Reginaldum, alioque suspectos, & Combefisium, & quosdam alios ejusdem generis miris laudibus prosequitur.

10. Extenuat auctoritatem Sedis Apostolicæ & Ecclesiæ, atque, non posse ab ea definiri quæstiones disputatas,

diligentias, neces, quæ ad factum, & materiam Sacramentorum pertinent, & nihil aliud, nisi quod verbo Dei continetur.

10. Graviter expostulat de Principibus, qui à Jesuitis inducti, viros pios, doctos, & legibus communitos obtemperantes ab officio removent, & in vacuas ablegant Provincias, ut fecit Rex Christianissimus, eò duntaxat nomine, quòd ii doctrinæ Jesuiticæ adhærere nolint.

11. Libertatis naturam ita explicat, ut velit, posito judicio indifferenti, actum voluntatis liberum necessariò sequi.

12. In Jesuitas invehitur passim, eò quòd D. Aug. doctrinam, inquit, rejiciant, atque pessundent, & S. Doctorem irreverenter excipiant.

13. Nimiam Jesuitarū potentiam & auctoritatem deplorat, fugillat etiam Regū & Principum Confessarios, eò quòd ad regulas Evangelii non attendant.

14. Illis verborum colluvies, convitiorum scil. omnis generis, & calumniarum; mira quidlibet audendi fingendi & scribendi licentia, nec non parum Christiana verbositas laxatis & aculeis distincta, hæc inquam Baronii familiaria & quasi nativa. Sed ut tandem concludamus, sex aut septè considerata capita de hoc argumento, quæ fortè tibi grata accident, prioribus jam alibi à me adjuncta, hîc etiam subnecto.

I. Nunquam probatum fuit, Theophilum auctorem fuisse illius libri, de quo agitur; aut esse blasphemum, impium, calumniatorem, aut falsa esse illa omnia, quæ ibi adducta fuêre, cùm multa vel notoria, vel publicis typis mandata essent. Nec opponi potest, quòd S. Thom. blasphemus exiterit, quia de illo semper honorificentissimè loquutus est; hoc unum ferre non potest, nimirum S. Thom. esse regulam fidei, quod haud dubiè hæreticum est; cùm reverà S. Doctor non-nullam ipse à veritate aliena, v.g. de dispensatione Sacramentorum, de intentione ministri Sacramentorum, de irregularitate ex homicidio, cum moderamine inculpatæ tutelæ patrato; sed illud præsertim ex 1. tom. 2. in corp. art. excerptum: *Dicendum est*, inquit, *ad eamdem fidem Catholicam firmiter est tenendum, quòd omnes homines præter solum Christum ex Adam derivatum originale contrahunt.*

2. Doleo quidem, & fateor ultro, Theophilum, cujus libri auctor est, justo acerbiorem & mordaciorem fuisse; ab eo agendum fuisse verecundiùs cum hominibus, quos ipse honore & cultu prosequi debuerat, ac præsertim cum R. P. Generali, & R. P. M. Vasquez, item ab eo nonnulla singularia, facta, aut dicta novarum discordiarum semina omittenda; ne propterea tot immania convitia, tot calumnias & contumelias in eum retorquere licuit; nonne in hujusmodi moderamen inculpatæ tutelæ servandum est? Quisquil hoc non est maledictum reddere pro maledicto, idque cum multiplici fœnore? an propterea potuit Baro tam multa & gravia illi affingere, et in debuit homo eruditissimus, tot ac tantorum librorum auctor pro ignorantissima pecude; piissimæ religiosæ disciplinæ retinentissimus, pro impudente & sycophanta, immo pro damnato reo, pro Atheos; ingenuus scriptor, pro plagiario & fur; egregius denique sanctæ Sedis, & Catholicorum dogmatum defensor, pro acerrimo ejusdem Sedis & Ecclesiæ hoste traduci debuit?

II. Compertæ sunt deinde ac notoriæ falsitates istius, Theophilo affictæ. 1. Quòd P. N. Vicarius Generalis, librum illum à Jesuitis legi, nimirum ante decretum S. Congregationis, vetuit enim tantùm Jesuitis, non verò aliis. 2. Quòd Theophilus ob hanc causam in carcerem missus fuerit. 3. Quòd P. N. Vicar. sententiam in Theophilum tulerit, eamque super mensam, præsente Theophilo, legi mandarit. 4. Quòd Theophilus bajulus fuerit. 5. Quòd sit fossoris filius. 6. Quòd sit monstroso corpore. 7. Quòd manuscripta ex bibliotheca PP. Prædicatorum Camberii per furtum subtraxerit. Cuncta hæc, aliaque hujusmodi falsissima esse, constat; unde Advocatus, qui hæc narrat, cautè identidem hanc clausulam interserit, *ut audio.*

IV. Dato etiam & non concesso, cuncta hæc in Theophilum verè quadrare, cur tot ac tantæ calumniæ universæ Societati affictæ? cur celeberrimi illius auctores Bellarmin. Tolet. Lugo, Salmeron, Laines, Suar. Vasq. Lessius, aliique fœdati & conspurcati? cur calumniæ contra Societatem jam olim ab Hæreticis, Politicis, Æmulis, excogitatæ, iterum publicatæ, & à Barone in suos libros congestæ? cur S. Ignatius & Xaverius malè habiti, quasi hic ex Societate unus non fuerit, ille verò Conversus Cassinensis extiterit, & libellum Exercitiorum cuidam de Cisneros furatus sit? cur P. Vincent. Caraffa bonæ memoriæ, tam acriter ab illo exceptus? quid quæso hæc, & alia ejusdem generis ad Theoph. seu Petr. de Valle clausa?

V. Nec juvat in hanc rem Sanctorum exempla proferre, ut Nazianz. Hieron. Basil. Chrysost. Thom. Bonavent. &c. Nazianz. enim acriter sanè in Maximum invectus est, tum *orat.* 28. tum *in carm. de vita sua, à n.* 51. Sed hic maximus erat Hæreticus Apollinarista, & venenum illud ab eo tectum vir Dei statim exploravit atque prospexit: quare ut lupum à Pastoris ministerio arceret, quid mirum, si paulò vehementiùs in illum inclamarit.

VI. S. Hieron. apertum stylum exeruit; ita est; sed adversus Hæreticos Vigilant. Helvid. Jovinian. Pelagium, Luciferian. Origenist. Ruffin. Presbyterum præcipuum Origenis defensorem erroris notatum à Gelasio *cap. Sancta Romana, dist.* 15. idemque asserit Bellarminus *de scriptoribus Eccles.* accedit, quòd duas satyras in Hieronymum prior scripserat. Denique Hieronymus paulò acrior fuit adversus discolos Monachos & Clericos; sed non tam homines, quàm hominum vitia perstrinxit.

VII. S. Basilius contra Hæreticos tantùm acrem stylum habuit; Bernardus contra Petrum Abailardum, laborantem erroribus; Hilarius contra Constantium Imperatorem Arianum; Lucifer Calaritanus contra Julianum Apostatam; item Nazianzenus & Basilius, Bernardus, Petrus Blesensis, Salvianus, Alvarus Pelagius, contra mores & vitia suorum temporum, SS. Thomas & Bonaventura contra Guillelmum è S. Amore, ejusque socios, publicos Religionis & SS. Ordinum hostes, quorum libri à Sede Apostolica damnati fuerant, ac proinde si non prorsus Hæreticos, in fide tamen valde suspectos. Gelasius errores potiùs, quàm errantes confixit, Gretserus, Serrarius, Scribanus Hæreticos apertos agitarunt: sed hanc materiam ipse Theophilus lib. de malis ac bonis libris *partit.* 1. *erotem.* 9. *à n.* 133. *ad n.* 173. accuratissimè pertractavit.

Antim. Hæc brevis summa illorum est, quæ in hanc rem à me olim congesta fuerunt; vel obiter indicasse, iis fortè satis erit, qui temporis & otii penuria laborant, & vix unquam à se obtinent, ut grandes apologias lustrandas oculis suscipiant: non deerit tamen, crede mihi, justum vindiciarum volumen; & verò sat citò, si sat bene.

Pithanoph. Justum aliud volumen mihi superfluum esse videtur, cùm Baronis dicteria eo ipso

satis refellantur, quo exponuntur; accedit, quòd pauca illa, quæ idemtidem iis subnectis, inclinatam jam per se Baronis causam omnino proruunt. Sed finem ponamus huic congressui, qui jam longiùs, quàm par esset, excurrit.

Antim. Proximum citiùs expediemus, in quo illud opusculum discutiemus, quod à R. P. M. Ant. Marinario de opinione probabili ante duos annos, non sine singulari eruditionis & urbanitatis elogio, compositum, & in lucem editum est; neque illud totum & integrum, cùm in multis nobis consentiat; sed pauca dumtaxat, quæ pro scholarum licentia doctissimus auctor æqui bonique consulet, à nobis discuti & refutari: interea libellum legere poteris, ut deinde paratior advenias.

Pithanoph. Faciam, ut jubes; vale Antime, quàm primùm adero: cùm ab aliis curis hoc tempore liber sim.

Antim. Tu quoque vale Pithanophile; illud præ cæteris invideo tibi, quòd ab aliis curis sis liber. Vale carum caput.

DIALOGUS VII.

De Opinione Probabili.

In quo nonnulla ex Opusculo R. P. M. Ant. Marinarii de Opinione probabili refutantur.

1. Pithanoph. PArum certè abfuit, *Antime*, quin centies libellum istum de opinione probabili à R. P. M. Marinario scriptum & publicatum abjecerim; ita enim mihi obscurus visus est, & metaphysicis tritis, seu spinis horridus, ut mihi non semel caput fatigarit: & verò nihil in eo perspicuum & limpidum invenio, præter luculentas D. Fagnani laudes, liberali manu, & stylo passim aspersas.

Antim. Fuit alius, qui tecum idem sentiret, ut mihi aliquando significavit; cui reponere nihil potui, eo scilicet tempore, quo libellum minimè legeram; at modo legi, & nisi fallor, satis attento animo; illas tamen tenebras in eo non invenio, quæ tibi creatunt molestiam; est quidem ratiocinii modus omnino metaphysicus, seu scholasticus, ut vocant; hoc tamen non fecit, quin à me probè intelligeretur, & auctoris mentem assequutus fuerim; immo universa doctrina hoc libello contenta, ad pauca facilè reduci potest, licèt mihi nullo modo probentur. Et ut à primo capite initum ducam, unum statuit, quod tamen manifestè falsum esse, constat; vult enim, proposito aliquo objecto probabili, cum motivis sufficientibus ad assensum probabilem, nimirum citra certitudinem, intellectum moveri ab iisdem, ac determinari, non verò à voluntate; quod reverà falsissimum est; nam rapitur tantùm, id est, determinatur intellectus ab objecto evidenti & certo; secus ab obscuro, seu proposito citra evidentiam; unde ab alio determinari, necesse est, quia potentia libera non est; sed non ab alio, quàm à voluntate.

Pithanoph. Voluntas non fertur in incognitum; priùs igitur intellectus attingit objectum, quàm voluntas.

2. Antim. Priùs, per meram, ut vocant apprehensionem, seu nudam repræsentationem, concedo; priùs per assensum & judicium de illius veritate, nego.

3. Pithanoph. Ut prudenter intellectus assentiatur, motivum sufficiens repræsentari debet, ac proinde judicari sufficiens, nimirum grave & rationabile, ab eodem intellectu: igitur hoc saltem judicium præit & præcedit actum voluntatis; sed inde sufficienter intellectus ad assensum determinatur.

4. Antim. Si est evidens ac certum, motivum illud esse sufficiens ad prudentem assensum, quantumvis probabilem, uti nos in nostra sententia exigimus, certam enim dumtaxat ad praxim probabilitatem admittimus, intellectus citra determinationem voluntatis determinatur, ad judicandum dictum motivum esse grave, rationabile, & sufficiens ad prudentem assensum; remanet tamen adhuc indeterminatus, quo ad judicium de veritate objecti, licèt determinatus sit ad judicium de probabilitate; igitur ad judicium illud de veritate objecti ab alio quàm ab objecto determinari debet; igitur à voluntate sola, quæ tamen nullo modo fertur in incognitum, ut patet; si verò est tantùm obscura & incerta probabilitas, ac proinde intellectus ad primum illud judicium de probabilitate non determinetur à motivo, in hoc casu, etiam à voluntate determinatur ad judicium probabile de ipsa probabilitate; semper tamen ad primum aliquod judicium veniendum est, ad quod ab aliquo objecto intellectus determinetur; nam in hoc casu, certum erit, judicium illud de probabilitate esse probabile; præmisso autem primo illo judicio certo, voluntas potest, si velit, determinare intellectum ad judicium illud probabile de ipsa probabilitate, ac deinde ad judicium probabile de veritate objecti; in his, ne minima quidem difficultatis mica est.

5. Pithanoph. Ut voluntas sine aliquo motivo agere non potest, quod reverà differt à motivo intellectus, ita hîc sine motivo agere nequit: igitur nec determinari à voluntate, si absit omne motivum, saltem apparens, ut accidit in judiciis erroneis; igitur si motivum adest, cur alia determinatione voluntatis opus est.

6. Antim. Rectè dicis, intellectum agere non posse absque aliquo motivo, saltem apparenti, sed si non obstante motivo, ipsum objectum obscurum manet, motivum propositum intellectum non rapit, nec determinat; sicuti objectum propositum voluntati sub ratione boni finiti, non determinat voluntatem; hoc autem inter utramque potentiam discrimen intercedit, quòd voluntas proposito objecto non replente, seu necessario, sed tantùm sufficiente seipsam determinare potest, ut illi adhæreat; quia est potentia libera; secùs tamen intellectus, qui non est potentia libera; ac proinde proposito licèt motivo illo sufficiente, ut vocare soleo, non tamen necessario, seu rapiente potentiam, à seipso determinari non potest, nec ullo modo assentiri, nisi à voluntate determinetur.

Pithanoph. At si motivum est, movet; si movet, determinat; cùm idem sit movere, ac determinare.

7. Ant. Toto cælo erras; alioquin voluntas à motivo determinaretur, nec seipsam determinaret, ac proinde libera non esset, quod hæreticum dictu est. Motivum igitur ideo movere dicitur, quia tale repræsentatur, aut judicatur, ut voluntas circa objectum tali motivo vestitum tanquam circa bonum agere possit; aut intellectus, tanquam circa verum; ita tamen, ut bonum illud sub ratione boni finiti repræsentetur, id est, non sub ratione puri boni, sed cum aliqua ratione mali conjunctum; & per hoc judicium, ut vocant, indiffe-

indifferens; verum item illud repræsentetur, non sub ratione puri veri, sed talis, ut falsum subesse possit, id est, sub ratione veri obscuri & dubii, non evidentis & certi. Sed hæc trita sunt, quamvis à nonnullis ignorari videantur.

5. PITHANOPH. Ex his constat, libelli auctorem falli, qui vult, ad assensum opinabilem, intellectum non determinari à voluntate, sed à motivo, quod falsissimum est; alioquin proposito objecto suis motivis probabilibus vestito, æquè ad assensum opinativum intellectus ab iis determinaretur, ac determinatur à motivis evidentibus ad assensum scientificum, aut principiorum: deinde falsum est, quòd dicit intellectum determinari quidem ad actum fidei à voluntate, non tamen ad actum opinativum; sed in hoc, meo judicio, hallucinatur; quod enim dicit, nullum relucere motivum prorè credenda, movens scilicet ad actum credendi, veritati consentaneum non est; relucet enim auctoritas dicentis, quam intellectus indicat, sufficientem esse, ad rem illam prudenter credendam, id est, ad assensum fidei; & fieri non potest, ut voluntas determinet intellectum ad assentiendum objecto proposito, nisi adsit motivum assensus, apparenter saltem verum, seu probabile; nec in hoc differt ab opinione, immo in hoc utraque convenit, quòd scilicet motivum propositum ad assentiendum intellectum rapere, seu determinare non possit, sed rantùm à voluntate liberè determinetur; nam perinde est, quo ad dictam determinationem, sive motivum à loco intrinseco, sive ab extrinseco petatur; unde primum illud caput necessariò corruit, quod tamen totius doctrinæ in libello contentæ fundamentum est. Verùm ut proposito fidei motivo intellectus judicat, illud esse sufficiens ad prudentem assensum fidei, ita pariter proposito probabilis opinionis motivo, intellectus judicat, illud esse sufficiens ad prudentè assensum opinionis, & ut, non obstante hoc judicio, intellectus indiget determinatione voluntatis, ad eliciendum assensum fidei; ut fatetur hic auctor, ita eadem determinatione indiget, ad assensum opinionis; unde quòd in hoc errare, certum est; nempe quo ad determinationem, fides cum opinione convenit, & hæc ab illa discrepat, ad cujus actū intellectus non determinatur à voluntate, sed rapitur ab objecto; discrepat autē opinio à fide, humana quidē, quia hujus actus non habet aliud motivū, nisi ex loco extrinseco, scilicet ab auctoritate dicentis petitū, secus opinio, cujus motivum à loco maximè intrinseco ducitur, nimirum à natura objecti, & rationibus ab ea petitis. Dixi etiam, quod dubium positivum ab opinione probabili distinguit; quando nimirum, stantibus utriusque motivis æqualibus, intellectus ad alteram partem determinatur à voluntate: nempe hic actus, de assensus est verè opinativus, ac proinde opinio probabilis; antequam verò intellectus determinetur, dantur etiam duæ opiniones æquè probabiles, sed objectivè, ut vocant, in quo, meo judicio, nulla est difficultas, quod demum ad fidē divinam pertinet, ex alio capite differt ab opinione, nimirum quatenus certa est; neque voluntas ad certū assensum objecto obscuro proposito præbendum, intellectum determinare potest, propriis naturæ viribus, sed habitu vel adjutorio supernaturali, ad hunc effectum indiget.

6. ANTIM. Rem istam obscuram tibi videri dicebas; eam tamen ita prorsus enucleasti, ut nihil addendum esse, ducam; unum tamen dissimulare non possum, hanc hujus auctoris opinionem mihi nec probabilem videri, nec gratam accidere; cùm voluntati hominis, ac proinde libertati nostræ plurimùm detrahat; si enim voluntas non determinat intellectum, ad dictum assensum, vitio profectò verti non potest, etiam si erroneus, immo & hæreticus sit, nec enim satis est applicari à voluntate intellectum, ad tale objectum, seu motivum; quia reverà citra assensum de illo cogitare, aut circa illud rationari malum non est, ut patet; assensus porrò à voluntate non pendet, si à motivo proposito intellectus determinetur, non verò à voluntate; unde profectò liber non est, saltem non magis liber, quàm assensus scientiæ, aut principiorum, unde illa opinio probabilis censenda non est, ex qua hujusmodi absurdum omnino sequitur, nec est, quod dicas, esse actum imperatum à voluntate; quia non est magis imperatus, quàm actus auditionis, aut visionis, qui certè ideo vitio vertitur, quia voluntas imperare potest talem motum, quo vel oculus clauditur, vel obstruuntur aures, atque adeò impeditur, ne objectum applicetur potentiæ; at secus accidit in intellectu, cui proponi objectum potest, licèt necessariò non assentiatur; si enim necessariò assentitur, ut fit in objectis evidentibus; haud dubiè vitio illi non vertitur assensus; nec dicas, pendere à voluntate, ut objectum intellectui applicetur, quemadmodum ab ea pendet, ut applicetur oculo, vel auri; etenim hoc falsissimum est, quia sæpè proponitur intellectui, invita etiam voluntate, excitatis scilicet, vel casu, vel ab extrinseco phantasmatis; nec ullum motum voluntas imperare potest, quo faciat, ne objectum illud intellectui maneat applicatum; fit enim hæc applicatio per simplicem apprehensionem, ut vocant, quæ voluntatis despotico imperio minimè subjacet: sed facta hujusmodi applicatione, intellectus determinatur ab ipso objecto, non ab ipsa voluntate, nimirum ad assensum, qui certè cùm à voluntate minimè pendeat, liber dici non potest, ac proinde vitio non vertitur, equidem ad speciē assensus, determinat objectū, non verò voluntas, quæ, v. g. ad assensum evidentē determinare non potest, si objectū obscurè propositum sit; nec ad assensum certò probabilem, si objectum non sit certò probabile; unde posito, quòd voluntas determinet intellectum ad assensum objecti propositi, intellectus non potest ponere assensum, nisi talis speciei, quæ in actum ab objecto refunditur; ab objecto quidē non secundùm id, quod reverà est, sed secundùm id, quod apparet, etiam per errorem, sive culpabilē, sive inculpabilē; unde objectum determinat ad speciem actus, voluntas verò citra objectum fidei divinæ, & objectū evidens, ad exercitiū.

10. PITHANOP. Nec longus ille D. Thom. textus excerptus ex *quæst.* 14. de Veritate, *art.* 1. & ab eo exscriptus quidquam obest; in eo quippe non legitur, intellectum non determinari à voluntate ad assensum probabilem, sed illud unum dumtaxat, nimirum non determinari totaliter, id est, absque formidine partis oppositæ; nos certè nihil aliud volumus, aut dicimus, illud autem, quod dicit, propter apparentem æqualitatem eorum, quæ movent ad utramque partē, induci dubitantis dispositionem in intellectum, qui fluctuat inter duas partes contradictionis, intelligendū est de prævio statu intellectus ad determinationem voluntatis; nullum enim dubium est, quin voluntas etiam stante utrimque motivorum apparentiū æqualitate, ad unum, vel alterum intellectū determinare possit, ut in superioribus congressibus demonstravimus: nec est, quòd dicat aliquis, intellectū à voluntate determinari non posse ad præbendū assensū objecto, quòd illius patiens non est; quia hoc reverà non dicimus, sed illud tantùm, nimirum, proposito objecto sub motivo probabili, id est, gravi & rationabili, citra evi-

dentiam, ac proinde sufficiente ad prudentem assensum, intellectum à voluntate determinari posse ad illum assensum: non deest autem motivum, sub quo voluntas intellectum determinet, ad alteram partem contradictionis, sive motivum æquale appareat in altera parte, sive majus, sive minus. Ex his autem præcipuum hujus auctoris corruit fundamentum.

10. ANTIM. *Cap.* deinde 3. doctrinam suam auctor statuere incipit, vultque, ex motivis probabilibus sequi assensum moraliter certum, relatè scilicet, inquit, consideratis ad partem oppositam, nec tantùm seorsim, verùm etiam conjunctim; alioquin si absolutè accipiantur, atque seorsim, sequetur tantùm ex iis assensus opinativus; & nunquam aliàs ad usum & praxim ullam opinionem reducendam esse, nisi motiva illa conjunctim & relatè considerata determinent intellectum ad certum moraliter assensum, non negamus, aliquem assensum moraliter certum esse posse; negamus tamen, hunc sequi ex motivis probabilibus tantùm, sed ex moraliter certis, saltem apparentibus, nimirum objectivè, sive seorsim, sive conjunctim acceptis, sive absolutè, sive relatè; imò repugnat, rem aliter esse; nempe cùm motiva proponi debeant, judicat intellectus illa sufficere ad assensum certum, vel ad assensum probabilem tantùm seu verè, seu per errorem; si primum, inde satis determinatur intellectus ad assensum certum, circa veritatem objecti, citra ullam aliam voluntatis determinationem; si verò secundum, intellectus non rapitur nec determinatur ab iis motivis, sed à voluntate dumtaxat determinari potest: deinde illa motiva semper considerantur relatè ad intellectum, & ad partem oppositam; alioquin temerè, leviter & imprudenter intellectus assentiretur; nec illa motiva sufficerent, ad opinionem verè ac certò probabilem, quam tamen talem esse, oportet, ut ad praxim sufficiat; nempe ut constet, esse certò probabilem, debet constare, motiva proposita esse sufficientia ad assensum prudentem, quod ut fiat, partis oppositæ motiva etiam consideranda sunt, pro qua, vel nullum stat motivum sufficiens, id est, grave ac rationabile; & tunc judicat intellectus, motiva illa prioris partis esse sufficientia ad assensum moraliter certum; vel pro illa opposita parte stat motivum moraliter certum, fundatum, v. g. in declaratione, vel decreto Ecclesiæ, & tunc judicat intellectus priorem illam partem non esse certò probabilem; nam si certa est una, opposita improbabilis est moraliter, nimirum quo ad usum & praxim; vel demum stat motivum grave & rationabile sufficiens ad prudentem assensum, quantumvis probabilem, & tunc intellectus judicat primam illam esse verè ac certò probabilem; unde nunquam accidit, alteram partem esse moraliter certam, nisi opposita sit moraliter improbabilis, eo modo, quo dixi: ita prorsus se habent exempla illa ab auctore adducta; v. g. certũ est moraliter, me baptizatum esse; quia nullum prorsus motivum occurrit, quod partem oppositam mihi probabilem efficiat; item Romam, aut Constantinopolim existere, vel hostiam à Sacerdote consecratam, verè consecratam esse, quia nullum motivum pro contraria parte militat: unde concedimus ultro, cuncta hæc & alia hujusmodi moraliter certa esse, negamus tamen, ex motivis probabilibus ea sequi, quia revera moraliter certa sunt: illud enim, vel maximè aliquod motivum moraliter certũ reddit, quod nullum pro altera parte grave motivum appareat: negamus etiam, omnem opinionem probabilem licitam, & tutam ad praxim talem esse debere; immo repugnat, talem esse quamdiu opposita est verè ac certò probabilis, id est, habet motivum grave & rationabile ad prudentem assensum sufficiens, exigimus quidem, ad rectè operandum in moralibus, certitudinem probabilitatis, ex qua sequitur necessariò certitudo judicii practici, seu conscientiæ, ut sæpè diximus; non tamen certitudo opinionis, vel assensus circa veritatem objecti, quæ, stante hypothesi, omnino repugnat, falsum est etiam, quod dicit auctor *n.* 8. ex parte objecti obscurè scilicet propositi applicari motivum determinans intellectum ad assensum certum unius partis; quia nullum motivum, quod certum non sit, determinat intellectum, ut jam diximus; ac proinde cùm sit probabile, licèt grave & rationabile, specificat assensum tantùm probabilem, quamvis alioquin prudentem. Nec obstat, complexum illud motivorum; quia vel in parte opposita apparet aliud complexũ motivorum, vel non; si primum, complexum illud facit tantùm motivum probabile; si secundum, complexum illud est certum, non probabile; unde ut ex illo probabili sequitur assensus probabilis, ita ex hoc certo sequitur assensus certus.

11. PITHANOPH. Sed inquit *n.* 11. motiva seorsim & absolutè, non relatè considerata, eodem modo non movent, quo eadem conjunctim & relatè sumpta.

12. ANTIM. Ita est, non movent eodem modo: nempe illa movent ad assensum temerè & imprudentem ponendum, hæc verò ad prudentem; unde concedimus ultro, esse diversum movendi modum; diversus igitur assensus, ad quem moventi sed malè semper auctor supponit, intellectum determinari ad certum assensum à motivis illis probabilibus, quod falsum esse, constat; quotiescumq; motiva pro utraque parte probabilia militant, de quo revera casu tantũ disputatur.

13. PITHANOPH. Suam sententiam auctor probare conatur *cap.* 4. ex eo, quòd dictamen rationis, seu judicium illud practicum, quod vulgò conscientia dicitur, certum esse debeat; quod ultro fatemur; sed, inquit, certum esse nequit, nisi procedat, seu sequatur ex assensu speculativo certo; conclusio enim certa esse non potest, nisi præmissæ certæ sint. In hoc etiam planè hallucinatur; nam non sequitur judicium illud practicũ ex judicio speculativo, qui opinionem probabilem formalem constituit, id est, ex judicio de veritate objecti, sed ex judicio morali de probabilitate certa illius judicii, vel opinionis; ex hac enim, ut izpè diximus, *certum est, talem opinionem esse probabilem*, sequitur hæc, *certum est igitur, usum illius esse prudentem*; ac proinde licitam, tutam, &c. sed hæc jam sæpiùs suprà; unde meo judicio hoc illius auctoris argumentum corruit: immo jam aliàs significavimus, idque non semel.

14. ANTIM. Nihil addendum esse putarem; nempe ut breviter ita prorsus accuratè argumentum penitus diluisti; nempe ex prudenti assensu, sequitur necessariò prudens usus; & mirum sanè mihi accidit, antiprobabilistas nunquam hoc intellexisse, vel potius dissimulasse; nec enim utriusque judicii idem objectum est; judico probabiliter verum esse objectum; judico certò prudentem esse assensum, judico etiam certò prudentem & rectum esse usum; unde ex certa probabilitate, certa prudentia, tum probabilis assensus, tum recti usus consequitur, vel potiùs judicii practici, quo judico, rectum esse usum; sed hæc jam toties inculcavimus, ut mirari satis non possim, ab iis capta non fuisse, aut saltem omnino dissimulata; nempe assensus ille circa objectum, seu veritatem objecti, eo modo est prudens, quo est probabilis; at certum est esse probabilem; certum igitur, esse prudentem; at si certum est, esse assen-

sum

tem prudentem, certum est, electionem illius operationis quæ circa tale objectum, tanquam circa materiam versatur, esse prudentem, atque adeò usum rectum, qui ex dicta electione sequitur, etiam prudentem. Hæc jam supra quasi ad nauseam. Sed pergamus, & omittamus *cap. 5.* in quo refutat auctor doctum illustrissimi Savonensis Stephani Spinulæ, quem certè alterius ope non indiget, quamquam omnia ejus argumenta, retunduntur, admissa tantum auctoris argumenta, retunduntur, admissa tantum certa probabilitate judicii speculativi, vel ipsius opinionis, quam dictus Illustrissimus omnino admittit, sic enim certum ex certo deducitur: unde auctor recte, sic enim certum ex certo deducitur: unde auctor rectè posse concludit, ex certo judicio practico recti prudentis electionis, certum judicium speculativi, vel prudentis electionis, certum judicium speculativum veritatis objecti: cum ex illo tantùm per se sequatur concludatur, esse certò probabile, eo modo, quo diximus, & nisi hoc statuatur, neutra pars alteri certa esse: quod enim auctor contendit, judicium speculativum, id est, veritatis objecti esse moraliter certum, non subsistit: quandiu enim pars opposita est verè ac certo probabilis, vel æquè, vel minus, illam partem certam esse, repugnat, ut vel ex ipsius terminis notorium est non subsistit etiam, quod sanè à nonnullis probabilistis dicitur, nimirum, satis esse, quod judicium illud speculativum sit probabiliter probabilius certum non est, esse probabile, incertum est & dubium, esse prudens: ergo judicium practicum de electione, vel usu certum esse nequit, quia nullum certum est, unde sequatur.

16. PITHANOPH. Circa sextum caput non est, quod eramus tempus, in quo scilicet auctor docet judicium illud prævium, nimirum veritatis objecti, quod speculativum, cum aliis, appellamus, in aliquo vero casu esse practicum: est enim mera quæstio de nomine, quam parum nobis curandum est: nemo enim negat, quin per utrumque judicium attingatur veritas ipsius objecti: nemo etiam negat, quin diversum sit utrique objectum: nam objectum illius primi, id est veritas opinativi, vel ipsius opinionis, nihil est aliud, quam veritas objectiva, sed probabilis tantùm, videlicet, quod tale prædicatum insit tali subjecto, v.g. quod actum trium contractuum sit justum, ac legitimus. objectum verò alterius judicii certi, quod quidam vocamus est alia veritas objectiva, & certa nimirum quod tale prædicatum, rectitudo scilicet seu prudentia insit tali objecto, usui scilicet, vel actui, v.g. quod prudens & rectus sit usus talis: quidam res ipsa intelligatur, quisque loquatur, quomodo fixum illud & ratum maneat, judicium practicum, idem esse cum ipsa conscientia, seu cum dictamine rationis: prævium verò idem esse cum ipsa opinione, seu cum assensu non firmo probabili: unde constat, id falsum esse, quod astruit auctor, *num* 2. idem agibile esse objectum utriusque judicii: cum vel ipse diversa objecta utrumque agnoscat, eodem scilicet *num.* nam objectum practici est ipsa praxis, vel usus, de quo recta seu prudentia prædicatur: speculativi verò veritas dicti usus, vel dictæ electionis, unde practicum attingit objectum speculativi, sed in obliquo, illud idem in recto: sed in re facili & trita, frustra laboramus.

17. ANTIM. Sequenti *capite* 7. docet auctor, à veritam opinionem probabilem illam dici, quæ moraliter certa & exempli loco eam appellat, quæ ad eam recurlæ, ut vocant licitum adstruit, quia pars opposita improbabilis est. Quis unquam adhuc hoc dixit: nimirum partem illam contrariis probabilem censeri, cujus opposita est improbabilis; nempe probabilis & improbabilis de eodem objecto, esse, aut dici non possunt, id est, de duabus partibus ejusdem contradictionis, quia si altera est improbabilis, altera certa est, & utraque probabilis, aut neutra: unde licet non negemus, aliquot morales sententias certas esse, non tamen propterea probabiles illas esse dicimus: longe tamen plures, ut probabiles admittimus, quarum oppositæ sunt etiam verè probabiles, quas tamen certas dici, & sub formalitate moralis certitudinis concipi, absurdum esse putamus; cum revera illa formalitas absit, & nullum sit illius fundamentum, nisi merè fictitium & chimæricum, ut patet ex dictis: ut enim sententia quæpiam verè ac certò probabilis statuatur, non tantùm ponderanda sunt ea motiva, quibus nititur, sed videndum etiam, utrùm illa omnia probabiliter solvi possint, quæ stant pro parte oppositæ: si enim solvi nequeant, nullo modo verè probabilis censenda est: si vero nullum grave motivum pro dicta parte opposita stat, ut hæc improbabilis, ita illa non jam probabilis, sed omnino certa censenda est: unde ni fallor caput illud septimum discussum abundè ac refutatum manet.

17. PITHANOPH. Iam ergo ad sequens *cap.* octavum scilicet pervenimus, in quo hic auctor relicta probabiliori, non licere ad praxim minùs probabilem sequi, ostendere conatur, his rationibus 1. inquit, illa opinio est licita operanti, quæ est deducibilis ad praxim, seu, quod idem est, quæ est vera, certa & firma: sed minùs probabilis non est hujusmodi: igitur non est licita: hoc argumentum nihil concludit, in primis enim alterum extremum *licita* non distribuitur in majore, & distribuitur in conclusione: unde ut concludat argumentum debet addi particula *tantùm* in hunc modum, *illa opinio est tantùm licita, &c.* sed tunc major illa est falsa, nam opinio probabilis non est certa & firma, nec certò vera etiam si probabilior sit, quæ non est certò vera, sed tantùm probabiliter: & in minore æquè dici posset, *sed opinio probabilior &c.* unde hæc ratio principium manifestè petit. Probat 2. si operans, nimirum opinionem minùs probabilem reducens ad praxim haberet conscientiam dubiam, cum qua operari non licet: sed hoc facilè negatur: nam cum hæc opinio minùs probabilis verè ac certò probabilis statuatur, illa utens habet conscientiam certam, id est, certò judicat, illius usum prudentem & rectum esse. Nec est, quod dicat, intellectum restare dubium, quando motiva utrimque sunt æqualia: igitur multo magis, si debiliore motivo nitatur: nam illud est dubium positivum, in quo versatur intellectus, antequam ad alteram partem à voluntate determinetur, fluctuat enim inter utrumque: sed posita determinatione voluntatis, cujus est determinare intellectum, quotiescumque objectum propositum non est evidens: non manet amplius dubius, id est, non fluctuat inter utrumque, sed uni parti adhæret, non quidem firmiter, sed cum aliqua formidine, quæ satis propriè dubitatio dici potest, ut supra diximus: neque in hoc vel minima superest difficultas: locus porro ille Antonini *tit. 1 cap 10. de conscientia* truncatus est & propositionem difficultatis, seu objectionis ut vocant, conclusionis loco adducit: *cum in aliqua materia morali, inquit, sunt variæ & contrariæ opiniones, ille qui adhæret opinioni latioris viæ, videtur se exponere periculo mortalis, cum posit illa opinio esse falsa, & contraria vera: hic locum Antonini truncat auctor, & terminat: & exclamat, nihil potuit clariùs dici ad intentum.* Sequitur tamen hæc Antonini Responsio,

Sed ad hoc respondetur, quod utique ille, qui agit scienter id, de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione, peccat mortaliter sumendo strictè ac propriè dubitationem, &c. Sed si dubitat, sicut dubitat, seu formidat habens opinionem de aliquo, quia ita inhæret ipsi sententiæ, quod tamen formidat de opposito, sic agendo contra tale dubium, non peccat: cujus suæ responsionis rationem hanc profert, *quod talis*, inquit, *non operatur in dubio mortalis, sed secundùm opinionem probabilem*; quid quæso ad intentum nostrum clariùs dici poterat? Unde miror, ab auctore isto, alioquin valde ingenuo & sapientissimo locum istum S. Antonini adductum fuisse.

18. ANTIM. Hoc certè dolo malo, ut ajunt, ab eo, factum non esse, tibi persuadeas velim: sed nonnullorum scriptis fidem habuit, quibus tamen solemne est, auctorum loca, vel fingere, vel adulterare. Sed pergamus. Negat deinde auctor, posse intellectum ex voluntatis imperio, suspendere judicium de probabiliore parte, pensatis scilicet utriusque partis motivis conjunctim, & inter se comparatis, quia vult, intellectum determinari ab objecto, seu motivo potentiore, quod jam supra rejectum est, ut falsissimum, & manifestæ experientiæ contrarium, nullum enim objectum non evidens intellectum rapit, aut determinat, cum autem unius partis major probabilitas evidentiam non conciliet, etiam si major sit notabiliter, stante scilicet altera parte verè ac certò probabili, fieri non potest, ut determinet intellectum, qui adhuc manet cum formidine: igitur imperio voluntatis indiget, ut ad probabiliorem determinetur: sed æquè ad oppositam voluatas, quamvis minùs probabilem, intellectum determinare potest, si enim minùs bonum eligere potest, cur non minùs probabile? quamquam fieri potest, ut magis probabile, minus bonum illi videatur. Quod autem addit auctor, dictame conscientiæ non fore rationabile in eo casu: quia scilicet voluntarium, motivis tantùm probabilibus innixum, id est, effornatum ex opinione tantùm probabili: suprà etiam à nobis rejectum est: nam dictamen illud certum est, ut dixi: quia ex certo deductum: nimirum ex certa probabilitate, & certa prudentia illius ptimi assensus, seu quod idem est, ex opinionis vera ac certa probabilitate: & miror, ab adversariis nunquam hoc ponderatum fuisse, at temper dissimulatum: falsum est etiam, ideo aliquid non esse rationabile, quia est voluntarium: quasi verò judicium illud, quo intellectus probabiliori assentitur, non sit voluntarium, aut illud quo aliquem articulum divinæ fidei credit: nemo tamen neget, utrumque esse rationabile: igitur pari modo, judicium illud, quo intellectus parti minùs probabili assentitur, modò sit vere ac certò probabilis, id est, motiva gravia & ad prudentem assensum sufficientia esse, constet, est rationabile, id est prudens, licèt sit voluntarium: neque in hoc puncto, vel minima difficultas restat: stante scilicet illo principio, quod dum in opinione probabili versamur, seu magis, seu minùs, motiva, seu conjunctim & relatè, seu seorsim & absolutè considerata, nunquam ad certitudinem & evidentiam etiam moralem perveniunt, ac proinde nunquam ab iis determinatur, sed rapitur intellectus, sed tantùm à voluntate, idque prudenter & rationabiliter, quandoquidem motiva illa, quibus illa opinio nititur, gravia & rationabilia censentur, id est, ad prudentem assensum sufficientia. Itaque in multis fallitur auctor, 1. quia primum illud judicium speculativum, de quo supra, vult, esse moraliter certum; cum tamen sit tantùm opinativum. 2. quia ex illo, vult, sequi judicium ultimum practicum, seu dictamen conscientiæ, quod tamen ex illo propriè non sequitur, sed ex certa illius probabilitate, ut supra ostensum est. 3. quia vult, judicium voluntarium, non esse rationabile, quamvis certò & verè probabile sit, ac proinde verè, ac certò prudens. 4. Quia vult, à motivis tantùm probabilibus, intellectum ad unam partem determinari, qui tamen à voluntate determinatur. 5. quia dicit, motiva partis minùs probabilis evacuari, id est, destrui à motivis probabilioris, quod tamen falsissimum est, cum utraque simul judicetur verè probabilis, ac proinde utriusque motiva simul stent, & intellectui repræsententur; alioquin non posset altera probabilior, altera verò minùs probabilis judicari, ut patet ex terminis.

19. PITHANOPH. Sed quæso te, quid sibi vult auctor, cum dicit, teneri quemlibet, probabiliorem sequi, si tamen notabiliter probabilior est, nam alioquin obligat ad tutiorem; nempe, inquit, illa quæ non est notabiliter probabilior, proæquè probabili habenda est, parum enim pro nihilo reputatur.

20. ANTIM. Illa haud dubiè notabiliter probabilior est, quæ multis partibus, seu gradibus probabilior est: quemadmodum illa linea est notabiliter alia major, quæ multis partibus, id est, notabili quantitate major est, Quot vero partibus, opus sit, ut notabiliter major sit, à prudenti judicio pendet.

21. PITHANOPH. Statuamus unam partium, ut tria probabilem esse: sic enim cum scholasticis loqui per te mihi licèt: alteram verò, ut duo: an dices, illam notabiliter probabiliorem non esse cum uno tantum gradu aliam superet in probabilitate: at statim opponam, sit prima probabilis ut 12. altera vero ut 8. eadem servatur proportio inæqualitatis, licet prima secundum superet totis quatuor gradibus: idem argumentum militat, si prima statuatur probabilis ut 5. altera ut 1. seu quod idem est, prima ut 100. secunda ut 20. unde ni fallor, nihil certi super hoc definiri potest, quamdiu prima probabilior erit altera, vel minimo gradu determinato: itaque me doceas velim, unde illud prudens judicium in præsenti materia ducendum sit.

22. ANTIM. Rem ni fallor, acu tetigisti, si enim inæqualitas illa statuatur, quæ ab omnibus, doctis scilicet, & rerum hujusmodi peritis, facilè cognoscatur, admittatur & inspiciatur, proæquè probabilibus haberi non possunt: si verò dicta inæqualitas non ita facilè obvia sit, seu perspicua, quin aliqui saltem de illa dubitare possint: in hoc casu æque probabiles censeri facilè possunt: ut ut sit, negari saltem non potest, quin opinio probabilis maneat, quamvis alioquin notabiliter probabilior sit: modo scilicet altera pars sit verè, licèt minùs probabilis: nempe ut jam dixi, quandiu pars una probabilis restat, altera certa esse, aut dici non potest: in hoc etiam prædictus auctor luculenter hallucinatur.

23. PITHANOPH. Claudicat autem petita à lumine similitudo: licèt enim lumen communiter dicatur illud, per quod aliquid cognoscitur, quemadmodùm per lumen visibilia percipiuntur: unde vulgò lumen rationis, lumen ingenii, imò notiones ipsas, per metaphoram, lumina dicimus: non tamen una notio magis perspicua, minùs perspicuam expungit, quemadmodum lumen majus, eidem illapsum corpori, lumen minus extinguit, id est, efficit, ut minimè ab oculo percipiatur: quia scilicet ab objecto illuminato illustrior species profecta & oculo illapsa, illustrius objectum repræsentat: at vero in nostro casu, secus

accidit

fecellat: nam utraque pars contradictionis eidem intellectui cum suis motivis simul & una repræsentatur, teste ipse auctor fatetur: & idem intellectus, conversus gravibus & rationalibus motivis, quæ pro utraque militant, utramque verè probabilem necessariò judicat: quia judicium illud de probabilitate certum & quasi evidens: sed profectò utramque partem probabiliter judicare non posset, si motiva probabilioris, motiva minùs probabilis expungerent, quemadmodum minus lumen à majori expungitur: claudicat igitur similitudo: atque adeò vanum & vanæ est dicta similitudo: atque adeò vanum & inane argumentum, quod ab ea ducitur.

24. ANTIM. Rectè omnino modicam illam similitudinis fuculam exufflasti; & falsum est, quod ab auctore adstruitur, *num.* 17. intellectum à motivis partis minùs probabilis, in concursu alterius probabilioris, non illuminari: nam intellectum ab iis illuminari nihil aliud est, nisi ea cognosci ab intellectu: quod autem ab intellectu cognoscantur, nemo negat, qui rem intelligat: inde autem errandi ansam accepit dictus auctor, quod perperam crediderit, intellectum capi & determinari à probabiliore, quod tamen, ut jamsæpe diximus, falsissimum esse, constat. Unde rejicies corollarium, *cap* 9. ab eo breviter propositum: nimirum non valere intellectum, opinanti de parte minùs probabili; quod certè repugnat in terminis: iterùm judicat intellectus esse minùs probabilem, judicat haud dubiè probabilem esse, id est, gaudere motivo gravi & rationabili, ac sufficiente ad prudentem assensum: quibus certe positis, nihil vetat, actum voluntatis à voluntate imperari, id est, intellectum ad illum assensum prudentem determinari: Sed jam transeundum, ad *cap.* 10. veniamus, in quo docet auctor hanc utraque parte æquè probabili, intellectum ultimo inter utramque restare & in hoc dubio, quemcumque sequi tutiorem.

25. PHANOPH. Imò dicit, hoc ipsum à nobis dari, nimirum in eo casu, intellectum dubium quietare, sed eximperio voluntatis dubium ita quietum abeo posse, ut alteri parti adhæreat, quod tamen novo motivo fiat, inquit, hujusmodi determinatio est omnino voluntaria, igitur minimè rationabilis, ac proinde incerta conscientia: cuncta enim talis principiis, tam enim dicta determinatio voluntaria, altera parte statuta minùs probabili, quàm utraque stante æque probabili, quatenus dictis; & tam in uno casu, primum judicium speculativum, ut vocamus, est tantum probabile, quàm in alio; & cum utrimque gravia motiva statuantur, voluntas ad alteratram partem prudenter intellectum semper determinat, sive illa sit æquè probabilis, sive minùs, sive magis: si comparati minùs probabili, pro qua stant gravia motiva, intellectus prudenter assentitur, nimirum judicare determinatus, æque probabili, pro qua tuendam gravia motiva, potiori jure prudenter eum assentiri potest. Fatemur autem, utrumque assensum probabilem esse, non certum, quod tamen non obstat, quominus judicium practicum certum sit, cujus reverà diversum objectum est, nimirum ista opinionis vere probabilis, quæ sit licitum, rationabile, & prudentem esse, intellectus certò judicat, atque diximus: quod reverà judicium certum ex principio probabili non deducitur directè & immediatè, cum certum non sequatur ex probabili, sed ex modali certo, quo judicat opinionem esse vere probabilem, & prudentem assensum, quæ reverà si ipse auctor ponderasset, non adeò facilè pronunciasset, dictamen conscientiæ nobis certum non esse, sed dubium, ac proinde rationem non esse regulam directivam humanæ operationis, sed voluntatem; nempe & dictamen illud apud nos certum est, & operationem humanam proximè dirigit, ac regulat; nec aliæ sunt in hoc voluntatis partes, nisi quatenus intellectum applicat, eùmque determinat ad primum illum assensum speculativum, unde totum corruit adversarii ratiocinium.

26. ANTIM. Illud etiam, quod deinde toto reliquo capite urget, nimirum in dubio tutiorem partem eligendam esse, idque esse de præcepto, non de consilio, etiam corruit; cum in dubio non simus, sed habeamus certum judicium practicum, ac proinde certam & proximam regulam operationis moralis; illa porro loca ex jure adducta, *cap. ad audientiam. 12. de homicid. cap. significasti ibidem, cap inquisitione 44. de sentent. excomm cap petitio 24. de homicid. &c.* in aliis congressibus explicata fuerunt, & infra iterum contra D. Fagnanum; sed ad ejus rationes venio, probatur 1. inquit, quia nulla est ratio convincens, qua probetur, esse consilium, non præceptum. Resp. 1. nullam etiam esse rationem convincentem, qua probetur esse præceptum, non consilium. Resp. 2. adesse rationem pro nobis convincentem, quia non sumus in casu dubii, sed extra dubium, cum simus certi; unde quo ad hoc dicti auctoris regula est à subjecto supposititio. Probat 2. quia in propositionibus oppositis, datur una tuta & altera non tuta; sed tutam sequi, de præcepto est. Resp. in propositionibus oppositis verè ac certò probabilibus, utramque verè ac certò tutam esse, nec unam tutiorem altera formaliter, ut sæpe diximus, sed tantùm materialiter: ad tutius autem materialiter nemo tenetur: ex quo dicta auctoris ratio penitùs corruit.

27. PHANOPH. Illa autem glossa, quam refellere conatur, *num* 9. intacta remanet: nimirum quod doctrina probabilis sit satis, ad honestè & sine peccato operandum, ac proinde quemlibet sequi posse, in æquilibrio probabilitatis, etiam in praxi, quam maluerit partem, ita est prorsus, modò utraque verè ac certò probabilis statuatur, ut toties demonstratum est; cum ex certa probabilitate sequatur judicium certum de recto illius usu: neque idem est, ut dicit auctor, suspendere judicium de una parte, & eximperio voluntatis alteri assentiri probabiliter, & sic facere se ipsum practicè certum; nam reverà fieri non potest, ut utrique simul assentiatur: licèt utramque simul intellectus probabilem certò judicet: igitur nullum suspendit judicium, vel assensum, sed ex eo, quod ese homo determinet ad assensum unius, eo ipso rejicit assensum alterius: imò eo ipso, quod unam affirmat ut veram, licèt judicet falsam esse posse, aliam ut falsam negat, licèt judicet veram esse posse, nec ex hoc assensu probabili est practicè certus, sed ex ultimo judicio practico certo, quod ex alio judicio certo, de prudentia & de probabilitate deducitur: ac proinde tutus semper erit, quamcumque tandem partem eligat, quia utraque tuta est: & ipse certus, quod utraque tuta sit: unde constat, sequi tutiorem materialiter, non esse de præcepto, sed de consilio: cum tantùm de præcepto sit, tutam eligere, sed utraque tuta est: itaque in hoc convenimus, præceptum esse, ut in dubiis tutam partem amplectamur, & nihil aliud per Sacros Canones statui: unde si altera pars tuta sit, & certa, altera dubia, hæc profectò relinquenda, & illa tenenda, juxta illud Augustini, *tene certum, relinque incertum*: uti reverà

fieri debet in iis omnibus casibus, in quibus jura statuunt, in dubiis tutiorem, id est, tutam partem eligendam esse: at si utramque partem tutam esse constat, id est, talem, ut certo peccatum excludat, quod tutior exiis, materialiter scilicet, non formaliter, nimirum ratione periculi remoti, eligenda sit, consilii est, non præcepti: non tenemur enim ad melius, seu tutius, quatenus cum alio tuto comparatur; nec rem istam ad possessionem libertatis reducimus, sed ad certissimam conscientiæ regulam, qua certò judicamus, usum illius opinionis rectum & prudentem esse, quam certò judicamus, esse verè probabilem, id est, iis gravibus motivis niti, quæ ad prudentem assensum, quantumvis probabilem, sint satis: si hæc seriò auctor ponderasset, non tam citò pronunciasset, probabilitatem ad honestè & sine peccato operandum, non sufficere, sed moralem certitudinem accersendam; nam nec morali certitudine caremus in judicio recti usus, probabilitatis, & prudentis assensus, & probabilitatem cum dicta certitudine clarissimè conciliamus, nempe stante utraque parte æquè probabili, intellectus à voluntate determinatus alteri assensum præbere potest, etsi non citra formidinem: ac deinde certò judicare, prudentem esse illius partis electionem, prudentem usum & tutam praxim: quod verò pertinet ad Sylvestrum, quem auctor sibi potiùs vult favere, quàm nobis: illius verba adeo perspicua sunt, ut de illorum sensu dubium esse non possit: *Non obstat*, inquit, *in summ v. opinio, numero* 1. *quod in dubiis tutior pars est eligenda: quia non est in dubio, qui probabilibus rationibus flectitur ad unam partem: nec incertum dimittendum est, &c. quia tenet iste certum, &c.* Addit deinde, *v. scrupulus, hoc esse consilium, non præceptum, &c.* nec ille est in periculo, *qui probabiliter credit, &c.* Equidem, *v. dubium, q.* 2. *n.* 4. si periculum imminet peccati mortalis, ex electione unius partis, cum hæc tuta non sit, alteram eligendam esse docet, in quo cum illo convenimus: hoc enim accidit, cum illa pars est tantùm probabiliter probabilis: nempe si certò probabilis est, nullum periculum illius electio inducit.

28. ANTIM. Locus Cajetani, quem ibidem. *num.* 11. satis prolixum auctor exscribit, parum, aut nihil nos monet: scimus enim, Cajetanum pro ea sententia stare, quæ partem illam tenendam esse adstruit, quam *ratione sufficienti ad moralem certitudinem sultam* esse, constat, relicta, opposita, opinativa scilicet & ambigua, nec non cum formidine conjuncta, cui certè operatio committi non debet: alioquin regulæ ambiguæ & periculo peccandi committeretur, quod constat esse illicitum. Bartholomæus Medina, istam Cajetani sententiam refellit, illiusque firmamenta accuratissimè delecit, *in* 1. 2. *quæst.* 15. *art.* 6. Fallitur enim Cajetanus: 1. quia partem unam moraliter certam esse putat, stante altera probabili & opinativa 2. confundit certam cum tuta, id est, immuni à periculo peccandi, quam tamen non modò non certam, verùm etiam minùs probabilem esse constat, ut sæpè diximus 3. quia vult, licèt diversi auctores contraria sentiant, id est, aliqui hanc, illam alii partem contradictionis teneant, atque defendant, vult, inquam, stante hujusmodi contrarietate, unam partem certam esse, sed quomodò certa, si opposita probabilis. 4. non videtur rectè distinguere judicium speculativum probabile de veritate objecti, à practico certo de usu illius: quod autem multi, ut ait, nesciant distinguere certitudinem moralem à Mathematica, nihil ad nos, qui profectò illam ab ista, imò & à Physica probè distinximus, de quo alibi, nullam tamen certitudinem stare dicimus unius partis, cum probabilitate alterius 5. denique fallitur Cajetanus, dum regulam, scilicet proximam, humanæ operationis à nobis statui docet, ipsam opinionem, sive hæc sit probabilior, sive minùs probabilis, ac proinde ambiguam; fallitur, inquam, quia non agnoscimus aliam regulam proximam, nisi dictamen rationis, seu judicium practicum certum, de quo supra, illudque verè deductum ex alio certo, de vera probabilitate, & prudenti assensu; unde rejicies ea, quæ auctor congerit, *num.* 12. ubi vult, judicium illud speculativum, vel ipsam opinionem probabilem esse regulam; quia ex illo practicum efformatur & sequitur; utrumque ex dictis falsum esse, constat; nempè regula propriè sumpta quadrat in usum, praxim, actionem; cum tamen opinio in veritatem objectivam probabilem cadat.

29. PITHANOPH. c. 11. ex Cajetani doctrina auctor argumentatur, utens opinione, qua opinio est, exponit se periculo peccandi; sed antequam ultra procedat argumentum, hoc nego, & contrarium supra demonstravimus; quod autem concludit, *num.* 6. certitudinem moralem, ad agendum sine peccato, necessariam esse, fateor ultrò, nimirum judicii practici de usu opinionis, & speculativi de probabilitate illius; non verò ipsius opinionis, vel assensus speculativi de veritate objecti. Fateor etiam, operantem certum esse debere de honestate sui actus, nimirum per judicium illud practicum certum de usu honesto & prudenti opinionis; unde utens opinione verè ac certò probabili omino certus est, non ambignus, ut dicit auctor. Certus, inquam, non tantùm de honestate formali sui actus, verùm etiam de honestate illius objectiva; nempe judicio illo practico judico, usum illius opinionis esse honestum; igitur certus sum de honestate usus, qui duo importat nimirum operationem, & illius objectum; igitur ratione utriusque honestus est; repugnat enim, certò judicari usum esse honestum, id est, talem actionem, circa tale objectum versantem, nisi prædictum judicium honestatem utriusq; conjunctim attingat, unde ruit subtilior argumentatio auctoris, qui vult honestatem objecti esse ambiguam; in quo errat, nempe honestas usus certa est, non ambigua; illa autem, utramque, nimirum formalem & objectivam, complectitur.

30. ANTIM. Mirum est, eum alioquin non adeò difficilem ab istis hominibus non videri; assero, v.g. pactum trium contractuum non esse usurarium; judico, hanc assertionem esse verè ac certò probabilem; igitur certò prudentem, igitur tam formalem, quam objectivam; cum repugnet unam esse sine alia; unde judico, illius usum certò prudentem & honestum esse, idque tum formalem, tum objectivum: licèt enim probabile tantùm sit verum esse, est tamen certum, quod sit probabile, seu probabiliter verum: unde probabilis est veritas, at certa probabilitas illius objecti: igitur certa prudentia, igitur certa honestas.

31. PITHANOPH. Si hæc propositio, vel assertio, vel opinio, *tale pactum non est usurarium*, est tantùm probabilis, etiam hæc. *tale pactum non est illicitum seu peccaminosum*, erit tantùm probabilis: igitur probabiliter tantùm est abesse peccatum, igitur non certum: judicium igitur illud practicum, quo judico, me non peccare, si utar tali pacto, non est certum: nempe eodem modo judico abesse peccatum, quo judico abesse usuram: sed judico tantùm probabiliter,

habiliter abesse usuram; judico igitur probabiliter abesse peccatum: hæc mihi satis difficilia esse videntur.

32. Antim. Tu quoque, Pithanophile, confundis judicium speculativum cum practico; cum tamen judicium speculativum differat; nempe objectum speculativum ab alio differat; nempe objectum speculativum est veritas objectiva; nimirum, quod huic pacto usura non insit; practici verò est honestas usus talis pacti; nimirum, quod usus talis pacti sit prudens, ac proinde honestus, ac proinde à culpa immunis; vides, ni fallor, quantum unum ab alio differat; unde non mirum est, si judicium speculativum sit tantùm probabile, practicum verò certum; ac proinde si probabile tantùm sit, abesse usuram à pacto speculativè considerato, in suis puris terminis, ac proinde præscindendo ab electione, usu & praxi: certum verò, abesse peccatum ab illius usu & praxi: unde fatium est illud quod dicebas, *eodem modo judicandum esse peccatum à tali pacto, quo judico ab eo abesse usuram*: nam diversa sunt judicia, primum enim cadit in usum talis pacti, & est practicum certum; per quod scilicet judico, usum illum esse prudentem, ac proinde ab eo peccatum abesse; & vero cum peccatum ab usu præscindi non possit, judicium illud quò judico abesse peccatum, fertur necessariò in usum & praxim talis pacti; aliud verò judicium, quo præscindendo ab usu, judico, abesse usuram à tali pacto, speculativum scilicet, cadit in nudum pactum, in puris suis terminis consideratum, quibus non ineſſe usuram, probabiliter, ac proinde prudenter assero & credo: unde non mirum, quod judicium istud speculativum sit tantùm probabile, illud verò practicum certum, quod scilicet ex alio speculativo, sed modali & relativo certò necessariò sequitur, nimirum ex eo, quod judico illam opinionem esse verè probabilem & prudentem, unde sequitur, electionem illius prudentem, item usum prudentem esse; hæc sæpè ac sæpius mihi inculcata fuerunt, quare ne mihi quæso vim inferas, his negotium facessas, & in futili ludas æquo.

33. Pithanoph. Rem prorsus intelligo; unde falsum auctor, quando negat, stante opinione tantùm probabili, honestatem operationis certam esse non posse, quia certum est, usum illum esse prudentem, unde honestum, id est, pactum illud, à quo usum abesse, probabiliter judico, esse honestum, licitum, peccato immune, nimirum ad praxim deductum, unde in illo usu, praxi, operatione, certa honestas desideratur, tum formalis, tum objectiva, tantum una sive alia esse potest, eaque terminat judicium practicum; igitur probabile tantùm est, abesse usuram à tali pacto nudè & in puris terminis sumpto; certum verò est, ab eo ad usum reducto abesse peccatum. Unde est honestum objectum, ac proinde licitus usus & honesta operatio: sed ad caput 12. tendimus, in quo auctor eadem, quæ suprà repetit; nempe opinionem notabiliter probabilem esse moraliter certam, quatenus non habet ab alia parte minùs probabili aliquid, sibi moraliter contradicens, seu secum pugnans in terminis, cum enim illa pars, quæ minùs probabilis dicitur, sit etiam probabilis, ac proinde gravi motivo freta, hoc certè probabiliorem contradicit, ut perspicuum est; eodem enim modo, quo unam partem veram, & oppositam falsam admittit; igitur una alteri semper contradicit; non tamen semper aliquid convincens; ac proinde quod probabiliter refelli non possit; unde vel utraque probabilis est, vel neutra, sed altera certa, opposita verùm probabilis. Illud porrò quod addit, *num.* 2. certitudinem illam haberi posse in omni agibili, petitam scilicet à mediis extrinsecis, qualia sunt DD. auctoritas, usus, consuetudo, præscriptio, præsumptio, possessio, tolerantia, exemplum, &c. falsissimum esse constat; cum hæc eadem media utrique parti sæpè ac sæpius conveniant; utramque autem certam nemo dixerit; cum vel unius partis certitudo, alterius non modò certitudinem, verùm etiam probabilitatem expugnat. Ex his autem patet manifesta prædicti ratiocinii ruina; licèt enim nonnullæ sint in moralibus certæ moraliter sententiæ, quæ scilicet non probabilibus tantùm motivis, sed certis & convincentibus, ut ajunt, nituntur, quo fiat, ut iis oppositæ probabiles non sint, innumeræ tamen restant opiniones utrimque certò ac verè probabiles, plus æquè, minùs, quarum certitudo, à doctis hominibus obtineri nequit; quid igitur facient docti homines in hujusmodi angustiis? probabilitas satis non est ad rectè operandum, certitudo nequit obtineri; quid quæso in hoc casu agendum? nec dicat auctor, facilè haberi posse certitudinem, quam Deus promisit eam inquirentibus; sancti enim juxta atque docti homines diversa, in moralibus, ut plurimùm sentiunt, ii tamen sapientiam inquirunt: crede mihi, Antime, interdum accidit, quosdam homines humanis studiis actos, in eas angustias conjicere sese, à quibus cum expedire se non possint, multa absurda deglutire coguntur, quæ non modicum Christianæ Reip. afferunt detrimentum.

34. Antim. Intelligo, quid tibi velis; facilè auctor essem iis hominibus, ut immites in seipsos ac severissimi essent, nec desunt Sanctorum exempla, quæ imitentur, at verò quod in alios severiores sint, quàm oporteat, probare profectò non possum, cum & charitati & sæpenumero justitiæ rigida illa agendi ratio plurimùm adversetur. Profero exempla: vidua quæpiam pauperula, etsi multa prole dives, præsentes habet suæ dotis pecunias, & nihil aliud, unde familiam suam alat; super hoc, me consulit, atque, nihil aliud sibi occurrere, nisi ut mercatori cuidam det suas pecunias, inito cum illo pacto trium contractuum; rogat, an licitè pactum illud inire valeat; quid tandem respondebo? an dicam, licitum esse? sed est mihi tantùm opinio probabilis, & si huic auctori credimus, citra certitudinem judicii speculativi, agere non licet; an verò dicam, illicitum esse? itane verò, pauperculam illam privabo jure saltem probabili, utendi hujusmodi pacto, quo ipsa gaudet? nullus enim negat, quin probabile sit, ne dicam, ut dixi aliàs, moraliter certum, opinione verè probabili ad praxim uti; an fortè, ut meis commentis & factioni studeam, tam iniquum aliis esse oportet? dii meliora.

35. Pithanoph. Religioni ducerem, ita me gerere; sed observasti, opinor, auctorem istum graviter de illis expostulare, qui pro novatoribus eos traducunt, qui opiniones probabiles exagitarunt; nemini certè cuipiam, vel detractum, vel afflictum velim; hoc tamen dissimulare non possum, illos contrà morales Theologos malo fine acerbissimè scripsisse, Petrum Molineum in hoc, uti etiam in aliis sequutos; item nonnullos ex iis, qui eodem stylo scripserunt, arcani fœderis societate, cum iis conjunctos fuisse; nominibus auctorum parco, quia notoria sunt. Item eos, qui peccatorum Elenchum multiplicant, in id cum iis eniti, ut multos à salute arceant; quid quod si fortè fœdus cum iis immediatè ut ajunt, non ineare, cum iis tamen factione saltem conjuncti sunt, qui novatoribus per se adhærent; uno verbo, in hoc saltem

saltem adversarii nostri cum illis consentiunt, quod scilicet opinionem probabilem è medio tollant; quamvis alioquin ad agendum necessariam; cum in multis ac ferè innumeris certitudo etiam moralis obtineri non possit, illi verò gratiam sufficientem etiam necessariam, si enim hæc desit, præcepta Dei sæpè ac sæpiùs sunt impossibilia: sed hæc mittamus, quæ ad rem nostram parùm faciunt; unum attestari contentus dictum illud Augustini ab iis non semel usurpatum, *crimina sua, infamatis aliis, tegere cupiebant*, &c. quod de Donatistis scriptum reliquit, *epist.* 102. contra Donatistas, in nos minimè quadrare: quis enim Theologorum moralium, vel mutiebat eo tempore, quo primùm Wendrockius, ac deinde Baro, aliique, quorum nominibus parco, tàm acerbè miseros Casuistas exceperunt, ut ab Heterodoxis nunquam acerbiùs excepti fuerint.

36. ANTIM. Sed pergamus Cap. XIII. ad quæstionem grammaticalem refertur; vult enim auctor, certum moraliter etiam probabile dici posse; sed cum bona illius venia, hæc duo sunt repugnantia: certum enim excludit formidinem, probabile includit formidinem; hæc amabò conciliet, si potest, & simul copulet contradictoria; eodem recidit illud, quod subnectit, nimirum, hæc tria, fidem humanam, opinionem probabilem, & moralem certitudinem generari ex probabilibus; quod falsissimum esse constat: nam ex probabili sequitur & gignitur tantùm probabile, & certum ex certo: in hoc quidem conveniunt fides humana & opinio probabilis, quod utraque dicat formidinem; differunt verò eo quod hæc motivis etiam intrinsecis, illa verò extrinsecis nimirum auctoritate dicentis nitatur; cum tamen certitudo ab utraque differat in eo, quod formidinem excludat: sed hæc adeò sunt facilia, ut Tyronum captum non excedant.

37. PITHANOPH. Quæso, per te mihi liceat sequens Caput XIV. obiter excutere, ubi dicit auctor, id quod certum est moraliter, probabile appellari. Aristoteles, inquit, 1. *Eth. cap.* 1. loquens de scientia morali & modo, quo in ea proceditur, hæc habet: *Oportet, veritatem figuraliter ostendere*, id est, ut interpretatur D. Thom. *verisimiliter & probabiliter, quia probabile est, quod est simile vero*: Sed, inquit, scientia moralis procedit ex certis: textum illum depravat auctor, cum S. Doctor illas voces non habeat, *probabiliter probabile*; cur ergo illas addidit? deinde, ut non nego, aliqua in morali scientia esse moraliter certa, & fortè pauca, ita pro certo habeo, plurima esse probabilia tantùm, cum de omnibus ferè disputetur. Alter locus excerptus ex Aristot. *lib.* 1. *Topic. cap.* 1. *& opusc.* 39. *S. Thom. de fallac. cap.* 2. ab auctore etiam falsatus est; sic enim auctor, *probabilia dici, quæ videntur omnibus, vel pluribus, vel præcipuis, vel maximè notis*. Ita autem Philosophus, *probabilia sunt, quæ videntur omnibus, vel plerisque, vel sapientibus, atque his, vel omnibus, vel plerisque, vel maximè claris & notis*. Sic etiam D. Thom. *Probabilia sunt, quæ videntur omnibus vel pluribus, vel sapientibus, aut omnibus, vel præcipuis & maximè notis. Sapientibus*, inquit, uterque, iisque, nimirum sapientibus, vel *omnibus*, vel *notis & claris*, nimirum doctis, quales sunt Auctores Classici, ut vocant, cur hæc omisit? deinde illud *videntur*, Græcè δοκοῦντα à δοκέω, quod significat, *videor, appareo, opinor*, observandum erat, quod scilicet formidinem non excludit; sed, inquit auctor, hæc sunt moraliter certa; distinguendum sanè est, si asseveranter ab omnibus statuantur, adstruantur, & ab eorum plurimis certò, & absque dubitatione, v. g. quod sit Constantinopolis, aut Pechinum apud Sinas, concedo, esse moraliter certa, secùs verò, si omnes cum dubio loquantur, quamquam fieri vix potest, ut res aliqua dubia sit, & ab omnibus adstruatur: profectò ante 200. aut 300. annos multa communiter jactabantur, in Philosophicis, Theologicis, Astronomicis, Opticis, quæ jam ab omnibus, si non falsa, saltem minùs probabilia reputantur: tertius locus est D. Thom. 1. *poster. in proœm. Sit fides*, inquit, *vel opinio, vel probabilitas, in quibus ratio inclinat in unam partem, cum formidine alterius*: Sed fides, inquit, certitudinem moralem aliquando facit; esto, igitur & opinio, negò consequentiam: deinde fallavit etiam hunc S. Thomæ locum, omisit enim illud, *propter probabilitatem propositionum, ex quibus proceditur*: imò ex hoc loco destruitur omninò doctrina ab auctore suprà tradita, quod scilicet, nulla restet formido, quando intellectus totaliter declinat in unam partem contradictionis, quamvis S. Doctor dissertè addat, *licèt cum formidine alterius*; alioquin si non totaliter, *non est opinio*, inquit D. Thomas, *sed suspicio*. Quartus est Sylvestri, *verb. probabile*, ubi postquam diversos modos expositset, quibus aliquid dicitur probabile, addit, secundùm Cancellarium, *probabile dici, moraliter certum, quia certitudo moralis contingit ex conjecturis probabilibus, grossis & figuralibus*. Dubitari non potest quin certum tantùm moraliter, sit probabile Physicum, & potiori jure Metaphysicum; nempe is, qui moraliter certus est, probè advertit, fieri non posse moraliter, ut fallatur, quod ad prudens judicium practicum reverà satis est; sic autem Sylvest. & Cancellarium explicandum, esse, ducimus, sed hæc nihil ad nos; si enim una pars est certa moraliter, altera probabilis moraliter dici nequit; stante igitur ista verè probabili, etiam minùs, fieri non potest, ut illa moraliter certa sit. Quintus locus est Thom. Sanchez, *in summ. lib.* 6. *cap.* 3. ubi dicit, nos tantùm *obligari ad operandum cum morali certitudine, qualis in opinione probabili reperitur*: ita est prorsus; nam si est opinio verè probabilis, judicium practicum certum est, saltem moraliter, ut suprà sæpè docuimus; dixi saltem moraliter, quia non rarò est certitudo Physica, aut Metaphysica, ut quando judicium practicum est certum, vel ex assensu divinæ fidei, vel ex principiis evidentibus.

38. ANTIM. Antequam ad aliud Cap. gradum faciamus, observo in eo textu Aristotelis excerpto ex *lib.* 1. *Topic. cap.* 1. expressè legi, ea nonullis videri probabilia, quæ tamen probabilia re ipsa non sunt, quod aliàs dixisse memini, nonnullis licèt refragantibus, qui esse & videri probabile, idem esse putant: observo item, hanc vocem *probabile* apud nonnullos antiquiores ab octingentis circiter annis, idem sonare ac *probatum, legitimum, authenticum*, sic dicuntur scripturæ probabiles, loca Patrum probabilia, &c. observo demique, judicium illud practicum circa usum opinionis verè probabilis esse quidem certum moraliter, quia sequitur ex alio moraliter certo de probabilitate opinionis, assensu prudenti, electione prudenti, &c. posse tamen novum judicium quasi reflexum inde formari, quo, certò judico, stante illo primo judicio practico, seu proxima regula operationis humanæ, fieri non posse, utpecem, dum illam actionem elicio, circa quam primum illud judicium practicum, seu dictamen rationis versatur; fieri non posse, inquam, non tantùm moraliter, sed etiam physicè & metaphysicè; licèt autem

autem hoc secundum ac reflexum judicium elici quat, non est tamen necessarium ad rectè agendum; imò est potiùs speculativum, quàm practicum, continetum scilicet in illo principio universali ac certo metaphysicè, quisquis cum recto ac certo moraliter dictamine rationis operatur, non peccat. Itaque mera quæstio erit de nomine, si id, quod est tantum probabile, certum moraliter auctor appellari velit; imò mera esse videtur abusio vocis; nemo tamen negat, quin grave & gravius, probabile & probabilius dari queat; & verò ut intellectus assentiatur minùs probabili, cum formidine, ne fallatur, ita & probabiliorem eum eadem formidine, quæ potest esse major & minor: unde, si omnis formido absit, assensus certus est, moraliter quidem, si formido moderate tantùm absit, id est, ita intellectus moraliter efficax esse videatur, ut formidare, seu dubitare non videatur; physicè verò, si formido physicè absit. Ergo, Caput etiam XV. refutatum manet; licèt enim actus specie distincti circa eandem materiam versari possint; quis hoc neget? si tamen motivum actui tantum probabile, vel tale reputatur, fieri nequeat, quidquid auctor dicat, assensum alium à probabili esse: sed, inquit, eadem motiva diverso modo applicata diversos actus specificant; quid quæso est, *diverso modo applicari*, eadem scilicet? relata, inquit, ad partem oppositam, & absolutè; sed hoc jam suprà refutatum est, & dictum, manere semper intra vim intra fines probabilitatis, sive majoris, sive minoris, sive æqualis, stante scilicet vera & certa probabilitate partis oppositæ; ac proindè actum probabilem non certum ab iis specificari, nisi quis per errorem contra illa certa reputet; de quo casu non est quæstio, nempe de probabilitate & certitudine objectivè agimus.

39. Pithanoph. Repetit auctor *cap. 16.* quidquid suprà dixerat, & in summam redigit, & quidem asserit, minus probabilem in concursu probabilioris notabiliter non sufficere, ad hoc agendum; & vult, hanc esse mentem S. Thomæ à Mercoro explicatam; sed jam ostensum est supra, non uno loco, S. Thomam à nobis stare juxta explicationem S. Antonini, Sylvestri, & aliorum discipulorum Thomistarum; hæc etiam impugnat Stephanus Spinulæ explicationem, qui sanè nostra defensione non indiget; sed quæso, mirare totam auctoris assertionem, quæ mihi videtur continere repugnantia: *Opinio probabilis, qua probabilis, affirmativa licita, hic & nunc, in concursu notabiliter probabiliori oppositæ, hac relicta, & consequenter in æquilibrio, & quasi æquilibrio probabilitatis, quæ placuerit, sit in praxi, non est sufficiens operanti bene dispositio, ad rectè operandum.* Oedipo certè mihi opus est; si enim agibile licitum, licitum est igitur, operari circa illud; illa igitur opinio est sufficiens ad licitè ac sine peccato agendum, deinde si altera opposita est notabiliter probabilior, non restat æquilibrium probabilitatis, id est, æqualis utrimque probabilitas; prætera si probabilior relicta dicitur, minùs probabilis electa dicenda est; unde cessat æquilibrium assensus; constructio denique totius contextus difficilis mihi videtur.

40. Antim. Mittamus hæc, si enim in his hæreamus, nunquam finem huic argumento ponemus, vix enim paginam legeris, in qua hujusmodi verborum & totius contextus summam obscuritatem non invenias, v.g. quæ habet *pag.* 139. & sequentibus, *de honestate materiæ, per modum objecti; de distinctione materiæ ab objecto specificativo actionis honestæ, in esse honesto, seu quod idem est, materiæ in esse materiæ, & in esse objecti, seu per modum objecti specificativi actus, &c.* Rides Pithanophile.

41. Pithanop. Quis amabò ad hæc risum contineret? quæ in re alioquin facili, densissimas tenebras præferunt; quis enim nescit, omnem assensum duo dicere: primum est, objectum ipsum materiale, id est, ipsa propositio, enunciatio, assertio, conclusio, v.g. hæc, *pactum trium contractuum non est usurarium*; quæ semper constat ex subjecto & prædicato; illud quidem per modum materiæ, hoc verò per modum formæ: alterum est motivum, vel objectum formale, ex quo hanc conclusionem deduco; seu, vi cujus, assentior huic propositioni objectivæ; quod si certum sit & indubitatum, assensus certus est; si verò probabile tantùm, id est, grave, rationabile & sufficiens ad prudenter assentiendum, assensus est tantùm probabilis; unde assensus specificatur ab objecto formali, seu à motivo, eoque totali & adæquato, quod illa omnia comprehendit, quibus non perpensis & consideratis, prudenter assentiri non possum, sed temerè, ut jam suprà dictum est; quare, si motivum adæquatum non rapit intellectum, non est evidens & certum; quale profectò non est, quamdiu partis adversæ motivum grave est, & rationabile; haud dubiè restat intra fines meræ probabilitatis, & assensum tantùm probabilem specificat, sed ut par referam pari: alteram ejusdem auctoris assertionem, quæ legitur, *pag.* 145. tibi repono, quam si mihi explanaris, mihi eris magnus Oedipus, imò magnus Apollo. Sic autem habet: *Doctrina, quæ assumitur ad honestè operandum, sufficit, si sit moraliter certa, seu, quod idem est, probabilis impropriè, probabilis formaliter, ut ad praxim; & ita ut de agibili hic & nunc, opinio probabilis in concursu cum altera improbabili, sit licita minùs probabilis affirmativa, in concursu cum altera negativa, notabiliter probabiliori, illicita in æquilibrio, & quasi æquilibrio probabilitatis, respectu ejusdem operantis, tutior pars sit eligenda.* Quam multa quæso repugnantia; si est probabilis formaliter, cur dicitur certa? cur probabilis impropriè? si est opinio probabilis in concursu cum altera, nimirum oppolita, cur hæc dicitur improbabilis? deinde quomodò dicitur minùs probabilis affirmativa licita in concursu, cum altera negativa notabiliter probabiliori illicita? omitto æquilibrium illud probabilitatis, quod jam ponderasti: voluit tantùm dicere auctor, probabiliorem notabiliter esse tenendam, quia certa est; stante verò æquilibrio, id est, neutra stante notabiliter probabiliore, tutiorem esse eligendam.

42. Antim. Sed pergamus: vult enim auctor, *num.* 12. argumenta, quibus hæc doctrina probatur, esse omni ex parte convincentia; vel unum convin-

convincens libenter acciperem. Remittit nos ad D. Fagnanum, sed hunc brevi conveniemus; rejicit autem, quod nostri dicunt, iis dumtaxat argumentis convinci, dictamen rationis certum esse debere, non verò judicium prævium, nimirum assensum speculativum ipsius opinionis; vult enim, hoc judicium prævium, etiam certum esse; quia in syllogismo dictaminis continetur, id est, quia ex illo dictamen sequitur; unde certum esse concludit, cum certum ex certo tantùm sequatur: sed in hoc fallitur, ut jam suprà ostensum est; si enim sic procedat ratiocinium, pactum trium contractuum non est usurarium, igitur non est illicitum; probabile tantùm sequitur ex probabili; unde ex vi illius antecedentis, consequens erit tantùm probabile, igitur quatenus certum est, ex illo assensu probabili non sequitur, sed ex alio judicio certo, nempè ex certò prudenti assensu, sequitur certò prudens usus; sed prævius ille assensus est certò prudens, quia est certò probabilis; igitur ex eo sequitur certò prudens usus; igitur indè certò judico, usum esse prudentem, ac proinde honestum, id est, me non peccare hic & nunc; & hoc est dictamen, quod est proximum directivum operationis humanæ; at verò dictaminis directivum non est prævium illud judicium probabile, de quo suprà, sed aliud certum, ut dixi, quod miror ab Adversariis hucusque dissimulatum fuisse; ex quibus probè intellectis, illa omnia corruunt, quæ reliquo capite auctor disputat.

43. Pithanoph. Sed illud præ cæteris mirum videtur, quod dicit, *num.* 18. dictamen illud formaliter sumptum & immediatè directivum humanæ operationis esse *infallibiliter* certum, id est, non physicè modò, verùm etiam metaphysicè; at verò moraliter tantùm, quatenus sequitur ex prævio judicio moraliter certo; dixi hoc mirum esse, quia quatenus est certum infallibiliter, vel est per se notum, & hoc non, ut patet; vel ex alio sequitur, & hoc non, quia sequitur tantùm ex moraliter certo; dicit, hoc habere ex modo tendendi in suum objectum, quod est verum ut verum; hoc certè mirabilius est, quia intellectus tendit in quodlibet objectum sub ratione veri, id est, in verum, ut verum; igitur in hoc actu, diversus non est ab aliis tendendi modus; deinde vel ille tendendi modus pendet ab arbitrio, & hoc non; quia quantumlibet conetur voluntas, non potest naturaliter determinare intellectum ad talem tendendi modum, quo eliciat actum certum circa objectum, sub probabilibus dumtaxat motivis propositum; vel non pendet ab arbitrio, sed à motivo, quod cum ab auctore statuatur tantùm moraliter certum, ex eo talis tendendi modus non sequitur, quo intellectus actum eliciat infallibiliter certum. Equidem, ut supra dicebas, per actum reflexum, hoc judicium physicè certum elicere possum, quod is, qui secundùm dictamen conscientiæ moraliter certum agit, non peccat, quia in moralibus Deus ab hominibus nihil aliud exigit; ac proinde me non peccare, dum hîc & nunc illum contractum ineo, cujus usum honestum esse judico, per dictamen moraliter certum: nonnulla deinde habet de prudentia, sed hæc nihil ad rem, aut præsentem quæstionem; licèt enim prævium judicium sit probabile, hoc tamen non obstat, quin verè prudens dicatur; nempe cùm certò constet adesse motiva gravia, & rationabilia, ac proinde sufficientia ad prudentem assensum, illud judicium quo judico hîc & nunc, dictum assensum eliciendum esse, est actus prudentiæ, & dictus assensus probabilis, objectum prudentiæ, unde prudens denominatur pari modo cùm certò constet, usum talis opinionis esse tutum, & à peccato immunem, & ex aliis circumstantiis, habeam, ad finem propositum, honestum scilicet, obtinendum conducere, judico, tali opinione hic & nunc utendum esse; quod judicium est actus prudentiæ, isque certus; usus verò illius objectum, unde prudens appellatur, sed frustra in his quæ clara sunt.

44. Antim. Quod tandem ultimo loco addit, nimirum *n.* 23. & 24. gratis imò perperam dictum videtur; vult enim dictamen formaliter sumptum, non habere suam certitudinem à judicio illo prævio, secùs verò materialiter sumptum; sed quæso, unde habet certitudinem suam, quatenus formaliter sumitur? nos certè rem hanc facilè omninò explicuimus suprà, nec solis verbis contenti, rem ipsam præoculis posuimus; sed quid mirum, si ex judicio prævio, nimirum ex assensu illo speculativo, judicium practicum certum infallibiliter, ut vocat, deduci non potest, cùm ex eo, utpotè tantùm probabili, judicium practicum certum moraliter sequi non possit; sed ad caput XVII. descendamus, quod reverà auctor omittere jure poterat, in quo scilicet ex Theologis moralibus per intolerabilem calumniam imponit, quæ D. Augustinus Academicis exprobrat.

45. Pithanoph. Hæc eadem contra Jesuitas Wendrockius exscripserat, *not. in Epist. 5. sect. 3. §. 6.* eumque Stubrockius breviter quidem, efficaciter tamen refutarat: nam Academici 1. merum verisimile probabile esse, volebant; quod reverà nobis satis non est; licèt enim omne probabile sit verisimile, non tamen vicissim omne verisimile probabile est. 2. id tantùm curabant, non quod reverà & indubitanter probabile esset, sed quod probabile cuique videretur, ut constat ex ipsismet Augustini verbis; aliud autem est esse verè probabile, aliud videri cuipiam probabile, ut suprà ex Aristotele innuimus, exprompto diserto illius loco. 3. in quacumque materia, religionis, fidei, morum, & legum, volebant, quemlibet id totum adstruere posse, aut negare, quod ipsi, aut cuilibet alteri videretur, quo certè, quid magis alienum à Catholicorum sensu esse queat, reverà non video. 4. nullum unquam assensum præbebant Academici, nescilicet errarent; licèt ea facerent, quibus minimè assentiri vellent; nos verò prudentem assensum præbemus; quando scilicet motivis gravibus & rationabilibus opinio constat; cùm tamen illi quælibet motiva etiam levia æquè admitterent, & omnia illi probabilia, & nihil certum esse docebant, idque in qualibet materia; nos verò illa omnia, quæ ad religionem & fidem pertinent, certa esse tenemus; item in moralibus nunquam sine judicio practico certo, delicita actione, agendum esse dicimus; quod etiam stare non potest, sine judicio certo, probabilitatis, prudentis assensus, electionis, &c. præter innumerabiles demonstrationes Geometricas; quibus addo omnia Physica experimenta, à sensu non vitiato, aut impedito, sed rectè atque, ut par est, applicato comprobata, quæ certa physicè esse constat; nihil igitur nobis cum Academicis, quibus, quid quisque teneret, atque probaret, quid cuique probabile videretur, vel improbabile, perinde fuit; ac proinde illi omnia indiscriminatim approbabant simul, & improbabant.

46. Antim. De Wendrockio, mirum forte esse non debet, quid enim mirum, si Jesuitas & Doctores Catholicos suis infamet & laceret calumniis, eosque pro Academicis, Scepticis, imò Atheis diserè

traducat,

trahat, cum fidem ipse ac religionis sacrarium impune non vereatur, & illius calculus de regula morum nullius momenti censendus sit; ut pote qui eam tribuat, dicat, & faciat, quæ apertè constat male, immo pessima, à nullo unquam Catuista, etiam laxissimo non dicam approbanda, sed ne eadem toleranda; nempe infinitam pene libellorum famosorum vim edere, ac solicitè, multiplicatis etiam editionibus, spargere, mille calumniis, impostu-ris, convitiis & falsimoniis scatentium, errores ab Ecclesia damnatos defendere pertinaciter, omnia miscere factionibus, nullum, non movere lapidem, contra Ecclesiam Apostolicam, eidem præfractè obsistere, ac rebellare, refragari, ac bellum movere, alios ab observantia in eam, malis artibus, amovere, omnia denique agere, per summam audaciam, qua fiat, ut nec Episcopis, nec Principibus, nec Regibus, nec Summis Pontificibus eorum furor pepercerit: At quod Catholicus auctor piissimis & doctissimis scriptoribus, quos haud dubiè suspicere ac vereri deberat, Academicorum sensa & mores imponat, minimum omnium flagitiorum auctores illos faciat, ut sincere dicam, quod sentio, nunquam in mentem alias mihi cecidisset, aliquando id factum iri.

47. PITHANOPH. Locus S. Thom. quem subnectit, *num. 8. in quæst. 14. de veritate art. 1.* excerptus, jam à nobis supra discussus & explanatus est; nemo enim negat, dari assensum opinativum, id est, cum formidine oppositi conjunctum, unde quando S. Doctor *loco citato*, negare videtur opinantis assensum, intelligi debet de assensu certo; constat autem, opinativum certum non esse; quod autem intellectus non feratur per assensum opinativum in objectum, sub ratione veri, repugnat in terminis; nam intellectus in suum objectum sub tali ratione fertur idque duobus modis, primo fertur firmè ac certò, id est, absque formidine, quod falsum esse queat; secundò probabiliter, ut sic loquar, id est, cum tali formidine: hoc tamen non facit, ut hic assensus sit indifferens, ad verum & falsum; sit verus, vel falsus sit per se necessariò, licèt quo ad nos disjunctivè, nec fieri potest, ut si verus est; falsus esse possit, & vicissim, quod autem ut concludatur, doctrina nostra cum doctrina Academicorum conveniat, tam falsum est, quam quod maximè falsum; nam præter quinque aperta discrimina prænumerata; eaque, ut vocant substantialia, multa etiam alia recenseri possent, nam præterquam quod Academici certam probabilitatem nullam agnoscebant; ac proinde nullam certam prudentiam, ac certò prudentem electionem, nec dictamen certum rationis; quamlibet ipsi probabilitatem, etiam dubiam, & levissimis fultam motivis ad agendum adhibebant; immo nihil certo improbabile admittebant; omnia igitur dubia humana, divina, sacrosancta, bona & mala, unde nulli prorsus rei agendæ prudenter præberi posse dicebant, nos autem quam multis certum assensum præbemus; quam multis assensum cum formidine, opinativum? quem certe quisquis negaverit, lucem non videt de meridie; imo fidem omnem humanam è medio tollit, libertati hominis, quæ ad hunc assensum intellectum determinat, non modicum vulnus infligit; cui forte hujusmodi hominum præcipuus finis est, non certè scopus, novatorum saltem, Sinnichii, Vinnii, Baronii, &c. nec est, quod assensum opinativum à Doctore Angelico negari, auctor dictat; quæ illa sancti Doctoris verba supra recitavimus, ex quibus contrarium constat; nempe illud unum dumtaxat negat, opinionis assensum certum esse; idque appositè omnino; quia reverà semper est cum formidine conjunctus; imò cessante formidine, cessat opinio.

48. ANTIM. Libenter ex auctore isto quærerem, utrùm omnia, quæ ab ipso tradita, scripta & explicata fuerunt, in libris, pulpitis, cathedris, certa & indubitata esse putet, vel tantùm probabilia, majori saltem ex parte; si primum, vel ipse hallucinatur, qui probabilia & multa fortè improbabilia pro certis venditat; vel omnes ferè alii, qui contraria sentiunt, turpiter errant: vix autem sibi quispiam persuaserit, hunc unum sapere, reliquos omnes æquè doctos, & plerosque fortè doctiores hallucinari: si verò probabilia tantùm reputet, vix scio, quomodò is eximatur culpæ, qui tam multa verbo & scripto adstruit, quibus tamen minimè assentitur: si quis diceret exteriùs, *credo in Deum*, interius tamen diceret, se non posse credere; quo amabò epitheto illum honestandum esse, putares Pithanophile? nunquid hoc non est contra mentem loqui? dico *credo*, & non credo; dico, *verum* est, & sentio, indifferens esse ad verum & falsum. Quod autem Academicis auctor attribuat, sub finem *numer. 10.* judicium certum de honestate suæ operationis, illorum principiis penitus adversatur, ex quibus, nihil certum esse dicebant: fabulosum igitur & fictitium discursum iis affingit. subnectit demum, ad invidiam, opinor, tritum illud, quod scilicet, quis sequi possit in praxi opinionem illi oppositam, quam ipse tenet; nec enim hoc dicimus, nisi utramque opinionem verè probabilem esse, certò constet; cum tamen Academici de re quapiam ab alio quamvis temerè adstructa, hoc ipsum dicerent; unde si, ut nobis immeritò sanè imponit auctor, Academicorum doctrinam in hoc sequeremur, stare possemus dictis cujuslibet Hæretici, Calvini, Lutheri, Mahometis, Arrii, &c. facilè retorqueretur argumentum, nisi me Christiana charitas retineret; quid enim ex dicta libertatis humanæ violatione absurdi, turpis & impii deduci, & per necessarias consequentias inferri non posset? Sed abstineo, illud unum minimè dixisse contentus, ab ipso dissimulatum, vel minimè intellectum fuisse, id, quod dicimus, nimirùm judicium practicum certum non sequi directè & immediatè ex judicio prævio speculativo, tantùm probabili, quod est de veritate probabili objecti, verbi gratia, quod pactum toties appellatum non sit usurarium; sed ex certo modali de probabilitate, & prudentia dicti judicii speculativi; quo semel intellecto, nulla prorsus super hoc restat difficultas.

49. PITHANOPH. Observa quæso, quid nobis affingat, *num. 16.* nimirum, doceri à nobis, operantem licitè operari, quamvis improbabile judicet, materiam operationis licitam; quis unquam talia? si enim judicet oppositam suæ opinionem improbabilem, ergo suam non jam probabilem, sed omnino certam reputat; quis autem eum licitè operari dicat, cum conscientia certa de oppositò? sed videamus, quomodo arguat contra nos ex August. *n. 17. qui nihil approbat, nihil agit.* esto; quàm multa approbamus, id est, quam multis assentimur, probabiliter quidem, opinando; is est assensus probabilis, seu judicium speculativum, quod sine absurdo negari non potest, certò verò, probabilitati, prudentiæ assensus, electionis, usus dict. opinionis, imò & sufficientiæ, ut sic loquar, motivorum ad assensum prudentem; adde judicium

reflexum, metaphysicè certum, quod is non peccet, qui ex dictamine rationis certò agit: *Sed quomodò*, inquit Aug *lib. 3. contra Academic. c. 15. potest istud probabile ac verisimile actus nostros ab errore defendere*? adhibet auctor punctum interrogationis, quod mutat sensum, sic enim loquitur August. *cum otiosus diu cogitassem, quonam modo possit istud probabile ac verisimile actus nostros ab errore defendere; primò visum est mihi, &c.* Academicis enim initio adhæsit, at deinde contrarium amplexus sic concludit, *non enim solùm puto eum errare, qui falsam vitam sequitur, sed etiam eum qui veram non sequitur*; longè melius scripsisset *viam*, quàm *vitam*, ut constat ex iis, quæ statim sequuntur, *faciamus*, inquit, *duos viatores*, &c. quid quæso hæc contra nos? quasi vero dicamus, nulli rei assensum esse præbendum, uti Academici; quid hæc ad quæstionem nostram? quid ad verè ac certò probabilia moralia; quasi verò dixerit unquam August. omnia certò vera esse, & multa probabilia esse, negarit; quasi verò vera via non sit, quam certum rationis dictamen signat, & certa prudentia monstrat, in quo nec intellectus errare, nec voluntas peccare potest, etiam si fortè intellectus in judicio speculativo erraret, quo scilicet prudenter assentitur, quamvis cum aliqua errandi formidine; unde patet nos, Academicorum partes non sequi, qui omnem assensum prohibebant opinativum, cum tamen minimè negarent, præberi posse; unde auctor Academicos longè in hoc superat, qui assensum omnem opinativum è medio tollit, quod meo judicio dictu absurdum est: nec obstat, intellectum, ut dixi, falli posse in assensu illo probabili, *nec enim fortasse*, ut ait ibidem Augustinus, *omnis qui errat peccat*, nimirum voluntate; quis enim dicat, prudentem assensum peccatum esse? uno verbo, quisquis libros illos August. attentè legerit, quos ante baptismum ipse scripserat, nihil prorsus contra opinionis verè ac certò probabilis usum, in iis contineri reperiet, sed novatores, Baro, immo Lutherani, & Calvinistæ, falsatis, truncatis, aut male explicatis Augustini locis, errores suos confirmare nituntur, non sine maxima Sanctissimi Doctoris injuria.

50. ANTIM. Adverte autem, nunquam ab August. dictum esse, peccare illum, qui facit illud, quod est verè probabile; id est, gravibus & rationabilibus motivis fultum; sed tantùm illud quod videtur probabile; atqui ex dictis constat, quod aliud sit esse verè, & videri tantùm probabile, ut diserte testatur *ibid. cap. 16.* per totum; immo hujus capitis titulus sic habet, *facere quod videtur probabile, citra assensum, nefarium est*; & re ipsa juvenem illum ibi appellat, cui videtur probabile, adulterium malum non esse, quod certè verè probabile dici non potest; sed, inquit, *n. 22. & sequentibus*, in iis saltem casibus, in quibus est locus disputandi, valet Augustini argumentum, quibus, ut aliqui probabilitatem adstruant, ita non desunt, qui eamdem penitùs abrogent, cum bona hujus auctoris venia, unum dicam, ab eo scilicet dissimulari, verum & unicum hujus difficultatis cardinem; licet enim de quopiam contractu, v. g. diversi auctores diversa sentiant, & hi usurarium, illi verò non usurarium adstruant; hoc tamen non facit, quin tam hi, quàm illi utramque partem probabilem reputent; in quo hic auctor ferè semper hallucinatur: unde tum hi, tum illi certò & rectè judicare possunt, usum utriusque partis licitum & tutum esse; igitur à peccato immunem, si enim certò judicarent, peccatum inesse, inde judicarent, non esse verè 25 certò probabilem, cum tamen certò probabilem utramque statuant; unde non omne probabile liberat à peccato, sed verè ac certò probabile. Deinde idem argumentum contra probabiliorem partem retorqueri potest; nulla est enim ferè probabilior, quæ à nonnullis aut æquè, aut minùs probabilis non reputetur; igitur nec ipsa etiam probabilior eximit peccato, si opposita tutior est; quo argumento Baro censet, etiam in concursu probabilioris, minùs probabilem tutiorem eligendam esse: quod autem dicit Cornejus ab auctore citatus, nullum ferè contractum civilem esse, in quo non sit opinio damnans eum ut illicitum; ita est, non tamen damnat illum ut improbabilem; imò nec absolutè ut illicitum in praxi, sed tantùm speculativè & conditionatè, nimirum si est usurarius, est illicitus: nec enim ex hoc antecedente *contractus est probabiliter usurarius*, sequitur absolutè, *ergo est probabiliter illicitus*: nempe ut jam monui suprà, illicitum & peccatum includit praxim: ergo si praxis, vel usus est probabiliter illicitus, certò licitus adstrui non potest; cum tamen ex eo, quod certò probabile sit, non esse usurarium, certum sit illius usum licitum esse; unde sallitur auctor *num.* 25. ubi dicit à nobis concedi eundem contractum, quo ad praxim licitum & illicitum esse probabiliter: quis hoc dicat? nisi enim certò licitus sit, certò illicitus est, uti ex principiis suprà traditis explicuimus; falsum est etiam, quod dicit, à nobis concedi; nimirum in omnibus casibus reperiri semper probabile sufficiens ad honestè operandum, quod falsissimum est: nempe certò tantùm ac verè probabile ad hoc sufficit, & nullum aliud, nimirum incertum & dubium, certò autem probabile, ibi non est ubi utraque pars certò probabilis non est; unde fugimus illud absurdum, quod nobis immeritò imponit: nam reverà ut definiamus, utramque partem certò probabilem esse, multa prius disquirenda sunt & discutienda; dictamen autem conscientiæ à libero voluntatis arbitrio non pendet, cum nullum esse queat in materia probabili, nisi certo probabilem esse, constet, stante autem utraque certò probabili, necessariò ac certò judico, usum utriusque licitum & tutum esse; igitur licèt voluntas hujus, vel illius usum eligere possit, prout sibi placuerit, non tamen hoc vel illud dictamen imperat, sed hæc ut mitissimè loquar auctor dissimulavit, in gratiam Mecœnatis. Quod autem August. verum & certam probabilitatem, ex qua dictamen certum necessario sequitur, refutaverit, iis argumentis, quibus contra Academicos disputavit, absque manifesto errore dici non potest; cum enim Academici nihil certum esse, dicerent, certam probabilitatem minimè adstruebant; igitur certam probabilitatem August. adversùs Academicos refutandam minimè suscepit, ne dum re ipsa refutavit; sed tantùm incertam, creperam, & dubiam illam, qua probabile censebatur quidquid alicui probabile videbatur. Facessant igitur illi qui nobis Academicorum insaniam, & impietatem affingunt; nos iis potiore jure longè majora non quidem affingere, sed meritò exprobrare possemus; sed parcimus, ne recriminari videamur.

51. PITHANOPH. Addi fortè posset, August. ea scripsisse, antequam sacro fonte tinctus fuisset; decebat enim eo tempore Rhetoricam, nedum sacris & divinis literis instructus erat; unde non ideò difficile foret, Augustini argumentum solvere, quia non est dubium, quin Academici nonnulla admitterent rata & fixa; verbi gratia, illud, nulli rei esse assentiendum; hoc enim ipsi profitebantur; item illud, modo quis sustineret assensum, iis tamen officiis defungi

dolorigi debere, quibus vita civilis continetur; deinde varios probabilitatis gradus haud dubiè admittendos, atque adeò unum alio probabilius; non negabitur etiam, fuum esse prudentiæ locum, in eo, ab aliquibus, quod id, citra tamen assensum fieret, quod probabilius censeretur: hoc manifestè patet in exemplo illo ab August. *ibid. cap.* 15. adducto, duorum scilicet viatorum, qui suscepto ad eumdem locum itinere, in bivio, viæ ignari hærebant; alter autem erat Academicus, qui rustico viam monstranti cum eodem tam cito adhibere noluisset, uti socius, qui illum via illa inita ad destinatum locum pervenit, diabolo magis ingenuo, ut putabat, scitscitaretur, utra via ad dictum locum duceret, hic homini, non accepit; aliam viam monstrans, quam cum esset Academicus, à vera via deflectens destinatum locum minimè attigit; his præmissis, ex quibus totum argumentum tuum composuit, dubitabo, an non potest, quin prudentiùs egerit Academicus; quem neger, nobili & ingenuo viro, ut videbatur, ex dicto loco venienti, majorem fidem habendam esse, quam vili rustico, qui forte nunquam locum illum viderat; sed Academicus erravit à scopo, ut probavit eventus; ab eventu prudentia non pendet, ut notorium est; probabilius prudenter eligitur; licèt deinde fallat eventus; ad id porrò quod dicit, *non solum* illum errare, qui falsam viam sequitur, sed etiam illum, qui veram non sequitur, libenter quereren, utrum alia via sit, quæ sit nec vera nec falsa? nam ex eo quod vera non sit, necessariò non sequitur, fulsam esse; potest quis revera nescire, utrum bivio, utra vera sit; unde inquirere debet, ac deinde illam inire, quæ probabilior esse videtur; quo posito, prudenter egit; licèt alioquin viam fallam iniisset, atque error tantummodò materialis reputaretur, non formalis; & vicissim formalis, non materialis, si casu absque diligentia admota, veram viam iniisset: in moralibus tamen distinctio, in quibus judicium practicum certitudinem dirigit & regulat; tunc enim, quamvis quoque judicium speculativum prævium falsum esse, attamen semper & honesti finem operans pergens, non tamen viator ad destinatum locum; ratio hujus minimè est, quia honestas actionis ab objecto non dependet, sed ab ipso prudenti dictamine; si enim prudenter agit, inde actio honesta est; sed de hac alias Theologi. Unde patet, Adversarios potius cum Academicis convenire, qui prudentiæ regulam ad probabilius reducunt, quod licèt ipsorum aliqui probabiliter certum appellent, non est tamen moraliter certum, stante scilicet parte oppositâ verè probabili. Veram regulam non sanè creperam, qualis illa esset tuta & certa; nimirum certum judicium prudentiæ deductum ex certa probabilitate, & certa prudentia, tum assensus speculativi, tum electionis.

2. ANTIM. Fateor, hæc dici potuisse; sed meo quidem, præsertim Augustini argumenta explicare & defendere in bono lumine, quàm eadem refellere. Sed audi sequenti *cap.* 18. in quo eadem breviter auctor repetit per modum clausulæ, inquit, totius disputationis, quæ in præcedentibus fusiùs tradiderat, ut videlicet eadem bis refellerentur. Illud tantùm animadvertendum est, quod habet *num.* 8. totam quæstionem esse, nimirum an regula illa, *in dubiis tutior pars eligenda est*, sit consilii, vel præcepti; nempe stante utrâque parte verè probabili, vel æquè, vel magis, vel minùs probabilius utriusque certò tutus est; igitur non versamur in dubio; ad hæc igitur illa regula non pertinet; unde videas, quàm rectè disputent Adversarii, qui totius quæstionis statum non intelligunt; melius fortè aliquis diceret stante utraque parte verè ac certò probabili, frustra quæri utram partem eligere teneamur, cum scilicet utraque tuta sit, & per judicium practicum de tuto utriusque usu omnino certi simus, unde cessat quæstio; & in aliis congressibus dixisse, memini, sententiam nostram, quæ negat, nos ad probabiliorem teneri, esse moraliter certam, oppositam verò, quæ adversariorum est, moraliter improbabilem; pauci enim auctores, ut numero ita & auctoritate reliquis adeo impares, certam probabilitatem opinioni suæ conciliare non potuerunt; quid enim Baroni, Goneto, Mercoro, cum S. Antonino, Sylvestro, Paludano, Lopes, Soto utroque, Ledesma, Medina, Victoria, Baguez aliisque fere innumeris Doctissimis Thomisticæ Scholæ luminibus? quid D. Fagnano cum Navarro, Navarra, Medina, Panormit. Montesino, Garcia, Maldero, Bonacina, Palavic. Delug. Bellarm. aliisque piissimis & literatissimis auctoribus? quid Marinario cum Pet. Cornejo, Joanne Lezana, aliisque Carmelitani Ordinis scriptoribus? quid August. de Angel. cum Stephano Spinola? quid demum Comitolo & Candido Philaletho, cum Suarez, Valquez, Lessio, Molina, Sanchez, & innumeris propemodùm aliis, ex Societate nostra; unde constat, adversariorum sententiam vix esse probabiliter probabilem, cum tamen nostra moraliter certa sit: sed quæso, pergamus.

53. PITHANOPH. *Cap.* 19. proponit cujusdam eruditissimi Theologi objectionem sibi per literas factam, circa hunc syllogismum dictaminis ab auctore adstructum. *Possum facere quidquid est licitum; sed cambium recursæ est licitum: ergo possum illud facere*, & fatetur, conclusionem esse tantùm probabilem; quia minor tantùm probabilis est; quare substituit alium syllogismum in hunc modum; *licitum est mihi cambium illud facere, quod probabiliter licitum est; sed cambium recursæ est probabiliter licitum: ergo licitum est mihi illud facere*, utraque præmissa hujus syllogismi, inquiebat ille, certa est; quid mirum ergo si certa est conclusio, quæ dictamen constituit. Hæc refutat auctor suo modo; sed nihil ad me: illud unum dumtaxat observo, majorem propositionem sub duplici sensu accipi posse, vel enim hunc sensum facit, *illud mihi certo licitum est, quod probabiliter est licitum*: & sic falsa est, & implicat in terminis idem esse probabiliter simul & certò licitum; hoc enim formidinem excludit, illud verò includit, vel hunc sensum facere intelligitur, *illud est mihi probabiliter licitum, quod est probabiliter licitum*, in quo sensu propositio est identica & nugatoria: quod verò spectat ad primum syllogismum, suis virus etiam laborat, non tamen iis, quibus eum dictus Theologus notat: nempe secunda illa præmissa *cambium recursæ est licitum*, non est tantùm probabilis, sed omnino certa, ut jam supra indicasti in alio exemplo, *pactum trium contractuum est licitum*.

54. ANTIM. In exemplis non requiritur sanè veritas; quia tamen utraque propositio ejusdem conditionis esse non videtur; hæc enim, *pactum trium contractuum est licitum*, revera certa est; illa verò *cambium recursæ est licitum*, probabilis tantùm; hæc enim propositio, seu opinio, *pactum trium contractuum non est usurarium, vel injustum*, est verè ac certò probabilis; illa verò *cambium recursæ non est usurarium, vel injustum* certò ac verè probabilis non est reputanda, sed tan-

tùm probabiliter, seu speculativè, uti appellare soleo; cum vel ipsi auctores, qui eam damnare non audent, ad praxim reduci posse negent, sine multo periculo; sed ut dixi, in exemplis non requiritur veritas; unde dato, quod hæc opinio, *cambium recursæ non est usurarium*, sit verè ac certò probabilis, prædicta propositio *cambium recursæ est licitum*, omnino certa non verò probabilis tantùm dicenda est, ut jam indicavi supra; nempe illud prædicatum *licitum*, involuit usum & praxim; quasi dicerem illud, quod absque peccato ad praxim & usum reduci potest, unde ad judicium practicum pertinet, non speculativum prævium; quare ex alio capite castigandus est memoratus syllogismus, nimirum, quia secunda præmissa, ista videlicet, *cambium recursæ est licitum*, debet esse ipsamet conclusio syllogismi judicii practici, seu dictaminis, cum sit ipsummet dictamen, seu judicium practicum, quo certò judico, abesse peccatum ab usu dicti cambii; immo conclusio illa, *ergo possum illud cambium facere*, in minorem illam resolvitur; nam subintelligitur semper *licitè facere*; ac proinde duæ istæ propositiones *possum licite facere hoc cambium*, vel *possum absque peccato uti hoc cambio*, vel *cambium illud ad usum absque peccato reduci potest*, & ista *illud cambium est licitum*, vel ad *usum absque peccato reduci potest*, sunt prorsus eædem, & idem sonant; prima verò præmissa est identica, nempe hæc, *possum facere, quidquid licitum est*; quæ resolvitur in hanc, *licitum est, quidquid licitum est*; vel in hanc, *absque peccato fieri potest, quidquid absque peccato fieri potest*; unde constat, esse identicam.

55. Pithanoph. Nos verò hujusmodi vitiis minimè laboramus; nempe ex certa probabilitate sequitur certa prudentia tum assensus opinionis, tum electionis, tum usus; sic autem formarem syllogismum; *usus opinionis certo probabilis est prudens; sed hæc opinio de cambio recursæ est certò probabilis, igitur usus opinionis de cambio recursæ est prudens*; si prudens, igitur absque peccato, licitus, & honestus. Prima præmissa est certa; si enim illius assensus prudens est, electionem illius prudentem, usum quoque illius prudentem esse, necesse est; ut non semel à nobis demonstratum est per intrinseca principia opinionis probabilis, quæ gravibus & rationalibus motivis nititur; id est, sufficientibus, ad prudentem assensum; minor etiam certa est; quia nullam opinionem probabilem, ad praxim nimirum, admittimus, quam certò probabilem esse, non constet; ex duabus denique certis præmissis, certa sequitur conclusio; hæc verissima est totius hujus controversiæ analysis, quam si auctor vel intellexisset, aut saltem non dissimulasset, de tota illa quæstione longè melius sensisset, nec multa hoc loco scripsisset, quæ cum veritate parum consentiunt, immo quæ vix à quoquam intelligi possunt; construe quæso & interpretare pauca hæc, quæ habet *num. 2. pag. 193. electio, seu factio Cambii, secundum se, præscindit à licito, vel illicito; à cambio licito ponitur in specie liciti, vel illiciti*, nec in ipsa electione, vel usu, ejusque specificatione, ad quam auctor toties recurrit, ullatenus laboramus, electio enim actus voluntatis est, cui prælucere intellectum, necesse est, quid porro eligitur? ipsamet opinio; quæ tandem? certò probabilis, ac certò prudens, qualis reverà ab intellectu repræsentatur; ex eo, quod judicet opinionem illam verbi gratia de cambio recursæ, certò probabilem esse, & assensum, quem illius objecto præbet, esse prudentem; unde non mirum, si prædicta electio prudens dicatur, id est, in specie prudentis electionis constituatur; idem dico de usu, seu praxi; utor enim opinione illa, seu reduco illam ad praxim; qui usus etiam specificatur ab iisdem; nempe praxis externa & electio interna sunt de eodem objecto; quid enim illud est, eligere talem opinionem nimirum objectivam? nam formalis eligi nequit, nec reduci ad usum, vel praxim, cum sit ipsemet actus intellectus opinativus; nihil certè aliud, nisi velle illa uti, vel illam reducere ad praxim; quid verò illud, uti opinione, seu reducere opinionem ad praxim? nihil certè, nisi actionem illam externam ponere, qua opinio illa objectiva cambio recursæ practicari, ut ita loquar, vel celebrari, aut exerceri dicitur; cum autem per judicium practicum certò judicem, electionem illam prudentem esse, usum item prudentem, ac proinde à peccato immunem, quod judicium, seu dictamen ex certis deduci, supra docuimus, inde specificatur illa electio, & ponitur in specie electionis honestæ; item usus, in specie usus honesti, idque certò, non quidem totaliter & adæquatè ab objecto remoto electionis, vel proximo opinionis, nimirum ab eo quod est, *cambium non esse usurarium*, quod est tantum probabile; sed ab eodem, prout certa probabilitate & certa prudentia vestitur, ac per judicium practicum, ex certis deductum, voluntati, ad electionem & usum, applicatur, unde his positis, non potest electio & praxis non esse prudens.

56. Antim. Rectè omnino; inde autem errandi occasionem captasse auctorem, manifestum est; quod statuat, à nobis tantum admitti honestatem probabilem objecti probabilis, & quod prædicatum conclusionis, seu dictaminis, ad prædicatum opinionis, seu judicii speculativi prævii, seu, quod idem est, assensus opinativi traducat; in primo quippe luculenter fallitur; nempe honestatem certam esse, dicimus, objecti certò probabilis, verbigratia, sit objectum illud, opinio scilicet objectiva certò probabilis, *cambium recursæ non est usurarium*; dico honestatem illius certam esse, eodem prorsus jure, quo dico illius probabilitatem & prudentiam certam; licet enim ita judicem, non esse usurarium, ut tim eam usurarium esse, non tamen propterea judico ita honestum esse, ut formidem ne honestum non sit; unde illi mihi non probantur, qui dicunt, judicium speculativum de honestate objecti esse probabile, certum verò judicium practicum de eadem; quod meo judicio satis efficaciter P. Vasquez refutavit; scio, circa idem objectum materiale, judicium certum posse versari, & aliud tantùm probabile, unum enim judicium ab alio distinguitur ratione objecti formalis, seu motivi; nempe motivum certum ad judicium certum movet; & motivum probabile ad judicium probabile; an vero utrumque ad actum quasi mixtum, disputandum Theologis relinquimus, cum ad præsentem quæstionem non faciat: dato igitur, quod sit idem motivum utriusque judicii, vel utrumque certum, vel utrumque probabile est; nec est quod aliquis dicat, probabile opponi tantùm improbabili, non certo; nam reverà respectu ejusdem opinionis adæquatè sumptæ, id est, tam secundum objectum, quam motivum, utrique opponitur, id est, sunt termini repugnantes; ita ut ex assertione unius, sequatur negatio aliorum; ex hoc enim quod judicium sit probabile, sequitur idem certum non esse, nec etiam improbabile; respectu ve-

rō

esse, necesse est; si una est certa, altera est improbabilis. Itaque ut ad quæstionem redeam, his obiectionibus, quæ quia nonnulli vel ignorant, vel dissimulant, quæ quia nonnulli vel ignorant, vel recusabaris, quæ quia nonnulli vel ignorant, vel fessi animo sibi fingunt, non mirum est, si ad errandum proclives sint; judicium de honestate objecti cum opinionis verè ac certò probabilis certum est, non probabile; est enim judicium illud practicum, quo judico, usum opinionis esse prudentem, honestum, absque peccato; usum, inquam, id est, praxim, vel actionem ipsam; id est, ipsam contractus, seu cambii celebrationem, &c. id est cambium ipsum, quod in tali praxi, contractu, actione humana consistit: quo pari modo, sit hæc opinio, certò probabilis, votum dubium non tenet, licèt hoc judicium sit tantùm probabile, est tamen certò prudens; ex quo certò judico, me non peccare, dum eligo hanc opinionem; id est, dum votum illud dubium non impleo; alterum verò, in quo errat hic auctor, cum multis aliis, aut certè inde errandi occasionem captavit, illud est, quod scilicet, prædicatum judicii practici ad prædicatum prævii speculativi traducat; nempe esse honestum contractum, seu honestam actionem illam humanam, id est, à peccato immunem, est objectum judicii practici; sic enim certò judico, me non peccare, dum illum contractum ineo; id est, contractum illum à peccato immunem esse, vel quod idem est, honestum; igitur est prædicatum judicii practici; objectum verò speculativi probabilis, est, quod non sit contractus usurarius, vel injustus, vel cambium siccum, aut palliatum; quod tamen prudenter judico, quantumvis probabiliter; ita tamen, ut certum sit, tum probabile, tum prudens &c.

57. Pithanoph. Quod tandem subdit auctor, certitudinem illam probabilitatis ad rem non pertinere, falsissimum est; nempe ex certa probabilitate opinionis sequitur certa prudentia assensus, electionis & usus; nec illa certitudo refertur tantùm ad materiam probabilem, verbi gratia ad cambium nostrum, ut dicit auctor, nec ad formalis assensus entitatem, quo, quis experitur, se assentiri, sed ad ipsam opinionem objectivam; in qua tale prædicatum tali subjecto inest; verbi gratia quod cambium recursoriæ non sit usurarium, ita ut usuram ab hoc cambio abesse, probabiliter, id est, ex gravibus rationalibus motivis dici ac censeri possit; unde hujusmodi talis propositio, *probabile est, cambium recursoriæ usurarium*, certa est, & hæc *cambium recursoriæ non est usurarium*, est certò probabilis, id est, gravibus & rationabilibus certò nititur, igitur assensus certò prudens; electio certè prudens, usus certò prudens.

58. Antim. Sed, inquit, si certum est, esse probabilem, certum est esse cum formidine conjunctum, ac proinde incertum; id est, citra certitudinem esse, igitur incertum, cambium illud esse licitum, quod quàm absurdum est, inquit, nemo non videt.

59. Pithanoph. Si dixisset, ergo; incertum, cambium non esse usurarium, recta esset conclusio; tum quælibet opinio citra certitudinem est; unde non certo constet, esse probabilem, cum tamen opinio adhuc restet, illa profectò incerta est, non certa; id est, citra certitudinem; quod tamen non facit, ne sit prudens sit assensus, ac proinde certò prudens actio, certò prudens usus; igitur certò licitus; igitur non sequitur absurdum, ut ait auctor, quod nemo non videt; quia malè intulit ex eo, quod probabile ac proinde incertum sit, cambium non esse usurarium, etiam incertum esse, quod sit licitum; id est, quod nemo licitè, seu absque peccato illo uti possit, quod ex iis, quæ supra diximus manifestum sit: igitur illa certitudo non est inutilis, nec impertinens, ut ait, ad istam controversiam, in qua scilicet quærimus, utrùm, opinione verè ac certò probabili tantùm, non verò certa, quod implicat in adjecto, ut ajunt, certitudinem scilicet cum assensu opinativo esse conjunctam, de eodem objecto, & ex eodem motivo; quando igitur opinionem probabilem appellamus, licèt verè ac certò probabilem, semper excludimus certitudinem; quærimus igitur, utrum opinione vere ac certò probabili licitè, id est, absque peccato uti possimus; ita ut certò judicemus, à dicto usu peccatum abesse; & respondemus, nos uti posse; & nos certò judicare, à dicto usu peccatum abesse; quia ex certa probabilitate, sequitur prudens assensus, prudens electio, prudens usus; an verò hæc absurda, inutilia, impertinentia sint, docti & prudentes viri judicabunt.

60. Antim. Negabit fortè, assensum probabilem esse prudentem; quia nemo prudenter id asserit, in quo certò scit, se falli posse.

61. Pithanoph. Motiva certò gravia & rationabilia, ad prudentem assensum intellectum movent, quamvis probabilem, & cum formidine; imprudenter quidem certum assensum elicere conaretur, cum materia & motiva id minimè patiantur, prudenter tamen probabilem elicit, à voluntate scilicet, determinatus: in rebus humanis, contingentibus scilicet, aliter fieri non potest; Dux exercitus prudenter pugnam committit licèt incertus sit victoriæ, si adsint motiva gravia & rationabilia, quibus pugnandum esse, persuadeatur; mercator item incertus lucri talem negotiationem instituit, quam suadent graves & rationabiles causæ, & licet hic lucro careat, ille victoria, non tamen imprudenter egisse censentur, cum ab eventu prudentia non pendeat. Sed potiori jure quispiam assentitur opinioni verè ac certò probabili, id est, ex gravibus & rationabilibus motivis, cum nullus sinister eventus timendus sit; quamvis enim alioquin falleretur in judicio illo speculativo; non tamen in practico, quod certum est, ac proinde tuta semper erit conscientia, nec unquam sinister eventus est.

62. Antim. Sed finem imponamus huic congressui; nihil enim refutandum restat; quia *in cap.* 20. quod sequitur, quorundam argumenta confutat, non verò nostra; in altera verò parte, impugnat Illustrissimum Caramuelem, quem sine injuria defendere non possumus; cum vir doctissimus, juxta atque ingeniosissimus alieno patrocinio minimè indigeat.

63. Pithanoph. Ita prorsus reliquum est, ut in sequentibus congressibus Illustrissimi Prosperi Fagnani opusculum refellamus.

64. Antim. Hoc unum nobis restat; quod ubi præstiterimus, unum quidpiam aliud suggeram; sed omnia suo tempore & loco. Vale Pithanophile, lustra diligenter dictum opusculum, ex quo reliqua prodierunt, ut paratior advenias.

65. Pithanoph. Faciam ut jubes, vale Antime; quamprimùm adero.

* *
*

DIALOGUS VIII.

De Opinione probabili.

In quo ea breviter refutantur, quæ Illustriss. D. Prosper Fagnanus contra auctores Societatis adduxit in suo tractatu, de opinione Probabili.

1 PITHANOPH. REm sanè grandem aggressus es, Antime, & arduam revera provinciam suscepisti; qualem virum, Deus immortalis, impugnandum tibi proponis; cum sine aliqua offensione, vix unquam hujusmodi Magnates impugnari possint; honoris & observantiæ à nobis exigunt officia, quibus colantur pro dignitate, non vero argumenta, quibus impugnentur; si pugnare libet, te committe pari; quare plurimùm vereor, ut tibi res prosperè cedat & bene vertat; tritum illud huc fortè quadrat,

Sus dederat pœnas; exemplo territus hujus,
Palmite debueras abstinuisse caper.

Optimè tenes quanti steterit doctissimo Præsuli, qui auctorem istum refellere voluit; nos verò, si cum illo, quid amabò sumus? nescio, an seriò hæc apud te reputaris.

2. ANTIM. Ludis, Pithanophile, alioquin non leviter mihi stomachum moveres; quasi verò Illustrissimus auctor ægrè unquam ferre queat innocentissimam dissertationem, cum incredibili observantia & singulari modestia conjunctam; exponam dumtaxat meas rationes, absque ullis verborum aculeis & styli acrimonia; quod utinam ii fecissent, qui contra nos scripserunt; si rem illæ atque intentum conficiant, ingratum auctori, veritatis amantissimo minimè accidet; cui enim viro ingenuo veritas non placet? inde igitur in ejus offensionem minimè incurram: immò summæ apud eum gratiæ futurum, mihi facilè persuadeo; si verò illæ à scopo deflectant; ægrè laturum non puto, cum vel inde illius doctrina maximè confirmetur, unde novis argumentis impetita, integra remaneat atque illibata: Christianos inter, versamur, apud quos suus semper fuit insonti & justæ defensioni locus; si enim ferro ferrum, modò id cum moderamine fiat inculpatæ tutelæ, ut vocant licitè repellitur, cur non jure pari stylus retundetur stylo? accedit, quod illud præsertim nostram defensionem summoperè commendabit, quod sanctissimos & doctissimos viros defendimus, qui cum ex hac vita decesserint, se ac sua non valent ultra defendere; id certe vita functis pii ac necessarii subsidii, absque injustitia, recusari nequit; & si pupillis tutores leges assignant, quorum est, pupillorum rem administrare, eosque ab illatis vindicare injuriis; cur de auctorum libris, seu liberis, idem non dicamus? pupilli sunt; tutoribus indigent, qui eorum causam tueantur. Absit ergo, ut justam istam defensionem ingratam cuiquam fore, arbitrer; & si vel minima hujus rei suspicio mihi incideret, gravissimam auctori Illustrissimo injuriam à me inferri putarem; vel inde certè pessimi delicti reus. Quod demum spectat ad doctissimum illũ Scriptorem, cui plurimo stetit hujusmodi refutatio, illud potissimùm in eo castigandum esse putarunt ii, quibus libri recognoscendi traduntur, quod paulò acriùs & acerbiùs in optimum senem scripserit: ita ego temperabo stylum, ut nihil nisi mite & humanum & singulari conditum modestia ex eo profluat; solvam, seu retorquebo argumenta, citra convitia & contumelias; falsata loca restituam; diluam impostoras nostris affictas auctoribus, at citra recriminationem; pessimum certè defensionis genus, quæ bonam alioquin causam malam efficit, & insontem defensionem novi accessione delicti conspurcat: nihil igitur inde mihi timendum est, unde una timoris causa præcluditur.

3. PITHANOPH. Animos fecisti, Antime; mirum, quantum justi timoris mihi res illa incusserat; sed vanos pavores abegisti; unde tibi plurimum obstrictus sum; agamus igitur, pro more: legi attentè illud opusculum, quod nobis prostat, & multa in eo refutatione digna mihi visa sunt; sed qua tandem methodo suscepto munere defungemur? an fortè omnia discutienda esse putares? sed quis unquam finis? an loca omnia ab eo laudata in examen vocanda? & cum proprio textu componenda? sed vix grande volumen huic provinciæ satis esset: quid ergo in his consilii?

4. ANTIM. Jam indicaveram; nostros & nostra dumtaxat defendo; exteri quippe defensione nostra non indigent, si quid paulò solidius afferri à sealiquando existimet, sive ad nostram, eamque communem sententiam infirmandam; sive ad suam, quæ est opposita, confirmandam, refellere non omittam; immo si quid ex Patribus, & antiquis Scholasticis, D. Thoma, S. Bonaventura, & Scoto, in eundem finem protulerit, illud obiter discutiam, & pro more loca illa in bono lumine collocabo. Majoris porro distinctionis ergo, numeros ab Illustrissimo auctore margini appositos, eorumque seriem accuratè sequar; & ut vocum multiplicitatem, ingratam multis, saltem ut plurimùm, fugiam; Illustrissimi dumtaxat nomine auctorem illum appellabo. Agamus igitur, nam in præludiis nimii sumus.

5. PITHANOPH. *num.* 1. Docet, *constitutiones decretorum singularibus opinionibus esse præferendas*, nimirum oppositas? sed hoc nihil ad opinionem verè probabilem; illa enim opinio, quæ dictis constitutionibus, vel regulis Patrum opponitur, probabilis non censetur: *num.* 2. damnat proprium sensum, qui juri repugnat; rectè, tunc enim proprius sensus opinionem probabilem non facit *à num.* 3. *ad* 13. rectè omnia; nimirum Hominis sapientiam, aut stultitiam ex dictis quidem, sed præsertim ex factis censendam esse; item dictis SS. Patrum standum esse, nisi vel Ecclesiæ decreto aliter statutum fuerit, vel alii Patres secus sentiant; jure item Abbatem castigari, qui dictum unius privati auctoris, in pertinentibus ad fidem dicto Papæ perperam anteponit; item judicem debere judicare secundùm decreta Patrum & leges, non secundùm proprium sensum, legibus scilicet contrarium; cuncta hæc facilè admittimus.

6. ANTIM. Neque ipse abnuo, aliquæ citationes non ita fortè probatæ, ut illa Augustini *lib. de vera innocent. cap.* 311. hunc librum apud Augustinum non invenio, nec in Elencho Possidii, nec in Indiculo Bellarmini, sed in iis minimè nobis hærendum, cum ad præsentem disputationem non faciant, *num.* 13. ad rem propiùs Illustrissimus accedit; ubi quærit, utrùm in omni materia, liceat sequi opinionem quamcumque probabilem, *num.* 14. in summam ea redigit, quæ in reliquo tractatu discutienda sunt,

sum, assis singulis quæstionibus suis numeris, à *num.* 10. ad 19. à suscepta controversia illa resicit, quæ ad fidem & mores non pertinent; à *num.* 19. ad 23. illa etiam excipit, quæ ad fidem & mores pertinent, & à lege determinata sunt, aut publicè tenentur, & à lege determinata sunt, aut publicè tenentur, secundùm Ecclesiæ auctoritatem; in his autem, secundùm Ecclesiæ auctoritatem; in his autem, ab Illustrissimo admitti *opiniones*; quasi verò de articulis certa fide firmatis & ab Ecclesia determinatis opinio esse queat; quisquis tenet desinitos articulos, opinione non ducitur; quisquis verò tenet oppositum, probabiliter opinari minimè censendus est in hoc sanè Adversarii nostri communiter erant, quod non distinguant opinionem probabilem ab improbabili, item certò probabilem à probabiliter tantùm probabili; eam demum, quæ re ipsa est verè probabilis, ab ea quæ tantùm videtur probabilis sicèt talis non sit.

7. PITHANOPH. His exceptis, remotisque à præsenti controversia, ad punctum difficultatis tandem venit, *num.* 27. nimirum ad casum, in quo de articulis quinec sunt *lege determinati*, nec secundùm Ecclesiæ auctoritatem publicè tenentur, quamvis alioquin sint in materia morum; quæritur, an sequi liceat quamcumque opinionem probabilem: subdit autem, doctrinam de libera electione opinionis probabilis nostris temporibus introductam esse, & nullum pro illa auctorem laudari, qui ante 100. annos scripserit, unde vel ex hoc capite, doctrinam illam valde suspectam, novam, & à consuetudine Ecclesiæ exorbitantem esse dicit. Statum quæstionis mutavit Illustrissimus, nec enim hoc asserimus de quacumq; probabili, nec probabiliter tantùm probabilem, nec eam, quæ videtur tantùm aliquibus probabilis, licèt probabilis revera non sit, satis esse putamus ad rectè operandum, certò ac verè probabiles dumtaxat admittimus; hoc impugnandum fuerat Adversariis, qui fabricarunt hostem, quem impugnarent: negamus autem, doctrinam nostram, nostram, inquam, modum nobis affictam, vel suspectam esse; imò verius potius est, omnes hujus sæculi Theologos paucos, aut quinque demptis, quorum auctoritas nullius fere momenti est, si cum auctoritate eorum aliorum doctrina, eruditione, prudentia & pietate longè potiorum conferatur; suspectum, imò potius est, omnes illos Theologos, qui Lutheranos, Calvinistas, aliosque Novatores strenuè impugnant, ut suspectos traducere: negamus item, novam esse, & à centum annis dumtaxat ortam, quam S. Leo, Albertus Magnus, Doctor Angelicus, Bonaventura, S. Antoninus, Panormitanus, Sylvester Prierias, Lychetus, Pacificus, Angelus, Tabiena, Prierias, Joan. Nider, aliique pro hac sententia præmissis congressibus non semel laudati centum annos non scripserint; novam igitur dicimus, imò potius oppositam, eo modo saltem, quo à suis defensoribus traditur dictæ novitatis vitio laborare contendimus. Id profectò non erat, quod Adversarii hoc argumentum à novitatis nota petitum contra nos torquerent, quod jam ab aliquot annis Petrus Molinæus contra Ecclesiam Romanam, eamdem materiam versans contorserat; illud saltem constat, opinionem nostræ sententiam ab omnibus Novatoribus, nimirum Lutheranis, Calvinistis, aliisque desertam fuisse; viderint igitur æqui Judices, utri notæ inurenda sit: in materia de auxiliis, aliquid fortè simile esse videmus.

8. ANTIM. Ita est, nos enim novitatem Adversariis nobis vicissim opponunt; negamus deinque, nostram sententiam à consuetudine Ecclesiæ exorbitantem esse, quasi verò, consuetudinem Ecclesiæ tam multi, iique peritissimi, & doctissimi Theologi, iique omnis Ordinis & Classis, Abbates, Episcopi, Cardinales, Pontifices, Doctores, iique milleni perspectam non habeant? eamque melius norint; quatuor, aut quinque longè disparis nominis & auctoritatis; sed ut sapientissimè monuit Illustrissimus, *num.* 3. istorum factis potiùs, quàm dictis standum esse putamus; id porro, quamvis alioquin gravissimè, imò & acerrime contra nostros auctores dictum, Illustrissimo facilè condonamus, cui reverà per summum nefas impositum fuit, negari à nobis, ad rectitudinem operationis moralis, requiri judicium practicum, seu dictamen certum de honestate actionis; sed satis esse probabile, ut habet, *num.* 24. quod tamen nullo modo negamus; & si fortè unus, aut alter, inter tot, qui dictamen illud certum esse volunt, saltem moraliter, quos in superioribus congressibus appellavimus, secus sentiat, numeroso aliorum manipulo contenti, cum eo minimè sentimus; Thomam Sanchez, & Gabrielem Vasquez ab ea nota jam vindicavimus; imò illius verba diserte recitavimus, quibus ipse tum judicium illud practicum certum, tum etiam certam probabilitatem adstruit; & si quando dicti auctores judicium probabile dicere videantur, de speculativo intelligi debent, nimirum singulari, aut si de practico, physicam tantummodò certitudinem, non verò moralem inficiantur; nihil enim vetat, judicium aliquod esse tantùm probabile physicè, cum tamen moraliter certum sit. Quod autem dicit, *num.* 23. certitudinem moralem haberi non posse in opinione probabili, nimirum in illius usu & praxi, ex sæpe demonstratis falsissimum esse constat; uti & illud opinionem probabilem à nobis assumi pro regula actionum moralium, cum reverè judicium practicum, seu dictamen rationis immediatam, & proximam regulam esse, dicamus operationum moralium: quod demum spectat ad Candidum Philalethum; notorium est, nostræ illum sententiæ minimè suffragari, sed oppositæ; quamvis id nobis parum, aut nihil cordi sit; illum quippe auctorem tanti non facimus, ut nostræ inde sententiæ aliquid momenti accedere posse credamus, aut etiam detrahi.

9. PITHANOPH. *num.* deinde 25. tres gradus probabilitatis distinguit: Primus est, quo aliqua opinio probabilis adstruitur, nulla tamen comparatione facta cum opposita, an scilicet ista sit æquè, aut magis probabilis. Secundus, quo pars utraque æqualis probabilitatis statuitur. Tertius, quo altera, nimirum opposita probabilior & tutior. Deplorat autem Illustrissimus nostri temporis corruptelam, quæ ita fere omnes Theologos infecit, ut dicant, quemlibet tuta conscientia illam opinionem probabilem sequi posse, nimirum in praxi, quæ *affirmat*, inquit, *actum esse licitum*, *& subest peccati periculo*, in quocumque tandem probabilitatis gradu, ex tribus scilicet appellatis collocetur; rem sanè novam, anteactis sæculis inauditam, gravissimis periculis involutam: at si *tutam conscientiam* esse volunt, hujusmodi laxitatum, uti vocat, & novitatum auctores; igitur non dubiam, nec incertam; tuta enim certa est, ut patet ex terminis; conscientia porro nihil est aliud nisi dictamen rationis, seu judicium practicum proximum & ultimum, quo, usus talis, aut talis opinionis, prudens, licitus, honestus, judicatur; exigunt igitur certitudinem, saltem moralem ipsius conscientiæ; cur ergo illis oppositum imponitur? nunquid

etiam in hoc Illustrissimus sibi contradicit, dum asserit, ab appellatis auctoribus certam & incertam seu probabilem conscientiam statui; deinde non jam per opinionem, vel actum opinativum, actionem esse licitam, dicimus, sed per judicium practicum, quod certum est, non opinativum, ut in superiore congressu contra R. Marinarium firmatum est. Deinde nunquam diximus, nec dicemus unquam, opinionis verè & certò probabilis usum peccati periculo subesse; & multo minùs, per oppositam probabiliorem actionem illicitam adstrui; repugnat enim, eandem actionem licitam & illicitam certò judicari.

10. ANTIM. Sed ad auctores citatos, *num.* 26. veniamus, appellat Sanch. *in Decalog. lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 4. ubi, inquit, 17. auctores pro sua sententia laudat, qua scilicet opinionem minùs probabilem & minùs tutam quemlibet sequi posse, affirmat; id quidem non, *num.* 4. sed 14. & illud *minùs tutam* non accipit adversativè, quasi tuta non sit, sed comparativè; ita ut opposita tutior sit, non certè formaliter; tutum enim, uti sæpe diximus, in individuo positum est, sed tantùm formaliter: & ibidem disertè asserit, id fieri *absque peccandi periculo*, nosque operari *cum morali certitudine, qualis in opinione probabili*, nimirum in illius usu & praxi *reperitur*; hæc diserta sunt Thomæ Sanchez verba: unde constat, hæc ipsi ab Illustrissimo imponi, quod nullam certitudinem in hoc admittat, & cum periculo peccandi quemque licitè operari posse: quod ad Suarem pertinet, in aliis congressibus evicimus, ab eo certam statui conscientiam. Imponit etiam eidem Sanchez, *num.* 27. quasi ad omnem materiam, doctrinam illam extendat; cum tamen Sanch. *num.* 22. nimirum eo loco, quo ab Illustrissimo citatur, discrimen latum agnoscat, inter Judicem fori externi & interni; nempe *ille inter partes*, inquit, *à Rep. ita constituitur, ut secundùm id, quod magis æquum est*, id est, secundùm jura probabiliora, sententiam ferat; illud porro, quod dicit, *in omni materia procedere*, intelligitur de consilio alteri dando; ita ut consiliarius secundùm quamlibet opinionem verè ac certò probabilem, licèt ipse oppositam sequatur, vel probabiliorem reputet, consilium dare possit, idque in omni materia. Quod autem Sanchez opinionem dumtaxat certò probabilem admittat, patet ex iis, quæ scribit sub finem, *num.* 18. *qui tamen dubitaret*, inquit, *an aliqua opinio esset probabilis, nequit tuta conscientia illam sequi*, *num.* item 28. & 29. eidem Sanchez affingitur, quod dicat, à Magistris in scholis doceri posse licitè opiniones minùs probabiles; hoc tamen Sanchez non dicit, imò contrarium asserit, eos peccare, saltem venialiter, *quia*, inquit, *nonnullam discipulis iniuriam irrogant*, *num.* 26. modò tamen opiniones illas verè probabiles reputent; si autem inde gravis injuria auditoribus inferretur, ex principiis Patris Sanchez gravis Magistri culpa esset.

11. PITHANOPH. Imponit ibidem *num.* 27. Gabrieli Vasquez, quasi doctrinam illam opinionis minùs tutæ ad omnem materiam extendat, *d. quæst.* 19. *art.* 6. *d.* 63. *num.* 3. quod certè ibi non dicit, sed tantùm à quibusdam recentioribus doceri asserit; imò contrarium tradit, v. g. cum agitur de administratione Sacramentorum, in qua varietas opinionum non versatur circa quæstionem purè moralem, qua scilicet quæritur an hoc, vel illud agere liceat; sed circa Sacramenti opus, utrùm scilicet hoc, vel illo modo, integrè fiat; tunc enim *cap.* 2. *num.* 4. disertè statuit, servandum esse morem & consuetudinem Ecclesiæ, quæ reverà talis [illegible] certa duntaxat materia, aut forma, citra casum necessitatis, in confectione Sacramenti adhibeatur; idem etiam statuit *cap.* 3. *per totum*, ex obligatione charitatis erga proximum, perperam igitur Vasquio imponitur, quod in omni casu, liceat sequi opinionem minùs tutam, in administratione Sacramentorum. Quod pertinet ad Advocatum, nihil habet Vasquez, *disp.* 64. *cap.* 1. in quo auctores omnes non consentiant; nimirum proponi posse ab Advocato Judici omnia clientis jura verè ac certò probabilia, licèt oppositæ partis caulam probabiliorem judicet; semper enim anceps & dubia causa remanet; & fieri potest, ait Vasquez, ut causam illam probabiliorem judex reputet, quam Advocatus minùs probabilem esse censuit; imò Sanchez addit hanc limitationem *num.* 54. *nisi pars clientis sit parum probabilis, & in quam, aut nunquam, aut rarò Iudices inclinent*; Sanchez igitur vult, eam probabilitatem adesse, quæ faciat, ut judices in causam non rarò inclinent, ad hoc ut Advocatus eam defendendam suscipiat. Idem Salas sentit *dict. disp. sect.* 11. *num.* 104. cur ergo Illustrissimus utrique imponit, quasi docerent, quamcumque causam minùs probabilem ab Advocato licitè defendi posse? accedit, quod in eo casu Sanch. *num.* 53. Advocatum & clientem obligat ad erogandam eleemosynam, adversæ parti, casu quo in gravem inopiam incideret.

12. ANTIM. Transit Illustrissimus ad *num.* 30. ubi vitio vertit Gabrieli Vasquez, Sanchez & Salas, quod dicant consiliarium, modò juxta unam, modò juxta oppositam partem consilium dare posse, etiam si hanc minùs probabilem & minùs tutam reputet. Sanchez *loco citato*, nimirum *num.* 20. nihil habet de minùs tuta, sed tantùm de minùs probabili; nihil autem est consulere, nisi docere petentem consilii, hanc opinionem esse verè probabilem, ac proinde licitam & tutam, qualem hic auctor semper reputat; & si consultori licet eam sequi, cur non alteri qui ab ipso consilium petit? multas autem limitationes addit Sanchez, quas Illustrissimus dissimulavit: 1. quod melius sit, juxta eandem semper opinionem consilium dare. 2. quod ipse consultor declarare debeat, oppositam esse, aut saltem sibi videri probabiliorem. 3. limitationem addit Vasquez *d. disp.* 63. *n.* 14. quod non possit consultor minùs probabilem consulere, sed tantùm probabiliorem, quando agitur de imponenda consilium petenti aliqua obligatione, v. g. restituendi. Idem Salas *sect.* 9. *num.* 85. quia durum est, hominem ad id obligare, nisi probabilius sit, illum teneri: addit tamen Sanchez, *num.* 21. non videri à se, cur ipse consultor indicare etiam non possit consilium petenti oppositam opinionem, quæ dictæ obligationi eximit, verè quidem licèt minùs probabilem esse, ac proinde tutam: sed apponamus verba Illustrissimi, *imò Sanchez*, inquit, *dict. cap.* 9. *num.* 20. *dicit, posse consultores animarum modò juxta unam, modò juxta aliam opinionem consulere, & quandoque prudenter facere, minus probabilem & minus tutam opinionem consulendo, quando judicant, probabiliorem, difficilem fore pœnitenti, vel consilium petenti.* Sanchez tamen *d. n.* 20. hæc tantùm scribit, *quare poterunt hi*, nimirum viri docti, *modò juxta unam, modò juxta contrariam opinionem consulere, quamvis melius sit, semper juxta eandem & maximè in scriptis, ne varii deprehendantur.* Quid dissimilius? copulavit autem Illustrissimus primam clausulam, *modò juxta unam, &c.* *num.* 20. cum alia, *& quandoque prudenter, &c.* quæ

est

ctum 19. in quo tantùm auctor asserit, posse consimiliter judicari à viris doctis juxta probabilem aliorum opinionem: si diversas clausulas in unam copulare libuisset; nullus error cuipiam tribui non posset. Egregium sanè Multivi operis specimen & argumentum: quod itidem ibidem Patrem Sanchez traducit, quasi dicat, tutum illum esse in conscientia, qui propositum habet, varios auctores consulendi, donec aliquem, juxta desiderium suum respondentem inveniat. Audacidum hæc audis, Pithanophile, statim hominem tibi proponis, qui malâ fide, nulloque veritatis indagandæ studio ductus, sed tantùm Doctoris ad libitum respondentis inveniendi, hoc agit: quidlibet aliud P. Sanchez: audi quæso eximium auctorem, *num.* 29. uti malè allegatur, pro more, sed *num.* 24. *Adrianus & Navarrus dicunt, hunc in malo statu esse*, qui scilicet habet propositum varios DD. consulendi, donec aliquem ad libitum respondentem inveniat; *idhoc intelligo, quando hic non recta veritatis indagandæ intentione, sed inveniendi Doctoris ad libitum respondentis studium, &c. & hunc potius, quam alius fidem habet, nulla peculiaris majoris hujus peritiæ ratione ductus, nec amplius investigat, an ea opinio probabilis sit.* Alium, opinor, et his vultum agnoscis, ab eo quem Illustrissimus fingere voluit; addit demum Sanchez, id fieri posse tantùm ab eo, *qui recta investigandi intentione desistit, an illa opinio sit revera probabilis, animo firmo nihil mali efficiendi, sed id solum, quod sibi licere noverit; cum jus sit unicuique, ius suum protegi, &c.* quid quæso in his non rectum, non sincerum, & doctissimo atque pissimo auctore non dignum?

14. Pithanoph. *num.* 31. & 32. longè gravius impugnat Thomæ Sanchez, quasi doceat, *num.* 45. posse Judicem, omissa probabiliore, secundùm minùs probabilem licitè judicare; nihil tale Sanchez, *num.* 45. in quo non agitur de probabiliore, sed de majore parte æquè probabili, non ita quidem, ut aequè tacti probationes æquales sint, quia tunc non partes dividendæ res est, sed tantùm, quando diversitas opinionum ex parte Judicis se tenet: postquam autem *num.* 46. alium casum proposuisset, an scilicet stante probabilitatis inæqualitate, Judex secundùm minùs probabilem, sententiam ferre possit, cum multos id asserentes, ac proinde negare non audeat esse probabile, *num.* tamen 47. probabilius judicem Vasque, *tenet Iudicem ferre sententiam juxta opinionem probabiliorem*: unde constat, ad defensionem sanctis, oculis dumtaxat, non ratiocinii argumentis opus esse.

15. Bastim. Transit ad Medicum, *num.* 33. Illustrissimus, ubi primò notat Valentiam & Sanchez, quod cum, nullo supperente remedio certo, & ægri salute desperata, posse Medicum, creperum & dubium remedium præscribere; licèt hæc sententia longè probabilior sit oppositâ; quando scilicet probabile, profuturum, licèt probabilius sit, noxium esse, ubi casum, hoc tantum medicamentum suppeditet porrigatur; probabilis spes salutis ægri; sin minùs, certa mors; crudelem profectò sententiam, & humanæ vitæ infensam, qua negaret quispiam, in hoc casu, dictum remedium licitè adhiberi posse; nostri verò sancti nostri reformatores, non modo animarum, verùm etiam corporum saluti adversantem ponit autem Azor, ibidem & Salas Illustrissim. manifestissimè; quod scilicet, inquit, docent, dubium medicamentum, non tantùm si aliud certum non adsit, verum etiam si præsto sit aliud certum, à medico adhiberi posse; *quos refert*, inquit, *licèt non sequatur Sanchez num.* 41. quot certè verba, tot falsimonia: nam 1. de his ne verbum quidem Sanch. *dict. num.* 41. 2. *num.* 39. refert illos Sanchez cum Vasque, pro ea sententia, quæ negat, medicamentum dubium adhiberi posse, etiam si aliud certius non suppetat, & ægri salus desperata sit; unde est, quod rideas, Pithanophile; negant Azor & Salas dubium medicamentum adhiberi posse, etiam in eo casu, in quo aliud certius non suppetit, & docent, ut vult Illustrissimus adhiberi posse, etiam si aliud certum præsto sit: nisi hæc sint repugnantia, quid unquam repugnet, non video: equidem ubi non agitur de medicamento, licèt nullum certum suppetat, ut fere semper, nec ægri salus desperata est, sed tantum de opinionibus probabilibus, quæ inter Medicos disputantur utrimque, Azor & Salas cum multis aliis docent, posse Medicum ea uti, quam verè probabilem quidem, licèt minus probabilem credit, eosque in hanc rem citat Sanchez *num.* 40. sed longè alia quæstio est, ab ea, quam Illustrissimus proposuit.

15. Pithanoph. *num.* 35. & 36. accusat Sanch. Vasq. & Salas, quod liceat, in administratione Sacramentorum, adhibere materiam incertam, etiam si certa suppetat, ea tamen lege, ut non sit contra Ecclesiæ consuetudinem & obligationem charitatis erga proximum; demus, id non esse, contra Ecclesiæ consuetudinem; inde opinor, sequitur juxta Ecclesiæ consuetudinem esse, nempe inter duo contradictoria medium non datur; quis autem neget, Ecclesiæ consuetudinem & usum pro certa lege haberi; quisquis igitur juxta consuetudinem & usum id ageret, non modò non peccaret, sed rectè defungi officio censeretur. At Sanchez, Vasquez, Salas, aliique nunquam negarunt, uti materia incerta, quando certa suppetit, esse contra Ecclesiæ consuetudinem & usum, item contra obligationem, seu præceptum charitatis erga proximum; optimè igitur doctissimi auctores scripserunt, semota Ecclesiæ consuetudine contraria, vel usu, seu præcepto saltem tacito, præciso item præcepto charitatis erga proximum, quæ duo semper interveniunt, nullum aliud caput esse, ex quo efficaciter probetur incertam illam materiam adhiberi non posse; illa enim ratio, quæ à reverentia erga Sacramentum petitur, ut optimè prædicti auctores observant, in omni alia materia militat, in qua semper aliqua reverentiæ ratio habetur erga Deum, superiores, res sacras, &c. Sed quid hic hæreo? cum P. Stephanus Dechamps in sua quæstione facti cui locum in hoc apologetico jure ac meritò esse voluisti, Antime, *cap.* 8. luculenter evincat, auctores Societatis, communi sententiæ, de tenenda opinione minus probabili, quam in scholis communiter receptam, vel, ut ait, *dominantem* repererunt, pluribus adhibitis temperamentis molliisse: primò enim, in materia Sacramentorum falsam esse pronunciarunt Suarez, Vasquez, Sanchez, Granado, Salas, Becanus, Filliucius, Layman, Gordonus, Oviedo, Amicus, Arriaga, Palavicinus, Bresserus, Mascarenhas, Busembaum, præter alios multos, quos reticuit; 2. in eo quod Judices spectat, iidem fere, quibus addit Valent. Tanner. Coninck, Castro-Palao, Baldell. Fragos. Mart. Perez. 3. respectu Medicorum, iidem qui pro materia Sacramentorum. 4. qua parte Magistros spectat, pro qua eosdem etiam citat, appellatis fideliter auctorũ locis; non erat igitur, Antime, quod Illustrissimus vestris in hac parte litem moveret, quos potiùs vel hoc nomine laudare debuisset, quod in hoc, unanimi

fere

fere conspiratione, eidem præluſiſſent, ad reſtringendam nimiam nonnullorum Theologorum laxitatem, aut licentiam.

16. ANTIM. *num.* 37. & 38. Patrem Sanchez notat quod dixerit *dict. cap.* 9. *à num.* 27. *ad* 32. pœnitentem, qui verè probabilem opinionem ſequitur, modò cætera adſint, eſſe diſpoſitum ad beneficium abſolutionis à Confeſſario recipiendum, licèt hic oppoſitam opinionem ſequatur: ſupponit autem Sanchez, dictum pœnitentem virum doctum eſſe ac peritum; quis autem neget, illum uti jure ſuo, & nullo jure Confeſſarium poſſe illum ab opinione verè probabili dimovere, aut negare abſolutionem, niſi ſententiam mutet; citat in hanc rem Sanchez, dictis locis, pluſquam viginti auctores magni nominis, nec ullum dubium eſt, quin hæc longe probabilior ſit, quàm oppoſita; parum abeſt, quin certam dicam, præſertim cum de docto pœnitente agamus, quem ſæpenumero, longè Confeſſario doctiorem eſſe contingit; tum deinde eundem Sanchez carpit, eo quod dixerit, *dict. cap.* 9. *num.* 35. Sacerdotem juriſdictione probabili utentem non peccare, licèt minùs probabile ſit, eum tali juriſdictione pollere; tam multos auctores addenſavit Sanchez, *lib.* 2. *de matrim. diſp.* 22. *in fine*, pro hac ſententia, ut reverà prudenter negari non poſſit, eam verè probabilem eſſe; accedit, quod nemo rerum ſuarum & juris probabilis uſu interdicendus eſt, ſi poſſeſſio faveat, ut in hoc caſu, præſertim cum defectum juris, ſeu juriſdictionis ſupplere poſſit Eccleſia, ac proinde nullum inſit irriti periculum Sacramenti, *per l. Barbarius, ff. de offic. Prætoris*; & longè diſpar eſt ratio materiæ, aut formæ tantùm probabilis, diſpoſitionis pœnitentis, poteſtatis. Ordinis miniſtri, quarum defectum ſupplere nequit Eccleſia, uti ſupplere poteſt defectum juriſdictionis. Miror igitur maximoperè, quod Illuſtriſſimus ſuper hoc tam multis inſignibus auctoribus litem moveat, non ſine multa bile.

17. PITHANOPH. Profert Illuſtriſſimus, *num.* 43. duo exempla, ut probet, ineptiſſima & periculoſiſſima illa remedia eſſe, quæ ab uſu probabilitatum accerſuntur: Primum exemplum eſt, quod cum is, qui tenetur reſtituere centum aureos, non poſſit abſolvi, niſi totum & ſtatim integrè reſtituat, id eſt, ſi cum poſſit reſtituere, ſine juſta cauſa reſtitutionem differat; contrarium tamen doceat Molina, *tom.* 3. *tract.* 2. *diſp.* 153 *num.* 1. aliud exemplum eſt, quod cum ſit probabilius, famulum non poſſe ducere concubinam in domum Heri: Azor tamen, *part.* 2. *lib.* 12. *cap. ult. quæſt.* 8. famulis hoc ipſum permittat; ſalutaria profectò remedia, quæ afferunt hominibus, inquit Illuſtriſſimus maximam conſcientiæ ſerenitatem; tum deinde *ſub finem hujus num.* 43. ſperare ſe dicit, Dei fretus clementia, qui veritatem diu latere non ſinit, illam ex tenebris eruere, & doctrinam illam prurientem auribus ac fere omnium mentibus infixam, quam Novatores à ſemita veritatis recedentes in mundum induxerunt, omnino convellere.

18. ANTIM. Quod Novatores viri eximii, de quibus *ſupra*, ab Illuſtriſſimo dicantur, doleo certè, ſed magis miror; tot igitur ac tanti Pontifices, Cardinales, Præſules, Doctores omnis generis, inſtituti & gentis, Novatores cenſendi ſunt? abſit; non retorquebo tamen, & mera convitiorum expoſitione contentus, ea ſatis vel inde refelli, mihi facilè perſuadeo. Pro ſecundo exemplo nullum ex noſtris appellat; gratulor, quod certè non omiſiſſet, ſi forte aliquis occurriſſet; unum Molinam pro primo nominat, *tom.* 3. *tract.* 2. *diſp.* 153. *num.* 1. nihil Molina tale hoc loco, ſed tantum *diſp.* 753. *num.* 1. ſed debuiſſet addere Illuſtriſſimus Molinam hîc loqui de reſtitutione latè ſumpta, hoc eſt, quæ ortum non habet ex injuſta acceptione, nec ex parte rei acceptæ, ſed ex contractu, idque in eo caſu, in quo debitor habeat verum animum ſolvendi, & certò futura ſit ſolutio, nec ex dilatione detrimentum ullum ſequatur creditori, nec lucrum ceſſet, & mora parva ſit, quam creditor gravatè non ferat, & debitor ægrè tunc & difficilè ſolvere poſſit, in hoc caſu, inquit Molina, debitor non eſt facilè damnandus culpæ lethalis; & licèt Confeſſarius urgere illum debeat, ut ſolvat, non tamen facilè condemnare debet culpæ lethalis, aut abſolutionem denegare, ſi reliquæ diſpoſitiones adſint. Addit autem Molina, *num.* 2. quando agitur de injuſta rei acceptione, vel detentione, reſtitutionem ſtatim faciendam eſſe, idque ſub lethalis culpæ reatu; quantum hic Molina ei ſit diſſimilis, quem Illuſtriſſimus proponit, nemo non videt, & verò fuiſſet in votis, ut per ſe ipſum Illuſtriſſimus auctorum monumenta conſulere & recognoſcere potuiſſet, non per alios, qui dubio procul omni optimo & doctiſſimo ſeni impoſuerunt.

19. PITHANOPH. *num.* 44. ad rem propiùs accedit, & quærit, an in moralibus, ſequi liceat opinionem probabilem, præciſa omni probabilitate partis oppoſitæ, id eſt, an opinio probabilis per ſe ſit regula morum, ſeu an in morali materia, licitum ſit opinari: ut verum fatear, mirabilem iſtam quæſtionem non capio; miſerum me, qua enim ſpe ad decidendam quæſtionem accedere valeam, cum vel ipſam quæſtionem minimè intelligam, ſi enim omnis partis oppoſitæ probabilitas à me præſcinditur; pars certè oppoſita probabilis dici à me non poteſt; igitur neque illa probabilis ſtatui; ſi enim pro parte oppoſita, ſit certa lex, jam non opinio, at certa ſententia eſt; igitur illa mea de qua quæris, an liceat ea uti, improbabilis eſt, nempe ut jam toties diximus; ſi una pars certa eſt, altera probabilis dici nequit, igitur improbabilis eſt; contra verò, ſi pars oppoſita nullo gravi, aut rationabili motivo gaudet, improbabilis cenſetur; ac proinde illa certa, de qua inſtitutur quæſtio; male igitur quæritur, imò peſſimè, an præciſa partis oppoſitæ probabilitate, opinionem probabilem ſequi liceat. Illa porro explicatio quæ adducitur in quæſtionem ipſam non quadrat, cum ab ea diverſa ſit; nihil enim verat, licitum eſſe opinionem probabilem ſequi, vel ea uti, licèt opinio probabilis regula morum non ſit; nempe regula morum, formalis ſcilicet, eſt ipſum judicium practicum certum, ut jam toties diximus, ſeu dictamen rationis. Altera etiam explicatio minùs apposita eſt; quamvis enim daremus Illuſtriſſimo, netas eſſe, opinionem ſequi in praxi, non tamen inde ſequeretur, illicitum eſſe, in materia morali opinari, id eſt, elicere judicium ſpeculativum circa objectum morale, ſeu quod idem eſt, ad mores pertinens; unde vix credi derim, quæſtionem illam ab Illuſtriſſimo rectè decidi poſſe, quæ ab eo ita proponitur, ut ſit à ſubjecto ſuppoſititio, ut vocat.

20. ANTIM. Fatetur deinde, *num.* 45. unam eſſe omnium fere recentiorum Theologorum, & Jurisperitorum ſententiam, non peccare illum, qui opinione probabili utitur, vel eam reducit ad praxim: ita eſt; modò ſcilicet verè ac certò ſit probabilis; fatetur, inquam, eſſe fere omnium, imò illud, pro reticeri potuit; unus enim vel alter, inter tot, pro nullo

nullo reputandus est; audet tamen Illustrissimus hoc torrenti opponere sese, audent quatuor, aut quinque illius gratiam captantes succenturiari; licèt profectò non sint, ut pietate, doctrina, prudentia, ingenio, tot & tantos nostrarum partium auctores adæquent, ne dum superent; pluribus adhærere, præsertim si viri sint omni exceptione majores, prudentum consilium est; ut ut sit, hæc prima quæstio ab eo proposita ad nos non pertinet, ut potè qui nullam opinionem ut tutam in praxi admittimus, nisi quam certò ac verè probabilem esse, constiterit; quod verè à constare non potest, nisi constet, nullam certam legem extare pro parte oppositâ, ejusmodi motiva, quamvis alioquin gravia & rationabilia, ea non esse, quæ certum assensum ab intellectu exigant, & quæ probabili refutatione dilui non possint; itaque ad statuendam certam probabilitatem alicujus opinionis, motiva utriusque partis discutienda sunt, ponderanda, conferenda, &c. nunquam igitur probabilitatem partis oppositæ præcidimus; hæc igitur prima quæstio ad nos minimè attinet.

21. Pithanoph. Frustra ergo in ea tempus teritur, à *num.* 46. *ad num.* 59. illorum fundamenta exponit, qui censent, ad rectè operandum opinionem probabilem satis esse; hæc etiam nihil ad nos, nisi quod multa pro nostris adstruit, quæ negamus; multa omittit, quæ adstruimus; ad firmandam communem illam sententiam de opinione probabili, omnia demum leviore manu, ita ut seriò agere nullo modo velitur, sed nihil ad nos, ut dixi, qui certa & solida hujus sententiæ fundamenta in præmissis conquisita statuimus: *num.* porro 59. sibi adhærentem dicit contrariæ sententiæ, quæ licèt, inquit, auctoribus modernis destituta sit, antiquorum tamen sapientiæ innititur: & fulcitur solidissimis fundamentis. Probat illam primò, *à num.* 60. *ad* 65. ex Scriptura, *Eccles.* 32. *ante omnia opera verbum verum rogita te; & ante omnem actum, consilium præcede*; igitur ad rectè agendum, requiritur veritas & rectorum firmitas; utrumque deest opinioni probabili; prima certè, quæ est indubitata rei certitudo, deest etiam, quia opinio est variabilis & fallibilis: ubi enim est opinio, ibi est vacillatio; citatque ad hoc rem S. Bernardi locum *cap.* 38. *in Regul. S. Benedicti*, excerptum ex Wendrockio, *in epist.* 5. *ad Fab.* 2. §. 2. utraque citatio falsa est, nempe Bernardi locus, *ex cap.* 37. excerptus est, & Bernardus, *ex cap.* 14. *num.* 38. mirum est, quam infideles sibi sint, quorum opera Illustrissimus in adnotandorum locis usus est: ille autem Eccles. locus nihil prorsus probat, contra doctrinam probabilitatum: in textu Græco legitur tantùm *verbum*, λόγος, non verax, λόγος autem hoc loco rationem, seu rationcinium significat. 2. auctores diversimodè hæc verba explicant; nullus tamen contra doctrinam probabilitatis: Cornelius à Lapide proximè omnium accedit; interpretatur judicium illud practicum, quod est proxima regula operationis honestæ, ut homo nihil agat, nisi certò judicet, omne peccatum abesse operatione abesse, ac de consilio viri docti, sapientis, prudentis; sed quid quæso hæc ad opinionem probabilem? alii de fidelitate in servandis promissis, alii de veritate hunc textum explicant. Sed demus, ita esse, ut vult Illustrissimus; quid inde? an fortè omnes morales sententiæ, quas in Ecclesiastico legimus, sunt præcepti, non verò tantùm consilii? deinde aliud aliud, ex hoc loco, teneri possumus, nisi ad investigandam in omnibus veritatem, nimirum quantum possumus? at si in his, certa veritas inveniri non potest, sed tantùm probabilis? nihil enim aliud est veritas, nisi conformitas cognitionis cum objecto, ut communiter definitur in Scholis, non verò indubitata rei certitudo, ut minus appositè gloss. illa porro conformitas, vel certa est, quia certitudo est modus quidem veritatis; vel probabilis, id est, cum aliqua formidine conjuncta; ac proinde quis quis opinioni, quam verè probabilem esse certò cognoscit, prudentem assensum præbet, in veritatem objecti fertur, quamvis aliquantulum formidet de oppositio, & si opinione illa utatur, certò judicat, honestam esse, & abesse peccatum, firmis ac solidis motivis, rationibus & consiliis ducitur ad operandum; nec utitur propterea opinione probabili pro regula morum, sed statuta opinione verè ac certò probabili, habet regulam certam in judicio practico certo, quod circa usum dictæ opinionis elicit, antequam operetur; quod verò spectat ad locum Bernardi, jam illum Stubrockius explicuit, & in bono lumine collocavit: & verò electio opinionis certò probabilis est electio veritatis, ut constat ex dictis; licet enim opinio ipsa falsa esse possit, quod tamen assensus ille prudens sit, & usus illius honestus, falsum esse non potest. Sed hæc jam toties enucleata, inculcata, & firmata fuerunt, ut denuo regerere quasi pudeat.

22. Antim. Probat 2. *num.* 66. ex Aristotel. *lib.* 6. *de morib. cap.* 5. ubi vult, prudentiam esse cum vera ratione conjunctam; unde cum opinio non fundetur in ratione vera, à prudentia distinctam esse, necesse est: quis amabò negavit unquam, opinionem distingui à prudentia? hoc tamen non facit; quin usus opinionis verè probabilis, sit prudens, & judicium practicum, quo talem usum prudentem & honestum judicamus, in vera ratione fundetur; cum certum esse, constet: deinde opinio ipsa formalis verè probabilis, est prudens, id est, à prudentia imperatur; cum scilicet ex ratione vera, id est, ex gravibus & rationabilibus motivis procedat: adducit alium locum S. Bernardi ex *lib.* 5. *de consid. cap.* 3. non 2. ut per errorem fortè Typographi scripsit; quid porro hic mellifluus auctor; quomodò superna, Deus scilicet & Angeli, à nobis investiganda sint, intellectu nimirum, fide, & opinione, ita tamen ut nec fides hæsitet, loquitur enim de fide divina, nec opinio certò asserat: sed quid quæso hæc ad opinionem probabilem in moribus? tertio probat *n.* 68. ex Arist. *lib.* 3. *de anima non* 2. ut dicit, *cap.* 3. ubi docet, intellectum rectum dirigi à prudentia, scientia, & *opinione vera*, unde, inquit, excludit opinionem probabilem, cum hæc falsa esse queat, sed profectò hic locus nostræ potius sententiæ favet; nam cognitionem certam ab incerta distinguit; incerta dicitur opinio eaque vera, id est, vere ac certo probabilis, seu in motivis gravibus & rationabilibus fundata, nam opinionem probabilem ab improbabili Philosophus optime distinxit, quod tamen adversarii nostri nunquam facere voluerunt, probabilis dicitur vera opinio, id est, cum ratione conjuncta; & verò si à Scholis opiniones probabiles explodendæ essent, quid amabo Theologi, Philosophi, Jurisperiti, Medici docerent? locus ille Lactantii ex *lib.* 3. *inst. cap.* 27. non 25. ut scribit, *stultissimi est hominis*, inquit, *præceptis eorum velle parere, quæ utrùm vera sint, an falsa, dubitatur*, ad rem etiam non facit: agit hoc loco Lactantius de doctrina cœlesti, quam cum placitis gentilium Philosophorum comparat; aitque, stultissimi hominis esse, doctrinæ illorum, quæ

incerta

incerta est, adhærere, & Christi doctrinam, quæ certissima est, postponere; quid porro hæc ad propositam quæstionem? 4. probat ex eo, quod prudentia, quæ tendit ad verum, uti non possit opinione probabili: non utitur opinione probabili, ut proxima operationis honestæ regula, sed judicio practico certo, ut sæpe diximus.

23. PITHANOPH. Eodem recidit quintum argumentum, *num.* 69. ubi dicit, judicium probabile non esse virtutem, ita est; sed negari non potest, quin sit actus à virtute imperatus; est enim assensus prudens, modò certò constet, opinionem esse verè probabilem: deinde judicium practicum certum omnia supplet, quæ à prudentia desiderantur; quo nimirum operans certus est, se prudenter & honestè operari; est enim proxima moralis prudentiæ regula; unde argumentum à Picolomineo petitum corruit, quod certe valeret, si nullum esset judicium practicum certum. 6. argumentum extat *num.* 70. & 71. in quo dicit, ad rectè operandum, requiri certitudinem saltem moralem de rectitudine operationis: rectè prorsus, idem & nos dicimus; unde habemus judicium practicum certum, circa dictam rectitudinem versans, de quo jam sæpius; unde falsum esse constat, illud quod subdit, eum qui utitur opinione verè probabili, hanc certitudinem non habere; quare malè infert, *opinio est incerta, judicium igitur practicum est incertum*; falsa est consequentia, nam dictamen illud non est opinativum, sed omnino certum, ut jam sæpe supra: eodem modo sententiam probat Illustrissimus, *n.* 72. repugnat, inquit, idem judicium esse incertum ac certum, esto, sunt omnino duo judicia, eaque diversa, etiam ex objecto; alterum speculativum probabile tantùm, ac proinde incertum, alterum verò practicum omnino certum; & frustra quo ad hoc allegationes multiplicat. Octava probatio, quæ habetur, *num.* 72. potioris conditionis non est; non potest, inquit, idem actus esse probabiliter tantùm licitus & certò licitus, in hoc etiam fallitur, nam per judicium practicum ille actus humanæ operationis certò licitus cognoscitur; si certò, nulli ergo discrimini operans se committit. *Num.* 74. sequitur nona ratio, petita à similitudine administratoris, Medici, & nautæ, imperitorum, ac sæpe fallentium, quorum opera nemo prudenter uti potest: igitur nec opinione probabili, ut regula conscientiæ Christianus prudenter uti potest, cum æquè fallat; sed hic paralogismus eodem vitio laborat, nec enim opinio regula est conscientiæ, sed ipsum judicium practicum, quod nunquam fallit. *A num* 75 *ad* 77. decimum ex eo deducit argumentum, quod auctoritas unius gravis auctoris opinionem probabilem faciat; & tamen in jure, quædam opinio Perpiniani dubitatio appellatur; unde concludit, opinionem probabilem certitudine carere; quis hoc negat? sed quid inde? cum judicium practicum semper certum sit: ex his autem observa, cum opinione dubitationem seu formidinem semper esse conjunctam; non tamen eam quæ omnem assensum sustineat, quæ est dubitatio propria, qua intellectus anceps remaneat, sed impropria & latè sumpta, quæ nihil nisi formidinem sonat. Undecimò demum ibidem sic ratiocinatur; omnis opinio probabilis est eligibilis, nimirum verè ac certò probabilis; sed omnis controversia est probabilis, certò nimirum & verè, quod falsum est; si enim sit controversia de probabilitate, non est certò probabilis, ac proinde minimè eligibilis; si de veritate objecti, & pars utraque motivis gravibus & rationalibus fulciatur, citra certitudinem alterius, fatemur cum his restrictionibus licitum esse illa uti; unde nullum sequitur absurdum, nullum salutis periculum, ut dixi; imò hoc argumentum nimis probat, cum in controversiis oppositis, verè ac certò probabilibus, nesciri possit, utra sit falsa; eliges tutiorem; sed hæc potest esse falsa, sive sit probabilior, sive minùs probabilis, falsam igitur eliges, ubi ergo erit illud *verbum verax*? Ubi veritas in intellectu? ubi prudentia, quæ semper in verum fertur? ubi opinio vera & verus intellectus? ubi certitudo moralis si fallitur est? ubi prudentia Domini, ægri, navigantis, qui administratore, medico & nauta mendacibus utuntur? itaque licet uti opinione verè ac certò probabili, quia operationem judicium practicum certum semper dirigit, seu regulat.

24. ANTIM. Præcæteris *num.* 78. Ubi duodecimum argumentum affert, paralogizat: si liceret, inquit, sequi opinionem probabilem, inde liceret, quicumque opinionem sequi: quia idem est opinabile & probabile, nec unquam intellectus assentitur uni extremo, nisi ex probabilibus rationibus, nec est liberum est, opinari, sed movetur ab objecto: Unde sequitur, omnem opinionem esse probabilem: certè non mirum est, quod Illustrissimus tam acriter in probabilistas invehatur, ex quorum sententia, tam horrenda & impia sequi, per luculentum errorem, existimat: sciat igitur, primo loco hanc nostram sententiam esse, ut ne quidem liceat sequi quemcumque opinionem probabilem, sed tantùm illam, quæ verè ac certò probabilis est. 2. à nobis distingui opinionem probabilem ab improbabili, hæc enim est ex levibus dumtaxat motivis, seu rationibus, & sic ab omnibus bene sentientibus distinguitur. 3. aliam esse opinionem re ipsa & verè probabilem, aliam apparenter dumtaxat; aliud est enim talem esse, aliud talem cuipiam videri, ut toties diximus & dissertum Aristotelis textum adduximus: 4. nunquam intellectui liberum esse operari, sed vel rapi ab objecto, si est evidens, vel à voluntate determinari, non verò ab objecto, si non est evidens; vides quam multa in paucis lineis menda & falsa, quasi vera essent, ab Illustrissimo statuantur. Ducit *ibidem* rationem 13. ab absurdis, quæ ex nostra sententia sequerentur, pro quibus nos remittit ad *num.* 293. deinde *num.* 79. & 80. ex Alensi, & D. Thom. 14. & 15. rationem ducit, qui docent, rectum intellectum in objectum ferri, prout in se est; unde infert, intellectum judicantem secundùm opinionem probabilem non esse rectum, quia non attingit rem, prout in se est, sed secundùm apparentiam; hìc etiam paralogizat, quia negari non potest, quin rectus sit intellectus, qui ex gravibus & rationalibus motivis assentitur objecto probabili; idque citra certitudinem, cum aliter rectè assentiri non possit; si enim certò assentiretur, haud dubiè rectus non esset; quia in objectum probabile certus assensus non quadrat: atque ita prædicti auctores intelligendi sunt, ut de objecto quopiam judicetur, prout tale est, nimirum probabiliter, non certò, si probabile est; certò verò, non probabiliter, si certum, in quo nulla est difficultas. Argumenta 16. 17. 18. *à num.* 81. *ad* 85. ducit ex D. Bonaventura & Scoto, ex quibus ostendit, judicium de rectitudine operationis, rectum non esse; quia certum non est; sed hoc facilè negamus, qui judicium illud practicum de rectitudine, certum esse dicimus; nec] diffitetur Illustrissimus, *num.* 79. hanc esse communem Theologorum sententiam pro qua etiam nostros citat Suar. Sal. Less. cur ergo

semper

sempèhæc impingit? *à num* item 85. *ad* 90. ostendit PP. Salmaticens. & Cajetano judicium practicum præcedens immediatè imperium prudentiæ certum esse debere, non verò fluctuans, & hoc ultrò damno, & semper dedimus; sed hoc non facit, ne opinione verè probabili uti liceat; inde autem Illustrissimus fallitur, quòd judicium speculativum à practico nunquam distinguat; unde etiam corruunt argumenta 19. & 20. item 21. quod *num.* 90. ducit ex dicto Cajetano, & cum eo concludit, judicium practicum certum esse debere: annuimus quoque; in hoc autem Cajetanum non sequimur, quòd semper ad tutiorem obliget; cùm tamen hanc minùs probabilem sæpe numero esse contingat; sed hunc alibi jam refutavimus. Pro 22. & 23. citat Valentiam & Lessium; sed illud unum dumtaxat volunt, notitiam honesti certam esse, id est, judicium practicum certum; quis hoc negat? constat autem, præfatos Auctores Illustrissimo penitus adversari; quia diserè docent, primus quidem 1. 2. *disp.* 2. *quæst.* 14. *punct.* 4. alter verò *lib.* 2. *d. cap.* 29. *num.* 68. licitum esse, uti opinione minus probabili: malè igitur nostros contra nostros citat.

25. Pithanoph. Sed jam ad Achillem suum Illustrissimus descendit, illudque inevitabile argumentum, ut vocat, quod *à n.* 91. *ad n.* 97. prosequitur. Opinio, inquit, ex natura sua annexam formidinem habet: ita est; nemo nostrûm id negat; neque id negare potuit Illustrissimus sententiæ nostræ assertores in eo convenire, quod omnis opinio, quantumvis probabilis, citra certitudinem sit; id est, ita illi assentiatur intellectus, ut cognoscat etiam partem oppositam esse probabilem, & veram esse posse: immo te Illustrissimus *num.* 72. in hanc rem citavit, frustra igitur multiplicatis allegationibus id probat; sed quid inde? ergo, inquit, quisquis utitur opinione probabili, agit cum formidine, & habet conscientiam dubiam, cum qua operari, peccatum est. Negamus consequentiam; quia præcedit judicium practicum certum de honestate operandi: igitur omnem formidinem & dubitationem conscientiæ excludit, vel explodit, ut loquuntur: posito demum judicio practico certo, tota ratio inevitabilis argumenti corruit: omitto alia multa, quæ refelli possent, verbi gratia, id, quod dicit intellectum, qui formidat, ad neutram partem se determinare; quia revera nunquam se intellectus determinat; sed vel ab objecto evidenter proposito, vel voluntate, si obscurè proponatur: & verò per assensum probabilem verè intellectus ad unam partem determinatur, non tamen absolutè, id est, cum formidine, sed cum aliqua formidine partis oppositæ, ut centies diximus.

26. Antim. S. Thom. locum ex *quodlib.* 8. *artic.* 13. explicat, & ex eo ducit argumentum 25. *n.* 97. ibi autem S. Doctor docet, eum peccare, qui cum aliqua dubitatione habet plures præbendas. Hunc locum jam alibi discussimus, nec quidquam ex eo contra nostram sententiam; nam dato, quòd sit opinio illa probabilis; per judicium practicum certum, omnis dubitatio excluditur; hoc igitur prætermisso, venio tandem ad 26. & ultimum argumentum, quod non prosequitur, *à num.* 98. *ad num.* 109. ibi autem non agnoscit, doceri à defensoribus probabilitatem, quod requiritur ad rectè operandum certitudinem moralis, de honestate operationis, quæ sumitur ex probabilibus, nunquam reverà diximus, ex mere probabilibus deduci conclusionem certam, quod negari esset; sed illud dumtaxat, stante opinione verè ac certò probabili, formari posse judicium practicum certum de honesto usu talis opinionis: in hoc autem observat Illustrissimus magnam latere fallaciam; aliud enim est sufficere certitudinem ex probabilibus; aliud sufficere certitudinem probabilem; primum denotat causam certitudinis, alterum verò denotat effectum.

27. Pithanoph. Sustine tantulum; juraremne, hæc ab eo dicta fuisse, propter ea, quæ in tuo opusculo dixeras de certa probabilitate, quæ cùm minùs ab adversariis intellecta fuerint, oggerit Illustrissimus hoc loco certitudinem illam probabilem, pro certa probabilitate; cùm tamen duo sint distinctissima; neque tu admisisti unquam, sufficere in moralibus, judicium practicum tantùm probabiliter certum, cùm certum omnino desideres; fallitur tamen, cùm dicit, hæc duo stare non posse, nimirum certitudinem & probabilitatem; quemadmodum enim nihil obstat, quin aliquid dicatur probabiliter verum, probabiliter de fide, &c. ita & probabiliter certum: & verò ipsa probabilitas certa est, vel incerta; si certa est probabilitas unius partis, etiam partis oppositæ certam esse oportet; si verò incerta & tantùm probabilis, igitur probabilis quoque est ejusdem improbabilitas; igitur partis oppositæ probabilis certitudo: hæc duo igitur non repugnant, ut asserit Illustrissimus; & tales sunt omnes illæ, quæ probabiliter tantùm probabilibus opponuntur; sed ad controversiam hæc non pertinent, cùm scilicet judicium practicum certum habeamus, & in hoc perpetuò fallitur auctor, quòd judicium speculativum tantùm probabile à practico certo minimè distinguat: ad id verò quod dicit, se habere certitudinem moralem ex probabilibus, nimirum ex omnibus motivis collectivè consideratis, quæ tamen singula seorsim ad certitudinem non sufficerent, jam supra refutavimus contra Marinarium & August. de Angelis; quandiu enim motiva partis oppositæ sufficiunt ad probabilem assensum, id est, quandiu pars opposita verè probabilis est, de illa prima dici nequit, quòd certa sit; quantumvis illius motiva collectivè considerentur; falsamus igitur extra chorum, præsens enim controversia est circa unam partem tantùm probabilem, non verò certam; nemo enim mortalium dicit, stante altera parte certa, oppositam ad rectè operandum sufficere, utpote improbabilem, quæ scilicet opponitur certæ; ex quo reliqua omnia, quæ habet Illustrissimus, penitus corruunt, & verò ut aliqua propositio, vel assertio in ea classe reponatur, in qua revera esse debet non tantùm unum, vel alterum motivum ponderandum est, sed omnia prorsus, & maximè comparanda cum motivis alterius partis; si enim hæc, aut certam legem, aut aliud, quod certitudinem inducat, contineant, non modò primam illam partem certam non reddunt, sed ne probabilem quidem; si verò non sufficiant etiam collectivè sumpta ad probabilitatem conciliandam; prima illa pars certa est, non quidem propter motiva collectivè accepta, sed propter aliud quidpiam, quod improbabilem partem oppositam reddit, & verò sit opinio A, & opposita B, & nulla sit certa lex pro alterutra, sintque 4. motiva pro A, & 2. pro B, quorum singula sufficiant ad probabilitatem conciliandam; igitur opinio B, probabilis erit ex motivis tum seorsim, tum conjunctim consideratis; at si B probabilis est, A certa esse, aut dici non potest, ut patet; nec enim opposita certæ probabilis est.

28. Antim. Considerant utramque, ut lancem utramque libræ, quarum alteri pondus insit, ut 4:

alteri ut 2. quo posito, illa istam vincit, attollit, superat; ita prorsus opinio A probabilis, ut 4. superat opinionem B probabilem ut 2. sed quid tum ? an propterea facit pondus ut 4. ne aliud pondus sit ut 2. nullo modo, sed tantùm hoc vincitur ab illo : sed utrumque manet tale, quale est unum, ut 4. aliud, ut 2. ita prorsus opinio A probabilis , ut 4. vincit & superat opinionem B probabilem ut 2. quid est hoc, superat? nimirum probabilitate; unde probabiliot rectè dicitur; non tamen facit, quin alia minùs probabilis remaneat, id est, probabilis ut duo; igitur probabilitas major unius partis superat quidem probabilitatem alterius , non tamen illam extinguit, aut destruit, sicut pondus ut 4. non destruit pondus ut 2. qui clarius?

29. PITHANOPH. Non admittes etiam, opinor, aliam doctrinæ partem ; quòd scilicet ex probabilibus certum deducatur; vult enim, ut vides, Illustrissimus motiva illa collectivè sumpta unius partis tanti ponderis esse atque momenti , ut intellectum rapiant & determinent , citra vel minimum voluntatis imperium, ad certum assensum : sed in hoc casu nemo negat, quamvis alioquin laxissimus probabilista, nemo, inquam, negat, certæ parti standum esse, & tutam non esse oppositam, utpote improbabilem: at, nisi fallor, non sumus in hoc casu ; nempe ad firmanda unius partis motiva, ut toties diximus, motiva partis oppositæ ponderanda sunt, si fortè ad probabilem assensum sufficiant, id est , gravia sint & rationabilia , si enim talia esse constet, nulla reverà certitudo parti oppositæ competit; plura quidem, immo & potiora motiva unius partis eamdem probabiliorem faciunt ; at semper sub genere probabilitatis ; sicut plures gradus doctrinæ hominem doctiorem, plures gradus caloris, aut lucis, calidius, aut lucidius subjectum; semper enim dictum illud ut ineptum explosimus, quòd scilicet opinio minùs probabilis; in concursu probabilioris, improbabilis evadat, quod ridiculum est; nam perinde à me dici posset, doctum alioquin hominem in concursu doctioris, ignarum prorsus censeri. Vellem, ut Illustrissimus vel unam ex hujusmodi opinionibus appellasset, quæ ex motivis seorsim sumptis sint probabiles, licèt ex iisdem conjunctim acceptis, certæ omnino evaserint; nulla enim talis mihi occurrit ; nisi fortè illas intelligat, quæ certum aliquod motivum habent, ac proinde pars opposita improbabilis reputetur ; de hoc tamen casu quæstio non procedit, ut jam dictum est.

30. ANTIM. Præcipuum argumento robur Illustrissimus à judiciorum formis accersit, juxta quas, inquit, duæ semiplenæ probationes plenam constituunt probationem; igitur duo motiva imperfecta & tantùm probabilia motivum perfectum constituunt. Sed hujus consequentiæ falsitas manifesta est ; in iis scilicet , quæ sunt diversi generis; & sicuti album additum albo facit tantùm album , & linea lineæ tantùm lineam , ita probabile additum probabili, facit tantùm probabile, & nunquam certum ; at verò semiplenum additum semipleno facit plenum , uti selibra addita selibræ facit libram : itaque in judiciis, ex rei veritate præcisè non judicatur, sed tantùm ex præsumptionibus ; quia homo in interiorem animum non penetrat , nec in abditas rerum causas : Unde sæpè accidit, ut justè damnetur insons, ex allegatis scilicet & probatis , quamvis alioquin falsis; justum igitur erit judicium, non tamen verum, unde Judex, qui secundùm jura & leges judicat, rectè judicat, & certus est, se rectè ac justè judicare, non tamen certus omnino , rem ita esse, quamvis certus sit, rectè præsumi, ita esse, & ex hoc rectè judicari : in foro conscientiæ ex præsumptionibus non proceditur, sed ex gravibus & rationabilibus motivis, quæ reverà si tantùm probabilia sint, nunquam movent ad certum assensum, sive conjunctim, sive seorsim considerentur, & stante parte opposita verè probabili, fieri non potest; ut prima illa certa censeatur ; unde corruit propositum argumentum, & miror, adversarios in eo tam grave momentum posuisse.

31. PITHANOPH. Illud etiam præsertim doctos alioquin homines in errorem induxit, quòd vel nescierint , aut saltem dissimularint veras oppositionum regulas ; si enim utraque pars probabilis statuatur, fieri non potest, ut altera certa evadat, multiplicatis licèt probabilibus motivis, sed tantùm probabilior, quæ certè minus probabilem non destruit, sed omnino supponit, ut jam sæpè demonstravimus; ex illo igitur capite certa conscientia statuenda non est, stante utraque parte verè probabili, sed ex alio, nimirum, ex judicio practico certo, ex certis præmissis deducto, de quibus supra; & in hunc modum, antiqui auctores explicandi sunt, cùm dixerunt, certitudinem moralem ex probabilibus nasci ; non quòd ex probabili sequatur certum , sed quòd ex certò probabili sequatur certò prudens, certò licitum, certò honestum. Non distinxit etiam Illustrissimus judicium speculativum à practico, uti reverà distinguendum fuit; immo certitudinem illam moralem judicio speculativo perperam adstruere voluit; quod certè difficultatem illam non solvit, sed auget. Ut ut sit, tam multa argumenta, quæ in hanc rem congessit, si quid probant , illud nonnisi dumtaxat evincunt, nimirum conscientiam certam esse debere , id est , judicium practicum certum, quod omninò admittendum esse, ultrò fatemur. Unde illa omnia, quæ nobis opponit Illustrissimus, pari facilitate negantur, qua adstruuntur; nempe usum opinionis verè probabilis licitum esse , certò judicamus, ac proinde prudenter operamur, periculum cavemus, verum eligimus & stabile, certum tenemus, incertum dimittimus, cum virtute agimus; immo assensus ipse speculativus, quamvis alioquin probabilis tantùm sit, est tamen prudens, quia ex motivis gravibus & rationabilibus prudenter assentimur; si enim nullus assensus opinativus prudens esset, malè profectò consultum esset Magistris Theologiæ, Philosophiæ, Medicinæ, immo & Juris utriusque, quorum saltem ut plurimum, assertiones sunt tantùm probabiles. Fallitur autem *num.* 100. ubi nobis exprobat, quod nostris argumentis probamus, aliquid esse probabile , non tamen verum : quod quantum absit à vero , perspicuum est ; nam esse probabile, certum est ; non opus est igitur motivis probabilibus, ut hoc probemus; quare ex motivis illis probabilibus, gravibus tamen & rationabilibus, non probamus, opinionem esse probabilem, sed veram, non quidem certò, sed probabiliter; unde intellectus, per assensum probabilem, adhæret vero, quamvis non firmiter, sed cum aliqua formidine, ut sæpè diximus, immo omnis propositio resolvitur in modum, *verum est*, & quasi dicit de se ipsa, *vera sum*.

32. ANTIM. *A num.* 111. *ad num.* 119. argumenta, quæ pro nostra sententia præmiserat, solvere conatur, obtruditque, seu potiùs jam dicta, & toties inculcata regerit; nimirum, judicium probabile moralem

tem certitudinem non habere; quis hoc dixit unquam, vel somniavit præter adversarios? qui probabiliorem partem certam esse volunt; item imprudenter ac temerè illum agere, qui judicio probabili, ut regula suarum actionum, utitur; hoc etiam non dicimus; utimur enim judicio practico certo; iterum occurrit ad suum verbum *verax*, & *consilium stabile*, sed jam supra hic locus discussus est; non obstat etiam Cypriani locus ab eo adductus *num.* 112. num revera, & quod agendum est, scimus, & quod scimus, agere possumus; quis hoc negat? & miror, hunc locum contra nos adduci, qui adversarios singulat; nihil enim magis appositè dici potuit, adversus illos, qui negant ignorantiam invincibilem existere culpæ: redit deinde ad periculum, quod ex dubio metuitur; sed non sumus in dubio, cum judicium practicum certum actioni nostræ præluceat. Addit denique, veritatem in omnibus quærendam; ita est, sed eo modo, quo inveniri potest, prout scilicet objectum patiens est; cum autem multa sint, quorum certa & indubitata veritas sciri nequit, in iis probabilis tantùm veritas quærenda est, non certa; in hoc verò possimùm errant adversarii, quòd velint, assensum veræ probabilem in veritatem non ferri, nec per illum, intellectum ad unam partem determinari; sed exorandum Deum, ut nobis veritatem aperiat; optimè sanè, idque in omnibus eo tamen modo, ut jam dixi; cujus quævis materia patiens est, & salutis nostræ ratio postulat; quòd enim Deus omnem veritatem petentibus revelet, absurdum dictu est. Quod autem ad rem præsentem attinet, ubi certò judicamus, ab aliqua operatione peccatum abesse, nihil aliud, quo ad hoc, salutis nostræ ratio postulat. sed profectò verba illa, quæ habet Illustrissimus num. 115. sub finem, *confundantur ergo & eruantur figmenta probabilitatem*, omittere debuerat: quis verò, centeni & milleni auctores doctissimi, prudentissimi, & sapientissimi ad conspectum Merendæ, Monti, Baronis, Marinarii, Augustini de Angelis, Antonini Pagnani erubescere debeant atque confundi. Novatores prætermitto, quid enim nobis cum illis? Deinde appositè sanè argumentū retorqueretur: illudem omittere debuerat, quod habet *n.* 119. nimirum doctrinam nostram de probabilitate novam esse Ecclesiæ, & antiquæ consuetudini Ecclesiæ contrariam; ita prorsus Pet. Molin. aliique Calvinistæ morum de Papatu, ut vocant, doctrinam invehuntur. quid quæso ad hæc reponerem: multa sanè possem, sed abstinet, ut recriminatione tam bonam causam fœdam; illud unum, vel obiter indicabo, nimirum antiquam Ecclesiæ consuetudinem haberi ex usu, seu præsenti usu; ut enim eadem semper Ecclesia, ita eadem Ecclesiæ consuetudo, idemque ejus in doctrina morum & fidei; urgeri posset ista responsio, sed obiter indicata sufficiat.

36. Pithanoph. Sed jam ad secundam quæstionem deveniamus, quam proponit *n.* 121. utrùm scilicet duabus æquè probabilibus, liceat alterutram sequi & amplecti, & primo quidem loco, postquam retulit opinionem Patris Vasq. *1. 2. q. 19. a. 6. disp. 6. c. 3.* qui tenet, utramque partem ab eodem intellectu probabilem judicari non posse per principia intrinseca, Patr. Sanchez opinionem refert, qui docet, intellectum utrique parti, etiam ex principiis intrinsecis, simul assentiri posse; in quo vult, Patrem Vasquez à Patre Sanchez refutari, quod certè ita non speculit, Antime, ut tibi auctor sim, à suscepta provincia recedas; quid enim hoc ad sententiam Patris Vasquez, qui vult utramque partem probabilem censeri non posse ab eodem intellectu, ex principiis intrinsecis, quem ut refutaret P. Sanchez, satis erat, ut diceret, utramque partem probabilem censeri posse, cùm revera longè alia sit quæstio, utrùm idem intellectus utrique parti simul assentiri possit, quod à Patre Sanchez doceri Illustrissimus asserit *num.* 122. 136. & *alibi*. Contendo, meram impostruram esse; nempe Sanchez *lib. 1. cap. 9. n. 12.* (ita illum citat adversarius) id tantùm docet, nihil repugnare, duas opiniones contrarias, ab eodem intellectu probabiles judicari: nec enim video, inquit, cur ex ipsa rei natura nequeat intellectus utramque opinionem æquè probabilem judicare; neque, id est, duobus contradictoriis simul assentiri, cùm intellectus non affirmet, utramque partem esse certam, seu veram, sed utramque esse probabilem, id est, neutram ita certam esse, quin utraque probabiliter sustineri valeat; ita Sanchez *dicto loco*, & nihil aliud; cur ergo illi adeo luculenter imponitur, quasi dicat *dicto num.* 12. intellectum utrique parti simul contradictoriarum probabilium assentiri posse. Concludit autem *num.* 123. ex duabus æquè probabilibus oppositis, licitum non esse alterutram sequi, & multò minùs utramque simul; damus ultro, utramque simul; quia utrique simul assentiri non possumus, dixi utramque simul, nam modò hanc, modò illam teneri posse, ultro fatemur, nec adversarius inficias eat; demus enim, illam modò eligi, quæ tenet, licitum esse, quidni deinde illam eligam, quæ tenet, esse illicitum, & quam tutiorem adversarii reputant? Sed ad rem propiùs accedamus: primo igitur loco asserit, *num.* 125. illum, qui judicat duas opiniones oppositas æquè probabiles, non esse moraliter certum de illarum veritate, sed dubium; certus quidem est, de probabilitate, ac proinde de prudenti electione & honesto usu; non tamen de illarum veritate, ut fatemur ultro: quod autem sit dubius propriè loquendo, & anceps, & assensum omnem debeat sustinere, ita ut neutri assentiri queat, ut videtur innuere Illustrissimus, dare profectò non possumus; si quis enim judicat, esse probabilem, judicat etiam se prudenter assentiri posse.

34. Antim. In hoc præsertim falluntur adversarii, quòd putent, intellectum ab objecto determinari; ac proinde cùm sint æqualia utriusque partis motiva, & æquè hinc inde moveatur, & utrique simul assentiri nequeat, suspensum, ancipitem & dubium necessariò manere. Sed falluntur; nam citra objecti evidentiam, intellectus ab eo non rapitur, seu determinatur; propositis tamen rationabilibus, & sufficientibus utriusque partis motivis, voluntas intellectum ad hanc, vel illam partem determinare potest, quo semel admisso, ut reverà debet admitti, nulla ultra in hoc puncto difficultas restat. Suam tamen assertionem latè probat primò, quidem *à num.* 126. *ad num.* 138. quia fieri non potest, ut idem intellectus utrique parti probabilium simul assentiatur, ut latè probat, contra Vasquez, Azor, & Sanchez, sed immeritò, nunquam enim prædicti auctores dixerunt, intellectum utrique simul assentiri posse, sed tantùm utramque probabilem censeri, Vasquez quidem & Azor per principia in[illegible] unam, & alteram per extrinseca; Sanchez [illegible]o per intrinseca utramque. Damus igitur, fieri non posse, ut intellectus simul utrique assentiatur; sed, quid inde concludere possit, contra nostram sententiam non video; nec quomodo inde inferat, stante utraque æquè probabili, intellectum [illegible] esse moraliter cer-

tum de veritate utriusque ; consequens verum esse admittimus, sed profectò consequentiam negamus; imò dato, quòd simul utrique intellectus assentiri posset, inde non sequitur, certum esse de veritate utriusque vel alterutrius; nempe haud aliter utriq; simul assentiretur, quàm utrique seorsim assentitur, nimirum probabiliter; si verò probabiliter; igitur certus non est de veritate objecti; mihi demum gratulor, quòd Illustriss. *n.* 130. nobiscum agnoscat judicium illud, quo judicamus opinionem aliquam probabilem esse, non esse opinativum, sed evidens & certum, ac proinde semper à nobis hoc judiciũ distingui ab ipsa opinione, neque in hoc æquivocarunt Vasq. Azor, Sanchez, ut perperam imponit *n.* 135. nec unquam pro eodem acceperunt judiciũ de probabilitate certum, & judicium opinativum de veritate objecti, utì constat ex verbis Tho. Sanch. ex *d. n.* 12. excerptis. Candidum Philalethum, cujus doctrinam commendat *ibid.* Illustriss. nihil moror; nec enim profectò is est, qui cum aliis conferatur, *n.* verò 136. citat & exscribit prolixum locum nostri Castropal. *disp.* 2. de conscientia *punct.* 2. non 4. §. 2. *n.* 4. cujus tamen ne centesimam quidem partem legimus in citato auctore; nimirum, & Th. Sanch. æquivocasse, dum fecit transitum à probabili objecto, ad probabile judicium, &c. & quod manifestum sit, nondũ invenisse Sanch. quomodo utramque possit quis opinari & sequi in praxi. Hæc ille, inquit Illustriss. de Castropal. sermonem faciens, cùm tamen ne verbum quidem; hîc fidem illorum, qui doctiss. & illustriss. viro imponere non dubitarunt. Equidem ibi erravit ipse Castropal. dum existimavit, Patr. Sanch. quem doctissimum vocat, absolutè affirmasse *num.* 12. & 15. duos illos assensus probabiles simul esse posse, in eodem scil. intellectu; cùm tamen Sanch. *d. n.* 12. hæc tantùm habeat, *nihil repugnat, ut duas opiniones è diametro sibi contradicentes idem intellectus probabiles judicet, aut æquè, aut alteram probabiliorem.* & *n.* 15. dicit, licere cuique in foro conscientiæ operari, juxta opinionem aliorum verè probabilem, retenta etiam probabiliore propria, contra aliquos, tenentes, necesse esse, deponere propriam; *ne duo assensus contradictorii in eodem dentur*, hoc tamen fieri posse, nullo modo asserit; cùm enim judicet, utramque probabilem, etiam si probabilior magis placeat, non est certè mirum à voluntate intellectum determinari ad electionem illius, quam judicat probabilem, licet minùs & intellectum certò judicare illius usum honestum & licitum esse, sive retineat actualem assensum propriæ, sive illum suspendat, speculativum scilicet, quia reverà illum existere, necesse non est, quando intellectus ponit judicium practicum certum de honesto usu oppositæ, quod rectè infert ex alio certo speculativo, quod certò judicat, utramque opinionem verè probabilem esse; non fuit igitur Sanchez dictorum immemor, ut ait *ibidem* Castropalao, quando dixit *num.* 42. non posse Medicum consulere medicamentum adversus propriæ conscientiæ dictamen; posse tamen deposito illo dictamine; confudit Castropalao dictamen conscientiæ & propriam opinionem, nec distinxit judicium speculativum à practico, id est, illud ab ista; unde non erat, quod adeo facile Patrem Sanchez, quem alioquin doctissimum vocat, & *punct.* 1. *num.* 4. doctrinæ moralis lumen, diceret, immemorem, paulò ante à se dictorum; nimirum vix interjectis tribus aut quatuor paginis; sed hæc ad præsentem quæstionem nihil prorsus; & facilè omittere poterat Illustrissimus, qui certè judicium speculativum à practico malè distinxit, ut patet ex dictis; quia unum ab alio non tantùm fine differt, verùm etiam objecto, ut diximus; primum est ipsa opinio, versans circa veritatem objecti, v.g. quòd tale pactum non sit usurarium; alterum verò circa usum dictæ opinionis, qui licitus & honestus esse judicatur; fatetur denique *num.* 138. intellectum posse successivè modò huic parti, modò alteri oppositæ assentiri; nihil aliud dicimus, nec dicemus unquam; nullus tamen, etiam bardus unquam dixit, eumdem intellectum simul & semel utramque partem sequi posse in praxi; praxis enim opinionis nihil est aliud, nisi usus illius, id est, operatio, quam judico licitam & honestam; repugnat autem illam eamdem actionem poni simul & non poni; judico quidem usum utriusque licitum esse; id est, licere, tum ponere, tum non ponere prædictam operationem; in hoc enim æquivocarunt aliqui, ut Illustrissimi verbo utar, quòd putarint, eandem actionem judicari certò licitam & illicitam; quod certè fieri non potest, ut satis fusè in superioribus congressibus; sint enim duæ opiniones prima, pactum est usurarium, secunda, pactum non est usurarium, utraque verè probabilis, judicium practicum, quod est circa usum primæ est certum; non tamen per illud judico, pactum illud esse illicitum, sed tantùm licitum esse hujus opinionis usum; quisnam porro est usus illius opinionis? nihil certè aliud, nisi abstinere à tali pacto; at verò judicium practicum, quod est circa usum primæ, est etiam certum, & per illud judico, usum illius opinionis licitum esse, quisnam porro est usus illius opinionis? certè nihil aliud, nisi tale pactum inire: postquam demum dixisset Illustrissimus *dict. num.* intellectum posse successivè modò uni, modò alteri parti assentiri, cur amabò deinde dicit, stante æquali probabilitate oppositorum, intellectum necessariò manere in pendenti, suspensum & dubium? sed dum adhæret uni, manetne suspensus? nisi hæc sint repugnantia, nullibi certè repugnantia reperies.

35. Pithanoph. *A num.* 139. *ad* 142. Probat 2. eamdem assertionem, nimirum illum, qui judicat utramque oppositarum æquè probabilem, non esse certum de illarum veritate; quia, inquit, intellectus debet moveri & determinari ab objecto; cùm autem rationes utrimque sint æqualis ponderis, æquè movent; neutra igitur prævalet; ut videmus in statera habente utrimque pondera æqualia; alioquin fingeret intellectus, non opinaretur; quia opinando, verum, aut falsum dicimus; igitur intellectus suspensus manet; demus hoc, quid inde? igitur, inquies, intellectus non est certus de veritate; concedo consequens, sed nego consequentiam; nam etiam si uni parti intellectus adhæreat per assensum probabilem, ac proinde suspensus & anceps non maneat, non tamen propterea certus est de veritate illius: itaque falsa est consequentia; licèt verum sit consequens; antecedens etiam falsum est; quia quando intellectus assentitur uni parti ex motivis gravibus & rationabilibus, verè opinatur, non fingit; asserit, hoc verum esse, sed citra certitudinem; non est quidem ipsi liberum, opinari, si absint motiva; at si hæc adsint, eaque gravia & sufficientia ex voluntatis imperio, seu determinatione opinari potest, idque prudenter, ut constat ex terminis; si verò levia, temerè & imprudenter. In hoc adversarii nostri perperàm hallucinantur. Illam porrò similitudinem à statera petitam jam suprà discussimus.

36. Antim. Tertiæ probationis loco adducit *n.* 142. text. Arist. 1. *Topic.* c. 9. ubi dicit, dubitationem problema-

blematis inesse, utrùm sic se habeant, an non, eò quòd dextrorsùm sunt rationes suasibiles; ex quo concludit, semper dubium manere, quando sunt utrimque opiniones æquè probabiles. Eodem vitio hoc argumentum laborat; nam etiam si cum aliqua formidine, seu dubitatione latè sumpta, ut supra diximus, intellectum uni vel alteri oppositarum, vel modò uni, modò alteri successivè adhæreat, ac proinde suspensus de anceps non maneat; non tamen inde sequitur, de veritate intellectum certum esse. Quòd autem ait, esse impossibile, ut intellectus alteri partium adhæreat, quando rationes utrimque sunt pares, & hoc in prioribus duobus argumentis evidenter à se demonstratum fuisse; de hoc, ne verbum quidem in primo argumento, in quo tantùm ostendere conatus est, eundem intellectum utrique simul assentiri non posse, in secundo, hoc quidem asseruit; sed ne probabiliter quidem ostendit, multò minùs evidenter demonstravit; sed, inquit *num.* 143. propter æquilibrium rationum opinio est dubia; id est, incerta, ac proinde talis, cui certò intellectus assentiri non possit; concedo ultro; est dubia, id est, talis, cui non possit intellectus probabiliter assentiri, vel dissentire; quales sunt illæ omnes assertiones objectivæ, quæ nulla prorsus ratione, & nullo motivo, sive ad assensum, *sive* ad dissensum nituntur, v. g. hæc duæ, *astra sunt paria*, *astra sunt imparia*, quæ dici non possunt probabiles, nec etiam improbabiles, sed propriè dubiæ, quatenus ita fundant dubium negativum, ut neutri possit intellectus assentiri, nec voluntas assensum opinativum imperare valeat; quia deest omne motivum opinandi; unde necesse est, in hoc casu, ut intellectus anceps, & propriè dubius sistat; at verò si adsint æqualia utrimque rationum momenta, eaque gravia & rationabilia, licèt æqualiter moveant intellectum, id est, utraque pars æquè probabilis judicetur, hoc tamen non vetat, quin voluntas, pro libertate, qua pollet, possit ex aliis motivis sibi propriis determinare intellectum ad præbendum assensum huic, vel illi parti, opinativum dictat; nisi enim voluntas id exequi posset, nullus unquam esset assensus opinativus, immò nullus error in intellectu, nulla hæresis culpæ, aut vitio verteretur: vides, quò tandem isti libertatis humanæ hostes ac destructores: itaque dictus Aristotelis locus nihil aliud probat, nisi problema esse quæstionem utramque partem agitatam, ita ut neutra præponderatio inducat, ac proinde omnem dubitationem, seu formidinem excludat: nihil prorsùs ad hoc loco; fateor certè, intellectum manere suspensum, ante illud imperium voluntatis, quo ratione cujuslibet assensus opinativi, ad quem intellectus ab objecto non determinatur, sive is sit æquè, sive magis, sive minùs probabilis, quia nullum objectum obscurè propositum, intellectum rapit; & in hoc sensu, Sylvester, aliique dixerunt, hominem dubitare, quando habet rationes æqualiter ad utramque partem moventes; tunc enim ab objecto non magis ad unam, quàm ad aliam inclinatur; nunquam tamen negarunt, accedente voluntatis imperio, intellectus ad alteram determinari, quod etiam Illustrissimus ultro fatetur.

37. Pithanoph. *Num.* deinde 148. ducit 4. argumentum ex *cap. nervi, d.* 13. sed perperam omnino; ibi enim *cap.* agitur de conscientia perplexa, qua quis dubitat, se peccare, sive aliquid faciat, sive omittat. *num.* 4. item 5. ex *cap. fraternitatis de frigid. & malefic.* Sextum *ex cap. illud de præsumpt.* in quibus dubium, & probabile pro eodem accipiuntur; sicuti *cap. literas, de restit. spoliat.* in quo Papa materiam reputat dubiam, in qua videt opiniones Doctorum probabiles: sed hæc nihil ad rem, quia in his locis dubium accipitur latè, nimirum pro incerto. Item *cap. illud de cler. excommun. cap. per venerabilem, qui filii sint legit. cap. veniens de Presbyt. non baptizat. cap. inquisitioni de sentent. excom.* à se discutienda 2. 3. 4. & 5. fundamento, ex quibus 7. 8. & 9. ducit argumentum *à num.* 149. *ad num.* 150. ad quæ idem respondetur. Deinde in iis locis non agitur de actione morali, quam judicium practicum regulat in opinione verè probabili licèt, alioquin falsa esset opinio, sed de matrimonio, de baptismo, &c. licèt enim pro matrimonii validitate faciant rationes probabiles, & aliæ probabiles pro nullitate, si falsum est matrimonium, nullum judicium practicum facere potest, ut validum sit; idem de baptismo, & de materia, aut forma probabili aliorum Sacramentorum; unde in hujusmodi casibus, restante dubia, id est, incerta, opinio probabilis illi minimè suffragatur *num.* 150. profert 10. 11. & 12. argumenta, quòd scilicet sit dubitatio, quando utrimque rationes sunt æquè probabiles, inter quas remanet suspensus intellectus, cùm non habeat sufficientia motiva, & est ligatus; multò minùs habere potest certitudinem moralem sive de utraque, sive de altera; hæc jam suprà rejecta fuêre: fatemur ultrò, esse dubitationem latè sumptam in omni assensu opinativo, nimirum incertitudinem & formidinem; intellectum item manere suspensum, quamdiu à voluntate non determinatur ad unam partem, cùm pro utraque adsint motiva sufficientia; quia utraque est verè probabilis; si demum sit ligatus, à voluntate solvuntur ea vincula, quando ab ea determinatur; ubi enim solvi non possent, tunc esset dubium propriè sumptum, quod vulgò negativum vocant, cùm scilicet nulla utrimque ratio probabilis affulget: denique fatemur, neutram partem certam esse, sed tantùm probabilem, quod tamen non facit, quin judicium practicum sequatur de rectitudine operationis, ut jam toties diximus: *à num.* 153. *ad* 169. eandem centies repetit, quòd scilicet intellectus non possit utrique parti simul assentiri; quid tum? an propterea non potest alteri, determinatus scilicet à voluntate? quod in paritate motuum contrariorum quiescat suspensus; sed quid ni ab alio movente, seu determinante, nimirum à voluntate moveatur & determinetur: & Asinus Buridani ab Agazone agi stimulo non possit? & verò intellectus ab objecto obscurè proposito non rapitur, nec determinatur, sed à voluntate, modò adsit motivum sufficiens; tam enim determinat intellectum, quàm appetitum, verbi gratia, & quemadmodum istum inter duo objecta æquè appetibilia positum, ad unum potiùs, quàm ad aliud inclinat, ita & intellectum inter utramque partem æquè probabilem; in quo nulla prorsus difficultas esse mihi videtur; sicuti videbitur reliquis omnibus, rem istam capientibus. Quòd certitudo sit determinatio ad unum, sed firmiter absque formidine, quando intellectus rapitur ab objecto; hoc tamen non vetat, quin à voluntate intellectui ad alteram partem æquè probabilium determinetur; at citra certitudinem: nec valet ista consequentia, intellectus non est certus, igitur dubius & anceps, quia potest esse opinans; opinio verò dubium propriè sumptum excludit. Quòd æquè intellectus utramque partem veram judicet, & falsam; sed hoc falsum est, alioquin utrique simul assentiretur, &

dissentiret; sed utramque judicat æquè probabilem, ad unam tamen à voluntate determinari potest, & tunc ex motivis, quæ stant pro illa, eidem assentitur opinando, id est, cum formidine; id est, veram judicat, & oppositam falsam; sed cum formidine, ne hæc vera sit, & illa falsa, quæ sanè formido non est actus distinctus, sed modus talis assensus. Quòd denique una pars ab alia destruatur, seu confundatur, sicuti probationes certæ per oppositas similes conquassantur, cujus rei multa producit exempla; sed negamus consequentiam & paritatem; nempe in judiciis, ut sæpè dictum est, res non procedit ut in actione morali; si enim æquales sunt probationes utrimque, Judex suis regulis adstringitur, nec per suam sententiam efficere potest, ut reus sit immunis à culpa, vel insons, licèt ex ratione probabili sententia processerit; sicuti per judicium practicum certum intellectus dirigit & regulat operationem honestam, vel usum opinionis tantùm probabilis, itaque, ut jam dixi, stante opinione æquè probabili, stant etiam utrimque rationes æquè probabiles, sicuti lances æqualium ponderum in statera; non tamen propterea rationes unius destruunt rationes alterius; alioquin destruerentur invicem, nec manerent ampliùs opiniones æquè probabiles; igitur improbabiles; quod ridiculum esset; quemadmodum autem stante ponderum æquilibrio, manus alteram lancem inclinare potest, ita & voluntas intellectum in hanc, vel illam partem æquè probabilium; in hoc autem claudicat similitudo, quod altera lancium paulò gravior reddita, oppositam statim elevat, & tollitur æquilibrium, cùm tamen, licèt altera pars sit probabilior, non tamen propterea rapiat intellectum, nisi voluntatis imperium accesserit, quod æquè accedere posset parti minùs probabili. Concludit demum *num.* 17. verissimam esse primam assertionem, quòd scilicet, stante utraque æquè probabili, intellectus certus non sit, nimirum de illa veritate; quod fatemur ultrò; igitur dubius, inquit; dubio latè sumpto, concedo, id est incertus; dubio propriè sumpto, nego consequentiam.

38. Antim. Paulò longiùs excurristi, libens sustinui, donec ad secundam assertionem venires; unum tamen à te omissum fuisse, miratus sum, nimirum ab Illustrissimo illud Felini dictum laudari, *num.* 166. per contrarias scilicet interpretantium sententias totum pene jus conturbatum esse turbidum, incertum & dubium; unde mirum cuipiam fortè accidet, qui fieri possit, ut ex principiis conturbatis, turbidis, incertis & dubiis, ut ipsemet fatetur, universam Theologiam moralem restaurandam, seu reformandam susceperit; longè fortè meliùs, si tamen aliqua restauratione opus esset, ex principiis Theologicis & moralibus, quæ certè si nesciantur, uti revera, saltem ut plurimùm, nesciunt Canonistæ, vix dici potest, quàm multos, eosque crassissimos errores hæc ignorantia huc usque peperisse rit; quòd enim aliqui cum Mantica dixerint, Theologorum dicta in *fis*, quæ spectant ad moralem Philosophiam, attendenda non esse, eadem facilitate negatur, qua adstruitur, ille porrò Tridentini locus *ex session.* 18. ab Illustrissimo exscriptus, *num.* 169. ubi dicitur, *illud præcipuè cogitat*, nimirum sancta Synodus, *ut Catholicæ fidei doctrinam multorum inter se dissentientium opinionibus pluribus locis inquinatam & obscuratam in suam puritatem restituant*, &c. ad opiniones probabiles minimè pertinent; nulla enim opinio probabilis est, quæ Catholicæ fidei adversetur; in hoc autem adversarii semper hallucinantur, quòd opinionem verè probabilem ab improbabili nunquam distinguere voluerint; sed jam ad secundam Illustrissimi assertionem veniamus, quam ita lego, *num.* 171. *Qui dubius est in morali materia, in qua versatur salutis periculum, tenetur, ex præcepto sequi partem tutiorem, & hoc est apud sacros Canones sacrum quoddam axioma.* Vereor, uti par est, sacros Canones; ad eos tamen, quo ad hoc axioma, confugiendum esse non puto; cùm certissimum sit, & indubitatum apud omnes Theologos principium, dubium, an peccatum insit cuipiam operationi, si eam ponat, peccare; hoc enim est operari cum conscientia dubia, quod nunquam licet; at verò in hac controversia de hoc non agitur, quia nullus id docet; dicimus enim, & centies inculcavimus, judicium practicum certum esse, ac proinde conscientiam certam; in usu scilicet opinionis verè probabilis, sive magis, sive minùs, sive æquè, in materia morali, si autem conscientia certa est, dubia dici nequit; ergo non sumus in dubio, hæc igitur conclusio ad controversiam non pertinet, cùm in ea conveniamus; quod autem utraque parte tuta, tutiorem materialiter sequi teneamur ex præcepto, adversarii opinor dicturi non sunt; unde illud, *tutior tenenda est*, in hoc casu, stante scilicet utraque tuta, est tantùm consilii, non præcepti; & in hoc sensu, Suarez & alii, quo certè nihil verius dici potuit; quamquam super hoc ab Illustrissimo impugnantur. Equidem opinio probabilis certa non est, sed dubia, dubio latè sumpto, & si nullum aliud judicium accederet, aut si practicum certum non esset, fateor ultrò, stante illo dubio conscientiæ, seu, quod idem est, judicii practici, dubio, inquam, etiam latè sumpto, teneri nos ad tutiorem, seu potiùs ad partem oppositam tutam & certam; at non sumus in hoc casu, cùm judicium illud practicum certum esse debere statuamus.

39. Pithanoph. Delibemus quæso textus, quos in hanc rem Illustrissimus adducit, *cap. ad audientiam de homicid.* in quo cùm dubitaretur, an quidam ex occasione vulneris decessisset, statuitur, ut is Presbyter, qui vulnus inflixerat, non ministret in sacris Ordinibus, cùm *in dubiis semita tutior eligenda sit*, item *cap. significasti 2. eod. tit.* in quo dubium erat, ex cujus ictu percussus interiisset; Sacerdos qui percusserat à Sacerdotali officio cessare debet, cùm in hoc casu cessare, *sit tutius*, quàm temerè celebrare. Item *cap. petitio, eod. tit.* ubi mandatur, quatenus contorem conscientia remorderet, de cujuspiam interfectione in illo conflictu, ille ministerio altaris reverenter abstineret, cùm sit consultiùs, *in hujusmodi dubio*, abstinere, quàm temerè celebrare; item *cap. Iuvenis, de sponsal.* in quo cùm esset dubium de legitimo matrimonio, in his quæ dubia sunt, *quod certius est*, inquit Eugenius, tenere debemus; mandata scilicet divisione, *cap. si quis distinct. 7. de pœnit. vis à dubio liberari, vis quod incertum est, eadere, age pœnitentiam? dum sanus es*; hæc Augustinus contra differentes pœnitentiam. Item hæc *cap. si quis autem eod. dist. tene certum*, id est, age pœnitentiam, dum sanus es, *dimitte incertum*, id est, noli expectare ad ultimum. Hæc sunt illa capita juris, quibus adversarii nostri probare conantur, probabilitatum usum licitum non esse, quia scilicet dubius est atque incertus: sed quid hæc amabo ad præsentem controversiam, de quo enim dubio loquuntur hi textus? duo primi de homicidio dubio, non quidem utrùm peccatum sit, sed utrùm irregularem eum

cem fiat, qui dubitat an illius auctor sit: Respondet Sanchez, non illicitum esse, sed illum irregularem reddi; illa scilicet ratione ductus, quod semita tutior eligenda sit, & tutius sit, abstinere ministerio; & non decet, videri à populo ministrantem, de quo populus jure dubitat, an sit homicida; nempe illicitus publicè erant; nec obest in occultis etiam, hoc modum dubium irregularem censeri; hoc enim cuilibet irregularitati competit: idem de tertio textu dicendum est, in quo rationabilis erat dubitandi ratio. In 4. textu agitur de dubio matrimonio, duo ultimi non faciunt ad rem, sed hæc jam discussa sunt in primis congressibus: vellem, ut Illustrissimus adeò versatus in jure, vel unum textum nobis apposuisset, in quo usus opinionis verè ac certò probabilis prohiberetur, ut dubius scilicet atque incertus; quamvis enim opinio incerta sit & dubia, dubio latè sumpto, illius tamen usus certus & tutus est; unde quisquis illa utitur, certus est, tutus est; igitur tenet certum, dimittit incertum; unde stante utraque parte tuta & certa, illam regulam, quæ præscribit tutiorem materialiter: nam formaliter utraque æquè tutior non esse præcepti, nisi in casibus illis expressis cum sit satis eligere tutam; pro quo citat Navar. Sylvest. & alios; additautem, *num.* 8. non esse sermonem in textibus allatis de conscientia dubia, cum certissimum sit, existente tali dubio, illud eligendum esse, in quo nullum timetur peccatum; sed tantùm de dubio speculativo, seu facti, ut in dictis casibus, v.g. an Petrus obierit ex vulnere inflicto à Paulo, an verum matrimonium, seu vera copula interceserit inter Titium & Bertam, &c. seu juris, an tale pactum sit usurarium, &c. Ex quo rectè infert Suarez, quando in illis textibus dicitur una pars secura, & in altera esse aliquid periculi, non esse sermonem de periculo culpæ, ut rectè ibi demonstrat, sicuti enim hoc quæreretur, seu dubitaretur, cum nemo unquam dubitarit quin operari cum periculo culpæ sit malum, sed tantum de periculo specialis incentivi, ut dixi suprà, si fortè verus homicida celebret; itaque Suarez, Sanchez & alii, quos appellat *num.* 172. *ad num.* 181. dicunt, tantùm esse confusum præcepti, ut in dubio speculativo, seu facti, scilicet, citra casus in jure expressos, aliosque omnino similes, tutiorem partem sequamur; ii tamen omnes negant, quempiam cum dubia conscientia operari posse quod iis perperam Illustrissimus imponat. 182. multi autem ex iis illud fundamentum fingunt, quod melior sit conditio possidentis, idque per analogiam quandam, quia tamen nonnulli, ut similis temonuisse memini, fundamentum illud non admittunt extra materiam Justitiæ, quamquam eam aliis virtutibus rectè applicari possit, saltem, ut dixi, per analogiam quandam, ab illo abstinendum esse consilii, & aliud longè facilius & communius addubitii; quod scilicet effectus certus à causa tantùm certa esse possit, v.g. pœna certa à certa culpa, obligatio certa à jure certo; & verò in textibus adductis effectus à causa certa, id est irregularitas à jure non producitur.

40. ANTIM. Seligit deinde *à num.* 174. *ad n.* 181. aliquot periculosas quæstiones, quas facilè Sanchez, Suarez, Layman, aliique ex nostris decidunt, v.g. si dubius est, an inciderit in excommunicationem, non debet se gerere pro excommunicato, nec tenetur petere absolutionem; ita sentiunt Sanchez, *cap.* 10. *num.* 56. & Layman. *lib.* 1. *tract.* 1. (non 5. ut ait) *cap.* 1. §. 4. *num.* 38. idque præcisè ac per se, nimirum ex facto, vel jure dubio, ex quo nunquam certa, sed dubia dumtaxat excommunicatio sequi potest; utrùm verò excommunicatio dubia effectus illos certos producat, qui excommunicationi certæ vulgò tribuuntur, quis amabò dicat: item utrùm is qui de hac re dubius manet, post adhibitam diligentem operam & diligentiam debeat se gerere pro certò excommunicato; ne ipse quidem Illustrissimus ausit asserere, sed tantùm pro dubio, qualis reverà est; in hoc, nisi fallor, omnes conveniunt, an verò in hoc statu excommunicationis dubiæ, citra necessitatem celebrare possit, ubi scilicet copia Confessarii suppetit, negat P. Suarez, *disp.* 11. *sect.* 3. *num.* 9. nam sine causa exponit se periculo, inquit, & hoc usus Ecclesiæ confirmat, quæ absolutiones ad cautelam, ut vocant, sæpissimè impertitur; adderem duas rationes, quæ mihi satis efficaces videntur: 1. est, quia quisquis celebrat, certus esse debet moraliter status gratiæ & immunitatis à peccato mortali & excommunicatione, aut saltem valde probabiliter illud credere; sed qui dubius est de excommunicatione, neque certus est dicti status, nec illum probabiliter credit; igitur celebrare non potest sine prævia absolutione. 2. est, quia cum excommunicatio stare non possit sine culpa lethali, dato quod quis sit de excommunicatione dubius, est etiam dubius de lethali noxa; sed dubius de peccato tenetur petere absolutionem, ut præter unum aut alterum, nostri auctores tenent; Sanchez *à num.* 64. Suarez *tom.* 4. *in* 3. *part. disp.* 22. *sect.* 9. & innumeri ferè alii à Sanchez appellati *num.* 66. item qui dubius est an lex aliqua sit usu recepta *num.* 175. non tenetur legem servare, ut docet Azor *lib.* 2. *cap.* 19. *quæst.* 12. quid amabo in hac doctrina periculosum; loquimur enim de lege humana; quis in hoc casu legem dubiam non agnoscat? at lex dubia non obligat, lex enim ut per non usum abrogatur, ita potiori jure, nunquam usu recepta nulla censetur; item qui dubius est, an casus sit reservatus, potest ab eo absolvere, *num.* 176. citatque Suarem *de censur. disp.* 40. *sect.* 6 *num.* 4. qui tamen de casu reservato nihil habet *num.* 4. sed *num.* 5. ubi dicit, quod si aliquis casus sit reservatus, verbi gratia, homicidii voluntarii, & quis dubitet de homicidio, tale homicidium dubium casus reservatus non est; quare non dubitat, an habet casum reservatum, sed an homicidium dubium sit casus reservatus, id est comprehendatur in reservatione homicidii simpliciter. Item qui dubitat an peccatum mortale patrarit, non tenetur illud confiteri, *num.* 177. & citat in hanc rem Præpositum; potuit etiam citare Coninck; at cæteri omnes refragantur, ut jam dixi; cur igitur omnibus decisiones hujusmodi periculosas exprobrat. Item qui die Jovis dubitat an media nox transacta fuerit, potest comedere carnes, secùs verò die Sabbathi, *num.* 180. & citat Layman, & Sanchez, nec ridicula est diversitatis ratio, ut Illustrissimus dicit: nam reverà obligatio abstinendi à carnibus dies Jovis incerta est, quia incertum, an die Jovis expirarit, in quam præceptum non cadit; secùs verò die Sabbathi, in quam cum præceptum cadat, & dubitem an dies Dominica cœperit, certus sum de præcepto, incertus de exemptione; præcepto igitur standum, juxta regulam illam communem, ad quam omnino illa reducitur per analogiam, quæ est de possessione: sed frustra in his

diutiùs hæremus, quæ in secundo congressu breviter quidem, accuratè tamen discussimus; quod autem in his omne periculum absit, ex eo constat, quod inde conscientia dubia non restet, sed omninò certa, ut suprà non semel diximus; unde corruunt illa omnia, quæ *à num.* 182. *ad num.* 191. Illustrissimus tradit, ut probet, de præcepto esse, tutiorem sequi, quod ultrò fatemur, quando usus oppositæ partis tutus, aut certus non est; at si tutus est, si opinio est verè ac certò probabilis, nemo dicat, esse præcepti partem tutiorem sequi, quando altera opposita tuta est.

41. PITHANOPH. Illa omnia jura, quæ Illustrissimus adduxit, ab auctoribus jam probè discussa fuerant & enucleata; non supradicta modò, verùm etiam alia multa, ut c. *Illud de cler. excomm.* in quo Illustriss. magnam vim facit, nempe fama publica, dictæ excommunicationis interceſſerat, & hæc per famam illam plenè probata dici poterat, ut vult Abb. *in dict. cap. illud, num.* 4 aut saltem quasi certa ex tali fama, ut fatentur omnes; ac proinde constat Episcopum illum graviter deliquisse, quod nulla diligentia adhibita, ad vincendum dubium, celebrarit, ut jam diximus in superioribus congressibus. Quod autem parvuli, de quibus nescitur an baptizati fuerint, sint baptizandi; item alii de quibus etiam rationabiliter dubitatur, nimirum sub conditione, & Sacerdotes ab ignotis Episcopis ordinati iterum ordinandi secundum jura, ad præsentem controversiam non pertinet, cùm nulla sit opinio probabilis, quæ tum illos baptizandos tum istos ordinandos non esse adstruat. His autem peractis, *à num* 191. *ad num.* 212. impugnat acriter illam regulam, quod in pari causa, melior sit conditio possidentis, quam in foro judiciali dumtaxat & in materia justitiæ probat, non in foro conscientiæ, nec in materia aliarum virtutum; facilè esset, utrumque defendere cum Suarez, Sanchez, aliisque bene multis, sed quia, ni fallor, quo ad hoc faciliorem methodum sequuti sumus, ad quam etiam illa reducitur, hoc loco diutiùs hærendum esse, non putarem, *cap. illud. de cleric. excom.* jam suprà explicuimus, & ostendimus, non fuisse opinionem probabilem, quod non obstante fama publica, & nulla adhibita diligentia, ad dubium vincendum, Episcopus ille celebrare potuerit, *ad cap. Dominus, de secund. nupt. respond.* certum esse prius conjugium, incertam tamen primi conjugis mortem; ac proinde incertum secundum conjugium; debitum igitur fœmina petere non potuit: simili modo *cap. Inquisitioni, de sentent. excomm.* non est certum matrimonium, quia dubitatur probabiliter de impedimento dirimente, mulier igitur petere debitum non potest, ad *cap. significasti 2. de Homicid.* Resp. non agi de dubio culpæ, sed de dubio homicidii; quo dubio stante, satius duxit Pontifex, ut à ministerio altaris abstineret ob decentiam & finem Ecclesiæ; unde in casibus expressis certum est jus, cui reverà standum est; scio, Vasquem non admittere prædictam regulam, nisi in materia justitiæ & in foro fori, ac propterea illam à te ultrò omissam esse, ad fugiendas lites; sed non propterea concedimus, stante utraque parte tuta, nos teneri ad tutiorem. Judex, inquit, in dubio non debet judicare quemquam irregularem, secus tamen quilibet seipsum, sed quo jure? tutius est eligendum, inquit, stante utraque parte tuta, nego; causa incerta effectum certum habere non potest, ut sæpè diximus Admittimus autem illud generale principium, quod scilicet ubi vertitur periculum animæ, seu peccati, nunquam cum illo dubio, vel operari, vel aliquid omittere licitè possimus, id est, nunquam cum dubia, vel incerta conscientia, quam reverà is non habet, qui opinionem verè probabilem ad praxim reducit, quia certò judicat, omne peccatum abesse, citra ullam formidinem, seu dubitationem. Quod verò *num.* 202. prædictos textus, *cap. ad audientiam, & cap. significasti,* de homicidio ad forum dumtaxat conscientiæ restringit Illustrissimus, tolerari non potest, cum ad forum fori maximè pertineant, ut patet. Cæterùm, veremur opera nostra, coram Deo libenter culpas nostras agnoscimus, in cujus conspectu non justificabitur omnis vivens; sed absit, ut cum dubia conscientia, id est, absque certo judicio practico de rectitudine actionis, unquam operemur; ac proinde in foro interno tutam semper eligimus partem, sive hæc materialiter sit tutior, sive minus tuta, quare frustra omninò in rem hanc tam multa allegat, quæ ad nos non spectant, quasi cum Deo lis nobis esset, in qua Deus sit actor, Homo Reus; sed quis judex, inquit? hæc nunquam nobis in mentem venerunt, Deum ut auctorem, Patrem, benefactorem, Judicem veremur; nos in multis reos esse fatemur, & ad Dei misericordiam confugimus, freti præsertim infinitis Jesu Christi Servatoris nostri meritis; sed Deo & nobis inferremus injuriam, si lege dubia, voto dubio, jure dubio adstringi hominem diceremus æquè sanè veritati adversatur, qui asserit, ibi peccatum inesse, ubi non est, ac qui dicit, non inesse, ubi est; longè profectò satius, ut ab omni errore liberi simus, illa regula uti, qua statuimus, nihil unquam agendum, vel omittendum, nisi certò sciamus, & judicemus, peccatum non inesse; & quisquis operatur, dum probabiliter tantùm judicat, peccatum abesse, reverà peccat; hinc ut aliàs dicebas, ad bene agendum, certò sciri oportet, malum abesse; licèt ad malè agendum, sit satis judicare probabiliter adesse malum. Denique inde corruunt reliquæ Illustrissimi declamationes, ex eo quod censeamus, atque juremus, neminem posse proximo peccati periculo exponere se, vel agere cum dubia conscientia; non tamen propterea dicimus, legem dubiam, votum dubium, jura dubia obligare, quia titulus incertus certam obligationem non parit, ut toties diximus; neque hoc vertitur in perniciem animarum, ut ait; cum certò sciamus & judicemus, hujusmodi opiniones esse verè probabiles; ac proinde illarum usum certum, tutum, atque honestum, ex quo sanè nulla absurditas, nulla ineptia, nulla impietas sequitur, ut nobis sæpè Illustrissimus exprobrat; & ne omittam illud quod habet de voto dubio, *num.* 211. dicit, dubium votum obligare, ex Scriptura, *Redde Altissimo tua, vovete & reddite*, quia fortè vovisti, inquit, sed pariter fortè non vovi; si vovisti, imple quod vovisti; at si non vovi, cur me obligas ad solvendum quod non debeo? itaque causa incerta, nimirum votum dubium & incertum certum effectum, nimirum certam obligationem non producit; nec opinor, negabit, hanc opinionem esse verè probabilem, imò & probabiliorem; unde certò constat, illius usum certum ac tutum esse, pro qua stat multorum & doctissimorum auctorum manipulus, quorum aliquos appellavi in secundo congressu.

42. ANTIM. *A num.* 212. *ad num.* 218. impugnat communem illam sententiam, quod in vero dubio juris, post adhibitam scilicet diligentiam, non obligemur; & in hanc rem citat, *cap. illud, de cler. excomm.* ubi in dubio juris, inquit, an sententia excommunicationis lata à delegato, non præmissa monitione, &

ante

ante illuminationem liget, deciditur ligare; in hoc textu duæ sunt partes, 1. pertinet ad dubium facti, an scilicet in dictum Episcopum à Magdeburgen. fuisset excommunicationis sententia, quæ si lata fuisset excommunicationis sententia, quæ cum sit fama publica constaret, vel plenè probatur, vel moraliter certa censebatur; ac proindè tanquam notam regulam, nempe incerta causa certum effectum non producit; igitur nec incerta excepta, certam excommunicationem destruit, ut jam plenè statuimus in 2. congressu: cur ergò *dict. cap. Apud*, contra P. Sanchez Illustrissimus adducit? ut autem probet, in dubio juris, tutiorem partem universè tenendam esse, quod nos ultrò fatemur, quamlibetcumque altera pars non est tuta, adducit 4. textus, *num.* 215. primus est *in Clem. Exivi, §. item præterea, de verb. signif.* ubi cum dubitaretur, an Fratres Minores teneantur sub præcepto peccati mortalis, ad ea observanda, quæ in regula imperantur, Pontifex respondet in Concil. Viennens. securiorem partem tenendam esse. Sed facilè responderi potest, 1. depravati texrum, cum ne verbum quidem ibidem hàr de peccato mortali, nec enim omne præceptum sub mortali obligat. 2. Pontifex diserè dicit, *quòd licèt Fratres non ad omnium, quæ sub regula imperantur modi ponuntur in regula, sicut ad præceptorum observantiam teneantur, &c. expedit tamen ipsis, quòd ea teneantur, quæ* hìc inferiùs annotantur, nimirum *ex verbis*, vel *ratione materiæ, &c.* sed ex vi verbi æquè in omnibus oritur dubitatio; cur ergò in omnibus Pontifex eandem regulam de tutiore non sequitur? 3. dubium juris hoc loco potissimùm oritur ex dubio facti; est enim dubium facti, an Sanctissimus Patriarcha Franciscus habuerit animum obligandi suos sub mortali in iis casibus; unde cum dubium juris, an verba illa, quibus usus est, inducant præceptum sub mortali. Secundus textus *in cap. veniens, de Presbytero non baptizato*, an dicatur ordinatus ante Baptismum, &c. sed facilè patet, non esse opinionem probabilem, quod ordinatus ante Baptismum, iterum ordinandus non sit; rationesautem dubitandi Innocentius III. ex se non habet, quia ut rectè in notis ad marginem *in Cod.* Bulariis legitur: *cumque super ordinibus* CORAM *venisset aliquandò disputatum*; unde manifestum est, ab Innocentio de re tam certa non fuisse dubitatum, aut dubitatum, cum sit extra omnem controversiam, Ordines ante Baptismum collatos & cassos fuisse. Deinde in textu nulla fit mentio characteris, idque haud abs re, quia non censent, non imprimi characterem in collatione Minorum Ordinum, quod etiam aliqui ad Subdiaconatum, imò & Diaconatum extendunt; cur ergò Illustrissimus in hoc textum mutavit? Tertius textus est, *in cap. cum desideres, de sentent. excom.* in quo statuit Pontifex cum eo communicandum non esse, quem fama vulgarat, Clericum percussisse; sed facilè respondeo, cum Sanch. *num.* 5. non decidi à Pontifice hoc loco, quempiam in casu excommunicatum reputandum esse, sed solum excommunicationis notitiam ex fama satis esse, in quis vitandus sit; quia scilicet attento jure tunc, fama satis erat ad probandam excommunicationem, quo ad hunc effectum, ut tradit Abb. *num.* 6. quartus est, *in cap. fin.* 14. *distinct.* sed nullo modo ex hoc textu Illustrissimus probat, imò potiùs contrarium, accipe illius verba ex Epist. S. Leonis ad Rusticum: *Sicut quædam sunt, quæ nulla possunt ratione convelli, ita multa sunt, quæ aut pro necessitate temporum, aut pro consideratione ætatum, oportet temperari; illa consideratio semper servata, ut iniis, quæ vel dubia fuerint, aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis, nec decretis Sanctorum Patrum inveniatur adversum.* Cum ergò opinionis verè probabilis usus, nec his, nec illis adversetur, alioquin reverà probabilis non esset, ex hoc loco nostra sententia mirificè confirmatur; quod jam olim præstitit Cornejo, ut observat Dechamps, *in quæst. facti, cap* 3. quod spectat ad gloss. fin. *in cap. consulti, de regul.* disertè ibi agitur de dubio & præsumpto excommunicato, in quo nulla restat difficultas, sed jam suprà discussa est: item illud S. Thomæ, *an liceat habere plures Præbendas*, non semel enucleatum; si enim *ex contrariis*, super hac re, *opinionibus in nullam dubitationem adducitur*, non peccat, sed quisquis certò judicat, non inesse peccatum, in usu talis opinionis, in nullam dubitationem adducitur; illeigitur Doctoris Ang. locus nobis potiùs quàm adversariis favet, & nihil aliud ex eo concluditur, nisi conscientiam certam esse debere: in eo demum Scoti loco, quem *à num.* 215. *ad* 218. ostentat, de materia & forma Sacramentorum agitur; certum autem esse, dicimus, non dubium, illicitum esse, uti materia dubia, vel minùs probabili, si certa, aut probabilior suppetat; quod autem Illustrissimus addit, illa verba Scoti *& universaliter in omnibus dubiis*, esse ponderanda, ad dubium juris extendi, & non restringi ad materiam & formam, &c. disertis Scoti verbis repugnat; *& universaliter*, inquit, *in omnibus dubiis, quantum ad materiam & formam, nimirum Sacramenti in 4. dist. 3. quæst.* 2. cur ergò Illustrissimus Scoto assingit repugnantia? nimirum ad materiam & formam Sacramenti hæc, quæ dicit, adstringi, & non adstringi: fateor quidem, non restringi tantùm ad materiam & formam baptismi, eadem quippe ratio etiam militat pro aliis Sacramentis, & hoc solùm modò voluit Tartaretus; sed quod ad quamlibet opinionem æquè, aut minùs probabilem extendatur, nullo modo probavit, & numquam probabit Illustrissimus.

43. PITHANOP. Redit *num.* 218. & 219. ad cantilenam sæpenumerò recantatatam de dubio speculativo & practico; sed unum cum alio ita confundit, ut rem à se non intelligi, vel ostendat, vel dissimulet, & Patri Suarez perperam imponit, quod doceat, *d. disp.* 40. *sect.* 6. *num.* 8. licitum esse, aliud sentire, aliud opinari: sed P. Suarez loco citato, ut jam ostensum est, docet tantùm, dubium illud, de quo agitur in juribus ibi appellatis, esse tantùm speculativum, id est, non culpæ, sed homicidii: & verò Suarez & Sanchez disertè docent, ut non semel diximus, nunquam eximi culpæ conscientiam dubiam, si quis cum ea operetur; unde, licèt esse queat dubium speculativum, dubium, inquam, latè sumptum, id est, opinio probabilis, semper tamen interveniat oportet judicium practicum certum, omnem dubitationem excludens, de honesto, & licito usu ejusdem opinionis: unum porrò judicium ab alio discrepat non tantùm formaliter, sed etiam materialiter, id est, non tantùm ratione objecti formalis, verùm etiam ratione objecti materialis, immò & ratione modi; tendendi, quod certè auctores nostri satis insinuarunt; quamvis omnes non eodem modo; sed de his jam suprà plusquam satis.

ANTIM. Repetitiones, ut utè scis, summoperè odi;

odi; sed cum Adversarii eadem semper obtrudant, eadem etiam retrudere sæpè cogimur; ut videre est *à num.* 220. *ad num.* 225. cum enim Suarez citatus prædictam regulam de tutiore restrinxerit ad casus tantùm expressos in jure, alioscque omninò & in omnibus similes, Illustrissimus reponit, Canones præcipere, ut dicta regula eligatur in omni materia, ubi vertitur salutis periculum; & in hanc rem denuo citat eosdem ferè textus; sed ut jam dixi, nemo negat, ubi agitur de salutis periculo, tutiorem partem tenendam esse, quia scilicet opposita tuta non est; uti reverà tutum non est, dubium de Baptismo non rebaptizare; per dubiam exceptionem, vel exemptionem, certam excommunicationem tolli; Presbyterum non baptizatum iterum non ordinari; subsistere secundum matrimonium, cum impedimento certo publicæ honestatis, differre pœnitentiam & reconciliationem ad extremam usque agoniam; idem dico de omnibus aliis casibus, in quibus certum jus, certa lex, certa obligatio intercedit, à qua dubia interpretatio vel exemptio, vel solutio nunquam eximit; ac proinde cum una pars certa & tuta non sit, quid mirum, si oppositam tutam, seu tutiorem adversativè, ut vocant, non comparativè sequi teneamur? ita respondeo ad illud decretum S. Congregationis Concilii de promoto ad Ordinem Subdiaconatus, de quo dubitatum est, an furiosus esset, nimirum certam esse ordinationem, incertam verò exceptionem, ac perinde per istam, illam non tolli. Reprobat etiam, *num.* 221. interpretationem illorum text. *cap. ad audientiam*, *cap. significasti*, quod scilicet in iis agatur de dubio homicidio, non verò peccati, eo quod Pontifex judicarit, tutiùs esse abstinere, quia scilicet abstinendo nullum malum sequebatur, at verò abstinendo, illud, quod fortè Homicida celebraret; cujus rei vel sola dubitatio, populo scandalo esse poterat, ob summam indecentiam; vult autem Illustrissimus in ea ratione dictos Canones minimè fundari, sed in illa universali, quod ubi vertitur salutis periculum & animæ securitas, pars tutior eligenda est. Fatemur ultrò in dubiis, in quibus agitur de salute animæ & materia peccati, tutiorem, seu potius tutam partem eligendam esse; & quotiescumque judicium practicum certum non est, & omnis dubitationis, seu formidinis expers ut accidit, in dubiis, circa materiam, formam, validitatem Sacramentorum, &c. item circa medicamenta, partium jura, bellum justum aliaque hujusmodi, de quibus opiniones verè ac certò probabiles non sunt: item circa excommunicationem dubiam, eo modo quem suprà satis facilè exposuimus; in his inquam dictam regulam ultrò admittimus, sed quod *in dd. cap. ad audientiam*, & *cap significasti*, 2. salutis periculi animæ, & peccati mentio fiat, ut Illustrissimus statuit, negandum est; licèt enim Pontifex dicat, magnum periculum timeri, si Presbyter ille celebraret, intelligi debet de periculo scandali, & indecentiæ, si fortè Homicidam Populus celebrantem spectaret; falsum est igitur quod dicit Illustrissimus, *num.* 224. rationem illam de tutiori parte eligenda, ad evitandum periculum peccati, expressam esse in Canone, nimirum, *cap. ad audientiam*, & *cap significasti*, legere scimus, Dei gratia, in dicto Canone ea non legimus, quæ in eo Illustrissimus expressa esse constantissimè asserit.

44. Pithanoph. *A num.* 225. *ad num.* 229. refellere conatur tritum illud, efficax licèt, argumentum; quod nimirum opinioni probabiliori formido etiam inest, neque illam sequi liceret, quotiescumque opposita tutior est; vim hujus argumenti Baro senserat, unde hoc concedere non dubitavit; sed Illustrissimus aliam responsionem opponit, nempe probabiliorem certam esse moraliter; quod cum alibi jam explosum fuerit, frustra iterum ac tertiò diluere tur, Sylvester & Navarrus, quos pro sua sententia citat à nostris partibus stare, jam non semel ostensum est, & tutiorem tantùm eligendam esse dicunt, quando vel jura sunt expressa, vel *ex electione alterum imminet periculum peccati mortalis*; sic enim disertis verbis Sylvester, *v. Dubium, quæst.* 2 *num.* 2. Quæstionem porrò illam, quam exempli loco adducit *num.* 226. an scilicet circumstantiæ notabiliter aggravantes necessariò in confessione exprimendæ sint, ultrò admitto, damusque illam, quæ negat, esse probabiliorem; nullus tamen negare ausit, oppositam esse probabilem; quis enim dicat improbabilem cum & gravissima rationum momenta, & doctissimi auctores pro illa militent; igitur cum probabilis sit, altera probabilior quidem, non tamen certa est; quia certa opponitur improbabili, ut sæpè dictum est: idem de alia probabiliore dicendum est, quam etiam exempli loco adducit, *num.* 227. quod scilicet is, qui peccati mortalis sibi conscius est, non tenetur statim confiteri: manet igitur indissolubile argumentum, nec est quod timeat Illustrissimus, ne fortè certa non sit opinio probabilior, maneat conscientia opinionis oppositæ, quia is, qui sequitur opinionem probabilem, sive aquè, sive minùs, sive magis, habet conscientiam certam, id est, judicium practicum certum de honesto illius usu, unde habere non potest conscientiam de opposito ut patet; fallitur ergo Illustrissimus, qui conscientiam tantùm probabilem à nobis adstrui, sibi perperam persuadit; quod verò pertinet ad locum D. Thom. *quodlib.* 8. *art.* 13. nobis haud dubiè favet, qui omnem omninò dubitationem à conscientia excludimus; nec aliter exponi potest S. Doctor nisi vis maxima ejus verbis inferatur; de quo satis accuratè actum est in superioribus congressibus.

45. Antim. Ad tertiam tandem conclusionem descendit Illustrissimus, nimirum quando sunt opiniones utrimque probabiles, nec apparet quænam sit probabilior, aut tutior, non est liberum, alteram eligere, sed servandæ sunt regulæ à jure in dubiis præscriptæ, v.g. in dubio, pro validitate actus judicandum, præferendum quod fieri solet, id est, juxta probatam consuetudinem, meliorem esse condicionem possidentis; pro reo potiùs judicandum, quàm pro actore, nisi sit causa favorabilis, puta matrimonii, libertatis, & dotis; præferendum, quod bengnius est, quod verisimilius, quod plerumque fieri solet: sed inquit, hujusmodi regulæ funditus everterentur, si alterutram partem ad libitum sequi liceret: cuncta hæc ad forum judiciale pertinent, in quo, Judex per leges, secundùm dictas regulas judicare jubetur, ut perspicuum est, nec Illustrissimus inficias ibit. Et verò fatemur ultrò, bonum Judicem nihil ex arbitrio suo facere, sed juxta leges & jura pronunciare; imò si res prorsus ambigua sit, abstinendum illi esse à judicio, & partes ad concordiam & transactionem reducendas; unde perperam nostri Theologis exprobrat, *num.* 237. quasi doceant, Judicem pro arbitrio judicare posse secundùm quamlibet opinionem, etiam minùs probabilem; cum tamen omnes ferè nostri refragentur ut Sanch. *cap.* 9. *num.* 47. ubi citat Sot. Valent. Bannez, Manuel. Ledesm. Vasq. Azor. item Lugo, *disp.* 37. *sect.* 10. ubi citat præter allegatos, Laym. Villalob. Malder.

Filliu-

Filliucium, Becan. Tanner. Castro-Palao, *de conscient. disp. punct. 10. num. 2.* ubi citat Suar. Coninck, &c. immò ego, stantibus juribus & probationibus æquabilibus, auctor est Judici, ut rem dividat, uti faciendum docuerunt Suarez, Sayrus, Coninck, & alii, quos approbat Castro-Palao, alios addensare possem, sed frustra; videat igitur Illustrissimus, an Theologi docerat, Judicem pro arbitrio judicare posse secundum quamcumque opinionem probabilem.

46. Pithanoph. *Num.* 241. adducit text. *in cap. monitioni, de sent. excommunic.* ex quo firmari contendit Illustrissimus suam doctrinam, sed parum opportune, meo judicio; si enim alter conjugum certus sit intercedere impedimentum, nec petere debet, nec reddere; si verò probabiliter tantùm credit, potest quidem reddere, non tamen petere, ait Innocentius III. ne vel contra conjugii legem, vel contra judicium conscientiæ agat; si demum credulitate duntaxat levi ducitur, reddere simul & petere potest: ex hoc textu, non modò sententia nostra non impugnatur, sed mirabiliter confirmatur; nam si alter conjugum certus est impedimenti, improbabile est, validum esse matrimonium, ac proinde nec petere, nec reddere potest, quia certa esset fornicatio; si est tantùm levis credulitas de impedimento, quæ minimè sufficit ad veram probabilitatem, improbabile est intercedere impedimentum, certum igitur verum esse matrimonium; petere igitur & reddere potest, ideoque probabile est intercedere impedimentum, ac proinde probabile tantùm validum esse matrimonium, est etiam probabile sive reddat, sive petat, actum esse fornicarium, probabile item non esse fornicarium, igitur tum reddendo, tum petendo habet conscientiam dubiam; practicè igitur, ut ajunt, dubitat, reddendo igitur peccat, nec dicas ex duobus malis, minus eligi; minus enim malum est, reddere debitum, juxta conjugii legem, licèt contra judicium conscientiæ, quàm non reddere, quia hoc auctor, quin revera malum sit, quamvis minus; propterea igitur est conscientia perplexa, sed illud tantum errore, alioquin necessitate peccandi tenemur: ab errore autem liberari non potest, juxta sententiam Adversariorum, in qua judicium conscientiæ non perierit cum formidine conjunctum, stante opinione probabili; at verò juxta nostrum, cum sit verè probabile non intercedere impedimentum, sed esse validum matrimonium, certum judicium practicum dicere potest de honesto usu dictæ opinionis probabilis; unde non redditur cum formidine, nec agitur contra judicium conscientiæ, reddendo. Sed hæc omnia probat, cum pariter æquè concludi possit licitum esse, petere in eo casu, cum certò judicium dictæ opinionis probabilis, quæ scilicet matrimonium validum adstruit, honestum & licitum sit.

47. Antim. Nisi lege cautum esset, ne in eo casu petat, dicere profectò non dubitarem, in hoc casu, eum petere licitum esse, modò contra judicium conscientiæ id non fiat, id est, modò judicium practicum certum præcedat de honesto usu dictæ opinionis; sed quia jura vetant, ne petat, probabile tantùm est, quod petere licitè possit; non deest autem ratio, propter quam Ecclesia in hoc casu id prohibuit, aliud permisit, quia cum usus dictæ opinionis probabilis de validitate matrimonii duplex sit, nempe petendo & reddendo; & cum, petere reddendi supponat; reddere verò obligationem petendi jus certum petendi non est, quod fundatum in matrimonio certo; quemadmodum igitur Judex actoris petitionem rejicit, nisi jus certum habeat; ita & Pontifex illum actu petendi excludit, qui jus certum petendi non habuit; at verò quia conjugum alter nescius impedimenti jus certum, præsumptum scilicet, habet; jus certum unius certam alterius obligationem supponit; reddere igitur debet, quia certa obligatione tenetur.

48. Pithanoph. Igitur non jam est opinio probabilis, quod reddere debeat, cum enim certa sit obligatio, certum est, quod reddere tenetur; ergò non tantùm probabile.

49. Antim. Ita est, sed cum Judex ex jure certo præsumpto unius partis, alteri certam obligationem imponere valeat, non mirum est igitur, si Pontifex, qui sacrorum est supremus Judex, reddendi certam obligationem imposuerit, conscio impedimenti, cui tamen petendi potestatem non facit; fundatus scilicet, tum in certo jure præsumpto alterius, tum in jure tantùm probabili & incerto istius. At verò præscindendo ab Ecclesiæ lege; cum alter conjugum, conscius scilicet impedimenti, certò judicare possit, usum illius opinionis probabilis de validitate matrimonii honestum & licitum esse, haud dubiè & reddere, & petere jure valeret, non tamen reddere teneretur, cum jus petendi alterius non certum, sed probabile tantùm esse censeret; nec enim sive petendo, sive reddendo, contra judicium conscientiæ ageret: idem prorsus de *c. Dominus, de secundis nuptiis*, dicendum est.

50. Pithanoph. Redit Illustrissimus *num.* 242. *ad cap. illud, de cleric. excomm.* quod jam toties citavit, & *num.* 243. vult ex eo probari, credulitatem, seu opinionem probabilem non eximere peccato mortali eum, qui tutiorem partem non eligit. Ad *dictum c. illud*, non semel responsum est, non esse opinionem probabilem, quod talis exceptio eximere potuerit illum hominem ab incurrenda excommunicatione; & malè putat Illustrissimus, quamlibet credulitatem esse opinionem probabilem; unde non miror, sententiam nostram abominabilem ipsi videri, qualis revera esset, si de qualibet, quantumvis levi & temeraria credulitate id à nobis diceretur, quod de opinione verè ac certò probabili adstruimus.

51. Antim. Non satis erat, textus auctorum & SS. Canonum ab Illustrissimo mutari, imminui, amplificari, nisi etiam textum sacrum mutilaret; cujus rei luculentam fidem facit, *num.* 244. ubi refert in hunc modum locum Deuter. *cap.* 17. *v.* 8. *Si difficile & ambiguum apud te judicium esse perspexeris, & judicum intra portas tuas videris verba variari, venies ad Sacerdotes, & ad judicem, qui fuerit illo tempore, &c. & facies quæcumque dixerint, sequerisque eorum sententiam*: quàm multa hîc vitia, vix crederem, nisi meis oculis fides habenda esset: 1. enim post verbum *perspexeris*, hæc subduxit, *inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram*: 2. post verbum *variari*, hæc etiam subduxit: *Surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus.* 3. post verbum *venias*, omisit conjunxionem copulativam, *que*: 4. post vocem Sacerdotes, omisit has duas, *Levitici generis.* 5. post verbum *dixerint*, suppressit hanc clausulam, *qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te, juxta legem ejus.* 6. vocem *quæcumque*, posuit, pro *quodcumque*; 7. denique versum 8. composuit ex 8. 9. 10. 11. sed cur hæc? ut traduceret ad opinionum moralium veritatem, de qua tamen hoc loco non agitur, sed de causis legalibus, tum sacris, tum judicialibus, in ordine ad judices, in singulis civitatibus,

tatibus, juxta legem, constitutos, ut constat ex iis, quæ data opera suppressa fuere; ita prorsus Cornelius à Lapide in hunc locum & alii; nec Doctor Angelicus hoc loco utitur contra nostram sententiam, sed potiùs contra sententiam Adversariorum, nimirum ante definitionem & sententiam judicum, non statim in severiorem partem eundam esse, sed in *mitiorem*; tu legesis; unde vides, quàm bene probet Illustrissimus suam sententiam repetit etiam *num.* 245 *cap. veniens* de presbytero non baptizato; sed nemo unquam dixit, opinionem verè probabilem, ordinatum ante baptismum denuò ordinandum non esse; præsertim post decretalem illam Innocentii III. unde viderit Illustrissimus qui constanter asserit, verè probabilem esse; quod certè miror, ab eo dici, uti & sustineri, Sacramentum matrimonii à non baptizatis iniri; quod Florentino penitus repugnat, à quo baptismus janua Sacramentorum appellatur: Quod autem dicit de Eucharistia, non baptizandis porrigenda, parum Theologicum est; sed jam suprà cautè observatum est, dubitationes, seu rationes illas *in dict. c. veniens*, circa hoc expositas, non esse Pontificis, sed eorum, qui de illo casu coram Ferrariensi disputarant, unde juxta notas margini prudenter appositas, illud *coram vobis* deest in textu: non est igitur opinio verè ac certò probabilis, non baptizatum ordinari posse; sed hoc Canonistæ, seu potius decretistæ condonandum, nempe hujusmodi auctoribus id satis solēne est, ut non rarò hallucinentur in Theologicis, si fortè aliquando suam falcem mittunt in Theologorum messem.

52. Pithanoph. Memini, multa in hoc genere à te olim observata fuisse, & ex iis nonnulla mihi communicata; illud Abb. lepidissimum mihi visum est, *in cap. significasti, de elect. num.* 4. ubi satis multa contra auctoritatem Romani Pontificis cum dixisset, quorum causa, tum ab Illustrissimo nostro, cum à Sylvestro, *v. opinio, num.* 2. jure correptus est, quia *in dict. cap. veniens*, fit mentio Apocrisiarii; hi erant nuntii, vel legati Romani Pontificis ad Imperatores, seu populos Orientis; dicitur, inquit, Apocrisiarius ab *apos*, quod est nuntius, & *Chrysis*, quod est aurum, quasi nuntii deaurati; dicunt tamen, quod nuntii Papæ non sunt tales, sed plumbati; sed dic, quia nihilominus dici possunt deaurati, quia dant plumbum & reportant aurum: ridiculam certè Etymologiam, & tanto indignam auctore; ab apos, inquit, quid est illud apos? maudierat fortè aliquid de voce Græca ἀποστέλλω, id est, mitto, & cum totam adhibere ad intentum non posset, mediam adhibuit; in alia voce Chrysis geminum vitium est: nam Apocrisiarius non scribitur per χ, sed per κ, nec per υ, sed per ι. Sed ut plumbeum illud scomma Romanæ Curiæ impingeret, etiam contra Grammaticam peccare non recusavit, id est, minùs peccare, ut gravius peccaret; sed quæso te pergamus.

53. Antim. Hæc quidem per jocum aliquando, nonnulla memini adnotasse in Euphyandro meo; cæterùm magnos illos SS. Canonum interpretes magnificiendos semper esse putavi; nec etiam desunt nostros inter Theologos, quibus nonnulla inepta & absurda exciderint; crede mihi, quodlibet hominum genus, suis vitiis non caret, sed pergamus, ut vis. *Num.* 246. ultimò & efficaciter, inquit, suam sententiam probat, quia qui judicat probabiliter, aliquid esse licitum, cum habet scrupulum de opposito, agit contra dictamen conscientiæ, & peccat nisi deponat scrupulum & conscientiam erroneam; ergo multò magis peccat, si de oppositio non solùm habeat scrupulum, sed etiam opinionem æquè probabilem: ita Illustrissimus ad verbum; vix ausim dubitare, quin hæc sint ascititia, nec enim mihi facilè persuaserim, hæc Illustrissimo etiam per incogitantiam excidisse, cum reverà sint Hominis, qui vel somniet, vel non capiat terminos, vel ratiocinari non sciat; sed ut hoc, non apud doctos utcumque, illi enim primo intuitu perspiciunt, sed apud rudiores & Tyrones constet, quomodo fieri potest ut is peccet, qui judicat probabiliter aliquid esse licitum; qua enim lege hoc vetitum est? fateor ultrò, non posse turò operari, nisi certò judicet, licitam esse operationem, sed Illustrissimus non loquitur de operatione, sed de judicio probabili, quod nemo unquam dixit, peccatum esse; aliud enim est judicare probabiliter aliquid esse licitum, aliud illud ipsum agere: deinde judicium probabile non est tantùm conjunctum cum scrupulo, sed cum formidine de opposito, quod ipsemet Illustrissimus paucis post versibus ultrò fatetur: *plus est*, inquit, *habere opinionem, probabilem scilicet, quàm scrupulum*; denique non est, quod deponat conscientiam erroneam, tum quia hîc non agitur de conscientia, sed tantùm de judicio speculativo probabili, tum quia judicium probabile error dici nequit; accedit, quod hæc nihil prorsus ad usum opinionis probabilis, quem nunquam adhiberi posse, dicimus, absque judicio practico certo, quod proxima est operationis humanæ regula; unde corruunt omnes Adversariorum machinæ, quia reverà præmisso dicto judicio practico, sine ulla formidine & dubitatione, imò sine ullo scrupulo & temeraria credulitate operamur. Citat deinde in hanc rem, *num.* 249. *cap. per tuas*, 1. *de simon.* in quo bis errat: primò quidem, quia citat, *cap. per tuas* 2. cum tamen sit, *cap. per tuas* 1. Secundò, quia dicit, ibi agi de Monacho ordinato ab Episcopo, quem credidit simoniacum, ac proinde formidabat, ab eodem ad superiores Ordines promoveri; quod tamen falsum est: nam ille Monachus, ut diserte legitur in textu, à Diœcesano Episcopo fuit in Subdiaconum ordinatus, sed postmodùm dicit, ex relatione quorumdam, quod Episcopus multoties commiserat vitium simoniæ; propterea idem Monachus in susceptio formidat ordine ministrare, nolens ab eodem Episcopo ad superiores Ordines promoveri; ita textus: Respondet Pontifex, ut in susceptio Ordine securè ministret; rectè quidem, quia eo tempore, quo fuit ordinatus, non credidit Episcopum ordinantem simoniacum esse, ut Illustrissimus innuere videtur, sed *postmodùm* tantùm; non posse tamen durante hujusmodi scrupulo seu credulitate, superiores Ordines ab eodem susicipere, nisi credulitatem illam temerè admissam deponat; sed hæc nihil ad nos, qui nunquam diximus, contra conscientiam, quempiam licitè operari posse; at requiri semper judicium practicum, quod omnem prorsus dubitationem explodit

54. Pithanop. Regerit denuò, *num.* 251. textum Aristotelis dicentis, non esse nobis liberum opinari, quem suprà jam discussimus, uti & Doctoris Angelici locum, *ex quodlib. 8. art.* 13. toties ventilatum, ex quo illud unum dumtaxat probatur, conscientiæ judicium certum esse debere, & omnis formidinis expers; quod autem ibi loquatur S. Thomas de conscientia, certo certius est; cum enim de illo casu agat, qui in contrarietate opinionum versatur; fieri non potest esse contrarietatem opinionum, nisi interveniat judicium speculativum probabile; igitur cum aliqua formidine conjunctum. Imponit autem

Illustriss-

Illustrissimus Sancto Aquinati, quasi eo loco dixerit, vtramque partem æquè probabili, non posse intellectum eligere alterutram; quod falsissimum esse, tum ostensum est; modo enim ex contrariis opinionibus nullam dubitationem adducatur, uti reverà non adducitur, ubi semel elicit judicium practicum certum, non committit se discrimini, ac proinde non peccat. Unde in usu opinionis verè ac certò probabilis, non manet æquilibris conscientia, ut nobis asserit Illustrissimus; nam etiam sentimus, illicitum esse operari cum dubia, vel incerta conscientia; sed judicium practicum certum à speculativo probabili Illustrissimus distinguere noluit: Sylvestrum etiam deinde adducit & illius textum ita confundit atque depravat, ut quasi quoddam musivum opus esse videatur, quædam enim postponit, quæ anteponenda erant, quædam intersecat, & dividit quæ conjunctim accipienda sunt, & vicissim; sed Doctrinam Sylvestri jam supra enucleavimus, & luculenter ostendimus, nostræ illam favere sententiæ. Toletus etiam, quem citat *lib.* 7. *cap.* 20. nobis non refragatur; libenter enim cum eo dicimus, nullum in dubiis peccandi periculo se licitè exponere; & in legibus humanis pœnalibus, tutiorem, seu tutam partem esse tenendam, supposita enim gravi materia & gravi culpa, *in* legislatore intentio graviter obligandi esse videtur, ut ibidem Toletus observat: repetit denique *num.* 252. nostrum illud, ut ipse appellat, fundamentum, quod duæ opiniones simul probabiles esse ac dici possint; quod magnam, inquit, æquivocationem continet; aliud enim est utramque probabilem judicare: aliud utrique simul assentiri; ita ut idem unquam dixit, intellectum utrique simul assentiri, utrique certè disiunctivè assentiri potest, voluntate scilicet determinatus, quod Adversarii tantum hucusque intelligere, aut capere voluerunt, nunc non levem obloquendi suisque erroribus aliud patrocinii accersendi occasionem nacti, in contrariam sententiam descenderunt, quæ libertati humanæ minùs favet. Sed velint, nolint, voluntas indubiam determinat in iis, quæ non sunt evidentia, quod actum certum, obscurum licet, qualis est actus fidei, sive ad assensum probabilem atque prudentem, quando proponuntur intellectui motiva grata, & rationabilia, ut diximus; sed hæc, quæ jam supra, repetere non vacat. Similitudinem à statera supra declaravimus; quare cum nihil ultra sit, quod ad secundam quæstionem pertineat; ad eam veniamus, nisi fortè hic congressus terminandus esse videatur.

15. Antim. Bene mones; tertiam quæstionem attingeron vacat: ne hodiernus congressus longiùs extendatur in crastinum quæso referamus, ut paratiores simus: interim omnia præsentis refutationis capita diligenter ac fideliter adnotabis, ut saltem hoc labore leves.

16. Pithanoph. Faciam, ut jubes; tibi tamen, antequam cæteri participes fiant, omnia tradam accurata recognoscenda.

17. Antim. Ut voles; interim vale Pithanophile, cum bona condicta, opinor, aderis.

18. Pithanoph. Adero, ne dubites; vale mi Antime.

* *
*

DIALOGUS IX.

De opinione Probabili.

In quo alia quæ sequuntur ejusdem tractatus eodem modo refutantur.

1. Antim. HOcipso temporis momento, de te cogitabam, Pithanophile, & cupiebam ex te rescire, utrùm hoc unico congressu, provinciam istam à nobis susceptam terminari & absolvi posse putes; ego sanè, vix crediderim; maxima enim rerum Sylva restat & grandis messis terenda; modum tamen ubertati materiæ ponemus; cum ea dumtaxat à nobis discutienda sint, quæ nostris imponit; cum exteri defensione nostra minimè indigeant. Præsertim cum iis non desint, qui hoc munere probè defungi valeant.

2. Pithanoph. Prævertisti; idem enim sentio; spero tamen, fore ut hoc & altero congressu totam rem istam perficiamus; faxit Deus: & ut dicere incipiam, *num.* 253. proponit quæstionem illam, ut vocat, principalem, in quam vix primum adspectum conjeci, cum à cœpto consilio nobis abstinendum esse duxi, sic enim quæstionem, ut vides, proponit, *cum in aliqua controversia morali* duæ sunt opiniones oppositæ, quarum una probabilis & minùs tuta; quia affirmat actum esse licitum, *& ideo subest peccati periculo*; opposita verò probabilior & tutior, *an liberum sit; hac relicta, illam amplecti*; nullam in hoc controversiam agnoscimus; quia fatemur ultro, liberum non esse, illam amplecti, quæ peccati periculo subest; cessat igitur omnis difficultas, & nullus restat disputandi locus.

3. Antim. Ita est; partes in hoc conveniunt; aliquos enim nihil moror, qui judicio practico probabili contenti cum dubia, seu formidolosa conscientia, ac proinde cum proximo peccati periculo rectam operationem stare posse, dixerunt; istos, inquam, nihil moror, quorum sententiam periculosam esse, credimus; sed ii pauci sunt, & majori saltem ex parte Gregarii; ab hac nota doctissimos viros Sanchez & Vasquez in secundo congressu fœliciter vindicavimus; quod si rectè memini, tibi gratissimum accidit; dolebas enim, duos illos à nostris partibus non stare: itaque, ut jam sæpenumero diximus, judicium illud practicum certum esse volumus, & conscientiam tutam, ac proinde ab omni peccati periculo immunem & liberam; quare hæc quæstio in hunc modum proponitur, utrùm in re morali, ex duabus opinionibus verè probabilibus, liceat minùs probabilem & minùs tutam sequi ad praxim; & si forte intra istos fines Illustrissimus continuisset sese, sustinere utique potuissemus; cum illa opinio saltem sit probabiliter probabilis; nimirum per locum extrinsecum. Hac igitur denunciatione præmissa, *à num.* 254. *ad num.* 256. illam sententiam proponit, per quam illius auctores asserunt, licitum esse, minùs probabilem & minùs tutam sequi; & fatetur ultro, Lorca & Ludovico à Cruce citatis,

communem esse, ut omnium ferè Scholasticorum hujus temporis; ego verò dicere non dubitarem, omnium fere Theologorum, tum antiquiorum, tum etiam recentiorum, nimirum juxta illum modum explicatam, quem in superioribus congressibus exposuimus: cum enim conscientiam certam nostri omnes postulent, ac proinde certam etiam probabilitatem, inde sequitur, illud *minùs tutam* non aversativè, sed comparativè, intelligendum esse, ac proinde illam, quæ minùs tuta dicitur, esse verè tutam; immo æquè tutam formaliter, exponit deinde rationes quibus nostram sententiam defendimus, sed adeo debiles, ut vel inde satis constet, impositum illi fuisse, eaque rationum momenta reticita & suppressa, ex quibus satis facilè intelligere potuisset, quàm longè absimus ab iis absurditatum & blasphemiarū monstris, quæ nobis passim, nec sine stomacho, exprobrat, primò enim vult, dici à nobis, sufficere pro regula morum, proxima scilicet, ut homo licitè agat, quod sibi probabiliter apparet honestum; cum tamen pro illa regula certum judicium practicum de honestate operationis statuamus. Secundò moralem certitudinem non differre à probabilitate, etiam minore, quia certitudo nihil est aliud, nisi determinatio ad unum; sed per assensum opinativum, intellectus ad unum determinatur; quis unquam talia? repugnat interminis, assensum opinativum certum dici; equidem certitudo est determinatio intellectus ad unum; sed firma & omnis formidinis expers. Tertio in moralibus, sufficere certitudinem ex probabilibus; non ita crudè; sed illud tantùm certum judicium practicum de usu opinionis verè certò probabilis haberi posse; quartò in speculativis licitè quempiam sequi posse minùs probabilem, igitur & in moralibus; sed hanc consequentiam absque multa limitatione non admittimus. Quintò esse quidem perfectius, sequi probabiliorem, sed nemo tenetur ad perfectius & tutius, modò illud, quod sequitur; sit tutum, non abnuimus; sed negant Adversarii, tutum esse. Sextò fore jugum intolerabile, si in omni materia teneremur opiniones probabiliores indagare; sed hoc etiam negant Adversarii. Septimò agere cum formidine, rectæ conscientiæ non adversari; sed nos, qui conscientiæ judicium certum esse volumus, hoc argumento alter utimur, in hunc scilicet modum; tota ratio Adversariorum ad hoc principium reducitur, quod scilicet formido inesse non possit judicio conscientiæ; sed hoc contra minùs probabilis usum nihil facit; alioquin æquè faceret contra usum probabilioris; quod enim pauci illi ex Adversariis dicunt, probabiliorem certam moraliter esse, tanquam absurdum & repugnans supra explosimus: deinde judicio practico de usu minus probabilis nulla formido inest; unde corruit præcipua illa Adversariorum machina: tandem *num.* 256. asserit, minimè licere, minùs probabilem & minùs tutam sequi; quam assertionem dicit evinci ex 26. argumentis, seu fundamentis, ut vocat, quæ fusè recensuit *à num.* 59. *ad num.* 109. item ex iis, quæ habet *à num.* 123. *ad n.* 252. si enim sequi non licet æquè probabilem & minùs tutam, potiori jure, sequi non licet minùs probabilem & minùs tutam; sed quia hæc jam supra discussimus & excussimus, frustra omninò jam actum ageremus: quare his omissis, nova fundamenta concutienda sunt ab Illustrissimo in hanc rem jacta, eaque longè plura cum ea ad 42. perduxerit, quamquam eadem, more suo, centies repetit.

4. Pithanoph. Hujus rei fidem facit primum fundamentum, quod habet *num.* 257. ab Aristotele petitum ex *lib.* 2. *de anima text.* 153. quem jam adduxerat *num.* 140. 139. 129. & alibi; ubi docet Philosophus, opinari in nobis non esse; necesse est enim, aut verum, aut falsum dicere; unde infert Illustrissimus intellectum cogi ad probabiliorem à motivis gravioribus; sicuti stateræ lanx à majore pondere deprimitur. Nunquam Philosophus hanc consequentiam deduxit; quia falsissima est, nec dixit unquam, intellectum cogi, seu rapi ab objecto non evidenter proposito; sed illud unum dumtaxat, opinionem ab imaginatione in eo præsertim, distingui, quod imaginari, sit, cum libet, & quodlibet, & res omnes fingere, secus tamen opinari; nempe opinari, est asserere, aut negare hoc, vel illud, ut verum, aut falsum; quod sine motivo fieri non potest: unde liberum non est opinari; hoc tamen non facit, ut intellectus, proposito sibi objecto, citra evidentiam, ab eo determinetur ad assensum, aut seipsum determinare valeat; sed tantùm à voluntate; supposito tamen objecto; motiva autem voluntatis varia sunt, & à motivis intellectus distincta, ut jam aliàs dictum est: unde stante utraque parte probabili, licèt altera sit probabilior, voluntas ex aliis motivis, determinare potest intellectum ad minùs probabilem, proquastat etiam motivum intellectum movens, sed non determinans; nec inde sequitur, intellectum habere libertatem, sed subiici libero voluntatis imperio, nec ad fingendum, vel quodlibet opinandum, à voluntate determinari posse; quia quo ad hoc, requiritur semper, ut motivum adsit ad assensum sufficiens, seu grave, seu leve; si enim nullum adsit, intellectus opinari non potest; si leve, ad opinandum determinari potest, sed imprudenter; prudenter tamen, si verè ac certò grave; ex his, hoc primum fundamentum corruit.

6. Antim. Hæc sanè, ut dicam quod res est, ex paragraphis, glossematis, & rubricis definienda non sunt, sed ex puris principiis Theologicis & Philosophicis, ex quibus, actionum humanarum ratio, causa, vis & tota analysis statuuntur: quod non est adeò facilè, & quibuslibet obvium, ut quispiam sibi persuaderet: Hominis intellectus, uti & oculus, alia quidem multa cognoscit, & videt, quamvis seipsum ignoret, quem non nisi per actus reflexos, ut vocant, attingere potest: Itaque hoc fundamentum ruinosum est; alterum verò simile huic; vult enim, ne probabile quidem judicium practicum, quod actus sit licitus, ab eo formari posse, qui sequitur partem minùs probabilem; cum motiva pro illicito, fortiora sint, & rapiant intellectum: Eodem vitio laborat hæc ratiocinatio, ut patet; immò, ut sæpe diximus, judicium illud practicum de usu minùs probabilis certum esse volumus, nec probabile nobis esse videtur: quod autem certum esse queat, jam sæpius ostensum est; si enim certum est esse opinionem probabilem, certum est, assensum esse prudentem, electionem licitam, usum honestum. Tertium fundamentum eodem recidit; putat enim, stante utraque parte probabili, intellectum violenter flecti in eam partem, pro qua stant validiora motiva; & si hæc sint æqualia, uni adhærere non posse, nisi alteri adhæreat; fieri autem non potest, utramque simul veram probabiliter judicari; hoc ultimum verissimum est; sed falsum illud, non posse intellectum à voluntate determinatum uni parti adhærere, nisi

mâsteri adhæreat, quod tum rationi, tum experientiæ manifestè adversatur: falsissimum item, intellectum ab ea parte rapi, pro qua sunt validiora motiva, quæ ipsa ostensum est, itaque opinatur intellectus jam ipsa judicat veram probabiliter, illam partem, quæ minùs probabilis, ex imperio scilicet voluntatis, ultimum honestum certò judicat: igitur non contingit, at per eram asserit, judicare illam partem veram, quæ meliorib⁹ rationibus fulcitur: nec tantum est, quæ meliorib⁹ rationibus fulcitur: nec tantum judicamus, illam opinionem esse probabilem, sed judicamus probabiliter, esse veram, id est, citra certitudinem hoc quidem probabiliter, illud verò certò, nec propterea duas contradictorias veras simul esse, fallimur, sive per eumdem actum, sive per duos qui simul existant: nec demum inde sequitur, liberum nodum esse, opinetur enim hoc Aristoteli, vel Doctori Angelico adversamur, sed utriusque verba in eò sensu accipimus & explicamus, in quo cum veritate & ratione conveniant.

PITHANOPH. Debilia profectò fundamenta quæ tanta facilitate concutiuntur & excutiuntur. Quantum etiam, quod habes *num* 259. ejusdem conclusionis est, vult enim Illustrissimus contra dictamen rationis illum agere, qui opinionem minùs probabilem sequitur, quia inquit, nihil est aliud dictamen rationis, quàm inclinatio potentiæ rationabilis ad assensum, & ratio est Dux intellectus: qui autem sequitur minùs probabilem, non sequitur rationis inclinationem, quasi verò dari possit opinio probabilis, quæ ratione probabili, id est, motivo gravi & rationabili non nitatur: sed hic quoque in errorem inducit Adversarium, eo quod existimet, à gravioribus motivis partis oppositæ, probabilioris scilicet, intellectum violenter rapi, & cogi ab intelligibili obscuro oppositorum: pro quo citat Doct. Ang. *in 1. sent. dist. 43. art. 1.* & Arist. 3. *de anima text.* 3. apud quos tamen de hoc puncto, ne verbulum quidem invenio: & si locus fidem meam est autem, quàm asseverant hoc ipsum affirmet Illustrissimus, cum intra duas, aut tres paginas, vigesies saltem illud repetat, cogi scilicet intellectum à parte probabiliori, trahi violenter, determinari, necessitari, inclinari, &c. cum tamen nihil horum sit, rapi tantùm ab objecto evidenter proposito, quod nunquam ab eo, quod obscurè proponitur, dedicit illum est, illum contra dictamen rationis agere, sequitur opinionem minùs probabilem; cum rejudicium practicum certum, id est, dictamen conditioni præluceat, quo certò judicatur, usum oppositionis honestum esse: Quintum fundamentum quod tradit *num.* 260. & 261. majoris roboris esse vult enim Adversarius, illum, qui opinionem minùs probabilem sequitur, habere conscientiam, erroneam illa stillicita: sed fallitur: nec enim, stante utraque parte probabili, quamvis altera probabilior, unquam judicamus, aut etiam, nisi fortè per accidens, judicare possumus, oppositæ usum illicitum, probabiliter recte judicasti: sed potius judicamus utriusque partis usum honestum & licitum esse: licèt enim judicem, licitum & honestum esse, omittere tamen propterea judico, eundem ponere illicitum; in quo Adversarii luculenter hallucinatur, repugnat enim, idem certò judicari licitum & illicitum, ut pateat inde quatuor illi gradus, quos ex Illustrissimus recenset, nihil obsunt: cum is, qui sequitur opinionem verè probabilem, omnem dubitationem excludat: multò minùs credit, peccatum committere agit cum conscientia probabili de oppositum quod peccatum insit, ut per manifestum errorem dicit adversarius, provenientem ex eo, quod judicium speculativum à practico, opinionem ipsam ab ejusdem usu & electione, rationem veri à ratione liciti minimè distinguat.

ANTIM. Sed, inquit, *n.* 262. is qui minùs probabilem sequitur, non adhibet moralem diligentiam ad cognoscendum, an peccatum insit: igitur peccat: & hoc est sextum fundamentum.

PITHANOPH. Quis amabò majorem diligentiam in eo desideret, qui certus est, peccatum non inesse; quisquis autem judicat certò, usum opinionis minùs probabilis honestum esse, certus est peccatum non inesse; ad hanc autem veritatem practicam certò cognoscendam, adhibenda est diligentia: & si quis eam nactus non fuerit, licitè agere non potest; erit fortè major difficultas, in veritate ipsius opinionis indaganda.

ANTIM. Stante utraque opinione verè probabili, & cognita, ridiculum dictu est, majorem diligentiam ad cognoscendam certò veritatem utriusque, adhibendam esse: repugnat enim, veritatem, quæ tantum est probabilis, certam esse: & frustra quæpiam diligentia adhibetur ad certitudinem illam inveniendam, quæ inveniri non potest; falsum est etiam, quod subnectit Illustr. probabiliorem partem magis veram videri, cum enim veritas in individuo posita sit, una pars non est verior alia: nec etiam probabilior accedit propiùs ad veram: cum falsa esse queat, & minùs probabilis, vera: falsum autem ad verum minimè accedit à quo infinitè distat: dicere debuerat Illustriss. unam partem esse probabiliorem: quia scil. gravioribus motivis nititur: quod ultro admittimus: unde qui sequitur probabiliorem, prudentiùs agit, ut jam aliàs dixi: quod tamen non facit, ut is, qui minus probabilem sequitur imprudenter agat, sed tantùm minùs prudenter; prudentia enim susci pit magis & minùs, ut ajunt.

PITHANOPH. Statuit pro 7. fundamento, in quolibet alio gravi negotio, in quo agitur de proprio cujusque commodo, nullum sequi minùs probabilem partem; unde concludit, potiori jure, in re propriæ salutis, & in qua de offensa Dei agitur, nullum sequi debere opinionem minùs probabilem, in quæstione scil. morali; alioquin peccati periculo sese committit, ac proinde culpæ imputatur. Falsum antecedens, & falsa consequentia: illum quidem, quia sæpe accidit, ut in bello, negotiatione, aliisque hujusmodi negotiis, prudenter quis minùs probabilem partem amplectatur; quia v.g. faciliot, expeditior, commodior, &c. hæc verò: quia licèt in iis actionibus, quæ ad aliquod opus faciendum tendunt: v.g. in administratione Sacramentorum, applicatione remedii, decisione causæ, committenda pugna, negotiatione instituenda, aliisque hujusmodi, via probabilior tenenda sit, non tamen inde sequeretur, tenendam esse in pura actione morali: quia stante utraque parte verè probabili tutus est, ac certo honestus illius usus: igitur non agitur de offensa: abest omne peccati periculum, nec ulli quamcumque tandem partem teneat, culpæ imputatur. Redit tamen, instar opportunæ muscæ, non semel injectus scrupulus: demus enim, utramque partem verè probabilem de tali pacto, quod probabile sit, esse usurarium, probabile item, non esse usurarium: hoc posito, sic argumentor, probabile est, esse usurarium, igitur probabile, esse illicitum: igitur certum esse non potest, quod sit illicitum, id est, quod non sit illicitum, igitur judicium illud practicum certum esse nequit.

ANTIM. Ex hac quidem, pactum est usurarium, sequitur hæc, ergo est illicitum: sed nego antece-

dens: & rectè quidem : quia in eò dicitur absolutè, quod sit verè ac certò usurarium : ex illa verò, probabile est, esse usurarium, non sequitur hæc, ergo probabile est, esse illicitum : si enim probabile est, illicitum esse, certum est, illicitum esse: ut jam aliàs diximus : quia si formides, an licitum sit, quod agis, certò peccas.

13. PITHANOPH. Ut ex certo sequitur certum, ita ex probabili sequitur probabile : igitur si probabile est, esse usurarium, probabile est esse illicitum: nempe ex usurario sequitur illicitum: igitur eo modo illicitum, quo usurarium, nimirum ex usurario certo, certum illicitum, ex usurario probabili, illicitum probabile.

14. ANTIM. Ex probabili tantùm sequitur probabile tantum, sed nunquam certum, ut patet; sed quidquid probabiliter illicum est, certò est illicitum, ut dixi: igitur ex usurario tantùm certo sequitur : unde cum consequentia dicat necessariam connexionem antecedentis cum consequente, vi cujus, unum ex alio sequitur, & cum inter illicitum certum & usurarium probabile nulla sit connexio, quæ tamen est, inter illicitum probabile, & illicitum certum, male infertur ex usurario probabili, illicitum probabile, ac proinde illicitum certum : unde, ut jam monui aliàs: ex hac certa, probabile est esse usurarium, sequitur hæc, igitur honestum est ab eo abstinere; uti ex hac certa, probabile est non esse usurarium, sequitur hæc, igitur honestum est, illo uti, vel illud inire: immo si tuum illud valeret ratiocinium, sequi non liceret probabiliorem minùs tutam : stante utraque parte verè probabili; ponamus enim partem illam, quæ pactum adstruit usurarium, esse minùs probabilem; ita semper argumentari liceret : probabile est, esse usurarium, licet minùs probabile: probabile igitur, esse illicitum, ac verè quidem, minùs licet probabile: unde nunquam formido abesset, sic peccatum insit: hinc fortè Baro in eam ridiculam sententiam ivit, quod non liceat sequi probabiliorem minùs tutam; sed cuncta hæc, ex illo paralogismo profluxerunt: unde videas, levioris operæ rem istam non esse, quæ non modo utriusque Theologiæ, immo & Philosophiæ, verùm etiam Logicæ non mediocrem notitiam postulat: & miror, aliquos fuisse, qui cum subtiliores illas disciplinas à primo limine vix salutarint, sibi tamen jus & potestatem arrogant controversiam istam definiendi, non mirum est igitur, si tot paralogismis illam potiùs miserè fœdarint, quàm rectè, ut par erat, definierint.

15. PITHANOPH. Data opera & ex industria, denuo argumentum illud opposui: quia cum in errorem multos, incautos, scilicet, induxerit, operæ pretium esse putavi, sæpe ac sæpius illud dissolvi : sed ad *num.* 263. venio, in quo jacet octavum fundamentum, ex eo petitum, quod frequentius eveniat, ut opinio minùs probabilis sit falsa, & probabilior, vera : sed in materia morali : verum, vel falsum sufficienter ostenditur ex iis, quæ plerumque eveniunt, ut rectè. Philosoph. 1 *Eth. cap.* 1. non 3. ut dicit : igitur qui sequitur opinionem minùs probabilem, sequitur id, quod ostenditur esse falsum: male concludit auctor, *à secundum quid*, ut ajut, *ad simpliciter*, illud enim verum, vel falsum, quod ostenditur, non est certò falsum; aut verum, at *grosso modo*, & *figuraliter*, ut ibi Philosophus, id est, probabiliter, verisimiliter, unde minùs probabilis est minus probabiliter vera: hoc ultro fatemur : ex quo tamen non sequitur, inde ostendi, esse absolutè falsam : immo nec plerumque evenit, imò nunquam evenit, absolutè falsam esse; & parùm appositè in hanc rem textus Philosophi adducitur, in quo vult tantùm, ea in scientia morali statuenda esse, ut vera, quæ ut plurimùm eveniunt, v. g. cum ut plurimùm eveniat, ut Parens diligat liberos, illud tanquam verùm in hac disciplina assumitur; sed quid quæso hæc, ad utramque partem verè probabilem actionis cujuspiam moralis : cum nunquam accidat, alteram absolutè falsam, aut veram esse, sed tantùm probabiliter vera, aut falsa dici possit, vel æquè utraque, vel una magis, altera minùs; quæ dicta esse velim, iisdem motivis stantibus, si enim aliquod Ecclesiæ decretum accedat, probabilis desinit esse. Sed idem, quo ad hoc, de probabiliore dicendum est, quæ cum falsa esse possit, etiam ab Ecclesia damnari potest.

16. ANTIM. Ludit Illustrissimus *num.* 264. ubi statuit novum fundamentum, atque, quæstionem illam periculosè determinari, in qua de peccato mortali quæritur, nisi veritas expressa habeatur; sed qui consulit opinionem minùs probabilem, non habet veritatem expressam, ergo quæstionem periculosè determinat, & consequenter mortaliter peccat; & hic ex D. Thom *quodlib.* 9. *art.* 15. hic locus nobis porrò favet, quia S. Doctor quæstionem illam, an liceat habere plures præbendas, ibidem determinat argumento sed contra, & in corp. nimirum in debitis circumstantiis, hoc licitum esse; sed inquies, habuit expressam veritatem, an fortè certam? minimè gentium; igitur probabilem tantùm, ex gravibus scilicet & rationabilibus motivis : igitur quisquis habet expressam veritatem, probabilem nimirum, & rationabilibus motivis fretam, periculosè non terminat : sed qui consulit, aut sequitur verè ac certò probabilem opinionem, licèt minus probabilem, habet expressam veritatem probabilem : nisi enim hæc sufficiat dicendum est, S. Doctorem periculosè determinasse, quod absit, ut aliquis dicat : quisque ergo sequitur opinionem verè quidem, sed minùs probabilem, non committit se discrimini salutis, vel periculo peccandi, cum certus sit, ab usu illius opinionis peccatum abesse.

17. PITHANOPH. Scotus à quo 10. fundamentum accepit in 4. *d.* 17. *q unic.* non loquitur de opinione utrimque probabili & tuta, sed de Sacramenti Confessionis præcepto divino: nam quisquis divinam gratiam amisit, tenetur eam recuperare: & cum possit eam recuperare vel per Sacramentum, vel per contritionem, via tamen Sacramenti certior, & facilior tenetur, hac via illam recuperare : ita Scot. *num.* 12. saltem, inquit sub finem *ad minus inde habeo, quia rationabiliter fuisset datum præceptum generaliter de confessione faciendâ* : sed quis hoc negat : quando agitur, vel de peccati periculo proximo fugiendo, vel de amissa gratia recuperanda: quis neget, inquam, tenendum certum, & dimittendum incertum? sed in tuto sumus, stante utraque parte verè probabili, ergo proinde stante judicio practico certo, de honestate utriusque. Deinde Scot. *ibid.* certiorem viam illam esse docet, quæ facilior est : quia cum facilior sit confessio, quam contritio, perfecta scilicet, quæ tamen attritionem vocat, inde concludit, esse certiorem, cum sit magis in potestate hominis : atqui usus opinionis minùs probabilis facilior est : quis hoc negat? ergo vel inde Scotus nostræ sententiæ favet. Miror autem ab Illustrissimo dici, esse viam facilioriem, sequi opinionem magis probabilem, quam minùs probabilem, refragante scilicet toto genere hominum : si enim hæc doctrina de probabilitate retineatur, innumeræ propemodùm actiones humanæ

bonæ omittendæ sunt, quia scilicet eas omitti, tutius est; tutius inquam materialiter, uti diximus, quam parte probabilem opposita tutiorem esse. Unde profectò homines in maximas vitæ angustias cóiicientur; hanc tamen viam faciliorem Illustrissimi appellat, & invehitur in plerosque Theologos, quod Christianæ vitæ officia plus æquo laxarint, ardam illam cœli viam dilatarint, ac demum quod in gratiam humani commodi plura indulserint contra leges & conscientiam hoc uno dumtaxat nomine, permisse ab iis opinionis minùs probabilis: sed bonam, qui de notoriis ac per se notis disputo & obstinam, lucidum esse, demonstro.

18. Antim. Tria sequentia fundamenta sunt ejusdem conditionis, undecimum tale est, stante utraque parte æquè probabili, tenemur sequi tutiorem; ergo multo magis, stante altera minùs probabili, ilud antecedens jam supra rejectum est, & stateræ similitudo explicata; explosum etiam ut falsum, intellectum à parte probabiliore rapi, trahi, determinari; hic autem sibi contradicit manifestè, nam ex eo quod stante utraque parte æquè probabili, vacillans, fluctuans, & indeterminatus, inquit, intellectus necessariò maneat, quod tamen falsum esse, ostendimus, concludit, plus restare vacillationis, fluctuationis, & indeterminationis, stante altera minùs probabili; si enim intellectus à probabiliore rapitur & determinatur, non vacillat ultra, neque fluctuat. Denique non opinatur intellectus minùs probabiliter actum illicitum esse, sed judicat certò, esse licitum. Duodecimum ex eo Scripturæ loco deducit, *qui amat periculum, peribit in eo*: Fatemur ultro; sed quid ad nos, qui extra periculi, proximi, scilicet, aleam versamur, dum opinionem certo quidem, & verè, minùs tamen probabilem, ad usum & praxim reducimus? cum per judicium practicum certò constet, usum illum honestum esse, sub omni peccati periculo immunem; nequelocum illum Theologi citant, contra nostram sententiam, sed contra illam, quæ ad rectè operandum, judicium practicum probabile tantùm adstruit; si enim dubitem, seu formidem, ne peccatum insit, in eo casu, tutum, periculum video, & amo, ac proinde peccatum in nostra sententia, nihil tale, quæ & certum damtaxat probabilitatem admittit, & nullum judicium practicum ad honestè operandum, satis stabilitum, nisi certum sit. Quod autem probabiliter, alteram veram esse, nimirum probabiliorem; proinde minus probabile sit, minùs probabilem esse veram; cum tamen fieri possit, ut hæc sit falsa, & illa falsa, ut patet ex terminis, cum adsit motivum sufficiens ad præbendum huic assensum, non video, cur voluntas intellectum ad dictum assensum determinare non possit ex singularibus scilicet honestis motivis, quæ ad voluntatem, non ad intellectum pertinent; sed falli possum, inquies, cum assentior minùs probabili; ita est, sed falli etiam possum, dum probabiliori assentior; unde utrinque periculum est, ne fallar; neque in hoc fallo, peccatum est; seu vertitur culpæ; alioquin peccamus in eo, quod vitare, non possumus; sed instas, majus periculum est, ne fallar, dum minùs probabili adhæreo; majus est re ipsa, nego; quia sic possum, adhærendo magis probabili; majus videtur, seu majus apparet, concedo; unde prudentius & melius factum iri, fateor, si probabiliorem partem amplectar; sed qua lege ad perfectiorem obligor, ad prudentius, ad tutius; modò revera ita & prudenter agam. Sed hæc quæso, to-

ties inculcata, mittamus. Denique 13. fundamentum *num.* 265. petit ex hoc text. *lib. 3. Reg c. 12. Respondit Rex populo dura, derelicto consilio seniorum, & locutus est eis, secundùm consilium Iuvenum*; Unde, inquit, Illustriss. opinionem minùs probabilem sequi non licet, sed quis unquam consilium illud Adolescentum, qui cum Roboam nutriti fuerant, verè ac certò probabile, id est, gravibus & rationabilibus motivis, seu rationum momentis firmatum censeat? stultum potiùs, & stolidum consilium fuit; ac proindeimprudentissimum, ut rectè observant Interpretes in hunc locum, ac præsertim Cornelius noster, qui multa ex sacris & prophanis auctoribus, in hanc rem congerit; unde ut ex hoc loco Illustriss. legitimum duceret argumentum, ita ratiocinari debuerat, Roboam egit impudentissimè, dum stultum & stolidum Juvenum consilium amplexus est, relicto prudente ac certo Seniorum consilio, ergo pariter imprudenter agit & peccat, qui relicta certa sententia, partem oppositam minimè probabilem sequitur, sed jam lumus extra casum. Fateor etiam, Seniorum consilium & judicium, Iuvenum consilio, ut plurimum saltem, anteponendum esse; quia illi rerum experientia valent ac proinde prudentia; dixi ut plurimùm saltem, quia nonnunquam secus accidit, & interdum delirant senes, & Adolescentis Danielis judicium, duorum senum, quos dierum malorum inveteratos sacer textus appellat, judicio nemo certè non anteponat. Præterea, quid quæso ad rem institutam, senes inter & Iuniores comparatio? quasi verò senes & sapientes à nostris partibus non stent, & opinionem, minùs licèt probabilem, modo certò & verè sit probabilis, tutam quo ad usum non reputent; sed puder, in his hærere.

19. Pithanoph. Aristotelem ad decimum quartum fundamentum iterum ac tertiò reducit; nimirum 2. *de anima, text.* 152. ubi habet, rectè ab intellectu res percipi *prudentia, scientia, atque opinione vera*, sed quid inde? de qua enim opinione Philosophus loquitur? *de vera* inquies? an certò vera, an probabiliter tantùm? non primum, alioquin jam opinio non esset, sed scientia; secundum igitur; id est, de opinione verè probabili, seu vera probabiliter, qua scilicet intellectus, de rebus obscuris atque incertis prudenter & rectè judicat, non rectè verò, per judicia iis opposita, puta opinionis improbabilis; ita prorsus omnes interpretes in hunc locum: Præsertim D. Thom. est enim opinio, inquit, ad utrumque, vel ad unum cum formidine alterius; denique, fieri potest; ut minùs probabilis sit vera, & probabilior, falsa; nec est, quod dicat Illustrissimus, minùs probabilem plerumque falsam esse; nam unde hoc habet? Vel unam proferre debuerat, quæ reverà certò probabilis sit, de cujus falsitate constet: lumen intellectus, inquit, nihil est aliud, quàm manifestatio veritatis; rectè, sed quantum res quælibet patiens est; igitur veritatis aut certæ, aut probabilis, & malè citat S. Thom. 1. 2. *quæst.* 67. *art.* 1. Ubi ne verbum quidem de hoc habet. 13. fundamentum ducit ex *cap. in canonicis, distinct.* 19. seu ex S. August. *lib. 2. de doctrin. Christian. cap.* 8. Ubi ait, in canonicis scripturis, eas esse admittendas, quæ à pluribus & gravioribus Ecclesiis admittuntur; ac præsertim à Sede Apostolica; ergo, inquit, idem de opinionibus; nulla sanè consequentia; quia vel scripturæ sunt canonicæ, vel non canonicæ, si primum, tenentur omnes illas admittere, ut patet, ut autem sint canonicæ, pro talibus ab Ecclesia declarandæ sunt, & proponendæ; si vero

secundum, nulla lege ad illas teneor, ut patet, deinde quid quæso hic Augustinus; optima sanè tradit præcepta sacrarum Scripturarum studiosis; inter quæ, illud est, ut in admittendis scripturis canonicis graviorum & plurium Ecclesiarum Catholicarum auctoritate potiùs, quàm alia ratione ducantur: quod certè præceptum, seu documentum rationabile nemo non censeat; unde idem facile de probabiliore parte senserim, & facilè auctor omnibus essem, ut semper illam sequantur, uti & consilia Evangelica, & quidquid perfectius à Christo & Apostolis nobis suggestum: sed quod teneantur, & gravi noxa se inquinent, si minùs quidem, certò tamen & verè probabilem amplectantur, absit, ut hoc onus imponam, quod Deus nobis non imposuit; satis enim est, bene, prudenter & tutò agere, nec ad melius, prudentius & tutius materialiter adstringimur; accedit, quod inter scripturas, & opiniones morales latissimum discrimen est, ut dixi; cum utraque pars tuta sit opinionis scilicet magis & minùs probabilis; secus tamen in scripturis, ut patet.

20. ANTIM. Decimum sextum fundamentum duxit ex auctore operis imperfecti, *in Matth. cap. 23. homil. 44. si vestimenta empturus, inquit, gyras unum negotiatorem & alterum, & ubi meliores vestes inveneris, & pretio viliori, ab illo comparas; quomodo non oportet populum circuire omnes doctores & inquirere ubi sincera veritas Christi venundatur, & ubi corrupta; & omnium confessiones cognoscere, & veriorem eligere, plus quàm vestimentum*: omisit Illustrissimus & *omnium confessiones cognoscere*; illud enim, *veriorem eligere*, ad confessionem refertur, nimirum fidei; nempe hic agitur de *veritate*, id est, de vero sensu, *Scripturæ*, ut patet ex versu proximè antecedente, sed quid quæso hæc ad opinionem probabilem? sed, inquies, veriorem partem debemus eligere, id est; verum Scripturæ sensum; veritas enim magis & minùs non suscipit, ut jam diximus, itaque in rebus fidei, certam veritatem habere debemus, eamque ab Ecclesia accipere, non à privatis, non à damnatis Doctoribus; in moralibus verò, quæ ad fidem non pertinent, cum variis & contrariis opinionibus subiiciantur, probabilem dumtaxat veritatem, speculativam scilicet, gravibus tamen & rationabilibus motivis fultam obtinere possumus, qua semel posita, judicium practicum certum de honesto, electæ opinionis usu elicimus: ex hoc autem loco Illustrissimus Modernos auctores frustra & perperam redarguit, eo quod dicant, cuique licere varios auctores consulere, de moralibus; cùm potiùs ex hoc eodem loco contrarium consequatur, si enim pro veritate certa scripturæ, omnes Doctores circuire debemus, cur non pro veritate certo ac verè probabili, in moralibus idem non liceat? non tamen facilè annuerim, nisi Doctores tantùm orthodoxi, pii, periti consulantur, nullum certè in parte, seu factione opposita esse video, cui centeni & milleni nostrarum partium non sint meritò anteponendi: sed cavendum est à quibusdam *impostoribus sanctitatis*, ut idem auctor sapienter monet, initio statim hujus homiliæ, qui circa mulieres facilè sese constringunt, viduas præsertim, quæ & facilè decipiuntur, & de facultatibus suis, Magistris suis multa largiuntur, cum nullius potestati subjectæ sint: quò hæc spectent, nemo non videt: sed demus, aliquem cogitasse de ineundo aliquo pacto, modò justè fieri posit: consulit Doctores, puta Suarem, Sanchez Vasq. Valent. Less. Tolet. Lugo, aut certè, Malder. Gamaschi. Hambert. du Vallium, Bonacin. Navarr. aut si vis, Corneium, Salon. Aragon. Zerol. Bailium, &c. à quibus accipiat, partem affirmantem esse verè ac certò probabilem, licet opposita sit probabilior, at citra certitudinem, ad hæc porro instet idem consulens, an teneatur sequi probabiliorem omnesque communi consensu respondeant, eum non teneri, probè tamen & prudentiùs facturum si eam sequatur, tum hic ad alios convertit sese, puta Philalet. Merend. Mercor. Fagnan. Baron. Sinich. &c. qui omnes fulminante ore respondent illum teneri; qui faciet miser in hujusmodi angustiis? nullius profectò est deliberandi locus, si vel tantulum apud se reputarit, obscurum istorum manipulum, à clarissima illorum legione, ut numero, ita auctoritate, doctrina, pietate, peritia multis sanè parasangis superari, & negari non posse, longè probabiliorem esse illorum sententiam, ac proinde, etiam juxta paucorum istorum principia, oppositæ præferendam & juxta mentem Augustini. supra laudati, & ipsiusmet Illustrissimi verba, nimirum illam partem alteri saltem præferri posse, quam plures & graviores Auctores sequuntur; quod autem plures & graviores doceant, ad probabiliorem partem nos non teneri, dum constat oppositam verè ac certò probabilem esse, notorium est, & fatentur ultro adversarii, sed in his diutiùs quàm par sit hæreo.

21. PITHANOPH. 17, fundamentum ex Tullio *lib. de senect.* petitum omittendum esse videtur; cum nec ad rem faciat, nec ex placitis Tullii hæc controversia definienda sit.

22. ANTIM. Quid faceres, nullum lapidem non movet, & ex omni ligno sagittas, ita prorsus, tertia post pagina, Proculi sententiam prævaluisse refert, cum eam Homericis versibus confirmasset.

23. PITHANOPH. Ibi autem Tullius asserit, magnæ fœlicitatis esse, veras *opiniones* in senectute saltem assequi: quid est hoc, *veras opiniones*? nihil certè, nisi verè probabiles, seu veras probabiliter; repugnat enim, opiniones certò veras esse, aut dici, quasi verò, certò probabiles non sint veræ probabiliter, seu verè probabiles; nec est, quod dicat, plerumque falsas esse; cum ne unam quidem appellare possit vere ac certò probabilem, quam certò falsam esse constat; sed ita prorsus de re ista Adversarii, ac si eam minimè intelligerent.

24. ANTIM. 18. fundamentum ex Doctore Angelico sumpsit, *num. 269. & 270.* nimirum ex *quodlib. 3. art. 10.* ubi docet, in iis, quæ ad fidem & mores pertinent, nullum excusari, si sequatur opinionem eroneam alicujus Magistri; quia in dubiis, non est de facili præstandus assensus; item ex *quodlib. 8. art. 13.* ubi docet in contrariis opinionibus, nullum excusari à peccato, si in aliquam dubitationem adducatur. Sed non agitur hoc loco de opinione erronea, quæ sit *contra manifestum scripturæ testimonium, sive contra id, quod publicè tenetur secundùm Ecclesiæ auctoritatem*, sunt ipsissima S. Doctoris verba, sed de opinione verè ac certò probabili, nec in hujusmodi dubiis debet quis facile assensum præbere, sed debet consuli regula fidei, quam quisque percepit de scripturarum planioribus locis, & Ecclesiæ auctoritate, in iis, quæ ad fidem, item que in iis, quæ ad mores, si vel in scriptura contineantur, vel ab Ecclesia declarata fuerint, in aliis verò, quæ certò non constant ex gravi tantùm & rationabili motivo assensus præbendus est: sed quid quæso hæc ad nos qui erroneas opiniones Novatorum reiicimus; nec ab iis, qui errant in fide, & mandatis Ecclesiæ obstinatè parere recusant, Theologiam nostram moralem

restau-

reliquam posse, clamamus; ut ut sit, hic Doctoris Angelici articulus in eos mirificè quadrat; quod verificetur *ad quodlib.* 8. jam alibi non semel dissensisset, & manifestè ostensum, S. Doctorem nobis minimè favere, qui dictum articulum ita concludat, *aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem inducitur, & sic non peccat.* Ne autem in doctrina S. Doctoris inveniamus repugnantia, quod alibi, ut vel cogitemus: distinguenda est duplex dubitatio, seu formido, speculativa scilicet, & practica; speculativam nunquam S. Doctor excluſit, cum enim de opinionibus oppositis loquatur, nulla opinio concipi potest absque dubitatione, seu formidine; enim opinio est, certa non est, quamvis probabilis, aut etiam probabilior sit; practicam autem excludit conscientia, quam in hoc articulo decies infra paucos versus appellat, id est, à judicio practico eo, quod ad rectè agendum, certum esse debet: item legem certam, seu certò veram à dubia distinguere debemus; quod autem lex certa esset, ne quis plures haberet Præbendas, ex eodem S. Doctore supra laudato habemus; sed dubium erat inter Doctores, an usu contrario abrogata esset; loquitur ergo S. Doctor de lege certa. His positis, nihil habet S. Doctor, quod nostræ sententiæ non faveat, quæ & omnem dubitationem à judicio practico excludit, & *docet*, legem certam, non obstante abrogatione dubia, per nonnullum obligare. Nescio an severiùs Doctor Angelicus rem istam definierit; imponit autem Illustrissimus Doctori Angelico, quasi dicat, nullum amplecti posse unam partem in contrarietate opinionum, nisi opposita omnino improbabilis illi videretur; nunquam hoc dixit S. Doctor, qui tantum bonum desiderat, ut omnis dubitatio practica auferatur, id est, ut conscientia certa sit; sed profectò adversarii dissimulant, hæc à se intelligi, nec demum fortè aliqui ex severioribus Scholasticis, qui hanc refutationem mihi vitio vertant; ut quid enim tot debilia argumenta diluuntur? ut quid difflantur inanes Bullæ? ut quid Theologus cum eo congreditur, quem summum quidem Canonistam, non tamen Theologum quispiam dixerit? hæc scio; sed Pauli responsione mihi quoque uti liceat, de rebus omnium sumus.

2. Pithanoph. 19. fundamentum ex eo petit, quod Concil. Viennense, *Clement. unic. de summ. Trin.* dicat, eligendam esse opinionem probabiliorem de gratia & virtutibus, quæ in Baptismo infunduntur; quasi verò in controversia fidei, Ecclesia probabiliorem partem definire non possit: sed post definitionem Ecclesiæ, jam definit esse opinio, & quæ opposita erronea evadit, vel hæretica; quid quæso hæc ad præsentem controversiam? sed hoc loco Vincentium Baronem libenter in hunc modum compellarim: eo tempore, quo Sixtus IV. duas illas constitutiones edidit, in gratiam Conceptionis immaculatæ, demus partem oppositam probabiliorem extitisse, nec opinor inficiabis; sed eo tempore, non definire poterat Sixtus; quis hoc neget; uti ad definitionem proximè accessit, ponamus definiisse, licet revera non definierit; partem igitur minùs probabilem elegit, ac definivit; idem quo ad consuetudinem de auxiliis, dictum esto: Ecclesia igitur nostris humanis in suis definitionibus parum juvatur, sed antiquo usu, Patrum dictis, & communi Theologorum consensu. Idem prorsus esse dicimus, quo ad *cap. Capellanus*, *de feriis* in quo Clemens VIII. aut Cœlestinus, declarat posteriorem sententiam, nimirum de nuptiis celebrandis, *meliori & subtiliori ratione niti*, quod scilicet tum sacris Canonibus, tum consuetudini Romanæ Ecclesiæ consentiret; ac proinde, ut rectè monet gloss. servandam esse, sed quid hæc ad controversiam nostram? quid etiam illa sententia Proculi? quid quæso hæc ad opinionem verè ac certò probabilem? producere debuerat Illustrissimus aliquem textum, vel aliquem SS. Patrum locum, aut S. Thomæ, vel alterius cujuspiam Doctoris antiqui, in quo disertè opinio verè ac certò, licèt minùs probabilis, in contrarietate opinionum moralium damnetur, explodatur, & ad usum, seu praxim reduci prohibeatur; hoc præstare debuerat, ut causam suam firmaret, sed reverà non præstitit, quia præstare non potuit; imò palam denunciare non dubito, Merendis omnibus, Mercoris & Baronibus, eosque quavis sponsione provoco ad idem præstandum; rejecta scilicet inutili locorum farragine, qua suos codices, frustra licèt, cumularunt.

26. Antim. Refert deinde, *num.* 271. statuitque, pro 20. fundamento, varias loquendi formulas suorum Doctorum, Jurisperitorum scilicet, à quibus apertè negatur, si quando unam partem sequantur, oppositam probabilem censeri; sed potiùs illam reprobent ut improbabilem; & licèt, inquit *num.* 273. sæpè affirment aliquid esse probabilius, non tamen propterea sentiunt oppositum esse probabile; quod probat *ex Clement. unic. de sum. Trinit.* ubi probabilior eligitur, unde opposita rejecta censetur. Ab hoc ultimo incipio, ac dico, ante definitionem Ecclesiæ, probabiliorem dumtaxat fuisse, ac proinde oppositam minùs probabilem, quamvis non verè, neque certò probabilem, cum & SS. Patres, & Moderni Theologi refragarentur; & verò quod Illustrissimus observare debuerat, post definitionem Ecclesiæ, non jam probabilior, sed omnino certa prima illa sententia dicenda est, quod autem suis Jurisperitis affingit, damnari scilicet ab iis, ut improbabiles sententias iis oppositas, quas ipsi defendunt, confutatione non indiget; nempe in ea præsertim materia, accerrimæ fervent disputationes, & vix duos invenias ejusdem planè sensus: agunt certè inter se paulò acerbiùs, quàm nostri Theologi, qui scilicet in aliis impugnandis, modum servant humaniorem, nec ita barbarè, ut sic loquar, Christianos adversarios impetunt; quod tamen omnes Adversariorum sententias, quas ipsi non tenent, respuant ut improbabiles, puta Hostiensis, vel Guido Papa, Innocentius IV. Dinus, & Hostiensis, Guidonis; Joan. Andreas, Dini, Joan. Andr. vel Calderini ejus filii adoptivi, Albericus, Alberici, Baldus, Baldi, Ancharanus, vel Antonius de Butrio, utriusque, Zabarella, Joannes de Imola, Archidiaconus, illorum omnium Panormitanus, Turrecremata, Alexander; istorum etiam Felinus, Covarruvias, Navarrus, &c. dici reverà non potest, absque nota, gravissimis illis scriptoribus inusta; imò vix Barbosam, seu Thomam Sanchez, seu quemlibet alium ex iis recentioribus, qui allegationibus paginas implent aperias, nisi pro sententiis oppositis densi auctorum cunei, in oculos statim incurrant; ac proinde citra declarationem Ecclesiæ, utramque partem probabilem esse, constat: quod autem se legisse non meminerit, relinqui nobis à Patribus libertatem eligendi opinionem, quam maluerimus; quia nunquam etiam legit, eripi ab iis dictam libertatem, quando scilicet utramque partem verè ac certò probabilem esse constat; imò & eam concedi, ex citatis alibi Leonis magni verbis, *Epist.* 92. ad Rusticum, nimirum *in iis quæ dubia fuerint, vel*

obscura, id novimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis, non dicit consiliis, *contrarium, nec decretis SS. Patrum invenitur adversum.* Equidem in foro externo, & in practicis quæ aliena jura respiciunt, nefas est judici, infirmiorem opinionem sectari; ut rectè Soto, *lib. 3. q. 6. art. 5.* post Abbat. qui docet, in externo quidem & contentioso foro, *sequendam esse opinionem illam, quæ meliori & subtiliori ratione nititur*; secus verò in foro conscientiæ, *& ad effectum non peccandi,* ut rectè Navarr. *in manual. cap. 27. num. 288.* & prudenter observat P. Dechamps, *cap. 2. quæstionis*: porrò malè citat Augustinum, *lib. 7. cap. 35. de unico Baptismo,* quia hoc opusculum uno tantùm libro, & 18. capitibus comprehenditur; voluit dicere de Baptismo contra Donatistas, *lib. 7. c. 53. n. 35.* cum enim quæreret, utrùm approbandus esset Baptismus datus & acceptus à mimicè & jocularitèr, ubi nulla esset societas, vel Ecclesia ita credentium: in eo casu, inquit, *divinum judicium per alicujus revelationis oraculum, concordi oratione & impensis supplici devotione gemitibus implorandum esse censerem; ita sanè, ut post me dicturos sententias, ne quid jam exploratum & cognitum afferent, humiliter expectarem*; quid quæso hæc ad præsentem controversiam? cur locum Illustrissimus fideliter non citavit? cur casum, de quo agebatur, dissimulavit & reticuit ex industria?

27. Pithanoph. Ex dictis etiam corruunt duo sequentia fundamenta, 21. scilicet, & 22. quæ jacit à *num. 275. ad num* 281. vult enim communem sententiam relinquendam esse, quando contraria probabilior est; ergo, inquit, potiori jure minùs probabilem; sed 1. in hoc casu communis est etiam minùs probabilis; quandoquidem opposita probabilior est. 2. hoc tantùm locum habet in foro contentioso, ut disertè Hostiensis, & Joannes Andreas observant, citati ab Illustrissimo, *num. 276. 3.* ad hoc iidem docent, necessarium esse, ut communis *notoriè* malè dicat, vel *convincitur*, falsitatis scilicet. Omitto historiam illam Paphnutii ex Socrate, *lib. 1. cap. 11.* excerptam, seu verius à Socrate homine Novatiano, ac proinde cœlibatus hoste, Concilio Nicæno, & S. Paphnutio affictam, quam profectò leviùs & citra necessarium examen Gratianus retulit, *c. Nicæna 31. dist.* illam enim ita explosit Eminentissimus Perronius, *observat. 3.* replicæ, seu confirmationis, *cap. 20.* & quinque argumentis demonstravit manifestæ falsitatis convicit, ut mera fabula censenda sit; & pro tali habendam. Irculenter ostendunt Baron. ann. Christi 58. & 325. à *num. 149.* Bellarm. *lib. 1. de Cleric. cap. 20.* Binius *tom. 1. Concil. not. in 3. can. Nicæn.* Francisc. Turrian. *not. in 4. can. &c.* Unde ab Illustrissimi zelo expectandum potiùs fuisset, ut notam illam à duobus Historicis hæreticis celeberrimo Concilio inustam abstergeret, potius quam confirmaret, præstantissimorum & doctissimorum hominum exemplo, Bellarmini, Baronii, Perronii, &c. Decretum vero illud Theodosii quo sancitur ut potior numerus vincat auctorum in diversis sententiis, & in æquali numero ea pars cui adhæret Papinianus; regula est Judicibus præscripta quo ad forum externum ut notorium est, unde fundamentum illud 22. futile restat.

28. Antim. Ejusdem farinæ est 23. quod prosequitur à *num. 281. ad* 285. quo scilicet probatio plenior absorbet oppositam minùs plenam, igitur & probabilior minùs probabilem, quid est hoc, *absorbet*? id est, superat, vincit, gravioribus motivis nititur, ac proinde in foro contentioso Judices eam sequi debent, idque ex officio; at verò in foro conscientiæ non obligat, ut sæpè diximus; cum enim pars minùs probabilis etiam tuta sit, ad tutiorem materialiter non tenemur ex præcepto, sed invitamur ex consilio. Quod autem addit ex Anchar. Doctores numero plures prævalere paucioribus; non semper est verum, nec enim numero, sed auctoritate & rationum momento res censentur; sed demus ita esse; non negabit haud dubiè Illustrissimus, longè plures auctores, eòsque graviores à nostris partibus stare; nempe ipse tres, aut quatuor ad summum, nullius ferè nominis, pro sua sententia laudat; nos verò centenos & millenos appellare possumus pro nostra; nec est, quod potiora rationum momenta sibi arroget, quæ certè quam levia & futilia sint, vix dici, aut credi potest, cum tamen nos demonstrativa proferamus.

29. Pithanoph. 24. fundamentum deducit, *num. 235.* ex consuetudine Civitatum, Regnorum, imò & Tribunalium; qua fit, ut suffragiorum numero res definiantur, electiones peragantur, reliqua omnia statuantur; ergo, inquit, opinionem minùs probabilem sequi non licet; anomalam profectò consequentiam; illa quippe certa lege, vel conventione fiunt, cum aliter vix fieri queant; utinam semper bene, cum sæpe accidat, ut & minùs digni eligantur, & minùs justæ ferantur sententiæ; at qua lege ad probabiliorem teneor? dum constat, oppositam verè ac certò probabilem esse. Miror Illustrissimum hoc probandum suscepisse, nullum tamen Canonem, aut SS. Patrum locum, aut Scripturæ textum, aut decretum Ecclesiæ ab eo prolatum fuisse, quo disertè cautum sit, ut in conflictu opinionum probabiliorem amplecti quisque teneatur? multa quidem congesit, sed aliena, ex quibus nihil concluditur; quale illud est, quod 25. fundamenti loco ab eo adducitur, *num. 286.* peritum scilicet ex decretis Capitulorum generalium, seu constitutionum Clericorum Regularium, quos Theatinos vocant & redemptionis Captivorum: nam 1. iis decretis, hoc unum dumtaxat statuitur, ut Superiorum disciplinarum professores, opiniones probabiliores doceant atque defendant; quod jam fortè citra omne decretum facere tenebantur. 2. cum religiosi homines, non præceptis modò, verùm etiam consiliis Evangelicis adstringantur, quid mirum, si propria constitutionibus ad perfectius, melius, & tutius materialiter adstringi queant. 3. nego tamen, ullam esse constitutionem, vel ullum decretum dictorum Ordinum quo statuatur, ut opinio verè quidem ac certò, minus tamen probabilis damnetur ut periculosa, pernicioſa, & ut improbabilis reprobetur; imò contendo, nullum à Capitulis generalibus hujusmodi decretum condi potuisse, aut posse; quod autem in hoc Illustrissimus Merendæ majorem fidem habendam esse, quam vel Dianæ, vel Pasqualigo peritissimis constitutionum suarum hominibus asserit, dare profectò non possum; cum Merenda extraneus sit, imò quo ad istam controversiam, plusquam suspectus; & multi mirantur, auctorem illum, alioquin damnatum, ab Illustrissimo toties citari atque laudari.

30. Antim. Minùs tamen ferendum est, quod *num. 287. 26.* fundamentum in Synodalibus institutionibus Illustrissimi Episcopi Vincensis Antonii Godeau statuerit, in quibus usus minùs probabilis opinionis damnatur. Sed 1. hujusmodi Synodales institutiones sunt absque die & consule, ac proinde vel hoc nomine suspectæ. is quidem est Illustrissi-

mus

mus Episcopus, cujus tam cœnum ingenium & cultum vernaculi styli elegantiam prosa & versu extollamus, quod tamen ad superiores disciplinas pertinet & prudentiam eruditionem, est certè, quod Perronio, Malello, Abulensi, & multis aliis ejusdem ordinis ceu quare singularis illius opinio legem, aut canonem Ecclesiasticum non facit. 3. cum Illustrissimo Fagnano literarum consuetudine, seu commercio conjunctus est: sciens loquar, & illius literas ad D. Fagnanum non vidi modò hisce oculis, dedi manibus habui, idque non semel: ex quo probabilis illius suffragium in hac causa nullius prorsus roboris est. 4. denique in dictis institutionibus nonnulla leguntur, quæ ferri non possunt, v. g. quod ad peccatum venialis, hoc tempore, recta intentio sit satis: cum venialia, ut ajunt, luxus, superfluæ deliciæ, à salute quotidiè abire, ultra quas homines non arcant: quod cœlum tantummodò sit promptum ingeniosis hominibus & proceribus: quod magistri ex parte directores animarum ad commodum pœnitentium, propriam existimationem, hominum judicium respiciant, non verò ad Dei gloriam, regulas Evangelii Sanctorum exempla, proximi detrimentum: quod demum aperta hac via, vix ullam actionem pravam repetias, quæ licita non sit: hæc sanè injuriosa & contumeliosa in Ecclesiam hujus temporis, atque quæ talia errorum monstra dudum ferat & toleret: eadem prorsus Hæretici, Calvinus, Petrus Molinæus aliique Novatores Ecclesiæ hujus temporis probrabant: ubi, ut piissimus Episcopus ita se ipse in hujusmodi conjungat: fateor ultro aliquot abusus esse in moralibus, & sacris, & magnatibus, tum laicis, tum etiam Ecclesiasticis: nonnullos Palpones plus justo indulgere, sed huic sæculo singulare non est, quod omnibus ferè sæculis viguit, ac præsertim ante Tridentinum, quod tamen in Gallia receptum non fuit, *quod autem nuperrimè scriptor ad Episcopos Galliæ, superbè simul nimisque, quasi Episcopalem dignitatem dictum Ordinem dixerit, quam tamen incredibiliter auxit commendavit.* Ut ut nullus tritissimus Episcopus nullo modo sententiam nostram de opinionis veræ quidem certæ, minus tamen probabilis usu ita perstringere possit, quin semper integra, intacta & non probabilioradò, ut diximus, verùm etiam moraliter certa permaneat.

4. PITHANOPH. Ejusdem farinæ est 27. Illustrissimi fundamentum quod habet *num.* 289. petitum ex scriptis aliquot Parochorum famosæ præfecturæ illius Ogdoadis: sed hæc jure ac meritò rejicienda, quæ mille falsitatibus, convitiis & scurrilitatibus scatent, ut errores & schismaticos dicta omittam: vix oculis meis fidem habeo, cum ea lego, & semper miratus sum, cur famosi illi scripta vestrum aliquis non confutarit, præsertim cum tam facilis & amplus pateat plenissimæ confutationis campus.

5. ANTIM. Plenissimè confutata fuerunt, sed confutatio multis de causis, nondum in lucem edita: efferetur tamen aliquando, horribili procellæ nonnihil tedendum fuit; cuncta hæc tibi legenda tradam non commodo, cum integra & fideli narratione rerum in hac causa gestarum, quam in Decade nostra reperies, ut ut sit, unus idemque fuit scriptorum illorum & censurarum auctor, exceptis dumtaxat Sorbonicis stylus etiam simulatus, peritos latere non potest: ego vel ex unico versu statim agnosco: præterea quod habemus in hoc fatentem Reum: sed de hoc loco, fat citò, si fat bene: tempori serviendum fuit; malus Dæmon nescio quis rem istam optimè dispositam, & ad optimum finem pro Dei gloria, Ecclesiæ dignitate, insontium injustè oppressorum levamine, & omnium honorum consolatione tantum non perductam, ita perturbavit, ut & Rei debitæ pœnæ subducti fuerint, & insontes potiùs malè, imò pessime habiti, de quibus fusè in Decade. Ut ut sit Illustrissimus ab iis scriptis ex tali officina profectis, & in Sedem Apostolicam injuriosis, suæ causæ patrocinium accersere non debuerat; quod tamen ab eo mala fide factum fuisse non puto; sed viderint ii, qui optimo & doctissimo seni per se ipsum scripta illa lustrare non valenti fœdissimè, ne dicam malitiosè imposuerunt.

33. PITHANOPH. Addo unum, quod apud Wendrockium legi, *nor. 1. in 5. epist. sect. 1. §. 1.* nimirum geminam actionum humanarum normam à dictis Parochis, hoc duplici dogmate Catholico restitutam fuisse, quorum primum est, *opinionem probabilem falsam in jure naturali à peccato non liberare*: alterum verò, *in conflictu opinionum probabilium, tutiorem & probabiliorem partem eligendam.* Erroneum porro dictu est, primum illud dogma Catholicum esse, cum potius dogma erroneum sit, cum enim laboremus ignorantia invincibili certæ veritatis, aut falsitatis, in probabilibus; erroneum dictu est, ignorantiam invincibilem à peccato non liberare, errorem istum in auctore multi castigarunt; quod autem illa sit ignorantia invincibilis, negari non potest, cum adhibita quavis diligentia, certa veritas in iis haberi nequeat; quod verò ad secundum pertinet, dogma Catholicum temerè dicitur, cum sit mera opinio, eâque vix probabilis, ut suo loco abunde ostensum est; sed quæso pergamus.

34. ANTIM. Sic autem statuit 28. fundamentum, *num. 290. & 292. imprudenter agit, qui pro regulâ suarum operationum utitur judicio probabili*: nos certo utimur, nimirum judicio practico; nec unquam speculativum illud tantùm probabile regulam esse diximus; sed pergit, *sequiturque opinionem, quam solam putat esse probabilem, non reflectens ad motiva partis oppositæ*: negamus statui posse unam partem verè ac certò probabilem, nisi motiva partis oppositæ ponderentur: & frustra futilia illa fundamenta, quæ nihil penitus probant, allegantur. *Agit autem imprudentius, qui ex duabus æquè probabilibus sequitur minus tutam*: hoc etiam supra rejectum est, quia semper tutam sequitur, modò utraque pars verè ac certò probabilis sit: sic autem concludit, *ergo agit imprudentissimè, qui minùs probabilem & minùs tutam*: nego consequentiam: nam prudenter agit, minùs prudenter licet, nullus autem ad perfectius, ad prudentius tenetur: quod minùs probabilis habeat speciem mali, in concursu probabilioris, ut ait, falsissimum reputa: & hoc est, petere principium: confundit malum Illustriss. cum minore bono: falsum est etiam, probabiliorem esse magis veram: imò & magis apparere certò veram: repugnat enim, certò veram esse, quandiu est tantùm probabiliter vera: unde ut probabilior reputatur probabiliùs vera, quamvis falsam esse posse, certò constet, ita minùs probabilis minùs probabiliter vera censetur: quod autem ad probabilius, perfectius, prudentius teneamur, nunquam hucusque Adversarii probarunt, nec probabunt in posterum. Locum illum Augustini, *lib. 1. de Baptismo, cap. 3. graviter peccaret in rebus ad salutem pertinentibus, vel eo solo, quod certa incertis præponeret*: hunc locum dumtaxat urgent, in hanc rem Adversarii apud Wendrockium

ckium, *not.1. in epist. 5 sect.4.§.1.* unde mitor Illustrissimo suggestum fuisse: sed quid ad rem ? nam judicium speculativum utriusque partis, utrumque incertum, neutrum certum : practicum utrumque certum est: neque hic agitur de præferenda parte certa improbabili atque incertæ, sed de præferenda magis probabili, minùs probabili: nec igitur hoc loco de periculo, quod per judicium practicum certum omnino arcetur : hinc adductæ ab eo similitudines putei, fluminis, duelli, aliaque periculorum exempla in hanc controversiam non quadrant, ut rerum istarum periti nobiscum facilè judicabunt : unde nec imprudens, nec temerarius, nec fatuus censendus est, qui nobiscum sentit : parcius ista viris sapientissimis, doctissimis & piissimis, reponere posset cum fœnore: nec eæ, quæ sequuntur allegationes S. Thom. Scot. Sylvestr. *cap. significasti 2. & c. petitio de Homicid.* toties appellatæ & supra rejectæ quidquam probant, ut toties ad nauseam fere ostensum est.

PITHANOPH. 29. deducit *num.* 292. ex multis absurdis, quæ ex nostra doctrina sequuntur, ut ait, & illius autores inter se diviserunt, quorum aliqui limitationes adjunxerunt, ut gravia illa absurda fugerent : alii vero liberrè illa deglutiunt, quasi absurda non essent. Nostri auctores aliique fere omnes, sed de nostris potissimùm loquor, quo ad substantiam hujus controversiæ omnes conveniunt : 1. judicium practicum certum desiderant, 2. veram, certam & indubitatam probabilitatem : 3. hinc opiniones probabiliter tantùm probabiles in usu & praxi non admittunt : 4. probabilem opinionem ab improbabili probè discernunt : idem porro dicimus omnes, quamvis in modo loquendi nonnulli ab aliis discrepare videantur : cum tamen Adversarii in varias & contrarias partes eant, ut se ab iis difficultatibus expediant, quas alioquin fugere non possent. Wendrockius, Parochi, aliique fœderati volunt, illam dumtaxat opinionem probabilem licitam esse, quæ vera est : sed neutra certò vera est & utra vera sit, scire non valeo : unde quo ad hoc, ignorantia invincibili laboramus : nihil refert : si fallam sequeris, erras, peccas, etiam in eo, quod vitari non potest : en purum, purum, &c. Comitolus, Philaletus, Cajetanus, docent, probabiliorem tenendam esse : sed hæc æquè falsa esse potest, ac minùs probabilis : deinde, si major probabilitas certa firmat judicium practicum certum, quidni etiam minor, dum æquè certa sit, denique, minùs probabilis interdum tutior est : cur ergo eam sequi non licet ? Merenda & Vincentius Baro eò venerunt, ut dixerint, tutiorem semper tenendam esse, sive minùs probabilis sit, sed cum gravius, & ab omni ratione alienum esse videretur, probabiliorem illicitam esse, si quando minùs probabilis tutior sit, Illustrissimus Fagnanus, præeunte Mercoro, quos deinde Augustinus de Angelis, Marinàtius, &c. sequuti sunt : Illustrissimus inquam, ablegata omni probabilitate, partem probabiliorem certam esse voluit, ac proinde omnem difficultatem, quam præmissæ sententiæ patiuntur, penitus cessare : sed pace illius dixerim, crescit ex eo difficultas, non cessat : quia repugnat, probabiliorem dumtaxat partem certam esse, ut sæpe ac sæpius supra dictum fuit. Ex quo satis videre est, utrius partis defensores magis inter se dissentiant : octo ad summum inter illos auctores quatuor diversas sententias docent, atque defendunt.

ANTIM. 29. fundamentum deducit ex primo absurdo, quod est de Medico, *à num. 293. ad num. 298.* quia, inquit, liceret Medico, minùs probabile medicamentum ægro porrigere ; negant tamen omnes fere nostri, Suar, Vasq. Sanch. Granado, Salas, Lay, Filliuc. Reginald, Becan, Gordon. Bresser, Busenbaum & alii, quos fideliter & accuratè citat P. Dechamps *in quæst. cap. 8.* idque sive ratione proprii officii, sive charitatis erga proximum, sive pacti tacitè intercedentis, sive usorum omnium conjunctim, quod probabilius reputo, ut malè citat Azor Illustrissimus, *tom. 1. lib. 12. cap. 1. quæst. 11.* quod doceat, porrigi posse à Medico medicamentum minùs probabile : nihil tale ibi Azor, quin potius diserte ibi tradit contrarium : nimirum *manifestum esse jure, non posse Medicum remedium ægroto porrigere, quando dubitat, an sit ei profuturum, an nociturum* : unde quando sub finem quæstionis docet, ubi sunt contrariæ Medicorum opiniones, licere Medico juxta aliorum sententiam, sive probabilior & tutior, sive nec tutior, nec probabilior, ac proinde æquè probabilis & æquè tuta (nec enim dicit minùs probabilem, nec minùs tutam) ægrorum curare, ita intelligi debet ex præcedentibus, ut nullo modo dubiter, an medicamentum profuturum sit, an nociturum ; per peram item citat Salas Illustrissimus, 1.2 *quæst. 21. tract. 8. disp. sect. 19. à num. 156.* nihil prorsùs habet Sal. *disp. sect. 15. de Medico* ; nec in tota illa sect. adnotat. *num. 156.* sed totus *num. 137.* Salas igitur *sect. 11.* ubi de verbo ad verbum retulit, *num. 134.* sententiam P. Vasquez, *num. 135.* quatuor assertiones habet ; prima est, licere Medico, adhibere medicamentum probabile, quando certius non suppetit, & alioquin certum est, ægrum nullo adhibito medicamento morituram : secunda est, non licere Medico probabile remedium adhibere, quando certum suppetit, nec etiam quando dubium est, an sit nocitum, an profuturum. 3. est, quando æquale, aut fere æquale est periculum mortis, sive adhibeatur, sive non adhibeatur medicamentum, adhibere non licet, 4. quando longè probabilius est, ægrum adhibito medicamento evaluturum, quàm non adhibito moriturum, licet adhibere : tum demum, *numero 136.* addit juxta hæc, nimirum juxta has conclusiones, debere illa judicari, quæ habet Azor supra citatus, quæ ad finem usque sectionis de verbo ad verbum more suo exscribit : unde manifestò liquet, imponi huic auctori, & apertam affingi calumniam ab illustrissimo Fagnano, quod utrum fieri possit, nullus sanè probabilista docuerit. Cæterùm, ut jam alias monui, Adversarii minime distingunt probabile medicamentum à probabili opinione : & tota res reducenda est, in quo nostri omnes conveniunt, non esse opinionem verè ac certò probabilem, quod Medicus possit adhibere minùs probabile medicamentum, quod scilicet constat esse minus probabile, quotiescumque vel certum, vel probabilius suppetit.

PITHANOPH. Sed instat Illustrissimus, si ex charitatis amore erga proximum, tenetur Medicus ad probabilius medicamentum, cur non ex amore veri & recti tenemur ad probabiliorem partem ? & a Medicus corporum tenetur ad probabilius, cur non pariter Medicus animarum, ne scilicet porrecto minùs probabilis & minus tutæ opinionis pernicioso consilio, animam occidat, & hæc pluisquam flebilitas. *num 297.*

ANTIM. Quam sint hæc levia, vix dici potest : præceptum charitatis obligat, diliges proximum tuum, non tamen amor veritatis, quid si enim ad omnem veritatem homines adstringerentur ? ut nobis,

nobis, væ Illustrissimo alioquin doctissimo, quia malum Philosophicis, Theologicis, Mathematicis, divinis & humanis literis haud dubiè ignorat; deinde certa veritas in probabilibus haberi nequit, ad eamque non obligamur; alioquin ad impossibile tenemur quod blasphemum est Calvinistarum contentorum; ad veritatem saltem probabilem, inquies, sed minùs probabilis etiam vera est probabilior, cur ergo ad probabilius, perfectius me adstringit? denique non est opinio verè ac certò probabilis, quod medicamentum minus probabile adhiberi possit, dum probabilius suppetit; cum tamen sit opinio non probabilior modò, sed moraliter certa, quod opinionem verè ac certò, minùs licèt, probabilem licet sequi possumus; amor recti obligat, inquies, omne rectum non obligat, nimirum rectius & perfectius satis est nobis certò constare, operationes nostras rectas & honestas esse, uti constat per judicium practicum certum.

39. Pithanoph. 30. fundamentum sumit Illustrissimus ex 1. absurdo, quod est de Judice, idque à num. 298. ad num. 303. quia, inquit, liceret Judici secundùm minus probabilem judicare; hoc ipsum nostri omnes negant, Suar. Vasq. Valent. Sanchez, Tanner. Becan. Coninck, Granado, Salaz, Filliucius, Laym. Reginald. Gordon. Castr. Pal. Amicus, Bresser. Fagel. Martin. Perez. Palavicin. quos accuratè collegit P. Dechamps, *loco citato*, quibus multi alii addi possent, ut Lugo, *de just. disp. 37. sect. 10. num. 116.* ubi præter aliquos ex suprà dictis, citat Azor; cum autem Illustrissimus inficias ire non possit, impugnat rationes, quibus nostri hanc doctrinam firmare conantur, quamquam meo judicio valde frustra: primò enim Judex tenetur cuique reddere jus suum, secundùm merita causæ. 2. quia Resp. constituit illum judicem cum hoc onere. 3. quia alioquin esset accepersonarum jure ipso prohibita: agnoscit Illustrissimus istas rationes esse veras; vult tamen æquè militare contra illum, qui opinionem minùs probabilem sequitur in moralibus: 1. quidem, quia offensa Dei pluris æstimanda est, quàm læsio juris proximi; sed fallitur, quia nulla esse potest offensa Dei in usu minùs probabilis opinionis, sicuti esse potest, inferenda sententia juxta minùs probabilem secundùm verò, quia si Respub. exigit à Judice, ut judicet secundùm magis probabilem in causis non temporalium, potiori jure Deus à nobis exigit, ut rem salutis probabiliorem sequamur; sed hoc non facilitate reiicitur, qua gratis adstruitur; quia usus in usu minùs probabilis nullum est salutis, imò peccati periculum; nec ille Scripturæ textus apponi potest, in quo Deus jubeat, ut probabiliorem sequamur: tertiam denique, quia quotiescumque aliquis sequitur in praxi minùs probabilem, habet respectionem personæ hominis, contra Deum & legem, sed cum opinio minùs probabilis, nimirum quæ ac certò non sit contra Deum, nec contra legem, ut sæpe diximus, ridiculum dictu est, in hoc intervenire acceptionem personæ hominis contra Deum & legem; miror autem, non quidem quod Illustrissimus hæc dicat, utpote qui Dialecticis & Scholasticis dissertationibus assuefactus non sit, nec hæc consequentiæ regulæ eidem satis familiares sint, miror tamen, à quopiam Theologastro hæc eaque ineptissima fuisse. Quid si autem jura utrimque probabilia, an Judex alteram pro arbitrio sequi possit?

40. Antim. Jam mentem meam super hoc alias dixi, enim in capitalibus Reum nunquam damnare licet, nisi vel confessum, ut vocant, vel convictum, nec certa pœna pro incerto & dubio delicto imponi potest. 2. in civilibus, stante jure utrimque æquè probabili, possessioni favendum est, juxta communem regulam. 3. præscindendo à possessione, & stante jure æquè probabili, certum est Rempublicam posse ita de re illa disponere, ut vel utrique parti æquè dividat, vel alteri tantùm adjudicet. 4. certum est Rempublicam hanc facultatem Judici concedere posse, utrùm verò concesserit, tenent multi probabiliter, ut Sot. Valent. Manuël Ledesm. Vasq. Sanchez, Azor, Layman. Malder. Villalob. Filliucius, Tanner. Becan quos citat Delugo, *num.* 114. & sequitur, *num.* 115. contra Bannez & Granado; quod autem Judex rem dividere possit æqualiter; nemo negat, nisi fortè Delugo, *num.* 118. ubi ait, certius fore periculum in divisione, qua posita, certum est verum Dominum privari re sua, quo ad dimidiam partem; sed hoc facilè solvi potest, quia jus ita disponendi, quo ad incerta, est penès Rempublicam, ac proinde penès Judicem; nullam igitur injuriam partibus facit; quod ad me spectat, hortarer partes ad divisionem & concordiam; & tutius putarem, etiam iis dissentientibus, divisionem statui. Sed pergamus ad alia.

41. Pithanoph. *Num.* 303. ducit 31. fundamentum ex 3. absurdo, quod est de administratione Sacramentorum, sequendo opinionem minùs probabilem, vel adhibendo materiam, aut formam minus probabilem; nostri omnes docent, si suppetat materia, aut forma certa, probabilem adhiberi non posse, aut si probabilior suppetit, minùs probabilem poni non posse; & præter citatos supra, addit ibidem P. Dechamps, Oviedo, Arriagam, Mascarenhas; addi possent multi alii, atque adeo recentiores omnes; quare mirari satis non possum, quonam pacto Illustrissimus adeo vehementer in duos præstantissimos & in hoc genere nulli secundos auctores vestri Ordinis Gabrielem Vasquez, & Thomam Sanchez invectus fuerit, quasi ipsi docuerint absurdum non esse, adhibere materiam, aut formam minùs probabilem in confectione Sacramenti; quod tamen absolutè non asserunt, sed tantùm quatenus hoc non esset contra communem Ecclesiæ usum, & charitatem proximo debitam ex officio Ministri talis Sacramenti; nec enim putant rationem ab irreverentia petitam evidenter concludere, cum etiam militet in qualibet alia re sacra, atque adeò in ipso divino præcepto: atqui nemo negat, quin is sit communis Ecclesiæ usus, ut minùs probabilis materia non adhibeatur, dum probabilior suppetit, nec etiam probabilior, dum suppetit certa; nemo etiam negat, quin praxis opposita opponatur charitati erga proximum in re gravissima & sæpe necessaria ad salutem; unde Sanchez, *lib. 1. in Decalog. cap. 9. num.* 34. absolutè dicit, peccare Ministrum contra charitatem, qui sequitur in hoc opinionem minùs tutam; idque potiori jure, si faciat contra communem Ecclesiæ usum, qui quo ad hoc strictissimæ legis vim habet: idem prorsus Vasq. 1. 2. *quæst. 19. art. 6. disp. 63. cap. 3. num.* 10. *& seq.* Quid ergo peccarunt duo illi præstantissimi auctores, qui docent, peccare hunc Ministrum, cum reliquis omnibus Societatis vestræ Doctoribus, idque ex duplici gravissimo capite, cum tamen vel una ratio ad probandam illam sententiam sufficeret; existimarunt quidem, cum multis aliis, rationem illam ab irreverentia petitam, non satis evidenter concludere; debuisset, quo ad hoc, illos impugnare & convincere Illustrissimus, sed nihil minùs; distinguit ab re duas quæstiones, prima est, an

an liceat; secunda, an fiat; sed non advertit Illustrissimus, unam tantùm quo ad hanc controversiam, quæstionem proponi; nec enim quæritur, an fiat Sacramentum, quia cum statuatur materia probabilis tantùm, statuitur etiam quod certò non fiat, sed tantùm probabiliter; unde illud non quæritur, an fiat, sed an licitè, cum dicto periculo, Sacramentum ministrari queat; nec aliud quærit Suarez, cujus sensum Illustrissimo pessimè suggesserunt; in hoc autem omnes vestri conveniunt, quod Sacramentum ita ministrari non debeat, nec absurdum illud admittunt, cujus hoc loco meminit Illustrissimus.

42. ANTIM. Imò ex hoc capite Illustrissimus solidè impugnari potest, argumento, ut vocant, ad hominem; si enim opinio probabilior certa est moraliter, in qualibet materia, etiam Sacramentorum, hæc doctrina locum haberet; igitur quisquis adhibet materiam probabiliorem, certam adhibere censetur, tutam igitur; igitur ad tutiorem, aut certiorem non tenetur, cum tamen certum sit, probabiliorem adhiberi non posse, dum suppetit certa. Sed eadem regula nostra, de qua supra, hic locum habet; non est enim opinio verè ac certo probabilis, quod materia minùs probabilis adhiberi queat, dum suppetit probabilior, nec probabilior, cum certa suppetit; quod autem Suarez quem Illustrissimus citat contra duos prædictos, nimirum *tom. 4. in 3. part. disp. 26. sect. 6. num. 5.* dicat quidem, in re Sacramentorum, certam viam probabili, & probabiliorem minùs probabili esse præferendam, quod duo illi fatentur ultro ac disertè docent; non tamen ut fingit Illustrissimus nos ad id teneri ex reverentia, quæ debetur Sacramento, de quo ne verbum quidem ibidem Suarez habet; unde patet, qua fide contra Vasq. citatus fuerit; sed pro more, nunquam fere fideliter auctores in hoc opusculo allegantur.

43. PITHANOPH. Sed quæso te, quid de attritione, si est tantùm materia probabilis Sacramenti Pœnitentiæ; nempe ut audio prodiit decretum sacræ Congregationis & sub Alexandro VII. missum in Belgium, quo utraque sententia probabilis declaratur, quamquam nostra illa communior, qua scilicet attritionem cum Sacramento satis esse, adstruitur; si communior, igitur & probabilior, cum certè firmioribus rationibus pars adversa non probetur.

44. ANTIM. Ex hoc decreto primùm facile contra Illustrissimum ejusque sequaces evincerem, opinionem probabiliorem certam non esse, quia scilicet nostra de attritione sententia probabilior est, ut nemo negat; quamvis alioquin certa non sit, quia si certa esset, pars opposita improbabilis censeretur, ut constat ex regula oppositionum alibi stabilita; sed probabilis censenda est ex dicto decreto; igitur inde rectè concluditur contra Illustrissimum, partem probabiliorem ideo certam non esse, quod jam supra ex communibus principiis demonstravimus; sed ad rem venio, & constantissimè assero, Attritionem, materiam probabilem Sacramenti nunquam à nobis dictam fuisse; nempe certam esse, dicimus, idque non probabiliter modò, sed probabiliùs dicimus: quisquis igitur certam materiam esse credit, absque ulla dubitatione illam adhibere potest; alia enim quæstio est, utrùm materia illa, quam probabilem tantùm esse constat, adhiberi possit; hanc autem non probabilem, sed omnino certam esse reputamus: & si quis fortè probabilem dumtaxat reputet, is profectò ad contritionem perfectam tenetur, quia non est opinio verè ac certò probabilis, quod materia probabilis Sacramenti adhiberi possit, dum certa suppetit; cum tamen sit opinio verè ac certò probabilis, quod illa materia, quæ certa reputatur, adhiberi queat. Deinde ex hoc eodem decreto, idem probatur, quia per illud declaratur utraque sententia probabilis quidem, sed quo ad usum; cum enim ad sedandas dissensiones ortas in Belgio super hac quæstione, editum fuerit, nulla porro inter partes dissensio fuit, utrùm sententia nostra speculativè esset probabilis, cum reverà sit communior & probabilior, sed tantùm quo ad usum; utramque igitur S. Congregatio probabilem, quo ad usum esse declaravit, relicta partibus libertate, opinione sua utendi; hanc autem sanctæ Congregationis mentem fuisse, mihi sæpe significavit Eminentissimus Cardinalis Albicius, voluitque ut in Belgium rotundè scriberem, ut reverà deinde scripsi. Præterea nemo negat; aliquam opinionem probabilem, etiam in re Sacramentorum locum habere, si talis sit Ecclesiæ usus; atqui communis ubique usus invaluit in Ecclesia, ut attritio adhibeatur in Sacramento, & non minus vere attriti, quàm contriti absolvantur: accedit, quod est opinio probabilior, cujus usum illicitum dici, gravissimum esset; maxime, si alia materia certa, contritio scilicet perfecta, difficilè haberi possit, præsertim ab insigni peccatore; quidquid dicat recentior quidam, reliquis omnibus refragantibus, quibus in hoc major fides habenda est: sed hic omitto, quia illius argumenta seu verius paralogismos accuratè diluam in appendice ad Dialogos de contritione.

45. PITHANOPH. Mihi super hoc abunde factum satis; transeo ad 32. fundamentum petitum, *n. 304. & 305.* ex 4. absurdo, quod reverà esset, si Confessarius stare deberet judicio pœnitentis, quantumvis probabili, v.g. Pœnitens tenet probabiliter, talem negotiationem esse licitam, quam Confessarius illicitam putat, ac proinde pœnitentem recusat absolvere, nisi eam dimittat; & quia omnes fere tum antiquiores, tum recentiores dicunt, Confessarium adstringi in hoc casu ad absolvendum pœnitentem, modò alioquin sit rectè dispositus, aut saltem posse absolvere; nullum invenio alicujus notæ Theologum, qui hanc sententiam non defendat, longum auctorum seriem vide apud Sanch. *lib. 1. in Decalog cap 9. num. 28.* item apud Lugo, qui rem istam accuratissimè discussit de Sacramento Pœnit. *disp. 12 §. 2. per totum*; supponunt tamen, opinionem pœnitentis esse verè probabilem, licèt Confessarius eam falsam reputet, & oppositam sequatur; si enim certum esset, errare pœnitentem, deberet à Confessario dedoceri; & si recusaret, dimitti, nisi in iis casibus, in quibus majus scandalum certò timetur, & pœnitens est in bona fide; deinde pœnitens supponitur vel doctus, aut saltem controversiæ illius peritus, ac de illa probè institutus; & verò pœnitens jus habet utendi opinione verè ac certò probabili, quæ certè à Confessario privari non debet; qua enim auctoritate? nulla prorsus, cum facultas judicandi in hæc non cadat: Confessarius potest pœnitentem interrogare, ut certior fiat peccatorum admissorum, tam secundùm numerum, quàm secundùm speciem; ac deinde ubi de reliquo eum ritè dispositum videt, imposita pœnitentia salutari, eundem absolvere; at quod possit doctum & contrariæ doctrinæ pœnitentem in suas partes trahere, & nisi accedat, dimittere, injustum, impium, imò & ridiculum est: Scotista accedit ad Thomistam, hic illum absolvere recusat, nisi universam Scoti doctrinam ejuret; Catholicus

ad

ad Nostrorem, hic negat absolutionem, nisi ille omnes Theologorum moralium & Catholicorum, sententias devoveat; aut si jam subscripsit formulæ hanc subscriptionem revocet; aut si dubitat de Majorum & Avorum usuris, præscriptam summam depositam, sed in manibus Confessarii, piis scilicet usibus destinatam; pios usus vocat quos universi sanctissimos norunt: quid quæso absurdius & iniquius excogitari potest? nec admittenda est distinctio proprii & delegati Confessarii, quam pauci aliquot absque ulla ratione commenti sunt: nam perinde est; quia confessione facta, pœnitenti rectè dispositio absolutio jure debetur, tum à delegato, tum à proprio, nec est, quod dicat Illustrissimus Confessarium operari non posse contra propriam conscientiam; nam si opinio pœnitentis verè probabilis est, & talis à doctissimis viris reputatur, Confessarius vel ex hoc, certò judicare potest, se non peccare, si ea utatur; si autem illam, per errorem, improbabilem, confessarius putet; quid faceres in hoc casu Pithanophile.

46. Pithanop. Mihi sanè esse videtur casus perplexæ, ut vocant, conscientiæ; nam inde judicare potest, immò judicat, Pœnitentem jure suo, uti posse opinione illa, quam Doctissimi homines probabilem reputant, ac proinde esse absolvendum; aliunde verò judicat, se uti non posse, idque præsertim in sacro illo ministerio, opinione certò falsa & improbabili; en tibi perplexam conscientiam; illud ergò facere debet, quod minus malum judicat, juxta communem regulam, de qua suprà; minus autem malum est absolvi pœnitentem, quam non absolvi, ut perspicuum est; si tamen verè esset improbabilis, pœnitens deducendus esset juxta regulam suprà traditam; & si per voluntariam contumaciam dedocere nollet, omninò dimittendus, quia videtur hoc constaret, ritè dispositum non esse: dedit igitur Illustrissimus sententiam illam, quam temeritate certam reputo, ut absurdam & iniquam taceam; desinat Divum Thomam, & Divum Bonaventuram, & Scotum in hanc rem citare, qui ne verbum quidem de hac quæstione habent locis citatis, desinat asserere, confessarium contra conscientiam propriam agere; quia is contra conscientiam non agit, qui opinione probabili utitur; desinat omnes mirari & exclamare, quod Judex judicium dubium cogatur in foro animæ; quia reverà forum hoc auctoritatem Judici dare non potest, ut pœnitentem sine iniquè, & non nisi per summam indiscretionem à confessario privetur. Optandum revera esset, ut nullus de hoc Sacramento scriberet, nisi qui multa alioquin doctrina instructus, per multos annos, ut dixisse te memini in primo nostro colloquio, hoc Sancto Ministerio functus fuisset, & audiendis confessionibus in Vaticana Basilica diu operam navasset.

47. Antim. Trigesimum tertium fundamentum dicit ex quinto absurdo quod est de bello; nam auctores, inquit, probabilitatem contendunt, licere, invicem bellare, si utrimque sint opiniones probabiles, quod Bellum sit justum; unum autem Vasquem excipit *num.* 307. quasi reliqui omnes ex nobis idem sentirent, cum Joanne Sancio, qui nobiscum non est, & cujus opiniones, cum liber illustrissimus damnatus fuerit, magni reverà non facimus; nec enim vel cum Vasq. & Molin. quibus adhæret Thomas Sanchez *dicto cap. 9. num.* 36. doceant bellum à supremo Principe alteri non posse inferri, ad recuperandam aliquam ditionem, nisi jus illius certum sit; vel cum aliis, nisi saltem probabilius esse constet; ita ut in simili casu Judex sententiam in ejus favorem, certò ac justè pronunciaturus esset; nullus sanè ex nostris, stante jurium, vel opinionum probabilium æqualitate, docuit, bellum justè inferri posse, aut bellum utrimque justum esse posse, nisi fortè per accidens propter ignorantiam invincibilem alterius partis; nostri ergò in hac materia, rigidissimè ac severissimè pronunciarunt præ cæteris omnibus Theologis, immò & Canonistis; citari possunt præter appellatos Suarez Lugo, Tanner. &c. cur igitur Illustrissimus unum Vasquem excepit; quis unquam hunc agendi modum verè probabilem esse dixerit; immò quis non improbabilem, charitati & Justitiæ contrarium? accusare poterat Joannem Sancium, Covarruviam, Dianam, Sancii laudatorem *part.* 2. *tract. de opin. probabil resolut.* 8. qui fortè paulò liberiùs de hoc argumento scripserunt, nostros tamen, qui secùs sentiunt in communionem criminis, excepto uno duntaxat Vasque trahere jure non poterat. Et verò tanti est ad repetendum aut indemnes servandum jus suum, tam inhumanum medium adhibere, ut Christiana humanitas illud abhorreat.

48. Pithanoph. *A num.* 311. *ad num.* 314. ducit trigesimum quartum fundamentum ex sexto absurdo quod scilicet juxta hanc doctrinam, Judex in judicando sequi possit opiniones oppositas probabiles, modò unam, modò alteram, excepto scandalo, & quo ad auctores, remittit nos *ad num.* 31. ubi unum tantùm ex nostris citat, nimirum Thomam Sanchez, quem jam suprà *ad dictum num.* 31. & 32. satis luculenter ab hac calumnia vindicavi: immò nostri omnes, ut suprà dictum est, cum de Judice, docent, teneri illum ad judicandum secundùm probabiliorem; stante autem utraque æquè probabili, & præscindendo à possessione, ita ut ex parte facti probationes sint æquales, rem dividendam esse docet *dicto capite* 9. *num.* 45. Si verò ex parte Judicis tantùm stet illa opinionum, vel jurium æqualitas, licèt aliqui censeant, rem esse dividendam quibus adhæreo; longè tamen plures tenent, Judicem posse alterutri, pro auctoritate, quam à Republ. accepit, causam adjudicare; igitur secluso scandalo, modò huic, modò illi: hoc absurdum reputat Illustrissimus quod in hunc modum ostendit, unam ex partibus veram, & alteram falsam esse oportet; ita est; nec in hanc rem quæ est per se nota, citari debuit S. Thom. nisi fortè, juxta ridiculum illum concionatorem, qui solem lucere, dixit, juxta Plinium: sed, quid inde? quando unam eligit, fieri potest, ut falsa sit; rectè; fieri quoque potest, ut sit vera; quod ultrò fatetur; sed eodem jure, quo ad hoc, altera pollet; nec enim certa veritas haberi potest; facto igitur æquo libramine, eligat probabiliorem; saltat extra chorum & casum; nam quæstio procedit stante utraque parte æquè probabili; si enim altera sit probabilior, concedit ultrò Sanchez; concedunt omnes nostri judicem teneri ad probabiliorem; sed, inquit, qui judicat secundùm utramque; id est, non simul, sed modò secundùm unam, modò secundùm aliam, necessariò sequitur falsum; quia altera est necessariò falsa disiunctivè; nimirum vel hæc, vel illa; sed necessariò etiam sequitur verum; cùm altera necessariò vera sit; nunquàm

tamen judicat secundùm unam nisi reputet illam veram probabiliter; itemque secundùm alteram successivè, nec aliter ab eo qui rem intelligat, definiri potest; si enim sunt æquè probabiles A & B, immò, ut ferè semper accidit in judiciis, & juribus æqualibus, æquè tutæ; Judex hodie sequitur A, poterat tamen, eodem jure, sequi B, in judicando; crastina die potest æquè sequi A & B, quid ni ergò sequatur B. neque ullum venenum inest, si sequatur opinionem verè ac certò probabilem, licèt alioquin falsa sit, uti & probabilior falsa esse potest; nec sequitur ut falsam, sed ut probabiliter veram; quod autem dicit, probabilitatem illius non habere fundamentum in re, sed tantùm in tenebris intellectus, falsum est illius commentum; qui probabilis opinionis naturam minimè intelligit; aliud enim esse reverà & videri probabile, ut cum Philosopho aliàs diximus; falsum est etiam, hanc doctrinam novam esse, quæ docet, sequi falsum; quia hæc doctrina docet, sequi verum probabiliter, licèt falsum esse possit; unde nunquam licet sequi falsum cognitum, secùs tamen verum probabile, quod falsum esse queat; neque hæc doctrina nova est, sed ipsi mundo coæva, cum res secus esse non possit; quòd autem dicit, ex Deo non esse, sed ex Diabolo, qui est Pater mendacii; pace illius dixerim; nempe quisquis negat cum Adversariis, non eximi culpæ illum, qui sequitur opinionem verè probabilem, si fortè falsa sit luculenter errat, cum homines ad necessitatem peccandi inducat; quod damnatum est *in 3. propos.* sed omnis error in fide, ex Diabolo est.

49. ANTIM. Ad 35. fundamentum accedit *à num.* 314. *ad* 319. ductum ex 7. absurdo, quod scilicet hæc doctrina sine scandalo ad praxim reduci non possit, verbi gratia, fas erit marito, modò adhærere uxori, modò illam dimittere; vel unam ex nostris citare debuerat; Thomas Sanchez, quem omnes alii in hoc sequuntur, *lib. 2. de matrimon* quæstiones ferè omnes, quæ ad probabile, vel dubium matrimonium pertinent *à disp. 41. ad finem*, usque libri matutè, solidè ac eruditè, suo more, discutit; sed nihil tale definit; immò *disp. 45. num. 13.* disertè asserit, juxta Manuelem, ut absque Judicis auctoritate, priori matrimonio spreto, ad secundas nuptias non convoletur, in eo etiam casu, in quo conjugum alter ficti consensus certus sit; item *disputat. 44. num. 2.* si alter conjugum probabiliter teneat, matrimonium esse invalidum, eum non posse petere docet, licèt reddere debeat, nisi alter idem probabiliter teneat; si tamen etiam probabiliter judicet, validum esse matrimonium, potest petere ac reddere, ut docet *num. 4.* non tamen docet, propria alterius auctoritate, matrimonium dissolvi posse, vel eum ad alias nuptias convolare; idem tenent omnes alii ex nostris; cur enim nobis imponit; quasi verò ea, quæ docet Sanchez, non sint consentanea *c. inquisitioni, de sentent. excommun.* nimirum alterum conjugem, qui certus est impedimenti, non posse petere, nec reddere; qui verò id tantùm credit ratione probabili fretus, posse reddere, non petere; *c. verò litteras de restitut spol.* tres opiniones approbat, quas fortè Illustrissimus in nostris reprehenderet Theologis, si eas citra juris auctoritatem docuissent; uti & ea, quæ habent jura de triennali cohabitatione frigidorum & maleficiatorum. Quod de Advocato opponit jam suprà solutum est; in hoc Canonicis potius timendum, quàm Theologis; ulcus ultrà non premo; certum est, Advocatum simul utriusque partis causam defendere non posse; at in causa simili & stantibus juribus æqualibus, non video, cur, modò unam, modò aliam partem tueri non possit, modò scilicet scandalum abiit: de Judice jam suprà dictum est; excepto scilicet scandalo, unde nihil timendum, cum ad praxim reduci posse negemus, si scandalum adsit. Quod denique subnectit de bello, suprà dilutum est; negant enim nostri omnes, bellum à Rege inferri posse, nisi vel jus certum ad rem illam quam bello repetit, habeat, aut saltem probabilius; non possunt autem consiliari licitè bellum illud consulere, quod ipse illicitè tantùm susciperet: ubi sunt igitur sexcenta illa, quæ ut Illustrissimus ait, nemo sani capitis inficiabitur, absurda esse & scandalosa? nullum sanè hujusmodi est, in usu opinionis verè ac certò probabilis, ut constat ex dictis; quin absurdum & scandalosum est, duos aut tres auctores, nullius huc usque nominis, per meram factionem, vel illusionem eò venisse audaciæ, ut doctissimos alios & piissimos, eosque ferè innumeros, quorum nomina in scholis, pulpitis, templis & libris toties celebrantur, impiè damnare, usum præsentis Ecclesiæ notare, communem sententiam, quam tot Pontifices, Cardinales, Episcopi, & gravissimi Doctores tradiderunt congere, ac proinde totam ferè Ecclesiam perturbare non dubitent; nisi hæc scandalosa sint, quid profectò scandalosum sit, non video; cum præsertim illorum aliqui sanctissimo Pontifici Alexandro VII. & S. Congregationi suam illam sententiam affingere non vereantur; sed falsum esse, contendo; nullum enim decretum editum fuit, in quo hæc propositio damnata fuerit, *licet sequi opinionem verè ac certò, minus sit probabilem.*

50. PITHANOP. *num.* 319. petit trigesimum sextum fundamentum ex octavo absurdo; quod scilicet hæc doctrina lædat in dies libertatem & immunitatem Ecclesiasticam; quia Theologi zelatores laicalis jurisdictionis, prurientes auribus, quærentes quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi, & parum curantes, quid S. Scriptura, Sancti Canones & probata Concilia ea de re statuant, ea suggerunt Principibus sæcularibus consilia, freti scilicet aliqua opinione probabili, quæ nunquam deest, quæ libertati & immunitati Ecclesiæ penitùs adversantur; unde concludit, hanc doctrinam probabilitatem à Deo non esse; vel unum ex Theologis vestris appellare debuerat, ad faciendam accusationis suæ fidem; notorium est, quot & quantas ubique ferè gentium vestri persequutiones passi fuerint, vel hoc dumtaxat nomine, quod ad dignitatem & libertatem Ecclesiæ tuendam propensiores esse credantur; ab exemplis abstineo; Quid Suarez, quid Bellarminus, quid alii, pro hac causa in suis libris passi fuerint, satis perspectum est; sed cùm neminem appellet, nemimem defendo sectarium, dico tamen, nihil scriptum fuisse in hoc genere à vestris Theologis, quod dignitatem & auctoritatem Ecclesiæ infirmet, aut lædat; non quidem ut nonnulli ex Canonistis, qui per intolerabilem adulationem, Papam Deum esse in terris dixerunt, eumque omnia posse, etiam mutata quadrata rotundis; immò Illustrissimus omnem creaturam illi esse subjectam, ac præsertim infideles, eosque præceptis canonicis & Ecclesiasticis adstrictos esse diserè docuit; nescio utrùm Angelos excipiat, qui tamen in hoc subjecto universali,

omnia

omnia natura continentur; non dubitavit etiam Illustrissimus asserere, Principes à Papa deponi & eorum subditos à jurata fidelitate eximi posse, propter peccatum Ecclesiasticum, propter quamlibet injustitiam, non etiam, si justè à Papa bellum infidelibus inferatur; vestri sanè Theologi nunquam tam impie docuerunt; vestri sanè Theologi nunquam tam impie docuerunt; vestri sanè Theologi nunquam tam impie docuerunt etiam Canonistæ, seu legistæ, Independentes à Principibus contra libertatem & immunitatem Ecclesiasticam plus æquo faverint; quid Villadiego, Babatilla, Zippæus, Hævia, Carolus Molinæus, Abbas, Salgado, Carolus de Grassalis, Borrelteli, Pereira, Cevallos, Azevedus, Cenedo, Humada, Gutierrez, Jacobus de Graff & multi alii, quibus ultro addi posse fateor, Joannem Sanctum, auctorē nostrum, qui multa contra libertatem & immunitatem Ecclesiasticam suis quæstionibus inserunt, item Gambicinum multum in hoc excessisse, ac proinde à relinquisse rebatum & jure confixum, aliique de hoc argumento scripserint, omitto dicere, quia notorium est; ecclesiasticum, ut fallor, hoc fundamentum penitùs corruit, quæ ad 37. gradum faciamus, quod habet *n.* 320. & 321.

51. Antim. Nonnulla ex iis, quæ attulisti omittere debuerus, ne fortè quispiam opponat, te recriminationem fuisse.

52. Pithanoph. Hæc pauca delibavi, retorquens argumentum in Adversarios si opus esset, & res postularet, longè plura manibus plenis profundere possem.

53. Antim. Satis est; pergamus: dictum fundamentum ex novo absurdo deducit, quia, inquit, hæc doctrina reddit homines ignavos, eosque ab omni studio contemplandæ veritatis abducit; ubi quæso intelligit, extare opiniones probabiles de aliqua controversia, & liberum sibi esse, eam sequi, quam maluerit, quod nunquam ferè desideratur; nam, ut monet etiam Mercorus, libri, qui tractant de moralimateria, & tota scientia morali, contemnuntur, hinc fit, ut hoc sæculo, pauci profundæ doctrinæ inveniantur; non miror, hæc dici ab Illustrissimo qui videre non potuit, quanta vis librorum hoc sæculo edita in lucem fuerit; sed à Mercomo æstimari, qui libros lustrare potuit, aut saltem librorum titulos recognoscere, mihi sanè mirum accidit; sed an fortè ignari fuerunt, nullius fidei, aut litteraturæ, Suarez, Vasquez, Valentia, Theophil. Raynaud. Molina, Petavius, Lessius, Sanchez, Gibalinus, Henriquez, Reginaldus, Filliucius, Castro-Palao, Bellarminus, Toletus, Lugo, Platerius, Martinon. Fagundez, Rebellus, Sayrus, Meratius, Annatus, Salmeron, Cornelius à Lapide, Maldonatus, Menochius, Justinianus, Lorinus, Tirinus, Sanctius, Pineda, Mendoza, Becanus, Comack, Raderus, Bollandus, Pontanus, Cerda, Salazar, Hurtado, Oviedo, Ariaga, Dicastillus, Wiggers, De Rhodes, aliique, quorum mediam partem Alegambe *in sua Bibliotheca*, vix recenset; nemo certè, nisi rerum imperitus, vel iniquus judex. Doctissimos illos homines pro ignaris & illiteratis habiturus est. In hunc sensum, sed absurdè Novatores & Vincentius Baro, iisdem aliisque celeberrimis auctoribus ignorantiam, aut saltem mediocrem scientiæ Laudem exprobrarunt; filii hominum rectà judicia judicate, ut ut sit, pessimè, ignorantur Adversarii, quasi probabilitas opinionum facilè statui possit, & à nobis admittatur, quidquid inepto cuipiam scriptori per imprudentiam excidit; errant toto cœlo, ad statuendam eorum & veram probabilitatem, volumus gravia rationum momenta, quæ nunquam à nobis talia reputantur, nisi partis oppositæ rationes prius ponderatæ fuerint, & certò compertum, opinionem illam non repugnare communi Doctorum sensui, vel decreto Ecclesiæ, & nullo impeti argumento, quod probabiliter solvi non possit; quantum hæc studii & diligentiæ postulent, quantum prudentiæ, peritiæ & litteraturæ, imperiti dumtaxat ignorare possunt, & vix erit inter prudentes, qui fidem habeat Illustrissimo dum dicit, paucos hoc sæculo profundæ scientiæ homines inveniri; ex ipso libenter quærerem, an Eminentissimi Cardinales Toletus, Baronius, Bellarminus, Lugo, Palavicinus, Perronius, Richelius, hoc etiam sæculo non vixerint? præter alios multos, qui hodienum vivunt & florent, quos tamen doctissimos esse, nemo, vel mediocriter doctus negarit; immò ipsemet Illustrissimus est hujus sæculi auctor, quo tamen nullum SS. canonum & juris Pontificii peritiorem unquam extitisse, Vincentius Baro jurare non dubitat, ut supra diximus; sed ferè pudet, hæc refutare.

54. Pithanoph. 38. fundamentum *à num.* 322. *ad num.* 340. prosequitur, ductum scilicet ex 2. absurdo, quod est de relaxatione conscientiæ, quæ ex doctrina probabilitatum sequuta est; nam ex ea & frangitur nervus disciplinæ, & Jejunii lex relaxatur, & occasiones peccandi proximæ retinentur, & horæ canonicæ absque attentione recitantur, & regulares reformari nolunt, nec vota implentur, nec usuræ restituuntur, nec damna illata refarciuntur, & Theologi, relicta probabiliore, quam tenent, respondent secundùm minùs probabilem, & confessarius ad opinionem Pœnitentis adstringitur, & varii doctores consuluntur, dum quis intentum obtineat, & lata via initur, quæ ducit ad mortem; invehitur denique in miseros probabilistas tanquam in magistros auribus prurientes ab Apostolo descriptos; immò confessarius sequi non potest opinionem minùs probabilem, quando illa est strictior, secus verò, quando laxior est, pro quo citat Vasquez, Sanchez, Salas, & pro horis canonicis Coninck, Layman, Henriquez; est sanè, quod mirentur omnes, tantam morum laxitatem & corruptelam huic sæculo, Ecclesiasticis præsertim hominibus exprobrari; hic maximè communis fuit Hæreticorum locus, & tritus perditos scilicet Ecclesiæ, & Catholicorum mores, perstringere, necnon exaggerare quamplurimum; si hæc Samoiedis, aut Lapponibus narrarentur, aliquam utique fidem sperare valerent; sed hæc dici, scribi, spargi, in media Roma, id est, in ipso Religionis meditullio, non miror modò, sed obstupeo; quis enim nescit, seu potiùs quis non videt & palpat, quanta in moribus à Concilio Tridentino mutatio facta fuerit, quanta sit ab eo tempore, id est, hoc ultimo sæculo morum restauratio, in clero, regularibus, immò & laicis hominibus, quàm nitidus sit templorum & totius rei sacræ cultus, quàm frequens Sacramentorum, exercitiorum spiritualium, orationis mentalis, & castigatioris vitæ usus, unde mutatam fuisse ab eo, exteriorem saltem totius Ecclesiæ faciem celeberrimus Historiæ Trident. scriptor ultrò fatetur; quàm multi religiosi Ordines ad pristinum immò & majorem vitæ rigorem inde reducti, monachorum scilicet, canonicorum regularium, & mendicantium, ac potissimum monialium; in Gallia, Cluniacenses & ii, qui Congrega-

tionem sancti Mauri componunt, præter alias duas Lotharingiæ scilicet & Burgundiæ; integra congregatio Fullienſium, ut vocant, alia item Ciſtercienſium, quantum ſplendorem Ordini monaſtico concilient, omnes mirari & prædicare non ceſſant; Canonici Regulares in hac reformationis laude ſuas partes deſiderari non patiuntur, quot enim & quantæ Abbatiæ ſub uno eodemque Generali Abbate primævum religioſæ obſervantiæ vigorem & florem receperunt; quod ad Mendicantes ſpectat; ſacer Prædicatorum quantus, quantus eſt Ordo, nunquam ut puto, reformatione indiguit; abſit ut hoc dicam, non deſunt tamen in Gallia multi conventus ſtrictioris diſciplinæ, hoc ultimo ſæculo feliciter inductæ; in Ordine Seraphico multæ ubique paſſim reformationes inſtitutæ fuerunt, Recollectorum, Pœnitentium, ſeu Tertii Ordinis, & multorum aliorum, Carmelitarum Ordo præter reformationem ſingularem Provinciæ Turoniæ & Longobardiæ, integrum, eumque ut vaſtiſſimum, ita florentiſſimum Diſcalceatorum, ut vocant, in rarum reformationis exemplum orbi Chriſtiano peperit. Eremitæ Auguſtiniani, ſuo quoque munere probè defuncti ſunt in hoc reformationis negotio; nam præter Provinciam S. Guillel. ſeu Congregation. Bituricenſ. alias etiam duas Diſcalceatorum Congregationes, alteram in Gallia, alteram in Italia, non ſine incredibili propagatione fœliciter tulit; omitto Camaldulenſes, Trinitarios, vel eos, quos redemptionis Captivorum vocant, itemque Hoſpitalarios S. Antonii Viennenſis, & multos alios, in quibus rara reformationis exempla videmus: adde novos aliquot Ordines piè inſtitutos, qui primum inſtituti ſui vigorem huc uſque retinuerunt. De Monialibus nihil eſt, quod dicam, cùm res ipſa per ſe loquatur; nam præter novos aliquot Ordines Monialium ſanctè inſtitutos poſt Concilium Tridentinum, quantum antiqui hoc ſæculo reſtaurati fuerint, & ad meliorem formam reducti, nemo non videt, & res notoria eſt; deplorat tamen Illuſtriſſimus hujus ſæculi turpitudinem, & laxiorem religioſæ vitæ rationem; & de Regularibus, ut de perditis & ſceleratis hominibus ſcribit & loquitur; multa legi ſuper hoc, in tua decade, quæ facilè opponi, ſeu reponi poſſent; ſed porro, unum tantùm indico; quod quæris, utrùm ſit opinio verè probabilis, ut privatus quiſpiam turbet libertatem electionum, officia & dignitates Ordinis, nonnullorum ambitioni, per Brevia conferri procuret, ſubditos diſcolos ſuperiorum obedientiæ ſubducat, eoſque perſequatur acerrimè, qui non ita prompti abſolutis hujuſmodi imperiis obſequuntur; hæc & alia fusè ibidem.

55. Antim. Omitte quæſo; cuncta hæc vitio tantùm verto iis Regularibus, qui, ut ſuæ ambitioni, aliiſque cupiditatibus ſerviant, hujuſmodi patrociniis utuntur, iiſque artibus, quas dicere non vacat, cùm ſatis pateant; hoc ſaltem ſummæ pœnæ loco, iis eſſe putarim; quamquam vix eam ſentire videntur, quòd noti ſint; res enim latere non poteſt, & eos optimi quique abhorreant, & abominentur; ſed ad rem venio, & primo quidem loco, quod ad jejunium ſpectat, aliam regulam ſequi non poſſumus, niſi quam præſentis Eccleſiæ uſus nobis ſtatuit; ab uſu enim publico & approbato, quem ſcilicet ii ſequuntur, quorum eſt, legum Eccleſiaſticarum indemnitati conſulere, aliique viri probi ac timentes Deum; ex quo manifeſtè conſequitur, mentem Eccleſiæ non eſſe, ad alium jejunii modum adſtringere. Longè major fuit, ſat ſcio, Eccleſiaſtici jejunii rigor: ſed quid tum? ex eodem fonte, ex quo ſummus ille rigor profluxerat, mitior deinde indulgentia profluxit; nimirum ab auctoritate Eccleſiæ; quamquam varius etiam fuit antiquis temporibus, quo ad jejunii formam & modum, in variis provinciis uſus; uti etiam hodienum diverſus eſt; nempe in diviſione Pontificia iis diebus, quibus jejunium indictum eſt, extra Quadrageſimam, à lacticiniis ſe ovis abſtinetur; ſecus alibi, etiam intra fines Italiæ; diverſus in Germania uſus eſt ab eo, quem paulò ſeveriores in Gallia obſervamus, huic autem uſui ſtandum eſſe, nemo prudens negaverit; quid porrò à noſtris in hac parte relaxatum fuerit, revera non video; unus Fagundez, cæteris omnibus refragantibus, ſuſtinuit, lacticiniorum uſum nulla lege canonibus, ſed ex ſola conſuetudine petita, vetitum eſſe; ſed nihil hæc ad relaxationem jejunii; cæterùm neſcio, an Canoniſtæ auſteriores ſint in hoc genere, quàm Theologi; cœnulam ſerotinam fruſtulo panis trium unciarum & paucis nucibus vel amygdalis, quæ vix unciam adæquant, abſolvimus; neſcio an ii, qui nobis relaxatas jejuniorum leges exprobrare non ceſſant, tam paucis contenti futuri ſint; lepida hiſtoriola, quæ huc appoſitè quadrat, mihi venit in mentem. Eminent. Cardinalis de Lugo, ipſo die, quo ſolemni ritu Pontifex, initio Quadrageſimæ, facies Cineres Cardinalium cervicibus aſpergit, paulò maturiùs in capellam, ut vocant, Palatii Quirinalis ad eum finem contulerat ſeſe, & dum ſimul cum aliis Eminent. Patribus, donec accederet Pontifex, colloqueretur, unus ex iis, ejuſdem cum eo nationis, cujus tamen nomini parco, de Theologis noſtris graviter expoſtulare cœpit, eò quòd ſuis opinionibus, ſacras jejuniorum leges adeò relaxaſſent, & relaxarent indies; Eminent. de Lugo, ut comis & facetus erat, in hunc modum doctiſſimum aggreſſorem, quem ſummum Canoniſtam eſſe, ferebant, refutandum eſſe, duxit; videamus, uter noſtrum, ſanctius jejunium ſervet, inde quippe opinor, conſtabit, quinam in hac parte laxiores ſint, nimirum Theologi, an Canoniſtæ; tum cœpit breviter ea recenſere, quæ ſibi in cœnula, per jejunium apponebantur, quæ vix quinque aridioris cibi uncias æquabant; hîc ſubriſit & tantulum erubuit adverſarius, & ſubriſere omnes, qui ſciebant, illum prandere ac cœnare longè liberaliùs.

56. Pithanoph. Apodoſis facilis eſt; quare illam omitto, ut repellam calumniam, quam veſtris affingit *num.* 325. Coninch ſcilicet, Layman & Henriquez, quaſi abſolutè doceant, impleri præceptum audiendi Miſſam, & recitandi horas Canonicas, abſque ulla interna devotione, & cum diſtractione voluntaria; ab hoc ultimo incipio, qui *lib. 9. cap. 25. num. 5. lit. O*, diſertè docet, ab eo non impleri præceptum, qui ſponte diſtrahitur, audiendo vana, vel aſpiciendo fœminas, aut ludos, vel ſcribens, aut pingens aut excludens omnem attentionem, etiam eam, quæ eſt ad ſola verba: hæc eadem recenſentur *in cap. dolentes de celebrat. Miſſ.* ratò tamen inquit, beneficiarius cogendus eſt reſtituere fructus, ex eo, quòd ſine attentione recitarit; quia, inquit, *in gloſſ. litera t*, graves auctores negant, ſola mentis evagatione frangi humanum præceptum Eccleſiæ, quæ *in dict. cap. dolentes*, tantùm jubet, ut externa corporis modeſtia & religione oret attentè; *Clementin. 1. de celebrat. Miſſ.* citatque in hanc rem Cajetanum, Sylveſtr. Medinam, Angelum, Piſanum, Roſellam, Tabien, Aſtenſ. Antonin. Gabrielem, Durand. Palu-

dan.

dan. quehictandem fatetur, hanc opinionem esse probabilem; quod si alii magni nominis auctores addantur, ut Delugo *de sacram. Euchar. disp.* 22. *sect.* 2. *num.* 17. ubi citat Joann. Valer. Coninck. Gasp. Hurtad. Less. Victorell. *in summ.* Tolet. Layman, cuiquè Turrianum & Fagundez, eo quòd sententiam istam improbabilem esse, dixerint; hunc verò, qui cum noviores appellasset hujus opinionis defensores nimirum Paludan. Durand. Gabriel. Antonin. &c. hæc lepidè addit, si noviores, inquit, hi appellantur, non scio, qui venirent nomine antiquiorum, nisi forte Plato, Pythagoras, Zeno, &c. illum verò, quia jam monui, inquit, hunc auctorem in hujusmodi censuris excedere, imò, ut rectè monet Eminen. *n.* 37. ipse Suarez *lib.* 4. *de hor. canon. cap.* 26: *n.* 23. dixit ex *cap. dolentes*, non posse desumi efficax argumentum, contra istam opinionem; quia potest probabiliter explicari de devotione & attentione externa: adde alios à Diana citatos, tum *p.* 7. *tract.* 9. *res.* 3. nimirum Cassens, Bassæum, Valerium, Comitol. Tiberium, Joseph. de August. adde Leandr. *de Sacramento. q.* 3. *tract.* 2. *quæst.* 66. qui hanc quoque probabilem reputat, licèt oppositam probabiliorem; Dicastil. *tract.* 5. *de Sacram. disp.* 5. *dub.* 8: *num.* 95. & 10. ubi citat D. Thom. 1. 2. *quæst.* 100. *a.* 9. Hurtad. *de Sacr. Miss. disp.* 5. *diff.* 2. eundem Leand. *p.* 2. *tract.* 6. *disp.* 13. *quæst.* 13. ubi præter jam appellatos citat Hostiens. Umbert. Archidiacon. Machado, Joann. Medin. item *p.* 6. *tract.* 8. *disp.* 4. *quæst.* 2. *&c.* quod autem sola attentio ad verba sufficiat idem Leand. docet *quæst.* 11. ubi præter nominatos, citat Greg. Bonacin. Filliuc. Suar. Tolet. Castr. Pal. Trullenc; nemo igitur hanc sententiam improbabilem jure dixerit, pro qua stant tam multi auctores, quibus merè talis censor conferri, seu comparari non possit, ne dum anteferri; accedunt rationes potentissimæ, quas Lugo congessit; quæ ab Adversariis solo potius debuissent, idque revera longè satius fuisset, quam opinionem istam à multis, iisque gravissimis auctoribus traditam, tot fultam rationibus, improbabilem traducere; dicere poterant cum veritate, esse minùs probabilem, quod utique tolerandum fuisset; quamquam Doctor Angelicus à Joh. Coninch. & Dicastillo, citatus ab hoc quidem *loco* ab illo verò *de Sacram. quæst.* 83. *art.* 6. *dubio*, diserte docet, ad illum actum internum Eucharistiam minimè obligare, cum scilicet punire neque omittentem. Quod demum Illustrissimus asserit, se latissimè ostensum in *cap. dolentes*, opinionem istam esse improbabilem; illius pace dixerim, ostensum non fuit, ibi enim semper petit principium, nimirum per quamlibet distractionem internam deesse substantiam orationis, quod falsissimum esse, ostendit Lugo citatus, immò ne unam quidem ex iis rationibus Illustrissimus diluit, quas Doctissimus juxta atque jubilissimus Cardinalis proposuerat, & ante illum Coninch. citatus.

57. Antim. Unum *ibid. num.* ni fallor 41. Eminentissimus prudenter observat, quod jam ante observarat V. Ægid. Coninch, nimirum esse fortè quæstionem de nomine; nam revera fieri non potest, ut in omnes linguæ scilicet, otis, &c. adeò compositi, recitandi horarum famulantes exerantur sine actu internæ voluntatis, non tantùm initio eliciti, sed deinceps, ut sic loquar continuati, quamvis confusè & quasi sensim, sine sensu; quemadmodum ille, qui cygneam exarte pultat, licèt incogitans pulsare videatur, cogitat tamen & pulsat ex arte, id est, cum recitatione, licèt absque actu reflexo, ut vocant; ita prorsus qui canit, aut recitat horas cononicas; nullus autem, opinor, ad hujusmodi actus reflexos illum obliget, qua enim lege, quo jure? nec obstat aliò enim Phantasiam deflectere, quod revera si spontè fiat, non negarim, peccatum esse, quod tamen non facit, modò eadem attentio, vel idem actus internus perseveret, quo dicta recitatio imperatur, dirigitur, componitur, eaque omnia adsint, quæ ad devotionem, attentionem, religionem externam ab Ecclesia desiderantur: Unde si distractio sit talis, ut & exteriora illa decora obscuret, vel actionem illam interiorem, ex qua sequitur exterior recitationis motus, interturbet, nemo neget, quin novam recitandi horas obligationem inducat; si tamen talis non sit, ut neutrum impediat, nemo non dicat, opinionem illam esse probabilem, qua per hunc recitandi modum, huic præcepto satisfieri adstruitur; ut ut sit, auctores nostri melioris notæ Suar. Vasquez, Sanchez, Lessius, Valent. Salas, Sà, citati à Leandro. *dict. tract.* 6. *disp.* 13. *q.* 13. oppositam sententiam tenent.

58. Pithanoph. Excandescit demùm & invehitur in Theologos, qui docent, non posse confessarium uti ergà pœnitentem invitum opinione minùs probabili, quando hæc strictior est; id est, quando imponit aliquam obligationem, puta restituendi, secùs verò, quando non imponit; imò quod hactenus, inquit, auditum non fuit, teneri confessarium interroganti Pœnitenti declarare, quod sit opinio, verè quidem, licèt minùs probabilis, & minùs tuta materialiter; ac denique tutum esse illum, qui varios consulit, ut sciat, an hoc, vel illud probabile sit: & hæc à *num.* 327. *ad num.* 330. Illustriss. prosequitur, ubi concludit, in Theologos hujus temporis illud Pauli rectè quadrare 2. *ad Timoth.* 4. *Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, &c.* sed hæc frustrà & in cassum quod enim confessarius obligationem restituendi licitè imponere non possit pœnitenti, quando est minùs probabile debitum, non jam opinio probabilior est, sed omninò certa sententia; unde mirari cesset Illustriss. quod Theologi doceant, confessarium contra certam sententiam ire non posse; certum est etiam, stante utraque parte, æquè probabili; quo enim jure, me coget ad solvendum confessarius? si æquè probabile sit, me non debere, alioquin jure creditor restituere teneretur acceptam pecuniam; addo ego, si non certum, saltem longè probabilius esse, non posse confessarium cogere pœnitentem ad restituendum, quamdiu verè ac certò probabile est, licèt minùs probabile, illum non debere; quia nullus re quam possidet & probabiliter, seu prudenter existimat, suam esse, citrà pœnam spoliandus est; nec enim ut tua regula utar, certam solutionem incerta obligatio postulat. Accedit, quod fieri potest, ut non debeat, quandoquidem verè probabile est, non debere; demus, quod re ipsa non debeat, injustè igitur Confessarius pœnitentem spoliat re sua; sed demus, quod revera debeat, non propterea Confessarius, licèt non imponat obligationem restituendi, injustè agit in creditorem; nec enim re sua illum spoliat, quia illam creditor non possidet, nec etiam suo jure, quod integrum intactumque relinquit, ut eo fretus, in judicio, contra debitorem agere valeat; nullam igitur injustitiam in eum admittit; unde manifesta disparitas patet: quod autem pœnitens jure suo opinione verè ac certò probabili uti possit, nec eum Confessarius impedire jure queat; & quod idem etiam bona fide varios Doctores, consulere valeat, pro veritate, jam

suprà statutum est, imò & demonstratum, vel certum omninò, vel saltem probabilius esse.

59. ANTIM. Cuncta hæc, uti & ea, quæ sequuntur, Illustrissimo ab illis nostris, per emissarios suos, quos habent in urbe, suggesta fuisse, mihi facilè persuadeo; nec est, quod mireris, illos adeò solicitos esse, in procurandis hujusmodi restitutionibus, opera dumtaxat & manu sua faciendis, sic enim grandes pecuniæ summas à Pœnitentibus extorquent, aut saltem ab iis, qui eorum curæ crediderunt se se, quibus tandem usibus, Deus scit, nec multi etiam ignorant: extat etiamnum recens memoria pretiosi scrinii, non auro, sed gemmis gravis, quæ multa centena auri millia facilè adæquabant: cæterùm dictum locum Pauli, *coacervabunt, sibi Magistros prurientes auribus*, in hæreticos quadrare, omnes ad unum interpretes docent; ego verò in eos præsertim ac singulari nomine quadrare putarem, qui eloquentiæ, seu potiùs verbositatis suæ lenocinio incautos & imperitos homines aurium pruritu laborantes, in errorem facilè inducunt: unde Hieron. *in Ezechiel. c. 33. v. 32.* eos ad nativi oris speciem expressit, qui scripta illorum laudare & prædicare non cessant: *tales sunt*, inquit, *hodie multi in Ecclesia, qui aiunt, venite audiamus illum & illum, mira eloquentia prædicationis suæ verba volventem*, adde *scriptionis, plausuque commovent & vociferantur & jactant manus.* Idem Chrysost. hom. 38. ad popul. Sed jam ad alia properemus *ànum* 330. *ad num.* 335. Fundamentum 39. statuit petitum ex 11. absurdo, nimirum ex effrænata multitudine opinionum probabilium, nulla ferè est, inquit, veritas moralis, quæ ratione aliqua plausibili, seu probabili oppugnari non possit, & nullus est articulus in moralibus, in quo non sit contrarietas opinionum, nimirum probabilium; unus Diana suprà ter mille quæstiones habet, cum partibus utrimque probabilibus; unde omnis regula morum evertitur; imò ipsa probabilitas non tantùm ex rationibus, sed ex auctoritate auctoris pii & docti ducitur, ut Valentia, Sanchez, Sà, Filliucius, & alii docent; quod tamen de glossarum opinionibus vix dici posset; undè jam sequi liceret omnes opiniones erroneas, quia nulla est, quæ auctoritate alicujus auctoris non nitatur; imò Thom. Sanchez *lib. 1. cap. 9. num. 9.* confidenter affirmat, magis deferendum esse tali, vel tali Theologo ex Neotericis, quàm antiquis, quorum opiniones possunt esse antiquatæ; addit, hanc doctrinam probabilitatum maximè indigere dextera Dei, & Romani Pontificis provisione: cum etiam modernus auctor, id est Illustrissimus Caramuel, dicere non erubuerit per opinionem probabilem fieri, ut modò peccatum non sit, quod ante peccatum erat; unde illam esse concludit super legem Dei & naturæ; usum denique probabilitatum commentum Diaboli vocat ex Merenda, & remittit nos ad Epist. Archiepiscopi Meclinienſis *infrà* referendam, item ad Epist. Fr. Vincentii Baronis, in qua scribit, tædere Alexand. VII. tot novarum opinionum, hoc sæculo in Theologiam moralem inductarum, ac proinde à tuta Doctoris Angelici doctrina, ejus præcepto, vel consilio, remedium parandum: hæc summa eorum est, quæ in hoc fundamentum congessit.

60. PITHANOP. Affinxit optimo Patri Thomæ Sanchez suo more, nec enim absolutè & confidenter affirmat, ut ait, magis deferendum esse cuilibet neoterico, quam antiquis; sed 1. ut opinio censeatur probabilis oportere, ut communiter reputetur, non continere errorem, 2. fieri posse, ut ex antiquis aliquis non attenderit legem aliquam, vel decretum, contra illius opinionem stare; quo fiat, ut neoterici dissentiant, & illa opinio probabilis minimè censenda sit, nimirum in praxi, secùs tamen, si objectionem à tali decreto, vel lege petitam neoterici facilè dissolvant; pro quo, citat Vasq. & Sayr. censet denique, insuper attendendum, ne pars opposita ita in praxi recepta sit, ut recentiores Theologi eam certam esse pronuncient; hæc ibi Sanchez, & nihil aliud; ex quo certè manifesta patet calumnia. Quod ad Mecliniensem attinet, justam profectò exceptionem patitur; is fuit in Belgio oppositarum partium Coriphæus, aut saltem singularis Patronus, à quibus censuris Ecclesiasticis, vix abstrahi potuit, quamquam mandatis Apostolicis, saltem ad speciem, tandem paruit; affixam valvis Basilicæ Principis Apostolorum schedulam legimus, in qua ejus nomen ea de causa nigro theta notabatur; quo ad hoc igitur, illius auctoritas contra vestros auctores nullius momenti censenda est; suos in hoc etiam imitari studuit, qui ut censuram errorum suorum in Theologia scholastica eluderent, dissertationis impetum & vim ad moralem traduxerunt, consilio certè non pœnitendo; sed finem expectemus; nec enim pessimas hujusmodi hominum artes dudum Ecclesia tolerabit: De Vincent. Baron. nihil est, quod dicam; cujus & quantæ fidei reputandus sit, insignis ille tot mendaciorum & calumniarum Architectus per se satis superque notum est; nunquam auctores vestros Alexander appellavit, nimiam quorundam licentiam improbare visus est quinam porrò illi sint, Baro ipse viderit, iisque Patribus, qui ad pedum oscula admissi fuerant, auctor fuit, ut doctrinam morum juxtà mentem S. Aquinatis Præceptoris sui traderent atque docerent; hoc ipsum vestri flagitare & clamare non cessant; nempe ut toties inculcatum est, *quisquis ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur*, nimirum conscientiæ, *non committit se discrimini, nec peccat*, ut disertè S. Thom. *quodlib. 8. art. 13.* nihil aliud dicimus, aut volumus, sed de hoc jam suprà: Dianam etiam Illustrissimus immeritò sugillat; ratò hic auctor minùs probabilem amplectitur, sed aliquoties duntaxat; cur ergò improbabilium opinionum plaustra optimo seni adeò severè imponit? nulla ferè summa est, etiam ex antiquis, ut Fumi, & Sylvestri quæ longè plures quæstiones non contineat; cur ergò illi probro vertitur, quasi novatori, quod antiquis, non mediocri laudi fuit. Non defuere, qui dixerint, Illustrissimum Caramuelem, Episcopum, scilicet Ecclesiæ Principem ab Illustrissimo Prælato inferioris certè ordinis non parùm urbanè modò, verùm etiam irreverenter & inverecundè, habitum & exceptum fuisse, in re præsertim trita & obvia; quis enim nescit, ex antiquioribus, aliquos existimasse, per errorem, aliquid neri non posse, absque lethali noxa, puta sacrum facere ante matutinum recitatum; ac proinde re ipsa peccasse illud faciendo; in quo tamen cum nullam mortalem culpam recentiores agnoscant, & si id faciant, nullum peccatum mortale committunt; non erat igitur, quod innocentissimum Reverend. Caramuelis dictum, quasi blasphemum & impium adeò vehementer exagitaret.

61. ANTIM. Sed quæso te, hæc levia omitte, ut errores, quos plena & liberali manu hîc sparsit, colligamus in manipulos; nam primo loco erroneum dictu est, nullam ferè esse veritatem moralem, quæ plausibili, seu probabili aliqua ratione non oppugnetur, cum multæ sint veritates morales certæ, nimirum

mum vel ex principiis evidentibus naturalibus, vel ex principiis fidei certa consequutione deductæ; at contrariati nulla pars opposita probabilis opponitur quippe opponitur improbabili: secundò enuem est, quod dicit, nullum fere esse articulum in moralibus, qui ex contrariis opinionibus probabilibus non constet; multi sunt articuli certi, itque certa fide tenendi, qui nullam involuunt contrarietatem opinionum probabilium; jam sæpe monui, adversarios in hoc præsertim hallucinari, quod reverà & germanè opinionis probabilis definitionem, opinionem probabilem ab improbabili hucusque minquam distinxerint: tertiò, error est, regulam moverit per doctrinam opinionis probabilis, cum ponis mirificè statuatur; nimirum ipsa conscientia, vel judicium practicum certum, quod ex certa probabilitate consequitur, ut toties iis, surdis licèt, cecinimus. Quartò, error est, probabilitatem ab auctoritate quoque non duci, per locum extrinsecum, ut vocant, quis neget auctoritatem S. Thomæ, S. Bonaventuræ, vel utad recentiores veniam, Suaris, Valquis, Dominici Soti, Bellarmini, Lugo à sapientibus maximi fieri, & magni momenti censeri, ad faciendamiis fidem, quæ ipsi docuerunt. Addimus tamen semper quatuor limitationes: 1. est, ut rem illam serio & ex professo discusserint. 2. ut nec communis Ecclesiæ usus, nec decretum ullum adversetur. 3. ut difficultate insolubili opinio illa non laboret. 4. ut reliqui omnes Doctores non refragentur; horum sic legibus Valentia, Sanchez & alii docuerunt, auctoritatem pii, prudentis, periti & docti auctoris probabilitatem opinioni conciliare; ne quæso dubitet Illustrissimus, nec enim admittimus, quoslibet auctores tales esse, ut opinionem probabilem faciant; cum innumeræ fere pateant exceptiones, domus pro eo, quod dicit omnes glossarum opiniones inde probabiles non reputari; & cum bona illarum venia, ejus glossas & commentaria melioris conditionis esse non putamus; Baronis, Merendæ, Philalethi, aliorumque hujusmodi auctoritas nullius momenti apud nos est, ad conciliandam opinionibus probabilitatem; nec etiam omnes Caramuel, Dianæ, Filliutii, Joannis Sancii, atque adeo ipsius Escobar, aut Gambacuritæ opiniones, pro certò ac veris probabilibus agnoscimus; cur ergo Suaris; inquies, facilis quæstio, facilem solutionem habet; cur D. Thomæ, aut Bonavent. non Pulli, non Arborei, non Kami Scriptores sunt in Ecclesia, ut Stellæ in cœlo, quarum diversa est magnitudo & diversa lux, multi sunt velut inter ignes Luna minores; hæc pauca pro responsione sint satis; ne quid fortè deum, quod nonnullis sui amantioribus displiceat. Illud porrò nullam responsionem postulat, quod Illustrissimus addit, nimirum per doctrinam nostram, opinionem probabilem, statui à nobis supra legem Dei & naturæ, quod certè ridiculum dictu est; licet enim per opinionem verè probabilem habeamus, aliquid non esse contra legem Dei, non tamen propterea dicimus, illam esse supra legem Dei; quispus hoc Illustrissimo suggessit, dubio procul somniabat. Quintò demum erroneum dictu est, nullam esse opinionem erroneam, quæ auctoritatem cujus auctoris, ac proinde probabili non niti; erat toto cœlo, quisquis hoc asserit; nullus error verè probabilis est, nullus auctor, quisquis tandem ille sit, errorem probabilem facit; hæc tabilis dumtaxat dicuntur, qui opinionem veprobabilem ab improbabili, seu re ipsa probabilem, à falsò putata probabili non distingunt: quod autem commentum diaboli usum opinionis probabilis vocat ex Merenda, nihili facimus; quàm facilè reponere possem, si vellem, sed sunt mera verba vento credita: Merenda auctor damnatus parum nos movet: postremò tandem concludit, rem istam Dei dextera, & Romani Pontificis provisione indigere; fateor ultro, nec enim diu factionem, seu conspirationem illam contra Theologos, cui Calvinus, Lutherus, Petrus Molinæus initium dederunt, non modicum alii Novatores incrementum; quibus accessit aliquot Parochorum manipulus, cum Illustrissimo, Merenda & Mercoro; omitto enim Comitolum & Philalethum, quos non ut hostes refellimus, sed ut errantes corrigimus. Omitto etiam Baronem, & duos socios, qui eo dumtaxat fine scripserunt, ut Illustrissimi gratiam captarent, factionem, inquam, illam Ecclesia, utì speramus, diu non tolerabit. Sed hic congressus paulò longiùs excurrit; in tertium, reliquum operis remittamus.

62. Pithanoph. Rectè mones, præsertim cùm ad fundamentum 40. pervenerimus, in quo cùm multas opiniones falsas, temerarias & scandalosas, ut vocat, vestris auctoribus affingat, ut librorum copia suppetat, ad enucleandam calumniam; & proferenda auctorum verba, in Bibliothecam selectam secedamus, oportet; utinam in eam, quam Romæ tuus ille collega, tanta librorum vi instruxit, unde incredibilem sibi laudem comparavit, & gratissimam à posteris tanti beneficii commendationem.

63. Antim. Facilè tibi morem geram, te quàm primùm expecto; interim plurimùm vale, mi Pithanophile.

64. Pithanoph. Tu quoque vale, mi Antime; ne dubites, intra paucos dies adero.

DIALOGUS X.

De Opinione Probabili.

In quo reliqua ejusdem opusculi expenduntur.

1. Antim. EN tibi amplissimum nostræ dissertationis præludium; congessi enim libros & codices, dum venires, signavi loca & numeros, ut tempori deinde ac tædio lustrandi paginas parceremus. 40. igitur fundamentum, *à num.* 335. *ad num.* 337. prosequitur, & multas opiniones, ut falsas, temerarias, & scandalosas nostris auctoribus affingit, quarum hæc prima est, *ut leges etiam Pontificiæ obligent, requiritur consensus & acceptatio populi, qui propterea non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem à Principe promulgatam.* Azor. *p.* 1. *lib.* 5. *cap.* 4. *quæst.* 1. Nihil horum Azor, sed tantùm hoc, *communis est canonici & civilis juris interpretum opinio, legem usu non receptam vi carere*; neque hoc dicit à semetipso, sed ut testantur, inquit, Abbas & Felinus, *in cap.* 1. *de treug. & pace*, quibus addit Gratian. Archidiacon. Dominic. Præposit. Turrecremat. Innocent. Hostiens. Joan. Andr. Calderin. Immol. Anton. Butrium, Navarrum; quæstio facti est, producit testes, multos tamen omisit, qui ante illum scripserant, nimirum Gloss. *cap.* 1. *de treug. & pace, v. frangere.* Covarr. *lib.* 1. *var. cap.* 16. *à n.* 6. Major. *in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 4. Driedo *lib.* 1. *de libert.*

Christ cap 9. docum.10. Armil. *v. Lex, num.11.* Angel. *num 4.* Henricum, *tract. de Synod. potest. 3. part. art. 2. num 62.* quibus addi possunt Bonacin. *disp. 1. quæst. 1.* Salas, *de leg disp. 13. sect. 1. & 5.* Reginald. *lib. 13. num. 160.* & alii apud Dianam, *part. 1. tract. 10. resol. 10.* ut Tannerus, Cochier, Valentia, Filliucius, Less. Becan. Homobon. Sà, Miranda, Villalobos, Sanctarel. Suarez, licèt contrarium sentiat, fatetur tamen esse communem Juristarum, *l. 3. de leg. c. 19. num. 1.* ubi præter aliquos ex appellatis *suprà*, citat Jason. Sylvestr. Gerson, item *lib. 4. cap. 16. num. 1.* citat Panormitan. Decium, &c. item Carbonem, Cusanum, & alios citatos à Tannero, *tom. 1 disp. 5. quæst. 5. dub. 4. num. 122.* quod tamen non facit, quin doceant prædicti Auctores, præter paucos, nimirum Gersonem, Majorem, Almainum & Cusanum, posse absolutè à summo Pontifice ferri leges obligantes independenter à dicto non usu, imo & re ipsa multas hoc modo latas esse, docet idem Tannerus, *n. 131.* ubi citat Medin. utrumque, Angel. Sylvestr. Navarr. Carbon. Vasq. Panor. Felin. Azor. Archid. Dominic. Joan. Turrec. Hug. Zabarel. Joan. Andr. Calderin. Imol. Butr. Lup. Brugens. &c. Præterea plerique omnes docent, non usum illum, sed desuetudinem, per decennium continuari debere, ut lex vigore suo careat; addunt, Principem interea pœnas à delinquentibus exigere posse, per totum illud decennium, ac demum de legibus merè humanis rem hanc intelligunt; ultrò enim fatentur constitutiones in doctrina fidei & morum, item in re Sacramentorum, qua, vel irrita, vel valida reddantur, imò & in præcipuo aliquo ritu sacro, ut Paschatis, qui ab Apostolis emanarit; fatentur, inquam, hujusmodi leges suam vim semper habere, nullo non usu, nulla desuetudine obstante.

2. Pithanoph. Quid in his temerarium, aut scandalosum Illustrissimus videat, divinare non possum; præsertim cùm dicti auctores non negent, Pontificem ea facultate pollere, qua si velit, ita legem condere possit, ut à non usu, vel acceptatione minimè pendeat; sed id tantùm velint, præsumendum non esse, in legislatore absolutam illam & rigidam voluntatem, nisi per aliquam clausulam insertam illam exprimat, qua scilicet disertè significet, velle se, subditos lata lege adstringi, non obstante quavis desuetudine; longè melius fecisset Illustrissimus, si textus ab iis appellatos, tum civiles, tum canonicos, quibus hæc opinio satis clarè confirmatur, explicasset, & argumentum illud ex eo petitum, quòd si lex usu recepta, per consuetudinem contrariam abrogatur, potiori jure nunquam usu recepta, per longam decennii desuetudinem omnem vim amittat; satius, inquam, fuisset id solvere, quàm in censuras contumelioſas prorumpere; deinde cur ex 43. auctoribus tum antiquis, tum recentibus appellatis, supra unum Azor, qui præ cæteris modestissimè loquutus est, utpote, qui absoluta assertione usus non fuit, sed id unum duntaxat testatus est, cum Abbate, Felino, Suar. Valent. communem esse Juristarum sententiam.

3. Antim. Adde, quòd nullibi apud Azor hæc verba invenies; lege sis, en codicem apertum, *ut leges Pontificiæ obligent, requiritur consensus populi*; & multò minùs hæc, *qui propterea non peccat, etiamsi absque ulla causa, legem à Principe promulgatam non recipiat*; cur igitur hæc verba, quæ pessimè sonant, Patri Azor, Doctori celeberrimo, quem Clemens VIII. fœlic. record. tanti faciebat, non malitiosè quidem, sed per aliorum suggestionem affinxit? mera certè calumnia, mera impostura; cur inquam illa verba addidit, quorum nec Azor, nec alii auctores meminerunt, qui semper supponunt, aliquam semper honestam causam esse dictæ desuetudinis, alioquin est propositio damnata, *num. 28.* in decreto S. Inquisitionis, condito die 24. Septembr. ann. 1665.

4. Pithanoph. Basil. Poncium, & Sotum secundo loco perstringit; hi vestri non sunt, nec defensione nostra indigent; sed illicò transit ad Emanuel. Sà, *in sum. v. falsarius, num. 2.* cui hanc propositionem attribuit, *qui perdidit aliquam authenticam scripturam, potest similem aliam efficere*; hic hominis fidem: Sà enim expurgatus, apertè dicit, hoc non licere, ut vides, & attestatur Layman, *lib. 3. sect. 5. tract. 3. p. 1. cap. 4. num. 3.* à quo & ipse Diana *part. 5. tract. 6. resol. 5.* accepit, uti & rationem dicti Layman, licèt enim contra justitiam falsans ille non peccet, nec teneatur quidpiam restituere, peccat tamen contra veritatis virtutem, cum Reip. pernicie; libenter tamen acciperem à Diana, quomodo fit peccatum mortale peccare contra veritatis virtutem, quando id fit absque juramento, interrogatione judica, & damno tertii; fortè diceret, illud provenire ex eo, quòd dicta falsatio sit pernicioſa Reip. sed in quo? cùm per eam nulla proximo injuria inferatur, nullum etiam præbeatur scandalum, cùm res occulta sit, imò suum cuique jus indemne servetur, unde esto sit mendacium, cùm revera ficta scriptura pro vera & germana substituatur, quia tamen substituta nihil nisi verum continet, nulli fit injuria; imò jus integrum & indemne servatur; ac proinde non ita facilè Diana diceret, unde ratio peccati mortalis in dicto mendacio derivetur; quare Layman dixisse contentus, id non licere, præscindendo à peccato mortali, & non mortali paulò moderatiùs scripsisse visus est. Ut ut sit, Sà expurgatus, quo jam dudum utimur, etiam disertè dicit, hoc non licere; immeritò igitur illi super hoc Illustrissimus litem intentat, imò in prima editione Sà vix in hoc differt abexpurgata, in hac enim sic loquitur: *Non licet amissa scripturæ de hæreditate, aut nobilitate, aliam similem facere, etiam si nulli fiat injuria*; in prima verò sic: *Falsare non est, nec peccatum mortale, amissa scriptura de hæreditate, aut nobilitate, aliam similem efficere, nulli enim fit injuria*; non enim asserit, id licere: nam revera non licet, etiam si sit tantùm peccatum veniale; unde manifestam illi calumniam affingit Illustrissimus, quia nunquam dixit Sà, *potest aliam similem efficere*; præiverant Navar. *in sum. lat. cap. 17. num. 168.* & Cajetan. *in sum. v. falsarius*, qui in dicta fabricatione literarum agnoscit tantùm peccatum veniale, quando inde sequitur minimum nocumentum; igitur potiori jure, quando nullum, & nulli fit injuria, ut in nostro casu.

5. Antim. Sed jam ad aliud caput veniamus, in quo Fagundez fugillatur, eò quòd dixerit, *de præcept. Eccl. præcept. 2. lib. 1. cap. 4. num. 5.* per confessionem voluntariè nullam, præcepto Ecclesiæ satisfieri; Fagundez, *dict. num. 5.* disertè asserit, illam sententiam, quæ negat satisfieri, esse veriorem & communiorem, eamque defendit, & ratione multiplici efficaciter probat, & pro ea præter Navar. Adrian. Bartholom. Medin. Sotum utrumque, citat Suarium, Comitolum, quibus addantur citati à Diana, Coninck, Filliucius, Layman, Emanuel Sà expurgatus, unde pro parte oppositа malè citatur à Fagundez, uti etiam hic ibidem pessimè pro eadem à Diana, *part 3. tract. 4. resol. 120.* adde Vasq. *quæst. 92. art. 3. dub. 5.* Lugo *disp. 15.*

disp. sect. 6. num. 136. Reginaldus, *lib. 6. num.* 53. cum Granado, Henriq. Azor, Castr. Palao quos sciuis sequitur Leander, *part. 1. tract. 5. disp. 3. q. 5.* Gisor Hurtad. *de Sacram. disp. 7. difficult.* 14. Georg. Rhodes, *disp. 2. de pœnit. quæst. 4. sect. 4. §. 3.* Arriaga, *tract. de Sacrament. Pœnit. disp. 52. sect. 3. num.* 20. Martin. Perez, *de pœnitent. disp.* 24 *sect* 13 *n.* 6. Bonacina, *in 3 part. quæst. 3. de Sacrament. Pœnitent. disp. 7. num.* 38. Meratius, *tract. de Pœnitent. disp.* 25. *sect. 1. num.* 1. Omitto alios ex nostris, qui hanc sententiam defendunt, quam etiam Fagundez, ut communem & probabiliorem defendit; cur ergò, quid oppositam doceret, ab Illustrissimo perstringere causa in promptu est: imposuit illi Diana, ut dixi, uti & quibusdam aliis, qui auctore inconsulto, Dianæ fidem habuerunt; sed inquiunt, probabilem oppositam illam esse dixit; indicavit potiùs, duobus verbulis, *num.* 4. non 5. improbabilem dicere, veritus est opinionem illam, pro qua nobilissimi & ex classicis primarii auctores stabant, nimirum Angelus, Gabriel, Paludanus, Victoria, Sylvester, Cajetanus, Ledesm. imò Dicastillo, *tract. 8. de Sacrament. Pœnitent. disp. 7. dub. 12. num.* 201. pro eadem citat S. Thom. *in 4. d. 17. q. 3. art. 1. quæstiunc.* 4. sed immeritò, quis ibi nihil tale habet. Modò quidem, post decretum S. Inquisitionis, datum die 24. Septembris ann. 1665. in quo hæc opinio, *num.* 14. *Qui facit confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ*, improbabilis reputanda est; illam autem ut talem auctores nostri semper reputarunt, nec pro nostra unquam agnovimus; viderint ii, à quibus eorum duxit. Transit deinde Illustrissimus ad Castro-Palao, cui hanc propositionem attribuit: *famulus, qui submissis humeris, scienter adjuvat herum ascendentem per fenestram, ad stuprandam virginem, & eidem inservit, deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter.* Castro-Palao apud Dian. *part. 5. tract. 7. resol.* 28. num. 3. Castro-Palao ne verbum quidem facit hoc modo *stupro* aut *virgine*; nimirum *tom. 1. tract. 6. disp. 3. punct. 11. num.* 5. nec illud *scienter*, ita crudè accipit, nec illud *cooperando*, apud eum lego; nemo enim negat, quin cooperari peccato, peccatum sit; ex qua manifesta impostura patet, ex tam multis affirmo, quod ad plenam refutationem satis esset; sed omissis & reticitis, longè plenior est refutatio: Dianam vult hic auctor, opus illud esse indifferens ex natura sua, licèt Herus ex libera & mala sua voluntate, ad malum finem & peccatum eo utatur. 2. vult famulum Heri peccato nullo modo consentire, imò illud quantùm in se est, detestari, sed opus illud ad bonum finem referre, nimirum ad se indemnem servandum, ab incommodo valde gravi, quale esset mercede sua privari, expelli ab Hero, & ire cogi ad mendicitatem, idque fortè cum tota familia. 3. vult, hujusmodi opera, quamvis alioquin indifferentia ex natura sua, sed proximiora peccato ob malam Heri voluntatem, à famulo præstari non posse, solo nomine, aut titulo famulatus, qui revera satis non esset, sed requiri certum gravis damni timorem, quod immineat, nisi id obsequii præstet. 4. retinuit Illustrissimus cuncta hæc dictum auctorem, ut ipse Diana *dicto loco* testatur, à Doctore Navarro accepisse, *lib. 5. cons. in 2. edit. cons. 5. de pœnit.* qui quis ab usurario pecuniam mutuò petit, in hominavi prorsus navigat; si enim pecunia indigeat, & aliter habere non possit, quam ab usurario, nemo negat, ab isto illum accipere posse, non tamen propterea illius peccati participem fore; justa satis naturæ lex esse videtur, ut quis indifferens opus obire queat, quo alter ad peccatum ex mera malitia utitur, si absque gravi damno illud omittere non possit; hic enim nullo modo concurrit ad peccatum; quia illud quod ponit, peccatum non est ex natura sua, sed quid indifferens, nec illud ad malum finem ullatenus refert, nimirum ad peccatum Heri, quod abhorret ex animo, sed ad servandum se indemnem; demus Herum, stricto gladio in famulum involare, certam mortem intentans, nisi scalam admoveat, vel submissis illum humeris sustineat, an fortè dictus famulus mori potiùs cogendus est, quàm ferendum, ut colla & humeros Hero supponat, modo scilicet omnis pravus affectus absit, & eo dumtaxat fine supponat, ut à gravi damno imminente sese liberet. Sumus quidem in lubrica materia, fateor ultrò; unde maximo sanè beneficio sibi nos Illustrissimus obstrinxisset, si facilem aliquem ac certum modum pro summa illa, qua pollet sapientia, nobis suggessisset, quo miseri Confessarii ab hoc difficili nodo expedire sese valerent; jam à 22. annis defungor hoc munere Pœnitentiarii Apostolici in Basilica Vaticana, & & licèt vix de millibus unum compererim, in quo nihil eorum deesset, quæ Castro-Palao, aliiq; Theologi desiderant, ut dictum famulum eximant culpæ, nonnullos tamen reperi, in quibus nihil eorum deerat: nam & ministerium indifferens erat ex sua natura, licèt Herus eo malè usurus esset, & nullo erga peccatum affectu ducebantur, imò peccatum Heri abhorrebant, & gravissimum damnum, nisi parerent, imminebat, imò certa mors; quid facerem in iis angustiis; an famulus absolvendus & declarandus immunis à culpa; sed hoc temerarium & scandalosum esse, clamat Illustrissimus, an rejiciendus ac repellendus; at subjicit sese, Confessarii dictis parere paratus; an monendus ut Herum mutet, alium non invenit; an differenda absolutio, dum Herus consilium & mores mutet; sed quid si nulla spes hujus mutationis affulgeat; an obligandus, ut Herum dimittat, & vivat absque Hero; at Herus mortem minatur, præterquam quod miser famulus ad mendicitatem inde reducitur, imò & tota illius familia, uxor, liberi, & interdum aliquot puellæ nubiles satis venustæ; quot amabò pericula, corpori & animæ imminentia; vera narro, hujusmodi casus non semel mihi contigerunt: quid igitur facerem? Navarrus aliique gravissimi auctores absolvendum esse statuunt; gravissimæ rationes id persuadent, quod scilicet aliquid indifferens ex natura sua, ab eo fieri possit, ob bonum & honestum finem, quod sine damno gravi omittere non potest, quamvis alius ex propria malitia ad peccandum eo utatur; cujus rei luculentum exemplum habemus in eo, qui ab usurario pecuniam mutuò petit & accipit: unde fit verè probabile esse, dictum famulum absolvi posse; igitur tantùm probabile quod absolvi non possit; itaq; religioni ducerem, & graviter peccare timerem, si dictum famulum, non obstante probabilitate hujus sententiæ, in extremas illas angustias conjicerem, ad mendicitatem reducerem, summo periculo illius familiam exponerem, &c. hæc sanè religionem injicere deberent, non verò usus opinionis verè ac certò probabilis; hac enim prudenter certo ac tuto uti possum; illa verò sine manifesta injustitia fieri non possunt; prudentes sanè doctos & fortè paulò severiores Confessarios esse velim, non tamen injustos & laniones potiùs animarum, quàm medicos; scio, aliquos ex sacro ordine, usum præsentis Ecclesiæ, quo ad ritum Sacramenti Pœnitentiæ reprobare, eique

eique alium anteferre, quem ex novo Rituali hauserunt; sed nihil est, quod morer notata illa capita, & damnatos libros; & hæc, quoad hoc, plusquam satis.

6. PITHANOPH. Imponit etiam Illustrissimus vestro Reginaldo & Molinæ, quibus hanc opinionem assingit: *Clericus, si res sibi subreptæ excedant valorem trium, quatuor, aut quinque ducatorum, potest sine peccato & incursu irregularitatis occidere furem, cum dictis rebus fugientem, catapulta in eum explosa.* Reginald. *lib. 21. cap. 5. num. 64. & seq.* & præcipuè 68. post Molin. quem citat, *tract. 2. disp. 16.* ut ab hoc ultimo incipiam, non citat Molin. *tract. 2.* sed 3. deinde non citat illum pro sententia, quod Clericus pro defensione sui ac rerum suarum aggressorem possit occidere, sed quod modicum valorem ex Soto determinet 3. 4. aut 5. ducatorum; præterea idem Reginald. *à num. 64. ad num. 68.* de Clerico ne verbum quidem facit, sed tantùm *dict. num. 68.* hæc habet, hæc doctrina etiam ad Clericos pertinet, pro quo citat Petr. Navarr. nam per glossam, inquit, ad principium, *q. caus. 23. verb propulsandum,* Clerici quoque possunt ad defensionem rerum suarum occidere aggressorem, atque carentes culpa, irregularitatem non incurrunt, ea de causa. Omittit autem Illustriss. multas limitationes, & conditiones, quæ à Reginaldo & à Molina, qui rem hanc doctè ac solidè more suo discutit, & ex quo ille totum illud caput accepit, dictæ doctrinæ apponuntur, v. g. quod res illa recuperari aliter non possit, sive per sententiam Judicis, sive amicorum opera, neque per vim furi eripi, neque hic inflicto citra mortem vulnere sisti: item quod moderamen inculpatæ tutelæ servetur; quod voce priùs aufugiens latro moneatur, fore ut catapulta explodatur, nisi rem furto ablatam dimittat; quod res illa attentis circumstantiis sit non modici valoris; nempe quinque aurei, quo ad pauperculum, tanti æstimantur, quantum centum & mille quo ad opulentum; deinde quod Molina, *num. 6.* disertè moneat, oppositam sententiam consulendam esse, & tantùm hanc se minimè ausum damnare; denique quod res fiat ex continenti, non ex intervallo, id est, dum cœpta invasio continuatur; cuncta hæc omisit Illustrissimus, & rem ita crudè assinxit, quasi absolutè, & absque ulla limitatione Molina docuisset, furem sex aut septem aureos asportantem ac fugientem, à Clerico, explosa catapulta occidi posse; hæc profectò ad invidiam, nec non per meram impostura; nec enim talis est Molinæ sententia, ut patet: quod autem Clericus non tantùm se ac res suas tueri possit, & si aliter nequeat, cum moderamine inculpatæ tutelæ furem occidere, etiam fugientem, cum iis scilicet conditionibus, & restrictionibus, de quibus suprà, est communis sententia; si enim Gersonem, August. de Ancona, Abulensem, Panormitan. quos citat Molina, *num. 1.* Rosellam & Tabien. *v. Homicidium*; item Covarruviam, quo ad fugientem excipias, reliqui omnes hoc licitum esse docuerunt, ut Molina, *num. 1.* ubi citat D. Thom. Cajet. Sot. Navar. Jul. Clar. Covar. citrà fugientem: item *cap. olim 1. de rest. spol.* & multas leges, Tannerus, *tom. 3. disp. 4. quæst. 8. dub. 8. num. 81.* ubi citat Sylvestr. Petrum Navarr. Valent. Aragon. Bannez, Lessium; Diana, *part. 5. tract. 4. resol. 17.* ubi citat Turrianum, Marchant. Baldell. Layman, Binsfeld. Azor, Filliucium, Reginald. Sylvium, Becan. Malder. Henric. Stroversdorf. Valer. Reginald. citatus, ubi citat Navarrum, D. Antonin. *cap. dilecto, de sentent. excom. in 6. Clement. unic. de Homicid. & gloss. 1. q. caus. 23.* Amicus, *tom. 5. disp. 36. num. 126.* ubi citat Sylvium, *cap. interfecisti, de Homicid.* Medin. Vasq. Leander, *part 5. tract. 2. disp. 13. quæst. 7.* ubi citat Lugo, Fagund. Dicastillo; uno verbo, appella fere omnes, præter paucos illos supra exceptos: displicuit tamen Diana, citatus, in duobus, primò, quia videtur approbare hanc sententiam, semotis etiam restrictionibus, de quibus supra, cum suo Henric. Stroversdorf. Secundò, quia imponit Molinæ, *resol. 18.* quasi dicat absolutè, furem occidi posse pro re valoris unius aurei, quod falsum est: nam Molin. *num. 6.* diserè dicit, non posse occidi, quando res non excedit valorem 5. aureorum, idque ex Soto, quod autem dicit de valore unius aurei, *num. 7.* malè intellexit Diana, in eo quippe casu loquitur, in quo fur non tantùm rem ipsam asportaret, sed personam, cujus est, aggrederetur, ac per vim tentaret rem ipsi suam eripere; qui certè diversus est casus, ut patet, in quo tamen Molina expresè monet, servandum esse moderamen inculpatæ tutelæ. Quod pertinet ad irregularitatem, alia quæstio est; putant aliqui d. Clericum non manere irregularem, ut Leand. *loco citato*, & multi apud Barbosam, *in cap. suscepimus, de homicid. num. 2.* contraria tamen est communior, eamque sequuntur ex nostris, Molina, *disp. 72. num. 3.* Thesaur. *in praxi, p. 2. vers. homicid. cap. 2.* ubi citat Navar. Farinac. Avil. Villadieg. Henriq. Suar. sed malè: nam Suar. *disp. 46. sect. 2. num. 12.* oppositam communiorem esse fatetur; videatur Dian. *part. 4. tract. 2. resol. 4.* ubi multos pro utraque parte citat, at minimè distinguit laicum à Clerico; videatur item Gibal. *de irregularit. cap. 4. q. 3. consect. 3. diffic. 4. n. 14.* qui è contra illam sententiam pro nullitate irregularitatis, communem vocat inter recentiores, & pro illa citat Suar. Coninck. Præposit. Gordon. Tannet. Turrian. Hurtad. Sot. sed profectò multos reticuit: ex his patet clarissima impostura Reginaldo & Molinæ ab Illustrissimo afficta: vide quæso, an quæ proximè succedit propositio, ejusdem conditionis sit.

7. ANTIM. Parum abest; Regulares, inquit, in foro conscientiæ possunt uti privilegiis suis, quæ sunt expresè revocata per Concilium Tridentinum, Henriq. *in sum. de Pœnit. Sacram. cap. 6. num. 6.* sed ubi ibi liber 5. is est 6. totius operis, & 3. *de Pœnit. Sacram.* in textu nihil habet; sed in gloss. *lit. R.* hæc tantum habet seu recitat: Pius V. anno 1566. vivæ vocis oraculo, cujus authenticum extat Romæ in Monasterio Aræ Cæli, concessit Minoritis, frui pristinis privilegiis, pro foro conscientiæ, non obstante derogatione Tridentini. Res facti est, quam ipse recitat, uti & ea quæ sequuntur, nimirum Gregorium XIII. anno 1572. proprio motu, ad jus commune revocasse concessa per Pium V. in literis & Constitutionibus contra Tridentinum; addit in dicto proprio motu Gregorii, nullam mentionem fieri oraculorum vivæ vocis, sed tantùm literarum & Constitutionum Pii, ac demum Navarrum referre, *c. 27. fin.* editionis ann. 1584. dictam Bullam Gregorii non fuisse promulgatam; quod autem eadem *litera R.* paulò ante Henriquez dicit, Regularis approbationem absolutam scilicet, & absque omni limitatione temporis, datam ab Episcopo, sine causa revocari non posse; expresè asserit, in adjuncta parenthesi, non esse contra Tridentinum. Cur igitur præmissam opinionem doctissimo huic auctori Illustrissimus affinxit? de qua ne cogitavit quidem: 1. enim non fuit illius assertio, sed mera recitatio, seu relatio dicti oraculi, Bullæ Gregorianæ, ac verborum

Navarri.

Navarr. 2. ibi non docet, nec habet, quid juris, sed quid facti, ac rem gestam narrat, locum, testes, aliaque ad faciendam illius facti fidem. 3. de solis Mendicantibus loquitur, neque ad omnes Regulares extendit. 4. nullam mentionem revocationis expressæ habuit, quia expressa revocatio privilegii expressius mentionem postulat, absit igitur, ut propositionem adeo crudam P. Henriquez defenderit, postquam damnatam à Congregatione S. Inquisitionis, die 20 Martii, ann. 1666. sub hac forma, *num.* 36. *Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis, quæ non sunt expressè revocata per Concilium Tridentinum.* Est recè jure damnata est, cùm jam luculenter confecta, literas & Constitutiones Pii V. quibus in gratiam Regularium decretis Tridentini derogatum fuerat, revocatas fuisse, imò & vivæ vocis oraculo concessa, tum à Pio, tum ab aliis privilegia prorsus abrogata; illas quidem per Constitutionem Gregorii XIII. quæ incipit, *In tanta rerum*, data Kalend. Mart. ann. 1573. ac verè publicata & promulgata die 23. ejusdem mensis & anni per Joann. de Soya, & Marcum-Antonium Brutum Curs. in quo Navarrus deceptus est, hæc verò per Constitutionem Gregorii XV. anno 1622. & aliam Urbani VIII. an. 1631. sed Henriquez, quid futurum esset, post 30 annos divinare non potuit, ne Prophetam ageret. Eadem prorsus refert *lib.* 7. *cap.* 24. *num.* 8. *lit.* I, K, L. Unde est, quod de Diana graviter expostulem, qui *part.* 3. *tract.* 2. *resolut.* 59. sententiam illam Patri Henriquez absolutè tribuit, licèt ipse merum factum narret, quod scilicet pertinet ad citatum Pii, Constitutionem Gregorii, testimonium Navarri pro qua tamen, præter Bejam, Vegam, &c. quos citare poterat Manuel. Veracruz, quem falsavit pro parte oppositâ; imponit ibidem Patri Sà, quod dicat, *V. Religio, num.* 56. stante hac opinione, Regulares ordinari posse in foro conscientiæ ante legitimam ætatem, sed Sà expurgatus hoc non habet; hunc tamen citat Diana, appellato scilicet num. 16. equidem Sà juxta priorem editionem, suppositâ declaratione Cardinalium Congregationis Concil. Tridentini, in qua dicitur Gregorius restituisse Mendicantibus eadem privilegia, pro foro conscientiæ, cujus etiam meminit Vasquez, *in* 3. *p. disp.* 246. *cap.* 4. *num.* 44. illam opinionem adstruxit, ut hoc tantùm ex illa hypothesi dixisse, censendus esset, Diana candidè Sà expurgatum citare debuit, aut certè si priorem editionem, dictæ declarationis mentionem facere; unde colliges, fidem debere leviter adhibendam citationibus hujus auctoris; sic etiam falsò citat Patrem Sanch. *lib.* 5. *mor. cap.* 4. *num.* 16. quasi opinionem illam damnare docuerit; ibi enim nihil prorsus de suo, nec de Regularibus in genere, sed de Monialibus PP. Fundatorum, an scilicet completo anno ætatis 16. non tamen integro Novitiatus anno, in articulo mortis profiteri possint, & super hoc refert motum proprium Pii V. & *c. ut suprà*; sed hæc tantùm proponit referendo, non tamen ipsa adstruit, uti P. Henriquez, *lib.* 13. *de excomm. cap.* 40. *num.* 2. *in comment. lit.* R.

8. PITHANOPH. Redit Illustrissimus ad Thom. Sanch. qui docet, inquit, *in sum. lib.* 4. *c.* 40. *num.* 39. Episcopum cum subditis, qui ob paupertatem ad urbem accedere non valent, dispensare posse in casibus Apostolicæ reservatis. In his, tot falsitates, tot verba: 1. enim Sanch. de hoc nihil habet, sed *num.* 34. ubi approbat regulam, *num.* 32. quam. 2. non loquitur de casibus in genere, ac proinde de omnibus casibus, sed tantùm de votis Castitatis & Religionis. 3. non dicit, quia non possunt ad urbem accedere, sed quando magnum imminet periculum incontinentiæ, vel gravissimi scandali, nec est facilis, nimirum necessarius, ad Pontificem aditus, sive præ paupertate, sive ex alia causa; poteratne luculentior falsatio excogitari; neque hoc Sanch. dicit competere Episcopo ex ratione proprii officii, sed nomine, & ex commissione Papæ, in casu gravissimæ necessitatis, id est, ex præsumpta & interpretativa illius voluntate; & citat in hanc rem, *num.* 34. Less. Petr. Ledesm. Suar. & *lib.* 8. *de matrim. disp.* 9. *num* 22. Abb. Card. Felin. Greg. Lop. Sylvest. Navar. Palacios, Henriq. Sà, Valent. Ludovic. Lopez, Aragon. Anton. Gom. & *num.* 24. Speculat. Alex. de Nevo, Præposit. Angel. Armill. Gambar. Palud. Azor, Host. Joan. Andr. Antonin. Anchar. Gutier. &c. longè severiùs loquitur Salas, *de leg disp.* 20. *sect.* 3. *num.* 25. quem Illustrissimus citat, *num.* 27. illud enim, quod *num* 27. legimus, refertur ad *num.* 25. ubi dicit, Episcopum hac potestate pollere, in casu magnæ necessitatis, & quando periculum maximum est in mora, & res super qua dispensatur, occulta est; pro quo citat, præter appellatos, Vasq. Bald. Joan. de Lignado, Roman. Lambertin. Rebuff. Duen. Staphil. Cuc. Gratian. Tabien. Barth. Ledesm. Capua. Vivald. Veg. Sot. & communem esse inter Theologos testatur; quibus adde Less. Castr. Pal. Petr. Ledesm. Suar. Navar. Henriq. Basil. Ponc. Trullenc. Dian. Fagund. Basseum, Tamburin. quos citat Leand. *tract.* 1. *de jurament. disp.* 17. *quæst.* 117. qui hanc sententiam non veriorem modò, verùm etiam certissimam putat.

9. ANTIM. *Licet jurare falsum, etiam in judicio, si jurans gerat aliquid in mente, quod efficiat sensum verum.* Filliuc. *tract.* 25. *cap.* 1. *num.* 236. Sanch. *in sum. lib.* 3. *cap.* 6. *num.* 31. & 32. Less. *lib.* 2. *cap.* 31. *dub.* 3. *num.* 14. Ita Illustrissimus non sine impostura, eaque multiplici; quo ad Filliuc. 1. nihil de hac re, *dict. cap.* 1. sed 11. nec *num.* 236. sed 326. 2. nunquam dixit Filliucius, licitum esse, jurare falsum, quod certè repugnat in terminis, sed tantùm uti amphibologia, sola mente intellectâ. 3. addit expressè, id tantùm fieri posse, honesta, rationabili, & justa de causa, imò & amphibologiam proportionatam materiæ esse debere, atque adeo necessariam, ad vitandam, aut mortem, aut aliud grave damnum, vel proprium, vel alterius; & pro hac sententia citat Sylvestr. Angel. Navar. Lop. Suar. Quod spectat ad Thom. Sanch. & Less. addunt alias conditiones, puta 1. quòd is, qui amphibologia utitur, juridicè non interrogetur. 2. quòd non teneatur rem, de qua interrogatur, manifestare. 3. quòd non possit illam manifestare sine damno proprio, vel alterius, &c. 4. quòd nunquam illa utatur, sine necussitate ad salutem animæ & corporis, honorem, res familiares, quemlibet actum virtutis, &c. ut disertè Sanchez, *num.* 19. qui citat in hanc rem *num.* 15. præter appellatos, Valent. Sà, Salon. Tolet. Manuel. Philiarc. Vasq. D. Thom. & *num.* 14. Bañez, Azor, Sayr. *n.* 28. Metin. Petr. Navar. Henriq. Mantium, Can. Petr. Ledesma, *num.* verò 30. Sot. & *num.* 32. Covar. Alciat. Cæpol. Palud. Gutierrez, Perez, *num.* 35. Sylvest. *num.* 38. Angel. Sylvest. Valent. *num.* 39. Tolet. *n.* 40. Navar. Philiarc. Azor, *num.* 41. Aragon. Sayr. Sot. *num.* 42. Salon. *num.* 43. Manuel, &c. Lessius denique, *num.* 1. citat D. Thom. & *num.* 8. *cap. qualiter & quando, cap. cùm oporteat, cap. inquisitionis, de accusation.* item Henricum, Sylvestr. Angelum, & dicit esse communem DD. *num.* 1. Cajet. Sot. Adrian. his

adde

adde Leandr. *tract.* 1. *de juram. disp.* 45. *quæst.* 3. ubi citat S. Augustin. S. Thom. Bonacinam, præter appellatos: item, *quæst.* 10. quod uti quis possit absque mendacio restrictione mentali, ubi citat innumeros, & præter appellatos Rodrig. Reginald. Filliuc. Pesant. Steph. Emonerium, Bonacin. Acac. De Valasco, Candid. Laym. Mallett. item, *quæst.* 13. Villalob. *quæst* 15. D. Antonin. *quæst.* 34. Sanctarel.

Breviter rem hanc expedio, paucis assertionibus: 1. uti verbis ambiguis etiam ad fallendum interrogantem, non est mendacium, alioquin, ut rectè monet Sanchez, *num.* 15. post Suarem, Valent. & alios in nullo unquam casu liceret uti verbis ambiguis; quia in nullo unquam casu licèt mentiri; sed in aliquo casu licet uti verbis ambiguis, ut fatentur omnes.

2. Uti verbis ambiguis ad fallendum interrogantem, sine justa causa, illicitum est; quia ut iidem auctores prudenter observant, sunt duo circa rem hanc præcepta, primum est negativum, non mentiendi; præceptum autem negativum semper, & in omni casu obligat, unde nulla causa unquam ab eo eximere potest: alterum est positivum, manifestandæ veritatis, de qua quis ab alio interrogatur; hoc enim postulat boni communis, & humanæ Societatis ratio; sed multæ, ac justæ causæ à tali præcepto positivo homines eximunt; imò si in omni casu ad id tenerentur, maxima scandala & incommoda sequerentur; at sine causa veritatem illam verborum involucris & ambiguitate occultare, illicitum est, quia publicæ societati contrarium.

3. Uti verbis ambiguis ad fallendum interrogantem ex justa causa licitum est; patet ex dictis, quia justa causa à præcepto positivo eximere potest.

4. Uti verbis ambiguis, vel quidpiam aliud facere ad occultandam veritatem interroganti, in multis casibus homo tenetur, puta Confessarius interrogatus, an tale peccatum audierit à tali pœnitente; tenetur enim absolutè negare, etiam cum grandi & alto *Non*; si enim tergiversetur utaturque verborum involucris, inde significat probè intelligenti, rem esse; negare igitur debet absolutè, *non*, id est, non accepi notitiam communicativam: nec est, quod dicat Illustrissimus Confessarium loqui ut Deum, quia neque Deus mentiri debet, imò neque potest; pari modo quispiam interrogatus de re sibi secreto naturali credita, debet respondere absolutè, *non*, alioquin peccaret: idem dico de pœnitente interrogato de tali complice à Confessario; tenetur absolutè negare; cuncta hæc non probabilia modò, sed omninò certa sunt.

5. Si superior juramentum exigat à subdito pro manifestatione rei, quam non tenetur manifestare, potest subditus licitè jurare absque perjurio; quia cum possit absque mendacio illud negare, si juramento negationem confirmet, illud non est falsò jurare, igitur nec perjurium; jurat autem pro veritate intenta; suppono enim, adesse justam & necessariam, ut negandi, ita & jurandi causam; juramentum autem licitum est, ubi adsunt hæc tria, veritas, justitia, necessitas, ea scilicet de qua suprà.

6. Illud *non*, ab interrogato repositum interroganti aliquid reticitum in mente necessariò supponit; cùm dictio æquivoca non sit; reticetur verò, *ut dicam*, *ut communicem*; interrogans autem hoc facilè saltem suspicari potest; cum enim sciat, aut saltem scire possit, me non teneri ad illud manifestandum, quod vel secretò accepi, aut feci, aut manifestare non possum, sine gravi damno, periculo, scandalo, & sæpiùs sine peccato sacrilegii, injustitiæ, infidelitatis, accipere potest illud *non*, quasi nihil significet.

7. Inde necessariò colligo, non esse mendacium uti verbis, cum restrictione mentali; cum enim hac uti, licitum sit aliquando, ut patet ex dictis, nunquam tamen mendacio liceat uti, illam mendacium non esse, necesse est.

8. De illa dicendum est, quidquid suprà de verbis ambiguis assertum fuit, nimirum illicitum esse, illa uti, sine justa causa; cum justa verò causa eam licitam esse; causa porrò illa gravior esse debet, ut Sanchez sapientissimè observat, quam sit causa utendi verbis ambiguis; uti etiam longè gravior, si juramentum acceedat.

10. Pithanoph. Eminentissimus Cardinalis Delug, *disp.* 4. *de fide sect.* 5. *num.* 64. subtilem modum suggerit, quo absque ulla hujusmodi restrictione, prædictis incommodis, quæ ex manifestatione alicujus veritatis provenirent, facilè occurritur; cùm enim verba illa Christi, Marc. 13. *de die autem illo nemo scit, neque Angeli in cœlo, neque filius*; quod verum esse non poterat, nisi cum hac restrictione mentali, *nescit, ut dicat*. Respondet, hanc non esse restrictionem mentalem, sed verum sensum, quem illæ voces habent: nam qui interrogatur dete aliqua, solùm rogatur de notitia, quam communicare possit, non verò de ea, quam communicare non potest, eò quod secretò illam acceperit, uti Christus quatenùs homo secretò notitiam illam acceperat; et hac doctrina cuncta facilè componi posse, mihi videntur; nam etiam notitia illa communicati non potest, nec debet, ex cujus manifestatione damnum grave, vel scandalum sequeretur; excipio semper juridicam interrogationem, id est, quæ fit ordine juris servato; igitur interrogatus, licitè negare poterit, *non feci, non scripsi non vidi*, scilicet, *ut dicam*; nihil aliud volunt auctores appellati, Sanchez, Suar. Valent. &c. Unde fortè dictus Cardinalis addit, esse posse quæstionem de nomine, & ante illum Coninck; sed optimè hoc negat Sanch. *n.* 16. aitque, esse quæstionem de re valde necessaria.

11. Antim. Illud ipsum, quod ex Eminentissimo Delugo, appositè observasti, idem prorsus est, cum eo quod Sanchez *num.* 15. ex Suaresio, *lib.* 3. *de relig. cap.* 10. *num.* 4. & Vasq. 1. 2. *quæst.* 103. *art.* 4. *disp.* 82. *cap.* 4. *num.* 29. multo antè dixerat; nimirum restrictionem conceptam, ita verbis prolatis proportionatam esse debere, ut cum illis congruum sensum faciat, quo apta & ad rem faciens responsio resultet, id est, juxtà mentem interrogantis; unde cùm interrogans de illa tantùm notitia interrogare censetur, quam possum ac debeo illi communicare, ac de nulla alia prætendere jure valeat, rectè & ad justam illius mentem, respondeo, me id non *fecisse, vidisse, audiisse, &c.* nimirùm ut illi dicam, quæ illi manifestare non debeo, nec possum, sine gravi damno, neque tunc mentior, etiam in sententia Cardinalis Delugo, licet restrictionem mentalem, sine mendacio esse non posse sentiat; mentiri enim est contra mentem loqui; sed tunc juxta, non contra mentem loquor; hoc enim tantùm habeo in mente, *non feci, ut dicam*: primam partem *non feci*, expromo voce; alteram, *ut dicam*, reticeo, & exprimo in mente, nec intendo alium partis expromptæ sensum, nisi quem cum altera facit; in cujus notitiam interrogans facilè venire potest, si reputet secum, notitiam illam manifestari à me non posse, absque violatione secreti; vel

volumno, vel scandalo, &c. immo longè faciliùs, quam sensum intentum ab eo, qui verbis ambiguis usus erat à S. Francisco, cum ita respondit, *non transibit*, intelligendo de manica, quem certe nemo dixit in hoc mentitum fuisse, ut rectè observant Azor, Angel. Navarr. Suar. Salon, quos citat & sequitur Sanchez *num.* 42. contra Sotum, his adde Dicastill. *tract. de juram. disputat.* 2. *dub.* 12. §. 1. *à num.* 302. *ad num.* 304. qui tem hanc fusè, ac solidè discutit, & clarissimè ostendit, quod etiam Doctores oppositæ sententiæ, velint, nolint, admittere debeant aliquem ex justa causa restrictione mentali licitè uti posse; ac proinde in illa mendacium non involvi *ibid.* n. 290. distinguit præceptum negativum non mentiendi à positivo veritatis manifestandæ, uti *suprà* & *num.* 310. contra eos, qui hanc controversiam de nomine tantùm esse volebant, constanter asserit, esse rem valde necessariam & gravissimam. Quod verò pertinet ad auctores oppositæ sententiæ, qui vel inviti latenter concedunt, quod apertè negant, citat Ludovic. Lopez, & Sot. qui fatentur, testem, qui aliter evadere non potest, ab astuto judice interrogatum, respondere posse *nescio*; subintelligendo *ut tibi dicam*, item Cajet. & Bannez, quibus addo Coninch de fid. *disp.* 10. *dub.* 3. n. 51. immo *num.* 56. fatetur, interrogatum uti bene restrictione mentali, idque toties accidere, quoties interrogatus non tenetur veritatem aperire; addo etiam Delugo *d. num.* 64. nos certè nihil aliud volumus, nec dicimus; sed id tantùm, restrictionem mentalem mendacium non esse, quamvis licita sit, si quis absque justa causa illa utatur. Apud auctores citatos rationes hujus doctrinæ invenies, uti & solutiones argumentorum; ubi enim negatur in ea involvi mendacium, per eam adstrui falsum, ex ea sequi humanæ fidei & societatis destructionem, aliaque hujusmodi leviora, nihil aliud illis defensores opponere possunt; cum tamen ipsi rationis nostris satisfacere non valeant, & inviti fateantur, restrictionem mentalem in quibusdam casibus licitam esse; unum addo, nimirum multum Scripturæ in nostra sententia longè faciliùs eruitur, quorum veritas, ut salvetur, aliquid necessariò tacitum subintelligendum est, ut rectè monet Dicastillus *num.* 309. sed de his satis, cum impostura facilimè perque diluta restet.

12. PITHANOPH. Thomam Sanchez, proximè sequentibus capitibus insectatur, eumque primo loco arguit, quod probabile esse dixerit, *lib.* 8. *de matrim. disputat.* 25. *num.* 12. dispensationem illam subreptitiam non esse, inter consanguineos, vel affines ex copula inter eos, ante, vel post matrimonium habita; data, opinor, opera, Illustrissimus hæc dixit, ut probet, an legere, aut saltem lustrare libros, Sanctos, seu potius, an intelligamus terminos. 1. esto num. illo 12. Sanchez non dicit, illam opinionem esse probabilem; sed ex illius hypothesi, quid decretum sit. 2. *num.* 8. adhæret oppositæ opinioni tanquam veriori, seu probabiliori, nimirum subrepticiam esse dictam dispensationem, reticita copula; licet *num.* 6. contrarium, quo ad forum conscientiæ, probabile esse, dixerit, stante scilicet copula occulta, nimirum, inquit, propter tot auctorum testimonia, qui sunt Navar. Ovand. Henriq. Sà, Zavall. Tolet. Manuel, Vega; 3. sed quis unquam somniavit de copula ante, vel post initum matrimonium facta, quasi verò consummatio matrimonii copula sit, eaque prænarranda, ne literæ subreptitiæ censeantur; an quæso nos habet Illustrissimus pro pecudibus, qui ne Latinam quidem linguam calleamus, præsertim satis incultam, qua ipse utitur; voluit haud dubiè dicere, ante, vel post literarum expeditionem, & exequutionem, de quo, disputant Theologi; Sanch. ibid *n.* 8. vitiari dispensationem docet, etiam si copula, post literarum expeditionem quidem, sed ante illarum exequutionem habita fuerit; seu verius, à Diana in errorem inductus est, qui *part.* 1. *tract.* 10. *resolut.* 44. sententiam illam, quæ inde vitiari, negat, dispensationem, dicit, esse probabilissimam, ante & post contractum matrimonium; pro qua, citat Basil. Poncium *lib.* 8. *c.* 17. §. 6. *n.* 32. Villalob. & pro opposita, præter Sanch. & eos, quos Sanch. *dict num.* 8. citavit, Laym. Rebell. Sanctarell. Rice. Garciam: hanc etiam probabilissimam censet Dicastill. de Sacram. *tract.* 10 *disp.* 8. *dubit.* 7. *n.* 129. illam item sequitur Tannerus *de matrimonio*, *disp.* 8. *quæst.* 4. *dub.* 9. *num.* 160. Amicus *de matrimonio disp.* 25. *sect.* 3. *num.* 92. Coninch. *disp.* 33. *num.* 83. & Castro Pal. de Sponsal. *disp.* 4. *punct. ult.* §. 3. *num.* 4. ubi citat ex vestris, præter jam citatos, Coninch, Reginald. Comitol. quibus addit Zerol. Quarant. March. Anton. Genuens. Barbos. qui aliquot declarationes, inquit, pro hac re adducit, his autem addit Barbos. *in concil. sess.* 24. *cap.* 5 *de reform. matrimon. n.* 5. Saimiento, Gasp. Hurtado, Galet, Gutierez, quem Diana falsò citat pro contraria sententia, pro qua tamen citat idem Barbos. Petr. Ledesm. & Læli. Zechium, quibus adde Martin. Perez *de matrimonio*, *disputat.* 46. *sect.* 6. *num.* 4. Joann. Martinon *de matrimonio*, *disput.* 67. *sect.* 4. *num.* 35. rationes utriusque partis apud dictos auctores videri possunt.

13. ANTIM. Est quod diligentiam laudem tuam, in addensandis auctoribus; sed ut dicam, quod res est, in hac causa, cujus aliquam fortè peritiam nactus sum, in hoc munere, quod jam à 22. annis obire cœpi; si copula publica est, non est dubium, quin narretur, cum nihil inde timeatur infamiæ; & alioquin, si nulla illius mentio fiat, in literis Apostolicis, periculum fore, ut Episcopus rei conscius, eas exequutioni mandare recuset; accedit, quod omnes fere auctores supra nominati de copula occulta loqui videntur. Stante igitur occulta copula, non modò stylo curiæ fertur, ea reticita, literas dispensationis non suffragari, etiam quo ad forum conscientiæ; verùm etiam ex praxi, & facultatibus Pœnitentiariæ omnino constat, Sedem Apostolicam huic incommodo piè ac prudenter occurrisse, dum potestatem fecit eidem Pœnitentiariæ dictas literas revalidandi; sic enim vocant; ex quo, sincera mens Pontificis habetur; nimirum illius voluntatis non esse, ut dictæ literæ, reticita copula, suffragentur, alioquin frustra esset revalidatio & revalidandi ab ipso concessa facultas: his tamen non obstantibus: Dico primò, neminem teneri occultam copulam manifestare in libello supplici, qua enim lege, citra Sacramentalem confessionem obligari potest, ad hujusmodi manifestationem; in hoc ni fallor omnes conveniunt. 2. literas obtentas inde surreptitias dici non posse, cum nihil reticitum fuerit, quod oratores exprimere tenerentur. 3. esse tamen suspensas, id est, illarum effectum impediri; hoc enim jure statuere potuit Ecclesia, tum quia præcedens incestus est impedimentum, non dirimens quidem, sed impediens; tum quia quando præcessit incestus, sub alia forma literæ conceduntur. Quarto Sacram Pœnitentiariam habere facultatem tollendi prædictum

impedimentum, quo sublato, dictæ literæ suum effectum consequi possunt, statim atque exequutioni mandantur, nempe revalidando hujusmodi literas, Sacra Pœnitentiaria non dispensat super impedimento consanguinitatis, verbi gratia, in secundo gradu publico, nec enim hujusmodi facultate pollet, non tollit igitur impedimentum illud dirimens, sed tollit tantum impedimentum ex copula reticita proveniens, quo fiebat, ut literæ Apostolicæ effectum suum consequi non possent, id est, tollere impedimentum illud consanguinitatis; & sic rem istam explicare solebant viri doctissimi & sanè rerum istarum peritissimi Valentinus Magionus & Thomas Cortneus; ille quidem Sacræ Pœnitentiariæ Theologus, hic verò Pœnitentiarius. Unde vides verè dici posse, dispensationem illam non esse subreptitiam, suspensam tamen & impeditam, seu ligatam, donec à Sacra Pœnitentiaria, cui reticita copula occulta, reticito tamen oratorum nomine, exponitur, dictum impedimentum sublatum sit, quæ simul etiam pro ea facultate, qua pollet, Super impedimento occulto incestus, non dirimente quidem, sed tantùm impediente, cum iisdem dispensat; hæc breviter saltem indicasse sufficiat.

14. PITHANOPH. Eumdem secundo loco fugillat Illustrissimus, nimirum Thomam Sanchez, quia docet, inquit, *lib. 2. de matrimon. disputat. 40. num. 7.* Episcopos ex magna necessitate dispensare posse, ante matrimonium contractum, in dirimentibus impedimentis: locum, seu textum hujus doctissimi auctoris in multis falsat, 1. enim non dixit Sanchez in magna, sed in urgentissima necessitate: 2. loquitur Sanchez de impedimento occulto, *cujus scilicet detectio magnam infamiam produceret*; sunt illius verba: 3. addit, *si nulla sit alia evadendi via*: 4. vult, tractatum initum fuisse, bona fide, & bonam fidem durasse usque ad nuptiarum diem, quo fœmina de impedimento monita fuit à confessario, inscio penitùs sponso; hoc enim exemplum adducit Sanchez, fœmina accedit mane ad Sacramentalem Confessionem, initura vespere matrimonium, & reperitur à confessario habere impedimentum dirimens occultum, verbi gratia, affinitatis in secundo gradu ex copula fornicaria, quod detegi non potest, absque notabili infamia; omnia parata sunt ad nuptias vespere celebrandas, & tentatis omnibus viis, nulla est alia evadendi via, nisi ut Episcopus dispenset; en merum casum Thomæ Sanchez, cui quàm sit dissimilis propositio ab Illustrissimo eidem hoc loco afficta, nemo non videt.

15. ANTIM. Impostura perspicua est; sed est, quod de Basilio Poncio illustri alioquin scriptore expostulem; qui, cum Thom. Sanch. *d. num. 7.* dixisset, hæc à se adstrui, licèt nullius auctoris patrocinio fretus esset, *lib. 8. disputat. 3. num. 6.* multa eidem Thomæ Sanchez imponit; 1. citat illum, quasi *dicto num. 7.* docuisset, posse dispensare Episcopum, non tantùm in occultis, verùm etiam in publicis; nec enim Basilius distinguit; cum tamen Sanchez de occultis tantùm loquatur 2. vult; doceri à Sanchez Episcopum dispensare posse, si quis morti proximus est, ad legitimandam prolem, &c. cum tamen hujus exempli ne meminerit quidem; quia, saltem ut plurimùm, impedimentum hujusmodi publicum est. 3. fugillat Patrem Sanchez ex eo quod PP. Gabriel Vasquez, & Salas, ille quidem *in 1. 2. disputat. 178. cap. 2. num. 16.* hic vero *de legibus, disputat. 20. sect. 3. num. 25.* idem docuerint; cum tamen Sanchez nullum à se lectum esse, dicat, qui hanc opinionem defendat; Sed P. Sanchez hunc tomum P. Vasquis videre non potuit, antequam opus suum de matrimonio componeret, aut etiam ederet; quia hic 2. tomus Vasquis ante ann. 1600. typis mandari non potuit, ut constat ex facultate ad edendum præmissi, data die 8. Novemb. ann. 1599. sed facultas pro editione operis Patris Sanchez, data est die 29. Januarii ann. 1599. accedit, quod pars illa commentarii Vasquez *in 1. 2.* ut testatur Alegambe, quæ 20. *quæstione* terminatur, ante illius mortem edita quidem fuit, sed reliqua, post ejus mortem: quæ contigit die 23. Sept. ann. 1604. sed, *dict. disp. 178.* ad quæstionem 98. pertinet, cum tamen opus P. Sanch. primùm prodierit Genuæ, ann. 1602. ex quibus manifestum fit, Gabrielem Vasq. à Patre Sanch. hoc loco citari, aut videri non potuisse; cur ergo hanc inscitiam exprobrat Basilius? 4. loquitur expresse in Vasq *de mat. contracto*; cum tamen hoc loco agat de contrahendo; cur ergo Basilius pro hac sententia P. Vasq. citat? 5. quod pertinet ad Salas, eum Sanch. citare, aut videre non potuit, cum ipse loco appellato, Thomam Sanch. citet, & ibidem illud tantùm doceat, quod citatus Vasq. jam docuerat; addit que non tantùm de contracto matrimonio, hoc intelligendum esse, verùm etiam de occulto impedimento, cum tamen Basilius nec contrahendum matrimonium, nec publicum impedimentum excipiat; quia multa in Poncio intra paucos versus castiganda occurrunt; alienior, quem palam præsefert, à Thoma Sanch. animus, huic hallucinationi aliquam fortè occasionem præbuit; multa autem hujusmodi in hoc auctore castiganda essent; immo justum volumen hujusmodi animadversionum facile cudi posset; utinam per tempus liceat aliquando.

16. PITHANOPH. Gratissimum accidit, quod de Poncio subjunxisti, qui sanè multis displicuit, quod adeò exacerbatum in Thomam Sanch. animum gesserit, sed pergamus; Sanch. inquit Illustriss. docet, Principes etiam fideles, ex genere & natura suæ potestatis, posse statuere impedimenta matrimonium dirimentia, fidelibus sibi subditis, *lib. 7 disp. 4. num. 1.* disputationem 4. pro 3. posuit; ut in citationibus pro more constanter erraret; deinde mala fide retulit dictam exceptionem, quam subdit *num. 3.* nimirum Ecclesiam posse iis hujus potestatis usum interdicere, & revera interdixisse; unde *num. 4.* hæc statuit, *non est integrum hodie Principi sæculari fideli disponere aliquid circa matrimonia fidelium impedienda, aut dissolvenda*, quid clarius? secluso autem hujusmodi exceptione, hanc potestatem Principibus negare nonest ausus, cum pro hac sententia stent D. Th. Gloss. Taper, Victoria, uterque Soto, uterque Ledesma, Angles, Bellarm. Henriq. & multi alii: unius Doctoris Angelici locum exscribere non pigeat *in 4. d. 34. q. unic. a. 1. ad 4.* ubi hæc habet, *matrimonium in quantum est Sacramentum, statuitur jure divino; in quantum est officium communitatis, statuitur lege civili, & ideo ex qualibet dictarum legum potest aliqua persona effici ad matrimonium illegitima.*

17. ANTIM. Addit demum, *Bulla Sixti V. contra astrologos non obligat in foro conscientiæ, sed in foro externo tantùm*; probabilem opinionem esse, dicunt Suar. Valent. Delrio, apud Sanchez *in Decal. lib. 2. cap. 38. n. 34.* Quisquis hæc legit, facilè sibi persuaserit, exsistorum sententia, non incurrere in excommunicationem illos, qui per summam & intolerabilem superstitionem, eventus contingentes fu-

tu-

tas libertate pendentes prænunciant: adeò absolutè hæsitum nostris auctoribus Illustrissimus attribuit: tres mos aliter se habet: distinguit Sanch. tres motus prænunciandi ex astris prædictos eventus: 1. si quid absolutè prænuncietur ex astris, ut certò futurum, 2. simpliciter certum, sed tanquam probabile quod possit fieri: Utrumque superstitiosum esse docet Sanchez *num.* 32. & 33. & veritum omni jure, ac novissimè Pontificio proprio Sixti V. ac proinde hujus delicti Reos incurrere in excommunicationem ipso facto, quo ad forum: ita docent universi, ait Sanch. cum D. Thom. & expressè in hanc rem citat Suar. Valent. Delrio, Leil Sal. &c. tertius modus, si non tanquam certum, aut verè probabile, ed ex sola tenuissima conjectura, quæ ad probabilitatem non sufficiat, & in hoc casu, quæ ad probabilitatem non sufficiat, & in hoc casu involvi superstitionem, docet Sanchez *num.* 34. quo citat Suar. Valent. Delrio, & *n.* 32. D. Thom. Abb. Sayr. Manuel. Cajet. Tolet. fatetur autem Sanchez *num.* 34. in hac prædictione, non deesse gravem culpam, saltem ratione scandali. Verùm verò hic tertius modus comprehendatur in dicto motu Sixti V. etiam quo ad forum internum, tenet Sanchez *dicto num.* 34. ubi citat Salas, addit Laçab. de Grallis lib. 2. *decis. cap.* 5. *num.* 19. cum Farinac. quia diligenter videtur *de hæres. quæst.* 181. *num.* 59. qua, inquiunt, indicto motu quæcumque prædictio venatur, quoad eventus ex libertate pendentes. Alii tamen secus sentiunt, quo ad forum internum damnant: non negant enim præsumi reos & excommunicatos in foro judiciali, & gravem culpam admittere, ac proinde ab eodem foro puniendos: ita Castro Palao *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 4. *num.* 8. ubi citat dictos Suarez, Valent. Delrio: quia, inquit, in dicto motu id tantùm prohibetur, quod jure divino & Canonico prohibitum erat, ut constat ex proemio motus, nimirum, perniciosa divinatio, quæ Diabolo suffragante hominibus fieri solet: quæ tantùm à Pontifice prohibetur, teste Cajetano 22. *quæst.* 95. *art.* 5. talis divinatio superstitiosa pernicios a est & auctore Diabolo inducta: illa autem quæ ex levissima conjectura non modò non certa, sed etiam non probabili fit superstitiosa non est, immo in dicto proprio motu, hæc sola inseritur, *etiam si se id non certo affirmare sciant*, quia etiam superstitio est affirmare probabiliter credit, quod hæc non est prædictio absolutè, sed levissima tantùm conjectura, quæ est potius puncto contingentiæ, quàm effectus: sed quid quæstionis tam falsum, scandalosum, & temerarium, ut tam improbrat Illustrissimus.

EPITHANOPH. Hæc tantùm, & nihil aliud nostris auctoribus affingit: nam in his, quæ addit num. 346. non loquitur à semetipso, sed ea refert ex scriptis Parochorum Parisiens. & Rothomagens. quæ certe valde paucos dixerim, si cum magno eorum numero comparentur: cum ferè omnes famosilla Ogdoade contineatur: illorum autem scripta singulari refutatione jam alibi discussa, ab Adversariis nostris, ut jam alii observarunt, fabricata, guttæ guttæ non est similior, sed in te notorio domus hærere pigeret: nec enim à Doctis & piis hactenus tanta convitiorum, contumeliarum colluvies prodire potuit: sed tantùm ex communibus & trivialibus Calvinistarum & Novatorum locis. Accedit, quod omnia fere illa, quæ ex dictis Parochorum scriptis Illustrissimus huc accersendum esse duxit, vel in congressibus superioribus, vel in singulo opusculo, velà Stubrockio contra Vendrockium, quamquam centies repetita & opposita, refutata fuerunt, quid D. Th. sentiat *quodlib.* 3. *a.* 10. & *quodlib.* 8. *a.* 13. non semel ostensum ac demonstratum, traditæ à vobis doctrinæ, de opinione probabili, nihil penitus obesse; item illud, quod dicitis, de adstruenda opinionibus probabilitate ex auctoritate alicujus Scriptoris; nulla enim opinio à vobis admittitur, quæ repugnet decretis, usui, sensui Ecclesiæ, vel quod ab omnibus aliis auctoribus explodatur, & gravi, seu rationabili motivo careat? illud etiam summoperè placuit, quod innuisti non semel, nunquam fore ut quidquid Vendrockius, Montaltius, Baro, Merenda, scripserint, à vobis probabile censeatur; addere visus es Marinarium, Augustinum De Angelis, Mercorum, immo & ipsum Illustrissimum; idem dici posse crediderim, de multis inter Neotericos; nec enim probabile dicere ausim, quidquid Caramuel & Ioann. Sancius, Diana & Pasqualigus, Escobar & Baunius de re morali scripserunt, nec etiam antiquos aliquot excipio; puta Gersonem, Almainum, Majorem, &c. quam malè autem dogma illud Catholicum, sic enim vocat Vendrockius, dicti Poroch. statuerint, nimirum *nullam opinionem probabilem falsam in jure naturali peccato eximere*, ac proinde nec ignorantiam invincibilem, jam supra innuisti & breviter innuerat Stubrockius in notis *ad* 5. *Epistol sect.* 1. §. 1. item illud difflatum, quod deinde opponunt, opiniones probabiles efficere, ut jam peccatum non sit, quod olim peccatum fuit; quod quomodò intelligendum sit, supra clarissimè ostendisti: quod demum vobis opponunt Sacrorum Canonum enervationem; ridiculum dictu est; videamus, quæso, an vita illorum vestra austerior & castigatior sit: sed quos canones intelligunt: Africanos, inquiet aliquis, aut Trullanos: sed quomodo antiquos servarent, qui recentes & novos Concilii Tridentini à se minimè admitti prædicare passim & scribere non dubitant? an fortè illud Prophetæ rectè in eos quadraret: *templum Domini, templum Domini*, &c. aliquot SS. Canonum centena facilè proferam, si per eos mihi licear, quos nunquam profectò servarunt, nunquam servabunt.

19. ANTIM. Delibemus saltem singula capita: *Posse quempiam*, inquiunt: *occidi, ut alapa, aut percussio fustis impediatur*, docent Azor, *Institut moral. artic.* 3. *lib.* 2 *pag.* 105. Becanus *summ part.* 3. *tom.* 2. *cap.* 69. *quæst.* 8. insignes profectò reformatores, qui ne citare quidem auctores classicos didicerunt: ita dicendum fuerat, Azor *Instit. part* 3. *lib.* 2 *cap* 1. *quæst* 16. Becanus *summ part.* 2 *in quæst.* 64. D. Thom. *de Homicid quæst.* 8. *num* 2. Sed his omissis, hæc opinio affingitur utrique: quia multa reticentur, quæ ad rei substantiam pertinent: loquuntur enim de homine honorato, alicujus notæ, vel honoris, ita ut ignominiosum illi sit, immo valde dedecorosum, nec alio modo honorem suum defendere queat, neque hanc ignominiam vitare: citat autem Azor, pro hac sententia, quam probabilem tantùm esse, dicit, Sot. Couar. Nauar. Becanus verò Sylvestr. Lop. Gomez, Iul. Clar. addi possent Vasq. *de rest. c.* 2. §. 1. *dub.* 9. Tolet. *l.* 5 *c.* 6. §. 2. *casus*, Sà *v Homicid. n* 5. Valent. 2. 2. *disp.* 1. *q.* 8. *de homicid punct.* 4 Rebel. *lib.* 3. *de oblig & delict. q.* 12. Petr Navar. *lib.* 2 *cap.* 3 *num.* 369. adde Lessium, & Filliuc. ab adversariis citatos: adde Lugo *disput.* 10. *sect.* 10. *num.* 187. ubi communem Doctorum esse, testatur: Molin. *disp.* 17. *in principio.* Fagund. *in præcept. Decal. lib.* 5. *capite* 3. *num.* 20. ubi præter appellatos citat

Farinac. Salomon. Boerium, Ananiam, Bartol. Angel. Dicastil. *de just. t. 2. tract. 1. disp. 10. num. 66.* ubi præter appellatos, citat Bonacin. Laym. Tiraquell. Abb. Arragon. idem docet *tract. 2. disp. 12. n.* 407. &c. quid quæso est in hac doctrina tam scandalosum, cum de viro sæculari, ut vocant, non religioso, vel Ecclesiastico, in ea expresè agatur.

20 PITHANOPH. Transeunt illico ad religiosum, aut Ecclesiasticum, ut docet Amicus, partum honorem tueri potest, occidendo adversarium, qui contumeliis illum impeteret, sed eur citant Amicum qui hæc assertivè non defendit, sed noluit à se dicta, ut communi sententiæ adversentur, sed tantùm disputandi gratia, deinde jam hæc pauca fuerant ex libro Amici expuncta, nimirum *tom. 5. disp. 36. sect. 7.* sacræ congregationis Indicis decreto & jussu, jure quidem, cum deinde hæc propositio *num.* 18. per decretum Sanct. Officii die 24. Septembris ann. 1665. editum damnata fuerit & æterno silentio devota, quare de illa silendum, cum nullus opinor ex scriptoribus vestris eam tenuerit.

21. ANTIM. Nullus sanè, & dicunt omnes, religioso viro, qui consilia Christi sequi debet, non verti dedecori, contumelias pati & fugere ab invasore, quamquam alii à nostris non desunt, quos tamen hic non moror: quare ad aliud caput accusationis venio: *Licitum est*, inquiunt, *juxta aliquos speculativè, juxta alios practicè interficere aufugientem, postquam alapam impegit*, Less. *lib. 2. cap. 9. num. 79. &c.* Lessius hujus sententiæ praxim omnino prohibet & damnat, quam tamen omnino improbabilem pronunciare non audet, cum pro illa tam multi auctores stare videantur, quos ipse citat, nimirum Navarr. Henriquez. Jason. Cordub. Mantius, Pen. Clar. Cajetan. Antonin. Mercat. Victor. His addi possunt multi alii nimirum Fernand. *in examen. moral. part. 1. cap. 9. §. 1. num.* 16. Diana *part. 2. tract. 15. resolut. 15. item parte 5. tract. 4. resol. 11. part. 9. tract. 4. resol 15.* ubi multos citat, nimirum Megal. Lop Henriq. Stroverdorff. Caraff. de Duell. *tract. 3. sect. 2. quæst. 6. num. 25.* Bonacin. *de restit. disputat 2 quæst ult. sect. 1. puncto 10.* Marc. Serr. *2. 2. quæst. 64. art. 7.* Philippus Faber *de restit. in 4. distinct. 15. quæst. 3. disputat. 52. cap. 1. num. 29.* Villalob. *in summ. tom 2. tract. 12. difficult. 12. num. 3.* Marchantius *in summ. ad Decalog cap. 5. quæst. 1. cas. 3.* alii videri possunt apud Dian. *citatum*; oppositam tamen sententiam omnes ferè nostri sequuntur, ut de Lugo *de justit. disputat. 10. sect. 10. num. 190.* ubi citat Bannez Sot. Carrer. Rodrig. Salon, Malder. Molin. Turrian, Vasquem, qui liberè pronunciat, primam sententiam gentilitatem sapere, & à Christiana lege alienam; & ipse Lugo testatur de communi, quibus addantur Amicus *tom. 5. disputat. 36. sect. 7. num. 114.* ubi citat Gloss. *in cap. si perfodiens, de homicid. verb. Legibus*, & *in cap. significasti 2. eodem tit. verb. Moderamine*, & multi alii, omnes saltem, ut Laiman, Filliucius, Reginaldus ab adversariis citati, dictam opinionem damnant in praxi, cum Lessio *supra citato*; immo Reginaldus ita concludit, quidquid sit de probabilitate speculativa, praxis damnanda est; ex quo manifestum fit, ne ab eo quidem probabilem speculativè adstrui; idem Dicastill. idem prorsus ipse Escobar; quamquam de isto, & de Baunio nostro me parum sollicitum esse fateor, quos inter primarios auctores nostros recensere profectò non possum; nec pro doctrina Societatis admitto, si quid fortè, aliis, qui longè doctiores sunt, dissentientibus, de suo proferre tentarunt. Denique accusatores casum mutarunt, nempe Lessius, & alii non concedunt, id cuilibet licitum esse, ut dicitur in accusatione, sed vix uni ex centum millibus, Tribuno, v.g. in acie exercitus, à gregario milite fuste percusso, ea tantùm lege, ut omni prorsus honoris gradu excidat, nisi fugientem militem insequatur & percutiat; hæc tamen pro sua humanitate omiserunt Adversarii, & casum mutarunt; immo ausim dicere vix auctores in hoc, quo ad rem interse discrepare; nam illi quidem loquuntur ex hypothesi dicta ille non potest aliter grandem honori suo notam inustam eluere, nisi militem insequatur; alii verò qui ex hoc honorem restitui posse non existimant, absolutè negant licitum esse insequi, aut repercutere: ut ut sit, itemperatissimè nostri de re loquuti sunt, & non sine maximo rigore; præsertim cùm vix casus unquam iis conditionibus instructus quas prædicti auctores desiderant, accidere queat; quis enim non videt, semperadesse aliam viam, qua læsus Tribuni honos repara possit; nempe gregarius ille miles capi facilè potest, ac deinde auctoritate publica meritas dare pœnas.

22. PITHANOPH. Hæc igitur accusationem aut quatuor impostura continet; ejusdem fatio est, quod sequitur, *falsum accusatorem testes audidem occidi posse, quando aliter oppressio innocentis vitari nequit*, docent Tanner. *tom. 3. disp. 4. quæst. d. 4. num. 83.* Sanch. *in Decal. lib. 2. cap. 39. num. 7.* Hæc propositio uti jacet falsa est, & ut talis damnata per decretum Sanctæ Inquisitionis editum die 24. Septembris ann. 1665. atque *num.* 18. nec ab ullo ex vestris, saltem quod sciam, sub iis terminis defenditur; nempe Sanchez, *loc. cit. in testibus & judice* non loquitur; necetiam de accusatore, utcumque interimendo; sed tantùm de Duello, cujus tantùm opera à certa morte innocens liberari possit, pro quo citat Cajetan. addo Fagund. *in Decalog. lib. 5. cap. 8, num* 41. ubi præter Sanch. citat. Bannez, Manuel. Petr. Navarr. Cajetan. Valent. Navar. Azor, &c. hoc enim propriè non est Duellum, sed justa & necessaria defensio; supponunt enim prædicti Auctores, non esse aliud medium servandæ vitæ, ab iniqua Judicis sententia, & minus malum est, dubiæ & incertæ morti in duello se exponere, quàm certam citra Duellum injustè subire, nec is spontaneè antecedenter provocat, vel acceptat, sed provocatus & involuntariè. Quod pertinet ad Tannerum, duobus verbis expeditè se; Emmanueli Sà imponit, nec sententiam suam illo modo explicat; unde standum est sententiæ communi, quam tradit Lessius *lib. 2. cap. 31. num. 29.* nimirum Reum etiam injustè damnatum non posse per vim se defendere, contra Judicem, aut ministros, ne sententiam latam exequantur; ita ferè omnes, cum S. Thom. & Soto, quos citat, rejectis paucis jurisperitis, quos appellat Covarr. *lib. 2. var. c. 2. n. 13.* qui pro mera defensione secus sentiunt; in quam opinionem Victoria dicitur inclinasse, excipit tamen Lugo *disp. 10. sect. 7. n. 164.* casum illum, quo satellites, seu Ministri Judicis licèt innocentiam Rei cognoscerent, vellent adhuc capitalem pœnam & sententiam Judicis in Reum, exequi, posset enim Reus illis resistere etiam occidendo, ut cumcommuni Doctorum docet Molina *tract. 3. disp. 15. n. 3.* ubi citat Sot. Sylvestr. Covatruv. Si enim dicti Ministri injustè aliquem interficere aggrediantur, au

compe-

comprehendere, ut injustè interficiatur, & constet de simili eorum dem injustitia, quia constat eos prudenter, scientes se injustè agere, nec is mortem injustam evadere queat, nisi dictos Ministros perimat, hoc ipsum licitè præstare poterit, cum illi sua jura abutantur; si verò ii bona fide procedant, ut interfici non possunt; si hæc autem licent, ante illam potiore parte à Judice sententiam ante illam potiore poterunt; nihil aliud Tannerus dicere voluit: Videant autem quantum hæc opinio, quam de Lugo communem DD. esse fatetur, ab ea quam Parochi doctrinæ vestris affingunt, diversa sit. Sed perge ad alia dicta.

2. Antim. *Iure posse occidi, qui dicit mentiris, aut similia.* Ita Reginald. *lib.* 24. *num.* 172. Filliuc. *tom.* 1. *tract.* 7. *cap.* 3. Reginaldum *tom.* 2. *lib.* 16. *tract.* 1. *exemp.* 7. *cap.* 3. Reginaldum *tom.* 2. *lib.* 21. *cap.* 5. *num.* 60. Lessius *cap.* 9. *num.* 78. Diana *p.* 1. *tract.* 4. *resol.* 21. *cap.* 5. *num.* 60. Lessium *cap.* 9. *num.* 78. hoc expresè negat, hæc sententia inquit non est probanda, satis enim est injurias verbales verbis reprimere; addeHurtad Mendoz. Filliuc. Azor. &c. Reginaldo imponunt quia loco citato & toto illo capite nihil habet tale; & miror, qua fronte hujusmodi homines impostoras piis & doctis hominibus tam facilè affingant; sed non est, quod miser: cum enim scripta illa ut jam supra monui ex penu Adversariorum nostrorum prodierint, nihil mirum, quod iis, singularis dictæ officinæ character minimè dederetur, impostura videlicet, falsitas, & commentum. Escobar porro malè citatur *exam.* 7. *quæst. exempl.* 7. neque id semel, sed intra tres paginas novies; ex quo patet, quam versati fuerint Adversarii in lectione hujus libri; deinde *cap.* 3. nihil prorsus hac de re, sed 2. ubi contrarium docet; ubi istam quæstionem *num.* 59. *licetne pro defensione bonorum tantùm impugnati, aggressorem occidere* resolvit *minimè*: licet tamen, si factis impugnetur. Quis amabo ad hanc frontem non obstupescat; quod sequitur de occisione latronis aufugientis, jam dictum est supra & abundè diluta calumnia; falsum regeritin dictum Escobar *tract.* 1. *exam.* 7. *quæstionum cap.* 3. de hoc nihil habet, sed 2. ubi hæc habet *fugit aggressor, occidere non licet*; Lessius item *de just. lib.* 2. *cap.* 9. *n.* 66. & 72. de fugiente nihil, immo manifestè dicit, saltem esse contra charitatem, furem occidere, si res ablata fugiat; sed de hac controversia supra fusè.

3. Pithanoph. Acceptationem Duelli in quibusdam casibus, licitam esse, docent Escobar *d. c.* 3. Diana *p.* 3. *tract.* 4. *resol.* 3. *cap.* 3. *num.* 2. & 3. & Hurtado Mendoza citatus à Dian. *p.* 5. *tract.* 19. *resol.* 3. imponunt semper misero Escobar, qui cum ea non adduxisset, ob quas duellum suscipitur; 1. ad reparationem, 2. ad ostentationem virium 3. ad terminationem litis, 4. ad evitandam ignominiam, 5. ad defensionem propriæ vitæ, 6. ad majus malum evitandum, hæc addit assertivè, *profecto ad purgationem & ostentationem virium, ad litis terminationem, ad honoris defensionem, ad vitandum majus malum, illicitas omnino affirmo*; unde restat, ut tantum ad defensionem propriæ vitæ suscipi possit; quid clarius? quod spectat ad Laymann *num.* 3. adhæret communi sententiæ, quæ negat, duellum acceptari posse, nisi forte in *rarissimo* casu, quo vir nobilis, de equestris in aula regia officio, dignitate & Principis favore privandus sit, ob ignaviæ, injustam licèt ignominiam excidere debeat, nisi idem tidem protestetur se istat; non auderem, inquit, illum damnare, qui meræ defensionis gratia paruerit, juxta sententiam Navarri, hæc ibi Layman, Hurtad. Mendoz. non vult acceptari posse duellum à provocato, sed hunc tantùm posse ubique ambulare in urbe, in agro, &c. ne alioquin gravia damna ex opinione timiditatis certò patiatur; non certè cum animo pugnandi; sed tantùm inculpatè tuendi sese armis, si alia ratione commodè non possit, quotiescumque ab alio injustè petetur; hæc ibi Mendoza, nimirum *in* 2. 2. *tom.* 2. *disp.* 170. *sect.* 13. §. 106. & tandem testatur in fine, hanc sententiam in praxi esse valde difficilem, ac proinde minimè tenendam; hinc illam nostri non tenent; Less. *dub.* 8. *n.* 49. ubi ad vitæ dumtaxat defensionem duellum permittit, Vasq. *de rest. c.* 2. §. 1. *dub.* 8. Fagund. *in decalog. lib.* 5. *c.* 8. *n.* 46. 47 *&c.* ubi citat Valent. Sanch. Delr. Dicast. *de just. l.* 2. *tract.* 1. *d.* 10. *n.* 218. ubi post Laym. ultro fatetur, vix occurrere casum in quo in praxi duellum licitum sit ob defensionem honoris, famæ, fortunarum; Molin. *tr.* 3. *disp.* 17. *n.* 2. Amic. *tom.* 5 *disp.* 36 *sect.* 5. *n.* 79. nunquam nisi ad defensionem vitæ duellum permittit, idque si nullum aliud medium mortis evadendæ suppetat; Lugo *de justit. disp.* 10. *sect* 9 *n.* 172. omitto alios nimirum, Reginald. Castro-Pal. Filliuc, &c.

25. Antim. Si vel unam accusationem sinceram haberemus; res utique toleranda esset; sed ne unam quidem invenio; *accipere*, inquiunt, *aut dare temporale pro spirituali, ut motivum, non ut pretium, simoniam non esse*, docet Escob. *tract.* 6. *exam.* 2. *c.* 6. *n.* 48. item Valent. *disp.* 6. *q.* 16. *punct.* 3. *pag.* 2039. Escobar *loc. cit.* nihil tale habet, imò terminat examen de simon. *num.* 25. ubi dicit à Vasq. reputari probabile non esse simoniam, dare pretium pro intercessione remota; id est, quod Paulus dat Petro, ut hic apud Joannem intercedat, & hic apud Antonium beneficii collatorem; item à Suar. aliquid dare pro labore; & concludit ipse cum Valentia licitum esse, de illo pretio pacisci; nimirum pro labore, vel intercessione remota, dicit enim, *hujusmodi pretio*, quod licet dare & accipere sine simonia; ex quo manifestè patet impostura. Quod pertinet ad Valentiam; certum est, aliquid temporale posse dari pro spirituali citra pactum, & prohibitionem Ecclesiæ; pura titulo gratitudinis, ut docet Gibalin *de simon. q.* 18. *consect.* 3. ubi citat Navar. Cajet. Covarr. Ugolin. Sot. Valent. Suar. Filliuc. Castr. Pal. Laym. Bonac. Less. Sanch. addo reliquos omnes, qui ut doctè, solidè, ac fusè demonstravit Gibalin. *q.* 2. docent omnem simoniam dicere pactum, formale scil. aut tacitum, & pretium; igitur quando beneficium illud temporale, quo Petr. Paul. sibi obstrinxit, dictum Paul. deinde movet, nullo scil. pacto prævio, ut Petro aliquod beneficium spirituale conferat, nimirum ex gratitudine: nullam inesse simoniam docent, quotquot rem istam intelligunt, scil. apud Deum & præscindendo à præcepto Ecclesiæ: Utrum verò quis pacisci queat, de antidoro, id est, de re illa, quæ titulo gratitudinis rependitur, negant omnes communiter, ut testatur Gibalin. *n.* 5. asserunt tamen Covarr. Valent. Cajetan. qui tamē ultro fatentur, hoc in praxi esse difficile, ac proinde nunquam consulendum; Gibalin. ingeniosè illos ita excusat, ut per pactum illud, nullam novam obligationem induci velint, sed solam illam naturalem, in beneficentia fundatam; sed profectò omnino frustra est pactum illud, si novum jus, seu novam obligationem non affert; præterquam quod omne pactum in materia beneficiali Ecclesiastica lege vetitum est: ut ut sit illorum sententia, uti à Gibalino cum optimo fundamento explicatur tum *loco cit.* tum *q.* 2. §. 9. nullam censuræ notam mereri videtur; quamquam ut inutilis, & alioquin periculosa, ab omni praxi & usu arcenda est; & quo ad forum exter-

num, simonia semper huic pacto inesse præsumetur; sed de simon. fusè in singulari congress.

26. PITHANOPH. Hæc tamen accusatio, quæ sequitur sincera est, nimirum non esse veram simoniam temporale promittere pro spirituali, & vicissim, sine animo standi promissis, & hoc docerí à Lessio *lib.* 2. *c.*53. *num.*11. & Escobar *tract.*6. *exam.*2. *cap.*2. *num.* non 19. ut dicunt sed 20. *non est*, inquit, *verè simonia*; *sicut fictum aurum non est aurum*; Lessius autem *loco citato*, *dub.*1. non 7. ut ajunt ne aliqua falsitas saltem in citationibus desideretur; ubi citat Cajet. Sot. Tolet. Gibal. *quæst.*1 *n* 7. ubi citat præter appellatos, Pet. Navarr. Valent. Suar. Manuel. Arragon. Laym. Bonacin. Filliuc. Castr. Pal. Villalob. contra Navarr. nimirum in foro interno, sicut matrimonium sine consensu initum nullum est, item votum, &c. in foro tamen externo præsumitur validum, quia ex signo externo præsumitur animus internus: hæc igitur opinio longe probabilior est opposita; unde non erat, quod eam vestris auctoribus adversarii quasi scandalosam & temerariam exprobrarent: qui ad pauca respiciunt, facilè pronunciant, non negamus tamen, esse gravissimum peccatum, simonia ipsa fortè gravius, quod in foro externo, iisdem, quibus simonia pœnis obnoxium est; cum simonia præsumatur. Hoc punctum in sacra Pœnitentiaria non semel agitatum, & discussum fuisse inaudii, & omnes in hanc sententiam, excepto dumtaxat Illustrissimo iviſſe.

27. ANTIM. Ita est, & nonnihil à me de hoc argumento scriptum fuisse, memini; sed pergamus; veniunt ad Lessium, qui docuit, inquiunt, *l.*2. *c.*19. *n.*52. *neminem teneri jure naturæ, aut legum, restituere acceptum pro ferenda sententia injusta, aut assassinatu, aut adulterio, sed licitè illud retinere.* nihil habet Less. *d. c.*19. *sed c.*14. *num.*52. *&* 56. ubi citat pro hac sententia D. Th. Cajet. Covarr. D. Antonin. Angel. Sylvestr. Navarr. &c. his adde Card. De Lugo *d.*37. *de just sect.*11. *n* 127. ubi dicit, in hoc plerosque consentire; nam licèt inquit, illa acceptio sit culpabilis; opere tamen sequuto, non est obligatio restituendi, & si illud sit munus, non pretium (vox enim illa *acceptum* etiam pro munere accipitur) idem Cardinalis, *n.*134. docet, licet Judex per leges obligetur, ad non accipienda munera, eum per easdem non obligari ad accepta restituenda, & in hanc rem citat Molin. Henriquez, Angles, Perez, Petr. Navarr. Vasquez, Rebell. Sal. contra Sotum, qui cum docuerit 4. *de Just. q.* 7. *à.* 1. *ad* 2. eum non teneri ad restitutionem, qui accepit à Petro, aliquid, pro pretio, ne occideret Joannem, quem volebat occidere; quæ sententia, ut monet Lugo, *n.*126. aperit ostium furtis, usuris, est sanè, quod miremur, Judicem teneri ad restituenda munera, ante declarationem juridicam criminis: adde pro sententia Lessii multos alios citatos ab eodem Lugo, *disp.*18. *num.* 4. præter jam appellatos, Turrian. Arragon. Azor. Sylvium, Salon. Dian. Sot. Sayr. Tanner. Alens. Richard. Gabr. Villalob. & communem hanc sententiam idem Lugo, esse testatur *n.* 54. contra nonnullos Juristas. adde Dicastill. *l.*2. *de Just. tract.*2. *disp.*6. *dub.*1. Bonacin. *in* 8. *præceptum q* 2. *punct.* 8. Laym. *l.*3. *tr.*4. *c.*4. *n.*9. *&*10. Tambur. *l.*7. *c.*5. §. III. *& c.*20. ubi testatur de communi, Busembaum, *l.*4. *c.*2. *dub.*1. adde præter appellatos, Filliuc. Sanch. Reginald. &c. non tamen negat Lessius, quin judex gravissimè delinquat, tum judicando contra justitiam, tum accipiendo pro injusta sententia ferenda, ac teneri omnino resarcire omnia damna, quæ parti ab eo læsæ obveniunt: quid porro in hac re adeo scandalosum sit, reverà non video.

28. PITHANOPH. Omisisti unum accusationis caput, adversus Tom. Sanch. *in summ. l.*2. *c.*38. *num.* 46. nimirum *divinatorem teneri ad restitutionem accepti pro divinatione, si solum consuluit astra, secus tamen si Dæmonem*: apud Sanch. *dict. num.*64. non invenio, sed *n.*94. 95. 96. ubi verissimè docet, pretium acceptum pro divinatione, seu prædictione rerum illarum, quæ utcumque probabiliter prædici possunt ex Astrologia, qualia sunt ea quæ ad tempora, & agriculturam pertinent, non esse restituendum, licèt non eveniant; sicut medicus pretium acceptum pro curatione restituere non tenetur, licèt æger curatus non fuerit; at vero acceptum pro divinatione illarum, quæ prædici nequeunt, sine manifesta fallacia, & fraude, quia nulla probabilitate nituntur, restituendum est; quo enim jure retinendum: at si divinator utatur opera dæmonis prædicendo, ac præsertim si res eveniat, peccat sanè gravissimè divinando, & accipiendo, non tamen tenetur acceptum pretium restituere, pro quo citat dictos Sanch. Navarr. Manuel. Sal.

29. ANTIM. Consulto prætermisi: idem enim est, cum eo, quod statim subditur de pretio, ob factum turpe accepto non restituendo; unde addi possunt tribus illis auctoribus à Th. Sanch. adductis, omnes alli, quos appellavimus supra; mirum quantum isti homines de restitutionibus faciendis soliciti sint, non forte quod multum ad eos de egenis pertinent, sed ob alias causas, quas reticeo, quia sunt notoriæ, his ergo jam supra discussis, ad Bannium nostrum transeamus, quem ex multis capitibus impugnat, ictam januam furtis domesticis per Bannium *summ. peccat. pag. non par.* 213. *&* 219. *edit.* 6. ex librum 6. *edit.* consule paginas *in p.* 213. nihil prorsus hac de re, sed de pœnis usurarii. *pag.* verò 219. de pacto tium contractuum agit, illudque licitum esse concludit appositis iis conditionibus, quas appellat, citatque in hanc rem, sex aut septem auctores, Major. Navarr. Couvarr. Valent. Bonacina, Palatium, Molin. octoginta ferè alias classicos adjunximus, in singulari congressu, ad quem re remitto; ridiculum autem est hæc ad furta domestica traduci; si capita citassent, vel locum & annum editionis, ac typographi nomen, illorum fidem minimè desiderarem; paginas dumtaxat appellant, editionis sextæ; præmanibus habes editionem sextam, ut legis in præfatione ad Lectorem, Lugduni factam ann. 1645. typis Simonis Rigaudi; loquuntur fortè de famulis domesticis, de quibus ipse *cap.*13. *quæst.* 3. quibus justam compensationem permittit his conditionibus, ut salarium certò debitum sit, ut alio modo repeti non possit, ut res clam fiat, & absque ullo scandalo; quid rigidius; tunc enim non accipiunt alienum, sed suum. Pro quo citat Joan. Medin. Navarr. quibus innumeri addi possent; sed omitto, quia de hoc controversia fusè alibi.

30. PITHANOPH. *Restituenda non esse damna, quæ nobis auctoribus, quispiam intulit alteri, p.*307. ibi nihil legimus tale; sed *cap.*13. *quæst.*2. quærit, utrùm is qui alteri, v. g. furtum consulit teneatur restituere? respondet affirmativè, si verè auctor fuit, & ejus consilium ad furtum aliquid contulit; at si nihil profusus, eò quod fur jam ex se omnino paratus esset; in hoc casu negat, quia illud consilium nihil influxit; quid in hoc responso adeo scandalosum sit, videre non possum. Idem dicendum esse duxerim, de arti-

culo

culo sequenti; nimirum, *non teneri furem sub mortali restituere summam totalem, per minutiora furta ablatam*, pag. 220. de quo nihil prorsus *loco citato*, nec tantum *cap.* 12. ubi disertè docet, eum peccare mortaliter, qui cum valeat, non vult restituere dictam summam; etiam si diversis personis tantumquid furatus sit, modo scilicet summa ea sit, quæ sufficiat peccatum mortale sufficiat, si quis totam illam simul restituere; quo quid severius in hac quæstione dici possit, non video, redeunt ad pactum trium contrarium, dicunt esse usuram palliatam, ac negant, illud probari à Majore, sed profecto nihil affingitur Majori; consulatur *in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 48. & 49. ubi vere fuit in ea sententia, ut testatur etiam Gibalin. *lib.* 6. *cap.* 5. *art.* 2. *num.* 4. qui certè rem hanc, in dicto libro ita discussit, ut nihil addi posse videatur.

11. Antim. *Invidiam non esse peccatum mortale ob proximi bonum temporale conceptam*, docet Baunius, p. 113. nihil ibi tale; agit autem de invidia *cap.* 39. ubi docet 1. invidiam ex natura sua esse peccatum mortale *concl.* 15. 2. esse peccatum mortale ratione tristitiæ, qua quis laborat, ob bonum spirituale, vel temporale proximi; quod si leve sit, non esse mortale Cajet. docet *in sum. v. Invidia*; & ita intelligendus est Baun. *cap.* 7. *concl.* 5. ubi citat Cajet. 2. 2. *quæst.* 35. *art.* 2. *Verùm* tamen nunquam negavit Baunius, invidiam illam esse peccatum mortale, qua Heterodoxi, aliique quidem, sinon religionis, saltem factionis hominem agentes ferunt, quidquid doctissimi & piissimi viri Apostolico studio ducti pro Dei gloria, proximorum salute, Ecclesiæ defensione, errorum confutatione, qualibris, qua scriptis, qua viva voce ejecerint.

12. Pithanoph. Appositè omnino argumentaris isti, sed pergamus: redeunt ad Escobar *tract. exam.* 11. *cap.* 9. Ubi dicit, *Sacerdotem accepta pecunia pro celebranda Missa, aliam recipere posse pro tenuissima parte ad ipsum spectante.* Citat *cap.* 9. cum nemine hoc *exam.* 4. dumtaxat capitibus comprehenditur. *Cap.* autem 4 *num.* 96. non asserit, hoc fieri posse, sed refert ita sentire Filliucium, en tibi ejus verba, *posse sentit Filliucius*, modò non accipiat tantum pro integro sacrificio, sed pro parte; quod autem id non doceat, manifestè patet *ex cap.* 1. *num.* 92. ubi proponit hanc quæstionem, *Privati offerentes possunt offerre satisfactionum suarum partem*; sic respondet: *non, quia personalis est; attamen probabiliter cum Filliucio, & aliis ex charitate posse, pro aliis propriis satisfactiones*; unde patet impostorem.

13. Antim. *Ibidem* addit, *cap.* 9. *p.* 146. editionis Lugd. 1644. *Missam audiri, dum quatuor Missæ parari, in diversis Altaribus, eodem tempore celebrari, simul audiuntur*; pro quo citat Sanch. hoc autem fuit tot declamationum argumentum, in quibus miserus Escobar ab Adversariis ad instar monstri traductus est; citant etiam Baun. p. 2. *misc.* 6. sed malè citant utrumque: nam Escobar hoc habet, *cap.* 4. Baun. verò *cap.* 17. *concl.* 15. ubi pro hac sententia citat Molfes. Hurtad. Azor, Dian. fatebuntur tamen hanc opinionem tenendam non esse, quia præsertim repugnat usui. Et verò non omnes, aut certè ferè omnes oppositam defendunt, ut Reginald. *lib.* 19. *cap.* 2. *quæst.* 3. *num.* 26. Coninck. *de Sacram. in* 3. *p. q.* 83. *art.* 6. *dub.* 2. *num.* 288. Bonacina, quos cit. Diana, tum *p.* 4. *tract.* 4. *resol.* 107. tum *p.* 2. *tract.* 17. *resol.* 18. Adde Fagund. *præcept. Ecclesiæ, lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 12, ubi citat Azor, Tolet. Suar. idque de duabus partibus Missæ, successivè auditis, ac proinde potiori jure, de duabus simul auditis, quo nihil absurdius dici posset. Sanch. ab Escobar citatus hanc quæstionem non tractat, sed aliam longè diversam, nimirum eum, qui duplicem Missam audire tenetur, posse utramque simul audire, dum in duplici Altari celebrantur, *lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 12. ubi citat Majorem, Petrum de Ledesma, &c. quæ reverà, ut vides, quæstio est longè diversa. Cardinalis Delugo eandem sententiam tenet de Sacram. Eucharist. *disp.* 22 *sect.* 1. *num.* 10. aitque oppositam illam Molfesii & Escobar absurdam à Suare meritò reputari; imò idem Lugo, *num.* 8. docet, non satisfieri præcepto, ab eo, qui audiret mediam Missam unius & mediam alterius; ibidem autem pro sententia opposita, Azor & Toletum perperam citari, prudentissimè observat, reclamante licèt Leandro, qui stat pro parte oppositа, *part.* 3. *tract.* 2. *disp.* 1. *quæst.* 56. ubi pro nostra sententia, ex nostris, præter appellatos, citat Castr. Pal. Martinon. Layman, & frustra tentat argumenta Cardinalis Lugo refutare; Tersites Achillem, Pygmæus Herculem. Quod ad me spectat, Escobar & Leandri sententiam probare non possum, quia usus Ecclesiæ contrarius est, quod certè validissimi argumenti loco à me reputatur; nec est, quod Leander neget, per hanc doctrinam relaxari disciplinam Ecclesiasticam & cultum Dei, quasi casus moraliter accidere non possit; hoc enim falsissimum esse constat in majoribus præsertim Basilicis, in quibus non rarò accidit, ut tres aut quatuor Sacerdotes in vicinis Altaribus sacrum ita faciant, ut eodem tempore, ut unus incipiat, alter Evangelium dicat, tertius consecret, quartus sacram Eucharistiam sumat. Nostri ergo auctores hujus opinionis praxim, si unum Escobar, cum altero excipias, tutam esse non credunt; unde quo ad hoc, non erat quod Adversarii, vel hoc dumtaxat nomine, omnes Jesuitas fœdissimè lacerarent, propter duos aut tres versus Patris Escobar, qui nec opinionem illam probare conatus est, nec mentem suam super hoc aperuit, & Thom. Sanchez pro hac opinione perperam citavit.

34. Pihanoph. Nimius esse videris in hoc argumento, quod sequitur statim expedio; dicunt enim, *obligationes jejunandi ab Escobar relaxari, tract.* 1. *exam.* 13. *cap.* 3. sed hic Auctor toto illo capite trita dumtaxat & communia tradit ab aliis accepta; longè plura invenio & singularia apud Pasqualigum & Leandrum in iis tractatibus, quos de jejunio ex professo scripserunt; ô si illi vestri essent, quàm dire, ab Adversariis vestris vapulassent; quamvis enim Leander sit paulo strictior Pasqualigo; cum tamen adeo asseveranter sua sensa pronunciet, additis identidem suis illis formulis. *certum est, certissimum mihi est, quidquid alii dicant*, non desunt qui plus in eo moderationis desiderent; præsertim cum in his rebus moralibus pauca certa sint, utinam optimi illi reformatores ad jejunii legem observandam adigerentur, aut saltem id consilii susciperent, juxta illam formam, juxta quam auctores vestri aliique instituti vestri homines illam observant. Sed his omissis, de quibus jam *suprà*, ad sequentem articulum veniamus, in quo magnum Suarem aggreditur, nimirum *Confessarium debere credere pœnitenti, si ab eo interrogatus, utrùm doleat de peccatis, & proponat ea in posterum non patrare, id verbulo affirmet.* Suar. *in* 3. *p. tract.* 4. *disp.* 32. *sect.* 2. *num.* 2. Filliuc. *tract.* 7. *n.* 358. *& curam Confessarii huc demum reduci.* Suarez hoc loco nihil prorsus dicit, quod ab omnibus auctoribus

Catholicis non dicatur, ut ipse testatur sub fin. hujus *num.* 2. his verbis: *ita docent omnes auctores*; nempe casum illum statuit, in quo ex confessione non oritur specialis aliqua obligatio restituendi, vel relinquendi occasionem proximam peccandi, sed tantùm communis & generalis obligatio non peccandi de cætero, ac proinde præmissa integra confessione, dispositio pœnitentis ex duobus consurgit, scilicet displicentia peccatorum & proposito non peccandi; si autem signa sufficientia utriusque Confessario non apparent, hic debet interrogare pœnitentem, an ex animo detestetur peccatum, & verè statuat, in posterum non peccare; cui affirmanti credere tenetur. quid quæso in his mordendum, seu carpendum? an fortè fides pœnitenti detrectanda, in hoc scilicet casu, in quo nihil est, quod detrectandum esse persuadeat. Hæc sanè non jam minus probabilia, sed omninò certa, saltem apud auctores verè Catholicos; nonnulli fortè alium ritum inducere satagunt; sat scio, sed ritus Catholicos ex Rituali Romano non vero ex alio ab iisdem composito, & cum gravissimis notis damnato accipimus. Filliucius cum Suare Magistro suo, pro more consentit: addo unum, hîc etiam impostùram minimè desiderari, cum rem ipsi universaliter & absolutè statuant, quam tamen Suarez ad singularem casum restringit, in quo est tantùm communis & generalis obligatio non peccandi de cætero.

35. Antim. Redit ad Baunium, cui hanc opinionem attribuit, *Theol. mor. p. 1. tract. 4. q. 15. pag.* 137. *Pœnitens à Confessario interrogatus, non tenetur dicere peccatum, cujus se accusat consuetudinis esse*; ita est: sed prudenter addit ibidem Baunius, *dub.* 12. nisi Confessarius gravem causam habeat interrogandi scilicet pœnitentem, de consuetudine peccandi, ex levi enim causa, hoc jure non pollere Confessarium putat; alioquin, inquit, teneretur Pœnitens repetere peccata legitimè jam confessa; nec habet jus afficiendi pœnitentem hoc dedecore, quem potiùs debet absolvere; si hic habet verum dolorem de præteritis, cum proposito non peccandi. Suar. *de pœnit. disp. 22. sect. 4. num.* 15. cum Cano, contra Sylvestr. docet, non esse necessarium hanc circumstantiam consuetudinis fateri per se loquendo: nam ut optimè observat, si talis consuetudo constituit pœnitentem in periculo, facilitate, occasione proxima peccandi, illam haud dubiè rescire debet Confessarius, ut de dispositione & obligatione pœnitentis certus reddatur; & in hoc casu pœnitentem interrogare debet, & hic rem aperire tenetur; & hæc est illa gravis causa, quam Baunius excepit. Leander 1. *part. tract. 5. disp.* 8. *quæst.* 21. mordicus defendit dictam Baunii opinionem, pro qua unum citat Joan. Sancium, & *quæst.* 26 Navar. Hurtad. & Baunium; sed profectò Navar. *cap.* 6. *num* 7. contrarium asserit. Utut sit, communis est nostrorum auctorum sententia pœnitentem de consuetudine interrogatum teneri ad respondendum; & opposita sententia, inquit Delugo, *disp.* 14. *de pœnit sect.* 10. *num.* 172. *Est contra omnes Theologos, contra praxim Ecclesiæ, contra finem hujus Sacramenti; nec ullus unquam timoratæ conscientiæ eam sequetur*, quare hanc sententiam Baunii & Leandri nullo modo probamus, nec in hoc Baunium defendendum suscepimus. Eundem Baunium deinde perstringit, eo quod doceat *part.* 1. *tract.* 9. *quæst.* 9. *rationem boni temporalis facere, ut is absolvi possit qui est in occasione proxima peccandi.* Male citat *tract.* 9. pro 4. & *quæst.* 19. pro 14. deinde Baunius tres tantùm assertiones in hac quæst. habet: 1. est, regulariter absolvendum non esse, qui est in occasione proxima; regulariter, inquit, quia ex multorum sententia licèt exponere sese periculo peccandi, cum agitur de aliena salute procuranda; pro quo citat Basilium Poncium, Castr. Pal. D. Thom. Salas, Sá, Armill. Navar. Graff. Henriq. Cajet. contra Suar. & alios. 2. est de occasione remota, neque hinc facit, 3. est, eum posse absolvi, qui est in occasione proxima, si dolorem de peccatis habeat, & firmum propositum non peccandi, & justam causam non deserendi prædictam occasionem, & citat in hanc rem Sá Philiarc. Ludovic. Cordub. Ludovic. Beja, Layman, Candid. Dian. Navar. cum iis scilicet conditionibus, quas dicti auctores præscribunt, v. g. ut sit verus dolor, verum propositum, justa & notabilis causa non deserendi illam occasionem, quæ non sit per se mala, sed indifferens uni scilicet ad bonum, alteri ad malum, ac demum non sit assiduitas peccandi, sed bis, aut semel in mense. Nullam porro mentionem facit boni temporalis, sed tantùm justæ, honestæ & rationabilis causæ: eadem habet *in summ. cap.* 46. *concl.* 1. in qua negat, pœnitentem absolvi posse, qui occasionem proximam recusat deserere, quæ tamen talis non est, inquit, si appellatæ conditiones adfuerint, citatque præter appellatos, Laym. Manuel. Reginald. Suar. Vivald. quid porro in his tam horrendum & acatholicum, non video; præsertim cum illa *quæst.* 5. in qua hæc habet, non quid sentiat ipse, sed quid auctores citati sentiant, & doceant, tantùm referat.

36. Pithanoph. Addunt alia duo capita, quæ Baunio exprobrant, nimirum, *Iuniores absolvendos esse, qui in eadem peccata sæpe recidunt, etiam si ab iis abstinere non conentur*; Baun. *tract.* 4. *quæst.* 15. imponunt Baunio Adversarii ultimam illam clausulam, cujus ne meminit quidem; imò *dub.* 2. diserte dicit, rem committendam esse discreto Confessario, qui de re universa statuat, prout ad Dei gloriam, ac Pœnitentis bonum expedire judicaverit; & quidem si aliquid operæ studiique ad correctionem vitæ præteritæ adolescens attulit, veroque dolore de peccatis tangitur, hunc absolvendum esse censet. Hæc Baunius *pag.* 46. *col.* 1. *lit.* 5. unde constat, dictam clausulam impositam illi fuisse; illa igitur quæ habet *q.* 22. *pag* 109. non 104. ut imponunt Adversarii, in eodem sensu accipienda sunt, & hoc erat alterum caput; in quo, ne quid diffiteat, multa sunt maturè ac sedulò consideranda, illudque præsertim ponderandum, ne dum nimio rigori studetur, non charitati modò, verùm etiam Justitiæ parum consulatur; nullum enim dubium est, quin gravissima injuria pœnitenti inferatur, si eidem rectè disposito absolutio negetur, aut invito illo, differatur; meminisse debet Confessarius, se ministrum esse, non dominum sanguinis & meritorum Christi, nec non divinæ reconciliationis; de his ad libitum ac proarbitrio disponere non potest; sed fideliter ministerium suum implere: judicat, operæ pretium fore, si absolutio differatur, & pœnitentis probetur propositi constantia; si certò judicat, do manus, inculcet pœnitenti; at certum judicium ea de re habere vix potest, posita præsertim confessione integra, cum sincera contritione & firmo proposito non peccandi; igitur probabiliter tantùm id judicat, idque ad summum, saltem ut plurimùm, probabile igitur est oppositum, nimirum pœnitentem absolvendum esse, utri amabò judicium probabile favere debet; Confessario, an Pœnitenti? huic, ni fallor, cujus res agitur; unde in hoc casu, invitus reisci non debet; sed

sed tantùm res ipsi proponenda, & si consentiat, absolutio differenda.

37. ANTIM. Redeunt iterum ad Escobar, *p.* 11. *tract. exam. 9 num.* 91. *Dolor*, inquit, *de peccato mortali conceptus ratione mali temporalis incursi, ob quod conceptus ratione mali temporalis incursi, ob judicem sanitatis, aut pecuniæ, sufficit cum Sacramento, modò à Deo immissum fuisse credatur.* Aperta mendacij calumnia est, & ferè tot menda, quot verba. Primò enim Escobar in libro *Theol. Moralis* apertè, non habet partes, malè igitur citatur pluraliter, non habet partes, malè igitur citatur *part.* 11. malè etiam citat *Examen* 9. 4. citare debuerat 3. *Caput.* 4. citare omisit, 4. malè citat *num.* 91. qui 26. citare debuit; 5. quod ad rem spectat, dicit contritionem perfectam esse detestationem peccati, quatenus offensa Dei est, & propter Deum summè dilectum; attritionem verò, detestationem ex quolibet alio motivo, sive temporali, sive æterno; ubi tamen dicat attritionem quamlibet sufficere, cum Sacramento, non invenio; imò si hoc diceret, sibi manifestè contradiceret: nam eadem pagina, post duos versus, dicit, illam sufficere cum Sacramento, modo supernaturalis sit, *& ex motivo æterna, ut pœnæ inferni, privationis gloriæ, offensæ Dei, sed non summè dilecti*, concepta sunt illius verba, manifesta igitur impostura, quod pertinet ad Amicum, quem citant, *tom.* 8. *disp.* 3. *num.* 13. certum est, attritionem illam tantum ex eodem Amico sufficere, quæ ester motivo supernaturali, ut diserte docet *num.* 12. Unde cum pœnæ à Deo infligendæ etiam temporales, motivum supernaturale esse valeat, v. g. pœnæ Purgatorii, vel corporis ægritudo, si illæ eum à Deo revelaretur, nihil mirum, si ex illorum motivo, contritio eliciatur, quæ cum sit conversio ad Deum, sufficientem, cum Sacramento, dispositionem esse, pareat; nihil certèin hac doctrina esse video, quod cum Tridentin o in omnibus non consentiat; & verò ex Adversarijs rescire velim, num attritio, qua quis peccata venialia detestatur, sic ex motivo pœnæ æternæ; ut ut sit, Amicum hoc carpere non deberent, cum iis plus æquo sit, utpote qui attritionem illam cum Sacramento sufficientem eam esse velit, quæ aliqualem Dei amorem super omnia complectatur, quod tamen nostrates auctores falsum esse, docuerunt: & verò in sententia nostra de attritione, quod scilicet cum Sacramento, sufficiat, Amicus, præreliquis omnibus, strictè, ut ajunt, ac rigidè sentit; unde protectionem erat, quod Adversarij in hoc argumento illi non competerent, sed potius laudarent.

38. PITHANOPH. Ad ultimum caput devenimus, in quo Adversarij Antonium Sirmondum fugillant, eo quod scripserit, homines ad amorem Dei, ex præcepti charitatis, non obligari, nec ad aliud præceptum ex motivo ejusdem amoris; vestri omnes, quorum memini, oppositam sententiam tenent, nec Sirmondus negavit unquam, homines interdum ad alia præcepta teneri & obligari ex motivo charitatis, ex divini amoris, ponamus enim hominem in periculo vitæ constitutum, non habere Confessarii copiam, haud dubiè ad præceptum pœnitentiæ tenetur, id est, ad detestationem peccatorum, non quamcumque, sed perfectam, nimirum ut plerique autores, ex motivo divini amoris. Nunquam hoc Sirmondus, nunquam ullus ex vestris negavit. Sirmondum quidem, ut impium traduxit Wendrockius, impius ipse, pessimus & iniquus divinæ charitatis defensor, quam mortali stylo seu mucrone, sinistris verbis jugulat, qui multa & fere omnia falsa illi imposuit, nempe hic auctor nihil aliud sensisse mihi videtur, nisi quod præceptum divini amoris etiam impleatur, quando divina mandata servantur, licèt enim bonum opus ex bona intentione & recto affectu ortum ducere debeat, nec enim effectum honestæ operationis, sine affectu honestæ intentionis esse potest, sed illud unum dumtaxat dixit, impleri præceptum Dei effectu, non quidem sine ullo bono affectu, ut dixi, sed tantùm sine affectu puri & perfecti amoris: alioquin Dei præceptum toties violaretur, quoties ex alio motivo & affectu quàm puri & perfecti amoris procederet, quod nemo dixerit: illud ipsum est, quod Sirmondus asserit, nimirum à Deo præcipi effectum, nimirum mandati, idque, sub æternæ damnationis pœna, non tamen affectum interiorem puri & perfecti amoris, sub eadem pœna conjungi mandavit, id est, in quolibet præcepto duo præcepta non agnovit, juxta doctrinam S. Thom. S. Bernardi & aliorum; utrùm verò seorsim, præter illa præcepta Decalogi, sit aliud divini amoris, quod non obliget ad ullum alium effectum, vel actum, nisi tantùm ad interiorem illum affectum puri & perfecti amoris, vix definivit Sirmondus, saltem, quo tempore præceptum illud obligaret, cum nihil certi super hoc ab auctoribus tradatur: unde facilè mihi persuadeo, Sirmondum sensisse, præceptum illud puri & perfecti amoris in iis tantùm casibus obligasse, in quibus homo præcepto Pœnitentiæ tenetur, nec fit copia Confessarii, ita ut in dictis casibus duplici præcepto teneatur, altero scilicet Pœnitentiæ, altero perfectæ charitatis, nec unum sine alio implere possit; & verò fieri non potest, ut verè pœniteat, nisi ex motivo charitatis, nec actum puri amoris eliceat, nisi pœniteat, eum peccasse, in eo scilicet casu.

39. ANTIM. Ita est, rem acu tetigisse videris, nihil aliud Sirmondus sibi proposuerat, quam ut Novatorum errorem confutaret, qui volunt omnem hominis actum peccatum esse, qui ex divini amoris fonte ortum non ducat; legere poteris Stubrockium, *in 3. not. ad* 10. *Epist. Montaltii*, in qua breviter, accuratè tamen Wendrockio notas confutavit de hoc argumento. Ex his autem manifestum fit, quam fidem hujusmodi hominibus habere debuisset: sed pergamus. Jam ventum est ad 41. fundamentum, quod *à num.* 337. *ad num.* 341. petiit ab Epistola Archiepiscopi Mekclinien sis ad S. Congregationem Concil. data die 17. Julii 1654. quibus 17. Propositiones à facultate Lovanien si damnatas die 30. Martii 1653. attexuit: item ex alia Epistola Episcopi Gandaven sis ad dictos Lovanienses, data die 9. Aprilis 1657. quibus 26. Propositiones, in quibus aliæ priores fere omnes, continentur subjunxit ab eadem facultate, censura notandas, uti revera notavit 4. Maii eodem anno: item ex decreto sancti Officii dato 30. Januarii ann. 1659. in quo sex Propositiones damnantur. Sed hæc nihil ad nos, cum nec ullus ex nostris auctoribus appelletur; imò nec libri, ex quibus expromptæ sunt, designentur, ac proinde nulla opus sit defensione, ubi nulla adstruitur accusatio: jam verò quod ad Mechlinien sem attinet, amplissimus patet justæ recusationi campus: 1. suspectum hominem fuisse, notoriumste. 2. publicum & juratum nostræ Societatis hostem. 3. notatum à sancta Sede ut refractarium & justa interdicti censura percussum 4. Coryphæum adversarum partium in Belgio. 5. illorum opera usus semper fuit, ut ipse testatur, qui ut Adversarijs semper adhæserunt, ita Jesuitis semper adversati fuerunt, ut Fromondus, Calenus, Sinnichius, Pontanus, &c. hæc & alia ultro prætermissa,

illius

illius de nobis opinionem, & iniquum judicium infirmant & prorsus elevant ; idem de Gandavensi dictum esto velim; Lovaniensis demum facultas à tempore Baij, se nobis parum æquam præbuit : ex ea prodiit Lansenius, & primi ac præcipui illius doctrinæ defensores, assertores, approbatores, ut Calenus, Fromondus, Pontanus, Sinnichius, &c. nostros hodienum variis obtentibus vexare non cessat; unde ut prædictam illius censuram non rejicimus, ita non admittimus, seu potiùs parùm curamus: notatæ Propositiones non ita crudæ jacent in libris auctorum, ex quibus excerptæ fuerunt, sed suis limitationibus, restrictionibus, & conditionibus appositis instructas legimus: quales sunt illæ, in quibus agitur de occasione proxima, de repellēda contumelia & accusatione injusta, de opinione probabili, de furto, de famulis domesticis & justa compensatione, de illo, qui cessit foro, de munere à Iudice accepto, de damno illato ab alio tertio, resarciendo, de usura, & contractu moatra, de simonia, de Missa audiēda ex præcepto, de crimine occulto, de superfluo, de potu immoderato, de jejunio, de plena ad agendum deliberatione & libertate, de absolvendo sæpius relapso, de formali adulterio, de restrictione mentali, de homicidio, de mendacio & juramento, de duello, & nonnullæ aliæ ejusdem generis, quæ si absolutè & absque ullis restrictionibus & conditionibus appositis enuncientur, horrorem illico incutiunt: ita prorsus nonnulli vociferari non cessant morum corruptelam à Iesuitis induci, cum homicidium, calumniam, usuram, simoniam, furtum, aliàque hujusmodi licita esse, pronuncient : quod quàm falsum sit notorium est : nunquam enim privata auctoritate occidere licèt, nisi ad moderatam & necessariam sui, rerùmque suarum defensionem, nullam simoniam admittimus, nullam usuram : illud dumtaxat, nullam simoniam esse nisi pactum insit, saltem tacitum : & nullam usuram, si perceptum lucrum legitimo titulo nitatur : nullam etiam calumniam probamus, nisi quando injustum accusatorem mendacem & impostorem appellamus : nullum etiam furtum, cum reverà furtum non sit, justa compensatione uti, iis scilicet conditionibus appositis, de quibus jam supra.

40. PITHANOPH. Inseruerunt tamen aliquas propositiones improbabiles, imò erroneas, quas nulla conditio apposita, nulla restrictio probabiles reddere valeat, v.g. quod absolvere liceat dimidiatè tantùm confessos in magno concursu : quod liceat Clerico calumniatorem occidere : quod præceptum servandi Festa non obliget sub mortali : quod liceat procurare abortum, nondum animato fœtu : quod possit peti maleficium à parato maleficium solvere : quod peccata in confessione omissa, non debeant ultra clavibus subiici, quod fœtus quandiu est in utero, careat anima rationali : quod urgens metus causa justa sit dissimulandi Sacramentorum administrationem : quod jejunare non teneatur, qui dormire nequit, nisi vespere sumpta cœna : quod homo non teneatur unquam elicere actum amoris Dei ; nihil ex his apud auctores Catholicos, præsertim apud vestros invenies : imponuntur tamen à bonis illis, qua fide, qua conscientia, non alia sanè quam mala.

41. ANTIM. Inter Lovanienses multi sunt, hodienum nostris contrarii : manet alta mente repostum Iudicium Baii & Iocii Iunioris : hic sanè illum, auctore Iansonio, vindicare voluit, sed longè turpius erravit, constitutiones Apostolicas admiserunt : aliqui tamen verbo tenus ; cum damnatam doctrinam propositis Thesibus obstinatè defendant ; de aliis non judico, quæ intrinsecùs latent, multas habeo in manibus hujusmodi positiones, quæ certè inter inconcussa SS. Augustini & Thomæ dogmata recenseri non possunt.

42. PITHANOPH. Scio, ad quid alludas ; nempe illaudantur ab Alexandro VII. eo quod prædicta dogmata docenda & defendenda suscepissent, ex quo tamen perperam aliqui dixerunt, nihil esse in grandibus illis voluminibus SS. Augustini & Thomæ, quod dogma fidei censendum non sit ; longe alia mens fuit Alexandri, quis enim sui compos sibi persuadeat, tam multa illum & grandia volumina inter libros canonicos referre voluisse : accepi ex ipsius ore, uti ante me V. Vander-Beken acceperat, nunquam literas illas ad se visas fuisse, quæ ad Lovanienses illius nomine scriptæ fuerunt : ut ut sit, privatæ literæ fuerunt, præterquam quod in bono sensu verba illa intelligi possint de doctrina Ecclesiæ & fidei, quam duo illi sanctissimi Doctores scriptis suis mirabiliter illustrarunt ac promoverunt. Quod tandem spectat ad decretum S. Congregationis & propositiones in eo damnatas, nihil profectò ad nos, qui dictas propositiones non modò non tenemus, sed execramus : meminerint tamen qui hanc censuram adeò jactarunt, per illam immunes à censura declarari 4. & 5. nimirum, quod nullum in foro conscientiæ Parochialem Missam audire teneatur, nec in Parochia confiteri, ut annuæ confessionis præcepto fiat satis, nec talem legem in hac materia ipsi Episcopi, nec etiam concilia Provincialia, aut rationalia sancite, nec delinquentes, quo ad hoc, censuris, aut pœnis multare possint suppositis scilicet, à prædictis omnibus privilegiis Apostolicis. Quæ mirum esse non debet, si quidam libelli in quibus hæc audaciùs adstruebantur notati & damnati Romæ fuerint, v.g. liber Anonymi, qui tamen Parocho S. Pauli Parisiensi vulgò tribuitur : item illius defensio Parocho S. Rochi edita, recèns denique libellus inscriptus *Missa Parochialis* à Parocho sanctæ Opportunæ Pictavienſi editus : sed de hoc decreto alias in Decade : in cujus tenorem hanc clausulam, *ad quam dumtaxat*, nimirum ad Sedem Apostolicam, *fidei controversias & morum universalis Ecclesiæ pertinet definire*, insertam fuisse, nonnulli mirati sunt, quia non tantùm hoc pertinet ad sedem Apostolicam, sed etiam ad Concilium Oecumenicum : sed immeritò, primò, quia illa particula non tantùm, significat apud Latinos *tantùm solùm*, sed etiam *saltem*, ut videre est apud Calepinum, Robertum Stephanum, apparatum Ciceronis, &c. Secundò, quia nec etiam ad Concilium nisi quatenus auctoritate Sedis Apostolicæ approbatum & confirmatum est, pertinet : sed hæc obiter, saltem indicasse, sit satis. Huc tamen rectè quadrabant : quamvis autem longè plura reticueris, quàm dixeris, in quo tamen tuam prudentiam summoperè laudo, omnia dissimulare ac reticere pudebat, omnia referre ac revelare parum juvabat. unde satius esse duxisti, pauca saltem indicare, quæ intelligenti sint satis. Sed tandem ad 42. illudque ultimum fundamentum ventum est, *num.* 340. quod sumpsit Illustrissimus ex auctoritate gravissimorum Patrum & Magistrorum primæ classis, Aristotelis scilicet citati in primo fundamento S. Augustini citati in 15. S. Chrysostomi in 16. S. Thomæ citati in 18. sed jam supra ostensum est, Aristotelem, ne cogitasse quidem de hac controversia ; SS. Augustini & Chrysostomi loca, ad

adem non pertinere, & Doctorem Angelicum in illorum recantato, *quodlib. 8. art. 13.* nostræ sententiæ non patrocinari; sed hoc repetere non juvat, neque id admittendum, quod in Adversariis evincimus. Citat deinde Scotum *in 4. d. 11. quæst. 6.* num. 11. in hunc modum: *Cum multis probabilior sit pars negativa, non sine peccato aliquis se exponit dubiæ, sequendo scilicet affirmativam minùs probabilem;* hæc verba, sensum & mentem Scoti depravant; cum enim Scotus dixisset, certum esse, quod farina non purgata sit materia conveniens, nimirum ad consecrationem, & dubium esse an Amidum sit hujusmodi materia; statim subdit: *Et cum pars negativa multum sit probabilior, non sine peccato aliquis exponit se tali dubio, maxime ille, qui præparat Hostias consecrandas.* Unde manifestum fit verba Scoti non esse curanda. Unde manifestum fit verba Scoti & mentem & sensum nihil huc conferre. Sequitur Henricus n. 341. qui diversis verbis concludit *eum peccare qui agit contra dictamen conscientiæ*; id fatemur ultro, sed nihil ad rem; statuit enim Henricus, partem illam periculosam, & bene concludit, eam ad praxim reduci non posse; at si opinio verè ac certò probabilis est, periculosa dici nequit, ut constat ex dictis. Joan. Majorem deinde citat, Gabrielem, Gersonem *num.* 14. sed ut jam dixi, Major non vult aliud in via morum, nisi certam conscientiam; Gerson & Gabriel nihil nisi dimittendum incertum, ac certum tenendum, idem quoque volumus; nam si altera pars certa est, opposita probabilis non est: Conradum mitto, errantem scilicet in eo quod dicit, intellectum non posse non credere id, quod ipsi ostenditur magis credibile. Joan. Nider. stare à nostris partibus certum est, ut jam observavit P. Steph. Dechamps *in quæst. in appendice*; dein ex verbis eorum ab Illustrissimo citatis, Nider nihil aliud postulat, nisi ut opinio non sit contra auctoritatem S. Scripturæ, vel determinationem Ecclesiæ, & is, qui ea utitur, bonam & certam conscientiam sibi fingit; cui revera decisioni subscribimus; S. Antoninus & Navarrus nostræ sententiæ certò adhærent; idem de Sylvestro, semel atque iterum ostensum est. Sudere loquitur de Judice, reliquos nihil moror; nec Gravinam, Ant. Perez, Philalet. Comitol. Mercurium, Fraxinell. Mercorum, &c. nec enim ii sunt, qui cum innumeris ferè aliis, ut numero, ita doctrinâ prudentia longè superioribus conferantur. Quod autem *num.* 354. ubi modernis Theologis aliunde nos opponit, inter modernos Henricum Gudvens. scilicet, reponit, crassus error est in Chronologia; hic enim ante 400 annos vivebat. Accedit deinde Theologis *à num.* 343. *ad n.* 348. suos Canonistas & Jurisperitos, sed præterquam quod loquuntur de Judice & foro contentioso, si eorum loca discuteremus, non ita forte adversariis nostris verè conferentur; sed hæc à nobis provincia excepta non fuit; imò tot falsitatibus exhauriendis impares nos esse, fatemur. Accedit, quod Illustrissimus pro more, pessimè allegat Auctores, eos forte Jurisperitos imitatus in curia, qui pro utraque parte eosdem auctores citare consueverunt.

43. Antim. Mirare quæso, quàm asseveranter dicat Illustrissimus *num.* 348. suam sententiam magis communem esse, sive gravitatem, sive numerum Doctorum consideremus; vix unum ex Antiquis, ut pro se protulit, si Cajetanum excipiam, quo alias; recentiores autem ab eo nominati vix nisi de nomine, ut Perez, Fraxinellus, Philalethus, Cortolus, Corduba, Gravina, Conradus, Coëllin, sequid hi inter tantos: *à num.* demum 349. *ad num.* 354. multa congerit in laudem Antiquorum, cuncta hæc ultro damus; sed quid ad nos, cum ne unum quidem antiquum allegarit, qui dicat in terminis, opinionem verè ac certò, minùs licèt, probabilem, teneri non posse absque peccato.

44. Pithanoph. *A num.* 355. *ad num.* 381. eadem repetit, quæ jam supra semel iterumque attulerat, & plene discussa fuerunt: nimirum de consiliario animarum, de Judice, de Medico, de Rege bellum inferente, de Sacramentorum administris, de probabili Sacerdotis jurisdictione, de his jam suprà ad nauseam; tæderet ac puderet repetere, præsertim cum vestri à calumniis ea de re afflictis plenè vindicati fuerint: unde concludit, paucos esse, qui generaliter & indistinctè affirment opinionem minùs probabilem licitam esse, cum plurimi sentiant oppositum in Judice, Medico, &c. Tu verò, ni fallor, generaliter statuisti, licitam esse, modo verè & certò probabilis sit; nec enim certo probabilem reputas opinionem illam, qua, v. g. Sacramenti minister judicaret, sibi licitum esse, adhibere materiam probabilem, dum certa suppetit: item Medico, creperum & dubium medicamentum, si aut certum, aut minùs dubium habeat ad manum, &c.

45. Antim. Mentem meam omnino assequutus es, neque id probabile reputo, nimirum verè ac certò probabile, utral às diximus, sed ad summum probabiliter probabile; & probè distinguenda est opinio probabilis à materia, seu forma probabili, medicamento probabili, &c. ac demum ex P. Stephano Dechamps jam ostendimus, à nostris præsertim auctoribus, hoc argumentum probabilitatum valdè restrictum & limitatum fuisse, seu potius eo redactum, ut multa nostri, ea nempe, quæ de Judice, Medico, Sacramentorum ministro, &c. diximus, probabilia in praxi saltem & usu esse non duxerint, quæ antiqui, vel antecessores probabilia reputaverant.

46. Pithanoph. Exprobrat demum nostræ sententiæ auctoribus, *num.* 381. quod sint inter se varii & non parum dissideant, sed hoc jam supra rejectum est, imò argumentum in Adversarios retorsimus: nam 1. in his omnes conveniunt, quod minùs probabilis & minùs tuta sit licita. 2. quod opinio ut licita sit in usu verè ac certò probabilis esse debeat, si unum dumtaxat, vel alterum excipias. 3. quod conscientia certa esse debeat, excepto etiam uno, vel altero; sed quid unus, vel alter inter tot & tantos; cum igitur in his tribus, quæ ad substantiam pertinèt, consentiant omnes, parum refert, quod in aliis quæ mera adjuncta sunt dissideant. Exponit etiam Advocati partes *à num.* 381. *ad num.* 392. sed cum ad præsentem controversiam non pertineat, præterquam quod nihil aliud de hoc argumento scripsit, nisi quod alii communiter; poterat tamen illa omittere, quæ tradit ex Hostiens. nimirum *Advocatos meliorem vitam facere, quam Fratres Prædicatores, vel alios Religiosos*, faceret Deus immortalis, ut dictum hoc veritati consentaneum esset, non modò de Advocatis verùm etiam de Judicibus; mihi credat Illustrissimus partem hanc non minùs remedio indigere, quàm Theologiam moralem, causarum æternitas, tricarum forensium dumetum, opum furiosa cupido, vænalium officiorum ratio, quæ ad compensationem conducit, aliaque fere innumera prorsus evincunt, longè satius fore rem forensem tantulum restaurari, quam Theologiam moralem.

47. Antim. Non ita res se habet, ut dicis; licet Illustrissimus communem sententiam sequatur, casu quo

quo pars utraque causæ æque probabilis sit, tunc enim Advocatus alteutram, inquit, defendendam suscipere potest; si tamen altera probabilior est, Illustrissimus docet, ab Advocato minùs probabilem defendi non posse; quod certè doctrinæ communi repugnat, quam tenent Toletus, Less. Sylvest. Graff. Sà, Sotus, Sanchez, Burgos, Bannez, Salon. Manuël. Aragon, Petr. Ledesma, Mercado, Vasquez, Salas, Azor, Sayr. Valentia, & multi fere alii. Et verò si hæc Illustrissimi doctrina vera esset, nullam unquam Judex causam definiret, nec ferret sententiam: nam vel utraque pars est æquè probabilis, vel altera probabilior; si primum, Judex causam alteri ad libitum adjudicare non debet, juxta principia Illustrissimi, si verò secundum, cum nullus Advocatus minùs probabilem defendere licitè possit, nulla lis esse poterit de hac causa; si autem nulla lis, nulla profectò sententia.

48. Pithanoph. Legistam hujus ratiocinii vix patientem esse, mihi facilè persuadeo; quod tamen, si quid video, rem demonstrat. Sed his omissis à *num.* 392. *ad num.* 402. Solvit argumenta, quæ faciunt pro nostra sententia; sed vel ex suis principiis falsis, vel ex aliis etiam falsis, quæ vobis affingit. Statuit enim probabiliorem opinionem esse moraliter certam; intellectum ab objecto probabiliore rapi ac determinari, intellectum à voluntate determinari non posse; esse verè probabile, & videri probabile, pro eodem accipi; nullum assensum prudentem esse, nisi certus sit. Vobis verò imponit, quod certam conscientiam ablegetis, quod contra rectam rationem licitè agi posse dicatis, ac proinde cum dubia conscientia, & periculo peccandi, &c. quid mirum igitur, si ex falsis præmissis falsa deducat & malè ratiocinetur: præterea multiplicare argumenta non juvat; nunquam tuum illud diluit, nunquam solvit, in quo scilicet, demonstras, ex certa probabilitate necessariò sequi certò prudentem assensum, certò prudentem electionem, certò prudentem usum; huc tandem tota res ista reducitur: illud porro pulchrum, ut vocat, exemplum Mercori de 7. Senioribus à Rege Duci exercitus datis, ut eorum consilio rem agat, idque, ut ajunt, & statuit Illustrissimus, secundùm plura vota; si enim tres illorum senserint, prælium committendum esse, secus alii quatuor, & Dux prælium committat, quidquid inde successerit, Dux ille à Rege plectendus est; ita prorsus, cum Deus nobis dederit rationem, ut ejus dictamina sequamur, nisi eam partem sequamur, pro qua plura stant vota, seu suffragia, delinquimus; exemplum inquam illud ad rem non facit & claudicat illa comparatio; nempe Dux ille contra Regis præceptum se gessit, qui jusserat, ut eam partem sequeretur, pro qua plura starent vota; at nullibi Deus jussit hominibus, ut probabiliorem partem sequantur; mandavit certè, ut rectè agant, id est, juxta rectam rationem, periculum fugiant, prudenter se gerant, ita est; sed quisquis opinionem verè ac certò, licet minùs probabilem sequitur, rectè, prudenter, tutò agit, ut toties ostensum est. Sed in his refutandis, tempus frustra terimus, præsertim cum eadem Illustrissimus centies repetat; illud quod de jugo Christi *num.* 401. jam aliàs discussum est; nemo enim negat, ad ferendum Christi jugum divina gratia eaque uberè opus esse; dicimus tantùm, suave esse, & onus leve, ac proinde novis difficultatibus minimè asperandum, de quo jam aliàs; nempe Pharisaicum est, imponere hominibus onera importabilia, quæ vel extremo digito nolis movere; arcta quidem est via, quæ ducit ad vitam, hæc tamen est via mandatorum Dei, ut patet; at inter mandata Dei nullum invenio, quod homines obstringat ad probabiliusd: perfectius; alia quidem via est, non præcepti; sed consilii; unde constat, duas esse vias, quidquid Adversarii dicant; alteram scilicet mandatorum, alteram consiliorum & perfectionis Evangelicæ; hæc est de consilio, illa de præcepto; abs re igitur Balsæum corripit Illustrissimus, quod duas vias agnoverit, quibus itur ad astra, utramque reverà tutam; de altera Paulus appositè, *præceptum Domini non habeo, consilium autem do*, de altera Christus, *si vis ad vitam ingredi serva mandata*; sed mirari satis non possum, quod viri, qui vestiuntur, si non purpura, saltem Bysso, & cum iis omnibus commodis vivunt, nimirum licitis, quorum hominum vita patiens est, nimiam laxitatem scriptori Capucino exprobrent, cui comites ejusdem doctrinæ & instituti accedunt Franciscus Longus à Coriolano, Ludovicus Casnensis & alii.

49. Antim. Omittere igitur poterat Illustrissimus acerbiora multa, quæ hîc congerit, v. g. nimirum doctrinam nostram de opinione probabili, non esse viam Evangelicam, & ducere ad interitum; esse viam latam, quam Christus nunquam docuit, quæ ex divino oraculo ducit ad Inferna; quod confirmat ex scripto prolixiore loco Dominici Gravinæ, esse manifestam illusionem, minimè tutam, hebetare & obtundere conscientias, vel ut vulgarius loquitur, grossas & largas efficere; ædificare ad gehennam, reluctante licèt conscientia; hæc gratis omnino, sed bona fide & ex recta intentione, ut piè credo, Illustrissimus; quare eadem facilitate destruuntur, qua adstruuntur, & facilè mihi persuadeo, nunquam nostram sententiam ab Illustrissimo aut bene perceptam, aut saltem maturè ponderatam fuisse; cum enim peccatum certò arceat, ut demonstravimus, non ducit ad interitum, nec ad Inferna, nec doctrinæ Christi adversatur, qui hoc unum præsertim omnibus commendavit, *si vis ad vitam ingredi, serva mandata*; nec ita hebetat conscientias, ut asserit Illustrissimus, si hebetes vocat, tam multos, imò fere omnes Doctores, qui nostram sententiâ defendunt, quorum censum supra dedimus, & unum Gravinam cum paucis aliis, nullius fere nominis, subtilem & perspicacem reputat; hæc illius sententia non modò minùs probabilis est, sed omnino improbabilis censenda; sed hæc mittamus, nec enim ad contumelias, seu convitia, sed ad argumenta respondemus. Denique *num.* 402. in summarium colligit Illustrissimus quidquid hucusque dixerat; nempe, ut melius res suas inculcaret, centies eadem repetere voluit, & tandem hoc epiphonemate concludit, *hæc sequere, & in perpetuum non errabis*. Sed absit, ut manifestos errores amplectamur; sequi enim errores, errare est, & potiùs, quod D. Thom. alioque Doctores alicujus nominis, eorumque doctrinam de opinione probabili sequamur; sed his omissis quæ ad Paræneim potiùs, quàm ad Scholasticam dissertationem pertinent, restat ut reliqua discutiamus.

50. Pithanoph. Nihil prorsus restare arbitror nam ultima quæstio, utrùm auctoritas unius Doctoris, ad conciliandam probabilitatem opinioni, sufficiatis, quod Illustrissimus negat, & hoc etiam negamus de multis, nec enim Baro, aut Mercorus, aut Philalethus, nec etiam pauci alii, quibus reliqui omnes refragantur, opinionem illam suam probabilem facere videntur, nec etiam ipse Illustrissimus ut jam dictum est; sed quæro exipso, an D. Thom.

opinionem

opinionem probabilem faciat, an Bonaventura, an Scotus, si neget, bene est; viderint Thomistæ, Scotistæ, &c. si alleret, quæro de Bellarmino, Toleto, Delugo, Cajetano, immo de Dominico Soto, Martino Navarro, Bannez, Victoria, Alvarez, si admittantur, cur jure meo, multos ex vestris non accersam? Suarez, Vasquez, Valent. Molin. Less &c.

11. ANTIM. Rectè omnino; fatemur enim, quemlibet ex modernis tantæ auctoritatis censendum esse, ut opinioni probabilitatem conciliet, nempe decreto S. Congregationis supra sæpius appellato, hæc propositio *num.* 27. jure damnata est, *si liber sit alterius junioris & moderni, debet opinio censeri probabilis*; quamvis alioquin sit ut cumque doctus & quibus; in hoc cum Illustrissimo convenimus, quo hoc ipsum habet *num.* 406. in prima conclusione, unde omittenda sunt omnia illa, quæ in hanc rem congerit argumenta, à *num.* 407. *ad num.* 413. petita ex Aristotele, Augustino jure civili & canonico, S. Thoma, Parochis Parisiensibus & Rothomagensibus, Academiæ Lovaniensis censura; sed nos ultro fatemur; quare argumentis opus non est; nunquam enim Bato, aut Mercorus, nunquam Philalethus, aut Comitolus, nunquam Diana, aut Pasqualigus, nunquam Fagnanus, aut Merenda singularem opinionem, probabilem nobis facient; unum tantùm observo, quod habet Illustrissimus *num.* 413. ubi citat hæc verba Cardinalis Delugo *disp.* 22. *de pœnit. num.* 43. *Ergo non est satis, quod Pœnitenti sit probabilis opinio, sed requiritur, quod verè sit talis, propter auctoritatem & rationes, quas pro se habet, vel communiter existimetur probabilis*, ex quibus concludit Illustrissimus, ergo secundùm eum sola auctoritas unius doctoris, *sine ratione*, ad hoc non sufficit. Tria peccat Illustrissimus in prædicta allegatione: 1. non citat assertionem Cardinalis Delugo, sed potiùs objectionem ab eo sibi propositam, assertionem enim habet tantum *num.* 46. 2. falsitatem, nec enim dicit hic auctor, *auctoritatem omnimodam, sed propter auctoritatem, aut rationes*: 3. inde nec concludit Illustrissimus: ergo secundùm eum sola auctoritas unius auctoris sine ratione non sufficeret, potiùs ex dictis verbis, oppositum concludi posset, ut per se patet; vide quæso, qua fide, ab illustrissimo auctores citentur, immo Delugo non disputat hoc loco utrùm unus auctor faciat opinionem probabilem, sed utrùm Confessarius sequi debeat opinionem probabilem Pœnitentis; & *num.* 39. non debere omni asseverationè affirmat.

12. PITHANOPH. Illud *sine ratione* ambiguum est, dum opinio nullo gravi rationis momento niti creditur, nullo modo probabilis censenda est, ne quidem auctori, qui eam defendit; qui certè nullâ ratione fretus, probabile quidpiam adstruere nequit; ergo illud *sine ratione*, hoc modo intelligatur, verissimum est, *sine ratione* nullam opinionem esse vere probabilem; at si ita intelligatur, ut auctor omnino non præsumatur hoc adstruere, sine gravi rationamento, sed ab eo reticito; in hoc versatur quæstio, an opinio illa inde præcisè probabilis censenda sit; nimirum ex auctoritate expressa & formali gravis, docti, pii, aliisque conditionibus adornati, quas auctores ad hunc finem desiderant, & pro ratione præsumpta.

13. PITHANOPH. Optime observasti illius clausulæ ambiguitatem, & ad rem omnino; præsertim cum ejusmodi artifacti hujusmodi armis contra nos pugnent; sed fatemur; limitat Illustrissimus 1. conclusionem suam *num.* 417. *ad num.* 419. *nisi auctoritas*, inquit, *talis doctoris nitatur gravi fundamento, & in contrarium nulla occurrat oratio, vel auctoritas movens.* Sed cum bona illius venia, hæc non est limitatio, tunc enim præcisa etiam auctoritate, non jam opinio probabilis, sed omnino certa sententia est, cum opposita sit improbabilis, limitat 2. à *num.* 420. *ad* 424. ut non procedat *in auctoritate alicujus sapientis, qui sit clarissimus, & maximè notus ac princeps in ea facultate*; sed hic opus, hic labor est; erunt enim, qui aliquem talem reputent, secus vero alii: si enim Illustrissimum & paucos illius asseclas consulamus, nullus, Theologus sapiens, aut maximè notus erit, in tanto scilicet eorum numero qui probabilis opinionis assertores fuerunt, non Bellarminus, Lugo, Suarez, Vasq. Molin. Valentia Sanch. Lessius, &c. Duo tantùm ex nostra Societate, nimirum Philaletus & Comitolus clarissimi & sapientes censendi, ex Thomistis verò, non D. Thom. Albertus Magnus, Paludan. S. Antoninus, Didacus Alvares, Bartholom. Ledesma, Sylvest. Angel. Viguerius, Bartholom. Medina, Victoria, Lopez, Mercado, Nazarius, Bannez, Nugnus, Martinez, P. Ledesma, Cand. d. Ildephons. sed Baro, Gonetus, Mercorus: ex Clericis, aut Presbyteris regularibus, non Jesuitæ omnes, præter duos, non Aversa, Bossius, Spinula, Diana, &c. inter tot unus Augustinus de Angelis clarissimus reputatur: ex Carmelitanis, non Petrus Corneio, Lezana, & alii, unus tantùm Marinarius sapiens; denique inter alios doctores Theologos, aut Canonistas, non Navar. Bonac. Navar. Guttier, Sylvius, Gamach. Du Vallius, Ysambertus, sed Duo tantùm Merenda scilicet & Fagnanus sapientes, clarissimi, maximè noti & Principes erunt. Unde statuendum est, cujus dicto & judicio standum sit, ut aliquis sapiens & maximè notus censeatur: quis porro in hac controversia judex? non certè alius, quàm communis & publica doctorum Hominum vox, quæ certè consulenda est; an autem inde habeatur, Suar. Vasq. Molin. Valent. Sanchez, aut Victoriam, Bannez, utrumque Soto; aut Navarrum, Bonacinam, Medinam, Poncium, aliosque bene multos omnium fere Ordinum tales esse, ut nihil adstruere nisi gravi rationis motivo freti, in re morali, aut Scholastica censeantur, æqui rerum æstimatores judicent.

14. PITHAN. Secundò concludit *num.* 425. opinionem unius Doctoris, quantalibet sanctitate & Doctrina præditi, teneri, & ad praxim deduci non posse tuta conscientia, si ab Ecclesia reprobata est: nemo sane Catholicus id neget, v. g. opinio de confessione per literas, & aliæ hujusmodi ab Ecclesia reprobatæ non sunt probabiles; in hoc nostri omnes Illustrissimo consentiunt, vel iis potius Illustrissimus consentit; unde à *num.* 425. *ad num.* 433. frustra probationes & argumenta congerit, quibus revera res certa non indiget: monendus tantùm est Illustrissimus qui ex S. Thom. *quodlib.* 3. *a.* 10. dicit, in iis, quæ pertinent ad fidem & bonos mores, nullum ex ignorantia à peccato excusari, Doctorem Angelicum loqui de ignorantia culpabili, crassa, scilicet, vel affectata, cum certum sit, ignorantiam invincibilem eximere culpæ: immeritò demum Patrem Sanchez corripit *num.* 432. cujus opinio, inquit, defendi non potest, quam habet *lib.* 1. *in decalog. c.* 9. *num.* 7. cui scilicet non placet limitatio Adriani & Cordub. qui hanc Doctrinam ad ea restringunt, quæ sunt juris humani, non divini; quia, inquit, tam in iis, quæ sunt juris divini, quàm in iis, quæ sunt juris humani, viri gravis & pii auctoritas magni ponderis est; quod autem addit Illustrissim. 5 contra Tho-

mam Sanchez inde sequi, errores Arii & Nestorii antequam condemnarentur, cum ii viri graves & docti à multis reputarentur, fuisse opiniones probabiles; hoc certè non sequitur; quia etiam antequam damnarentur prædicti errores, erant contra manifestum Scripturæ testimonium, & contra id, quod publicè tenebatur secundum Ecclesiæ auctoritatem; quod certè nullus Catholicus negaverit. Et vero S. Doctor *d. art.* loquitur de opinione Arii, & Nestorii, & aliorum Hæresiarcharum, quatenus erat contra manifestum Scripturæ testimonium, &c. alioquin malè concluderet, in hunc modum, qui ergo assentit opinioni alicujus magistri, contra manifestum Scripturæ testimonium, sive contra id quod publicè tenetur, secundùm Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari: pessimè igitur contra Patrem Sanch. Illustrissimus concludit, ex illius sententia, sequi, opiniones Arii fuisse probabiles. Omitto ea, quæ subnectit de prophetiis, & revelationibus Abbatis Joachimi, quem inter Prophetas ab Ecclesia nondum relatum esse intelligo, & miror, Illustriss. propter auctoritatem Joan. Andr. Prophetias, auctori, cujus doctrinam Ecclesia damnavit, indubitanter attribuere; nolle tamen, propter auctoritatem gravissimi & piissimi Doctoris, in quæstione controversa, opinionem aliquam probabilem reputare.

55. ANTIM. Laborat etiam ambiguitate prædicta Illustrissimi ratiocinatio; nempe certum est, opinionem probabilem esse posse, etiam de iis, quæ deinde ab Ecclesia reprobantur, dum scilicet dubia manent, & de iis disputatur inter catholicos Doctores, v.g. faciamus Ecclesiam eò venisse, ut opinionem Thomistarum de conceptione Deiparæ, seu aliam, de prædeterminatione physica damnarit, aut vicissim sententias oppositas, hoc certè non faceret, quin ante probabiles essent: itaque, ut tollatur ambiguitas in iis controversiis, quæ Doctores Catholicos ita partiuntur, ut pars utraque suos habeat defensores, annuente, seu permittente Ecclesia, & gravia rationum momenta utraque habeat, dubium non est, quin ante definitionem Ecclesiæ, utraque probabilis jure haberetur, ut patet in exemplis à me adductis; si verò utraque pars ab Ecclesia, non permittitur, sed altera tantùm, licèt ultima definitio nondum prodierit, ea profectò pars, quam Ecclesia non tolerat, probabilis dici non potest, etiam ante ultimam definitionem, cujus rei exempla in omnibus fere Hæresiarchis habemus: unde ante Concilium Nycænum, error Arii probabilis non fuit; nec ante Ephesinum, error Nestorii; nec ante Chalcedonense, error Eutychetis, nec ante sextum generale, error Monothelitarum; nec ante septimum, error Iconomachorum; nec Lutheri, aut Calvini errores, ante Tridentinum, nec denique, ut hoc etiam addam, ante Innocentium X. errores duplicis capitis, & quinque propositionum: sed his omissis, duo sunt, in quibus Sanch. vindicandus restat, 1. dicitur ab Illustrissimo sibi contrarius, *n.* 11. ubi hæc habet, *ut opinio censeatur probabilis, oportere, ut communiter reputetur non continere errorem*: at profectò sibi non est contrarius, quia *num.* 7. oppositum non docet: immo idem supponit, nempe illa omnia, quæ dicit *n.* 8. 9. 10. 11. pertinent ad explicationem illius sententiæ, quam tradidit *num.* 7. secundò *num.* 404. arguit Illustrissimus eumdem auctorem, eo quod dixerit, *num.* 7. S. Thomam *quodlib.* 3. *a.* 10. favere suæ sententiæ; cum tamen, ut testatur Illustrissimus D. Thomas oppositum dicat. Sed quæro, cum bona illius venia, quid S. Doctor ibi dicat, *qui assentit*, inquit, *opinioni alicujus Magistri, contra manifestum Scripturæ testimonium, sive contra id, quod publicè tenetur, secundùm Ecclesiæ auctoritatem, non potest excusari ab erroris vitio*, exceptio ni fallor firmat legem; ac proinde ex his Sanch. rectè deducere potuit, igitur qui assentit opinioni alicujus Magistri, quæ non est contra manifestum Scripturæ testimonium, nec contra id, quod publicè tenetur, secundùm Ecclesiæ auctoritatem, ab erroris vitio excusatur; immeritò igitur correptus Sanchez, cujus fidelitatem in allegationibus, utinam adversarii imitarentur.

56. PIHANOPH. Descendit ad 3. conclusionem, eamque prosequitur, *à n.* 432. *ad num.* 438. Sola auctoritas, inquit, unius Doctoris, non reddit opinionem probabilem, cui sit opposita communis, nempe illa, quam reliqui omnes tenent: hoc facile damus; si enim reliqui omnes refragantur, non præsumitur singularis opinionis auctor, gravi quopiam rationis momento niti; quo semel admisso, illius opinio probabilis censenda non est: hoc tamen limitat *n.* 438. *ad n.* 442. si rationes opinionis singularis & communis æquales sint; *tunc enim exploratijuris est*, inquit, *singularem illam opinionem improbabilem esse*. Habet tamen rationem æqualis momenti, igitur gravis, igitur per definitionem, probabilis est opinio, immò æquè probabilis per locum intrinsecum, & minùs probabilis, per extrinsecum; hæc consequentia necessaria est. Fatetur tamen, singularem illam opinionem probabilem esse, si rationes gravioris momenti, pro ea militarent, in quo sanè, bene sentit, quia nobiscum sentit. Cæterùm nullius auctor in eo, cui cæteri omnes refragentur, opinionem probabilem facit, sive antiquus sit, sive recentior, nullum excipio, verbi gratia, Cajetanus suam illam opinionem de jejunio probabilem nonfecit, qua volebant, non obligare illius legem sub mortali; nec etiam suam illam Soto, de Purgatorii decenio; nec Canus suam de ministro Sacramenti matrimonii; ratio est, quia ubi reliqui omnes refragantur, non præsumitur illius auctor, grave rationis momentum habere. Quarta conclusio eadem fere est, quare illam omittendam esse duxerim, cum ejusdem ambiguitatis vitio laboret.

57. ANTIM. Quinta, quam habet *n.* 444. est falsissima; vult enim, opinionem illam probabilem non esse, si pro opposita stent totidem Doctores, & rationes utrimque pares; immò neutra ex illis, inquit, ab intellectu eligi potest. Hoc commentum jam supra efficaciter rejectum est. Sexta conclusio, quam tradit *num.* 445. 446. ad hanc rem non pertinet; vult enim Doctores numero plures adæquari posse à paucioribus numero, si graviores sunt; hoc etiam ultro damus, sed negamus id, quod subnectit, nimirum, posita hujusmodi adæquatione, non esse facultatem alterutrum eligendi; pro quo adducit exemplum stateræ, sed hæc jam supra explosimus. Septima etiam falsa est, tradita *num.* 447. in qua ult. opinionem illam non esse probabilem, si stant pro opposita rationes quidem æquales, sed Doctores licèt numero æquales, graviores tamen; quod certe repugnat in adjecto, ut ajunt; si enim rationes graves sint, immò gravissimæ utrimque, non est dubium, quin utraque sit probabilis; quamvis altera probabilior per locum extrinsecum. Octava denique verissima est, quam habet *num.* 344. quod scilicet opinio illa sit probabilis, si oppositæ æquales rationes, sed nullum Doctorem pro se habeat, in quo nulla est difficultas.

58. PITHANOPH.

58 PITHANOPH Procoronide *num.* 449. sex conditiones apponit. Prima est ut Doctor ille sit peritus & non admittimus ultro. Secunda, ut gravi ratione momento nitatur; hoc ipsum statuimus. Tertia, ut opinio illa non contineat errorem, contra legem, errorem scilicet manifestum, vel ab Ecclesiæ, errorem scilicet manifestum, vel ab Ecclesiæ dictamen naturæ. Quarta, ut non sit contra communem, id est, ut cæteri omnes non refragentur. Quinta, ut opposita non sit æquè probabilis; sed hanc, ut communiorem rejecimus, & ex falsis principiis deductam, repugnat enim opinionem æquè probabilem, non esse probabilem. Sexta denique & ultima, ut opposita non sit probabilior; sed hoc etiam ex *eod. cap.* repugnat; ubi enim probabilius, ibi est necessariò minùs probabile; quisquis enim sequitur opinionem minùs docti, putat peritiæ auctoris, qui rem ex professo tractavit, & quæ sit auctoritate apud plerósque, idque juxta publicam Doctorum vocem, ut gravissimus momento fretus illam adstruere præsumatur, modò non sit contra Ecclesiæ mentem, usum, decretum, ac demùm reliqui omnes minimè refragentur, nec opposita pars certa demonstratione firmetur, opinionem verè probabilem sequi censendus est. Et hic tandem suscepta disputationis finis esto.

59 ANTIM. Multa haud dubiè discutienda restarent, ut enim decima pars à nobis discussa est; immo si omnes & singulos textus, & aliorum qui nostri non sunt, allegationes & loca in examen vocare vellemus, nullum unquam finem faceremus, sed nostros dum tuamur ab iniquitatis à calumniis & falsitatibus afflictis vindicandos suscepimus, eoque munere, ut breviter, nisi nè satis accuratè perfuncti, huic tandem contentioni, & molestæ seu spinosæ dissertationi finem imponamus.

60 PITHANOPH. Amœniora fortè aliàs tractabimus; nunquam enim si me audietis, hujusmodi controversias repetemus; res ista probabilitatis, si quid video, ad certa & indubitata principia reducta est, ex quibus certa veritas deducitur, communis est rerum humanarum conditio, ut ab imperfectioribus ad perfectiora promoveantur, nonnulli ne quid dissimulem, paulò obscurùs de hac controversia egerant, & multa non satis distinxerant, puta judicium speculativum à practico, certam probabilitatem à probabili veritate objecti propositi, atque alia ejusmodi, quæ cùm Adversarii minùs sanè intellexissent, inde occasionem errandi captarunt, dum ipsi nobis errores affingerent. Jam tuum erit Antime, illa omnia in unum colligere, quæ in hisce congressibus ab utroque disputata fuerunt, ut ea publici juris facias, cum rei literatiæ, immo religionis & conscientiæ plurimùm sanè intersit, tot actantis rumoribus occurrere, quos adversarii, communi consilio, in Theologos morales excitarunt; difficile futurum, non puto, ubi enim lux veritatis emicat, vanæ falsitatum umbræ, seu tenebræ dissipantur.

61 ANTIM. Tibi morem geram: Pithanophile, Illustrissimus uti spero, æqui bonique consulet: nam semper cum illo ita egimus, ut nec officii, nec venerationis rationem in nobis quispiam desiderare potuerit: nonnihil interdum stomachi emicuit: non certe in illum, sed in eos, qui optimo alioquin sensi, malis artibus, imposuerunt: vale igitur Pithanophile.

62 PITHANOPH. Tu quoque vale mi Antime, dum mutato mihi nomine, de aliis argumentis tecum agere liceat.

63 ANTIM. non deerunt, credè mihi argumenta: vale iterum charissimum caput.

CARAMUEL

DIALOGUS UNDECIMUS

DE OPINIONE PROBABILI.

In quo ut nimius opinionum moralium rigor, ita mollior eorundem laxitas temperatur.

LECTORI.

CUM ad manum esset hic Dialogus, paulò certè amœnior, erudite Lector, rem tibi gratam me facturum esse, putavi, si animi reficiendi gratia, quem gravioris argumenti, satis prolixa tractatio valde fatigavit, oculis illum tuis subjicerem; personæ in scenam inductæ satis aptæ & idoneæ esse videntur, ad sustinendas pro dignitate sibi creditas partes; immo cujusque indolem, genium, stylum, quantum fieri potuit, opusculi auctor expressit; easque inter se commisit, seu conjunxit, prout cujusque ratio postulabat. Illustrissimum Caramuelem opinionum probabilium assertorem celeberrimum, commisit Illustrissimo Fagnano, quem Probabilistarum, ut vocant, & probabilitatum hostem acerrimum esse, compertum est; Caramueli Diana socius accessit, qui ferè est in eadem navi; Fagnano verò Mercorus, ejusdem genii & sensus notorius auctor. Et quia utraque pars vergit ad extrema; altera, scilicet Caramuelis, ad nimiam morum & opinionum laxitatem; altera verò, Fagnani, ad nimium rigorem, ad temperandam utramque, Abbas Hilarion Rancatus appositè omnino accessus, qui prudentem & doctam mediocritatem statueret, & partes hinc à nimia laxitate, inde à nimio rigore abstraheret. Ita porro Illustrissimus Caramuel loquitur hoc loco, ut scribit; nativus & proprius sensus, non alienus ipsi tribuitur; Illustrissimus item Fagnanus, loquitur ut sentit; uterque theses suas sustinet, & impugnat alienas; vincit uterque, & vincitur, Diana Caramueli suffragatur ubique, Fagnano Mercorus; Rancatus denique, qua par erat prudentia simul & modestia, cum Prælatis enim reverentiùs agendum est, interposito suo judicio, causam ut plurimùm definit, quamvis alioquin partes illius judicio ægre stare velint; ut ut sit, hæc paulò amœniùs, eo dumtaxat animo, mi Lector, ut te jam fessum paululum recrearem: vale.

OCCASIO

OCCASIO SCRIBENDI.

RECTÆ rationi consentaneum, & publicæ hominum societati consultum fore, semper arbitratus sum, si eorum bonorum, quibus aliquis fruitur, quando id commodè ac sine detrimento fieri potest, alii omnes participes fiant; qua ego ratione ductus, in publicam lucem edere constitui celeberrimum doctissimorum hominum congressum, cui bona mea sorte, ante aliquot menses interfui; quomodò res ista gesta sit, obtenebricam: Admodum Reverendus Paret Mercorus novissimis ille opinionum probabilium impugnator & strenuus hostis, Autumno proximè elapso, in Urbem reverterat, eo potissimùm fine, ut cum Illustrissimo Fagnano de abolendis extirpandisque Theologorum Moralium libris cominùs ageret, eodem quippe zelo ac studio ducuntur: cum autem de quibusdam, de illo communi consilio, ad optatum finem perducendo, seriò tractarent, in ædibus viventis illustrissimi Fagnani, in supremo Montis Pincii vertice sitis, a famulo, ex abrupto nunciatur, Illustrissimum Caramuelem, unà cum Patre Diana ad fores adesse, & aliquid velle: admissi fuerunt illico, & prodeclare, præmissis salutationibus, jam sedes collocatæ & compositæ fuerant, cum ecce Reverendissimus Abbas Hilarion Rancatus, nihil tale cogitans Illustrissimum Hospitem invisurus, accessit: Consedere omnes, & post solita urbanitatis officia, conticuere, primus omnium Caramuel in hunc modum dissertationi dedit.

CARAM. EST sanè, quod mihi dudum optatissimam diem gratuler, & sortem meam, quæ tandem me votorum compotem fecit; nihil enim mihi jucundius fore, putavi, quàm si aliquando consuetudine tua frui licerit, illustrissime Fagnane; ita est omnino; jam olim vehementissimè ambieram & magnoperè desideraram hujusmodi congressum, quem mihi hodierna die, casu potiùs quam arte, vel industria incogitanti ferè contigisse autumo. Quamobrem fœlicitati meæ non secùs ac tibi gratulor; tua quidem urbanitas minimè peripecta erat; sed cum negotiorum mole semper obruaris & nunquam ab iis feriari detur, vix tempus putabam, ut per temporis angustias aliquantum confabulari & paulò liberiorem copiam tui facere liceret.

FAGNANUS. In eadem navi uterque fumus, Caramuel doctissime, ego etiam tecum agere maxime optabam: quo fis ingenio, qua doctrina & literatura, plerique omnes intelligunt; quod ad me attinet, persuadeas, velim, me semper tui amantissimum extitisse, ex quo egregia ingenii tui monumenta publicis typis, & literis à te consignata, summa maximâ animi mei voluptate, lustrare licuit; non tamen, ne quid dissimulem, in te dilexi, quòd eò totam, qua maximè vales, ingenii vim incureris, idque potissimum enitaris, ut non plus æquo laxas opiniones defendas, aut jam à Doctorum hominum calculo damnatas & relegatas postliminio restitutas, in scholarum scenam revoces, non sine maximo moralis disciplinæ detrimento: Illud sanè lugere ac deplorare non cessso; quod maximam inde morum corruptelam nasci videam, quæ cum in dies magis ac magis serpat, iis semper autor fui, qui suprema auctoritate pollent, ut tandem aliquem ponerent modum; stylum etiam utcumque strinxi, strinxit etiam Mercorus iste familiaris meus, adversùs pessimos illos, morum corruptores, & ni fallor, impensa opera, obtinuimus, ut saltem aliqua ex parte, laxiores illæ opiniones supprimerentur, quæ jam ab aliquot annis per ora hominum impune volabant.

3. CARAM. Divino, dubio procul omni, consilio factum esse, puto, ut in hunc consessum conveniremus, quotquot hîc adsumus; & mirari satis non possum, quo instinctu, vel potiùs, quo genio duce, hic quinque hominum delectus factus fuerit, qui ad præsentem controversiam discutiendam & definiendam maximè omnium conducere videtur: tu enim, optime Fagnane, opinionum minùs probabilium apertus hostis, illas stylo plus quàm ferreo insectaris; ego singularis illarum Patronus, atque defensor audio; tu Mercore nobilis assessor Fagnano accedis; huic enim omnia fere argumenta suggesseras, quibus opiniones minùs probabiles, meâ sum licet, confutare conatus est; Tu vero amœnissime Diana, mecum sentis, ac proinde, ut ego Fagnano strenue me opponam, ita Mercoro acriter obsistas, velim. tu demum Rancate neutri parti addictus, utrique tamen amicus, quid hinc & inde sentias, si res ita postulet, liberè pronunciabis. Sed ne tempus in præludiis teramus, initium disputationi demus.

4. RANCATUS. Hic congressus improvisus & inopinatus vix apud posteros inveniet fidem, cum fidem omnem, omnemque expectationem superare mihi videatur: Quis enim unquam animo, seu cogitatione finxisset, aliquando fore, ut quatuor isti selectissimi pugiles, congressuri in arenam descenderent, & de opinione probabili Caramuel cum Fagnano, Diana cum Mercoro disputaret? longè alia cum Fagnano acturus adveneram, sed iis omissis disputantes libentissimè audiam, ac vestro jussu, aliquid de meo ideali idem accedet; cæterum liberè & ingenuè protestor, me nullo teneri factionis, aut privatæ contentionis studio, unius veritatis amore duci; cui statim assentiar, sive Caramuel, sive Fagnanus illam exponat.

5. DIANA. De isto congressu optimè sperandum esse, duco, in quo fere paribus armis pugnatur; quam vis enim Caramuel in scholasticis, ut vocant, disciplinis, Fagnano sit longè superior, & hic in jure Canonico ac decretis Congregationum magis versatus sit, Mercorus tamen facilè suppetet de suo, eaque suggeret de Theologicis, quæ in Fagnano desiderantur; ego certè imparem operam tibi navabo, Doctissime Caramuel, si quando vel sacri Canones citandi, vel adducenda Ecclesiastica decreta? unum fortè melius præstare possem, ut enim Theologorum moralium libros diligenter lustravi, ita si opus esset aliquando, illorum cuneos facilè addensarem, sed forte opus non erit.

6. MERCOR. De me pauca mihi vobisque polliceri possum, utpote qui ex longissimo & gravissimo morbo, vix bene convalui; audiam libenter alios, identidem fortè aliquid suggeram; quamquam illa, quæ jàm in lucem edidi, meo judicio, sufficiant, ad præsentem controversiam terminandam, & verò, si per vos ita loqui mihi liceat, jam male ominor laxioribus opinionibus, à Diana, præ cæteris in lucem editis, contra quas Sacri Canones, Theologica Dogmata & SS. PP. oracula conjunctim militant, cum enim pernicioſum illud probabilium opinionum principium, quod saltem ego tantulum concusseram, Illustrissimus Fagnanus singulari dissertatione omno disjecerit, reliquam molem superiniectam nullo negotio disjici posse putarem.

7. CARAM. De quo amabo principio loqueris? nullum certè hujusmodi in mentem venit, quod à Fagnano dictum fuerit, ut amantes, ne dicam amentes sib omnia fingunt, ita fortè nonnulli de fictis victoriis sibi gratulantur.

8. FAGN. Illud est, ni fallor, quod ultimum fere Theologiæ morali excidium attulit, quemlibet scilicet tutò sequi posse opinionem minùs probabilem & minùs tutam; quo reverà semel admisso, cuncta licent, & quodlibet scelus eximitur culpæ: proh! nefas, hoc mihi nunquam sine stomacho & bile in mentem venit.

9. CARAM. Dic mihi sodes, optime Fagnane, tibine videris, demonstrasse, & luculentis comprobasse argumentis, nostrum illud, ut vocas, principium à justitia & veritate alienum esse?

10. FAGNAN. Ita prorsus accuratissimè demonstravi, auctoritate scilicet & ratione, innumera haud dubiè rationum & fundamentorum capita legeris, quæ in illud meum opusculum congessi, quibus ita multis persuasum fuit, illud principium falsum esse, ut dicere non dubitarint, non nisi temerè à Theologis, in posterum sustineri posse.

11. CARAM. Crede mihi, vir optimè, aliqui forte, qui tua opera & auctoritate, qua maximè vales apud Principem indigent, per meram assentationem, hoc tibi cantant; cum reverà illud, non modò à te demonstratum non fuerit, sed ne quidem probabiliter ostensum; immo ne intentum quidem probasti; sed aliud longè diversum; cum rationes à te adductæ eò dumtaxat spectent, ut conscientia certa statuatur; quod plerique dabunt; ego fortè non item; sed hoc dato, non tamen concesso, ut ajunt, non video, quomodo ex hoc deducas, errare illos, qui docent, quemlibet tutò sequi posse opinionem minùs probabilem; nempe hi quoque tenent & docent, plerique saltem, usum opinionis minùs probabilis certò tutum esse, & judicium illud practicum, quo quis judicat, se hic & nunc minimè peccare, quando aliquam opinionem minùs probabilem ad praxim reducit, certum esse, & ab omni formidine liberum; igitur omne periculum peccandi excludit; unde tuit tuum principium, non nostrum: ex hoc enim periculo peccandi, tanquam ex communi loco & fonte omnes illas rationes deduxisti, quas fusè ad pompam, ac simplicium terrorem, exposuisti.

12. FAGNA. Capere animo non possum, quonam pacto, viri alioquin docti & pii, usque adeò cæcutiant, & sint Logicæ adeò imperiti, ut sibi persuadeant, judicium illud, quod tantùm circa objectum probabile versatur, certum esse, ac dici posse; si enim hæc repugnantia non sint, quid uspiam repugnet, non video.

13. DIAN. Quod Illustrissimus Caramuel, qui mirifica ingenii perspicacia valet, cæcutiat; quod alii, iique plurimi Doctores oculatissimi cæcutiant, nulli hominum persuadebis, optime Fagnane; haud ægrè ferrem, hoc de me dici, qui ea non sum fælicitate ingenii; sed de aliis doctissimis hominibus, hoc ipsum dici posse, nunquam in animum inducam, ut credam: alioqui lucem in tenebras, & tenebras in lucem conversas esse dicerem.

14. FAGNAN. Quidvis dicam; mihi perspicuum est ex probabili, non sequi nisi probabile; cum igitur judicium illud speculativum sit tantùm probabile, judicium practicum, quod circa idem objectum versatur, probabile tantùm erit; igitur non certum: quisquis autem id non videt, quod perspicuum est, illum profectò cæcutire oportet.

15. CARAM. Quid si perspicuum illi esse videatur, quod nullo modo perspicuum est? nempe sive id, quod perspicuum est, non videas, sive id, ut perspicuum videas, quod perspicuum non est, æquesne est hallucinari: & verò, quod mihi Fagnanus cæcutientis vitium exprobret, nulli non lepidum accidet. Sed tuis armis te peto, Fagnane, in hunc modum: judicium speculativum de opinione magis probabili, est tantùm probabile; judicium igitur practicum, quod ex illo sequitur, est tantùm probabile; quia ex probabili probabile tantùm sequitur.

16. FAGNAN. Illa haud dubiè tibi excidêrunt, quæ in opella mea legisti; nempe ex illa majore probabilitate, sequitur judicium practicum moraliter certum; sicut ex diversis probationibus, certum jus alterius partis, aut certum Rei delictum.

17. CARAM. Hæc omittere poteras, ex quibus perspicuum fit, quantum in hac parte à vero aberres; quis enim nescit, forum externum, saltem ut plurimùm procedere ex meris putis præsumptionibus? equidem judex, qui ex legitimis præsumptionibus causam judicat, justè agit, ac certè tenet, se rectè agere: hoc tamen non facit, ut præsumptiones illæ probabilitatem transcendant: at verò res conscientiæ præsumptionibus non nititur, sed moralibus principiis, ac regulis, honesti & recti; nunquam tamen dici potest, quod certum consequens sequatur ex antecedente tantùm probabili, sive hoc minùs probabile, sive probabilius esse dicatur: hinc vides, Fagnane, quam malè tibi consulas, qui nequidem conscientiam certam habeas, hoc est, judicium practicum certum, in quo, ni fallor, ii te superant, quos moralis disciplinæ corruptores vocas utpote qui, licèt alioqui opinionem minùs probabilem, tutam esse velint, illud tamen judicium practicum, certum esse, volunt; hinc iis faciè foret, contrate, ut ajunt, retorquere argumentum.

18. FAGNAN. Mira narras, mi Caramuel; si enim ex Judicio speculativo minùs probabili, judicium practicum certum, ut dicis sequitur; potiori profectò jure, ex judicio speculativo probabiliore practicum certum consequitur, cur igitur hoc negas?

19. CARAM. Non nego, ex probabiliore speculativo, practicum certum sequi; sed dico, eadem ratione evinci, ex hoc, non sequi, qua tu ipse, ex minùs probabili non sequi, probas: ita enim ratiocinaris, ex probabili, tantùm sequitur probabile; igitur ex judicio speculativo minùs probabili, sequitur judicium practicum tantùm probabile: sed pari modo infero; igitur ex judicio probabiliore speculativo, sequitur judicium practicum tantùm probabile,

babilissimum ratiocinium valet in uno, etiam valet in alio, sed liberè dicam, in neutro valet.

2. Mer. cor. Hæc ratio mihi persuasit, nullam opinionem nisi probabilem tutam esse in praxi; sed illam tantum taxat, quæ moraliter certa est; imò nisi ocularem hodiè omnem detrectem, hodiè à te doctissime, Illustrissime Fagnane, idque passim, omnino negas, opinionem probabilem ad securam conscientiæ sufficere.

21. Dian. Homines profectò ad otiosam vitam nati, Mercore, si earum dumtaxat sententiarum tuarum permittas, quæ moraliter certæ sint; crede mihi admodum Reverende, omnes fere actiones humanæ probabilibus tantùm opinionibus nituntur; quarum enim paucarum rebus humanis certa sunt & indubitata?

22. Mer. cor. Mihi jam compertum erat, Dianam omnium probabilium singularem patronum esse, & laxatis illius disciplinæ defensorem, cujus in natura corrupta homines semper amantissimi fuerunt; unde factum non nemo per jocum quidem, non tamen absurdè, illum effedixit, agnum Dei, qui tollit peccata mundi.

23. Caram. Hæc non semel inaudii; sed nunquam verè, sine homacho; cum hic auctor non adeò laxus sit, ut aliqui sibi persuadent; si enim per tempus liceret, & hujus congressus ratio postularet, aliquot opinionum centena, quas hic defendit, facilè recenserem, quæ non modò laxiores, verum etiam dulciores, & ut ajunt, severiores à sapientibus esse dicentur; illud saltem unum egregiè Diana præstitit, quod non minùs laxiorum, quàm duriorum opinionum auctores diligentissimè recenseat, non sine magno fructu; juvat enim quàm plurimùm, apud diuersas opinionum auctores, ea rationum momenta quæ ponderare, quibus illæ nituntur: doceri, meum optimum esse duxi; & mihi semper parum visum, sola authoritate duci; sed iis præsertim rationum momentis, quibus auctores ipsi opiniones suas confirmant.

24. Fagnan. Non levem mihi stuporem injicis, audite Caramuel, dum mihi persuadere conaris, circa hunc nostrum in opinionum delectu, severiorem, quàm mitem esse; non invenies facile, qui illa tibi fidem habeant, cum fama publica, eamque constans, iis sese opponat; imò crediderim, hanc potissimum causam fuisse, quod illius libri, non sine magno bibliopolarum lucro, multiplicatis etiam exemplaribus & compendiis, mirabiliter distrahantur; omnes enim, ut dixi, laxiorum opinionum amantes; ac proindè illa sibi comparant, accersuntque commenta, quibus mollioris vitæ rationem à se propulsent, atque eximant culpæ; sed odi hanc meam moralis disciplinæ.

25. Caram. Pestem vocas nostrarum pestium remedium antidotum; nisi enim prudentes ac pios auctores, viri alioquin pii & docti, sinceros naturæ fontes mortalibus aperirent, plerique omnes errore ducti, in omnibus fere delinquerent; in omnibus, malum & culpam, per errorem non timerent. At recentiorum caritas & humanitas (sic enim vocare liceat) vanos illos terrores fugat, & per eos ea lux hominum mentibus affulget, cujus ope, bonum à malo distinguere cœperunt; sic cum aliis agerem, innumera hujusce rei exempla proferrem; sed ut ad Dianam nostrum redeam, haud dubiè, Fagnane; nec enim mollioris vitæ studium, quo mortales ducuntur, iis gravissimi auctoris lucubrationes reddidit, cum incredibili earundem distractione; sed rerum, quas ille tractat, varietas & amœnitas; idque potissimùm, quod jam supra indicavi; apud illum haberi fidelem auctorum elenchum, qui de rebus moralibus egerunt; cur ergo moralis disciplinæ pestem appellas? dicam liberè, quod sentio; severos illos tuos animarum laniones potiori jure vocarem, utpotè qui conscientiam ipsam (sic enim Scholastico more vocare liceat) tam arctè stringunt, ut omnem fere anhelitum intercludant. Crede mihi, Fagnane, si confessiones aliquandiu excepisses, non ita crudè, non ita durè scripsisses. Pharisaïcum morem sapit, onera importabilia, quæ ipse digito movere nolis, aliis portanda imponere, onusque illud gravissimum reddere ne dicam intolerabile, non sine maxima Clementissimi Salvatoris injuria, quod suave ac leve esse, ipsemet attestatur.

An fortè pro nihilo ducis, tot præceptis obstringi, naturalibus, ut ajunt, divinis, humanis, positivis, negativis, civilibus, Ecclesiasticis? tot censuris, & pœnis, ab homine à jure? tot legibus, decretis & declarationibus, quæ jam præ multitudine, in vasta volumina crescunt? pro nihilo ducis, inquam, his omnibus homines teneri, nisi etiam juxtatuas decisiones implicatissimis arctioris conscientiæ laqueis & vinculis torqueantur?

26. Rancat. Quæso vos, sine bile, mediam quandam viam ineundam esse, arbitror; nec ullus, dubito, quin mecum omnes sentiatis; enim verò nec severior ille modus arridet, nec placet alter indulgentior. Is porro tenendus, qui ab extremitatibus æquè declinet: hinc fortè illud, *medium tenuere beati, & in medio virtus collocatur.* Quod ad te spectat, Diana, nullus opinor, te in omnibus laxiorem esse dicat; cum in multis justo severior & durior esse videaris; nempe nisi mea me opinio fallit, in iis, quæ sunt juris naturalis, atque Divini, fortè paulò laxiores & mitior; durior verò & severior, in iis, quæ humano jure præcipiuntur: nemo tamen propterea dicat, te magis timuisse homines, quàm Deum; sed potiùs ea ratione ductum fuisse, quod leges humanæ, scilicet Ecclesiasticæ, censurarum vi plurimùm indemnitati suæ & observationi majore cura invigilant; qua in re, tecum ex parte saltem sentio: Deus quippe pro infinita sua clementia & indulgentia, delinquentes, & Divinam legem violantes patienter expectat & tolerat; cum tamen homines, qui ea benignitate non pollent, suis legibus atque decretis illico morem geri velint, & pœnas à delinquentibus statim repetant: hinc fortè in iis, quæ sunt juris humani, severiorem; in aliis verò paulo mitiorem te gessisti.

27. Dian. Itane verò, reus agor in hoc congressu? in quo tamen alias partes agere institueram: dicam liberè, quod res est; ut molliorem illam indulgentiam nulla ratione, nullo fundamento nixam nunquam probavi, quam nullus, opinor, unquam Doctor Catholicus probavit; ita immoderatum illum opinionum rigorem ferre non possum, quem nonnulli reformatores, ut vocant, nobis obtrudere, per fas & nefas conantur, qui omnes & omnia damnant præter seipsos, erroresque suos; iis omnis culpa lethalis est; omnis contractus, usurarius; omne pactum, simoniacum; omnis compensatio, furtum; omnis occasio, proxima; omnis conditio, turpis; illi more Pharisaïco, lautè vivunt, splendidè habitant, molliter cubant, & vestiuntur, & proventu Ecclesiastico bene instructi, nullum mortalis vitæ incommodum patiuntur: hi porro in laxiorem ho-

minum vitam & Theologorum opiniones acerrimè invecti, moralis disciplinæ corruptelam deplorant, quam doctissimis hujus sæculi Doctoribus affingunt: utinam omnes arctiorem viam ineant, & non modò præcepta, verùm etiam exempla Christi, & consilia sequantur: utinam omnes religiosum institutum, hoc est arctioris vitæ genus amplectantur, hoc certè in votis esset; unde liquidò constat, illum arctioris vitæ modum religiosis Scriptoribus non displicere; sed quod ipsi doceant, ibi esse præceptum, ubi dumtaxat est consilium; quod damnent illum contractum, quem nec à ratione, nec à communi sensu, nec ab usu Ecclesiæ alienum esse videant; quod aliquem adstringant ad pecuniam alteri restituendam, in quam hic certum jus non habet; quod eam jejunii aliorumque præceptorum Ecclesiæ formam inducant, atque præscribant, quæ usui ejusdem Ecclesiæ minimè consentit; in hoc certe non modò illorum prudentiam, verùm etiam charitatem & justitiam desidero.

28. Fagnan. Stylum tuum agnosco, Diana, loquela tua manifestum te facit: ergone, mi Pater, etiamnum defendis ac revocas in exosam lucem impias & abominandas illas recentiorum opiniones, quibus ad omne flagitii genus habenæ laxantur? cum & homicidium licitum, furtum honestum, usuram & simoniam nomine tenus prohibitas, esse dicant; imò non desint, qui doceant, non teneri pœnitentem in Sacramentali confessione peccata contra naturam alio modo aperire, quam sub nomine spontanei spermatis effluvii; pudet sanè, aperire illa, ut castigentur, quæ Theologos vestros explicare ac docere non pudet, ut reducantur ad praxim.

29. Dian. Tibi ex animo compatior, Illustrissime Fagnane, cui tam fœdè impositum fuit; non tamen iis succensere non possum, qui optimo seni fœdissime imposuerunt; detrectare fidem debueras tuis illis valde suspectis hominibus, qui pro more, mille calumnias Theologis nostris affinxerunt: nullus Theologus unquam docuit, homicidium absolutè esse licitum; dixerunt tantùm, vim vi repelli posse, & si aliter fieri nequeat, ad juitam sui, rerumque suarum magni momenti defensionem, homicidium culpæ non verti; nullus etiam furtum approbat; si quis tamen rem suam ab alio aliter habere non possit, modo scandalum absit, justum est, ut illam per sese accipiat, usuram nemo approbat; secus tamen contractus legitimos, census, cambii, societatis, assecurationis, ut vocant, aliosque hujusmodi, qui & publico usu & ratione, cum multiplici auctoritate conjuncta nituntur; de simonia nihil est, quod dicam; modò enim omne pactum absit expressum, aut tacitum, nemo sanæ mentis simoniam inesse, dicat; quod demum de illis peccatis horrendis subnectis, futile est; omnes Theologi docent, teneri quempiam, speciem & numerum peccatorum aperire; si quæ porro insit circunstantia, quæ nec speciem mutet, nec numerum, in hac præsertim materia, cum multis aliis, dico, in Sacramentali confessione, necessariò, explicandam non esse.

30. Fagnan. Eò venisti audaciæ, Diana, ut defendere hæc non erubescas? veniet aliquando illa dies, quæ gementem Ecclesiam ab intolerabili Theologorum licentia vindicabit; eò jam ventum est, ut tolerari ultra non possit, iisque, ad quos hujus causæ judicium pertinet jam compertum ac persuasum sit, in doctrina morum & fidei opinionem merè probabilem ad securitatem non sufficere, manum, ut spero, brevi apposituris, ad pestem illam, quæ Christianorum moribus ultimum alioquin excidium afferret, è medio tollendam.

31. Caram. Hæc illa tua est solemnis, & generalis assertio, quam vix aliqua nota aliquis eximat, immo gravius erras; dum hoc iis, ad quos pertinet, Ecclesiæ scilicet, persuasum esse dicis; nemo enim jure dixerit, errorem Ecclesiæ persuasum fuisse, viden Fagnane, quò tandem te illud, quo adversùs recentiores Theologos odium flagras, abripuerit.

32. Fagnan. Errorem vocas sanctissimum, antiquæ Theologiæ pronunciatum; res enim opinionum probabilium novitium quid est, à vestris Novatoribus inventum inductumque in Ecclesiam: sed tandem hæc, quæ moderatum abusum ferre ac dissimulare poterat, intolerabilem excessum ferre ultra non potest.

33. Caram. Wendroch. illum, vel quempiam unum ex illa celebri ogdoade, quæ tantos tumultus atque fragores contra miseros Theologos, annis proximè elapsis, excitavit, audire mihi videor, id dumtaxat discriminis intercedit, quod hi per apertam malitiam illa spargerent, tu verò per incogitantiam hæc adstruas, ita est, Fagnane, ita est, & hæc sanè me moverent, nisi te in rebus Theologicis parum versatum esse intelligerem; ut ex iis, quæ paulò libentiore calamo scripsisti, perspicuum esse videtur; vix enim scholasticos terminos capere videris; multa confundis, quæ distinguere debueras, probabile scilicet à certo, honestatem objecti, ab honestate actus, necessitatem medii à necessitate præcepti; propositionem categoricam, ut ajunt, à modali, absolutam abhypothetica; aliaque hujusmodi, fere innumera, quæ Theologi facilè distingunt. Quis autem nisi Theologus hanc rei moralis controversiam discutere, ac definire valeat; hoc ultro fateris, circa initium, ubi dicis, Canonistas hac de re disputare non posse; at ore tuo, te judico, tu enim, ni fallor, Canonista, non Theologus audis, utpote qui Theologiæ nunquam operam dedisti; & verò quomodò ea scires, quæ nullo unquam tempore didicisti? quod igitur in Theologicis hallucineris, facilè tibi condono; secus tamen, quod ea, quæ nunquam didicisti, tractanda susceperis, in quo prudentiam tuam, potiùs quam fidem desidero.

34. Fagnan. Catholicam antiquorum doctrinam accerso, ut vestrorum Novatorum errores refellam.

35. Caram. Ultra dissimulandum esse non puto, adhibita saltem, de Christi mandato, correptione fraterna; æqui bonique consules, ut spero; nec enim malo animo id faciam, sed amico & paterno, uti Episcopum decet, cui munus illud ex officio, singulari nomine competit, & ut ab iis, quæ ultimo loco dixisti, incipiam, Doctores Catholicos, omnes & omnis generis, puta Rom. Pontifices, Eminentissimos Cardinales, Illustrissimos Prælules, alios Theologos, religiosos & pios, nec non de Ecclesia bene meritos, maxima injuria afficis, dum eos Novatores appellas; quod reverà nomen in Lutheranos, Calvinianos, aliosque hujus furfuris homines apprimè quadrat, non tamen in Catholicos Doctores, quos hic sugillas, alteri cupiam haud absimiles, qui præstantissimos Scriptores incredibili convitiorum eluvie fœdavit; traductòque ab Hæreticis nomine, Novatores appellavit; hæc tamen malo animo à te dicta esse non puto; sed quia in his auctoribus, qui contra Hæreticos scripserunt, parum versatus es, ideo novarum opinionum auctores Novatorum nomine significare voluisti.

Fagnan.

35 FAGNAN. Ita est prorsus: cùm tamen illos debeam non eximam, in eos quoque Novatorum nomen apprimè quadrat.

36 CARAM. Parciùs ista viris, Fagnane, nece-
minus est probabilium opinionum usus: nec et-
iam novus esset, à recta ratione alienus censeretur:
quorum jure hanc consequutionem deducis? nova
sunt, malè igitur, aut saltem suspecta: multa enim no-
vis superioribus disciplinis ac literis humanioribus
ingeniosis hominibus in dies excogitantur: mul-
tas emendationes novæ, tum in Geometria, alias
quamplures partibus, tum in Philosophia. quæ
antiquæ illa squalida & horrida, aliquid ve-
nustas, & ingenuæ mentis præ se ferat: de re medica
nihil dico, quæ ab antiquis tra nobis tradita est, ut vix
eorum germanumque humani corporis usum nos
doceret: de Theologia, doctissimè Rancate, dicere,
ad rem est, utpote cum Theologicarum scientissi-
mum: quam enim rugosus strigosúsque, anti-
quæ Theologiæ vultus fuerit, quam varius & amœ-
nus recentioris appareat, nemo Theologus non
videt.

38 RANCAT. In tuam sententiam ire non pos-
sum, doctissime Amilles, quis enim pluris non faciat
aureas illa Doctoris Angelici monumenta, quàm mul-
ta recentiorum volumina? idem de Scoto, Bona-
ventura, Alberto Magno, Alensi, aliisque antiquiori-
bus dicendum esse, arbitror.

39 MERCOR. maxima certè injuria, D. Thom. is
afficeret, qui vel unum, quamvis alioquin inter re-
centiores nominatissimum, illi conferre, nedum præ-
ferre ausit.

40 DIANA. Tibi assentior, Mercore, is est Do-
ctor Angelicus, qui nec primum habuit, nec secun-
dum unquam habiturus sit: morales potiùs, quàm
Scholasticos lustravi: & in hac quæstione calculum
meum tetigi momenti fore non dubito: huicusque
tenui sapientissimis hominibus, præsertim ordinis
mei, accepi, D. Thomam Scholarum Magistrum,
Theologiæ Solem, & Theologorum facile princi-
pem.

41 FAGNAN. Gratissimum sanè accidit, quod
mihi adversum te, bone Caramuel meas partes
fuisse: nec dubito, quin etiam mecum sentiant,
hanc Theologiæ partem, quam moralem vocant, à
nonnullis opinionum probabilium assertoribus
nimiam aut depravatam fuisse.

42 MERCOR. Super hoc meum suffragium feres,
Fagnanisime, illud autem longè tolerabilius
esset, si res in mera Theoretice contineretur, sed
animum & usum reducitur, in certissimum animo-
rum detrimentum, & manifestam morum corru-
ptionem.

43 DIANA. Tibi sufficiat, Mercore nullum ex
nostris esse, cui vestrum Aquinatem non præ-
ferant: non tamen ea propter, inde sequitur, re-
centiores Theologiæ moralis corruptores censeri:
quod ne sine fœdissima nota gravissimis Scriptori-
bus dici non posset.

44 RANCAT. Optimè sanè Diana, cui libens
assentior: quamvis enim Doctorem Angelicum nun-
quam, ac pro meritis laudari posse, arbitrer: non
tamen propterea dicendum putarim, reliquos auc-
tores, quamvis inferioris notæ, ea scripsisse, quæ
censura configenda sint.

45 CARAM. Bene est, non ita Fagnane, ab his
differor, ut putas: fateor, Doctorem Angelicum,
quammaximè colo, teste Christo, ut pia fert
fama, benè imò optimè, scripsisse, inficias pro-
fectò non eo; sed D. Thomas aliquando recentior
fuit, ejúsque Summa Neoterica; iis temporibus ita
scripsisse, grande aliquid reputo; sed præter Angeli-
cum, multi alii iique doctissimi, tum ex Thomistis,
tum ex aliis extiterunt, ut Cajetan. Sotus, Capreolus,
Suarez, &c. quis neget, doctissimis commentariis,
Angelicam Summam ab iis fuisse illustratam; multa
haud dubiè apud illos legimus, quæ in Sancto A-
quinate desiderantur, eáque præclara, subtilia, in-
geniosa, multas difficultates discussas, nova rationum
momenta, intricatissimos modos solutos, aliáque hu-
jusmodi propemodùm innumera; sic autem ratiocí-
nari, tecum mihi liceat, Fagnane, si recentiores nihil
habent, quod legi dignum sit, cur illorum libros
volvimus; cur terimus & fatigamus volumina? cur
D. Thomas non sufficit? verbo dicam, Viri doctis-
simi, parum admodùm scriremus, si antiquis Theo-
logorum monumentis contenti, recentiorum lucu-
brationes rejiceremus; quisquis enim omnes & sin-
gulas Theologiæ partes attentis oculis & applicato
animo perlustrarit, observabit haud dubiè, quanta
illæ omnes, rationum, argumentorum, quæstionum,
tractatuum accessione à recentioribus auctæ fuerint,
& accumulatæ; unum de gratia argumentum vo-
bis considerandum propono; illud enim præ cæteris,
in mentem venit; quam pauca & fere nihil, apud Do-
ctorem Angelicum, & apud antiquiores Scholasti-
cos, de hoc argumento legimus, eáque obscurissi-
ma, & innumeris difficultatibus obsita; cùm tamen
plura de hoc volumina recentiores scripserint, unus
Franciscus Suarez, quem virum libens appello,
quemque antiquis illis æquiparandum esse, non du-
bito, unus, inquam, Suarez quinque justæ molis vo-
lumina de Divina gratia ita scripsit, ut argumentum
illud, quantumvis arduum & difficile, exhaustisse pe-
nitus videatur: multos alios hujusmodi adduce-
re possum: sed trita res est, ac proinde perstrin-
genda potiùs vel omittenda, quam uberiùs expli-
canda.

46 FAGNAN. Jam probe sciebam, te cum Je-
suitis fœdus iniisse, utpote qui præ cæteris laxiores
opiniones defendunt, quæ tibi tantoperè arridents.

47 CARAM. Malim cum Jesuitis, quam cum
Novatoribus, illorumque fautoribus fœdus iniisse?
verum enim verò, imponis, Fagnane, doctissimis
Scriptoribus, de omnigena literatura optimè meritis,
dum eos traducis, ut laxiorum opinionum propu-
gnatores: esset potiùs quod nimiæ severitatis nimiique
rigoris illos insimulares; quod certè nullo negotio e-
vincerem, si per tempus mihi liceret: idque in omni
ferè argumenti genere: quam enim laxè antiquiores
Theologi senserint de jejunio, de horis Canonicis,
de mendacio, de usura, de simonia, de omnibus
præceptis Ecclesiasticis, data opera prætermitto, ne
tibi Fagnane, cui hæc nova prorsus acciderent, cum
illos auctores non legeris, offensionis & scandali oc-
casionem, invitus licèt, præbeam ita est: omnino
vir optimè, recentiores Theolooi sunt longè seve-
riores in doctrina morum: hinc fortè ut plurimùm
saltem accidit, ut ii, qui primùm in Scholis Theolo-
giæ operam navare incipiunt, innumeris, ut ajunt,
scrupulis, & conscientiæ stimulis agitentur, & nun-
quam ritè animi noxas per Sacramentalem ex homo-
logesim expiasse, sibi videantur: sed multa in ape-
riendis peccatis, prætermisisse, quæ reticeri posse pu-
tabant.

48. DIAN. Ante Concilium Tridentinum, quàm
oscitanter, ut ita dicam, Christiani ferè omnes hoc
sacro munere defungerentur, quanta esset Eccleia-
sticorum

corum vitæ licentia, quàm publicus usuræ & fi-
nioniæ usus, auctoritate publica tantùm non confir-
matus, quàm multæ occasiones peccandi, per con-
suetudinem inductæ, omnia historiarum monumen-
ta abundè nos docent : nunc verò longè diversa est
Christianorum morum ratio, : quam enim severi sunt
nunc austeri Confessarii : quàm terribiles Divini
verbi præcones, quàm arcti, & stricti juris, mo-
rales Theologi, qui propter res etiam minimas, æter-
nos cruciatus comminantur, & nullam, ut plurimum, parvæ materiæ, ut vocant, aut perturbati, vel inconsiderati animi, aut ignorantiæ, rationem in foro conscientiæ habendam esse, definiunt : sed illud semper horribili voce intonant, aut stridentibus calamis ingeminant : *arcta est via, quæ ducit ad vitam, regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.*

49 MERCOR. Somnias, optime Diana, dum melliorem nostrorum temporum usum cum antiqua severiorum Canonum observatione conferre non dubitas: florebat iis temporibus, pœnitentiæ publicæ usus, & pœnitentes ad Communionem sacramque synaxim non admittebantur, nisi priùs injunctam sibi per sacros Canones pœnitentiam, ut vocant, exequutioni mandassent ; hæc autem per multos annos sæpe durabat, easque carnis macerationes, corporis & animi abjectiones, gemitus, lachrimas & cilicium & cinerem, aliáque hujusmodi postulabat, quæ sine horrore, vel lustrare oculis, vel auribus excipere non possumus ; nunc verò quam facilè palmares & flagitiosi nebulones in Sacramento Pœnitentiæ, à suis delictis absolvantur, omnes vident, & optimi quique dolent.

50. RANCAT. De re uterque certa & indubitata contenditis, optimi Patres ; nec enim, opinor, Mercore, negas, multa, imò plurima in doctrina morum & usu, quæ priùs laxiora erant, à recentioribus castigata fuisse, exemplis te obruere possem, quibus parco, cum res nota sit & perspicua : tu verò Diana, optimè tenes, pœnitentiæ usum antiquitùs longè duriorem fuisse : quanquam non levis controversia est, utrùm austera illa & penè horrida exomologesis, Sacramentalis pœnitentia esset : multi enim inficiabuntur, ac volunt, Ecclesiasticam, non Sacramentalem expiationem fuisse : quod vel ex usu præsentium temporum, confirmant : is enim dum taxat quibusdam erroribus ac publicis flagitiis, puta Presbytericidio servit : Reus quippe genu nixus, & semi-nudus, ad sacrarum ædium fores flagellis cæditur antequam à censuris absolvatur : quæ certè absolutio Sacramentalis non est, sed Canonica, ut ajunt, & Ecclesiastica.

51 DIAN. Ita prorsus se res habet : nec quisquam Sacrorum Canonum, & Historiæ Ecclesiasticæ peritus neget, quin doctrina morum iis temporibus laxior fuerit : nec enim pœnitentia illa publica, pro delictis occultis erat : & multò minùs pro internis, quæ in mente latent, instituta fuerat : iis porrò temporibus, quibus pœnitentialium Canonum usus maximè florebat, si antiquis Historiarum monumentis fidem habemus, homines continentioris vitæ non erant : cujus sanè rei perspicuum exemplum habemus in actis Concilii Rhemensis, cui Leo IX. sanctissimus Pontifex præfuit, quo tempore pœnitentiæ publicæ usus maximè vigebat.

52 RANCAT. ridere soleo levissimam quorundam hominum opinionem, qui toti sunt in laudatione temporis acti, & in vitiis nostrorum temporum exaggerandis: una eadémque hominum ratio semper fuit : quodlibet sæculum, ut suis luminibus, ita suis tenebris : & nævis non caruit : & ut nostri temporis homines antiquis anteponere non debemus, ita nihil cogit adeò postponere in doctrina, scilicet, virtute, prudentia, ingenio : quid antiqui Doctores scriverint, ex illorum monumentis habemus : quid verò egerint, quam piè ac strenuè se gesserint, apud Historicos legimus, quid nostri sciant, nostris oculis videmus.

53 CARAM. Hæc quæso mittite, quæ ad rem propositam non pertinent, ad quam redeo. Duo sunt, Fagnane, in tuo illo Enthymemate, antecedens scilicet, & consequens : sic enim ratiocinaris : usus opinionum probabilium novus est, ergo is igitur & fugiendus : falsum antecedens, falsa consequentia, cum prædictus usus novus non sit : & etiam si novum esse daremus, male tamen ex eo deducis, noxium esse. Quod autem novus non sit, vel ex eo patet, quod jam olim à Patriarchis & Apostolis adhibitus fuerit : an fortè sanctissimo Patriarchæ Isaac, certò compertum ac persuasum erat, illum esse Esaü, cui benedictionem impertivit ? minimè verò : sed id tantummodò ex pilosis manibus & villoso collo probabiliter conjecit : etsi vox Jacob non parum illi dubitationis injiceret. Ante fortè Paulus certus erat, Petrum correptione dignum esse, dum illi restitit in faciem, quia, inquit, reprehensibilis erat ; minimè verò, sed Paulus ita probabiliter judicabat & pariter Petro probabilis ratio non deerat, qua ductus, nonnihil Judæis popularibus suis indulgendum esse putabat : addo aliud longè liquidius : Petrus, dum adhuc viveret, Clementem sibi successorem designavit, non quidem quod certus esset, se hac portestate posse re, cùm etiam ei dubium sit, & minùs probabile : sed quod probabiliter teneret, illam à Christo sibi factam fuisse : video quam sit antiquus & tactus opinionum probabilium usus, in rebus tantimomenti, à maximis & sanctissimis hominibus adhibitus : imò quod velim observes, Fagnane, opinionum minùs probabilium.

54 FAGNAN. Hæc sunt mysteria, de quibus singularis Dei providentia singulari modo disponit : cum tamen in re morali nostra quæstio verteretur.

55 CARAM. Belle, quasi verò ad mores non pertineat, hæredem instituere : unum alteri anteponere, Christi vicarium corripere, eidem primum successorem designare : nonnihil Judæis Gentium æmulis indulgere : quasi verò res istæ gravissimi momenti non sint, ac de iis hoc loco non agatur : puta, de parentibus Christi designandis, populo Dei eligendo, abroganda lege Mosaïca, Christi vicario corripiendo, eidémque primo successore deputando : an fortè res hujusmodi nihili facis, & nihili ducis, in iis errare ? in iis tamen rectè agendis, opinione probabilis usus sufficiebat. cur igitur temerè affers, usum illum novum esse, & à recentioribus inductum ? sed demus, novum esse, non propterea inde rectè deducis, esse noxium : multa enim in dies nova excogitantur, in omni propemodùm disciplinæ genere, quæ à nullo rerum illarum perito rejici possunt, nedum damnari : antiqui suas etiam non probabiles opiniones modò, verùm etiam fabulas habuerunt : sic nec terram incoli sub Zona torrida, aut frigida, nec revera esse Antipodas, sibi persuaserant : Columbus igitur, qui majorem Americæ partem à se inventam esse, Europæ nunciavit, ut novator, pertæ, Fagnane, plecti debuit, non verò ut peritissimus Nauclerus præmio donari : accedit, quod antiquæ illæ opiniones novæ aliquando fuerunt, igitur noxiæ

si

simore ratiocinemur ; sed ut hæc mea consequentia non est legitima, ita neque tuta ; & verò ut nova demonstratio ab omnibus admittitur, quia vetustæ perspicuæ cedit intellectus ; ita nova opinio vera probabilis, gravi scilicet rationis momento nixa sufficienter, non quidem ad extorquendum, sed ad inducendum prudentem assensum, merito damnequit.

58. Rancat. Cuncta hæc veritati & rationi consentanea, mihi esse videntur: unum tamen addere vel damnandas esse antiquas opiniones probabiles, vel novas eximendas esse censuræ ; cum eorum neutrumque gaudeant, meræ probabilitatis : rerum formido, quæ cum opinione probabili semper conjuncta est, illarum usum periculosum reddit, æque illa inest antiquis ac novis, cum æquale omnique insit meræ probabilitatis momentum. Quod enim Fagnanus dicere visus est, ex antecedente probabili, certum consequens deduci ; nullus certè Logicæ artis peritus, vel rationis compos admittat; quis enim nescit, conclusionem deteriorem partem sequi, & causam ab effectu superari non posse; quanquam formido illa chimærica est, cum opinio verè probabilis nullum peccandi periculum afferat: nempe judicium illud practicum certum est, non verò probabile tantùm , quo hîc & nunc judico, istam opinionis verè probabilis licitum & legitimum esse; longè enim aliud est , objectum judicii practici, ab objecto judicii speculativi ; in quo Fagnanus, cum multis aliis deceptus est : judicium speculativum habet pro objecto veritatem objectivam, vel ipsammet opinionem objectivam ; practicum verò, electionem, usum & praxim talis opinionis probabilis, v. g. en vobis judicium speculativum , tantùm probabile , *votum dubium non obligat*: en vobis practicum , *quisquis in voto dubio, se teneri non putat , rectè agit , & minimè peccat*: judico enim probabiliter , votum dubium non obligare ; at certò judico non peccare illum , qui hoc judicium probabile, seu quod idem est, qui opinionem probabilem illam sequitur , vel reducit ad praxim.

59. Caramuel. Ita est omnino ; multi tamen non accipiunt, ac volunt, illud esse judicium speculativum, quod à casu singulari præscinditur ; practicum verò quod hîc & nunc in subjecta materia ventilatur , v. g. ut eodem exemplo rem explicem, hoc judicium speculativum , *nullum votum dubium obligat* : practicum erit , *tale votum dubium*, de quo scilicet, hîc & nunc dubito , *non obligat*: quæ fere omnes accipiunt , post Navatrum , si animadvertant, ac proinde, hoc posito, illi rectè minime ratiocinari videntur, qui docent, quamlibet opinionem speculativè probabilem , esse quoque probabilem practicè ; si enim propositio universalis probabilis, particularis, aut singularis, sub ea contenta etiam probabilis erit , quod reverà nemo negaverit ; at verò tuus ille modus explicandi, mihi minoperè placet : certum enim est non esse idem objectum utriusque judicii , practici videlicet, & speculativi ; ac proinde mirum esse non debet, si judicium speculativum sit tantùm probabile, practicum verò certum , ut patet in exemplo exposito.

60. Rancat. Non video , ut dicam quod res ipsa est propositio particularis, vel singularis non sit objectum speculativa ac universalis , cum utraque sistat veritatem sui objecti sub una probabilitatis luce proposita ; cum tamen judicium practicum non ad nudam veritatem objecti, sed ad usum illius spectet : hinc fieri potest, ut aliquæ propositiones probabiles, in praxi & usu non sint tutæ ; quia cum certum non sit, esse probabiles, non est certum , tutum ac licitum esse illarum usum.

61. Dian. Hunc explicandi modum legi aliàs in Dialogo, qui Pithanophilus inscribitur , seu de opinione probabili : sed quia doctrinam illam paulò severiorem esse comperi, ab antiquo tramite discedendum esse non putavi ; præsertim cum illius opusculi auctor velit, conscientiam certam esse debere, id est, judicium illud practicum, certum, quod licèt gravissimorum Scriptorum auctoritate comprobetur, & nervosis confirmetur argumentis ; quia tamen etiam auctores gravissimi non desunt, qui secus sentiant, ut Vasquez & Sanchez, qui duo ad instar omnium mihi erunt ; probabile esse puto, judicium illud practicum certum, ad rectè agendum, necessariò non requiri.

62. Mercor. Auctorum nubem , contra id, quod dicis, addensare facilè possem ; etiam ex illis, qui laxioribus opinionibus addicti sunt ; & vero capere animo non possum, quonam pacto conscientia dubia ad rectè agendum sufficiat.

63. Dian. Fateor ultro, (neque hoc quisquam neget) conscientiam dubiam, dubio negativo, ut ajunt, ad rectè agendum non sufficere, qua is scilicet laborat, qui nulla in utram vis partem ratione fretus, ad agendum sese accingit : non desunt tamen, qui negent, illicitum esse, operari cum dubio positivo, affulgentibus scilicet , hinc inde rationibus tantùm probabilibus ; tunc enim voluntas utramlibet partem licitè amplecti potest.

64. Fagnan. In dubio, ut sacri Canones monent ; tutior pars amplectenda est ; quis autem sacros Canones rejiciat, nisi fortè quispiam infrunitus Theologus ;

65. Caram. Hoc dictum , quod perpetuò jactas ; multiplicis explicationis patiens est , ut tute scis : 1. enim de dubio negativo intelligi potest. 2. ita rescriptum fuit à Pontifice , in casu irregularitatis, ob dubium homicidium, sed ad casus dissimiles extendi non debet. 3. alii volunt , non esse præceptum, sed consilium : 4. denique non agitur eo loco de conscientia dubia, id est, de dubio , ne malum insit , sed de dubio facti ; an scilicet homicidium à tali admissum fuerit ; & de dubio juris , an scilicet aliquo jure irregularitatis pœna simili facto imponatur : parum igitur negotii capitulum illud nobis facessit ; cum reverà cuilibet ex prædictis explicationibus stare possimus: sed, dic age, Fagnane ; si judicium speculativum probabile ad rectè agendum sufficit, cur judicium practicum probabile non sufficiet? affer mihi quæso aliquam, ut in Scholis vocant, disparitatem, & eris mihi magnus Apollo.

66. Fagnan. Jam sæpe ac sæpius de te aliisque Theologis conquestus sum, eo quod vestris paralogismis, argutiis & sophismatis omnia prorsus involvatis, nec non sacra Christianorum morum dogmata corrumpatis ; sed ne fortè credas , argumentum tuum à me solvi non posse, solvam illud, non quidem Scholastico more, quem odi, sed Canonico mihi familiari, negando scilicet, ab uno casu, ad alium, in jure, rationem extendi posse.

67. Caram. Rectè prænonuisti , argumentum illud à te non solvi Scholasticorum more, apud quos argumentum illud à pari , ut vocant , gravissimum est, quotiescumque disparitas afferri nequit.

Rancat.

66. RANCAT. Ita est, ut dicis, acutissime Caramuel, illud tamen Illustrissimo Fagnano, qui nunquam disciplinis Scholasticis operam navavit, facilè condonarem; per te igitur, illumque mihi liceat, propositum ita solvere argumentum: Judicium speculativum probabile sufficit, quia veritati probabili prudenter assentiri possumus, cum sufficiens motivum adsit, grave scilicet rationis momentum; imò assensus probabilis ad objectum dumtaxat probabile terminatur; objectum igitur probabile ad prudentem assensum, seu quod idem est, ad prudenter assentiendum, sufficit; & licèt assensus probabilis cum aliqua erroris formidine conjunctus sit, hoc tamen non obstat, quin prudens censeatur; nec enim tenemur, ad fugiendum quodlibet erroris periculum; alioquin ad impossibile teneremur, quod nemo dixerit, nisi forte quispiam de Calvini schola, seu Grege; at verò tenemur, rectè agere, igitur non peccare; igitur fugere periculum peccandi, proximum, scilicet; igitur judicium practicum tantùm probabile non sufficit, quo judico tantùm probabiliter, usum talis, vel talis opinionis probabilis licitum esse, atque honestum, cum æquè judicem probabile, illicitum esse, igitur simul & judico probabiliter, peccati periculum, atque adeò peccatum inesse.

67. CARAM. Hoc ipsum est, quod non capio; judico probabiliter, talem contractum, v.g. non esse usurarium, ergo judico probabiliter, esse licitum; sed perinde est judicare esse licitum, & non esse usurarium; utrumque igitur, judicium est tantùm probabile.

68. RANCAT. Pace tua, dixerim, doctissime Caramuel; judicium, quod fertur in veritatem illam objectivam, id est, in connexionem talis prædicati; cum tali subjecto, id est, quod talis contractus non sit usurarius, non sit malus, non sit illicitus, fateor, esse tantùm probabile; sed ex eo, quod sit probabile, sequitur, usum illius, in quem, judicium practicum fertur, esse licitum, idque non probabiliter, sed omnino certò; si enim certum est, prius judicium speculativum esse probabile; certum est, esse prudentem assensum, ac proinde certum usum talis contractus, vel potiùs usum talis opinionis licitum esse; certus enim sum (neque hoc negabis, opinor) me non peccare, quando utor opinione certò ac verè probabili, id est, quando illam reduco ad praxim; in hanc autem praxim judicium illud practicum fertur. Unde vides, esse duo objecta omnino diversa: nam per primum judicium speculativum, judico probabiliter, talem contractum non esse iniquum; per secundum verò practicum, judico certò, reduci ad praxim sine peccato; non tamen ex judicio illo speculativo, sequitur practicum, propriè loquendo, nisi valde remotè; & sic ex probabili non sequitur certum, ut Illustrissimus Fagnanus dicere visus est, sed ex judicio modali certo; quo certò judico, talem opinionem esse probabilem, sequitur judicium certum de prudenti assensu, & practicum certum de licito usu, ejusdem opinionis; ex hac enim *certum est, esse opinionem probabilem*, sequitur hæc, *certum est, esse prudentem assensum*, ex qua sequitur hæc, *certum est, quod licet illa uti, eamque reducere ad praxim.*

69. FAGNAN. Deliratis omnino miseri Theologi; quod fortè parum esset, nisi etiam ductu vestro exemplo, & consilio alios ad delirandum provocaretis; quis enim hæc deliria, & repugnantia non videat? cum eandem propositionem certam simul, & probabilem esse, dicatis; seu, quod idem est, certò probabilem.

70. CARAM. Hæc objectare non deberes, Fagnane; cum rem istam, ut tecum mitissime agam, non intelligas; nemo Theologus dixit unquam, eandem propositionem certam simul & probabilem esse; duas propositiones agnoscunt, alteram categoricam, sit hæc, *talis contractus non est usurarius*, & hæc probabilis tantùm est; alteram modalem, sit hæc, *probabile est, talem contractum non esse usurarium*, & hæc est certa; quis enim nescit, propositionem modalem ita constare ex dicto & modo, ut certus modus, & dictum probabile esse queat.

71. DIAN. Hæc doctrina *in citato supra Dialogo*, clarissimè traditur, & ex illa concludit auctor, opiniones illas, quæ non sunt certò probabiles, non esse tutas in praxi, id est, tuta conscientia ad praxim reduci non posse; ac proinde mediam quandam viam ita iniri, ut nec omnis opinio probabilis tuta sit, nec quælibet, non tuta, sed illa dumtaxat tutò ad praxim reduci queat, quam certò constat, probabilem esse, secus verò illa, de cujus probabilitate meritò dubitatur, & hanc dictus auctor, aliasque hujusmodi speculativè tantùm probabiles vocat: sed cum hæc doctrina nova mihi semper visa fuerit, illam statim meo calculo donare, ausus non sum, quanquam nihil in ea invenio, quod rectæ rationi non consentiat.

72. RANCAT. Novam doctrinam appellas, quæ nova profectò non est, cum iis omnibus communis sit, qui conscientiam certam esse volunt, à quibus licèt fortè, non ita clarè & distinctè explicetur, illatumen ex eorum assertionibus necessaria consequatione deducitur; imò ad componendam illam controversiam, quæ tot & tantos rumores in hoc lustro excitavit, tuumque Illustrissime Fagnane toxicosum imbuit, adversùs miseros Theologos, aptissima esse & plurimum sanè conferre videtur; cum per eam & nimia opinionum laxitas castigetur, necnon restringatur illa generalis assertio, quam nonnulli paulo intemperantiùs jactare solent, *omnis opinio cumque probabilis, tuta est in praxi*; & nimia severitas leniatur, necnon molliatur illa universalis negativa, quam Illustrissimus Fagnanus toties inculcat, *nulla opinio merè probabilis tuta est in praxi*: Imò & hæc, *nulla opinio probabilis tuta est*: nempe ultro darem, aliquam opinionem probabilem non esse tutam in praxi, illam scilicet, de qua jure dubitatur, an sit probabilis: audacter tamen & confidenter assero, quamlibet opinionem verè ac certò probabilem, quamvis alioquin sit minùs probabilis, tutam esse in praxi; assero item, ita esse tutam, ut nullum debium, nullam formidinem conscientiæ relinquat: addo etiam, ita per eam excludi peccatum, & peccandi periculum (quod reverà est, esse tutam) ut una æque ac alia excludat; ac proinde unam formaliter, ut ajunt, tutiorem alia non esse, sed omnes ac singulas æquè tutas: de tutiore materialiter non loquor, quæ variè à variis explicatur, & ad rem præsentem nihil facit.

73. CARAM. Huic tuæ doctrinæ subscribere non possum, Rancate, cum semper hucusque tenuerim, quamlibet probabilem, tutam esse, ac eo modo tutam, quo est probabilis.

74. RANCAT. Eo modo est tuta, quo est probabilis, unde quotiescumq; certò non constat, talem opinionem esse probabilem, certò etiam non constat, eam esse tutam, id est, per eam, peccatum excludi; igitur si eam reduco ad praxim, operor cum conscientia dubia,

dubito quippe, ne peccatum insit; sed cum hac conscientia operari non possum absque peccato.

70. Caram. Quidni sufficiat judicium illud practicum, quo probabiliter judico, peccatum abesse, cum censear operari prudenter, quando operor probabiliter.

71. Rancat. Non sufficit judicium illud practicum probabile, quia licet per illud judicem tantum probabiliter peccatum abesse, judico tamen etiam probabiliter, peccatum inesse; quamvis enim per judicium probabile utraque pars non adstruatur; absit licet & inesse peccatum; adstruitur tamen probabilitas utriusque, cum utraque sit probabilis; quis, quæso, autem ita operatur, ut dubitet, ne peccatum insit, sive dubio positivo, sive negativo, haud dubiè peccat; hæc quippe est illa conscientia dubia, ab omnibus Theologis damnata; neque is operatur prudenter, ut ais, qui operatur probabiliter, id est, cum judicio practico probabili; secus verò is, qui cum judicio practico certo, quod tamen supponit judicium speculativum probabile.

72. Mercor. Negari non potest, quin conscientia certa requiratur, ad non peccandum; & si probabilis tantum sufficiat, quidlibet audendi cunctis erit æqua potestas, quod dictu reverà blasphemum est.

73. Fagnan. Ita est omnino; & hæc illa est blasphemia, quam recentiores quidam, juxta doctrinæque pravitatem, magnoque fervore spiritus ducti, tibi Caramuel, illisque tuis, ad pestem illam abigendam, non semel exprobrarunt; & verò sine incredibili mentis horrore illa audire non potui, quæ in hoc genere à te scripta fuerunt; cum eò veneris, ut dixeris, Lutherano cuipiam errorem suum probabilem esse.

74. Caram. Si olim Judæi Christum D. Salvatorem nostrum, & sanctissimum Protomartyrem Stephanum blasphemiæ insimulabant; quàm verè, omnes Catholici sciunt. Si Theologicis & Philosophicis disciplinis operam navasses, Fagnane, non inscitiæ me notares; sed homines proculcare contentus, cum iis ita urbanè agere, ac de iis moderatè loqui didicisti: Crede mihi, blasphemum dictu non est quamlibet opinionem probabilem, gravibus scientiarum momentis nixam, tutam in praxi censendam esse; licèt forsè nonnulli de illa dubitent, an putarent, an sit probabilis; quia fortè rationum momenta, quibus fulcitur, non discusserunt; seu quod verius putem, non perceperunt, alioqui nulla foret opinio probabilis tuta esset, aut dici posset; cum nullatenus sit, de qua non nemo non disputet, an sit probabilis. Ad id verò, quod mihi opponis de Lutherani cujuspiam errore, qui à me probabilis reputetur; toto cœlo erras, cum tuo Wendrockio, à quo hæc accepisti; nunquam enim dixi, errorem illum esse absolutè probabilem, sed illi tantùm probabilem videri.

75. Fagnan. Per te igitur Lutheranus, cui suus error probabilis est, non peccat; cum opinio probabilis sufficienter peccatum excludat, sed tantum blasphemiam Christiani hominis intellectus horret.

76. Caram. Per merum errorem & ignorantiam probabile illi esse videtur, quod reverà probabile non est: illa autem, qua is laborat, ignorantia, dicitur invincibilis, ut ajunt, seu inculpata, aut vincibilis, & culpæ obnoxia; si primum, is reverà non peccat, quia ignorantia invincibilis peccato eximit, quod certe non negabis, Fagnane; si verò alterum, dico, illum peccare, ut patet ex terminis. Sed ad rem, & ad te redeo, Rancate, nimiumque rigorem, in iis, quæ dixisti, agnosco; si enim, ut jam indicavi, nulla opinio, nisi certò probabilis, tuta est, cum nulla ferè sit, de qua inter doctos, non disputetur, an sit probabilis, nulla erit certò probabilis.

82. Rancat. Non ita profectò res ista se habet, ut dicis, vir ingeniosissime, nempe illæ opiniones, paucissimæ sunt, de quarum probabilitate certò non constet; disputant quidem Theologi acerrimè de opinionibus probabilibus, & rationes hinc inde adducunt, non sanè, ut ostendant esse probabiles, sed ut probent esse veras; & licèt aliqui censuræ plus æquo addicti, & nonnunquam leviori armaturæ, nonnullas propositiones notent & improbabiles esse, dicant, nulla prorsus eorum ratio habetur, quando major & potior aliorum pars probabiles illas reputat, quia hoc totum prudentum judicio nititur, à quo certe propositionis veritas non pendet, sed veritas probabilitatis; nempe licèt, propositio vera non sit, illius tamen probabilitas vera esse potest: itaque, cum probabilitas nitatur gravi rationis momento, & hoc à prudentum judicio petendum, ac censendum sit, ubi multi sapientes & docti viri judicant, aliquâ opinionem esse probabilem, id est, illud rationis momentum, quo nititur, esse grave, certum est, illam esse probabilem; certum, inquam, moraliter, nec enim majorem certitudinem in hac causa desidero. Hinc, ut jam dixi, nonnullas quidem; sed admodùm paucas, opiniones probabiliter tantùm probabiles invenias, quæ in praxi tutæ non sint; illas scilicet, quarum probabilitas prudentum judicio dubia restat.

83. Caram. In tuam sententiam facilè descenderem, nisi ex ea, nova & fortè difficilior controversia nasceretur: licèt enim de ingenio multi cum aliis non contendant, de judicio tamen, nemo alteri facilè cedit; sed quisque sibi primas arrogat, quivis igitur probabilitatem opinionum definiet, cum & se prudentem reputet, & prudenter judicare putet: quid si verò alii prudentes secus judicent? hinc, ut vides, litem & controversiam auges, dum illam componere tibi videris.

84. Rancat. Res ista humano modo accipienda est; licèt enim quisque prudentem se reputet, non tamen singulari unius, vel alterius, sed communi omnium fere prudentum judicio standum est: prudens enim judicium multorum, censetur; ac proinde quamvis unus vel alter aliquam opinionem probabilem esse statuat, quam tamen alii fere omnes improbabilem, aut saltem dubiam esse definiant, dubium non est, quin istorum, non verò illius judicio standum sit; quo semel admisso, cessat omnis difficultas, atque ita, ut nonnullorum temeritas coërcetur, qui contra torrentem Doctorum eunt, & nimia scribendi libidine ducti, ea nonnunquam effutiunt, edunt que in lucem, quæ vel ipsi non capiunt, vel ab omnibus aliis, ut temerè assertum reiicitur; ita nimius aliquorum rigor, temperatur, qui omnes opiniones minùs probabiles damnant; cum tamen omnis opinio verè quidem, licèt alioquin minùs probabilis, quam probabilem esse, certò constat, in praxi tuta sit; fac enim non neminem (ut fortè non defuit) ultro asserere, nullam legem humanam sub lethali noxa, obstringere, quia, inquit, noxa lethalis, adeo gravis res est, & pœna æterna

quæ illam excipit, tanti res momenti, ut hominum potestatem omnino superet; alioquin Judex quolibet tormenti genere Reum torquere posset, quod nemo dixerit; & assertionem hoc gravi, ut ait, rationis momento nixam esse dicat, nemo ad eam pœnam per legem latam subditum adstringere valet, quam ipse irrogare non potest; sed nullus hominum æternam pœnam irrogare alteri potest, nemo igitur per legem latam, ad pœnam æternam subditum adstringere valet, nulla igitur lex humana sub lethali culpa obligat; viden, quò tandem privata quorundam temeritas feratur, qui tamen cum à communi Doctorum judicio deflectant, non modò illorum judicium prudens censendum non est, sed temerarium reputandum, quale illud est quod exempli loco adduxi.

85. Ranan. Luculentum hujus effrænis licentiæ exemplum Caramuel tibi suggeret, qui etiam Lutheranorum opiniones probabiles esse dixit; quod certè ab iis, quorum interest, tolerari, aut dissimulari nunquam deberet; quare non miror, Rancate, quod in his à te dissentiat.

86. Caram. Refricas cicatricem Fagnane, quod certè nescio, an bene tibi vertere debeat, & gratum futurum sit. Rancati sententiam non damno, sed veram reputo, cum negari non possit, judicium de gravi alicujus rationis momento ad forum prudentum pertinere; ea tantùm opposui, quæ ad majorem & accuratiorem hujus rei discussionem facere videbantur; cum ex disputationis conflictu, non rarò lux veritatis eliciatur: illud verò quod mihi imponis, in te potissimùm quadrat, utpotè qui velis, nullam opinionem minùs probabilem, imò nullam merè probabilem tutam esse; quod certè doctrinæ à Rancato nostro supra traditæ omnino repugnat; & non modò à communi omnium sensu, verùm etiam à communi omnium nationum usu, imò & expressa Ecclesiæ definitione desciscit. Ut autem ab hoc ultimo initium ducam; legisti, ni fallor, vel ut verius dicam, legentem audivisti novissimam Alexandri VII. constitutionem, pro immaculata Deiparæ Conceptione conditam; in qua, opinio, quæ maculam eidem adstruit, probabilis declaratur, vetaturque, ne quis illum, qui eam sequitur, peccati arguat: igitur non peccat, qui opinionem etiam minùs probabilem sequitur, qualem revera istam esse, non dubitas.

87. Rancat. Pace tua, dixerim, Illustrissime Caramuel, in dicta constitutione non lego, sententiam illam probabilem declarari; imò illam (quod cum bona tua venia dictum esse velim, admodùm Reverende Mercore) improbabilem esse reputo, ex quo manifestum Ecclesiæ sensum, usum, traditionem, antiquum etiam cultum, per dictam constitutonem habuimus: nam cuncta hæc dictæ sententiæ opponuntur, eamque improbabilem reddunt.

88. Mercor. Utraque sententia suis defensoribus permissa est, & neutra definita; cur ergo nostram improbabilem esse dicis?

89. Rancat. Multa sanè ab Ecclesia permittuntur, quæ probabilia non sunt, permittuntur, in-inquam in interiori scilicet mentis penu recondita, modò in lucem non prodeant; gravissimum enim esset, neutra parte definita, alteram etiam intra cordis penetralia, & adyta configere. Itaque Ecclesia in dicta constitutione non declaravit, licere cuipiam, illam tenere; sed cum verbo, aut scripto, eam ab ullo exprimi vetuerit, eandem mente & animo tenere, expressis verbis, non prohibuit.

90. Caram. Declaravit tamen, non peccare illum; qui eam tenet; unde probabilem esse, manifestè deduco.

91. Rancat. Non declaravit, eum non peccare, sed hoc unum dumtaxat vetuit, ne quis illum, qui eam tenet, eapropter peccare dicat; unde licèt quis peccare illum, in animo sentiat, modò hoc non dicat, constitutionem non violat; & verò cum Summus Pontifex non jubeat, teneri ab omnibus, quod ille non peccet, & multò minùs hoc dici, non teneor credere, quod non peccet, sed tantùm non asserere, quod peccet.

92. Caram. Rem capio, duo enim sunt longè diversa, dicere ac mente tenere, quare licèt credere non jubear, jubeor tamen non dicere. Viden, Fagnane, quam sim docilis, & à sententia facilè dimoveri me finam, qando ratio id mihi persuadet. Omisso igitur illo argumento, non desunt alia, nempe communis est, in praxi Ecclesiastica, opinionis probabilis usus; puta in dispensationibus, ut ajunt;, super quibusdam impedimentis matrimonii; ut in matrimonio rato, in votis & professione solemni, aliisque hujusmodi, quæ sunt juris naturalis, vel Divini; nihil dico, de distributione Beneficiorum, & sacrorum Officiorum venalitate, aliisque ferè innumeris, quæ neminem latent, quorum usus in mera probabilitate fundatur; de his enim à Theologis utrimque disputatur; accedit, quod omnia Tribunalia ex rationibus probabilibus tantùm causas definiunt, & jura dicunt: nimirum ex solis præsumptionibus, quæ rem certam minimè supponunt, sed tantùm probabilem; imò si opinionis probabis usus illicitus esset, nullum bellum inferri posset, nullum prælium committi, nullus Medicus attè profiteri suam, nullus Prælatus quipiam mandare subditis; omitto alia ferè innumera, quæ sunt in usu, licet mera probabilitate nitantur.

93. Fagnan. Abusum potiùs, quàm usum vocare, deberes; ita enim vestri Theologi, recentiores præsertim, homines suis artibus fatcinarum, ut hi à recta Christianorum morum semita declinarint; cur ergo pravum illum usum, tanquam jactas?

94. Caram. Accusa te ipsum, mi Fagnane, inactis Theologis; quid enim aliud illæ tuæ, quas in unum congessisti sententiæ, quàm meram probabilitatem præ se ferunt? quando illa statuis, quæ fides explicita necessariò credenda sunt, ad salutem obtinendam, quando ex præscriptione, nullam legem nasci contendis, quando irregularitatem ad forum potiùs internum, quàm externum referendam esse, dicis; quando asseris, nullam ignorantiam juris non eximere culpæ; an fortè putas, hæc à te adstrui, ut certa? utinam probabilia, illustrissime; ut autem reliqua ferè innumera omittam, quæ à te non cerò, sed minùs probabiliter adstruuntur, unum præ cæteris expono, quod proximo tua, peroraſti; res ita se habet. Urbanus VIII. cum jam oculis captus esses, te privavit Correctoris, ut vocant, sanctæ Pœnitentiariæ officio, illudq; per diploma Pontificium D. Annibali Albano contulit, quia scilicet Pius V. in sua Bulla decrevit, ut Corrector sanctæ Pœnitentiariæ, per se ipsum literas corrigat; tu verò post mortem Urbani, cum tibi faveret, Innocentius X pro tua causa scripsisti, seu verius

fam longam scriptionem dictasti, hisce tuis commentariis insertam, in qua nobis persuadere conaris, eum, qui per alium corrigit, per seipsum corrigere censendum esse: quis hoc amabò, posita prædicta Bulla, non dico certum, sed magis, aut æquè probabile censeat? prolixum etiam voluisti patrui tui contra Henricum IV. Galliarum Regem in tuis commentariis locum habere voluisti, in quo, asserere, ac defendere non dubitasti, maximum illum & Christianissimum Regem non potuisse, aut saltem non debuisse, ab Ecclesia absolvi; eumque ad Regiam dignitatem nunquam fuisse, ut ajunt, rehabilitatum; & hæc valde mirantè, cum ibi distinguere debuisses absolutionem Sacramentalem, ut vocant, à Canonica. Omitto etiam aliud, quod adstruis, Christianos Principes ab Ecclesia exautorari posse, propter quamlibet injustitiam & iniquitatem, seu propter quodlibet peccatum Ecclesiasticum; in his certè non scientiam modò, verùm etiam prudentiam desideratem, nemo saltem opiniones probabiliores reputet.

95. Dian. Nihil profectò juvat, hæc scribere, quæ maximam rerum perturbationem, cum incredibili Ecclesiæ detrimento conjunctam excitare possunt; & verò multæ sunt opiniones in toto illo, alioquin doctissimo commentario, quæ vix probabiles à Theologis, ne dum minùs probabiles censentur; sed legi aliquas, quarum tibi copiam seorsim faciam, Illustrissim. Caramuel.

96. Caram. Sustine, quæso, mi Pater, cum jam mihi quam plurimæ cursim opus illud evolventi, occurrerint, v.g. quod dicit, moribundum ab excommunicato Sacerdote absolvi non posse, omnesque S. Thomæ sententias, responsiones item, & rationes eius esse, errorique minimè obnoxias: prima est minùs probabilis, eique Theologi ferè omnes adversantur; altera verò ridicula; quis enim Doctori Angelico attribuat, quod Concilio generali attribui non potest, cujus decreta in re morum & fidei licèt definitè certa sint; rationes tamen incertas, de fide certe esse, nemo dixerit: adde his quæ jam supra inter indicavi, de irregularitate; ignorantia juris, præscriptione, aliaque ferè hujusmodi innumera, quæ libenter omitto, ne ab eo dicta exscribere potiùs quam discutere videar.

97. Mercor. Strictiorem partem sequitur doctissimus Commentator, utpotè tutiorem; quod illi potiùs laudi, quàm vitio vertendum est.

98. Dian. An fortè tutiorem partem esse putas, remedium Reverende, Annibalem Albanum jure quæsito, privare? necnon ita explicare, clausulam Bullæ Pii V. ut is, qui per alium facit, per se ipsum facere censeatur, quando scilicet singularis illius desideratur industria, cui tale munus ab Ecclesia commissum est, quod per se obire jubeatur.

99. Fagnan. Eminentissimi Cardinales, mihi eam adjudicarunt, de quorum æquitate dubitare, fas nefas.

100. Dian. Absit, ut sententiam illam, Eminentissimorum iniquam reputem; dico tantùm, multis visum esse minùs probabile, Annibalem Albanum, qui per Breve Apostolicum, munus illud Correctoris à Romano Pontifice immediatè acceperat, illudque per multos annos, cum multa laude obierit, ob expressam in Bulla Pii, D. Fagnani inhabilitatem, jure quæsito privari debuisse; quid enim is peccaverat, aut parentes ejus? & verò, si quæ fortè culpa intercessit, tota Urbani VIII. fuit, qui cum istum ad id munus inhabilem reputaret, Annibali Albano nihil tale cogitanti, per Breve speciale, illud contulit; in hac igitur causa, Illustrissimus Fagnanus minùs probabilem sententiam sequutus est, cur ergo alios eam sequi vetat?

101. Caram. Non est, quod multum curemus, quid nonnulli Judices interdum, in suis tribunalibus definiant; non ratò quippe accidit, ut per fas & nefas, non modò jurium indemnitati non consulant; sed etiam jus dicendo, omnia jura violent; si res postularet, & loqui fas esset, ea proferrem, optime Diana, quæ tibi aliisque horrorem incuterent; enimverò, non jam, quod justum est, sed quod gratum sibi & utile aliqui Judices statuunt, in maximum Christiani populi scandalum & detrimentum; & dum juridicundo navant operam, injustitiæ litant, si quid forte vel gratiæ, vel auræ politicæ & aulicæ, vel aurei momenti, vel odii, seu malè affecti animi, sic enim aliquos, alioquin innocentissimos homines mundus odit; quia fortè, ut ait Paulus, servi Christi sunt; vel ignorantiæ, quàm multi enim jus dicunt, & jura ignorant, aut certè venialis intercessionis accedit, illico Judex iniquus, vel injusto actori, vel comperto probatoque Reo favet: o tempora, ô mores, est Deus in cœlis, qui ultimam sententiam feret, obstruet os judicantium iniqua, æternumque de illis, justo judicio, supplicium sumet; sed ad te redeo, Fagnane, qui minùs probabiles sententias facilè amplexus es, si quando tibi utile & commodum fuit, quod mihi sanè in memoriam revocat quorundam hominum agendi modum, qui cum erga alios intolerabilem rigorem exerceant, sibi tamen cuncta condonant, aut licere putant; festucam in alienis oculis ferre non possunt, cum trabem gerant in suis; palmares generis humani censores & reformatores, Pharisaicum hominum genus, qui cum aliis omnia subducant, eadem sibi licita esse, pronunciant; nullum ignorantiæ locum esse ducant, si quando, vel de usura, vel de simonia, vel de pœnis Ecclesiasticis agitur; cum tamen ipsi scienter, ut ajunt, illa committant, quæ nullus Theologus, etiam ex iis, quos laxiores vocant, nullus Diana, nullus Escobar, nullus Caramuel peccato eximat.

102. Fagnan. Itane verò, Caramuël, præstantissimos homines traducis atque excipis, qui de religione Catholica bene meriti, corruptos Christianorum mores, bono zelo ducti, reformare nituntur, & disciplinam Ecclesiasticam, sacros Canones, antiquum usum in pristinum statum restituere? si ea rerum peritia valeres, qua illi ut plurimùm valent, qui Ecclesiasticorum, ac præ cæteris, Regularium negotia in Romanis congregationibus discutiunt, non ita facilè pios illos, tum meos, tum aliorum conatus, ad disciplinam Ecclesiasticam restituendam, elevares: Crede mihi, nihil nisi Regularium sordes, rixas, & incredibilia flagitia audivimus; quibus incommodis, ut obviam iremus, nihil non tentavimus, novis statutis atque decretis; suppressis præsertim & abrogatis multis Monasteriis, in quibus debitus Regularium numerus desiderabatur; modico tamen fructu, quod sanè maximè dolendum est. Hoc autem ex prædicto laxiorum opinionum fonte profluxisse, constat, ad quas natura hominum ad malum propensa sese facilè accommodat.

103. Caram. Scio, quid intelligas; me prævertisti,

Fagnane; nec enim hæc omittere poteram : scio, quinam sint illi tui præstantissimi quos, si per te mihi liceret, facilè appellarem, illum præsertim Illustrissimum & Reverendissimum , cum quo literis identidem communicas; ii sunt consiliorum tuorum participes, quos tamen, si de Theologia morali multùm curare putes, luculenter hallucinaris; merus obstentus fuit, quod ii tot & tantas tragœdias & tempestates adversùs morales Theologos excitarint; & hanc rerum perturbationem procurarint; alium sibi finem proposuerunt ; & latet anguis in herba , cum enim apud omnes constet, opiniones illas, quibus tertam ipsi notam inusserunt , jam à multis lustris, Catholicis familiares fuisse , & communi usu receptas, ac proinde ab Ecclesiâ permissas, aut saltem, ut ipsi ajunt, toleratas ; inde fortè deducunt, interdum ab Ecclesia errores tolerari, majoris mali vitandi gratia, unde fortè illam errori obnoxiam esse, contenderent; ac proinde non mirum videri, si aliquando errarit: huc spectant dubio procul omni, tui illi præstantissimi , quos nunquam sine elogio appellas , & quos sæpe ac sæpius adducis, ad ea, quæ dicis , confirmanda ; hinc quidquid habet Wendrockius in suis notis, aliique in suis libellis & censuris tum Belgæ, tum alii , contra opinionem probabilem , & morales Theologos, cuncta hæc, cum è re tua sint , in tua commentaria traduxisti.

104. Fagnan. Absit, ut cum hæreticis sentiam, illi enim mei, ut vocas, sunt Catholici ; & hæreticis non nisi per calumniam accenseri possunt , viri sunt omni exceptione majores, quibus detrectare fidem sit nefas; immo iis majorem fidem habendam esse putarim , quàm suspectis quibusdam hominibus, contradicendi studio & aperto livore ductis , qui prædictis illis adversantur.

105. Caram. Bene est, nec jam cuiquam mirum esse debet , si cum iis hominibus maxima necessitudine conjunctus sis, de quibus tam altè sentis.

106. Fagnan. Vis detrectem fidem Sanctissimis & Doctissimis Episcopis , qui hoc mihi per literas sanctè jurarunt.

107. Caram. At si errant illi; de illis Belgis tuis quorum mentionem amplissimam in tua tractatione feci sti, plusquam manifestum est.

108. Fagnan. Si errant illi, errorem facilè declino; hoc tamen non facit, quin alia multa optime , in doctrina morum tradiderint , & contra opionum moralium laxitatem , in quo strenuè se gesserunt.

109. Caram. Illa omnia quæ ab iis homnibus traduntur, mihi plus quàm suspecta sunt; cum eum sibi dumtaxat finem proponant , dum hæc & alia similia scribunt , ut Ecclesiæ aliquid detrahant, eo modo quo dixi. Sed ut tibi demonstrem, quam male tibi cesserit hæc consuetudo , vel ex eo liquidò constat, quod multa ex illo fonte hauseris quæ tenenda non sunt; illud præsertim , ignorantiam juris invincibilem non eximere culpæ. Quisquis tangit picem, Fagnane , coinquinabitur ab ea; quisquis amat periculum , peribit in eo: ignosce, si hæc eadem tibi obiter occinam , quæ iis obtrudere non cessas, qui opiniones minùs probabiles defendunt: inde porro inferunt illi opinionem probabilem , in re morum , ad securitatem conscientiæ non sufficere , ac proinde peccare illum, qui probabili opinione nititur; multi enim , juxta illos, necessariò peccant , quia utrimque inter oppositas partes , nihil nisi probabile affulget : viden Fagnane , præcipuum illorum errorum fontem , ex quo reliqui ortum duxerunt.

110. Rancat. Huc omnino facile reducerem primum opinionis probabilis principium; cum enim ignorantia invincibilis eximat noxæ , ut statuo cum omnibus Catholicis & certa fide tenendum esse arbitror, saltem post Innocentii Constitutionem , quisquis opinionem probabilem sequitur, ignorantia tenetur invincibili ; illa enim est invincibilis , quam is , qui ea laborat, excutere nequit , cum igitur nulla opinio probabilis evidens esse possit, sed obscura semper maneat: nemo certò definire potest , utrùm vera sit, an falsa: ab ea igitur ignorantia sese liberare non potest; igitur est invincibilis ; igitur quisquis sequitur opinionem verè probabilem, certus est se non peccare.

111. Dian. Antecedens est de fide, igitur & consequens ; errant igitur quotquot secus sentiunt.

112. Mercor. Exantecedente de fide , consequens de fide sequi, necesse non est.

113. Rancat. Abstinere quæso ab illa quæstione, quæ hujus loci non est ; sufficit enim ut prædictum consequens sit de fide, vel ad instar conclusionis Theologicæ.

114. Dian. Quisquis ergo huic consequentiæ se opponit, errat; hinc mihi summoperè gratulor, eo præsertim nomine, quod cum me Illustrissimus Fagnus fœdissimè traduxerit , quasi primarium opinionum probabilium patronum , tandem constet, me doctrinam Catholicam defendisse , cujus opposita error est.

115. Caram. Ne dubites , candidissime Diana, tuti sumus , illi potius , ut perspicuè ostendi, à veritate deflectunt quod tamen iis condonandum esse crediderim; quia nesciunt , quid sibi velint , & verò ex vulgari & trita paræmia dicisse potuerant , ne sutor ultra crepidam. Sed quid faceres hujusmodi hominibus , qui per fas & nefas in messem alienam , suam falcem mittunt, & reputant sese rerum omnium peritissimos, si fortè tres aut quatuor textus, & totidem glossas, aut postillas male compactas , mente tenuerint , & aliquot paragraphos citare didicerint.

116. Fagnan. Longè modestius de nostris Canonistis loqui deberes, Caramuel; nam periculum est, ne ab iis aliquando immisericorditer vapules unà cum tuis Theologis, quos ut pestem odi, cum ipsi Theologiam moralem laxiorum opinionum peste infecerint.

117. Caram. Canonistas & peritos juris summa veneratione prosequor , quibus tamen nullam unquam causam committam : meis sumptibus didici , quam magno stet , hujusmodi hominum fidei sese committere , quidquid sit, Canonistas magni facio , Theologos verò maximi ; ut autem illos Theologos ferre non possum , qui præ suis metaphysicis tricis, reliqua omnia nihili ducunt, ita illos Canonistas minimè laudo, qui res Theologicas, quas vix ex limine salutarunt, tractandas & discutiendas suscipiunt; cum enim illas non capiant , Theses suas ludibrio exponunt, eaque incauti effutiunt ; quæ Tyronibus risum

rillum, & severioribus magistris stomachum moveat.

118 RANCAT. Unum à te rescire velim Illustrissime Fagnane, majori ne odio Theologos an Regulares prosequaris.

119 FAGNAN. Nullum odi, ne quid tamen dissimulem, Theologos vestros, qui nimiam sentiendi opinandique licentiam sibi arrogant, in ordinem redigi vellem; regulares verò summo amore complector; sciunt omnes, quid & quantum illorum caueligenm.

120 DIAN. Vereor, ut hoc nobis persuadeas; cùm semper illos exceperis, perinde atque si homines flagitiosissimi essent; in quo certè, si non justitiam, saltem civilitatem multi desiderarunt.

121 FAGNAN. Si Regularium causas quispiam adiret tractaret, nullus dubito, quin eos longè severiùs excuperet; illud enim omnem superat fidem, quantum scilicet omnigeni sceleris & flagitii id genus hominum tulit: hæc si profectò, iniquiùs de me sentiant, qui cùm ægrè immo ægerrimè ferant, sanctissimam illam Innocentii X. constitutionem, de parvis monasteriis abrogandis, an mihi maximo vitio vertant, quæ liberè in ea dixi, & typis mandavi; nec enim Evangelium erubesco; cur igitur ea taceam, quæ vel ipsi lapides clamant?

122 CARAMUEL. Egregiam verò laudem; erat propterea, quod regulares, cum iis vulpeculis, quæ demoliuntur vineas conferres, scilicet cum ipsis hæreticis, qui Ecclesiæ vineam devastant; quod certè Calvinitæ, & Lutherani plenis & rotundis bucis inflerunt: quasi verò regulares in Ecclesia hæreticorum loco habendi sint. Omitto gravissimas querelas, quæ insimponis, quæ ut omnem superabundem, ita si fortè vera essent, reticenda tamen fuisset.

123 RANCAT. Quid rei sit & causæ, clarissimè vobis demonstro. Illustrissimus Fagnanus per multannos in Congregatione Regularium, ut vocant, secretarium egit, item in Congregatione Concilii, & Correctorem in Sancta Pœnitentiaria: in his autem Congregationibus, lites dumtaxat, dissensiones, rixæ, accusationes, immo & flagitia regularium audiuntur: de virtutibus & rectè factis, altum ac perpetuum silentium: Quid mirum ergo, si hinc illustrissimus regulares omnes tales esse putarit, quales illi erant, quorum causas dictis Congregationibus proposuit: hæc mihi ratio potissima esse videtur, propter quam regulares apud quosdam maledicuntur: cùm tales singuli reputentur, quales aliquot nonulli discoli, qui ut infligendas sibi à superioribus pœnas fugiant, ad SS. Congregationes, tanquam asylum confugiunt: sed hæc quæso mittamus, quæ si pro dignitate tractentur, molesta forsan nonnullis accident, hoc dixisse obiter sufficiat, regulares majori ex parte ita se gerere in Ecclesia, ut non parum illi decoris, ornamenti, & subsidii adferant: nec enim est dubium, quin ii & hæreticos confutarint, & infideles ad fidem converterint, & fideles non modò in vera fide continuerint, verùm etiam Christianarum virtutum usu induxerint, quà verbis, quà Conciliis, quà libris in lucem editis, illorum animos mirabiliter excoluerint.

124 DIANA. Rem acu tetigisti, vir doctissime, germana concepti odii hæc causa fuit. Unum addam, in quo fortè cuipiam audaciùs loqui videar: videlicet longè satius fore, si, ut antiqui moris est, & antiqua jura præscribunt, religiosi instituti homines à suis superioribus regantur, & judicentur, quàm si per sæcularium, & Curialium tribunalia discutiant, in quibus aliquid semper detrimenti religiosa paupertas & modestia patiuntur.

125 FAGNAN. Reprimenda est ut plurimùm nimia superiorum licentia; quod reverà fieri non posset; nisi prædictarum Congregationum legibus ac timore continerentur.

126. CARAMUEL. Immò coërcenda est intolerabilis aliquando subditorum discolorum pervertitas, & aperta rebellio, qui per fas & nefas, quasi pertuli arietes in religionem ipsam, nimirum in matrem suam arietant, Sed hæc quæso mittamus, quibus, ni fallor, Fagnane occasionem dedisti, cùm ea de regularibus scripseris, quæ de facinorosis hominibus scribere dubitasses. Eò igitur redeat, unde digressa fuerat dissertatio: scilicet eò rem venisse, ut in odium opinionum probabilium ignorantiam invincibilem, juris scilicet naturalis non eximere culpæ docueris, ac proinde peccandi necessitatem, inconsitans licèt, induxeris. Longe melùs fecisses, Fagnane, si probabilia potiùs, quam talia sequutus fuisses; sed tuum te in Theologos odium abripuit in præceps: abstinebis, opinor in posterum, à rerum illarum discussione, quarum te non satis peritum esse, probè nosti: continebis te intra fines tuos, relinques Theologis Theologica: alioquin, si ultra pergis, aliquis fortè liberioris linguæ, tritum illud, quod tute scis, tibi Theologos docere volenti occinet.

127 FAGNAN. Etsi ultra fateor, ad sacros Canones, non verò ad Theologicas disputationes, animum à me applicatum fuisse; negare tamen non possum, quin Doctoris Angelici summam interdum legerim, ex quâ profectò lectione, mihi referre visus sum, quidquid alii Theologi suppeditare potuissent.

128 MERCOR. Ita sanè, nec tam mihi illa esse videtur Theologiæ, quàm omnium Theologorum summa: Quidquid enim apud illos boni & docti succi fuit, totum id, arte mirabili, & claritate incredibili Doctor Angelicus in unum congessit.

129 FAGNAN. Illud mihi præterea singulare visum est, quod is, qui Doctorem Angelicum sequitur, à recta semita nunquam deflectat: quod certè, in rerum præsertim, quarum faciendum sit, vix, ac nec vix quidem explicari potest.

130 MERCOR. Singulari Dei prærogativa, sanctissimo Doctori concessum fuit, ut nunquam erraret, quod certè non semel ab Ecclesia declaratum est: ac proinde illi, qui ejus doctrinam amplexi sunt, errare non possunt: ii verò, qui contrariam profitentur, suspecti semper inde fuerint.

131 CARAM. Doctoris Angelici doctrinam sanam & Catholicam esse, non negarim: immo facile admiserim, illum esse Theologorum scholasticorum Principem & Coryphæum, quod tamen, doctrina illa ab Ecclesia, ut ita dicam fuerit Canonizata, & ita approbata, ut ab omni prorsus nævo immunis credenda sit, huc usque, ne quid dissimulem, non credidi, nec in posterum credam: sed de hujusmodi approbationibus Ecclesiæ, quas nonnulli passim exaggerant, disputandi hic locus non est, nec scilicet actum agamus: res enim ab aliis abundè discussa est, in libris de hoc argumento conscriptis: ut ut

sit tibi gratulor Fagnane : quod D. Thomæ Summam legeris quod illius Doctrinam, in re morum præsertim, sequaris: hoc demus ultro : quid tum? quid inde? probabilem dumtaxat doctrinam sequeris : loquor enim de illis quæstionibus, quæ à Scholasticis hinc inde agitantur : Et verò de re morum Doctor Angelicus optimè scripsit : id est, probabilibus rationibus doctrinam suam firmavit: nec enim, opinor, demonstrationes habuit, quarum illa materia patiens non est : sed ut tibi gratulor, quod D. Thomæ doctrinam amplexus sis, quæ tantùm probabilis est, ita mihi, aliisque immeritò succenses, eò quod aliam doctrinam, quamvis illi fortè oppositam, probabilem tamen, sequamur : si ostendisses (quod certè facere debueras.) Nostram Doctrinam non esse probabilem : si rationes nostras, quibus illam probamus, diluisses, & evicisses, inter probabiles & graves non esse annumerandas, darem profectò tibi manus, sed quod nobis illicitum esse velis, quod tibi ipse arrogas, tolerari profectò non potest.

132 RANCAT. Quod omnes & singulæ Doctoris Angelici sententiæ probabiles sint, dare non possum, nonnullas enim facilè proferrem, quæ jam probabiles non sunt, qualis est illa, de Virgine Deipara, cum macula originali concepta : quam certa fide, ita tenendam esse, S. Doctor asserit, ut oppositum hæreticum censendum sit: sed hoc dicere erroneum est, ut Ecclesia declaravit, omitto alias, hoc quippe frustra urgerem.

133 CARAM. Negari tamen non potest, quin prædictæ sententiæ probabiles essent, dum S. Doctor scriberet, quod reverà mihi satis est, ut de iis bene scripsisse dicatur. Nec est, quod multum de iis sollicitus sis, Fagnane, qui doctrinam oppositam tenent, quasi Thomisticæ adversentur : quia cùm ii doctrinam suam defendant, ut probabilem, ut reverà probabilem esse, nemo jure inficiabitur; non propterea negant, Thomisticam probabilem esse; immo hoc ipsum ultro fatentur; igitur in judicio speculativo, omnes conveniunt, dum asserunt, utramque doctrinam esse probabilem : in usu tantùm & praxi dissentiunt, nempe Thomistæ suam, illi verò oppositam docent, ac profitentur: in quo tanè, quid adeo reprehendendum sit, non video.

134 FAGNAN. tutiorem partem Doctor Angelicus docet.

135 MERCOR. Immo probabiliorem semper tenet.

CARAM. Utrumque in dubium multi provocant, & adductis probant exemplis : utroque tamen dato, & non concesso, quis me ad tutiorem, quis ad probabiliorem adstringit ? præsertim cum una probabilis, alia verè probabili tutior, formaliter non sit : cùm certò constet, utramque formaliter æque tutam esse : etiam si altera sit minùs probabilis : nempe judicium illud practicum certum est, quod circa usum & electionem opinionis etiam minùs probabilis, modò verè probabilis sit, versatur. Sed hoc jam multi clarissimè demonstrarunt, ad quos scilicet vos remitto.

136 RANCAT. Optimum sanè consilium : quid enim de re certa, & jam demonstrata ultra dubitare juvat? cùm dubia tantùm in disputationem cadant.

137 CARAM. Ita est, demonstratum fuit, quamlibet opinionem verè, minùs licèt probabilem, in usu & praxi ita esse tutam, ut nullum dubitationi, nullum periculo peccandi locum, relinquat : non tamen propterea admisto, illas omnes, quæ ubicunque & speculativè tantùm, eo modo, quo supradictum est, à nonnullis probabiles reputantur, tutas esse in praxi, hoc enim jam ultro concedo, non quidem mi gratia Rancate, sed ne veritati competat videar adversari.

138 MERCOR. Sed antequam ultimum judicium à vobis proferatur, solvenda vobis essent formissima illa argumenta, quibus Illustrissimus Fagnanus opinionem probabilem impugnavit.

139 DIAN. Quid solvendum restat, quod jam viri doctissimi non solverint ? præsertim cum omnia partim à te, partim à Philalethe, partim à Merenda, partim demum ab aliis acceperit, tua solvit, brevitèr quidem, sed efficaciter, Antimus ille, in Pithanophilo; Philaletum, & Merendam multi refutarunt, item que alios tanta librorum copia, ut jam contra illos scribere, superfluum esse judicem.

140 CARAM. Res ita se habet, ut dicis, de Merenda puto Canonista parum curandum est; licèt enim multis erroribus scateat, & diris convitiis Theologos prosequatur, hoc ultro illi condonandum esse crediderim, cùm is nesciat, quid sibi velit, & nobis minùs, quid dicat; de Wendrockio aliisque hujusmodi, non laboro, ab iis enim, nihil nisi spectum prodiit; atque adeo illi valde suspecti de mihi videntur, qui iis adhærent, & cum iis magna necessitudine conjuncti sunt, adductisque illorum doctrinis, testimoniis & satyris, Doctorum Catholicorum sententias, mores, nomen & famam impugnant; de Mercoro parum etiam curandum : licèt enim vir alioquin doctus sit, & exilio ordine, quem summoperè colo, nullo tamen efficaci argumento intentum probat, quod dictus Antimus obtet, & quasi ludens non solverit; Philalethæ Basdio & Spinulæ meritas pœnas dedit; uno verbo, rem expedio, Fagnane, iis argumentis, quæ congessisti, id dumtaxat, unum evincis, conscientiam certam esse debere; hoc tibi Diana, hoc Rascatus, hoc Caramuel, hoc centum Escobar, hoc cæteri omnes opinionum probabilium defensores, ultò concedunt; hoc Antimus ille à se demonstratum fuisse, dicit: sed quæso te, quid inde contra nos? quid contra optimonem probabilem? reliqua prudens omittò.

141 FAGNAN. Fieri non potest, ut licitè ad praxim illa omnia reduci possint, quæ ex gravissimis oppositæ partis auctoribus excerpsi: puta ex Lessio, Sanchez, Layman, Suarezio : & tamen illa omnia spectantur ut probabilia : immo vel eo nomine probabile reputandum, quod unius auctoris calculo probatur.

142 DIAN. Si per te mihi licerei, Illustrissime, revelarem mysterium : ut vel inde honori tuo ac nomini consulatur. Non legisti auctores illos, quorum tas, sed eorum scripta à quibus citantur, tibi perfecta sunt, de quorum fide cum minimè dubitaverit, fideliter ab iis citatos fuisse, tibi persuasisti : ecus tamen res ita se habet; novi hominem qui summa diligentia, locos à te adductos recognovit, nihilque prolixum eorum Elenchum legendum præbuit, in quo supra ducentos perperam & falsò allegatos non sine summo stupore hisce oculis legi, imponi passim, vel potiùs imponunt illi, piissimis & Doctissimis auctoribus, è re tua esse facilè credem, hujus Elenchi opera, fallas allegationes castigare: his enim castigatis, mentem haud dubiè in melius mutabis.

FAGNAN

143 FAGNAN. vix ea crediderim, quæ à te dicuntur, eorum enim hominum industria & opera usus sum, quorum fides mihi comperta & dudum perspecta diligentia; igitur tibi ac mihi potiùs imposuit, scio quem intelligas, ab hoc hominum genere cuncta mihi suspecta sunt.

144 DIANA. Ab homine doctissimo & piissimo, ut opinor, audivi, Elenchum illum esse fidelissimum, quod ab ipso collatis locis summa diligentia probatum fuit.

145 FAGNAN. Æquè ille suspectus est, ejusdem scilicet instituti.

146 DIAN. Quid vis tibi dicam: ego etiam curiosum probavi, tuipse probare non potes; appella mihi aliquem, cujus fides tibi perspecta sit, cui dicti Elenchi copiam ultrò facturus sum.

147 CARAM. Id summæ gratiæ loco habendum esset, sed invito beneficium conferri pudet: mihi quæso candidissime Diana hujus Elenchi copiam facies, jurerit aliquando in publicam edere lucem, necalia opus erit Apologia gravissimis illis auctoribus, quorum nomen & famam Fagnanus tradent.

148 MERCOR. Nunquam certè in animum inducam, ut credam, doctissimum Fagnanum tanta incuria & negligentia scripsisse, ut tam multa auctorum loca fallatur; unum, vel alterum, in tanta copia facilè concesserim, vel potiùs typorum vitio tribuerim, sed tantus falsarum allegationum numerus, mihi valdè suspectus est, præsertim cum ab iis hominibus proficiscatur, qui cum ægerrimè tulerint Christianum optimi senis zelum, doctrina & auctoritate, contra Neoterica laxioris probabilitatis monstra instructum atque armatum, nullum non moverunt lapidem, ut præstantissimi & de Ecclesia bene meriti hominis fidem elevarent.

149 RANCAT. Resista in disputationem, seu controversiam cadere non potest; quæstio facti est, producantur loca, conferantur, causa finita est.

150 DIANA. Ita prorsus, imò quod mirere magis Mercore, Aquinas vester ab hujusmodi falsationibus immunis non fuit, quem Fagnanus non semel pejeram allegavit, imò S. Augustini librum appellat, quem ab Augustino nunquam scriptum fuisse, manifestum est.

151 CARAM. Aliorum fidei fidem habuit, conturbatem, qualis sit bona illa illorum hominum fides, quam aliquis fœlici penicillo ad vivum, ut ajunt, expressit, sed hæc, quæso, mittamus, procures tantummodo, ut Diana, ut commemoratus Elenchus meas veniat manus; utilitatis publicæ fore judico, eum publici juris facere, ut saltem simpliciorum pervulgo, & doctissimorum auctorum nomini consulatur.

152 FAGNAN. Hæc parum me movent, non deerit meorum partium homines officio suo, quorum aliqui Parisiis, Burdigalæ, Lovanii, Romæ egregiam & nunquam satis laudandam mihi operam navarunt.

153 CARAM. Scio, scio, quos intelligas, levioris notæ naturæ homines, qui rem hanc, quamvis aliquin clarissimam, vel non capiunt, vel quod facilè mihi persuaserim, dissimulant à se non capi.

154 MERCOR. Non capiunt, inquis, imò ita dissimulant, præsertim ille noster, ut de hoc argumento etiam juxta doctissimorum hominum mentem, omnium scripsisse videatur.

155 CARAM. Ille vester, ut alios ejusdem farinæ omittam, rem istam non capit: & si aliquid latinitatis affectatæ, eruditionis emendicatæ, & convitiorum omnis generis plaustra detrahas, reliqua omnia flocci facienda esse duxerim: quomodò verò de hoc argumento, non dicam optimè, sed benè, aut mediocriter scribere potuit, qui vel in ipsa probabilis opinionis definitione miserè cespitavit.

156 FAGNAN. Minimè verò, refellit ineptam nescio cujus definitionem, jure quidem ac meritò.

157 CARAM. Itanè verò ineptam, en tibi definitionem illam: *opinio probabilis illa est, quæ ex rationabili motivo procedit, citra certitudinem*, rationabile verò motivum, citra certitudinem, illud est, quod licèt intellectum non rapiat, & vi quadam objectiva assensum illi extorqueat, ad prudentem tamen assensum movet.

158 MERCOR. Minimè verò, prudentem, sed imprudentem: ille quippe imprudenter agere censendus est, qui relicta probabiliore, minùs probabili adhæret.

159 CARAM. Mira narras, Mercore, vis opinionem minùs probabilem eo motivo carere, quod ad prudentem assensum sufficiat; igitur non est probabilis; ac proinde adstruis repugnantia.

160 MERCOR. In se revera probabilis est, in concursu verò probabilioris probabilis, non reputatur: quis prudenter illum agere dicat, qui relicta probabiliore quæ ad veram propiùs accedit, minùs probabilem elegit, quæ à virtute longiùs distat.

161 CARAM. Quasi verò, minùs candidum in concursu candidioris, non sit candidum, & hæc magistri in Israël: confundis etiam minùs prudentem, cum imprudente: an nescis, prudentiam, uti & reliquas virtutes incrementi ac decrementi patientes esse? unde fateor ultro, illum prudentiùs acturum, qui probabiliori & tutiori parti adhæserit: sed hoc consilii est, non præcepti: proferamabò præceptum illud hominibus impositum, melius & perfectius eligendi: dum verò addis probabiliorem accedere propiùs ad veritatem, à vero aberras: cùm fieri possit, ut ea falsa sit, quæ probabilior est, & vera, quæ minùs probabilis: sed hæc ita confunditis, ut à vobis minùs intelligi videantur.

162 FAGNAN. Utrum hæc intellexerim, norunt ii, qui meis rationibus convicti, cesserunt tandem, & dederunt manus.

163 CARAM. Crede mihi, Fagnanè, voluntate, non intellectu cesserunt; cùm reverà nihil à te adductum fuerit, quod vel probabile à me reputetur.

164 MERCOR. Reputarunt tamen alii, & ut verbo dicam, nunquam argumentum illud solvistis, ex eo petitum, quod pro lege potiùs standum sit, quàm contra legem; quare in concursu duarum opinionum, quarum altera legem violari posse, asserit, altera verò negat, imprudenter illum facturum puto, qui primam elegerit.

165 DIAN. Quid monstri? quis unquam illam opinionem probabilem esse, dixit, per quam licet violare legem? nullus auctor etiam laxiorum amans id dicat.

166 MERCOR. Non dico legem violari formaliter, sed materialiter.

167 DIANA. Nullus etiam dicat, legem à sciente, & volente materialiter violari posse: nempe materialiter violari dicitur, quando aliquis per ignorantiam id facit, quod per legem vetitum esse ignorat: ut si quis die jejunii comedat carnes, nesciens esse diem jejunii.

168 MERCOR. Mentem meam non assequeris, Diana; ponamus, dubium esse in aliquo casu, utrùm lex obliget, v. g. utrùm sartores communi jejunii lege teneantur: dico in tali dubio, pro lege standum esse, id est, pro ea parte, quæ sartores teneri adstruit.

169 CARAM. Quidsi probabilius sit, non teneri?

170 FAGNAN. In hoc casu, opinio minùs probabilis tenenda est quia stat pro lege.

171 CARAM. Quasi verò lex sancta naturæ non ut hominem liberum, iis adstringendum non esse, quibus certa lege non adstringitur; sic dubium votum non obligat, lex incerta non ligat.

172 FAGNAN. Statuimus legem certam; nec dubitatur an lex sit, sed an lex obliget.

173 CARAM. Sed legem esse, & ligare, vel obligare, idem prorsus sonant: dubium igitur est utrùm lex jejunii sartores obliget, id est, utrùm pro sartoribus hæc sit lex; & in hoc casu dico, stante rationabili dubio, legem non obligare.

174 RANCAT. Cautè addidisti, stante rationabili dubio, ut si aliquis rationabili motivo inductus, judicet sartores hac lege minimè teneri; si enim nullum rationabile motivum occurreret; illos reverà teneri, omnino certum esset; ita prorsus in omnibus communis illa regula est, nullum lege teneri, qui ex rationabili motivo judicat, se non teneri: licèt alioquin ex rationabili motivo judicet se teneri: innumera exempla facilè occurrent: judicat quis, ex rationabili motivo, ac proinde prudenter, se non debere certam nummorum summam, licèt etiam ex alio motivo judicet se illam debere: is profectò solvere non tenetur, quia favet ipsi possessio: & nemo re sua quam possidet, privari debet, sine obligatione certa.

175 MERCOR. Fallacem profectò regulam statuis, idque ex sat multis capitibus: dubitat aliquis rationabiliter se peccasse, tenetur peccatum illud dubium clavibus subjicere: dubitat quis, an satisfecerit pensio diurno recitandi Officii, tenetur recitare: credit, se probabiliter solvisse debitum, dubium tamen restat, tenetur solvere: alia ferè innumera ejusdem generis occurrent, in quibus statuta regula fallit.

176 RANCAT. De peccatis dubiis tecum sentio, quia Christi lex est subjicendi clavibus omnia peccata etiam dubia: de lethalibus loquor, sic etiam lex Ecclesiastica tulit, ex homicidio etiam dubio contrahi irregularitatem, potuit etiam Ecclesia statuisse, ut quis recitare teneatur Officium, si vel aliquod dubium subsit, licèt probabiliter credat, recitatum à se fuisse. Sed neque is tenetur dictam summam solvere, qui probabiliter, id est, rationabiliter renet, solutam à se fuisse: nec is tenetur subjicere denuo peccatum illud, quod probabiliter & prudenter judicat subjectum à se fuisse: equidem in dubio negativo, & recitandum Officium, & peccatum subjiciendum, & solvenda summa, quia tunc nullum occurrit rationabile motivum, ex quo judicem, munus impletum fuisse: & hæc fortè ratio tibi occasionem præbuit, optimè Mercore, statutam à me regulam elevandi.

177 MERCOR. Tutius semper est, pro lege stare, quàm contra legem, præsertim cùm ipsa lex sit in possessione.

178 RANCAT. Melius profectò, perfectius, & prudentius, fateor ultro: sed modò quis prudenter, & tutò operetur, quis eum ad prudentiùs & tutiùs agendum, adstringat? prudentiùs rectè dixi, cum prudentia major, vel minor esse possit, tutiùs malè dixi: tutum enim, ut tute scis, consistit in indivisibili. Equidem certò tutum, probabiliter tuto præferendum est: & is, qui operatur, certò tutus esse debet à peccato, & hæc est conscientia certa, ut vocant: at una pars certò tuta alteri etiam certò tutæ, saltem ex præceptò, præferri non debet: non tenemur enim ad melius, ad perfectius, ad prudentius, alioquin Christi consilia essent præcepta: melius est, mutuam pecuniam dare absque lucro, quam lucrum inde referre, justo aliquo titulo, qui tantùm probabilis sit: rectè, sed etiam melius est illam pecuniam omnino pauperibus dare, remisso jure omni ultra sortem repetendi, *si vis perfectus esse, &c.* Constat igitur, legem non violari, etiam materialiter, quando aliquis ex rationabili motivo judicat, legem in aliquo casu non obligare, nisi lex casum illum expresè comprehendat: ac proinde legem non esse in possessione suæ libertatis, quotiescumque aliquis prudenter judicat, in dato casu, se non teneri.

179 CARAM. Hæc adeò clara mihi semper visa sunt, ut non jam probabilia, sed omnino certa esse videantur: quod uno verbo demonstrandum suscipio, nulla est opinio probabilis & tuta in praxi, quæ ex rationabili, gravi, & prudenti motivo non procedat: si quam aliam mihi obtrudas, eam opinionis probabilis loco non habeo: imò volo etiam constare, quod talis sit, nimirum, certò probabilem: ac proinde illius usum certò prudentem, igitur certò honestum; actus enim prudentiæ actus virtutis est: usum igitur cujuslibet opinionis verè probabilis, sive magis, sive minùs, sive æquè probabilis sit, tutum & honestum esse, certò constat: igitur & hæc propositio certa est, *opinio minus probabilis tuta est in praxi*: huic opposita, nimirum ista opinio minùs probabilis, non est in praxi tuta, est omnino improbabilis, cujus scilicet opposita certa est: videat, quo tandem, Fagnane, cum tuis, opinionem probabilem ita impugnasti, ut ne quidem probabilem de illa senserint: viderint ii, qui ut tibi gratificarentur, in probabilitatem vehementer, & in me præsertim invecti sunt.

180 RANCAT. In hac quæstione, nulla prorsùs mihi restat difficultas: modò enim statuamus hanc, vel illam opinionem esse verè probabilem, certum est, eam tutam esse: si verò rationabiliter dubitetur, an probabilis sit, in praxi tuta censenda non est.

181 FAGNAN. Quam multa vestri adstruunt, ut probabilia, quæ probabilia non sunt: ea certè referem puderet.

182 CARAM. Huc volo te, Fagnane, hanc provinciam suscipere debueras; discutiendi scilicet materias, quæ sparguntur in vulgus, opiniones; an scilicet verè probabiles sint; si huic sedulam operam navasses, ut vir quidem doctissimus, qui volumen edidisti, quod Trutinam inscribit, de hoc argumento diligentissimè scripsit, esset profectò, quod saltem ornatum laudarem.

183 RANCAT. Rectè monet doctissimus Parisul, sed justam Trutinam esse velim, & filios hominum recta judicia judicare; quidam enim aliis graves & severi, sibi mitiores & indulgentiores sunt: unum ex integra causa, & malum ex quolibet defectu illa opinio tuta est in praxi, quam docti ferè omnes probabilem esse fatentur, licet multi oppositam teneant: illa verò, quam aliqui viri docti, pii, post diligentem discussionem, probabilem esse negant, in praxi tuta non est: hinc non sufficit, esse probabilem, nisi certum sit, eam probabi-

probabilem; nec sufficit, ad hoc, ut sit probabilis, eorum talem videri, nisi fortè istum inculpata ignorantia eximat culpæ: De his, quid laxius, quid rectius, teneri valeat, non video; & neminem refragantem iri, crediderim, qui rem hanc probè intelligat. probabilitatem à veritate distinguat, item propositionem modalem à cathegorica, judicium speculativum, à practico, usum opinionis probabilis, ab ipsa opinione, certitudinem probabilitatis, à certitudine opinionis, aliaque hujusmodi, quæ quia nonnulli minimè intellexerunt, aut distinguere noluerunt, Theses suas ludibrio exponere nolunt. Theses suas ludibrio exponere nolunt, Theses suas ludibrio expo- nere vanum denique vellem, ut ii tantùm de hac materia disputarent, quos rerum istarum peritos esse constat; sed huic disputationi finem tandem imponamus.

184. Fagnan. Quandoquidem oleum & operam perdo, cessabo tandem; Deum tamen attestatus, non per me stetisse, quin Theologia moralis restauraretur; his omnibus vale dicam, & recepti canam, ut liber ab his disputationibus, eaque negotiorum mole, sub qua jam à multis annis gemo, ac dimissionem postulo, mihi tandem uni, cui mors proxima instat, vacare possim: hoc enim tutius esse, videtur; & cum cæteris inculcarim, ut tutiorem partem sequantur, hoc consilium; quamvis ab adversario suggestum, mihi quoque servire par est.

185. Rancat. Consilium tuum nullus non probet, Illustrissime Domine.

186. Dian. Imò summoperè nemo non laudet.

187. Mercor. Huc tandem veniendum est.

188. Caram. In hoc uno dumtaxat, opinioni tuæ libens & volens subscribo.

PITHANOPHILUS PROMOTUS;

ID EST

DIALOGI MORALES

IN QUIBUS

SELECTÆ QUÆDAM HUJVS TEMPORIS CONTROVERSIÆ DISCUTIUNTUR;

NIMIRVM

DE USURA, CAMBIO, SPONSIONE SALMANTICENSI, PACTO trium contractuum, censu utrimque redimibili, Simonia, justæ defensionis ac compensationis jure, & quibusdam aliis ad Sacramentum Pœnitentiæ pertinentibus.

AVCTORE

HONORATO FABRI SOCIETATIS IESV.

AVCTOR LECTORI.

AMicis denegare quid possem? Lector erudite, quibusdam copiam feceram hujus lucubrationis, quam, prout res cumque tulerat, composueram; iidem impensè à me flagitarunt, ut eam in lucem ederem; annui, ea quippe sum indole, quæ amicis, immo & inimicis, si qui fortè sunt, morem non gerere nesciat: Habes igitur in hoc opusculo, aliquot exercitationes morales, quarum titulos ab ipso limine salutare potuisti; utere, si è re tua sunt; sin minus, omitte; nec enim cuiquam res meas obtrudo. Quod pertinet ad opinionum delectum, scias, velim, me austeriorem, nec molliorem velle videri; unius veritatis amore & conscientiæ studio ducor; eò inclinat animus, quo hæc inclinat, quo illa monstrat: ut ut sit, certam conscientiam semper esse jubeo, certam dumtaxat probabilitatem, in rebus moralibus, earumque usu & praxi admitto: Ab his duobus principiis, seu verius, ab hoc tuo principio (tuum enim & idem est) nunquam deflectam; itaque, ut nimiam mollitiem justo quodam rigore contineo, ita nimium rigorem aliqua tempero mollitie; ab omni utriusque partis factione liber, ita cum una me gero, laxiore scilicet, ut certam conscientiam & certam probabilitatem necessariò postulem; ita vero cum altera, nimirum severiore, ut opinionem etiam minùs probabilem meo calculo donem, & in praxi tutam esse demonstrem; Hinc, ut vides, ut à vitiosis extremitatibus declinem, in medio, ubi virtus est, subsisto. Vale.

DIALOGUS

DIALOGUS DUODECIMUS
DE VSVRA.

1. ANTIMUS SEriùs advenis, quàm credideram, haud dubiè, ut instructior ad congressum accederes.

2. PITANOPH. Parum instructus accedo; hanc eam tibi relinquendam esse putavi; majoris negotium fuit, quàm mihi persuaseram, illa omnia paulò distinctiùs digerere, ac describere, quæ in aliis cõgressibus docuisti, quæ ut mihi summoperè placent, quem scilicet ab innumeris difficultatibus & curis liberaverunt, ita fortè nonnullis magis arriderent, si alios etiam autores adduxisses; nempe eos dumtaxat citasse, salem ut plurimum vilius es, qui sunt è tua familia; quod nisi fallor, aliquid invidiæ conciliat, quam vetitis, præsertim hoc tempore fugere debent.

3. ANTIM. Haud ingratum accidit, quod pro tua humanitate fuggeris, indolem meam nosti; nullo pentis (ita me Deus amet) in tractanda re literaria, singulis erga hunc, vel illum autorem affectu ducor, omnes æquè vereor, modò æquè docti sint, & ut eam unquam laudem extraneis detraho, ita nullam vitiam in domesticis osculor: nunquam illi mihi teni sentire visi sunt, qui aliorum laudes ferre nequam, & suorum vitia putidè tuentur: is sum qui nunè ignorem, præstantissimos homines ex omni familia & classe de doctrina morum scripsisse; elenchus frustra describerem, cum eorum opera palam prodant, & omnium manibus terantur: nemo tamen inficias eat, quin minima nostra Societas suos eruditos habuerit & etiamnum habeat, non ultimo forsitan censendos; Quid Toletus, Suarez, Vasquez, Molina, Valentia, Sanchez, in re morali præstiterint; qui Azor, Lessius, Lugo, Reginaldus, Layman, Caramuel, Quid Tannerus, Coninx, Præpositus, Hamon, Amicus, Salas; Quid Oviedo, Arriaga, Cardenas, Fagundes, Henriquez, Baldellus Dicastillus, scalii de hoc argumẽto scripserint, nemo opinor rudis literaria versatus ignorat; scio, à nonnullis suspecta fidei hominibus laudatos autores flocci fieri, tanquam quasi doctrinæ moralis, non defensores, sed corruptores essent; sed hujusmodi nihil moror; nec cum factionis, sed veritatis & religionis congressum ineamus: Itaque tuis votis abundè morem geram, quandoquidem autores omnis generis desideras, audacem affatim; utinam tot ac tantis citationibus onerare, rem adeò facilè à me petiisti, ut nullo modo incommodo facturus sim tibi satis: quamquam, ut ingenuè dicam, quod sentio, vel non est genus, aliorum dicta exscribere, libros compilare, versiculis & numeris implere paginas; congerere eorum loca, centones consuere; jucundius semper duxi meas nugas seorsim exponere, & propriis armis pugnare, quàm alienis, sed ad rem, mi homo, nam in hoc temporis angustiis, tempus in cassum terere non

4. PITHANOPH. Juverit fortè aliquando hæc à te accepisse, & si per otium liceat, de hoc argumento pluribus aliàs; nunc verò his omissis, proposita materia tractanda est, quæ est de usura, de qua multi grandes tractatus scripserunt; nonnulli seorsim ex professo; alii conjunctim; cum scilicet alias materias simul discusserint; quid addi à te possit non video.

5. ANTIM. Novam saltem methodum inibo, & ex jactis principiis, cuncta definiam: ab his autem controversiis initium ducam, quæ ad usuram pertinent, quæ ut meliùs intelligantur: suppono vel statuo, usuram nihil aliud esse apud Theologos morales, nisi lucrum ex mero mutuo, vel actionem ipsam, qua prædictum lucrum percipitur, seu peccatum ipsum, quod prædictæ actioni inest; scio à latinis antiquioribus aliter accipi; sed de nomine non est disputandum; definionem nominis esse puta, in qua habes, quid hoc nomine intelligam, & tu ipse intelligere debeas, quotiescumque hoc vocabulum à me prolatum audies.

6. PITANOPH. Indeni fallor maximam disputationum partem rescinderent, quotquot de re literaria scribunt, si quæstiones & controversias de vocibus omitterent; nihil tamen inde laudis eruditis quibusdam scriptoribus detractum velim, qui literarias & anacriticas hujusmodi dissertationes, etiam fusè prosequuntur; perscrutantur antiquorum Autorum volumina, & multa congerunt ad eruditionem, idque non sine maxima laude, quam reverà illis ut dixi, detractam nolim, quamquam, si meam indolem consulas, res ipsas longè scire malim, quàm voces, & pluris facio Herum, quã mancipium; voces enim, ut tutescis, rebus serviunt; Indolem meam appello; laudi ne, an vitio vertas, perinde est; quisque suos patitur manes; ut suum cuique sensum relinquo liberum, ita meum probo, ac mihi liberum vendico.

7. ANTIM. Ut Ingenuè mentem tuam aperis, ita haud malè accipio; & quia novi genium tuum, ab iis quæstionibus abstinebo, quæ plurimum quidem eruditionis, minùs tamen solidæ & catholicæ veritatis præferunt; ne ab hoc argumento, quod discutiendum suscepi, vel minimùm discedam, nostras Salmasius exempli loco esse potest, qui multa de usura scripsit ad eruditionem, ut vocant, & nescio quam antiquioris literaturæ ostentationem, castigat vocabula, emendat sententias, sensus indagat, particulas mutat, at quod sanè doleo, in re ipsa, errat turpissimè, sed quid amabò ab Heterodoxo, nisi Heterodoxa expectares? quid Calvinista, nisi hæreses? Caroli Molinæi Simiam egit, cujus tamen librum de usura, nunquam se legisse profitetur. Contra Salmasium nonnulli egregie scripserunt; sed præ cæteris nunquã satis laudari poterit noster Gibalinus, qui hoc argumentum penitùs exhausit grandi volumine, quod de usuris & fœnore nuper edidit; opus sanè, meo saltem

saltem judicio, in quo ad rerum copiam, styli nitorem, erudionis pretium, doctrinæ laudem, Theologiæ majestatem, doctrinæ soliditatem, scriptoris diligentiam, nihil prorsus desideres.

8. PIHANOPH. Mihi gratulor; licèt enim magna illa volumina non ita mihi placeant, illud tamen summoperè mihi placuit; & ut liberè dicam, hunc fere unum legi, ut me ad hunc congressum, in quo de usura te acturum esse dixeras compararem; sed perge quæso; nec enim Catholici disputant, an usura peccatum sit, quod sacris literis traditum fuit, multorum conciliorum decretis & canonibus firmatum, & Pontificiis constitutionibus confirmatum; sed quæso vellem obiter saltem indicares aliquam demonstrationem, qua penitùs conficias, usuram peccatum esse.

9. ANTIM. Quid aliud tibi dicerem, nisi quod centies dictum & scriptum fuit; quisquis lucrum per usuram percipit, ex re non sua percipit; sed hoc injustum est; usuram igitur injustam esse constat: minor ni fallor est evidens; res enim quælibet ei dumtaxat fructificat, cujus est; Major patet ex ipsa definitione, in qua dicitur usura lucrum ex mutuo, id est ex pecunia mutuata, quæ facto mutuo, non est mutuantis; quia transfertur ejus dominium in mutuatarium; sic enim liceat appellare; nisi hæc sit demonstratio, nullam unquam demonstrationem novi.

10. PITHAN. Riden Antime? & hoc pro demonstratione venditas? quam haud dubiè multi negabunt, immo centies audivi negantes, divino mandato & ecclesiasticis decretis contentos.

11. ANTIM. Sed quæso, proba sis, an sit demonstratio; quid tamdem negas ex præmissis, an fortè illud quod secundo loco adductum est, injustum scilicet esse fructus & lucrum ex re non sua, sed aliena percipere; Quis amabò hoc neget, quasi verò ex fundo alieno fructus à Domino minimè concessos jure percipias.

12. PITHAN. Quid ni dicam, mutuatarium ultro illos fructus & lucrum concedere.

13. ANTIM. Ultro inquis; immo invitus; vellet enim ab onere hujusmodi & pacto immunis esse; & quis ferat, Dominum fundi pacto adigi ab alio, quo hic fundi fructus percipiat? quid amabò injustum, nisi hoc injustum est?

14. PITHAN. Do, ut Des, hoc beneficio te mihi obstringo, ut vel inde obstrictus aliquid rependas.

15. ANTIM. Das ut Dem, v. g. das centum, ut centum deinde reddam; cur enim plus redderem; quàm dederas? & quasi verò centum illa, quæ à te accepi pariant obligationem pluta reddendi; illud autem, quod subnectis, me tibi hoc beneficio manere obstrictum, vel ad gratitudinem, vel ad justitiam spectat; si primum; saltas extra chorum; si quid enim grati animi ergo tibi tependam, jam usura non est, quæ est lucrum ex mero mutuo, tanquam debitum ex pacto & justitia; si verò alterum, ex justitia, & vi mutui, in beneficium meum vertentis, teneor tantùm reddere centum.

16. PITHAN. Eximere mutuatarium urgenti necessitati & inopiæ, tibi fortè exiguum aliquid videtur, non verò pretio æstimabile?

17. ANTIM. Immo magnum quid mihi semper visum est; sed quæso te, per quid eximitur mutuatarius prædictis angustiis? per summam, inquies, mutuò acceptam; rectè; igitur illa summa mutuo data pretio æstimanda est, æquali scilicet alteri summæ, quæ deinde redditur; unde restat perfecta adæquatio, vel æqualitas, quam Justitia præscribit.

18. PITHAN. Duo sunt, quæ beneficii loco ponenda esse videntur primum est, quod dominium pecuniæ mutuatario conceditur; alterum verò, quod ejusdem usus; nempe duo sunt valde distincta.

19. ANTIM. Pecunia ipso usu consumitur, seu distrahitur, ac proinde liber, plenus & independens illius usus est actus, vel exercitium dominii; quod nemò in mutuo jure negaverit; quia revera transfertur dominium; nec res ab usu pretio distinguenda est; nec emitur res uno pretio, & illius usus altero; nisi enim mutuatarius pecunia uti posset, nullum inde beneficium percipit; igitur in eo beneficium positum est, quod mutuans non modò pecuniam tradat mutuatario, sed illius usum liberum eidem permittat; alioquin ratio mutui abest, & est merum depositum; cum igitur pro pecunia ad usum accepta, mutuatarius, tantumdem creditori deinde restituat, justa est & adæquata satisfactio; & si mutuatarius pecuniam cum usu libero accepit, eamdem prorsus cum usu libero refundit.

20. PITHAN. Sed privat se creditor dominio & usu suæ pecuniæ & se ad id obligat, quod revera pretio æstimabile est; quid ni ergo pro ea privatione & obligatione aliquid exigat?

21. ANTIM. Exigit haud dubiè, scilicet integram sortem; nec privatio illa melius compensari potest, quàm per totum id, cujus est privatio; accedit, quod illa privatio duobus modis considerari potest, primo quo ad dominium pecuniæ; secundo quoad usum; quod privetur creditor dominio suæ pecuniæ compensatur, vel adæquatur per obligationem, qua mutuatarius adstringitur, refundendi scilicet æqualem summam, ac proinde restituendi creditorem in pristinum dominium; secundo considerari tur illa privatio, quo ad usum pecuniæ, & hic, vel est ad lucrum, vel ad damnum emergens vitandum, vel ad meram distractionem pecuniæ; si est ad lucrum, intentum scilicet, ac solitum, vel ad damnum certum fugiendum; negare non ausim, quin aliquid pro rata, imprimis sortem accipi possit, non quidem ratione mutui sed ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, de quo infra, si fortè interroges; nempe hi duo tituli percipiendi lucrum legitimi vulgò censentur, quod futura pecuniæ ad meram pecuniæ distractionem futura erat, nihil sanè creditor ratione illius usus impedita referre debet; immo illa privatio fecit, ne pecunia distracta fuerit, quod sanè in commodum creditoris vertitur.

22. PITHAN. An forte negabis jucundum & gratum fore, possidere & apud se habere pecuniam, ad omnem eventum paratam, qua tamen creditor te privat?

23. ANTIM. Pecunia, quam citra usum possideas, bonum dici nequit; nec enim per se bona est; immo semper alicui periculo subjacet, ne tibi pereat; hinc multis solenne est, pecuniam alteri custodiendam committere; at ubi pecuniam mutuam dedisti, si forte pereat, non tibi perit, sed mutuatario, qui semper illam refundere tenetur ac restituere creditori; inde igitur creditor potiùs, quàm mutuatarius obstrictus manet.

24. PITHAN. Memini, legisse apud quemdam autorem (nomen excidit) peregrinam rationem, propter quâ creditor ob privationem mutuatæ pecuniæ nullum lucrum referre potest, quia, inquit, cum privatio illa

tio illi tantum temporis finiti, & lucrum, quod indesinenter sit in æternum, infiniti ad finitum nulla est proportio; igitur quantumvis parum lucri sit, justam compensationem superat.

25. Antim. hæc ratio, ni fallor, plus subtilitatis habet, quàm veritatis: & nimis probat, ut ajunt; nam communi locationem, venditionem ut vocant in vitam emptoris, & censum vitalium æquè militat, nempe, pro vita tuâ tuæ domus per annum, & lucrum ex locatione refers duratione indefinitum; sic vendis fundum in vitam emptoris, tempore finitam, & pretium interferis tempore interminatum; idem dico de censu vitalitio; igitur ubi aliquid est pretio æstimabile, sive diu, sive breviduret, suum illi justum pretium, licet ejus dominium diutiùs permanet, ut videre est in rebus omnibus ipso usu consumptibilibus justo pretio comparatis; standum igitur in ratione adducta.

26. Pithan. Per te mihi liceat, ad dictorum confirmationem, nonnulla saltem delibare ex iis, quæ in tua Summula Theologica nuper legebam, tract. 6. cap. 3. num. 7. & 8. pecunia, inquis, per se ipsa bona non est, sed tantummodò quatenus ad usum refertur, vel igitur creditor ea usus fuisset, vel servasset in arca inutilem: si servasset inutilem, malum reverà ipsi non fuit, illa per aliquod tempus caruisse; nullo enim bono privatus est; quia pecunia per usum dumtaxat bona redditur; igitur citra usum, bona dici, vel esse non potest: si vero creditor ea usurus erat, vel sine lucro, vel cum lucro; si primum, quod ea, per id tempus, privatus fuerit, beneficium potiùs fuit, quâ demum; nam si remansisset in manibus illius, sine lucro fuisset; si verò secundum, negari non potest, quin ratione lucri cessantis aliquid supra sortem à debitore accipi queat; immo si ea usurus erat, ad arcendum aliquod damnum; quis neget, damnum illud sola compensatione resarciri posse? fateris quidem non levi beneficio mutuatarium, creditori obstrictum, nempe uti pecunia per duos annos v. g. cum levi commodo bonum censendum est; ac proptereà mutuatarium ad gratum animum teneri, non quidem ex justitia, ut patet, sed titulo gratitudinis ob acceptum beneficii; non tamen creditor hujusmodi beneficium vendere potest; si enim venditur, non est amplius beneficium, nec gratia; hinc non potest nominare mutuatarium adstringere ad quidpiam amplius dictum abilla obligatione naturali, ex collato beneficio nata; alioquin gratia non esset, ac proindè nec titulus gratitudinis: præterea Homo ut socialis & pars ejusdem communitatis, debitum commune tenetur & Justitiæ legali subditus ad bonum illud publicum spectat; sed publici ratio id postulat, ut una pars damnum alteram afferat, omni scilicet proprio damno cessante? per hoc titulo, damnum alteri afferre possum per accidens, ut ajunt, ut damnum à me arceam; nec justus titulus repellendæ injuræ, etiam cũ damno alterius sed, ut dixi, per accidens, ac præter intentionem repellentis; sic ne careã necessariis, facere possum proximus careat; nec teneor, in hoc casu, carere, dum proximus careat: ubi tamen non careo ullo lucro, & proximo nullum mihi damnum affert, nõ teneor quin mutuare proximo, nisi graviore hic necessitate urgeam; si tamen mutuem, gratis omnino mutuare debeam per mutuum nullum mihi lucrum pereat, sive damnum accidat, & nullo bono caream; quia pecunia est tantùm bona ad usum & lucrum; nulli igitur mutuatario damnum afferre debeo, exigere aliquid supra sortem, quod nullo jure mihi debetur; iniquum igitur & injustum est, aliquid exigere ratione puri mutui, cum inter homines jure naturæ sociabiles ea charitas esse debeat, qua unus alteri benefaciens, non habeat jus exigendi quidpiam supra æquale; modò ex collato beneficio nullũ damnum eidem accidat, aut lucrum pereat: immo si æquale exigitur, beneficium omnino compensatur; si enim aliquid supra æquale, non adæquat, sed superat beneficium compensatio; quod sanè justitiæ repugnat, quæ consulit æqualitati: cum igitur actio mutuandi sit per se merum beneficium, nihil prorsus ex justitia, supra sortem exigi potest; sed grato mutuatarii animo cuncta relinquenda; nulla enim lege, coactiva scilicet, ingratus adstringitur; & verò si aliquid supra sortem mutuatarius exigit, beneficii & gratiæ ratio perit, quod mero mutuo repugnat; licèt enim aulicus pro gratia alteri obtinenda, temporali scilicet, ut vocant, & præscindendo ab omni lege positiva, qua id prohibeatur, pacisci valeat, & inde aliquid lucri referre, quia illa gratia, qua pollet apud Principem, est aliquid pretio æstimabile, & obtentam gratiam quasi mercedis loco habet, & est præmium illius obsequii, quod Principi defert; (in mutuo nihil simile habemus) sic pro labore & industria, præmium meritò exigitur, nempe hæc non est quid per se sterile, ut pecunia, sed fructiferum, & dignus est operarius mercede sua; in mero mutuo nihil tale videmus: tum descendis ad rationem Aristotelis, qui vult illas tantùm artes rem suam augendi ferendas esse in Rep. quæ saltem alicui prosunt, & nulli per se obsunt; sed ars usuraria, vel fæneratitia est ars acquirendi cum damno alterius, ac ditescendi ex aliorum paupertate, idque per se, cum per se pecunia nullum fructum ferat: nec est quod aliquis dicat, bonum esse in Rep. si pecunia præsens ad manum sit, licèt pro mutuo aliquid solvat; nam reverà non est bonum, sed minus malum, quod ad majus vitandum Resp. nonnunquam tolerat: hæc pauca ex tua Summula delibavi, quæ in hunc locum satis quadrare videntur; & verò, ut dicam quod res est, mihi probè factum satis ac perspicuum esse videtur, in mero mutuo, nihil supra sortem exigi posse, nisi propter lucrum cessans & dãnum emergens; ac proinde rationem collati beneficii, vel privationis pecuniæ, vel concessi illius usus, eam non esse, qua justus titulus aliquid supra mutuatam summam ex justitia exigendi nitatur: unum restat, non plenè discussum; utrùm scilicet ratione periculi, & suspectæ fidei mutuatarii, quibus creditor suam pecuniam committit, aliquid supra sortem exigere possit.

27. Antim. Non desunt viri doctissimi qui hoc licitè fieri posse asserant, Gibal. lib. 2. cap. 4. art. 1. multos citat, scilicet Joan. Medin. Cordub. Salon. Aragon. Valent Sa, Molinam, Less. Pet. Navarr. Salas, Castro Pal. Malderum, Roderic. Gabriel. Bonacin. Filiuc. Lugo, Turrian. Dian. Layman quibus accedit Major in 4. d. 15. q 31. cas. 15. quia subire in gratiam alterius periculum probabile ac notabile, quod scilicet vir prudens jure timere queat, est aliquid pretio æstimabile; quid ni ergo in pactum deduci possit, ut is, qui sortem suam periculo exponit, ratione prædicti periculi, aliquid lucri referat: pro parte opposita stat Nobilissimus Doctorum Manipulus, quos idem Gibalinus citat; scilicet Sotus, Conrad. Lopez, Tolet. Bannez, Rebell. Palacios, Garcia, Joan. de la Cruz, Guttierr. Reginald. Azor, Menoch. quibus accedunt Navarr. cap. 13. n. 81. Hartman Pistor d. q 2.

n.48.lib.2.Laurent.De Rudolp.p.3.de usur.Leotard. q.23.n.17. 27. ubi multos citat & hanc sententiam apud jurisperitos cõmuniter receptam esse testatur.

PITHANOP. Utramque probabilem esse dicerem, saltem per locum extrinsecum ; quis enim neget, tam multos Doctores & tanti ponderis, opinionem quampiam probabilem facere? accedit, quod utrimque militant rationes probabiles , saltem hoc mihi facile persuaserim.

ANTIM. Fateor, rem hanc adeo lubricam esse, ut vix definire audeam, quid tenendum sit; licèt enim negare non possim, quin prima illa sit probabilis, vix tamen assererem ausim , esse certò probabilem, tum quia nonnulli gravissimi authores , ut Ludovicus Lopez à Gibalino citatus , eam reiiciunt, ut improbabilem & periculosam ; tum quia iis rationibus confutatur, quibus non satis aptæ solutiones consentiunt.

28. PITHANOP. Secus evenit ac cogitaram; putabam enim, oppositam esse longè probabiliorem; tum quia illorum à quibus adstruitur major authoritas est; tum quia illa ratio , quam attulisti mihi maximè probabilis esse videtur; nempe quis non videt, exponere suam pecuniam periculo, esse aliquid pretio æstimabile? cur igitur justum lucrum inde referri non potest?

ANTIM. Hoc facilè dicitur, sed æquè facilè negatur; si hoc periculum cum ipso mutuo conjunctum sit; equidem non negarim, ratione periculi, augeri lucrum , quando aliquid est cum periculo conjunctum, cui justum lucrum competat, licèt minus; v.g. defendo vitam, vel res alicujus, huic actioni suã præmium competit, si hoc fiat cum meo periculo, haud dubiè, ratione periculi, majus præmium erit; sic vendo merces alteri, cum probabili periculo, ne unquam solvat, vel expensas facturus sim, in solutione procuranda, inde carius vendere possum; idem dicendum est de locatione domus, vel alterius rei; supponitur enim, secluso periculo, aliquod lucrum; quod majus erit, si periculum accedat: at verò in mutuo, nihil lucri percipi potest, igitur solum periculum lucrum faceret, quod meo judicio dici nõ debet; alioquin quisquis etiã sine ratione, maximo periculo sese exponeret, plurimum mereretur, quod vel dictu ridiculũ est.

PITHANOP. Fidejussor exigere potest aliquid propter periculum, cui se exponit, solvendi debitum; idque ratione periculi tantùm; idem de assecurante dictum sit, sic enim vocemus eum, qui præstat securitatem, igitur ratione solius periculi, lucrum jure percipi potest.

29. ANTIM. Nescis fortè, fidejussorem obligari vi pacti, ad debitum solvendum , si fortè mutuatarius solvendo non sit; quis autem neget, prædictam obligationem esse pretio æstimabilem, ac proinde pro illa aliquid exigi posse, pacto scilicet ita inito; equidem aliquod periculum supponit, & quò majus erit periculum, majus reverà lucrum exigi potest; non tamen ratio periculi tantũmodò habetur, sed obligationis, vel oneris, ad quod fidejussor se obligat, quod reverà suo præmio dignum est; scio, nonnullos esse repugnãtes quos citat Leotardus n.30. scilicet Molin. Covarru. Roderic. Franc. Francis. de Cald. Hering. Heigium, Menoch. quia inquiunt fidejussio ab amicitia nascitur, ut mutuum ab effectu amico ; ac proinde neutri merces debetur, longè tamen probabilius est, ac verius, à fidejussore aliquod præmium exigi posse; quia reverà illud onus, quod suscipit, suo præmio dignum est, ut fatetur ultro Leotardus, à quo multi citantur, ut Bart. Paul. de Castr. Decius Stracca, Mãric. Maur. Barbosa, Navarr. Caroc. Valasc. Lupus Scacc. Ugolin, accedunt Theologi fere omnes D. Thom. Cajetan. Soto Pet. Navarr. Less. Salas, Molfes. Bonacin. Molina, qui multos citat; adde recentiores omnes; verissimã igitur esse arbitor hãc sententiã, idè de assecurante dictũ esse velim, qui cum sit etiam fidejussor, quid mirum, si pro illo onere, ad quod se obligat, sortem integram, aut merces , vel earum pretium refundendi, si casu aliquo perire contingat, & pro illa obligatione, quam suscipit , justum lucrum exigere ac percipere potest: at verò in mutuo, eadem ratio non est, in quo, creditori nullum lucrum, supra sortem competit.

30. PITHANOPH. Nisi esset periculum, fidejussor nihil exigere posset; igitur exigit ratione periculi.

31. ANTIM. Fidejussor etiam si periculum nullum sit, præter illud commune , cui res omnes humanæ subjacent, potest, si velit, pacisci de aliquo lucro, pro illo onere, ad quod se obligat; cum enim ad id non teneatur, & sit aliquid molestum, non video, cur de aliqua mercede pacisci jure suo non possit : manet igitur, ratione solius periculi, lucrum exigi nõ posse.

32. PITHAN. Negare non poteris in ludo & sponsionibus, solius periculi ratione haberi; unde si quis incertus sit, de re, super qua fit sponsio, ut amittere non possit; id est, si omne absit periculũ, lucũ exigere non potest; saltem ita communi sententia traditur.

33. ANTIM. Titulus, quo lucrum adquiro in ludo, vel sponsione, est pactum, vi cujus, sub tali conditione, rem suam æmulus mihi cessit, ut & ego illi eadem lege meam æqualem cessi; unde ideo justum lucrũ fero, quia vici; quid hoc est? quia, vel arte, vel casu, illa conditio posita est, sub qua, illud mihi ultro donabat; intercedit enim mutua donatio, sub tali, aut tali conditione: equidem si certus sim conditionis illius ponendæ, qua posita, lucrum mihi competit, & hoc nesciat adversarius, facilè concesserim, lucrũ jure nõ adquiri; quia error & dolus contractui causã dederũt; hoc tamen non faci, tur ratione solius periculi lucrũ exigatur, sed vi cõtractus; id est, vi liberæ donationis, quæ ab incerta conditione dependeat; neq; in hoc ulla est difficultas; non desunt tamen, qui dicãt, si alter spondentium, qui certus est rei , super qua fit sponsio, dolo non agat, sed ingenuè moneat alium, sibi rem illam certò constare , tunc justum lucrum percipere posse.

34. PITHAN. Mirari satis non possum, quomodò neges, molestiam illam, dolorem animi, & mentis agitationem, propter probabile periculum, cui sortis suam creditor expositam esse cognoscit, esse aliquid pretio æstimabile, ac proinde quod in pactum deduci possit; sic alii labores & injuriæ compensari soleant, quamvis nullum aliud in bonis damnum afferant.

35. ANTIM. Mirari desines, ubi meas rationes audieris; sed primo loco, ad ea, quæ opponis, facilè reponno, molestiam illatam alicui compensari tantùm, vel ratione injuriæ; ut justitiæ consulatur, sic is, qui alium affecit injuria , jus læsum reparare debet ; vel ratione actionis, obsequii, industriæ; nam quæ majori labore, & difficilibus fiunt, pluris æstimantur; igitur simplex molestia , vel animi agitatio præmium, seu mercedem non meretur , nisi conjuncta sit cum alio, quod jam alioquin præmio ac mercede dignum est; sic pro alio molestiam pati, mercedem meretur; at in nostro casu, mutuatio nullum præmium supra sortem meretur, ut patet; igitur molestia illa & mentis agitatio cum mutuatione conjuncta nullam mercedem meretur.

36. PITHAN. Per mutuũ, proximus sæpe maximè juvatur, & extremis angustiis eximitur ; igitur actio

bona

benè: igitur si fiat cum periculo, dicitur mutuans exponere le periculo, ut juvet proximum; quis ergo exponet le periculo, ut juvet proximum; quis ergo negotiator eadem suam mercem?

37. Antim. Mutuum, quo proximus juvatur, beneficium esse non diffiteor, quod tamen in pactum deduci non possit, ut ex eo lucrum exigatur; scilicet debitor non possit, ut ex eo lucrum exigatur; scilicet quia, nempe meræ gratitudini relinquendum est; & licet adsit justus periculi metus, fateor, majus esse beneficium; ac proinde magis gratum esse debere mutuatarium, non tamen in pactum deduci debet; quia ista includitur in mutuo, ut si aliquod lucrū inde exigatur, ex mutuo, sed difficiliore exigi cēsendū sit, ut sit, ex mutuo cum majore periculo conjuncto; quod diligenter observes velim; sic ex fidejussione cum majore periculo conjuncto, majus lucrum exigetur, quia ipsa fidejussio est justus exigendi lucri titulus, cum ex obsequio, quod exhiberi difficilius est; item ex locatione cujuslibet rei, cum majus hæc incommodum & majorem molestiam affert: igitur nec nudo periculo, nec mero mutuo merces competit; igitur nec utrique simul ut patet.

38. Pithan. Sed quæso te expone mihi rationes illas, quæ tibi adeò validæ esse videntur, ut hanc sententiam contra eorum torrentem amplexus fueris.

39. Antim. Faciamus jubes, idq; breviter, ne in his diutius hæream. 1. Creditor, recepta deinde integra sorte, tempore condicto, absq; novis expēsis, nullum damnū, vel detrimentum patitur in rebus suis; igitur ad æqualitatē factū est ipsi satis; nihil igitur aliud exigere potest; & licèt prudenter timuerit de periculo eadem sortis, sortis receptio ac fruitio timorē abigit, imo gaudium secum affert, quod mœstitiā præteritam lenit & compensat; cum unus animi affectus alium compensari non possit, quam alio affectu; timuisse periculo, de salute impensiùs gaudes, & præterita mœstitia præsenti lætitiā omnino compensatur. 2. Ratione præteriti periculi aliquid supra sortē exigere jure exigere potest; igitur à mutuatario illud absque injustitia retineri nequit; cum igitur omnes rationes, creditorem recepta integra sorte, nihil amplius exigere posse, etiamsi justus periculi timor præcesserit, nisi pactus fuerit de lucro illo, ratione periculi prospiendo; restat, ut dicamus, pactum illud esse illicitum; cum absque illo, soluta integra sorte, pro natura compensatio; igitur nihil debetur ratione periculi, sed ratione pacti, quod reverà iniquum; pactū enim in alio jure fundatur; & in tantum illicitum esset, pacisci de lucro ex periculo, in quantum lucrum illud periculo jure competit; igitur ex vi pacti mutuatarius lucrum illud solvere cogitur, quod nemo dicat.

40. Pithan. Equidem periculum illud non affert creditori damnum, in bonis fortunæ, distinctū à sorte principali integra soluta, nullum creditori damnum compensatione restat; secus tamen dicendum est de alio damno animi scilicet, molestia, dolore, agitatione, cæteris hujusmodi, quæ sunt pretio æstimabilia.

41. Antim. Si ea, quæ jam à me dicta sunt, retinuisses, reverā non opponeres, nempe hæc sufficienter impugnantur, ubi cognoscimus, sortem in tuto esse, & ejus securitas illas animi procellas pacat, quas periculi status timor excitarat; immo eo majus gaudium est, quo major timor, seu dolor fuit; & sicut majus damnum timorem illum de periculo, ita tanti majus gaudium de salute; & si vis æstimare pecunia quidem præteritum, ita & ego præsens gaudium, & judicio utrumque satis ridiculum esset, & pecuniæ arti consonum, quæ suis lachrymis & debitum quæstum & lucrum exigebant; sed ad alias rationes venio. III. hoc pactum, meo saltem judicio, omnino colluſorium est, immo nulla ratione firmatum, sed mera fictione fucatum; nam reverā certò scis, ex duobus alterum necessariò futurum; scilicet vel te recepturum sortem, vel non recepturum; si primum supponas, scis, te nullum ex mutuo damnum passurum; cur igitur supra sortem aliam compensationem exigis; si verò secundum, scis etiam te minimè recepturum lucrum illud, de quo paciscēris, ratione periculi, igitur frustra paciscēris; nam certò, vel nihil perdes, ac proinde cavere jacturæ non debes; vel totum perdes, scilicet sortem, cum superaddito lucro, ac proinde frustra paciscēris.

42. Pithanoph. Creditor fidejussorem exigere potest à mutuatario, & fidejussor aliquid exigere ab eodem mutuatario pro fidejussione, cur ergo similiter creditor fidejussoris loco, aliquid exigere non poterit.

43. Antim. Equidem Creditor exigere potest fidejussorem, quia sicut exigit obligationem à mutuatario refundendi sortem, ita si mutuatario parum credat, potest exigere obligationem alterius, cui majorem fidem habeat; hoc enim fert ratio mutui, ut mutuator certam & firmam exigat obligationem refundendi, nempe ideo se spoliat dominio suæ pecuniæ, ut illius loco certa obligatio refundendi pecuniam, ponatur; est enim mutuum quædam cōmutatio, qua scilicet translatio dominii in jus repetendi, quod mutuator acquirit, & obligationem refundendi, qua mutuatarius adstringitur, vel alius ejus loco, commutatur: Quod autem fidejussor pro fidejussionis onere aliquid exigere possit, jam supra dictum est; unde si stante vero periculo, creditor eamdem obligationem suscipiat, haud invito mutuatario, idemque onus sibi pacto imponat, ita ut si sors deinde casu pereat, eidem pereat, non verò mutuatario, fateor ultro, creditorem aliquid pro illo onere, quod reverà pretio æstimabile est, accipere posse, non obstante cap. *navigandi de usuris* de quo post ea.

44. Pithanoph. Jam video, quam facilè fallatur & in errorem inducatur hominis intellectus; credideram enim præmissam objectionem, quam à doctissimo viro acceperam, fortissimam esse, cum tamen nullius momenti sit; sed quæso te, perge alias rationes exponere.

45. Antim. Faciam ultro, sit ergo IV. Si ratione periculi aliquod lucrum exigi potest; ratione periculi, hoc pactum fieri posset in omni mutuo.

46. Pithanop. Parce quæso; nec enim de communi illo periculo, intelligunt, cui res omnes humanæ subjacent, sed de singulari aliquo, quod justè ac prudenter timeri possit.

47. Antim. Parce tu ipse, & sustine parumper; nihil enim adduxi, quod facilè non demonstrem; vis ratione tantùm singularis periculi lucrum exigi posse, rectè; inter hoc periculum & commune, datur aliqua proportio; nec enim unum ab alio infinitè distat; v. g. in communi periculo, suppositis centum mutuationibus in una, dum taxat sors perit; in singulari verò, ex viginti, una fallit; dixi ex viginti, nam si ex decem, vel octo, nemo prudenter suam pecuniam committeret; igitur inter commune periculum & singulare intercedit illa proportio, quæ est 1. ad 5. igitur si ratio periculi ut 5. legitima est, ut possim exigere 5. ratio periculi ut 1. legitima erit, ut jure possim exigere 1. Igitur in omni mutuo aliquid exigi potest ratione periculi. Hinc ducitur ratio V. quæ est Cardinalis Toleti tract. de peccat. cap. 51. Sic enim aperiretur porta ad usuras,

& facilis modus esset; cum facile dictu sit, lucrum illud percipi ratione periculi, non mutui; vel clariùs, ratione mutui, sed cum periculo conjuncti. VI. adjuncti periculi ratio non eximit culpæ id, quod intrinsecè malum est; sic negare fidem, fornicari, mentiri, sunt mala intrinsecè; & licèt quis hæc admittat, propter periculum vitæ quod imminet, non tamen propterea excusatur, nec liberatur à culpa; cum igitur usura, id est, lucrum ex mutuo, sit malum intrinsecè, periculum quod accedit, nullo modo excusat: nec obstat, mutuantem non teneri ad mutuum, & hoc fieri ad instantiam mutuatarii, qui mutuum sumi beneficii loco habet, etiam cum illo onere; quia hoc nimis probat; nam idem dicerem, cum ab est periculum, & creditor erga suam pecuniam maximè afficitur, ita ut ægerrimè patiatur se illa privari; nemo tamen dicet, posse in hoc casu supra sortem aliquid exigi; & hæc est ratio VII. Si enim pro dolore animi, quem creditor concipit ex timore periculi, potest exigi aliqua compensatio; hæc eodem jure exigi posset pro æquali dolore animi, quem creditor concipit ex amore suæ pecuniæ, cum scilicet ea privatur; nempe si dolor animi ex timore pretio æstimabilis est, cur etiam dolor ex amore pretio æstimabilis non erit; igitur ut pro isto nulla compensatio exigi potest, ita pro illo nulla meritò exigitur. VIII. lucrum exigitur ratione periculi, vel quod revera est, sed non timetur; vel quod timetur, sed revera non est; sed neutrum justum esse videtur; non primum; quia timor periculi creat illam molestiam pretio æstimabilem, ut supra dictum est; igitur cum hæc absit, compensationis ratio abest; non secundum, quia vanus timor æstimari non debet; vanus autem timor est, si timetur periculum, quod non est.

48. PITHANOPH. Unum omittis; nam periculum quod est, jure timeri potest; & justam compensationem fundat.

49. ANTIM. Prævertisti; hoc enim minimè omisissem; fateor igitur, si ratione veri periculi, ac justi timoris aliqua compensatio exigi possit, hoc argumento, nondum rem confectam esse; & licèt duo prima capita ad lucrum exigendũ non sufficiant, ultimum sufficere videretur, si tantùm illud periculũ lucro favet, quod revera est, atq; timetur, contendo rem esse multis erroribus obnoxiam; cum enim affectus hominis ex cognitione procedant, timemus ut plurimum, non quod malum est, sed quod malũ esse putamus; ac proinde non video, cur is, qui periculũ esse credit, licèt revera non sit, jure non timeat, perinde atque si periculum esset, & timoris sui justam cõpensationem nõ exigat; igitur vel nulla compensatio jure competit timori periculi veri, aut si competit, etiam timori periculi putati, non veri, competat, necesse est; atqui nulla compẽsatio cõpetit periculo, quod revera non est, licèt timeatur; igitur nec periculo, quod est, & timetur: accedit quod non parũ difficile esset, discernere verũ periculum à non vero; ita ut ad cõmune rerum humanarũ periculum reduci videatur. IX. ex c. *Naviganti* de usuris, creditor, qui nõ vult mutuo dare, nisi suscipiat in se periculũ sortis, & pacisc atur de certo lucro, pro ista securitate, prædictum lucrum licitè percipere non potest; quia pactum illud est usurariũ, ut docent omnes canonistæ, & Gibalin. *art.* 2. qui *a.* 3. *n.* 23. citat Antonin. Cõrad. Major. Sylvestr. Cajet. Binsfeld. Jason. Lup. Calderin. Santern. Navarr. Covarr. qui testatur cõmunem esse Theologorum, Salas, qui multos dabit; videri possunt alii apud Leotard. *n.* 3. ubi citat 20. gravissimos autores. Si ergo creditor etiam suscipiens in se periculum sortis, quando revera est periculum, non potest licitè lucrum illud exigere supra sortem, cum scilicet ad hoc pactum cogit mutuatarium, ita ut citrà illud mutuo dare nolit, potiori jure dicendum est, creditorem ratione periculi, quod tamen in se non suscipit, sed mutuatario relinquit, nullum lucrum referre posse; si enim cum majoris detrimenti periculo non licet, potiori jure cum periculo minoris non licebit.

50. PITHAN. hoc cap. *Naviganti*, ut accepi à canonistis, difficillimum est, nec tam usurariis in exercendo fœnore, quam interpretibus pro expositione molestum est, ut ex Lupo observat Gibalin. apud quem varias expositiones legisse memini, de quibus quid censeas libenter audiam.

51. ANTIM. Per me licet, tu priùs expone, ut deinde judicem.

52. PITHAN. Juverit prius textum adducere, qui sic habet; *Naviganti, vel eunti ad nundinas, mutuans pecuniæ quantitatem, eo quod suscipiat in se periculũ, recepturo aliquid ultra sortem, usurarius est censendus.* 1. Aliqui volunt loqui Pontificem de periculo fictitio, & suppositio, non tamen vero, seu probabili. 2. Alii dicunt, damnari tantùm à Pontifice pretium injustum, & excedens, non justum & quadrans in æstimatione periculi. 3. Alii docent, eum damnari à Pontifice, qui cogit debitorem, illud secum pactum inire; alioquin mutuò non daturus. 4. Alii volunt, hanc legem fere tantùm pro foro externo, non pro interno. 5. Denique dicunt, mendum in textum irrepsisse, & sublatam fuisse negationem, ac proinde sic esse legendum, *non est censendus usurarius*, en tibi varias expositiones; quid de his censes.

53. ANTIM. Prima non placet, quam Molinæi esse testatur Gibalin. qui eam probat; quia, verba legi in proprio ac vero sensu accipienda sunt; igitur illa vox textus *periculum*, de vero periculo intelligẽda est; deinde agit de periculo navigationis, quod omnino verum est, non fictũ: secundã etiam non probo, quæ est Adriani, quia illa vox *aliquid* nihil excipit ultra sortẽ, nec intelligi potest, ut significet aliquid supra pretiũ periculi, ut vult nonnemo; cum expressè Pontifex dicat, aliquid ultra, id est, supra sortem; igitur omnia præter sortem excludit. Quartam admittendam esse non puto, quia vox illa *censendus*, etiam in foro internum quadrat; alioquin nulla fere lex ad forum internum pertineret; Quintam aliqui tenent, citati à Leotardo *n.* 24. scilicet Bernardus Gudelin. Layman, Barbosa, Fachin. Narbon. his accedunt Petr. Wadingus tract. de contract. disp. 6. dub. 7. tit. 5. Gabr. Pal, tract. 32. disp. 4. punct. 18. Gibal. cit. art. 3. n. 4. quia scilicet particula, quæ sequitur in textu, *ille quæque*, non est adversativa, sed copulativa, ut observat idem Wadingus, nec non Gibal. qui multos citat; cum igitur Pontifex casum, qui sequitur, ab usura liberet, etiam superiorem cum secundo connexum ab usura liberasse censendus est; sed ut optimè Leotardus monet, non nisi temerè hæc negatio inseri potest, quam nullum exemplar habet, nec ullus ex antiquioribus canonistis, ne per somnium quidem asperit; nec illa particula copulativa negotium multum facessit, nam unum casum copulat cum alio similitudine facti, vel argumenti, quod sufficit; hanc igitur expositionem, vel negationis additionem, probare non possum; est enim quæstio facti; standum tabulis & testibus.

His ergo rejectis, tertiam expositionem admitto, quam communem Theologorũ esse testatur Covarr. l. 3. Var. c. 2. n. 5. pro hac autem citantur à Gibal. n. 23. Antonin. Conrad. Major, Sylvest. Cajet. Navarr. licèt

Lib. liberè de sententiam mutarit, Santern. Lup. Caldas. de Villinsfeld. Salaz, adde Less. *lib. 2. c. 20. dub 13.* Molin. *d. 318. n. 2.* Petr. Navarr. *de rest. lib. 1. c. n. 343.* adde Azor. Villag. Bonacin. Fachin. quos citat Leotard. *n. 5.* hic tamen hanc opinionem non amplectitur, quia inquit *n. 9.* manifestè repugnat verbis constitutionis; cùm dicat Pontifex *eo quod suscipiat*, non verò *eo quod adigat debitor*, &c. Sed pace dixerim hujus viri, quem maximi fac. quidquid sit juxta illam, *cap. naviganti* faciendo, ac tanti præstantissimi Doctores & Interpretes hanc repugnantiam non vident, necego vi-

ANTIM. Non miror à te hæc dici, cùm hucusque definitum & declaratum non sit, quo modo titulo damni emergentis, aliquid supra sortem percipi possit; Less. *lib. 2. c. 20. dub. 10.* requirit tres conditiones; prima est, ut reverà mutuum sit causa damni; secunda ut mutuatarium illius damni admoneas; tertia ut de auctario supra sortem non pacisearis, si mutuatarius eligat potius & paratus sit omne damnum, quod mutuatori evenerit, resarcire, eúmque indemnem servare: ab exemplis abstineo, quæ trita sunt & obvia, v.g. cùm quis ratione mutui, quod alteri præstitit, cogitur pecuniam fœnori accipere; vel pensionem solvere propter debitum, quod extingueret, si pecuniam illam, quam mutuo dedit, haberet, vel res suas minoris vendere, aut alienas carius emere &c. esse autem justum titulum omnes Doctores præter Scotum consentiunt: modò scilicet pactum præcesserit, quod duobus modis fieri potest. 1. si debitor promittat, se omne damnum compensaturum, quod creditor, ratione mutui, patietur, 2. si quando prudenter timetur damnum, paciscatur de certa quapiam summa; utroque modo, in mutuo pacisci posse, omnino certum est. Covarr. *lib. 3. Var. c. 4. n. 5.* Rota *decis.* 331. apud Farin. Panorm. *c. 1.* de usuris Sylvest. v. *usura 1. n. 19.* Salas de usur. *dub. 18.* VVading. *tit. 1.* sed cur autores cito, cùm omnes penitus uno dumtaxat fortassis excepto Scoto, in *4. d. 15. q. 2. §. de tertio*, adstipulentur: ratio est, quia cùm mutuatarius sit causa damni, prævisi scilicet, & in pactum deducti, quisquis enim vult causam, effectum velle censetur, quid mirum si pacto, ad illud resarciendum, jure adstringi queat, & verò damnum illud est pretio æstimabile; igitur de illius compensatione pacisci possum.

61 PITHANOPH. Videtur hoc loco solius periculi pretium exigi, nam fieri potest, ut damnum re ipsa non eveniat; at si rectè memini, supra dicebas, ratione solius periculi, nihil exigi posse in mutuo.

62 ANTIM. Acutè prorsus: sed non advertis, Pithanophile, creditorem ita pacisci posse cum mutuatario, ut quidquid ex mutuo sibi damnum accider, id totum ipse mutuatarius resarciat: quod revera probabile tantum est, ac proinde incertum, quodque tantum aliquando esse accidat, ut sortem ipsam superet. Unde pretium incertum, quod vel majus, vel minùs esse potest, in pretium certum commutatur, & una obligatio in aliam: v.g. possum obligare mutuatarium ad compensandum totũ damnum, quod eveniet: illud esse potest vel 20. vel 10. vel nullum: quid ni ergo mutuatarius, si velit, redimat hanc obligationẽ incerti, alia obligatione certi quidẽ, sed moderati, v.g. solvendi scilicet 5. vel 6. quasi verò una obligatio aliã adæquare nõ possit; sic jactũ retis, vel aleæ incertũ,

modo fraus omnis abſit, certo pretio, ſine injuria emere poſſum, viden, quam hæc facilia & juſta ſint.

63 PITHANOPH. Sed ſortis jactum eſt maximum damnum; cur igitur de periculo jacturæ ſortis paciſci non poſſum, & ratione illius periculi, aliquid ſupra ſortem exigere? hoc ſupra à me oppoſitum non ſolviſti.

64 ANTIM. Ita eſt, ſed in re tam clara, ſolutione opus eſſe non duxi; quaſi vero mutuatarius nō ſe obliget ad refundendam ſortem; & hæc obligatio jacturæ ſortis non reſpondeat? ſi verò ſit periculum ne ille ſolvendo ſit, non poſſum quidem aliquid ultra ſortem exigere, ratione illius periculi, quia ſors adæquat ſortem, poſſum tamen ab illo exigere fide juſſorem, ut ſupra dictum eſt; at ſi præter jacturam ſortis alterius damni ſit probabile periculum, poſſum ita paciſci, ut mutuarius ſe obliget, ad reſarciendum illud damnum; aut ſi ipſe mavult, ad certum pretium pro incerto; igitur ut pro damno ſortis obligat ſe ad refundendam ſortem, ita pro alio à ſorte diſtincto, obligat ſe ad illud reſarciendum.

65 PITHANOPH. Creditor tenetur mutuò dare gratis, ac proinde damna, quæ ex mutuo ſequuntur, volens ſubit; igitur nihil ultra ſortem exigere debet pro illis.

66. ANTIM. Quaſi verò mercator volens merces non vendat, & illarum pretium jure non accipiat; dat quidem volens mutuò creditor, ea tamen lege, ut damnum, quod ex mutuo patietur, mutuatarius reſarciat: nec ille damnum vult gratis pati, immo vult illud reſarciri: ſed hæc ſunt levia, jam ad alium titulum venio, ſcilicet lucri ceſſantis, ratione cujus, in mutuo aliquid ſupra ſortem exigi poteſt, quod, ut juſtè fiat, Leſſius tres conditiones apponit, 1. ut mutuum reverà ſit cauſa lucri ceſſantis. 2. ut compenſatio juſta ſit & ſpem illam lucri adæquet. 3. ut non ſtatim exigatur dato mutuo, ſed convenienti intervallo: adderem alias conditiones appoſitas, pro damno emergente, ſcilicet 1. ut mutuatarius admoneatur, 2. ut hic eligat, utrùm malit ſcilicet, vel lucrum incertum refundere, vel de certo pretio paciſci: porro mutuum cauſa lucri ceſſantis cenſendū eſt, ſi vel pecunia negotiationi ſubtrahatur, ut detur mutuo, in gratiam ſcilicet mutuatarii, vel abſolutè negotiationi deſtinata ſit; deinde duobus modis paciſci poteſt creditor, 1. ut mutuatarius ſe obliget ad refundendum quidquid lucri revera ceſſaſſet; incertum eſt, cùm initur pactum, ſed deinde innoteſcit ex aliis negotiatoribus: 2. ut ad certum pretium, incerti loco, ſe obliget, ut dictum eſt ſupra de damno emergente: Quod demum creditor jure paciſci poſſit de lucro ceſſante, ſeu de ſpe illius probabili, Canoniſtæ & Theologi communiter cenſent, ſi paucos excipias D. Thomam ſcilicet, Durand. Sot. Innocent. 3. Joan Andre. citatos à Leſſ. *dub.* 11. adde Abulens. *citatum* à Gibal. *lib.* 2. *c.* 5, *a.* 6. *n.* 6. fruſtra autem illos citarem, qui hoc pactum approbant, multos videbis apud Leotard. *q.* 74. & Salas de uſur. *dub.* 19. ne paginas fruſtra occupem, abſtineo, cogita omnes alios; omitto etiam rationes, cùm eædem pro utroque titulo militent.

67 PITHANOPH. Non deſunt, qui nolint, creditorem paciſci poſſe de certa ſumma pro compenſatione lucri ceſſantis, atque adeò hoc pactum damnet, ut illicitum, quia fraudibus & uſuris viam aperit.

68 ANTIM. Scio, nonnullos eſſe, inter Canoniſtas præſertim qui ita cenſeant: oppoſitum tamen conſtat apud Theologos & Juriſperitos, quos dabunt Leotard. *q.* 72. *n.* 6. & 8. Binsfeld in cap. *conqueſtus* de uſuris. q. 1. concl. 4. Roderic. lib. 5. de reddit. q. 5. n. 50. Sal. dub. 20. n. 7. nec ratio deeſt, etiamque meo judicio demonſtrativa: cùm enim certum lucrum minùs adæquare poſſit incertum majus: nihil vetat, unum in aliud commutari, ſed pactum inter poteſt de hujuſmodi rebus: præterea ſpes illa lucri futuri ac probabilis vendi poteſt: igitur certo pretio addici ac cenſeri: quod ſanè tum in ſpem lucri probabilis, tum in juſtum periculum damni imminentis optimè quadrat.

69 PITHANOPH. Igitur etiam ſecluſo pacto, mutuatarius tenebitur ad compenſationem utriuſque.

70 ANTIM. Minimè verò: licèt enim, vel lucrum ceſſet, vel damnum emergat ex mutuo, non tamen præcisè ut ajunt, vi contractus mutui, tenetur debitor compenſare: quia vi mutui tenetur dumtaxat reſtituere ſortem: nec enim mutuum ad aliud obligat, ſi tamen debitoris culpa accidat, ut vel lucrum ceſſet mutuanti, vel damnum emergat, haud dubiè tenetur ad compenſationem, quia cenſetur cauſa damni; ſed qui eſt cauſa damni, tenetur illud reſarcire: ita docent communiter Theologi & Canoniſtæ, Gibal. *art.* 4. *n.* 4. multos citat, ſcilicet Covarr. Sylveſter Armil. Tabien. Gutier. Rebell. Salaz, Leſſ. Caſtr. Pal. Bonacin. Malder. Delugo Diana, Wading. dub. 7. Rota in noviſſ. à Beltrammin. collectis *dec.* 148 Joan Lopus *n.* 9. neque hic diſtinguo unum ab alio; namque cum ceſſans eſt reverà damnum: quia damnum patitur, qui perdit lucrum, ut loquitur Gloſſ. in l. *non amplius ff.* de leg. 1. cùm ejus conditio fiat deterior: quod ne fiat, prudenti pacto, ſuæ indemnitati creditor conſuli.

71 PITHANOPH. Secluſo pacto, ſi per debitoris moram accidat, ut vel lucrum ceſſet, vel damnum emergat creditori, debitor teneri videtur ad juſtam compenſationem.

72 ANTIM. Id quod dicis, diſtinguendum eſt: ſi enim per moram culpabilem, ut vocant, hoc damnum creditori eveniat, non eſt dubium, quin debitor teneatur ad compenſationem: quia eſt cauſa culpabilis damni illati: ſecus verò ſi mora eſt inculpabilis: quia tunc non eſt cauſa, niſi per accidens; ita autores citati, nempe debitor, qui culpa ſua non ſolvit, quod tenetur ſolvere, vult non ſolvere, ac proinde illud damnum, quod ex non ſolutione ſequitur, velle cenſetur: igitur eſt cauſa illius, ſecus verò ſi velit ſolvere, ſed non poſſit: ſuperioribus autoribus accedunt Soncin. Decius, Cagnol. Rubens, Almain. quos citat Gibal. *art.* 5. *n.* 4. item Ugolin. Lop. Binsfel. Menoch. quos citat *art.* 6. *n.* 3.

73 PITHANOPH. De lucro, quod ex mutuata pecunia proveniſſet, nullus dubito, quin hæc verè & præclarè dicta ſint: at ſi ex ipſa creditoris induſtria futurum erat; an putas in pactum deduci poſſe, vel compenſandum eſſe, ſi per moram culpabilem debitoris ceſſet.

74 ANTIM. Ita prorſus: & hæc eſt communiſſima ſententia, quam videſis apud Gibal. *n.* 6. à quo citantur Covarr. Barboſa, Ferdinandus, Vaſq. Roderic. Leſſ. Salon. Ugolin. quibus accedunt omnes recentiores: nam privatio illius lucri, quod feciſſet creditor, cùm illa pecunia, damnum quoddam eſt, quod injuſtè patitur: igitur mutuatarius, qui hujus damni eſt cauſa, tenetur ad compenſationem: & licèt aliquot leges hujuſmodi compenſationem damnare videantur, hæ tamen iniquæ ſunt, ut teſtantur Leſſ. Reginal. Antonin. Gabriel, Major, Roſell. Armill. Sylveſt. Macron. Petr. Navar. Lopes, citati à Gibal. *n.* 13. & communiter Theologi, tu videſis *art.* 5. Gibal. ubi hæc doctè, copioſè, ſolidè diſcutit.

75 PITHA

79 PITHANOPH. Exhis, ni fallor colligerem, eum, qui per vim & metum injustum, ac fraudem, ad mutuo dandum inducitur, etiam secluso pacto præmio, & nulla habita ratione moræ mutuatarii, exigere posse compensationem justam lucri cessantis, quod mihi emergentis; quia reverà mutuatarius est causa damni; hoc enim principio præsupposito nititur: ita Gibal. *art. 6.* à quo citantur, S. Thom. Navarr. Petr. à Navarr. Graff. Molina, Less, Silas, Chillan, Fern. Vasq. Mascard. Menoch. quibus accedunt omnes recentiores.

78 ANTIM. Sed si cogitur à Principe, ad succurrendum publicis necessitatibus, nulla fit ipsi injuria.

77 PITHANOPH. Equidem non fit ipsi injuria, licè cogatur; fieret tamen, si Princeps indemnem illum servare nollet, ut rectè monent Molin. Less. Navar. Salaz, citati à Gibal. *n.* 2. Præterea colligerem, solam moram, vel delationem solutionis, sequi damno creditoris, non esse justum titulum aliquid supra sortem exigendi; nec enim sola privatio pecuniæ creditori aliud jus acquirit, ut supra ostensum est; & si quæ leges aliud significare videntur, illas abrogatas esse constat.

78 ANTIM. Excipere debueras titulum pœnæ conventionalis; nempe ita pacisci posse creditor & mutuatarius, seclusa etiam omni lucro cessante, & damno emergente, ut si hic præscripto tempore non solvat, & sit in mora, vel sua culpa non possit, pœnæ pecuniariæ subjaceat, moderatæ tamen, v. g. quatuor in centum; ae tamè lege, ut fraus usuratum absit: nonnulli refragantur ut Bart. Laurent. de Rudolphi. Aragona, Tulchus citati à Wading. *tit.* 3 item Scot. Mont. Graff. citati à Gibal. *cap.* 7. *a.* 1. *n* 1. at pro hac sententia stant communiter tum Canonistæ tum Theologi; citantur à Gibalino Gloss. Panorm. Innocen. & plures quos Salaz & Leotardus dabunt, Navar. Iter. Navarr. Sotus, Molin. Less. Rebell. Laym. Felin. Ugolin. Binsfeld. Bonacin. Joan. Arbor. Molin. Lugo; adde Wading. citatum; atque ita alii communiter; Quidnienim pro executione hujus contractus, ut fit in aliis, pœnam contrahentes apponunt, quod ex jure naturali immo & civili habetur: Quinimoroso debitori, qui peccat contra justitiam, aliqua pœna imponatur ad quam ipse pacto consentit; debet autem hæc pœna esse proportionata, ut puta, si debitor impotens sit ad solvendum, modò culpa nò acciderit, à prædicta pœna excusatur; quia verum debitor obligare se possit ad pœnam istam, ante sententiam judicis, certissimum est; vide lib. 5. de leg. c. 6. n. 7. & c. 5. n 15. Vasq. 1. 2. disp. 66. Castr. Palao, Sal. Bonacin. citati à Gibal. *n.* 1. n. 1. Hinc debitor hanc pœnam solvere tenetur ante Judicis sententiam, non tamen ante creditoris petitionem; ita Suar. Sal. Sa Gutier. Bonacin. Menoch. Covarr. Lugo, citati à Gibal. *n.* 2. adde Wading. *tit.* 3. à quo citantur Felin. Decius, Molin. Rebell. ratio est, quia promissio facta obligat in conscientia ante sententiam Judicis; ut videre est in mutuatis, neque mens est sic contrahentium, ut recurrat ad Judicem recurrere, immo frustra recurreret; posset enim debitor facilè pactum & conventionem negare, ita ut vix ulla probatio esset: debet tamen creditor exigere illam pœnam, alioquin ultro remittere censetur: sed hæc sunt satis perspicua.

79 PITHANOPH. Longiùs sanè excursum est, quàm necessarium fuit: ut enim primum illud salvaretur mutuo scilicet, supra sortem nihil exigi posse, facilè obiret, prudens tamen delibasti, ex quibus mutui pacti, cum mutuo conjuncti aliquid supra sortem exigi potest: mirificè quoque placuit, quod paulò fusiùs probasti, ratione periculi, in mutuo nihil præcisè accipi posse: sed quæso te, repete tuam illam demonstrationem, quâ usuram illicitam esse probabas.

80 ANTIM. Lucrum ex re non sua est injustum: sed usura est lucrum ex re non sua: igitur usura est injusta, major est per se nota, probatur minor, usura est lucrum ex mutuo, sed mutuum non est suum scilicet creditoris, sed mutuatarii: igitur usura est lucrum ex re non sua. Pari modo injustum est accipere aliquid supra valorem rei traditæ & ejusdem rei duplex pretium petere: Atqui in usura hæc fiunt, nam usurarius accipit aliquid supra sortem, igitur supra valorē sortis: igitur duplum pretium, nec enim mutuario auget pretium rei mutuatæ: licèt sit bona actio, sufficienter compensatur per creditorem ejusdem sortis: sors igitur per sortem æqualem, & actio per actionem: Itaque juri naturali usura repugnat, item Divino, Canonico, civilit, u vide sis loca apud autores citatos hæc enim fusiùs prosequi, ad præsens institutum non pertinet.

81 PITHANOPH. Rem mihi gratissimam feceris si ex superiori doctrina nonnulla corollaria deducas, ea scilicet, quæ ad praxim & usum accommodatiora esse videntur.

82 ANTIM. Per me licèt, sed vitandæ confusionis ergo, distingo per numeros.

I. Pecunia mutuò data verè alienatur, ut vocant: quia reverà transfertur ejus damnum à mutuatore in mutuatarium: nec quisquam hoc nisi perperam neget: quia cùm mutuatarius plenam, & independentem ea utendi potestatem habeat, dominum illius habet: nec enim re aliena, invito, domino, jure uti possumus: re inquam, quæ ipso usu, vel consumitur, vel distrahitur: hic de usu juris & facti fusè disputatur: sed nihil ad nos, modò constet, plenum & independentem usum pecuniæ cum ejusdem domino semper esse conjunctum.

II. Illa tantùm propriè loquendo mutuo dari possunt, quæ usu ipso consumuntur, vel distrahuntur & accipiuntur secundùm quantitatem, in pondere, numero, mensura. v.g. pecunia, triticum, vinum, &c. dixi propriè loquendo: quia etiam alia, improprièlicèt, dicuntur mutuo dari, ut equus, domus, vas aureum, quæ tamen commendari potiùs, vel locari dicuntur, quàm mutuò dari.

III. Nulla lex humana usuram licitam reddit: quia est intrinsecè mala: secus divina, quæ rationem usuræ abstergit: Deus enim est supremus Dominus rerum, qui sine cujusquam injuria de iis disponit: sic accipere illud, *non fœnerabis fratri tuo, sed alieno.*

IV. Pupillarum pecunia à tutoribus ad usuras mutuò dari non potest: licèt nonnullæ leges & aliquarum Provinciarum consuetudines hoc ipsum statuant: nulla enim lex id unquam licitum reddit, quod intrinsecè malum est.

V. Pignus quidem à creditore accipi potest, si tamen sit fructiferum, fructus computari debent in partem sortis: necenim alio titulo percipi possunt, quàm vi mutui: sed ex mutuo aliquid supra sortem accipere usura est.

VI. Pro usu mutuatæ pecuniæ nihil exigi potest: quia hic est à Domino, & hoc gaudet mutuatarius: sed uti re sua cuique licet: igitur usus est etiam mutuatarii: sed pro usu rei meæ, nihil alteri debeo.

VII. Mutuans non potest statim pecuniam mutuatam repetere; alioqui mutuatario inutile esset: immo damnum potiùs afferret: obligatur autem mutua-

tor damnum resarcire, si quod infert: tenetur demum mutuator accipere debitum, quotiescumque illi à mutuatario offertur: cuncta hæc ex dictis perspicua sunt.

VIII. Si res mutuata pereat, mutuatario perit, quia perit domino: atqui mutuatarius illius dominus est: tenetur autem præfixo tempore, par in genere, quantitate, & bonitate restituere.

IX. Mutuatarius obligari non potest ad faciendam solutionem eo loco, quæ incommoda ipsi esset; quia esset novum onus, quod ratione mutui, nullo modo imponi potest: esset enim aliquid supra sortem.

X. Non tenetur creditor invitus partem debiti accipere; quia hoc esset maximè incommodum, nam minutiæ facilè pereunt.

XI. Si nullum pactum mutuo fuit adjectum, nec fuit attenta, aut prævisa pretii mutatio, citra mutuum pecuniæ, res mutuata in æquali quantitate restituenda est: v. g. decem modii tritici mutuo dati sunt, totidem tempore præfixo reddendi: ita Soto, Lugo, Lessius, Castr. Pal. Laym. Malder. Gomez. Panorm. Bald. Bart. Gibal. *lib. 1. c. 3. a. 3. n. 3.* qui prædictos citat *n. 1.* si enim res propter substantiam præcisè expetitur & postulatur, tantumdem substantiæ restituendum est, quantum acceptum fuit: adde usum communem communiter approbatum: si verò mutuator prævideat pretii crementum tempore solutionis, non tenetur mutuatarius solvere, nisi pro rata valoris & pretii: ita Lugo *disp. 25. n. 123.* Gibal. *n. 4.* Salaz *dub. 24. n. 3.* qui alios autores citat: quia non potuit creditor posita illa prævisione velle illud lucrum supra sortem; alioquin esset usura: si autem decrementum prævideat, & nihil apponat contractui, censetur liberaliter condonare: si verò apponat, haud dubiè potest obligare mutuatarium ad refundendum æqualitatem pretii: alioquin creditor damnum inde pateretur: observabis tamen, si reverà vendatur triticum tempore majoris valoris, licèt solutio differatur in tempus minoris valoris, creditorem meritò exigere, vel pretium juxta majorem valorem, vel majorem quantitatem tritici: aut si dat triticum tempore minoris valoris, quod tamen servaturus erat, ut illud venderet tempore majoris valoris, reverà plus tritici repetere potest, ac de eo pacisci, facta justa compensatione damni, quod alioquin pateretur: ita Medin. Sylvest. Navarr. Conrad. citati à Gibal. *n. 4.* pari modo, si mutentur mensuræ, datam quantitatem meritò repetere potest: alioquin damnum pateretur: ita Salaz *dub. 24. n. 4. & dub 25. n. 1.* Azor. *3. p. l. 7. c. 10. q. 6.* & alii. Potest autem mutuatarius, etiam ante præfixum solutioni tempus triticum restituere: alioquin esset onus ratione mutui impositum; non tamen ante præfixum tempus mutuator repetere potest: quia pacto justo stare debet: ita omnes cum Petr. Navarr. *l. 3. de restit. c. 2.* si tamen nullum tempus in contractu solutioni præfixum est, & creditor non præviderit crementum valoris, creditor potest repetere, quo tempore videt valorem crevisse, modo nulla vis, vel fraus intercesserit: ita Navarr. *c. 17. n. 225.* Rebell. *2. p. l. 8. q. 8 n. 7.* potest enim repetere quod ei debetur, si aliunde non teneatur expectare: sed in hoc casu, nullo prævio pacto tenetur: quamquam si creditor studio dumtaxat lucri ducatur, vix fieri potest, quin contra charitatem peccet, utrùm verò farina pro tritico restitui possit, censent aliqui ut Azor, & Ripa citati à Gibalino, qui tamen secus existimat, quod mihi probabilius videtur, si aliquod inde damnum consequatur: cuncta hæc in unum corollarium congerenda esse putavi, quæ iisdem principiis nituntur.

XII. Mutuatarius non tenetur solvere pecuniam mutuò acceptam, nisi juxta valorem pecuniæ, tempore mutuationis: v. g. accepit mutuò 100. dupliones valoris mille librarum, ut vocant, sive decies tempore præscripto 100. dupliones majoris, sive minoris sint valoris, tenetur tantùm restituere 1000. libras; ita Gibal. *n. 23.* qui citat pro hac sententia 24. autores: ratio est, quia in mutuo, non habetur ratio pecuniæ, nisi propter valorem, & præciso valore, ad instar calculorum est; igitur ille tantùm valor attenditur, qui tempore mutuationis erat: nempe obligatio quæ remanet in mutuatario refundendi, fundatur in mutuo, idque ratione ejusdem valoris: accedit quod transfertur pecuniæ dominum in mutuatarium, igitur illius commodum & incommodum ejusdem mutuatarii est: equidem creditor potest pacto mutuatario conditionem apponere, ut scilicet aurea, vel argentea currente solutio fiat, ad vitandum scilicet incommodum minutæ vel æreæ monetæ; ita Gibal. qui citat *n. 16.* multos autores scilicet Anton. Fabr. Martin. Bart. Bald. Hostiens. Navarr. Laym. Molinam Lopez. Mercado Graff. Veg. Sal. Rebell. quid ni enim creditor pacto sibi consulat, ut damnum arceat; immo propter eandem rationem obligari potest mutuatarius ad restituendam eandem speciem monetæ, nisi tamen urgens difficultas obstet, vel grave damnum debitoris, vel lex Principis, vel demum consuetudo: immo, ut hoc pactum justum sit, debet esse æqualis utrimque conjectura decrementi, vel incrementi, aut si probabile est, futurum brevi incrementum, creditor debet habere voluntatem servandi suam pecuniam usque ad illud tempus: quam tamen, ut mutuatario gratiam præstet, dat mutuo: neque ratio patitur ut hoc damnum invitus sentiat: hinc ut mutuatarius sciat, quantum debet, attendendus est valor pecuniæ mutuæ tempore contractus: ut sciat quantum restituat, attendendus est valor pecuniæ tempore solutionis: pari modo, si quis dat frumentum in pecunia restituendum, si est venditio debet restituere pecuniam juxta valorem frumenti tempore contractus: si verò est mutuum, juxta valorem tempore solutionis: si hæc fusè dicussa & explicata desideras, consule Gibalin. citatos.

XIII. Illi omnes qui liberam suorum bonorum administrationem habent, mutuò dare possunt: quia qui dat mutuò, transfert dominium in mutuatarium: illi autem omnes, qui dominii acquirendi & novæ obligationis suscipiendæ capaces sunt, etiam mutuò accipere possunt: unde facilè intelliges, quinam sint capaces, vel incapaces: tritum est quod de servo, pupillo, Filio familias procuratore Religioso, autores habent.

XIV. Levitas materiæ non tollit malitiam usuræ: quia est intrinsecè mala: Hinc nulla lex humana dispensare potest in usura, quod de vera & propriè dicta usura intelligendum est: nullus enim dubito, quin lege humana prohiberi possint justis de causis quidam contractus, perinde atque si usuram essent, licèt re ipsa usuræ labe careant: hinc reveri in judiciciis usurarii censentur: sed hæc est usura de jure humano, ut vocant: permitti tamen potest usura à supremo Principe, majoris mali vitandi causa: at nunquam licet usuras exigere ab hostibus ratione mutui. Dico, mali vitandi, non lucri faciendi: unde si aliquis Princeps Judæorum usuras toleraret, seu permitteret, propter commodum seu lucrum, quod inde reportat, haud dubiè peccaret: peccaret item, si alio modo licito illud malum vitare potest: item si cum minoribus usuris.

XV. Datur aliquod mutuum interpretativum, ex quo etiam nihil supra sortem exigi potest, v. g. Titius reliquit

vellet Cajo legatum mille nummùm, & donec Cajus ab Hærede legatum recipiat, exigit quinquaginta nummos inannum: si Cajus possit legatum exigere, sed nolit, malitque pensionem, haud dubiè usura est, id est lucrum ex mutuo interveniens, nisi hæres sit in mora, quæ Caji interfit, vel hæc pensio relicta sit Cajo, ad onus aliquod, aut stipendium, aut compensandum; vel legati dum prædicti mille nummi emendis bonis fructiferis impendendi, vel ex bonis hæreditariis præstandi, vel disjunctivè, ut ajunt, id est, mille nummi pro una vice, vel in singulos annos quinquaginta; vel haeres possit quidem solvere mille, sed non teneatur, si malit solvere pensionem ad instar census; cuncta hæc ni fallor ex dictis perspicua sunt.

XVI. Omnis conventio, per quam ratione mutui imponitur mutuatario obligatio æstimabilis, sub prædicta obligationem refundendi sortem, quasi titulo justitiæ, ad quam alioquin non tenebatur, est usura; nulla autem usura est, ubi nullum lucrum ex mutuo, aliàs scilicet indebitum; hinc modò non ex mutuo, et alias honestis & licitis causis & titulis, licet supra sortem aliquid accipere, v.g. titulo charitatis, gratitudinis, &c. Hinc usura est, obligare mutuatarium metuum ex justitia, ut aliquem curet vel ut desistat à justa lite, vel ut sit gratus, vel ut conferat officium, vel aliquod obsequium præstet, sive honestum, sive turpe, sive pium, sive quamlibet operam; nisi tamen aliunde sit paratus ad illam locandam; vel ut alium contractum ineat, etiam sine damno suo, vel incommodo; excepto tamen contrahente necessario ad cautionem, securitatem, fidejussionem, item ad occurrendum damno emergenti, vel lucro cessanti; vel ut non solvat debitum antecedens tempus; vel ut solvat tali dumtaxat loco, quod sine novis expensis facere non possit; vel ut creditorem eximat à justis vectigalibus: cunctæ hæc novam obligationem, novum onus mutuatario imponunt, ac proinde usuræ labe sordescunt.

XVII. Usura est, obligationem non repetendi mutuum per certum tempus, in pactum deducere, ac inde lucro supra sortem compensare; quia ratione prorogati mutui aliquid exigit, non potest supra sortem; & licèt illa obligatio carendi pecuniæ pretio æstimabilis, compensatur tamen per lucrum sortis, quæ tanti æstimatur hoc anno, quanti proximè elapso: licèt demum nonnulli probabile putent, aliquid per modum conditionis, aut premii exigere posse creditorem sine usura, v.g. nolo tibi dare mutuo triticum, nisi des mihi mutuo vinum; vel do tibi mutuo centum toto illo tempore, quo mihi certum præstabis officium; cum tamen omnes fere hanc mutuationem periculum esse judicent, tuta in praxi esse non potest.

XVIII. Fas est, ex aliqua justa causa, petere mutuum ab usurario; ita omnes, nam ille sibi imputet: est autem justa causa rationabilis necessitas; licèt enim mutuatarius suum peccatum indirectè velare possit, id est velle directè aliquid, cum quo peccatum conjunctum est, potest tamen, si necessitas urget, velle aliquid, cum quo peccatum proximi conjunctum est.

XIX. Qui bona fide & cum ignorantia inculpabili contractum usurarium, non peccat, quod mutuum est; & si adsit alius justus titulus lucri, quisquis ille sit; modò mutuans illum, vel expressè, vel confusè intenderit, etiam sub clausula illa generali, *omni meliore modo, quo fieri potest*, potest lucrum perceptum retinere, & deinceps exigere; ita Navarr. Lugo, Sa. Tanner. Valent. Less. Gibal. l. 2. c. 2. art. 2. qui prædictos citat; hæc enim contrahentibus intentio sufficit; alioquin multi contractus essent invalidi, quod certè maximam Reip. perturbationem afferret.

XX. Si contractus sit nullus, vel usurarius, id quod interest accipi non potest; quia est vera usura, sub ficto contractu tecta; Leotard. q. 80. n. 1. qui multos citat.

XXI. Si lucrum justè relatum cum reliqua sorte computatur, quod variis modis fieri potest, ac præsertim per novam conventionem, creditor ex eo aliud lucrum justum exigere potest, ratione scilicet, vel lucri cessantis, vel damni emergentis in mutuo; quod meo judicio, perspicuum est; est enim aucta sors, & tota illa summa ex priore & novo lucro conflata, est creditoris; quid ni ergo illi fructificet? & licèt antiquis legibus prohibitæ sint usuræ usurarum, in casu præsenti locum non habet, in quo novam sortem consideramus. Leotard. q. 87. num. 19. qui multos citat.

XXII. Qui habuit tantùm voluntatem conditionatam dandi suam pecuniam ad negotiationem, nisi mutuanda fuisset, spem lucri proximam & probabilem non habuit; ac proinde nihil exigere potest supra sortem; licèt enim aliqui apud Lessium, probabile putent, exigi posse; ipse tamen Less. dub. 11. num. 95. fatetur, hoc non esse tutum in praxi; quapropter ad summum, illa opinio esset tantùm probabiliter probabilis.

XXIII. Negotiator potest lucrum cessans ex sua pecunia mutuo data capere, licèt aliam habeat otiosam, quam sibi in subsidium, vel alium finem seposuit, qua scilicet carere nolit; ita Gibal. cap. 5. art. 9. numer. 22. qui citat Navarr. Less. Molin. Delugo, Bonacin. Salaz. à quibus multi alii citantur; quia reverà lucrum illud cessat ex mutuo, & gravissimum esset mutuanti nihil unquam ratione lucri cessantis, vel damni emergentis exigere posse, nisi totam suam pecuniam mutuò daret.

XXIV. Negotiator subtrahens suam pecuniam negotiationi, ut cuipiam det mutuo, qui revera illa indiget, lucrum cessans exigere potest; ita Malderus, Lugo, Lessius, citati à Gibal, num. 24. quia alioqui reverà pateretur damnum ex illo mutuo.

XXV. Creditor, qui propter moram debitoris, coactus est aliam pecuniam sub usuris accipere, ac proinde ex justa causa accepit, potest illud damnum repetere à debitore, qui supponitur esse in mora culpabili; ita fere omnes Theologi; si tamen ex malitia creditur id agere, peccaret saltem contra charitatem; potest etiam qui pecuniam sumpsit fœnore, eam dare alteri mutuo, cum pacto se indemnem servandi; quilibet enim damnum à se arcere potest; Salas dub. 13. n. 6. ubi multos citat.

XXVI. Ad hoc ut mutuans aliquid exigere possit, ratione illius, quod interest, non est opus, ut pecunia jam destinata sit negotiationi, sed destinanda sufficit, Sal. dub. 20. num. 12. nec opus est, ut solitus sit negotiari, modò tùm reverà lucrum probabile cesset, Sal. num. 2. etiam si malit mutuò dare quam negotiari, Sal. num. 4. qui multos citat.

XXVII.

XXVII. Si creditor repetit mutuum ante præfixum solutioni terminum, mutuatarius non censetur esse in mora, secus verò si nullum certum tempus præfixum est solutioni, modò interpelletur, Salaz. dub.19.n.10.& alii.

XXVIII. Licèt pro mutuata, vel commodata pecunia nihil exigi possit, potest tamen pro locata, ad pompam scilicet, vel ostentationem; ita communiter omnes, & Lupus comm.3.de usuris.§.6.n.1. testatur, hanc sententiam ab universa Theologorum, Canonistarum & Juristarum schola esse receptam; tunc enim fungitur vice mercis, vel corporis, & ejus usus est ipsa pompa & ostentatio.

XXIX. Non potest quispiam aliquid exigere ab exactore suorum reddituum, seu vectigalium, eo quod usus ei permittatur exactæ pecuniæ, quia tum ratio veri mutui intercedit; sed ex mutuo nihil accipi potest; Navarr.lib.3.conſ 2.de depoſito Gibal.l.3. c.5.a.6.n.2.

XXX. Creditor accipiens pignus fructiferum, debet computare fructus in partem sortis; ita omnes Canonistæ, Juristæ & Theologi, quos dabit Salaz.dub.28. Hinc antichresis qua in compensationem usus pecuniæ mutuo datæ, ceduntur creditori fructus fundi oppignorati, usuraria est; Gibal.cap. 7.a.13.n.5. qui citat Frederic. Martin. Cujac, Hotman; Petr. Gregor. Annæum Robert; nempe cum pignus sit mutuatarii, illi haud dubiè fructificat, quæ ratio valet, etiam si antichresis sit perpetua, in qua, creditor non potest repetere mutuum, quamdiu debitor patitur illum percipere fructus pignoris; quia revera remanet ratio mutui; nec est quod aliqui ad censum referant; quia nec est certa annua pensio, quam census postulat, nec servatur æqualitas; si tamen ad contractum emptionis cum pacto retrovendendi ad arbitrium venditoris referatur, haud dubiè licitum erit pactum; Cajet. 2. 2. q.78. a.2. ad 6. Gibal.n.11.Sot.l.6.q.1.a.2. modò attendatur æqualitas pretii; tunc enim creditor ex re sua fructus percipit, nec amplius pignus est. Adde Laym. lib.3. tract.4. cap.16. n.17. ubi testatur de communi doctrina, sumpta ex l.2. C. de pact. inter emptorem & venditorem; supponitur autem rectus animus contrahentium, nulla fraude infectus.

XXXI. Contractus ille frequens in Italia, quo creditor dat suam pecuniam debitori, & hic illi suam rem fructiferam, ita ut utrique liberum sit reperere id, quod alteri dedit, si fiat in mutuo est usurarius; vulgò dicitur, *godere à godere*; licèt enim nonnulli sint, qui eum admittunt ut legitimum, ut Major, Gabr. Conrad. Medin. Covarr. citati à Gibal. c.7.n. 12. reprobatur tamen ab aliis, Soto scilicet, Navarr. Azor, Sylvest. Gibal. qui prædictos citat, quibus accedunt Sà. v. usur.n.9. Leotard.q.15 n.30. qui citat Duard. Caniſ. Gabriel. item Tamburin. l.8. tr.3.c.7. §.6.n.16. si tamen reducatur ad contractum venditionis, cum pacto retrovendendi & retroemendi, communi onere, haud dubiè est licitus; quia uterque re sua utitur, & illius fructus percipit; hinc utrumque capacem esse necesse est ad emendum & vendendum; tunc enim non est pignus; nam ut pecuniæ transfertur dominium in unum, ita rei transfertur in alium: quod autem prædictum pactum retrovenditionis licitum sit, docent communiter Doctores. Covarr. Medin. Conrad. Filliut. Bonacina Diana citati à Gibal.n.13.adde Tiraq. tract. de retract.condit. §.5. Glos. 2. & Juristas fere omnes; est enim contractus utrimque onerosus, & par onus.

XXXII. Fructus melioramentorum pignoris in sortem etiam computari possunt, detractis tamen expensis, quas creditor repetere debet; ita docent magno consensu Theologi & Juristæ, Navarr. Molina, Garciaz, Azor, Less. Filliut. Lopez, Salaz, Ugolin. Scaccia, Gibal.n.17. qui prædictos citat; vide Leotard. q.17. ratio est; quia fructus illi ad fundum pertinent; igitur sunt Domini fundi, scilicet mutuatarii.

XXXIII. Contractus, quo pignus, data pecunia mutuò, creditori traditur, ea lege, ut intra præfixum tempus, non fiat solutio, sit ipsius creditoris, potest esse justus, si pignus non superet debitum, præscindendo à lege prohibente; hæc est lex commissoria à Constantino abrogata lib.1.C.de pact. pign. idque tanquam certo jure constitutum supponit Innocent. III. in cap. *significante* 7. de pignorib.; præscindendo tamen à lege positiva, modò debitor coactus non fuerit à creditore; non est injustus, inquam, quia nihil supra sortem creditor accipit: immo si ob moram culpabilem debitoris, hoc ipsum in pœnam conventionalem apponitur; licet pignus superet debitum, modò pœna culpæ proportionata sit; aliàs pactum illud commissorium injustum est; quia supra sortem ex mero mutuo creditor aliquid exigeret. Delugo disp. 25 num.177. Pactum tamen, quod fit, ut non soluta pecuniâ, tempore præfixo, pignus vendatur, aut venditum sit creditori, vel alteri, justo pretio, tunc æstimando, multi passim, ut justum admittunt apud Gibalin. num. 26. qui citat Mantic. Lup. Guid. Pap. Molin. Reginald. Ugolin. Salaz, Bonacin. Delugo, qui alios citant; ea tamen lege ut debitor non cogatur, aut per modum pœnæ conventionalis apponatur; consule pro his Leotard. q. 70. & Gibal. art.13.

XXXIV. Venditor non potest locare fundum emptori, pro pensione certa, donec pretium solvatur; Ita Gibal. c.8. a.9.n.4. qui citat Petr. Navarr. Rosell. Sylvestr. Armill. Tabien. Astens. Angel. Major. Antonin. Bernardin. Gabr. Panorm. Azor; alios citat idem Gibal. l.2.c.5.a.5 concl.2. licèt tamen venditori retinere dominium fundi, donec pretium solvatur: ac proinde eumdem fundum emptori locare, quæ est venditio conditionalis, aut in contractu venditionis, reservare sibi fructus usque ad pretii solutionem: non potest pharmacopola locare sua vasa & mendicamenta pensione annua, ea lege ut medicamenta à conductore eadem æstimatione reddantur; est enim usura; Gibal. qui citat.n.9. Megal. Lugo. quia scilicet medicamenta quæ ipso usu consumuntur, locari non possunt; de locatione animalium vide Gibal.a.num.10. illa autem justa est, in qua onera quæ conductor subit, ad æqualitatem compensantur: si tamen ficta sit locatio, erit mutuum palliatum; Gibal. ibidem citat. Azor. Molin. Lug. Filliuc. Navarr. Tolet. Ugolin. Facund. adde Leotard. q.36. cuncta hæc tu ipse facilè deduxisses exjactis principiis; congessi tamen sine delectu, ut tibi morem gererem.

83. Pithanoph. Gratissimum mihi accidit, quod tam multa in pauca contraxeris, quæ ni fallor, ad duo ista capita referuntur, rem scilicet Domino suo fructum facere, ac proinde ex mutuata pecunia nullum justè lucrum exigi posse; illud enim, quod nonnulli Heterodoxi somniarunt, usum pecuniæ concedi posse, sine dominio, ideſt plenam, absolutam & independentem utendi facultatem, ac pro illo usu, cum

cum sit pretio æstimabilis, aliquid justi lucri percipiamus prorsus est ; nempe in rebus ipso usu consumptibilibus, usus juris à dominio non distinguitur, transitus tamen usus facti, ut vocant, qui dependens, sic Religiosi incapaces dominii, ex Superiorum licentia, pecunia aliquando utuntur ; cum ea tamen subjectione, ac dependentia, ut vocant, quæ religiosæ vitæ instituto competit ; unde non modò nullam bonorum dominium, sed nec ullam bonorum administrationem jure suo habent.

90. Antim. Non tibi latent antiquæ illæ contentiones, quæ tot ac tantos rumores atque tumultus pepererunt ; cum scilicet Joann. 22. ab Occamo facesitus contrariam sententiam in Extravag. *ad conditorem* de verbor. significat. pluribus asseruit, usum, scilicet, in rebus usu consumptibilibus, à dominio minimè distingui ; & quatenus distingueretur, dominium illud à se ac sede Apostolica repetit.

91. Pithanoph. Hæc probè sciebam ; nec mirum mihi accidit, Romanos Pontifices, in rebus, quæ nec ad fidem, nec ad bonos mores pertinent, aliquando inter se dissentire ; nempe Nicolaus III. Clemens V. Innocentius IV. Alexander IV. Gregorius IX. contrariam sententiam tenuerant : quod tamen ibidem Joannes declarat, Christum quarumdam rerum temporalium, quibus utebatur, dominium habuisse, ad fidem pertinet, & ad verum Scripturæ intelligentiam ; nec contrarium alii Pontifices docuerunt ; quod demum spectat ad illam dominii abdicationem quam fecerat Joan. 22. dico, vel à successoribus Pontificibus dominium illud denuo admissum fuisse, vel apud fideles, qui res illas largiuntur, remanere ; sed hæc mittamus ; cum certum sit, usum facti distinguì à dominio in rebus ipso usu consumptibilibus.

92. Antim. Nollem diceres omnino certum, cum præter Joan. 22. multi, iisque graves autores oppidum adstruant, ut Major in 4. d. 38. q. 9. a. 1. Turrecrem. l. 2. summ. c. 112. D. Antonin. 4. p. tit. 12. c. 4. & Sylvest. verb. *dominium* 4. 2. Aragon. 2. 2. q 62. cum Sarmient. de reddit. Ecclesiast. 1. p. c. 1. n. 11. & alii possim ; dicere tamen poteras, si non certum, saltem longè probabilius, cum longè plures autores hanc sententiæ suffragentur ; Gibalinus lib. 1. cap. 2. sect. num. 4. & Sanch. in decalog. l. 7. c. 18. n. 5. multorum, Gloss. scilicet, Panorm. Sot. Navarr. Angel. Dannez, Azor, Molin. Valent. Bellarm. Less. Rebel. Suar. Lugo, Laym. Man. Roderic. Alvar. Pegnaster. Alcozer, Quesadam, &c.

93. Pithanoph. Dicamus ergo *probabilius*, ut jam mihi petinde est ; jam quæro ex te, utrùm usus facti quantumvis dependens & revocabilis pretio æstimabilis ; si enim pretio æstimabilis non video, cur aliquid pro eo accipi nequeat ; nemo enim uti non possit.

94. Antim. Hoc ipsum est quod Salmasius & alii Heterodoxi sibi aliisque persuadere conantur, videlicet ; cum ultro concedant, mutuatarium habere plenum jus utendi pecunia, ac liberam potestatem ; igitur usum juris, qui à dominio in pecunia minimè distinguitur ; igitur fructum ex re non sua percipere non debent.

95. Pithanoph. Mirari satis non possum, qua fronte Heterodoxi doctrinam morum corruptam Catholicis tanta contentione & vehementia exprobrent ; & præ cæteris quidem, famosus ille Dionysellus Molinæus, in libro, quem traditionem Romanam censum inscribit ; cum tamen ipsi usuram à peccato & culpa liberent ; Quis unquam moralis Theologus, quantumvis laxioris styli, eò laxitatis devenit ? hîc sanè tritum illud locum haberet, Clodius accusat Mœchos, Catilina Cetegos ; sed ad quæstionem propositam quid amabò respondes ?

96. Antim. Primo quidem loco respondere possem, tunc pecuniam mutuo non dari, cum in mutuo verum ejus dominium transferatur ; immo nullum contractus genus hîc reperio, sed meram licentiam ; nempe nulla inde obligatio sequitur, quam omnis contractus importat ; illa porro licentia est aliquid expetibile, & pretio æstimabile, & pro illa aliquid accipi posse non diffiteor ; sed parvum lucrum maximum damnum minimè compensat ; nam is, qui licentiam obtinuit, licitè uti re illa potest, quæ cum ipso usu pereat, domino perit ; nullum igitur periculum est, ne inde usuræ aditum sibi faciant ; nemo enim adeò insanus, qui pro modico lucro, sortem integram perdere velit.

97. Pithanoph. Sed si his, qui licentiam utendi accipit, obligetur pacto, ad restituendum integram sortem, etiam non accepto illius dominio, ut in deposito nonnunquam fieri solet, si sors pereat, Domino non perit.

98. Antim. Vel est verum mutuum, in quo transfertur dominium ; vel est depositum, vel est mera licentia utendi, id est, consumendi rem illam ; si primum, nullum lucrum supra sortem ex mutuo exigere potest ; si tertium, nulla est obligatio restituendi, cum fuerit legitima licentia consumendi ; sic religiosus, qui de prælati licentia, cibos consumit vel aliquid pecuniæ distrahit, non tenetur illam prælato restituere, & hic est merus usus facti ; si verò secundum dicatur, alia quæstio est, si jubes, discutiemus ; sed hæc priùs terminanda est, Lessius disp. 2. num. 46. habet aliam rationem, nempe, inquit, quando in mutuo, transfertur dominium pecuniæ, cum usu libero, ubi deinde sors integra restituitur, adæquatur obligatio, & nihil supereſt pretio æstimabile, quod mutuatarius non adæquarit, ex titulo scilicet justitiæ ; igitur pro libertate utendi, retento dominio ; nihil potest accipi supra integram sortem ; quia alioquin pluris æstimanda esset pecunia, cujus usus, retento dominio conceditur, quàm illa cujus usus simul cum dominio traditur, si retento dominio, sors integra cum aliquo lucro, pro ipso usu, concesso verò, etiam cum usu dominio, sors ipsa dumtaxat, sine auctario, restitui debet.

99. Pithanoph. Hæc ratio quamvis à nonnullis impugnata, mihi demonstrativa videtur ; quod enim dicunt, dominium illud retentum, concesso usu facti, id est facta potestate utendi, scilicet revocabili, tanti æstimandum esse, quanti reverà æstimaretur, si usus facti minimè concessus fuisset, facilè negabitur ; tum quia, per licentiam illam, maximo periculo pecunia exponitur, ne expendatur & consumatur, ac proinde Domino pereat, atque adeò ipsum dominium simul extinguatur ; licèt enim pecunia, si repetatur, restituenda sit, si tamen de licentia domini, consumpta est, restitui non debet ; cùm scilicet illius, qui eam impendit, culpa non perierit ; nulla enim culpa est, re aliena uti, si id fiat, de licentia domini : Quod si illa pecunia usus non est, pro usu nihil rependere tenetur ; quia nullus fuit usus ; nec dicas, fuisse licentiam utendi,

eam-

eamque pretio æstimabilem; nam cum sors integra tunc restituatur, illa licentia abundè compensatur, eo quod sors ipsa periculo subtrahatur, cui erat, de consensu domini exposita, ne scilicet ipsi periret; quis autem dicat, licentiam utendi cum ipso usu conjunctam quo ipsi domino perit pecunia, minoris æstimandam esse, quàm eamdem licentiam ad usum minimè redactam, si enim aliquid minus sorte pro ipsa licentia refundatur, ubi sors ipsa integra refunditur, quæ voluntati ac potestati utentis permissa & concessa fuerat, nemo neget, prædictam licentiam probè compensatam fuisse.

94. Antim. Hæc prorsus arridenț; si tamen audire libeat, unam, vel alteram rationem addam; quod eò sanè libentiùs faciam, quò prædictum argumentum Salmasii nonnullos in errorem induxit.

95. Pithanoph. Audiam libentissimè, & adnotabo, nam sum in hac opinione, nihil ferè superfluum de hæc controversia dici posse; immo rem mihi gratissimam feceris, si ea, quæ à Salmasio aliisque Heterodoxis in gratiam usuræ opponuntur, adducas, eaque solvendi rationem docueris.

96. Antim. Quisquis alteri permittit usum suæ pecuniæ, retento dominio, totam rem suam retinet, id est nulla re se privat; non dominio, quod retinet; non usu, quia illa potest uti, ut priùs; igitur nihil est, quo se privet; igitur nihil est, quod compensari possit; illa porro licentia utendi, quam alteri dedit, facit, ut pecuniâ privari possit minimè invitus; ac proinde sine peccato alterius; hoc tamen est singularis donationis, scilicet voluntatis, qua vult, alium uti, sine peccato pecuniâ suâ; ac proinde non obligari ad restitutionem; unde non est donatio propria, sed voluntas abstersiva peccati, & obligationis ad restituendum; & in ordine ad hunc effectum, perinde se habet, atque si donasset pecuniam; at verò in ordine ad se ipsum, perinde se habet, atque si nihil prorsus concessisset; cum de pecunia æquè disponere possit.

97. Pithanoph. Dominus pecuniæ dat alteri potestatem utendi, quæ haud dubiè videtur esse aliquid quo ille se privat.

98. Antim. Minimè verò; nempe alter habet potestatem physicam utendi; potest enim habere in manibus pecuniam Domini; illicitè tamen utetur, & tenebitur ad restitutionem, nisi accedat prædicta licentia, quæ id tantummodò præstat, ut is, cui datur, posito quod prædicta pecunia utatur, licitè utatur, nec ad restitutionem teneatur: Hinc Dominus nihil propriè donat; sed posito quod alter sua pecunia utatur, vult perinde esse, atque si donata fuisset.

99. Pithanoph. Rectè; hoc ipsum est, quod voco potestatem moralem utendi, ex qua sequitur licitus usus; ita tamen subjectam, ut domini potestati omnino subjiciatur; quod tamen non obstat, ne pretio æstimabilis censenda sit.

100. Antim. De vocibus tecum disertare nolim; voca ut voles; modò constet, nihil penitus domini, potestatis, usus ipsi domino per hujusmodi concessionem detrahi; ut autem ejusdem rei dominium perfectum in duobus esse non potest, ut morales Philosophi facilè demonstrant, ita in duobus potestas utendi eadem pecunia esse nequit; nam pro utroque eædem rationes militant; si ergo potestas est, imperfecta est, dependès est, & alteri potestati subjecta; unde vera potestas dici nequit; vocetur licentia, vel communi nomine facultas; maneat igitur, Dominum pecuniæ nulla re per hanc licentiam privari; ac proinde nullam exigere posse compensationem; scilicet ex justitia; quia profectò non negarim, quin is, cui prædicta licentia conceditur, gratus esse debeat; & quin gratiæ loco illa licentia habenda sit; unde gratis dumtaxat datur.

101. Pithanoph. Restat adhuc mihi scrupulus, sic enim per te mihi loqui liceat; nempe Domini pecuniæ habet jus, ne alter se invito sua pecunia utatur, & si utitur, habet jus illam repetendi; utroque jure se se privat, per hujusmodi concessionem; jus autem omne suo pretio non caret.

102. Antim. Acutè sanè, ita primo aspectu esse videtur; at si rem paulò attentiùs perpendas, haud dubiè invenies, Dominum pecuniæ nullo jure privari; nempe si velit, statim revocare potest licentiam; igitur jus habet, ne alter pecunia sua utatur; sic volenti, inquiunt, non fit injuria; non quod hic jure suo cedat, illudque abdicet, sed quod jure suo uti nolit; quid igitur vult ille, de quo dicitur, *volenti non fit injuria*; revera non vult actionem illam, per se injuriosam, sed vult jus suum in usum non prorumpere, sed suo effectu morali carere; vult jus suum impeditum esse, ne scilicet morales illi effectus ex eo resultent; v. g. ex jure, quod habeo, ne quis mihi colaphum impingat, si forte hic impingatur, resultat ex jure meo, in prædicto colapho, ratio injuriæ mihi illatæ; item reatus in percutiente, quo dignus pœna censetur; item obligatio reparandi illatam injuriam; item in me resultat jus novum actionis contra illum; &c. Vides quot effectus morales resultent ex illo meo jure, quod habeo, ne quis mihi colaphum impingat; quod verò sint tantùm effectus morales, ac proinde resultare dicantur, facilè intelligis. Itaque si ponam obicem, ne prædicti effectus resultent, scilicet per voluntatem, impeditur influxus ille moralis mei juris, nec ullo jure me privo, quo prius gauderem, sed tantùm facio, ne prædicti effectus sequantur; id est, ne sit injuria mihi illata, ne infligens sit reus, ne teneatur ad reparationem, (præscindendo tamen à lege, vel divina, vel humana) ne acquiram jus satisfactionem exigendi, &c.

103. Pithanoph. Ne verbum quidem addas velim; rem hanc clarissimè discussisti; licet novum explicationis modum adhibueris, novum inquam mihi; nunquam enim rem istam sic explicari audiveram; sed perge ad alias rationes.

104. Antim. Antequam id faciam, permitte quæso, ut exemplum explicationis ergò allatum ad nostrum, de quo agimus, argumentum applicem; ita prorsus, quando alteri usum meæ pecuniæ permitto, habeo voluntatem, per quam volo, non quidem ut pecunia mea utatur, sed posito quod utatur, volo, apponi obicem, ne ex jure ac dominio meo resultent morales effectus, qui necessariò alioqui sequerentur, nisi obex poneretur, v. g. actio illa esset, furti, & injusta; item resultaret obligatio in eo, restituendi pecuniam; item jus in me repetendi ab illo pecuniam meam; habeo, inquam, voluntatem impedientem, ne hujusmodi effectus morales resultent, nullo tamen jure, quod prius haberem, per hanc voluntatem me privo: sed ad aliam rationem venio. Licèt prædictus usus facti concessus, sit æstimabilis in ordine ad gratitudinem, non tamen in ordine ad justitiam; ita ut pactum pretio censeri possit; aliquin vendi posset; quid enim mere temporale est, & pretio æstimabile

bile, vendi potest : at nullo modo vendi potest ; quia in contractu venditionis, venditor totam rem suam integram non retinet, ut patet ; nempe aliquid vendit, quod à venditore transit in emptorem, quid porro illud sit, nescio ; cum ego retineam rem, quid porro illud sit, nescio ; cum ego retineam integrum dominium meæ pecuniæ, & liberum usum eiusdem, quid ergo mihi deest ? quid à me, qui sum venditor, in emptorem translatum est & à me abjectum ? præterea in omni contractu, est reciproca obligatio ; ab ea enim Labeo & cæteri jurisconsulti contractum definiunt ; atqui in præsenti casu, ad nihil prorsus me obligo ; nam eodem, quo priùs, jure gaudeo ; igitur nulla obligatio in me nova est ; igitur injusta esset venditio, in qua emptor quidem aliquid se obligat, non verò venditor : deinde si revocem usum illum, & retineo pretium, injustè ago, ut patet ; si verò pretium retinere jure non possum ; igitur licentiam utendi non potui vendere ; igitur non est aliquid pretio ex justitia æstimabile, sed tantum ex gratitudine.

Pithanoph. Hanc licentiam, quam mihi concedis, utendi pecunia tua, possum alteri vendere ; igitur est aliquid pretio æstimabile, etiam ex justitia :

105. Negari facile posset antecedens ; nempe cum illius pecuniæ Dominus non sis, ille in quem tuam utendi licentiam transtulisti, invito Domino, illa uteretur ; potes quidem illam eidem dare, cum data pecuniam, sit reverà ea uti ; sed concedamus illud antecedens ; nam reverà, ubi accepisti licentiam prædictam, nihil obstat, quin te obliges pacto ad non utendum ; esto igitur illam vendere possis ; non tamen inde sequitur, quod ego, qui sum illius Dominus, eam vendere possim, cum per illam concessionem ad nihil prorsus me obligem, & nullo jure privatus maneam ; restat igitur, ut dicam, usum illum pecuniæ, quem tibi concedo, esse quidem æstimabilem ex gratitudine, non tamen ex justitia ; nempe maximum sanè tibi confero beneficium, nullo tamen meo præsenti damno ; licet etiam, fieri posse, ut pecunia illa utaris, imo valde probabile esse ; cum tamen hoc posito, pecuniam mihi, non tibi perire velim ; & licèt damnata non fuerit, velim tamen, in ordine ad effectus illos morales, qui ex usu rei alienæ, invito Domino, resultant, ut perinde sit, atque si donasses, exclusis scilicet & impeditis hujusmodi effectibus, illud quidem gratis facere possum, non tamen quito pretio.

106. Pithanoph. Nunquid paciscì mecum possumus de gratitudine, ita ut illo pacto, ad gratitudinem, ex accepto beneficio, me distingueres & obligares ; sic vovere possum esse gratus, cum pulchra sit virtus.

107. Antim. Possum quidem paciscì de gratitudine ; sed posito quod ad gratitudinem re obligeris, ad præstandum aliquid ex gratitudine, non fit novum obligatio, sed eadem, quæ est juris naturalis ; novo pacto, non quidem aucta, vel firmata, quandam illud novam obligationem non induxit, sed mere tantùm expressa & significata ; alioquin pactum aliquam obligationem adderet, esset actio ex justitia ; igitur ex mera gratitudine obligatus non esses, quod, ut ajunt, repugnat in ipsis terminis ; idem dico de voto ; quod si novam obligationem induceret, ex religione tenus ; igitur ex mera gratitudine id non præstare, nisi fallor similem repugnantiam ; nam quid est, atque si diceres, voveo, id est, me obligo ad agendum ex sola gratitudinis obligatione ; igitur ad non agendum ex obligatione religionis ; igitur volo & nolo obligari ex voto ; igitur voveo & non voveo, viden repugnantia.

108. Pithanoph. Nunquam mihi persuaseram res istas morales ea subtilitate discuti posse, qua Theologicæ, aut Philosophicæ vulgò discutiuntur : mihi plenè factum est satis ; jam restat, ut mihi suggeras ea, quæ à Salmasio, Molinæo aliisque opponi solent, contra tam apertam & manifestam usuræ ac fœnoris turpitudinem.

109. Antim. Nullus dubito, quin ea facilè diluas : Primò dicunt, ex variis loquendi modis, à veteribus usurpatis, constare, mutuum non esse alienationem ; immo & ex ipsa alienationis definitione ; nempe alienatio est rei suæ jurisque sui in alium translatio ; atqui in mutuo, res quidem transfertur, jus tamen retinetur ; igitur in mutuo, non transfertur dominium ; igitur mutuans fructum pecuniæ suæ jure omnino repetere potest.

110. Pithanoph. Hæc ni fallor inania sunt ; cum & vox *alienationis* ab antiquis in mutuo usurpata sit, ut doctissimè ostendit Gibal. l. 1. c. 2 & in mutuo reverà dominium & jus mutuantis in mutuatarium transferatur ; licèt hic obligationem contrahat, tantumdem pecuniæ restituendi, & ille jus acquirat, tantumdem repetendi ; utrumque novum, quod certè in omni permutatione fieri videmus, in qua, jus prius destruitur, & novum acquiritur ; igitur & mutuans alienat pecuniam suam & jus tantumdem repetendi acquirit ; mutuatarius etiam dum solvit, alienat pecuniam suam, & obligationem tantumdem restituendi, quam contraxerat, extinguit ; sed quid aliud objiciunt.

111. Antim. Addunt, usura pecuniæ talem esse, ut pro eo aliquid mutuans meritò exigere possit ; item damnum esse mutuantis, carere sua pecunia.

112. Pithanoph. Quid levius ? jam dictum est ac demonstratum, nihil pro hoc mero usu distincto à dominio ex justitia exigi posse ; nec etiam pro damno, quod à pecuniæ carentia distinctum non est ; si verò aliud damnum sit, fateor ultro, ratione illius, aliquid percipi posse, ut scilicet resarciatur.

113. Antim. Pecunia, inquiunt, ex natura sua sterilis non est ; igitur illius fructus vendi possunt.

114. Pithanoph. Antecedens facilè negatur ; nec enim pecunia ex se aliquid parit, sed tantùm accedente hominum industria, cujus merum instrumentum est ; immo longè sterilior est quàm triticum, quod si terræ mandetur, aliud granum producit, licèt fructus non tribuantur tritico, sed colono & solo ; si quid ergo ex mutuata pecunia lucri accedit, id sanè mutuatarii industriæ tribuendum est, non verò pecuniæ, quæ prædictæ quidem industriæ servit, sed cum sit mutuatarii, suam illi operam instrumentariam locat, non mutuanti, cujus amplius non est, sed ante fuit.

115. Antim. Dicunt, usuram utilem esse reip. & mutuum, etiam cum usuris, esse contractum maximè naturalem, divinæ legi minimè repugnantem.

116. Pithanoph. Sed hæc, qua facilitate adstruuntur, eadem negantur ; jus divinum satis expressum habemus, cum præsertim sancti Patres illud vehementer exaggerent ; quàm sit, non inutilis modò, verùm etiam noxius reip. contractus usurarius,

vel inde patet, quod per artem fœneratitiam nemo ditescat, nisi alii ad egestatem reducantur: quantum porro juri naturali adversetur, abundè ostensum est.

117. ANTIM. Quisquis fœnus damnat, inquiunt, mercaturam damnare debet, cum pecunia æquè in mercatura aliam pecuniam pariat, ac in fœnore.

118. PITHANOPH. Quis vel Tyro, quamvis rerum moralium ignorantissimus hæc effutiat; mercator emit merces justo pretio; advehi curat, non sine sumptibus & periculo; eas deinde vendit etiam justo pretio; hoc quidem secundum pretium majus est, licèt sit ejusdem rei; quod mirum esse non debet; quasi verò piper in Germania non sit majoris pretii, quàm in India, & saccarum in Polonia, quàm in Brasilia; modò igitur mercator non minore justo emat, nec majore justo vendat, nulli facit injuriam; pretium autem non modò ab intrinsecarei substantia, sed etiam à variis circunstantiis petendum est; puta raritate mercium, longiore vectura, majore custodia, jacturæ periculo, industria, cura, labore mercatorum, ut curent merces advehi, componi, elaborari, colligi, servari, Principis demum decreto ac lege; ex his ni fallor satis constat, modò pretium justum sit, mercatorem, aut mercaturam damnari non posse: Immo si mercator injusto pretio vendat, injustitia quidem est, sed usura non est: & verò, modò res ad contractus venditionis reducatur, justo scilicet pretio, & juxta legum formam, vel spontaneæ, non verò coactæ donationis reducatur, usura timenda non est.

119. ANTIM. Rectè mones, sic enim multa excilcantur, quæ alioquin, si in mutuo sisterent, usurælabe inficerentur; non loquor de rebus fructiferis, quæ justè locari possunt, ut domus, vinea, fundus, animalia, in quibus nulla est difficultas, saltem quæ ad præsens institutum pertineat; sed de pecunia & rebus ipso usu consumptibilibus, quæ scilicet pondere, mensura, numero censeri solent; si enim hæc à mutuo removeantur, applicenturque ad contractus venditionis, modò bona fides intercedat, & justum pretium, & nullum onus impositum præcisè ex dilata solutione, esset enim implicitum mutuum, ab usuræ labe immunia erunt.

120. PITHANOPH. Ut nimiæ morum laxitati indulgendum esse non puto, ita nimium rigorem non probo; nec is sum, qui contractus illos hominibus interdictos esse velim, qui nec juri naturali, nec divino, nec humano adversantur; quod juri naturali repugnat, intrinsecè malum est; unde si dubium sit, aliquem contractum juri naturali adversari, id est intrinsecè malum esse, ita ut, certa saltem probabilitas non sit honestatis prædicti contractus; ad praxim & usum licitè reduci non potest; quod verò spectat ad legem humanam, immo & divinam, quatenus aliquid verat, quod tamen juri naturali non adversatur. si hæc dubia est non obligat; & certum est, hominem ea non teneri.

121. ANTIM. Scio, quid tibi velis; illorum sententiæ non subscribis, qui nimia certè facilitate, vel potiùs nimio rigore, quosdam contractus damnant, qui sunt meræ venditionis, & bona fide initi; vir enim probus bona fide agere censendus est, & omni meliore modo, quod agere potest, ac proinde propriæ conscientiæ testimonio censendus ac relinquendus.

122. PITHANOPH. Rem acu tetigisti; fuere quondam, qui montes pietatis, ut vocant, & census, & contractus assecurationis, societatis, fidejussionis cum aliquo lucro, item omne realis cambii genus damnarent; nunc vero cuncta hæc tum Apostolicis constitutionibus, tum conciliorum decretis, tum communi omnium Doctorum Catholicorum consensu, ita confirmata sunt, ut sine errore, aut stultitia, ampliùs damnari non possit; hinc rem mihi gratissimam fecisti, quod in præmissis cotolloriis, obiter licèt monuisti, nonnullos contractus alioquin usurarios, ab hujusmodi labe facilè liberari, si mutuo ad venditionis contractum traducantur; v.g. Antichresis facilè purgari potest; si enim creditor pignus fructiferum emat, ea tamen lege, ut à debitore quotiescumque volet, redimi queat, is legitimus contractus; item ille, qui vulgo dicitur *godere à godere* legitimus efficitur, si creditor rem illam fructiferam verè emat, ea tamen lege, ut utique ad libitum retrocedere queat; id est, & creditor revendere, & debitor redimere possit: item frumentaria, servare volo meum triticum ad kalendas usque Maii; vis illud modò emere, vendo; juxta valorem, qui erit prædicto tempore: habes pecunias, ex quibus lucrum referre percupio, dolas non fœnori, sed ad censum, id est, iis emo justa talem pensionem annuam, juxta leges censibus præscriptas; legitimum lucrum ex mea pecunia refero; vel ineo societatem cum mercatore; contractus enim societatis justum esse, nemo inter Catholicos negaverit, nam & meo & suo nomine mercator negotiatur, communi fortuna, lucri scilicet & jacturæ; fidejussor potest pacisci de præmio ac mercede illius obligationis, quam suscipit, refundendi sortem, si casu aliquo pereat; huc revoca assecurationem, qui est verus fidejussor; possum emere majus lucrum futurum probabile, sed incertum, certo minore; nam valor unius adæquare potest valorem alterius, cum neuter infinitè ab alio differ: sic jactus retis, vel aleæ, posito quod ludus sit licitus, emere aut vendere possum: item possum emere animalia & ea locare; ludus etiam & sponsio justi lucri titulum fundant; est enim contractus quidam, quo victori, tale lucrum communi consensu attribuitur, à victo; hinc uterque se obligat, si vincatur ad præscriptum lucrum victori solvendum; in quo nihil injustum, si fraus & dolus absint, & nulla sit lex prohibens; vides quot modis pecunia justum lucrum parere possit; & hæc, ni fallor, in controversiam cedere non possunt, nec ab iis, qui rem intelligunt, in dubium revocari: sed antequam longius excurram est ne aliud, quod Heterodoxi illi opponant.

123. ANTIM. Nihil prorsus, quod levissimum non sit; unde mirari satis non possum, quonam pacto fieri potuerit, ut viri alioqui eruditissimi & jurisperitissimi, ob tam levia ratiuncularum momenta, à communi & Catholica, quæ usuras damnat, sententia discesserint; Quàm enim eruditus sit ultimus ille, qui scripsit; tam multa ingenii monumenta erudition plena ab eo in lucem edita restantur abunde; in quibus sanè, si errores, (homo enim Calvinista fuit) expungas, multa erudita & recondita, et antiquorum literis eruta reperies; sed cur agitas caput; dixi fortè aliquid quod tibi non arrideat?

124. PITHANOPH. Nihil prorsus; nam eaque dicis, mirificè probo; sed ingenuè dicam; doctrinam fidei & morum à Theologis tractari & discuti velim, potiùs quàm ab eruditis, & jurisperitis. Theologum sanè velim, sacrorum canonum, traditionum Ecclesiæ, Sanctorum Patrum, historiæ Ecclesiasticæ non prorsus ignarum, ut rerum moralium &

actio-

Actionum humanarum natura, ratio, bonitas, aut malitia, omnes demum proprietates discutiantur; nam excideret quod in illo Theologo desiderari meum, Philosophiam scilicet, qua revera si careat, nihil, quod ab eo in prædicta rerum discussione, exigendum. hinc sanè nonnullos juris Pontificii aut Cæsarei peritos ridere soleo, qui rerum moralium & dogmaticarum arbitri esse volunt, ac de iis quasi ex tripode pronunciant, cum tamen vix apti sint ad eas cognoscendas, ne dum judicandas & definiendas, idem de quibusdam eruditis & literatis hominibus dictum sit, qui cum res istas minimè capiant, longè prudentius agerent, si iis finibus contenti, in messem alienam, Theologorum scilicet, falcem non mitterent.

115. ANTIM. Scio, ea, quæ dicis, verissima esse, atque dicere ausim, ne cui, vel minimæ offensionis occasio præbeatur; quod quàm ab ingenio meo alienum sit, cum turpe sit, non est profectò quod dicam; hoc tamen non obstat, quin revera dicam, Salmasium variæ quidem literaturæ hominem fuisse, non verò Theologum, nec Philosophum, sed eruditum hæreticum; ac proinde non mirum est, si in re fœnerativa fœdè ac turpiter omnino erraverit; porro mihi revocasti in memoriam dissidium illud, quod jamolim Theologos inter & Canonistas fuit; an scilicet in reliquis, in materia usuraria, attendendum sit: Ancharanus, Alexander, Decius, Tiraquell. Lupus citati à Gibalino lib. 1. cap. 7. art. 8 n. 44. pugnant pro domo sua, & Canonistas Theologis præferunt; quia, inquiunt, Theologi non descendunt ad singula, nec expendunt Ecclesiasticas sanctiones de usuris. S. Thom. in quodlib. citatus à Sylvestro, verb. usura n. 1. causam Theologis adjudicat, & eorum judicio standum esse contendit; licèt pro pœnis, contra usurarios latis, Juristas consulendos esse velit; porro reliquo, Theologos; ego ad Juris Pontificii interpretes etiam remitterem, pro illo usuræ genere, quod non quidem juri naturali, sed tantùm Ecclesiastico repugnat; quamquam eximius quispiam Theologus, qui hoc argumentum discutere velit, minimè omissurus est illa omnia, quæ in jure, de usura & pœnis usurariorum statuuntur, neque ad hunc finem ingentia illa volumina Juristarum illi revolvenda esse putarim, cum solus textus sufficere possit; cæterum Jurisperitus neque mentem ac vim Constitutionum Ecclesiasticarum, nec usuræ malitiam, gravitatem, nec casus singularis culpam satis assequetur, sed multa in suis definitionibus peccabit, nisi ea ad certa Philosophiæ moralis & Theologiæ principia expenderit; sed de his satis, ne mihi ac nostris Theologis aliquid invidiæ conciliem, quare desistamus pergamus.

116. PITHANOPH. Cum nihil tibi restet, quod opponas; dum præmissa corollaria recenseres, aliquot capita tacitus adnotavi, in quibus nonnihil difficultatis mihi negotium facessit, quæ tibi breviter explicanda proponam; primò igitur quæro ex te, quomodo Dominus qui à feudatario accepit feudum in pignus pecuniæ mutuatæ, possit licitè percipere fructus feudi, licèt illos in sortem non computet.

117. ANTIM. Non poterat quidquam à te proponi, quod mihi difficilius videretur; nam utrimque est difficultas; hinc responsa Pontificum, Innocent. III. in insinuatione de feudis, & Alexand. III. cap. 1. de usuris, expressis verbis respondent, fructus esse computandos in sortem, ea tamen lege, ut feudatarius à præstando obsequio pro feudo immunis sit toto illo tempore, quo fructus à Domino percipiuntur; ex alia vero parte, ratio usuræ, saltem ut apparet, manifesta est, nam ex mutuo præcisè lucrum illud proficisci videtur.

118. PITHANOPH. Manifestum discrimen esse constat; nam in mutuo, creditor usurarius percipit fructus rei alienæ, non suæ, v. g. pignoris traditi, cujus tamen dominium est penes mutuatarium; cum tamen in hoc casu, creditor percipiat fructus ex re sua, est enim dominus feudi.

119. ANTIM. Nodum profecto non solvis; quia dominium utile feudi, ut vocant, est fundatarii, ac proinde creditor percipit fructus rei, cujus dominium utile non habet; alioquin cessaret esse feudum, esset que vera illius Domini venditio, nec ullo modo pignus dici posset; & verò ratione dominii sui directi, creditor jus tantùm habet exigendi obsequia illa, vel officia, ad quorum præstationem feudatarius fuit adstrictus.

120. PITHANOPH. Sed quid ni fiat commutatio prædictorum obsequiorum in fructus feudi; hinc sapientissimè cavit Pontifex, ne hæc officia exigerentur, quo tempore perciperentur fructus prædii.

121. ANTIM. Rectè; at si fructus longè superent obsequia illa, si feudatarius etiamnum ea exhibere velit; si feudum illud non gratis accepit, sed justo pretio emit, an justam illam compensationem esse credideris?

122. PITHANOPH. Talis est natura & conditio feudi, ut quoties rediret ad Dominum in pignus, pro pecunia feudatario mutuata, toties ad illum pertineret dominium utile.

123. ANTIM. Bellè sanè; talis est, inquis natura feudi; eodem jure quis diceret, talem esse naturam mutui, vel pignoris; quasi verò afficta naturæ loco, turpis conditio, usuræ labem abstergat: prætereà si dominium utile redit ad Dominum, desinit esse pignus, cujus reverà dominium remanet penes mutuatarium; igitur mutatur quæstio.

124. PITHANOPH. Remanet habitu, seu potentia, ut aliqui vocant; quia soluto debito, denuo recipit feudum, teneturque creditor, alioquin illius Dominus illud restituere.

125. ANTIM. Igitur saltem est contractus cum obligatione retrovenditionis; de quo paulò ante actum est, nempe cum acquirat creditor dominium utile feudi, per illum contractum, & feudatarius dominium pecuniæ, quis non videt, veram venditionem esse; & cum addatur pactum, quo creditor adstringitur, transferre idem dominium utile in feudatarium, quoties hic debitum solvet, est verus contractus venditionis, cum obligatione retrovendendi; nec ullo modo pignus est, ut constat ex dictis; nec ratio feudi quidquam hîc facit; nam idem prorsus fieret, etiam si feudum non esset.

126. PITHANOPH. An fortè in favorem Ecclesiæ, hoc statutum fuit, cui jura in omnibus favere solent.

127. ANTIM. Nullum statutum in favorem cujuspiam usuram excusat; quasi verò, lex humana licitum illud facere valeat, quod reipsa & intrinsecè malum & illicitum est.

128. PITHANOPH. Cur feudum ita constitui non potuit, præsertim si gratis concessum est, ut hæc conditio apposita censeatur; scilicet, ut si quando ipsi Domino directo oppigneretur, hic fructus capiat, donec debitum solvatur.

129. ANTIM. Quasi verò usura pro conditione apponi possit: 1. idem de mutuo dicerem; nempe

aliquid alteri venderem, vea lege, ut si à me mutuum accipiat, usuram solvat.

140. PITHANOPH. Si gratis donat, sub hac conditione donare potest.

141 ANTIM. Jam restringis; igitur si feudum pretio comparatum est, vel justæ mercedis loco acceptum (vix autem alia invenies) hæc conditio apponi non poterit: deinde hac quidem lege donari potest à Domino, ut hic, cum volet, repetat, remittatque imposita obsequia; non tamen ut ratione mutui aliquid accipiatur, supra sortem: Quare standum esse arbitror eorum dictis, qui volunt, licitam esse hanc fructuum retentionem, quatenus obsequiis debitis à feudatario æquipollet; ac proinde, post institutam prudenti existimatione æqualitatem, quidquid fructuum supererit, in sortem computandum est; ita Adrian. in 4. tract. de usur. Glossa in c *conquestus* de usur. Covarr. lib. 3 Variar. c. 1. n. 4. Roderic. l. 3. de redditib. q. 7. n. 50. Ugolin. c. 11. de usur. §. 1. n. 2. Petr. Navarr. de rest. l. 3. c. 2. p. 2. n. 370. Salas de usur. dub. 31. num. 5. scio, hanc interpretationem ab aliis passim rejici; sed ut dicam quod res est, non invenio meliorem, nec urget quod contra illam opponitur; 1. dicunt, eam comparationem fructus inter & servitia instituì vix posse; sed hoc prudentum judicio relinquitur; immo si feudatarius nolit redimere hujusmodi obsequia, compensari non debent, ipso invito; nam quo jure? 2. dicunt, Pontifices absolutè loqui, nec habere aliquid, ex quo, prædicta compensatio deducatur. Immo Innocent. hoc expressè significat, vult enim feudatarium à prædictis obsequiis immunem esse, quamdiu Dominus fructus perceperit; unde manifestè colligo, fructus percipi in compensationem obsequiorum. 3. Pontifex, inquiunt, relinquit liberum Domino, recipere omnes fructus, modò prædictam immunitatem feudatario concedat: sed cum Pontifex justè agere censendus sit, haud dubiè supponit, feudatarium acquiescere justæ compensationi. 4. si hoc esset, inquiunt, nihil Pontifex in gratiam Domini statuisset: An fortè parum videtur, fructus pignoris percipere: standum igitur esse puto prædictæ interpretationi, & Dominum feudi vel hoc solum nomine fructus feudi oppignerati percipere, quod feudatarius cui dat pecuniam mutuo, consentiat pacto, ad prædictam compensationem, pecuniam alioqui mutuò non acceptarus; unde ratione mutui, nullo modo fructus illi percipiuntur, alioquin mera usura esset, sed quia pacto, unum onus in aliud permutatur.

142. PITHANOPH. Sed ratione mutui, ad nullum onus mutuatarius obligari potest, alioqui usura non vitatur.

143. ANTIM. In feudis singularis ratio est, quæ pro aliis pignoribus non æquè militat; nempè pignus traditur creditori ad securitatem sortis; ut scilicet, casu quo, mutuatarius non solvat, distrahi possit & vendi atque fieri satis creditori; at feudum est ipsius creditoris; igitur tanquam res mutuatarii vendi non potest; igitur nisi cedat ipsi dominium utile, in compensationem scilicet obsequiorum debitorum à feudatario, vix apparet, quomodò feudum eidem creditori oppignerati possit.

144. PITHA An fortè dici posset, feudatariũ habebere tantùm jus percipiendi illos fructus, quatenus debita obsequia exhibet Domino, ac proinde remissis illis obsequiis, cessare illud jus, ac redire ad Dominum feudi.

145. ANTIM. Hoc adeò crudè dici non potest; quia non tantùm ratione obsequiorum obtinuit dominium utile feudi, sed ratione liberæ donationis Domini, sed de his hæc pauca sufficere videntur; Porro idem prorsus de emphyteusi dicendum est, quod de feudo, nec ullum, quo ad hoc, discrimen esse videtur; sed perge, quid tibi restat interrogandum.

146. PITHANOPH. Quæro ex te, utrùm ex commodato aliquid percipi possit; cum dominium commodati penes commodantem remaneat, unde cessat ratio illa, quæ contra mutuum militat.

147. ANTIM. Miror à te hæc proponi; quis enim hoc nescit; cum in commodato res ad certum usum gratis concedatur; si gratis; igitur ubi lucrum exigitur, jam commodatum non est.

148. PITHANOPH. Hæc sciebam; sed quid obstat hoc pactum de certa mercede apponi; de nominibus non disputo, quæro tantùm utrum illud pactum, sive fit commodati, sive non sit, licitum dici queat.

149. ANTIM. Distinguendum est; nam vel res commodata est fructifera & utilis, ut domus, equus, fundus, vel ipso usu consumptibilis, ut triticum, pecunia, &c. Si primum, erit mera locatio, ac proinde licita; si vero secundum, erit merum mutuum, ac proinde illicitum; ut breviùs, ita clariùs, responderi posse non puto.

150. PITHAN. In mutuo datur dominium pecuniæ, hîc verò solus usus conceditur.

151. ANTIM. Eadem regeris, quæ jam supra discussa sunt; vel enim est usus juris, qui in hujusmodi rebus à dominio non distinguitur, vel usus facti, pro quo nihil percipi posse, jam supra demonstratum est.

152. PITHAN. Ita est, memini; sed de depositoquid; deponunt enim multi suam pecuniam ad mensam, seu bancum, ut vocant; permittuntque depositario illius usum; unde hic maximũ lucrum percipi, an fortè deponens illius lucri parte gaudere potest.

153. ANTIM. Minimè gentium; quia tunc non est merum depositum, sed reverà mutuum, ex quo aliquid percipere usura est, ut constat ex dictis.

154. PITHAN. At saltem depositarius ex deposita pecunia negotiari potest, v. g. quæstores & alii depositarii publici.

ANTIM. De depositario privato nullo modo abnuerim, cum eam pecuniam verè mutuo acceperit, idque periculo suo; ita Sylvester, Navarr. Rebell. Laym. Antonin. Molin. citati à Gibalin. lib. 3. c. 6. a. 6. cur enim eodem jure non gauderet, quo alii mutuatarii gaudent; quod spectat ad publicos, præscindendo à lege prohibente, & à damno publico, eadem ratio pro illis militat, & iidem autores favent; quia tamen, ut rectè monet Gibalin. citatus, hujusmodi negotiationes ex pecuniis publicis in aliorum damnum cedunt, & scandala pariunt; nam licèt depositarii illi publici suo periculo negotientur, cum vix solvendo sint, multos tamen in ruinam secum trahunt; via eas à peccato immunes esse, pronunciarem.

155. PITHAN. Cur ergo Princeps, vel communitas, ita suorum reddituum exactorem aut ærarii quæstorem constituit, ut non modò nullum ipsi assignet stipendium, sed ab eo aliquid per modum præstationis annuæ exigat.

156. ANTIM. Non dubito, quin hæc usura sit; ita Navarr. l. 3. cons. 2. de deposito, quia solum mutuum in hoc casu fingi potest; & si hic publicæ pecuniæ depositarius, ut post Navarr. observat Gibal. illud officium depositarii in aliquem mercatorem transferat, ea lege, ut in partem lucri veniat; mera usura est, quia scilicet lucrum ex mutuo; hinc qui deponit pecuniam suam apud mercatorem, cum pacto, ut sex aut quinque annua præstet in singula

singulæ centena, posito quod alius, quàm depositi contrahi non intercedat, usuræ labem contrahit, quia illud depositum transit in mutuum, per facultatem illam utendi: in his, meo judicio, nulla difficultas restat.

167 PITHANOPH. At si quis pecuniam dat mutuo percipi, & pro interesse stipulatur quatuor singulis centenis, nec alium titulum allegat, quàm interesse, crederes usuram esse; asserit Wadingus *disp. 6. dub. 8.* in Provinciis Austriacorum, hujusmodi contractus passim fiunt.

168 ANTIM. Si revera sit interesse, id est vel damnum emergens, vel lucrum cessans, negari non potest hic contractus.

169 PITHANOPH. Quisque ex sua pecunia lucrum velle facere; sed nescio, an illa generalis voluntas ad constituendum justum titulum lucri cessantis sufficiat.

170 ANTIM. Crede mihi, maximum & increbescit abusum esse; multi enim confundunt lucrum possibile, cum lucro probabili; quàm unum differat ab alio, nemo ignorat; item spem lucri remoti cum spe lucri proximi; item lucrum ex mutuo, cum lucro ex negotiatione: debet lucrum probabile proximè futurum ex negotiatione, vel alio justo titulo sperari; ac proinde pecunia tua debet jam esse applicata, vel ad negotiationem, vel ad aliud justum lucrum; aut saltem jam destinata per voluntatem absolutam: utrùm cuncta hæc prædictis contractibus insint, probabile esse non putat Wadingus supra citatus: immo Valent. 2.2. *q.* 20. *p.* 2. & Tanner. *disp.* 4. *q.* 3. *dub.* 1. hunc contrahendi modum dissuadendum esse, unde concludo, certò probabile non esse, quod revera sit usurarius in praxi; ac proinde ex jactis principiis damnandum.

171 PITHANOPH. Sed moraliter fieri non potest, ut spatio unius anni, quo pecunia mutuata cano, non se offerat occasio lucri.

172 ANTIM. Ut nonnullis facilè concesserim, ita omnibus indiscriminatim nemo jure concedat: nam licet, crede mihi, extra negotiationem, censum, locationem, trium contractuum usum, de quo infra prolixè disputandum est, raræ sunt, inquam, justi lucri capiendi occasiones: periculum est, ne aliqui sibi lucro adulentur, & ficto ac simulato lucri cessantis colore, æternam animarum suarum jacturam patiantur.

173 PITHANOPH. Nunquid amabò non sufficiet generalis illa voluntas, qua quis ita sit dispositus, ut justum dumtaxat lucrum velit atque intendat.

174 ANTIM. Ex mutuo certè intendere nequit: quia injustum est & usurarium; nec mihi satis esse videtur, ut generatim velit justum lucrum ex pecunia sua; quia ex illa generali voluntate lucrum proximè futurum non potest; debet ergo, ut dixi, pecunia illa habere aliquod genus justi lucri esse applicata, aut saltem jam destinata per voluntatem absolutam: v. g. aliqua vult emere censum, vel loca montium, vel domum, petitur ab eo pecunia mutuò; si det illam, haud dubiè cessat illi proximum & probabile lucrum, utpote cujus, à mutuatario, jure aliquid exiget, sine ullo periculo.

175 PITHANOPH. Mihi persuaseram initio, quòd severiorem & arctiorem esse; at quod aliud, quàm fieri non possit, jam mihi perspectum esse alias difficultates descendo: in re Cambii tandem laboratem; quo enim titulo, per cambium lucrum accedat, non satis video

176 ANTIM. Cambium diversi generis est: primum est, quod minutum, seu manuale vocant, & nihil aliud est, quàm permutatio pecuniarum diversi generis inter se: ratione cujus permutationis, Campsor aliquod lucrum jure accipit: tum ratione lucri cessantis, tum propter diversa onera, quæ hoc officium importat: tum ob puriorem materiam pecuniæ, & usum magis extensum, & majus commodum negotiandi inde proveniens: tum ob ejusdem pecuniæ tarditatem, antiquitatem, pulchritudinem &c. nam cuncta hæc sunt prætio æstimabilia, igitur aliquid lucri ex iis percipi potest: & hæc est communissima sententia: licèt enim pecunia in ratione monetæ sit ejusdem valoris legalis, qui augeri non potest: in ordine scilicet ad res venales & solutiones: in ratione tamen mercis, sic enim emitur quoddam pecuniæ genus, v.g. aurea pro ærea, non est dubium, quin propter varias causas, diversum pretium esse possit: sic Romæ cum literæ Apostolicæ solvendæ sint scutis aureis Ronanis, quodlibet scutum emitur 15. Juliis & quarta partè Julii, licèt valor scuti sit tantùm 15. Juliorum: Immo in emptionibus & solutionibus deduci potest in pactum, ut aurea pecunia fiant, quæ si forte ad manum non sit, ærea, vel argentea emi potest: licèt enim pecunia non possit expendi supra valorem legalem, ut pecunia tantùm est, potest tamen ut mercis loco est.

177 PITHANOPH. De hoc Cambii genere non valde laboro: sed de alio quod per litteras voco: scire tamen velim, an famuli, qui pecuniam Dominorum suorum servant, ex illa lucrum per id Cambii genus referre possint.

178 ANTIM. In hoc genere, liberalissimum me habes: modò enim Domino nullum inde lucrum cesset, nullum damnum emergat, nec id fiat contra expressam illius voluntatem, non video, cur lucrum servus aliquod inde facere non possit: ad illum tamen casum quem habet deLugo *disp.* 28. *n.* 27. Famuli scilicet Campsoris, qui cùm solveret literas bancarias ex commissione Domini, pro singulis scutis aureis, 14. Julios solvebat, qui tunc erat justus quidem, sed infimus valor, licèt à Campsore Domino suo pro singulis scutis aureis 14. Julios cum dimidio acciperet: nullo modo concedendum existimo id justè fieri potuisse: tum quia sine Domini damno fieri non potuit: cùm inde aliquid mali nominis, apud eos, quibus literæ bancariæ solvebantur contraheret, non sine gravi suæ mensæ nummulariæ detrimento, tum quia contra voluntatem Domini plusquam interpretativam faciebat: ac proinde invito illo, illius pecuniam tali modo administrabat: Quod verò pertinet ad Cambium per literas, seu locale, fateor, intricatissimam rem mihi videri, & innumeras fraudes excogitatas esse, ad tegendam, Cambii obtentu, sordidam hominum avaritiam & usuræ labem: paucis rem hanc expediri velles, paucis tamen expediri nequit.

179 PITHANOPH. Scio, intricatissimum esse argumentum, ac proinde difficillimum, tum ad retegendas usurariorum fraudes, tum ad conciliandas Auctorum sententias, quæ hic maximè variæ sunt: unum tantum scire à te averem, utrùm saltem aliquod Cambii genus esse putes, quod nullam usuram, nullam injustitiam contineat.

180 ANTIM. Haud dubiè, aliquod esse facilè crediderim, cùm enim Pontifices suis constitutionibus, nonnullis cambiis prohibitis, certas conditiones præscribant, quibus hoc contractus genus licitè fiat, cambium aliquod justum esse, necesse est.

171 PITHANOPH. Hoc revera ita esse conjeceram; & verò si nec usuram, nec injustitiam continet, nemo justum esse neget; atqui non continet usuram, quia mutuum non est; nec injustitiam, quia si quid supra sortem accipiatur, justo aliquo titulo accipitur.

172 ANTIM. Constat sanè aliquando mutuum non esse, aut saltem ex mutuo Campsorem lucrum non exigere; cùm scilicet primus ipse accipit pecuniam, ad quam in alio loco solvendam Campsario sese obligat: scis enim hunc esse Cambii usum; Titius Lugduni Campsor est, id est cambium exercet, Cajus ad illum accedit, offertque ipsi pecunias, ab eo sibi solvendas Romæ, ubi scilicet iis indiget; sibi, inquam, vel sempronio correspondenti suo (Cajus vocatur campsorius) Campsor annuit, accipit pecunias à Cajo, cui dat literas ad correspondentem suum Pontium; quibus acceptis, detracto lucro cambii, solvit pecuniam Cajo vel Sempronio: alio modo fieri potest, si Campsarius habeat pecuniam Romæ, quâ tamen Lugduni indiget, ubi est, & quam accipit Lugduni à Campsore, traditis ei literis ad Sempronium correspondentem Campsarii; quibus acceptis, solvit pecuniam Pontio correspondenti Campsoris Lugdunensis: Primus quidem Cambii modus non est mutuum, aut saltem lucrum ex mutuo non percipitur; quia Campsor Titius primus accipit pecuniam; igitur si mutuum est, mutuatarius est; sed ipse lucrum percipit, non solvit; cùm tamen in mutuo, mutuatarius mutuanti lucrum, vel usuram solvat: in altero Cambii modo major esset difficultas; nam Campsor, qui dat suas pecunias Cajo, videtur eas mutuo dare, quidquid sit, primus Cambii modus usuram non continet; quo verò justo titulo Campsor lucrum exigat supra sortem, Romæ, à correspondente suo Pontio solvendam Cajo, vel Sempronio, disputant auctores.

173 PITHANOPH. Quid ni dicemus esse contractum venditionis, quo pecunia præsens venditur pro absente; nempe hîc pecunia mercis loco est, ut jam supra dixisti.

174 ANTIM. Scio, à multis hunc titulum adduci, sed an justus sit, valde dubito; suppono enim pecuniam v. g. duplas Hispanicas esse utrobique ejusdem valoris: si enim diversus valor est, non est dubium, quin compensatio fieri possit, reducto ad æqualitatem valore, adhibita scilicet aliqua communi mensura, v. g. libra gallica; suppono etiam titulum lucri cessantis, vel damni emergentis cessare: hoc supposito, tanta valet pecunia Lugduni, quanti Romæ, tanti præsens, quanti absens, ut patet in mutuo; alioquin hæc inæqualitas etiam in mutuo locum haberet, & obtento vanæ venditionis titulo, omnis usura excusaretur: nempe mutuatarius emeret minorem summam pecuniæ præsentis, majore summa pecuniæ absentis & futuræ; hæc enim maximè absens est: equidem si Duplæ Hispanicæ, ut dixi sint tantùm Romæ 10. librarum Gallicarum & Lugduni 11. librarum, si Romæ Campsor det mihi 1000. libras, Lugduni suam pecuniam recepturus, per correspondentem suum, haud dubiè jure poterit exigere Lugduni 1100 libras id est 100 Duplas Hispanicas, quot ipse tradidit Romæ: igitur valoris inæqualitate sepositâ, titulus venditionis mihi sufficiens esse non videtur, ut aliquid supra sortem accipi possit.

175 PITHANOPH. Nonnulli recurrunt ad translationem pecuniæ, in qua ejusdem assecuratio includi videtur.

176 ANTIM. Modò Campsores sincerè procedant, ac sine dolo & fraude, hic titulus injustus esse non videtur: Cajus enim, qui indiget pecunia Lugduni, quam habet Romæ, saltem in credito, ut vocant, cùm accipiat eam Lugduni à Titio Campsore, contento eam deinde solvi Romæ correspondenti suo Pontio, vel ab ipso Cajo, vel à Sempronio correspondente Caji, perinde se habet, atque si suo periculo transferri curaret pecuniam Caji Roma Lugdunum; ac proinde hujusmodi translatio cum assecuratione conjuncta est pretio æstimabilis: igitur de justa mercede Campsor paciscì potest: nec obest translationem re ipsa non fieri; nam perinde est atque si fieret, estque virtualis quædam translatio, ut vocant, quod sanè industriæ & curæ Titii acceptum referri debet: pari modo, Cajus habet pecunias Lugduni, ubi est, quibus indiget Romæ: eas tradit Lugduni Titio, qui eas Cajo solvi curat Romæ: perinde res se habet atque si Titius pecuniam Caji Lugduni Romam suo periculo transferri curaret, video titulum justum prædictæ translationis cum assecuratione conjunctæ.

177 PITHANOPH. Unum dumtaxat titulum petieram, & duos dedisti, utrumque haud dubiè legitimum & ab omnibus fere autoribus approbatum, immo à Mercatoribus justis ac piis, adhibitum: ade verò prudenter subnectere mihi visus es, multi Campsores sincerè ac sine fraude agant: nam intelligo hîc multum fraudibus locum esse.

178 ANTIM. Quis hoc nescit, hinc tot cambia & recambia, ficca, palliata, simulata, siccum ubi nullæ aut fictæ mittuntur litteræ campsoriæ, nullæ solvuntur in alio loco pecuniæ, sed dotum plusquam scenicè fingitur: Campsor v. g. Lugduni dat pecunias Cajo, recipiendas Romæ ac solvendas Pontio correspondenti suo, sed Cajus nullas Romæ pecunias habet, nullum creditum: igitur meræ fictio est: tale est fortè cambium cum recursu, ut vocant, quod multi damnant, ut Soto, Navarr. Rebell. Comitol. Toletus, Laines, Adornus, Palmius, Pollevinus, Molin. Leotard. Lugo, Mercat. citati à Gibal. *lib. 5. c. 1. a. 9. n. 2.* Adde Justinian. Molin. Roderic. Palat. Lup. Cavat. Tanner. Romuald. Coll. quos citat Lugo *disp. 28. sect. 7. n. 77.*

179 PITHANOHP. Hoc argumentum fusiùs aliàs discutiendum est, ne longiùs hodierna disputatio producatur, hanc mihi provinciam dedisti, ut receptui canerem: in proximè sequenti, nisi locum judices, agemus de cambio, & si temporis angustia patiuntur, de alio argumento.

180 ANTIM. Bene est: cùm libuerit, congrediemur: vale.

181 PITHANOPH. tu item vale, Brevi adero.

* *
*

DIALOGUS XIII.

In quo

Cambium & Sponsio Salmanticensis discutiuntur.

1 PITHANOPH. Horam præverto, Antime, quid faceres; molestiæ ac tædii impatiens, interpellator importunus accedo: vix me & caput meum teneo; cùm enim ad intelligendam & explicandam Cambiorum rem animum applicuissem, vix dici potest, quàm fatigatus & malè affectus inde discesserim: aliquid haud dubiè ante suspicabar; sed nihil tale unquam in mentem venerat.

2 ANTIM. Sed quid tandem monstri? tyrannidæ illæ haud dubiè terruerunt te; his enim minimè cum sis assuetus, aliquid fortè necromantiæ inesse putas?

3 PITHANOPH. Joco accipis; at sériò loquor; literæ illæ non me terrent, sed incredibiles fraudis & doli formulæ, seu larvæ, quas usuraria indoles, vel immoderatus pecuniæ amor excogitavit; fœneratitiam veterum artem, ut tute scis, hactenus odi, sed hæc innocentissima mihi esse videtur, dum illam cum præfata Cambiorum arte comparo; quid igitur hæc non jamodium sed terrorem mihi concitet.

4 ANTIM. *Ars* fœneratitia manifestam usuram præfert, *lucrum* scilicet & fructum ex mutuo; at in Cambio nullum mutuum intercedit; igitur nulla usuræ labes.

5 PITHANOPH. Expunge vocem & mutui nomen; novam appellationem, ad instar involucri adhibe, utrùm hæc mutuum, & usuras usurarum salvare possint, tibi cogitandum relinquo.

6 ANTIM. Sed quid tandem adeò immane & horrendum in Cambio? de manuali, opinor, minimè intelligis; de locali, quid tam asperum & animum dici possit, non video: nempe translatio & allocatio pecuniæ aliquid pretio æstimabile esse censet; immo in rep. hanc artem atque operam utilem & necessariam esse compertum est.

7 PITHANOPH. Hæc mihi negotium minimè facessunt: manuale Cambium innocentissimum esse, sat video: item locale, quando Campsatii commodum id postulat: immo hoc præclarè inventum & institutum est: Romæ habito, Lugduni pecuniis indigeo, ad emendos libros, vel alias merces, vel ad pensionem quampiam solvendam: si pecunia Romæ Lugdunum mihi transferenda esset, quantum inde incommodi & periculi? Campsor, qui Romæ est, justo pretio, pecuniam Romæ acceptam, Lugdunum suo periculo transferri curat, quocumque modo id fiat, hoc enim perinde est, ac solvi correspondenti meo, qui Lugduni est; aut certè habeo Lugduni pecuniam, quâ Romæ, ubi sum, indigeo: fam idem Campsor Romam Lugduno transferri eam industria sua, justo pretio, & mihi Romæ illa copiam facit: hanc artem osculor & laudo, ullo præmio dignam esse, ultro fateor: at secus accidit, nullam habens Lugduni pecuniam, nullum creditum, ac proinde nullius pecuniæ translatione indigens, sed præsenti dumtaxat pecunia, quam à Campsore mutuò peto & accipio: ea tamen lege fictitia, ut tantundem Lugduni ejus correspondenti solvi curem: licèt revera sciat, nullam mihi esse pecuniam Lugduni, nullum creditum, nullum amicum, qui pro me solvat: quare exhibet ipse mihi suum, quem Lugduni habet correspondentem, ad quem meas trado illi literas, quibus ipsi mando, ut sibi ipsi, quatenus Campsoris Romani procurator est, prædictam summam solvat, nomine meo: ille acceptat literas, & perinde quasi mandata executus, rescribit literas ad me, quibus mandat ut summam illam Campsori meo solvam, cum duplici cambio seu lucro: nempe Campsor accipit cambium pro primis literis ad correspondentem suum: item alterum cambium, pro secundis ejusdem correspondentis ad me: ut enim Campsor dat cambio Romæ, literis Lugdunum, ita etiam dat, vel exigit cambio illius correspondens, literis Lugduni Romam datis: Quis fictionem meram non videt? Nullæ solvuntur Lugduni pecuniæ nomine meo, sed correspondens campsoris acceptat ejusdem creditum, illudq, deinde remittit: Quis unquam Roscius magis concinnam fabulam dedit? nec dum finis, Antime: nam meus Campsor iterum remittit alias literas Lugdunum, & instinc Romam aliæ redeunt repetitis toties cambiis, & prima summa mirum in modum excrescente, donec tandem tota res miserrimi debitoris absorbeatur: si hæc Antime usuræ, vel injustitiæ labi eximas, non jam mihi Diana qui mitior esse, vulgò creditur, sed magnus eris Apollo.

8 ANTIM. Paratus venisti ad congressum, non tamen sine stomacho: totus enim indignabundus in Campsores detonas: cave ne aliquando in manus illorum incidas, nam periculum est, ne fortè par pari referant: unum interea monebo, non ita facilè pronunciandum esse: censorius stylus in eos quandoque scopulos incurrit, à quibus probè retunditur: an fortè ignoras, Doctores eximios pro isto Cambii genere copiosissimè & doctissimè scripsisse? unus Raphael à Turri ad instar omnium erit, qui cambium illud cum recursu, ut vocant, acerrimè defendit, adductis potentissimis rationibus, per diplomata Pontificia & sacræ Congregationis responsa confirmatis, ac dilutis iis omnibus, quæ ab adversariis contra illud opposita hucusque fuerunt: ex quibus omnibus deducit, æquissimum & justissimum omnium contractuum esse in quo scilicet perfecta servatur æqualitas.

9 PITHANOPH. Bilem mihi moves, Antime: videris enim hoc iniqui contractus genus sériò approbare, quod tamen facturum te, vix unquam mihi persuasissem: præsertim cùm jactis à te principiis omnino repugnare videatur.

10 ANTIM. Exiis, quæ hucusque à me adducta sunt, vix, opinor, quispiam adeò facilè intelliget, quid de hac controversia sentiam: dixi hactenus, multa à multis, iisque præstantissimis auctoribus, egregia doctrinæ simul & ingenii monumenta in publicam lucem edita fuisse, in quibus ille Cambii recurrentis, sic enim vocare liceat, contractus adstruitur & defenditur: unum præ cæteris Raphaelem à Turri appellavi: quia hic præsertim hoc caput discussit: alios appellare potuissem, Less. scilicet, Sa. Bonacin. Nald. Navarr. Homob. Castr. Pal. Scortiam, Dianam, Scacciam, quos citat Gibal. *lib. 5. cap. 1, art. 9. n. 3.*

& iisdem ex parte subscribit *n.* 4. immo Card. de Lugo *disp.* 28. *n.* 80. *&c.* subdit, contractum illum æquissimum à Raphaële citato censeri, non tamen propterea sententiæ illius subscripsisse memini; præmiseram monitiunculam, in qua prudenter, ni fallor, suggessi, non ita facilè ac præcipitanter in censuras eundum, quod denuo inculcatum esse velim; non tamen est, quod ex à me dictis deducas, contractum illum à me probari; nondum probavi, quod sciam; reprobandum tamen esse non puto, nisi priùs rationes hinc inde discutiantur, quod reverà, si per te liceat, in hoc congressu præstabimus, ne in re gravissimi momenti temerè pronunciemus.

11. PITHANOPH. Nonnihil, opinor, nativæ indoli & gallico furori, ut vocant, condonabis: ita me, ne quid dissimulem, res illa perculit, ut vix tolerandam esse putarem: sed consiliis tuis acquiesco, & æquum reputo, rem priùs accuratè discuti, antequam sententia feratur: unum tamen præmittam, Doctores illos à te citatos, qui prædicto contractui suffragantur, optimè judicasse, hoc cambii genus periculosum esse, illudque jure ac meritò prohiberi posse tanquam illicitum & usurarium, ex vehementi scilicet præsumptione, ac proinde minimè consulendum esse: ita Gibal *n* 9. ubi citat Bonacin. Delug. Filliuc. immo Lessius & Salas ab eodem citati *n.* 3. prædictum cambium reprobant, si Campsarius nullas habeat pecunias actu, vel credito, in eo loco, ad quem datur illi ad cambium: Præterea Navarrum inter alios citasti, quasi recurrens illud cambium admitteret *lib.* 5 *cons.* 31. licet alium à Navarro esse constet, ut rectè observat Leotard. *q.* 26. qui tamen alios duos citat Suffragatores, Molfesium scilicet & Bernard. Justinian. sed amabo, ante omnia edisseras velim, qua ratione Raphael à Turri inductus sit, ad dicendum, contractum illum omnium æquissimum esse.

12 ANTIM. Jam pacatiùs procedemus: en tibi rationem illam: ad justum cambium sufficit ut Campsarius habeat pecuniam actu, aut virtute, seu creditò, in eo loco, ad quem datur cambium: sed hanc pecuniam ibidem habet, virtute scilicet, apud correspondentem Campsoris, ut patet: sustinet enim duas personas, alteram procuratoris Campsoris, alteram procuratoris Campsarii.

13 PITHANOPH. Antequam ultra progrediaris, hìc quæso siste: supponamus, Campsarium accipere pecuniam Romæ à Campsore in Cambium, pro Lugduno, ubi degit procurator, vel correspondens Campsoris, vocetur Paulus: hoc posito, nego Campsarium habere Lugduni pecunias apud Paulum, quas Paulus sibi ipsi solvat: nihil enim habet præter creditum, Campsoris literis contentum: quomodo igitur fieri potest, ut tibi solvat: quid est hoc, solvere: an fortè debitum illud Campsarii expungere, ita ut nihil amplìus debeat solvere Campsori Lugduni, atq; illud commutare in aliud debitum, eidem Campsori Romæ solvendum: sed quid ad hoc opus erat literis? poterat enim Campsor per se ipsum, debitum illud Lugdunense in debitum Romanum, de consensu ipsius Campsarii, commutare: in quo usura manifesta esset: sed perinde est atque si id faceret, dum ejus procurator id præstat, de illius mandato; nam qui per alium à se deputatum aliquid facit, per se ipsum facere censendus est.

14 ANTIM. Excitatabilis eos igniculos suppeditat, qui ad ratiocinium multum sanè conferunt: nemo neget, usuram, vel injustitiam fore, si Campsor, data pecunia, in creditum Lugdunense commutata, hoc deinde fine literis, in creditum Romanum commutet, accepto duplicis cambii lucro: esset enim cambiū siccum, quod ab omnibus ut illicitum damnatur: immo aliquid peius: quia in cambio sicco licèt mulæ, vel fictitiæ mittantur literæ, finguntur tamen: in hoc casu, ne finguntur quidem: nam sine literis Campsor suum creditum Lugdunense in creditum Romanum per se ipsum commutat: igitur si cambium siccum usurarium est, ut nemo negat, potiori jure hoc Campsoris factum usurarium censendum est: hoc posito & dato, sic ratiocinaris: Paulus id dummodo acceptis literis præstat, ut creditum Campsoris Lugdunense, vicem agens Campsarii, sibi vices Campsoris agenti solvat, illúdque novis literis, utriusque vices agens, Romam remittat: ideſt, ut paucis rem dixisti, ut creditum Lugdunense Campsoris in creditum Romanum commutet, idque de mandato Campsoris, cujus res agit: sed perinde est, inquis, sive Campsor per se ipsum, sive per suum ministrum id præstet: igitur si per se ipsum id licitè præstare non potest, per alium à se deputatum præstare non poterit: hoc ratiocinium mihi arridet: si tamen aliquis reponat, vel solvi Lugduni Campsori summam debitam à Campsario, scilicet à Paulo, quatenus personam Campsarii, eidem Paulo, quatenus personam Campsoris sustinet.

15 PITHANOPH. si solutio est, pecunia est; si enim nihil est, nihil solvitur: at, Paulus nullas habet pecunias nec Campsoris, nec Campsarii, sed merum creditum Campsoris ad se transmissum: igitur sibi nihil solvit: nempe creditum illud Campsoris, ut illius Procurator jam habet, fortè illud remittit ut vicem agens Campsoris, sibi vicem agenti Campsarii: igitur Campsarius nihil amplius habet; quia debitum ipsi remissum est; igitur nulla solutio facta est; nec est, quod dicant, remitti, ea lege, ut Campsarius Romæ solvat; sic enim sola credita Lugdunensis in creditum Romanum commutatio fieret, opera Pauli, & nulla vera ut dixi, solutio Lugduni fieret: sed, inquiunt, Paulus vicem agens Campsoris remittit illud creditum Campsoris sibi vicem agenti Campsarii, ea lege, ut idem creditum solvat & reddat vicem agens Campsarii, sibi ipsi vicem agenti Campsoris: unde constat, fieri solutionem, cùm illud creditum pecuniæ æquivaleat: hæc meo judicio, dici non possunt, nam illud creditum remanet semper apud Campsorem; quando enim Paulus sibi illud remittit vicem agenti Campsarii, fit revera creditor Campsarii, cui hoc creditum commodavit: alioq; quin non posset deinde repetere novis literis à Campsario: sed Paulus repræsentat Campsorem, igitur, semper remanet apud Campsorem creditum; quod enim præstat & habet Paulus quatenus vices Campsoris agit, præstare & habere ipse Campsor censetur: igitur ut paulò ante dicebam, eò tota res reducitur, ut Campsor creditum Lugdunense in Romanum commutet, cum duplicis cambii lucro, quod est illicitum.

16 ANTIM. Rem acu tetigisse, mihi videris; licèt enim Paulus vicem Campsarii gerens debitum illius Lugdunense extinguat, concesso illi credito Campsoris usu: quia tamen inde Campsarius remanet debitor Pauli, quatenus hic vicem gerit Campsoris, domini scilicet prædicti crediti, ejusdem Campsoris debitor manere censendus est, de cujus mandato, Paulus idem creditum Romanum remittit, cum novi cambii accessione: ac proinde, ut optimè dicebas, Campsarius semper manet debitor campsoris: primùm quidem Lugduni, tum deinde Romæ; & hæc mera est nominum traductio, non mercium, aut

rum pecuniarum, ad quarum traductionem, necesse est pecuniam vel re ipsa traduci, vel virtute, ut absente, alibi habita scilicet alterius pecuniæ opera, quæ sit in eo loco, ad quem datur cambium: at in hoc casu, est tantùm una pecunia, ea scilicet, quæ Romæ à Campsore Campsario traditur, & nullam Lugduni Campsarius pecuniam habet, quam Romam Campsorem traducere dicatur virtualiter; nec illud suum creditum hoc munere defungi potest; quia reverà cum semper creditor maneat, nihil illi solvitur; sed mutatur dumtaxat locum crediti, cujus sanè commutationis intuitu, vel obtentu, nihil supra sortem accipi potest, ut rectè monuisti: immo totum illud negotium est merè fictitium, & plusquam scenicum, ut bellè dixisti; quis enim capiat, aut sine risu audiat, creditum remitti debitori, cum obligatur debitor ad illud solvendum; hoc esset dari & non dari; remitti & non remitti; equidem Campsor suum creditum dare potest cuipiam qui exigat illud à debitore; non tamen ipsi debitori, si debitor manet, ut patet ex terminis; nec obstat, quod dicunt, campsarium liberari ab obligatione solvendi Lugduni, cum illud sit ad instar virtualis cujusdam solutionis; quia inde resultat obligatio solvendi Romæ; igitur nihil est aliud, quàm commutatio obligationum; vel quod idem est, creditorum; igitur Campsarius dum promittit solvere Lugduni, in hoc scilicet casu, perinde facit, ac si promitteret se consensurum prædictæ permutationi, cum duplici cambio, seu lucro; sed ad hunc finem, literæ quid juvant? igitur non est virtualis solutio, si est debiti, extinctio; sed mera commutatio, pro qua, nihil supra sortem accipi posse, apud omnes constat; quia nullam veram solutionem importat, sed novam tantùm obligationem à Campsario contrahendam, vel contractam, solvendi novum cambium;

17. Pithanoph. Gratulor, quod in hanc sententiam descenderis, & timor ille, quem initio de tua mente conceperam non modicum affert meo gaudio incrementum.

18. Antim. Nondum mentem meam aperui; id dumtaxat unum certum esse, duxi, nullam in hoc cambii genere, cum scilicet Campsarius nullas habet pecunias Lugduni, nec re ipsa, nec virtute, pecuniæ traductionem fieri, nec virtualem quidem: at non qui prædictæ traductionis titulum in cambio non faciant; reducunt enim cambium ad contractum venditionis; nempe pecunia mercis loco esse potest; Campsor igitur Campsario vendit præsentem Romæ pecuniam ad instar mercis, pretio scilicet absentis pecuniæ; cum autem in cambium detur, in aliis, in quibus pecunia minùs valet, vel propter majorem illius vim, vel propter eorum multitudinem, qui dant ad Cambium; quid mirum, si minoris summam pecuniæ majoris valoris, vendat pretio majoris summæ minoris valoris; æqualis tamen horum valor est; & minor summa Romanæ pecuniæ æquat valore majorem summam pecuniæ Lugdunensis; cum igitur maxima servetur æqualitas, quod vix unquam in aliis mercibus fieri potest, inquiunt, hic contractus omnium contractuum æquissimus censendus est.

19. Pithanoph. Si per te mihi liceat, etiam hoc tibi non concesso, quod in cambio, venditio pecuniæ ut mercis intercedat, rationem illam facilè dabo; nego enim veram venditionem in prædicto cambio intercedere; nempe in omni venditione, duo oportet, scilicet rem venditam, seu mercem, & pretium, ut patet ex terminis; at in hoc casu, campsor vendit pecuniam præsentem Romæ ipsi Campsario, pretio pecuniæ Lugduni solvendæ ab eodem; sed Campsarius nullam Lugduni pecuniam habet, nec re, nec virtute; ut constat ex dictis; nempe creditum Campsoris non potest solvi à Campsario ipsi Campsori, ut jam supra demonstratum est; nec enim utroque munere defungitur; sed manet semper creditum Campsoris; nisi aliâ pecuniâ expungatur; cum per se ipsum expungi nequeat, & fit mera crediti Lugdunensis in creditum Romanum commutatio: nec est, quod aliquis dicat, redimi à campsario obligationem, quam habebat, solvendi Lugduni, assumpta nova obligatione solvendi Romæ; quia semper in eo manet obligatio solvendi, sive Lugduni, sive Romæ, donec fiat aliqua solutio, & mutatur tantùm unus locus solutioni præscriptus, in alium: præterea nemo dicat, lucrum percipi posse, vel novum cambium, ex prædicta redemptione, vel permutatione obligationis solvendi Lugduni, in obligationem solvendi Romæ; alioquin etiam nullis literis missis, id fieri posset; quod nemo usuræ, vel injustitiæ eximat; ex his, ni fallor, tota illa venditionis fabula solvitur; quibus, ni fallor, facilè subscribes.

20. Antim. Libenter subscribo; sed si Paulus habeat alias Campsoris pecunias, quas nomine Campsarii sibi ipsi vicem Campsoris gerenti solvat; an putas, duplicatum illud cambium, scriptis rescriptisque literis, legitimum & justum fore.

21. Pithanop. Iniquum putarem; vix tamen ab argumentis adversariorum tueri me facilè possum; si enim Campsarius habeat suas pecunias Lugduni, iisque indigeat Romæ, certum est, cambium illud æquum esse; cum reverà illæ virtualiter traduci censeantur à Campsore, qui pecunias Romæ tradit campsario, & eas Lugduni ab eodem recipit; si autem eas in manu amici habeat; ita ut iis uti possit; certè perinde est atque si reverà haberet apud suum correspondentem; cum igitur campsor opera Pauli sui correspondentis eidem pecunias suppeditet, hac tamen lege, ut eas Romæ campsori solvat, cum onere novi cambii, perinde omnino se habere videtur, atque si pecunias Lugduni ab amico acciperet, quas Paulo vicem campsoris gerenti solveret; vix tamen à prima sententia discedere valeo, quæ pactum hoc iniquum reputat.

22. Antim. Non mirum accidit, quod his argumentis te urgeri dicas, quibus doctissimi viri cesserunt, ut Gibalin. num. 8. & Delugo n. 80. quare non facile fuerit, hunc nodum solvere, nisi tota res ista paulò fusiùs & accuratiùs discutiatur, quod ut faciam, jussisti: si quid porro inter loquendum, obscurum vel ambiguum à me dicatur, interpellabis illico; hoc enim literarii cujuslibet congressus ratio postulat. Primo igitur loco, nonnulla ut certa supponenda sunt, quæ nullum dubio locum relinquere videntur, ne in cassum tempus alter cando teramus; illud maximè præ cæteris, non teneri campsorem, dare pecuniam suam mutuò; quia scilicet illa indiget, ad artem illam cambiorum exercendam, quæ reverà multam pecuniam præsentem postulat; illud præterea certum est, pro traductione illa, seu reali, seu virtuali, ut vocant, aliquid exigi posse; est enim pretio æstimabilis; præsertim cum assecurationem complectatur, pro qua etiam aliquid accipi posse, in confesso est; item certum est, stipendia justa commissariis, vel procuratoribus, jure deberi; dignus est enim operarius mercede sua; dixi justa, nam alioquin, si æquo

majora

majora sint, injusta censentur. Deinde certum est, Antonium illum campsarii, qui pro illo solvit Lugduni summam debitam campsori, vel, quod idem est, Paulo ejus correspondenti, posse deinde illam ab eodem Paulo repetere, ad cambium, datis literis Romam, quibus illam Campsori solvere jubetur; nempe habet jus repetendi pecuniam illam à Campsario; ac proinde de illius consensu, accipere à Paulo prædictam summam in cambium Romæ solvendum.

23. PITHAN. Immo Procurator ille Campsarii aliquid accipere potest ultra sortem, pro suo stipendio; nempe gnavum & industrium esse oportet, in acceptanda tracta, ut vocant, id est in acceptandis literis Campsarii, quibus jubetur solvere Paulo remissam illam; item in dandis literis ad prædictum Campsarium, quibus hic jubetur summam illam solvere Campsori; quis enim neget, industriam & laborem esse, quibus sua merces competat.

24. ANTIM. Ultro hæc concedo, & addo, fieri interdum, ut amicus ille Campsarii non solvat Paulo correspondenti Campsoris re ipsa pecunias, ad ipsum Paulum remissas, sed tantùm ut fidejubeat, ac proinde suscipiat obligationem solvendi, si Campsarius aliunde non solverit; hæc autem fidejussio æquivalet solutioni factæ Lugduni, nec Paulus interim aliud exigit; potest autem pro illa fidejussione aliquid exigere à Campsario, ut constat ex dictis in superiore congressu; & cum Paulus acceptet illam obligationem, quam suscipit, vel contrahit amicus ille, perinde se habet Campsarius, atque si Lugduni Paulo solvisset, potest autem deinde amicus ille, qui perinde se habet, prædicta illa obligatione contracta, atque si creditum adversus campsarium haberet, cum enim pro illo se obligarit, & æquivalenter solverit, ab eodem meritò exigit, potest, inquam, tradere Paulo illud creditum, ut debitum suum extinguat, datis literis in cambium Romam ad Campsarium, ut summam illam cum cambio & stipendio, vel justo lucro fidejussionis, Campsori solvat: in his, meo judicio, nulla est difficultas; quia quidquid supra sortem accipitur, justo titulo accipi censetur, scilicet traductionis, fidejussionis, & æquo commissariorum stipendio.

25. PITHAN. Jam videndum restat, utrùm idem Paulus possit fungi utriusque procuratoris, vel correspondentis munere.

26. ANTIM. Omittis alia; sunt enim, qui dubitât, utrùm Campsor adstringere possit Campsarium, ad Cambium Lugdunense; supponamus enim campsarium indigere Romæ iis pecuniis, quas habet Antverpiæ, adit Campsorem Romæ, & ab ipso petit pecuniam in cambium solvendâ ipsi Antverpiæ; Respondet campsor, se nolle dare pecuniam in cambium solvendam Antverpiæ, sed Lugduni; campsarius, qui laborat pecuniæ penuria Romæ, cogitur ad acceptandam pecuniam illam Lugduni solvendam, ubi non habet pecuniam, sed tantùm amicum, pro ipso fidejubere, vel solvere paratum; quid censeres amabò Pithanophile de isto pacto

27. PITHANOP. Vix illud ab injustitia liberare possum; nempe illa obligatio, quæ imponitur Campsario solvendi Lugduni, ubi non habet pecunias proprias, est gravissimum onus, quod nescio revera quo jure imponatur invito.

28. ANTIM. Sed Si campsor nullum habet correspondentem, vel procuratorem Antverpiæ quo jure ab illo exiges, ut det pecunias in cambium solvendas Antverpiæ; ipse offert, quod habet; pecunias scilicet in cambium; nec enim mutuò dare tenetur; sed solvendas Lugduni, ubi habet correspondentem, qui pecunias illas recipiat, iisq; campsoris nomine ad novum cambium & lucrum utatur.

29. PITHANOP. Ubi res ita se habet, pactum illud illicitum dici nequit; nempe licèt campsarius pecunias Lugduni re ipsa non habeat, ibi tamen habet amicum, aut fidejussorem, qui pro illo solvat, ac proinde dicitur habere Lugduni pecunias virtute, quibus cum indigeat Romæ, campsoris opera virtualiter traducuntur Lugduno Romam; quid ni ergo pro illa traductione cum assecuratione conjuncta justum lucrum exigatur?

30. ANTIM. In hanc tuam sententiam ultro descendo, cum adducta ratio rem evincat; si enim alteri, qui habet actu pecunias Lugduni, quibus Romæ indiget, dare potest in cambium Lugduni solvendum, cur non etiam ei, qui habet Lugduni pecunias virtute, eo modo, quo dictum est.

31. PITHANOPH. At potestne campsor hanc conditionem, vel legem campsario imponere, ut ejus amicus, qui Lugduni, pro eo solvit, vel quod idem est, fidejussit, remittat debitum, vel creditum suum, literis novis datis ad campsarium, quibus hic jubetur solvere Romæ summam illam campsori, cum novo lucro, seu cambio.

32. ANTIM. Non potest absolutè imponi hoc onus, vel hæc obligatio campsario; quia vi pacti, tenetur tantummodò solvere pecunias illas Lugduni correspondenti Campsoris, idque per se, vel adhibita amici opera; sed hac solutione facta, perfectum est cambium, seu pactum cambii; nihil igitur restat, quod campsarius campsori præstare debeat; dixi absolutè; quia ita possunt convenire, ut nisi fidejussor Lugdunensis deinde solverit, possit hic novis literis ad campsarium datis jubere, ut Romæ campsori solvat, sub onere novi lucri, seu cambii; modò hæc sincerè fiant, non video, cur hoc pactum, cui prædicta conditio apponitur, damnandum sit; nempe demus, fidejussorem revera solvere Paulo, ac numerare pecuniam; non est dubium, quin deinde possit petere à Paulo summam æqualem, in cambium, scriptis literis ad primum campsarium, ut tantumdem campsori solvat, adjuncto cambio, vel lucro; igitur de hoc pacisci possunt campsarius & fidejussor Lugdunensis; igitur si fidejussor non solverit, sed tantùm fidejusserit, potest debitum suum, seu creditum remittere Romam, creditum quidem respectu campsarii, debitum verò respectu campsoris, solvendum scilicet à campsario ipsi campsori; igitur possunt de hoc pactum inire, sub ea tamen conditione, nisi solverit Lugduni, ubi, si velit, solvere semper licet; igitur ad recambium absolutè, ut dixi, non obligatur; si enim Lugduni solvat, nullum recambium erit; solvat inquam actu; nam fidejussio est solutio quædam virtualis; igitur sub ea tantùm conditione ad recambium obligatur.

33. PITHANOP. Nunquid usuris maximum campum non aperis? cum hæc omnia nullis etiam literis

terscriptis, fieri possint, modò campsor campsorem exerit, fac ut intra duos menses hanc pecuniam solvas Lugduni Paulo correspondenti meo, alioquin eam mihi solves hic Romæ cum novo cambio; nemo certè negaverit, pactum hoc, his terminis conceptum, usurarium esse, at etiam si mittantur literæ, perinde est; cum apponatur conditio obligans ad secundum cambium.

34. Antim. Si nullæ mittantur literæ, & nulla fiat solutio Lugduni, saltem virtualis, quæ resultat ex dejussione amici Lugdunensis, facilè & utro concesserim, esse pactum usurarium; quia nullo titulo justo cambii lucrum exigitur, cum nulla fiat traductio pecuniæ, nec re ipsa, nec virtualiter; at ubi mittuntur literæ, & amicus Lugdunensis fidejubet, non video, cur non possit apponi conditio, qua hic, si non solverit re ipsa, intra præscriptum tempus, teneatur literis ad campsarium scriptis jubere, ut summam campsori solvat, sub onere novi cambii; ut enim campsor acceptat amicum Lugdunensem in fidejussorem, pro pecunia Lugduni solvenda à campsario; ita si fidejussor Lugduni non satisfaciat, cum habeat adversus illum actionem, eum potest ad solvendum adigere; quod cum licet facere non possit, quàm per remissionem sui crediti, non video, cur de consensu campsarii id fieri non possit, scriptis scilicet literis Romam, quibus jubetur campsarius solvere summam campsori; nam perinde facit, atque si solveret Lugduni; quia ibi extinguit obligationem solvendi, qua tenebatur, & actionem quam Paulus adversus illum habebat; suppono autem hæc sincere ac bona fide fieri; si enim per meram simulationem, ad speciem dumtaxat fierent, esset haud dubiè usura palliata, ut vocant, & cambium siccum seu palliatum.

35. Pithan. Hæc, quæ hactenus à te dicta sunt, optimè capio; sed si campsor habeat Antverpiæ correspondentem, nolit tamen dare pecuniam cambio Antverpiæ solvendam, sed tantùm Lugduni, ubi Lugduni v. g. major est copia pecuniæ, ac proinde majus lucrum cambii referet, vel quavis alia de causa.

36. Antim. Nonnulli volunt, id fieri non posse, ne campsor contra charitatem delinquat, licèt forsan contra justitiam non peccet; sed profectò cum teneatur dare pecuniam in cambium solvendam Antverpiæ, non video, cur ad id adstringendus sit, etiam lege charitatis; suppono enim ex munere publico id non teneri; alioquin, si id negaret, suo muneri minimè fungeretur: cum autem absolutè loquendo, pecuniam suam cambio dare possit Lugduni solvendam, cur hic & nunc id facere non liceat, quis non valeo.

37. Pithanoph. At si campsor sciat, campsarium pecuniam nec habere, nec habiturum Lugduni.

38. Antim. Hoc supposito, campsor non potest dare cambium; quia nulla pecunia Lugduno Romam ducenda est; in qua reverà pecuniarum traductione virtuali, tota res legitimi cambii fundatur, ac proinde mera fictio esset sic dare ad cambium; ita Lessius lib. 2. cap. 23. dub. 7. num. 38. ubi citat Navarr. Boninsign. adde Gibalin. l. 5. tract. n. 5. ubi citat præter jam citatos, Luc. Salaz, Sanch. Fabian. Gen. Rebell. Molin. Delugo, Leotard. Castropal. Filliuci, estque merum cambium siccum; quod tamen ita intelligas velim, ut nullas pecunias campsarius Lugduni habeat, scilicet nec actu, nec virtute, id est apud aliquem amicum, qui ejus nomine Lugduni solvat, aut fidejubeat; & licèt in cambio, ut aliqui volunt, nulla traductionis pecuniæ ratio haberetur, sed venditionis dumtaxat pecuniæ absentis, præsentis pretio, quod tamen non damus, & adhuc discutiendum restat, non propterea in hoc casu campsor ad cambium dare posset; quia non minùs hæc venditio, quàm traductio virtualis duo necessariò desiderat, scilicet pecuniam præsentem, & absentem; cum enim eadem pretium sui ipsius esse non possit, aliam esse necesse est, qua hæc ematur; sic campsor præsente ac numerata Romæ, emit absentem numerandam Lugduni.

39. Pithanop. At si campsor procuratoris sui Pauli opera, pecuniam campsario suppeditet; an fortè hoc satis esse putat, ad legitimum & justum cambium? hoc saltem ad praxim reducitur à nonnullis.

40. Antim. Si campsor nullas alias pecunias Lugduni habet, præter solum creditum solvendum à campsario, hoc munere fungi non potest, ut supra satis luculenter demonstratum est; si verò alias Lugduni pecunias habet, sunt, qui putent, tunc dari posse ad cambium, quia reverà est duplex pecunia, Romana scilicet & Lugdunensis; illam accipit solvendam Lugduni, hac verò Lugduni debitum extinguit, cum obligatione æqualem summam solvendi Romæ, non sine secundo Cambio, ita Gibalin. num. 8. & verò perinde esse videtur, sive campsarius accipiat pecuniam illam Lugduni ab amico, sive ab eodem campsore; quidni enim hic amici vicem gerat? hoc tamen non obstante, hunc cambii modum illicitum esse crediderim, quod sic probo. Nulla fit pecuniæ traductio virtualis, quæ in eo posita est, quod campsor det pecuniam Romæ campsario, illius scilicet loco, quem hic Lugduni habet, vel alius pro illo, sed diversus ab ipso campsore; nec enim campsor pecuniam suam traducit, seu emit, sed alterius; quis enim emat à se ipso; nec dicas, illam pecuniam, quam campsor habet Lugduni, fieri campsarii, ea lege, ut eam deinde Romæ restituat; sed hanc ipsam restituit Lugduni; & aliam Romæ, eidem campsori; igitur solvitur Lugduni, quod Lugduni accipitur; & Romæ, quod Romæ acceptum est; nulla igitur veri cambii ratio.

41. Pithan. Solutio Lugdunensis extinguit debitum Romæ factum, & solutio Romana extinguit debitum Lugduni contractum.

42. Antim. Egregiè omnino; sed mera nomina, prætereaque nihil; contraxit debitum Romæ campsarius 100. aureorum; iterum contrahit debitum Lugduni 100. aureorum. igitur 200. aureorum debitum contraxit eidem solvendorum; solvit 100. Lugduni, id est, restituit eosdem 100. Lugduni sibi datos; dicis, satisfacere pro debito Romano; sed cur non potius pro Lugdunensi; quia, inquiunt, hos 100. Lugduni accepit in cambium Romæ solvendos; sed si hæc fictio non est, ubinam quæso erit? campsor enim, sic ait campsario; accipe 100. aureos, solvendos mihi Lugduni cum cambio; & quia nullas habes pecunias Lugduni; mihimet nomine tuo dabo Lugduni 100. aureos, à te deinde Romæ acceptu-

cepturus; quasi verò idem de suo sibi solvere possit.

43. Pitanoph. Quatenus solvit, gerit vices alterius; quatenus dat, ac deinde solutionem accipit, vices suas agit; neque mirum, quod aliquis sibi ipsi solvat; quid ni enim procurator alicujus, de hujus consensu, sua stipendia sibi ipsi solvat; solvit enim vicem alterius agens; recipit verò solutionem vicem suam gerens.

44. Antim. Non nego, fieri posse, ut idem sibi ipsi solvat, non tamen de suo; quia nemo sibi debet, sua scilicet; equidem ut procurator alterius, debet sibi sua stipendia, quæ sibi solvit; non tamen de suo, sed de bonis illius, cujus procurator est.

45. Pithanoph. Non sibi solvit Lugduni de suo Campsor, adhibita scilicet opera Pauli sui correspondentis, sed de pecuniis campsarii, cui eas dari curat Romæ solvendas.

46. Antim. Nullas pecunias dat campsario Lugduni, sed fingit, & agit per fabulam procuratorem illius; item fingit, quod ipse vicem campsarii agens sit Dominus illius pecuniæ, ac deinde ipsemet partes suas agens, iterum ejusdem fiat Dominus, extincto, per acquisitionem illam dominii, debito, quod campsarius Lugduni contraxerat, ex quo tamen aliud resultat, quod idem contrahit Romæ: quot quæso ambages, quot labyrinthi? 1. scit campsor nullam esse pecuniam campsario Lugduni, nisi quam ipsi dari ibidem vult, & hæc omnia finguntur, ut campsarius solvat deinde Romæ cum cambio & recambio. 2. primo loco contrahitur debitum Romanum; quia finguntur pecuniæ Lugdunenses transire in dominium campsarii, sed solvendæ Romæ; deinde contrahitur aliud debitum Lugduni, quia ipsi traduntur pecuniæ Romanæ solvendæ Lugduni; igitur primo loco debitum Romanum extinguendum esset, cum tamen postremò extinguatur. 3. Si fieret Dominus pecuniarum Lugdunensium campsarius, posset ad libitum de eis disponere, sed non potest ad libitum de iis disponere, cum eas campsor sibi retineat. 4. re ipsa nihil aliud campsor præstat, nisi permutationem debitorum, Lugdunensis scilicet in Romanum, ut consideranti patebit; sed cum hæc sine literis æquè facilè fiant, ut dixi supra, usuram continent. 5. Sine literis eumdem contractum campsor inire potest in hunc modum; Do tibi 100. aureos solvendos mihi Lugduni; & quia Lugduni non habes pecunias, tibi cedo 100. aureos Lugduni, quos hic mihi solves; acceptas; ac deinde eosdem transfers in me; accepto, sed cum duplici cambio conjunctos: quid amabò ex præmissis omissum est, etiam sine literis? nemo tamen hoc pactum ab usura liberet, igitur nec si accedant literæ; nam idem fit cum literis & sine literis; nempe ut Paulus cedit tibi Lugduni centum nomine meo, ita ego ipse cedere censeor; & ut nomine tuo acceptat, ita acceptare censeris; igitur idem omnino pactum est; igitur si est usurarium sine literis, cum literis etiam usurarium erit: immo literæ nihil addunt nisi novam fictionem. 6. Idem prorsus damnum infertur campsario in hoc cambio, quod per merum mutuum usurarium inferretur; nec quidquam emit illo lucro, quod cedit campsori supra sortem, cum scilicet nullas pecunias habeat traducendas; nullum igitur habet campsor titulum, ratione cujus, aliquid supra sortem accipi queat. 7. Sic omnis usuræ species facile eludetur; nempe mutuans facilè dicet se habere alibi pecunias, scilicet virtute; ac proinde omne mutuum in cambium facilè converteret; præsertim cum res tota meris consensibus, nulla pecunia tradita, præter Romanam, perficiatur, id est verbalibus cessionibus & acceptationibus. 8. Præterea, ubi Campsarius contraxit debitum Lugdunense, non video, cur non possit commutari de utriusque consensu in debitum Romanum; si enim Campsarius dicat campsori, mihi longè & tibi commodius est, ut eam pecuniæ summam, quam Lugduni tibi solvere debeo, hic Romæ tibi solvam, per te quæso id mihi liceat; cur amabò campsor annuere nequeat? non apparet, unde hæc debitorum permutatio sit illicita; nulla autem hic intervenit pecuniæ traductio; igitur nullus titulus justi cambii.

47. Pithanoph. Supponamus Campsorem bona fide agere, & decipi à Campsario, qui dicat se habere pecunias Lugduni, quas tamen re ipsa non habet, an putas, campsorem suo lucro jure privari? quia scilicet nulla traductio pecuniarum intercessit.

48. Antim. Nullo modo privandum censeo; sicut nec assecuratorem, qui fictas pretes assecuraret; intercessit enim traductio sufficiens, & commutatio pecuniæ Romanæ præsentis in Lugdunensem absentem, fictam quidem, sed à Campsore creditam, & pro vera habitam; unde licèt materialiter loquendo [illegible] lum traductionis beneficium intercesserit, intercessit tamen, formaliter loquendo, ratione cujus justum lucrum exigi potest; at si revera hoc fiat campsor, nullum erit traductionis officium, nec materialiter, nec formaliter.

49. Pithan. Dato, quod Camsor bona fide procedat, quæro exte, utrùm duplex lucrum cambii exigere possit; videtur enim hoc justum esse: cum enim pactum ferat, pecunias illas Lugduni solvendas esse, hoc jure, si nolit, campsor privari non debet; immo inde justum ipsi lucrum cessaret; nempe si eas Lugduni habet, eas dare poterit cambio, Romæ, vel alibi solvendas.

50. Antim. Ut velinde perspicias, quàm facilè rationi cedam, id totum admitto; nempe Campsarius vi pacti Lugduni solvere tenetur, quod præstare nequit, nisi per cambium traducat curet Lugdunum pecunias, quas Romæ habet; rogat igitur Campsorem, ut hanc traductionem procuret, scilicet virtualiter, permutatis scilicet pecuniis; nempe eo ipso quod ipse accipit Romæ pecunias Campsarii, pecuniis, quas Lugduni habet Campsarius, uti censetur, istque Lugdunense extinguere debitum; & hoc perinde fit, atque si Campsarius non Campsori, sed alteri Lugduni pecunias illas deberet: hæc tamen ratio cessat, si Campsor sciat, nullas Campsarium Lugduni habere pecunias, tunc enim nulla fit traductio, nec materialiter, nec formaliter.

51. Pithan. Tota illa traductio in beneficium campsarii fieri censetur; nempe illa campsor minimè indiget; si ergo inutilis campsario fiat, cui inde campsor lucrum accipit?

52. Antim.

4. ANTIM. Quòd sit inutilis campsario, sibi delegatus; cùm eam campsor bona fide, uti ipsi utidelegatus; cùm eam campsor bona fide, uti ipsi utidelegatus; cùm eam campsor bona fide, uti ipsi utidel

igitur Wendrockius ille, quem ad familiarem suum Stubrockium remittendum esse crediderim; jam ad propositum nostrum redeo, & valde miror, contractum illum tam facilè damnari, quem, secluſa prohibitione Principis, modò absque prævio pacto, scandalo, dolo, injusto mercium pretio, sed bona fide fiat, tam multi autores approbant, ut Lessius lib. 2. cap. 21. dub. 16. n. 130. Navarr. cap. 23. n. 91. Petrus Navarr. lib. 3. cap. 7. n. 170. Mercatus 1. de contract. cap. 26. Ludovic. Lopez de contract. lib. 1. cap. 24. Salas de contract. vendit. dub. 37. n. 2. & de usur. dub. 16. qui pro hac sententia citat Angel. Salon. Garciam, Guttier. Rodrig. Angles, Palac. Azebed. Graff. Sylvestr. adde Pennam, Rosell. citatos à Lopez, Cajetan. in Summ. v. emptio, Marc. Serram, 2. 2. q. 77. a. 1. dub. 3. Dian. 1. part. tr. 8. resol. 53. qui citat Bonacinam & Megalam, Caramuel in Theol. fundam. fund. 43. §. 8. n. 795. Bannez 2, 2. q. 78. de usur. a. 2. ad 2. Corrad. in resp. cas. par. 1. q. 157. Delugo disp. 28. n. 99. & disp. 26. l. 13. n. 205. Gibal. l. 3. c. 1. a. 9. n. 8.

64. ANTIM. Haud dubiè, data opera, exemplum illud adduxisse videris, cùm adeò longum autorum suffragantium elenchum descripseris; bene instructus venisti ad disserendum de hoc argumento: subnectere tamen debueras, multos ex prædictis autoribus, ea dumtaxat lege prædictum contractum approbare, ut scilicet nullum prævium pactum fuerit, de redimendis infimo pretio à mercatore mercibus, ut Sylvester, Lopez, Angelus, Penna, Molina, Rosell. immò Lessius n. 131. prudenter observat, hunc contrahendi modum vix unquam à mercatoris peccato eximi; tum quia christianæ charitati opponitur; cur enim cogis egentem emere merces illas, quibus non indiget? tum quia præbetur scandalum, cùm negari saltem non possit, quin luculentæ usuræ suspicio sub ea contractus specie lateat; tum demum, quia legibus Principum hic contractus prohibitus est, non ab re quidem, cùm inde filiifamilias, & multi solutioris vitæ homines captent occasionem corradendi pecunias, quæ suis voluptatibus serviant; item Delugo n. 208. & Salas n. 3. monent cautè in hoc procedendum esse, propter periculum usuræ implicitæ; tu vide sis Leotard. q. 24. n. 25. qui damnat illud commercii genus, quod execrabile vocat, & in hanc rem citat Sigismund. Lup. Covarruv. de Graff. Salsed. Manent. Ugolin. Grimald. Joan. Benedict. Mercat. Reginal. Lop. S. Carol. Borrom.

65. PITHANOPH. Concedis saltem, hunc contractum licitum esse, si scandalum absit, nullum pactum præcedat, mercator de redemptione mercium non cogitet, sed bona fide merces petenti credito, at justo pretio vendat; si enim, qui jam emit, deinde ex eo quærat, utrùm merces justo pretio redimere velit, numerata pecunia, illas alioquin alteri venditurus; non video, cur emere non possit; primus contractus justus est, quid enim amabò in illo desiderares; merces nullo modo vitiata, pretium justum, bona fides mercatoris; secundus etiam legitimus est; quid enim deesset? nempe is, qui emit merces, ita est illarum Dominus, ut possit illas vel retinere, vel distrahere & vendere, vel huic, vel illi, ad libitum; cur igitur mercatori illas emere, vel potiùs redimere non liceret?

66. ANTIM. Secluſa lege prohibente, tecum sentio; nec existimo, contrarium prudenter adstrui posse; nempe primus contractus nullo penitùs vitio laborat, scilicet ex parte mercatoris, qui merces suas bono animo, & bona fide, nec non justo pretio vendit; sunt enim, ut morales communiter docent, tria prætia justa, summum, medium, infimum; summo ut plurimum vendit mercator, & infimo emit; alioquin nihil ipsi lucri accederet; posito igitur primo contractu legitimo, quod certè à nullo negari queat, quis amabo mercatorem illum jure suo privet, e mendi scilicet merces, non prohibitas justo pretio Si reliqui merces illas justè emere possunt, cu non hic, qui æquè ac illi jure communi gaudet nec obstat, primum emptorem, non eodem animo esse, emit enim credito, ut deinde numerata pecunia vendat, qua scilicet indiget; cur ergo hic medio illam obtinendi interdicetur; cui amabò fecit injuriam? immò illa pecunia fortè indiget ad alquem finem pium; constat igitur, nullam usuram nullam injustitiæ labem intercedere, sed cunctlicita, excluſa tamen lege prohibente, ut jam monui: his autem ultrò à me datis, ad controversiam propositam nihil prorsus confert; supponimus enim, campsorem probè tenere, campsario nullan pecuniam Lugduni esse; si enim hoc ignoret, & bona fide det in cambium, ut dixi, justè cambium exigit. At si mercator sciat, emi merces à Titio eo animo, ut ipsi easdem illico vendat, immò simul agatur de utroque, ita ut eo animo vendat, ut statim redimat; vendat inquam credito, & redimat numerata pecunia, merum est umbræ involucrum, & sub inani venditionis & redemptionis specie, veri mutui ratio latet.

67. PITHANOPH. Sunt aliqui, ex iis, quos supra citavi, qui secus sentiunt, hac ratione freti, quòd singuli contractus seorsim per se sint licitis gitur & conjunctim; immò nihil vetat, quò minus seorsim fiant, unus scilicet post alium; nempe unus est alteri extrinsecus; unus igitur alium injustum non reddit; si enim per se vitio caret, fieri non potest, ut alteri vitium conciliet; quia nemo dat quod non habet.

68. ANTIM. Non dico, unum contractum ab alio taminari; potest tamen unus inficere respectum ad alium, quo scilicet ducitur mercator; nec enim opinor inficias ibis, quin siniſter animus & iniqua voluntas actum ipsum coinquinent; mercator igitur, qui non vendit, eo, quo deberet animo, & qui venditioni competit, scilicet crediti suis mercibus, & acquirendi justum illarum pretium; cùm tamen ipse carere mercibus nolit, sed gaudere dumtaxat suæ pecuniæ lucro; quis negat eum injustè agere? quis non videt, eum vendere ad speciem, sine animo vendendi, sed ob eum tantùm finem, ut mutui & usuræ vitium tegat; quæ ratio contra illud cambii genus à me supra damnati æquè militat; nam campsor dat in cambium campsario, quem scit, nullas habere Lugduni pecunias, nec re ipsa, nec virtute; dat inquam cambium speciem, sine animo cambiendi, id est, traducendi pecunias, sed ut mutuum & usuram, hoc prætexto vel obtentu operiat.

69. PITHAN. Interior animus Deo relinquendus esse videtur; quis enim mortalium eò penetret?

70. ANTIM. Ex operibus eorum cognoscetis eos. fac interſis huic fabulæ, quam Mercator & Titius agunt; Mercator altera manu dat suas merces Titio, a quo accipit schedulam obligatoriam, pro pretio, tum altera manu Mercator recipit easdem merces, pro quibus numerat pretium, sed minus, præsenti pecunia quid amabò de illa scena judicas? putasne seriò merces vendi? quis, etiam eximiæ homo simplicitatis

ad hoc persuadeat? nemo igitur non crediderit, alia quædam mysteria, vel arcanum sub hac fabula latere, & sub hac larva, nativum mutui & usuræ vultum.

71. PITHANOP. Nemo sapiens negaverit, plurimam saltem suspicionem inesse, & manifestum periculum, quod tamen non obstat, meo judicio, quin hic contractus, qua prædictus contractus adstruitur, suo probabilismo jure gaudeat, ac proinde à nonnullis privatis auctoribus temerè damnetur.

72. ANTIM. Jam ferè convenimus ambo; fateor ultrò aliqua probabilitate pollere, non tamen certa & inconcussa, sed incerta & tantummodo probabili; hinc ad praxim licitè reduci non debet, cùm sit tantum, in vulgari mordoloquar, speculativè probabilis, non practicè, eo modo, quem in primo Dialogo exposuimus; & hoc nostri ferè omnes expressè docent: mercatorem scilicet illum vix posse hunc contractum inire sine peccato, ut monet Lessius, & post eum reliqui ferè omnes; hæc igitur opinio sua probabilitate gaudet, licèt incerta & dubia; hoc tamen non facit, ut à privatis Doctoribus jure condigis & damnari queat, seu nigro theta notari; cùm hæc censura in propositiones erroneas, scandalosas, temerarias, ac certò improbabiles dumtaxat quatenus sed de opinionum censura, nisi secùs sentias, in hujusmodi congressu dissetemus: jam verò ad controversiæ hujus caput redeo; hoc igitur exemplo cambium illud, de quo disputamus, non confirmatur; nam negatur antecedens, in quo Mohatræ justitia arguitur, & dato, non concessu antecedente, negatur consequentia; quia mercator vendit merces creditis, & illum dominium Titius verè acquirit, tum deinde illas remittit mercator, & fiunt illius; pretium verò pecuniæ, quam pro iis solvit mercator, sit Titius, at in prædicto cambio, mera fit commutatio debiti Lugdunensis in Romanum, nulla sit pecuniarum traductio, quam tamen omne cambium desiderabile peragit, exprome alias rationes.

73. PITHAN. Jam ferè perspicio, quò spectes, & quamdam dissertatio vestra inclinet; afferam tamen rationes, ut jubes: ad cambium reale, sufficit, ut campsarius habeat pecunias Lugduni, actu, vel nomine, seu potestate, ut revera habet; nam pecunia Lugdunensis, quæ ipsius campsoris erat, fit capsarii, & ea debitum Lugdunense extinguit.

74. ANTIM. Dicitur esse campsarii, sed nomine tenus, ut sub nominis cortice, venenum delitescat; enervet illius non sit, alioquin de illa posset ad libitum disponere, qua potestate non pollet; nempe dicitur tantum illius dicitur esse, ut campsor illius nomine eam sibi ipsi solvere dicatur; hoc autem merum est vocum ludibrium, cùm campsarius non habeat pecuniam, nec Romæ, nec Lugduni: audi quæso pacti formulam à campsario prolatam; habeo, inquit, pecunias Lugduni, quibus indigeo Romæ, da mihi eas Romæ in cambium, ut accipias Lugduni, tum eodem momento subnectit, habeo pecunias Romæ, quibus indigeo Lugduni, da mihi Lugduni cambio, & accipies Romæ; nunquamne hæc non sunt repugnantia: habeo, & non habeo Lugduni, habeo & non habeo Romæ; cùm negare, sit non habere.

75. PITHAN. Sed literæ veræ mittuntur Româ Lugdunum, Lugduno Romam; nec illæ inanes sunt, sed verè suum effectum consequuntur, nam ubique fit solutio, quam fieri jubent.

76. ANTIM. Literæ mittuntur, sed ad speciem, cùm contractus sine literis fieri possit; nempe id dumtaxat literis procuratur, ut debitum Lugdunense in Romanum commutetur, cum accessione novi cambii, seu lucri; at quis non videt, hoc ipsum fieri posse sine literis, per merum campsoris & campsarii consensum, ut jam supra observatum est?

77. PITHAN. In quodam Brevi Pii V. ad Bononienses declaratum fuit, eumdem esse posse procuratorem debitoris & creditoris, &c.

78. ANTIM. Esto, modò sint aliæ pecuniæ, quàm creditoris, non dubito, quin idem duas personas sustinere queat, & ut est procurator debitoris, solvere sibi ipsi, ut est procurator creditoris, modò de pecuniis, quæ creditoris non sint, id fiat; alioquin, ut dixi, est mera debitorum commutatio.

79. PITHANOPH. Responsum fuit à Congregatione Romana, sub Gregorio XIII. interroganti Archiepiscopo Panormitano, hoc cambii genus licitum esse; licèt in eodem loco solutio fiat, virtute secundi cambii.

80. ANTIM. Sed quid amabò responsum? consule interrogatum; quæsierat Panormitanus, utrùm illud cambii genus licitum esset, in quo idem utriusque procurator est, v. g. Paulus, qui tamen quatenus campsarii est, solvit, ac debitum illius Lugdunense extinguit de suis, non campsoris pecuniis; nunquid jam supra hoc ultro à nobis admissum non est? Præterea supposuit semper S. Congregatio bonam fidem contrahentium; quis enim dicat, dolum, fraudem, palliationem approbasse? absit, ut tam sinistrè, immo impiè sentiamus.

81. PITHAN. Sed tandem negari non potest, quin S. Congregatio ab Urbano VIII. specialiter deputata ad quæsita Genuensia discutienda, in favorem hujus cambii responderit.

82. ANTIM. Varii casus propositi fuerunt; unum dumtaxat vel alterum utcumque approbatum, vel potiùs non damnatum invenio; illos habes apud Cardin. Delugo citatum, Raphaëlem à Turri, Leotardum & alios: In primo, campsarius accepta Massæ pecunia à campsore, dat ipsi literas Mediolanum, ad agentem campsoris, quibus ipsi mandat, ut sibi ipsi solvat prædictam summam, accepta in cambium pecunia; hic autem, cùm nullas pecunias agens habeat, nec fidem, utitur pecuniarum loco, ipso credito campsoris, & remittit eamdem summam cum novo lucro, ut eam campsarius campsori Massæ solvat; hoc genus cambii S. Congregatio damnavit die 3 Octob. an. 1626. In secundo casu, additur tantùm pactum de certo interesse in singula centenaria, & non mutatur substantia primi casus. In tertio casu, si verè fiat solutio in cambiis continuatis, ex pecuniis, quæ non sint creditoris, cui scilicet solvitur, & continuatio semper libera maneat, juxta Constitutionem Pii V. Sacra Congregatio id genus damnandum non esse respondit an. 1627. die 4 Junii. In quarto casu procurator campsoris Lugduni utitur credito, vel pecuniis campsoris ad extinguendum debitum Lugdunense, remittitque Romam idem debitum cum recambio; hoc pactum damnavit eadem Congregatio ann. 1629. Kalend. Septemb. unanimi consensu.

In quinto casu, Lugduni Antonius, persona distincta negotiatione & fide à campsore Romano, admittit literas campsarii, & debitum illius Lugdunense de suo extinguit, vel per veram solutionem, vel per fidejussionem; cùm autem tempore præscripto campsarius non satisfaciat, remittit Romam suũ debitum campsori à Petro solvendũ, cum lucro novi cambii;

adduntur aurem aliquot conditiones, 1. campsarius promittit, fore, ut Antonius Lugduni summam debitam solvat. 2. nisi hoc præstiterit, se se obligat ad servandum indemnem campsorem. 3. conveniunt de certo lucro moderato; S. Congregatio hoc genus cambii licitè fieri posse, indicavit, an. 1631. die 27 Septemb.

En tibi omnes casus à Romana Congregatione discussos; ex quibus facilè deduco, illam creditorum permutationem, cùm scilicet campsor & campsarius Lugduni carent pecunia, damnari; item illud cambii genus, in quo Lugduni solvitur quidem debitum, sed de pecuniis campsoris; item illum, qui nomine campsarii Lugduni solvit, esse personam distinctam, credito & fide, quod revera Paulo non competit, qui est merus campsoris Romani correspondens, & nihil de suo confert, sed tantùm administrat Lugduni credita & pecunias campsoris; denique intactam mansisse Pii V. Bullam de cambiis, quam prædicti cambii genus eludit, quod reverà si liceat, perinde se habet atque si non esset: Rescriptum ad Panormitanum nihil aliud approbat, nisi cambium juxta quantum, vel tertium casum; nihil autem aliud Pius in suo Brevi ad Bononienses, jam vide quid aliud opponas.

83. Pithanoph. Nonnulli hujusmodi declarationes obscuras esse dicunt, ac proinde Bullam Pontificiam desiderarent, quâ hæc controversia decideretur.

84 Antim. Non video, quid decidendum restet; damnatus est ille usus, quo per idem campsoris creditum, debitum Lugdunense extinguitur, vel potiùs in Romanum commutatur; ille item, quo de pecuniis creditoris, scilicet campsoris, ita extinguitur, ut Romæ deinde solvendæ sint, cum novo cambio; item executor literarum campsarii Lugdunum scriptarum debet esse persona distincta negotiatione & fide à campsore; item permittitur, ut quispiam amicus campsarii hoc munere defungatur, idque de suo; cui nisi campsarius satisfaciat, præscripto tempore, secundum cambium adhiberi poterit, remisso ad campsorem Romanum hoc debito; cuncta hæc, meo judicio, ita clara sunt, ut nulla luce indigere videantur.

85. Pithanoph. Quid si res ista ad contractum venditionis reducatur, ut quidam recentiores putant, qui trajectionem pecuniarum nihili faciunt.

86. Antim. Expectabam, ut hoc moveres; primò enim, dato, & non concesso, contractum venditionis intercedere, non propterea illud cambii genus, quod reprobamus, salvari poterit; quia omnis venditio, ut jam indicavi, duo distincta supponit, pretium scilicet, & merces dominii distincti; sed in hoc cambio, sola dumtaxat campsoris pecunia intercedit; emit inquis, præsenti pecunia Romana absentem pecuniam Lugdunensem; sed nulla, quam Lugduni emat, pecunia est, campsarii scilicet; nec enim, opinor, suam pecuniam emit; frustra igitur ad venditionem hoc cambium præfati recentiores revocant; immo in reali & legitimo cambio, cùm scilicet campsarius pecunias reverà habet, justum titulum percipiendi lucrum supra sortem, in venditione minimè fundari, in superiore congressu, luculenter sanè, licèt breviter demonstratum est; tum quia literis opus non esset; tum quia sæpissimè campsarius non campsor lucrum exigere deberet; tum quia pecunia propriè loquendo, non emitur, cùm sit pretium aliarum mercium; non datur autem pretium pretii; tum demum, quia etiam mutuum hoc titulo excusari posset; si enim emi potest absens pecunia ratione loci, cur non absens ratione temporis?

87. Pithanoph. Pecunia solvenda eodem loco, diverso licèt tempore, ejusdem semper valoris est; at verò in diversis locis, diversi valoris esse poterit, præterquam quod accedit trajectionis ratio, quam nemo neget, pretio æstimabilem esse.

88. Antim. Si tantùm haberetur ratio diversi valoris pecuniæ, qui à majore, vel minore pecuniæ copia pendet, facilè annuerem, etiam supra indicavi; sed non propterea ad venditionem recurrendum est, cùm enim præsens campsoris pecunia absentis loco substituatur, unius valor alterius valorem æquare debet; sed pecuniæ, ubi major copia est, minor valet; igitur minor summa præsentis adæquare potest valore majorem summam absentis, propter majorem hujus copiam; modò ita se res habeat; nec major copia syngrapharum, nominum creditorum, pro majore copia pecuniæ sumatur, quod reverà nugari esset; exemplum attuli supra in duplionibus; aliud longè facilius mihi occurrit; si quis Europæus campsor det mihi præsentes pecunias v. g. 1000 scuta aurea solvenda illi in Peruvia, haud dubiè 1000 scutorum valor in Europa æquabit valorem 1,00. in Peruvia; igitur perinde est, accipere 1500. in Peruvia, ac dare in Europa 1000, præter justum trajectionis lucrum; porrò hic nullam venditionem esse video, sed meram trajectionem virtualem, in qua scilicet, 1000. data mihi à campsore substituuntur in locum illorum, quæ habeo, & ipsi cedo in Peruvia, ejusdem scilicet valoris; nec enim tantùm pecunia pro pecunia, sed valor pro valore substituitur; 1000 in Europa adæquant 1500. in Peruvia; sed cùm hæc sint facilia, frustra hæreo.

89. Pithanoph. In mutuo hæc eadem locum habere videntur; potest enim quispiam dare pecuniam mutuò solvendam in eo loco, in quo futura est major pecuniæ copia; plus igitur pecuniæ exigi poterit, immo & aliquid pro trajectione.

90. Antim. Quidam Recentior magnam vim facit in hoc argumento, quod tamen parum negotii fecerit; nam primò non ita facile admitterem mutuatarium, vi mutui, obligari posse ad solvendum in alio loco, nisi fortè ipsi commodum esset; hoc autem posito, si aliquid accipiatur pro traductione pecuniæ virtuali, non jam mutuum, sed cambium erit; nempe in eo dumtaxat cambium à mutuo differt; alioquin si hoc incommodum esset mutuatario, hoc onus imponi sine usura non posset, ut patet ex dictis in superiore dissertatione: deinde si species pecuniæ majoris sunt valoris in eo loco, v.g. Lugduni duplones Hispanicæ undecim libris censentur, Romæ verò decem; mutuatarius, in cujus commodum cedit solvere Lugduni, potest obligari ad totidem duplones, quot Romæ mutuò accepit, vel eorum valorem, & vicissim; alioquin damnum inde pateretur mutuator; & si Lugduni accipiat mutuò centum libras solvendas Romæ, tunc libra censenda erit Romæ undecima pars duplionis Hispanici, qui undecim libris Lugduni censetur; denique vix aliter in mutuo major summa exigi potest, supra summam dictam, saltem in Europa; immò loci diversitas nihil facit; potest enim mutuator obligare mutuatarium ad solutionem faciendam tempore præfixo, in tali genere monetæ; modò tunc facilè haberi possit, aut saltem secundùm valorem currentem, ut vocant, modò fraus & dolus absint, ne scilicet inde aliquid damni patiatur; præsertim cum non minus decremento valoris, quàm incremento se se exponat. Dixi in Europa, nam reverà, si quis mutuò

mutuò accipiat pecuniam in Europa, solvendam in Peruvia, idque fiat sine incommodo mutuatarii, non auderem damnare, si plus in Peruvia exigatur, propter minorem valorem pecuniæ, nempe in Peruvia, cum sit maxima pecuniæ copia, minoris valoris sit, sed hæc ad præsentem controversiam vix pertinent: cùm in cambio prædicta valoris compensatio fiat, cùm in cambio prædicta valoris compensatio fiat, censeatur, modò, ut dixi, reverà sit major realis pecuniæ copia, ac proinde species aureæ & argenteæ sint diversæ mensuræ communis, quæ in diversis regionibus diversa est. v.g. in Gallia libras adhibent, alibi ducatos, alibi florenos, alibi scuta Marcharum, &c. diversas pecuniæ, non syngrapharum, vel nominum; sed transiad alias rationes, cùm in hac nihil superest difficultatis.

96. PITHANOPH. Nunquid acceptilatio veræ solutionis loco esse non potest? Cur igitur campsor debitum Lugdunense acceptum ferre non poterit? literæ campsarius nullas pecunias Lugduni habeat; ea tamen lege, ut Romæ solvat.

97. ANTIM. Hoc totum sine literis fieri potest; cùm nihil aliud sit, nisi debiti Lugdunensis in Romanum commutatio; quod quàm iniquum sit, si lucrum & cambium inde exigatur, jam dictum est supra; & verò solutio vera non est, cùm debitor ligatus adhuc maneat, sed hæc jam fusè ventilavimus.

98. PITHANOPH. Nunquid saltem pro campsoris labore, industria, periculo, justum lucrum exigi posse concedes?

99. ANTIM. Ubi revera fit trajectio pecuniæ, scilicet virtualis, nemo negat, quin campsor justum titulum habeat lucrum exigendi, cùm hîc labor & industria omnino intercedant; immo & periculum, cum hæc trajectio assecurationem etiam importet; at in hoc casu, non est major labor, nec major periculum, quàm si solutio in eodem loco facienda esset; & tota illa industria in palliatibus & figmentis excogitandis posita est; ac proinde pœna potiùs, quàm mercede digna.

100. PITHANOPH. Sed campsor est incertus lucri quæ sit, quanti pecuniæ valor in eo loco, ut quem cambitur, censendus sit; quid ni ergo tantæ illius incertitudinis aliquid accipiat?

101. ANTIM. Vix unquam accidit, ut campsor perdat; quia ea loca semper eligit, in quibus major pecuniæ copiam futuram certò moraliter novit, ac proinde certum illi lucrum semper est; quod reverà nisi esset, rem hanc campsores non tam urgerent; præterea in antichresi, in qua fructus æquales sunt, idem dici posset, illam tamen in tertio libro reprobavimus.

102. PITHAN. Inter mercatores, viros alioquin probos, hujus cambii familiaris est; quod reverà, si iniquum, minimè exercerent.

103. ANTIM. Verum cambium pii mercatores exercent, etiam illud, quod cum recursu vocant, modis omnibus conditiones servetur, quas supra retulimus: hoc enim ipsis utile est, ad pecuniæ copiam, quam diligenter, in variis locis; & licèt aliquando illis pecunias habeant in iis locis, ad quæ cambium, non deest alius titulus campsori, ad exigendum aliquod lucrum, scilicet lucri cessantis; propter enim illam pecuniam, quam mercatori dedit, ad justum lucrum applicuisset; scio, illud certi non posse de certo lucro cessante, propter quam Pius V. quæ id fieri, prohibet; ubi tamen tale lucrum deinde cessasse compertum est, illud exigere potest.

98. PITHANOPH. Nullam rationem lucri cessantis, vel traductionis pecuniarum campsores habent, sed meræ permutationis, seu venditionis pecuniæ, præscripto loco solvendæ, pro majore, vel minore illius copia futura; immò si habetur ratio cessantis lucri, cambium non est, sed fuisset; v.g. campsarius non solvit Lugduni pecuniam Romæ acceptam, ut promiserat; nullum est cambium, quia nulla traducitur pecunia; finxit enim campsarius se habere pecunias Lugduni, quas minimè habebat; campsor ipsum cogere potest ad solutionem Lugdunensem, cum lucro, quod alioquin fecisset, si cambium verum fuisset; & cùm non habeat Lugduni campsarius pecunias, sed Romæ, potest campsor per verum cambium suppeditare illi pecunias Lugduni, & ab eo accipere Romæ, quæ est traductio virtualis, & justum inde lucrum percipere.

99. ANTIM. Optimè mones; primum lucrum, quod campsor exigit in prædicto casu, illius lucri loco est, quod illi ex vero cambio provenisset; alterum est verum ac legitimum cambii lucrum; quod autem campsores hujusmodi titulos parvifaciant, qui tamen legitimi sunt, & alios spectent, quos, saltem ut plurimùm, fictitios esse, constat, in hoc non laudo: observandum tamen est, mercatores inter se convenire de pretio, vel lucro cambii, quod statuunt ex diversis capitibus; scilicet 1. ex majore copia pecuniæ, quæ facit, ut minoris æstimetur, quatenus ejus valor valori alterius æquandus est. 2. ex majore, vel minore distantia loci; nempe inde crescit, vel decrescit traductionis æstimabilitas. 3. ex majore, vel minore copia eorum, qui dant ad cambium; nempe inde cambium quasi æstimatur; sic major copia mercium easdem viliores facit. 4. ex majoribus periculis traducendi pecunias, ut tempore pestis, belli, grassatorum, &c. sed hæc sunt facilia.

100. PITHANOPH. Ita est, sed difficile illud mihi videtur; quomodo cambia licitè continuentur (sic enim vocant) si enim campsarius non solverit Lugduni, remittitur Romam, cum novo cambio, ad proximas nundinas; in quibus si debitor non solvat, cum tertio cambio reflectitur Genuam, & hinc ad proximas nundinas Antverpiam, atque ita, donec tota res campsarii exhauriatur, per multiplicata singulis ferè bimestribus, vel trimestribus cambia proceditur, adjunctis semper sorti omnibus præteritis lucris: an fortè putas, antiquorum artem fœneratitiam tantam hominibus, familiis, & Reip. stragem attulisse.

101. ANTIM. Ego quidem nunquam capere potui, quî fieri possit, ut homines Christiani, docti Theologi, Ecclesiastici, hujusmodi cambia continuata tanta contentione defendant, perinde atque si hominum salus ab iis penderet; non dubito, quin campsarius, qui Lugduni solvere tenetur, pecuniam Romæ acceptam, ubi deinde tempore præscripto non solvit, non dubito, inquam, quin cogi possit ad solvendum, licèt altero cambio illi opus sit; quo posito, vel solvit Romæ, vel non solvit; si primum, exactio perfecta est, & completum cambium; si verò alterum, habet quidem campsor actionem adversus illum, ut in mutuo; non video tamen, cur & quomodo possit eamdem summam duplici jam cambio auctam, remittere Lugdunum solvendam nomine campsarii; cùm sciat, ipsum carere pecuniis Lugduni, nec ei opus esse Lugduni pecunia; equidem si propter carentiam hujus summæ, aliquod verum lucrum campsori cesset, verum inquam,

non fictitium, repetere & exigere potest à campsario, modò nihil certi initio statuatur, propter Bullam Pii V. cogita pecuniam mutuò datam, præfixo tempore non solutam, cùm in hoc casu campsor plus juris non habeat, quàm mutuator. Hinc non potest fieri illa conventio, si summam præfixo tempore & loco non solvero, tibi concedo facultatem, ut accipias illam cambio à te ipso, eamque agites per cambia singulis nundinis, donec tibi satisfaciam. Leotard. q. 75. n. 38. ubi citat S. Th. Aragon. Ugolin. Salas, Less. Mercat. adde Gibalin. lib. 2. c. 5. a. 9. n. 27.

102. PITHANOPH. Cur verò campsor creditum illud suum ad conductum nundinis locum mittere non potest? nam creditum æquivalet pecuniæ.

103. ANTIM. Quia non potest mittere nisi solvendum; sed scit, campsarium nullas in eo loco habere pecunias, ut jam toties dixi; igitur ad eum locum non potest creditum suum remittere; præsertim cum illo incremento; sic Cardin. Delugo sæpè citatus, n. 78. docet, cambium esse usurarium, quando campsor Romæ dat pecuniam cambio solvendam Florentiæ, cum incremento, quando scit, campsarium ibidem pecuniis carere; quia tunc nulla revera fit permutatio; ita omnes, ut testatur Leotard. n. 46. qui citat Cajet. Sylvestr. Salas, Navarr. Valent. Salon. Malder. Justinian. Duardum, præter multos alios, quos citat quæst. 15. n. 73. scilicet Mercat. Lopez, Molin. Rebell. Gabr. Bec. Lup. Roder c. Mastrill. Narbon. alios dabunt Salaz dub. 14. n. 1. & Scortia. Theorem. 307. immò præter primum & secundum cambium, campsarium ad aliorum cambiorum & recambiorum lucra, seu damna minimè teneri, docent Gibalin. art. 12. n. 3. & Less. c. 23. dub. 9. n. 82. & licèt aliqui, ut Genuenses suas pecunias per continuata recambia exerceant, ac protestentur, sibi semper ad manum fuisse occasiones certas negotiandi, quo lucro ex mora debitoris caruerint, ac proinde illud ab ipsis repetant, non tamen repetunt, ut optimè advertit Gibalin. n. 5. titulo cambii, sed titulo lucri cessantis, quod ex cambio certò provenisset; de hoc autem idem prorsus dicendum est, quod dictum est aliàs de mutuo, cùm debitor est in mora culpabili.

104. PITHANOPH. Opponunt campsores eorumque Patroni Breve Pii V. ad Bononienses; literas S. Congregationis ad Archiepiscopum Panormitanum; literas Urbani VIII. ad Archiepiscopum Genuensem; responsa specialis Congregationis deputatæ, in tertio casu, de quo supra; quibus continuata illa cambia & recambia ut licita approbantur; cuncta hæc altè recitant, & acriter exaggerant.

105. ANTIM. Crede mihi, Decreta Pontificia fraudulentis cambiis nullo modo favent, immò nihil formidabilius campsoribus accidere unquam potuit; cuncta enim idemnitati Bullæ Pii V. consulunt; modò hæc observetur, & non eludatur, tuti erunt in conscientia; porro hujusmodi rescriptis justa dumtaxat cambia & recambia licita declarantur, in quibus traductio virtualis pecuniarum intercedit; ac proinde campsarius habet pecunias actu, aut virtute in eo loco, ad quem cambio accepit, scilicet Lugduni; si actu solvantur, completum est cambium; si virtute, opera amici, pecunia scilicet, quæ sit extra dominium campsoris; præfatus amicus remittit creditum suum ad campsarium, ut solvat campsori Romæ, cum novo lucro; si campsarius solvit, completum est recambium; at si non solvat tempore præfixo, quia ipse indiget pecunia, de novo debitum illud remittit Lugdunum, ut solvat illud cum novo cambio, atque ita deinceps; hæc aliaque hujusmodi in prædictis rescriptis, licita declarantur; quia semper fit vera solutio à persona, credito & fide à campsore distincta.

106. PITHANOPH. In tertio casu Didacus Madritensis, mittit literas Massam, ut deinde proximis nundinis reflectantur Romam, & hinc sequentibus remittantur Massam, hinc tria lucra; & hoc approbavit S. Congregatio.

107. ANTIM. Hunc tertium casum pro dubio habet Leotardus; quare in eo magnam vim facere non possumus; dico tamen, optimi sensus partiemur esse; cùm enim Didacus Madritensis iis pecuniis indigeret per plures menses, quibus scilicet diversis nundinas intercurrere debebant, ne lucrum campsoris ex singulis nundinis cessaret, consentit, ut recurrant tot cambia, quot futuræ sunt nundinæ toto illo tempore, quo iis pecuniis indiget: hîc autem, ut vides, campsor bona fide procedit.

108. PITHANOPH. Scire velim, utrùm is, ad quem mandatum mittitur, de accipiendis pecuniis cambio, ut promissa in eo loco solutio fiat, possitne accipere illas à seipso, ut habeat illud lucrum.

109. ANTIM. Omnino, modò non sint primi campsoris; nam perinde est, sive à seipso, sive ab alio accipiat; neque in hoc est difficultas, quæ alicujus momenti esse videatur.

110. PITHANOPH. Magnam vim aliqui faciunt, quòd traditio rei sit aliquid extrinsecum substantiæ venditionis, ex qua oritur actio ad rem, &c. igitur licèt campsor sciat, campsarium non habere pecunias in eo loco, ad quem dat illi cambio, non propterea contractus irritus, vel injustus censeri debet.

111. ANTIM. Miror, in his vim fieri, quæ mihi levissima esse videntur; nam primò negare possum, in cambio intercedere venditionem; secundò esto, interfit venditio, nam quantum ad hoc, perinde est, sive fit venditio, sive quælibet alia permutatio, concedo traditionem rei venditæ esse quid extrinsecum; sed in hoc cambio, quando scilicet campsor probè scit, nullas esse campsario pecunias Lugduni, non desideratur tantùm ipsa rei traditio, sed animus emendi, seu permutandi; nec enim possum habere animum serium illud emendi ab aliquo, quo revera scio ipsum carere; at animus emendi est aliquid intrinsecum emptioni & venditioni, ut nemo negat; item animus permutandi est aliquid intrinsecum permutationi; igitur in hoc cambio non fuit verus animus emendi pecuniam Lugdunensem, seu permutandi Romanam cum Lugdunensi, cùm hac sciret campsor campsarium carere; in hanc rem, Leotard. n. 48. citat Bald. Cæpoll. Gabriel. Ripam, Menoch. Manent. Sarmient. Thesaur. Cyriac. nec obstat, campsorem velle lucrum illud, cùm velit illud non titulo veri cambii, seu permutationis, aut traductionis pecuniarum, sed titulo mutui & fœnoris palliati? in quam rem, Leotard. n. 49. citat Cajet. Sot. Scortiam, Tolet. Garciam, Molin. Scacciâ; alios dabit Scort. adde Gibal. & Lugo supra citatos; alioquin societatem officii possem cum eo contrahere, quem scio, nullum habere officium, super quo societas iniri possit, quod nemo dicat; item frumentum ab eo emere tempore messis consignandum, quem scio nec esse agricolam, nec frumentum habiturum: nec est, quòd dicant, dari actionem emptori adversùs venditorem, si rem venditam non tradat; quia hoc tantùm verum est, cùm is bona fide emit; non tamen cùm scit, rem illam vendentis, aut vendenti non esse, ut rectè observat

Leotard.

Leotard. n. 50. ubi multos citat, Coſt. Juſtin. Thoph. Immò licèt campſor certus non ſit, cam-ptorem non habere, nec habiturum prædictam pe-niam, ſed tantùm probabiliter de eo dubitet, cambium in juſtum eſt, ut docet idem Leotard. n. 51. ubi citat. Salaz, Sylveſt. Fabian. Genuenſ. Zech. Bo-nain. Fauſt. Delugo, Duard. Si tamen campſor bona fide contraxit, ſecùs dicendum eſt, ut patet ex di-ctis ſuprà, proquo citat Leotard n. 52. Molin. Leſſ. Reginald. Malder. Fauſt. Delugo, Dian. Duard. adde Gibalin. citat. a. 6. n. 7. hæc autem fuſiùs pro-ſequitur Leotard. à num. 46. ad num. 70. quem videſis.

113. Pithanoph. An ſeriò putas, invalidam & irritam eſſe emptionem, ſeu venditionem, in qua venditor ſcit, emptorem præfixo tempore non ſo-lutum, vel emptor, venditorem rem venditam non traditurum? multos haud dubiè refragantes ha-bebis.

113. Antim. Non dico, in qua emptor ſcit, venditorem rem ipſam non traditurum, ſed in qua emptor ſcit, rem illam, quæ tradenda eſſet, non exi-ſtere, nec extituram tempore præfixo; aut in qua venditor ſcit, emptorem nullo modo poſſe ſolvere tempore & loco præfixis; & dico, fieri non poſſe, ut quis ſcio habeat animum emendi illud, quod ſcit nec eſſe, nec futurum; & miror, à te hæc non videri; poteſt quidem ſcire, emptorem non ſoluturum, quia non vult, licèt poſſet; & tunc non nego, quin ven-ditor vendere poſſit; cùm enim acquirat actionem adverſus emptorem, poteſt illum cogere ad ſolven-dum, id eſt, id præſtandum, quod poteſt præ-ſtare, alioquin poſſit, inanis eſſet actio adverſus illum à venditore acquiſita.

114. Pithanoph. Venditor commutat rem venditam in obligationem, quam contrahit emptor ſolvendi, unde ſufficit, quòd ejus animus, vel intentio ad prædictam obligationem terminetur.

115. Antim. Bellè, homini concedis majorem quàm Deo facultatem; cùm enim Deus ad impoſſi-bile creaturam rationalem obligare non poſſit, vis omnibus hominem obligari poſſe; dico igitur, vendito-rem nunquam animum habere non poſſe, obligandi ad impoſſibile; & licèt vellet, obligatio tamen nulla eſſet, & pactum illud non ſubſiſteret: unde mea fi-det, ſub nomine cambii.

116. Pithanoph. Vellem, ut aliquid, ſaltem ſuper, delibares de iis conditionibus, ſeu legibus, quibus V. in ſua Bulla cambio præſcribit.

116. Antim. Illam integram habes, tum in Bul-lario quam apud Navarr. cap. 17. n. 300. tum etiam a-pud Leotard. q. 25 n. 43. in hac autem damnat 1. om-nia cambia ficca, & ea, quibus literæ quidem mittun-tur, ſed manes reſtant; quia nemo eſt, qui pro camp-ſore ſolvat. 2. Damnat cambium, in quo camp-ſor dat pecuniam cambio ad certum locum, licèt ſuum deinde ſolvendam, ubi datur. 3. Damnat il-lud cambii genus, in quo campſor dilationem ſolu-tionis promittit, ſub pacto majoris lucri. 4. Pro-hibet pactum iniri de certo intereſſe, ratione lu-cri cambii. 5. Mandat, fieri tantùm cambia ad certas nundinas. 6. Item, ut in terminis habea-tur ratio longinquitatis locorum; hæc ſunt præcipua capita Bullæ Bullæ capita.

117. Pithanoph. Putas ne omnes illas condi-tiones eſſe de jure naturali?

117. Antim. Minimè gentium; 1. de jure natu-rali injuſtum enim eſt, fingere juſti lucri titu-lum, qui revera abſit. 2. Item, quia repugnat na-turæ hujus contractus permutare pecunias præſen-tes in abſentes, quæ nec ſunt, nec unquam erunt. 3. quoque, quia ſola dilatio ſolutionis, ſi alius titulus abſit, juſtum lucrum non affert. 4. de jure naturali non eſt; quia ſecluſa lege, nihil vetat, lucrum incer-tum probabile in certum minus commutare, ac de illa commutatione paciſci; ut patet ex dictis. 5. de jure etiam naturali non eſt, immò, ut optimè obſer-vat Delugo ſect. 8. ſi proximæ nundinæ inſtent, nec ſit ſatis temporis, ad hoc, ut literæ pervenire poſſint ad eum locum, ad quem datum eſt cambio, ad alias ſequentes cambio datum cenſetur; nempe datur ad eas nundinas, in quibus ſolutio fieri poteſt; citatque in hanc rem, Molin Filliucium, Salaz, adde Leotard. q. 25. n. 60. & Lopez l. 2. c. 13. obſervat etiam, ſi fieret cambium ad nundinas non proximas, cum majore lucro, propter lucrum ceſſans, vel damnum emergens, non teneretur campſor ad reſtitutionem, licèt peccaret contra Bullam; & citat Salas & Leſſ. quia tituli illi ſunt juſti ex natura ſua, ut conſtat ex dictis. Obſervat deinde, non vetari per bullam cam-bium ad ſecundas, vel tertias nundinas, modò pre-tium, ſeu lucrum cambii non ideo augeatur; citat-que Navarr. Molin. Leſſ. Salaz, Filliucium, adde Leotard. q. 25. n. 55. qui citat præter jam laudatos Bonacin. Scort. Narbon. Molfeſ. obſervat item pro ſexta, ideo habendam eſſe rationem longinquitatis locorum, in præfigendis terminis, non ad taxandum juſtum cambii pretium, ſed ad præſcribendum tem-pus ſolutionis; quod intelligendum eſt pro iis locis, in quibus nundinæ non habentur; immò in multis lo-cis uſus obtinuit, ut poſt acceptas literas, aliquot dies ad ſolutionem procuratori campſarii concedantur.

120. Pithan. Hæc probè intelligo, at ſcire ve-lim, utrùm hæc Bulla ſit ubique recepta.

121. Antim. Cardin. Delugo ſect 8. n. 107. dicit, paucis in locis eſſe receptam, in iis, quæ juris natu-ralis obligationi adduntur; citatque Leſſium dub. 11. n. 93. & Salaz dub. 23. n. 1. accedit Gibal. art. 15. n. 17. ſed hæc quæſtio ad præſens inſtitutum non per-tinet.

122. Pithan. Ita eſt. Jam rei ſubſtantiam teneo; reſtant aliquot appendices, quas paucis quæſtionibus tibi mox proponendis complector; quæro igitur ex te, unde juſtum legitimi & realis cambii pretium, ſeu lucrum cenſendum ſit.

123. Antim. Ut juſtum ſit cambium, lucrum, quod affert, juſto majus eſſe non debet, ut certum eſt, nemine prorſus refragante; conſtituitur autem lege, vel prudentum & proborum conſenſu, vel conſuetu-dine, modò non ſit enorme & exorbitans; creſcit au-tem, vel decreſcit, pro raritate, vel majore copia pe-cuniæ; pro majore, vel minore numero cambientium; item pro majore, vel minore diſtantia loco-rum.

124. Pithan. Cùm titulus juſti lucri, quod cam-bium parit, duci tantùm poſsit ex traductione & aſſe-curatione pecuniarum, ſive ſit major copia pecuniæ, ſive minor, non video, quomodo creſcere inde, vel minui lucrum cambii dicatur; idem dico de majore, vel minore numero cambientium; quod autem ſpe-ctat ad majorem diſtantiam locorum, non rarò acci-dit, ut pecunia faciliùs & commodiùs traduci poſsit in loca remotiora, quàm in propinqua.

125. Antim. Rectè mones, & miror, autores ſupra laudatos animum non advertiſſe, aut ſaltem non in-dicaſſe; nec enim major copia propriè loquendo, facit majus, vel minus lucrum; ſed valor utriuſque pecuniæ debet æquari, etiam ſecluſo omni lucro;

v. g. 100 libræ Romæ adæquant 110 libras Lugduni; igitur si campsor Romæ det tibi 100 libras, exigit à te Lugduni 110, secluso cambii lucro; igitur, ut rectè monuisti, major, vel minor copia pecuniæ considerandæ est, non ad statuendum lucrum, sed ad valorem utriusque pecuniæ æquandum; at major, vel minor numerus cambientium, multum facit ad statuendum lucrum; nam quemadmodum operarum multitudo mercedem minuit, ita major cambientium, id est, traducentium pecunias numerus mercedem & lucrum traductionis minuit: quod demum pertinet ad locorum distantiam, haud dubiè cæteris paribus, & per se loquendo, traductio in locum remotum difficilior est, & majori periculo exposita, quàm ad locum propinquum, licèt per accidens nonnunquam secus accidat; item ratione majoris, vel minoris periculi, majus, vel minus præmium assecuranti competit; qui autem traducit, assecurat: scio nonnullos, qui cambium meram venditionem esse volunt, ex majore copia pecuniæ, vilius pretium deducere, ac proinde minore summa majorem emi à campsore; sed venditionem à cambio jam supra exclusimus.

126. PITHAN. Ex his, mihi deducere videor, fieri posse, ut campsor minus pecuniæ recipiat, quàm reipsa dederit; supponamus, justum cambii lucrum, quod datur Romæ Lugdunum, vel Lugduni Romam, esse quinque in singula centenaria; supponamus, 100 libras Romæ æquari valore 110 libris Lugduni; supponamus, campsorem dare campsario 110 libras solvendas Romæ; si solvantur illi 100, adæquatur valor; accedunt pro lucro cambii 5. recipiet igitur campsor Romæ per procuratorem suum 105 libras; igitur minus accipit, quàm re ipsa dederit.

127. ANTIM. Minus accipit materialiter, non formaliter; id est, minorem librarum numerum, majus tamen pretium, immo majorem vim monetæ, in quo non est difficultas.

128. PITHAN. Sunt, qui confundunt lucrum cambii, cum ipso interesse, licèt unum ab alio distinguendum sit.

129. ANTIM. Quis neget, unum ab alio distinguendum esse; sic cambium nunquam est sine suo lucro, aut saltem jure ad illud, cùm tamen sine interesse, ut plurimum sit; ducitur enim interesse, vel à lucro cessante, vel à damno emergente; v. g. si propter moram culpabilem solutionis, campsor privatur justo lucro, quod fecisset, haud dubiè hoc lucrum, vel interesse repetere potest, hinc, ut vides, propter dilationem solutionis, non augetur cambii lucrum; secus verò lucrum, quòd quidem non ratione cambii, sed ratione lucri cessantis exigitur: & verò si in mutuo, hoc lucrum, vel interesse licitè exigitur, cur quæso in cambio non exigeretur, loco scilicet lucri cambii cessantis.

130. PITHAN. Si campsor, qui dat Romæ suas pecunias cambio, Lugduni solvendas, à campsario, vel ab ejus procuratore, indigeat Lugduni iis pecuniis, cùm id ejus commodo fiat, potest ne lucrum inde referre.

131. ANTIM. Haud dubiè; quia traducit virtualiter pecunias campsarii Lugduno Romam; hæc autem traductio est pretio æstimabilis; quòd autem utilis sit ipsi campsori, casu accidit; ita Gibalin. art. 15. n. 3. ubi citat Sot. Molin Less. Lugo, Luc. Scaccia, Salaz, qui alios habet, Cajet. Navarr. Azor; sed hoc jam supra indicavi.

132. PITHANOPH. Licet ne campsori pignus, vel fidejussorem exigere.

133. ANTIM. Omnino, ut in mutuo; nisi campsor exigat, quia scit, campsarium non soluturum in nundinis, tunc enim esset cambium palliatum, ut supra dictum est; quisquis enim obligationem alteri injustè imponit, si minùs securus hic putetur, ab eo majorem securitatem exigere potest; ita Gibal. n. 4. qui citat Azor, Sal. Less. Scaccia, Lugo, immo fidejussor, ut jam diximus, aliquod præmium exigere potest à campsario.

134. PITHAN. Potestne ita iniri pactum, ut campsarius, casu, quo præfixo tempore non solvat, teneatur ad accipiendam recambio eamdem summam ab eodem campsore.

135. ANTIM. Resp. hoc esse illicitum; quia vi pacti realis & veri cambii obligatur tantùm ad solvendum Lugduni, nec ob dilationem solutionis obligari potest ad recambium; cùm ex prædicta dilatione, nullum campsor pro se lucrum capere possit, tum propter Bullam Pii V. tum quia idem in mutuo fieri posset, quod dici nequit; equidem ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, potest campsor aliquid exigere, sed non plus; certum tamen lucrum initio in pactum deduci non debet, quia hoc Pius V. vetat in Bulla; sed tantundem deinde accipi, quantum cessavit; ita Gibal. n. 19. qui citat Less. Sal. Filliuc. Delugo, Scacci. Potest tamen statui cambium ad pretium currens fori indefinitè, estque communis sententia, Gibal. n. 20. qui citat Sot. Sal. Tolet. Filliuc Delug. Scacc. modò æquale sit periculum crementi, & incrementi; alioquin si fraude agatur, pactum injustum est, ut constat ex iis, quæ diximus de mutuo; propter eamdem rationem, non potest augeri lucrum cambii, propter commodum, quod inde campsarius [illegible], alioquin idem de mutuo dici posset.

136. PITHAN. Scire velim, an campsor, qui dedit pecunias Romæ Lugduni solvendas, possit illas deinde accipere Romæ.

137. ANTIM. Si egit bona fide, & campsarius roget, non video, cur non possit commutare debitum Lugdunense in debitum Romanum; immo licèt non possit cogere campsarium ad recambium, cùm habeat actionem adversus illum, potest ipsum cogere ad Lugdunensem solutionem, & ipso volente, cum Lugduni campsarius pecuniis careat, potest illi dare pecunias Lugduni, quibus extinguat illud debitum, deinde Romæ solvendas cum cambio, quod nemo negat; nam perinde est, sive ab ipso accipiat, sive ab alio, modò ad id non obligetur pacto.

138. PITHANOP. Si casu aliquo campsor indigeat Romæ sua pecunia, quam Lugduni solvere campsarius debet, nec dum tempus solutioni advenerit, poteritne accipere Romæ prædictam pecuniam à campsario.

139. ANTIM. Si campsario sit commodiùs solvere Romæ, quàm Lugduni, non video, cur de communi consensu non possit commutari debitum Lugdunense in Romanum; utrùm verò campsarius exigere possit, ut minuatur summa propter anticipatam solutionem, nonnulli concedunt, ego verò concedere non possum; cùm mutuum quoddam virtuale intercedat; ita Azor 3. p. l. 10. cap. 11. q. 3. sed cur non potest redimere illud debitum summa minore; hoc repugnat meo judicio, quòd quis dicatur emere debitum suum; alius quidem creditum campsoris potest emere minore pretio; id est, dare illi pecuniam ad cambium recipiendam Lugduni à primo campsario; at primus debitor non potest simpliciter emere debitum; nam eo ipso, quod dat pecunias pro debito, omnino solvit & debitum extinguit; potest tamen campsarius pac-

tes campſoris aſſumere, & campſor campſarii, ita ut hic accipiat pecunias Romæ, illi ſolvendas Lugduni, habeat pecunias, ſcilicet ſuum creditum; in hoc, negotio, non eſt difficultas.

146. Pithanoph. Unum ſupra indicaſti, pecuniam in cambiis conſiderari ad inſtar mercis; ex quo ſequitur, eſſe pactum venditionis, quod tamen negare viſus es; alioquin tam vendi poſſet in cambio, quàm in cambio, quod dici nequit.

147. Antim. Non venditur quidem pecunia in cambio, ad inſtar mercis, ſed ſimpliciter permutatur una in alium, etiam ut pecunia, per traductionem virtualem, ſubſtituta ſcilicet una in locum alterius; ut autem utrique valor æquetur, ad inſtar mercis aliquo modo conſideratur, ſic dixi ſupra v. g. 100 libras Romæ æquari 110 libris Lugduni.

148. Pithan. Quot amabo perſonæ requiruntur ad cambium? ſunt enim qui duas tantùm, ſunt, qui quatuor deſiderent.

149. Antim. Levis quæſtio; duæ ſaltem perſonæ deſiderantur diſtinctæ, campſor ſcilicet & campſarius: cùm enim datur pecunia, alicui detur neceſſe eſt; dare enim eſt ad alterum; & cùm detur præſens Romæ v. g. ſolvenda Lugduni, ſi uterque Lugdunum profecturus eſt, campſarius campſori pecuniam ſolvet cum cambio; ſi verò alter tantùm Lugdunum ſe conferat, alterius procuratorem Lugduni eſſe neceſſe eſt: ſi neuter Lugdunum petit, uterque ſuum procuratorem Lugduni habebit, vel eumdem, qui utroque manente defungatur: itaque, cùm procuratore teneatur perſonam, cujus procurator eſt, unam tantùm perſonam cum eo moraliter facit; igitur in omni cambio duæ tantùm perſonæ interveniunt, campſor ſcilicet & campſarius.

150. Pithan. Vellem, ut nonnullas dubitationes ſolveres, quæ mihi occurrunt circa illum amicum campſarii, qui Lugduni pro eo ſolvit. 1. Utrùm campſor illum campſarium procurare poſsit. 2. utrùm poſſit campſor apud eumdem fidejubere pro campſario. 3. utrùm campſarius poſsit ſe obligare, caſu quo amicus illorum ſolvat Lugduni. 4. utrùm campſor Romanus Lugdunum petat, ſibi poſsit ſolvere nomine campſarii, qui nullum alium amicum Lugduni habet. 5. utrùm Paulus procurator campſoris Lugduni poſſit de illius pecuniis ſolvere pro campſario. 6. utrùm iſdem ſolvere poſsit de pecuniis campſoris. 7. Utrùm iſdem ſolvere poſsit per ſolam remiſsionem crediti campſoris. 8. Utrùm per alia credita campſoris ſolvere poſsit. 9. Utrùm per credita, quæ campſor habet.

151. Antim. Reſp. ad 1. affirmativè; nam per ſe eſt, undecumque ille amicus procedat. Ad 2. item affirmativè, quia licèt campſor non poſsit fortè habere & aſſecurare pecunias datas campſario, propter *can. navigantes*, de quo ſupra, nihil tamen obſtat, quin fidejubere poſſit pro campſario, apud amicum Lugdunenſem. Ad 3. item affirmativè, ut ſcilicet maneat jus actionis campſori in campſarium; nempe ille omni meliore modo ſuam pecuniam aſſecuratus, ac ſe indemnem ſervare poſſet. Ad 4. Reſp. negativè, quia cambium iniquum eſt, quando campſor ignorat, nullas eſſe Lugduni campſario pecunias. Ad 5. reſp. affirmativè, ut conſtat ex dictis. Ad 6. negativè, item ad 7. ut ſupra dictum eſt, item ad 8. & 9. ut jam diximus.

152. Pithan. De recambiis nihil diſcutiendum eſt, quod ſaltem in mentem mihi veniat; cùm nec recambia campſarius ſeſe obligare poſſit, nec illius ſolvi valeat.

153. Antim. Totam rem iſtam ad duo capita revoco; primum eſt, poſito, quòd cambium bona fide peractum ſit; campſor cogere poteſt campſarium ad ſolutionem debiti Lugdunenſis; habet enim juſtam actionem in illum, & cùm Lugduni ſolvere nequeat, niſi accipiat pecunias cambio Romæ ſolvendas, eas ipſi petenti, campſor adhibita ſui correſpondentis opera, Pauli ſcilicet, dare poteſt. Secundum cùm ex dilatione, vel damnum aliquod reverà campſor patitur, vel lucrum illi ceſſat, utrumque meritò à campſario repetere poteſt; ſed tunc non accipit titulo cambii, ut conſtat; debet autem verum lucrum verè ceſſaſſe; nec quidquam ratione periculi ſolius jure accipi poteſt, ſed veri damni, vel ceſſantis lucri.

154. Pithanoph. De Proviſionibus, ut vocant, correſpondentium, & ſtipendiis eorum, quos bancarios vocant, quorum eſt pecunias aliorum exigere, colligere, ſervare, dare in cambium, ſolvere, &c. nihil eſt quod dicamus, cùm nulla inſit difficultas.

155. Antim. Bene dicis, nullam eſſe difficultatem, quam tamen aliqui faciunt; dignus eſt enim operarius mercede ſua, modò juſta ſit; ſinguli autem ſuis procuratoribus mercedem ſolvunt ac ſtipendium; campſor ſcilicet ſuo, campſarius ſuo; hinc lucrum illud cambii, quod campſor accipit, proviſiones prædictas continet; pertinet enim ad traductionem virtualem, quod campſor habet Lugduni v. g. correſpondentem & pecunias; idem dico de campſario; igitur uterque ſuo miniſtro juſtum ſtipendium rependere debet; nec enim campſor campſarii miniſtro, nec campſarius campſoris procuratore utitur; igitur quiſque ſuo mercedem tribuit; uſus autem obtinuit, ut duo, vel tria in ſingula millenaria accipiant: idem dico de Bancariis, qui pecuniam aliorum ſuo periculo ſervant, illamque exercent juxta illorum mandata, quorum eſt; nemo enim neget, quin ratione laboris, induſtriæ, & periculi juſtum ſtipendium exigere poſſint; equidem illa utuntur, & magnum inde lucrum referunt, ne ſcilicet otioſa maneat, & hujus lucri participes illos faciunt, à quibus illam acceperunt; quod reverà fieri non poteſt, niſi vel eorum nomine negotientur, vel inita ſit ſocietas, vel locata ipſis fuerit pecunia, ita ut bancarius laborem & induſtriam, alter pecuniam conferat; ſed tunc, ut lucrum dividunt inter ſe, ita & jacturam dividant, neceſſe eſt; alioquin pactum iniquum eſt. Præterea procurator campſoris Paulus, ſi eo utitur campſarius, ab eo ſtipendium exigere poteſt, ſeu proviſiones, non quatenus campſoris eſt, ſed quatenus pro illo ſolvit; idem dico de ipſo campſore, ſi Lugdunum proficiſcatur; ſi tamen remittatur debitum Romam de mandato campſarii, duplex ſtipendium exigere non debet, quia duplex labor non eſt; ſed pro his tu vide ſis Gibalin. art. 13. per totum, Delugo diſp. 28. ſect. 5. Molin. tract. 2. diſp. 408. & 409. Scacc. de commerc. Leſſ. c. 23. dub. 8. & 9. &c.

156. Pithanoph. Quando ſumma pecuniæ maxima eſt, utrùm idem à correſpondente exigi poſſit, v. g. in ſingula millenaria, tria, valde dubitarem; tunc enim pro modico labore, ingens ſtipendium tribueretur.

157. Antim. Nullus meo judicio dubio locus eſt; ſic enim diſtribuuntur ſtipendia; nec enim commodior diviſio inſtitui potuit, quàm ea, quæ à copia pecuniarum petitur; atque ita fert communis uſus. Lugo diſp. 28. n. 74. Gibal. n. 10. Leſſ. n. 77. uno verbo, tota reſiſta definiri poteſt, ſi dicam, campſori

ejuſque

ejusque correspondenti justum lucrum deberi, traductione virtuali pecuniarum, ad quam totus labor referendus est; item procuratori campsarii; item Bancariis, quibus pecuniæ custodiendæ, solvendæ, distrahendæ traduntur, hujus porrò lucri, seu stipendii æquitas, & justa mensura ab ipso usu, quem viri sapientes, pii, & rerum hujusmodi periti approbant, ducenda est.

152. *PITHANOPH.* Ex his, quæ dixisti hactenus, probè intelligo, quid de tota re cambiorum tenendum sit; eò enim tota hujus controversiæ definitio reducitur, 1. cambium verum licitum esse, & Reip. utile; sive campsarius det Romæ campsori suas pecunias, ut eas Lugduni recipiat; sive accipiat Romæ à campsore, Lugduni easdem soluturus. 2. Justum lucrum à campsore percipi titulo traductionis virtualis pecuniæ, sive hæc campsori sit utilis, sive inutilis. 3. Justum cambium non esse, si campsarius nullas habeat pecunias Lugduni, nec actu, nec virtute, & hoc campsor sciat. 4. non posse fieri solutionem Lugduni, de pecuniis ejusdem campsoris, & multò minùs de illius credito. 5. si campsor bona fide processerit, & ignoraverit, campsarium carere pecuniis Lugduni, justum cambii lucrum ab eo percipi posse. 6. Campsarium non posse obligari pacto ad recambium. 7. Posse à campsore procurari hominem Lugduni campsario, qui ejus nomine solvat. 8. Posse hunc, vel actu solvere, vel fidejubere. 9. Campsorem posse fidejubere pro campsario, apud illum amicum Lugdunensem. 10. Non posse quidquam lucri ex dilatione solutionis percipi, nisi titulo lucri verè cessantis. 11. Recambium licitum esse, si campsarius coactus à campsore ad solvendum Lugduni, petat pecunias cambio, ad hunc finem, eas Romæ soluturus. 12. Continuationem cambiorum, quæ fit per singulas nundinas, invito debitore, iniquam esse, nisi titulus veri lucri cessantis accedat; hæc & alia hujusmodi à te adstructa, faciam, ne memoria excidant, nec mihi quidquam aliud de hoc argumento in mentem venit, quod ex iis, quæ disseruisti, explanare ac decidere facilè non possim; hîc ergo finem huic controversiæ statuamus; aliæ duæ restant de usuris; prima est de pacto trium contractuum ut vocant; secunda de censu utrimque redimibili; sed ne hic congressus inde longior evadat, in sequentem eas, si tamen ita judicas, illarum discussionem transferemus.

ANTIM. Per me licet; tibi enim ex officio incumbit modum ponere, ac tempus præscribere, in his omnibus, nihil mihi antiquiùs est, quàm ut tibi morem geram. Adjungere autem poteris iis, quæ de cambio disputavimus, hanc prolixam scriptionem de hoc argumento à me compositam.

Quæritur, utrùm cambium plateale, nimirum de platea ad plateam, absque limitatione continuatum, sit licitum?

REspondeo, prædictam continuationem cambiorum ac recambiorum nunquam per multos annos interruptam seriem, & continuatam ad libitum, privata auctoritate, sine ulla limitatione vel temporis, vel lucri, usurariâ & injustâ omnino videri; quod antequam probem, quædam supponenda sunt.

I. Rem istam cambiorum, tum nundinalium, tum platealium, (sic enim vocare mihi liceat cambia, quæ fiunt de platea ad plateam) esse intricatissimam, ut omnes fatentur, præsertim Scaccia de commerc. §. 1. q. 2. n. 11. cum novis quotidie negotiationibus, contractibus, pluribusque personarum & solutionum fictionibus ita implicetur, ut ad instar cujusdam labyrinthi esse videatur.

II. Autores, qui de cambiis scripserunt, inter se maximè dissentire, tum ratione principiorũ, quibus hujus contractus justitia nititur, tum ratione tituli, qui justum lucrũ supra sortẽ acquiritur; tum ratione objecti, quod sibi proponunt cõtrahentes; tum demum ratione substantiæ ipsius contractus; mirum quantum in his, ac proinde in omnibus ad cambium pertinentibus varient; nempe præter principia naturalia & immutabilia sunt Bullæ, Brevia, rescripta Pontificum, & declarationes deputatæ Cõgregationis, approbatæ SS. ex quibus diversi autores diversa omnino colligunt: nempe Bulla Pii V. rem istam valde restringit, ejusdem Breve ad Bononienses, & rescriptum Gregorii XIII. ad Panormit. Archiepiscopum aliquantulum relaxat; responsa demum ad casus enuenses facta à Congreg. specialiter deputata, & ab Urbano VIII. approbata, à partibus variè explicantur; quod certè movit Leotard. ad desiderandum, ut nova Constitutione Pontificis res ista decideretur, quæst. 26. num. 55.

III. Variant autores in titulo justi lucri, collybificet; nempe alii volunt, lucrum illud accipi titulo *interesse*, scilicet lucri cessantis, aut damni emergentis; alii titulo majoris copiæ pecuniæ, ac proinde minoris valoris ejusdem; alii titulo trajectionis pecuniæ, realis scilicet, aut virtualis; alii ratione assecurationis ejusdẽ pecuniæ; alii ratione emptionis pecuniæ absentis; objectũ etiam hujus contractus apud diversos diversum est, & substantia ipsius cõtractus diversa; quidam volunt esse meram permutationem pecuniæ trajiciendæ, realiter aut virtualiter; alii verò dicunt, esse venditionẽ, qua scilicet campsarius vendit, pecuniam absentem, pretio præsentis diversi generis.

IV. Suppono, à quibusdam damnari cambium recursæ, ut vocant, vel cum recursu; multos citat Giblin. cap. 1. art. 9. num. 2. multos Leotard. q. 26. Lugo disp. 28. sect. 7. num. 77. à quibusdam etiam non damnari, multos appellant prædicti autores, locis citatis; plerique tamen ex istis, rectè monent, ut Lugonũ. 98. consulendũ esse campsoribꝰ, ut ab hoc cambii genere abstineãt propter periculũ usuræ palliatæ, quod ineat.

V. Suppono, finem hujus contractus spectare ad utilitatem publicam; ad hoc scilicet, ut mercatoribus copiosa pecunia suppetat, quod sanè postulat mercaturæ præsertim majoris & nobilioris ratio, ut expressè habet Pius V. in sua Bulla; & reverà in hoc omnes Doctores conveniunt, nemine prorsus excepto.

VI. Cambium per literas, seu locale, ut vocant, duplicis generis esse, necesse est; primũ est cambiũ propriè dictum, quod antiquum vocari potest, pro traductione pecuniarũ reali scilicet, aut virtuali, necnon earundem assecuratione; sic aliquis dat Romæ campsori pecunias, ut eas per se aut per alium recipiat Genuæ, ubi iis pecuniis ipse indiget; vel Romæ à campsore pecunias accipit, ubi iis indiget, ut eas campsori, vel ejus correspondenti solvat Genuæ, per se, vel per alium suo nomine; hic autem titulus traductionis virtualis, aut realis pecuniæ, non assecurationis, fundat justitiã rationalis lucri, majoris scilicet, vel minoris, pro majore, vel minorẽ locorũ intercapedine. Aliud cambii genus est impropriũ & novum, quod nundinale vocant; vel plateale, quod juxta regulas nundinalis procedit, aut procedere à suis defensoribus præsumitur, in quo nulla prorsꝰ habetur ratio traductionis pecuniæ; nulla enim profectò traducitur pecunia, sed tantùm per accidẽs; sic aliquis indiget Romæ pecunia, eam accipit cambio à campsore, eandem soluturus Placentiæ v. g. in primis nundinis, cum lucro campsoris; ibi tamen campsarius nullas pecunias, nec actu, nec potentia, sed campsor mittit literas ad unum

& Ban-

debitoribus, qui statuto tempore, Placentiæ conveniunt, ut satisfaciat, solvatque nomine debitoris, & recipiat nomine illas pecunias, vel potiùs creditū, & tandem per cambio remittat, Romæ solvendas à debitore, primo campsori Romæ iterum instituto cambio, ad proximas nundinas eandem summā, cum triplicato lucro Placentiæ, vel alio ad Bancherium dirigit; atque ita deinceps, quousque interrupta cambiorū serie, donec tandem centesimam primam summam longè superet: Titulus justi lucri cambiorum gotto difficilè assignatur, nec enim fundatur in translatione pecuniæ, ut patet, & rectè monent hujus cambii propugnatores, ac præ cæteris illorū facilè princeps Rotarii à Turri, qui etiam titulum interesse, lucri cessantis, aut damni emergentis ob eo excludunt, solo titulo emptionis contenti: volunt enim à campsore, qui in Genuæ, v. g. tradita campsario pecunia, ut pretio, emisse marcharum proximis nundinis Placentiæ, juxta valorem pecuniæ publica autoritate ibi statuendum, deinde bancherio solvenda; ibi autem scuta marchanum inflat meres considerantur.

VI. Multi hanc venditionis speciem, nec probare, nec intelligere possunt; nam quisquis emit, indiget re, quam emit, vel ad usum, vel ad lucrū, quod certè non provenit, nisi vel ex fructibus partis ab ipsa re empta, sic multi emptores fructiferas, vel ex nova venditione, seu permutatione fiet mercatores emunt merces, ut iterum vendant cum lucro: id quid autem campsor emit scuta marcarum, quæ nec quid fictum, vel imaginariū; non certè ad usum, quia fictum non potest; non ad lucrum verum ex fructu, quia pecunia non est per se res fructifera; igitur merum nomen nonnullis videtur esse involucrum, ad tegendum monopolium, quo scilicet campsor dat minus pecuniæ in uno loco, ut recipiat plus in alio, adæquato tamen utriusque valore; quo fit, ut illud plus, non plus sit, quam illud minus; neque hoc mutuum improbatum, si valor ille omnino realis esset, cum reali datur fundamento, sic v. g. qui 100 dupliones dedit mutuo in Europa, ut debitum ipsi solvatur in Peruvia, potest sine usura, plures accipere in Peruvia; quia propter majorem copiam, 100 dupliones in Peruvia majoris sunt valoris, quam in Europa: at fortè, immò haud dubiè erit pluris pecuniæ Genuæ, quàm Placentiæ; igitur ad justam æquitatē, campsor plus pecuniæ Genuæ dare debet, minus repetere Placentiæ; cùm tamen secus fiat: dicunt, ideo fieri, quod semper campsor, sive literæ mittuntur Genua Placentiam, sive remittantur Placentia Genuam, de cambiali lucro gaudet; illa igitur major, vel minor copia pecuniæ hoc lucrum legitimum non reddit, quippe alius contractus supponatur, de quo infra.

VII. Et vero cùm pecunia ad aliquid aliud referatur, quam pecunia negotiatio esse non potest, ut optimè docuit Leonardus citatus, aliiq; omnes: licèt enim contractus ad instar mercis, etiam extra cambium minuatur, ejus valor statuatur à peritis, attenta majore, minore rei hujus copia, hoc tamen fit in ordine ad aliquid finem, scilicet ad statuendum justum lucrum, quod quis ex sua pecunia per legitimum titulum, seu contractum alienum, referre potest; collocatur porrò pecunia in re alterius generis, ut dicam paulò pòst.

VIII. Hoc autem perspicuum fit ex Bulla Pii V. qui contra nundinalia approbat, ut consulat utilitati publicæ, in ordine scilicet ad mercaturam: nempe mercatura, tanquam major & nobilior multam vim pecuniæ postulat, quam cùm mercatores de suo habere non possint, mutuo accipiant, necesse est, ea tamen lege, ut creditores illorum fiant participes faciant; alioquin frustra pecunia mutuata esset; & illa æstimatio in nundinis facta, eò tantum valeret, ut campsores plus reciperent, quàm priùs dederant, adæquato licèt utrinque utriusque pecuniæ valore, sed per meram fictionem, cùm tota illa æstimatio in pecunia sistat, in ordine ad merum lucrum campsoris, immo tota hæc actio in eodem loco, diverso tamen tempore, exhiberi posset: vel in suburbiis civitatis, in ordine ad civitatem; omitto innumera ferè alia, quæ apud Leonard. cit. & alios videri possunt.

IX. Hoc totum confirmatur ex eo, quod, ut rectè observat Raphael de Turri, disput. 1. quæst. 5. & post eum Gibal. cap. 1. art. 8. nundinæ illæ, seu feriæ, in quibus pro majore, vel minore pecuniæ copia constituitur, de communi mercatorum consensu, cambiorum justum pretium, ortum duxerunt à nundinis Lugdunensibus; in his enim prædictum pretium determinatur, non pro cambio proprie dicto, sed pro lucro, quod statuitur pro trimestri præterito, iis, qui suam pecuniam mercatoribus ad negotiandum dederunt; cùm enim pars lucri cedat mercatori pro assecuratione sortis, & pars pro permutatione lucri probabilis majoris in certum minus, pendendum creditoribus, in prædictis nundinis, statuunt pretium illud certum, in singula centenaria, attenta majore, vel minore copia pecuniæ, & majore vel minore illorum multitudine, qui pecunias suas mercatoribus tradunt.

X. Itaque cùm à nundinis Lugdunensibus hæc consuetudo statuendi cambiis pretium ortum duxerit, & ad alias civitates nundinæ illæ traductæ sint, inde colligo, propter eūmdem finem id factum fuisse; immo licèt in foro Lugdunensi, lucrum ex pecunia mercatoribus tradita in pacto trium contractuum, ut vocant, fundetur, ipsum tamen cambium vocant, & locus ipse fori, in quo mercatores conveniunt, ad stabiliendum prædictum lucrum, seu pretium, eodem cambii nomine vocatur: Item Londini eodem nomine locus ille vocatur, in quo conveniunt mercatores, ut pecuniæ pretium constituant; est igitur probabilissimum, in aliis civitatibus similes nundinas institutas fuisse, ut simile lucrum, simili titulo, ex credita mercatoribus pecunia proveniens statueretur, ascito tamen vel retento cambii nomine; hic verò titulus est omnino legitimus, licèt expressa illius ratio ab iis, qui dant pecunias, non habeatur; hinc optimè monet Gibal. cit. art. 4. n. 7. hoc lucrū sive auctarium accipi in cambio locali, non vi ipsius cambii, id est, vel traductionis pecuniarum, vel permutationis, seu emptionis, sed alicujus alterius contractus, & alterius justi tituli; & hanc communem esse Doctorū mentem testatur, nec non faciliorem & certiorem viam, in qua omnes difficultates solvantur.

XI. Inde autem ducitur responsio ad illud argumentum, quod afferunt propugnatores cambii nundinalis, præsertim D. Raphael de Turri, quod scilicet fieri non possit, ut cùm maxima pars totius negotiationis Italiæ in hoc cambii genere posita sit, hæc eadem negotiatio legitima non sit; ad hoc enim respondetur, illos, qui in hac negotiatione versantur, omni meliore modo, quo fieri potest, pecuniam suam velle collocare, & cùm prædictus titulus in ascito contractu fundatus, sit legitimus, illum sufficienter intendunt, præsertim cùm prædictæ nundinæ initio institutæ, eò duntaxat spectarent; & hoc maximè cum fine hujus negotiationis convenit; nempe ad utilitatem publicam pertinet, præparari & colligi pecunias mercatoribus ad mercaturam exercendam, ea tamen lege, ut ii, qui pecunias suppeditant, lucri participes fiant. Accedit, quòd illa congestio, vel collectio pecuniæ in nundinarum loco ad utilitatem publicam multum refert, nempe inde mercatoribus legitima occasio præbetur, tum utendi illa pecunia ad negotiationem, parciùs, vel liberaliùs pro minore vel majore illius copia; tum statuendi justum illius pretium, quatenus merces loco habetur, idque pro majore, vel minore copia; tum demum statuendi certum eorum lucrum, qui pecunias suas dederunt.

XII. Verum quidem est, rem hanc à sua prima institutione desciviſſe; nempe ad præfatum titulum requiritur, ut is, qui accipit pecuniam, ea utatur ad negotiandum, vel

ad

ad aliquem fructum ex ea referendum; quod certè fit, ut plurimùm; at non rarò accidit, ut nulla prædictæ negotiationis ratio habeatur; ac proinde illius legitimi tituli ratio nulla sit, sed merum mutuum, vel cambium palliatum; hinc is, qui pecuniam accipit, mercator esse debet, aut saltem pecuniam illam, in re fructifera, seu reali, seu virtuali collocare; vel is, qui pecuniam illam ad referendum fructum collocat, aut mercator, aut certè eo animo, ut reverâ fructum ex pecunia sua, justo aliquo titulo referre velit; alioquin nullus erit justus titulus lucri percipiendi. Campsor tamen facilè mercator dici potest vel eo nomine, quòd scuta marcarum sibi v. g. Placentiæ tradenda, emit præsenti pecunia Genuæ camplario data; nempe scutum marcarum est species pecuniæ, quæ reverâ non extat, sed supponitur loco alicujus fixi & immutabilis; ita ut tamen ad scutum marc. faciendum, aliquando plùs, aliquando minùs pecuniæ currentis requiratur; cùm enim merx sit, illius pretium statuitur; successit autem scutum marcarum, ut vel ipsum nomen sonat, auripondo, in quo aliàs in nundinis creditoribus nomina pendebantur; cùm enim ex diversa Principum taxa, species pecuniariæ in pretio variarent, sic dupliones Hispanici modò pluribus, modò paucioribus argenteis adæquantur, ipsi constituerunt auripondo habebant, ad quod, in solutionibus nundinalibus attendebant, sive plus, sive minus pecuniæ illud adæquaret; & verò marc est vox Gallica, quæ 8 uncias auri, vel argenti significat; igitur huic auripondo, quod erat certa mensura constituta, scutum marcarum, quod est quid purè imaginarium, successit; & ut olim mercatores illud auripondo emebant, ita nunc illud scutum marcarum emunt.

XIII. Enimverò si cambium nundinale merum cambium esset, non video, cur temporis intervalla sint necessaria; & cur quater tantùm in anno, non centies, cambia illa celebrentur; sic mercatores, qui emunt & vendunt, non adstringuntur ad talem vel tantum numerum venditionum: igitur si hîc de mera venditione, in cambiis scilicet nundinalibus agatur, non video, cur plures nundinæ quàm quatuor in anno institui non possint; v. g. quinque, decem, viginti, centum, &c. hoc enim venditioni nullo modo repugnat; nemo tamen concesserit, lucrum illud legitimum & justum esse, si nundinæ illæ ita multiplicentur, cum multiplicatione ejusdem lucri; unde, ni fallor, manifestè constat, justitiam hujus lucri in mera illa venditione non fundari, sed in altero contractu, saltem implicito, de quo supra, qui cùm supponat tantum lucri probabilis, quod mercator sperat, inde certum lucrum iis, qui pecunias mercatori crediderunt, minus licèt, attribuit, facta scilicet justa compensatione, vel adæquatione pretii incerti majoris & minoris certi, item pro assecuratione compensanda: adde, si vis, quòd cùm hæc omnia ad statuendum pecuniæ pretium, in ordine ad mercatores fiant; his sanè tempore opus est, ad mercaturam exercendam: ac proinde quater in anno tantùm v. g. prædictæ æstimationes instituuntur; quamquam, ut dixi, res ista ultimò resolvitur, ad statuendum certum iis lucrum, qui pecunias suas mercatoribus, per mercaturam exercendas crediderunt.

XIV. Quod de cambiis nundinalibus dixi, potiori jure de platealibus dici debet; loquor de impropriis, & quæ nundinalibus similia sunt, in quibus scilicet campsor pretio pecuniæ præsentis, quam dat, emit aliam pecuniam, vel aliud pecuniæ genus in alia platea, sibi solvendum; nempe si hæc est mera venditio, non video, cur unus campsor in eodem loco, non possit emere illud genus pecuniæ, quod emit in alia platea; ut igitur ex his cambiis platealibus justum lucrum referatur, debet in iis inesse saltem tacitè illud pactum trium contractuum, de quo supra, in quo titulus justi lucri fundetur: ac proinde justum lucrum debet statui in singulos annos, vel pro rata in singulos bimenses, aut trimenses, ut in censu; ponro judicium illud, quo taxatur valor pecuniæ, vel à communi consensu mercatorum illius loci regulari debet, vel meo judicio non est difficultas. His præmissis, ad casum propositum respondeo, & conclusionem assertam facilè probo, multis argumentis.

I. D. Raphael de Turri, cambiorum nundinalium acerrimus propugnator, qui sese torrenti aliorum Doctorum ad defendendũ hoc cambii genus opposuit, de quo alibi opus absolutissimum conscripsit, & in lucem edidit, damnat continuationem cambiorum platealiũ, in doctissima scriptione ab ipso de hoc argumento typis mandata: igitur cùm supremus cambiorum patronus hanc formam cambii damnet, nemo neget, meritò damnandam esse. Id verò in hoc negotio, hujus doctissimi viri authoritas maximi momenti esse debet; licèt enim, quatenus cambium aliquod adstruit, cautè legendus sit, ut monet Leotard. citat. quatenus tamen aliquod aliud reprobat & damnat certum est moraliter, illud defendi non posse; alioquin illud ipse defenderet, cùm huic contractus generi addictissimus sit.

II. Prædicta continuatio nullo legitimo titulo nititur non traductione pecuniæ, nec illius assecuratione, ut constat, non emptione, ut suprà dictũ est, & optimè demonstravit Leotard. cit. nec enim Titius verum animũ habet emendi Ducatos Venetos, quos nunquam acquirit, nec vult acquirere, quia iis non indiget; nec ad alium finẽ spectat, nisi ad lucrum ex multiplici cambiorum, seu literarum repetitione, quæ sanè literæ in se ac per se inanes sunt, in ordine ad veram solutionem, & merum dantur fucum, seu colorem cambii exteriùs obducunt. Nullus est igitur titulus veræ emptionis; hæc enim prorsus simulata est; nullus etiam ex interesse, quia ex hoc certum interum statui non potest, per Bullam Pii V. nullus demum ex negotiatione, vel ex tribus contractibus, de quibus supra; quia Sempronius non est mercator, nec ex pecuniis à Titio acceptis negotiatur; igitur prædicta continuatio nullo legitimo titulo nititur.

III. Præterea quis non rideat hoc emptionis genus, in quo una duntaxat Titii pecunia existit atque apparet, & nihil aliud, præter meras & inanes literas ultro citroque missas, ad speciem, & hæc omnia scenicè, nempe Titius probè novit, Sempronium nullas habere pecunias Veientis; & cùm ipse Cajus sit correspondens Titii, non tamen fit Bancherius, non adhibet propriam pecuniam, sibi solvendum; immò ut plurimum, non habet aliam pecuniam Titii, sed tantùm illud creditum Titii debitori Sempronio impositum; in quo facto nullum justi lucri titulum, vel ipsi autores agnoscunt, qui cambium nundinale approbant, ut Lugo, Lessius, Salas, Navarr. Salon. Fabian. Genu. Rebell. Molina, Filliuc. Castro Palao, alique, quos citat Gibal. cap. 1. art. 6. qui omnes communem doctrinam esse fatentur; & præcæteris Leotard. citat. quæst. 26. à n. 48. qui hoc argumentum fusè & doctè discussit; igitur, ut dixi, ridiculum est, & fictitium cambii & emptionis genus, damnatum per declarationem peculiarem Congregationis in responsione ad 1. 2. 3. casum.

IV. Licèt cambium nundinale subsistat, & justi lucri titulus eidem insit, ratione alterius contractus saltem occiti, qui accedit, ut supra dictum est, non tamen platea cum prædicta continuatione subsistere dicendũ est, nempe in nundinali, quater tantùm vel octies singulis annis taxatur lucrum, quòd scilicet pecunia negotiationi exposita facere potest, pro diverso illius valore; at in hoc casu proposito, plus quàm tricies singulis annis multiplicantur cambia, & lucrum crescit in immensum; ita ut in singula centena, illa pecunia 50. aut 60. pariat, quod est pretiũ enorme & exorbitans, ac proinde contractum vitiat, sive sit venditionis, sive simplicis permutationis,

V. Ex sibis in mense, per cambium & recambium exercetur illa pecunia, vel potiùs illud Titii credibrum; non video, cur ter, aut quater, quinquies, decies, vigesies, tricies, cambium repeti non possit, selectis duabus civitatibus vicinissimis: nemo autem dicat, hoc cambii genus legitimum esse, immo in arte fæneratitia antiquorum nihil adeo enorme habetur: & vero quod idem creditum Titii tantam vim lucri parere possit, est sanè inauditum; supponamus enim Titium nullas alias habere pecunias quam quo ad hoc, perinde est, sive alias habeat, sive non habeat, ex eo tamen, quod prædictum creditum Genua mittatur Venetias, & Venetiis Genuam remittatur, atque ita deinceps, ultro citraque per litem, non sequitur, quod justi lucri titulum afferat, nec illius opinor Theologus hoc dixerit.

VI. Sempronius debitor non tantùm non indiget hujusmodi fictorum cambiorum traductione, vel circuitione, seu continuatione, sed maximum hoc illi detrimentum affert; quod autem unus decerpat de bonis alterius, nulla hujus culpa, & sine ullo respectu ad utilitatem publicam & bonum commune, injustum omnino reputatur, & hac de causa ars fæneratitia ab Aristotele aliisque philosophis ac Theologis moralibus illicita judicatur; itaque cum hujusmodi cambium intra paucos annos propter perpetuam illam cambiorum, & recambiorum circuitionem extremum excidium, & ruinam familiis afferat, & inde bono communi ac reipublicæ minimè consulatur; legitimum certè dici nequit, sed eodem jure, quo ars fæneratitia, damnandum.

VII. Cum in hac continuatione, nulla haberatur *ratio negotiationis*, aut mercaturæ, nec *traductionis pecuniæ*, nec collectionis ejusdem, nullus alius titulus justi lucri inesse potest, ut patet ex dictis; quod enim dici posset de venditione pecuniæ, jam supra explosum est; cum nec sit animus emendi, nec merx à pretio distincta, nec pecunia à pecunia, nec personæ distinctæ negotiatione & fide, nec solutio fiat ex pecuniis, quæ non sint creditoris, scilicet Titii, sed sit mera ejusdem crediti circuitio, & reciprocus recursus, immo licèt intercederet vera venditio, propter exorbitans pretium, nullo modo contractus ille teneret, ut patet in aliis omnibus venditionibus; nullum cito; quia nemo hoc negat.

VIII. Si hoc cambii genus legitimum esset, omni usura, vel contractus usurarius facilè salvari, seu salvari posset; quis enim fingere non potest creditum illud, per diversos circuitus ultro citroque agitatum; immo lucrum ex mutuo, ac proinde usurarium longè minùs noxium esset, & minùs detrimenti debitoribus afferret; & vix Hebræi ullum fœnus exercent, quod mitius non sit hoc cambii genere: si autem illi authores, qui cambium nundinale & cum recursu, ut ajunt, approbant, ut Lugo, Lessius, alique apud Leotard. cap. num. 45. magnum in eo periculum agnoscunt, nempe scilicet usuræ & mutui palliati, potiori jure hoc ipsum, de quo agimus, damnaturi essent; non nullum Theologum esse arbitror, qui suo illud suffragio donet: modo rem ipsam intelligat, & non sistat in mero verborum cortice ut aliqui. Atque si hoc cambium tenet, frustra mutuum prohibetur, frustra census & montes instituuntur, cum modus lucri justi in promptu sit longè facilior & nulli periculo expositus, in quo aliquot duntaxat chartæ folia, quotannis consumuntur.

IX. Illa ratio non christianum modò animum, sed humanum vehementer movet, quod intra paucos annos, pauca nummorum, seu scutorum millia per prædictam cambiorum continuationem, in plura centena millia creverint; incredibili certe lucro, nulla tamen industria creditoris, nulla culpa debitoris, nulla vel aspirantis fortunæ, vel faventis mercaturæ bona sorte, nullo ex re fructifera fructu percepto, sed sola literarum ultro citroque missarum circuitione; quis autem sibi persuadeat, debitorem se se ad id obligare voluisse, quando creditori facultatem dedit, exercendi per cambia suum creditum; quando verò enormiter læditur alter contrahentium, omnes Doctores docent, inde contractum irritum & nullum censeri, aut saltem irritandum.

X. Cum potissimum adversariorum argumentum ex eo petatur, quod stante primo cambii æquitate & justitia, alia subsequentia omnino similia justa sint etiam, atque licita; ex illo ejusdem continuationis iniquitas colligitur; nempe eodem jure dicerem singulis diebus literas illas cambiales posse mitti, immo bis, ter, quater in die, atque adeò singulis horis; hinc lucrum duorum adæquaret capitale; nemo, ni fallor, qui ratione polleat, hoc monstrosum lucrum approbare potest; igitur inde ruit adversariorum argumentum; nec ex eo quod cambium per primas, secundas, tertias, aut quartas literas, singulis annis, licitum sit & justum; sequitur, justum esse per denas, vicenas, tricenas &c.

XI. Hinc certum esse evinco, determinandas esse vices, seu literas, ad certum numerum, in singulos annos; ita ut majore numero esse non possint, ut cambia justa censeantur; sic quater in anno dantur literæ ad nundinas & quater pro recursa, non plures; & verò cum campsores lucri & pecuniæ satis avidi esse credantur, si ad plures nundinas dari possent literæ cambiales, ad majus lucrū faciendum nemo est qui sibi facilè non persuadeat, campsores hanc occasionem majoris lucri omnino captaturos; si lucrum illud justum esset.

XII. Casu quo nundinæ unæ tantùm, non plures singulis annis essent, nemo neget, justè fieri posse, ut lucrum ex unis literis cambialibus perciperetur, æquale lucro, quod ex quaternis modo nundinis percipitur; pari modo, si multiplicarentur nundinæ, lucrum ex omnibus simul perceptum æquale priori adhuc esset; igitur singulis minus lucrum competeret; unde cum platealium cambiorum continuatio per continuationem nundinalium reguletur, saltem ut prætendunt adversarii, iniqua est illa continuatio, in qua sive plures sive pauciores literæ mittantur, idem singulis cambiis lucrum statuitur; igitur ut plateale cambium continuatum justum esset (nisi aliud obstaret, & reverà multa obstant) quatuor tantùm literæ quotannis mitti & totidem remitti deberent, ex quo etiam prædictæ platealium continuationis iniquitas deducitur.

XIII. Cambiorum nundinalium institutio, seclusis tribus contractibus, eò præsertim spectat, ut ad mercatorum usum eo congeratur pecunia; congeritur autem, quia omnibus debitoribus indicitur, ut ibidem tali tempore solvant; nimirum est utilitatis publicæ, ut ad mercatorum usum, magna vis pecuniæ colligatur, ut jam supra indicavi: at cambia

platealia alium finem habent ; nec enim illorum opera colligitur pecunia ; cum autem ad utilitatem publicam etiam pertineant, ad quam scilicet, à Pio V. omnia cambia referuntur , nullus alius finis excogitari potest , præter pecuniarum transportationem , ad usum scilicet illorum, qui campsoribus suas pecunias tradunt in uno loco , ut eas alibi recipiant ; vel ab iis recipiunt, ut alibi tradant; igitur si in cambio plateali prædicta transportatio pecuniæ fictitia est , cambium siccum est atque illicitum , ut in nostro casu præcipuè patet,quemadmodùm siccum esset nundinale , si pecuniarum collectio non fieret, sed fingeretur.

XIV. Nullum authorem invenio , qui platealium cambiorum continuationem disertè approbet , nullo scilicet mittendarum quotannis litterarum numero definitam; eo scilicet modo,quo dixi , nimirum cambium plateale continuatum & multiplicatum ad libitum , auctoritate privata; licèt enim aliqui recambia, suo calculo donent, nemo tamen multiplicem illam & ad libitum indefinitam continuationem probat; multos legi , qui de cambio agunt,puta Raphael.à Turri, Leotard. Gibalin.Scaccia,Fabian. Genuens.Hieronym de Luca. Molin.Lugo,Lessium,Castropalao, Justinian. Dicastill. Salonas. Garciam. Petrum de Ognate &c. nullum tamen ex his invenio, qui prædictam continuationem probet , statuto ab ipsis campsoribus ad libitum pretio,& nulla prorsus auctoritate publica interveniente,illam autem damnant & reprobant; expressè Dicastill. lib. 2. de justitia & jure tract. 12. disput. 1. dub. 3. numero. 93. quia , inquit , onus nimis grave esset , & Petrus de Ognate tom 3.tract.24.disput 88.sect. 9.numero.185. qui prædictam continuationem, feram & inhumanam vocat.

XV. Illi Authores , qui cambium cum recursu non damnant, sed illud à pacto usurario liberant, fatentur ultro , esse omnino dissuadendum , ut jam dixi supra , propter periculum maximum usuræ quod ipsi inest , ut Fabian. Genuens. tract. de camb. 1.p. num. 10. Less.lib. 2. cap. 23. dub. 7. num. 71. Molin. disp. 404. num.12. aliique fere omnes , in hoc autem binæ duntaxat literæ mittuntur , scilicet à campsore ad correspondentem , & ab isto ad illum ; non est igitur dubium, quin iidem damnaturi essent prædictam cambiorum platealium adeò multiplicatorum continuationem ; si enim vel binas litteras , id est duplicatum cambium , vix non damnant , vix tolerant ; quomodo tricenas , centenas tolerarent?

XVI. In hoc cambio plateali , quo platea longius distat, plus lucri ex singulis cambiis , seu literis jure percipitur,ut nemo negat ; igitur habetur ratio transportationis pecuniæ, non quidem realis, seu formalis,sed virtualis,quæ formali, in ordine ad usum & commodum privatum & publicum, æquivalet;nō ita in nundinalibus,in quibus nulla habetur ratio prædictæ transportationis,ut fusè probat Raphael à Turri.sed tantùm collectionis pecuniæ , ad usum mercatorū,&ad statuendū justum pretium pecuniæ;quatenus ad instar mercis consideratur; si ergo in platealibus abest ratio prædictæ transportationis,illicitam & usurariam esse necesse est;cum sub eo nomine usuram ex mutuo perceptam palliant.

XVII. Manifestum igitur nundinalium & platealium discrimen est, ut vel inde præcipuum adversæ partis fundamentum corruat ; nempe finis nundinalium diversus est à fine platealium;hic enim ad commodum transportationis pecuniæ spectat, ille ad commodum collectionis & statuendum pecuniæ pretium, authoritate publica; quare hic finis nundinalium postulat,ut per diversas nundinas illa continuentur;cum tamen finis platealium ab illa continuatione abhorreat; quod certè in hac causa diligenter ponderandum est.

XVIII. Concludo igitur,prædictam cambiorum platealium continuationem legitimum jure lucri titulum non afferre ; cum nec ibi sit vera cambii ratio , nulla enim traducitur pecunia ; nec venditio nisi fictitia ; aut si vera omnino ipsa , propter pretium exorbitans ; nec titulus lucri cessantis ; quia per bullam Pii V. nullum certum lucrum ex hoc titulo statui potest, deinde tantum lucrum Titio cessare non potest ut ad 50. aut 60. annua in singula centena ascendat ; cum etiam ibi fraus manifesta esse videntur, & negotium omni usuræ , & monopolio & arte fœnetitia crudelius,ad ruinas familiarum, nulla sua culpa, denique cum inde Bulla Pii V. & sacra Pontificum responsa eludantur : sed jam ad nonnulla,quæ obnici possunt,respondendum est.

1. Obiiciunt per Bullam Pii V. prædictam continuationem licitam indicari. Respond. prædictam Bullam huic cambiorum generi esse omnino contrariam ; nempe illa duntaxat cambia approbat , quæ ad utilitates publicas & mercaturam conferunt; hoc autem nulli prorsus est utile , nisi campsori; idem Resp. ad alia Pontificum rescripta.

2. Obiiciunt:Continuatio cambiorum nundinalium licita est ; igitur & platealium. Respond. transeat antecedens , nego consequentias; discrimina multa afferri possent , hoc tantùm indico, sub cambio nundinali latere alium contractum, de quo supra, quo statuitur pars lucri, ex negotiatione provenientis, illi , qui pecuniam mercatoribus suppeditavit , in hoc vero plateali , quæ de agitur, nihil tale est , ut constat ex dictis; accedit , quod nundinalia ad congerendas & colligendam mercatoribus pecuniam spectant, quod utilitatis publicæ ratio in ordine ad mercaturam omnino postulat : cambium plateale nihil tale habet : alia discrimina à diverso fine præterea petita,ex iis quæ supra diximus,constant.

3. Obiiciunt , Titium ex sua pecunia lucrum percipere posse , cum enim negotietur, lucrum haud dubiè ex ea faceret; fateor , titulo lucri cessantis aliquid accipi posse à Titio, modò nihil certum statuatur ; deinde ut jam indicavi supra , tantum lucrum cessare non potest igitur Titius dicere debet,quantum fructum illa pecunia ipsi peperisset.

4. Obiiciunt , si una vice Titius potuit illud creditum transmittere per cambium , cur non secunda , tertia &c. Respond. nequidem prima vice illud licere, nisi Titius bona fide putet, temporium habere pecunias Venetiis, quas Capitalonat, ad extinguendum suum debitum , & in hoc conveniunt omnes authores citati à Leotardo n. 45. & sequentibus ; deinde licèt pro prima vice liceret, non tamen pro diversis ; quia sic pretium exorbitat : præterea si una tantùm vice quater in anno fiat , longe facilius præsum bona fides , quam si tricies vel quadragies

ad quæ

ad quid enim & quò spectat multiplex illa cambiorum traductio? non certè ad pecuniæ traductionem, quam campsarius non postulat; non ad emptionem pecuniæ alterius speciei, ut patet cum semper eadem sit pecunia; non ad congendum, mercaturæ gratia, majorem vim pecuniæ, quod fortè in cambiis nundinalibus locum habet: illa igitur continuatio, nulla tituli honestratione honestari potest, nequidem præsumptivè in nundinalibus, & in plateali prima vice advertum habito.

5. Obicit Titius habuit mandatum, seu facultatem à Sempronio, traducendi per cambia suum creditum: Respond. Sempronium non dedisse facultatem traducendi creditum illud, per cambia illicita, quale est illud, quod fit de Platea ad Plateam, cum perpetua continuatione, unde si forte Titius traduxisset illud per cambia nundinalia, justum lucrum fecisset & teneret mandatum.

6. Usus invaluit, ut prædicta cambia plateana ab hominibus Piis ad praxim reducantur. Respond. nonnego, quin aliquis dare possit pecunias cambio, deplatea ad plateam, modò bona fide mercedat, & reverà campsor putat, campsorum habere pecunias actu, vel virtute, in eo loco ad quem pecunias cambio accipit, ut scilicet ibi reipsa illas solvat, & debitum extinguat; at in prædicta continuatione, bona fides non intercedit; sciebat enim Titius, nullas pecunias Sempronio velle esse.

7. Obic. Volenti & consentienti non fit injuria; consentit autem Sempronius. Respond. 1. assumptum falsum esse, sic is qui necessitate compulsus accipit pecuniam sub fœnore & usura, reverà consentit, licèt illi ab usurario fiat injuria. 2. Resp. Sempronium non consensisse cambiis illicitis sed licitis.

8. Obic. Titius Cajo correspondenti suo jure mercedem solvere debuit, scilicet provisionem, ut vocant. Respond. justas provisiones pro vero cambii jure exigi, secus pro fictis & falsis, quale reverà istud est; similiter dico, Titium ad hujusmodi cambia exercenda, non tenetur, ad habendas pecunias in iis locis, ad quæ cambia, cùm mera credita eò traducat quæ demùm remittuntur ad ipsum cum gemini cambii lucro.

Hæc sunt, quæ dicenda mihi occurerunt circa propositum casum, salvo semper meliore judicio &c.

ADDITAMENTUM.

1. Necesse omnino est ut campsarius habeat in eo loco ad quem pecuniam recipit, aliam pecuniam, actualem, aut virtute, id est aut alterius, qui eam illi commodet, idq; vere realiter, absque fictione, eamque fortè ut volunt aliqui sub alterius dominio quidem ipsius campsoris: hæc autem conditio debet habere cambio plateali, in quo tota res agitur sine pecunia, per simplices literas, saltem tota res æquè fieri potest; licet correspondens campsoris immo & nullam pecuniam habeat; undè non fit vera solutio; sed prorsus ficta & palliata.

2. Potest quidem unus & idem, diversas Personas representare, v. g. Legatus repræsentat Principem à quo missus est, & in aliis multis casibus, in quibus una Persona non excludit aliam, id est, illius munus judicare potest; At si una excludat aliam ut in nostro casu v. g. quod idem sibi solvat, sit creditor & debitor, velit recipere pecunias in alio loco, & nolit; immò det illas cum eo animo, ut eas alibi recipiat & non recipiat; in his & in aliis hujusmodi casibus, in quibus jus naturale personas realiter distinctas requirit, hoc non habet locum; immò hæc doctrina mille sceleribus campum aperit; præterquam quod à *secundum quid* ad *simpliciter*, non valet argumentum, ut vulgò dicitur.

3. Contractus venditionis justus supponitur; quia in eo servatur æqualitas; hujus vero cambii contractus, injustus est, propter oppositam rationem; nec verè campsor dat alium campsario, qui pro ipso, pecuniam in dicto loco solvat, sed omninò seipsum; nam correspondens ipsius campsoris est, & ipsius campsoris personam repræsentat; igitur campsor sibi ipsi solvit; licet fictè solvat; quia deest ut plurimùm pecunia; ex ficta vero solutione, fictum cambium resultat, nec obstat id quod dicunt, veram solutionem fieri; quia posito quod omnia fictè fierent, eodem prorsùs modo fierent, quo jam fiunt; inde autem manifestum argumentum ducitur contra hujusmodi cambium, cum scilicet recta ratio facere non possit, ut ille contractus sit licitus, qui sive benè, sivè malè fiat, eodem modo fit nimirum æquivalenter.

4. Hoc repugnat justitiæ, & juri; immo & ipsi rationi & naturæ, ut idem pecuniis suis sibi solvat debitum alienum, ex quo mera fictio intelligitur; in quibusdam casibus, per nos vel per alios, aliquid præstare possumus, non tamen in omnibus ut in judiciis, sacramentis, & in iis omnibus quæ sunt ad alterum; sic nemo sibi imperare vel obedire, aut subditus esse potest, quare male ut dixi arguitur à *secundum quid*, ut ajunt, ad *simpliciter*, sicuti malè supponitur quod campsarius sit merè consentiens; sicuti & is, qui accipit mutuo ab usurario; coactus enim uterque censendus est.

5. Fateor, campsarium à campsore physicè non cogi, nec per pactum civiliter obligari; non est tamen perfectè liber, moraliter; cum necessitetur moraliter, & coactè id facere censeatur, ut Doctores omnes docent de illo, qui pecunias mutuo accipit ab usurario, qui certè invitus censetur; alioquin non fieret ipsi injuria.

6. Primum cambium injustum est, cum 1. meram fictionem includat, nec habet alium finem, nisi lucrum campsoris; idem dico de secundo, tertio ac deindè ex instituto proprio & ex natura sua est iterabile, & continuationem secum trahit, cui scilicet dat initium ac proindè vel hoc nomine vitiosum. 3. Provisiones nullo titulo perciperentur, quia dantur pro labore numerandi pecuniam appendendi &c. Sed hoc loco pecunia non numeratur; neque ad hunc finem campsor factori suo mercedem solvit, sed ut ejus opera utatur, non ad inveniendas, solvendas, & numerandas pecunias, sed ad scribendas paucas lineas. 4. quod pertinet ad cambii prætium, si quid campsori accedit lucri in cambio, decedit in recambio; undè cambium cum recambio conjunctum nullum lucrum afferre deberet, ut rectè observavit Raphael à Turri. Ex his patet, malè supponi diversam pecuniam, & pecuniarum diversitatem, cum reverà fieri potuerit ut in tota continuatione dictorum cambiorum etiam diuturna nullæ aliæ pecuniæ fuerint præter illas à campsore primùm numeratas, id est primum creditum, ac proindè omnes illæ solutiones pecuniarum à factore, campsarii personam repræsentantes, sibi ipsi factæ, quatenus campso-

rem repræsentat, de ficta pecunia cāpsoris, meræ sint fictiones, illusiones, palliationes, ludibria, & malè dicitur quod Doctores Communiter dictum cambium justum esse doceant; nullum quippè invenio, qui hoc in terminis doceat, de cambio plateali ad libitum continuato & multiplicato, auctoritate privata: Immò nullus est, qui ad lucrum illud exorbitans non horrescat. Sed jam ad argumenta solvenda accedo.

7. Ad 1. Respondeo, malè argui à nundinali, ad plateale, cui desunt multa, quæ in nundinali reperiuntur utpotè necessaria ad injustitiam & usuram arcendam. 1. Nundinale fit quater in anno, plateale verò toties, quoties libuerit, ex quo in isto lucrū exorbitans sequitur. 2. Pretium seu valor pecuniæ auctoritate publica statuitur in nūdinali, in plateali vero privato judicio paucorum mercatorum, qui suo cōmodo serviunt; omitto alias differentias supra explicatas: implicat autē in adjecto, illa conditio, quam adversarii apponunt, nimirùm modo plateale fiat justo prætio, & cum aliis conditionibus requisitis ad rerum cambiū, nempè in plateali lucrum est exorbitās; igitur injustum pretium; & non est verum cambium sed figmentum & idolum cambii; nulla porro est trajectio pecuniæ de loco in locum, etiam virtualis, pro quo necesse est ut sit duplex pecuniæ summa; una in uno, & alia in alio loco; sed in nostro casu unica dumtaxat verè ac realiter est; alia vero fictè & per meram palliationem; quod autem in nundinali sit venditio, non trajectio pecuniæ, Raphael à Turri fusè docuit: non potest autem, ut dixi, hoc plateale adventitionem reduci, quia etiam venditio duplicem pecuniam postulat, alteram scilicet prætii, alteram mercis loco.

8. Ad 2. Respond. deesse, non conditiones modò necessarias, sed ipsammet veri ac legitimi cambii substantiam, sicut homini picto deest hominis substantia; nihil enim refert 1. quod sit in campsario libertas Physica, cum sit etiam in illo, qui usuram ex mutuo solvit, uterque tamen invitus à jure censetur; 2. Finguntur ibi diversæ pecuniæ & non sunt; & nulla hic intercedit veri cambii materia, sed mera fictio & palliatio & semper eodem modo scribuntur & rescribuntur litteræ, sive sint pecuniæ diversæ, sive non sint. 3. Negatur fieri solutionem veram, cum diversæ pecuniæ non sint, & idem fortè ut multi censent, sibi ipsi de suo solvere nequeat. 4. Diversæ personæ non sunt, nec idem repræsentans campsarium, sibi ipsi repræsentanti campsorem solvere potest nisi per fictionem.

9. Ad 3. Nego Passim hoc cambium à viris optimè conscientiæ exerceri, & falsum est in Gallia esse in usu, nam forum Lugdunense refragatur, in quo viget pactum trium contractuum; item falsum à Lessio & aliis Theologis Classicis approbatum; Lessius enim loquitur de nundinali, ut Placentino, Bisuntino, & si quis fortè recentior illud approbasse visus est, illud fortè tale esse, quale est, minimè intellexit, uti nec etiam quidam nundinale ut rectè observat Raphael à Turri; confundunt enim unum cum alio. Falsum est etiam, à Pio V. approbatum fuisse in Bulla, ut manifestum est; absit ut piissimo Pontifici hanc notam inuramus; nam concessit quidem plateale; sed nō continuatum; Item ratione lucri cessantis, campsorem aliquid lucri percipere posse & modum præscripsit, sed de tali lucro constare debet, & hoc arbitrio peritorum & proborum relinqui; de hoc plateali ad libitum continuato, ne verbum quidem.

10. Probant adversarii autem, dictam cambiorum continuationem justam esse, quia inquiunt, primum cambium justum est, ergo secundum, 3. Cum sint omnia vera & distincta. Resp. 1. negando antecedens, quia cum sit ex instituto suo & natura sua iterabile, seu continuabile, & eo tantùm animo & fine ponantur, iniquum esse censetur, ex eo quod vel fictum sit, quia non sunt in loco, aliæ pecuniæ &c. vel saltē proximam occasionem peccandi & fingendi contineat. Cum eodem modo res fiat, sive sit verum sive fictum, undè vel ex hoc, illicitum esse supra judicatum est. Respondeo 2. negando consequentiam, nempè abuno sensu ad alium non valet consequentia, ut patet in furtis parvis, in minimis partibus horarum, in parva materia jejunii, in pilis barbæ seorsim avulsis &c. Et verò ipsa collectio mala esse potest, licet singulæ partes seorsim malæ dici non possint, quod mihi per se notum videtur; nempè collectio, seu continuatio maximum & exorbitans lucrum affert, secùs verò primum aut secundum cambium; lucrum autem exorbitans campsoris, est damnum exorbitans campsarii, quamquam etiam primum iniquum est, quatenus ad continuationem refertur, alioquin justum esset.

11. Quod pertinet ad Bullam Pii V. in qua petunt videtur continuatio cambiorum, illam explicat Navarrus de nundinalibus aut iis cābiis, quæ certis terminis ut nundinalia 4. nundinis comprehenduntur, non vero continuatis extrà certos & auctorum publica præscriptos terminos ad libitum campsorum. Ad id porrò quod dicunt, debito à campsore non extincto, posse campsorē de consensu campsarii per repetita & continuata cambia suum creditum illuc traducere, Respondeo campsarium non rectè consentire in rem injustam, haud secus ac illius consensus, qui solvit usuram ex mutuo, non liberat usurarium ab injustitia, censetur enim uterq; coactè & invitus consentire. Deindè ex eo quod debitor in mora, non sequitur quod tam exorbitans lucrum creditor facere, & debitor damnum accipere debeat, sed tantùm juxtà omnes antiquos & recentiores cessantis, debitor creditori lucrum cessans dumtaxat compensare debet, saltem post sententiam.

Quod demùm subnectunt, reprobari non posse hujusmodi cambia, nisi omnia Europæ Tribunalia injustitiæ damnētur, & totus Orbis Christianus ea practicans subvertatur, non subsistit, nā ea tantùm cambia approbant, quæ sunt vera, realia, justa, & absq; alterius partis exorbitante damno, & ad summū statuunt contractum simile cambio nundinali; Cū tamē hoc cambii genus diversum sit ab illo; item statuunt lucri cessantis compensationē, non verò lucrum exorbitans vel contractū hujusmodi, qui nullum alium finē habet, præter lucrum illud exorbitans campsoris, & damnū exorbitans cāpsarii, & nullum cōmodum aut fructū publicum affert, & non tantum usurario fœnore, verùm etiā usuris Judæorum deterior est, nam habet igitur cambiū plateale continuatum totius orbis Christiani usum & praxim ut volunt adversarii.

12. In Respons. ad rationes nostras omnia falsa supponunt 1. damnari tantum à Theologis dicti cambia practicè non speculativè; sed hoc falsum est, loquuntur enim de nundinali v. g. Bisuntino, Placentino. &c. 2. Damnari tantùm ab iis cambia fiecus loca in quibus solutio pecuniæ fieri nequit; recte, nam in hoc casu solutio non fit quia non est pecunia, id est perindè litteræ rescribuntur, atque si pecunia non esset. 3. Eos tantùm loqui de contractu cōmutationem involvente ex natura sua, sed hic perinde ac atque si talis esset, cum semper illi accedat hic finis à campsore intentus; immò hoc habet ex instituto suo; igitur ex natura. 4. Credunt & dicunt literas mitti posse vicies aut tricies, cum tamen octies

mitti

mentantur, hoc falsum est in nostro casu, in quo nulla simulatio: Deinde cur octies potiùs quam decies &c. cùm auctoritas publica non intercedat. Respondent &c. cùm auctoritas publica non intercedat. 5. Dicant lucrum esse certum, quis hoc negare ausit, cum pateat ad evidentiam. 6 Denique non assignant differentiam cambii nundinalis ab isto, sed contrarium constat ex dictis suprà.

7. Ad illud denique quod subnectunt, mercatorum bonam fidem suponi debere; ubi agitur de interesse alterius, nemini creditur in propria causa, nisi authentice id probet, quod adstruit, & miror hæc dicat is qui certè ignorare non possunt quàm malis cambiis hoc tempore mundus scateat. Verum est debere bonam fidem suponi non debere nisi probentur, sed præsumi debet contractus ille saltem materialiter bonus Christianus, qui sive mala sive bona fide fiat, eodem modo fit, & eandem faciem habet in foro externo; quo nullum alium finem habet nisi lucrum, ut dixi propium, & damnum alterius utrumque exorbitans, in quo non modo fœnus Judaicum adæquat, verùm etiam longè superat, illud enim 12. in singula centena lucrum parit, hoc verò plùs quam triginta & quadraginta.

14. Sed inquies, Campsor habet suas pecunias expositas ad cambium; igitur si det eas alicui gratis, justo lucro privabitur, quod injustum est; non dico justo lucro privandum esse, immò lucrum cessans ei reponendum, de quo tamen propter Bullam Pii V. ante pactu non potest, illudque determinare; sed si revera dictum lucrum cessavit, & deinde hoc probet, justum est ut ei tantumdem refundatur, sed peritorum & proborum arbitrio relinquendum, qui haud dubiè illius lucri quantitatem definient ex quantitate certi lucri, quod ex aliis contractibus approbatis percipitur.

15. Ex his ni fallor, constat, allegata in favorem plurium continuatorum non subsistere. 1. Quod sint diversæ pecuniæ, cùm tantùm per se sint diversæ lineæ. 2. Quod duas personas faciant campsor & factor, cùm tamen eandem civilitet faciant. 3. Quod idem duas personas sustinere possit, & sibi ipsi solvere debeat, quod vel ridiculum, vel fictitium est. 4. Quod Theologi hoc cambii genus saltem speculativè approbent, cùm tamen de nundinali ut Bisuntino, Placentino, cambio recursæ, recambio, intelligendi sint. 5. Quod in communi usu sit ubique gentium; etiamsi sit tantùm in usu, vel cambium reale, quod semper cum traje&tione pecuniæ conjunctum est, nundinale, vel Lugdunense quod à pacto trium contractuum non differt. 6. Quod omnes contractus veri cambii contineat, cùm tamen nec ipsam veri cambii substantiam habeat, sed meram illius larvam & figmentum. 7. Quod non differat à nundinali, sed præter adducta differentiæ capita, multa alia possint adduci. 8. Quod dicat emptionem scuti aurei cum tamen in eo mentio non fit, reducitur quidem aurum ad suum pretium in duobus locis, sed non emitur, alioquin aurum emeretur auro, non autem scutis auri, in hac enim specie pecunia numerata esset, deinde non est duplex pecunia. 9. Quod dies tantùm recurrat per annum, cùm tamen menses recurrat, & tricies & quinquagesies æquè recurrerent, unde ni fallor insolubile argumentum contra illos; si enim quinquagesies recurrat, an fortè concedent Adversarii justum esse: si asserant, producam ad centies, millies &c. negare igitur debent: quibus assentient iisdem prorsùs argumentis contra ipsos quibus agunt contra nos, posito scilicet quod centesimum recurrat; sic enim argumentarer: primum cambium justum est & habet conditiones omnes veri cambii, ergo & secundum, tertium &c. quæ primo in omnibus sunt similia. Si fortè opponant lucrum exorbitans; cur mihi pariter idem opponere non liceat? ac proinde contractum illum damnare, qui ex natura sua dictam continuationem dicit, ex qua lucrum exorbitans per se, non ex accidenti sequitur. 10. Item falsum est, quod provisiones solvantur $\frac{1}{2}$. in singula centena à tempore immemorabili: cùm hoc cambii genus non sit à tempore immemorabili: solvuntur igitur dictæ provisiones à tempore immemorabili pro cambio reali: cùm ante 100. annos, illud de quo agimus, in cognitionem hominum nondum venisset,

16. Unum addam quod verissimum esse constat, nimirum imprudentissimos esse Mercatores, qui mercium sortem non destituunt, tot periculis & modico lucro conjunctam, ut adeò lucrosum cambii genus exerceant, in quo nullum periculum est, & nullus ferè labor, nisi in litteris ultrò citrò que scribendis. Item stultos esse Judæos, qui cùm citrà usuræ turpitudinem hoc cambium legitimum ut volunt Adversarii, exercere possint, illud hucusque neglexerunt, licèt plus lucri ex eo referre valerent, item amentes esse illos homines, qui suam pecuniam in censibus & Montium locis exiguo sanè lucro consumunt, licèt ex hoc cambii genere maximum lucrum recipere possent, vel tantùm inita cum aliquo campsore societate. Cuncta hæc necessario deduco ex Adversariorum sententia quâ hoc cambiū legitimū & justum admittitur.

17. Itaque censeo iterum, hoc cambii genus esse injustum, cùm ex lucro exorbitante quod campsori affert, damnum exorbitans campsario afferat. Item usuraium quia non tantùm est simplex mutuum, licèt cambium per meram palliationem vocetur, sed multiplicata quasi mutua dicit, nimirum totidem, quot ultrò citrò que litteræ cambiales recurrunt: ac proindè nullo modo mihi videri reducendum esse ad nundinale: quia vitiosus & usurarius contractus, qui sanari nequit ex sua natura, reduci ad alium justum non potest, sed penitùs damnandus est.

18. Quia delictum non præsumitur, campsorem indè nolim mulctari, quia quo ad hoc, bona illius fides præsumitur, quæ tamen facere non potest, ut contractus usurarius, aut simoniacus, non sit usurarius, aut simoniacus & justum titulum afferat, tum lucri, tū beneficii. Addo etiam compensandum videri lucrum cessans campsoris arbitrio peritorum, juxta regulam suprà traditam ac petitam, ex certo & justo lucro, quod data pecunia peperisset ex aliquo legitimo contractu, ex iis scilicet qui sunt in usu, quales est census &c. nec enim alia regula in hoc adhiberi potes, nec ad lucrum merè possibile attendi debet, sed ad lucrum moraliter ac certo futurum, quod statim periti determinabunt.

19. Sed quid de tam multis decisionibus S. Rotæ dicendum, quibus dictum cambium approbatur? illæ haud dubiè magni faciendæ sunt & suspiciendæ: sed 1. S. Rota non vetat, quin partibus causam suam agere & justum defendere liceat, præsertim cùm sæpe ac sæpius eadem causa discutiatur, quod certe inutile esset, nisi novis saltem argumentis jus suum tueri liceret: unde sequitur, hujus cambii justitiam prædictis decisionibus nondum ita firmatam fuisse, quin de illa dubitari possit, immo scribi, disputari &c. Hoc sanè vitio S. Rota minimè laborat, ut stet omninò fixa in decretis: quin potiùs dedoceri gaudet, si ex malè allegatis de causa quapiam malè judicavit. 2. Non invenio disertè in diversis decisionibus defi-

nirum, *cambium plateale continuatum & multiplicatum ad libitum auctoritate privata, quod eodem modo appareret, seu vera, seu ficta sit solutio, & tale est ex instituto, ut lucrum exorbitans campsori, & damnum etiam exorbitatans campsorio pariat, justum esse & legitimum*; nec facilè mihi persuaserim, ut S. Rota hoc cambii genus approbet. 3. Immo eadem sacra Rota cùm lucrum exorbitans ex hoc cambio proveniens agnovisset, illud minimè tulit; sed statim post primam decisionem illud cambium plateale ad nundinale reduxit: in 2. decisione quam approbavit in 3, & 7. unde manifestum fit, plateale continuatum ad libitum ab ea minùs probari; alioquin non levem injuriam adversæ parti fecisset, quam jure certo privasset ex continuatione cambii platealis parto.

20. Nullum allegas, inquiunt, pro tua sententia, & tam multos contra illam producimus: huc primo revocentur illi omnes, quos appellamus supra tum in Dialogo, tum in consultatione, qui vel cambium nundinale, vel cambium cum recursu, vel recambium reprobant; nempe illi omnes potiore jure plateale continuatum reprobaturi sunt: item 2. illi, qui hoc cambii genus diserte damnant, ut Leotard. cum multis aliis appellatis; sed præsertim ac potissimum Raphaël à Turri; item etiam 3. illi omnes, qui cambium siccum damnant, id est, in quo nulla nisi ficta solutio intercedit: Quod verò ad Doctores citatos contra nostram sententiam attinet, jam vel ipsa Rota ultrò agnovit, in 3. & 4. decisione, eos loquutos fuisse de cambio nundinali, immo prædictam auctorum allegationem in favorem platealium refutari melius non posse crediderim, quàm si dicam, nullum esse penitus, qui cambium illud approbet, nimirum juxta formam n. 19. descriptam; ad libros & diserta auctorum verba provocare non dubito Adversarios: saltem non invenio, producantur diserta verba, non quibus cambium plateale simplex & licitum approbetur, vel nundinale continuatum, vel etiam mixtum, id est, de nundinis ad plateam, vel de platea ad nundinas: vel etiam cambii cum recursu, aut etiam recambium, quod utroque, nimirum, itu redituque perficitur: sed quod cambium merè plateale continuatum & multiplicatum ad libitum, auctoritate privata, &c. ut supra, ab aliquo ex iis, quorum opera legi, nituntur ex citatis ab Adversariis, & pluribus aliis, diserte & expresse approbetur: nullum legi, nullum scio: afferri ergo deberent illorum verba, non verò ex iis malè concludere, hoc cambii genus justum & legitimum esse: negatur enim consequentia, & semper negabitur, donec diserta verba exscribantur, paucis saltem versibus: tunc enim me dedam ultro, id est, fatebor, oppositam sententiam quorumdam auctorum suffragio fulciri.

21. Unde rem istam ita firmatam & stabilitam esse non credo, ut infringi non possit: casum istum multis proposui, in Italia & Gallia, & ut alios omittam, unum Gibalinum appellasse, sit satis; & nemo fuit, qui statim non exhorresceret: hæc igitur orbis universi praxis non est; nec Trullenc. lib. 7. in Decalog. cap. 22. dub. 5. n. 5. hoc cambium probat, sed merum cambium locale, cum recursu, seu recursu, & ipsum recambium, de quo non agitur hoc loco, sed de plateali ad libitum continuato; ibi autem de pecunia data campsorio Valentiæ, solvenda Metinæ, ubi sunt nundinæ; immo dub. 4. n. 4. diserte docet, pretium cambii in primis nundinis taxandum; de continuatione verò ne verbum quidem: ipse autem Filliucius, quem Trullenc citat dub. 5. n. 3. expresse loquitur de cambio ad nundinas tract. 35. part. 2. cap. 8. quasi per totum; ipse quoque Bonacina de contract. disp. 3. quæst. 5. punct. unic. n. 11. meminit quidem continuationis cambiorum, cum Naldo, ad multos menses, & annos, sed loquitur diserte de cambio ad nundinas; quod tamen ipse Bonacina valde periculosum ibidem esse dicit, & n. 13. licèt illud cambium non damnet, quo quis tradit alteri pecuniam sibi solvendam in loco, in quo non sunt nundinæ; sed quatenus ad proximas nundinas, pro lucri & cambiorum numero referatur; Rocaful denique part. 3. praxis lib. 3. loquitur expresse de cambio ad nundinas, n. 396. ubi maxim cambii tertiæ speciei describit, item n. 410. &c. uno verbo nullum prorsus auctorem invenio, qui cambium plateale continuatum & multiplicatum ad libitum ut dixi approbet; nonnulli approbant continuationem, sed nundinalium; nonnulli plateale, sed primum; & ad summum cum recambio; aut certè, si continuatum, eâ tantùm lege, ut & in prima taxatione, & in cambiorum, seu tractatum numero, cum nundinali omnino consentiat.

22. Dicunt, à gravibus Theologis similem casum approbatum fuisse; sed nego, similem esse: cùm statuerint iidem Theologi, similem, vel potiùs eumdem cum illo esse, quem approbat Filliucius, cujus praxis viget in Italia, Gallia &c. Sed profectò in Gallia nullo modo viget, sed cambium fori Lugdunensis: deinde in dato casu limitatur numerus cambiorum & recambiorum, adhibetur compensatio, & campsor plusquam tertiam partem lucri campsorio remittit, denique in illo casu, supponitur vera pecuniarum permutatio & solutio, cùm tamen in nostro nulla sit, nisi fictitia, & perinde sit, atque si nullæ aliæ, præter creditum, pecuniæ supponantur; ac demum in illo pretium non est adeò exorbitans, cùm tamen in nostro plusquam exorbitans sit, & quando acciderit, ut quotannis singula centena lucri reddiderint: unum addo, P. Carolum Antonium Thesaurum, qui ex dictis Theologis unus fuit, à me aliquando interrogatum, quid de cambio plateali continuato ad libitum sentiret, respondisse, non jam cambium, sed latrocinium sibi videri: unde videas, fortè verum esse, quod supra attulit Raphael à Turri nonnullis auctoribus exprobrat, nimirum hujusmodi cambiorum naturam & rationem ab iis minùs intellectam fuisse; ac ut sit, casus ille Messanensis nobis oppositus, dissimilis huic nostro ex multis capitibus fuit; ac proinde nostræ sententiæ non nocet.

23. Sed, inquiunt, quomodo fieri potuit, ut in isto cambio tot fuerint Doctores inter controversiæ, tot Principum & Magistratuum edicta, tot Prudentum responsa à Leotardo relata, si adeò injustus est & abominandus; fallit semper hypothesis Adversarios; cùm illæ controversiæ fuerint de cambio nundinali, Placentino, Bisuntino, non verò de hoc nostro; nimirum de contractu, in cujus, lucrum adeò exorbitans percipitur, sine ullo titulo; nec enim verè permutatur, transfertur pecunia, sed fictè & ad speciem, cùm sine reali permutatione, totum id æquè facilè fieri possit, nullo non publico, sed privato dumtaxat campsoris, aconomi camplarii ruina, nullo mercaturæ intuitu, pretium demum exemplo, ut constat; nempe inde pleruque mutato dumtaxat mutui nomine, dant suas pecunias cambio, cum pacto tanti, vel tanti lucri, quod certè tolerabilius esse videtur, illimitatâ illa cambii platealis continuatione, quæ usuram ex mutuo ita multiplicat; cùm perinde sit, atque si pactum in hunc modum instituatur, do tibi mutuo hoc

pecu-

pecuniæ ad 15. dies, vel 10. vel 8. & dabis mihi 1. vel 2. in singula centena, & nisi ad dictum terminum restituas, debis mihi post alios 15. dies duo in singula centena, aucto etiam lucro, pro rata, ratione istius jam facti, atque ita deinceps: re ipsa, inquam, perinde est, atque si pactum dicto modo fieret, cùm literæ illæ ultro citroque missæ meram dumtaxat fucum faciant, & eædem prorsus nihil possint, sive campsor alias pecunias habeat, sive non habeat; neque hæc sunt tantùm verba, ut non exprobrant, nam certè multum & multa hæc significant; dicerem potiùs, in dicto contractu, meras literalitas esse & inanes apices: cambium sonare, nullum est cambium, permutationem petere, nulla est pecunia, &c. Videat quæso æquus lector, ubinam sint res, ubi verba.

14. Quærunter Adversarii, lucrum reductum fuisse à S. Rota ad formam cambii nundinalis, cum camsoris, cui ex juris rigore, lucrum integrum debitum erat, nec locus aderat reductioni: verùm, Judices injustitiæ insimulantur, cùm privarint campsorem jure quæsito, eóque certo, secundum jura, sed, inquies, nonnihil ex æquitate camsorio indulserunt: vix scio, an de jure certo partis, Judices disponere valeant; deinde si ex æquitate reduxerunt, erat profectò reductioni locus, alioquin iniqua fuisset reductio: sed non fuisse reductionis locum, Adversarii disertè pronunciant; dicerem veriùs S. Rotam agnovisse, statim initio post primam decisionem, universam illam Doctorum addictorum turbam in gratiam hujus contractus ab adversa parte allegatorum, intelligendam esse de cambio simplici plateali, vel de continuatione nundinalium, acproinde non subsistere justi lucriculum in platealibus; justum igitur esse, ut ad nundinalia reducerentur: hæc una ratio movit S. Rotam: unde profectò non est, quod adversarii de illa expostulent: illud camsorius potiùs, si expostulare liceret, à quo tamen abstinet; cùm enim nullus cambii platealis non subsistat in nostro catu, nullum inde lucrum percipi potest; ex titulo cambii nundinalis inquies: sed cambium nundinale non intercessit; nullus ergo ex eo titulus; nonenim quippe nulla proprietas est.

15. Non tamen campsor justo suæ pecuniæ lucro privandus; sed tota res ista ad titulum lucri cessantis & damni emergentis reducenda; pro quo peritorum arbitrio standum est, qui scilicet judicent, quantum campsor ex pecunia campsorio tradita, justo aliquo titulo, quotannis lucrari potuisset: hunc modum optimum censerem, ad diuturnam litem terminandam; addo tamen, perneccessum videri, si Sanctissimo placuerit, ut instituti Doctorum hominum quidam rem intelligant, Congregatione, præsens casus accuratè discutiatur; id consilii jam rum ceperat Alexander VII. ad quod Iterii Raphaëlis à Turri inductus fuerat, sed ab eodem animum aliqui averterunt, quo fine dubitatio: ut ut sit, iterum denuncio, illius contractus usum, nimirum cambii platealis ad libitum continuati, eo modo, quo supra dictum est, non modò non vigere in Gallia, sed prorsus ignotum ibi esse; consului multos super hoc argumento: quid rei esset ignorabant; ubi autem rem penitùs, fatercr dico, exhorruerunt.

16. PITHANOPH. Antequam hunc congressum solvamus, ex re unum mihi quærendum est, quod ad sponsiones pertinet: scio sponsionem esse contractum licitum, qui consensu ipso perficitur, fitque de veritate alicujus rei, sive præteritæ, sive præsentis, sive futuræ; ita ut præmium, de quo spondentes, seu committentes inter se conveniunt, illius sit, qui prædictam veritatem assequutus fuerit; idque sumptibus, vel expensis alterius.

154 ANTIM. Sponsio est quoddam certaminis genus; hinc committentes certare dicuntur; isque, qui veritatem controversam adeptus est, vicisse dicitur; rectè autem dixisti, licitum esse contractum ex natura sua, modò justis ac debitis legibus fiat; nam si fraus, vel dolus irrepat, inde contractus vitiatur; equidem nonnullæ alicubi sponsiones Principis edicto prohibentur, unde redduntur illicitæ, v. g. de morte Pontificum, de promotione Cardinalium, aliisque hujusmodi, ex quibus aliquod damnum vel scandalum timeri potest: vix enim credibile est, quàm malos affectus pariat immoderatum factionis studium: ut verò his periculis occurrant Principes, non rarò illas sponsiones vetant, quæ sunt de iis argumentis, ex quibus factiones, rixæ, dissidia, ut plurimum ortum ducunt.

156 PITHANOPH. Inter illas leges quæ in sponsionibus observandæ sunt, illæ duæ potissimum locum obtinent, primò, ut alter committentium non sit certus de victoria; id est, de rei controversæ veritate; secundò, ut æqualis & paris uterque sit conditionis, in jure scilicet lucrandi ac perdendi.

157 ANTIM. Optimè dixisti & duas appellasti, ex quibus nonnulli unicam dumtaxat faciunt, cùm secunda in prima includatur; nempe si alter committentium de lucro certus est, non est par utriusque conditio, in jure lucrandi: at potest abesse hujusmodi certitudo, licèt adhuc remaneat conditionis inæqualitas inter committentes; non me latet, fuisse aliquos, qui sponsionem prædictis legibus non subjiciunt, eamque legitimam esse volunt, & justum inde lucrum percipi, licèt is, qui vincit & præmium refert, certus sit de veritate disputata, acproinde de victoria & lucro; præsertim, si priùs moneat alium, & illi apertè ac seriò significet, sibi rem illam compertam esse; si enim hoc non obstante, alter pertinaciter obsistat, & committere velit, tunc sponsionem justam esse volunt, & lucrum justum: ita Sanchez lib. 1. consil. c. 8. dub. 13. n. 11. ubi citat Navarr. Lopez, Metin. quibus accedunt Villalobos in summ. tom. 2. tract. 28. difficult. 6. n. 2. Dian. tom. 3. tract. 4. Miscell. resol. 166. idque, inquiunt, quia tunc nulla fraus est, nulla injuria; & is qui perdit, suæ dumtaxat temeritati & pertinaciæ id tribuere debet: communis tamen sententia est, hoc lucrum injustum esse, pro qua stat Delugo disp. 41. n. 81. ubi citat Molin. Filliucium, Garziam, Alcofer, alios addere possem, sed expecto, quid velis.

158 PITHANOPH. Mox dicam, operæ tamen pretium erit, si priùs utramque legem paulò ante adductam, ad aliquod principium certum reducas.

159 ANTIM. Quidam recentior magni nominis reducit illas ad leges venditionis: vult enim, sponsionem esse quamdam speciem venditionis, qua alter ab altero emit jus ad lucrum, posito quod sit vera pars illa, quam defendit: v. g. Petrus dicit, futuram pluviam intrà octo dies; Paulus negat; committunt 10. scuta; quid hoc est, dat Petrus jus Paulo exigendi à se 10. scuta, si non pluat, & Paulus jus Petro exigendi à se, si pluat; hoc posito, si Petrus certus de pluvia futura per divinam revelationem, nullum dat jus Paulo ad lucrum; igitur

in justè emit ab illo jus exigendi 10. scuta, si pluat: cùm simile jus illi non tribuat; igitur acquirit & emit jus illud iniquo pretio: sic qui haberet gemmam falsam, non posset illam vendere pro vera, etiam volenti, cui ipse significasset, esse falsam, hæc haud dubiè ingeniosè & subtiliter dicta esse mihi videntur, sed si quis negaret, sponsionem esse speciem venditionis, nec enim jus illud emitur, sed de consensu utriusque, statuitur præmium victori solvendum ab altero; ex illo porro mutuo consensu resultat jus in utroque ad illud præmium, si verum dixerit: hæc enim conditio apponitur: si duo pro re aliqua pugnantes non dicuntur emere rem illam, seu jus ad illam, sed ita convenire, ut victori cedat: deinde venditio est permutatio rei in pretium, vel mercis, in mercem: in sponsione, quid quæso permutatur? jus in jus; sed vix potest hoc intelligi, quando enim permutatur triticum cum pecunia, unum cedit uni, alterum alteri: at verò jus ad lucrum utrique tantùm disjunctivè competit: cùm enim jus ad lucrum, seu præmium, sit conjunctum cum appositâ conditione, ut scilicet veritatem controversam assequutus sit, cùm alter tantùm committentium veritatem assequi possit, vel ille, vel ille disjunctivè: alter tantùm habet jus ad præmium, disjunctivè scilicet, vel ille, vel ille: at in venditione uterque jus simul acquirit, alter scilicet ad rem venditam, alter ad pretium pro illa datum: igitur sponsio ad venditionis contractum reduci non debet.

160 PITHANOPH. Pater Lessius *lib. 2. cap. 26. dub. 5. num. 30.* ad aliud principium rem istam reducit: vult enim, contractum illum irritum esse, aut saltem irritandum, cui error, vel dolus causam dedit: at quando alter spondentium certus est de victoria, vel dolus est, si alter hoc nescit; aut si is, qui certus est, liberè id fatetur, error est in altero, qui non credit illud: qui reverà si crederet, illum certum esse, minimè committeret: error igitur causam huic contractui dedit, sine quo, hic contractus non esset, igitur contractus vel irritus, vel iritandus.

161 ANTIM. Rectè omnino, si error sit invincibilis, ut ajunt: at in hoc casu, alter suæ opinione errat, & sibi ipsi imputare debet, cùm alteri asserenti & jurantiſe omnino certum esse de illa veritate, facilè immo prudenter credere potuisset: igitur verum quidem est, quod minimè committeret, si crederet, alterum certum esse: quia tamen credere potest, si velit, hic error voluntarius censendus est, ac proinde nec à peccato, nec à pœna liberat: unde illa ratio Lessii optima quidem est, quando is, qui certus est de veritate, illud recitet ac dissimulat, quia tunc alter inculpabiliter errat: minùs tamen efficax est, quando is, qui certus est de veritate, id liberè aperit, & alter per obstinationem adhuc obsistit.

162 PITHANOPH. Quam igitur rationem habes: anxius illam à te audire percupio.

163 ANTIM. Illam aliunde, quàm ex ipsa hujus contractus natura ducendam esse non existimo: nempe germana hujus contractus natura & ratio in eo posita est, quod sit quoddam certaminis genus, ut per se notum est: hinc qui lucratur, dicitur vincere, ut in ludo: iis ergo legibus subjacet, quæ ludo & aliis certaminibus ab ipsa natura & ratione inditæ sunt: Hinc Doctores ludum & sponsionem ad eadem principia reducunt: hoc supposito, primaria justi certaminis lex est, ut exæquò & paribus conditionibus certamen fiat, quod etiam in detestabili illa monomachia religiosissimè, licèt impiè observatur, in quâ, paribus armis, pari situ, aspectu, sole ac vento pugnatur: si enim aliquis vel loricatus accederet, vel cum ense & pugione, dum alius solo ense instructus est, hoc reverà iniquum esse omnes judicarent: hinc tamen no facit, quin sua quilibet peritia & arte ut possit, modò hæc tanta non sit, ut imperitiam alterius vinci necesse sit: tunc enim iniquum certamen esset & iniquus ludus: quia scilicet certaminis ratio id postulat, ut æquis utrimque conditionibus fiat: ita ut utrimque sit jus ad victoriam, ac proinde uterque vincere, uterque vinci queat: supponamus enim aliquem esse, in rerum natura hujusmodi contractum, cujus hæc sit ratio, & singularis proprietas: dico, hunc talem esse, & consequenter sponsionem: ratio est, quia uterque committentium, ludentium, certantium spe victoriæ ad certandum inducitur, spe inquam rationabili ut fundamento nixa: at si alterum eorum determinatè vinci, necesse sit, fieri non potest, ut hic vincat: quis autem rationabiliter sperer impossibile: ut autem spe victoriæ ducitur, ita periculi metu deterretur: hinc propter spem sese periculo exponit: habet enim præ oculis duo objecta, alterum est, ut se defendat ab adversarii armis, quibus vinci potest, ne periculum alterum est, ut adversarium vincat, & suis armis impetat, hinc timet adversarii arma, virtutem, dexteritatem, fortunam: inde sperat & confidit in suis armis, virtute, peritia: igitur spemque metumque inter: ut certus sit de victoria,, hæc omnia concidunt, & nisi certaminis ratio desideratur: & verò si alter sciret, se necessariò victum iri, nullo modo certaret, nisi forte in desperatione ageretur: igitur si alter sciat certò se victo em fore, non potest etiam certare, nisi alteri faciat injuriam nempe si alter nolit se defendere, alter haud dubiè inique illum imperet: sed perinde est, sive le defendat, sive non se defendat, posito quod necessariò vincendus sit: illa enim defensio inanis & inutilis est: igitur perinde se habet, atque si nulla esset: omnia hæc vel ipso naturæ lumine perspicua sunt nec multam Theologiam postulant, ut intelligantur: interroga, si vis, rusticum quemlibet hominem & illiteratum de hac re, & eadem respondentem audies: non loquor tamen de iis præliis, quæ inter hostes committuntur ad reparationē injuriæ illatæ, vel damni accepti, nam etiam dolo pugnatur, an dolus, an virtus, quis in hoste requirat: stet ergo, certum de victoria, certamen inire non posse, sive ludi, sive sponsionis: dico vere certum, non verò per errorem: cùm fieri possit, uterque certus esse putet, neuter tamen certus sit,

164 PITHANOPH. De prima illa lege, quæ celeritudinem excludit, mihi abundè fecisti satis: de altera verò quid dices?

165 ANTIM. Miror hoc quæri à te, cùm secunda ex prima necessariò consequatur. si enim neuter certus est, uterque spem & metum habet: id est, cognoscit ac videt, se vinci posse, ac vincere: ac proinde jus utrique inest ad lucrandum & ad perdendum: hæc erat ni fallor secunda lex, sed quid tamdiu me suspensum tenes? propone quæso illam tuam quæstionem, cui tanto apparatu præludendum esse credidisti.

166 PITHANOPH. Res nihili dubio procul omni tibi videbitur, quæ tamen sua difficultate non caret: vacabat cathedra cujusdam Academiæ, quatuor aderant Candidati, quorum unus eligendus erat, qui in cathedra illa doceret: Titius scilicet, Cajus, Marcus, Sempronius: ante electionem Vulpinus quidam affuit, qui licèt nesciret, quis eligendus esset, sciret tamen illorum quemlibet sibi multum arrogare, & multum spem in amicis, in doctrina, in gratia & benevolentia electorum habere, quatuor seorsim convenit, commisitque, seu spospondit cum quolibet, ipsum minimè eligendū fore; omnes sponsionem acceperunt, ac fi-

gnil

gulis eorum aureos deposuerunt: Vulpinus certus est de lucro trecentorum aureorum, certus item de damno 200. aureorum, quibus detractis ex lucro, supersunt ducenti aurei, quos ipsum lucrari, necesse est; ac proinde de illorum lucro est certus; quæro ex te, an contractum istum licitum esse censeas? non desunt enim, qui eum acerrimè defendant, habeantque pro innocentissimo, æquissimo, in quo scilicet debitum industriæ & ingenio præmium rependitur.

169. Antim. Ne quid temerè pronunciem, rationes hinc inde discutiendæ sunt & ponderandæ, ut meus deinde veritati sit locus; & primo quidem memini, quendam aliquot recentiores legisse aliquid simile; Sanch. cap. 8. dub. 16. paucis versibus, hanc controversiam proponit, non verò discutit; ubi enim statim initio dixit, hunc contractum à quodam satis docto Theologo damnari, ipse illum simpliciter approbat: Delugo disp. 31. sect. 6. n. 87. eumdem approbare videtur, Diana tom. 3. tract. 4. Miscellan. resol. 185. hanc opinionem probabilem dicit, contrariam tamen, quæ hunc contractum damnat, longe probabiliorem, Petr. Ledesm. in summ. tom. 1. tract. 22. cap. 2. Villalobos in summ. tom. 2. tract. 28. d. ff. 6. n. 3. Trullenc. tom. 2. lib. 7. cap. 27. dub. 6. prædictum contractum damnant; immo Ledesma liberè affirmat, ab omnibus meritò damnari; Trullenc. verò observat, eum habuisse Salmanticæ, inter illos Doctores & Bacalaureos, ac publico edicto fuisse prohibitum; eumdem contractum deinde approbavit casuum Bononiensium compilator.

168. Pithanoph. Jam sciebam, rem hanc inter Doctores controverti, ac proinde utramque partem suis patronis non carere; Sanchez revera & Delugo magni sunt patroni, quorum autoritati multum tribuendum sit, cum nihil temerè ab iis dici præsumatur.

169. Hoc ipsum reticuissem; sed quandoquidem me cogis, liberè dicam, quod sentio: nescire profectò non potes, quo loco apud me sit Thom. Sanchez, vir de universa morali doctrina benè meritus, qui omnes sagaciter indagat, discutit accuratè, ponderat sapienter, solidè & ut sic loquar more veterum, magistraliter decidit; sed facile mihi concedes, opus illud posthumum consiliorum ea diligentia elaboratum non esse, quam in duobus aliis ejusdem operibus admiramur, immo multi desiderassent, ut hæc opuscula aliqua saltem ex parte suppressa manserint, cum ipse illa nunquam in lucem edere cogitarit. In præsenti verò controversia, nullum prorsus eruditionis adhibet, non adducit aut discutit oppositæ partis rationes, non explicat suas, mera responsione, vel allusione contentus, suis rationum adminiculis prorsus destitutus.

170. Pithanoph. Molesto scrupulo me liberabis, vix enim ab autore illo, quem tanti facio, discedere animum potuissem, sed observatio tua mihi summoperè placet, nec mihi tantùm, sed tanti autoris animum, haud certè parum consulit; sed quid de altero dices.

171. Antim. Autorem Eminentissimum magni, immo maximi facio, quem aliquando in Theologia magistrum habuisse, non quidem per inanem ostentationem, sed grati animi ergo, soleo mihi gratulari; quare verba sæpe ac sæpius juravi; sed ut ingenuè fatear, in hac controversia disputare potiùs, quàm quid definire videtur: vix enim assertionem ibi reperio; versat tamen ibi quæstionem illam, sed subtilissimè, rationes autem quas ipse venatur paulò post exponam & discutiam; ut autem hæc dissertatio meliùs succedat, ab iis rationibus initium ducam, quibus prædicti contractus injustitia ostenditur; oppones autem, si quid tibi minùs probetur, tum oppositas rationes una discutiemus, ut tandem veritas elucescat.

172. Pithanoph. Optimum consilium; sed obiter quæso, ne hic congressus in longum, quod sanè tibi molestum esset, protrahatur.

173. Antim. Sic igitur probo 1. sponsionem illam esse iniquam ex assertione Ledesmæ, qui expressè asserit, ab omnibus Doctoribus hujusmodi contractum damnari; quod reverà dictum non levis ponderis esse videtur; si enim res secus esset, non tam impunè, tam publicè, tam gravis autor mentiri auderet; dato verò, quod ita sit, non leve momentum alicui opinioni communis autorum consensus conciliat: & verò nullum esse scio, ante Thomam Sanchez, qui prædictum contractum licitum esse, scriptis in lucem editis, publicarit. 2. prob. Diana, cujus mitior animus & benignior indoles mitioribus opinionibus favere studuit, quid enim aliud ab humanissimo Doctore expectares? censet, longè probabilius, contractum illum iniquum esse; si Diana ita censet, quid amabò severioris supercilii autores censebunt? si vir mitissimus reprobat, an fortè austerum quempiam approbaturum esse putabis? si hæc in viridi, quid quæso in arido? oppones, sat scio, alium Dianæ; sed abstine quæso à comparationibus quæ sunt odiosæ, & mecum observa, opinionem illam paulò strictiorem, quam Diana longè probabiliorem vocat, pro tali prudenter haberi posse. 3. Trullenc. ultro fatetur, contractum illum Salmanticæ publico edicto fuisse prohibitum; igitur vel quia ex se illicitus est, vel quia scandalum affert; at dato quod licitus & justus sit, quodnam quæso scandalum afferre potest; fortè ne temerè in sponsiones illas multi ruerent; sed quid inde mali, si fraus absit? nulla igitur ratio scandali, quæ contra quamlibet sponsionem non militet; igitur ideo prohibitus fuit ille contractus, quod vel illicitus esset, vel saltem minùs probabilis & minùs tuta opinio. 4. Aristoteles artem fœneratitiam damnat; quia Reip. inutilis est, & nemo per eam ditescat, nisi ex paupertate aliorum; eadem ratio contra prædictum contractum militat, nulla enim ex eo utilitas, & licèt alicui sit utilis, aliis tamen nocet; nec est par ratio aliarum sponsionum, in quibus neutra pars certum lucrum sperat, sed quasi bonam sortem expectat.

174. Pithanoph. Hæc mihi videntur satis extrinseca; ad rem quæso propiùs accede; velitare opinor voluisti, & quasi præludere his levioribus præmissis.

175. Antim. Non ita sanè; seriò loquor; neque hæc in morali quæstione adeo levia censenda existimo; sed quandoquidem ita jubes, ad rem propiùs accedo: igitur sic probo. Non est par Vulpini & aliorum spondentium, sive seorsim, sive conjunctim sumptorum conditio, in jure scilicet lucrandi ac perdendi; sed hæc est lex, cui contractus sponsionis, ut sit legitimus & justus, subjectus esse debet; vel ut formam syllogisticam inducam, sic formo minorem, sed ut sit sponsio legitima, debet esse par illa conditio; igitur sponsio Vulpini non est legitima, nec justa: minor constat ex dictis; major, in qua tota est difficultas, sic probatur; Vulpinus non potest perdere, & ipsum lucrari, necesse est; Sempronius potest perdere, nec necesse est ipsum lucrari; igitur non est par utriusque conditio, nec jus par lucrandi & perdendi.

176. Pitha-

176. PITHANOPH. Immo singuli ex quatuor Doctoribus appellatis possunt vincere Vulpinum; & vicissim, singuli vinci possunt à Vulpino; appelletur enim aliquis illorum, qui non possit vel vinci, vel vincere; igitur par omnino & æqualis est utrimque conditio; viden, quàm facilè argumentum illud in te retorqueatur.

177. ANTIM. Sustine tantulum; singuli possunt vincere Vulpinum distributivè, non collective; singuli possunt vinci à Vulpino distributivè, & detracto dumtaxat uno, etiam collective; igitur plus vincere, quàm vinci, plus lucrari, quàm perdere Vulpinus potest: sint autem quatuor literæ quibus quatuor Doctorum nomina designentur, T, C, M, S; unus ex quatuor vincet Vulpinum disjunctivè, scilicet vel T, vel C, vel M, vel S; unus tantùm ex quatuor necessariò vincet disjunctim, vel T, vel C, &c. nullus illorum necessariò distributive, nec T, nec C, &c. & si quaternarius ille T, C, M, S, dividatur in ternorum conjugationes, erunt quatuor conjugationes, scilicet TCM, TCS, TMS, CMS, una conjugatio vincetur disjunctim vel 1. vel 2. vel 3. vel 4. & una necessariò vincetur disjunctim, vel illa, vel illa; nulla etiam necessariò distributivè, nec illa, nec illa; unde vides, longe meliorem esse conditionem Vulpini, quàm Titii, vel Caji; quia licèt necesse sit, ipsum vinci ab uno, est tamen necesse tres ab eo vinci; nempe non posse perdere & necessario lucrari, potior est conditio, quàm posse perdere, vel lucrari.

178. PITHANOPH. Sed cur amabò has tricas Logicas; quæ dubio procul omni à Casuistis explodentur, utinam sine sibilis & cachynno.

179. ANTIM. Crede mihi, *Pithanophile*, cùm uno ratiocinio controversiæ quælibet, sive Theologicæ, sive morales discutiendæ sint, quàm necessarius sit Logicæ usus, vix satis exprimere tibi valeo; sensus propositionum diligenter & accuratè indagandus & explicandus, quod reverà ut fiat, varii sensus probè distinguendi sunt, ut paulò ante distinxi; non dubito, quin tu ipse optimè capias, alioquin breviter explicarem.

180. PITHANOPH. Saltem aliàs didici & excerpsi ex analytica tua; distributivus sensus est, quando prædicatum aliquod pluribus subjectis conjunctione *&*, vel *neque* copulatis, seorsim tamen, inesse dicitur, vel negatur; sic quatuor illi Doctores possunt vincere Vulpinum, Titius scilicet, & Cajus, & Sempronius, & Marcus; at seorsim, non conjunctim; nec omnes simul vincere possunt: sensus collectivus est, quando prædicatum conjunctim inesse dicitur, ut tres simul ex illis quatuor vinci possunt, & re ipsa vincentur à Vulpino; sensus disjunctivus est, quando prædicatum pluribus conjunctione vel copulatis ita inesse dicitur, ut de omnibus distributivè negari nō possit; ut, unus ex quatuor illis vincet Vulpinum vel T, vel C, vel M, vel S; nec enim dici potest nec T, vincet, nec C, nec M, nec S: sensus disjunctus est, quando pluribus conjunctione *vel* copulatis aliquod prædicatum ita inesse dicitur, ut tamen de singulis distributivè negari possit; ut, unus ex illis necessariò vincet Vulpinum, vel T, vel C, vel M, vel S. necessariò inquam disjunctim, nullus tamen necessariò distributivè, scilicet nec T, quia potest alius vincere; nec C, &c.

181. ANTIM. Vix ego tam clarè; sed jam applica; in sensu distributivo, æqualis est Vulpini & singulorū conditio; nam singulos ipse potest vincere, & vicissim à singulis vinci distributivè; at in sensu collectivo potest vincere tres, non potest vinci à tribus, immo re ipsa vincet tres, & ab uno tantùm vincetur; in sensu disjunctivo à singulis vincetur, & singulos vincet; in sensu disjuncto ab uno tantùm necessariò vincetur, & tres necessariò vincet; igitur in sensu distributivo est par conditio, in collectivo & disjuncto, Vulpini potior conditio est; in disjunctivo partim est æqualis, nam à singulis vincetur, & singulos vincet; disjunctivè partim est melior, nam ab uno tantùm vincetur disjunctivè, & unum ternarium vincet etiam disjunctivè; igitur in quocumquetandem sensu potior sit Vulpini conditio, satis esse videtur, ut à me adducta consequentia probetur; scilicet, imparem esse Vulpini & aliorum conditionem.

182. PITHANOPH. Hæc ratio, ne quid dissimulem, rem conficere videtur; nam negari non potest quin longè melior Vulpini sit conditio, in aliquo sensu, sive autem in hoc, sive in illo, perinde est; ita exemplo, ni fallor, res illustrari & confirmari potest. sint duo Petrus & Joannes; Petrus earum librarum, quibus quingentæ libræ ferendæ pares sint, Joannes verò centum tantùm libras ferre possit; sit quinque fasces singuli centum librarum, A, B, C, D, E, Joannes singulos ferre potest distributivè, non tamen collectivè; Petrus verò singulos distributivè & collectivè; quis amabo neget, vires Petri majores esse; pari modo singuli possunt vincere Vulpinum distributivè, non collectivè, Vulpinus singulos distributivè & collectivè, uno dumtaxat dempto; quis neget Vulpini potiorem conditionem esse. Itaque hæc ratio perspicua esse videtur, nec occurrit tibi vendi modus; aliquæ tamen instantiæ fieri possunt haud parum difficiles; sit enim idem Vulpinus, qui cum illis quatuor ludat, & deponant singuli unum aureum; Vulpinus lucrari potest quatuor, & perdere tantùm unum; igitur plus lucrari potest, quàm perdere; nemo tamen negabit, ludum illum licitum esse: præterea.

183. ANTIM. Siste parumper, solvenda est hæc instantia, antequàm ad aliam gradum facias; illam excerpsisti, ni fallor ex collectione casuum Bonnensium; res hæc, ut ingenuè dicam, facilis esse videtur; nam primò singularum ludentium par est conditio, nam singuli perdere tantùm possunt unum; & lucrari quatuor; igitur hic ludus prædictam legem non violat; si verò Vulpinus cum ipsis ludat, ut se habeant per modum unius, ipsi simul omnes unum aureum conjunctim deponunt, qui liber scilicet unam quartam partem aurei; at si singuli suum aureum deponunt, & conjunctim ludant, Vulpinus totidem aureos deponere debet: ad porro quod dicebas, Vulpinum plus lucrari posse quàm perdere, cum possit tantum perdere unum, & lucrari quatuor, hoc ipsum est, quod nego; sed quæso expecta; nam mirari videris; potentia illa lucrandi & perdendi non est posita in indivisibili, sed habet suos gradus, tum extensionis, tum intensionis, unde loquar; sic peritus alicujus artis potest illam exercere, item alius qui peritior est, utet que potest, sed ille magis potest; & si peritia primi sit ut unum, secundi vero ut duo, certè dicendum est, potentiam secundi esse ut duo, primi verò ut unum; applico; potentia quam habet Vulpinus, lucrandi quatuor, tantùm est; illa verò, quam habet perdendi, intensionis, nempe longè facilius est ipsi perdere, quàm lucrari; quia cum lucrum uni dumtaxat ex iis quinque competat, jactura vero quatuor, & distribuatur iis quinque jus ad lucrum, & ad jacturam, certè minùs com-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

singulis juris ad lucrum, quàm juris ad jacturam; idque in eadem proportione; cum enim quatuor perdere possint simul, & unus tantùm lucrari, ita se habent jura permutando, id est jus lucrandi quod singulis inest, erit ut unum, & jus, seu periculum perdendi erit ut quatuor; igitur est perfecta æqualitas juris utriusque, tum ad lucrum, tum ad jacturam, nam jus ut unum ad lucrum quatuor aureorum, est æquale juri ut quatuor ad jacturam unius aurei; vel quod idem, spes lucrandi est ad timorem perdendi, ut 1. ad 4. igitur spes ut 1. lucrandi quatuor, scilicet objectiva, ad æquat timorem ut 4. perdendi unum; sunt enim & ratione composita gradum intentionis & quantitatum.

184. Pithanoph. Mihi revocas in memoriam tuas illas motuum rationes; nempe effectus, seu nitus illas potentiæ motricis sunt in ratione composita motuum & ponderum; sit enim v. g. pondus quatuor librarum & motus ut 1. sitque aliud pondus unius librae & motus ut 4. ratio composita est æqualitatis; igitur utraque potentia æqualis est, vires æquales, nitus æquales; pari modo potentia, seu jus, seu spes lucrandi 4. sit ut 1. potentia, seu jus, seu timor perdendi 1. sit ut 4. componatur spes ut 1. lucrandi 4. cum timore ut 4. perdendi 1. ratio composita erit æqualitatis perfectæ: in hoc mihi factum est satis. Sed aliud occurrit longè difficilius; sint enim quatuor prædicti eligendi T, C, M, S; Vulpinus committat, vel spondeat cum T, fore, ut ipse T, non eligatur; hæc sponsio videtur injusta; quia Vulpinus excludit tantùm unum ab electione, scilicet ipsum T, qui tamen tres alios excludit; sed facilius est, ut unus tantùm exclusus non eligatur, quàm nullus utrum exclusus eligatur; igitur non est par utriusque conditio; quia facilius est Vulpino lucrari, quàm perdere; propter hanc rationem Eminent. Delugo, si fiat electio sorte, non liberis hominum suffragiis, sponsionem illam fore injustam credidit.

185. Antim. In sortibus, in eamdem sententiam decidendo, & judico, sponsionem illam injustam esse, cum sit melior conditio negantis; ut autem justa sit, adhiberi potest compensatio; v. g. Vulpinus excludit tantum unum, & Titius tres, si Vulpinus deponat plum alterius, erit justa compensatio; supponoenim electionem illam fieri per sortes; si enim alterutrum, nunquam Titius spondebit, fore, ut ipse eligatur, nisi optimam rationem habeat id sibi persuadendi; unde hac majore probabilitate fretus facile committit, nec majori se periculo perdendi expositum esse putat, licèt excludat tres, quàm Vulpinus, licèt excludat tantum unum: supponamus enim probabilitatem suæ spei esse ut tria, qua scilicet speret eligi, probabilitatem verò opinionis Vulpini, qui putat ipsum non electum iri, esse ut 1. inde video, esse justam compensationem; nam Vulpinus habet spem ut 1. electionis Titii non futuræ, timorem verò periculi ut 1. quia unum tantùm Titium ab electione excludit; Titius verò habet spem ut 3. suæ electionis, & timorem periculi ut 3. quia tres ab electione excludit: componantur rationes, & erit ratio æqualitatis perfectæ; vides, quàm hæc bellè cadant.

186. Pithanoph. Si Vulpinus spondeat tantùm cum Titio & Cajo, sed de contradictoriis; v. g. cum Titio, Sempronium eligendum; cum Cajo vero Sempronium non eligendum; videtur quod iniqua sit sponsio; quia Vulpinus nihil potest perdere, sive Sempronius eligatur, sive non eligatur; cum tamen Titius perdere possit; quia Titius potest eligi; itemque Cajus perdere potest, quia potest fieri, ut Sempronius non eligatur; igitur non est par spondentium conditio, cum Titius & Cajus perdere possint, Vulpinus verò perdere non possit; igitur iniqua sponsio; quod tamen meo judicio nemo dicat; igitur licèt alter spondentium perdere non possit, non propterea sponsio injusta censenda est.

187. Antim. Bellè ludere mihi videris; Vulpinus non potest quidquam perdere, ita est; sed non potest etiam quidquam lucrari; abest omne periculum & periculi timor; abest etiam omne lucrum, & lucri spes; igitur spes timori maximè æqualis est, eum non sit plus unius, quàm alterius; Titius verò, potest perdere, sed potest lucrari; item Cajus; igitur Vulpinus superat Titium, quod Titius perdere possit, ipse verò perdere non possit; at Titius superat Vulpinum, quod Vulpinus lucrari non possit, ipse verò lucrari possit; hinc perfecta compensatio & æquatio; igitur sponsio justa.

188. Pithanoph. At si Vulpinus spondeat cum Titio, quod ipse Titius non eligetur, & deinde cum Cajo, quod ipse Cajus non eligetur; quid amabò censeres?

189. Antim. Hoc quæsitum aliquid distinctionis postulat; vel enim alter illorum duorum necessariò eligendus est, vel alius ab iis distinctus, eligi potest, utroque excluso; si primum, idem est casus, quem paulò ante discussimus; nam Vulpinus non potest perdere, nec lucrari; si enim Titius eligitur perdit cum Titio, lucratur cũ Cajo; si verò Cajus, perdit cum Cajo, lucratur cum Titio; igitur non potest lucrari nec perdere videndo casum similem Superiori, qui novam responsionem non postulat; si verò secundum dicas, Vulpinus non potest quidquam perdere, potest tamen lucrari; si enim alter illorum eligitur, nihil perdit, nihil lucratur; vel potius, tantum perdit, quantum lucratur; si autem neuter eligitur, sed alius v. g. Sempronius, haud dubiè Vulpinus lucratur, & nihil perdit; igitur nihil potest perdere, & potest lucrari; en tibi casum, de quo disputamus, & probare pergimus, contractum injustum esse.

190. Pithanoph. Cum Titio primùm licitè committere ac spondere potest; quis hoc neget? cur non etiam deinde cum Cajo, etiam si fieri possit ut neuter illorum eligatur?

191. Antim. Ratio in promptu est; quia cum Titio licitè committit, quia tunc est par spondentium conditio, cum uterque ut lucrari, ita & perdere possit; at posita prima sponsione, si deinde cum Cajo spondeat, non est par spondentium conditio; quia certus est lucrari cum altero, vel cum utroque, idque necesse est disjunctim, eo modo, quo dixi; cum utroque distributivè lucrari potest, & perdere; cum utroque disjunctim perdere non potest, licèt possit lucrari, quis ergo non dicat, imparem conditionem?

192. Pithanoph. Est quid merè extrinsecum secundo contractui, quod jam cum Titio contraxerit; sed extrinseca contractum non vitiant, ut rectè observat laudatus supra Eminentissimus.

193. Antim. Primus contractus est quidem extrinsecus secundo contractui; ex eo tamen refunditur in Vulpinum prædicta securitas, seu certitudo, quæ est aliquid ipsi intrinsecum; nec enim opinor negabis, eum, qui certus est rei, de qua fit sponsio, non spondere licitè propter illam certitudinem quam habet, ut constat ex dictis; at fieri potest ut prædicta certitudo ab aliquo extrinseco accesserit; igitur licèt primus contractus sit extrinsecus secundo,

secundo, ac proinde per se ipsum secundum minimè vitiet, ex eo tamen aliquid refunditur in ipsum spondentem, Vulpinum scilicet, ratione cujus, cum potior sit illius conditio, quàm Caii, nullo modo ob imparitatem illam, cum illo spondere possit: & hinc sextam rationem duco; si enim duo illi contractus fieri possunt licitè, scilicet seorsim, haud dubiè unus alium non destruit, nec vitiat, quod nemo neget, atqui si unus alium non vitiat, neque destruit, simul fieri possunt; quæ enim ratio id vetat? secluſa scilicet lege positiva; nec enim me latet, justè aliquando prohiberi, ne duo simul fiant, ad vitandum aliquod periculum, vel scandalum, v. g. in eodem pacto non licet simul agere de pensione, & extinctione pensionis, propter umbram & suspicionem simoniæ; at secluſa lege positiva prohibente, negari non potest, de utroque simul tractari posse; igitur si prædictæ sponsiones fieri possunt licitè seorsim, simul unà fieri possunt; quid ni etiam unico actu, unica sponsione Vulpinus cum utroque spondeat? quæ repugnantia? quæ ratio in contrarium? posito quod per duos actus simul utraque fieri possit; igitur Vulpinus tunc tale pactum sponsionis init, quo lucrari quidem potest, perdere tamen nihil potest; utrumque autem per modum unius considerat, ita ut cum isto complexo, nihil perdere possit, quidquid eveniat, & lucrari possit: nemo autem hoc pactum excuset, & ab injustitia eximat; igitur licèt sponsiones seorsim fiant, cum Vulpinus perinde se habeat, sive seorsim, sive conjunctim fiant, illicitæ prorsus censendæ sunt.

194. PITHANOP. Maximum discrimen esse videtur; si enim seorsim sponsiones fiunt, negari non potest, quin illa, quæ primo loco fit, sit licita, sive altera fiat, sive non fiat, quæ tamen si conjunctim cum altera fieret, illicita esset.

195. ANTIM. Licita est, posito quod altera non fiat; si verò hæc fiat, eo ipso prima injusta censenda est; multa enim sunt, quæ subsequentibus suam malitiam ducunt; v. g. demus, furtum unius aurei esse peccatum mortale, & aliquis successivè pecuniam ejusdem surripiat, v. g. quartam partem aurei, tum aliam quartam, & c. donec tandem integrum aureum faciat, prima quarta pars aurei seorsim sumpta peccatum mortale non constituebat, quod tamen aliis accedentibus, conjunctim cū iis constituit; aliud exemplum suggero; sit herus quispiam, qui dicat famulo quidquid mihi surripueris tibi dono, modo singulis mensibus duos aureos non adæquet, alioquin nihil tibi à me donatur, & ad restituendum teneri te volo; si surripiat ille famulus prima septimana mensis dimidium aurei; tum altera, dimidium, atque ita deinceps, & vltimo die mensis, quod supereſt ad duos aureos etiam subtrahat; haud dubiè modica illa pecunia ultimo die surrepta facit, ut teneatur ad restitutionem totius summæ; igitur aliquid fieri potest, quod in antecedentia refundat obligationem; sed ut clarius respondeam, vel prima illa sponsio cum Titio fit sincero animo à Vulpino, vel parum sincero, id est, cum intentione spondendi cum Cajo; si hoc secundum dicatur, vitiosa est; quia spondet cum impari conditione, cum certus sit, vel lucri, vel nullius jacturæ; si verò primum dicatur, illa sponsio per se vitiosa non est; huic tamen tacita conditio subnexa censetur, ut scilicet nihil deinde ponatur, per quod vitietur; id est, per quod privatus censeatur Vulpinus primo illo jure retinendi lucrum, si Titius vincatur, seu perdat; cum autem posita secūda sponsione, fecerit contra illam tacitam conditionem, illa prima sponsio, quæ moraliter perseverabat, inde vitiatur, & jus illud ad lucrum ex ea referendum perit.

196. PITHANOPH. Si Titius deinde eligatur, ut re lucrum exiget à Vulpino; quidni ergo Vulpinus ab illo exigat, si ipse Titius non eligatur; alioquin Titii potior esset conditio; nam posset lucrari, & non posset perdere; unde sanè tuum argumentum in te retorquetur.

197. ANTIM. Acutè, haud dubiè; erit, qui dicat Vulpinum luere pœnas suæ malitiæ, ac fraudi; ludo aliquid simile habemus; si enim alter ludentium fraudem illicitam adhibeat, ac deinde lucrum illud, retinere non potest, si verò casu aliquo, alter vincat, lucrum haud dubiè retinere potuit; in aliis contractibus aliquid simile habes, in quibus vis aut dolus intercessit; nempe alter, qui vim aut dolum passus est, potest stare pactis, si velit, alterum, qui vim attulit ad id cogere etiam invitum; cum tamen hic cogere illum non possit, si contractum rescindi postulet; pari modo Vulpinus, si altero vincatur, solvere tenebitur; nihil tamen egere, si vel utrumque, vel alterum vincat; nec obsto inde pejorem esse illius conditionem; quia illius culpa hoc accidit; cum enim injustè meliorem facere velit, justè pejor evasit; hæc autem responsio objectionem quadrat; sic usurarius non modò restituere tenetur mercatori lucrum injustè perceptum mutui, sed etiam illius interesse; id est lucrum cessans, & damnum, quod inde mercator passus est.

198. PITHANOPH. Si alter illorum duorum eligendus esset, ita ut ad alios electio illa extendi nequiret, utraque Vulpini sponsio justa esset, quæ ni ergo justa erit, licèt ad alios electio extendi queat?

199. ANTIM. Discrimen manifestum est; nempe in prima suppositione, Vulpinus non potest quidem perdere, sed non potest etiam lucrari, utpote dictum est; æqua igitur & par est conditio; at verò in secunda suppositione, Vulpini melior est conditio, posita utraque sponsione; nam non potest quidquam perdere, licèt possit lucrari; manifestum igitur discrimen est; posset quidem cum Cajo spondere, quod Titius eligetur, quia tunc nihil poterit perdere, sed nihil poterit lucrari; unde par resultat conditio.

200. PITHANOPH. Prima sponsio cum Titio facta, bono animo, cum scilicet Vulpinus non cogitaret de aliis faciendis, omnino legitima est & justa, & nulli injuriosa; cur igitur deinde non subsistit? cur si Titius vincatur, Vulpinus suo lucro gaudere nequit?

201. ANTIM. Pari modò dicerem, cuilibet famulus, de quo supra, retinere non potest pecuniam illam, quam prima, secunda & tertia mensis Hebdomada surripuit, minimè cogitans de summa integra duorum aureorum complenda; nam licitè pecuniam illam accepit; quia tamen conditionem appositam violavit, inde obstrictus manet ad restitutionem; pari modo Vulpinus primam sponsionem licitè fecit, quia tamen conditionem sponsioni tacitè appositam violavit, quod scilicet nihil deinde faceret, ex quo melior & potior ejus conditio non modò esset, sponsione peracta, sed præmittisset, facit enim secunda sponsio, ut ratione primæ securus sit, & perinde se habeat atque si eo tempore, quo primam fecit, securus fuisset. & retrotrahatur, ajunt illa securitas & potior conditio; ideo obstrictus manet ad restituendum lucrum, si jam illud perce-

percepit, aut si non percepit, ad non exigendum.

202. Pithanoph. Neutri facit injuriam; quia cum invitis non spondet.

203. Titio quidem non fecit injuriam eo tempore, quo cum eo spopondit; Cajo tamen injuriam facit, quia potiore conditione munitus cum illo spondet; quia ita spondere injustum est; ubi verò deinde lucrum à Titio exigit, aut jam percepit non restituit, eidem facit injuriam, ut patet ex dictis; quod autem subnectis, neutrum invitum esse, ac proinde volenti non fieri injuriam, hoc nimis probat; nam is, qui certus est, cum invito non committit; & tamen lucrum jure exigere non potest: accedit, quod invitus censendus est, qui quis fraudem adversarii ignorat, quam reverà si sciret, non sponderet.

204. Pithanoph. Igitur si uterque sciat alterius sponsionem, neuter invitus censebitur, ac proinde Vulpinus licitè suo lucro gaudebit

205. Antim. Si uterque sciat, ut dicis, nihil obstat, quin utraque sponsio simul fiat, unico etiam contractu, quod nescio utrum admiseris; praeterea licèt neuter invitus sit ratione facti, ut sic loquar, invitus tamen ratione juris censendus est; nempe posito quod neuter eligatur, ac proinde Vulpinus utrumque vincat, si uterque sciret pactum illud iniquum esse, & Vulpinum nullum jus habere ad lucrum, lucrum haud dubiè neuter Vulpino solveret; ac proinde invitus uterque ratione juris censendus est; sic puer, qui dat alteri suam pecuniam, invitus dare censetur, ratione juris; sic qui spondet cum alio, quirei certum esse se dicit, invitus censetur, sic etiam qui cum usurario init contractum usurarium, quem usurarium esse nescit, censetur invitus; quia jura invitum faciunt, cum ille contractus sit contra jus; quia jura donationem illam irritam reddunt; equidem si hoc non obstante, sponte remittant Vulpino illam obligationem retinendi, ex mera liberalitate, licèt sciant, ipsum teneri ad restitutionem, tum reverà non tenebitur restituere, sicut nec fur, cui similis remissio fieret.

206. Pithanoph. Restat mihi non modica difficultas circa illam legem, quae totius tui ratiocinii fundamentum est; quod scilicet spondens non debeat esse certus de lucro; si enim Vulpinus committat cum Titio super illius electione, & sit sponsio 20. aureorum, sitque alius v. g. Cajus, qui eum pro decem aureis Vulpino assecuret, Vulpinus nihil perdere posset, sed posset lucrari 10. aureos; nemo tamen neget, contractus hujusmodi licitos esse.

207. Antim. Antequam respondeam, res expenda est, Titius asserit, se fore eligendum; negat Vulpinus; fit sponsio 20. aureorum, Cajus accedit Vulpinum, eique assecurat sponsionem 10. aureis, acceptat conditionem Vulpinus, traditque 10. aureos Vulpino. Jam verò vel Titius eligitur, vel non eligitur; si eligitur, solvit Vulpinus Titio 20. aureos, quos exigit à Cajo; unde Vulpinus perdit tantum 10. dedit enim 30. accepit 20. igitur perdidit 10. si verò Titius non eligitur, hic solvit 20. Cajo, qui cum dederit 10. Cajo, supereſt illi lucrum 10. aureorum; igitur tantum perdere potest quantum lucrari; an fortè magis æquam conditionem desideras? at si Cajus pro minore pretio, scilicet infra medietatem assecuret Vulpino sponsionem, v. g. pro 5. aureis, haud dubiè si eligatur Titius, Vulpinus perdit tantum 5. solvit enim 25. & exigit 20. si verò non eligatur, lucratur 15. igitur potest plus lucrari, quàm perdere; hoc modo ni fallor, tuam difficultatem proponere debebas; quam tamen non difficilè solvere posse mihi videor; nam assecuratio ad contractum venditionis reducitur; is enim, cujus sunt merces, retento illarum dominio, cum sit aliquod periculum, emit praesenti, vel promissa pecunia, obligationem, quam ultro contrahit assecurans, reparandi jacturam & resarciendi damnum illius, casu quo merces pereant. Hunc autem contractum justum esse, aliàs diximus; quia verò res, quae venduntur diversa pretia habent, etiam justa, haec obligatio resarciendi damnum, casu quo merces pereant, quae venditur, diverso pretio justo aestimari potest; unde aliquando accidet, ut primus assecurator, qui eam majori pretio vendidit, eamdem ab alio minore pretio redimat; modò scilicet justum sit, ac proinde necessariò lucretur primus assecurans, quidquid accidat; nec mirum; sic enim mercator, qui merces emit vili pretio, & eas deinde majore pretio vendit, necessariò lucratur; & verò in distractione rerum vendibilium, talis usus communis est: pari modo, cum Vulpinus sit in periculo perdendi, quod scilicet cum spe lucrandi conjunctum est, Cajus sprето illo periculo, obligationem resarciendi damnum illud, casu quo Vulpinus perdat, eidem vendit 5. aureis; supponitur autem esse justum pretium talis obligationis; si enim injustum sit, iniqua est venditio; quod autem plus lucrari possit, quàm perdere Vulpinus, ideo est; quia minoris emit obligationem Caji solvendi 20. nummos, casu quo Titius eligatur, quam eam ante vendiderit, vel potiùs aestimarit; quia sponsio non est venditio; in illa autem aestimatione, perfecta fuisse videtur aequatio; nempe obligatio, quam contrahit Titius solvendi 20. aureos Vulpino, si non eligatur, adaequat omnino obligationem quam contrahit Vulpinus solvendi 20. aureos Titio, casu quo eligatur; at quod Cajus assumat sibi & contrahat illam obligationem solvendi Titio 20. aureos, casu quo eligatur pro quinque tantùm aureis, vix crediderim, justum esse; nam perinde facit, atque si sponderet cum Titio, positis 15. contra 5. id est ea lege, ut Titio solvat 15. aureos, si eligatur, & ab illo accipiat tantùm 5. si non eligatur; quis amabò sponsionem hanc iniquam esse non videat, posita scilicet aequitate prioris sponsionis 20. aureorum contra 20. ut autem aequum sit pactum, Cajus poterit assecurare sponsionem Vulpino pro 10. aureis; quia tunc perinde se habebit, atque si spondeat 10. contra 10. nam ipse tantum 10. perdere & 10. tantùm lucrari potest; in hac instantia nihil prorsus difficultatis restat.

208. Pithanoph. Video; nec unquam credidissem, cuncta haec adeo facilè ac dilucidè dilui posse; nempe in mercibus Vulpinus potest assecurare mercium vectionem v. g. 20. aureis; id est, summo pretio, licèt justo & si 10. assecurasset, adhuc justum esset pretium, sed infimum praedictae assecurationis, vel obligationis, quam contrahit; attenta scilicet ratione periculi; quid ni ergo assecurationem istam, vel obligationem, transferat, seu redimat, 10. aureis, justo scilicet pretio; igitur 10. necessariò lucratur, quod ut plurimum accidit in venditionibus; attenditur autem ratio periculi, ut praedictae obligationis justum pretium taxetur: at in sponsione paulò aliter accidit; nam Vulpinus ut suae securi-

tati consulat, vel spondet cum Cajo pro electione Caji 20. aureis, ut sic re ipsa non plus lucretur, quàm perdat; vel quod eodem fere recidit, accersit Cajum assecurantem 10. aureis, dimidio scilicet pretio sponsionis, ut sic lucrari plus non possit, quàm perdere; est autem assecurantis par conditio, qui lucrari tantùm potest 10. & perdere tantùm 10. igitur in assecuratione sponsionum, stante scilicet æqualitate periculi & spei, pretium justum est dimidium pretii sponsionis, quod à te dumtaxat observatum fuisse memini.

209. ANTIM. Sed quæso, cùm allatæ rationes contra prædictam sponsionem Salmanticensem sufficere videantur, expecto ut oppositas rationes exponas, quibus prædictæ sponsionis justitia demonstretur.

210. PITHANOPH. Nihil restat amplius; nam rationes, quæ adduci possunt, ad jam discussa capita referuntur. 1. quod contractus ille cum singulis seorsim initus justus sit, expositus æquali lucro & damno; sed hoc rejectum est; nam initus tantùm cum Titio, bono & sincero animo justus est; ea tamen conditione tacitè appositâ, ut cum aliis deinde non fiat; unde si deinde cum Cajo fiat, primus contractus injustus evadit, id est non potest Vulpinus, illius vi, quidquam lucrari; reliqui verò contractus subsequentes absolutè injusti sunt. 2. Extrinseca circumstantia contractum non vitiat; unde cum unus contractus alteri sit extrinsecus, illum vitiare non potest; sed responsum, & ab illo extrinseco aliquid refundi in Vulpinum, scilicet certitudinem lucri, & potiorem conditionem; utraque justæ sponsioni repugnat. 3. Nulli ex 4. spondentibus fit injuria, volenti scilicet & minimè invito; Responsum est, fieri injuriam etiam non invito, contra jus, & censeri invitos in ratione juris, licèt fortè in ratione facti inviti non essent. 4. Cuilibet ex 4. spondentibus T, C, M, S, Vulpinus dicere potest, quod mihi prodest & tibi non nocet, non potes rationabiliter impedire; igitur non es rationabiliter & jure ipso invitus; Responsum, has sponsiones Vulpino necessariò prodesse, & tribus ex illis collectivè necessariò nocere, acceptis scilicet quatuor ternariis disjunctim. 5. Si Titius, v.g. eligatur, Vulpinus solvet ipsi 20. aureos v.g. & quia lucratus est 60. cum tribus aliis, non potest dici, à quo illorum trium, C, M, S. 20. exigere debeat; cur enim potiùs ab uno, quàm ab alio? Responsum est, Vulpinum illos 60. non posse exigere, nec etiam 20. quia iniqua fuit sponsio ex parte sua, posse tamen Titium ab illo exigere 20. si velit, propter rationem adductam; quia fructu contractus, ille juste gaudere non potest, qui fraudem induxit; licèt alius, qui fraudem passus est, illo gaudere possit; sic enim jura decernunt, ut legi, ni fallor, apud Less. lib. 2. cap. 17. dubit. 5. ubi multa jura cum multis autoribus adducit. 6. Denique adducitur assecuratio tertii; sed paulo ante responsum; nullum igitur restat argumentum pro justitia prædictarum sponsionum, quod elisum à te non fuerit; utrùm fortè aliud novum habeas, libenter audiam.

211. ANTIM. Quid quæso aliud occurreret? gratissimum mihi accidit, quod breviter illa omnia argumenta in unum breviter congesseris, subnexis etiam responsionibus; nec enim quod sciam, quidquam à te omissum est, addo tantùm unum responsioni quinti argumenti si cui fortè nimis grave videatur, Vulpinum teneri solvere 20. aureos Titio, cui quo hic eligatur, nec posse exigere à tribus aliis pretium sponsionis, ac proinde non modò lucrari non posse, sed necessariò perdere, propter rationem expositam; mitiùs responderi posset, contractum initum cum primo esse justum (suppono enim sincere animo contraxisse) & tres alios injustos; hoc autem posito, potest quidem perdere 20. aureos Vulpinus, sed potest etiam non perdere, unde sequitur lucri & jacturæ, spei & periculi minor inæqualitas; nam vel Titius eligitur, vel non eligitur; si eligitur, perdit Vulpinus 20. & nihil lucratur, cum à tribus aliis nihil exigere possit; si verò Titius non eligitur, ab ipso exigere potest 20. sed quia Sempronius eligitur, tenetur 20. solvere tenetur; Vulpinus igitur nihil lucratur, nihil perdit; illi ergo sufficiat, quod nullum lucrum ex sua fraude reportet, & quod fieri possit, ut nullum inde damnum patiatur; dixi ex sua fraude, vel astutia & dolo, nec enim industria dicenda est; cum te labore, nec ingenio, adid, opus sit; quis enim hoc nescit? quis artem, aut peritiam aliquam adhibere præstandum desideret?

212. PITHANOPH. Sed cur etiam contractus cum Cajo secundo loco initus justus non est? cum eadem sit illius & Titii ratio.

213. ANTIM. Quia Vulpini contractum sim incuntis potior est conditio; cum enim perdere non possit, lucrari potest; & Cajus est pejoris conditionis.

214. PITHANOPH. Sed quid tandem tu? non enim hucusque quid sentias, dixisti.

215. ANTIM. Facilè conjicis; revera contractum illum approbare non possum, quem totationibus refutatum esse video, & cui nulla ratio favet, quæ facilè non diluatur; de his igitur plusquam satis, videre velis, utrùm aliud habeas, quod proponas.

216. PITHANOPH. Recepti canendum est, nec longior congressus tibi gravis, aut molestus accidat, in proximè sequenti differemus de tribus contractibus & censu utrimque redimibili, ut vocant; si quid deinde ad hoc argumentum pertineat, & per temporis angustias liceat, discuti etiam poterit.

217. ANTIM. Bene est; utrumque argumentum mihi summoperè placet; sed paratus & beneficium actus accede; vale interim, & ubi commodum fuerit redi.

218. PITHANOPH. Vale Antime, mei memor amans, qui te cum multo fœnore, sine usura redamo.

DIALOGUS XIV.

IN QVO

Tres contractus, & census utrimque redimibilis discutiuntur.

1. PITHANOPH. Tempestivè accedo ad novum congressum, minimè procrastinandum erat, ut te participem facerem colloqui lepidissimi, quod mihi fuit cum Doctore magni nominis, mi, quod mihi fuit cum Doctore magni nominis, facie, ita & nomine tibi noto; vix enim à re divi-

serun

ferum, & libros aliquot, ut mea d hunc congressum pararem, leviore manu evolveram, cum fortè in meorum illum Doctorem incidi; & post solita urbanæ salutationis officia, cum ab ipso pro more, quæ vissem, quid ageret, & cui rei operam daret; proximè, inquit, elapsis diebus, animum applicui ad serium & accuratum examen controversiarum aliquot moralium, quæ mihi huc usque multum negotii facesserunt; sed tandem ab iis difficultatum spinis liberem magnam fecisse mihi videor; cui ego, rem magnam, inquam, jure vocas; maximam vocarem, si de me idem quoque dici posset, sed fortè molestum erit, aperire, quodnam sit controversiarum illarum argumentum: Argumenta illa vulgaria sunt, & satis nota, cum nemo fere hoc tempore, sive doctus, sive indoctus, qui de his argumentis, non disputet; de simonia scilicet, tribus contractibus, ut vocant, occasione peccandi, censu utrimque redimibili, homicidio, calumnia, contractu illo quem barbarè mohatram vocant; & si perotium liceat, sedeamus inquit, & ubi exponam rationes à me excogitatas, quibus controversias illas decido, & nodos omnes facilè solvo: Hoc sanè mihi gratissimum accidit Antime; consedimus igitur, & per quatuor integras horas, maxima contentione, omissis controversiis de contractu mohatra & de calumnia, disseruit, & uberem mihi materiam suppeditavit, quæ ad hunc congressum nostrum plurimùm conferet.

2. Antim. Gratulor plurimùm; at mihi dicas velim, utrum is tres illos contractus & censum utrumque redimilem approbarit.

3. Pithanoph. Minimè gentium; immo acerrimè in illam opinionem, quæ illos ut licitò admittit, & in illius autores invectus est, & mera usuræ involucra centies appellavit.

4. Antim. Bene est; id saltem commodi accidet, quod iisdem argumentis contra me pugnabit, quibus sanè, si par non fuero, nec illa solvere potuim, mutabo libenter sententiam meam, quæ pravitatis contractibus suffragatur; mutabo inquam maxima cum voluptate, nam mutare in melius non sapientis semper esse duxi; sed antequam hostilia tela retundam, meam sententiam priùs firmabo; si quid, quod vel obscurum, vel dubium sit, mihi excidat, monebis illico, & intercedes.

5. Pithanoph. Hic modus placet; sed quæso, contractuum, naturam & modum horum contractuum explicabis, cum à multis minimè intelligantur, etiam ex iis, qui acerrimè in illos invehuntur.

6. Antim. Inde, ni fallor, initium ducendum est. Sumo igitur, pactum trium contractuum ex tribus contractibus constare re ipsa, aut saltem virtualiter, ajunt; sive conjunctim fiant, sive seorsim; constare autem hujusmodi contractus, societatis, qui primo intuitu censetur, tum assecurationis, tum demum venditionis lucri majoris incerti, sed probabilis, pro lucro minore certo: rem in exemplo explano. Titius mercator ad negotiationē indigens pecuniæ, accipit illam à Cajo, non quidem mutuò, sed societatem negotiationis, cum spe viginti librarum lucri, incerti quidem, sed probabilis, in singula centenaria; Cajus dat mille aureos ad hunc finem, quem retinet dominium; ac proinde, si pereant, perierunt; siverò fructum faciant, eidem Dominicantur; Cum autem timeat, ne sors pereat, accipit assecurantem, scilicet ipsum Titium, cui pro assecuratione solvit v. g. 5. in singula centenaria; denique ut certum faciat lucrum, quemadmodum certam fecit sortem, vendit ipsi 15. lucri incerti probabilis in singula centenaria, residuis scilicet ex 20. quibus detracti sunt 5. solvendi assecuranti, vendit inquam, pro 6. aut 7. certi lucri; ecce tibi tres contractus, ex quibus constat hoc pactum & de quibus in hoc congressu disputabimus: quæ tamen ita dicta velim, ut Titius non modò acceptet hujusmodi pacta; nimirum 2. & 3. sed ipsemet pro iis instet apud Cajum; & vix alio modo sortem principalem ab ipso accipere velit.

7. Pithanoph. Rem probe intelligo; contractus primus est societatis, quæ nihil est aliud, nisi conventio duorum, vel plurium, ad conferendum aliquid in usum, vel quæstum communem, contracta: perficitur autem solo consensu exteriùs expresso, ut Doctores docent, cum Less. c. 25. dub. 1. n. 1. & Gomez tom. 2. cap. 5. num. 1.; porro ita contrahitur societas, ut alter pecuniam, vel animalia, alter operam & industriam, vel pecuniam cum opera conferat; hoc tantùm loco agimus de eo, qui confert pecunias; quatuor autem vulgò ad hunc contractum requiruntur 1. ut singuli socii aliquid in commune conferant; 2. ut quod à singulis confertur ita fiat commune, ut singuli fiant Domini totius sortis partialiter; 3. ut damnum & lucrum sint communia; 4. ut fiat divisio lucri juxta proportionem sortis à singulis collatæ; hæc adductis variis legibus probant autores, quas videsis apud Lessium & alios.

8. Antim. De secundo, dubium mihi esset; quid enim est habere dominium totius sortis partialiter, nisi habere dominium partiale; id est dominium partis collatæ?

9. Pithanoph. Unum satis distinguitur ab alio; sic totius hæreditatis indivisæ Hæredes dominium partiale habent; quod exemplo illo valde trito apud Scholasticos explicari potest; causæ scilicet & effectus; nam duæ causæ possunt esse totius effectus, sed partiales; non quod una partem unam effectus producat, & alteram altera, nam singulæ totum effectum producunt; unde totales dicuntur, totalitate effectus, (permitte mihi has voces) & partiales partialitate causæ; pari modo singuli sunt Domini totius sortis, totalitate sortis, sed partialitate dominii: quando tamen tota sors ex pecuniis singulorum constat, perinde est, sive dicantur singuli habere partiale dominium totius sortis, pro rata partis collatæ, sive totale hujus dumtaxat partis; usus autem omnibus sociis communis est; & licèt unus tantùm illorum, quando factorem, vel ministrum communem non adhibent, pecuniam administret, eaque utatur negotiando; hoc tamen omnium & singulorum nomine facere censetur; quamvis singulorum nomina schedulis rationum adscribi necesse non sit; sed tantùm agentis & procuratoris communis.

10. Antim. Optimè sanè; non est tamen propterea, quod aliquis credat, ex eo, quod mercator v. g. pecuniæ alterius socii usum habeat, socium dominium illius perdere; tum quia, si pereat, huic perit; tum quia administrare pecuniam, vel ea uti alterius nomine, non est habere illius dominium; quod sanè diligenter observandum est: equidè liber usus pecuniæ, ab ejusdè dominio minimè distinguitur; sic mutuator, qui dat mutuatario usum liberū, quem usum

juris vocant, dat etiam ejusdem dominium; quia scilicet mutuator suo nomine illa utitur; at si quis pecuniam acciperet, ut eam nomine illius administraret, eaque uteretur, non acquireret illius dominium, nec esset merum mutuum; hoc igitur diligenter observandum est in contractu societatis, dominium remanere penes singulos socios, sive partiale totius sortis, pro rata; sive totale partis collatæ, in quo nonnulli incautè hallucinantur.

11. PITHANOPH. Multa quidem disputantur à Doctoribus circa hunc contractum societatis, quæ ad præsentem disputationem non pertinent; v. g. circa varios modos, quibus fieri potest, de quibus hoc loco minimè agitur; suppono enim illum tantùm modum, quo aliquis dat mercatori suas pecunias ad societatem negationis, reservato suo capitali integro, quod tamen illi perit, si perit; & diviso deinde lucro, justa proportione; ita ut is etiam, qui operam & industriam confert, justum operæ suæ lucrum & præmium consequatur; hunc autem contractum justum & licitum esse omnia jura clamant; immo est de jure gentium; cum enim quilibet, modo ratione status id non sit veritum, negotiari jure valeat, atque ita vel lucrari, vel perdere possit; nempe, saltem ut plurimùm, negotiatio, ut cum magna spe lucri, ita cum aliquo damni periculo conjuncta est, certe sive id per se, sive per alium suo nomine faciat, perinde est; nemo igitur negat, contractum societatis justum esse, modò nulla iniqua conditio illi apponatur; v. g. si socius ea tantùm lege confert pecunias, ut nullum illarum subeat periculum, sed tantùm lucrum referat; quod revera naturæ & rationi hujus contractus repugnat; ita Leotard. q. 31. qui n. 2. citat l. *si non fuerit* in fin. ff. pro Soc. Gloss. in c. *plerique* 14. q. 3. Bald. Castrens. Roman. Dec. Gomez, Rimin. Plot. Gail. Felician. Francisc. Marc. Narbon. Lop. Rebell. Natt. Mantic. Ferrer. Hotman. Theodor. Balsam, item si de certa lucri quantitate conventū sit; pro quo citat Navar. Ugolin. Mantic. Cancer, Pistor. item si quis toti societati pecuniam credat, eo pacto, ut sorte salva, singulis annis certam pecuniæ quantitatem recipiat, quod in Catone Plutarchus reprehendit in ejus vita, & Cujacius ad African. tract. 7. ita Pistor citatus Leotard. n. 6. item si quis det suam pecuniam alteri, quem scit minimè negotiaturum, quod repugnat etiam naturæ hujus contractus, ut rectè omnes observant, Leotard. q. 31. n. 55. citat Navarr. Binsfeld. Avendan. Ugolin. Felic. Sigism. Scacc. Narbon. Justinian. Mantic. Itaque modò contractus societatis legitimo modo fiat, nec iniquæ illæ, quas obiter perstrinxi, conditiones apponantur, non est dubium, quin justus ac licitus sit.

12. ANTIM. Rectè monuisti, multa esse, quæ à Doctoribus disputantur, de circunstantiis potiùs, quàm de substantia hujus contractus, quas facilè omitto, cum ad institutum nostrum non pertineant, vix tamen omittere possum celebrem illam inter Doctores controversiam, utrùm scilicet finita societate, in qua unus pecuniam, alter industriam confert, sortem integram primus accipere debeat, lucro dumtaxat diviso.

13. PITHANOPH. Antequam ulteriùs pergas, unum obiter observa, scilicet, ut plurimùm illum, qui operam suam & industriam confert, certo stipendio assignato, suam illam operam locare, quod deinde meritò exigit, sive societas lucrum faciat, sive non faciat, modò per illius culpam, vel negligentiam non accidat.

14. ANTIM. Hoc sciebam; hinc socii ut plurimùm factoris potiùs, ut vocant, quàm alterius soci adhibent operam ad negotiationem & collatæ pecuniæ usum; quare loquor tantùm de illo, qui operam & industriam suam confert ad societatem, pecuniæ loco; Itaque communis Doctorum sententia est, finita societate, sortem integram à singulis conferentibus priùs detrahi, ac deinde lucrum dividi pro rata; hinc si sors pereat, nihil perit illi qui operam suam dumtaxat contulit, modò illius culpa non pereat: ita Leotard. q. 31. qui citat. n. 30. 31. Salicet Sichard. Fachin. Cravet. Gail. Donell. Felic. Costa. Gratian. Azor, qui multos citat. Binsfeld. Filliuc. Bald. Castrens. Navarr. Oinot. Corn. Scientia. Gibal. l. 5. c. 2. a. 6. n. 1. alios citat pro hac sententia, scilicet Cyn. Angel. Rosell. Pisarell. Tabien. Silvest. Cajet. & alios Summistas, tum etiam Theologos Bernardin. Castr. Palao, Bonacin. Sot. denique Thom. 2. 2. q. 78. a. 2. ad 5. isti omnes volunt, pecuniam in societatem collatam illius esse, qui eam contulit, ideoque ejus damno & periculo perire; rationes porro pro hac sententia, quam communem esse, certum est, non desunt. 1. non est de mente conferentis, ut suæ pecuniæ dominium in alium transeat, si aliter fieri possit, aliter autem fieri posse, tenet negat. 2. si dominium in alterum transiret, ipsi etiam periret; cum illi pereat, cujus est. 3. cum conferenti pereat, inde certò concluditur, illum retinuisse. 4. maxima inde absurda sequerentur; nam vel nullum fuit lucrum, vel aliquid lucri fuit, si primum, supponamus Titium contulisse 10000 aureorum, & Cajus suam tantùm operam; finita societate quilibet 5000. haberet; igitur Cajus lucratus 5000. & Titius 5000. perderet; quod sanè iniquum, quàm leoninum est; si verò secundum, sit lucrum 6000. tota summa ex sorte & lucro erit 16000. igitur cuilibet 8000. competunt, unde Titius ad hucque habuit 2000. & Cajus 8000. lucratur; quod quàm injustum sit, nemo non videt.

15. PITHANOPH. Hoc argumentum facilè retorqueri potest; supponamus enim nullum fuisse lucrum; si Titius repetat 10000. ab eo collata, nihil quidem lucratur, sed nihil etiam perdit; cum tamen Cajus totam suam operam perdat, quod certè iniquum esset; nempe, unus sociorum perdit, alter nihil perdit; conditio igitur inæqualis est, quam tamen æqualem esse in societate oportet. propter has rationes, multi autores, iique celeberrimi contrariam sententiam defendunt, contrariam inquam illi, quam supra exposuisti; Leotard. num. 29. citat Accurs. Alberic. Covarr. Gibal. citat Conrad. Less. Mol. Delugo; quamquam Molina Delugo & Gibal. rem istam componere videntur.

16. ANTIM. Ad prædictas rationes non difficilè responderem; si enim Cajus operam suam contulit, nihil ex illa prætendere potuit, nisi vel lucrum vel stipendium; stipendium jam rejecimus; cum locationem, non verò ad societatem pertineat; lucrum nihil nisi lucrum prætendere potuit; at nullum lucrum esse supponitur; igitur nihil est, quod prætendat; immo, hæc conditio tacita pacto finito reposita fuisse censetur; volo lucrum, si tamen lucrum erit; si enim non erit, nihil volo; si vero aliam conditionem apposuisset, quod certum lucro, tantum illi stipendium assignaretur, alia quæstio est, & de hujus conditionis æquitate aliqui fortè dubitarent; equidem licet suam operam locare potest stipendio, sed tum

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

locatio, non societas; at quod ineat societatis contractum conditione appositâ, de stipendio, si fortè nullum lucrum sit, majus est dubium; nam fortè pari modo, qui pecuniam confert, eandem conditionem apponere potest, quod usuratium esset; quamquam maximum discrimen est; nam ille primus de certo stipendio pacisci potuit; non tamen hic de certo lucro, sed vi hujus contractus percipiendo; accedit, quod socius, qui solam operam confert in societatem, eo ipso videtur, quod nihil lucratur; perdit inquam operam, perdit, quod nihil lucratur; at is, qui cum lucrum, vel præmium suum non succedit; at is, qui pecuniam confert, potest nihil perdere, & simul nihil lucrari: igitur in hoc convenit uterque, quod uterque lucrum sibi sortiri sperat; alter scilicet pecuniæ suæ, alter operæ, differt tamen unus ab alio, quod is, qui pecuniam contulit, detrahat priùs sortem à se collatam, cum socio, qui operam contulit, dividit; hic autem hoc pacto contentus, nullum aliud lucrum sperat; & si nullum lucrum societati proveniat, eo ipso perdere operam dicitur, quod lucrum perdit; is etiam parimodo, qui pecuniam contulit, perdit speratum lucrum, non tamen sortem; non negarim tamen, habendam esse rationem pretii operæ collatæ; sed non est timendum, ne is, qui operam suam confert v. g. navigam injuriam patiatur; solet enim operam illam tanti æstimare, unde in ordine ad partem aliquam lucri perinde se habet, atque si tantam pecuniæ summam contulisset; in ordine inquam ad lucrum, non verò ad sortem; quia præter lucri partem, nullam partem in sorte, quia alterius est, habere debet.

17 PITHANOPH. Gibalin. varias regulas præscribit huic contractui. 1. Sortis & lucri ratio par esse debet: ita ut plus ille lucri percipiat, qui plus pecuniæ contulit, & minùs, qui minùs, juxta proportionem geometricam: v. g. duplum pecuniæ Titius contulit, igitur ut sors illius continet $\frac{2}{3}$. totius summæ, ita $\frac{2}{3}$. totius lucri illi debentur. 2. Sit par lucri & damni ratio. Proportio geometrica servanda est, tum in lucrum in damno, dicunt aliqui æqualitatem, sed male: etenim mera proportio, non æqualitas, nec proportionum, ut aliqui dicunt; sint enim Titius conferens 4000. Cajus 3000. sit lucrum 1400. in illum, quid competat singulis, sola regula proportionum adhibenda est; si 7000. scilicet tota summa dat 4000. quæ est sors Titii, 1400. scilicet totum lucrum, dabunt 800; hæc est pars lucri, quæ competit Titio; reliqua verò scilicet 600. competit Cajo: en tibi quatuor terminorum proportionem; ut enim se habent 4000. ad 3800. ita se habent 800. ad 600. & ut se habent 4000: ad 800. ita 3000. ad 600. & ut 7000. ad 4000. ita 1400. ad 800. accipe ut voles rationes compositas, divisas, alternat, &c. Sed hæc sunt facilia: quartâ regulâ omnes apponi possunt contractui, quæ nec juri divino, nec naturali repugnent.

18 ANTIM. Ex dictis prædictæ regulæ satis patere poterant: commodius fortè aliquot corollaria deducere poteras, hoc te labore levabo.

1. Pecunia perit socio, qui eam contulit; quia illius est. 2. Si pereat pars summæ, singulis, qui pecuniam contulerunt, perit pro rata, juxta proportionem prædictam. 3. Socius, qui operam conferre debet, si sors ante pereat, nihil ponere debet. 4. Si Titius conferat 1000. & Cajus suam operam æstimatam 50. sit lucrum 300; Titius primo detrahet 100. & ex reliquis 300. accipiet 200. Cajo 100. competent. 5. Socius non potest uti re communi in suum commodum. 6. Socius sortem suam debet æstimare juxta valorem pecuniæ, qui erat eo tempore, quo pecuniam contulit. 7. Si finita societate, nullum lucrum factum sit, nullum lucrum competit ei, qui solam operam contulit. 8. Damna, quæ socius patitur, v. g. ratione expensarum, toti societati ferenda sunt, modò illa sua culpa non subeat. 9. In societate animalium si uterque animalia conferat, uterque damno & lucro communi exponitur; si alter animalia, alter custodiam, curam, &c. Illa pacta licita sunt, quibus hic non plùs æquò gravatur, sed lucrum ut plurimum, judicio prudentum ac peritorum rusticorum, par est labori, etiam si animalium periculum custos in se recipiat.

19 PITHANOPH. Quandoquidem huc usque ventum est, vellem ut vel obiter aliquid de societate officiorum diceres.

20 ANTIM. Pauca dumtaxat delibo, ut statim ad rem nostram veniam; duobus modis hæc societas officiorum instituitur; 1. Si plures collatis conjunctim pecuniis, aliquod officium vacabile emant; v. g. protonotariatum, & pro rata sortis collatæ partem fructuum referant; unus autem illorum officium gerit, ejusque morte officium vacat, & sors integra perit; hic modus nullam difficultatem discutiendam habet. 2. Si is, qui habet officium, vel emit illud, accipiat pecuniam à socio hoc scilicet pacto, ut certam partem fructuum singulis semestribus illi solvat; deinde ut socio moriente, morte naturali, durante societate, officialis ab eo debito immunis fiat; præterea ut socio liceat substituere alium pro se, cujus capiti res stet; extra hunc casum, socius pecuniam datam repetere potest, sive ab officiali, sive ab ejus hæredibus: Aliquot Pontifices hanc societatem approbarunt, scilicet Leo X. Paulus IV. Pius IV. Paulus V. totidem Bullis, in quibus id dumtaxat statuitur, ut societates cum pactis licitis & honestis fiant, nec ultra valorem officii; ut officialis exprimat novam societatem initurus, alias societates super eodem officio jam factas; ut Notarius ad marginem instrumenti adnotet discessionem ut vocant, seu renunciationem factam, pro qua facienda, alius Notarius adhiberi non debet. His positis, nonnullæ conditiones nonnunquam his appositæ mihi videntur iniquæ. 1. Si certum illud lucrum excedat partem fructuum, quæ collatæ à socio pecuniæ pro rata competeret; omnibus computatis, solent dari 6. singulis semestribus in singula centena, quod justum pretium excedere videtur, ut notat Delugo disp. 30. sect. 5. n. 80. Tolet. lib 5. sum. cap. 40. Zaechias opusc. de societ. n. 350. Gibalin. lib. 5. cap. 2. art. 6. n. 45. nec est, quod excessum illum aliqui excusent periculo sortis amittendæ, quia officialis eidem periculo subjicitur; & cùm post 6. menses socius possit repetere sortem, minùs periculosum subit in hac societate, quàm in censu vitalitio, ex quo tamen adeò magnum lucrum non ducitur.

21 PITHANOPH Hæc sanè conditio mihi maximè injusta esse videtur ; quia certum lucrum in quod incertum commutatur, debet esse minùs ; ut scilicet unum aliud adæquet ; omnis enim permutatio æqualitatem quamdam moralem postulat.

22 ANTIM. II. conditio, quæ apponi solet, non minùs iniqua est ; officialis enim anticipatum lucrum solvit statim initio, singulis semestribus, quibus revocatur, seu confirmatur societas ; quod reverà iniquum est : nam percipit fructus officii, quod nondum fructificavit : nec est, quod aliqui dicant, hoc compensari per obligationem, quam socius contrahit non dissolvendi societatem per sex menses, vel propter periculum amittendi sortem : nam officialis eadem obligatione tenetur, & eidem periculo subjacet : igitur par est utriusque conditio, cur ergo anticipata solutio ? quam injustam esse, citati supra auctores censent.

23 PITHANOPH. Idem fortè de locatione dici posset, de censu, de cambio, & de aliis contractibus.

24 ANTIM. De censu haud dubiè idem tenendum esse, aliquis diceret : Dico tamen in omni contractu, in quo venditio aliqua intervenit, idem esse, sive ante solutio fiat, sive post : at census est species venditionis, ut dicemus infra : emo enim jus ad partem fructuum : item locatio, in qua emo usum rei v. g. domus, agri ; in cambio venditur non pecunia, sed traductio virtualis pecuniæ : at in societate nulla est venditio, cùm socius suæ sortis dominium retineat. III. Conditio item iniqua est, qua scilicet idem officialis finita societate, tenetur solvere singulis semestribus 6. in singula centena, donec solvat capitale, ut vocant : sed quo jure ? non societatis, quæ dissoluta est : quo ergo nisi mutui ? ac proinde lucrum usurarium est, ut sæpe judicavit Rota, decisiones citat Lugo n. 83. Zacch. n. 307. ita censent Lugo & Zacchias citati, Gibal. n. 46 qui citat Filliuc. & Azor : adde Leotard. quæst. 31. num. 55. ubi citat Manent. Sot. Navarr. Tolet. Farinac. Acorambon. Cyriac. Tiberium Castracan. Ugolin. Duard. si tamen debitor sit in mora culpabili, & lucrum cesset creditori, æquale lucro cessanti hic exigere potuerit, quod aliis creditis competit. IV. Conditio justa est, qua socius ita pacisci tur, ut si morte naturali moriatur, durante societate, sors ipsa sit officialis : nempe ut magnum lucrum inde percipit, tali huic periculo sese exponere potest : præsertim cùm intra terminum dierum præfixum possit alium substituere, cujus capiter stet. V. est etiam justa, qua præscribitur, ut si societatem extinguere socius velit, 15. ante diebus renunciet, coram eodem Notario : cuncta hæc justa sunt, ut scilicet officiali tempus detur, ad inveniendam pecuniam. VI. Etiam justa est, qua officialis tenetur fidejussorem sufficientem exhibere, quod in ipso mutuo licèt.

25 PITHANOPH. Ex dictis nonnulla corollaria facilè deducerem. I. Super officio commodato non potest institui societas : quia quisque super re suâ tantùm, vel fructibus rei suæ contrahere potest, quod reverà est evidens. II. Non potest fieri societas cum eo, qui habet tantùm titulum beneficii, non verò fructus : quia de fructibus tantùm pacisci tur : secus verò cum eo, qui habet fructus, non titulum. III. Non potest fieri societas cum eo, qui nullum habet officium, quod reverà naturæ hujus contractus expressè repugnat. IV. Non debet fieri societas supra officii valorem, juxta Bullas Pontificum : immo hoc repugnat naturæ ejus societatis : alioquin non esset societas super fructibus officii, qui diversi sunt pro diverso valore.

26 ANTIM. Pro utroque corollario habes Delugo num. 60. & 63. S. V. societ. num. 6. Leotard. quæst. 23. à num. 57. qui citat Felic. Gerard. Zacchiam Scottiam, Azor, Navarr. Scacciam, Bonacin. Duard. & multas decisiones rotæ : Adde Gibal. à num. 38. qui præter præfatos auctores alios etiam citat, scilicet Angel. Rosell. Armill. Sylvest. Bernardin. uno verbo, licèt nonnulli hos contractus damnare non audeant, consulendos tamen esse negant, & ultro fatentur, in foro externo illicitos & usurarios censeri : sic Azor, Bonacin. Filliuc. citati à Gibal. num. 40. sed in his præfatum latet.

27 PITHANOPH. Hæc tamen prælodia non parum conducunt ad condictam controversiam disputandam : supponimus ergo contractum societatis esse licitum, omnibus juribus consonum, absque ullo usuræ labe per se alienum, de jure gentium Rom. non parum utile, præsertim ad mercaturam : Præterea constat, contractum assecurationis licitum in se consideratum, aut fide jussionis, esse legitimum, juri naturæ & positivo consentientem, aliquando necessarium, etiam in mutuo, præsertim ad vectionem mercium & ad fidem publicam servandam : cuncta hæc constant ex dictis, ac proinde hic supponenda : denique venditio incertæ majoris & probabilis pro certo minoti esse etiam licita, modò pretium justum sit, & rationi, juri, & omnibus legibus per se consentanea ; sic jactura tis incertum, certo pretio emere quis potest ; immo jactum aleæ ; item fructus agri incerti, aut futuræ : porro in jure tres præfati contractus expressè approbantur, primus quidem l. 5. de just. & jur. secundus verò l. in *nave* ff. loc. l. 1. §. 1. cæpe ff. de pos. tertius verò l. nec emptio ff. de contr. emp. l. 11. ff. de hæred. vel act. vend. l. 23. ff. famil. herc. item l. *jactum retis* ff. de act. empt. l. 8. ff. de contra. mpt. lib. 17. C. de usur. aliisque locis innumeris : his ergo præmissis, quid sentias audire desidero.

28 ANTIM. Ex his quæ hucusque à me adducta sunt, facilè conjicere potuisti, quid de hac controversia sentirem : Dico igitur, pactum mutuo contractuum bona fide inirum, licitum & legitimum, nec non ab omni usuræ labe immune esse, sive tres illi contractus successivè, unus post alterum, sive simul & conjunctim, sive cum eodem, sive cum diversis fiant. : Cum tribus diversis successivè fieri posse nemo negavit ; cum eodem fieri posse etiam successivè aliqui negarunt, ut Panorm. Abbatus, Azor, Rebell. Parlador. Felic. quos citat Dian. tom. 1. tract. de contr. resolut. 30. & post eum Delugo num. 39. Leotard. quæst. 31. num. 2. citat. Raphaël. à Turri Gibal. cap. 2. art. 1. citat. Sanellam. Bald. Rosell. Butrio. Joan. à Capistr. Ugolin. Mantic. Cancer. Pist. sed quia hi loquuntur de contractu nudo societatis, subaudiendo illos, scilicet Arragon. Bannez, Ferdin. Pers. Antonin. Bernardin. Abluens. Accurs. Anchar. Calderin. Anton. Gomez. Palac. Rubium. Angel. de Perusio, Mercat. Cajetan. & Contradictores à Delugo cum eodem successivè fieri posse dicunt, simul negant denique qui rem penam periculi esse existimant, victoriam, Petrum. Binsfeld. Philiarc. Malder. simul verò cum eodem

Victenſi, multi hactenus docuere ; en tibi longum illorum elenchum in hac ſcheda , eorum ſcilicet Leſſio. Logo, Diana, Gibalino, Leotard. Item Hoſtienſ. in ſumm. tit. de uſur. §. *ad haec autem caſibus* Albericus ibi allegatus ab Hoſtiens. Joan. Andreas in cap. *per veſtras* de donat. inter vir. & uxorem Angelus V. *ſocietas* 1. §. 7. Sylvest. V. *ſocietas* 1. quæſt. 2. Armilla V. *ſociet.* num. 6. Tabiena V. *uſur.* num. 3. Sa. V. *contract.* num. 21. Molin. to. 4. d. 15. quæſt 49. Gabriel in 4. diſt. 15. quæſt. 11. art. 3. dub. 10. Medin. inſtruct. §. 27. Angelus Flos in quæſt. deſocier. Tolet. lib. 5. cap. 41. Lugo diſp. 30. de juſt. num. 41. Molina tract. 2. de juſt. diſp. 417. Valentia 3. p. diſp. 5. quæſt. 2. punct. 2. Leſſ. de juſt. lib. 2. cap. 25. dub. 3. Gutier. 2. p. de contract. cap. 17. Ludovic Lopez de contract. cap. 65. Caſtro Palao de juſt. diſput. 3. quæſt. 3 punct. 11. num 2. Malderus 2. 2. tract. 3. cap. 2. dub. 9. Layman lib. 3. tract. 4. cap. 20. num. 2. Bonacin. de contra. diſp. 3. quæſt. 3. punct. 21. num. 2. Homobo. 2. p. exam. Eccleſ. tract. 9. cap. 14. quæſt. 14. Megala 2. 2. lib. 2. cap. 17. quæſt. 2. num. 25. Reginald. lib. 25. prax. num. 391. Scotinin conſtitut. Pontific. Theorem. 367. Filliuc. tract. 24. num. 107. & tract. 35. num. 435. & tract. 38. num. 53. Diana 1. part. tract. 8. reſol. 30. Salon 2. 2. tract. de ſocier. art. 3. Bernard. Juſtinian. lib. de camb. quæſt. 10. num. 9. Marc. Variat. lib. 2. cap. 133. num. 21. Ugolin. de uſur. cap. 55. §. 1 num. 1. Bellon de Poteſt. &c. lib. 1. cap. 11. num. 5. & 6. Duard. de ſocier. lib. 2. cap. 4. quæſt. 2. num. 9. & 21. Gibalin. lib. 6. cap. 5 art. 1. Comitol. de contra. p. 3. cap. 11. Graſſus tom. 1. decil. lib. 2. cap. 119. Maillard. de Pœnitent. cap. 8. inſtruct. 14. Joann. Benedict. lib. 3. cap. 9 Petrus de Navarr. lib. 3. de reſtit. cap. 2. num. 442. Autor ſpeculi Confeſſ. d. 7. quæſt. 18. Theop. Raynaud. in Epiſt. deſcripta à Gibal. cap. 6. conſect. 3. cui ſubſcripſerunt Lezana, Baldellus, Salemon, Diana, Leotard. quæſt 31. num. 13. Navar. in Man. cap. 17. num. 154. & comment. citato. in cap. *ſi ſæneraveris* Joan. Baptiſt. Lupus in cap. *naviganti* §. 1. num. 12. Petr. à Perufio tract. de diuob. fratr. 4. p. quæſt. 1. Purpuratus in lib. *defenda* Cod. de pactis. Panorm. in cap. *per veſtras* Bonacign. tract. de Mont. cap. 8. num. 2. Cenan. dicept. Forenſ. tom. 2. cap. 360. num. 19. Ant. Sigism. Scaccia de commerc. §. 3. Gloſſ. 3. n. 36. Manica de tacit. & ambig. Convent. tract. 3. l. 6. nr. 6. num. 12. Morla. in emporio juris p. m. 8. quæſt. 25. num 30. Natta p. 2. conſ. 403. num. 3. Sarmiento Select. lib. 7. cap. 1. num. 7. Rubertengen. in cap. *per veſtras* de donat. notab. 6. Jac. num 8. Binsfeld. in cap. *naviganti*. Palac. de contract. lib. 4. cap. 12. Narbon. ad l. Hiſpan. ff. gloſſ. 2. num. 43. Molfeſ. tom. 3. quæſt. 18. & de contract. quæſt. 11. num. 41. Valentia citatus, Romanus Theologos in ſpeciali Congregatione anno 1586 ad hanc controverſiam diſcutiendam deputatos hunc contractum approbaſſe dicit; Joann. Echius, ut Molfet teſtatur, hanc ſententiam Bononiæ defendit Academiæ: Leſſius cit. num. 23. hanc paſſim doceri & ad praxim reduci aſſerit per Italiam, Galliam, Hiſpaniam, Germaniam; eamdem multæ orthodoxi Chriſtiani Academiæ tenent; aliquot vota ſubſcripta & ſigillo munita diverſarum Academiarum penes me vidi, & apud me habeo, hîc facilè, ſi opus eſſet, deſcribenda, immo & ſuffragia innumerabilium doctorum omnis generis, inſtituti, & rationis; illa autem praxis quotidiana videntibus & probantibus viris peritis, & doctis & probis, ut Leſſ. Navarr, Scaccia, Valentia teſtantur, non eſt parvi momenti : accedit , quod ex Adverſariis præcipui Rebell. Cajet. Victoria Azor, non audent hanc ſententiam damnare , immo Azor quaſi ſuffragari videtur , ac proinde Leotard. eum pro illa citat.

29 PITHANOPH. Suſtine quæſo , tot citationibus me obruis , ad rationes veniendum eſt , ut mutua diſſertatione veritas eluceſcat.

30 ANTIM. Prudenter monuiſti , nam ſupererat adhuc non contemnendus recentiorum manipulus; ut D. Bail. in tripl. examin. pag. 433. Buſenbaum lib. 3. tract. 5. cap. 3. dub. 14. num. 3. Amicus tom. 5. curſ. Theol. diſp. 24. ſect. 2. num. 25. Tannerus 2. 2. diſp. 4. quæſt. 7. dub. 8. num. 208. Gordon. Theol. moral. lib. 4. quæſt. 9. cap. 5. §. 2. Baſſeus verb. *ſocietas* num. 4. Villalob. 2. p. tract. 26. difficul. 3. num. 5. Covarruv. variar. lib. 3. cap. 2. num. 4. Trullenc. lib. 7. in decalog. cap. 24. dub. 2. num. 1. Marc. Serra 2. 2. quæſt. 77. art. 4. dub. 2. Tamburin. lib. 8. tract. 3. cap. 8. §. 3. n. 21.

31 PITHANOPH. Satis eſt, Antime, ſatis eſt, nihil reſtat ferè niſi ut cites Caramuel, Bauni, Eſcobar, aliaque hujuſmodi nomina , hoc tempore adeò agitata & ventilata.

32 ANTIM. Quidni citari poſſint docti & eruditi autores, non video; qui licèt fortè in nonnullis bono animo paulò mitiùs ſcripſiſſe videantur, hoc certè non facit , quin ſua , eáque maxima laude digni ſint , pro doctiſſimis illis lucubrationibus , quibus Theologiam moralem illuſtrarunt; ſed hîc nec Panegyriſtam , nec Apologiſtam ago ; unum dumtaxat non omittam , quod videſis apud Leſſ. citatum , ſcilicet hanc controverſiam à Lovanienſibus accuratè diſcuſſam fuiſſe, & hanc demum ſententiam communibus omnium votis probabilem & tutam declaratam. Sed jam ad rationes venio. Sit Titius mercator , cui Cajus det 100. aureos in ſocietatem , addita aſſecuratione ſortis , ac permutatione lucri incerti probabilis in certum minùs ; ſuppono autem juſto pretio tum aſſecurari ſortem , tum lucrum incertum probabile , vel potiùs illius ſpem vendi ; hoc poſito probatur 1. hujus triplicis contractus æquitas : Cajus poteſt alteri quàm Titio ſpem illam ſuam lucri majoris vendere , & ab altero etiam emere aſſecurationem , & hoc nemo negat ; non Sotus, non Bannez, non Rebellus , non Azor, uno verbo nemo eſt , qui hoc neget ; quia per ſe ipſum notum eſt ; igitur Cajus Titio ſpem illam vendere poteſt , & ab eodem emere aſſecurationem.

33 PITHANOPH. Cajetan. & Conrad. citati concedunt ultro conſequentiam , modo ſucceſſivè id fiat ; id eſt, per tres diverſos contractus, quorum unus poſt alium fiat, Sotus tamen, Aragon & alii negant illam conſequentiam.

34 ANTIM. Et hanc evidenter probo; quotieſcumque aliquis vendit ſuum , & emit de ſuo rem vendibilem , & nulla lege poſitiva id prohibetur , alter vendere , alter emere poteſt , & hoc naturæ lumine, naturæ notum eſt ; ſed Cajus vendit quod ſuum eſt , ſcilicet ſpem

illam, lucrum illud suum, non aliorum, prorata sortis à se collatæ; & Titius emit de suo, non de alieno; & hoc nulli legi positivæ repugnat, ut docebo infrà in refellendis oppositis; igitur si Cajus vendere potest alteri, nihil obstat, quin Titio etiam vendat.

35 PITHANOPH. Dicunt, si eidem vendat, destrui societatem, & hanc transire in mutuum, cùm Dominum sortis collatæ à Cajo in Titium assecurantem transeat.

36 ANTIM. Sustine tantisper; scio hæc ab iis, perperam licèt opponi; perperam dico, cùm utrumque falsissimum sit; quod nisi meridiana luce clarius à me fiat, nullam unquam dictis meis fidem habeat velim. II. Ratio hæc erit, contractus qui per se ipsum justus est, & alium nullo modo destruit, eidem subnecti potest; sed contractus assecurationis sortis per se justus est, ut nemo negat, nec destruit contractum societatis: igitur contractui societatis subnecti potest; idem dico de contractu permutationis lucri majoris incerti in certum minùs: & loquor seclusa omni lege positiva, nulla autem hactenus fuit:

37 PITHANOPH. Majorem dabunt, sed illico negabunt minorem; immo inde palmare pro sententia oppositâ argumentum ducunt, quod repugnet uterque contractus societati, in qua, lucrum incertum, ita & periculum incertum esse debet; & socius non minùs damno, quàm lucro expositus est.

38 ANTIM. Probo igitur illam minorem; ille contractus societatem non destruit, qui illam necessariò supponit, quod est evidens; sed uterque contractus annexus supponit societatem, quod manifestum est: nam lucrum illud incertum, quod venditur, supponitur, incertum licèt: cùm sit objectum illius venditionis: nec enim venditio destruit suum objectum, sed transfert illius dominium in emptorem; at lucrum illud incertum quod Cajus vendit ut suum, oritur ex societate, vi cujus dominium illud, jus illud Cajus acquirit; igitur hic contractus supponit necessariò societatem: igitur non destruit illam, idem dico de alio contractu assecurationis; quia assecuratio sortis collatæ in aliquo periculo positæ propter negotiationem, cui addicitur, cujus dominium penes Cajum remnet, assecuratio inquam illa supponit necessariò sortem collatam à Cajo, ad negotiandum, remanente penes illum sortis dominio; igitur collatam ad societatem, igitur supponit societatem ipsam; quid quæso evidens est, nisi hoc evidens sit; nempe illi contractus non destruunt societatem, quicam necessariò supponunt.

39 PITHANOPH. In hoc præsertim, saltem nisi fallor, hallucinati sunt, quod crediderint: dominium sortis transire in assecurantem, item quod hæc assecuratio non per novum contractum à contractu societatis omnino distinctum, sed vi ejusdem contractus societatis, tanquam conditio apponeretur, ad quam Titius adstingeretur; item quod certum lucrum vi ejusdem contractus societatis Cajo promitteretur; cuncta hæc à veritate aliena sunt, ut rectè mones.

40. ANTIM. Satis patet, quàm aliena; sed infra eorum argumenta diluam: jam verò pergo, & probo III. virtute primi contractus societatis, manet periculum sortis, & lucrum tantùm incertum Cajus sperare potest, quid si ipse sua industria certus evadat, & sortis & lucri: an propterea ab illo contractu discedere dicendus est? supponamus, per revelationem à Deo hoc scire, sortem scilicet non tam fore & lucrum certum, v. g. 12. in singula centena: quis ob id destrui societatem dicat? immo ante contractum, Deus hoc potest revelare Cajo: & posita illa revelatione, adhuc justè contrahere posset & societatem inire: igitur certitudo per se tum lucri, tum sortis non repugnat contractui societatis: justa scilicet, id est, quæ sine alterius injuria & damno obtinetur: sed tantùm injusta, qualis esset, si Cajus sortem assecurari vellet à Titio, sine compensatione: & si exigeret lucrum certum, æquale saltem lucro incerto probabili.

41 PITHANOPH. Hæc à re accipere gravissimum accidit; & jam video, quid Adversarios errorem induxerit, cùm enim à contractu societatis certitudinem, tum lucri, tum sortis remotam eliminarent, non distinxerunt justam ab injustâ: injustum esset, Cajo utrumque certum esse, cum Titii damno; at si Cajus minùs lucrum certum expectat, dum Titius longè majus probabile sperat, nulla fit injuria Titio.

42 ANTIM. Prævertis IV. rationem; nempe Cajus comparata sibi, justo pretio, suæ sortis assecuratione, id est obligatione, quam subeat Titius, refundendi sortem Cajo, casu quo perdat, & vendita spe sua lucri majoris probabilis, justo etiam pretio, nullam infert Titio injuriam: licèt enim hic sortem assecuret, accipit tamen justum pretium assecurationis: & licèt certum lucrum promittat Cajo, inde tamen refert longè majus probabile. v. g. in suam quisque sortem conferat 100. & sit probabile lucrum cuique suum 30. Cajus offert 15. de suo lucro probabili Titio modò assecuret sua 100. acceptat Titius, inde Titius sperat tantum 15. & est certus sortis, at Titius sperat 45. deinde vendit Cajus Titio volenti & ultro acceptanti 15. quæ sperat probabiliter, pro 5. certis: conditio Caji est, ut sit certus sortis & lucri, & nihil aliud speret: Titii verò conditio est, ut bene speret de sorte, & probabiliter expectet 15. in singula centena: utra conditio tibi melior videtur? erunt, qui Caji, erunt qui Titii conditionem optent: nullla igitur Titio fit injuria per annexionem utriusque contractus, assecurat sortem Caji, sed inde refert 15. in singula centenaria: promittit 5. certa, sed inde refert alia 15. viden, quam justa sit compensatio? nullam igitur Cajus infert injuriam Titio: igitur prædicti contractus cum primo illo conjuncti iniqui non sunt: igitur liciti & honesti.

PITHANOPH. Modò scilicet unus post alterum fiat.

43 ANTIM. Jam descendis in sententiam Cajetan. expecta tantulum: jam jam illam etiam refutabo, sed priùs rationes, quibus hæc nostra demonstratur, exponendæ sunt. Sit ergo V. ratio, societas aliqua esse potest, in qua lucrum sit certum, immo constitutionibus Apostolicis roborata, sit enim quod officium in Romana curia, cui certi fructus competant, v. g. 10. in singula centenaria: potestne Cajus super illo officio dare summam pecuniæ, ea lege, in singula centenaria 10 habeat, immo fidejussorem exigere potest: nec obstat quod sors illi pereat, si durante societate, ipsum mori contingat: quia ca-

cabilis officii ratio id postulat; præterea alter socius eodem periculo exponitur; igitur certitudo lucri & sortis societati non repugnat; certitudo inquam juxta, quæ aliis sociis nullum damnum, nullum detrimentum affert. VI. ratio eodem recidit; nam, sive Cajus emat assecurationem à Titio, sive ab alio, certus est sortis; igitur illa certitudo non obest contractui societatis, nisi quatenus vi societatis exigitur, idque manifestum damnum tertii, cum quo non servatur æqualitas, ut patet; cum sit melior conditio illius, qui certus, quàm alterius, qui incertus est; nisi justa compensatio ponatur.

44. Pithanop. Multi dicent, tres illos contractus successivè, non simul fieri posse; nempe eodem actu conditiones oppositæ apponi nequeunt; de certo scilicet & incerto lucro.

45. Antim. Impatiens moræ idem retrudis; sub finem dixissem; verùm quandoquidem ita jubes, pervertam; sit autem ratio VII. successivè fieri possunt tres illi contractus, juste ac sine damno & injuria Titii; immo æquis omnino & justis conditionibus; ita ut conditio Caii inde melior non sit, quàm Titii; igitur simul fieri possunt; probatur consequentia, das enim cum Cajetano antecedens; non majus damnum, aut detrimentum Titius accipit, si fiant simul, quàm si fiant successivè ut patet; igitur cum justi sint successivè initi, justi etiam erunt simul initi, nisi aliquale id vetet; nullam autem esse, compertum est; & verò hi duo contractus, qui societati annectuntur, nullam injustitiam continent, ut constat ex dictis; nec pugnant inter se; habent enim rationes disparatas & diversa objecta, nec unum destruit aliud; nam licèt Cajus vendat spem lucri probabilis majoris, pro certo minore, nihil obstat, quin emat assecurationem sortis justo pretio; vides, quàm sint hæc disparata; igitur non pugnant inter se, nec etiam cum societate, quam supponunt, ut dixi, non destruunt, cui sunt omnino adjuncta extrinseca; ita ut possint adesse, vel abesse.

46. Pithanop. Negari non potest quin pactum illud unum contractuum differat à contractu societatis.

47. Antim. Complexum illud ex tribus, dubio procul ab uno ex illis distinguitur; sic totum à qualibet parte differt.

48. Pithanop. Complexum vocas; igitur tres contractus distinctos agnoscis, quorum unus fiat postalium; accedis igitur ad sententiam Cajetani; modò enim tres successivè fiant, id est unus alteri succedat, etiam immediatè, nihil aliud Cajetanus desiderat.

49. Antim. Tres volo, sed simul factos; id est, per unum actum, qui licèt unus sit realiter & physicè, ut vocant, est tamen triplex moraliter & æquivalenter; sic per unum actum possum emere aliquid & hoc ipsum alteri donare, aut vendere; dicitur autem actus æquivalenter & moraliter triplex, qui ad tria diversa objecta disparata tendit; sic donatio illa, per quam Titius Cajo donat conjunctim tria, v. g. domum, vineam, agrum, æquivalet tribus donationibus, quibus seorsim hæc eadem donarentur; pari modo contractus ille, quo Cajus confert pecuniam in societatem, & traditillam Titio, & Titius assecurat Cajo sortem collatam, & certum lucrum emit justo pretio, æquivalet tribus ratione objecti; nam eadem est, atque si tres contractus realiter fierent, cum sint tria objecta disparata & realiter distincta; Cajetanus autem vult tres successivè ex intervallo unos.

50. Pithan. Dixisti paulò ante, contractum societatis supponi ab aliis duobus, & rectè quidem; quia assecuratio sortis & lucri certi, supponit collatam sortem in societatem; igitur societatis contractus priùs initus censetur; igitur per eundem actum cum aliis duobus fieri non potest; pro his duobus, nulla est difficultas, quin simul fieri possint; immo sunt qui unum dumtaxat contractum assecurationis esse velint, sortis scilicet & lucri certi.

51. Antim. Contractus assecurationis non supponit contractum societatis distinctum realiter & physicè, sed distinctum moraliter, virtualiter, æquivalenter; ut autem hoc paulò accuratiùs discutiam, actus internus voluntatis distinguendus est ab externo; de interno non laboramus; nam perinde est, sive Caii voluntas per tres actus distinctos in tria illa objecta tendat, sive per unum; modò ratione objecti, hic ordo servetur, ut priùs in societatem, tum in assecurationem ferri censeatur; quemadmodum enim voluntas, si quando per eumdem actum fertur in finem simul & media, priùs in finem ferri censetur; nec enim ferretur in media, nisi in finem ferretur; ita prorsus in hoc casu accidit; si enim voluntas in societatem simul & assecurationem fertur, prius ferri censetur in societatem, quam assecuratio supponit, sicut media supponunt finem; de actu igitur interno non laboramus; quod verò ad externum spectat, vel fit verbo, vel scripto; utrumque successionem dicit; cur enim Cajus dicere non potest, trado tibi hanc pecuniam in societatem, & tu assecuras mihi sortem & lucum certum, justo pretio totius spei lucri majoris verisimilis, retentis dumtaxat 5. annuis in singula centenaria: Quid ni Titius reponat illico, accepto pactum; nihil vetat etiam hæc eadem scribi, & ab utroque scriptum firmari; in his, vides, societatem supponi semper ab assecuratione, tanquam primum illius fundamentum; dicitur ergo pactum hoc per unum actum externum fieri, sive scripto, & stipulatione, sive dicto, qui tamen multis partibus constet; id est, multis pactis partialibus; nihil ergo in his difficile.

52. Pitanoph. Saltem necesse est, ut cuncta expressè fiant; id est exprimantur, eo fere modo, quo supra, quod tamen in contractu Lugdunensis fori non fit.

53. Antim. Equidem Delugo num. 47. monet, magis expedire, ut hi contractus expresè fiant; fatetur tamen ibidem, sufficere, ut fiant implicitè & virtualiter; ita ut Cajus tradat solum suam pecuniam Titio juxta morem solitum; id est, eo modo, quo alii tradunt, & pactis solitis; nam perinde est, in ordine ad judicium prudentum, atque si omnia exprimerentur; pro quo citat Molin. Lessium; accedit Gibalin. cap. 6. consect. 2. & 3. igitur sive tres contractus revera fiant, vel simul, vel successivè, sive unus tantùm, qui tribus æquivaleat, sive expresè, sive implicitè, modò tradantur mercatori pecuniæ, juxta morem fori, justum dubio procul erit pactum, & sufficit ad intentionem rectam; adde si vis autoribus supra citatis Laym. lib. 3. tract. 4. c. 18. n. 13. Valent. 2. 2. disp. 5. q. 25. dub. 3. alios fere omnes: nec obest Vulgaris syngraphæ Cajo à Titio traditæ formula; nec etiam, vox *præstare*, quàm vulgò adhibent, qui dant pecunias mercatori; quia hæc in eo tantùm sensu intelliguntur, qui tres prædictos contractus importat; Ita enim sapientes & probi viri intelligunt; & si quempiam ex iis, interroges, qui dant hujusmodi pecunias, aut easdem recipiunt, quid ipsi intendant; dubio procul omni respondebunt, se id dumtaxat intendere,

tendere, quod viri probi intendunt, & quod justè fieri potest; nec est, quod aliquis dicat, syngraphas nullam expressam mentionem trium contractuum facere, per fraudem & usuræ palliationem; quia sufficit, communem esse omnium mentem ac sensum, hoc pactum ex tribus illis contractibus constare; ac proinde ex communi sensu, syngraphæ illæ eosdem implicitè continere censentur.

54. PITHANOPH. Iam verò ea tibi obiiciam, quæ contra hoc pactum obiici vulgò solent, quæ quàm facilè is soluturus, ex iis quæ dixisti, conijcio.

55. ANTIM. Permitte, alias rationes priùs adducam. Sit ergo VIII ratio, lucrum, quod Cajus refert, reducitur ad justum titulum; igitur justum est; probo antecedens, nam consequentia certa est; reducitur ad titulum societatis & negotiationis; sed hic justus est ac de jure gentium.

56. PITHANOPH. Lucrum illud certum, quod Cajus percipit, reducitur ad titulum venditionis, qua lucrum incertum majus, in certum minus commutavit; igitur non reducitur ad titulum societatis.

57. ANTIM. Immo, nam ideo Cajus certum minus accipit, quia incertum majus cessit; hoc autem incertum majus solo titulo societatis nitebatur; igitur certum, quod incerti loco est, ad eumdem titulum societatis reduci potest; hinc ratio, IX. cum enim societas subsistat, certè per annexos contractus non destruitur; subsistit autem, alioquin nullum lucrum percipi posset; quod scilicet illius dumtaxat titulo percipitur; quod meo judicio plusquam evidens est: si verò societas subsistit, & annexi contractus per se iniqui non sunt, nec illiciti, nihil obstat, quominus cum ea conjungi possint; totum enim bonum est cujus singulæ partes bonæ sunt, nec alteram altera destruit: X. ratio sit hæc; contractus, qui passim apud catholicos initur, cum autoritate Principis, approbatione Doctorum, judiciis senatus, bonorum omnium consensu, damnari non debet, etiamsi aliquod fraudis periculum afferret, uti ostendunt Bartol. in l. *Quis sit fugitivus* §. *labeo* ff. de ædil. edict. Tiraquell. l. 2. de utroque retract. §. ultim. n. 127 Navarr. consil. 4. de usuris. Binsfeld citatus q. 10. concl. 3. quibus adde Sa verb. contract. n. 4. in terminis, & alii recentiores; sed pactum trium contractuum est hujusmodi, quod passim in celeberrimis Europæ Provinciis celebratur; immo Lugduni, in qua civitate, teste Navarro, ab ipsa patrum memoria, hæc praxis viget; Prætor regius, quem conservatorem vocant institutus est, qui prædicti contractus integritati, & sic contrahentium indemnitati invigilet. XI. Præcipua vis commercii ubique gentium ex hoc contractu dependet, sive quo vix fieri potest, ut mercatoribus ea pecuniæ summa suppetat, quam majoris præsertim mercaturæ ratio postulat, nisi eam aliunde à societatem ineuntibus accipiant; pauci autem cum iis mercatoribus societatem inirent, quorum fidem compertam non habent, nisi sors sarta tectaque servaretur, & aliquid lucri certi esset. XII. Lessius non contemnendis argumentis num. 32. persuadet, hanc contractus speciem, ad salutem animarum, viduarum, Pupillorum, ac totius Reip. utilitatem conferre; cum enim, his præsertim temporibus, rara sit occasio justè collocandæ pecuniæ, plerique sanè ad usuras se converterent, nisi hoc genus licitum esset; accedit, quod ipsis mercatoribus longè commodius est, utpote qui longe majus lucrum inde sperant, & pericula spernunt, quibus sunt assuefacti, ut optimè observat Leotard. cit. n. 15. immo assecuratio illa sortis magni fieri non solet; quia satis infida est, & parum tuta, ut fere quotidiana experientia comprobatur, & docent frequentissimæ prædictorum mercatorum defectiones: hæ sunt potissimæ rationes, omissis aliis, quibus hæc sententia, non jam probabilis, quod nemo nisi temerè negaverit, testè Gibal. cap. 6. art. 1. n. 5. verùm etiam certò probabilis, immo & probabiliter certa comprobatur; jam verò tutum erit, objectiones, ut vocant, proponere meum verò, solvere ac diluere.

58. PITHANOP. Omnia fere adversæ partis argumenta ex iis, quæ dicta sunt huc usque penitùs corruunt; proponam tamen, ne quid in hoc congressu dissimulasse videamur; ab hoc initium duco; contractus ille assecurationis & certi lucri destruit contractum societatis; hic enim periculum sortis cum spe probabili lucri conjungit; ille verò periculum arcet.

59. ANTIM. Immo supponit, ut dixi; igitur non destruit; sicut contractus venditionis alicujus rei destruit cõtractum emptionis ejusdẽ antecedentis.

60. PITHAN. Primaria societatis proprietas & singularis illius character est, ut socius æquè lucri damni sit particeps, igitur illa conditio apposita huic contractui, qua periculum removetur, & secundum lucri, tum sortis accedit, prædictam proprietatem destruit; igitur & ipsum contractum.

61. ANTIM. Reverà si hæc conditio societati apponeretur, ita ut vi societatis socius securus esset, & ab omni periculo liber, haud dubiè contractus societatis destrueretur, & mera fictio esset; at si id fiat, vi alterius contractus expressi, vel impliciti, qui societatem supponat, certè nullo modo destruitur societas, cui hoc secundum pactum extrinsecum est; sicut prior emptio non destruitur per succedentem venditionem; neque in hoc est ulla difficultas; accedit, quod illa tantùm securitas societati obest, quæ injusta est, ut suprà fusè probavi; hanc autem justam & æquissimam esse constat.

62. PITHANOPH. Illud argumentum, quod primo loco adduxi est fere omnium, qui pactum trium contractuum damnant; propono secundò, quod est Soti, in hoc pacto, dominium sortis transire in mercatorem assecurantem, quia de illa liberè disponere potest; igitur est verum mutuum; igitur lucrum, quod inde percipitur, usurarium.

63. ANTIM. Pernego, dominium sortis transire in mercatorem, sed tantùm illius usum, ad negotiandum, nomine socii & suo; & si pecuniam illam ad hos usus convertat, haud dubiè socio injuriam facit, in quo nonnulli luculenter hallucinati sunt.

64. PITHANOPH. Quam injuriam? cum socius nullum inde damnum patiatur, certus lucri & sortis.

ANTIM. Quid tum? quasi verò is mihi injurium non faciat, qui re mea utitur me invito, licèt nullum inde damnum patiar.

65. PITHANOP. Ita est; sed nunquid sub his contractibus non latent usuræ? saltem hoc modo, via usuris aperitur: immo si hic contractus usuram aperit, nulla usquam usura est; quis enim pecuniam suam non collocare non possit?

66. ANTIM. Immo via usuris intercluditur; nisi enim hic modus licitus esset, multi ad usuras se converterent; utrùm autem omnes usuras salvet, colligere potes ex dictis, & cõjicere ex dicendis; quàm multos enim hucusque contractus usurarios damnavimus; nonnullos etiam infra damnaturi; ad id porrò quod dicis, neminem fore, qui suam pecuniam non collig

collatae non possit, primò negandum est; multi enim non semper habent ad manum negotiatores; dare autem non potest nisi ad negotiandum; secundò dato, possit, multi sunt tamen, qui nolunt; cum enim alia negotiatio, non obstante assecuratione, multa periculis subjaceat, multi sibi timent; ac proinde nolunt pecuniam exponant, eam dant mutuo ad usuram.

67. Pithanop. Multa Gibal. c. 2. a. 4. congessit argumenta contra usum fori Lugdunensis. 1. Cajus, qui dat Titio suas pecunias, non intendit tres illos contractus intendit. 2. est modus impropriis loquendi, vulgaris tamen, quo nihil aliud intelligitur, nisi usus illius fori. 3. Ex communi usu, hoc accipiendum est, & syngraphæ illæ tres contractus, juxta usum fori implicant. 4. Lucrum in summa computatur, solvendum tamen præfixo tempore, quo debetur, acproinde debitum ex sorte & lucro constat. 5. Quidnam cum tota illa pecunia sit Caii, quid ni eam in novam sortem convertat. 6. Hoc totum judicio prudentum peritorum curius fori, utvocant, relinquitur; quid amabò æquius esse potest? 7. Elementio lucri implicita, nemo enim dubitat, quin lucrum fiat. 8. Falsum est, hoc intendi à Caio, & licèt voce *præstare* utatur, nihil aliud significat, nisi usum fori. 9. Jam solutum; quia justum lucrum à prudentibus & peritis taxatur. 10. Falsum est; nulla enim esset societas, nisi esset aliqua negotiatio. vides, quàm facile omnia hæc diluantur.

69. Pithanop. In contractu societatis jam æqualitas posita est; non debet igitur mercator socius noviter gravari; alioquin æqualitas tolleretur.

70. Antim. Hoc est potissimum Cajetani argumentum, quod tamen facilè solvi potest. 1. quia nimis probat; nam nullo modo æqualitas tollenda est, nedum reipsa ponitur, sive dum posita supponitur; igitur ne successivè quidem tres isti contractus fieri possent; at successivè fieri posse, idem Cajet. concedit; quamquam, ut dicam, quod sentio, minùs consequenter, quàm Sotus; quia ille contractus, qui creatur injustus, sive alteri accedat, sive simul cum eodem, injustus censendus est. 2. non tollitur æqualitas primus contractus; sed additur alia, addito scilicet secundo contractu justo, nec dici potest novum onus imponi mercatori, sed novus contractus cum eo iniri, in quo, justo pretio vendit illam obligationem assecurandi sortem & certum lucrum. 3. Quid est, contrahere societatem eo pacto, ut mercator teneatur assecurare sortem, aliud inita societate, contractum societatis inire; inita enim quam primùm tempore, vel natura, ut vocant, primum haud dubiè illius est, & naturam societatis destruit; alterum illius eamdem supponit. & hoc diligenter observandum est. Sunt autem doctores illi, qui pro opposita sententia citantur, ideo prædictum pactum damnant; quia supponunt, vi contractus societatis, obligari mercatorem ad prædictam assecurationem, vel transferi dominium sortis in assecurantem; utrumque falsum esse constat.

71. Pitanoph. Balsamon queritur in schol. ad canonem 17. concil. Nicæn. usuras prohibentis, falsa interpretatione in eo violatum fuisse, quod de certo lucro pactum fieret, & mercator sortem assecuraret; gloss. in c. *plerique* 14. q. 3. vult usuram in negotiatione committi, cum & pars lucri certi & assecurationem sortis socius exigit.

72. Antim. Balsamonis, hominis scilicet schismatici autoritas magni fieri non debet, nec vim canonis obtinet, qui usuras dumtaxat prohibet, quæ reverà ab hoc pacto absunt: præterea Balsamon non agit de societate, sed de mero mutuo, quo quis dat pecuniam suam alteri, cum certo lucro reddendo supra sortem; quis hoc non damnet? glossa autem non facit jus, ut rectè monet Gibalin. c. 5. a. 3. n. 4. hic autem loquitur de contractu mutui, & nullo modo meminit trium contractuum, de quibus agimus; jura igitur hujus sententiæ minimè adversantur, sed potiùs favent, ut c. *per vestras* 7. de donat. inter vir. & uxor. ubi statuit Innocentius III. dotem uxoris alicui mercatori committi, unde salva sorte, aliquid lucri percipi possit, nisi enim salvam sortem Pontifex supponeret, pessimum sanè remedium proposito incommodo præscripsisset; scio variè à variis hunc textum explanari, pro quo vide sis Gibal. c. 3. a. 2. vix tamen expositiones hujus textus subsistunt, nisi propositus finis subsistat, dotis scilicet assecuratio.

73. Pithanop. Unum est longe difficilius, quod opponi potest; constitutio scilicet Sixti V. quæ incipit *detestabilis*, edita anno 1586. die 25. Octobr. In qua Pontifex declarat usuras, & damnat omnes pactiones societatis, in quibus sors assecuratur, & certum lucrum statuitur.

74. Antim. Nonnullis non parum negotii hæc constitutio facessit; Lessius l. 2. c. 26. num. 33. vult non esse receptam in Belgio, immo nec vigere in Italia; idem testatur de Gallia Gibalinus, cap. 5. a. 3. num. 5. Alii dicunt, Pontificem declarasse, illa tantummodo pacta in prædicta constitutione damnari, quæ jam per se injusta & illicita essent; ita Filliucius tr. 38. c. 3. num. 59. cum post illam constitutionem passim hujusmodi pacta celebrentur, ut Lessius & Gibal. citati observant: hoc idem confirmat Comitolus l. 3. Resp. q. 12. num. 5. ex literis P. Tucci ad se datis, qui id acceperat ab iis, quibus cura condendæ hujus constitutionis demandata fuerat: Delugo demum disp. 30. n. 37. refert D. Coccinum Romanæ Rotæ decanum in una decis. Rom. *societatis* die 3. Jun. an 1602. concludere, hujusmodi bullam comprehendere solum casus ordinarios de jure communi, additis majoribus pœnis, quam decis. refert Cherub. in compend. Bull. ad bull. 45. Sixti V. hac postrema responsione prudenter stare possumus; quamquam ex verbis Bullæ, luculentus sensus exprimitur, prohiberi scilicet, ne quis societatis nomine, res, vel pecunias alteri ita tradat, ut sors ipsa salva sit, id est sub tali conditione huic contractui apposita; nempe contractum societatis hac lege iniri, iniquum est; addo Leotard. q. 31. n. 13. qui asserit in hanc Bullam hanc interpretationem & exceptionem omnino quadrare, pro quo citat Less. Azor, Ugolin. Malder. Scaccia, Maresc Bellon. Molfes. Narbon. Filliuc. Bonacin. Bernard. Justinian. Scort. Molin. Covarru. Lup. Duard.

75. Pithan.

75. PITHAN. Nescio, utrùm videris ea, quæ D. Raphael à Turri disp. 34. q. 10. a. n. 36. contra hujusmodi contractus habet, quos in societate dumtaxat cambiorum, ut legitimos admittit, & in aliis negotionibus reprobat.

76. ANTIM. Vidi, non sine aliquo stomacho; statimque occurrit tritum illud, *Clodius accusat mœchos*; cum enim hic autor in suis cambus & recambus ea defendat ut justa, & licita, quæ vix ullus stomachus concoquere valeat, & vix primoribus labris mutiunt nonnulli laxiorum opinionum autores; mirari satis non potui, cur contractus innocentissimus, usurarius illi videretur; variæ rationes in mentem mihi venerunt; sed prætermitto, ut ad rem ipsam veniam; quid enim tandem pro sua sententia, quam singularem vocat Gibal. c. 4. n. 4.

77. PITHANOP. Quid porro censes de rationibus ab eo excogitatis; an fortè alicujus roboris sunt?

78. ANTIM. Modici, haud dubiè, nihil enim fere assumit, quod falsum non sit. 1. asserit, in societate, per cambia nullum esse periculum sortis, quod ex natura sua muneris campsor subire non teneatur; sed qua facilitate hoc adstruitur, eadem negatur, & frequenti constat experientia, nō rarò campsores jacturam facere pecuniæ; nec obest, quod pecunias socii cum suis admixtas habeat; quasi verò aliis mercatoribus id etiam non competat; non obstat etiam, quod sublata pecunia, remaneat nomen & jus repetendi; quia si repeti amplius nō potest, jus illud inane prorsus est. 2. dicit, vix unquam perire sortem, nisi aliqua sit campsoris culpa; sed hac suppositā, campsor citra ullam assecurationem debet socio refundere; igitur per pactum assecurationis, campsor ad id dumtaxat obligatur, ad quod jam tenebatur; negatur etiam primum antecedens; sæpe enim sors perit, nulla morali culpa campsoris. 3. vult, esse potius fidejussionem quàm assecurationem; esto, pactum obligans ad assecurationem, non est iniquius illo, quod ad fidejussionem obligat; & si hoc non repugnat societati, nec illud etiam repugnabit. 4. Vult, pactum de certo lucro supponere mutuum; Hoc probasse debuerat; sed quod falsum est, verè probari non potest. 5. Negat, unico actu plures actus inter se discrepantes celebrari posse; contractum ex multis partibus constare posse, nemo nescit, & sunt totidem contractus æquipollentes moraliter, quot partes discrepantes. 6. Negat etiam, venditionem in hoc pacto intervenire; quia hæc sine pretio stare non potest; sed quis non videt pretium; vendo lucrum majus probabile, pro certo minore; en tibi pretium; vendit campsor assecurationem, vel fidejussionem, pro parte lucri probabilis; sed quæso opponealia, hæc enim nullam difficultatem patiuntur.

79. PITHANOPH. Huc tandē ventum est, ut dissertationem illam, quæ cum illo Doctore cujus supra memini, mihi fuit, discutiamus; finge quæso, me illius personam agere, dum pactum illud trium contractuum illius argumentis impugno; facilè dilues; sat scio; non tamen inutile prorsus fuerit, hanc discussionem instituere.

80. ANTIM. Expecto impatiens, quid tandem dicturus sis, cum vix cogitanti mihi aliquid occurrat, contra sententiam huc usque propugnatam, quod jam tactum & rejectum non fuerit; sed incipe.

81. PITHANOP. Nihil nisi solers inventum est ad palliandas usuras; fingitur enim societas, quæ non est; hujus porro fictionis autor fuit Doctor quidam Bononiensis, cujus impulsu, Sorbona ab Echio super his contractibus cōsulta est; quæ tamen non respondit, propter alia negotia, quibus distinebatur; unus Major Doctor Sorbonicus contractum illum approbavit, qui tamen nec approbari, nec defendi potest; tum quia est merum figmentum, tum quia unus contractus alium destruit.

82. ANTIM. Utrùm fingas, nescio; scio tamen, illos non fingere, qui prædictos contractus ineunt; est enim pactum reale, serium, non fictum & jocō initum; illæ autem usuræ, quæ non sunt, non palliantur; nempe nulla usura hoc pactum inficit: Quod nescio quis Doctor Bononiensis hujus contractus autor & suggestor exstiterit, nihil ad rem; Echius Sorbonam non modò consuluit, verùm etiam illius pacti justitiam Bononiæ defendit, & ejusdem sententiæ Major Doctor Sorbonicus subscripsit, cujus sanè autoritas non infimo loco habenda est; quod dicis, unum contractum ab alio destrui, jam tum non semel rejectum est.

83. PITHANOP. Dominium pecuniæ collatæ à societatem à Cajo non transit in Titium mercatorem; igitur si perit, Domino suo perit, scilicet Cajo.

84. ANTIM. Omninò, vi primi contractus, domino perit, si perit; si tamen secundus contractus cedat, quo Titius sortem Caii assecuret, idque illo pretio; tunc reverà si perit, Titio assecuranti perit, id est eidem incumbit, tantumdem refundere.

85. PITHANOPH. Per hunc secundum primus evertitur; cum diversis uterque voluntatibus constet; nam per primum, Cajus vult pecuniam suam exponere lucro & jacturæ; per secundum, vult illam salvam & tutam.

86. ANTIM. Cajus vult tantùm per primum contractum, tradere suam pecuniam Titio ad negotiandum; monetur autem spe lucri, & licet videat inesse periculum, non propterea deterretur, licèt quantum in se est, nolit jacturam sortis, quam tamen periculo expositam esse videt: ut occurrat huic incommodo, per alium contractum, justo pretio, illius assecurationem emit; vult autem in hoc secundo contractu sortis assecurationem; quæ voluntas nullo modo priorem contractum destruit, sed illi extrinsecùs accedit: præterea non video, cur non possim habere voluntates, non quidem oppositas, sed disparatas de eodem objecto; v. g. possum emere aliquid ab uno, & illud statim alteri vendere; quatenus emo, volo dominium rei à venditore in me transferri; quatenus vendo, volo idem dominium à me transferri in emptorem; secunda voluntas supponit priorem, tempore scilicet, vel natura; sic Cajus vult primò sortem negotiationi expositam cum periculo, & lucrum incertum ex ea futurum; tum vult assecurari à Titio id volente utrumque, sortem scilicet, & lucrum, idque justo pretio; quid in his quæso est, quod probè ab omnibus non intelligatur? quis enim neget, assecurationem illam esse pretio æstimabilem? item ipsam illam majoris lucri verisimilis? cur ergo utrumque justo pretio adæquari non potest? igitur per accessionem secundi contractus primus non destruitur, sed intactus manet, ac virtute illius, Cajus lucrum refert, quod reverà injustum esset, si hæc cietas destrueretur; nisi hæc luce meridiano clariora sint, quid clarum esse, aut videri possit, reverà nescio.

87. PITHAN.

87. Pithanoph. In societate duo saltem socii requiruntur; unus enim societatem non facit; sed quando Cajus cessit Titio, quod suum erat, non est amplius in societate; quam tamen Titius solus non facit; igitur destruitur societas, accedente secundo contractu.

88. Antim. Miror, hæc ab eo dici, qui rem hanc intelligat; nempe Cajus per contractum assecurationis non cedit dominiū sortis assecuranti, ut Sotus, & cum eo nonnulli alii perperam dixerunt, sed emit justo pretio assecurationem illam, id est illam obligationem, qua Titius se obligat, ad refundendam sortem, casu quo pereat; emit inquam justo pretio, notabili scilicet parte lucri verisimilis, quod Cajo competit, pari modo, reliquum lucri verisimilis permutatio lucrum certum minus; nisi retineret dominium sortis, hæc minimè fieri possent; in hoc igitur lucrum certum, sed minus, consistit, ut sortis Titium transferri, per contractū assecurationis.

89. Pithan. Supponamus sortem Caii non assecurari à Titio, sed à Sempronio; per hunc contractum Sempronius in societatem substituitur in locum Caii, igitur Cajus non est amplius in societate; sed idem dicendum est, si sortem ipsam Titius assecuret; igitur in hoc casu solus Titius esset; igitur societas non manet.

90. Antim. In hoc etiam erras, quod credas, Sempronium societatis participem fieri, per assecurationem, quod falsissimum est; nihil enim habet in societate, scilicet in sorte; sed pro ipsa assecuratione, justum pretium recipit; hinc reverà subsistit argumentum illud, quod vel inde infirmare voluisti; scilicet Cajum æquè pacisci posse pro assecuratione sortis, cum Titio socio, ac cum Sempronio: Itaque quemadmodum per duos actus, possum ab uno emere, & alteri vendere rem aliquam, ac proindè volo rem illam, meam esse, & non meam; meam sanè quatenus emo, non meam verò, quatenus vendo; sic secundus actus destruit primum, sed supponit; idem prorsus dicendum est de contractu societatis, qui prior est, saltem natura, & de contractu assecurationis posteriore; nempè Cajus per primum, vult societatem inire cum Titio, ac proinde pro rata in partem lucri & jacturæ venire; per secundum verò, vult cedere Titio partem lucri verisimilis in justum pretium assecurationis, id est, pro illa obligatione quam Titius spontè suscipit, resarciendi sortem, casu quo perierit; sic vult subire jacturæ periculum, cum spe majoris lucri; tum cedit spem majoris lucri, pro removendo jacturæ periculo; quid quæso dimitto?

91. Pithanoph. Vel Cajus scit, Titium esse solvendo, vel nescit; si primum, cur ab illo exigit fidejussorem? si alterum, cur fidejussorem remittit pro pecunia.

92. Antim. Somnias opinor Pithanophile; quasi vero Cajus possit obligare Titium ad dandum fidejussorem in contractu societatis; quasi verò certum fidejussor indemnem sortem non servet: igitur contractus societatis, sors exposita manet periculo negotiationis, & si perit, Titio perit; at oppositio contractu societatis, vel tempore, vel causa priore, convenire possunt Cajus & Titius ex prædicta fidejussione, vel assecuratione; nam hoc casu, perinde est; idque justo pretio, quod illi Titio competit; vides, quam procul à propositione declinaveris; equidem in mutuo mutuatarium fidejussorem exigere potest à mutuatario, ut supra diximus; & fidejussor, pro fidejussione & obligatione, quam contrahit, de aliquo præmio pacisci potest; sed quid hoc ad propositam controversiam?

93. Pithan. Licèt darem, tres illos contractus successivè ex intervallo, fieri posse, non tamen indè rectè deducitur, simul fieri posse; sic qui resignat beneficium sub pensione à Papa creanda, de ejusdem redemptione agere non potest, in eodem pacto, vel actu; licèt deinde de pensione creata extinguenda, pactum iniri possit; igitur duo pacta successivè fieri possunt, quæ simul fieri, illicitum est.

94. Antim. Jam suprà fusè probavi, tres illos contractus simul fieri posse, ad exemplum pensionis creatæ, Resp. lege positiva prohiberi, ne simul illa duo pacta fiant, quæ reverà, secluſa lege positiva, simul fieri possent; unde, si tres contractus simul fieri lex aliqua positiva prohiberet, par esset utrimque ratio; nec simul fieri possent, ratione prohibitionis; scis enim, opinor, aliqua esse illicita, quia prohibita, aliqua prohibita, quia illicita.

95. Pithan. Assecuratio quidem mercium vehendarum emi potest, modò adsit bona fides; non tamen assecuratio pecuniæ in societatem datæ.

96. Antim. Sed cur non? modò bona fides æquè intercedat; & si Cajus emere potest assecurationem, vel mercium, vel sortis cujuslibet collatæ in societatem, & periculo negotiationis expositæ, ab alio quopiam, v.g. à Sempronio; cur non à Titio? cum utrimque sit paritas & æqualitas; vide quæso, utrum alia quæpiam habeas opponenda; nam quæ hactenus opposuisti, nullius roboris esse videntur.

97. Pithanoph. Nihil sanè restat, præter illa jura & constitutionem Sixti V. sed de his jam suprà.

98. Antim. Crede mihi, jura huic sententiæ minimè adversantur; sed potiùs eidem favent; præsertim famosum illud cap. *Per vestras*. Nemens sancti Pontificis inanis inde reddatur; quidquid sit, si non favet, saltem non obest; hâc igitur controversiâ terminatâ, ad aliam veniendum est.

99. Pithanoph. Scilicet ad censum utrimque redimibilem, ut vocant, qui sanè non parùm negotii nobis facesset, cum expressæ constitutioni Pii V. omninò repugnet.

100. Antim. Crede mihi; res adeò difficilis non est, ut arbitraris, fateor nonnihil nodi inesse; non tamen Gordii, sed qui brevi ratiocinio solvi queat; ne autem in incertum feramur, natura census priùs statuenda est; hac enim semel constituta, cætera facilè definientur.

101. Pithan. Res trita est; census enim vel sumitur pro jure pensionem aliquam percipiendi, vel pro ipsa pensione, vel pro contractu quo pensio illa comparatur: est autem alius reservativus, quo quis reservat sibi pensionem annuam ex re, cujus dominium & usum alteri tradit; alius consignativus, quo quis ex re alterius pensionem percipit; & hic triplex est, realis scilicet, qui super aliqua re constituitur, & perit, ipsa pereunte; personalis, super persona; mixtus super utroque: illa verò pensio, vel in pecunia, vel in alia re consistit, v. g. in fructibus; idque vel in perpetuum, vel ad certum tempus, pro diverso denique pacto; ita ut vel redimi ab altero, vel ab utroque, vel à neutro possit.

102. Antim. Obiter attigisti omnes censuū species: cum sumitur pro jure prædicto est census formalis; materialis verò, cùm pro pensione; effectivus demum

cum pro ipso contractu; pecuniarius, cum pensio solvitur in pecunia, Vitalitius cum vita illius qui pensionem percipit, terminatur: de censu reservativo, nihil est quod dicam, cum ad præsentem controversiam non pertineat; igitur de consignativo dumtaxat hoc loco disputamus; & primò quidem, secluſa omni lege positiva; ut videamus, quid liceat, quid non liceat; attento jure naturali; tum deinde conditiones per legem positivam appositas discutiemus: itaque census consignativus est jus percipiendi certum reditum annuum, super re, aut persona alterius, legitimè constitutum.

103. Pithanoph. Sed an fortè dici posset magis appositè causa illius juris, scilicet contractus ipse, quo jus illud creatur.

104. Antim. Nonnulli fusè disputant de hoc argumento; sed frustrà, meo judicio; quid enim refert, sive contractum ipsum definias, sive jus illud, quod ex tali contractu nascitur: differt autem à Feudo, & Emphyteusi; quia in his, dominium directum manet penes illum, qui pensionem annuam percipit; idem dico de locatione; item ab usufructu, quia usufructuarius rem naturaliter possidet, secùs censuista; illum sic voco, qui pensionem percipit; præterquam quod hic certum reditum habet, ille incertum; differt etiam à pignore; quia fructus pignoris computantur in sortem, non verò in censu; item à venditione fructuum, qui sunt incerti; item à mutuo, in quo nihil supra sortem exigi potest.

105. Pithanoph. Nonnulli addunt unum, quod omisisti, dicunt enim, *jus percipiendi ex re frugifera*.

106. Antim. Hæc vox *frugifera* potest apponi; at licèt omittatur, nullum propterea vitium definitio inde contrahit, ut rectè observat Gibal. post Leotard. q. 42. n. 8. si enim ex illa re reditus percipitur, hic haud dubiè ex illa provenit; igitur frugiferam esse oportet.

107. Pithanop. Quid si ex persona, non ex re? an propterea census non erit?

108. Antim. secluſa lege positiva, qua id prohibeatur, non video, cur ex persona percipi non possit, modò illa sit fructifera, id est, sua opera & industria id lucri faciat, cujus pars in pensionem debitam eat; nam multi sunt qui longè plus ex sua industria, arte, opera referunt, quàm ex fundo, vel domo; quidni ergò census super re adeò fructifera constituatur? si tamen res illa omninò sterilis evadat, seu pereat, item persona inutilis ad lucrum, census haud dubiè perit; quia nihil est, undè præditus reditus percipiatur; nihil, in quo census fundetur; sed de censu personali, nisi secus jubeas, paulò post agemus.

109. Pithanoph. Justitia hujus contractus in dubium revocari non potest; præsertim cum Apostolicis constitutionibus innitatur, scilicet Martini V. Calixti III. Nicolai V. Pii V. Gregorii XIII. adde communem Christianorum usum: cùm enim jus illud sit pretio æstimabile, non video, cur justo pretio emi non possit.

110. Antim. In censu non est pura & absoluta venditio: quod enim verè & absolutè venditur, redimi deindè non potest, nisi primus emptor ultrò consentiat; at in censu, censuarius, sic eum voco, qui pensionem solvit, potest redimere jus illud, quod censuista sibi comparavit: restituta scilicet eadem sorte.

111. Pithanop. Quid quæso necesse est, ut sit aliqua res fructifera ex qua prædictus reditus percipiatur; cum res illa, vel ille reditus non ematur, sed jus ad reditum undecumque proveniat.

112. Antim. Cùm jus ad reditum Censuista hoc contractu sibi comparet, illum reditum esse redimibilem cessare est; alioquin nullum jus emeret; igitur vel ex industria, labore, arte Censuarii, vel ex aliqua re fructifera nasci debet; si enim nihil est, nec persona industria, nec res ejusdem frugifera; undè quæso pensio illa solvetur?

113. Pithanoph. Sic egregiè omnis usura habes abstergi posset; nam qui dat pecuniam, dicet se mutuò non dare, sed ad censum; v. g. dat mille nummos alteri, is dicet à se jus emi ad pensionem annuam 50. nummûm.

114. Antim. Quisquis hoc reverà fecerit, mutuare primò non dicitur; quia mutuator postea deinde repetere sortem; cum tamen in hoc casu Censuista repeti non possit à Censuista; præterea, quisquis lege pecuniam suam alteri tradit, amens profectò est, nisi sciat hunc solvendo esse; vel quia ex bonis proventus percipit; vel quia sua industria & arte id facilè obtinere potest; igitur non video, cur hoc pactum fieri non possit, secluſa scilicet lege positiva probibente.

115. Pithanoph. Sed posito, quod census utrimque redimilis sit licitus, secluſa scilicet lege positiva, certum mihi videtur, omne mutuum in censum facilè converti posse; dicet enim Titius Censuista qui dat 100. hoc pretio emi à se 106. post annum solvenda.

116. Antim. A nonnullis hujus pacti æquitas ultrò conceditur: eò tandem ventum est, Pithanophile; sed vides, esse merum ludibrium, & meram, ut ajunt, palliationem mutui; nam quisquis dat mutuò 100. præfixo anni termino, transfert dominium hujus pecuniæ in mutuatarium; jus tamen acquirit repetendi 100. post annum; hoc pactum haud absimili ratione venditionem vocare possem, cum Titius acquirat jus illud, idque pretio traditæ pecuniæ; videndum igitur restat, quo jure emat id post annum percipienda, præsenti pretio 100. traditorum; an fortè 100. anno 1660. adæquant valorem 106. anno 1661. suppono enim nullum subesse periculum, nullas expensas faciendas, & nihil laboris & operæ desiderari ad exigendum post annum 106. novum sanè venditionis genus, in quo, præter pretium traditæ pecuniæ, nihil apparet; quid enim amabò Titius emit illis 100. traditis? jus forte, requies, ad repetendum 106. post annum; jus revera injustũ; quasi verò 100. adæquare possint 106. præterea supponamus, esse merum mutuum; nunquid jus illud acquirit, repetendi scilicet 100. igitur mutuum est emptio; quid monstri? quasi verò, non pecunia emam meam pecuniam; nec enim potest mi jus ad rem, nisi simul ipsa res ematur; igitur dum 100. traditis, emo jus ad centum restituenda, emo pecuniam pecunia, eamdem scilicet eadem; apagè igitur hæc monstra, aut saltem nugas; nempe vera venditio supponit duo distincta; scilicet pretium & rem venditam à pretio distinctam; hic verò est solæ pecuniæ & illius creditum, quod reverà eadem pecunia emptum dici non potest.

117. Pithanoph. Tenes igitur, censum utrimque redimibilem iniquum esse, secluſa etiam lege positiva; sed reverà multi refragantur; si enim contractus cum pacto de retrovendendo ad libitum utriusque licitus est, cur non census utrinque redimibilis?

118. An-

118. Antim. Expecta parumper; paulò post meam meam aperiam; nihil adhuc cogit; ut autem hic nodus solvatur, doctrinam Eminentissimi Delingæ ad qui accersendam esse putarent; vult enim, censualem contractum quasi ex duobus componi; primus est, quo censuista emit partem fructuum fructiferæ, cujus dominium est penes censuarium; partem inquam aliquotam, v. g. tertiam partem fructuum talis prædii: sed quia hi fructus incerti sunt, certo pretio & justo censentur; atque ita incertum lucrum in certum commutatur; videsne, nisi fallor, duplicem contractum; in primo emitur pars fructuum aliquota, sed incerta v. g. tertia pars fructuum alicujus fundi, sed incerta; in secundo vero, in aliam certam commutatur: hoc autem fieri non potest, si nulla sit res frugifera; id est, si nulli sint fructus, qui certè ex aliqua causa proveniant, scilicet ex re frugifera.

119. Pithanoph. Hæc doctrina mihi non displicet; quidquid aliqui dicant; sed nondum nodus plane solutus; nempè indè sequitur, nullum esse censum legitimum, nisi realem, qui scilicet in re frugifera constituitur, ac proinde personalem rejiciendum esse.

Antim. De personali fictitio & palliato, qui nullo omninò fructum supponit, ultrò concedi potest, cum enim verè non possit id, quod non est, necunquam; at si censuarius ea pollet industria & arte, qua singulis annis non parùm lucri faciat; quidni pars illius lucri à censuista justo pretio emi possit, non video; eo prorsùs modo, quo fructus alicujus prædii emuntur; quia tam hi, quam illi incerti sunt; quidnihoc incertum justo pretio certo compenseur? sed de personali censu paulò post agam.

120. Pithanoph. Mutuum palliatum esse videtur, & eadem, quæ prius, difficultate laboras; eumdem esse constet, sive aliquis emat jus ad certum reditum, provenientem ex industria & arte mercatus, sive partem lucri ab eodem facti; nempè ut rectè monuisti suprà, non potest emi jus ad rem, nisi res ipsa ematur.

121. Antim. Non ita res se habet, ut dicis; nam hujusmodi fictitiam & simulatam esse emptionem illam, qua pro 100. datis, 106. post annum repræsentantur; at si 100. scutis aliquis emat partem lucri artificis justo pretio, v. g. 6. scuta singulis annis, illi haud dubiè sortem suam repetendi potestas non est: immò per alium contractum, qui fortè census non erit, potest aliquis præstare 100. scutorum traditorum emere jus ad 4. aut 5. v. g. singulis annis exigenda, per modum pensionis perpetuæ, quamdiu censuarius illam non redimit.

122. Pithanoph. Igitur census personalis ultrò citrò redimibilis esse non potest; igitur nec realis, cum eadem ratio pro utroque æquè militet.

123. Antim. De personali ultrò id concedere, qui ex natura sua non est perpetuus; cum enim constitutus sit super arte, vel industria censuarii, hic tandem moritur; igitur quisquis ejusmodi censum, haud dubiè videt, morte censuarii terminandum esse, ac proinde non posse cogere censuarium ad illum redimendum, nisi velit; unde magnum revera discrimen inter censum realem & personalem intercedit; nam hic pereunte censuatii perit, quia scilicet perit industria, in qua constitutus fuerat; ille verò ad hæredes traducitur; igitur, si censuarius à censuista obligari posset ad censum illum redimendum, privaretur illa certa spe, quod scilicet census ejus morte extinguendus sit.

124. Pithanoph. Est igitur ad instar census cujusdam vitalitii.

125. Antim. Ejus naturam imitatur, in eo, quod morte extinguitur; ab eo tamen differt, quod census vitalitius morte censuistæ; personalis verò, morte censuarii terminatur.

126. Pithanoph. At ni fallor, suprà dicebas, quempiam data pecunia emere jus ad certam pensionem annuam, eâ lege, ut sortem repetere non possit ab eo, qui solvit pensionem, quam tamen hic, si velit redimere potest; cur ergò dicis terminari censum illum personalem morte censuistæ.

127. Antim. Utrumque dixi; nec unum cum alio pugnat; quia cum census in re frugifera, vel industria personæ constituatur; ubi, vel res frugifera, vel industriosa persona desinit, reverà censum desinere oportet; alter verò contractus fortè census non est, sed alius innominatus, partim ex censu, partim ex venditione constans, licèt ab utroque differat; convenit cum censu, in eo, quod pecuniâ traditâ, jus ad pensionem annuam acquiratur; differt autem à censu, in eo, quod census in re frugifera, vel industria personæ constituatur, quod alteri non competit; convenit cum venditione, in eo, quod jus illud ematur; differt ab ea, quia contractui venditionis apponi potest pactum de retrovendendo, quod huic contractui apponi nequit.

128. Pithan. Capio, sed an fortè contractum illum licitum esse putas, cùm reditus intra aliquot annos sortem ipsam superent.

129. Antim. Licitum puto per se, secluſa scilicet omni lege positiva; nec obstat, sortem ipsam à reditu superari; quia hoc omni venditioni competit; nam post aliquot annos, fructus superant pretium rei venditæ; idem de censu dictum sit.

130. Pithanoph. Sed cur pactum apponi non potest de retrovendendo, ut in aliis venditionibus.

131. Antim. Quia tunc esset merum mutuum usurarium; id est pactum, quo mutuator acquirit jus repetendi sortem cum lucro; nec enim aliter mutuum usurarium definiri potest; nisi dicas, esse contractum, quò unus alteri pecuniam cum dominio ad tempus præfixum tradit, & acquirit jus repetendi elapso tempore sortem integram cum statuto lucro; hinc dixi suprà, non esse meram venditionem; quia meræ venditioni pactũde retrovendendo apponi potest; hinc prædictus contractus à mutuo distinguitur; quo scilicet acquiritur jus repetendi sortem; cum tamen vi hujus contractus, repeti non possit; sed tantummodò lucrum; itaque hic contractus convenit cum mutuo, venditione, censu, quod pecunia tradatur, ejusque dominium verè transferatur; convenit cum censu personali, quod is, qui solvit pensionem, cogi non possit ad redimendum; cum reali verò, quod sit perpetuus, nisi is, qui solvit, redimere velit; cum utroque quod acquiratur jus ad lucrum annuum; differt autem à mutuo, quod is, qui dedit pecuniam, lucrum annuum exigat à censu personali, quod sit perpetuus; à reali, quod ad redimendum cogi non possit; ab utroque, quod res frugifera non supponatur; à venditione, quod venditor redimere possit, si velit, sine pacto de retrovendendo.

132. Pithan. Restat mihi unica difficultas; nihil enim vetat, pecuniam mutuo dari, ut pars illius

præfixis terminis restituatur; v.g. Titius dat mutuò centum numos Caio, eâ lege, ut singulis annis solvat 10. nemo neget, esse verum mutuum; ac proindè nihil posse percipi suprà sortem; igitur prædictus contractus verum mutuum est, in quo mutuatarius singulis annis partem sortis solvit; igitur ubi sors adæquata est, si quid ultrà exigatur, usura est.

133. ANTIM. Acutè omninò, hoc tamen argumentum contra omnem censum æquè militat; fateor, mutuum hac lege fieri posse, quæ sanè mutuatario maximè faveat & mutuatori incommoda sit; præsertim si quinq; tantùm ex 100. singulis annis hic repetere possit; sic enim intrà viginti dumtaxat annos 100. solverentur, quis amabò hac lege mutuò daret? non nego tamen, hoc fieri posse, & in hoc casu, suprà sortem, nihil exigi debere; at hoc idem materiale sub diverso formali esse potest, ut sic loquar; sic dum Titius dat mutuò pecuniam Cajo, à quo recipit pignus frugiferum, vel tradit eamdem pecuniam, emitque ab illo idem pignus, utrimque est idem materiale, sed diversum formale, id est diversa intentio, diversum motivum, diversus contractus; quis enim neget, diversas esse voluntates, in utroque casu; in primo Titius vult transferre pecuniam suam cum dominio in Cajum, & acquirere jus repetendi, accepto pignore, cujus fructus in sortem computare intendit; in secundo verò Titius vult tradere pecuniam & nunquam illam repetere, sed illius loco rem illam acquirere; quis neget voluntatem mutuandi differre omninò à voluntate emendi? itaque si Titius velit dare mutuò 100. hac lege, ut Cajus singulis annis solvat tantùm 5. in sortem computandos, erit contractus mutui; si verò traditæ pecuniæ pretio vult emere jus exigendi 5 singlis annis, abdicato omni jure repetendi sortem; id est, si vult commutare prædictam sortem, in prædictum jus; reverà non est contractus mutui, ut constat; differt enim una voluntas ab alia; igitur & unus contractus ab alio differt: accedit, quod cum mutui contractus tali modo non fiat; licèt enim per partes nonnunquam sors exigatur, ex pacto, non tamen per vigesimas tantùm partes, seu vigesimas quintas; at in hoc contractu vix 100. datis emitur jus ad 4. annua; suppono enim justum pretium dari: & verò cum jus illud exigendi pensionem annuam sit pretio æstimabile, quod nemo negat, quæro, quanti sit jus percipiendi 4. annua; demus adæquari à 120. igitur traditis 120. in pretium æquale & justum, justè emo jus illud percipiendi 4. annua.

134 PITHANOPH. Haud dubiè rem evicisti; sed fortè propter periculum palliati mutui, hic contractus illicitus censendus est.

135. ANTIM. maximè discrepat à vulgari mutuo, in quo remanet jus repetendi sortem; cum tamen vi hujus contractus, repeti non possit; quemadmodũ ille, qui vineam emit, pecuniam pro illa traditam repetere non potest; nulla igitur mutui palliatio timenda est; hæc enim omnimodam ferè similitudinem supponit, qualis reverà esset, si cogi posset Cajus ad redimendum; tunc enim esset mutuum palliatum; secluſa igitur lege positiva, certum mihi videtur, prædictum contractum legitimum esse.

236. PITHANOPH. Rectè mones; & prudenter legem positivam secludis; puto enim per constitutionem Pii V. de qua infrà, hoc contractus genus prohiberi; sed antequam ad alia disputationem convertamus; quæro ex te, utrum pensio, quæ ex censu personali percipitur, illâ major sit, quæ per hunc contractum innominatum statuitur.

137. ANTIM. Quis non videt, majorem esse v.g. Titius dat 100. nummos Cajo in censum personalem, morte Caii terminandum; pro diversa Caii ætate & valetudine, pensio major, vel minor statuitur; ut in vitalitio; supponamus pensionem 8. annuorum esse justam; certè in alio contractu, pensio justa adæquari debet pensioni justæ statutæ in censu reali, empto 100. nummis, quem eidem Cajus redimere possit, si velit, non tamen cogi ad redimendum; ac proindè hæc justa pensio erit 4. annuorum; in nostro contractu idem dicendum est, cum in utroque bona Caii hypothecata esse possint.

138. PITHAN. Scire aveo, utrum hoc pactum predicto contractui apponi possit; ut scilicet illa pensio nunquam redimi queat.

139. ANTIM. Quis hoc vetat? seclusâ scilicet lege positiva; tunc enim erit mera & absoluta venditio; in qua, neuter retrocedere valet; idemque censu dictum esse puta; quid enim obstat? nihil prorsus, nihil saltem obstare video; nempè ut tradito justo pretio, hac lege prædium alterius emo, ut redimi deindè, si nolim, non possit, ita hac lege jus ad partem fructuum ejusdem prædii, vel ad pensionem annuam æquivalentem, tradito justo pretio, emo, ut venditor deindè si nolim, redimere nequeat; quid enim amabò justiùs? quid æquius contractu venditionis absolutæ? unum tamen observes velim; si pactum hoc contractui, vel censui apponatur, cariùs vendi jus illud, ad pensionem annuam; nempè obligatio illa qua venditor se obligat, ad nunquam redimendum, est pretio æstimabilis; igitur si jus ad pensionem annuam redimibilem 4. nummorum vænit centum nummis; jus ad eandem irredimibilem 120. v.g. justè venderetur; idem de contractu nostro dicendum est: sic in censu personali, jus ad eandem pensionem annuam 4. nummorum justè venderetur 50.

140. PITHANOPH. Cuncta hæc probè inter se conveniunt; unum addo, si per te mihi liceat, datio scilicet, & non concesso, censum realem utrimque redimibilem, legitimum & justum esse, jus ad eandem pensionem annuam 4. nummum carius emendum esse, ut justum sit pretium, v.g. 120. eodem scilicet pretio, quo census realis irredimibilis justè emeretur; nam Titius præter jus ad prædictam pensionem, emit obligationem Caii, qua scilicet obligatur ad nunquam redimendum, si velit idem Titius, in censu utrimque redimibili; utraque obligatio æquali pretio æstimabilis est.

141. ANTIM. Egregiè, tanti est, cogi ad redimendum, quanti cogi ad non redimendum; utrumque æquè molestum est; igitur æquè æstimabile.

142. PITHANOPH. Jam ad alia venio; attamen priùs monuero, contractum illum, ut voces, innominatum, quo emitur jus ad pensionem annuam in perpetuum, quamdiu scilicet venditor non redimit, ab aliis omnibus censum personalem educi; scio, cur censum non voces, ut scilicet adductæ definitioni consulas, in qua, census dicitur constitui super re frugifera, at in hoc contractu, nulla res frugifera supponitur, & sola vendi-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

alterius fide nititur; præterea cum Eminentissimo Deigo videre videris, emi reverà partem fructuum, vel horum facti, & peralium contractum, incerta hæc pensionem commutari; quod licèt aliqui putent, non sentiant; quia, inquiunt, esset ususfructus, fallunt tamen; quia ususfructus extinguitur morte usuarii, non tamen; quia ususfructus emi possunt, usufructuarii; igitur ubi nulli fructus emi possunt, ibi censum esse non putas; ut tamen cum multis loquamur, vocemus hunc contractum censum personalem perpetuum, quo scilicet emitur jus ad certam pensionem annuam, nullo alio addito; alium verò, quem personalem vocasti, vitalitium dicemus.

143 ANTIM. Per me licèt: nec enim de vocibus disputandum mihi esse puto; modò deinde variæ censuum species distinguantur: hic autem divisit censum in realem & personalem: uterque in perpetuum & redimibilem: uterque perpetuus in redimibilem & irredimibilem, scilicet à venditore; realis porro redimibilis, vel est utrinque redimibilis, vel tantùm à venditore, vitalitius denique duplex est: alter, qui vita emptoris, alius, qui venditoris vita terminatur: hoc posito, generalis quædam definitio ita formari potest, census in genere est jus ad pensionem annuam justè comparatum: jam singulæ species definientur, addita differentia v. g. realis sic definietur, jus ad pensionem annuam certe alterius percipendam; personalis verò ut prius, perpetuus in perpetuum: vitalitius, durante vita, vel venditoris, vel emptoris; redimibilis pari modo adjuncta particula sua definietur: deinde dividi potest eodem prorsus diverso modo, quo constituitur; nam constituitur, vel testamento, vel donatione, vel transactione, vel permutatione, vel sententia judicis, vel emptione, vel demum præscriptione; uno verbo, tot modis acquiri potest census, quot modis alterius rei dominium acquiritur.

144 PITHANOPH. Non desunt tamen difficultates pro hi modis; sed profectò singularem vim non facunt in censu; & sola illa responsio omnia opposita diluit, quod justus census iis omnibus modis constare possit, quibus dominium quodlibet justè acquiritur: de his modis fusè & accuratè Leotard. q. 43. per totam, & post illum Gibalinus cap. 6. an. sæque his diutiùs hærendum puto: statuimus enim regulam illa generali; quia verò de titulo empt. Theologi & Canonistæ potissimùm disputant, ideo de illo tantùm hoc loco disputamus; & primo quidem de censu reali, qui in re frugifera constituitur. Quæ autem, quænam esse possint res illæ, super quarum reali census perpetuus constituatur.

145 ANTIM. Quis hoc nescit? Primò sunt immobilia, quæ continent res soli; v. g. vineæ, prædia, villæ cohærentes, ut domus. Secundò quasi immobilia, ut jura quædam perpetua, & stabilia, nec non fructifera. Tertiò furni, molæ & molendina, item ædificia ipsa fluminum constructa, aut vento agitata, quæ navibus imponuntur, Doctores disputant: quia tanti non est, vide Leotard. q. 45. a. n. 2. & Gibal a. 12. consect. 3. & alios. Quartò, fodinæ, latomiæ. Quintò lacus piscatorii, piscinæ piscatoriæ & flumina, modò vel ex fodinis, vel aquarum derivatione proventus accidant. Sextò portus & portaria, quando aliquis habet jus percipiendi vectigal à navibus appellentibus, & ab ipsa fluminum constructione fluminum. Septimò columbaria. Octavò gabellæ, tributa, aliaque id genus. Nonò officia vendibilia, vel quæ sunt in patrimonio. Decimò beneficia non vocabilia. Undecimò jurisdictio, quæ non sacræ. Duodecimò census ipse; an verò in gregibus ovium, armentis, municipiis, navibus, fructibus pendentibus, nominibus & actionibus census constitui possit, disputant autores; sed hæc facilè definiri possunt tribus regulis: prima est, ut census perpetuus in iis rebus quæ per se perpetuæ non sunt, constitui non possit: secunda, ut census non perpetuus secluſa lege positiva, constitui possit in re qualibet fructifera, etiam mobili: cùm enim hæc locari possit pretio, aliqua pensio in ea constitui potest, ac proinde jus ad illam vendi; hic autem census re pereunte perit. Tertia per constitutionem Pii V. census realis constitui tantùm potest in rebus immobilibus, fructiferis, certis actuis limitibus definitis; ex his tribus regulis illa omnia facilè definiri possunt, quæ ad res suas pertinent, in quibus justus census constitui potest. Pro his videri potest Gibal. a. 12. in consectariis: item Leotard. q. 45. 46. 47.

146 PITHANOPH. Dixisti, censum realem perire, pereunte re frugifera super qua constitutus est, rectè quidem; sed si censuarius omnia sua bona censui prædicto subjecerit: an fortè pereunte bonorum parte, censum perire necesse sit?

147 ANTIM. Secluſa lege positiva non video, cur omnia sua bona indeterminatè censuario subjicere non possit, & cur census non permaneat bonorum parte pereunte, modò proventus residui sufficiant ad solvendam pensionem; ita enim omnia bona subjiciuntur censui, ut singulæ partes tum coniunctim, tum seorsim subjectæ sint; ita communiter Doctores vide Gibal c. 6. a. 9. n. 16. qui citat Conrad. Medin. Salon. Tolet. Sot. Salaz, Philiarc. Maldet. Reginald. Molfes. Lugo, Castro pal. Covarruv. Gaill. Roderic. Felician. Sarmient. Scort. Duard. Leotard. q. 58. n. 39. qui prædictos citat. Azor. Grav. Petr. de Gregor. Decian. Valasc. Burtat. Frideric. Martin. Merend. licèt etiam censuistæ fidejussorem exigere à censuario, & pacisci de pignore, vel hypotheca; ita ut reliqua bona censuarii obligentur, casu quo pensio non solvatur, & hoc ultimum nullo modo prohibitum est, per constitutionem Pii, immo per constitutionem Nicolai V. expresè licitum: vide Leotard. q. 66. à n. 23. qui citat Navarr. Guttierr. Molin. Leo. Thesaur. Felician. Salaz, Cencium, Scort. Lugo, Roderic. Ugolin. Duard. Binsfeld. Frideric. Martin. accedit Gibalin. c. 6. a. 9. n. 14. qui citat Filliucium. Item idem Martin. accedit Leotard. a. 58. n. 46. ubi præter descriptos, citat Garciaz, Petr. de Salaz, Lop. Quod autem re pereunte, super quâ census constitutus est, pareat census, certum est, & nemo negat; sublato enim fundamento, totum ædificium corruit; nempe nisi subsistat res, ex qua fructus percipiuntur, non subsistit jus percipiendi eosdem fructus.

148 PITHANOPH. Sed his levioribus omissis, quæ facilè quisque intelligit; Quæro exte, utrum secluſa lege positiva, ac præsertim constitutione Pii V. census utrimque redimibilis iniquus sit ex natura rei v. g. Titius dat mille Cajo, quibus emit jus ad pensionem annuam 50. super tali prædio, ea lege, ut Cajus redimere censum illum possit, si velit, & ad redimendum cogi possit etiam invitus; videtur enim par utrimque conditio; cùm uterque cogere alterum, & ab altero vicissim cogi possit.

149 ANTIM. Prudenter secludis legem positivam, nam hoc pactum per constitutionem Pii V. expresè prohibitum est: spectata igitur rei natura & perpensis dumtaxat rationibus moralibus & Theologicis, rem hanc definiri postulas: magnum est, quod petis, in quo Doctores non conveniunt: multi asse-

runt, esse pactum usurarium & hoc pacto addito, censum in mutuo converti. Leotard. q. 68. n. citat multos, Sot. Covarruv. Navarr. Cencium, Virgin. De Boccat. Lop. Felician. Rodetic. Binsfeld, Mastrill. Horman, Duard. Justinian. Ugolin. Mantic. Petr. de Gregor. Rot. apud Seraph. decis. 1006. Gaill. Mainard, qui vult hoc exploratum esse. Adde Wadingum tract. de contract. disp. 6. dub. 8. §. 3. non deerunt alii ex recentioribus, qui hujusmodi pactum illicitum putent, secluso etiam lege positiva.

150 PITHANOPH. Multi sunt, ne quid dissimulem, qui pactum illud iniquum esse dicunt; nullum tamen legi, qui oppositam sententiam, attento dumtaxat jure naturæ, temerariam, damnandam, improbabilem esse dicat; unde perspicuè deducitur, opinionem illam, quæ hujusmodi pacta damnat, certam non esse, sed tantùm probabilem.

151 ANTIM. Rectè dixisti, opinionem illam, quæ censum illum realem utrimque redimibilem ab omni usuræ & injustitiæ labe liberat, secluso scilicet omni lege positiva, nullo modo damnandam esse, sed esse verè probabilem: cùm & præstantissimorum Doctorum autoritate niratur, & firmissimis rationibus demonstretur; & ea, quæ contra opponuntur & opponi possunt, nullo negotio diluantur; dixi censum realem; nam de personali seeus sentio: dixi, secluso lege positiva; scio enim, hujusmodi pacta per constitutionem Pii V. prohibita esse; & ut ab autoribus incipiam, en tibi satis longum illorum Elenchum, qui hujusmodi censum approbant. Major in 4. dist. 15. q. 43. & 44. Gerson de contract. prop. 19. Gabriel in 4. q 12. a. 2. concl. 4. Conrad. de contract. q. 84. Malderus 2. 2. d. 230. tract. 5. c. 5. dub. 11. Tanner. 2. 2. d. 4. q. 7. dub. 4. Less. lib. 2. cap. 22. dub. 10. Salas de cens. dub. 25. Joan. Medin. quæst. ult. de cens. seu q. 15. de usur. dub. 2. & 5. Valentia 2. 2. disp. 5. q. 22. punct. 6. & quæst. 25. punct. 2. Molin tract. 2. disp. 377. Laym. lib. 3. tract. 4 cap. 18. num. 5. Lugo. disp. 27. n. 122. & disp. 26. num. 102. Castro Palao. disp 6. punct. 24. §. 4. num. 2. Gibalin. l. 6. c. 6. a. 27. consect. 3. Frideric. Martin, de jure cens. c. 6. n. 248. Diana part. 3. tract. 5. resol. 75. Leotard. quæst. 68. n. 4. pro hac eadem sententia citari possunt illi omnes, qui præter jam citatos, approbant contractum cum pacto retrovendendi, ut Covarruvias l. 3. variar. c. 9. qui citat Alexandr. Immol. ut paria sint, inquit, contrahentium jura; item Tiraquell. tract. de retract. convent. gloss. 2. n. 70. 71. &c. Azor p. 3. l. 8. c. 12. Joann. Baptist. Lup. citatus à Leotard. n. 5. Cajetan. in sum. V. *venditio* Toletus in sum. l. 5. c. 45. qui citat Sotum Butenbaum l. 3. tr. 5. c. 3. dub. 9. Rebell. de oblig. p. 2. l. 10. q. 8. licèt q. 7. negare videatur; Sylvest. V. *usur.* 2. qu. 19. Bauni lib. 1. de contract. q. 20. Gordon. Theol. moral. lib. 4. q. 7. dub. 3. Amicus tom. 5. disp. 32. sect. 5. n. 75. Trul. tom. 2. lib. 7. cap. 20. dub. 24. Bonacina disp. 3. quæst. 2. punct. 7. §. 1. n. 4. Tannerus citatus n. 128: citat Aragon. q. 78. a. 4. Ancharanus. consil. 30. Bann. 2. 2. tom. 2. q. 78. a. 4. dub. 2. vult, pactum hoc esse licitum, modò pretium justum sit, & non obligetur persona venditoris, sed tantùm res, super quâ census est constitutus; quod certè minus favet venditori; idem ex Orellan. & communi Thomistarum docet Petr. Ledesm. in summ. p. 2. tract. 8. c. 24. concl. 4. Hinc Valentia, Salas, & alii castigant Covarruviam, quod admittat hoc pactum in emptionibus aliarum rerum, damnet verò in emptione census; sunt enim repugnantia Emmanuel Sa non audet hoc asserere, scilicet propter Bullam Pii V. Gregorius de Valent. supra citatus asserit, hanc sententiam, quæ censum utrinque redimibilem adstruit, secluso scilcet Bulla Pii V. à multis Theologis Romæ an. 1581. in constitutione cui ipse interfuit, ut probabilem approbatam fuisse, nonnulli ex supra citatis ut Lessius & Leotardus veriorem esse dixerunt; habetur etiam ex l *quod si nolit* q. 22. ff. de ædilit. edict. & ex c. *ille vos* de pignorib. & Panorm. ibi.

152 PITHANOPH. Justum pretium haud dubiè suppono; ut autem justum sit, non credis, opinor, censum ad nutum dumtaxat emptoris, & censum utrimque redimibilem æquali pretio emi posse, nempe majus pretium census utrimque redimibilis postulat.

153 ANTIM. Haud dubiè; nempe illa obligatio, quæ venditori Cajo imponitur, ad redimendum censum, ubi primùm Titius emptor voluerit, est pretio æstimabilis; sunt autem quatuor pacta diversa; primum est quo neuter, altero invito redimere possit; secundum, quo Cajus venditor, vel census ratus redimere possit, etiam invito Titio emptore; tertium, quo Titius invito Cajo, quartum, quo uterque invito altero; secundum pactum maximè favet Cajo venditori, tertium emptori, primum & quartum æquè utrique favent: igitur si secundum pactum erat, pretium minimum erit, si tertium, maximum; primum & quartum, medium, idem igitur pretium census est, sive utrimque redimibilis sit, sive utrimque irredimibilis, ut citati autores prudenter observarunt.

154 PITHANOPH. Ubi verò Cajus redimere cogitur censum utrimque redimibilem, vel ab emptore tantùm redimibilem, quo amabò pretio redimet?

155 ANTIM. Nonnemo putat, minore pretio redimendum esse, quam vendiderit, v. g. si jus annuum in censu utrimque redimibili, vel utrimque irredimibili emit 25. vel 30. illud jus redimet tantùm 20. id est eodem pretio, quo vendidisset in censu venditore tantùm redimibili; ego tamen existimo, eodem pretio redimendum, quo venditum fuit, vel potiùs quo tunc venderetur; quia cùm illud pluris æstimetur propter obligationem à venditore contractam, ut cariùs emitur, ita cariùs redimitur; nam idem manet; igitur si emitur 25. quia sic æstimatur, etiam 25. redimendus est, neque in hoc ulla est difficultas.

156 PITHANOPH. Sed quæso, expone rationes quibus æquitas hujus contractus, secluso scilicet omni lege positiva persuadetur; nec enim credere debeo hæc temerè à te adstrui.

157 ANTIM. Crede mihi, iis rationibus hujus pacti justitia demonstratur, quæ rem omninò confecerunt. 1. illud pactum, quo census utrimque redimibilis statuitur, non tollit rationem census, nec illum naturam destruit, nec etiam cum illa ullo modo pugnat; census enim est jus ad pensionem annuam in re aliena fructifera constitutum; illud autem jus, de quo agimus, emptione ac justo pretio acquiritur; igitur sive accedat pactum de redimendo, sive non accedat, cùm sit aliquid meræ extrinsecum, idem jus manet, justo pretio comparatum; igitur pactum illud prædictum jus non destruit, nec illius emptioni repugnat.

158 PITHANOPH. Per id census destruitur, quod in mutuum convertitur, sed in mutuum non convertitur per accessionem hujus pacti; igitur per illud pactum census destruitur.

159 ANTIM. Concessa majore propositione, nego minorem: emptio quippe differt à mutuo:

sua emptionem dicit; nec sortem repetit Titius emptus, sed vi pacti retrovendit Cajo jus illud ad pensionem annuam, quod prius ab ipso emerat, seu lucrum illud certum, in quod fructus immanet, seu lucrum illud certum, in quod fructus immanet rei censualis commutarat: præterea in mutuo, nunquam perit jus mutuatoris repetendi sortem, ab hoc censu, perunte re censuali, censuistæ item, ab hoc censu, perunte re censuali, censuistæ pens, & jus illud ad pensionem annuam amittit; deinde, si res censualis à Cajo censuatio alteri vendatur, ab obligatione solvendi pensionem immunis est: cum tamen in mutuo nunquam liberetur ab obligatione reddendi sortem: census igitur, realis scilicet, licèt utrimque redimibilis, à mutuo differt.

159 PITHANOPH. Mihi factum satis: ad alias quæstiones tuam orationem converte.

160 ANTIM. Sit ergo ratio 2. Census irredimibilis, attento jure naturæ, & secluſa omni lege positiva, iniquus non est: igitur nec census utrimque redimibilis: negabis utramque, sat scio: antecedens scilicet & consequentiam: probo utrumque: primum quidem, quia omnis venditio absoluta talis est, ut nec emptor, nec venditor inviti retro cedere possint: cùm igitur census irredimibilis & perpetuus sit vera venditio absoluta, cur iniquus esset? cui enim ambabò fit injuria? non venditori, qui pretium justum accepit; non emptori, qui jus ad annuam pensionem acquirit, dato pretio adæquatum: igitur neutro fit injuria: accedit, quod hæc communis est autorum sententia, Contrad. quæst. 82. de contract. Gibal. c. 6. a. 9. Castropal. disp. 6. punct. 14. §. 1. Leonard. quæst. 67. num. 8. ubi multos citat. Delugo num. 3. ubi citat. Medin. Sot. Molin. Less. Palac. Aragon. Salaz. Jam verò probo consequentiam, quia æqua est utrimque conditio, tum in censu irredimibili, tum in redimibili utrimque: etenim alter tantùm alterum cogere possit, vel ad redimendum, vel ad rettrovendendum, potior est illius conditio: si verò uterque cogi potest, æqualis utrimque lotest, sineuter, etiam æqualis: igitur cùm census utrimque irredimibilis justus sit, utrimque redimibilem justum esse necesse est: suppositâ enim prima æqualitate, sinde par obligatio accedat, remanet profectò æqualitas: secludo autem legem omnem positivam, ut dixi.

161 PITHANOPH. Hæc ratio non evincit: datum antecedente illo, quod nemo negat, cùm sit venditio absoluta, posito censu irredimibili, etæqualitas utrimque: ad nihil enim Titius obligatus, ad quod Cajus etiam non obligetur, nempe neutrum invitum cogere potest, vel ad redimendum vel ad rettrovendendū: jam verò si pactum accedat, quo & Titius à Cajo cogi possit ad rettrovendendum, & Cajus à Titio ad redimendum, utrimque par est obligatio: igitur manet æqualitas, nam si æqualibus addantur æqualia, remanent æqualia.

162 ANTIM. Hic enim geometrizas Pithanophile: gaudeo, hanc rationem tibi arrisisse: sit autem 3. ratio. Census redimibilis à Cajo venditore profectus: igitur utrimque redimibilis justus esse potest, secluſa scilicet lege positiva.

163 PITHANOPH. Valdè times leges positivas, hoc enim clypeo frequentissimè te munis, sed proba consequentiam, cùm antecedens perspicuum sit.

164 ANTIM. Probo consequentiam: utrimque redimibilis, supra redimibilem tantùm ad nutum Cajus venditoris, dicit solam obligationem, quam Cajus emerabit, redimendi censum, etiam invitus, si Titius emor id voluerit: nihil enim aliud dicit, quia prius obligationem utrique imponit: secundus verò alteri tantùm: atqui hæc obligatio Cajo imposita, est pretio æstimabilis: quis hoc neget? non tamen infinito pretio, ut patet: igitur pretio adæquari potest, ac proinde vendi: igitur & justè vendi, igitur census utrimque redimibilis justus esse potest.

166 PITHANOPH. At vel inde deduco, justum esse non posse, nisi majore pretio ematur: sit enim census quilibet ad nutum tantùm Caji redimibilis, quo scilicet Titius unum annuum emat 20. si accedat obligatio Cajo imposita, ut etiam invitus ad nutum Titii redimere teneatur, haud dubiè aliquo pretio compensanda est, ne pactum sit iniquum; supponamus illam, ut 5. vel 10. à prudentibus censeri; haud dubiè, ut fiat census utrimque redimibilis, Titius unum annuum 25. aut 30. emere debet

167 ANTIM. Hoc ultro concedo; & meo judicio, autores illi, qui oppositæ sententiæ suffragantur, aliud velle non possunt. Sit ergo ratio 4. Si Cajus venditor redimat censum, eodem scilicet pretio, quo vendidit, Titius sortem integram, seu pretium integrum, cum accessione lucri, justè recipit; igitur usura non est, quia scilicet lucrum illud percipit alio titulo, quàm mutui: igitur licèt ad contractum illum, ex quo hic titulus resultat, pacto obligetur, cùm idem contractus maneat, ac proinde idem titulus, lucrum illud, quod ex eo sequitur, usurarium censendum non est; porro ad ad hoc pactum obligatur Cajus, non quidem invitus, sed volens & ultro; & hæc est 5. ratio: nempe ad id non vi quadam obligatur, sed ultro obligationem illam redimendi in se suscipit, & pro illa justum, ut suppono, pretium accipit; ad id autem potest se obligare, quod justè potest facere: justè autem potest redimere censum illum, soluto eodem pretio, & lucro pensionum minimè computato; igitur ad id faciendum, se obligare potest.

168 PITHA. Nescio an tibi hoc omnes concessuri sint, cùm in multis fallat; suggero exempla. Possum licitè redimere pensionem, non tamen ad id me obligare; potest qui accepit mutuo aliquid rependere mutuatori, gratitudinis ergo; non tamen ad id potest se obligare: Religiosus potest aliquid facere, non tamen ad id se obligare.

169 ANTIM. Si lege positiva prohibeatur aliquod pactum obligationem inducens, id naturæ rei tribuendum non est: jura autem prohibent, ut jam dixi supra, ni fallor, pactum illud redimendæ pensionis, si cum illo, quo pensio constituitur fiat: ad secundum exemplum, nonnulli concedunt, quempiam obligare posse pacto ad gratitudinem, quod tamen aliàs à me rejectum est; quia si est alia obligatio, gratitudo ampliùs non est, ut patet: ad tertium respondeo, Religiosum sui juris non esse, ac proinde pacto minimè obligari posse: nempe inde suo jure religio orbata maneret: stet igitur, aliquem, qui sui juris sit, pacto ad aliquid obligari posse, volentem scilicet ac minimè invitum, modò pactum illud lege prohibitum non sit: nec destruat rationem illius rei, ad quam obligat: cur igitur Cajus venditor licitè redimere possit censum, non video, cur ad redimendum, pacto se obligare non possit.

170 PITHA. Nodum hunc facilè solvisti, nec quidquam restat difficultatis, quid enim restat, quominus aliquis ad id se obliget, quod licitè facere potest? modò sit sui juris, & pactum illud lege positiva vetitum non fuerit, nec destruat rationem illius, quod faciendum est; sed perge quæso, expone alias rationes.

171 ANTIM. 6. Ratio hæc erit: licet emere res alias justo pretio, cum pacto retrovenditionis: igitur & censū, secluſa scilicet lege positivâ: antecedēs constat

ex dictis ; quidni enim justo pretio emi possit illa obligatio, quæ pretio æstimabilis est ; vel potiùs mutuum & par onus sibi invicem pacto imponere ? Consequentia per se nota mihi videtur ; quid ni enim census licitè vendi possit, iis legibus, quibus res aliæ venduntur.

172 PITHANOPH. Propter usuræ periculum; sed, inquies, in aliis venditionibus, quæ hoc pacto fiunt, haud minùs periculi esse videtur.

173 ANTIM. Rectè opponis simul & reponis ; accedit, quod periculum illud proximum non est, ut patet ; nec est, quod aliqui usuram palliatam esse præsumant; nam non ita facilè præsumendum est. Sit 7 ratio. Si facultas redimendi, quam venditor retinet, non pugnat cum isto censu, nec ipsi repugnat, eidem sane censui non repugnat facultas retrovendendi si emptor illam retinuerit. 8. Layman citatus lib. 3. tract. 4 c. 18. asserit, in Germania passim à viris probis & doctis institui censum utrimque redimibilem; quis autem dicat, tot viros probos in errorem inductos fuisse, in re præsertim morali, pro qua, seclusa definitione Ecclesiæ, usus & praxis prudentum & proborum hominum multum facit ? 9. Cur amabò in re merè temporali, non possum paciscì de meo jure, & ita convenire cum alio, ut ruat illud, retenta utrimque facultate; ego redimendi, ille retrovendendi; seclusa scilicet lege positiva; si juris mei sum Dominus, cur de illo ita disponere non possum ? 10 Potest Titius censuista imponere alteri tertio obligationem redimendi censum, modò obligationem illam impositam justo pretio compenset ; igitur eamdem Cajo censuario imponere poterit; nec disparatio afferri potest. His rationibus facilè inducor in eam sententiam, ut omnino existimem, seclusa omni lege positiva, censum utrimque redimibilem licitum esse.

174 PITHANOPH. Nonnulla objiciuntur, quæ facilè uti spero, à te diluentur; & primo quidem aliqui dicunt, censum utrimque redimibilem ad mutuum accedere.

175 ANTIM. Non repetam, quæ supra dicta sunt; jam enim ostensum est, quantum discriminis censum inter & mutuum intercedat, illud tamen prætermiseram, quod habet Valentia noster; scilicet, in mutuo, obligationem refundendi sortem oriri tantùm ex eo, quod illam priùs mutuatarius acceperit ; at verò in censu, obligatio reddendi pretium, non oritur ex eo quod acceptum fuerit, sed quia redimitur jus, quod venditum ante fuerat, ac proinde illius pretium dandum est : immo in hac redemptione census, non redditur sors, vel capitale, propriè loquendo, sed illius pretium.

176 PITHANOPH. Sic facilè palliantur usuræ, & hoc vehementer urgent oppositæ sententiæ autores.

177 ANTIM. Ubi est vera emptio & venditio, nullam est mutuum; quod autem census sit venditio, ex ipsa definitione constat ; & quid censum inter & mutuū discriminis intercedat, abundè à me ostensum fuit, vera autem ac germana venditio pallium usuræ, vel mutui esse nequit ; quia palliario, ut vocant, dicit fraudem & fictionem ; sic cambium siccum, est cambium fictum, seu palliatum, quia fingitur translatio virtualis pecuniæ, & solutio alibi facienda, licèt in eodem loco cum usura fiat : non diffiteor quidem, fraudem & malam fidem irrepere posse ; sed hoc etiam aliis contractibus justis ac legitimis commune, v.g. testamentis, donationibus &c. Quid porro hæc ad moralem Theologiam ? qui dat sua responsa in foro conscientiæ, in quo bona interrogantis fides semper supponitur ; cum illius verbis & confessione standum sit ; census igitur utrimque redimibilis hoc nomine damnandus non est, quod eo aliqui male uti possint, cùm etiam nonnulli Sacramentis malè utantur.

178 PITHANOPH. Si pactum istud licitum est, omnis usura facilè salvari posset, nec ullus amplius esset contractus usurarius ; quod revera facit Canonibus omnino repugnat.

179. ANTIM. Crede mihi Pithanophile, innumeræ adhuc fraudes & artes corradendi iniquè pecunias supersunt ; innumeri modi & casus illicitus, quos Theologi morales discutiunt & damnant, nulli igitur est consequentia : hæc duo pactatium contractuum & census utrimque redimibilis sunt licita, seclusa, scilicet omni lege positiva ; igitur nullæ usuræ ; falsa est, inquam, hæc consequentia, cùm numeri ferè tituli iniqui adhuc restent ; hinc fortè peræ pretium est, licitos ab illicitis distinguere, homines ab errore abducere, & docere modum, quem si adhibeant, justè agant ; laudabile est, inquam, honestum & justum verum usum homines docere, ne iis abutantur ; nec minus fortè periculum est, ne id faciant, quod illicitum esse putant, licèt bonum sit, quàm ne id agant, quod revera malum est, imò si malum esse putant, id quod bonum est, id faciant, revera peccant ; non tamen peccent, quando id faciunt, quod licèt malum sit, bonum esse putant, modo scilicet per ignorantiam invincibilem, malum esse nesciant.

180. PITHANOPH. Unum paulò difficilius opponō ; census personalis utrimque redimibilis continet mutuum palliatum ; igitur & census realis utrimque redimibilis ; das ultro antecedens ; consequentia probatur ; quia eadem est ratio unius, quæ alterius.

181 ANTIM. Nego eandem esse rationem, sed manifestum discrimen est. 1. Juxta illum modum explicandi Eminentissimi Delugo, in personali nulli sunt fructus, quorum pars emi possit. 2. In reali, res ipsa, super qua census constituta est, perire potest ; si autem perit, census etiam Titio perit ; nec Cajus ad quidquam tenetur. 3. Res illa potest distrahi, subhastari, &c. tunc autem ab onere solvendi censum Cajus immunis redit : at verò hic census personalis nihil tale habet ; immo nihil habet ex parte objecti, per quod à mutuo palliato distinguatur ; loquor enim de utrimque redimibili.

182 PITHANOPH. Negari non potest, quin Titius in censu reali utrimque redimibili, mutuum palliatum intendere possit ; & hoc in casu, nemo negat, pactum usurarium esse ; sed quidquid intendat, idem est pactum ; igitur semper usurarium.

183 ANTIM. Quasi verò, bonum objectum prava intentio vitiare non possit ; actus nostri objectivam, seu materialem bonitatem, vel malitiam ab objecto ducunt ; formalem verò à motivo, à fine ab intentione ; quid ergo mirum, si pactum ex natura sua honestum, mala intentio vitiare possit ac proinde si quis pactum illud nostrum extrinsecùs adhibeat, ut intentioni mutui, quam intrinsecùs habet, serviat, haud dubiè peccat, & iniqua illa intentio usurariam notam in pactum illud refundit.

184 PITHANOHP. Hoc ipsum est, quod passim vobis objiciunt, solam scilicet intentionem sufficere, ut quis à peccato liber sit, sic enim censum personalem utrimque redimibilem licitè adhibere possem, quia

quibibere possum intentionem rectam, emendi scientem, non mutuandi; cur igitur recta hæc intentio fieri non mutuandi; cur igitur recta hæc intentio peccatum illud non honestat?

187. *ANTIM.* Bonus es, ut video; bona intentio numquam malam electionem rectam facit, nisi excusetur saltem ignorantia; bonum enim est ex integra causa, ut sæpè dixi, nisi objectum bonum sit, bona intentio non sufficit, nec bonum objectum, si mala intentio; hinc dare pecuniam virgini ex bona charitate, bona est actio; quia & objectum bonum est, & bona intentio, vel rectus finis; dare autem ex carnalitate, mala est actio; quia objectum bonum mala intentio deformat; sic Judex reum damnare potest ex motivo justitiæ, vel ex motivo odii; hoc iniquum est, illud vera justitia; sic aliquis potest exigere lucrum, vel ex mutuo, vel ex censu justo; hoc justum est, illud injustum; hinc si quis ineat pactum census per se justi, cum bona intentione, id est, ut revera emat jus illud annuam pensionem annuam, vel ut hoc titulo justo prædictam pensionem exigat, justè agit; si verò animo iniquo, intendat solum mutuum, & ex mutuo lucrum velle velit, injustè agit; quia finistra intentio justum alioqui pactum inficit: denique si pactum per se malum est, qualis est census personalis utrimque redimibilis, nulla intentio, quantumvis recta, à peccato & usura liberat; quia non potest quis nisi finè velle lucrum ex titulo justo, si revera titulus justus non est, nec excludere rationem mutui, si sit merum mutuum; nisi tamen ignorantia invincibilis excuset: si hæc ponderarentur ab iis, qui hanc directionem intentionis adeò jactant, & nobis improbant, haberent haud dubiè, unde illis fieret latio.

186. *PITHANOPH.* Quid super hac re mutiam, nihil restat. Sed quid respondes ad Bullam Pii V. editam an. 1569. in qua novam formam censibus indixit, & census utrimque redimibilem omnino prohibuit.

187. *ANTIM.* Cur hanc Constitutionem mihi opponis, qui rem hanc secluſa lege omni positiva dicimus? quis enim nescit, certas conditiones concessibus a Principe apponi posse? Scio aliter ab aliis responsum fuisse; Lessius lib. 2. cap. 22. dub. 13. expresè asserit, hujus Constitutionis usum non vigere in Germania, Gallia, Belgio; ac refert, ibi non fuisse promulgatam, nec ipso etiam moribus omnium receptam esse; nec interesse, aut curare superiores, ut executioni mandetur, ac demum non esse probabile, velle Pontifices, ut hæc Bulla, quæ tot novas, & jure naturali minime requisitas conditiones censui merè civili apponit, ante sufficientem promulgationem, in omnibus Provinciis vim habeat; ex quo revera, inquit, gravissima incommoda sequerentur. Gibalin. l. 4. tr. 2. q. 10. n. 9. & art. 5. idem asserit, & hunc communem esse Doctorum sensum. Guttier. pract. lib. 2. cap. 13. refert, Philippum II. in Comitiis Matritensibus an. 1587. respondisse, Bullam illam apud Hispanos receptam non esse. Navarr. l. 3. consil. de regul. docet, hujusmodi decreta, si per tempus recepta non sint, non obligare; idem tenent innumeri ferè autores, Navarr. l. 1. cons. 1. de constit. & in manual. c. 23. n. 41. Covarr. 2. var. c. 16. n. 6. idem alii colligunt ex doctrina Bald. Angel. Alexand. apud Nattam, in cons. 120. Sot. de just. l. 1. q. 1. a. 4. Vasq. cons. illustr. c. 44. n. 19. Gudelinus de jur. novissim. l. 5. c. 40. item l. 3. c. 3. n. 50. Frideric. Martin. de cens. c. 4. n. 74. Cancer var. resol. p. 2. c. 1. n. 275. Thesaur. in decis. 154. Gratian. discept. c. 587. n. 13. & 14. Felician. l. 1. c. 9. n. 2. Azor p. 3. l. 10. c. 19. n. 3. Reginald. l. 25. c. 31. n. 444. Canisius de usur. c. 10. n. 8. Binsfeld. in c. *in civitate*, concl. 3. Bugnon de leg. abrog. l. 6. c. 69. Carol. Loys de redit. l. 1. c. 9. n. 2. Malder. tract. 5. c. 5. dub. 6. Zerola in prax. Episc. v. *contract. cens.* Bernard. Grevæ ad Gaill. l. 2. concl. 7. consid. 1. n. 1. Emman. Roderic. in explicat. dict. constit. Bonacin. de contract. disp. 3. q. 4. punct. 10. n. 4. Fontanell. de pact. nupt. claus. 4. gloss. 16. par. 1. n. 3. & 5. Leotard. fusè q. 44. per totam. ubi citat Salaz, Surd, Philiarch. Honded. Molin. Lælium Zecch. & alios, quibus addi possunt Castropalao disp. 6. punct. 15. n. 6. Delugo disp. 27. sect. 4. n. 61. ubi citat Serarium, Sa. Mirand. Medin. Conrad. Dian. adde Laym. l. 3. tr. 4. c. 18. Busenbaum l. 3. tr. 5. c. 3. dub. 9. n. 7. ac demum omnes ferè autores, exceptis aliquot Italis, qui tamen inter se non conveniunt: sic autores prædicti ad objectionem à te adductam; ego tamen non ita respondeo; sed cùm hîc tantùm naturam hujus contractus, secluſa lege omni positiva, discutiam, hæc Bulla ad rem præsentem nihil facit.

188. *PITHANOPH.* Bene est; quid porro de hac re sentias, non quæro, cùm hæc controversia hujus loci non sit, pertinet enim ad tract. de legibus; non modica tamen mihi restat difficultas; nempe censum utrimque redimibilem Pius V. in prædicta Constitutione usurarium esse declaravit: quis autem huic declarationi se opponat?

189. *ANTIM.* Facilè mihi persuaseram, eò te venturum esse; sed prædicti autores hunc nodum facilè solvunt; dicunt enim, præsumi usurarium, cùm lex positiva usurarium facere non possit, quod revera usurarium non est; quis autem dicat, censum utrimque irredimibilem usurarium esse? nam usura mutuum supponit; mutuum autem non est, ubi nulla sors repetenda manet; atqui in prædicta Constitutione non minus pactum census utrimque irredimibilis usurariũ declaratur, quàm pactũ census utrimque redimibilis, igitur est mera præsumptio, id est, cùm Pontifex statuat formam censibus, in qua prohibet hujusmodi pacta, census utrimque irredimibilis, & census utrimque redimibilis; vult, transgressores hujus legis pro usurariis haberi, usurarios præsumi, & in pœnam usurariorum incurrere; hinc facilè observas duplicem usuram esse; alteram de jure divino & naturali, alteram de jure positivo, vel Ecclesiastico; indicavit Summus Pontifex hujusmodi pactis aliquid periculi inesse, iisque usuram & mutuum palliatum facilè prætexi; ac proinde hujusmodi pacta prohibuit; hinc si quis illa ineat, in iis scilicet locis, in quibus vigent prædictæ leges, usurarium pactum inire censetur, usura scilicet de jure Ecclesiastico, & pactum illud usurarium præsumitur; ita citati autores, immò & alii Constitutionem Pii explicant; nec in hoc, meo judicio, ulla restat difficultas; nam cùm illud prohibeat Pius V. ob periculum usuræ, ubi quis pactum illud init, in iis scilicet locis, in quibus Bulla obligat, censetur velle illud periculum; atque adeò usuram ipsam & mutuum palliatum velle præsumitur; sed quid amabò ille tuus Doctor contra censum realem utrimque redimibilem opponebat?

190. *PITHANOPH.* Hoc dumtaxat faciendum restat; sed quantum conjectura possum assequi, cuncta facilè ac planè dilues: sic ergo cœpit; hoc sanè est præcipuum disputationis caput; quis enim ferat, ex pecu-

nia

nia mutuata sub schedula obligatoria, census obtentu, lucrum referri? quasi verò manifestum discrimen non intercedat; nempe in censu pecunia ad censum data non est amplius dantis, cùm tamen in præsenti casu, in quo datur sub schedula obligatoria, secus accidat.

191. ANTIM. Miror hæc ab eo dici, qui rem hanc intelligat; nam census, de quo hîc agimus, mutuum excludit, à quo tamen non differt, quod in censu, dans pecuniam, illius dominium transferat in accipientem, secus in mutuo; quod quàm falsum sit, illi omnes sciunt, qui rem intelligunt: unum igitur pro responsione adæquata & plana suggero; scilicet mutuum supponi à Domino Doctore, quod tamen à censu abest.

192. PITHAN. Hæc una responsio reliqua omnia ab eodem opposita diluit; quia scilicet supponit semper, mutuatam pecuniam, non censum venditum, & exigi partem lucri, quod mutuatarius fecit, ex eadem pecunia; hic autem Doctorem Angelicum, D. Hieronymum, & caput *naviganti* citat; sed quorsum hæc? cuncta hæc in mutuum cadunt, quod nullum jus lucro ex pecunia mutuata facto tribuit: deinde casum proponit: Do, inquit, Titio mille nummos mutuò, ad emendum triticum, quod deinde vendit duobus millibus, aucto annonæ pretio; quærit, an possit partem lucri exigere: sed facilè respondetur, non posse; quia pecunia mutua nullum fructum producit; tum dubitare videtur, utrùm ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, aliquid accipi possit, supra sortem; sed in hoc nulla est difficultas; & quisquis hoc negat, seriò loqui non videtur. Hæc sunt, quæ contra censum utrimque redimibilem D. Doctor opposuit; vides, quàm facilè solvantur.

193. *ANTIM.* Nonnulli Heterodoxi, ut Salmasius, Hotmanus, aliique contra censum scripserunt, quasi quid usurarium esset; hîc sanè trito proverbio locus esset; Clodius accusat Mœchos, ipsi usuram licitam esse volunt, quod est hæreticum, & censum damnant, Apostolicis Constitutionibus firmatum; sed rationibus adeò debilibus pugnant, ut eas refutare Gibalinum puduerit; Leotardus q. 43. hoc munere defunctus est.

194. *PITHAN.* In his tempus diutiùs terere operæ pretium non est, antequam huic congressui finem imponamus, nonnulla ex te quærere decrevi; primum est, utrùm census personalis sit licitus?

195. *ANTIM.* Personalem jam supra in varias species distinxi; nam vel est merè personalis, vel in personæ industria & arte constitutus, & hîc vita, ut plurimùm, censuarii terminatur; quamquam illud pactum apponi queat, ut à venditore redimi possit; sed esset, quòd quis in eo prudentiam desideraret, si hujusmodi censum redimeret, intra aliquot annos terminandum; emptor verò venditorem cogere non potest, ad redimendum, quod injustum esset; ut videre est in censu vitalitio; sed de hoc censu jam suprà egimus, & illius æquitatem ostendimus; immò hunc dumtaxat verè personalem agnovimus, in re scilicet fructifera constitutum; alius est perpetuus, nisi à venditore redimatur, quod sanè in ejus potestate positum est, nisi pactum apponatur, quo sit omnino irredimibilis; hunc autem, ut justum jam approbavi, modò justum sit pretium; quid ni enim jus ad pensionem annuam justo pretio adæquari possit? nec enim infiniti aut disparati valoris est; à mutuo verò toto cælo differt, nam mutuator jus repetendi sortem semper retinet, secus verò censuista: vis Autores, qui census personalis æquitatem agnoscunt & probant, ecce tibi: Conrad. de contract. q. 79. & 74. Sotus l. 6, q. 2. a. 1. Covarr. l. 3. var. c. 7. n. 5. Binsfeld. q. 10. concl. 1. in cap. *in civitate*, de usuris. Less. c. 22. dub. 4. Valent. 2, 2. d. 5. q. 22. par. 2. Bannez 2, 2. q. 78. tr. de cens. dub. 1. concl. 1. Reginald. l. 25. n. 43. Bonacin. disp. 3. de restit. q. 4. n. 3. Roderic. l. 1. de credit. q. 4. n. 37. Graff. t. 1. p. l. 2. c. 18. n. 16. Aragon. 2, 2. q. 78. Filliuc. tract. 35. n. 129. Malder. tr. 5. c. 5. dub. 8. Molfes. de contr. c. 6. n. 62. Canisius de usur. c. 11. n. 8. Secacia de commerc. q. 1. n. 204. Felician. l. 1. de cens. c. 8. n. 4. Duard. q. ult. proëm. n. 108. & 9. 1. q. 2. n. 29. Laym. l. 3. c. 18. tr. 3. Joan. Medin. c. de restit. q. 2. de cens. Ant. Gail. l. 2. observat. pract. observ. 7. n. 13. Castr. Pal. disp. 6. de just. p. 11. Gerson tom. 2. opusc. de contr. in 3. p. Major in 4. d. 15. q. 12. Gabriel ibidem q. 12. a. 1. concl. 1. Gibal. c. 6. a. 7. Leotard. q. 48. n. 9. Salas dub. 3. n. 2. ubi 20. allegat. Gibal. & Leotard. prædictos dedêre: adde Sa v. verb. *Census*, n. 10. Busembaum dub. 9. n. 2. Gibalinus asserit, hunc censum approbatum fuisse à Doctoribus Concilii Constant. Scio plures Doctores refragari, puta Navarr. Host. Innocent. Joan. Andr. Ancharan. Butri. Zabarell. Panorm. Censuum, Tusch. Pachin. Lopez, Rebell. Molin. Lugo; sed ut dicam, quod res est, antiqui illi personalem illum damnarunt, vi cujus censuarius non solvens, in servitutem redigi potest ac vendi, &c. sed de illo non agimus; si enim nihil habeat, unde solvat, liberum esse volumus. Et verò personales obligationes jam olim usitatæ fuerunt; & si aliquis hujusmodi obligationem sponte susciperet, potest, cur non eam accepto pretio vendere.

196. *PITHANOPH.* Nonnulli dicunt, obligationem illam esse effectum formalem hujus contractus, ac proinde per illum emi non posse.

197. *ANTIM.* Emitur jus exigendi pensionem, ex quo resultat obligatio in censuario; ac proinde dici potest, quòd etiam obligatio ematur; nec in hoc contractu, singularis est difficultas; nempe ex omni contractu venditionis, oritur obligatio in vendente tradendi rem, &c. nec obstat, obligationem ex contractu sequi, & per contractum emi, tanquam illius effectum, non quidem formalem, sed moralem effectivum; sic acquiro dominium alicujus rei, per contractum donationis, seu venditionis; oritur enim, vel transfertur in me, per illum contractum; sed hîc hærere diutiùs, tricari est.

198. *PITHAN.* Sed si persona non sit frugifera, id est, & bonis careat, & arte, an poterit constituere censum.

199. *ANTIM.* Si supponatur nihil prorsus habere, vel habere posse, quo censum solvat, frustra certè ad illa & stultè censum emis.

200. *PITHAN.* Quid verò emitur in hoc censu; in hoc enim Doctores minimè conveniunt.

201. ANTIM. Suppono, contractum illum, quem supra innominatum dixi, quem tamen censum personalem dici à me voluisti; in quo tum ab arte, tum à bonis censuarii præscinditur; in hoc non emitur ipsa pensio propriè loquendo, nec enim pecunia emitur, sed ipsum jus ad pensionem; nec obstat, fieri posse, ut summa pensionum sit major pretio dato, quod certè omni venditioni competit.

202. PITHANOP. Pecunia per se sterilis est, quomodò ergo fructum facit?

203. ANTIM. Utilis est ad emendum, quis hoc neget? hîc autem est vera emptio; scilicet, juris ad pensionem: itaque non est dubium, quin census personalis, sive perpetuus, sive à venditore dumtaxat redimibilis, sive ejusdem venditoris, vel emptoris morte ter-

minan-

minutus, justus ac licitus sit, seclusa tamen lege positiva; nam per Bullam Pii V. cujus supra mentio facta est, prohibitus fuit.

204. PITHAN. At quid censes de personali utrimque redimibili, seclusa scilicet lege positivâ.

205. ANTIM. Censeo, usurarium esse, ut jam à me supra demonstratum est; nempe est verum mutuum, census nomine tectum; quia, ut dixi, mutuator accipit jus repetendi sortem, præfixo tempore, cum fructus; idem sit in censu personali, utrimque redimibili: nihil enim aliud census ista retinet.

206. PITHANOPH. Per te mihi liceat, aliqua breviter proponere, quæ mihi negotium facessunt; & primo quidem, de monte pietatis, quem haud dubiè violentabo, in solamen pauperum, licèt aliquid accipiatur pro alimentis & stipendiis ministrorum, & aliis expensis; unum tamen circa hoc, scire velim; depositentur aliquis mille scuta in illo monte; ubi deinde repetit, ipsi solvuntur in auro, ita tamen, ut omnia simul numismata appendantur, & quod ad justum pondus in tota summa desideratur, deinde suppleatur; inde autem accidit, ut creditor, qui accipit pecunias, non modicam jacturam patiatur; nempe quidquid singulis numismatis excessus justi ponderis est, inutile est creditori; quidquid verò justi ponderis deest, ipsi suppletum erigitur ministri, qui solvunt, supplent quidem defectum ponderis aliquorum numismatum, sed excessibus eorum gaudenti; creditor verò, cui solvitur, excessu non gaudet, & defectum sentit; dicam quidlibet, modum istum nunquam probavi.

207. ANTIM. Idem prorsus tecum sentio; mera est injustitia sine ullo justitiæ colore: nec credo, eos, qui præsunt, non animadvertisse; alioquin viri sapientissimi & æquissimi id minimè ferrent; nec hujus facti iniquitas ullo modo excusari potest; supponamus enim, Titum 1000 numismata deposuisse in monte; quorum 900 deficiant mille granis, singula scilicet duobus, & 100 excedant justum pondus, 1000 granis, singula scilicet 2. haud dubiè minister montis exiget à Titio pretium mille granorum, scilicet 25 scuta, ut de apochirographum 1000 numismatum depositorum; ubi verò Titus deinde repetit depositam pecuniam, supponamus eamdem omnino pecuniam à ministro reddi; totam hic summam simul appendet, & justum pondus inveniet; excessus enim quingentorum præponderantium compensat defectum quingentorum deficientium; sic autem minister 25 scuta lucratur; quo amabò titulo? nullo sanè, ac proinde injustè, & contra leges depositi; nec enim pro mercede stipendio illud accipit, cùm aliunde stipendium accipiat; immò cùm simul appendit totam summam, à solito labore se liberat, singula numismata singula appendendi: nemo igitur, meo judicio, facilem illud ab injustitia liberet.

208. PITHANOPH. Aliud est, quod fieri solet, in montibus erectis à Principe, qui sunt veri census assignati in reditibus, seu vectigalibus publicis, vel gabellis ejusdem Principis; ac proinde iisdem legibus regulantur, quibus alii census; hoc autem fieri solet; Princeps indicit censui itis extractionem, vel redemptionem censuum à se faciendam; & quia initio singula loca montium sunt 100 scutorum, quibus erogantur ad 5. aut 4 annua, eodem pretio se redimere licet actu pecuniam non solvat; est enim mera ficta quo facto, seu potiùs ficto, fingit, novam erectionem, seu constitutionem montis, vel census, vendendi singula loca 115. vel 110. unde à singulis montium recipit 15. vel 10. ubi tamen deinde redimet, redditum 100.

209. ANTIM. Miror hæc à te proponi, quasi aliquis sit dubio locus; aperta est iniquitas, quæ vel ex eo constat, quòd desit pecunia ad redemptionem indictam, & hoc nemo nescit; immò hoc fit, ut nova pecunia corradatur; si enim singulis pecunia solvatur, ac deinde censuarius dicat, se novum censum instituere, in quo vendit jus ad quatuor annua 110. vel 115. tantundem redditurus, ubi census illium redimet; nullus esset in hoc casu fraudi, dolo, vel furto locus; sed ut nemo nescit, alio modo se res habet, nec sæpiùs census redimere volunt, sed fictè, ut scilicet hoc facto nomine, novum lucrum acquirant, in maximum censuistarum detrimentum; neque res parvi momenti est, cùm aliquando acciderit, ut censuarius, hac arte, intra paucas horas, 50 nummorum millia lucratus sit; qua conscientia, videritipse, & is, qui ipsi est auctor, ut hoc faciat: accedit, quòd cùm maxima pars locorum, ut vocant, sit obstricta vinculo, hæc non potest extrahi, sed necessariò ibidem cum jactura decimæ partis collocanda est. Quantum inde locis piis detrimenti proveniat, facilè intelligit, quisquis rem istam capiet.

210. PITHANOPH. Antequam huic congressui finem imponamus, nonnulla de promissione gratuita, simplici, non jurata, nec stipulata, nec instrumento publico firmata, ex te quæram; & primò quidem, quid sit ipsa promissio; nempe aliqui actum intellectus esse dicunt, alii voluntatis, alii utriusque; alii sola exteriori expressione contenti, nihil aliud ad constituendam promissionis naturam desiderant; hæc sunt merè speculativa, & ad rem moralem parum conducunt, sed curiositati meæ aliquid facilè indulgebis.

211. ANTIM. Primo intuitu, ita res se habere videtur; at credi vix potest, quantum ad doctrinam morum, & decidendas quæstiones morales, resista conferat; sic ex definitione usuræ, vel simoniæ, recte colligimus, pactum hoc, vel illud, usurarium esse, vel simoniacum; immò nisi hujusmodi actuum definitiones supponamus, nos semper in incertum ferri, necesse est; itaque, licèt illa tua quæstio merè speculativa esse videatur, ad praxim tamen valde pertinet; sed de qua promissione quæris?

212. PITHAN. De illa præsertim, quæ fit homini, nempe illa, quæ Deo fit, singularem obligationem importat.

213. ANTIM. Distinguendum est propositum à promissione; illud est præsens voluntas alicujus rei imposterum, sive faciendæ, sive omittendæ; unde propriè loquendo propositum non est ad alterum; sic propono abstinere à tali vitio, vel talis virtutis actum ponere; equidem objectum ipsum propositi potest esse ad alterum; sic propono dare eleemosynam pauperi; hoc tamen ad rationem propositi nullo modo pertinet; at promissio secus se habet, est enim actus ad alterum, cùm intelligi non possit, ipsum *promittere*, nisi sit respectu alicujus, cui promittitur; si enim promittis, alteri promittis.

214. PITHANOPH. Quid porrò est illud *promittere*? an fortè est alteri dicere, *faciam hoc, vel illud*?

215. ANTIM. Minimè verò; quia cùm propositum ipsum non sit promissio, ita nec expressio exterior ipsius propositi, promissio censenda est; equidem expressio ipsa, v. g. loquutio est ad alterum; si enim loqueris, alteri loqueris. & si aliquid dicis, alteri dicis; v. g. facto interiore proposito dandi eleemosynam, dicere potes alteri, faciam cras v. g. eleemosynam.

216. PITHANOPH. At si hoc dicam illi, cui propono

pono dare eleemosynam, sub hac v. g. formula, *dabo tibi eleemosynam*.

217. *ANTIM.* Non propterea promissio est, sed mera manifestatio voluntatis dandi eleemosynam, sive illi fiat, cui volo dare eleemosynam, sive alteri; non diffiteor tamen, pro diversa mente, vel intentione loquentis, eadem formulâ diversum actum significari; v. g. prædicta illa potest esse merè enunciativa, & expressiva simplicis voluntatis, quam habeo, faciendi eleemosynam; ita ut hæc propositio, *dabo tibi eleemosynam*, æquipollet huic, *significo tibi, me habere propositum, seu voluntatem dandi tibi eleemosynam*; potest etiam esse promissiva, & suo modo obligatoria, ita ut æquipolleat huic, *promitto tibi, quòd dabo tibi eleemosynam*; illud autem *promitto*, æquipollet huic, aut aliis similibus, obligo tibi fidem meam, do tibi fidem meam, oppignoro tibi fidem meam; nempe omnis promissio importat fidem promittentis oppignoratam illi, cui rem promittit; hinc si ille promissis non stet, fidem suam violasse dicitur; hinc promissio saltem ad fidelitatem obligat, & is, qui fidem datam non servat, infidelis jure dicitur.

218. PITHANOPH. Cum Vasque igitur convenis, qui vult, promissionem nihil aliud esse, quàm enunciationem, vel affirmationem alicujus rei in futurum faciendæ, alteri factâ, in cujus gratiâ res facienda est.

219. *ANTIM.* Immò maximè ab illa opinione alienus sum; sic enim promissio nullo modo differret ab expressione propositi facti; sic votum emitteremus, quotiescumque in oratione Deo dicimus, bone Deus, volo abstinere in posterum ab omni peccato; sic D. Petrus votum emisisset, cùm Christo dixit, non te negabo; denique, perspicuum est, expressionē propositi omnino differre à promissione; immò cùm Pater Vasquez & illius sequax Turrianus velint, in promissione fidē promittentis dari alteri, cui promittitur, ac proinde prædictam affirmationē non esse promissionem, nisi insinuetur eidem, in cujus gratiam res facienda est; non est idem simpliciter affirmare aliquid alteri, & fidem dare, vel oppignorare; nempe fides data obligationem importat rem ipsam faciendi; obligationem, inquam, saltem fidelitatis; ita ut promittens illam omittere non possit, nisi infidelis censeatur; at simplex affirmatio nullo modo obligat, nisi ad veracitatem; ille autem verax est, qui præter mentem non loquitur: v. g. proposui dare eleemosynam, facio hanc propositionem, dabo tibi eleemosynam, verax sum, si eo tempore, quo facio illam propositionem, revera animum habeo faciendi eleemosynam; & licèt deinde mutem, propter justam causam, hoc sanè veracitati loquentis, & veritati formali propositionis nequidquam obest.

220. *PITHANOPH.* Si ergo, dum dico alteri, *dabo tibi eleemosynam*, abest animus me obligandi, abest etiam animus promittendi; igitur est mera expressio propositi, non promissio, contra mentem Vasquis; hinc promittere alteri, est fidem suam alteri dare & oppignorare, ac sese illi obligare, saltem ex fidelitate; sed velim scire, quis actus ille sit, intellectus scilicet, an voluntatis, an utriusque, an verò insinuatio & expressio illa, de qua supra, nec sanè parum negotii hæc mihi facessunt.

221. ANTIM. Promissio primo loco dicit voluntatem se obligandi, saltem ex fidelitate; utrùm verò dicat voluntatem id faciendi, ad quod faciendum, promittens se obligat, nonnulli sibi persuaserunt, sed omnino perperam; nempe fieri potest, ut quis velit se obligare ad id faciendum, licèt non habeat voluntatem id faciendi; unde mentimur quidem, cùm dicit, hoc faciam; quia præter animum faciendi, hoc dicit; promittit tamen, quia se obligat: promissio igitur primo loco dicit voluntatem se obligandi, sive adsit alia voluntas id ipsum faciendi, sive absit; nec propriè dixisti, eumdem esse animum promittendi, cum animo se obligandi; quia voluntas promittendi dicit quidem voluntatem se obligandi, sine qua non potest esse promissio, non est tamen ipsa voluntas se obligandi, quam dicit in objecto; nempe promissio includit ipsam voluntatem se obligandi, & voluntas promittendi habet ipsam promissionem pro objecto: igitur & voluntatem se obligandi, quæ in ipsa promissione includitur; igitur voluntas se obligandi distinguitur à voluntate promittendi.

222. *PITHAN.* Quid porrò aliud dicit promissio? si enim Deo fit, expressione externa non indiget, sed solo actu voluntatis.

223. *ANTIM.* Aliud est actu se obligare, aliud velle obligare se; sic aliud est actu ligari, & velle ligari; promissio igitur præter voluntatem se obligandi, dicit actum illum promittentis, *obligo me*; id est, impono mihi hoc onus, hanc obligationem; quis porrò sit ille actus voluntatis, an intellectus, non ita facilè quis discernat; & verò non videtur esse actus intellectus; licèt enim promittens, qui se obligat, id cognoscat, hæc cognitio non potest dici actus ille, quo promittens se obligat; & quamvis dicat, me obligo, & hoc enunciet, per id tamen se non obligat, sed hoc alteri significat, cui se obligat; ille igitur actus non est intellectus; non videtur etiam esse voluntatis, quia aliud est velle se obligare, & reipsa obligare se; dico tamen esse voluntatis; voluntas enim dum agit, non semper dicitur velle, aut nolle, sed amare, odisse, sperare, gaudere, &c. ille est igitur actus voluntatis, quo hæc dirigit prædictam obligationem, quam vult, ad alterum, cui se obligat; ut enim per amorem, volo bonum amico; ita per hunc actum, volo talem obligationem, eamque mihi impono, in ordine ad alterum, cui voluntas sese obligat; illa autem directio, voluntatis est, non intellectus, qui ut exprimat actum voluntatis, sic dicit, me tibi obligo ad hoc, vel illud, pro te faciendum; sed hæc intellectus expressio supponit objectum illud, quod exprimit, actum scilicet illum, quo promittens se obligat.

224. PITHAN. Hæc expressio etiam à nobis adhibetur, cum Deo aliquid promittimus; vix enim, ac ne vix quidem res aliter fieri potest; immò nisi hujusmodi expressio adsit; nescimus, talem actum voluntatis existere; conare quæso pro viribus Deo aliquid promittere, seu vovere, & statim probabis in re hujusmodi expressiones, *voveo Deo*, *promitto Deo* hoc vel illud; Angeli fortè alium modum adhibent, at mortalis homo ita se habet.

225. *ANTIM.* Rectè omnino, alterius instituti res esset; neque id discutere vacat: quidquid sit, actus ille internus, quo me obligo Deo, sive cum ipsa intellectus expressione, vel enunciatione conjunctus sit, sive non conjunctus, veram promissionem constituit.

PITHANOPH. At si promittas homini, potestne fieri, ut promissio per solum actum internum constituatur; & verò si sufficit actus internus, ut promittas Deo, cur amabò non sufficiet, ut homini promittas?

226. *ANTIM.* Per merum actum internum, nemo alteri sese obligat, igitur neque promittit, ut censent communiter Doctores, Molin. tom. 2. d. 266. Sanch. l. 1 de Matr. d. 3. Vasq. d. 4. de Matr. c. 4. n. 38. Less. c. 18. dub. 3. Turrian. d. 64. dub. 2. Delugo disp. 23.

Allensis c.2. idque de jure naturæ, pro quo idem Delugo d.9. citat S. Th. Abulens. Turrecrem. Tabiena, Cordub. Mercad. Aragon. Angles, Garcia. Ludov. Lud. Lopez, Manuel. Basil. Pont. Tanner. Filliuc. dest; quia cum vera promissio saltem obligat ad fidelitate, & hæc sit ad alterum, postulet ut fidelitate, & hæc fit ad alterum, postulet ut facta promissis, seu dictis congruant, & conformia sint, per merum actum internum hoc quidem fieri non potest, ut patet; infidelis enim ac perfidus eum, cui promissio facta est, debet ac decipit; igitur aliqua signa externa esse necesse est, quibus alteri promittens fidem suam obligat, ac actus ille internus, ut dixi, dirigendus sit ad illum, cui promittitur; hoc autem fieri non potest, respectu hominis, nisi per enunciationem significationem externam, sive hæc exterior enunciatio fit ultimum complementum promissionis, sive conditio sine qua non, & quasi quædam obligatio quid sit, ut non obligat sine actu interno, nec sine externo, obligare promissio, ac proinde nec esse censetur; idem dicendum est de obligatione ex justitia inter homines; nec enim jus in promissario esse censetur, id est qualitas moralis, nisi prudentes homines judicent, sufficiens esse fundamentum, ex quo jus illud resultet; accedit, quod nunc etiam fidelitas promissorem obligat, ac proinde nisi stet promissis, promissarius delusus dicitur simul & injuriam passus; Hinc licet possit aliquid dari nescio, & donationis ignorato, non tamen promitti, quia delusus dici non posset.

227. Pithanop. Quid porro de acceptatione censes, an putas, hanc illa obligationem subsistere, saltem de jure naturæ?

228. Antim. Aliqua haud dubiè acceptatio requiritur; ut scilicet promissio pariat obligationem, ita communiter Doctores; Molin. Justit. de primog. cap. 2. num. 62. Sot. l. 3. q. 5. a. 3. Sanch. d. 6. num. 10. Vasq. citatus c. 4. n. 42. Turrian. Bon. Less. c. 18. dub. 6. num. 39. Lugo disp. 23. s. 3. Rebus stantibus; licèt nonnulli refragentur; ratio est, quia ut non potest lædi jus ab alio acquisitum, nisi fiat contra illius voluntatem, saltem presumptam, aut saltem illorum, qui illius curam gerunt; ita non potest acquirere jus illud, nisi verisimile, nempe qualitas illa moralis inesse voluntati censetur; id est, voluntate pendere; ita ut illud abdicare possit, si velit, saltem per se; etsi quibusdam casibus, leges hoc vetant; invitatus enim nemo jus plenum acquirit; cum ergo promissarius per promissionem jus aliquod acquirat, illum acquirere non potest; igitur aliqua acceptatione opus est.

229. Pithan. Nonnemo hoc facilè concedit promissionibus illis, quæ pariunt obligationem justitiæ, non tamen de illis, quæ obligationem afferunt ex fidelitate; quia fidelitas obligat tantùm conformanda facta cum dictis, sicut veracitas conformanda verba cum mente; affert autem jus illum, quo quis alteri per Epistolam quidem promittat; nempe promittens perpetuò promissa revocat, si revocatio tardiùs probatis immatur, quàm Epistola in ejus manus venit; & nisi stet promissis, infidelis jure dicitur.

230. Antim. Etiamsi promissor obligetur tantùm ex fidelitate, non verò ex justitia, hoc certè sequitur, quin promissarius aliquod jus acquirat; ne habeat, ne decipiatur, vel ei promissor infidelis sit ac perfidus; igitur prædicta doctrina in promissionem quadrat, sive pariat obligationem ex justitia, sive ex fidelitate; ad casum propositum, supponamus promissorem sese obligare per epistolam ex justitia; quidquid respondeas de hoc meo casu, respondebo de tuo; nec est, quod dicas, fidelitatem postulare ut dicta factis consentiant, id enim præstare debet promissor, nisi promissa ante acceptationem revocarit; nec in illo casu, promissarius se fuisse delusum, conqueri potest, si deinde resciat, revocationem esse factam, antequam epistolam ipse accepisset: nec demum fidelitas id tantùm postulat, ut dicta factis consentiant; si enim absit animus se obligandi, nulla est obligatio, ac proinde nulla promissio, nec contra fidelitatem peccabit promissor, quæ supponit veram promissionem, sed contra veracitatem peccavit; tum quia dicit, se facturum, quod non vult facere, & fingit se promittere, cum tamen non promittat, suppono enim verba illa quæ protulit, esse propria, non æquivoca, v.g. *promitto tibi hoc, vel illud.*

231. Pithanoph. Si acceptatio jure naturæ requiritur, nullo modo à lege suppleri posset; supplebitur autem in quibusdam casibus, v.g. quando promissio est ad causam piam, item quando fit infanti, vel civitati.

232. Antim. Nonnulli respondent, prohiberi tunc revocationem; sed fortè melius respondent alii, intervenire in prædictis casibus acceptationem publicam, casu quo, illi quibus facta est promissio, deinde acceptare velint, si enim promissioni renuncient, promissor ab omni obligatione liber est.

233. Pithan. Quid verò ad acceptandum à promissario fieri oportet? si præsenti fiat promissio & taceat, nunquid acceptare non censetur?

234. Antim. Si verbo, vel signo aliquo sufficienti, consensum suam exprimat, verbo v. g. scripto, nutu, gratulatione, acceptatio sufficiens erit; immo aliqui volunt, sufficere merè internam, etiamsi promissarius taceat, nam qui tacet, consentire videtur, ut Sanch d. 6. num. 11. ubi citat Sylvestr. Covarr. utrumque Molin. alii tamen negant, ut Tiraquell. Angl. Rodriguez, quos ibidem citat Sanch. ego existimo, aliquod signum sensibile ad hoc requiri; ut enim promissio dirigitur ad promissarium per signum aliquod externum, sine quo ad illum dirigi non posset, ita & acceptatio ad promittentem; igitur opus est aliquo signo externo, ad prædictam utriusque consensus connexionem; sed hæc sunt facilia.

235. Pithanop. His præmissis, scirè à te velim, qualis & quanta sit promissionis obligatio; Loquor de nuda & merè gratuita promissione.

236. ANTIM. Nonnulli volunt, tantùm esse fidelitatis; ita Cajet. 2. 2. q. 113. a. 1. dub. 4. Meratius tom. 2. tr. de just. d. 19. s. 6. Diana p. 3. tr. 4. Miscell. res. 122 hanc sententiam probabilem putat, & pro ea multos adducit; pro qua Sanch. l. 1. d. 5. multos etiam citat v.g. Armill. Sot. Petr. Ledesm. Henriquez &c. Alii oppositam sententiam tenent, scilicet hanc obligationem esse justitiæ; ita Suar. Less. Navarr. Malder. Filliuc. Salon. quos citat Lugo s. 6. n. 89. Quod ad me spectat, existimo cum Cardin. Delugo, id totum pendere ab intentione promittentis; quis enim nescit, quemliber obligari posse ex justitia? quasi verò quispiam non possit alteri cedere jus, cui nisi cedens satisfaciat, injustè agere censeatur? non est igitur dubium, quin totum hoc ex intentione promittentis pendeat.

237. PITHANOP. Hoc ipsum est quod quæro, quam præcisè intentionem obligandi se solita verba importent, *hoc tibi promitto*.

238. ANTIM. Si absit omne juramentum, & insit umentum, probabilissimum mihi videtur, his verbis, intentionē dumtaxat obligandi se, ex fidelitate importari; immo Sa correctus *v. promissio* n. 1. vult, deesse ut plurimùm animum se obligandi; quod revera dare non possum, alioquin non esset promissio; non negarim tamen, deesse animum se obligandi absolutè, licèt non desit animus se obligandi conditionatè; ita ut promittens subintelligat, nisi propter justam aliquam rationem mutetur; v. g. promisi Paulo, aliquid ejus gratia me facturum esse; justa causa me deinde distrahit, ne faciam id, quod promiseram, totum id subintellectum fuisse censetur; hoc autem, ut credo, Pater Sa dicere voluit: immo si fortè quemlibet promittentem interroges, utrùm hanc intentionem habeat, haud aliter respondebit.

239. PITANOP. At si adsit juramentum, vel instrumentum promissionis.

240. ANTIM. Tunc reverà signum est, adesse animum gravioris & strictioris obligationis, nec enim levis obligatio juramento, aut instrumento, nisi stultè firmetur; sic nisi gravis ratio, aut necessitas urgeat, ea quæ dicimus, juramento confirmare non debemus.

241. PITHANOPH. Putasne, graviorem illam & strictiorem obligationem esse Justitiæ?

242. ANTIM. Ut plurimùm, justitiæ est; nam stricta obligatio unius supponit strictum jus alterius, quod reverà justitiæ est; dixi *ut plurimùm*, quia non video, cur aliquis ex justitia obligari nolit, sed tantū ex fidelitate, licèt juramento gravem obligationem inducat; ut enim veracitatis gratia sæpe juramus, cur pro fidelitatis jure tuendo jurare non possumus?

243. PITHAN. Implicat in adjecto, ut ajunt, cum enim omnis stricta obligatio sit justitiæ, eo ipso quod promittens se graviter obligat, ex justitia se obligare censendus est.

244. ANTIM. Quisquis se obligat graviter & strictè vi promissionis, se obligat ex justitia; secus verò, quisquis se obligat graviter vi juramenti; unde in casu proposito, se obligat quidem graviter, non tamen vi promissionis; quia supponitur, quod promittens habeat tantùm animum se obligandi ex fidelitate, sed vi juramenti additi, sine quo levis dumtaxat obligatio restaret; sic qui aliquid asserit, habet tantùm obligationem levem conformandi verba cum mente; ad id enim loquentem obligat veracitas, tum ad convictum humanum, in quo scilicet homines sibi invicem fidem habent, tum etiam ex natura rei, cum verba instituta sint ad significandos interiores mentis conceptus; secluso igitur damno proximi, veracitas obligationem levem importat; idem prorsus de obligatione illa dicendum est, quam fidelitas importat; nempe societas humana id postulat, ut fides data servetur, idque ex natura rei, ut scilicet dicta factis sint conformia; ut autem accedere potest juramentum obligationi levi ex veracitate, ita & accidere potest obligationi levi ex fidelitate, & tunc in utroque casu, gravis obligatio resultat, sed vi juramenti.

245. PITHAN. Igitur promissio ex genere suo præcisè, secluso juramento, & instrumento non obligat sub mortali; quia scilicet gravem obligationem non affert; levis enim obligatio non est sub mortali.

246. ANTIM. Unum addere debueras, nam si promittens velit se obligare graviter, ac proinde ex justitia, tunc reverà obligatur sub mortali; hoc autem ex illius animo & intentione petendum est.

247. PITHANOP. Sed quonam pacto cognosci poterit, utrùm illum animum habeat?

248. ANTIM. En tria signa; primum est, si juramentum adhibeat, tunc enim censetur habere animum se graviter obligandi; licet enim hæc obligatio gravis ab ipso dumtaxat juramento procedere possit, præsumitur tamen in foro externo adfuisse animus se obligandi graviter; unde juramentum signum est obligationis gravis.

249. PITHANOPH. At si habeat tantùm animum obligandi se ex fidelitate, licèt deinde juret.

250. ANTIM. Imprudenter dubio procul segrit; quia tunc in foro externo, præsumetur obligatio gravis ex justitia juramento firmata; licèt in foro interno non obligetur ex justitia, ac proinde restituere non teneatur, cum promissarius jus ad rem promissam non acquirat nisi præsumptum; cum autem sciant homines, præsumi obligationem gravem ex justitia, quando firmatur promissio juramento, ideo juramentum non adhibent, nisi quando habent animum obligandi se ex justitia.

251. PITHANOP. Libenter audiam alia duo signa, de hoc enim jam satis constat.

252. ANTIM. Secundum signum est, si publicum instrumentum adhibeatur; cum enim vi hujus promissarius jus strictum acquirat, in promittente obligatio gravis esse censetur; unde quisquis ita obligat, ut publico instrumento obligationem illam firmari velit, graviter se obligare intendit.

253. PITHANOPH. Idem, opinor, de stipulatione dicendum esse putas, quia secundum jura, hæc tribuit actionem promissario adversùs promittentem, ad rem promissam exigendam.

254. ANTIM. Non ita, ut putas, facilè concesserim, est enim stipulatio, id est formula illa, qua promissarius sic interrogat, *promittis?* & alter respondet, *promitto*, est inquam formula illa signum satis equivocum; quia cum illa animus se obligandi saepissime conjunctus non est, ac proinde formula illa ad obligationem gravem non sufficit; & licèt tribuat actionem in foro externo, non tamen ex illa tantùm judex pronunciat, sed ex aliis præsumptionibus; immo ex natura rei omnis promissio dat jus promissario exigendi promissum etiam in judicio; sed leges actionem illam non admittunt, nisi promissioni stipulatio accesserit; quamquam ut dixi, hæc sola non sufficit, ad hoc ut judex causam promissario adjudicet, sed aliis ducitur rationibus, ex quibus, promittens habuisse animum graviter se obligandi præsumitur.

255. PITHAN. Quodnam erit tandem certum signum obligationis gravis, nec enim aliud in mentem venit.

256. ANTIM. Si Promittens exprimat gravem illam obligationem, hac vel alia formula, hoc tibi promitto, ac me graviter obligo, seu me obligo ex justitia, vel sub peccato mortali; tunc haud dubiè contrahit gravem illam obligationem; cum enim hæc verba strictam illam & gravem obligationem significent, propriè & sine ambiguitate, quotiescumque ponuntur, ab animo graviter se obligandi profecta esse censentur.

257. Pi-

gandi reverâ non habeat.

264. ANTIM. Dico tantùm hæc signa esse gravis obligationis, quia semper præsumitur fuisse animum graviter se obligandi, quando adsunt hujusmodi signa: ac proinde in foro externo causa promissario semper adjudicatur; ubi autem promissio est merè gratuita, sine juramento, instrumento & graviore formula, ac secluso damno proximo, non affert gravem obligationem; quia ex fidelitate tantùm obligat; sed obligatio fidelitatis gravis non est, nec sub mortali; si enim obligatio veracitatis, confirmandi scilicet verba cum mente, ex genere suo, confirmandi scilicet verba cum mente, ex genere suo, pro ut levis censetur, idem prorsus dicendum est, de obligatione fidelitatis, conformandi scilicet dicta cũ mente: & verò talis est obligatio, qualem promittens videtur imponere; quis autem amabò in promissione meræ gratuitæ, nullo instrumento, nullo juramento firmatæ, nulla graviore formula expressa, sibi gravem obligationem imponere intendat? id est, sub peccato mortali multos hactenus incertos gravi superhac re; nullum invenit, qui gravem obligationem in hujusmodi promissionibus subire intendat; immo qui conditionem tacitam non subintelligat, de recedẽdo à promissione, si aliqua justa causa, seu ratio ad id moveat.

265. PITHANOPH. Facilem solutionem video; ad aliam objectionem transeo; promissio acceptata transit saltem in pactum nudum; sed hoc obligat sub mortali, nisi levitas materiæ excuset.

266. ANTIM. Nullum est propriè pactum, nisi promittens intendat se graviter obligare, scilicet ex justitia; quod sanè non intendit, nisi hoc expressè dicat, vel juramento, aut instrumento promissionem firmet: & verò, cum promissio sit ad instar legis privatæ, qua promittens se obligat, vel ligat, verba, quibus concipitur in mitissimo sensu accipienda sunt, juxta communem regulam; & quisquis se obligat, minimum se obligare censetur ac præsumitur; quantum scilicet verba, quibus concepta est promissio, ferre possunt; igitur, cum dicit, *hoc faciam*, præsumendum est propositum, non promissio; quia hæc verba propositum æquè significant ac promissionem; si dicit, *hoc tibi promitto*; præsumitur promissio, sed conditionata, eo modo, quo dixi, non absoluta; si dicit, *hoc absolute promitto*, præsumitur animus obligandi se ex fidelitate, non verò ex justitia; si demum dicat, promitto ac me obligo graviter, scilicet ex justitia, tunc accipienda est promissio, ut verba sonant, cum mitioris sensus capacia non sint.

267. PITHAN. Sed quisquis promissis non stat, violat obligationem rei gravis, saltem aliquando; & hoc si ne culpa gravi fieri non potest.

268. ANTIM. Aliud est violare obligationem gravem, aliud violare obligationem rei gravis; obligatio gravis violari non potest, sine peccato gravi; sed rei gravis obligatio levis esse potest, & reverà levis est ex promissione gratuita, de qua hic agitur, at violare obligationem levem, levis culpa est.

269. PITHANOP. Promissio cum formula stipulationis tribuit actionem promissario in foro externo; igitur affert obligationem gravem.

270. ANTIM. Negatur consequentia; ad antecedens, dico, præsumi, in foro externo, quãdo intervenit stipulatio, promissorem habuisse animum sese obligandi ex justitia; licèt illum animum non habuerit, ac proinde in foro interno non obligetur, obligatione gravi.

271. PITHANOPH. Promissio onerosa graviter obligat; igitur & gratuita.

272. ANTIM. Concesso antecedente, nego consequentiam; quia onerosa transit in pactum, quod obligat ex justitia; sed gratuita ex justitia nõ obligat.

273. PITHANOPH Jus ex promissione ortum, transit ad hæredes promissarii, & obligatio ad hæredes promissoris; igitur est verum jus.

274. ANTIM. Jus ex promissione cum animo obligandi se ex justitia transit quidem ad hæredes, quia est verum jus *ad rem*, ut vocant; secus tamen jus ex promissione, quæ fit cum animo obligandi se ex fidelitate; immo non est proprium jus, sed tantùm fiducia quædam; nec obstat, obligationem voti transire ad hæredes voventis: quia voti obligatio est gravis; & licet non sit ex justitia, non minùs tamen obligat; at obligatio promissionis ex fidelitate levis est; dispar igitur ratio; nec ulla vis rationis persuadet, transire levem illam obligationem ad hæredes; immo inter homines illa consuetudo viget, ut ab hærede promissoris promissarius nihil postulet, nisi sit obligatio ex justitia; neque in hoc, quidquid aliqui dicant, ullam difficultatem esse video.

275. PITHAN. Fidelitas addit aliquid supra veracitatem.

276. ANTIM. Esto; sed utrumque leve est, nec

inde gravis obligatio resultat.

277. PITHANOP. Si autem absit animus exequendi promissa.

278. ANTIM. Modò adsit animus se obligandi, erit valida promissio, sed cum mendacio conjuncta, ut jam supra dictum est; dixi, modò adsit animus se obligandi; si enim hic deest, nulla est promissio, ut constat ex dictis; nec enim repetere vacat.

279. PITHANOPH. At si dubitet promissor de promissione.

280. ANTIM. De hac controversia jam actum est in secunda dissertatione, quare paucis illam decido, propositis scilicet diversis statibus quæstionis. 1. si promissor revera dubitat de ipsa promissione, an revera illam fecerit, tunc non obligat promissio; quia promissio dubia obligationem tantùm dubiam parit, sed hæc solutionem certam minimè postulat; hoc enim principium certũ est, quod certus affectus certam causam supponat. 2. Si dubitat de animo se obligandi ex justitia, licet de promissione exteriùs facta certus sit, vel prudèter dubitat, vel imprudenter; prudenter dubitat, si habeat aliquam justam causam & rationem dubitandi.

281. PITHANOP. Quænam esse possunt justæ rationes dubitandi, nam eas quisque ad libitum fingere poterit.

282. ANTIM. Non desunt hujusmodi rationes 1. Si promissor ut plurimùm in hujusmodi promissionibus gratuitis, sive instrumento & juramento solitus sit non habere animum se obligandi graviter; 2. si recordetur, se ita fuisse affectum eo tempore, quo promisit, ut hæc affectio animum se obligandi graviter, ut plurimùm excludat; 3. si modò judicet, se in hujusmodi circunstantiis minimè habiturum animum se obligandi; 4. si verba illa quibus promissionem expressit, mitiorem sensum habere possint, ita ut animum se obligandi non importent necessariò; 5. Si rogatus de juramento, vel instrumento publico, id recusavit; vides quam multæ sunt rationes, quibus promissor inductus prudenter dubitare potest.

283. PITHAN. Sed quid inde? demus primò, quod prudenter dubitet, deinde quod imprudenter.

284. ANTIM. Si prudenter dubitat de animo se obligandi, prudenter dubitat de validitate promissionis; igitur de obligatione; igitur obligatio dubia est & talis prudenter judicatur; igitur certum est, dubiam esse; sed dubia obligatio certam solutionem non postulat; si verò imprudenter dubitat, certum est, quod nullam rationem habet dubitandi, igitur non est dubium probabile, id est nulla ratio probabilis dubio suffragatur; igitur oppositum certum est: & verò cum promissio illa externa signum sit & effectus intentionis internæ & animi se obligandi, v. g. cum quis dicit, *obligo me quantum possum me obligare*, nisi probabiliter judicem, aliam fuisse intentionem, ex qua promissio illa exterior prodierit, certum est moraliter, animum se obligandi non defuisse, ex quo scilicet promissio illa ortum duxerit; sic quando promissor se obligat cum juramento, vel instrumento, nec ullam rationẽ habet dubitandi, an prædictus animus ad fuerit, certò judicare debet, adfuisse; ita enim homines se gerũt in omnibus aliis actibus externis, qui supponunt internos, etiam in rebus maximi momenti, v. g. in administratione sacramentorum.

285. PITHANOPH. Hæc ratio mihi satis arridet; sed si dubitat de perfecta deliberatione, vel libertate, aut certè de acceptatione promissarii.

286. ANTIM. Attigisti tertium & quartum statũ quæstionis; pro quibus eodem modo respondeo, quod si revera prudenter dubitat, id est, si dubium illud prudenti ratione nititur, promissio non obligat; secus verò, si imprudenter; rationes autem dubitandi pro tertio statu multæ sunt 1. si vino madidus erat; 2. Si vehementi passione perturbatus; 3. Si aliquid à promissario ardenter expetebat; 4. Si levioris & inconstantioris sit indolis; 5. Si fortè idemtidem non est sui compos; multæ item pro quarto statu; 1. Si promissarius signo aliquo significavit, se id minimè curare; 2. Si præsens omnino siluit; 3. Si expressè rejecit, saltem ad urbanitatem; &c.

287. PITHANOP. Multi sunt qui præsumptionibus fori externi adhæreant; ita ut velint, obligationem esse in foro interno, in iis omnibus casibus, in quibus forum externum obligaret.

288. ANTIM. Varias præsumptiones forum externum adhibet in hujusmodi promissionibus, tum in favorem promissarii, tum in favorem promittentis: 1. cum verba sint naturaliter signa intentionis, nullus præsumitur dicere, quod in animo non habet; 2. cum de promissione constat, præsumptio est pro obligatione, nisi expressè apponatur negativa; 3. qualitas quæ à natura inest, semper inesse præsumitur; igitur actio exterior præsumitur habere intentionẽ illam internã, ex qua naturaliter ortum ducit; 4. nemo præsumitur fictè agere, si actio extrior est seria; 5. Esset delictum, quod non præsumitur, nisi probetur. In favorem Promissoris forum externum habet etiam præsumptiones. 1. Si verba in alio quo sensu ita accipi possint, ut non significent gravem obligationem, non præsumitur gravis obligatio; 2. Qui sponte se obligat, præsumitur minimum se obligare; 3. Qui multa promittit, & sæpe promissis non stat, præsumitur non habere animum se obligandi graviter; 4. pro libertate totum id præsumitur, quod præsumi potest, & minimum, pro obligatione; 5. ut censeatur valida promissio in foro externo, præter stipulationem & acceptationem requiritur, ut exprimatur causa, propter quam promittitur; alioqui præsumitur promissio errore, vel joco, vel saltem sine gravi obligatione facta, ita Busembaum num. 2. Trullench. l. 7. c. 16. d. 6. qui citat Covarr. & Villalob. omnes alias.

289. PITHAN. An forte credis, in foro interno, juxta hujusmodi præsumptiones procedendum esse.

290. ANTIM. Minimè sanè; nam etiam si certus sit promissor de animo ficto, præsumitur tamen fervens promisisse; præsumptiones igitur maximè serviunt foro externo, at vix forum internum iisdem uti potest 11. quia variæ sunt & invicem contrariæ, idem dico de decisionibus Rotæ, aliisque hujusmodi pro humanis decretis. 2. quia multa sunt alia, quæ considerari debent; v. g. an promissio sit prodiga, an propter malum finem, an inducens ad peccatum, &c. 3. quia in foro conscientiæ illa regula quam supra præscripsi sufficere videtur, ex qua hoc universale corollarium deduco; si quis ita dubius est, ut prudenter dubitet, non tenetur; secus verò si imprudenter; prudenter autem dubitat, si dubium probabili ratione nitatur; est verò probabilis dubii ratio, cum ratio est pro utraque parte dubii, vel pro neutra; at si pro altera tantùm, imprudens est, hæc porro ex dictis facilè intelliguntur.

291. Pi-

192. PITHANOP. Excidit tibi opinor alia regula, quam Doctores, præsertim neoterici sæpe adhibent, scilicet à possessione petitam; nempe melior est conditio possidentis, unde si in dubio, possessio est pro libertate, seu dubitante, non obligatur; si verò est pro voto, vel promissione, obligatur.

193. ANTIM. Profectò non exciderat, sed nondum hanc regulam, quæ licèt in re justitiæ, optima sit, quando agitur de jure litigantium, is enim, qui rem possidet, aliunde jus probabile habet, præferendus est; in alia tamen materia, istam regulam non admittunt, quia illius antiqui non meminerunt; tum quia improprius est loquendi modus, si dicamus, possessionem esse penes votum, vel promissionem; quis verò votum possidere possit aliquid; liberum alias loquendi modum relinquo, improprium cur de me cogis?

194. PITANOP. Satis est; finem tandem huic confabulationi faciamus, in proximè sequenti, nisi aliter placeat, agemus de simonia, v. g. utrum simoniacum pactum ratione pretii essentialiter, ut ajunt includat; item utrum simonia illa, quæ est tantum juris humani, pœnis subjaceat, & de regularibus officiis, utrum illorum permutatio simoniaca censenda, ac de aliis hujusmodi; sed rem hanc uno congressu terminari desidero.

195. ANTIM. Permelicet; interim, si me audis, ut paratior accedas, legere poteris Suarem, Lessium, Gibalinum de simonia;

196. PITHANOPH. Gratias habeo, quod fontes indicas; inde forte instructior adero; vale, mi Antime, Deusque divinè tuum servet.

197. ANTIM. Te quoque sospitet, bene vale.

DIALOGUS XV.

IN QVO

Aliquot de simonia controversiæ discutiuntur.

1. PITHANOPH. Parcè abfuit, Antime, quin detimatum huic congressui argumentum renuncirem, veniremq; ad te, ut aliud quidpiam asseres; netamen tibi molestus essem, sustinui, ægrè quidem, ut in nuè loquar.

2. ANTIM. Quam obrem vero? an fortè materiæ penuriam timuisti? ego certè copiam timui, quam vinus congressus complecti possit.

3. PITHANOPH. Id causæ non fuit; sciebam enim, habere materiam esse; sed ubi primum legi eruditam tractationem, quam Gibalinus vester de simonia conscripsit & in lucem dedit, res ita clara & explicata mihi visa est, ut nullus nodus amplius dirimendus, nulla controversia discutienda restare videatur.

4. ANTIM. Itane verò? beasti me, charissimum quippe, ne quid dissimulem, illa eadem tractatio licet eam summoperè laudem, nondum omnibus tenebras excussit: tibi hoc incumbit, ut me istas, quandoquidem rem hanc perspicuam & indubiam cognitione complexus es.

5. PITHANOPH. Ludis, Antime; Discipulus Magistrum non docet; miror tamen, quidnam adeò difficile, obscurum & implicatum in re simoniæ tibi occurrat; constat enim de natura & essentia simoniæ, quæ una definitione explicatur; est autem vulgata definitio, quam Summistæ omnes, Theologi & Juris canonici Doctores unanimi consensu admittunt, glossa. 1. q. 1. & alibi illam his verbis tradit; simonia est studiosa voluntas, vel cupiditas emendi vel vendendi aliquid spirituale; dicitur studiosa voluntas, id est deliberata; emendi, vel vendendi, venditione scilicet latè sumpta, pro omni permutatione, seu contractu quolibet non gratuito; addunt communiter Doctores *pretio temporali*, majoris explicationis gratia, quod prudenter factum esse, crediderim, ne permutatio illa, qua datur spirituale pro spiritali, simonia dicatur.

6. ANTIM. Prudenter omnino ab iis additum crediderim, si enim gloss. citatam sequutus, non addas clausulam illam *pretio temporali*, inde sequeretur, omnem permutationem, pactione onerosa, non gratuita factam, qua spirituale datur, sive pro temporali, sive pro spirituali, esse simoniacam, quod tamen plerique omnes non concedent; loquor enim de simonia contra jus divinum; nam si spirituale detur pro spirituali, non est simonia; ita Victoria relect. de simon. num. 17. Innoc. in cap. quæsitum D. Thom. in 4. d. 25. q. 3. a. 3. ad 8. Sot. lib. 9. quæst. 5. a. 2. Durand. d. 25. q. 5. num. 9. Suar. lib. de simon. cap. 30. num. 5. ubi citat præter adductos Covarr. Argentin. Less. l. 2. c. 35. dub. 3. num. 22. Gibalin. de Simon. quæst. 13. n. 2. Sa verb. *Simonia* n. 2. Busenbaum l. 3. tract. 1. cap. 2. dub. 2. n. 5. ubi citat Layman; addere possem quotquot ego legi, præter Ricardum, Paludan. Adrian. citatos à Lessio & Gibalino; nec multa ratio deest; nam 1. dari potest aliqua proportio inter res ejusdem generis; 2. quia hæc permutatio nullam irreverentiam continet; 3. communis usus accedit; sic enim rosaria pro rosariis, missæ pro missis, & mutuæ in sacris functionibus operæ commutantur; 4. nemo negta de licentia Romani Pontificis, beneficium cum beneficio permutari posse; idque multiplici jure constat; immo & auctoritate Episcopi; igitur hæc permutatio jure divino, vel naturali prohibita non est.

7. PITHANOPH. Ex hoc capite, ea quæ dicis, maximè impugnari mihi videntur; nemo enim nescit, permutationem beneficiorum simoniacam esse, ut expressè declaratur in cap. *quæsitum* de rerum permutatione, ubi omnis pactio circa spiritualia, aut spiritualibus annexa, declaratur simoniaca, item cap. *majoribus* de præbend. & alibi passim;

8. ANTIM. Aut meus codex mendum continet, aut certè textus citatus non ita se habet, sic enim lego, *teneas, quod commutationes præbendarum de jure fieri non possunt, præsertim pactione præmissa, quæ circa spiritualia, vel connexa spiritualibus labem semper continet simoniæ*; tu verò legis cum Gibalin. num. 5. *omnis pactio*. & verò permutatio beneficiorum de jure illicita est, nisi de licentia superiorum fiat, d. cap. *quæsitum* & cap. *cum olim*, eodem tit. Unde deduco, esse tantùm simoniam contra jus ecclesiasticum, non verò contra jus divinum; dixi autem expressè supra, hic agi de simonia contra jus divinum.

9. PITHANOP. Multa sane occurrunt, quæ repo-

nam; 1. in cap. *pactiones* de pactis dicitur, quod in spiritualibus *omnis pactio, omnisque conventio debeat omnino cessare.* 2. Gloss. in cap. *quæsitum* omnem pactionem illicitam esse dicit; idem passim alibi jura adstruunt; 3. Saltem illa pactio circa beneficia est simoniaca contra jus divinum; quia talis esse declaratur in dict. caput quæsitum.

10. ANTIM. Ad primum cum omnibus Doctoribus Respondeo, pactiones illas esse pecuniarias, ac proinde simoniacas contra jus divinum; dabit multos Garcias p. 11. de benefic. ca. 4. n. 57. ad secundum idem respondeo; nempe si de qualibet pactione non pecuniaria intelligas, illa propositio universalis falsa esset; quis enim nescit, circa spiritualia, modò spirituale detur pro spirituali, pactionem licitam iniri posse; sic possum cum alio ita convenire, ut ille pro me tot rosaria recitet; ego pro illo tot sacra faciam; vel ut sacram pixidem det mihi, calicem à me accepturus; igitur ut illa propositio universalis, *omnis pactio in spiritualibus est illicita, vel simoniaca*, vera censeatur, de pactionibus pecuniariis, vel æquivalentibus, in quibus spirituale datur pro temporali, intelligenda est, ad tertium Resp. 1. illam pactionem esse simoniacam contra jus ecclesiasticum, quia scilicet ipso jure prohibetur; duo porro sunt ipso jure prohibita, permutatio scilicet beneficiorum, & prævia pactio de tali permutatione; ac proinde in d. cap. *quæsitum* hoc ipsum insinuatur; cum in eo hujusmodi permutationes prohibeantur, etiam si sine prævia pactione fiant; potiori tamen jure, si pactio, vel conventio præmittatur; ita Gibal. num. 5. ex Suar. de simon. cap. 31. num. 3. & 9. Resp 2. cum quibusdam aliis. Resp. 2. pactionem illam, aliquid temporale includere, ad compensationem & adæquationem unius beneficii, cum alioquin illa clausula superflua esset; cum permutatio fieri non possit sine mutuo consensu explicato, & significato permutantium; igitur nec sine pactione; & miror, aliquos autores permutationem admittere sine ulla pactione; hinc satis prudenter Suarez, dum hoc insinuat, addit particulam *fortasse*; at si pactio illa aliquid temporale importet, haud dubiè est contra jus divinum; utramvis ex his responsionibus accipe; nam perinde est; cum utraque faciat satis; aut certe si mavis, utramque.

11. PITHANOPH. Rectè omninò; sed habeo alia, quæ oponam; 1. qui permutat rem spiritualem cum spirituali, non dat illam gratis, contra præceptum, Matth. 10. *gratis accepistis, gratis date*; 2. Quisquis permutat, habere dominium rei permutatæ sibi videtur; igitur erga illam irreverenter se agit; 3. ex illo pacto oritur obligatio, quæ est quid temporale & naturale; igitur datur semper spirituale pro temporali; 4. sic posset, seclusa lege positiva, dari calix pro beneficio.

12. ANTIM. Hæc solvuntur facilè; 1. quidem; quia nihil obstat, dari gratiam pro gratia; unde illud *gratis date*, idem est, ac sive pretio pecuniæ, saltem æquivalenter; nam pecuniæ pretium totum id importat, quod pretio temporali æstimatur: 2. verò, quia nihil obstat, dominium rei spiritualis esse penes aliquem; v. g. dominium calicis; reliquiarum; immo, idque potissimum, actionum supernaturalium; deinde, esto, non habeat dominium Homo rei spiritualis, cum possit illam dare, sine irreverentia, cur eam sine irreverentia, cum alia æquè spirituali permutare non poterit? 3. etiam, quia licèt ex pactione oriatur obligatio, non tamen res spiritualis datur pro illa obligatione, sed pro alia re spirituali, ad quam est obligatio. 4. est paulò difficilius, pro quo aliqui distinguunt spiritualia, quæ habent temporalia annexa in tres classes; prima est eorum, quæ habent annexum aliquid temporale antecedenter; secunda, concomitanter, tertia, consequenter; frustra hæc tibi explicarem, qui doctus es in Israel, præsertim cùm valde trita sint.

13. PITHAN. Ita prorsus, omnino trita sunt; temporale antecedenter annexum dicitur, cum præsupponitur quasi causa, vel subjectum, vel materia, cui forma illa spiritualis advenit; sic calix quasi recipit consecrationem; cera, aqua, vestes, benedictionem; numismata, rosaria indulgentiam; quamquam in his, spirituale annexum potiùs temporali dicendum est, quàm temporale spirituali; annexum verò concomitanter est, quo cum aliquo sacro ministerio ita conjungitur, ut illius quasi comes sit proprietas; sic labor, quem in obeundo aliquo ministerio sacro, minister sentit, item incommodum, damnum, &c. est quid temporale spirituali concomitanter annexum; annexum denique consequenter, illud esse dicimus, quod ut effectus ex causa, ex spirituali consequitur; ut præbenda ex officio ecclesiastico, vel titulo.

14. ANTIM. Hæc optimè distinxisti; jam verò responsionem ad quartam objectionem subnecto, ac dico, non posse commutari spirituale in quidpiam vendibile; sed calix est vendibilis, non verò beneficium; igitur vendibile in vendibile commutari potest; item beneficium in beneficium; quia utrique annexum est temporale consequenter; non tamen ex spirituale in beneficium; quia cum beneficium dicat aliquid temporale, hoc in merè spirituale commutari non potest.

15. PITHANOP. Intelligo; sed dubito an tibi omnes concessuri sint, spiritualia, quibus aliquid temporale annexum est, vendi posse; cum præsertim.

16. ANTIM. Vulgò addatur præmissæ definitioni hæc clausula, *vel spirituali annexum*; igitur nec spirituale, nec spirituali annexum vendi potest sine simonia.

17. ANTIM. Non omittam, crede mihi, hujus clausulæ examen & discussionem; sed quæso absolvamus priùs examen jam inchoatum alterius clausulæ, quam inferendam esse significavi, scilicet *pro temporali*; ut igitur institutæ dissertatio rectè procedat, absit ab nobis illam ab alia quæstione, utrum scilicet illud annexum spirituali vendi possit, & quamea responsio huic instantiæ occasionem dedit, suppone si vis, aliam, scilicet merè spirituale commutari posse in aliud merè spirituale; non tamen illud, cui temporale annexum est; v. g. Missa in talicem consecratum commutari nequit; ne scilicet temporale detur pro spirituali; secus tamen spirituale, cui temporale annexum est, in aliud spirituale, cui temporale ejusdem generis est annexum; v. g. beneficium in beneficium; Calix in pixidem, vel reliquiarum thecam; numisma benedictum, in rosarium benedictum, modò nulla compensatio fieri videatur spiritualis per temporale, non tamen in spiritale, cui temporale diversi generis annexum est, v. g. calix in beneficium, quia saltem maxima esset suspicio, ne temporale pro spirituali daretur, nempe in calice aliisque similibus, spirituale annexum est tem-

et temporali ; quod præsupponitur ; ac proinde quando calix venditur, aut permutatur, temporale pretium vendi, aut permutari censetur ; cum tamen in beneficio, temporale spirituali annexum sit ; accedit etiam prabenda sacro officio, & titulo ; igitur quando beneficium permutatur, spirituale permutari censetur ; igitur si permutaretur calix in beneficium, temporale in spirituale permutari censeretur ; ma-gis igitur spirituale pro spirituali, secluſa lege positiva, percipi conditionibus dari posse ; sine simonia ; ac proinde hujusmodi permutationes non erunt ; ac proinde hujusmodi permutationes non efficimur acas contra jus divinum.

18. Pithanoph. Sed quid tandem ex his ? & quorsum hæc ?

19. Antim. Quorsum hæc ? ut constet, clausulam illam *pretio temporali* ; præmissæ definitioni addendam esse ; alioquin hujusmodi permutationes essent simoniacæ, quod tamen nemo concedat.

20. Pithanoph. Nonnulli facilè reponerent ; frivolum esse illam clausulam illam ; quia nulla est venditio sine pretio ; nullum pretium, nisi temporale ; cum ergo simonia dicat venditionem, saltem lato modo, dicit etiam pretium ; igitur aliquid temporale dicam pro spirituali.

21. Antim. Scio, multos putare nihil spirituale pretium esse, aut dici posse ; ut Gibalinus q. 13. n. 1. & q. 21. item Suar. c. 30. n. 4. ubi testatur, communem esse Doctorum ; alioquin committeretur simonia, inquiunt, quando spirituale pro spirituali datur ; hoc tamen constanter nego ; neque sic ratiocinandum esse putarem ; in permutatione spiritualis, pro spirituali, non committitur simonia ; secluſa scilicet lege positiva ; igitur res spiritualis pretium esse nequit ; nempe negatur consequentia ; igitur aliter ratiocinandum scilicet in hunc modum ; non committitur simonia ; in permutatione spiritualis pro spirituali ; igitur nunquam est simonia, nisi aliquid temporale intercedat ; quod pretii loco sit ; pretium autem lato modo intelligo ; ut enim simonia dicit venditionem lato modo acceptam, pro contractu quopiam non gratuito ; ita pretium lato modo dicitur omne, quod ex obligatione, vi pacti solvenda, pro qualibet alio accepto redditur ; obligatio autem ex pacto, justitiæ censetur. Itaque optime indicasti, clausulam illam præmissæ definitioni addendam ; est ergo simonia studiosa voluntas vendendi, aut emendi aliquid spirituale, *pretio temporali*, vel quod idem est, *pro temporali*.

22. Pithanoph. Nonnulli aliam clausulam intexunt, *vel temporale spirituali annexum* ; quid autem tibi censeas, ex te scire percupio.

23. Antim. Hæc clausula addenda esse non videtur ; alioquin multas tricas, & controversias pariet, nempe nemo negat, multa vendi posse temporalia spiritualibus annexa ; de annexis antecedenter, secluſa lege positiva, nulli fere dubium est, ut Gibalinus tenetur q. 11. & 12. ubi citat Ugolin. Laym. Sot. Cajetan. Durand. Paludan. Antonin. Sylvestr. Armil. quos fere omnes citat & sequitur Suar. cap. 2. dub. 2. num. 8. & in 4. dist. 25. q. 3. a. 2. atque ita communiores sententiores ; nec enim calix v. g. suo valore prius per consecrationem ; nec etiam templum, aut vestes, aut numismata, aut sacræ vestes ; nec ex eo quod vendantur, sequitur, vendi spirituale, ut patet ; quod non plus vendantur, quam revera venderentur, si abesset consecratio : adde communem usum omnibus receptum, qui solus gravis, immo gravissimæ rationis loco est : igitur hæc clausula vel hoc nomine apponi non debet, quod aliquid temporale annexum spirituali sine simonia vendi possit.

24. Pithanoph. At sunt alia temporalia spiritualibus annexa, quæ sine simonia vendi non possunt ; annexa, inquam, tum concomitanter ; tum consequenter ; igitur hæc quoque præmissa definitione complecti debes ; igitur clausula inserenda.

25. Antim. Haud dubiè, secluſa etiam prædicta clausula, complector ; nempe temporale illud concomitanter annexum ; vel est de intrinseca ratione rei spiritualis, & proximè constituit rem ipsam spiritualem, quatenus elevatur ad esse illud supernaturale, ut ablutio in baptismo, prolatio verborum, motus corporis, vel alicujus membri necessarius ad ponendam formam, vel materiam Sacramenti ; item labor ad hunc finem necessarius ; ac proinde vendi non potest, nisi spirituale vendi dicatur ; immo in tantum baptismus v. g. venditur, in quantum venditur totum illud morale, conflatum ex materia proxima & forma, id est ex ablutione & verbis ; igitur eo ipso quod venditur ablutio, venditur pars Sacramenti, elevata scilicet ad esse Sacramenti, quod est supernaturale ; igitur quando dico, non posse vendi spirituale, intelligo etiam de baptismo, deque baptismi partibus ; item de labore, qui cum actione sacra & spirituali intrinsecè & ex natura sua conjunctus est ; v. g. in sacrificando, baptisando, excipiendis confessionibus, recitandis horis ; nempe hic labor est ipsamet actio, vel influxus, seu nisus potentiæ in actionem illam externam ; igitur aliquid sacrum esse censetur ; ita Gibalin. q. 10. n. 2. ubi citat Durand. Palud. Altisiodoren. Panorm. Innoc. Hostiens. D. Th. Aragon. Sot. Cajet. Sylvestr. Victor. Guttierr. Rodrig. Valent. Sanch. Laym. Less. Villalob. Castr. Pal. Lugo, Filliuc. Reginald. Navarr. Bonacin. Binsfeld. Suar. c. 21. qui præter horum partem, citat Gabriel. Abulens. Ancharan. Abbat. Zabarell. Joan. Andr. adde alios recentiores. Ratio tamen satis difficilis est ; quam quam opinor facilem esse putas.

26. Pithanoph. Facilis est haud dubiè ; quia quisquis vendit unum, quod sine altero haberi nequit, hoc ipsum necessariò vendit ; atqui materiale, quod est annexum concomitanter spirituali ; sine hoc haberi non potest ; igitur nec vendi.

27. Antim. Idem prorsus de agno cereo, nisi forte, immo & calice, quamdiu integer manet ; quis enim calicem accipiat, nisi etiam consecrationem, vel consecratum calicem obtineat ; ut autem ablutio & verba per rationem Sacramenti advenientem elevantur ad esse Sacramenti ; ita & calix per consecrationem advenientem, ad esse vasis sacri ; & cereus, rei sacræ ; atque ita de reliquis ; quod autem ratio illa, seu forma moralis adveniat subjecto jam ante præexistenti, vel tunc primùm producto ; nihil facit ad rem ; igitur illa fortè ratio tanti roboris non est, quanti esse putabas.

28. Pithanoph. Non video, quænam alia ratio afferri possit, ac proinde valde inclinarem in sententiam illorum canonistarum, qui volebant, temporalia antecedenter etiam spiritualibus annexa vendi non posse ; aut certè in sententiam antiquorum Theologorum, qui dixerunt, annexa etiam concomitanter vendi posse ; ratione laboris & operæ.

29. Antim. Neutrum sanè dicendum est ; non primùm, propter communem usum ; non secundum, propter rationem afferendam ; quia scilicet nullius prorsus valoris est temporale illud spirituali concomitanter annexum, nisi ratione spiritualis, cui annectitur ;

ctitur; v.g. ablutio in baptismo, talis vel talis verborum formula, in absolutione, benedictione, labor ipsius sacri ministerii, cum ipso scilicet intime conjunctus; cuncta hæc nihili fierent, nisi cum re spirituali conjuncta essent; atqui nihil venditur, quod alicujus valoris non sit ac pretio æstimabile; igitur cum annexum concomitanter spirituali non æstimetur, nisi ratione spiritualis, cui annectitur, & totum suum valorem ab eo ducat, non venditur, nisi ratione ejusdem; id est, ut clariùs dicam, solum spirituale venditur, & ratione illius, temporale annexum.

30. PITHANOPH. An fortè negabis, laborem quemdam extrinsecum & per accidens annexum sacro ministerio vendi posse; v.g. si quis, ut tibi morem gereret, sese obligaret ad longum iter faciendum, ut faceret rem sacram in sacello remoto; vel ad expectandum per aliquot horas; item si quis sine maximo incommodo rem sacram facere non posset, &c.

31. ANTIM. Labor ille est omnino extrinsecus, ac proinde cum ad sacram ipsam actionem intrinsecè non pertineat, est quid merè temporale; igitur vendi potest, ita Gibal. n. 3. pro quo citat autores supra laudatos; nec enim ullam hic labor spiritualitatem accipit ex illa connexione; cum sit aliquid remotum, cujus æstimabilitas ab æstimabilitate sacri ministerii omnino distinguitur; secus tamen dicendum esse puto, quoties ex prava dispositione ministri, major labor & major difficultas sacri ministerii sequitur; ita Suar. c. 21. n. 11. Filliuc. tract. 4. c. 4. n. 45. contra Bonacin. & alios; quia hic labor est omnino intrinsecus & proximè connexus cum sacro ministerio; & hoc est contra usum Ecclesiæ; quis enim unquam vidit, vel audivit, laborem illum intrinsecum emi aut vendi? De cantu & musica dubitari posset; sed cum sit merum ornamentum, quod divinis officiis inducitur, est quid omnino extrinsecum & accidentarium, ac proinde vendi potest; ita Gibal. q. 10. n. 1. ubi citat Suar. Less. Valent. Sanch Bonacin.

32. PITHANOPH. Sed quid censes de cantu Gregoriano; nempe illi etiam cantores, qui hunc cantum adhibent, accipiunt mercedem sui cantus.

33. ANTIM. Non est dubium, quin actio illa sit sacra; sunt enim etiam sacri cantus; igitur vendi non possunt; dicendum est igitur, solitum Capellanorum stipendium censendum esse; ut enim Sacerdotes pro missa, ita pro recitandis & cantandis horis stipendium accipiunt; sed non titulo pretii, de quo aliàs.

34. PITHANOPH. Eadem est aliorum cantorum ratio, nec ulla est disparitas.

35. ANTIM. Si cantus omnino sacer est, sic cantatur missa, divinum officium, non video, quomodò hæc vendi possint, nec etiam video, quid absurdi sit, si dicamus, iisdem quoque stipendium solvi, ut aliis sacris cantoribus, qui cantum Gregorianum adhibent; constat igitur, prædictam clausulam, de qua disputamus, præmissæ definitioni inserendam non esse, propter temporale spirituali concomitanter annexum.

36. PITHANOPH. Hæc libenter concesserim, secus tamen si de temporali consequenter annexo agatur; cur enim jus illud percipiendi reditum temporalem beneficii vendi non potest sine simonia, nisi simonia sit, vendere hoc temporale spirituali annexum? quomodò verò simonia erit, nisi ex definitione simoniæ constet? hoc autem non constat, nisi hæc clausula inseratur, ac proinde à multis prudenter apponitur.

37. ANTIM. In beneficio duo sunt, alterum spirituale, temporale alterum; temporale est præbenda ipsa, & jus percipiendi reditū annuum; spirituale in beneficio simplici est obligatio hominis sacri ad divinum officium, & hic est titulus, unde ortumducit jus illud percipiendi temporalia; in aliis beneficiis, præter prædictam obligationem ad divinum officium, est etiam obligatio ad alias functiones sacri ministerii, ac proinde est jus, seu potestas illas exercendi, v.g. pascendi gregem, administrandi Sacramenta, &c. jus porro illud percipiendi temporalia ita spirituali titulo innititur, & ab eo ita dependet, ut sine illo nullo modo esse possit, quamdiu scilicet hæc temporalia à beneficio non abstrahuntur ab autoritatem habente.

38. PITHANOPH. Rectè; sed cur non possum vendere temporale beneficii & dare spirituale, sicut vendo materiale agni cerei, & de gratuitò benedictionem, quæ in est; idem de calice, de templo, de sacris vestibus dictum sit.

39. ANTIM. Suggero rationem meo judicio non contemnendam; si enim das spirituale beneficiale proinde titulum, das consequenter jus ad temporale, quod prædicto titulo innititur; sic qui dat primogeniturам, dat jus quod illa importat; qui dat fundum, dat jus ad ea, quæ in fundo sunt; qui vendit solum, vendit arbores soli; qui dat arborem, dat fructum arboris; igitur si das titulum, das præbendam; igitur præbendam vendere non potes; aut certè si vendis, titulum non das, sed vendis, quod simoniæ est.

40. PITHANOPH. Satis est, capio; possum vendere calicem v.g. quia temporalitas, ut sic loquar, calicis non fundatur in ipso spirituali, nec ex eo resultat; igitur possum illum vendere, præscindendo à lege prohibente; nec propterea spirituale annexum, id est, ipsa consecratio vendi dicitur; suppono enim, inde pretium non crescere, quod calix consecratus sit: at in beneficio, secus accidit; quia temporale illius, id est jus percipiendi reditus, fundatur in ipso titulo; igitur hic non potest ultro dari, nisi etiam illud gratis detur; igitur daretur, & non daretur; daretur quidem, quia dato titulo, datur illud, quod ex ipso necessariò sequitur tanquam proprietas ex essentia; non daretur verò, quia venditur.

41. ANTIM Adde (is, aliam partem; nec enim vendi potest jus ad temporale, scilicet præbenda, nisi titulus ipse, per quem constituitur, vendatur, nempe jus illud prædicto titulo innititur, quamdiu manet præbenda beneficii; quemadmodùm igitur, qui dat jus absolutum, liberum, plenum & minimè ligatum, censetur dare omnes titulos, quibus jus illud constituitur, & sine quibus stare non potest; ita qui vendit jus illud, prædictos titulos vendere censendus est; ut enim se habet *dare*, ad *dare*; ita *vendere*, ad *vendere*; divinare non possum, utrùm hæc ratio tibi arrideat; mihi sanè rem conficere penitus videtur; quid sentias, liber audiam.

42. PITHANOPH. Anceps hæreo; hinc tua ratio, rem ita esse, mihi persuadet; quid enim opponam, non habeo; quisquis enim dat constitutivum, illud etiam dare censetur, quod per illud constituitur; & quisquis hoc vendit, illud etiam vendere censendus est; inde verò quædam exempla me movent, quorum usum Ecclesia permittit aliquando, atque concedit; nam opinor, ultro concedes, de licentia sedis Apostolicæ, temporale illud beneficii, præbendam illam, jus illud, de quo supra, vendi posse.

43. ANTIM. Ut res ista planior fiat, suppono, beneficium esse jus perpetuum ministrandi in Eccle-

sia,

...pro ministerio recipiendi fructus annuos ex ...Ecclesiasticis; distinguntur autem beneficia ...ecclesiastica, & administrationem habentia; hæc ve... ...multiplicis sunt generis; quædam habent jurisdictionem in foro etiam contentioso, alia tantùm in ...foro interno; alia nullam habent propriam jurisdictionem, sed administrationem aliquam rerum Ecclesiasticarum; alia denique ad serviendum dumtaxat divinis officiis instituta sunt; de his passim ...in jure, ut cap. *omnes* 22. cap. *nullus* 9. ...& toto titulo de præbend. constat autem, titulum beneficii esse merè spiritualem, & præcipuum illum constitutivum, ac proinde non nisi clerico conferendum; præbenda autem in se spectata est temporalis; quatenus verò est præbenda beneficii, & ...privilegio innititur, dicit aliquam spiritualitatē, ...quam observat Suar. cap. 24. n. 3. hinc vocatur ...spirituale, ut notat Panormit. in cap. *dilecto* de ...præbend. & Innocent. in cap. majoribus ibidem; his ...præmissis, certum est, primò, beneficia vendi non ...posse quoad ipsum, seu jus spirituale, sine simonia ...juri divino opposita; ac proinde esse intrinsecè ma... ...tenent omnes autores. certum est deinde, ...posse totum temporale, vel illius partem à ...spirituali; nemo enim negat, hanc potestatem Ecclesiæ esse; sic aliquando alienantur, ob justam ...causam de licentia Romani Pontificis, qui est supremus ...gubernator bonorum Ecclesiæ, eadem bona Ecclesiis, immo laicis donantur, si recta ratio id ...fieri postulet; & hoc teste Suar. num. 23. nemo negat.

44. Pithanoph. Cuncta hæc mihi comperta sunt; sed ad propositam controversiam non pertinent; nempe diximus, utrùm pars temporalis beneficii vendi possit, & simul alia spiritualis donari, cum scilicet utraque constet.

45. Antim. Si tantulum sustinuisses, hoc sanè minimè omisissem: jam tenes, ni fallor, duas esse celebriores super hac re opiniones; prima negat, hoc ...posse fieri, quia simonia juri divino opposita, ita ...docent Durand. Paludan. Richard. Major, S. Bonavent. Magist. S. Antonin. Sylvest. Cajetan. Sot. Vi... ...Covarr. Panorm. Innocent. quos citat Suar. c. ...num. 7. Less. cap. 35. n. 17. fatetur, esse communem Theologorum; secunda vult hanc venditionem non ...esse contra jus divinum, vel naturale, & est communis Canonistarum, ut testatur Suar. n. 12. ubi citat ...Dec. Anan. Cardin. Jul. Clar. Navarr. non nullos. ...Tenet secundæ sententiæ pro beneficiis solum ...simplicibus; sed cum omne beneficium dicat titulum ...spiritualem, eadem ratio pro omnibus militat, vel pro nullo. Suar. n. 25. & seq. utramque opinionem conciliare conatur, item Less. n. 18. & seq. & ...Gibal. q. 19. n. 2. qui pro prima sententia, ...quos appellatos supra, citat Arragon. Valent. & communiter Theologos, pro 2. verò præter jam ...citat. Gloss. Tusch. Garciam.

46. Pithanoph. Sed quid tandem tu? an fortè ...temperamentum illud admittes, quod ibidem Gi... ...explicat, & pro quo adducit Suar. Less. Laym. ...Coninck. Valent.

47. Antim. Facile crediderim, frustra esse illud temperamentum; nam prima sententia in rigore ...Logicæ verissima est, nec temperamento indiget. ...quæritur enim, utrùm beneficium vendibile sit ...ne præbendæ temporalis, ex qua constat; prima ...sententia negat absolutè; & hoc absolutè verum est; ...quæstio non procedit de jure illo ad proventus temporales separatos à titulo beneficii; quis enim negat, separati posse ab Ecclesia, atque ita separatum vendi; cum sit merè temporale; sed procedit de jure illo cum titulo spirituali connexo, & in eo fundato, atque ex illo suam vim ducente; & in hoc sensu dico, vendi non posse; alioquin simul venderetur titulus spiritualis, qui est vera proxima & adæquata illius causa, à qua totum illius esse dependet, tum in produci, tum in conservari; consule si vis rationem à nobis supra allatam: jam verò quod Gibalinus & prædicti Doctores ab eo laudati existiment, autores pro secunda sententia citatos nihil aliud voluisse, nisi jus ad temporales proventus separatum à titulo, vendi posse, idem etiam existimo.

48. Pithanoph. Hæc separatio dupliciter fieri potest. 1. realiter & actu, cum scilicet sine titulo beneficii, temporale donatur, alienatur, venditur, vel totum, vel pars, ut in pensionibus fieri solet, relicta administratione ipsi beneficiario, qui reverà est merus administrator illius partis bonorum, seu proventuum beneficii, qui pensionario competunt. 2. implicitè ac virtualiter, cum scilicet per eumdem actum confertur titulus alicui, separatur à titulo, temporale, & eidem vel donatur, vel venditur; quid amabò censes de utroque separationis modo?

49. Antim. De primo nulla est difficultas, nempe præter rationes, quæ vulgò afferuntur, quarum præcipuam istam esse, crediderim, quod scilicet Ecclesia plena facultate dispensandi bona Ecclesiastica pollent; & cum ipsa possit admittere, &, ut ita dicam, creare beneficium, quid mirum si destruere valeat; itaque præter rationes illas, quas passim autores congerunt, magnam vim facerem in ipso Ecclesiæ usu; sic Ecclesia, justus de causis, alienationem bonorum Ecclesiasticorum permittit, decimas Principibus concedit, annatas exigit, in quibus Duarenus lib. 6. de Sacr. myster. Ecclesiast. simoniam perperam agnoscit; sic demum beneficiario pensionem imponit, vel perpetuam, vel ad vitam pensionarii; nulla est igitur pro isto primo modo difficultas; pro secundo tamen maxima est, & diversi casus distinguendi esse videntur, ut tota res meliùs explanetur. 1. si totum temporale separatur à titulo in beneficiis simplicibus, destruitur beneficium, ac proinde dici non potest, quod vendatur. 2. in aliis beneficiis, quæ præter proventus temporales, multam jurisdictionem important, & multa privilegia, nominationum, collationum, &c. haud dubiè stante & manente titulo, vel jure ad prædicta spiritualia, sejungi potest temporale, id est, jus ad proventus, ac sejunctum vendi, sive eidem, cui confertur beneficium, sive alteri; si enim alteri, cur non eidem; sed in hoc casu, post venditionem, licèt illa duo jura eidem personæ insint, non tamen, ut ante, conjuncta sunt; nec temporale fundatur in spirituali, sed in contractu venditionis; hoc enim titulo legitimè obtinetur.

50. Pithanoph. Nunquid amabò dici non posset, ideo vendi, ne separetur à spirituali, vel ut separatum denuo uniatur; ac proinde pretium illud dari, ad hunc finem, ut scilicet Ecclesia ab ea separatione abstineat, vel jam facta separatione, unionem restituat.

51. Antim. Fuerunt haud dubiè, qui hæc dixerint, perperam tamen, meo judicio; quia tunc venderet Ecclesia usum supremæ illius & spiritualis potestatis, à qua habet, ut hujusmodi bona temporalia separare, unire, & variis modis dispensare possit; ita prudenter respondet Gibalin. q. 20. consect. 2. post

Suar.

Suar. num. 33. præterea, debet constare illam separationem factam fuisse; alioquin magnum scandalum inde sequeretur; quis enim non crederet, beneficium venditum fuisse; hoc ipsum etiam accideret, si facta expressa separatione per unum actum, per alium, jus illud ad temporales proventus venderetur eidem, cui confertur beneficium, ac denuo titulo spirituali uniretur, quis enim non diceret esse merum tegumentum, vel ut ajunt meram palliationem simoniæ, & hujusmodi actus ad speciem dumtaxat distingui, ac referri ad pretium ex beneficio referendum, quod sanè puritas Ecclesiæ non patitur, & ut ex Thom. Campegio Episcopo Feltrensi observat Gibalinus; facere beneficia Ecclesiastica vendibilia, inquit, est denigrare universalem statum Ecclesiæ: ex his autem infero, separationem illam virtualem & implicitam sufficientem causam non esse, ad hoc ut licitè jus illud temporale vendi possit; ac proinde realem & actualem requiri, cum scilicet agitur de separatione totius temporalis.

52. Pithanoph. Sed quid repones ad usum Ecclesiæ Romanæ, quæ vendit multa officia, cum jurisdictione spirituali conjuncta; v. g. Auditoris & Clerici Cameræ, Thesaurarii, Prothonotarii, &c. an fortè hæc venditio salvari potest, nisi ad prædictam separationem virtualem & implicitam recurratur?

53. Antim. Scio, nonnullis hanc instantiam difficilem visam fuisse; immo Suar. à num. 27. ad 31. ultro fatetur, hoc exemplo, cogi se, ad prædictam separationem virtualem admittendam; ut tamen ingenuè dicam quid sentio, hæc instantia facilè solvi potest; nam hæc officia tria complectuntur omnino disparata, quorum unum in alio non fundatur, est aliqua jurisdictio spiritualis, in foro scilicet contentioso; 2. jurisdictio temporalis; 3. jus percipiendi tales proventus: hoc posito, dico primò, hæc officia non esse beneficia, ut vel ipse Suar. fatetur num. 28. ac proinde etiam ab ipsis officialibus aliquando vendi: secundò quando venduntur à Principe, nullo modo venditur jurisdictio illa spiritualis, quam habent; alioquin esset mera simonia; Tertiò vendi posset jurisdictio illa temporalis, qua pollent, quæ nullo modo fundatur in spirituali, nec est aliquid ex eo consequens, sed vel merè disparatum, vel antecedens. Quartò potest vendi jus illud percipiendi tales proventus, sive fundetur in titulo illo jurisdictionis temporalis, quod tamen non crediderim, sive, quod verius puto, in censu quodam vitalitio implicito, cum tali officio conjuncto; ad quem verò finem, discutere non vacat, cum ad rem simoniæ non pertineat; porro in eo censu, emit à Principe officialis jus percipiendi, quamdiu vivet, tales proventus, quod non potest vendere, nisi de consensu Principis: frustra igitur ad separationem illam virtualem, in hoc casu, recurritur.

54. Pithanoph. Nihil clarius dici poterat; & facilè quivis Suarem excuset, cui, non constabat, ut ipse fatetur n. 29 utrùm illa officia jurisdictionem temporalem adjunctam haberent; sed quæso perge, ac recense alios casus.

55. Antim. Aliquando non totum temporale, sed pars dumtaxat separatur; v. g. pensio; in hoc casu, separatio illa implicita & virtualis locum habere videtur, si pensio illa alteri attribuatur, qui beneficio non gaudent; v. g. vacat beneficium quodliber, puta Canonicatus mille nummûm, Roman. Pontifex confert hoc beneficium Cajo, separatis tamen trecentis nummis annuis, solvendis Titio, dùm viver; simul autè permittere potest Cajo, ut redimat præsenti pecunia hanc obligationem, ac proinde integris reditibus suis gaudeat; nempe Titius jus acquirit ad illa trecenta scuta; quid ni ergo illud vendat Cajo, licèt enim hoc sit in ipso jure prohibitum; cum omnis pactio in re beneficiaria vetita sit, nullum tamen dubium est, quin Rom. Pontifex hanc licentiam concedere possit: itaque uno & eodem actu confertur beneficium, separatur pensio, & redimitur; & hæc est separatio virtualis, quam reverà nemo Catholicus improbet, factam scilicet auctoritate Papæ.

56. Pithanoph. At potestne separare illa trecenta scuta, sibi retinere, ac vendere jus illud, utis denuo, per eumdem actum beneficio iis 300 scutis.

57. Antim. Suarez citatus num. 25. probabiliter putat, posse Pontificem æstimare valorem pensionis, & eum simul accipere; nec enim est vendere beneficium, sed meram impositionem oneris temporalis simul cum illius redemptione conjunctam; nemo enim negat, Pontificem imponere posse pensionem beneficio; igitur & eam sibi reservare & applicare; præterea redimi pensionem impositam posse, velut communis Ecclesiæ docet, quem reverà nemo reperam damnet; quod autem per eumdem actum, virtute multiplicem imponatur & redimatur, legi tantùm humanæ repugnat, non divinæ; ac proinde ab illa summus Pontifex liberare potest: nec obstat, quod Pontifex nolit dare beneficium, nisi volenti statim redimere pensionem; quia non propterea venditur beneficium, sed gratis confertur, imposita tamen & redempta pensione; nec enim valet dare beneficium, nisi volenti acceptare impositionem pensionis, & redemptionem illius; sic possum nolo mutuare tibi triticum, nisi mihi mutues vinum, sine usura; quæ est concomitantia duorum actuum, quorum unus non est pretium alterius, juxta doctrinam S. Thom. 2. 2. q. 78. a 2. ad 4.

58. Pithanoph. Mera collusio esse videtur; vel ut more vulgi loquar, mera palliatio simoniæ; nempe ne vendi beneficium dicatur, fingitur illa separatio pensionis.

59. Antim. Propterea Pontifex, ne aliquam occasionem scandali præbeat, hunc agendi modum hactenus minimè adhibuit; cum scilicet extra præcisiones mentis, à beneficii venditione, saltem palam & in opinione hominum vix differat; equidem pensionem beneficio imponere & sibimet applicare potest; immo, si beneficiarius ultro velit, illam redimere, nihil vetat, quin redimi possit; at cogere beneficiarium, ad redimendum, aliqua haud dubiè suspicio esse videtur; licèt enim, ut dixi supra, non sit pretium collati beneficii, quod datur gratis, sub onere pensionis, cum tamen dare non teneatur vult tantùm dare hac lege, ut unum onus in aliud commutetur; id est, onus solvendi pensionem, in onus redimendi; unde speculativè loquendo, inest aliqua probabilitatis; nollem tamen reduci ad praxim, propter scandalum & periculum simoniæ; ut enim Ecclesia vetuit, ne in resignatione beneficii sub pensione simul agatur de illa redimenda, licèt ultro petentes consentiant, propter simoniæ periculum, negat certè non potest, longè majus inesse periculum, si non modò agatur de illa pensione, in ipso collationis actu, sed etiam ad illam extinguendam beneficiarius obligetur.

60. Pithanoph. Unum occurrit, quod in hac difficul-

dissolleriderur; nam vel pensio est aliquid spirituale, vel aliquid temporale; si primum dixeris, emi non potest, igitur nec redimi; si verò est aliquid temporale, cur in ipso resignationis actu, sub onere pensionis, de illa extinguenda, paciscinon licet?

63. Antim. De hac re paciscì, prohibitum est lege positiva; quâ seclusâ, haud dubiè de pensione extinguenda agere liceret; nempe onus illud, quod beneficiario imponitur, solvendi pensionem, est mere temporale; cur ergo redimere non liceret? si verò liceret redimere, haud dubie licet agere, seu tractare de illo redimendo; igitur quod non liceat, in ipso scilicet actu resignationis, non ipsi rei, sed legi prohibenti tribuendum est; ratio porro hujus legis optima est; periculum scilicet, ne obtentu illo, simonia irrepat; igitur sive pensio sit aliquid spirituale, sive aliquid temporale, onus illud beneficiario impositum, temporale est, ac proinde pretio redimibile; licet aliquas pensiones esse merè temporales, alias verò spirituales; hæ certe vendi non possunt, cum dicti titulum spiritualem; tum ratione subjecti, quia clericis dantur, tum ratione officii Virginis Deiparæ, ad quod recitandum pensionarius tenetur; unde quando redimitur pensio à beneficiario, illam reverà non vendit pensionarius, nec emit beneficiarius, sed illam extinguit, ac sese liberat ab onere illo, eo modo, quo dixi in his, meo judicio, non est difficultas.

64. Pithanoph. Manifestum certè discrimen est; nempe is tantummodò, qui usuram accipit, peccat; non verò is, qui solvit; cum tamen in simonia secus accidat; in qua, uterque peccat, tum is, qui pretium solvit, tum is, qui rem spiritualem tradit: sed cur in his tamdiu? supponamus quæso definitionem; cur enim de nomine disputamus; nempe ut sæpe ac sæpius à te audivisse memini, definitiones tantùm nominis admittis.

65. Antim. Ita est; sed in re morali, illæ tantùm definitiones admittendæ sunt, quæ à sapientibus & prudentibus approbantur; quid autem simoniæ nomine prudentes intelligant, ex eorum responsis habemus; sive ergo dicamus, simoniam esse studiosam voluntatem vendendi, vel emendi rem spiritualem, pretio temporali, sive clausulam ultimam rescindamus; sive illud *emendi* omittatur, cum omnis venditio emptionem supponat; sive longè brevius dicamus esse venditionem rei sacræ; perinde est; cum enim rem ipsam intelligamus, de nominibus parum curandum est.

66. Pithanoph. Hæc definitio omnes simoniæ species non complectitur, illam scilicet quæ juri quidem Ecclesiastico, non tamen divino repugnat.

67. Antim. Simonia quæ juri dumtaxat Ecclesiastico adversatur, non est vera simonia; quia vera & propriè dicta simonia juri divino & naturali repugnat; sed est tantùm præsumpta; cum enim quædam sint, quæ ad simoniam facilè conducunt; ut omnis mali suspicio & omne periculum amoveatur, ab Ecclesia prohibentur, perinde atque si veram simoniam continerent; immo aliquando Ecclesia sub iisdem pœnis ea prohibet, quibus simoniaci subjiciuntur: cum igitur simonia juris tantummodò Ecclesiastici vera simonia non sit, parum mihi curandum fuit, ut definitio veræ simoniæ, illi etiam conveniret; nempe ut tute scis, ea tantùm eadem definitionis ratione complectimur, quorum eadem est ratio, in qua scilicet univocè, ut ajunt, convenire dicuntur; quis enim amabò analoga & æquivoca unica definitione comprehendat: hinc trita illa simoniæ distinctio in eam, quæ simonia est, quia prohibita; & eam, quæ prohibita, quia simonia; nulla autem prohibitio facere potest, ut aliquid sit illud, quod non est; si ergo aliquid ante prohibitionem simonia non est, reverà post prohibitionem, simonia non erit; nec enim Principum edicta & leges rerum naturas mutant, ut perspicuum est.

68. Pithanoph. Ita esse, mihi semper hucusque persuasum fuit, nec potui unquam satis intelligere, quid sibi vellent aliqui autores, magni alioquin nominis, qui simoniam, jure dumtaxat Ecclesiastico inductam, veram simoniam esse dixere; quamquam alii scriptores etiam doctissimi secus sentire videantur, nec illam habeant pro vera simonia.

69. Antim. Crede mihi, Pithanophile, hanc controversiam de mero nomine esse, ut bene observat Valentia, tom. 3. disp. 6. quæst. 15. p. 5. & post illum, Castropal. tract. 17. disp. 3. p. 2. n. 2. & Gibalin. q. 4. sect. 4. nihil enim aliud volunt autores illi, qui veram simoniam esse dicunt, nisi contractus ejusmodi contra prohibitionem Ecclesiæ factos, sacrilegos esse & irreligiosos, cum scilicet propter religionem, ad arcendum simoniæ periculum, prohibeantur; & hoc unum probant illorum argumenta

contra

contra Durandum, qui vult, esse tantùm peccatum inobedientiæ, in quo ni failor, Durandus hallucinatur; cum certum sit, actum, alioquin indifferentem, per legem prohibitum, ex motivo alicujus virtutis aut vitii, in ejusdem specie constitui; cum igitur Ecclesia nonnullos actus prohibeat, ad vitandam simoniæ labem, ex motivo religionis & reverentiæ erga res sacras, quid mirum, si cum simonia aliquam similitudinem habeant, scilicet in ratione sacrilegii & irreligiositatis; nihil autem aliud evincunt illorum rationes, qui veram simoniam esse dixerunt, ut Suarez cap. 7. ubi citat Gloss. & Victoriam, his adde Sanch. lib. 3. consil. cap. 3. dub. 2. Gordon. lib. 8. q. 7 c. 2. n. 4. Lessium lib. 2. c. 35. dub. 4. n. 25. Bonacin. de Sim. q. 2. n. 7. Villalob. tom. 2. tract. 37. difficult. 2. sed profectò vera simonia non est, ut docent Man. Rodrig. tom. 2. sum. cap. 58. num. 2. & 3. Soto de Just. l. 9. q. 5. a. 2. & 3. Valent. cit. q. 16. p. 5. Beinsfeld. in rubr. de Sim. notab. 12. con. 3. & 5. Laym. lib. 4. tr. 10. cap. ult. §. 6. num. 66. Gibalin. q. 4. consect. 4. n. 3. Petrus Navarr. l. 2. c. 2. n. 436. Aragon. 2. 2. q. 100. a. 1. nec refragatur Lessius num. 29. immo, ut dixi, quæstio de nomine esse videtur; cum enim propriæ simoniæ ratio in venditione rei sacræ posita sit, ubi non est ejusmodi venditio, vera & propria simonia non est; nec quidquam vetat, aliquem actum religioni adversari, licet ad veræ simoniæ speciem non reducatur.

70. Pithanoph. Sacri canones simoniam vocant omnem pactionem circa beneficia, sive de iis permutandis, sive de vendendo temporali annexo; item venditionem quorumdam officiorum, v. g. œconomi, sacristæ, &c. de quibus c. *Salvator* 1. q. 3.

71. Ita est; simoniam vocant, non tamen veram & propriam; quamquam venditionem beneficiorum, veram simoniam esse, omnino existimo, ut jam supra ostensum est; idem de aliis officiis dicendum est, quæ spiritualem functionem habent, & in laicum cadere non possunt; fundantur enim in titulo spirituali, ut beneficia; ac proinde eadem ratio pro utrisque militat: quod verò spectat ad illa, quæ functionem merè temporalem habent, & à laico exerceri possunt, licèt ea vendere jura prohibeant, eorumque venditionem simoniacam vocent, non tamen est propria simonia, ut docent Innocent. in cap 1. *ne prælat. vices suas* Archidiac. in cap. 1. q. 3. Turrecrem. in cap *Salvator* num. 11. Sylvest. verb. *Simon.* q. 13. Ugolin. tabul. 1. cap. 48. §. 7. num. 3. Sotus lib. 9 q. 5. a. 2. nec est, quod citetur Cajet. verb. *Simonia* reg. 3. pro adversa parte, ubi tantùm dicit, jure parendum esse: permutatio demum beneficiorum ipso jure prohibetur, à quo si rem abstrahas, illicita non est; hinc de licentia Roman. Pontificis, vel Episcopi beneficia permutantur; illa igitur permutatio veram simoniam non continet; in hac enim temporale pro spirituali datur; in illa vero spirituale pro spirituali.

72. Pithanoph. P. Suarez cap. 3. n. 11. ni fallor, iis quæ à te asserta sunt, adversatur, vult enim simoniam nihil esse aliud, nisi quamdam irreligiositatem circa res sacras, vel sacrilegium commissum, per iniquam negotiationem circa illas, at suppositâ prohibitione Ecclesiæ cap. *cum olim* & cap. *quæsitum* de rerum permutat. prædicta permutatio est quædam irreligiositas, & sacrilegium per iniquam negotiationem commissum.

73. Antim.. Concedo ultro, esse quamdam irreligiositatem, ut rectè ostendit Suarez cap. 8. non tamen inde rectè concluditur, esse veram simoniam, in qua scilicet ratio pretii temporalis intercedit.

74. Pithanoph. In permutatione beneficiorum pretium temporale non deest, nullum enim est beneficium sine suo temporali; immo, saltem ut plurimùm, ratione temporalis fit permutatio, ac proinde hæc prohibetur, quia temporale illud est sufficiens pretium ad simoniam constituendam; & hoc est, ni fallor, potissimum Suaris argumentum.

75. Antim. Cuncta hæc à doctissimo viro asserta, suo modo concedi possunt, ita ut & sit aliqua species pretii temporalis, ac proinde simoniæ, non tamen veræ & propriæ; nempe permutantur vera & propriè beneficia, id est tituli, ex quibus jus præbendam consequitur; igitur permutatur aliquid spirituale; & sicut vendi aliquid spirituale dicitur, quando venditur beneficium, ita & permutari aliquid spirituale, quando permutatur; præterea esto dicamus permutari etiam temporale; quid tum; permutatur enim spirituale unius beneficii cum spirituali alterius, & temporale cum temporali; vera igitur simonia non est; ad id, quod dicebas, omnem iniquam negotiationem circa res sacras, esse veram simoniam, pauci erunt, qui tibi concedent; nempe illa tantùm negotiatio circa res sacras vera simoniæ labem continet, quæ venditionem & pretium temporale importat.

76. Pithanoph. Hæc præcipua & quasi palmaris est hujus materiæ difficultas, utrum scilicet vera simoniæ rationem pretii temporalis dicat, quod revera paulò diligentiùs discutiendum relinquo; illud autem pretium est, quod pecunia æstimari potest; scio Gibalinum hoc munere jam probè defunctum esse, quæst. 2. immo in id potissimùm incubuisse, quasi is primarius esset scribendi de hoc argumento honis; jucundum tamen accidet, illius vestigia relegere, & modico saltem spicilegio copiosam illam colligere messem.

77. Antim. Per me licet; nam res forte per se satis implicata, familiari colloquio mitescens, prior & explicatior evadet: tres sunt, inquit Gibalinus, super hac controversia, sententiæ; prima negat, quidquam dari posse pro re sacra, quotcumque fiue, vel motivo id fiat, sine simoniæ nota; altoquin, si aliqua motivi ratio à simoniæ labe liberat, non difficile erit, omnem abigere simoniam; quis enim, nisi bardus & stolidus, motivum illud, quod simoniæ immune est, sibi proponere non posset? secunda statuit, admitti dumtaxat simoniam, quando vel temporale pro spirituali, vel spirituale pro temporali tanquam propter finem principalem datur; sic multa simoniæ labi eximunt, licèt aliquid temporale detur pro spirituali, ut stipendium pro missa, distributio pro canonicis horis, &c. quæ non dantur propter finem principalem: tertia denique veram simoniæ rationem collocat in venditione spiritualis pro temporali, ea ut temporale illud detur ut pretium, sive explicitè, sive implicitè id fiat; in hoc enim venditio absolutis permutationibus discrepat, quod pretium semper importet.

78. Pithanoph. Prima sententia sustineri non potest, cum & communi omnium Theologorum menti, & recepto Ecclesiæ usui omnino repugnet; nemo enim nescit, stipendia à Sacerdotibus, distributiones à Canonicis, aliaque hujusmodi pro rebus sacris & spiritualibus vulgò & licitè accipi, sine ullo simoniæ vitio; igitur sub aliquo motivo, quod simo-

niam

nem eundit, accipi poteſt aliquid temporale pro ſpirituali; igitur prima illa ſententia ſuſtineri neutiquam poteſt, cùm nihil obſtet ratio allata niſi ad ſpeciem; quaſi quæ nec obſtat

sub peccato mortali obligat; secus tamen obligatio justitiæ, nisi materiæ levitas obstet. Itaque res illa, quatenùs gratuitò & ex mera liberalitate donatur, fundat talem respectum, ex quo resultat in Cajo larga illa obligatio grati animi: at verò si res eadem non donetur gratuitò, sed vendatur, fundat talem respectum, ex quo resultat stricta obligatio refundendi pretium rem ipsam adæquans; igitur res illa, prout subest prædicto respectui adæquabilitatis, parit strictam illam obligationem justitiæ; prout verò subest respectui meri & gratuiti beneficii, parit aliam minùs strictam gratitudinis; huic autem, vel illi respectui subest, pro diversa voluntate illius, qui rem illam donat, vel tradit: hæc ni fallor, satis perspicua sunt.

86. PITHAN. Hæc voluntas, ni fallor, ut illum effectum moralem consequatur, aliquo externo signo exprimenda est & aperienda; alioquin perinde se habet, atque si non esset, in ordine ad prudentum judicium, quod tamen in moralibus maximi momenti est; nam illo quasi obstetricante, entia moralia resultant.

87. ANTIM. Ita prorsus est, ens morale resultare dicitur, sicut relatio; est enim quædam æquivalentia, quoddam, ut sic loquar, perinde valere; quia in ordine ad rectam prudentum existimationem, perinde se habet, atque si esset verum ens physicum; ut autem relatio supponit fundamentum & terminum, quibus positis, illico resultat; ita ens morale supponit fundamentum in re; v.g. tale pactum, id est, mutuus consensus utrimque manifestatus & acceptatus, quo alter emit, alter vendit, est fundamentum sufficiens, in ordine ad prudentum existimationem, ex quo resultet jus in emente, & obligatio refundendi pretium, quod rem venditam adæquet; hinc etiam ex tali voluntate, seu pacto, resultat respectus ille adæquabilitatis, cui res vendita subest, & quo pretium adæquans respicit; hic autem respectus est aliquid morale, ut patet: si verò adesset voluntas donandi rem ipsam gratuitò, resultaret alter respectus meri ac liberi beneficii, ad obligationem gratitudinis in accipiente; sed hæc sunt perspicua: maneat igitur, gratuitam donationem simoniæ vitio non laborare, cùm rationem pretii omnino excludat; ut constat ex c. *Sicut Episcopum*, 1. q. 2. & ex Canonistis, qui in d. c. scripserunt; simoniæ, inquam, juri divino repugnantis; cùm alioquin fieri possit, ut lege Principis, ob honestum finem lata prohibeatur.

88. PITHAN. Si donatio antidoralis vel gratuita ex mero gratitudinis motivo facta, simoniæ labem non timet, cur quæso de illa pactum inire non possumus; nempe illa, quæ rectè & honestè fieri possunt, in pactum licitè & honestè deducuntur; quid ni enim ad id me adstringam & obligem, quod licitè facere valeo?

ANTIM. Erit fortè, qui dicat, omne pactum in materia beneficiali, lege positiva vetitum esse, cap. *Tua nos*, de simonia; c. *præterea*, de transactionibus; cap. *cùm olim*, de rerum permutat. cap. *quæsitum*, &c. videre poteris Barbos. in c. *sicut Episcopum*, 1. q. 2. ubi multos in hanc rem citat; sed hæc responsio tuo postulato non facit satis, præscindis enim legem omnem positivam, & quæris ex me, utrùm pacisci quis possit, de gratuita donatione temporali, pro spirituali accipienda; nonnulli autores, ut Covarr. Valent. Cajetan. ejusmodi pactum admittunt, illudque ab omni simoniæ labe liberant; cùm nulla insit venditio spiritualis pro temporali; cur enim, inquiunt, non liceat pacisci, de implenda illa obligatione, ad quam quis naturaliter tenetur? præsertim cùm hujus obligationis impletio, ut pretium non exigatur; nulla autem sine pretio venditio, nec simonia: hæc tamen opinio ab aliis communiter rejicitur, nec desunt ii, qui graviore nota eam configant, ex qua scilicet mira inquiunt, rerum confusio sequeretur; quis enim non dicat, se pacisci de antidoro, non de pretio? quid facilius, quàm vel unicum mutare nomen, re semper eadem retentâ? & verò, si hæc opinio aliquem locum haberet, non ab re casuistis Recentiores quidam opponerent, ab iis omnem simoniam è medio sublatam fuisse, aut saltem stolidis dumtaxat relictam; nemo enim nisi stultus dicere nequeat, cede mihi tuum beneficium, & promitto tibi mille nummos pro antidoro.

89. PITHANOPH. Undique angustiæ mihi ostendi videntur; nempe inde naturæ lumine notum esse videtur, de eo pactum iniri posse, quod honestum & licitum est; cùm igitur grati animi testificatio licita sit, & virtutis actus, cur in pactum deduci nequeat, difficile dictu est; inde verò merum simoniæ involucrum esse video; quid enim facilius, quàm mutare nomen pretii in nomen antidori? quo mutato, omnis simoniæ suspicio evanescit.

90. *ANTIM.* Gibalin. quæst. 18. consectar. 3. n. 5. hoc diffidium componere sibi videtur; agnoscit enim duplicem obligationem, alteram meræ gratitudinis, de qua supra, & quam beneficio effectus contrahit, natam scilicet, vel resultantem ex ipsa beneficii gratuiti natura; alteram verò justitiæ ab eo, qui confert beneficium, impositam scilicet, inito pacto; si ergo in pacto exprimatur, nullam aliam obligationem adjici, præter eam, quæ ad meram gratitudinem obligat, tuncait, licitè pactum iniri; secus tamen, si novus obligationis titulus ex illo pacto resultet; ratio est, inquit, quia hæc naturalis obligatio, secluso pacto, nullam simoniam nec admittit; sed pactum nullam aliam affert obligationem, nullam igitur simoniam, quia pactum materiam actuum non mutat.

91. *PITHAN.* Hæc sanè non modò hanc difficultatem non expediunt, sed novam adjiciunt; nam vel pactum aliquid operatur, vel nihil; hoc secundum dici non potest; quia in terminis repugnat, alioquin pactum non esset; primum igitur dicendum est, nihil porrò pactum producit, nisi novum titulum obligationis; quisquis ergo pacisci tur de antidoro novum titulum obligationi naturali adjicit; proinde si deinde illam non impleat, erit quare is, qui beneficium contulit, de illo duplici nomine conqueratur; primò scilicet, de ingratitudine; secundò verò de infidelitate, immo de injustitia, cùm pacto non steterit; clarissimam analogiam habemus in eo, qui voto se obstringit ad aliquid, ad quod jam aliunde tenetur; v. g. ad servandam castitatem, donec uxorem ducat; hic enim si deindè delinquat, duplicis noxæ reus est, scilicet contra castitatem, & votum.

92. *ANTIM.* Sed inquiunt, in eo pacto, omnem aliam obligationem excludit, idque expressè; pactum igitur novam minimè adjicit.

93. PITHAN. Omnem aliam ex parte objecti facilè concesserim, non tamen ex parte pacti, quod ex natura sua & essentia obligationem affert; quisquis enim pacisci tur & promittit, se obligat; & dum dicit, promitto,

promitto, perinde est, atque si diceret, me *obligo*; si ego opponat conditionem obligationis exclusivam, perinde est, atque si diceret, me obligo, & non me obligo; viden repugnantiam?

ANTIM. Optimè sanè, sed remota promissione, adhuc propositum damnabis, quod nullam obligationem importat; ut si quis dicat, volo esse gratus, & mihi conferas tale beneficium, non tamen ad eundem me obligo.

96. PITHANOPH. Casum & quæstionem mutas, nec enim pactum, de quo potissimùm agebatur, ex quo ea sequebatur obligatio; non tamen propterea quidquid inerat scrupuli, aufers; illa enim intentionis voluntatis expressio & significatio aliquo modo hominem obligat, saltem judicio prudentum, ad id, quod facere proposuerat; nisi enim verba dicta fictio conficiant, inde mendax reputatur, & vitio vertitur, proposito temerè, & sine ratione non stare.

ANTIM. Quæ à me dicta sunt hactenus, eò spectabant, ut mentem tuam explorarem, cùm alioquin omne pactum ad aridotum, sive expressum, sive tacitum, simoniam inducat, quia novam obligationem semper inducit, vel ex justitia, vel ex fidelitate, vel saltem naturalem illam, qua is, qui aliquid proposuit, & aliis propositum suum significavit, tenetur manere, aut saltem levioris ingenii vitium fugere; accedit, quod ex prædicto illo pacto, vel proposito significato, quod est ad instar pacti cujusdam tacitι, vel ut vocant, paliati, is, qui confert beneficium, novum incentivum temporalis spei acquirit; immò ac in accipiente, resultare censetur nova obligatio reflandendi, ita conferente, nova ratio, novus titulus exigendi; igitur collatio non est merè gratuita, *sed cum pacto*, vel quasi pacto oneroso, refundendi scilicet antedorum temporale; igitur cum simonia, vel saltem cum simoniæ suspicione conjuncta: itaque ut non est per se malum, conferre beneficium spirituale ex gratitudine, pro temporali priùs accepto, aut vicissim, modò nullum pactum, vel expressum, vel tacitum, vel formale, vel virtuale, seu implicitum intercedat; nam leges Ecclesiæ quodlibet pactum genus prohibent in re beneficiali, c. *præterea*, de constitutionibus, cap. *cum olim*, de rerum permutat. cap. *fin.* tum, uno verbo tituli de simon. de rer. permutat. de concess. præbend. nihil aliud magis inculcant: hoc etiam fusè Barbosa, in c. *sicut Episcopum*, [illegible] ubi multos citat; nil hoc in pactum deducere, [illegible] quam conditionem apponere, simoniæ saltem suspicionem conciliat; ita malim cum Suarez, & iis, quos citat cap. 45. sentire, quàm cum aliis, qui rem variis diverbis explicationibus mollire ac lenire conantur.

96. PITHANOPH. Gratissimum mihi accidit, quòd te tutum; timebam enim, ne in hac controversia ab antiquo rigore deflecteres, quem ad arcendam à materia beneficiali simoniam, necessarium esse judicarem, præsertim cùm initio eò te inclinare viderem.

ANTIM. Rigorem, meo saltem judicio, malè positum; nec enim rigidam sententiam esse puto; cùm enim ipsi autores, qui pactum illud, vel propositum mere liberalis donationis non damnent, fateantur tamen, maximum inesse hujusmodi pactionibus simoniæ periculum, & vix unquam esse absque prævaricatione justitiæ, vel fidelitatis, vel alterius virtutis, cum sint potiùs reciprocæ permutationes, quàm meræ donationes, quàm gratuitæ; ac proinde sententiam nunquam esse ad praxim reducendam; ego, quæso, ne putes, si dixero, prævias [illegible] quocumque tamdem nomine vocentur, simoniæ saltem suspicione non carere; quæ revera si carerent, tutò ad praxim reduci possent; licèt autem aliquid probabilitatis insit, illa tamen certa non est, sed valde crepera & dubia, quæ sanè ad conscientiam in tuto collocandam non sufficiat; hæc, ut dixi, hujus opinionis assertores ultrò fatentur, ut Gibalin. citatus num. 10.

97. PITHANOPH. Rectè mones, rigorem perperam vocavi, quamquam, ne quid tibi dissimulem, ad rigorem potiùs in hac materia propenderem, ut tandem aliquis modus ponatur, & simoniacorum licentia coërceatur, qui hoc præsertim tempore, mille artes excogitarunt, ad simoniam excusandam & palliandam; hanc vocem mihi dabis, quæ apud autores, qui de hoc argumento scripserunt, valde trita est.

98. ANTIM. Crede mihi, Pithanophile, nullus rigor ad hunc finem, quem tibi proponis, necessarius est, sed vera & germana rerum distinctio; quisquis à veritate deflectit, seu versùs rigorem, seu versùs molliorem sensum, seu versus utramque extremitatem, mihi placere non potest; nolim esse mollis, nec rigidus, sed verè & recti amans; ut nimiâ indulgentiâ frangendi non sunt fidelium animi, ita nec rigore terrendi; unum tamen observes, velim, quod risum potiùs, quàm stomachum tibi movebit; in quibusdam scilicet hominibus, qui cùm insolentem rigorem præseferre videantur, simoniam tamen apertam, eamque fœdissimam admittunt; si quis enim dixerit, illum simoniacum non esse, qui ita dispositus sit, ut nullo modo velit æquare spirituale temporali, nec credere, quidpiam temporale, pretium spiritualis esse posse, & rem spiritualem dederit, meræ gratitudinis causa, pro temporali accepta; aut vicissim, nullo tamen prævio pacto, ac præscindendo à legibus humanis; in eum illicò invehuntur, quasi blasphemiam aliquam, vel hæresim protulisset; cùm tamen ne minima quidem simoniæ umbra insit, ut docent omnes Theologi, post D. Thom. apud Suar. supra citatum.

99. PITHANOPH. Quisquis simoniæ factum illud innocentissimum damnat, virtutis actum, in vitium & crimen convertit; nec est, quòd dicat, ejusmodi compensationes temporales pro beneficiis jure canonico prohiberi; nam primò legem positivam prudenter excludis; secundò jura illa tantummodò compensationes prohibent, quæ pactione inter partes firmantur, non verò merè gratuitas, de quibus pacto conventum non fuit; v. g. Episcopus alicui opportunè sacros Ordines contulit, hic, grati animi ergo, equum Episcopo vult dono dare, Episcopus sine simonia, accipere poterit, cap. *Ersi quæstionis*, de simon. c. *Sicut Episcopum*, 1. q. 2. quia ejus oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit; Innocent. Archidiacon. Hostiensis. Turrecremat. Hugo, Navarr. idem sentiunt, apud quos, & alios autores, multos alios casus invenio, in quibus spirituale pro temporali licitè datur, & vicissim, suppositâ scilicet compensatione merè gratuita, & nullo pacto prævio intercedente; exempli causa, si quis Advocatus gratuitam operam Episcopo præstitit, huic gratiam rependere poterit, collato beneficio ejusdem filio; modò recta utrimque sit intentio, & nullum pactum expressum, vel tacitum interveniat; ne autem unum, quod venit in mentem, excidat, ex te scire velim, utrùm Ecclesia prohibere possit, ne quid etiam gratuitò detur, pro re spirituali.

100. ANTIM. Sed quæso te, cur quæstionè à nostro argumento penitùs alienam interponis; scio, quid tibi velis; nonnemo tibi aurè vellicavit, quasi actu virtutis Ecclesia prohibere non possit; altioris indaginis

res est; certum tamen, ad arcendum alicujus mali periculum, multa prohiberi ab Ecclesia, quæ alioquin per se bona & sancta essent; sic prohibet laicis Communionem sub utraque; item, ne quis bis in die, vel non jejunus celebret, aut communicet; cur ergo ad removendum simoniæ periculum, quæ aliquando sub illa gratuitæ compensationis specie latet, pariter vetare non poterit, ne quid etiam gratuitum pro re spiritali detur? præsertim verò in materia beneficiali, quæ majorem suspicionem præbere videtur; hinc fortè si quis accepto beneficio, aliquid deinde temporale donet, in foro externo simonia censetur; præsumitur enim pactum prævium, saltem tacitum, idque faciliùs in hac materia beneficiali, quàm in qualibet alia spirituali: sed quid ad rem; ego enim legem positivam sepono, ac dico, per compensationem merè gratuitam, nullo prævio pacto, etiam tacito, simoniæ labem minimè induci, illius scilicet, quæ juri divino repugnat.

101. *PITHAN.* Ex his, quæ à te dicta sunt, duo colligere mihi videor, 1. damnandum esse omne pactum prævium in materia beneficiali, in quo detur temporale pro spirituali, etiamsi puræ gratitudinis obtentus intercedat; pactum, inquam, sive sit expressum, sive tacitum; 2. damnandam etiam esse compensationem temporalem, sine prævio facto, si fiat sub ratione pretii: at si is, qui accipit beneficium, nihil prorsus cogitet de ratione pretii, admittetne simoniam, si quid temporale rependat?

102. *ANTIM.* Suppono, actum illum externæ donationis humano modo fieri, ac proinde ab aliqua intentione interna prodire; hæc autem est vel expressa, & formalis, ut vocant, vel confusa & virtualis; ac proinde, licèt is, qui aliquid temporale rependit, accepto beneficio, nihil sibi cogitare videatur de motivo ejusmodi compensationis, cogitat tamen, sed minimè animum advertit, ac proinde si nihil prorsus de gratitudine cogitat, solo intuitu traditionis beneficii, rependere censendus est; sic qui emit aliquid, dat pretium, licèt expresè non cogitet de formalitate pretii; nempe ad simoniam omnino sufficit, ex Theologorum sententia, quod absque ullo respectu ad alium titulum, qui fundare possit justam pecuniæ acceptionem, detur aliquid temporale pretio æstimabile, solo intuitu, ut dixi, traditionis rei spiritualis, licèt ad formalitatem pretii non attendatur; nempe ex illo motivo agere homo censetur, quando nullum aliud motivum expressum est, ex quo, ut plurimùm, agit; sed ut plurimùm, in rerum permutatione, altera pretii loco est; igitur, si pro re accepta dat pecuniam, nec cogitat de gratitudine, vel alio quolibet motivo, seu titulo, ut pretium dare censetur, licèt de pretio expresè non cogitet.

103. PITHANOPH. Hoc sanè potissimùm locum habet in re beneficiali, nempe in aliis, res per se ipsa rationem pretii satis excludit, v. g. in re Missarum, quisquis pro Missa dat pecuniam, probè novit, non dari ut pretium Missæ; cùm enim ex Missa nullum commodum temporale reportet, illud temporale, quod ipse confert, ad aliud temporale non refertur, ac proinde non datur ut pretium; nam temporale temporali ut plurimùm homines metiuntur; at in materia beneficiali, is, qui dat pecuniam pro beneficio, non tantùm spirituale, verùm etiam temporale acquirit; sed temporale pro temporali datum, ut plurimùm, pretii loco est; igitur in hac materia, nisi aliud motivum expressum sit, quando pecunia, vel aliud temporale datur ab eo, qui beneficium Ecclesiasticum accepit, in ratione pretii dari censetur: sed quæso pergamus; vix aliquem esse puto, qui tibi non concedat, 1. in materia beneficiali pactum iniri non posse de compensatione temporali, etiam ex gratitudine, vel alio quolibet titulo. 2. accepto beneficio, nullo prævio pacto etiam tacito, secluſa lege positiva, aliquid temporale dari posse, ex motivo meræ gratitudinis, & viciſſim. 3. ubi aliud motivum expressum abest, & datur temporale, accepto beneficio, etiam sine pacto prævio, adesse rationem pretii, saltem reciti. 4. in re beneficiaria, admitti faciliùs simoniam, quàm in aliis rebus sacris, quando scilicet datur temporale pro spirituali, sive cum pacto prævio, sive sine illo; quia in illa, nullum aliud motivum, nullus alius titulus honestus esse videtur. 5. simoniam admitti, quoties cumque pro spirituali datur temporale, ut pretium, saltem tacitum, & hoc nemo negat, nisi scire vellem, an simonia admitti possit, etsi temporale illud detur sub alio titulo, quàm pretii.

104. ANTIM. Hæc est præcipua, ni fallor, hujus controversiæ difficultas, cujus gratiâ, ne quid tibi dissimulem, hanc dissertationem suscepi; illam autem Gibalinus egregiè discussit, allatis, collatisque autorum locis, quorum elenchum ex illo describam, non tamen sine copioso spicilegio: Petrus Lombardus in 4. d. 25. S. Thom. passim, ut in 4. d. 25. q. 3. item quodlib. 8. item 2, 2. q. 100. D. Bonavent. in 4. d. 25. dub. 6. Albertus Magnus ibidem a. 2. & 3. Richardus à Media Villa ibidem a. 2. q. 1. Alensis in summ. p. 2. q. 167. Petrus Tartaretus in 4. d. 25. Henricus à Gandavo quodlib. 1. q. 34. Durand. in 4. d. 25. q. 3. Paludanus ibidem q. 4. Joan. Bacon. ibidem q. 5. 2. Dionys. Carthus. in tract. de simon. l. 1. c. 1. & 2. Aureol. in 4. d. 25. q. unica, a. 2. Thom. de Argentina ibidem q. 1. Joann. Major ibidem; Gerson de simon. suppositi. 5. & alibi passim; Armacan. in qq. Armenor. l. 10. à cap. 13. ad 26. Gabriel Biel in 4. d. 25. Cajetan. in Summ. V. *Simon.* & 2, 2. q. 100. Victoria relect. de Simon. Dominicus Soto l. 5. de just. q. 6. a. 1. Arragon. in 2, 2. q. 100. a. 2. Petrus Navarra, l. 2. de restit. c. 2. n. 384. Adrian. quodlib. 9. in 2. quæsito; Malderus tr. 9. c. 3. dub. 1. Pelantius disp. 1. & 3. de simon. Felisius in 7. præcept. c. 7. Brulefer q. de simon. Barbosa passim, præsertim ad cap. *Etsi quæstiones*, de simon. ubi refert multos, & ad cap. *Nemo*, 14. n. 4. Navarrus in man. c. 23. n. 100. Covarruv. l. 1. var. c. 20, n. 2, 3. & S. Raimund. Tabiena, Angel°, Sylvester, Armilla, Rotella, Pisanella, V. *Simonia*, S. Antonin. 2. p. tit. 1. c. 5. § 3. Astensis 2. q. lib. 6. tit. 55. a. 5. Joan. Valerus in diferent. utriusque juris, V. *Simonia*. Villalobos tr. 15. diffic. 1. n. 7. Guttier. l. 2. qq. can. c. 23. n. 80. Jacob. de Graffiis dec. l. 2. c. 96. n. 19. Valent. tom. 3. d. 6. q. 16. p. 3. Suar. lib. de Simon. c. 4. n. 8. Filliucius tr. 45. c. 10. q. 4. Bonacina disp. de simon. q. 2. n. 9. Laym. l. 4. tr. 10. c. 18. § 2. n. 11. Sanch. l. 2. in Decal. c. 43. n. 22. Lessius de Simon. dub. 1. n. 9. Tolet. lib. 5. c. 90. 94 V. *Simonia*, n. 1. Busembaum l. 3. tr. 1. c. 2. dub. 3. Tanner. tom. 3. disp. 5. q. 8. n. 21. & 23. Gordon. Theol. moral. l. 8. q. 7. c. 1. & 4. Oviedo tract. 6. controv. 3. punct. 4. n. 46. Reginald. l. 23. c. 11. q. 1. n. 100. Azor part. 3. l. 12. c. 1. Castr. Pal. part. 3. disp. 3. punct. 1. n. 2.

num. Vasq. tract. de benef. c. 2. § 3. dub. 24. num. 16. Sotus in 4. q. 100. D. Th. de justit. q. 1. Baldell. lib. 4. disp. 18. num. 4. Lezana in summ. V. *simonia* num. 1. & 2. Joann. Beets in 7. præcept. decal. expos. n. cap. 6. & 9. Michaël de Bononia in 4. d. 24. q. 3. Henr. Henriquez Comitol. l. 5. quæst. 14. n. 4. & l. 4. q. 6. Navarr. cum aliis citare possem præsertim ex recentioribus Dian. Joann. Pontium, Marc. Vidal, Pasqualigum, Marc. Serram, Cœlestin. Francisc. Gallelt. Gibalin. Ledesm. Orellana.. &c. adde Basseum V. *simonia* n. 1. Sylvium in 2. 2. q. 100. a. 1. Cronsers ad 2. 2. num. sect. 7. Theophilum Raynaudum de bonis ecclesiasticis l. 2. sect. 1. c. 1. passim, Gibalin. de simon. sect. 2. fusè.

107 PITHANOPH. Sustine quæso, autorum satis, licèt forè hi non sufficiunt, næ ille nimis avarus est, inest tamen mihi scrupulus; cùm multi alii, quos modò laudasti, nullam in simonia rationem habere videantur, sed finis tantùm modò principalis; dicunt enim, tunc admittendam simoniam, cùm datur spirituale propter temporale, tanquam propter finem principalem, ita Hosted. Felin. Panormit. Turrecrem. Archidiac. Navar. Covarr. Gigas, Sylvest. Ugolin. S. Thom. Angel. Major, Gabriel. Durand. Moreta, Valentia cum Gibalino quæst. 2. §. 2.

108 ANTIM. Scio, multos esse qui ita sentiunt, fateorde mihi, voce tenus ab aliis dumtaxat discrepant, quirationem pretii in omni simonia agnoscunt: licèt enim aliqui dicere videantur, illum finem principalem esse, sine quo res non fieret, revera tamen illico perperam dicta, ut Covarr. & Navar. à Gibalino citati; alioquin Canonici, qui non interessent choro, nisi distributio fieret, & Sacerdotes, qui sacrum non facerent, nisi daretur eleemosyna, essent simoniaci; quia intenderent temporale illud, ut finem principalem, quod sanè nemo dixerit: Illum autem finem principalem intelligunt, qui est causa totalis & proxima effectus, ita ut propter temporale dumtaxat, detur spirituale, illudque unum intendatur, remoto etiam quolibet alio motivo; ac proinde quisquis hoc modo dat spirituale propter temporale, hunc fini totali & principali omnia alia motiva subordinat, & necessariò intendit, commutare spirituale cum temporali, quia illud spirituale non dat gratuitò, sed intendit illud illum, cui dat, ad se fundendum temporale; quo contractum non gratuitum, in illa intentione primaria & sine principali, obtinendi temporalia per spiritualia, præfati autores omnino agnoscunt: fatentur, non dare gratis spirituale, igitur pretii ratio saltem implicita saltem & tacita: & est contractus quidam nominatus, *do ut des*, qui tamen reducitur ad venditionem; quisquis emit ejusmodi contractum, intendit illum finem, obtinendi scilicet temporale per spirituale, tanquam per unicum & necessarium medium, igitur hæc intentio fertur saltem implicitè in rationem pretii.

109 PITHANOPH. Rem mihi hanc capere videor: cùm enim datur spirituale cum temporali, illud non dicit aliquam relationem temporalis ad spirituale, quæ per se ipsis terminis; diversa autem relatio stipendii, sustentationis, oblationis, &c. quæ sub his titulis spirituale refertur ad temporale; ergo nulla est hujusmodi relatio, & tamen spirituale pro temporali, illud *pro* solam pretii relationem importat, & tunc dicitur dari spirituale pro temporali tanquam pro fine principali, vel pro temporali, ut pretium est; quæ ratio pretii fundatur in ea vi adæquativa, qua pecunia, vel aliud temporale æquivalens pollet, quatenus ad aliud, quod est mercis loco, referri potest; at si detur spirituale pro temporali, non est pretium, sed ut oblatio est, vel stipendium, vel aliud simile, non datur pro temporali, tanquam pro fine principali, sed pro ipsa oblatione, vel stipendio; quæ ratio, vel relatio, licèt extrinseca ipsi rei temporali, excludit tamen relationem pretii, id est, impedit, ne resultet ex prædicta illa vi adæquativa, quæ pecuniæ inest, uno verbo, quotiescumque datur spirituale pro temporali aliquo titulo honesto, v. g. gratitudinis, oblationis, stipendii, &c. Non resultat illa relatio pretii, vel quod idem est, non datur pro temporali, tanquam pro fine principali; si verò omnis alius titulus absit, haud dubiè resultat prædicta pretii relatio; vel quod idem est, in ipso temporali finis principalis & intentio sistit.

110 ANTIM. Acutè sane, & juxta hunc modum explicandi, intelligi debet Valentia noster, dum distinguit finem operis à fine operantis, intrinsecum scilicet ab extrinseco: ubi enim temporale illud per voluntatem dantis, aut accipientis, honesto cuilibet & extrinseco titulo subjicitur, v. g. titulo stipendii, vel oblationis, dicitur finis operantis, vel extrinsecus; accedit enim extrinsecus prædicti tituli ratio, & nisi ab operante intenderetur, nullo modo accederet, nec ex ipso opere resultaret, ac si per voluntatem, temporale illud nulli extrinseco titulo subjicitur, sed illud simpliciter intenditur, dicitur finis operis & intrinsecus: tunc enim ex ipso temporali resultat relatio pretii, fundata scilicet in ipsa vi adæquativa, qua pollet, quæque ipsi intrinsecè inest; resultat autem, quia non impeditur ab alia relatione extrinsecùs accedente, nempe morales istæ causalitates, vel resultantiæ habent etiam sua impedimenta, suas applicationes, suas conditiones, &c. Igitur haud ineptè dixit Valentia, simoniam esse, si detur spirituale propter temporale, tanquam propter finem operis, vel operationis, vel ut dixi, intrinsecum: secus verò, si detur propter finem operantis, vel extrinsecum.

111 PITHANOPH. Ita prorsus explicandi sunt autores illi qui docent intentionem principalem obtinendi spirituale per temporale, & vicissim, esse simoniacam; alioqui, ut jam indicavi, nunquam temporale pro spirituali dari posset, quod tamen communi Ecclesiæ usui repugnat: hæc porro explicatio longè planior & accommodatior est quàm sit illa, à nonnullis excogitata, & à P. Suarez cap. 44. num. 13. rejecta, juxta quam, distinguunt causam finalem ab impulsiva, licèt hanc motivam esse concedant, nempe causa impulsiva respectu voluntatis esse nequit, nisi per modum finis: igitur hæc distinctio hìc locum non habet, constat igitur, temporale dari non posse ut pretium: id est, in commutationem, vel compensationem: id est cum intentione principali excludente scilicet omnem alium titulum, ac proinde terminata ad temporale, quatenus prædicta vi adæquativa pollet, ex qua præfata relatio pretii resultat: necesse, quod aliqui vocem hanc æquationis vel adæquationis ægrè ferant, qua tamen Theologi ut plurimùm utuntur, D. Th. in 4. d. 25. quæst. 3. ad 1. Gerson de simon. prop. 20. idem porro est æquare pretio, ac emere: nec est, quod aliquis putet, adæquare idem esse, ac existimare, rem spiritualem non pluris valere, quàm temporalem, quod à Theologorum mente alienissimum est; cùm ad simoniam sufficiat, ex illorum sen-

tentia, si absque ullo respectu ad alium titulum, qui fundare possit justam & honestam pecuniæ acceptionem, detur aliquid temporale pretio æstimabile, solo intuitu traditionis rei spiritualis, licèt is, qui dat, vel accipit, nihil cogitet de ratione pretii: hoc autem verbum *æquare* Theologi à Juristis acceperunt, qui hanc pretii definitionem habent: *pretium*, inquiunt *est, cùm æqua æstimatione factâ, pecunia pro rebus solvitur*; hinc pretium ex Varrone est quasi peritium; quippe quod statui debet ex opinione communi eorum, qui rerum ejusmodi periti sunt: His autem statutis, quæro ex te, quibus signis discerni possit intentio simoniaca.

110 ANTIM. De intentione sola loqueris, ac proinde de foro interno, in quo propria cujusque conscientia judex est; si ergo detur spirituale pro temporali, sub illo respectu, de quo supra, ita ut nullus adsit alius titulus, nisi meræ commutationis & compensationis, licèt expressè non cogites de formalitate, vel ratione pretii, illa intentio est simoniaca; resultat enim moralis relatio, vel habitudo, de qua supra; cùm non impediatur hæc resultantia, per accessionem alterius tituli honesti; utrùm verò adsit alius titulus, scilicet vel gratitudinis, vel oblationis, vel stipendii, vel communis usus & consuetudinis, cujus satis perspectum est; si autè nulla expressio fiat hujusmodi intentionis, sed hæc in mente lateat, erit simonia mentalis; si fiat verbo, scripto, vel alio signo, sed pactum executioni ab altera saltem parte non mandetur, erit conventionalis; realis denique, si utrimque impleatur.

111 PITHANOPH. Uno verbo res ita definiri potest; si enim temporale detur solo intuitu obtinendi spirituale, vel spirituale, solo intuitu recipiendi temporale; licèt de pretio nullo modo cogitetur, illa intentio ad simoniam omnino sufficit: in beneficiis Ecclesiasticis longè majus est periculum, quàm in alia qualibet simoniæ materia; in iis enim omne pactum lege Ecclesiastica prohibitum est, & si pactum sit de compensatione temporali, etiamsi lege vetitum non esset, vix unquam simoniacæ labis immune esset; citra pactum verò, si pecunia detur, vel aliud quidpiam pecunia æstimabile, vix hæc donatio à simoniæ nota liberari potest, nisi in quibusdam, iisque rarissimis casibus; v. g. non nemo Episcopum sibi obstrinxit, officio, liberalitate, honesta opera, ductus scilicet bono fine, & animo, Episcopus deinde beneficium Ecclesiasticum illi, vel ejus filio, alioquin idoneo confert, gratitudinis ergo, sine prævio pacto, & obligatione, nulla est in hoc simonia; nulla quoque vicissim, si quis accepto ab Episcopo beneficio, grati dumtaxat animi ergo, sedulam operam eidem præstat, ubi sese offert occasio; at si postquam dedero tibi quingentos aureos, resignas mihi tuum beneficium, vel accepto tuo beneficio, do tibi quingentos nummos, mera simonia est, aut saltem præsumitur in foro externo; cùm enim alia donandi causa minimè adsit, gratuita donatio non præsumitur; in beneficiis autem exceptis casibus supra indicatis, aliisque similibus, vix unquam gratuita donatio intercedit.

112 ANTIM. Tecum reverà sentio; nempe in re beneficiaria, omne pactum de temporali, illicitum est: citra pactum verò nullus adest, ut plurimum saltem, gratuitæ donationis titulus; si enim das pecuniam, antequam beneficium accipias, quo quæso motivo id agis? an fortè ex mera liberalitate, nullo beneficii intuitu? si beneficium ambias, & hoc dicas, etiam jurato fidem qui habeat, haud invenies; dixi ut plurimùm, nempe fieri potest, ut quis beneficiarium in maximas angustias redactum, opera suâ & pecuniâ ex mera charitate juvet, nec ullo modo cogitet de beneficio, quod tamen deinde beneficiarius, grati animi ergo, eidem, vel ejus filio resignet; in hoc nemo simoniam jure agnoscat; sed casus ejusmodi rarissimi sunt: cæterum in re beneficiaria, ubi pecunia intercedit, etiam sine prævio pacto, res periculi plena est, cùm vix hujusmodi donatio titulo quopiam legitimo honestari possit.

113 PITHANOPH. Quid porro pretii, temporalis scilicet, nomine intelligas, ex te scire averem.

114 ANTIM. Miror hæc à te postulari, qui probè teneas, pretium temporale esse tum pecuniam, tum quodlibet aliud pecunia æstimabile: æstimari autem pecunia solet illud omne, quod inter & pecuniam, ratione scilicet valoris, aliqua proportio intercedit; dixi ratione valoris, namque genere entis, ejusmodi proportio non requiritur; sic inter hominem & pecuniam nulla est proportio, in genere entis; at supposito tali & tanto commodo, quod ex mancipii opera refertur, in ordine ad rectam prudentum æstimationem, in ratione valoris, mancipium tanti æstimatur & venditur, ac proinde inter mancipium & pecuniam, & ratione valoris, aliqua proportio esse censetur.

115 PITHANOPH. Sed quid tandem per munus à manu, à lingua, ab obsequio, quæ est vulgaris simoniaci pretii divisio, intelligunt.

116 ANTIM. Hæc antiqua est divisio, quam S. Thom. aliique Doctores ex S. Gregorio sumpserunt, quæ facilè complectitur omnia bona temporalia pecunia æstimabilia, quæ scilicet in communicationem & commutationem venire possunt; quidquid autem homines in terra possident, quod non constat in obsequio, vel officio linguæ, dicitur munus à manu, talia sunt bona, mobilia, & immobilia, & jus; munus ab obsequio est quælibet actio hominis, ordinata ad commoda corporis, vel animæ, naturalia scilicet, ut manuale servitium, comitatus, subjectio aliunde indebita, custodia, instructio, disciplina &c. munus à lingua continet preces, supplicationes, intercessiones, laudes, adulationes, aliaque hujusmodi verba, in alterius gratiam præstita; unde ut rectè monet Gibalin. quæst. 15. num. 3. munus à lingua est etiam obsequium quoddam, quod tamen non exhibetur per modum ministerii, ut patet; itaque ne aliquam litem super hac divisione mihi fortè intendas, pretium simoniacum illud omne esse potest, quod pecunia æstimabile censetur, & in pactum deduci potest, sive manu, sive lingua, vel scripto, sive alio quopiam obsequii, vel officii genere exhibeatur.

117 PITHANOHP. Fateor, aliquid esse in eo munere à lingua dicto, quod mihi valdè difficile videtur; cùm enim preces munus à lingua dicantur, non video, quonam pacto fieri possit, ut preces illæ, quibus aliquis beneficium obtinet, simoniaci pomi labem contrahant: preces, quas ad Deum fundimus, & divinam gratiam, quæ maximè spiritualis est petimus & obtinemus, sunt sanctæ & piæ, quid ni quæso idem de iis precibus dicamus, quibus vel sacros Ordines, vel beneficium Ecclesiasticum impetramus?

118 ANTIM. Hallucinaris vel maximè; quis unquam dixit, ejusmodi preces simoniacas esse? quasi verò beneficium petere non liceat? is fortè simili errore laborabat, qui cùm jus haberet con-

præsertim ecclesiastica beneficia, nunquam petentibus conferre solebat.

119 PITHANOPH. Scio, quid tibi velis; preces illæ, quibus à collatore beneficium impetro, non facile, quibus à collatore beneficium impetro, non facile, quibus à collatore beneficium impetro, non facile

prætiũ esse non potest, saltem quod ad simoniã sufficiat.

136 ANTIM. Sustinere debueras, neque hoc enim prætermisissem; illud obsequium spirituale stipendium postulat ex natura sua; v. g. celebravi multas Missas pro aliquo; hic stipendium mihi debet, quod reverà aliquid temporale est; igitur si stipendii loco mihi conferat beneficium, pro temporali beneficium datur, idque ex pacto, & tanquam pretium; quis ergo neget, simoniam esse? si verò obsequium illud spirituale nullum exigit temporale stipendium, peccatur quidem contra præceptum Ecclesiæ, quæ omne pactum in collatione beneficii damnat, scilicet permutationis, autoritate privata factæ, ac proinde est simonia contra jus Ecclesiasticum; an verò sit simonia juri naturali repugnans, aliqui fortè negarent; ego sanè non negare ausim; quia licèt obsequium illud sit merè spirituale, beneficium tamen ex spirituali & temporali constat, ac proinde pro spirituali datur aliquid temporale; igitur hæc simonia juris divini est.

137 PITHANOPH. Quid si verò nullum peccatum præcedat?

138 ANTIM. Hoc erat alterum membrum: quod iterum subdivido: nam vel ex obsequio illo præstito, remanet obligatio ex justitia ad compensandum, vel non remanet: si non remanet, modò collator deinde liberè conferat beneficium ex gratitudine, vel aliquo alio honesto motivo, nulla simonia in hoc casu admittitur, ut patet ex dictis; quia nulla intervenit ratio pretii: si verò remanet prædicta obligatio, adhuc distinguendum est; vel enim per collationem beneficii extinguitur, vel non extinguitur; si non extinguitur, nulla est simonia; quia beneficium non confertur pro pretio, secus verò si extinguitur; quia perinde est, sive des beneficium pro numerata, aut numeranda pecunia, sive pro debita, & intuitu beneficii remissa: ita passim autores, & ex jactis supra principiis necessariæ consequutionis vi contequitur.

139 PITHANOPH. Non rarò accidit, ut quis collatori famuletur, & obsequium exhibeat, spe obtinendi alicujus beneficii Ecclesiastici.

140 ANTIM. Ita est; non tamen propterea simoniæ damnandus, nisi aliquod pactum, vel expressum, vel tacitum præcesserit; quia libera & gratuita manet collatio, si tamen aliquod præcessit, vel de beneficio conferendo, vel de mercede temporali, cujus loco, beneficium confertur, & debitum extinguitur, dubium certè non est, quin vera simonia insit; dixi autem pactum expressum, vel tacitum: de expresso nullum dubium restat, de tacito major fortè difficultas est, ut discernatur, hoc mihi certum judicium est, si obsequium illud necessarium est collatori, & ab alio exhibeatur, quasi ex officio, haud dubiè resultat inde obligatio justæ mercedis & compensationis; immo is, qui obsequium præstitit, habet jus actionis adversùs collatorem, ut scilicet ab eo justum stipendium recipiat: hujusmodi obsequia fundant pactum tacitum, atque ita semper in foro externo præsumitur, ita Suarez c. 39. n. 7 Bonacin. q. 1. §. 12. Gibal. q. 16. consect. 12.

141 PITHANOPH. Nihil brevius nec planiùs dici à te potuit: sed quid jam de obsequio præstando?

142 ANTIM. Ex iis, quæ dixi, facilè intelligis: si enim prævio pacto collator conferat beneficium, ea conditione, ut deinde hoc, vel illud obsequium illi præstes, haud dubiè collatio est simoniaca; sive obsequium temporale sit, sive spirituale, cùm detur aliquid temporale pro spirituali, aut viciſſim: dixi obsequium ipsi collatori præstandum, nam pacisci potest collator de obsequio ipsi benficio annexo, & ipsimet Ecclesiæ præstando, sive temporale sit, sive spirituale: [illegible] potest aliquod novum obsequium ipsi beneficio annecti ab eo qui habet potestatem, licèt illud temporale sit, ita omnes in tit. *de Magistris* c. 1. & concil. Trident. sess. 5. c. 1. de reformat. necest, quod simoniam timens licèt reditus Ecclesiastici convertantur in stipendia pro spiritualibus & temporalibus muneribus obeundis, ad utilitatem Ecclesiæ: modò scilicet reditus prædicti beneficii ad utrumque stipendium sufficiant, & hæc munia statui clericali non repugnent: & sic munus docendi præbendæ Theologali & præceptoriali annexum, sic quædam beneficia collegiis annexa sunt cum onere docendi, hæc enim dantur in mera stipendia, & honestus titulus est, qui simoniam excludit; in hoc meo, judicio, nulla est difficultas; nam hoc onus non est pretium beneficii, sed est opus cum alio spirituali ministerio connexum, pro quo ab Ecclesia datur stipendium: nempe reditus Ecclesiastici ad omnia ministeria Ecclesiastica destinantur, quæ ad Ecclesiæ commodum spectant; in his autem aliqua sunt spiritualia, aliqua temporalia.

143 PITHA. Si verò nullum pactum intercedat, nec expressum, nec tacitum; non est dubium, quin qui accipit à collatore beneficium, gratum animum obsequiis rependere possit, ut ex dictis: modò, ut dixi, omne pactum absit: si enim collator dicat famulus ministra mihi gratis, dum tibi de beneficio provideo; vel cum minore salario, quàm par sit, vel cum justo salario, sed ministraturus deinde gratis, obtento beneficio; vel confero tibi beneficium, vel licentiam excipiendi Confessiones cum onere, ut mihi deinde inservias, vel tale obsequium exhibeas, immo fierigam obsequia spiritualia pro beneficio, idque pacto inito, est simonia, non tantùm, ut vult Gibal. contra jus Ecclesiasticũ, verùm etiam contra jus divinum, ut supra, breviter quidẽ, sed planè à te ostensum est: cũcta hæc ita intelligo, jam verò testar, ut nõnihil subnectas de manere à manu: suppositis scilicet iis, quæ jàm à te dicta sũt.

144 ANTIM. Regulam universalem tradit Gibal. q. 16. consect. 9. quamliber impositionem oneris beneficio non annexi, etiam pii, continere simoniam, saltem contra jus Ecclesiasticum: nempe onus impositum facit, ne collatio sit omnino libera: ac proinde hæc aliquod pactum involvit: at sine ullo pacto collatio esse debet, ad vitandam Simoniam: & hicentet multos, scilicet Felin. Staphil. Rebuff. Flamin. Cellam, Tusch. Garciam, Castr. Pal. Gloss. &c. vult autem in ut beneficiaria, quoties cumque onus impositum est spirituale, vel non continet aliquid temporale, quod debetur ex pacto pro spirituali, esse tantùm simoniam contra jus Ecclesiasticum, non verò contra jus divinum.

145 PITHA. Ego sanè, excepto meræ permutationis beneficiorum pacto, quod juri dumtaxat Ecclesiastico repugnat, ut jam supra dictum est, ex iis, quæ dixisti, deduco, omne aliud pactum novum onus inducens, beneficio minimè annexum, simoniacum esse contra jus divinum, in re scilicet beneficiaria; quia hoc est illud, quod pro beneficio retunditur, sit merè spirituale, ipsum tamen beneficium suo temporali constat, ac proinde datur spirituale pro temporali ex pacto; igitur simonia est contra jus divinum.

146 ANTIM. Rectè jam ad casus singulares Gibal. descendit. 1. Quisquis offert suum beneficium Petro, ut ab eo ad aliud promoveatur, pacto scilicet intercedente, admittit simoniam saltem contra jus Ecclesiasticum, est enim quædam species permutationis. 2. Pactum, quo resignans exigit fructus ante resignationem debitos, non est simoniacum, quia jam ipsi debentur, nec etiam pactum de reparanda Ecclesia, quia [illegible]

hoc non est annexum beneficio, ita Flamin. Decianus, Garcias, citati à Gibal. consect. 10.

2. Collatio beneficii sub hac conditione, ut alteri deinde resignetur, est simoniaca; quia novum onus imponit; item sub hac conditione, ut is, qui accipit beneficium, illud deindè sub pensione non retineat.

3. Resignatio in favorem tertii non est simoniaca, quia aliquin communi usu non probaretur; eadem per Bullam Pii V. quæ incipit *quanta Ecclesiæ*, prohiberur, nehujusmodi resignationes in favorem fiant, nisi in manibus solius Pontificis; si tamen Episcopus rejicit expresse conditionem appositam, tunc nemo illo, qui resignat, resignatio libera censetur, & cuilibet dimissum beneficium conferre potest, etiamsi illi, quem resignans priùs nominabat, ita Soto, Garc. Suar. Covarr. citati à Gibalin. Si tamen resignans non annuat, Episcopus conferre alteri non potest; quia beneficium non vacat, nisi sub tali conditione, quæ cum minimè acceptetur, illud vacare minimè censendum est.

4. Resignatio facta purè & liberè, licèt cum spe promotionis, ut certæ personæ beneficium conferatur, non est illicita, nec prædictæ bullæ repugnat; hanc sententiam pluribus autoribus, & variis decisionibus rotæ fusè confirmat Garciaz. 11. part. c. 9. num. 161. Licet enim Bulla omnem intentionem, deliberationem, verbum, nutum prohibeat, his tamen pactio expressa, vel tacita significatur; atqui resignatio tam nominem pactionem excludit.

5. Cessio beneficii in manus Episcopi, ut certo loco, vel Ecclesiæ uniatur, licita est; quia prohibetur tantùm resignatio in favorem certæ personæ.

7. Qui merè consentit, ut beneficium, quod resignat, certæ personæ conferatur, nihil agit illicitum, ut patet; quia ille nudus consensus nullam omninò pactionem includit.

8. Cessio juris litis in favorem collitigantis facta communiter, prædictæ bullæ repugnat, ut patet; secus verò si nuda & mera cessio.

9. Qui resignat, reservata pensione, cum spe & intentione, ut illa statim redimatur, non admittit simoniam, modò scilicèt omne pactum absit; ita Garc. & Gigas citati à Gibal. n. 18. reciprocæ tamen renunciationes in quibus v. g. resigno beneficium meum in favorem tui nepotis, tuque tuum in favorem mei, sunt simoniacæ; ita Flamin Less. Suar. Cast. Pal. Reginald. Bonacin. citati à Gibalin. n. 19. imò in re beneficiaria, pactum collationem non; hæc tamen simonia est tantùm contra jus Ecclesiasticum; quia ad permutationem aliquo modo accedit; item renunciatio triangularis est simoniaca, v.g. Titius resignat beneficium, in favorem Caii; & hic suum, in favorem Sempronii; hic denique suum, in favorem Titii, propter rationem dictam; ita præter adductos suprà, Navarr. Garc. Gomal. Kochler. Molfes. citati à Gibal. n. 20. quia tam hujusmodi pactiones sunt juris humani, à Rom. Pontifice permitti possunt.

10. Renunciatio ex causa permutationis cum eo, quem habet beneficium, invalida est & illicita; ita Less. Azor. Cosm. Garc. Suar. Cast. Pal. à Gib. n. 21. quia non est permutatio, sed mera resignatio in favorem, si resignans sit conscius, vel si conscius non sit, error est substantialis, qui contractum irritat.

11. Resignatio absoluta cum reservatione pensionis non est simoniaca, & potest ab eo admitti, qui pensionem imponere potest; patet; si tamen auctoritate privata resignans obliget resignatarium ad hypothecam, aut fidejussorem, vel ad anticipatam solutionem, vel ad redemptionem, vel ad solvendas expensas, bullarum, vel litis, vel factas in reparandis bonis, vel fundis beneficii, & ex ejusdem beneficii reditibus, non est dubium, per hæc simoniam induci, non tantùm jure Ecclesiastico, quod omne pactum in re beneficiaria vetat, sed etiam divino, cùm prædicta sint merè temporalia, pro resignato beneficio promissa, vel data; si tamen post resignatum beneficium, & constitutam pensionem, ejusmodi pacta ob malam fidem resignatarii ineantur, ad faciliorem solutionem, omnis simoniæ suspicio cessat: multos in hanc rem citat Gibal. à num. 22. ad 30. uno verbo, omne pactum cum renunciatione conjunctum, per quod onus minimè annexum imponitur resignatario, illicitum est; ex quo, reliqui casus facilè solventur.

147. Pithanoph. Exiis, quæ hactenus disseruisti, solum contractum onerosum, dandi aliquid temporale, in commutationem & pretium spirituali, constat, esse simoniacum; in beneficiis autem, omne pactum prohiberi, etiam permutationis beneficiorum, de qua paulò post nonnulla ex te quæram; priùs tamen scire à te velim, quid sentias de injusta vexatione.

148. Antim. Doctores multa definiunt super hac re; 1. non esse simoniam, conferre, resignare, relinquere beneficium metu impendentis mali; ita Victor. Sot. Valent. Arragon. Binsfeld. Suar. Laym. Angel. Reginald. Filliuc. Bonacin. citati à Gibal. consect. 2. n. 1. nihil enim datur, vel recipitur pro spirituali, & nullum jus refragatur. 2. Collatio beneficii; ad hoc, ut aliquis ab injuria, vel injusta quapiam actione desistat, non est simoniaca, propter rationem prædictam; ita Laym. Suar. Filliuc. Bonacin. adducti à Gibal. n. 3. nisi fortè pactum utrimque obligans interveniat, quod scilicet afferret novam obligationem præstandi securitatem; igitur aliquid temporale pro spirituali. 3. non est etiam simoniaca, si fiat, ad vitandam indignationem offensionemque alicujus; item damnum emergens & lucrum cessans; item ad promerendam alicujus benevolentiam, &c. modò scilicèt omne pactum absit; patet ex dictis. 4. Nunquam licèt emere rem spiritualem, ad impediendam injustam vexationem; non sunt enim facienda mala ut eveniant bona; simonia autem est malum intrinsecè; sic non licet mentiri, fornicari, &c. ad vitandum aliquod malum injustè illatum. 5. Possum licitè redimere injustam vexationem, quam patior in consecutione, retentione, possessione alicujus rei spiritualis mihi debitæ, aut necessariæ; in hoc ferè omnes conveniunt; sic qui me injustè vexat, & impedit pacificam possessionem beneficii jam acquisiti, in quod nullum ipse jus habet, potest pecunia ab illa vexatione removeri; item qui impedit, ne ad examen & concursum accedam pro obtinendo beneficio; quique aditus omnes injustè mihi intercludit, potest licitè pecunia molliri; qui mihi negat sacramentum in gravi necessitate, pecunia, si aliter obtineri nequit, induci potest ad ministrandum sacramentum; ratio est, quia pecunia non datur pro re spirituali, sed pro tollenda injusta vexatione & removendo obice injusto.

149. Pithanoph. Prædictus obex in mera negatione, ut plurimùm saltem, positus est; igitur tollere obicem, idem est, ac tollere negationem; tollitur autem negatio, per positionem rei, cujus est nega-

negatio; igitur tollere pecuniâ negationem illam idem est, ac emere positionem rei, cujus est negatio, id est positionem rei spiritualis, v.g. administrationis sacramenti; sed emere sacramenti administrationem, simonia est.

150. ANTIM. Respondet aliquis, non tolli pecuniâ negationem ipsam, sed causam illius, aversum scilicèt animum, ex quo prædicta negatio procedit; hæc tamen responsio non satisfacit; quia sæpissimè negatio illa ex aceibo, vel averso animo non procedit, sed ex mera pecuniæ cupiditate; igitur per illam pecuniam intendo directè satiare & pascere cupiditatem illam, undè cessat in illo voluntas negandi administrationem sacramenti, quam licèt ille vendere intendat, ego tamen illam non emo, sed offam porigo cani famelico, neme vexet injustè.

151. PITHANOP. Ne vexet injustè, id est ne sacramentum, quod jure tuo exigis, recuset; id est, ut sacramentum administret; sed hoc est emere sacramentum.

152. ANTIM. Licèt ideò me injustè vexet, quia injustè mihi sacramentum negat, quatenus tamen injuria est, pecunia vindico injuriam; ac proindè licèt indè sequatur administratio sacramenti, directè tamen intendo, per pecuniam illam, vindicare injuriam; analogiam habes in aliis titulis honestis, quibus datur pecunia pro re spirituali v. g. do pecuniam sacerdoti, ut pro me faciat sacrum, non tamen ut pretium Missæ, sed ut stipendium ministri; ita prorsùs injustè recusanti sacramentum per avaritiam, in gravi necessitate, do pecuniam, non ut pretium sacramenti, sed ad removendam injuriam; sic qui cum moderamine inculpatæ tutelæ hostem impetit, licèt petitione occidat, non tamen impetit, ut occidat, sed ut se defendat.

153. PITHANOPH. Hæc ratio, ni fallor, nimis probat, nam simili ratiocinio uti possem pro beneficio obtinendo ab avaro collatore, qui non nisi pecuniæ pretio illud mihi conferre vult; possem enim dare illam pecuniam, non quidem animo emendi beneficium, sed satiandæ collatoris avaritiæ.

154. ANTIM. Dispar omninò ratio est; nullum enim habes jus ad beneficium illud, ac proinde quod illud tibi sine pecunia conferre nolit, injusta vexatio dici nequit; si enim est injusta, jus tuum lædit; nullum autem jus ad beneficium habes; igitur quod tibi neget beneficium, injuriam tibi non facit; quod demum illud pecuniæ pretio addicat, graviter quidem peccat, nullam tamen tibi injuriam infert; igitur non das illam pecuniam ad redimendam injustam vexationem: Et verò jus illud redimendæ injustæ vexationis, immò ut universaliùs loquar, actionem illam ponendi, quâ utitur alter ad peccandum, fundatur in alio jure, cujus idemnitati consulere licet; v. g. possum ostendere meas pecunias latroni, ne me occidat, licèt furtum ex illa manifestatione consequatur; possum ab usurario petere pecunias mutuas mihi necessarias, licèt usurarius inde arripiat occasionem peccandi; possum injustè impedientem pacificam possessionem beneficii acquisiti, pecuniâ, ab illa injusta vexatione removere, item pecuniâ illius avaritiam compescere, qui sacramentum mihi conferre non vult, in gravi necessitate; quia mihi facit injuriam, negando mihi sacramentum sine pretio; at si nullum jus habeo ad aliquid spirituale, non possum dare pecuniam ad obtinendum illud; quia sine necessitate non possum illud ponere, quo utitur alter ad peccandum.

155. PITHANOPH. At si quis injustè vexet, & impediat, ne acquiram jus ad beneficium; nunquid potero injustam vexationem pecuniâ redimere; videtur enim militare eadem ratio.

156. ANTIM. Si is, qui te injustè impedit, non sit patronus, nec electror, nec collator, haud dubiè pecuniâ injustam illam vexationem redimere poteris; si verò vel Patronus, vel collator, vel electot est, & te injustè vexet, per aliquid extrinsecum, quo sublato, potest adhuc conferre, vel non conferre, v. g. si nolit te admittere ad concursum, & examen, ad quod alioquin jure tuo accedere potes; non video, cur pecuniâ injustam illam vexationem redimere non possis; at si à collatore ideò vexari putas, quia alieno in te animo cum sit, non vult tibi dare beneficium; in hoc casu pecunia dari non potest sine simonia, saltem præsumpta; nempè illâ pecuniâ moves illius voluntatem, ad hoc ut tibi conferat beneficium, quod est simonia; ita Suar. cap. 50. num. Less. cap. 35. n. 108. & alii communiter Theologi; ratio est, quia odium illud non justitiæ, sed charitati repugnat; igitur injusta vexatio dici non potest.

157. PITHANOPH. Si sciam, competitorem pecuniâ collatorem, vel electorem prensare, nunquid ego pariter non potero, pecuniam adhibere.

158. ANTIM. Illicitum puto; alioquin exemplo alterius peccare posses, quod reverà dici nequit.

159. PITHAN. At si competitorem indignum esse certò sciam.

160. ANTIM. Quid tum? poteris quidem illius indignitatem collatori significare, non tamen propterea pecuniam offerre potes; nisi fortè in uno casu; si enim alius non sit, nec esse possit, cui beneficium conferatur præter te, & alterum certò indignum, cum huic dari non possit, nisi fiat tibi injuria, non video, cur pecuniâ injuriam illam removere non possis, id est procurare, ne illi conferatur, sed tibi; nempe in hoc casu, habes jus ad collationem; & hæc est generalis regula, omne impedimentum injustum, omnem actionem injustam pecunia licitè auferre potes; sic electoribus indignum eligere volentibus dari potest pecunia, ne illum eligant, in quo nulla mihi videtur esse difficultas, nec enim emitur electio, sed impeditur ne indignus eligatur.

161. PITHAN. Ex illa tua universali regula, alii casus facilè resolvuntur; v. g. quod sanctissimum Christi corpus, vel sacras reliquias ab infideli vel hæretico pecunia redimere possim; item dare pecuniam alteri, ne mihi circa beneficium injustam lram intendat; immò & testi, qui aliter veritatem aperire non vult, atque ita me impedit ab assecutione alicujus boni spiritualis; item subornanti electores, collatorem, testes adversum me, in materia beneficiali, ut subornare desinat; item infamanti me apud Episcopum, ac me per fraudem detinenti, ne concurram; item hæretico, qui per vim beneficium sibi arrogat; item Episcopo ad hoc ut ministros necessarios mittat, quos alioqui mittere recusat; non tamen electori, ut æquè dignum non eligat; nec justo competitori, ut non concurrat; nec justè collitiganti, ut à lite recedat; nec illi, qui justè vexat, ut desinat vexare; nec vendenti sacramentum ac petenti pecuniam, in pretium sacramenti, quando in contemptum religionis fieri accidit; quia ad contemptum illum concurrere non licèt; si tamen scandalum absit, possum dare petitam pecuniam, sed alia intentione, pro sacramento necessario; ita communiter Doctores Less. Suar. Valent. Filliuc. Bonacin. citati à Gibalin. n. 9. Duo restant quæ scire velim; primum est, utrum redimi possit injusta vexatio, dato

aliqua

aliquo spirituali, secundum utrum, lege humana prohibitum sit, ne redimatur injusta vexatio, quando agitur de aliquo spirituali.

165. Antim. Neutrum fieri posse, assero; non primum; quia cùm vexatio sit aliquid temporale, non potest redimi per spirituale; non secundum; quia spiritualis lex humana cedere debet; licèt enim aliquando propter bonum finem nonnulla prohibere possit, quæ per se alioquin bona sunt, non tamen prohibere potest, ne injustam vexationem removeam, liberè potest, ne injustam vexationem removeam, liberè pecuniâ, si aliter fieri nequit; hac porrò difficultate planatâ, ad aliud quæso transeamus.

165. Pithan. De stipendio nihil occurrit, quod planum non sit; certum enim est, dari & accipi posse stipendium pro administratione spiritualium, ut docent omnes Canonistæ & Theologi cum S. Thoma, idque jure naturali & evangelico; immò & in patto deduci posse, ut docent omnes recentiores, post Navarr. & Cajet. quia pactum, ut ait Caietan. in Summ. v. *Simonia* non mutat materiam actus; igitur cum stipendium non sit pretium rei spiritualis, accedente pacto, pretium non fit; immò ut rectè observat Suarez, stipendium ex natura sua pactum, saltem tacitum importat; item justum stipendium lege aut consuetudine definiri posse, ut nemo negat; æqualitas autem stipendii non est commensuranda cum ministerio spiritualibus, ut patet, cùm non detur in pretium ministerii, sed cum honesta sustentatione unitur, quæ diversa esse debet, pro diversa illius dignitate; certum est denique, à ministris Ecclesiæ stipendia exigi posse, etiam in foro externo: de missarum stipendiis innumeræ ferè quæstiones proponi possunt, sed cum ex Gibalin. consect. 7. juxta breviter atque accurate post Card. Delugo disp. 21. de Eucharist. dicemur, eadem retractare, operæ pretium non esset.

164. Antim. Prudentissimè judicas; hoc unum optandum tantùm esset, ut modus aliquis poneretur, tam intolerabili nonnullorum avaritiæ, qui exactionem quasi Judaicam, prædicta stipendia prosequuntur, tam abominabili aliquorum irreverentiæ, qui omnia sacra temporale dumtaxat lucrum intendunt, sacra ministeria adeò irreverenter obeunt, ut mihi ruborem simul & pudorem concilient; aris & templis assistunt, ut ab ingenuis hominibus, in foro locando, majorem fortè modestiam desideres; nonnulli pharisaicam hypocrisim, quam nonnulli adhuc induunt ac mentiuntur religiosam tam, & quam res sacra postulat decoram compositionem, pariterque sacra obeundi modum desiderarè.

165. Pithan. Hæc ad mores potiùs, quàm ad materiam pertinent; quæ sanè deflere, non tam componere valemus; multa quoq; essent in eo, vel simili argumento deploranda, circa beneficiorum distributionē, quæstum commercium, multiplicationem, commendas; circà pensiones, circa temporum, divinorum officiorum & sacri cultus incuriam, consequentem censurarum Ecclesiasticarum abusum, corruptos multorum clericorum mores: omitto, v. g. quæ accipiuntur pro ingressu religionis, ubi opulentum sit monasterium; pro collatione ordinis, pro litteris patentibus ad regularia officia, aliaque hujusmodi; quod verò pertinet ad dispensationes omnis generis, pro quibus pecunia etiam interdum exigitur, vide Gibalin. consect. 11. & 12. Suar. &c. his ergò omissis, pauca restant de beneficiis officiis Ecclesiasticis; constat enim esse materiam simoniæ, ut & capellanias, præstimonia, communias clericales, coadjutorias, hospitalia, quæ spiritualem administrationem includunt, jus patronatus, pensiones clericales saltem assignatas ad ministerium aliquod spirituale, immò omnes clericales, ubi bulla Pii V. viget; utrum verò pensio clericalis propriâ autoritate redimi possit, Doctores disputant, sed vetitum puto.

166. Antim. Pensio clericalis, quam vulgò mixtam appellant, quia datur clerico, non tamen ad ullum ministerium spirituale, secluso stylo curiæ contrarium faciente, propriâ autoritate redimi potest, ut asserunt Cajet. Tolet. Laym. Less. Cast. Pal. Valent. Binsfeld. citati à Gibal. q. 20. consect. 11. n. 5. quia non emitur aliquid spirituale, sed tantùm immunitas ab illo onere; & licèt indè cesset obligatio Pensionarii, recitandi officium B. V. nihil planè obstat, ut consideranti patebit, cùm pensio titulum permanentem non constituat; dixi suprà, secluso stylo curiæ, per quem reverà non licet, privatâ autoritate, extinguere pensiones; hæc pactum inire de iis redimendis, quia ejusmodi pactis onus temporale imponitur; cuncta hæc ne fiant, lege cautum est.

167. Pithanoph. Quid porrò de transactionibus in re beneficiali sentis?

168. Antim. Transactio nihil est aliud, nisi pactio onerosa de re controversa, ac proindè omnis transactio, in qua dimittitur spirituale pro temporali, est simoniaca, ut tenent omnes Theologi & canonistæ; si tamen datur spirituale pro spirituali extra rem beneficialem, nulla simonia admittitur, secus tamen in materia beneficiali, nisi accedat superioris consensus; hoc enim prohibet Ecclesia in c. *constitutus* de transact. potest autem transactio fieri in eadem materia, per Episcopum, vel arbitros, modò ex natura sua simoniaca non sit; ac proindè ita litem dirimere possunt, ut uni beneficium litigiosum adjudicetur, cum onere solvendi aliquid temporale, non quidem in pretium, sed ob alias causas; ita omnes.

169. Pithanoph. Paucis versibus contraxisti, quæ legisti apud Gibal consect. 15. Suar. c. 51. & alios. Quid autem de simonia confidentiali?

170. Antim. Rem tritam petis; quis enim nescit, esse renuntiationem, vel provisionem quamlibet beneficii, retento jure regressus vel ingressus, vel accessus, vel fructuum, aut pensionis in favorē ipsius renunciantis, vel alterius tertii, idque pacto expresso, vel tacito; jus regressus est facultas recuperandi beneficium, casu quo provisus moriatur naturaliter aut civiliter, aut fiat Episcopus, aut pensionē non solvat; ingressus verò est, cum beneficium alteri resigno, ante initam illius possessionē, retento jure, illam ineundi, casu quo resignatarius moriatur &c. Accessus est, cum ita confertur alteri beneficium, retento jure illud postea obtinendi, sublato impedimento; porrò illud jus in favorem alterius etiam reservatur; quod autem suprà dictum est de pensione, vel fructuum reservatione, ita intelligi debet, ut privatâ dumtaxat autoritate exigatur; alioquin ab autoritate habente pensio licitè imponitur, ad instantiam resignantis beneficium, ut constat ex communi usu Ecclesiæ; porrò simonia confidentialis admitti potest in resignatione, collatione, institutione, electione, nominatione, confirmatione, præsentatione, provisione, procuratione, non tamen in permutationibus, quarum mentio non fit in Bulla, Pii IV. & V. quæ cùm adeò pœnales sint, potiùs restrigendæ sunt, quàm extendendæ, ita Gibal. q. 21. diffic. 5. ubi citat Navarr. Suar. Castr. Pal. Laym. idque in omni beneficii genere, sæcularis, regularis, perpetui & manualis, non tamen in translatione pensionum, quarum præd ctæ bullæ

bullæ non meminerunt; ita Gibl n. 8. ubi citat Nav. Suar. Rot. Flamin. &c. propter eamdem rationem.

171. PITHAN. Hæc simonia confidentialis, majori saltem ex parte, est juris ecclesiastici, quo scilicet omne pactum in materia beneficiaria damnatur, seclusâ enim lege positiva, non video, cur talis conditio, regressus v.g. vel ingressus, sine simonia apponi non possit; nulla enim proprie venditio, nulla pretii ratio intercedit; igitur etiam jure antiquo ejusmodi pacta prohibentur; recentes Bullæ Piorum, pœnas auxerunt; dixi suprà, majori ex parte, nam resignatio, vel collatio beneficii sub pensione, seu reservatione partis fructuum, privatâ autoritate, veram simoniam contra jus divinum continet; nempe illa pensio est quid merè temporale, nisi legitimâ Pontificis autoritate justificetur; rectè porrò monuisti, in simonia confidentiali, pactum aliquod semper intercedere, saltem tacitum; licèt enim Bullæ internæ intentionis mentionem faciant, illa tamen intentio intelligitur, quæ aliquo signo externo exprimitur, & alteri parti significatur: Per te autem mihi liceat, unum vel alterum ex te quærere, quod pertinet ad hoc argumentum; primum est, quando resignans ad favorem petit sibi reservari certam pensionem, cujus tamen beneficiū de stylo curiæ patiens non est, ac proinde resignatarius amicum rogat, ut permittat pensionem hanc à Papa imponi illius beneficio, quæro ex te, utrùm hoc licitum sit.

172. ANTIM. Si gratis omninò & liberaliter amicus ille consentiat, hoc verà licitum est, & frequenter hujusmodi resignationes admittuntur; Nav. consil. 60. de simon. n. 5. Paris. de resignat. l. 6. q. 2. n. 20. si post gratuitū illum consensum, resignatarius deinde fidem indemnitatis amico præstet, etiam licitum est; Navarr. cit. Rot. decis. 301. n. 5. & 6. in coll. Farinac. de contr. & crim. Paris de resign. l. 14. q. 7. n. 53. idq; etiam si præcessissent verba generalia grati animi, Seraph. decis. 1029. n. 9. & 10. si tamen ante præstitum ab amico consensum, resignatarius eidem promitteret prædictam indemnitatem, hoc pactum verà illicitum esset; Navarr. cons. 60. de sim. Garciaz. p. 1. c. 5. n. 61. cùm Paris. Veg. & aliis, quos citat, hoc enim est emere pensionem, tanquam medium, ad beneficium obtinendum, & tale pactum Urban. VIII. rejici mandavit, ut simoniacum.

173. PITHAN. Rem prudentissimè definire mihi videris; ad alteram quæstionem transeo; utrùm scilicet reduci possit pensio ad minorem summam, sine beneplacito sedis Apostolicæ.

174. ANTIM. Pactum de pensione extinguenda certo pretio, sine licentia Papæ antecedens resignationem, tanquam medium ad consequutionem beneficii, est omninò simoniacum, saltem simonia juris ecclesiastici; si verò fiat post resignationem ex intervallo, etiam est prohibitum, ut tenent communiter autores, est enim res ecclesiastici fori, ac proinde legibus ecclesiasticis subjacens: nulla tamen lege prohibetur reducere pensionem gratis & liberè ad minorem quantitatē, cum pacto de non petendo ultra quantitatem reductam; si enim tota pensio gratis remitti potest, cur non pars illius? at si hæc reductio fiat sub hac conditione opposita, ut nulla censeatur reductio, si pensionarius intra præfixum tempus residuum pensionis non solverit, hujusmodi conventio totum pactum vitiat; nec enim pensio ex pacto privatorum, revivisceret potest. Rot. p. 1. divers. decis. Buratti 469. n. 2. si tamen ex intervallo, prædicta conditio adjiceretur, reductio minimè vitiaretur, licèt adjecta conditio irrita omninò esset, ut rota ibi.

175. PITHANOPH. Quandoquidem in hac materia versamur, quæro ex te, utrùm beneficium cum pensione permutari possit.

176. ANTIM. Permutatio beneficiorum jure ecclesiastico prohibita est, ut jam suprà diximus; immò per se ipsa irrita est, secluso etiam jure ecclesiastico; quia nemo acquirit titulum beneficii nisi ipsi à superiore conferatur: item permutatio electionum, vel præsentationum, illicita est, v.g. eligam te in canonicum, si me in Prælatum elegeris; præsentabo Cajum, si Titium præsentes; ita communiter Doctores, Suar. Laym. citati à Gibal. q. 14. consect. 5. c. ult. de pactis cap. *de hoc*. Item permutatio beneficii cum jure ad aliud, vel jurium inter se, Gibal. consect. 6. & 7. multos citat Joan. Andr. Suar. Sylvestr. Garc. Flam. Navarr. superioris tamen autoritate, ejusmodi permutationes licitè fiunt, ut patet ex praxi & usu Ecclesiæ hic autem superior est Episcopus, vel habens jurisdictionem Episcopalem; ita omnes, Gibal. consect. citat Tusch. Garc. Zerol. Ugolin. Azor. Quarant. Rebuff. Less. Suar. si tamen beneficia sint reservata Papæ, ad illum recurrendum est, ut patet; his præmissis, ad tuam quæstionem respondeo, beneficium cum pensione clericali, vel pensionem cum pensione permutari non posse, sine beneplacito Sedis Apostolicæ, ut habetur ex stylo curiæ; fortè propter istam rationem, quod scilicet Episcopus pensionem imponere non possit, nisi in quibusdam casibus; ita Azor. Ugolin. Garc. Suar. Castr. Pal. citati à Gibal. consect. 10. non obstat etiam quin beneficia permutari possint, licèt sint inæqualia, sive in temporalibus, sive in spiritualibus, non tamen illa inæqualitas pecuniæ potest compensari sine simonia, Gibal. consect. 11. citat in hanc rem. Cajet. Angel. Sylvestr. Tabien. Valent. Antonin. Zabarell. Ancharan. Covarr. Adrian. Less. Suar. Bonacin. Filliuc. potest tamen Rom. Pontifex partem proventuum Ecclesiasticorum à jure & titulo spirituali separare, & compensationem permittere in temporalibus; hinc minimè probandum esse censeo pactum illud, vulgò Andegavense dictum, quo quis cedit alteri suum beneficium, ea conditione, ut resignatarius quotannis præscriptam pecuniæ summam solvat resignanti, donec ipse procurarit beneficium æqualis poventus, quod nullo modo sustineri potest, nisi Sedis Apostolicæ autoritas accedat; & miratus satis non possum hoc à quopiam, qui rem intelligat, sustineri.

177. PITHAN. Cum simonia admissa in permutatione beneficiorum, vera & propria simonia non sit, putasne in eam cadere pœnas contra simoniacos latas.

178. ANTIM. Non defuerunt, qui dixerint, nullam simoniam jure dumtaxat Ecclesiastico inductā ejusmodi pœnis subjectam esse, ut Arragon 2. 2. q. 100. a. 6. Petr. Navarr. l. 2. c. 2. n. 430. Rodriq. tom. 2. sum. c. 58. n. 6. at meo judicio falluntur, cum expressè jura usurpent simoniæ nomen, etiam jure ecclesiastico inductæ, quando pœnas recensent & adjiciunt; Suar. cap. 55. multa loca dabit, atque ita sentiunt communiter autores, nec oppositam sententiam tutam esse arbitror: verum quidem est, nullam pœnam incurri ipso jure à simoniacis, nisi circa beneficia, sacros ordines & ingressum religionis; ita Sylvest Navarr. Ugolin. Less, quos Gibal. citat q. 24. n. 1. item Angel. Cajet Redoan. Tabien. Graffis. Armill. Felin. citati à Suar. n. 5. qui testatur, esse veram & securam sententiam contra Sot. Garc. Raph. à Turri; longum esset explicare extravagant. Paul. 2. tu vide sis apud Suar. & Gibal. citatos: ex his autem facilè

...ubi...is, simoniam admissam in permutatione ...ecorum subjici pœnis; non tamen improbo re... ...nitur adversarii, quod scilicet crimen ...ex aliquam pœnam imponit, in propria & ...ficatione accipiendum sit; sed hoc loco ...ficatur; nempe illa simonia intelligenda ...ipsa jura appellant in iis locis, in quibus ...simoniæ adjiciunt; sed jura, ut dixi, simoniam ...lico prohibitam expresè appellant, ut ...ctionibus, permutationibus, resignatio... ...cum confidentia.

...Pithanoph. Sed dic quæso, liberatne ig... ...ab hujusmodi pœnis.

...Antim. Si ignorantia invincibilis est, haud ...communicatione liberat; quia nulla est ...communicatio sine culpa; sed ignorantia invinci... ...nullam culpam admittit; loquor autem de ig... ...qualibet, juris scilicet & facti, & pro foro ...tiæ tam in foro externo, ignorantia juris ra... ...tur, quia ratò præsumitur: præter hanc ...tum tam alia, v.g. irritatio & annullatio provi... ...ponatur ignorantia invincibilis, hæc ...proprie pœna privativa, sed mera nullitas ...sententiæ scilicet Ecclesia, quæ vult, nullum ...simoniacum validum esse, & expresse con... ...sum recusat, ad legitimam collationem ne... ...unde provisus de beneficio simoniacè, ...ignorantiam invincibilem facti aut juris, ...provisus est, nec ullum titulum acquirit, de... ...legitimæ collationis, cùm Ecclesia de... ...conferre beneficium, quotiescumq; ...simoniacum intervenit; & hoc certum puta; ...dum aut duobus casibus, primus est, cùm ...cooperante, procuratur alicui beneficium, non ...tamen simoniæ, sed contradicenti, licèt ...ipso facto simonia admittatur; tunc enim ...acquirit beneficium ex cap. *sicut tuis* de sim. ...n.149. Suar. c.57.n.29. alter casus est, si ali... ...procuretur beneficium simoniacè ab ...provisio penitus provisio, per cap. *ex nobis* & cap. *si*... ...hoc ex sua fraude præmium reportet; ...provisio nulla est.

...Pithanoph. Non miror, nullum titulum ...provisionem simoniacam, etiam igno... ...invincibiliter, qui provisus est; quia Eccle... ...vult acquiri, ac declarat suum consensum ...fuisse; favet tamen regula triennii in hoc casu, ...docent Gomez, Rebuff. Ugolin. Garc. citati à Gi... ...consect. 5.

...Antim. Certum est, hanc regulam Ignoran... ...in foro externo, ita ut acto in illum ampliùs ...tenere, an verò inde veram præscriptionem ac... ...& titulirevalidationem, probabile quidem ...tamen certum, ut testatur Suar. c.57.n.39. im... ...visio curiæ revalidatur titulus à sacra Pœni... ...quod verò pertinet ad fructus perceptos, non ...restituere jam consumptos, qui per ignoran... ...bonam fidem beneficium obtinuit, si locu... ...inde minimè factus est.

...Pithanoph. Remanet etiam inhabilis ad ...sententiam deinceps obtinendum, nec ab illa ...ignorantia, vel bona fides eum liberat.

...Antim. Fateor, communem esse Docto... ...sententiam; Suar. c.57. n.37. Thesaur. in prax. v. ...n.2.n.6. Sanch. l.2.c.3.dub.120.n.21. & 22. Gi... ...n.5. hoc autem colligitur ex cap. penult. de ..., ubi dicitur Episcopum cum electo per si... ...idque ignorante, illa vice dispensare non posse; vix tamen adduci possum, ut huic sententiæ subscribam; 1. quia textus in quo fundatur, expressus non est; deinde de simonia publica ac publicè reprobata ibi agitur; præterea ipsi electores illa vice privati sunt jure eligendi, & Gregorius IV. vult devolvi ad sedem Apostolicam provisionem prælaturæ; item *illud dispensare cum eo super prælatione*, idem est, quod conferre illi beneficium. 2. quia regula triennii convalidat quidem titulos, non tamen tollit inhabilitatem; atqui plurimi tenent in hoc casu, convalidari titulum, ut Thesaur. num.2. ubi citat Gomez, Sanch. Castr. Pal.3. quia licet electores privari possint jure eligendi in pœnâ, non tamè is, qui prorsus insons est, privatur jure, ad hoc ut vel à sede Apostolica, si prælatura est, vel ab Episcopo, si est simplex beneficium, assumatur. 4. cum inhabilitas illa sit maxima pœna, cur insons eâ plectitur.

185. Pithanoph. Ecclesia sine culpa sæpe apponit hujusmodi impedimenta, ut in matrimoniis; immo irregularitates & inhabilitates, quales sunt illæ, quæ ex defectu dicuntur.

186. Antim. Sat scio; at hujusmodi, vel impedimenta, vel irregularitates non sunt pœnæ; cum tamen hæc inhabilitas pœna sit, sed omnis pœna supponit culpam; quidquid sit, difficile mihi videtur, præsertim quando casus occultus est, ex prædicto capite deducere prædictam inhabilitatis pœnam; dixi quando casus occultus est; quia in publicis, propter scandalum, vel scandali & suspicionis saltem periculum, longè faciliùs concederem.

187. Pithanoph. Quisquis concedit pro publicis, pro occultis admittere debet; nempe Paulus 2. in suis extravag. omnes pœnas in simoniam publicam antea latas, ad occultam extendit.

188. Antim. Nullam simoniam Paulus multavit, nisi formalem & malitiosam; loquitur enim de pœnis contra *simoniacos* latis, tam manifestos, quàm *occultos*; sed ignorans invincibiliter simoniacus dici non potest, ut patet; sed quæso hæc accipias velim, ut disputata potiùs quàm asserta; satis enim scio, ad sacram pœnitentiariam pro ejusmodi inhabilitatibus recurri, quod tamen non evincit inhabilitatem ejusmodi, suppositâ scilicet ignorantia inculpata facti, quia etiam ad S. Pœnitentiariam recurritur pro rehabilitatione ad alia beneficia, licèt probabilissimum sit, in hanc inhabilitatem non incurri, scilicet ante sententiam, ut docet Gibal. q.25. num.6. ubi citat Navarr. Petrum Navarr. Aragon. Suar. Less. Laym. Castr. Pal. adde Thesaur. num.7. ubi præter adductos, citat Sanch. Sa Tanner. Paris. & hanc opinionem Suar. c.58.n.11. asserit esse in praxi tutam.

189. Pithanoph. Cum tres illæ simoniæ species vulgò assignentur, realis scilicet, mentalis, conventionalis, facilè crediderim realem dumtaxat prædictis pœnis subjici.

190. Antim. De mentali est communis sententia quod non subjaceat pœnis, pro quo plures allegat Garc. p.8. cap.1. num.45. ex cap. *mandato* de *simon.* item communis de conventionali pura, ut testatur Suar. cap.55.n.12. Guttierr. l.1 pq. can. c. 9. num. 8. Gibalinus q.24. num.2. communis item de reali ex parte, tradito tantùm pretio, ut tenent idem autores; si verò tradita sit res spiritualis, non tamen datum pretium, sed tantùm promissum, multi negant, subjici pœnis, quos ibidem citat Gibalin. ut Navarr. passim, Covarr.

Laym. Binsfeld. & alii multi, quos citat Garc. num. 19. Suar. cap. 56. addit Ugolin. Salzedo Bernard. Gomez, Cassador. Gloss. in cap. *emendari*, & in consequutione beneficiorum ipse Suares hanc opinionem approbat cap. 57. n. 51. & probat ex stylo curiæ; Thesaur. num. 10. huic etiam subscribit, & præter citatos, citat Less. Azor; immo Salzedo ad Diaz in prax. cap. 94. lit. D, item Paris. de confident. q. 1, num. 142. Castr. Palao tom. 3. tract. ult. de simon. punct. 21. n. 4. & ubique Rota, quare negare non ausim, esse valde probabilem; quomodò verò soluto pretio, incurratur excommunicatio, dictu sanè difficile non est; vix etiam difficilius, quomodò collatio nulla inde reddatur; natura causarum moralium mirabilis est: sed quid aliud dicendum occurrit?

191. Pithanoph. Hoc unum superest, quod ex te quæram, utrùm scilicet duo Religiosi mendicantes hoc pactum sine simonia inire possint, in hunc fere modum; eligeme in Provincialem, ego eligam te in Priorem; & utrùm hoc pactum pœnis contra simoniacos latis subjaceat.

192. Antim. Quid quæso jam fere obductam cicatricem refricas; parum abest, quin responsum negem; ne tamen hoc officium à me desideres, paucis explicabo, quid sentiam; liberum tibi erit, in quamcumque voles sententiam descendere; rumores odi, ut tute scis, nec contentionis studio ductus oblatam quæstionem discutiam, sed unius veritatis amore, quam in hujusmodi controversiis semper hactenus mihi proposui: ante omnia suppono 1. multos esse autores, qui docent, pœnis contra simoniacos ipso jure latis subjacere dumtaxat simoniam admissam in collatione & receptione ordinum, in religionis ingressu & in beneficiis Ecclesiasticis, ita Suarez cap. 55. num. 5. qui testatur de communi, Angelus v. *simonia* 16. num 9. Sylvest. q. 19. Cajetã. v. *excommunicatio* c. 72. Tabien. c. 72. Redoan. 4. p. cap. 9. n. 19. ubi transcribit verba Angeli; Navarr. cap. 23. num. 111. Ugolin. tab. 1. de simon. cap. 12. & tab. 4. cap. 3. Less. lib. 2. cap. 35. dub. 23. Graffis in decis. l. 2. cap. 97. n. 3. Armill. v. *excommunicatio* num. 59. & 69. Felin. in cap. de simon. Gibal. quæst. 24. Rosella v. *simon.* num. 13. & alii passim.

Suppono 2. Extra beneficiorum materiam, permutare spirituale pro spirituali, non esse specialiter prohibitum jure positivo; ita Suarez cap. 31. num. 20. ubi citat Præpos. Innocent. Panormit. Turrecrem. Abbat. Gloss. Cardin. Barbos. in c. 1. q. 2. Arragon 2. 2. q. 100. a. 1. Manuel. tom. 2. sum. c. 64. n. 2. Beja cas. 37 Sot. l. 9. q. 5. a. 2. ad 3. Victoria relect. de simon. n. 17. Lopez 1. p. instruct. c. 305. Gibalin. q. 17. n. 6. & alii communiter.

Suppono 3. Doceri à multis 1. prædicta officia Provincialatus & Prioratus apud mendicantes non esse beneficia; ita Sanch. l. 2. consil. c. 3. dub. 44. Bonacin. de cens. disp. 2. q. 3. punct. 24. n. 4. Henriq. l. 13. c. 37. §. 3. Less. dub. 25. Azor tom. 3. l. 12. c. 21. n. 16. Portell. tom. 2. resp. cas. 39. Filliuc. tract. 45. c. 17. n. 23. ubi revocat ea, quæ dixerat pro contraria sententia tract. 15. c. 4. n. 87.

193. Pithanoph. Ex præmissis facilè propositam quæstionem decidere possum; si enim prædicta officia beneficia non sunt, illud pactum non subjacet pœnis contra simoniacos in jure latis.

194. Antim. Nihil verius dici à te potuit; nam ex hypothesi loqueris, cum tamen absolutè aliqui pronuncient, ut Navarr. cap. 23. num. 111. Azor cap. 21. q. 6. Bonacin. citatus, Barbos. in extravag. *detestabile* num. 9. Filliucius citatus, Gibalin. q. 17. consect. 7. & alii bene multi; tu verò cautius loqueris, scilicet ex hypothesi, quod non sint beneficia; in hac autem hypothetica Doctores facilè convenient.

195. Pithanoph. Cur ergo Suarez cap. 57. n. 47. dicit, certissimum esse, prædicta officia comprehendi sub d. extravagante;

196. Antim. Ut nonnulla, quæ ibi Suarez habet, facilè concesserim, ita quædam alia non difficulter negarim; quod velit comprehendi, ex eo quod sint beneficia, rectè concludit; si enim beneficia sunt, haud dubiè comprehenduntur; quia re verà quælibet beneficia expresè appellat; ex hypothesi autem quod beneficia non sint, illa conclusio minimè sequitur, quam ut deduceret P. Suarez, beneficia esse voluit; sed multi sunt, qui refragantur, nonnullos supra recensui; quod verò quælibet officia in d. extravag. prædictus autor comprehendat, scilicet spiritualia, multi non probant, & ut ego probare possum; cum illa tantum officia comprehendantur, quæ sunt beneficia; non valet autem paritas rationis, qua ipse utitur; hæc sunt, inquit, propriissimè officia Ecclesiastica; rectè; igitur maximè spiritualia; igitur sine simonia vendi non possunt; optimè; quis hoc negare ausit? & ecce rum venditione, non minora detrimenta Ecclesiæ sequuntur; hæc concedo ultro; igitur iisdem pœnis illa venditio subjicitur; hanc consequentiam non admitto, quia vendere sacrificium missæ non est minor simonia, quàm vendere beneficium quodlibet simplex, vel ingressum religionis, licèt iisdem pœnis non subjiciatur; non nego iisdem pœnis ab Ecclesia subjici potuisse; nego tamen, Ecclesiam subjecisse.

197. Pithanop. Illa verba extravagantis *electiones, postulationes, provisiones, &c. in Ecclesiis, monasteriis, &c.* manifestè comprehendere videntur officia regularia, ut Cajetan. v. *excommunic.* c. 72. & Armilla c. 59. testantur.

198. Antim. Plerique autores secus sentiunt & intelligunt prædictas electiones & provisiones de beneficiis, & nulla officia comprehendunt in d. extravag. nisi illa, quæ sunt beneficia; illa etiam monasteria intelligunt, quorum officia vel prælaturæ sunt beneficia; hinc P. Henriquez lib. 13. cap. 37. §. 3. prudenter observat, illa officia monasteriorum, quorum mentio fit in d. extravag. esse vera beneficia in ordine S. Benedicti, secus in ordine mendicantium; nemo enim dicat, in ordine S. Francisci officium, esse beneficium propriè loquendo; quia beneficium dat jus ad reditus, & titulum perpetuum; atqui in odiosis & pœnalibus verba in rigore & propria significatione accipienda sunt; igitur cum illa tantùm officia in d. extravag. comprehendantur, quæ sunt beneficia propriè loquendo, non est, quod alia, quæ impropriè tantum beneficia sunt, comprehendantur.

199. Pithanop. Unum omittis quod ad rem plurimùm facit, scilicet, multos esse, inter Theologos & Canonistas, qui d. extravagantem interpretantur de pactis solùm pecuniariis; ita Vega Cat. cas. 12. & Bonacina supra laudatus, qui multos citant.

200. Antim. Hoc reverà me minimè latuit;

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ted cum oppositam sententiam veriorem esse putem, simoniam admissam in permutatione beneficiorum, privata autoritate facta, in dicta extravag. comprehendi existimem, ab ea ratione abstinendum mihi fuit; in altera igitur sistendum; nempe hâc extravag. de beneficiis tantùm agitur, nisi quæ propriè dictis; quia ut prudenter observat Barbos. supra laudatus, in odiosis juxta communem regulam, verba accipienda sunt in stricta & propriâ significatione, pro quo citat Less. & Azor, quibus adde Bonacin. & Henriq. supra citatos.

200. PITHAN. Nunquid non sunt alia jura, per quæ Adversarii oppositam sententiam probant.

201. ANTIM. Adducunt certè alios textus, v.g. cap. *quamplures*, qu. 2. cap. *cum pridem* & ult. de rer. cap. *quæsitum* de rerum permut. in quo permutatio præbendarum prohibetur, præsertim pacto præmissâ, quæ circa spiritualia, vel connexa spiritualibus, labem semper continet simoniæ; sed antiquiores Canonistæ prædicta jura de pactis pecuniariis, vel beneficiariis interpretantur, ita Abb. in cap. *quæsitum* Innocent. Hostiens. Archidiac. item Barbos. in cap. *quæsitum*, ubi multos recentiores citat.

203. PITHAN. Antequam hunc congressum terminemus, pertè mihi liceat aliqua opponere ex iis, quæ mihi D. Doctor, de quo jam supra, nuper proposuit.

204. ANTIM. Per me licet, sed quæso breviter, nam facilè crediderim, vix esse aliquid, quod saltem non deliberarim.

205. PITHAN. Vult, non posse dari aliquid *temporale pro spirituali*, sine simonia; quia actus peccaminosus simoniæ habet ordinem intrinsecum ad prædictam donationem; igitur nullâ mentis operatione ab illo disjungi potest.

206. ANTIM. Hoc facilè solvitur; nec enim quilibet donatio terminat prædictum ordinem, sed tantùm illa, quæ supponit rationem pretii, sine qua nulla est omnino simonia juri naturali repugnans, ut rectè probatum est; nulla ergo disjunctione opus est, nemo enim negat, qui rem intelligat, gratuitam donationem toto cælo differre à venditione & simonia.

207. PITHAN. Temporale inquit ita est connexum cum spirituali in beneficio, ut præscindi non possit unum ab alio; quemadmodùm is, qui rem habet cum fœmina conjugatâ, præscindere non potest rationem conjugatæ à ratione fœminæ, esset enim adulterium; quia sufficit ad peccatum, ut voluntas in illud tendat, cui deformitas, seu malitia conjuncta est; licèt hæc formaliter non intendatur.

208. ANTIM. Hæc nihil prorsus contra me, ut propriè opinionem illam rejeci, qua nonnulli volunt, absolutâ Ecclesiæ præcepto, posse vendi temporale beneficii, & donari ultrò spirituale; illa tamen ab adulterio petita facilè refelli potest; nempe actio illa adulterii est usus fœminæ alienæ; supponitur illa uti nequit, nisi alienetur; cum eadem sit actio adulteri circa fœminam, circa alienam; at in alio casu, duæ actiones requirerentur; per alteram venditur temporale beneficii, per aliam spirituale ultrò donatur: manifesta quidpiam est; ego sanè id fieri non posse, existimo, & supra luculenter, ni fallor, probavi; non hâc ratione ductus, quæ id liquidò non persuadet, sed quia jus ad temporale beneficii, nisi Ecclesia illud separet à spirituali, in titulo spirituali fundatur; igitur jus illud vendi non potest, nisi consequenter titulus ipse vendatur.

209. PITHANOPH. Nisi gratuita donatio, inquit, simoniaca censeatur, nullum amplius erit simoniæ crimen ab Ecclesia punibile; quis enim non dicat, se gratuitò donare, se non intendere æquationem temporalis cum spirituali?

210. ANTIM. Multiplex adhuc simoniæ materia restat; quot enim pacta quotidie simoniaca fiunt; nemperarò accidit, ut unus alteri fidem habeat, secluso omni pacto explicito, vel implicito; nec enim pacta rependendi aliquid ex gratitudine, fieri possunt: & verò, secluso omni pacto, nemo unquam dixerit, modò rem intelligat, gratuitam & puram donationem simoniacam esse; equidem prohiberi potest ab Ecclesia, ad arcendum simoniæ periculum, cum facilè præsumatur in foro exteriore, ex aliquo pacto profectam esse; sed quod importat simoniam juri divino repugnantem, nulla firma ratione probari potest.

211. PITHANOPH. D. Thomas inquit ita exhorruit simoniæ labem, ut maluerit, aliquem absque baptismo decedere, quàm tingi à simoniaco.

212. ANTIM. Hæc sanè nihil ad rem; exhorruit quidem Sanctissimus Doctor simoniæ crimen, utinam omnes exhorrescant; utrùm verò pecunia dari possit Sacerdoti, qui baptismum conferre non vult, nisi pretio, suprà cum communi Doctorum definitum est; injusta enim vexatio pretio redimi potest; in quo non est magna difficultas, sed hoc nihil ad rem, nihil ad gratuitam donationem.

213. PITHANOPH. Beneficiati, inquit, propter distributiones choro intersunt, non peccant tamen, quia publica autoritate iis assignantur.

214. ANTIM. Quasi verò publica autoritas simoniæ labem abstergat, hæc ratio nulla est; sed ideo simoniam non admittunt, quia non recipiunt illas distributiones titulo pretii, sed titulo stipendii, vel eleemosynæ; sed hæc etiam nihil ad rem.

215. PITHANOPH. Descendit deinde ad illud pactum initum inter Provincialem & Priorem, de quo supra, vultque, illud damnari per cap. *quæsitum*, item per extravag. cum detestabile; sed quia hæc jam supra diluta sunt, frustra repeteres; addit autem, omnem pactionem circa spiritualia prohibitam esse; si enim permutatio præbendarum, cur non quorumlibet officiorum, si spiritualia sint; præterea in prædicta *extravag.* fit mentio electionum indiscriminatim; denique per labem simoniacam, non tantùm intelligitur pactio pecuniaria, sed omnis alia, in qua fraus, dolus, & turpis negotiatio intercedunt.

216. ANTIM. Ab hoc ultimo incipio, quod falsissimum esse constat; alioquin quando quis dolo calicem furatur, simoniam admitteret; deinde sit quidem mentio electionum indiscriminatim, sed eas expresè Bulla restringit ad quælibet beneficia; præterea argumentum illud à pari non concludit in jure; quod autem omnis pactio circa spiritualia Ecclesiastica lege prohibita sit, ex dictis, falsum esse, constat; nihil ergo probant istæ rationes, sed petunt principium: stet igitur, prædictum pactum non subjici pœnis contra simoniam latis, si præfata officia beneficia non sunt; immo nullo modo esse simoniacum, etiam simoniâ jure Ecclesiastico inducta; quia solam beneficiorum permutationem Ecclesia ut

simoniacam prohibuit : non tamen nego, quin prædictum pactum iniquum sit, infami subornationis & ambitus vitio labrans, ac proinde gravissimâ pœnâ multandum ; sed nihil obstat, gravissimum crimen esse, licèt omni simoniæ labe careat : immo in quibusdam religiosis ordinibus excommunicationis pœnæ subjacet ; non nego etiam, oppositam sententiam, quæ gravium & multorum autorum est, valde probabilem esse ; hoc unum dumtaxat astruo, opinionem illam, quæ prædictum pactum simoniacorum pœnis eximit, nulla censuræ nota dignam esse, & multo minùs illam, quam supra exposui, scilicet ex suppositione, quod illa officia non sint beneficia, pactum illud non comprehendi in d. extravagante, nec in aliis juribus, quibus contra simoniacos pœnæ latæ sunt.

217. Pithanop. Nihil prorsus restat de proposito argumento discutiendum ; unum tamen excidit, quod raptim saltem indicari à te desidero ; scio, communem esse Doctorum sententiam, in simonia, parvitatem materiæ gravi peccato non eximere, ut in alio criminum genere ; vix tamen ab ullo audivi rationem, quæ faciat satis ; quæso, si quam habes singularem, indica.

218. Antim. Ita est, censent communiter autores, in simonia non dari parvitatem materiæ, quæ scilicet ut in aliis, à peccato mortali excuset, ita Navarr. consil. 52. num. 3. de simon. Reginald. lib 23. num. 166. Sanch. in Decalog. lib. 1. cap. 4. num. 1. & lib. 7. cap. 28. num. 8. & opusc. lib. 2. cap. 7. dub. 110. Laym. lib. 4. tract. de sim. cap. 8. §. 1. num. 4. Tanner. tom. 3. disp. 5. q. 8. num. 26. Thesaur. in prax. v. simon. cap. 1. Gibal. q. 18 consect. 8. num. 3. Suar. cap. 3. n. 4. rationes porro, quæ vulgò afferuntur, non sunt contemnendæ, v. g. quia 1. malitia simoniæ consistit in contemptu rei spiritualis formaliter sumptæ, non materialiter ; forma autem est indivisibilis. 2. quia nulla entitas spiritualis, re temporali ulla æstimari potest ; unde etiam in parva materia, res magna contemnitur à simoniaco, & magna est injuria. 3. non modò parvitas pretii non excusat, sed aggravat culpam & injuriam. 4. nullum donum gratiæ quantumvis parvum videatur, sine gravi irreverentia vendibile est ; quia vendi non potest sine contemptu, nec contemni sine gravi peccato.

219. Pithanoph. Jam mihi videtur formari posse demonstratio ; omnis contemptus Dei, vel rei divinæ est peccatum grave ; omnis simonia est contemptus Dei, ergo est peccatum mortale ; de majore nemo dubitat ; hinc res minimæ, si contemptus adsit, peccatum mortale faciunt ; minor est etiam evidens ; quia æstimare rem spiritualem pretio, non modò infimo, sed tali, quod nullam habeat proportionem, est revera illam contemnere, v. g. gemmam pretiosam obolo vendere.

220. Antim. Rem tangis acu, nam si quis emat rem 20. aureis æstimatam, 16. aureis, infimo scilicet pretio, non peccabit ; si verò 10. haud dubiè peccabit contra justitiam ; si 8. vel 5. adhuc gravius peccabit ; hinc crescit gravitas peccati, ex decremento pretii ; ita prorsus, quidquid temporale detur pro spirituali, minus datur ; igitur non minuitur delictum, quamvis minuatur pretium ; igitur non eximit culpæ gravi parvitas materiæ.

221. Pithanoph. Sed in aliis sacrilegiis parvitas materiæ excusat.

222. Antim. Ita est ; quia sacrilegium, vel est merum adjunctum, ut cum quis furatur in Ecclesia ; vel est de se res levis ; at simonia cum sit venditio rei sacræ, quamdam quasi blasphemiam importat ; quisquis enim vendit spirituale donum, facto vel in actu exercito profitetur, esse rem pretio æstimabilem, quæ est blasphemia.

223. Pithanoph. De his ni fallor satis ; congressui finem imponere possumus.

224. Antim. Per me licet, jam enim rem hanc tractare diutiùs pudet.

225. Pithanoph. Utinam proscribere liceret, & in orcum detrudere cum Simone parente, monstrum illud simoniæ.

226. Antim. Optandum illud potiùs quàm sperandum ; præsertim cum legibus omnes continere non possint.

227. Pithanoph. Mali fontem & originem digito indicas ; licèt enim feriant altos fulmina montes, nonnulli tamen ejusmodi fulminibus sublimiores sunt ; sed quæso parce ; nihil enim dicià te potest de hoc argumento, quod publicum non sit.

228. Antim. Rectè mones ; sed quod miremagis, illi præsertim contra simoniacos, illosque autores, qui de simonia scripserunt declamare necessant ; illud satis solemne est, ut adulter adulterum & latro latronem accuset ; hinc illud *Clodium accusat mœchos, Catilina Cethegos*, de quo jam alias.

229. Pithanoph. Intelligenti pauca ; sed præscribamus futuro congressui argumentum ; nisi secus sentias, vellem ageremus de justæ defensionis jure ; hæc materia haud dubiè multa discutienda præbebit.

230. Multa sanè sed quædam leviore manu ; ita hoc congressu factum à me fuit, in quo unum, vel alterum pressiùs & fusiùs discussi, de quo præsertim controversia instituta fuerat ; reliquis vel omnino prætermissis, vel tantùm obiter indicatis, valeigitur mi Pithanophile ; & si quæ argumentorum reliquiæ, ab illo tuo Doctore tibi suggestæ restant, has eas in memoriam revoces.

231. Pithanoph. Faciam ut mones ; & brevi adero, vale Antime.

DIALOGUS XVI.

IN QVO

Nonnullæ controversiæ de justæ defensionis & compensationis jure discutiuntur.

1. Pithan. VErsamur in lubrico Antime ; & valde dubito, utrùm expediat designatum aggredi & prosequi argumentum ; plena res est periculi & aleæ ; & quacumque inclines, undique angustiæ.

2. Antim. Quis tamdem pavor te pulsat, charissimum caput ? quid quæso aleæ ? quid periculi ? quid angustiarum ? quid tibi velis, conjicere animo non possum.

3. Pithanoph. Fortè nescis, quantam rumorum vim hæc controversia pepererit, quæ tempe-

tempestates atque procellas adversus miseros Casuistas concitarit, perinde quasi essent homicidiorum, latronum, & calumniatorum Patroni ac defensores; vereor ut cicatricem jam fere obductam refricem, & novam suggeras materiam turbarum.

4. ANTIM. Nihil hæc omninò, aut certè parum me movent; rem hanc discutio, perinde atque nemo unquam de illa scripsisset disputassetque; remoresque & turbas, ut tu ipse apprimè nosti; unus me trahit veritatis amor; quare operam meam tuique partium gratam futuram facilè mihi persuadeam; ut enim laxiores quasdam de hoc argumento quopiam recentiore Casuista vel excogitatas, vel ex tenebris in lucem reductas opiniones non probo, sed impugno acriter, & ab usu & praxi prorsus abscribo, ita communes & tritas à doctissimis & piissimis hominibus traditas, defendo ut tutas, & ab omni censuræ nota vindico.

4. PITHANOPH. Zelum & studium tuum nemo laudare non potest; vix tamen adduci possum, ut credam, iis gratum fore, qui doctrinam Casuistarum hujus temporis adeò infectantur, ut eam non modò à veritate, verùm à recta fide desciscere velint.

6. ANTIM. Altercantibus non sine contentionis studio condonandum est, si quid acre aliquando, si quid acerbum & perperam dictum iis excidat inter disputandum; mens enim disputationis æstu labefactatur, & per inconsiderantiam ea sæpe dicuntur & abiis defenduntur, quæ nunquam alias, remisso calore, propugnare voluissent; extremitates odi, ut tute scis; & ut recentiorum quorumdam doctrinam non probo, qui tollunt peccata mundi, quod lepidè iis exprobratur, ita nec aliorum rationem meo calculo donare possum, qui peccata plus æquo multiplicant & nimium exaggerant leviorum quorumdam gravitatem; apud ipsos nulla culpa venialis est; attrito nulla sufficit; nullus prodest actus à pura charitate non profectus; nullus injustæ defensionis, quamvis alioquin justæ suffragetur; nulla defensio justa; nulla compensatio licita; nulla donatio non simoniaca; nullus contractus non usurarius; nulla fere confessio valida: quis tantum inde rigorem, inde lentorem approbet; hos certè non abs similes iis dixeris, qui per convexam crystallum, quam lentem vocant, objectum aliquod spectant, quod incredibiliter inde augetur; illos veteris, qui ad hunc finem vitro cavo utuntur, quod idem objectum valde imminuit.

7. PITHANOPH. Nondum planè animus acquiescit, cum adhuc ingens difficultas in hoc argumento esse videatur; in quo non agitur de qualibet defensione, sed de illa, quæ justa est, & quam justam esse, certò constet; justitia autem medium rei, ut vocant, non rationis exigit, quod sanè inventu difficillimum est, cum in individuo positum sit; ut oppositam ab injusta defensione discernas, res profectò est difficilioris operæ, nec adeò proclive, veritatem obtineas; multa enim, & fere innumera sunt in examen vocanda & maturè ponderanda sunt.

8. ANTIM. Rem difficilem esse ultro admitto, non tamen hic ullam difficultatem insuperabilem videre deprehendisti; & ne diutiùs in limine hæreamus, negabis, opinor, aliquam defensionem justam esse, cum enim aliqua sit offensio injusta, per quam alteri lædatur, indemne jus suum servare, cuique licebit; nempe vim injustè illatam justè repelli posse, dum id debito modo fiat, lex omnis, omnis ratio, omnium gentium linguæ prædicant; hæc notio, non studio & arte comparata est, sed à natura nobis initio indita, quâ duce, & cujus instinctu, vim vi repellere didicimus, modò hæc injustè illata sit; nam justè illata toleranda est, non vi repellenda.

9. PITHAN. Privato igitur cuilibet vindictam repetere liceret, & illatam injuriam vindicare, quod nemo tibi concesserit; cum Deus vindictam omnem sibi reservarit, & justitiæ vindicativæ potestatem & usum publicis magistratibus & administris tradiderit.

10. ANTIM.. Absit, ut hoc à medici existimes, quod sanctis naturæ legibus juxta atque religionis Christianæ instituto adeò adversatur; sed ut mentem meam capias, jus illud omne, quod in me est, & ab alio violari ac lædi non potest, nisi mihi fiat injuria, idem enim est, injuriam alteri facere, & jus illius lædere, aut violare; jus, inquam, omne meum aliquod objectum, ut vocant, supponit, quod mei juris sit; illud autem est, vel intrinsecum quid, ut vita corporis & animæ bona, liber & honestus saltem naturalium facultatum usus, libertas, pudicitia, corporis integritas, vel extrinsecum, ut bona fortunæ, honor, dignitas, fama, officium, Parentes, amici, uno verbo illa omnia, quæ ad vitam honestè ducendam mihi necessaria sunt, quorum jus & dominium, aut saltem liber usus mihi sit: quisquis ergo vitam, aut libertatem, aut pudicitiam mihi per vim eripere tentat, vim mihi inferre dicitur, quam, si aliter evadere, ac mei juris indemnitati consulere non valeo, vi quoque repellere possum; neque hoc est vindictam sumere; hæc enim & illatam injuriam supponit, & per se tendit ad illius pœnam, qui jam injuriam intulit; sed justæ defensionis jure uti, ad vim injustè illatam repellendam; & ut hoc confirmem clarissimo exemplo, si quis per vim attentat mihi brachium abscindere, pudicitiam violare, possum hanc vim repellere, id est impedire, ne mihi brachium abscindatur, vel pudicitia violetur, idque justæ defensionis jure; alioquin jus illarum rerum mihi non est, cujus indemnitati consulere nefas sit; illum autem justæ defensionis finem mihi propono, in quem directa fertur intentio.

11. PITHANOPH. Sed si aliquod malum inde alteri creatur, nunquid non erit vindicta? negari enim non potest, quin hæc vis illata injusta sit, ac proinde tibi fiat injuria, & jus tuum lædatur; nempe jus habes, ne lædatur jus tuum; igitur alteri malum creare, vindicta est.

12. ANTIM. Non vindico primam illam injuriam, vel injuriæ principium, quam is mihi facit, qui me aggreditur, ut majorem inferat injuriam, v. g. ut abscindat mihi brachium; sed impedio, repellendo vim vi, ne majorem illam injuriam inferat; & licèt inde aliquod injustè aggredienti malum contingat, non tamen illud directè intendo, sed justam duntaxat mei defensionem ac juris mei indemnitatem, ex qua indirectè & peraccidens malum aggressoris consequitur.

13. PITHANOPH. Illa intentio nonnullis valde suspecta est; imò bilem & stomachum movet; cum scilicet rectæ intentionis obtentu pessima quæque, injusta, impia & illicita homines admittant; si enim quæras à Judice, qui damnat insontem; à magistratu, qui justitiam vendit; à Principe qui subditos injustè vexat atque opprimit; à publicis administris, qui rem-

rempublicam expilant; hoc clypeo rectæ intentionis illico se tegent; Judex enim directè intendit justam sententiam ferre; Magistratus ex gratitudine aliquid accipere; Princeps suo jure uti; publici administri Principis jura tueri; atque ita per accidens, insontem damnari, justitiam vendi, populum opprimi & expilari remp. sic aliquis pro beneficio collato pecuniam accipit non quidem pro spirituali, sed pro temporali; alius lucrum ex mutuo, non quidem vi mutui, sed propter molestiam, quam privatio pecuniæ affert; hic jejunium Ecclesiasticum non servat, ut consulat sanitati; ille aliena surripit, quia fingit sibi deberi; alter hostem è medio tollit, quia timet ab illo è medio tolli; vides quot mala pariat illa tua recta intentio.

14. Antim. Cur hæc iterum oggeras mirari satis non possum; nulla enim recta intentio turpem & malam actionem honestat, nisi per inculpatum errorem & ignorantiam invincibilem, ut vocant; non ignoro, multos esse, qui excusationes in peccatis quærunt, & rectæ intentionis nomine, iniquam fraudem prætexunt, ut in exemplis à te allatis manifestum est: at nullum est dubium, quin eadem actio ex se bona, vel indifferens, à diversa intentione ac diverso fine diversum vultum ac diversam bonitatis, vel malitiæ speciem induat; Judex reum punit ex privati odii fine, justa ex se actio est, sed eam sinistra intentio dehonestat; nonnemo Virgini eleemosynam porrigit, pravo animo voluptatis; optima est actio, sed malus finis eamdem inficit; sic accipio lucrum ex pecunia, sed justo & legitimo titulo, nemo jure dicat usuram esse; idem prorsus dico de simonia, ut constat ex iis, quæ de utroque argumento fusè disputavimus: & ut ad rem nostram, intendo meum jus indemne servare, ab alio per vim injustè attentatum; quid ni amabò possim me meaque servare, illudque directè intendere, licèt per accidens, malum attentantis consequatur; nec enim me defendo ut illum offendam, alioquin directa esset offensionis intentio; sed illum offendo, ut me defendam, quæ est directa intentio defensionis; neque velim, putes, hoc à me gratis excogitatum fuisse; hæc expressè habes apud Cajetanum in summ. verbo *Homicidium* illi enim, inquit, homicidii rei sunt, qui seipsos defendendo alios occidunt; id est, ideo se defendunt, ut occidant, vel non sunt defensione contenti, nisi occidant; cùm solummodò in foro conscientiæ liceat eis occidere per accidens, hoc est ideo occidere, quia se defendunt, & quia non possunt aliter se defendere nisi occidant; addit autem idem Cajetan. occisionem homihis per accidens ex duplici capite illicitam esse posse, scilicet ex immoderata defensionis actione, & ex negligentia; nempe, ut vulgò ajunt, moderamen inculpatæ tutelæ esse debet; non solùm autem se ipsum, sed & proximum & res suas defendere licet; licet enim ex Ambrosio tuendo occidere injuriam irrogantem, tuendo, inquit, membrorum libertatem & integritatem, & similiter necessaria ad vitam & virtutem; item res suas & suorum; & notabis, inquit, verba Ambrosii, quæ universaliter de injuria loquuntur: hucusque quasi ad verbum Cajetanus; ex quo vides, directam illam intentionem in propriam eamque moderatam & necessariam defensionem ferri, ex qua per accidens offensio injusti aggressoris consequitur: & verò nusquam verius, aut clarius Cajetanus scripsisse mihi visus est; & miror, hæc à te, aliisque, quos appellasti, non capi, cum jam non modò probabile, & longè probabilius, verùm etiam omnino certum esse mihi videatur.

15. Pithanoph. Summoperè placent ea, quæ ex Cajetano recitasti, quem in rebus moralibus magnifacere soleo; at si authoritas publica interponi potest, ad repellendam vim injustè illatam, pravatam, opinor, adhibere non licet; nemo enim in propria causa Judex est, in iis præsertim regionibus, in quibus Reges, Magistratus, & leges societatis publicæ jura moderantur.

16. Antim. Nemo negat, autoritatem publicam institutam esse ad justitiam administrandam; hæc autem singulorum indemnitati consulit, & privatorum jura salva tectaque servat; aut si jam injuria cuipiam irrogata fuit, eidem fieri satis, jubet, ea, qua par est, compensatione; immo criminum vindex est, & meritis pœnis reos afficit, quarum terrore, cæteros continet in officio; fateor igitur, nunquam vindictam sumi posse privata autoritate, quod sanè divinæ legi repugnat, in iis præsertim regionibus, in quibus aliqua politiæ & legum ratio viget; nunquam etiam compensatio privata autoritate facienda est, quæ scilicet publica fieri possit, vel quam ultro debitor offerat; si demum ejusdem autoritatis publicæ opera, vis, quæ injustè infertur, repelli potest, à privata etiam defensione abstinendum, quæ nunquam à privato adhibenda est, nisi ad repellendam vim injustè illatam, necessaria sit; non est autem necessaria, si publica hujus incommodo facilè & maturè occurrere possit: cæterùm si publica autoritas adhiberi non potest, ut me defendam, & mea, privata haud dubiè accersenda est; v. g. si quis infenso telo me aggrediatur, ut mihi vitam eripiat, aut brachium abscindat, aut vulnus quodlibet infligat, nullum jus vetat moderatam defensionem; moderata autem est, si necessaria est, & aliter injuria vitari nequit.

17. Pithanoph. Sed cur autoritati publicæ id muneris non relinquitur, ut pro illata injuria justam compensationem, vel ut vocant, satisfactionem, seu reparationem parti læsæ adjudicet.

18. Antim. Jura confundis Pithanophile; nempe ubi illata est mihi injuria, habeo jus repetendi justam reparationem; & ut hoc jus indemne servetur, autoritas publica adhibenda est, si tamen id fieri possit; at ubi nondum illata est injuria, quamtamen injustus aggressor inferre parat, atque attentat, habeo jus, ne hæc injuria mihi inferatur, & cum hic autoritati publicæ non sit locus, privatâ haud dubiè illatam vim repellere possum, & impedire, ne injuria mihi inferatur; & licèt ad arcendam & repellendam vim, vel injuriam impediendam, aliquod inde malum injusto aggressori creare à me contingat, hoc sanè, ut dixi, per accidens fit; neque illud intendo ut finem directè, sed ut medium, ad justam & moderatam defensionem necessarium.

19. Pithanoph. Optimè video, autoritatem publicam accersi non posse, saltem ut plurimum, ad injustam vim repellendam, & in hoc, mihi factum est satis; unum est, quod satis capere non possum; & ut melius exponam, id quod mihi difficile videtur, in exemplo rem pono; suppone, aliquem esse injustum aggressorem, qui tibi vitam eripere attentet; ut autem illatam vim repellas, hominem occidis; do enim ultro, hoc necessarium fuisse ipsi defensionis medium; his suppositis, non video, quid compenset vita hosti erepta; cùm enim tu ipse vitam non amiseris, quid quæso compensat vita illi erepta? equidem si te occidisset, autoritate publica occidi potuisset, ut morte sua, tuam compensaret; immo quod tibi vitam eripere

eripere injustè attentarit, autoritate publica plecti possit, non tamen privata; nemo enim judex in propria causa esse potest.

20. ANTIM. Non ad compensationem ullam, injustus aggressor occiditur, sed ad meram defensionem: alioquin is, qui occidit, directè intendere posset mortem alterius; cum justa compensatio intendi nequeat. Pura igitur defensio intenditur, ex qua indirectè, ac per accidens, mors aggressoris consequitur; porrò distinguas velim jam illatam injuriam ab aggressione, quis enim neget injuriam illi inferri, quem impunè aggredi tur? distinguas, inquam, velim, hanc injuriam jam illatam ab inferenda; hoc est, ab ea, quam injustus aggressor inferre attentat; quod ad primam attinet, privata autoritate compensationem exigere nequit, ut patet, & jam supra dictum est, & ad illatæ injuriæ sese amplius tueri non potest, nec obtinere ut jam illata non sit; jus ergo defensionis eò non spectat, nec ut ajunt, illatam injuriam respicit, sed inferendam, quam ne quis accipiat, jus habet; ac proinde ideò se defendit, ne prædicta injuria inferatur: si justa & inculpatæ defensionis ratio postulat, ut aggressor occidatur, per accidens occiditur, ut se non nisi sic defendit, ut occidat; sed occidit, ut se defendat.

21. PITHANOPH. Licita est justa defensio, fat scio; sed valde dubito, utrùm justa sit, quando cum aggressoris morte conjungitur.

22. ANTIM. Si per se conjungitur, tecum sentio; si verò per accidens, non video, quis tibi non refragetur, vel enim teneris vim vi non repellere, nec te defendere contra injustum aggressorem, qui vitam tibi eripere attentat; vel non teneris; si primum dicas, ille igitur nullam injuriam tibi facit; cum teneatis illam minimè arcere; sed hoc dictu ridiculum est: si verò secundum, jure igitur impedire potes, ne tibi vitam eripiat, hoc est totum id præstare, quod necessarium est, ne ab injusto aggressore occidaris; at nisi illum occidas, te occidet; suppono enim, ejusmodi casum esse, ut alterum è duobus futurum sit; justa est igitur defensio, licèt cum morte alterius per accidens conjungatur.

23. PITHANOPH. Dubitarem sanè, utrùm ad arcendam quamlibet injuriam, defensio justa sit; quandoquidem cum aggressoris morte, aut damno gravi conjuncta est.

24. ANTIM. Arcere quamcumque injuriam licet, non tamen quamlibet cum aggressoris morte; hæc enim res sit gravissimi momenti; haud dubiè arctissimum illud medium, ad levem finem obtinendum, id est, mortem aggressoris ad levem injuriam arcendam, adhiberi posse, non crederem; nempe christiana charitas vetat, adeo grave malum pro quovis leviori, ad leve damnum removendum: justum quidem est, ut damnum illud ab aggressore non patiaris propter injuriam esse non nego; eumque meum affecto, ad illatum tibi damnum resarciendum: dico tamen, inhumanum esse, pro levissimo damno fugiendo, aggressorem injustum licèt, illud interim attentantem interficere; si autem inhumanum sit, multo magis christianæ charitati adversatur.

25. PITHANOPH. Mentem meam illico assecutus, charitati, quam proponere meditabar, occurristi; occurristi inquam, non tamen illam opinor expedivisti es, immo potius auxisse; nempe illud grave & deterrens spectum, ut ajunt, vel comparationem quandam dicitur; ac proinde omnis fere injuria, quam injustus licèt aggressor inferre parat, si cum morte aggressoris comparetur, levissimum quid esse videtur; nunquam igitur, vel rarò admodùm, justæ defensionis jure, injustum aggressorem occidere licebit.

26. ANTIM. Hoc, ni fallor, ex assertis à me non sequitur; scilicet, nunquam ferè injustum aggressorem occidi posse; illud unum tantummodò sequitur, occidi non posse, ad levem injuriam arcendam; quis autem dicat, omnem ferè injuriam levem esse.

27. PITHANOP. Non dico, levem esse absolutè; sed si cum morte alterius comparetur.

28. ANTIM. Neque hoc tibi facilè concesserim; alioqui vix unquam autoritate publica capitis pœna rei plecti possent; cùm enim pœna justam cum delicto, seu culpa proportionem habere debeat, si homicidii crimen excipias, nulla fere alia injuria illatæ inferentis morte puniri posset, si ea, quæ dicis, tibi concedantur; cum igitur aliæ injuriæ, ut furtum, atrox calumnia, & contumelia, mutilatio, aliaque id genus plurima capitali supplicio expientur, multæ haud dubiè graves injuriæ censendæ sunt, citra homicidium.

29. PITHANOP. Non dubito, quin leves etiam injuriæ ratione boni publici gravioribus pœnis à magistratibus plecti queant; v.g. furtum, etiam parvum; nisi enim vel milites, vel fures hujusmodi pœnarum metu deterrerentur, humanæ societati pessimè consultum esset: sic magistratus prohibet aliquando sub capitis pœna, ne certa quædam armorum genera gestantur, quæ alioquin impunè ferri possent; sed ratio boni publici facit, ut gravia censenda sint, quæ per se ipsa levia essent.

30. ANTIM. Confundis Pithanophile mi varias delictorum species; nempe fieri potest, ut idem scelus, tum justitiæ, tum obedientiæ adversetur, & leve sit, ratione unius, grave autem ratione alterius; v.g. Dux exercitus edicto publico prohibuit sub pœna capitis, ne quis militum vel minimum quid furetur; furatur quis gallinam; hic crimen admisit contra justitiam leve, contra obedientiam grave; nempe gravis obligatio oritur vel ex mente graviter obligantis, vel ex gravitate materiæ; mens autem graviter obligantis innotescit, vel ex formula præcepti, vel ex gravi pœna, cui delinquens subjicitur; lex autem omnis ad bonum publicum spectat; sed huc etiam pertinet jus illud propriæ defensionis, ad arcendam injustam vim; nisi enim hoc liceret; quis amabò tutus à sicariis & prædonibus esse posset.

31. PITHAN. Rem ni fallor intelligo; quisquis enim justæ defensionis jure injustè illatam vim repellit, autoritate publica id facere censetur; cum leges hoc ipsum permittant, eumque quasi publicum administrum esse velint.

32. ANTIM. Non ita est, ut dicis; nisi etiam nomine legis naturalem illam intelligas; nempe hoc jus à natura nobis inditum est, ut vim injustè illatam repellere possimus, etiam cum aliquo injusti aggressoris damno, minimè tamen directè intento, & juxta illum modum, quem supra exposuimus: quemadmodùm enim magistratus publica autoritate instituti, possunt in pœnam delicti reos ad mortem damnare: nempe homo sociabile animal est; natura autem societatis publicæ id postulat, ut pœnarum metu, improbi à flagitiis deterreantur; ita prorsus ratio privati & publici boni postulat, præcisâ, ut ajunt, omni lege humana, ut quilibet privatus, etiam

privatâ autoritate, si publicâ fieri nequit, injustè illatam vim repellere licitè valeat; idque sine ullo injusti aggressoris damno, si fieri queat; secus verò, si aliter, in justè illatam vim arcere non potest: suppono autem, rem totam eâ moderatione fieri, quæ id tantùm damni injusto aggressori creari permittat, quod ad vim repellendam omnino necesse sit, idque non per se, sed merè per accidens.

33. PITHANOP. In hanc sententiam facilè descendo, quod scilicet jus illud justæ & moderatæ defensionis à natura nobis comparatum sit, & per leges positivas ut ajunt, expressum deinde, ac meliùs declaratum; neque in hoc, meo saltem judicio, ulla difficultas restat; illud tamen difficilioris est operæ, ut sciamus, quo usque gravioris injuriæ ratio ac mensura extendatur, ad quam scilicet fugiendam atque arcendam, injustus aggressor mutilari, vel occidi possit, si aliter vis illata arceri nequeat; cum enim, ut supra prudentissimè monuisti, ob levem injuriam arcendam, injustus aggressor occidi non possit, quod & Christianæ charitati, & humanæ societati adversatur; nempe debet esse aliqua proportio inter utrumque damnum, illud scilicet, à quo justus defensor se liberat, & illud, quod injusto aggressori justæ defensionis jure infertur, ne ultrà noceat; difficile mihi videtur, justam illam gravis injuriæ mensuram definire.

34. ANTIM. Difficile sanè; & vix ausim privato calculo rem decidere; quia hoc argumentum, si quod aliud, maximè lubricum est; cum enim homines iræ & odii impetu ad propriam defensionem, saltem ut plurimùm, abripiantur, fræno potiùs severioris sententiæ retinendi sunt, quàm mollioris calcaribus stimulandi: in hoc igitur argumento, certis dumtaxat & probabilioribus sententiis, scilicet in praxi, standum esse puto; nempe maximi momenti res est, si quæ alia; illud autem æquè dictum esse velim pro iis, qui autoritate publica ultimo supplicio reos multari jubent, ac pro iis, qui ad arcendam vim injustè illatam, justæ defensionis jure, injusto aggressori vitam eripiunt; nempe cum quilibet sit in possessione suæ vitæ, nullus judex eum prædicto jure deturbare debet, nisi justitia vindicativa certum jus mortis concedat, plenâ omnino probatione firmatum; taque & factum certum esse debet, ne pœna certa incertum delictum excipiat; quod revera injustum esset; item crimen illud extremo supplicio dignum, & lex illa evidenter justa, qua prædicta pœna decernitur; nec enim publici magistratus in corpora & vitam hominum pro sua libidine sævire possunt, nec torquere aut macerare ad libitum; tanti est, alium hominem fratrem nostrum, non dicam è medio tollere, aut mutilare, sed vel leviore convicio excipere, ut illud gehennæ pœnâ, judice Christo, dignum censendum sit; dico igitur, certis dumtaxat & probabilioribus sententiis, in praxi standum esse, quando agitur de homine interficiendo, vel mutilando, quacumque tamdem autoritate id fiat.

35. PITHANOPH. Jam recedis ab illa tua regula generalissima, quam in primo nostro congressu impensè firmasti, scilicet quamlibet opinionem, etiam minùs probabilem in praxi tutam esse; si autem in praxi tuta est, cur probabiliori dumtaxat in hac materia standum esse definis?

36. ANTIM. Mentem meam minimè assecutus es videris; nempe illam tantummodò probabilem in praxi tutam esse dixi, quam certò constat, probabilem esse; si quæ sunt aliæ probabiliter dumtaxat probabiles, illas speculativè non practicè probabiles esse ostendi; hic enim modus explicandi opiniones speculativè tantùm probabiles, cæteris præferendas esse videtur: quod autem judex in plectendis hominibus & capite multandis, opinionem minùs probabilem sequi possit, opinio certò probabilis non est, ac proinde speculativè tantum probabilis; igitur in praxi minimè tuta: idem dico, quando agitur de vita proximo eripienda justæ defensionis jure, juxta minus probabilem opinionem, quam tamen multi ex primariis autoribus probabilem esse, inficias eunt; hæc enim certò probabilis non est; igitur speculativè tantùm probabilis igitur in praxi non tuta: Viden quò tandem illa reducatur; nempe in hoc argumento, minùs probabilis opinio, quæ scilicet homicidio favet, certò probabilis censenda non est; & verò propter reipublicæ utilitatem, Doctores ita sentiunt, ut probabilioribus standum esse definiant.

37. PITHANOP. Vix crediderim, nullam esse opinionem minùs probabilem in hac materia, quæ certò probabilis sit; alioquin eodem jure id adstruent in quolibet alio argumento, quotquot asserunt, teneri nos ad probabiliorem; vix scio, quomodo nodum istum solvere possis.

38. ANTIM. Crede mihi, si nodus est, Gordius non est; nempe, ut paulò post evincam, ad arcendam gravem injuriam, per injustam vim inferendam, jamque attentatam, vim illam repelli posse, justa defensionis animo & jure, cum debito scilicet moderamine, longè probabilior est opinio; ac proinde opposita minùs probabilis est; hæc autem homicidio non favet: si quæ porro favet homicidio, & minùs probabilis est, certò probabilem non esse, infra ostendam; ac proinde speculativè tantum probabilem.

39. PITHANOP. Intelligo, quid tibi velis, scilicet, nullam esse opinionem certò probabilem, quæ homicidio faveat.

40. ANTIM. Mentem meam non assequeris; nunquam enim dixi, nullam esse opinionem certò probabilem, quæ homicidio faveat; fuit enim aliquæ certò probabiles, quæ homicidio favent; quis enim neget, ad defensionem vitæ, cum moderamine inculpatæ tutelæ, hominem occidi posse? hoc unum dico, nullam exhis esse, quæ sit minùs probabilis; nempe luculenter ostendam infra, ad arcendam gravem injuriam, hominem occidi posse, si aliter arceri non possit, scilicet privatum & injustum aggressorem, idque juxta opinionem longè probabiliorem; sed ubi singillatim rem hanc discutiemus, quid mihi velim, melius intelliges.

41. PITHAN. Longa discussione opus non est; vis enim primo loco, ad defensionem propriæ vitæ hominem occidi posse, idque esse probabilius.

42. ANTIM. Nemo certè neget, probabilius esse; immo certum esse, facilè crediderim; in hoc omnes Doctores conveniunt, si forte unum nescio quem Augustinum de Ancona excipiam, qui docet, non esse licitum, injustum invasorem occidere, sed solum permissum; reclamant tamen omnes alii, & leges omnes juraque omnia clamant, injustam vim licitè repelli posse; de legibus Cæsareis nihil dico, quæ forte in hoc habenas plus æquo laxant, Canonicæ

biæ omnino sufficiunt, ut cap. *si verò*, de sententia excommunicat. cap. *significasti*, de homicidio, & aliæ passim D. Thom. 2. 2. q. 64. art. 4. hoc expressè docent, cumque reliqui omnes sequuntur, tum antiquiores, tum recentiores; si enim vis ulla unquam injustè illata, repelli à nobis potest, illa profectò est, quæ vitam nostram attentat; scio, nonnulla opponi; v. g. illud Matth. 26. ubi Christus Petro ad defensionem gladio se accingenti hæc verba dixit, *omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt*; quæ si ad literam intelligenda essent, nullum unquam bellum justum esset, nulla ferri tractatio justa; hanc igitur formulam, Christus Petrum monere voluit, ut nec aliique discipuli à ferro abstinerent contra milites & satellites tunc in eum irrumpentes; illud item Pauli ad Rom. 12. *non vos defendentes*, facilem admittit explicationem, nempe illud *defendere* pro *ulcisci* accipitur, ut patet ex Græco *ἀμυνόμενοι*; parumodo solvitur quidquid ex sanctis Patribus opponitur; nam hi loquuntur vel de vindicta, ut Cyprianus & Cyrillus Alex. vel de defensione non necessaria, ut Ambros. vel de aggressione & periculo excessus odii, itæ ac debitæ moderationis, ut Augustinus.

43. PITHAN. An fortè certam putas hanc sententiam, quà dicis, pro defensione vitæ, hominem interimi posse; an verò tantummodò probabilem, quamvis aliquin probabiliorem.

44. ANTIM. Certam moraliter puto; quia omnes leges, omnia jura hoc clamant; omnes scholæ, Doctores omnes hoc docent; ratio demùm perspicua hoc demonstrat; si enim jus alterius injustus aggressor violat, in re tanti momenti, idque per vim injustè illatam, hanc certè, si omnino necesse sit, *ad jus indemne* servandum, licitè repellere potest; alioquin jus cuique suum indemne servare non liceret; quo certè nihil iniquius pronunciari potest; suppono autem hominem in eas angustias redactum esse, ut nisi se defendat, vitam amittere cogatur.

45. PITHANOP. Nonnulli tamen ex Patribus contrarium sentiunt, ut Augustinus lib. 1. de lib. arbitr. cap. 5. ubi legem quidem non reprehendit, quæ tales jubet interfici, non tamen invenit, quomodò illos, qui interficiunt, defendat.

46. ANTIM. Malim explicare Augustin. cum Tolet. in cap. 5. Matth. q. 109. itemque alios Patres, quàm ut contradicentes refellere; noluit Augustinum inculpatum esse coram Deo, qui animo directo injustum aggressorem occidit; nec enim is cui vis injusta infertur, aliud intendere potest, quàm propriæ vitæ defensionem, & vis injustæ repulsam, si quod inde injusto aggressori damnum infertur, hoc certè per accidens est, & præter intentionem directam, quæ ad propriam dumtaxat defensionem spectat.

47. PITHANOPH. Sunt etiam nonnulla argumenta, quæ fortè nonnihil probabilitatis oppositæ sententiæ conciliant; nisi secùs jusseris, illa breviter exponam.

48. ANTIM. Permelicet; at nisi fallor, nihil proferet, quod jam centies discussum & refutatum non sit, adduci posse putarim.

49. PITHAN. Christi charitas postulat, ut salutem animæ proximi, corporali vitæ nostræ præferamus, quæ Augustino teste aliquid vile & contemptibile est. At injustum aggressorem interficere possum, nisi ejus anima, æternis cruciatibus addicenda ad orcum detrudatur; is enim moritur in statu peccati mortalis, ut ajunt.

50. ANTIM. At si injustus aggressor non sit mentis compos, sed phreneticus & insano furore actus, dum mihi vim infert, non peccat: deinde si me, quod absit, lethlis noxæ conscium ac reum sentiam, nunquid propriam animæ salutem, saluti alienæ præferre non possum: præterea non intendo damnationem injusti aggressoris, sed propriam dumtaxat defensionem, ex qua licèt per accidens illa sequatur, ille sibi imputet, non mihi; potuit enim desistere ab injusta illa violentia; sic qui ob bonum finem condit legem, illorum criminum causa dici non potest, quæ contra legem patrantur, quia illa non intendit, immo contrarium intendit; scilicet, ne patrarentur; quamvis fortè patranda prævideri; ita prorsus, dum vim repello, cum debito moderamine, non intendo mortem aggressoris; quin potius intendo, ut cesset atque desistat & vivat; & quod ipse nond esistat, hoc maximè mihi displicet, & intentioni meæ repugnat; sed nulla in hoc difficultas: quòd dicebas, vitam nostram aliquid vile esse, ut facilè concesserim, si eam cum æterna animæ vita compares; ita falsissimum reputarim, si cum aliis temporalibus conferas; quid enim ereptâ vitâ præter animæ salutem restat, saltem quòd præ illa habendum sit; crede mihi, maximum Dei beneficium est, quod te diu incolumem servet; si quis amissam oculorum lucem, per singulare miraculum tibi restitueret, quid si vitam? quanto ille beneficio te sibi obstrictum haberet! si verò aliquis per injustam vim oculos tibi erueret, quantam amabò illatæ iniuriæ gravitatem apud te reputares; quid si vitam eriperet? denique si res adeo vilis est, cur tam atrocibus pœnis justæ leges illos plectunt, qui prædictas iniurias inferre non dubitant; nempe illorum crimen ab iniuriæ gravitate censendum est; & pœnæ gravitas criminis gravitati congruit; itaque hæc ratio declamatoris potiùs, qui rem exaggerat, quàm solidi Theologi, qui rectæ rationis & veritatis momenta ritè ponderat, esse videtur.

51. PITHANOPH. Ut quis se defendat, adulterium committere non potest; igitur nec homicidium, cum utrumque naturæ legibus æquè repugnet: hoc argumentum est Augustini de Ancona, & verò in Decalogo æquè absolutè legimus, illud *non occides*, atque illud, *non mœchaberis*.

52. ANTIM. Hoc argumentum nullius momenti est, cum sit disparratio; nam occidere hominem aliquando licet, publica saltem autoritate; adulterari verò nunquam licet; unde liquidò constat, non quamlibet occisionem in decalogo prohiberi, sed illam dumtaxat, quæ injusta est; injusta autem illa esse non potest, quæ ex iusta & moderata propriæ vitæ defensione per accidens consequitur.

53. PITHANOPH. Pro defensione honoris, qui vita carior est, non licet hominem interficere; igitur nec pro defensione ipsius vitæ licebit; hoc pio argumento aliqui recentiores utuntur; invertunt enim crudele illud, ut vocant; pro servanda vita licet, igitur & pro servando honore, quem multi vitæ præferendum esse ducunt.

54. ANTIM. Hoc etiam eiusdem furfuris est, nec magnopere timendum; cum & falso antecedente constet, & falsâ consequentiâ; nempe, ut paulò post dicam, etiam pro defensione veri honoris, ad arcendam scilicet gravem contume-

liam,

liam, illud idem fieri potest, quod pro defensione vitæ facere licet; falsum igitur antecedens assumitur, quod eadem facilitate negatur, qua asseritur: dato verò, & non concesso antecedente, laborat adhuc consequentia; diceret enim aliquis, verum honorem non defendi, licèt is, qui gravem contumeliam infert, occidatur; sed tantum aliquid falsi & mundani, ut vocant honoris ex sumpta vindicta enasci.

55. PITHANOPH. Frustra haud dubiè de re certa & indubitata disputamus; de fortunis, opinor, statuere difficilius erit; cum tanti momenti non sint: quid ergo de iis censes?

56. ANTIM. Probabilius esse censeo, eam vim etiam repellere, cum prædicto scilicet moderamine, licere; his tamen legibus, ut res magni momenti sit, habita ratione personæ, cui per vim aufertur; item is, qui aufert, vel auferre attentat, etiam monitus dimittere nolit; denique ut alio modo obtineri deinde non possit; volo autem, rem esse magni momenti, alioquin gravis injuria non esset, quæ certè nisi gravis sit, cum tanto proximi damno repelli non debet: præterea volo, ut nullo modo raptoris mors intendatur directè, sed una dumtaxat rerum suarum defensio, eaque moderata & necessaria; & verò cum gravis injuria ab eo, qui res meas, per injustam vim rapit, mihi inferatur, quid ni amabò illam repulsâ vi injustè illatâ, impedire non possum, si aliter impediri nequit? nunquid jus ipse non habeo jus meum indemne servandi? & cum vis illa injusta sit, quid ni justum & æquum sit, illam repellere, licèt per accidens aliquod proxmi damnum ex justa illa defensione consequatur? hæc sententia communior est opposita, ac proinde probabilior; eamque, si paucos excipias, reliqui fere omnes sequuntur; D. Antonin. 3.p.tit.4. cap.3. §.2. Cajetan. quæst.67.art.7. Sylvest. V. *homicidium* 1. num.5. Joan. Medin. de restit. quæst. 45. num. 5. Sotus lib.5.quæst.1.art.8. Covarruvias in Clementin. *si furiosus* p.3. §. unic num. 6. cum multis jurisperitis Less.l.2.cap.9.dub 11. Navarr.c.15. Ludovic. Lopez cap.62. Anton. Gomez tom.3.c.3. num.23. Jul. Clarus V. *homicidium* num.26. Dicastill.l.2.de just tract. 1.disp.10.dub.5.num.50. ubi citat Layman, Valent. Molin. Bonacin. tom.2 disp.2.q. ult. sect.1. punct. 10. num.1. Vasq. tract. de restitut. cap.2. Salon. 2.2.q. 64.art.7.contr.2.concl.1. Toler.lib. 1. cap. 18. & l.3. cap.6. Diana p.8.tract. 7.resol. 48. ubi multos citat; Bannez 2.2. quæst.64.art.7. ubi dicit, hunc esse consensum omnium fere Theologorum; Lugo disp.10. sect. 9. & 10. Rebell. l.3. quæst.12. Valentia 2.2. disp. 5. quæst. 8. locus Cajetani ex summa V. *homicidium* excerptus & supra adductus pro hac sententia expressus est; Sebastian. Medices de fortuitis casibus quæst.8. Brunell. repet. 17.c.1. de homicid. num. 75. Bartolus in l. *ut vim* ff. de just. Barbosa adducit alios in cap. 2. de homicid. scilicet Tiraquell. de nobilit. cap.20. num.63. Clarum §. *Homicid.* Bobadill. in politic. l.2.cap.14.num.44. Menoch. illustr. cap. 11.num.10. & cap.18.num.17. Hippolyt. in l.1. num. 45. & 47. ff. de Siccariis. Farinac. quæst. 125. Brunell. in l. *Iulianus* Sayrum in clavi cap. 7. num. 10. Comitol. Azor, &c. Petrus Navarr. de rest. l.2. cap. 3. num.398. Major in 4. d. 15. quæst. 17. §. 6. Sylvius 2.2. quæst.64. num. 7. Duvallius de charit. quæst. 17. art. 1. Caraffa tract. 3. sect. 2. quæstio. 16. Zanard. 12. direct. de homicid. cap.2. §. *octavo dico*. M. Serra 2.2. quæstio. 64. dub. 1. Diana punct. 5. tract. 4. resol. 9. citat Arragon. & resol. 4. Villalob. Marchant. Fabrum, Stroverdoff, Molfesium. resol. 16. Malderum; Cajetan. citatus testatur esse D. Thom. sententiam; Raymundus in summula tract. 8. Angelus in summa verb. *defensio* ubi citat Innocentium, Panormitan. sed quid autores congero, cum omnes Theologi & Canonistæ, quatuor dumtaxat, aut quinque exceptis, huic sententiæ subscribant, cui omnia jura consentiunt, divinum scilicet Exodi 22. ubi dicitur non fore reum sanguinis, qui nocturnum furem interfecerit; item canonicum cap. *interfecisti* de homicidio, cap. *dilecti* de sententia excommunicationis cap. olim 1. de restitutione cap. *significasti* de homicidio; civile denique l. *furem* ff. ad legem Corneliam de Siccariis item l. 4. ff. ad l. aquileiam & alibi passim illud autem quod legitur in d. cap. *interfecisti*, *ut tuaque liberando*, id est defendendo, non collectivè, ut perperam Abbas, sed distributivè intelligendum esse reliqui autores docent, quos videsis apud Barbosam in d. cap. adde sis Panormitan. additiones in cap.2. ejusdem tituli, & ibidem Barbosam, item cap. *significasti* de homicidio, ubi hæc verba leges, *vim vi repellere*, *omnia jura legesque permittunt*; *non ad vindictam sumendam, sed ad injuriam propulsandam.* Et verò cum bona fortunæ ad vitæ sustentationem necessaria sint, eodem jure illa, quo vitam ipsam defendere licitè possum; si enim jus meum est, cur illud indemne servare non licet, etiam cum injusti aggressoris damno? quod cum nullo modo intendam, illius causa, saltem moralis, jure dici non possum; ille sibi imputet, per quem unum stat, ne ab eo damno immunis sit; cur enim non cessat ab inferenda vi, re aliena relicta?

57. PITHANOPH. Durum haud dubiè nonnullis videbitur, pro re adeò vili homini vitam eripere, cum inter illam & vitam hominis nulla proportio esse videatur; aliqua autem proportio esse debet inter medium & finem, finis est rem suam servare; mediam verò vitam alteri eripere.

58. ANTIM. Illud medium videtur esse proportionatum, quo dumtaxat adhibito, finis obtinetur, modò scilicet aliam improportionem non habeat, seu deformitatem repugnantiæ, adrectam rationem, quam justitia & Christiana charitas exigunt; atqui dum rem meam defendo, jure meo utor; quid æquius, vel justius? & licèt præter intentionem per accidens, damnum injusti aggressoris sequatur, sibi imputet, illud non intendo; immo quantum est ex me, intendo contrarium, scilicet, ut desistat ab injusta vi, ut reverà desistere debet & potest; ex quo etiam constat, charitatem erga proximum non lædi; nempe ordinata charitas est, quæ nullum obligat ad injustam vim, à privato scilicet illatam, non repellendam.

59. PITHANOPH. Tenetur quilibet charitatis lege, in extrema proximi necessitate, superfluis se privare, ut illi succurrat, id est, ne ille pereat fame, id est mortem illius impediat; igitur multò magis tenetur, ne illum occidat, rem

rem ab eo per vim raptam ultro cedere ; si e- tiam teneatur dare illis ne moriatur , multo magis non repetere, ne occidatur; vel ut meliùs dicam, non occidere, ut repetatur.

60. ANTIM. Acutè sanè; at si ea, quæ fur mihi per vim tollit, ad vitam sunt mihi necessaria, illa dare non teneor extremam necessitatem patiendo, ita, nec ea cedere furi ; præterea fur non ponitur ad extremam necessitatem redactus, cujus voluntate minimè pendent; sed illa nec- essaria occidendi, nisi desistat, est ipsi omninò vo- luntaria; an desi quis in eas angustias esse reda- ctus, à quibus tamen, cum vellet, liber esse pos- sim, & nemo dicat, me teneri lege charitatis , dare illi, quæ sunt mihi superflua.

61. PITHANOPH. At si fugiat , surreptis bonis, potestne interfici?

62. ANTIM. Nullo modo, si alius sit modus, re- cuperandi bona surrepta; at si nec monitus relin- quere velit, nec sit alius modus recuperandi , ii- dem autores supra citati asserunt , armis eum impeti posse, id est totum id fieri posse , quod omnino necessarium est , ad bonorum tempera- tionem; procurandum tamen est , ne fur occida- tur, si talis simplici vulnere inflicto , vel alio quo- vis modo adigi possit , ad relinquenda illa, quæ per vim abstulit , idque omni diligentiâ adhi- bita.

63. PITHANOPH. Igitur, pari modo, debitorem, qui debita solvere non vult, nec cogi potest autori- tate publica à creditore, interfici posset; quod nemo dicat.

64. ANTIM. Nemo sanè hoc dicat ; mani- festum autem discrimen est ; nec enim debitor infert vim ; igitur creditor hoc jure repellen- di vim minimè fretus, illum interficere non po- test ; præterea non propterea creditor rem suam obtineret, ad hunc finem dumtaxat sibi proponere potest.

65. PITHANOP. Supponamus , debitorem il- lum manibus habere debitam summam, ac prop- terea eum esse creditorem rei suæ obtinendæ, si debitor vim attulerit.

66. ANTIM. Neque propterea creditor au- ctoritate privata inferre vim potest , sed pu- blicas accersenda , ut jura & leges præscri- bunt ; quanta enim rerum perturbatio esset , si cuilibet res sibi debitas autoritatate privata raperet.

67. PITHANOPH. At si nullum instrumen- tum sit, nullus titulus , autoritas publica ac- cedi non potest ; igitur privata dumtaxat re- stat.

68. ANTIM. Neque in hoc casu , creditori li- cet debitori vim afferre ; sibi enim imputet, quod nullo authentico careat ; cur enim , cum pecuniam suam dedit , datæ fidei chirographum non accepit? vel testes, ut fieri solet , non adhibuit, quorum testificatione mutuatæ pecuniæ veritas & ejus probatio perspecta esset?

69. PITHANOPH. Occurrit mihi unus casus, in quo tua responsio non quadrat ; si enim fur re tua, ita aufugerit , ut eum assequi non possis ; si deinde post aliquot menses vel annos incidas , sciasque , rem tuam , vel ali- quidem pretii penes illum esse, an putas tibi licere illum adoriri, vimque illi afferre ut rem tuam obtineas?

70. ANTIM. In hoc casu , licitè à fure rem meam repetere possem; immo si omne scandalum absit, per vim illi auferre ; tamen citra muti- lationem , & vulnus ; nempe hoc minimè esset, vim vi repellere ; vis enim dudum illata cessa- vit ; cum tamen , ubi raptâ per vim re meâ, fur statim aufugit , si fortè illum insequor , vis illata durare adhuc censetur , ut optimè obser- vant autores supra citati ; at post aliquam tem- poris moram , vis illa cessare censetur ; cessat igitur jus illud vim vi repellendi, quo dumtaxat fretus furem insequutus, vim etiam eidem infero, ut rem meam obtineam , nisi tamen illam ultro dimittat : & verò si liceret , postquam vis ces- savit , vim furi afferre, mille inde mala in socie- tatem publicam inveherentur ; quilibet enim fingere posset , surreptam sibi ab alio pecuni- am ; hæc responsio ex eo præsertim confir- matur , quod si is , cui fur pecuniam surri- puit , ac deinde interjecta tem poris mora , in eum incidit , eidemque pro repetenda pecunia vim affert , in eo facto deprehendatur , justè haud dubiè à Judice plecti poterit . quantum- vis dicat , rem suam repetitam fuisse ; at in alio facto , si testes adsint , vim afferre non licet furi , sed eum adductis , seu productis testibus , vocare in jus ; si verò testes non videat , & vim furi afferat , non propte- rea plectetur , si testes dicant , eum rem suam per vim ablatam repetisse , & furem restituere nolentem ab illo mutilatum , vel occisum fu- isse.

71. PITHANOPH. Re tua igitur necessariò ca- rebis, nec eam obtinere unquam poteris , quamvis probè scias, ubinam sit.

72. ANTIM. Hoc mihi patienter ferendum est, ut & alia, quæ permittente Deo , mihi eveniunt; quam multa justitiæ Dei vindicativæ relinqui- mus ; & hæc quotidiana est Christianæ patientiæ palæstra: sed vide, utrum aliud, quod opponas, tibi suppetat.

73. PITHANOPH Suppetit sane, illudque præ- sertim , quod plerique ex sanctis Patribus exisi- mant , pro bonis fortunæ, hominem mutilari, vel oc- cidi non posse.

74. ANTIM. Ut non negarim , aliquos ex Sanctis Patribus esse , quibus hæc opinio non pro- batur , ita facilè crediderim , plerosque intelligen- dos esse & explicandos de immoderatæ defensionis usu , nimioque illo studio erga divitias , quo ut plurimùm homines duci videntur , item de odio & iræ motu , quo de illata potius injuria vin- dictam sumunt , quam illatam vim modera- tè repellant ; accedit , quod nonnulli ex iis sa- tis clarè loquuntur , ut Ambrosius apud Cajetan. supra citatum , item Hieronymus in cap. 1. So- phon. *si quis*, inquit , *fortitudinem latronis & pira- tæ & furis enervat , infirmosque eos reddat , prodest illis sua infirmitas* ; quid autem est enervare , nisi mutilare , eoique in eum statum redigere , in quo nocere non possint ; nemo asserit , furem ad eum statum redactum occidi posse ; cum autem enervari non possit , nisi vel occidatur,

vel

vel in maximum periculum mortis adducatur, saltem ut plurimum, nec enim Chirurgi manum expectat; nunquam fere mutilare, aut enervare licet, nisi etiam liceat occidere.

75. PITHANOPH. Sacri canones etiam homicidium vetant.

76. ANTIM. Injustum scilicet, illud præsertim ex can. 16. Aurelian. 4. quo quis *innocentem* occidere non veretur.

77. PITHANOPH. Sed quæso, quanti rem ablatam censendam esse putas, utis, cui aufertur, jus cædendi furem habeat.

78. ANTIM. In hoc paulò rigidiorem esse me puta; tanti esse statuo, ut necessaria sit illi cui aufertur, ita ut sine gravi incommodo illa carere non possit; item ut furto illi, leges capitis pœnam decernant; denique illud præsertim observandum, furem non tantùm bona, sed caput etiam impetere; præsertim cum mihi eripere attentat aliquid, quod penes me habeo; tunc autem gemina vis infertur, rei scilicet atque personæ; aut saltem si non personæ, saltem honori per insignem contumeliam; ut si quis è lixarum turba ensem tribuno per vim eripere conaretur, res ipsa tanti non esset, gravissima tamen esset contumelia, quam non ulcisci quidem, sed repellere jure valeret.

79. PITHANOP. Ad tertium caput, opportunè descendis, huc enim te accersere cogitabam; pro defensione membrorum, libertatis, pudicitiæ illatam vim repelli posse, etiam cum morte injusti aggressoris, modò cum solito moderamine inculpatæ tutelæ id fiat, apud omnes fere autores constat; item pro defensione fortunarum, longe probabilius esse rectè statuisti; licèt enim aliqui refragentur, ut Tostatus expressè in 5. cap. Matth. quæstio. 110. paucis tamen exceptis, reliqui omnes huic opinioni suffragantur; jam restat, ut de honore aliquid dicas; non quidem de vano illo honore, quem mundanum vocant, qui plus commercii habet cum vitiis, quam cum virtute; sed de vero illo honore, quo vir in honesto vitæ statu collocatus dignus est; cogita quæso virum nobilem, virtute, sapientia, publicis muneribus auctum, hunc certe eum esse puto, cui honor ad vitam honestè ducendam necessarius sit, id est contumeliis affici non possit, sine gravi injuria; ut si quis ei colaphum infligeret, vel fustem impingeret, nemo certè neget, gravissimam & atrocem injuriam fore: peto igitur à te, utrùm vim vi repellere liceat, ad arcendam gravem contumeliam, etiam cæso injusto aggressore, quando aliter cessare non vult, modò debitum inculpatæ tutelæ moderamen servetur.

80. ANTIM. Contumeliæ gravitas non tam à re ipsa, quàm à personæ, cui infertur, statu ducitur; hinc vel colaphum infligere, vel barbam vellere vilissimo cuipiam homini, levis fortè contumelia est, gravissima tamen, si nobilissimo cuipiam hæc eadem contumelia inferatur; his suppositis, dico, gravem contumeliam attentatam repelli posse, cæso etiam injusto aggressore, si aliter arceri non possit; dico attentatam, non illatam; ut si quis fustem impingere attentet, aut jam fuste primùm impacto, iterum impingere conetur; hæc sententia iisdem rationibus probatur, quibus supra probatum est, vim vi repelli posse pro defensione vitæ & bonorum; idemque fere autores illi suffragantur, si unum, vel alium excipias, Covarruvia scilicet, Sylvium, Tannerum; &c. & verò honor verus maximum bonum est, in cujus violatione, gravissima injuria inferri potest; si gravissima, habeo profecto jus, me indemnem ab ea servandi, *tutabis* inquit Cajetan. in summ. V. *homicidium*, *verba Ambrosii, quæ universaliter de injuria loquuntur*; & verò, si pro defensione pudicitiæ, illa tam vim arcere licet, cur non pro defensione veri honoris? honor enim honestæ fœminæ in pudicitia positus est; igitur si hæc honorem suum jure defendit, cur vir nobilis suum quoque honorem defendere non potest; nunquid honor inter humanæ vitæ bona nonnullis vita ipsa charior non est?

81. PITHAN. Sed quid tandem est ille honor, quem tanti facere videris.

82. ANTIM. Jus illud est, vel titulus ille, quo quis dignus censetur, ut eum alii, singulari cultu & observantia prosequantur aut saltem ne verbis, aut factis per contemptum, & contumeliam ab iis traducatur; miror autem hæc à te peti, quasi hæc ignores, quæ nemo nescit.

83. PITHANOPH. Data opera hæc à te quæsivi, quia nonnulli ex iis recentioribus, (sunt nosti quos intelligam) inculcare non cessant honorem, licèt vita ipsa chariorem, meram umbram esse, & merum ludibrium, ac proinde pro illius defensione illatam vim repelli non posse, saltem cum cæde injusti aggressoris; imo hanc opinionem barbaram, cruentam, diabolicam vocant, quæ sine blasphemia defendi non possit.

84. ANTIM. Hujusmodi homines nihil moror; nam per factionem in his congressibus non agimus; nec multa doctrina opus est, ad discendum id, quod opponis, vel potius ipsi opponunt; communis tantum mortalium sensus consulendus; quis enim neget, nobilem & illustrem virum, quem aliquis, vel fustibus in platea publica excipiat, vel sputo petat, vel avulsa barba, aut alapa inflicta illudat, quis inquam neget, maximam injuria affectum fuisse? præsertim si aggressoris conditio vilis sit; si autem gravissima injuria esse non video, cur impediri & arceri jure non possit; nec est, quod exaggeres vanum illum honorem, quem ambitio prosequitur, & quo perscitur superbia; scio, fumum & umbram esse, & merum tumentis animi idolum; de vero honore loquor, id est de jure illo, seu titulo, cujus, aliquis, ut dixi, observantia & cultu dignus censetur, & prorsus indignus, qui contumelioſè tractetur; quis hunc honorem necessarium esse neget, ad vitam honestè ducendam? quo certe si quis excidat, ineptus vel inde redditur ad publica munera obeunda, sive ad politicam, sive ad salutem animarum pertinentia.

85. PITHAN.

87. Pithanoph. Sed Christus maxillam dextram porrigenti, sinistram porrigi; & pallium auferenti, tunicam etiam dimitti jubet.

Ant. S. Augustinus ad interiorem præceptorum animi hæc dicta refert; ita ut, si res postulet, id facere parati simus; quamquam ut litteralibus insistam, in prædictis verbis agnosco consilium, non præceptum; sic enim Christus discipulos ad vitam perfectam instituebat; unde illud, *Vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus*; item *Qui non renunciaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*; quis neget, hæc & alia similia esse consilii non præcepti; ac proinde omnes indifferenter non teneri ad ea facienda, sed illos duntaxat, qui obstricti voto, post Christum eunt, & ejus consilia sequuntur. Itaque si vir primitus acceptâ alapâ vel graviori injuriâ percussori gratias agit, aut percussa dextra, sinistram porrigit, impensè laudo virtutem heroicam, quem utinam omnes imitentur, & injurias pariter ferant, exemplo Christi; fateor, longè melius & laudabilius esse, quam si eas repellendo, ac nolim eos sub pœna peccati obstringere ad virtutem illam heroicam, & contemptum cujuslibet injuriæ, nec eos justæ defensionis jure privare, quod ab ipsa natura inditum est, modò cum debito moderamine & necessitate, & sine odii vel iræ morositate; quis autem religioni non ducat hominem jure illo privare, quod ab ipsa natura accepit? si per vim alius te cogeret, ad cedendum alteri fortunas, liberos, libertatem, nunquid non de illo merito expostulares? at justæ defensionis jure me privas; cur ergo justè conqueri non possum de illata injuria? tanti profectò non est hanc vel illam tueri sententiam, quæ cum alterius damno conjuncta non est; at quod me obstringas ad hanc opinionem sub pœna peccati, quæ jure quæsito, natura ipsa comparato me privat, gravis profectò injuria, vel injustitia censenda est; in gradum charitatis, saltem ad speciem, justitiam concives, ut sicarii, grassatores, petulantissimi homines impunè ferant, justam defensionem vetas, quam mihi natura concessit; sic haud abre, licèt peccatum, non nemini exprobatum est, quod sicarium patronum ageret, dum vim vi injustumque aggressorem repellipossè negabat; hortare quantumlibet ad christianam patientiam & constantiæ tolerantiam, in hoc quàm maximè laudo; sed quod obliges sub pœna peccati & damnationis æternæ, minimè approbo, Christus non præcipit, ut præcipis; natura non obligat, tu obligas; Quis enim te constituit Judicem? SS. Patres, inquies, ipsi magis inculcant; sacri Canones satis expressi hoc: templum Domini, templum Domini; quæso te, desine ab obtentu illo; Sancti Patres & sacri Canones illud dumtaxat homicidium damnant, quod vel in re, vel in modo injustum est; in re quidem, cum innocens occiditur, vel nocens, quem tamen tendere ad te non spectat; in modo verò, cum ipse quidem defensionis jure occiditur, non tamen sine odio & aliquo vindictæ studio, vel sine debitomoderatæ tutelæ moderamine; sed cur rides, Pithanophile.

Pith. Rideo, quia mecum quasi velitare congredi videris, qui tamen hostis non es. Sed hæc omitto, negare tamen non possum, quin oratio gratissima mihi acciderit; nec inde mirarmirit quod paulò ardentior extiterit, & modica bile condita; quid porrò ultrà opponam, non habeo.

88. Antim. Illetuus Doctor nihil tibi suggessit de hac controversia; adduci non possum ut credam, de illa penitùs siluisse.

89. Pithanoph. Mihi revocas in memoriam; jam enim exciderat: nonnulla quidem ille, sed quæ nullo ferè negotio refellantur; primò enim sic argumentatur; nemo ut suæ famæ vel honori consulat, se ipsum occidere potest, igitur nec proximum.

90. Antim. Idem argumentum retorqueo; nemo ut suis fortunis consulat, vel pudicitiæ, vel libertati, vel membrorum integritati, vel ad vitandos atrocissimos cruciatus, se ipsum occidere potest, igitur nec proximum, injustum scilicet aggressorem; negabis meam consequentiam, sat scio; & ego tuam, eodem prorsus jure; sed perge; hoc primum argumentum aliam responsionem non postulat.

91. Pithanoph. Secundò instat in hunc ferè modum; nulla est proportio inter bonum famæ, vel honoris & vitam proximi; igitur pro defensione honoris, non licet occidere injustum aggressorem.

92. Antim. Retorqueo pariter argumentum; nulla est proportio inter fortunas, vel pudicitiam, vel libertatem, vel integritatem corporis & vitam; igitur pro defensione illorum, non licet hanc injusto aggressori eripere; negabis meam consequentiam, & ego tuam; de ista proportione jam suprà dictum est, quapropter plura dicere omitto.

93. Pithanoph. Tertiò sic urget; vita est bonum solius Dei; igitur soli Deo licet occidere;

94. Antim. Hoc argumentum nimis probat, ut ajunt; hinc enim fieret, ut ne quidem pro defensione vitæ, pudicitiæ, libertatis, occidere unquam liceret: nihil ergò probat argumentum; quia scilicèt, quisquis injustum aggressorem occidit, ut se defendat, directè tantùm intendit, jus suum indemne servare; & licèt per accidens sequatur injusti aggressoris occisio, hoc ille tibi imputet; nempè ideò me defendo, quia ille me aggreditur; volo autem quantum in me est, ut ille desistat ab inferenda vi; non vult ipse desistere, sed vult directè aggredi; undè sequitur justa defensio, illiusque occisio; igitur ille propriè loquendo est causa occisionis; quia est causa per se absolutè & directè vis illatæ, ex qua sequitur occisio.

95. Pithanoph. Quartò sic arguit, juri naturali & rectæ rationi repugnat, ut quis Judex sit in propria causa.

96. Antim. Rectè; undè non licet ab alio pœnas repetere pro injuriis ab eo acceptis; id muneris justitiæ vindicativæ incumbit; vindictam enim privatâ autoritate nemo sumere potest; at quod vim injustè illatam cum debito moderamine repellam, judicialis muneris non est, nec justitiæ vindicativæ, quæ fertur in acceptam injuriam; non vindico acceptam, sed impedio ac repello accipiendam & injustè attentatam; quod minimè pertinet ad dominium jurisdictionis, sed ad dominium proprietatis; neque ad Judicem, sed ad hominem; præterea hoc argumentum æquè probaret, pro defensione vitæ, pudicitiæ, fortunarum, libertatis, membrorum integritatis, injustum aggressorem occidi non posse; sed profer alia, si quæ tibi restant opponenda.

97. PITHANOPH. Nihil prorsus restat; non desunt tamen alia, quæ ex te rescire velim; & primò quidem, utrùm liceat percutientem repercutere, ad reparandum scilicet honorem contumeliâ fœdatum.

98. ANTIM. Distinguendum esse putarem; si enim aggressor injustus denuò percutere attentat, non est dubium, quin repercuti possit; non ad vindicandam primam percussionem, sed ad repellendam arcendamque perseverantem audaciam, cum hoc reverà sit vim vi repellere; si verò vis illa cesset, & injustus aggressor ab inferenda contumelia desistat, hic profectò repercuti non potest; cessat enim repercutiendi ratio, fundata scilicèt in illo jure, quod quisque habet, vim vi repellendi; & verò solus vindictæ titulus restat, qui est illicitus, quatenus scilicet cum privata autoritate conjungitur, ut nemo nescit inter Christianos.

99. PITHANOPH. At si semoto vindictæ titulo, alius affulget reparandi scilicet perditum honorem; quis enim neget, eum, cui alapa per insignem contumeliam inflicta est, honori suo consulere, si repercutiat injustum aggressorem.

100. ANTIM. In hoc severissimum habebis me; qui hoc tibi dare non possum; nam is, cui alapa inflicta est, vel honorem suum perdidit, sic enim loqui liceat, vel non perdidit; si primum, acta res est, & frustrà pro illius defensione laboratur; si verò secundum, illum quidem potest à novo insultu defendere, si aggressor inferre vim pergat; at si hic desistat, nulla defensio restat,

101. PITHANOPH. Perditus honor reparatur, quando injustus aggressor repercutitur.

102. ANTIM. Quid hoc est, amabò *reparatur*; vix enim te capio?

103 PITHANOP. Restamen perspicua est; offensus in pristinum gradum restituitur; in quo scilicet, honore, cultu, observantia dignus reputatur.

104. ANTIM. Quamobrem verò, unde hoc jus & novus titulus?

105. PITHAN. Ex eo, quod repercusserit; est enim fortitudinis actus.

106. ANTIM. Huc volo te; primum honorem perdidit, fundatum in virtute, nobilitate, rebus præclarè gestis; alium verò sibi comparat, fundatum in vindicta & vana fortitudine, quæ inferiori passioni obsequitur; sed hic honor licitè acquiri non potest; nam causa vitiata effectum vitiat; igitur in locum primi honoris, qui à virtute ortum duxerat substituitur alter vitioso parente natus; sic coram hominibus, qui mundanis rationibus cuncta metiuntur, magnam sibi nonnulli gloriæ & honoris famam comparant ex singulari monomachiæ peritia, vel inimicorum cæde, aliisque hujusmodi.

107. PITHANOPH. Hæc tua opininio paulò severior nonnullis fortè videbitur, qui non modò percussorem injustum repercuti posse dicunt, verùm etiam, si is fugiat, inflictâ alapâ, offensum jure posse illum insequi ac percutere, immò & occidere, si ad reparandum perditum honorem necessum sit.

108. ANTIM. Scio aliquos esse, qui hoc dicunt, his tamen conditionibus. 1. Ut is cui alapa inflicta est, vir honestus sit; 2. Ut honor perditus hac dumtaxat viâ reparari possit; 3. ut re ipsâ reparetur; 4. Ut vir læsus sine prædicto honore dignitatem suam coram hominibus sustinere non possit; hanc opinionem sub hujusmodi restrictionibus, multi sequuntur, ut Navarr. in manual. c. 23. n. 3. Petr. Navarra l. 3. de rest. c. 13. n. 383. Victoria de jure belli q. 2. n. 6. Henriquez l. 14. c. 10. 3. in comment. lit. T. ubi citat Mantium, Cordubam, Pennam, Fernand. in exam. morali p. c. 9. §. 1. n. 16. Dian. p. 2. tr. 15. resol. 10. Bonacin. de restit. propter homicid. disp. 2. quæst. Gregor. Caraffa de duell pag. 192. n. 25. Ludovic Lopes instruct. 1. p. c. 62. Marchantius in summ. resol. pastoral. ad decalog. c. 5. q. 3. cas. 3. Mercatus apud Petr. Navarram l. 2. c. 3. Marc. Serra 2. q. 64. a. 7. Philip. Faber apud Dianam citatum Villalob. in sum. tom. 2. tr. 12. diff. 2. n. 3. isti alios dicunt, longum esset omnes recensere; habent autem textus expressos; censetur enim, inquiunt, adhuc durare congressio, dum alter fugit, alter insequitur, & hoc est verè defendere honorem, quod licitum est, si enim furem insequi & occidere possum, ut bona rapta recuperem, cur non eum, qui contumeliâ illatâ honorem meum abstulit, si reverà honorem ita recupero; ita ipsi.

109. PITHANOPH. Quis amabò non dicat, opinionem illam esse probabilem, quæ tot adeoque illustrium Doctorum autoritate fulcitur, & satis probabili ratione confirmatur.

110. ANTIM. Non negarim aliquid probabilitatis inesse, speculativæ scilicèt, non tamen practicæ, juxtà illum modum, quem in præmissis congressibus explicuimus; quapropter ut illam damnare non ausim, ità oppositæ sententiæ adhæreo, quam authores communiter docent: & verò ubi contumelia jam illata est, & honor læsus, licèt is, qui fugientem insequitur, eumque occidit, honorem amissum reparare videatur; hic tamen, qui restituitur, verus honor censeri non debet, ex virtute scilicet & dignitate personæ ortus, sed verè mundanus & spurius ex sumpta vindicta resultans; accedit, quod is, qui fugit, inflicta alapa, læsum honorem, saltem ex parte, percusso restituit, quod eum reverà timeat ac propterea fugiat; si testes adsint, Judex reliquam reparationem facilè procurabit; si verò occulta est injuria, honor certè parum, aut nihil læditur: Doctores autem, ut dixi, hanc sententiam communiter tenent, ut Barbosa in cap. 10. de homicid. Ubi citat Tolet. Salon. Emanuel Malderum: Card. Delugo disp. 10. sect. 10. Ubi citat Sot. Carret. Molin. Vasq. Rodrig. Turrian. Bann. & prædictos Salon. & Malder. Bossenbaum lib. 3. tract. 4. cap. 1. dub. 3. num. 7. Ubi præter adductos citat Laym. Filliut. Less. qui oppositam opinionem utcumque speculativè probabilem esse dicit, licèt in praxi minimè tutam; hinc sanè vides, si unum excipias, scilicet Henriquez, nullum ex nostris autoribus esse, qui tamen illam opinionem teneat.

111. PITHANOPH. Ingratum sanè non accidit, quod in his te paulò severiorem exhibeas; nec enim vindictæ jam per sese præcipiti habenæ laxandæ sunt; potiori jure censebis, propter mera verborum convitia, immò & affictam calumniam, hominem occidi non posse.

112. ANTIM. ita prorsus; quia hæc justo defensionis juri ad arcendam scilicet injuriam non suffragantur; demus enim, tibi affictam fuisse calumniam, licet

dè calumniatorem fustibus excipias, immò & occidas, non tamen propterea obtinuisti, ne cæde, homine nota insita maneat; nec homines credent, hoc factum à te fuisse ad justam defensionem, sed ad vindictam; & verò illud vindictæ dumtaxat servit, nec homines aliter sentiunt: & licèt defensionem nulli autores, hac in parte laxiores & indulgentiores se præbuerint, non tamen in hoc laudo, nec illorum opinionem in praxi tutam esse puto.

115. Pithanoph. Atrocem calumniam affingere, amor etiam crimen esse constat, quod à judice gravissimis pœnis plectitur; gravem igitur injuriam & injustiam in eo contineri, necesse est; cur ergò illam arcere non licèt.

116. Antim. Quis amabò negat, arceri posse? sed jam illata est injuria, arceri ampliùs non potest: & quidquid in calumniatorem retorquetur, mera vindicta est, quæ privatæ autoritati non permittitur, sed publicæ; quare ad Judicem calumniator deferri potest, & jus cuique suum in foro exequi licet, modò sine odio & vindictæ appetitu fiat, sed pro justitia agatur.

117. Pithanoph. Quid si calumnia nondum affricta est, an fortè illam arceri vetas, etiam cum mortalitas, qui eam affingere parat, si aliter arcere nequit?

118. Antim. Scio, non deesse autores, qui doceant hoc fieri posse ex communi scilicèt principio, quod injustam vim repellere, & injuriam arcere licet, etiam cum cæde injusti aggressoris, si fortè injuria gravissima sit, & aliter arceri nequit: sed aliquis distinctione opus est; nam vel is publicam infamiam & calumniam eamque gravissimam intentat, quam alias alio modo vitare non possit, vel tantum occulta detractio est; supposito primo casu, nonnulli etiam cum cæde defensioni famæ suffragantur; nempe inquiunt, nomen bonum & bona fama honorati viri ipsi vitæ jure comparatur; imo ens enim est nomen bonum, quam divitiæ multæ: in secundo casu, nonnulli etiam cædem excusant, nullus tamen ex nostris autoribus; citantur autem pro hac sententia Petr. Navarra l. 2. de restit. cap. 3. n. 17. & seq. Sayrus lib. 6. de cens. cap. 17. n. 23. Sanchez in select. disp. 46. num. 8. Henric. Strozzi. l. 2. q. 64. art. 5. concl. 5. Zanard. 12. disput. de homicid. c. 2. §. *Ita vò dico.* Marcus Serra tract. dub. 1. Ubi citat Sot. Bann. ibid. a. 7. §. *dubit.* 4. tap. 2. instruct. c. 65. ubi citat Armill. alii quos adducit possent pro hac opinione; ego sanè in neutro casu iis accedere possum, qui pro defensione famæ cædem permittunt; licèt enim gravem, imò gravissimam injuriam esse concedam, non tamen videtur, extrà casum chimæricum, omnem alium modum occurrendi infamiæ ita deficere, ut cædis sola infamantis supersit; ille ad judicem te vocare constituit, prævenit illum; si fortè hic judex te non audierit, ad superiorem adi; fieri non potest, quin aliquis justitiæ amans tibi opem ferat; hostis fortè subornavit testes, ut falso testimonio te obruant; eleva illorum fidem, & quia subornationis civisti, alioquin extra casum essemus, mone judicem, & prædictæ subornationis aut falsi appella, vel profer judicia: si fortè malitiosus judex accedat, ad superius tribunal appella. Uno verbo, longè satius est, injustum quid pati, quàm cædem permittere in hujusmodi casu.

117. Pithanoph. Fama honori æquiparanda est; igitur si pro defensione honoris occidere licet, cur non pro defensione famæ licebit?

118. Antim. Fater ultrò, famam honori minimè postponendam esse, ac proindè famam æquè ac honorem defendi posse; modò scilicet justæ dumtaxat & meræ defensionis titulus intercedat; hic autem ut dicam, quod res est, nunquam intercedere potest; nempè vel injustus obtrectator jam meam famam obtrivit, vel nondum id præstitit; si primum, jam acta res est; illam ultrà defendere non possum; & sanè frustrà id tentarem; licèt enim obtrectatorem occidam, non propterea fama læsa & fœdata non restat; igitur famam non defendo, dum illum occido, sed vindictæ servio & lito; immò licèt indè aliquid nominis apud eos qui res omnes mundanis rationibus metiuntur, mihi comparem, non tamen vera fama est, vera gloria, verum nomen, sed merus fumus & vanitas, seu vana malè sentientium opinio: præterea si diffamatio publica est, ad judicem pro justitia confugere possum, nemini enim in propria causa judicem esse licet; si verò occulta, vel nescio quisnam sit obtrectator, & hoc supposito, illum repellere non possum; vel scio nomen obtrectatoris, & hunc etiam ad judicem deferre valeo, ut saltem ex indiciis contra illum agat; sed ad defendendam famam, occultus obtrectator occidendus non est; nam occiso illo, infamatus adhuc maneo; & cum vix ulli obtrectator notus sit, quis amabò sibi persuadeat, illum à me occisum fuisse, ad justam famæ defensionem; igitur si jam obtrita fama est, sive clam, sive palam, occidere obtrectatorem non licet: at si nondum is meam famam læsit, multò minùs illum occidere possum; vult, inquies, lædere, & jam hoc statuit; sed qui hoc scire valeas, non video; hoc dixit, inquies, & mihi fideliter relatum fuit; at fortè finxit, aut certè consilium mutavit, illud saltem mutare potest; hinc manifestum discrimen est inter defensionem famæ, & honoris, vel vitæ, vel bonorum fortunæ; nam injustum aggressorem repello, dum ipse attentat inferre mihi gravem injuriam; dum scilicet est actu, ut sic loquar, vel re ipsa attentans; ut quando in bona involat, vel brachium vibrat, vel fustem impingit, vel telo impetit; at cum obloquutione tantummodò fama lædatur, nulla prorsus attentatio præmittitur, id est, nulla vis infertur ad obloquendum: & antequam aliquis obloquatur, nulla profectò vis est; si verò jam obloquutum esse supponas, jam fama læsa est; in neutro casu cædes licita est.

119. Pithanoph. An fortè licere non putas, arcere infamiam, & affictam calumniam diluere?

120. Antim. Ultrò fateor hoc ipsum licere; sed cum per cædem infamantis non arceatur, ut jam ostensum est; ad arcendam infamiam, cædes non licet.

121. Pithanoph. Jam probè intelligo, affictâ semel calumniâ ad illam diluendam & bonum nomen servandum, cædem calumniantis inutilem esse; ac proindè ad diluendam calumniam alia media adhibenda esse; immò si opus est, calumniam passus coram Judice innocentiam suam juridicè probare poterit; at si nondum afficta sit calumnia, certus sim tamen, paratum esse,

ad affingendam ; cur quæso prævenire non possum, etiam, si opus sit, per cædem illius ? quis enim neget, sic probè infamiam arceri ac prohiberi ?

122. Antim. Non nego, sic arceri calumniam & infamiam ; cæsus enim ultrà calumniari non potest ; sic probè, id est, licitè arceri ; quia licet tantummodò vim injustè illatam repellere ; hic autem nulla vis infertur ; nempè vis illa, est ipsamet injuria inchoata, ut sic loquar, quæ nisi repellatur, necessariò infertur ? sic dum quis telo me petit, nisi me defendam fugâ, vel armis, mihi vulnus infligit ; illam igitur vim injustè illatam, per quam aliquis, vel me occidere, vel contumeliam inferre attentat, vi quoque licitè repellimus ; Ubi autem nulla vis est, nulla certè repelli potest ; Ubi nullus me aggreditur, me certè defendere non possum ; at is, qui parat mihi calumniam affingere, nondum me aggreditur ; nullum igitur justæ defensionis jus mihi competit.

123. Pithanoph. Si aliquis statuerit te interficere, nunquid certior hujus consilii factus, prævenire non potes ? facilè crediderim, non deesse, qui huic opinioni suffragentur : pari ergò modo, dum certus es, fore, ut quis calumniam tibi affingere paret, prævenire poteris.

124. Antim. Ego certè opinionem illam tutam esse non existimo ; quia vis illata præbet dumtaxat justæ defensioni locum ; sublato enim hoc principio, cætera omnia corruunt ; præveniam quidem, omissa tamen cæde ; & si calumniam timeo, contra illam memet instruam, delato etiam illius consilio, qui calumniam meditatur ; immò quantum licitè fieri poterit, illius autoritatem & fidem infringam, dixi quantum licitè fieri poterit, nec enim per culpam calumnia repellenda est.

125. Pithanoph. Appositè omninò ad ea, quæ à te scisciтar parabam ; quæro enim ex te, utrùm ad infringendam fidem calumniatoris, licitè ipsi calumniam affingere valeam ; præsertim cum ad prædictum finem obtinendum nihil efficaciùs conferri posse videatur.

126. Antim. Scio, esse aliquos, qui hoc quidem non licere dicant, sed esse dumtaxat peccatum mendacii, non verò injustitiæ ; his tamen conditionibus, opinionem istam adstringunt. 1. Ut sit injusta accusatio adversùs famam, vitam, rem nostram ; sive quia hostis affingit calumniam ; sive quia crimen occultum aperit, quod in judicio probari nequit. 2. Ut de re magni momenti agatur. 3. Ut honori, aut famæ aliter consuli non possit, quam eversa fide adversarii, nec fides illius alio modo infringi. 4 ut reverà hoc modo honoris & famæ indemnitati consulatur ; ita Diana p. 6. tract. 6. resol. 16 Dicastillus lib. 2. de just. tract. 2. disput. 12. p. 4. dub. 2. à quibus citantur Bartol. Felin. Farinac. Peregrin. Sayrus. Sot. lib. 5. quæst. 9. art. 3. Hurtad. de Mendoza 2. 2. disp. 170. sect. 14. & apud illum Petr. Aleiat. Pasqualig. decis. moral. 47. qui præter cæteros, citat Petigian. Sa v. *infamare* Bannez. 2. 2. quæst. 70. a. 3. dub. 2. Joan. De la Crux. 1. p. direct. 8. part. a. 3. dub. 17. Major in 4. dist. 15. quæst. 6. Bonacin. de rest. disp. 2. quæst. 4. punct. ult. D. Thom. 2. 2. quæst. 70. a. 4. Ledesm. de just. c. 25. concl. 21. dub. 3. Orellan. 2. 2. quæst. 72. ut testatur Vega in summ. Salon. 2. 2. q. 62. a. 2. contr. 23. concl. 2. Arrag. ibid. dub. 9. Navarr. l. 2. c. 24. n. 349. Malder. tract. 6. c. 3. dub. 20. Sylvest. v. *restituio* 3 q. 3.

127. Pithanoph. Sustine quæso ; quid plures accumulas ? cum hi sufficiant, ad probabilitatem huic sententiæ conciliandam.

128. Antim. Tu potiùs sustine, ut priùs exponam, quo sensu prædicti autores loquuti sint ; nec enim facilè crediderim, ab iis doceri, semper, & in omni casu licere, calumniam injustè accusatori affingere, nec quamlibet etiam calumniam ; quod non modò iniquum esset, sed præsus inutile, ad fidem calumniatoris infringendam ; dico igitur licitum esse, negare affictam calumniam, vel crimen occultum ab eo publicatum ; cùm enim nec crimen occultum fateri, nec affictum agnoscere debeam, quid ni amabò decam, falsam & iniquam esse accusationem, ac proindè illum, qui accusat, calumniatorem esse ? nemo profectò neget, hoc licitè fieri posse ; immò si accusator jam alias mihi, vel alteri calumniam affinxit & hoc constiterit, possum etiam hoc argumento, fidem illius infringere ; immò & alius ejusmodi ad eumdem finem : v. g. si dicam, ipsum mentiri solitum esse ; item hic ab ipso fieri ex odio adversum me, vel ex invidia, vel ipsum id eniti, ut ex aliquo honoris gradu me deturbet, quò faciliùs eum ipse obtineat ; hæc & alia ejusmodi, quæ ad fidem illius infringendam, per se ac directè conducunt, licitè adhiberi posse, non negarim ; præsertim cùm in judiciis vulgò adhibeantur, judice minimè reclamante, qui certè alioquin crimen crimine defendi minimè pateretur ; & in hoc sensu, adductos autores intelligendos esse, crediderim ; at quod accusatori quodlibet aliud crimen affingi possit, nullus, opinor, universè concedet ; præsertim cum ad fidem illius infringendam, inutile sit, aut saltem per se proximè ac directè non conducat ; v. g. aliquis me accusat furti ; cur quæso illi adulterii crimen affingerem ? quid hoc ad refellendam accusationem juvat ? utique fides habebitur ; ego furis notam & infamiam contraham, ille adulterii ; an fortè vulnus illi inflictum meum curat ? hoc quidem remotè ad imminuendam illius fidem aliquid faceret, si quispiam alius illum hujus flagitii accusaret ; quisquis enim unum crimen admittit, aliud quoque facilè admittere, censendus est ; ex præsumptione scilicèt, qua vir malus malè, & vir frugi benè agere præsumuntur ; hominis flagitiosi testimonium vulgò rejicitur, cùm is indignus reputetur, cui fides habenda sit ; at quod ego per recriminationem, falsum crimen illi affingam, eumdem imminutæ fidei effectum apud homines sanæ judicii nunquam sortitur ; quis enim statim non judicet eo dumtaxat fine, crimen à me retorqueri, ut illius accusationem elevem ? accedit, quod cum jam mihi tetra illa nota ab illo inusta sit, pauci erunt, qui me dignum reputent, cui fides habeatur ; aut certè vulgus, admissa utriusque accusatione, me pro fure, illum verò pro adultero habebit ; ita enim à natura comparati sumus, ut potiùs mala, quam bona credamus ; Hinc certè inutilis erit recriminatio, ad justam defensionem ; Undè tantem quarta conditio deest, quam nonnulli ex citatis

exemia autoribus adstruunt, ut illa licitè fiat; cùm honoris & famæ indemnitas minimè servetur; tertiam conditionem nunquam adesse contendam, cum semper alius modus suppetat, quo famæ honori consulatur.

129. Pithanoph. Spem meam fefellisti, Antime, ubi enim selectum autorum manipulum pro illustratione adduci à te viderem, in eam te discessurum esse, omninò mihi persuaseram, immò illum communem & probabiliorem esse apud me reputabam; & verò saltem probabilem esse, non negabis; quis enim hoc tantæ autoritatis pondere non concedat?

130. Antim. Plurimi ex adductis autoribus generatim non concedunt, quamlibet calumniam iniquo accusatori affingi posse; sed tantùm illam, qua illi fides proximè, directè & immediatè detrahitur; v. g. si dicam, illum mentiri solitum esse, hoc crimen ab illo imponi; accusatum insontem esse, & accusatorem iniquum, eoque adeò purum putum calumniatorem; illum etiam odio, vel invidia, vel alio studio minùs honesto duci; hæc & alia similia, quæ reverà ad infligendam illius fidem directè conducunt adhiberi possunt; nempè injustè accusato crimen impositum refutare licèt; id est, à se removere: id est, negare, à se unquam fuisse admissum, ac proindè mentiri accusatorem & calumniari; & hæc malum illius animum arguunt, licèt verum crimen deferat; quia cum occultum sit, nec in judicio probari queat, accusato pernegare licèt, ac sese defendere afficta illa injusto accusatori, materiali calumniâ; si qui autem ex prædictis autoribus secus sentiant, & aliam calumniam affingi posse, justæ defensionis jure doceant, illud certè sub iis restrictionibus dictum ab iis fuisse putarim, quæ cum ipso usu conjunctæ esse non possunt; aut certè si aliud velint, in hoc non laudo, nec probo.

131. Pithanoph. Nullam ex præmissis conditionibus impossibilem esse reputo; de duabus primis, opinor, ultrò concedes; tertia nonnunquam adesse videtur; cùm interdum accidat, accusatum in eas adduci angustias, propter iniqui accusatoris potentiam, falsorum testium dolum, & Judicis mollitiem, vel aversum ab eo animum, ut aliter honori suo consulere nequeat; quarta item impossibilis non est, licèt adesse queat.

132. Antim. Jam omissa quæstione juris, quotiescunque facti instituis, de qua tecum frustrà contenderem; quis enim litem istam dirimeret? tu asseris, aliquando adesse, ego verò id pernego; frustrà in his tempus & otium poneremus; sed do ultrò, metaphysicè, vel etiam physicè, ut ajunt, possibiles esse; cum tamen nullo modo adesse, fatearis, moraliter impossibiles censendæ sunt; ac proindè nemo jure eam supponat, illas adesse, cum abesse, moraliter certum sit; cùm hoc dubio nemo licitè agat, præterquam quod semper esset mendacium, quod nunquam licet.

133. Pithanoph. Huc volo te; nihil enim isti adducti autores volunt; fatentur ultrò, mendacium esse, ac proindè esse illicitum; nec tamen cum injustitia conjungi; undè reor, opinor, inferunt; non esse peccatum grave; præterea quando crimen verum, sed occultum ab iniquo accusatore imponitur, eumque mentiri & calumniari jutas, tu ipse potiùs mentiris; sed mentiri, ut ais, illicitum est.

134. Antim. Ab hoc ultimo initium duco; negare factum, quod fateri non teneor, immò & admittere non possum, mentiri non est saltem formaliter, ut ajunt; sed veritatem tacere ac tegere, quæ reverà aliquando tegenda est: accusat me furti occulti; nego me furatum esse; non mentior, sed crimen occultum reticeo, quod certè licèt, & calumniam falsi accusatoris jure tibi affingo; licèt enim falsus non sis, iniquus tamen accusator es; & hæc est materialis calumnia, ut suprà vocavi, quam licitam esse nemo negat: at si te adulterii accusem, formale mendacium erit & formalis calumnia: ad id porrò, quod primo loco dicebas, merum mendacium esse cum injustitia minimè conjunctum, ac proindè peccatum leve, licèt fortè aliqui adstruant, cum præmissis restrictionibus, seu conditionibus appositis, nostri tamen omnes, uno dempto, vel altero, jure refragantur; dico ergò, mendacium esse cum injustitia conjunctum, id est cum injuria proximi; cùm enim, ut dixi, justæ defensionis ratio in hoc casu non suffragetur, damnum proximo sine formali injuria inferri non potest.

135. Pithanoph. Saltem licebit, verum crimen in accusatorem iniquum retorquere; tunc enim nec mendacium erit, nec calumnia; igitur nec injustitia.

136. Antim. Quod ultimo loco infers, eadem facilitate negatur, qua adstruitur; nempe injustum est, alium accusare occulti criminis, quod in judicio probari nequit; igitur licèt mendacium non sit, nec calumnia, est tamen injustitia, & qua ratione iniquus accusator est, qui occulti criminis me accusat, quod debitis probationibus caret, eadem ego iniqui recriminatoris partes agam, si occulti criminis me illum accusem, quod juridicè probari non possit.

137. Pithanoph. At si legitimis probationibus instructus sis, nunquid non poteris iniqui accusatoris crimen occultum ad Judicem deferre.

138. Antim. In hoc tibi assentior; quisquis enim delictum admittit, de quo in judicio legitimis probationibus convinci potest, jure suo excidit; nec is, qui eum defert, iniquus accusator censendus est; quare hoc medio contra iniquum accusatorem licitè uti possum, modò ex odio aut vindicta non fiat.

139. Pithanoph. Sed hoc leve profectò ad servandam famæ indemnitatem subsidium est, pro cujus defensione, nec occidere licet, nec percutere, nec calumniam retorquere, extra ipsum accusationis argumentum, cùm tamen fama maximum bonum sit; D. Thom. 2. 2. q. 73. a 2. dicit, inter res temporales, famam esse pretiosiorem, a. 3. famam præeminere divitiis; 1. 2. quæst. 2. a. 2. homines ultrò pati jacturam in omnibus aliis rebus, ne patiantur aliquod detrimentum in honore; juxtà illud proverbiorum 22. *Melius est nomen bonum, quàm divitiæ multæ*; addit Tostat. tom. 5. in Mat. c. 18. q. 97. famam esse præcipuum inter omnia bona ex-

na exteriora, & tom. 1. exod. c. 20. q. 25. læsionem famæ propinquam esse morti personæ, apud eos, qui verè existimant. Scot. in 4. d. 21. q. 2. subnectit, amissâ famâ, hominem privatum esse habilitate ad actus vitæ civilis; his accedunt Major ibid. q. 16. Lyranus tom. 3. in c. 19. Job. Angelus v. *honor*. S. Antonin. in summ. p. 2. tit. 8. c. 4. §. 2. Cajet. in summ. v. *fama*. Sylvester v. *detractio* & v. *bellum*; adde Sis Gersonem & cæteros Theologos; cum igitur famæ bonum adeò pretiosum sit, etiam mille thesaurîs anteponendum, Eccles. 41. Mirum certè mihi accidit, quonam pacto fieri possit, ut tam pauca & levia ad illius defensionem subsidia permittas.

140. Antim. Crimen certè repelli crimine nolim, ne crimina multiplicentur; abstine à crimine, & fac quod voles; per me licet; non nego enim, famæ bonum maximum esse, iis præsertim necessarium, qui vel in republicâ administranda, vel in juvandis proximis suam operam impendunt, qui sanè ut iidem, quos jamjam laudasti, autores docent, eniti maximè debent, ut famam indemnem servent; nec deest multiplex modus, quo id tandem obtineant; nempè ad publicum justitiæ administratorem confugere possunt, & coram eo causam suam agere, afflictam calumniam refellere, innocentiam suam juridicè probare; & si legitimæ probationes adsint, ea contrà calumniatorem adstruere, quæ illius fidem infringant; delictis etiam occultis ad hunc finem publicatis.

141. Pithanoph. At si judex iniquus, si testes corrupti, si omnes viæ præclusæ ad probandam innocentiam, ac diluendam calumniam, quid opus facto?

142. Antim. Rarus profectò casus; si enim hic Judex iniquus est, ad alium æquiorem confugere poteris; & alios testes, qui non sint corrupti, fortè invenies; si tamen omnis aditus justæ defensioni intercluſus; æquanimiter ferendum; beati, qui persequutionem patiuntur propter justitiam, pro qua mori, satius est, quàm crimen crimine refellere.

143. Pithanoph. At si scripturas ut vocant authenticas sacco inclusas, quibus innocentia mea omninò probatur, quispiam per vim mihi eripere attentet, nunquid non possum me defendere, etiam cum cæde injusti aggressoris, si aliter fieri non possit?

144. Antim. In hoc, ultrò tibi assentior; tunc enim vim injustè mihi illatam repello, cum justo moderamine; neque in hoc ulla est difficultas; nam perinde est, sive is tibi vitam eripere attentet, sive aliud quidpiam, quod tibi vita carius est, & ad vitam honestè ducendam necessarium.

145. Pithanoph. Rectè; capio mentem tuam; quotiescumque vis injustè infertur ab eo, qui gravem injuriam inferre attentat, vis illa repelli potest, cum moderamine inculpatæ tutelæ, etiam cum cæde injusti aggressoris, si alio modo repelli nequit: unum restat, quod ex te quæram; utrum is, qui gravem ab alio calumniam, & grave famæ detrimentum passus est, possit deindè, nactus occasionem, ac remoto omni scandalo, justâ & occultâ compensatione uti, in alio bonorum genere, v. g. in pecunia; ratio dubitandi est; quia cum calumniator teneatur damnum illatum proximo resarcire; cur si ille nolit, læsus, qui jus habet prædictam reparationem, ut ajunt, exigendi, & si hoc juridicè fieri non possit, cur, inquam, occultâ compensatione uti non poterit? frustrà enim jus illud esset, si nunquam rem illam ad quam jus habet, obtinere valeret; ut autem Judex, quando legitimæ probationes adsunt, damnat calumniatorem ad mulctam pecuniariam, in gratiam læsi; haud dubiè judicat, justam in pecunia compensationem fieri posse; cur ergò illâ, si aliter haberi nequeat, & scandalum absit, læsus clam uti non potest?

146. Antim. Scio, nonnullos esse, qui ita sentiunt, quibus tamen suffragari non possum; tum ne à communi sententia recedam, tum quia damnum famæ pecuniâ reparari non potest; & is, qui damnum illud intulit, ratione illius præcisè, ut ajunt, quidquam in pecunia restituere non debet; dico ratione illius præcisè; si enim passus damnum in fama, ex hoc aliud in bonis patitur, qui primum intulit, secundum etiam resarcire tenetur, utrumque tamen diverso satisfactionis genere; pro hac sententia, militat selectus Doctorum manipulus, scilicet Thom. Sanch. l. 1. cons. c. 4. n. 7. ubi præter alios, citat Alberic. Azor. Panormitan. Gomez, Navarrum, Petr. Navarr. Angles, Vasq. de restit. c. 2. §. 3. dub. 6. n. 17. ubi citat Bannez & Victoriam, Turrian. disp. 28 dub. 1. ubi citat Ostiens. & Covarruv. Less. c. 9. dub. 23. quibus favet Magister in 4. d. 15. Lugo disp. 11. sect. 1. n. 5. faciunt autem multæ rationes, ut in hanc sententiam descendam; prima est, quia si damnum famæ pecuniâ compensari posset, etiamsi calumniator pœnâ corporeâ multaretur, non cessaret obligatio refundendi pecuniam; sicuti non cessat, licèt fur simili pœnâ corporeâ plectatur; hoc argumentum nonnulli efficacissimum esse judicant.

147. Pithanoph. Ignosce quæso hebetiori ingenio, argumenti hujus vim non sentio cum enim sit faciendum satis duplici justitiæ, vindicativæ scilicèt, & commutativæ, pœnâ corporeâ à Judice impositâ primæ fit satis; obligatio restituendi ad commutativam spectat; in furto, res perspicua est.

148. Antim. In furto sanè, perspicuum est; nemo enim negat, rem illi restituendam esse, cui fur illam surripuit; etiamsi propter crimen admissum, pœnâ corporeâ plectatur; at præter unum Arragonium, nemo dicit, infamatorem, postquam pœnam dedit, teneri adhuc ad aliam quampiam pecuniæ restitutionem; & ut aliam rationem ex hoc eodem fonte ducam, si hoc esset, mortuo calumniatore, etiam propter admissum crimen, illius hæredes pecuniam illam pio debita restitutione, refundere tenerentur, ut in furto; quod nemò sanæ mentis dixerit; stat igitur illa ratio, quam ut jam dixi, multi autores efficacissimam reputant; & verò quacumque pœnâ calumniator plectatur, infamatus cum eodem famæ detrimento manet; igitur pœna illa ad vindictivam, non ad commutativam justitiam pertinet; vindicativa autem publicam autoritatem supponit.

149. Pithanoph. Judex non rarò calumniatorem obligat, ad resarciendam pecunia aspersam infamiam; igitur damnum famæ pecunia compensari potest.

150. Antim. Hæc est mulcta pecuniaria, quæ imponitur, non quidem ad damni compensationem, sed

delinquam pœnâ, ut sæpè fit; quòd autem illam pecuniariam passo Judex attribuat, eò sanè minimè spectat, ut damnum famæ compensetur, idem enim manet, pecuniâ, adhuc manet; sed ut miser aliquid habeat, quod à compensatione fallax lolarii inde habeat, quod à compensatione remotio discrepat: inde autem tertia ratio eruitur, cum enim bonum nomen honorato viro etiam vita utilius sit, nulla sanè est proportio inter bonam famam, & pecuniam, ut supra dictum est; nulla igitur compensatio fieri potest, qua scilicet damnum famæ, pecuniâ pecuniâ, resarciatur.

150. *PITHANOPH.* Esto, nulla sit proportio, nihil tamen obstat, quin læsus cum eo, qui læsit, conveniat, de tanta, vel tanta summa.

151. *ANTIM.* Quid inde infers; læsus remittit & condonat acceptam injuriam; id est, jus illud actionis contra eum, qui læsit, petendi scilicet justam vindictam à Judice; læsus autem à tali actione sæpè desistit, accepta ab eo, qui læsit, pecuniâ; nulla tamen hîc compensatio intercedit, sed pœnæ condonatio, & judicialis actionis remissio; sed ad quartam rationem gradum facio, quam sic expono; si pecuniâ damnum famæ compensari posset, igitur pecuniæ summa determinata; quis autem illam determinet? immò determinari non potest; cùm enim fama sit ipsâ vitâ carior, & vita omni pecuniâ pretiosior, quidquid tandem solvatur, seu refundatur pecuniæ, nulla tamen inde censenda est adæquata solutio.

152. *PITHANOPH.* Saltem erit satisfactio inadæquata, quæ locum adæquatæ habebit, cùm hæc fieri non possit.

153. *ANTIM.* Sed cùm inadæquata satisfactio multiplex sit, eurunam potiùs, quàm alienam assignas? cur mille nummos exigis potiùs, quàm bis mille? deinde si debitores, qualibet appellata minorem exhibebis; si creditor, qualibet appellata majorem exiges; igitur, utrectè monet citatus suprà Delugo n.8. obligatio ad solvendum aliquid indeterminatum, vel impossibilis, vel inutilis est: præsertim cum (ut hæc est ultima ratio) justitia commutativa postulet æqualitatem; ubi ergo æqualitas poni non potest, justitiæ commutativæ ratio locum non habet; igitur quisquis damnum famæ alterius intulit per calumniam, ad resarciendum illud damnum justitia commutativa illum obligat, revocatis perperam dictis, & omni meliore modo, quo fieri potest, quod reverâ si fieri ab eo non possit, ad aliam compensationem justitia commutativa eum non obligat, dico commutativam, nam vindicativa admissi delicti pœnas exigit: & hæc dicta sint pro mero famæ damno; si enim aliud bonorum damnum ex eo sequatur, non est dubium, quin refusâ pecuniâ, damnum hoc compensandum sit: itaque, ut redeam ad tuam instantiam, compensatio inadæquata facienda est, quando adæquata fieri nequit, modò per inadæquatam aliquid illati damni resarciatur; sic ille, qui debet restituere quingentos nummos, cùm plures quàm ducentos restituere non possit, tenetur duntaxat restituere; quia saltem debitum imminuit, & aliquam partem extinguit; at si alteri brachium amputaverit, quidquid pecuniæ refundas, non tamen vel minimum brachii partem restituis.

154. *PITHANOPH.* Paulò indulgentior adversus calumniatorem esse videris, quem ab omni restitutionis obligatione immunem facis; quod mihi certè non accidit; si enim fur tum pœna corporea plectitur ad restituendum id, quod abstulit, obligatur; quidni calumniator utrique pœnæ subjaceat? cùm reverâ majus crimen admiserit; fama enim divitiis longè pretiosior est.

156. *ANTIM.* Non libero calumniatorem ab obligatione restituendi famam, si id fieri possit; immo assero, teneri eum, revocare perperam dicta, atque eniti pro viribus, noram alterius famæ inustam abstergere; at si id obtineri ab eo non possit, vis dicam, eum teneri ad impossibile? id porrò, quod de fure subnectis, nullius momenti est; nam ideo furem obligo ad restitutionem ablati, quia suppetit illi, unde restituat; nempe si nihil prorsus habet, ac proinde restituere nequit, nullo modo ad restitutionem illum obligo, quia nemo tenetur ad impossibile; paritatem igitur omnimodam agnosco; unus famam tuam læsit per calumniam, alter bona furatus est; uterque crimen corporea pœna dignum admisit, juxta leges justitiæ vindicativæ; uterque damnum illatum resarcire tenetur, quocumque tandem modo resarciri queat; si tamen alter resarcire nequit, sive fur, sive calumniator, illum reverâ ad restitutionem non obligo; ne tamen hoc dissimulem, sæpè accidit, ut fur, si non totam pecuniam, quam abstulit, illius saltem partem restituere possit, ac proinde teneatur; cùm tamen calumniator læsam famam reparare non possit; addo etiam, si quando accidat, ut partem famæ reparare valeat, illum ad id prorsus teneri; uno verbo, quidquid ad resarciendum damnum famæ illatum conducit, sive totum, sive illius tantùm pars restituatur, totum id ponere, calumniator tenetur.

157. *PITHANOPH.* Si fur gemmam alteri abstulit, ac deinde perdidit, pecuniâ compensare tenetur; cur igitur idem de læsa fama non dicam?

158. *ANTIM.* Manifestum discrimen est; nam gemmea illa pecunia æstimari, vendi & emi potest; cùm tamen fama pecunia nec æstimari, nec emi possit; digitum quispiam tibi abscidit, an fortè pecunia alium digitum tibi comparare potes? at gemmam pecunia emere poteris.

159. *PITHANOPH.* An putas, nullo modo unum ab alio adæquari posse? erunt multi, qui secus sentiant, malintque perdere digitum, quàm centum nummorum millia; idem dico de aliqua nota famæ inusta.

160. *ANTIM.* Mentem meam non assequeris; scio enim, unum ab alio infinitè non superari, nisi de vita & fama agatur; nempe is, cui vitam eripueris, nihil deinde pro vita sibi erepta à te accipere potest; at si digitum tantùm abscideris, multa vis auri charior illi accidet, quàm digiti restitutio; non tamen propterea illa vis auri jacturam digiti compensabit, ut dixi, cùm alium digitum afferre non possit; unde non teneris, prædictam auri vim refundere; & is à te immeritò illam exigeret, licèt eam pluris faciat, quàm digitum; quia id tantùm refundere teneris, quod damnum illatum, digiti scilicet jacturam compensat; pecunia autem ut dixi compensari nequit; quia pecuniâ alium digitum habere non potest: equidem si ratione amissi digiti aliud damnum passus sit; nemo neget, eum, qui abscidit, ad illud resarciendum teneri; idem de fama dictum sit, & in hoc sensu, intelligendos esse crediderim, maximam illorum autorum partem, qui hujusmodi compensabilitatem, ut ita loquar, adstruunt, ut Sotus, Sylvest. Mercat. Cajet. Armilla, citati à Vasq. n. 15. Arrag. Cordub. Lud. Lop. adducti à Sanch. n. 6. quibus favere videtur S. Th. q. 62. a. 1. ad 1. sed vel loquuntur de damnis, quæ ex læsa

fama consequuntur; vel de spontanea conventione inter partes habita; vel de obligatione Judicis, qui per sententiam, ad solatium injuriam passi, summam pecuniæ adjudicare debet, ab injusto calumniatore refundendam; vel de compensatione impropriè sumpta, qua scilicet unum pro alio merè substituitur: maneat igitur, famam læsam pecuniâ propriè compensari non posse; ac proinde calumniam passum, prædictâ compensatione illicitè uti.

161. PITHANOPH. Hanc sententiam tibi gratulor, & cùm illa inde sit laxior, inde strictior, indulgentiorem supra, seu molliorem, perperam te vocavi; strictior est, si rationem habeas injuriam passi, cui scilicet prædictam compensationem non permittit; laxior verò, si ad calumniatorem referatur, quem ad refundendam pecuniam pro illata injuria non obligat, ante sententiam Judicis, vel privatam conventionem; sed frustra de his disputamus, licèt enim hanc opinionem defendas, non negabis tamen, oppositam esse probabilem, ac proinde illius usum licitum esse.

162. ANTIM. Tantulum hallucinaris mi Pithanophile, non distinguis enim unum probabile ab alio; duo sunt objecta, unum supponis; duæ opiniones, unam dumtaxat appellas; fateor, utcumque probabilem esse illorum opinionem, qui docent, damnum famæ pecunia compensari posse; dixi utcumque probabilem; si enim sistamus in propria verborum significatione, illud est tantùm pecunia compensabile, quod pecunia comparari potest; sed demus ultro, famam esse pecunia compensabilem; illudque censeri probabile, saltem per locum extrinsecum, propter autoritatem multorum, qui hoc docent; non tamen inde sequitur, quòd probabile sit, injuriam passum in fama, occulta compensatione pecuniaria licitè uti posse; nempe duo sunt longè inter se diversa; quòd pecunia damnum famæ compensabile censeatur, sit, quantum voles, probabile; quòd hac compensatione licitè uti possim, reverà probabile non est; si quando enim licet compensatione uti, certum esse debet, unum altero verè compensari; ut si quis mihi debet centum nummos, certum est, compensari posse aliis centum nummis; idem dico de qualibet alia re, quæ pretio pecuniæ comparari possit; itaque ut in illa opinione, quæ occultam compensationem permittit, is, qui ea utitur, certus esse debet, quod res illa, quam ille accipit in compensationem, illi debetur; ita si agitur de famæ damno, injuriam passus debet esse certus, illud sibi deberi, quod accipit in compensationem; igitur & certus, damnum illud hoc modo compensari, acceptâ scilicet pecuniâ; hæc autem compensabilitas certa non est, sed tantùm probabilis; igitur non sufficit ad licitam compensationem probabilis compensabilitas, sed requiritur certa; & licèt certa compensabilitas supponatur, ut in bonis fortunæ, non tamen ex ea sequitur, compensationem certò licitam esse, sed tantùm probabiliter; sed ex incerta compensabilitate, minùs sequitur, quàm ex certa; ex hac sequitur compensatio probabiliter licita, igitur ex illa, minùs quàm probabiliter.

163. PITHAN. Multi sunt, ni fallor, qui probabile censent, hujusmodi compensationem licitam esse, ut Less. cap. 11. dub. 25. n. 136. Molin. tom. 5. d. 49. n. 5. Ledesm. 2. p. 4. q. 18. art. 2. Joann. de la Cruz in Direct. p. 1. præc. 7. a. 2. dub. 6. concl. 2. Tanner. in præsenti d. 4. q. 6. dub. 6. n. 150. Aragonius & alii, quos citat & sequitur Diana tom. 2. tract. 5. miscell. resol. 30.

164. ANTIM. In hac materia, ne quid dissimulem, prædicti autores ita variant, ut vix eorum mentem capere possis; hinc, ut rectè monet Delugo, disp. 16, sect. 3. n. 106. licèt in quibusdam casibus particularibus, prædictam compensationem admittere videantur, dum tamen in propriis terminis quæstionem tractant, id communiter negare videntur; hinc prædictus Delugo loco citato, abstinet ab ultimo judicio, circa hoc punctum de compensatione; additque, in praxi non esse facilè admittendam; quare, licèt citati autores aliquam probabilitatem in hanc opinionem inducant, illa quidem fortè sufficiet, ut sit speculativè probabilis, non tamen practicè; quod vel ex ipso usu probatur; quis enim amabò Confessarius vel hoc permittat, vel autor sit, ut fiat? saltem ut nostris principiis insistam, non est certum, opinionem illam esse probabilem; igitur non est certum, esse tutam; illam igitur ad praxim reducere non licet; neque prædicti autores refragantur; modò scilicet consequenter loquantur; nempe cùm ipse calumniator pecuniam refundere non teneatur, licèt alio modo famæ damnum à se illatum resarcire non possit; nec etiam illius hæredes post ejus mortem; certè injuriam passus pecuniam illius accipere, vel retinere non potest in compensationem; unum ita connectitur cum alio, ut posito uno, alterum poni, necesse sit.

165. PITHANOPH. At si calumniator damnum quidem resarcire possit, nolit tamen obstinatè; nunquid non licebit injuriam passo, pecuniam illius sibi retinere; saltem eo fine, ut eum ad justam reparationem obliget.

166. ANTIM. Id totum frustra esset, si per modum occultæ compensationis fieret; cùm inde calumniator moveri nequeat ad satisfaciendum; ignorant enim, quidpiam è rebus suis ab alio retineri; si autem id sciat, nec ampliùs repetat, ex quæsi quædam tacita conventio, vi cujus, injuriam passus pecuniam retinere potest, renunciata tamen quolibet alio jure exigendi aliam satisfactionem: si verò calumniator pecuniam illam repetat, non est dubium, quin eidem restituenda sit; ratio est, quia justæ defensionis, vel compensationis jure retineri nequit; non primum, quia jam illata est injuria; immo licèt eadem injuria quasi continuetur, eò quòd injustus calumniator satisfacere recuset, licèt satisfacere possit, non tamen arcetur, licèt pecuniam retineas; non secundum, quia nulla fit propriè sumpta compensatio, cùm idem maneat afflictæ famæ detrimentum.

167. PITHAN. Si jura utrimque sint paria, peresque injuriæ acceptæ ejusdem generis, scilicet in fama; si mihi satisfacere recuses, nunquid non potero pariter satisfactionem sustinere, donec satisfacere velis.

168. ANTIM. Multi sunt, qui docent, hoc licitum esse; ut Lessius c. 11. dub. 25. n. 134. ubi citat Adrian. Sot. Angel. Tolet. Dian. tom. 1. tract. 3. miscell. resol. 30. ubi citat Sylvium, Malder. &c. Molina disp. 49. Rebell. p. 1. de justit. l. 4. q. 13. n. 4. & 5. hoc tamen rejicit Lugo d. 15. sect. 3. n. 44. ubi citat Cajet.

Cajet. Navarr. Petr. Navarr. Turrian. Tanner. Vasquez. hanc sententiæ omnino subscribo, propter rationes jam expositas; nec enim per infamiam tuam infamiæ tuæ consulis, ut perspicuum est; tu enim non potes licitè infamare illum, qui te præinfamavit, quæ esset mera vindicta, cùm indebitè bonum non referas; ita non potes eam-dem infamiam alteri à te illatam quasi conservare, & augere, continuare, quod ejusdem malitiæ est, cum prima infamatione; nempe hoc famam tuam non juvat, nec labem illi aspersam abstergit; mera igitur vindicta est, in debitis pecuniariis secus accidit; nam si tibi alter debeat 100 nummos, & tandem illi debeas, haud dubiè si retineas, perfecta est compensatio & æqualitas, & damnum in bonis nullum pateris.

169. PITHAN. In hoc paulò severior mihi esse videris; non deerunt, qui dicant, rigorem à te præferri, ut tempori servias; multi enim hoc tempore contra laxiores opiniones declamant.

170. ANTIM. Malè me nôsti; dico, quod sentio; nec quidquam illorum gratia facio, qui vel factionibus, vel præoccupationibus, vel præsumptionibus ducuntur; declamant contra morales Theologos, quos nunquam legerunt; haud ita prilogos, quos nunquam legerunt; haud ita prilogos, quos nunquam legerunt; haud ita prilog

periculum spirituale & corporale debitoris. 2. ut inde non sequatur grave damnum alicui; 3. ut res illa non sit data creditori in depositum; 4. ut id, quod accipis, non sit alienum, sed vel tuum, vel debitoris. 5. ut debitum non possis aliter recuperare, saltem sine magna difficultate, molestia, litibus, expensis, jactura gratiæ & amicitiæ necessariæ. 6. ut compensatio fiat in re ejusdem speciei, quoad fieri poterit. 7. ut id, pro quo fit compensatio, jam actu debeatur. 8. ut debitum sit certum & liquidum, adde nonam, ut compensatio debitum non excedat.

175. PITHANOPH. Istas ego ad tres reducerem; 1. est, ut compensatio sit justa, id est, non excedat debitum certum, fiat cum minimo debitoris damno, & in iis bonis, quæ non sint cujuspiam tertii. 2. ut sit necessaria; id est, ut res illa alio modo, saltem sine magna difficultate, obtineri non possit, ex quocumque tandem capite proveniat; 3. ut sit cauta, id est, absque omni periculo, scandalo, damno, &c.

176. ANTIM. Rectè omninò; multa paucis complexus es; si enim compensatio justitiam particularem & communem non lædit, nec etiam charitatem, nihil reverà præfert, quod illicitum sit; si autem justa est, eo quo dixisti modo, justitiam particularem non lædit; nulli enim facio injuriam, dum meum accipio; si verò necessaria est, justitiæ communis leges & juris ordinem non transgreditur; quia juris ordo ad reddendum cuique suum, & pacem communem ordinatur, ut rectè monet Cajetan. citatus; & verò juris ordo non prohibet, ne quisque id quod suum est, obtineat, omni meliore modo; si demum cauta est, & omne periculum & scandalum arcet, haud dubiè charitatem non lædit; rectè autem prætermisisti tertiam ex octo supra recensitis; quia quòd rem illam habeas in deposito, te minimè privat jure illam tibi vendicandi; cùm enim per sententiam Judicis eam tradere alteri creditori tenearis, eam sanè pari jure tibi vendicare potes, modò scilicet aliæ conditiones adsint.

177. PITHAN. Cùm depositum illud fidei meæ creditum sit, nunquid fidem non violo, si fortè illud mihi vendicem, in compensationem rei mihi debitæ; hinc multi compensationem fieri vetant in hoc casu, ut Medin. c. de rest. q. 3. Sylvius hîc q 62. a.8.q.1. concl.7. Covarruv. in cap. *Quamvis pactum*, 1.p.§.4.n.9. Comitol.resp.moral.l.3. q.39 & alii, qui hoc colligunt ex cap. *bona fides*, de depositio, & ex leg. ult. cod. *de compensat.*

178. ANTIM. Alii tamen longè probabiliùs docent, illa jura procedere dumtaxat in foro externo, in quo præsumitur, potuisse alia via recuperari debitum, & servari depositi fidem; ita Lugo citatus n.89. Less.cit.dub.10.n.60. Petr.Navarr.l.3. de restit.c.2. n.389. Tanner.2,2.disp.4.q.6.dub.14. n.411. Dian.1.p.tract 2.miscell.resol.48. Turrian. hîc disp.33. dub.3. n.23. quibus adde omnes à me supra citatos, qui hanc conditionem non admittunt: ad id porrò, quod de fidelitate opponebas, facilè respondeo, tacitam conditionem semper subesse, scilicet, ut is, qui apud me rem suam deposuit, rem meam mihi restituat; sed in hoc, nulla est difficultas.

179. PITHAN. Octava conditio nonnullis aliquid negotii facessit, qui volunt, non requiri ad justæ compensationis usum, ut debitum certum sit, modò sit probabile; & verò opinionem probabilem licitè sequimur.

180. ANTIM. Scio, nonnullos esse, qui debita probabili contenti, certitudinem minimè requirunt; absit tamen, ut iis assentiar; quis enim alium, qui rem possidet, mera probabilitate nixus re ipsa privet? quasi verò melioris conditionis censendus non sit, juxta communem regulam.

181. PITHAN. Si possum per sententiam Judicis, rem illam mihi vendicare, jure dumtaxat probabili nixus, cur eamdem, per occultam compensationem, clam accipere non possum? cùm ab iniquo, vel corrupto Judice sententiam obtinere non licet.

182. ANTIM. Judex iniquè alium privaret re, quam possidet, nisi jus tuum probabilius sit; nempe cum possessio faveat, nemo ab ea deturbandus est, nisi actoris jus probabilius & liquidius esse constet.

183. PITHAN. Igitur, quando debitum probabilius est, quamvis certum non sit, occulta compensatione uti possum, modò cæteræ conditiones adsint; cùm enim Judex teneatur, ubi constat de jure meo probabiliore, peractis probationibus meis, rem illam mihi adjudicare; si quid verat, ne illam obtinem autoritate publica, cur amabò privatam adhibere non licet?

184. ANTIM. Non deerunt, qui hoc tibi concedant, ego tamen dare non possum; ducor autem rationibus maximi momenti, 1. quia in rebus propriis homines, saltem ut plurimùm, errant; nimius amor sui multa iis persuadet, ostentatque ut probabiliora, quæ vix æquè probabilia censenda sunt; multi ergo errore illo ducti, rem alienam injustè sibi vendicarent, quia suam, vel sibi debitam esse probabiliùs putarent. 2. Judicis sententiâ opus est, ut is supposito jure tuo probabiliore, rem tibi adjudicet, & adversam partem possessione sua deturbet; sed nemo Judex in propria causa esse potest; illam igitur privato judicio & propria autoritate tibi arrogare non potes. 3. Si rem illam licitè accipere potes, quia probabiliùs judicas tibi esse debitam, eamdem possessor tibi restituere tenetur, si probabiliùs tibi debitam esse judicet; sed nisi certus sit, tibi debitam esse, possessor bonæ fidei eam tibi restituere non tenetur, ut docent Medin. cod. de rest. q.10 Sylvest. V. *Restitutio*, 3. q.7. Less. c.14. dub. 4. qui citat Gabriel, Covarr. & alios; quia in dubio, melior est conditio possidentis. adde Lugo disp. 17. sect. 4. n. 94. ubi citat Vasq. Salaz, Bonacin Arragon Sanch. Castra pal. 4. Cùm difficilè judicetur, utrùm ex duobus oppositis probabilius sit, & quisque sibi adulatur, utraque pars jus suum probabilius judicaret; immò raro accidit inter litigantes, ut alter jus adversarii probabilius, aut æquè probabile reputet; hinc sanè fieret, ut sæpè ac sæpiùs rem illam ut tibi debitam acciperes, quam tibi minimè deberi probabiliùs esse. his & aliis rationibus moveor, ut putem, occultam compensationem nunquam licitam esse, nisi certo constet, morali saltem certitudine, rem illam tibi debitam esse.

185. PITHANOPH. Nunquid ex opinione probabili agere non licet? igitur potiori jure, ex probabiliore; cùm ergo probabiliùs sit, rem illam mihi deberi, cur quæso illam, servatis justæ compensationis legibus, accipere non possum?

186. ANTIM. Quia deest præcipua, seu primaria justæ compensationis lex & conditio; cùm certum non sit, rem illam tuam esse; ad id porrò, quod dicis, licitum esse, agere ex opinione proba-

probabili, facilè respondeo, distinguendam esse generalem probabilitatem; primam scilicet, qua probabile, immò probabilius, rem illam tibi deberi; alteram verò, qua probabile sit, illam à te licitè accipere, justæ compensationis titulo; primam probabilitatem agnosco, admittoque; alteram ex quibus equi non video; scio, à nonnullis primam vocari probabilitatem facti, vel remotam, alteram juris, vel proximam; de nominibus minimè disputo, hoc tantùm dico, unam ex alia non sequi; sic probabile, immò probabilius est, hanc esse veram Baptismi formam: *Te baptizo in nomine Genitoris, Geniti, & Procedentis ab utroque*, sed non est probabile, licitè adhiberi posse; idem dico de materia probabili; in primo congressu distinxi, ni fallor, opinionem moralem à non morali; moralem vocabam illam, quæ circa actionem licitè, vel illicitè faciendam versabatur; sic opinio moralis est, v. g. quòd triplex contractus non sit usurarius; quòd æger horarium jejunium persolvere non teneatur hîc & nunc; quòd justa compensatione uti licitum sit, servatis scilicet servandis, &c. non moralis verò est, quæ non habet actionem humanam pro objecto; v. g. illud pharmacum est probabiliter salutiferum; illa materia Sacramenti probabilis; illa res probabiliter mea, aut mihi debita, &c. itaque cùm dicimus, licitum esse opinionis probabilis usum, intelligimus de opinione morali, non de alia, quæ moralis non est; equidem, ex eo, quod probabiliter, vel probabiliùs judicem, rem illam mihi deberi, possum debitorem interpellare, & adhibita autoritate Judicis, eum cogere ad rem illam mihi cedendam; & hæc est opinio moralis probabilis, quod quispiam jure probabili fretus, litem alteri licitè intentet; sed non est opinio probabilis, quod idem autoritate privata, per occultam compensationem, remillam sibi arroget; est quidem opinio moralis, sed non est verè probabilis.

187. *PITHANOPH.* Immò viri magni probabilem putant, ut Joannes Sancius, Delugo, Sanch. Salas.

188. *ANTIM.* De Sancio nihil dico; de aliis certus sum, ab insupponi probabilitatem juris, non facti, ut compensatio licitè fiat; ut expresè asserit Lugo d. 16. n. 99. immò Suarez l. 5. de legibus, c. 18. n. 10. & Sanch. in Decal. l. 6. c. 3. n. 7. nitidè docent, nullum posse privata auctoritate, scilicet per occultam compensationem, accipere sibi rem, quam sibi debitam possidet; quamvis probabilius judicet, rem sibi debitam esse, vel sibi deberi; posse tamen illam accipere, quando est opinio Doctorum probabilis, possessorem jure spoliari posse; & ipse Lugo n. 106. hæc addit, ut jam supra indicavi; *de hoc tamen*, inquit, *nihil volo asserere, & libenter abstineo ab ultimo puncto, circa hoc totum punctum, de compensatione licita occulta, cum opinione solùm probabili*, scilicet facta, & remota. Denique, licèt fortè aliquid in esse probabilitatis speculativæ, juxta nostrum explicandi modum, abesset tamen probabilitas practica; quia omnes ferè autores hanc conditionem occultæ compensationi apponunt, ut scilicet certo constet, rem illam actori, vel creditori debitam esse, ut fatetur Lugo, n. 94. & ne unum, quod mihi venit in mentem, incauto fortè excidat, memini, ipse apud eumdem, eadem ni fallor disp. & sect. dixisse, ut actio aliqua licitè fiat, sufficere judicium, quo quis judicat probabiliter, illicitum, seu turpem non esse; v. g. triplicem contractum non esse usurarium; sed cave, putes, ipsum loqui de judicio ultimo practico, seu dictamine illo, seu conscientia, de quo in primo congressu à nobis actum est; quia hoc non versatur circa objectum opinionis, sed circa illius usum; & hoc judicium certum esse debere, demonstravimus; loquitur autem de ipsa opinione morali, quæ in judicio tantùm probabili posita est; v. g. quòd occulta compensatio, servatis servandis, iniqua, vel injusta non sit; de hoc te obiter monitum esse volui, ne fortè putares, doctissimum autorem probabili dumtaxat conscientiæ judicio, seu dictamine contentum, fundamentali nostræ sententiæ adversari.

189. PITHAN. Hæc mihi faciunt satis; tantillum scrupuli restat; ut enim dicis, quemlibet sibi adulari, & facilè id probabilius reputare, quod sibi utile putat; idem incommodum erit pro certitudine, quod pro majore probabilitate, nempe sibi certò persuadebit, rem illam sibi deberi, licèt reverà certum non sit; quod sæpè inter litigantes accidit, dum uterque jus suum certum reputat.

190. *ANTIM.* Fateor, hoc incommodum nonnunquam irrepere; sed non ita facilè certum quisque reputat, quod incertum esse constat, ut videre est in rebus speculativis; licèt enim quisque suam opinionem probabiliorem oppositâ reputet, in quo sæpè fallitur, pauci tamen sunt, & valde inepti, qui certum id reputent, quod ab aliis omnibus pro incerto habetur; & verò cùm major illa probabilitas per comparationem quamdam adstruatur, cuique facilè est, in ea collatione, seu comparatione, rationum utrimque oppositarum momenta ita collocare, ut in hanc potiùs, quàm in illam partem inclinent.

191. *PITHANOPH.* Ex dictis infero, septimam conditionem, de qua supra, admittendam esse; cùm enim debitum certum esse, necesse sit; si res nondum debetur, debitum certum non est; immò valde incertum; cùm accidere possit, ut nunquam contrahatur; sed his præmissis, expone quæso rationes illas, quibus probatur, compensationem occultam, servatis servandis, licitè fieri posse, in debitis scilicet pecuniariis, vel pecunia æstimabilibus?

192. ANTIM. Prima & potissima ratio ex eo capite petenda est, quòd is, qui occulta compensatione supradicto modo utitur, rem alienam non accipit, sed suam, aut saltem, quod idem est, sibi certò debitam, & ad quam certum & indubitatum jus habet. 2. Justæ defensionis jus occultæ compensationi suffragatur; cùm enim is, qui rem meam injustè detinet, me continuè vexare censeatur; si rem illam accipio, ab injusta illa vexatione, quod certè licitum est, me libero. 3. per occultam compensationem, nullam infero injuriam, iniquè rem meam detinenti; immò me justè defendo, ac repello injuriam, quam mihi infert. 4. Occulta compensatio furtum non est, alioquin rem acceptam restituere teneretur, quod expresè D. Th. citatus negat; igitur si furtum non est, injustitia non est; igitur nec illicita, cùm de jure naturali sit, cui lex omnis positiva cedit. 5. Quisquis jus habet ad aliquid, hoc ipsum aliquo modo tandem aliquando obtinere potest; nemo enim ad impossibile jus habet, quod meo judicio perspicuum est; si ergo alio modo is, qui certum jus habet ad rem, ab alio iniquè detentam, eam obtinere nequit, nisi occulta compensatione utatur,

utatur, servatis scilicet servandis supra præscriptis, ea jure uti poterit; alioquin haberet jus illud, & non haberet; suppono jus certum, absolutum, & minimè ligatum; hæc ratio, meo judicio, rem conficit.

193. PITHANOPH. Ita est, tecum sentio; nonnulla tamen paulò difficiliora opponuntur, quæ dilui à te velim, antequam huic congressui finem imponamus.

194. ANTIM. Per me licet; tu ipse oppone singula singillatim, ego continuò refellam.

195. PITHAN. Juris ordo sic invertitur, quo scilicet statuitur, ne quis Judex sit in propria causa, alioquin maxima in Republica perturbatio oriretur; hinc rectè S. Thom. à te citatus, licet eum, qui occulta compensatione usus est, ad restitutionem non obliget, eum tamen peccare asserit; igitur ex S. Thom. occulta compensatio illicita est.

196. ANTIM. Nemo tenetur illum juris ordinem servare, qui servari nequit; supponimus enim, eum, qui justa compensatione utitur, ad rem sibi debitam obtinendam, eam alio quovis modo, etiam autoritate Judicis accersita, obtinere non posse; igitur statutum impossibile non obligat, nec juris ordo impossibilis; neque hoc Reip. ullam perturbationem, ullum detrimentum affert, ut optimè observat Cajetan. suprà citatus; immò recta Reip. administratio & bonum commune id postulat, ut singulorum indemnitati consulatur, omni meliore modo; cùm igitur aliter certi juris indemnitati consuli non possit, quàm per occultam compensationem, ex qua servatis supra præscriptis, nullum scandalum, nullum detrimentum publicum, vel privatum nascitur, & cùm perfecta inducatur per eam æqualitas, quam justitiæ ratio postulat, fieri non potest, ut recto juris ordini, aut rectæ Reip. administrationi repugnet: id quod subnectis de Angelico Doctore, diluitur à Cajetan. supponit enim S. Doctor, præfatum juris ordinem servari tunc potuisse; at si servari non potest, ut supponitur, contra illum is minimè peccabit, qui occulta compensatione utitur; & hæc est Doctoris Angelici germana mens; si enim is, qui rem suam accipit per occultam compensationem, servato juris ordine, vel alio quovis modo eam obtinere potest, haud dubiè peccat, quia contra juris ordinem agit; non tamen eam restituere tenetur, quia sua est; at si juris ordo servari nequeat, certè non peccat, eò quòd illum non servet, cùm nemo ad impossibile teneatur.

197. PITHANOPH. Quid si aliquis neget, D. Thom. ita intelligendum esse;

198. ANTIM. Cajetanum, Sylvestrum, & torrentem Doctorum consulat; hi enim, opinor, S. Doctoris mentem perceperunt.

199. PITHANOPH. His tamen non obstantibus, si is, qui occulta compensatione usus est, re patefactâ, ad Judicem deferatur, pœnas dabit, quas furto leges imponunt.

200. ANTIM. Forum externum, ut tutè scis, ex meris præsumptionibus judicat, nec aliter fieri potest; præsumet autem in hoc casu, rem ab illo, servato juris ordine, obtineri potuisse; si autem res aliter, quàm per occultam compensationem obtineri potuit, hæc haud dubiè iniqua & illicita censenda est; quid ni ergo is plectatur, qui iniqua compensatione usus est; iniquâ inquam ex præsumptione.

201. PITHANOPH. Fateris, illum justè plectipeccavit igitur; nemo enim, qui non deliquerit, justè multatur.

202. ANTIM. Justè plectitur, licèt non peccarit, quia justa præsumptio est, secundùm quam forum externum, qui cordis arcana non penetrat, justè judicat, & justè plectit; innumera exempla suppetunt, accipe illud; aliquis putat per ignorantiam inculpatam, se in feram sclopum explodere, hostem occidit, hic reverà non peccavit; nam inculpata ignorantia à peccato liberat; justè tamen plectitur à foro externo, quia voluntas occidendi hostem justè præsumitur; sed cur in his, quæ facilia sunt, diutiùs hæreo.

203. PITHAN. Multi tamen hoc maximè urgent, & dicunt, forum internum cum externo ita componendum esse, ut unum alteri consentiat; ac proindè illud in foro interno damnandum esse, quod in externo damnatur, & vicissim.

ANTIM. Hæc regula fallax est, immo falsa; libros hac de re ex professo conscriptos consule; forum externum ex præsumptionibus judicat; apud internum nullus est præsumptionis locus, debebas 100 nummos Titio, solvisti, sed apocham accensationis amisisti; Titius eamdem summam iniquè repetit; acceptam ab eo clamas, ille negat; ita movetur, ille tuum chirographum producit; nihil ipse, quod producas, habes, ad solvendum iterum teneri te, Judex justè pronunciat; justa enim præsumptio est; jam forum internum cum externo compone.

204. PITHAN. Occultam compensationem leges vetant; iniqua igitur est; nisi enim illam leges vetarent, illum, qui ea utitur, forum externum, qui legum observationi invigilat, minimè plecteret.

205. ANTIM. Adducere debuisses leges illas, quibus occulta compensatio, præscriptis conditionibus munita, prohibetur; nec eam forum externum damnat, quod legibus adversetur, sed quia furtum esse præsumitur, ut furtum ergo damnatur.

206. PITHAN. Hæc opinio famulis domesticis occasionem furandi præbere videtur, eo scilicet subtentu, quòd iis justa stipendia non solvantur, nec alio modo habere possint; accedit, quòd famulorum fidelitas id saltem exigit, ne de bonis suæ fidei creditis, quovis titulo, quidquam sibi arrogent, inconsulto scilicet hero.

207. ANTIM. Trita querela est adversùs morales Theologos, quasi ipsi famulis furta permittant, compensationis occultæ falsò obtentu; licèt forte hac in parte nonnemo laxior fuerit, ego à communi sententia non discedam; nec quidquam famulis licitum esse, velim, nisi quod reliquis omnibus licet; mercedem aliquis suam nulla ratione habere potest, nec contumacem heri avaritiam frangere; si occulta compensatione utatur, servatis supra præscriptis, cùm D. Thom. eum ad restituendum non obligem, ego illum obligare non ausim, modò certum debitum sit.

208. PITHANOPH. At si stipendium minus justo reputet, nunquid aliquid amplius per occultam compensationem accipere non potest, modò justam mensuram non excedat?

209. ANTIM. Minimè gentium; cùm enim de mercede conventum sit, cur majorem sibi arrogat? justa inquies, minorem reputat; exigat ab hero majorem, hic recusat; herum mutet; non invenit, qui det majorem; inde rectè ducis

Bon. justam esse; illa enim merces justa censen-
dus. de qua communiter convenitur : igitur
Sanctio standum non est, sed vel pacto, si
Bonacina est, vel communi praxi; uno verbo,
Conclusio certa evidensque sit injuria & in-
justa, quam aliter famulus arcere non possit,
Resp. reliquæ conditiones adsint, nunquam illi
Antim. compensationem condonarem; ad id,
quod de famuli fide supra opponebas, ut non
Pith. famulum fidelem esse debere, ita herum
Pithan. esse nolim; & verò famulum fidelem
Antim. obligat, quod justâ, necessariâ, & cau-
sa compensationis utatur; nempe ut fidelitas cir-
ca res boni Heri versatur, ita justa compen-
satio circa res famuli; illud enim per occultam
Pithan. compensationem accipitur, quod ad
famulum pertinet, non verò ad Herum; & hoc
Antim. indubitatum supponitur; igitur justa
compensatio cum fide famuli optimè consen-
tit. Itaque ut perfidiam famuli, ita injustitiam
Pithan. non probo; solvat hic, quod debet; nec
Antim. quidquam accipiat; unum autem obiter mo-
neo, nonnullorum avaritiæ inde parum con-
sultum esse; cum enim justa stipendia famulis
debentur, illi occulta compensatione usi, debi-
tam summam sibi vendicant, quam Herus tandem
ad infimis conscientiæ solvere cogitur; hinc bis
Antim. quandoque tempori solveret.

210. Pithanoph. Hæc doctrina mihi per-
placet; nunquam enim famulus occulta com-
pensatione uti potest, nisi certus sit, rem illam
sibi deberi, & reliquæ conditiones adsint; at si
antiquiores & priores sint creditores; an fortè si
quis posterior sit, occulta compensatione uti po-
terit, servatis scilicet supra præscriptis; hoc enim
fieret cum detrimento priorum creditorum, qui
posterioribus præferendi sunt.

211. Antim. Dicam liberè, quod sentio; mo-
lestabor dominium rerum suarum retineat, nec
pertinentiam judicis prioribus creditoribus ad-
judicare sint, nec jam prioribus creditoribus
hypothecæ, ut ajunt, non video, cur poste-
rior melior, sualiterrem sibi debitam obtinere
queat, servatis servandis, per occultam com-
pensationem eam sibi vendicare non possit; ita
Gonzalez lib. 3. resp. Moral. quæst. 39. Diana p.
quæst. 5. Miscell. resol. 10. item p. 5. tract. 13. re-
sol. 3. item part. 7. tract. 10. resol. 18. qui ci-
tantur. Homobon. Fernand. Marchant. & ali-
Castillone. in Decalog. tom. 2. lib. 7. cap. 4. num.
Machado tom. 1. lib. 2. punc. 3. tract. 23. do-
cum. 5. num. 9. Lublinus V. pecunia num. 17.
Sanchez 2. 2. quæst. 62. art. 8. Joann. Dela Cruz
Sanctor. p. 1. præcept. 7. art. 8. dub. 2. concl. 3.
Hæc sententiæ favet; omitto alios, isti enim suffici-
unt probatur autem hæc sententia; quia non mi-
nus debitor creditor habet jus ad rem sibi debi-
tam, quam prior: sed hæc longiorem discussionem
requirit, quam videris apud Doctores; præser-
tim apud Card. Delugo, qui rem hanc ad præla-
tionem debitorum, vel creditorum pertinentem
multâ, solidè, tota fere disput. 20. prosequi-
tur. Interim hæc esto regula; quotiescumque debi-
tor alicui creditori debitum solvere potest, sine in-
juria aliorum creditorum, toties occulta compen-
satio justa est; si enim debitor tibi dare non possit,
quia anterioribus jam obstrictus est, occulta
compensatione tunc uti non licet: utrum verò an-
teriores creditores posterioribus præferendi sint,
longioris, ut dixi, discussionis est, quæ ad præsentem
disputationem non spectat; si quid aliud habes, ex-
pone.

211. Pithanoph. Nihil restat, ut puto, quod ad
propositum argumentum pertineat; ad aliud ora-
tionem convertere tempus non permittit; jam enim
hic congressus, nobis licèt incogitantibus, longior
evasit; de alio quamprimùm instituendo, cogitan-
dum est; sed quod tandem argumentum assignas no-
vo congressui?

213. Antim. Quodcumque tibi videbitur, per-
inde mihi est; sed vide, quæso, quid magis è re tua
sit.

214. Pithanoph. Multa sunt quæ veniunt
mihi in mentem, sed vix singula sufficiens singulis
congressibus præbent argumentum; eidem porro di-
versam materiam assignare nolim.

215. Antim. Quidni quæso commune aliquod
caput constituas, ad quod diversa referre va-
leas.

216. Pithanop. Bene mones; indica quæso, si
quod opportunum tibi occurrit.

217. Antim. Tam multa Sacramentum pœ-
nitentiæ moralia complectitur, ut cuncta fere eò re-
duci queant.

218. Pithanop. Ita est prorsus; nam & pecca-
ta tanquam materiam remotam; & contritionem,
confessionem & satisfactionem, ut proximam com-
plectitur; de his nobis disputandum est, & de non-
nullis aliis, quæ ad hæc referuntur, ut de occasione
peccandi, de scandalo, de dispositionibus pœniten-
tis, de obligatione confessarii, &c.

219. Antim. In proximo igitur congressu de Sa-
cramento pœnitentiæ differemus.

220. Pithanoph. Vix crediderim, unico con-
gressu tam vastum argumentum exhauriri posse.

221. Antim. Scio modum, quo facilè contra-
hi possit; nempe aliàs quatuor Dialogos conscripsi
de hac materia, eos tibi legendos tradam, atque ita
maximè contrahetur disputatio;

222. Pithanop. Saltem quæso titulos ap-
pella.

223. Antim. Primus est de contritione, se-
cundus item; tertius de lethali noxa; quartus
de Christiana corporis afflictatione, vel de pœ-
nis satisfactoriis, ut vocant; alia quæ restant
discutienda, ut res ista unico congressu termine-
tur.

124. Pithan. Vale mi Antime, cito redi-
turus abeo.

DIALOGUS XVII.

IN QVO

Nonnullæ controversiæ ad Sacramentum Pœnitentiæ pertinentes discutiuntur.

1. Pithanoph. Lustravi & legi Antime cum
summa voluptate Dialogos, quorum copiam mihi feceras; eos tamen non
retuli; curabo enim, si tamen per te mihi

liceat prædicta opuscula nitidè describi, eaque vel cum iis connectam, quæ in hisce congressibus discussimus, vel seorsim prout jusseris, eorum copiam amicis faciam.

2. Antim. Mihi gratulor, quod tibi nugæ nostræ gratæ acciderint; cogitavi nonnulla opuscula Theologica in similem Dialogi formam inducere, ut res paulò amœnior esset; sed vix sum mei temporis arbiter; res geometrica me distrahit, moralis deinde & Theologica non parum me occupant, apologetica & polemica suis partibus non carent; officii ratio multas & bonas horas sibi jure arrogat; quotidiana fere responsa & varia Christianæ charitatis officia suas etiam sibi vendicant; accedunt amicorum literæ & literariæ dissertationes, præter solitum religionis pensum; quid mirum igitur, si res pro votis nondum successit; si tamen tempus aliquando suppetat & liberiùs agendi occasio, susceptum consilium prosequar, & nonnulla argumenta Theologica huic novæ Dialogi formæ subiiciam.

3. Pithanoph. Importunus, opportunus aderò sollicitator; sed ad rem nostram veniamus, quam vix uno eodemque congressu terminabimus, nisi paulò longiùs illum protrahamus; ne quæso hoc tibi molestum accidat, mi Antime, per aliquot menses absens & à te sejunctus esse debeo, nec ante discessum iterum congredi valeo; vellem igitur controversias nostras morales in hoc congressu terminari.

4. Antim. Ne dubites; idem mihi animus est; & ut verum fatear, non quidem ingrata hæc materia mihi accidit, minùs tamen grata, quàm Philosophica, vel geometrica, vel Theologica, quæ maximam mihi voluptatem semper attulere; sed ne tempus ultra in his præludiis teramus, exprome quæ parasti.

5. Pithanoph. De contritione primo loco nonnulla ex te quæram; illudque primùm, quid reverà sentias de illa opinione, qua nonnulli docent, solam attritionem in Sacramento Pœnitentiæ non sufficere ad justificationem.

6. Antim. Nonnihil distinctionis adhibendum est, ne unam opinionem cum alia confundam; sunt enim duæ satis distinctæ; prima est, qua vera contritio in Sacramento requiritur; altera verò præter attritionem, amorem Dei requirit. Prima bimembris est, juxta duplicem explicandi modum; nam aliqui, ut Sylvius, Molanus, Estius & nonnulli alii Baii Discipuli volunt, contritionem extra Sacramentum non sufficere ad justificationem; alii volunt, omnino sufficere, non tamen in sacramento peccatorem justificari, nisi contritio accedat.

7. Pithanoph. Unam opinionem ab alia minimè distinxisti; prima enim, inquis, requirit in Sacramento veram & perfectam contritionem; altera verò amorem Dei; sed nunquid contritio ex parte motivi amorem Dei non dicit?

8. Antim. Perfecta contritio, ut tute scis, perfectum amorem continet; est enim charitate formata, ut loquitur Tridentinum; ac proinde sufficit ad justificationem, Bajanis licet reclamantibus; at verò ille amor Dei, quem secunda opinio requirit, imperfectus est, nec sufficit ad justificationem extra sacramentum, nec à vera charitate ortum ducit.

9. Pithanoph. Rectè; tres istas opiniones probe distingo; tres enim distinguendæ sunt; prima est Sylvii, qui negat, contritionem perfectam extra Sacramentum sufficere ad peccatorum remissionem; secunda illorum, qui licèt concedant sufficere, negant tamen Sacramentum sufficere, sine perfecta contritione, & hanc secundam partem Sylvius tenet; tertia illorum, qui præter attritionem, amorem Dei licèt imperfectum, nec sufficientem per se ad justificationem, in Sacramento requirunt; à te jam expecto, quid de singulis censeas; appellasti secundam in primo congressu; tertiam rejecisti in Dialogo de contritione; de prima nihil hactenus.

10. Antim. Primam quidem Cardin. Delugo tract. de pœnit. disp. 5. sect. 8. fusè, docte & ex professo, ut ajunt, refutavit; & cum accedit ad doctrinam Baii à Pio V. & Gregorio XIII. damnatam, ab omnibus Theologis communiter rejicitur; nempe is semper fuit totius Ecclesiæ sensus & omnium Theologorum consensus, et sacris scripturis & SS. Patribus eductus, & Tridentino pro firmo habitus & suppositus, verum contritionem charitate formatam ad remissionem peccatorum sufficere; quare ut optimè observat Lugo, graviore censura opinionem illam Sylvii & Bajanorum Theologi notant; Conincx etroneam vocat; Vasques sententiæ Catholicæ repugnantem; Curiel parum tutam in fide; alii temerariam & scandalosam; vix aliquam ex prædictis notis effugere poterit; cum enim Deus amantes se redamet, & contritio ante adventum Christi & Sacramenti Pœnitentiæ institutionem, ad justificationem proximè disponeret, & Tridentinum supponat, per contritionem perfectam, id est charitate formatam, extra sacramentum, peccatum remitti, & SS. Patres uno ore hoc prædicent, Theologi communi consensu doceant, communis demum sit fidelium & totius Ecclesiæ sensus, temeritate profectò non caret, quod privatus quispiam Doctor Bajanæ & damnatæ doctrinæ suspectus contrarium docet; dixi temeritate non caret, ut mitissimè loquar; non deerunt enim, qui hanc opinionem graviore censura configant; si plura de hoc argumento desideras, Eminentissimum autorem supra laudatum consule.

11. Pithanoph. Plura non postulo, graviorem censuram expectabam; nempe, ut dicam, quod sentio, illa opinio erronea mihi videtur, id est conclusioni Theologicæ opposita; cum enim sit de fide, juxta definitionem Tridentini, sess. 14. cap. 4. per contritionem charitate perfectam hominem Deo reconciliari, sic enim loquitur S. Synodus; *docet præterea, esse contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse consueverunt, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur*, inde sequitur, contritionem illam perfectam, esse ultimam & proximam dispositionem ad justificationem; igitur nunquam ponit à peccatore, nisi sequatur justificatio illius, & remissio peccati; hæc est conclusio Theologica ex illa definitione Synodali certò deducta; sed huic conclusioni opinio Bajana Sylvii opponitur; vult enim ex contritione extra Sacramentum

...non sequi justificationem, scilicet infalli-
...igitur hæc est erronea.

16. Antim. Cur non dicis esse hæreticam, oppo-
...scilicet definitioni fidei; nempe concilium do-
...contritionem perfectam reconciliare Deo; Syl-
...dicere, non reconciliare Deo, scilicet extra sa-
...contra igitur opinio Sylvii, opponitur defini-
...fidei: igitur est hærerica, an forte tam gravem
...opinionem probas?

17. Pithanoph. Parum certè abest; res enim
...videtur; quia tamen S. Synodus ex-
...asserit, contritionem perfectam nun-
...reconciliare Deo; aut quia illud *charita-*
...de charitate habituali intelligi potest;
...sensus verborum is esse potest, ut il-
...*aliquando contingat*, in utrumque cadat, scili-
...aliquando contritionem cha-
...contingat perfectam esse, & etiam aliquando con-
...contritionem reconciliare Deo, quod Sy-
...non negat; inde fortè nonnulli censeo-
...definitionem satis expressam non esse, ut
...oppositum hæreticum censendum sit.

18. Antim. Si prædicta definitio satis expressa
...esset, ut oppositum hæreticum censendum sit,
...esset satis expressa est, ut opposita con-
...clusio ex ea deducta pro erronea habenda sit;
...explicationes illæ, quæ Sylvii opinio-
...suffragari videntur, à recta ratione & à men-
...te Concilii sunt alienæ, nec de charitate habitua-
...li intelligi potest illud *charitate perfectam*; alio-
...quin sequeretur, charitatem habitualem inesse
...peccatori sine gratia, quod dici non potest,
...scilicet tanquam dispositionem ad justificatio-
...nem; aut certè concilium absurdè nugari; qua-
...si diceret, aliquando contingere, contritio-
...nem esse charitate perfectam, id est justificare
...peccatorem, eumque Deo reconciliare, vel,
...quod idem est, justificare, ac proinde justifi-
...care, quia justificat, quod stultum dictu est;
...dicta quoque explicatio non dissimili vitio la-
...borat; nam verba concilii plana sunt; do-
...cet enim, aliquando contingere, contritio-
...nem perfectam esse, hominemque Deo recon-
...ciliare; ideo scilicet, quia perfecta est; nempe
...illa copula *hominemque* connectit duo verba, scili-
...*perfectam esse*, & *reconciliare*; igitur quotiesc-
...que perfecta est, reconciliat; & hic sen-
...sus genuinus est, ab omnibus Theologis appro-
...batus, unde fateor quidem, nonnullos sufficien-
...tem fundamentum habuisse, ut opinionem Sylvii
...hæreticam, vel erroneam esse dicerent; dico
...tamen, adeò certum & indubitatum fundamen-
...tum non esse, ut hæc censura ab omni-
...bus citra omnem controversiam admitten-
...da sit.

19. Pithanoph. Quid tibi velis, intelligo;
...sed quæso ad illa Christi verba repones,
...*remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit mul-*
...*tum*, ex quibus manifestè constat, ideo pecca-
...ta remitti, quia dilectio ponitur, causalis enim
...particula est; ex his autem pariter hæc conclusio
...Theologica deducitur; dilectionem, vel amorem
...super omnia esse dispositionem proximam &
...veram ad infallibilem peccatorum remissio-
...nem: negat igitur Sylvius, dum oppositum docet.

20. Antim. Tecum revera sentio; sed licèt
...Christus huic peccatrici amanti, intuitu amoris ejus,
...peccata condonarit, non tamen expressum est in
...eo loco, alios omnes peccatores simili eodemque
...beneficio donari; præterea nonnemo diceret, illius amoris vim adeò vehementem fuisse, ut facilè ex æquè vehementi, peccatoris justificationem sequi posse Sylvius ipse daturus sit; itaque sufficiat dixisse, opinionem illam Sylvii communi Ecclesiæ, SS. Patrum & Theologorum sensui adversari, ac proinde suspectam saltem, temerariam & scandalosam esse.

17. Pithanoph. De prima opinione satis est, rem probè intelligo; de secunda vero quid?

18. Antim. In primo congressu erroneam appellavi; & cum in secundo nonnullorum expostulationem attulisses, quibus hæc censura justo gravior visa est, ingenue respondi, præter mentem meam & consilium meum, prædictam censuram irrepsisse; cum enim opinionem illam, cum Cardinali. de Lugo satis esse ducerem, si omnino improbabilis diceretur, is, qui librorum editioni & recognitioni præest, expressè indixit, ut eam hac censura notarem; equidem ab indole mea haud parum alienum est, gravioribus notis Catholicorum Doctorum opiniones configere; ut enim hæreticis parcendum esse non crediderim, ita cum Catholicis mitiùs & liberaliùs agendum esse, semper existimavi.

19. Pithanoph. Tenes igitur, censuram illam justo graviorem esse; quod reverà si ultro dederis, nonnullis gratissimum accidet, qui opinionem illam mordicus defendunt.

20. Antim. Ita justo graviorem esse teneo, quia justo leviores pro indole probare soleo; hoc tamen non facit, ut quamlibet gravem justo graviorem esse putem; & ne à pro posito argumento discedamus, dico, censuram illam primam fortè graviorem esse, ac proinde satis videri, si hæc sententia improbabilis dicatur; quod autem talis sit, facilè ostenditur, justo graviorem non esse; nempe ex citato Tridentini cap. liquidò constat, tum per contritionem perfectam, peccatorem extra Sacramentum Deo reconciliari, tum *contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, & communiter concipitur ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu, modò voluntatem peccandi excludat, & cum spe veniæ conjuncta sit, esse donum Dei & spiritus sancti impulsum, quo pœnitens adjutus, viam sibi ad justitiam parat; & quamvis sine Sacramento pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit*; scilicet proximè; nec enim de dispositione remota disputant hæretici, contra quos S. Synodus hæc adstruit; nec quidquam aliud ad exerendam sacramenti vim postulat, seu præscribit; quid enim illud esset? contritionem perfectam, inquies; sed hoc dici non potest; alioquin nugaretur concilium, dum docet, contritionem perfectam reconciliare peccatorem Deo extra sacramentum, imperfectam verò disponere in eodem sacramento ad eamdem reconciliationem; si enim ad hanc in sacramento requiritur contrito perfecta, hæc sufficienter disponit sine imperfecta; deinde nunquam in sacramento, sed priusquam sit sacramentum, prædicta reconciliatio poneretur: scio quidem per decretū recens vetari, ne quis damnet illam sententiam quæ *aliqualem Dei dilectionem*, sic enim loquitur decretum, cum Sacra-

mento requirit; sed hæc longe diversa est ab illa, quæ perfectam contritionem, eam scilicet quæ per se justificat, necessariam esse docet; hanc autem alias damnavi, & iterum damno, cum id nullo decreto vetitum fuerit.

21. PITHANOPH. Fortè diceret aliquis, imperfectam ad perfectam disponere; unde præit imperfecta; hinc vulgo dicitur ex attrito fieri contritus.

22. ANTIM. Bellè sanè Pithanophile, arma nostris adversariis suppeditas, quibus ipsi deinde nos petant; sed, hæc per jocum dicta quæso accipe; nempe in hoc maximè te laudo, quod difficultatem non dissimules; licèt enim nova argumenta nostris adversariis suggeras, quod nonnulli Bellarmino nostro perperam vitio verterunt; cum tamen illa deinde optimè solvantur, inde nostra doctrina firmior evadit, & oppositæ opiniones magis attritæ; dico igitur, ultro à me admitti, contritioni imperfectæ sive attritioni perfectam aliquando succedere; immo fieri posse, ut imperfecta suo modo ad perfectam disponat; sed in hoc casu nego, attritionem disponere peccatorem ad Dei gratiam impetrandam, in Sacramento pœnitentiæ, id est, vi, seu virtute sacramenti, quod idem est; cum per contritionem perfectam homo justificetur, seu reconcilietur cum Deo, priusquam sacramentum ponatur; igitur quod docet S. Synodus, per contritionem imperfectam, seu attritionem, hominem disponi ad gratiam Dei in Sacramento, ita intelligi non debet, ut dicatur disponi ad contritionem perfectam, sed ad gratiam immediatè & proximè, in sacramento, id est, virtute sacramenti, cujus ipsa attritio pars est, obtinendam; id porro quod vulgò dicitur, ex attrito fieri contritum, licèt nonnullos ex Antiquioribus, ac præ cæteris Cajetanum valde torserit, facilè tamen post Tridentinum explicatur; nam attritio in sacramento æquivalet contritioni perfectæ extra sacramentum, scilicet in ordine ad eumdem reconciliationis, vel justificationis effectum; nec quidquam aliud vulgare illud dictum significat.

23. PITHANOPH. Negari non potest, locum illum Tridentini expressum esse; nec video, quomodò ab adversariis salvari possit, nisi fortè dicant, definitiones fidei ex Canonibus Concilii, non verò ex capitibus desumendas esse; nec fortè deerunt autores Catholici, qui hoc dicant; Quid verò tu antimè, vultum mutas; quid novi tibi accidit? an fortè aliquid à me dictum est, quod tibi minùs gratum acciderit?

24. ANTIM. Parum abfuit, ne quid dissimulem, quin mihi stomachum moveris; scio esse aliquos, qui hoc docere videntur, sed temerè omnino, ut mitissimè loquar, quasi verò in multis Conciliis, res fidei in capitibus, vel decretis definitæ non fuerint; in hoc eodem Concilio, in 3. sess. decretum de symbolo fidei; in 4. decretum de libris Canonicis; in 5. decretum de peccato originali, aliaque hujusmodi habentur, licèt nulli Canones subnexi fuerint; hæc autem decreta ad fidem, opinor, pertinent; immo sess. 6. sub finem decreti de justificatione, hæc leges; *post hanc Catholicam de justificatione doctrinam, quam nisi quisque fideliter firmiterque receperit, justificari non poterit; placuit S. Synodo hos canones subjungere, ut omnes sciant, non solum quid tenere & sequi, sed etiam quid vitare & fugere debeant.* Audin Pithanophile? primò Catholicam doctrinam vocat eam, quæ in capitibus ante canones tradita est; igitur ad definitiones fidei pertinet; secundò dicit, neminem justificari, aut salvari posse, nisi qui eamdem firmiter receperit, *firmiter* id est firmâ fide crediderit, igitur divinâ; denique subnectit, canones subnexos esse capitibus, ut omnes sciant, non solum, quid tenere & sequi debeant, quod scilicet in præmissis capitibus traditum est, sed etiam quid vitare & fugere; nempe cum duo sint in re dogmatica; primum quid tenere debemus & pro articulo fidei habere; alterum quid fugere ac reprobare; in capitibus, traditur doctrina, quam tenere & amplecti debemus; in canonibus, traduntur errores, quos reprobare tenemur; igitur, non modò canones, verùm etiam decreta præmissa in capitibus, ad definitiones fidei pertinent; hæc autem confirmantur ex primio & decreto de sacramentis, sess. 7. in quo, ut *errores eliminandos & extirpandas hæreses*, circa Sacramenta, canones dumtaxat statuit, nullâ ibi doctrinâ præmissâ; quia S. Synodus ibi tantùm intendit errores à nobis fugiendos tradere; item sess. 13. in decreto, S. Synodus *omnibus Christi fidelibus interdixit, ne post hac de Sanctissima Eucharistia aliter credere, docere, aut prædicare audeant, quàm ut est hoc præsenti decreto explicatum atque definitum*; igitur doctrina hujus decreti sequentibus capitibus tradita Catholica est; sub finem verò cap. 8. hæc subnectit, *quoniam autem non est satis, veritatem dicere, nisi detegantur & refellantur errores, placuit, hos canones subjungere, ut omnes agnitâ Catholicâ doctrinâ intelligant, quæ ab illis hæreses maximè vitare atque debeant*; igitur jam in præmissis capitibus, credendam *veritatem* docuerat, & jam eosdem, *Catholicam Doctrinam* fideles agnoverant; item sess. 14. sub finem capitum, hæc habet ante canones, *hæc sunt, quæ S. Synodus docet atque ab omnibus Christi fidelibus credenda proponit*; igitur ante & extra canones doctrina catholica & definitiones fidei traduntur; item sess. 22. cap. 9. *quia*, inquit, *adversùs hanc &c. fidem* in præmissis capitibus ante canones traditam; ex his, aliisque certissimè constat, doctrinam catholicam pœnitentiæ Sacramento in præmissis capitibus contineri; doctrinam, inquam, ab omnibus Christi fidelibus tenendam; in subnexis verò Canonibus errores, circa idem sacramentum fugiendos.

25. PITHANOPH. Gratissimum accidit, quod paulò, fusiùs à me oppositâ dilueris; inde quoque colligitur id, quod nonnulli de attritione, quæ ad Sacramentum pœnitentiæ sufficiat, tradiderunt, excandescunt V. sess. 14. ad eam scilicet requiri, *ut pareatur per dolorem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, foeditatem, amissionem æternæ beatitudinis, æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ*; unde concludunt, attritionem ex motivo pœnæ temporalis, sufficientem non esse; hoc inquam ex eo diluitur, quod in hoc canone, non tradatur doctrina de sufficiente attritione tenenda, sed singularis error hæreticorum reprobetur, qui docebant, nihil horùm prodesse ad gratiâ reconciliationis

sed

fidat hominem hypocritam; traditur autem doctrina tenenda de attritione, quæ peccatorem disponit Sacramento ad gratiam, cap. 4. ubi dicitur illam attritio, vel ex consideratione turpitudinis peccati, vel ex metu gehennæ & pœnarum metu communiter, vel ex gehennæ & pœnarum metu communi, etiam disjunctivam, *vel*; deinde illud *pœnarum* etiam disjunctivam, *vel*; deinde illud *pœnarum* non significat necessariò pœnam æternam, quod exemplo Ninivitarum confirmatur, qui ex motivo, veritatis pœnæ temporalis à Deo per Jonam intentatæ pœnitentiam egerunt; præterea illud *communiter* dicitur posse aliquando alia motiva; fateor, nec esse, ut spes veniæ adsit, & voluntas peccandi excludatur. Denique illa una eademque est attritio, de qua hoc cap. 4. & in canon. 5. agitur, ut patet; sed can. 4. ponuntur motiva illa disjunctivè, non coniunctivè; igitur attritio illa cum Sacramento sufficit, sive ex uno illorum motivorum concipitur.

26 ANTIM. Optimè sanè instantiam illam refellis; hoc unum, quod maximè ad rem facit, addi possit, scilicet Canones esse ad instar præceptorum negativi, quod in multa cadit, sive distributivè, sive copulativè sumpta; sic prohibitum est mœchari, & mentiri, & furari, & occidere, & perjurare &c. sic anathematizatur quisquis dixerit, illum non esse verum & utilem dolorem, nec præparare ad gratiam, quæ datur ex discussione, detestatione, ponderatione, fœditatis, multitudinis, gravitatis peccatorum, amissionis vitæ æternæ, & æternæ damnationis; quisquis, inquam, hæc dixerit, sive collectivè, sive distributivè, anathema sit: at verò cap. 4. docetur, quænam contritio sufficiat ad conciliationem & justificationem in Sacramento; illam scilicet, quæ concipitur vel ex consideratione turpitudinis peccati, vel ex metu gehennæ, vel aliarum pœnarum, modò voluntas peccati excludatur, & spes veniæ adsit; in Canone prohibetur hoc dicere, & hoc, & hoc; in capite, ad sufficientem attritionem habendam, præcipitur hoc potens, vel hoc, vel hoc. &c.

27 PITHAN. Egregiè; sed ne unum excidat, multis in mentem venit; quæro ex te, quid sibi velit S. Synodus eodem cap. 4. ubi dicit, prædictam justificationem, vel reconciliationem contritioni perfectæ sine Sacramenti voto, quod illa concluditur, non esse adscribendam; nunquid enim contritio perfecta ex se hoc non habet, esse ultimam dispositionem ad justificationem, etiam præscindendo à Sacramento? nempe in Christi adventu sine ulla Sacramenti susceptione, per veram contritionem peccatores justificantur.

28 ANTIM. Ut modus antiquus loquendi retineatur, ab antiquis Theologis usurpatus, prædictam addam S. Synodo insertam fuisse crediderim; ideo vim voti Sacramenti in contritione includi dicit, quia contritio includit voluntatem, saltem implicitè, credendi omnia præcepta; Christus enim reliquit nobis præceptum Sacramenti pœnitentiæ; sed hæc à me breviter, ita, ni fallor, accuratè alibi explicantur, ut iterum in dialogis Theologicis.

29 PITHA. Scio, sed aliud quæro, cur scilicet S. Synodus loco citato justificationem ipsam, non contritionem virtuti, sed voto Sacramenti adscribat; cùm contritio alioquin, votum Sacramenti sine contritione non sufficere ad prædictam reconciliationem.

30 ANTIM. Hunc locum malè intelligis; nec enim ipsi voto tribuitur prædictus effectus, sed ipsi contritioni, in qua tamen prædictum votum includitur, ut maneat obligatio subjiciendi clavibus postea jam remissa, propter præceptum Christi; unde ipsa contritio producat hunc effectum, intactâ dictâ obligatione, singularem relationem dicit ad confessionis præceptum, nec S. Synodus aliud intendit.

31 PITHA. Bene est; duo loca restant, quæ non nihil mihi negotii facessunt; primus locus sess. 6. legitur, cap. 6. ubi S. Synodus docet, ita disponi ac præparari hominem ad justificationem, ut divinæ justitiæ timore concutiatur utiliter, ad considerandam Dei misericordiam, se convertendo, in spem erigatur, fidens, Deum propter Christum sibi propitium fore, illumque tanquam justitiæ fontem, diligere incipit; ac propterea monetur adversùs peccata, per odium & detestationem; viden, inter dispositiones prævias ad justificationem, amorem & dilectionem Dei recenseri; alter locus;

32 AN. Sustine quæso; nõ legisti opinor dialog. de contritione, in quibus hæc objectio ex professo refellitur.

33 PITHA. Memini me legisse, sed quia geminam hujus loci explicationem attulisti, scire averem, utram magis probes, huic enim mihi standum putarē.

34 ANTIM. Quandoquidem hoc petis, tuis votis morem geram; dico igitur, hoc loco sermonem esse de amore imperfecto, scilicet ut vocant, concupiscentiæ, non verò de perfecta charitate; hanc autem explicationem ex ipso textu deduco; nempe S. Synodus, cùm totum illum justificationis apparatum præmisisset in c. 6. dixisset que, hæc agenda esse ante Baptismum, statim initio c. 7. hæc habet, *hanc præparationem, seu dispositionem justificatio ipsa consequitur*, cujus *Baptismus causa instrumentalis est*; loquitur ergo S. Synodus de justificatione, quæ per Sacramentum Baptismi obtinetur; sed nemo dicat, ante Baptismum, actum perfecti amoris, seu perfectæ charitatis tanquam necessariam dispositionem prærequiri; alioquin ante ipsum Baptismum justificatio obtineretur: igitur illa dilectio, de qua hoc loco S. Synodus loquitur, non est perfecti amoris, sed imperfecti, scilicet concupiscentiæ, quo Deum quidem amamus, ut summum bonum, sed nobis; necesse est, quod dicas, amorem concupiscentiæ in spe ipsa contineri, & præter spem, Concilium prædictam dilectionem inter dispositiones ad justificationē necessarias recensere; non est, inquam, quod quispiam hoc dicat; nam primò, idem diversis synonimis sæpius exprimitur; sic odium & detestationem peccati appellat c. 6. licèt hoc loco idem significent; item fiduciam & spem, licèt idem sonent, ibidem habet; quid ergo mirum, si amorē concupiscentiæ quamvis alioquin in spe contentum expressè appellet; deinde per spem, propriè loquendo, non amamus bonum illud, quod speramus, sed per illam erigimur, non obstante arduitate objecti, ut monet Concilium, spes enim est nisus quidam potentiæ, quo illa supra arduitatem sese attollit, ex motivo inclinantis objecti; igitur ab amore concupiscentiæ aliquo modo distinguitur; quid ergo mirum, si Concilium utrumque recenseat; sed quæso, indica alium locum, cùm nulla restet in hoc difficultas.

35 PITHAN. Suppono inter dispositiones, quæ ad suscipiendum Baptismum in adulto peccatore requiruntur, perfectam contritionem non requiri necessariò, sed attritionem ipsam sufficere; at in Sacramento pœnitentiæ, qui laboriosus quidam Baptismus est, *sine magnis nostris fletibus & laboribus, divina id exigente justitia*, remissionem peccatorum obtinere nequaquam possumus; illa igitur cõritio, quæ sufficit ad Baptismum adulti, non sufficit ad Sacramentum pœnitentiæ; igitur Sacramentum pœnitentiæ perfectiorem contritionem postulat; hæc autem exsess. 14. cap. 2. excerpta sunt.

36 ANT. Hæc parum admodum difficultatis præferre videntur; nec enim differt attritio sufficiens ad Baptismum, ab attritione sufficiente ad Sacramentum

pœnitentiæ, in ipsa, ut sic loquar, substantia, sed in modo; nempe necesse non est, ut attritio, quæ susceptioni Baptismi præmittitur, sensibilis fiat; quia non est pars hujus Sacramenti; cùm tamen attritio, quæ Sacramenti pœnitentiæ pars est, sensibilis reddenda sit; sensibilis autem redditur per suos effectus; v.g. per fletus, lacrymas, humilem confessionem, talem corporis, capitis, manuum, oculorum situm, motum, aliaque hujusmodi indicia; quid mirum ergo, si hæc cum fletu esse debeat, secus verò illa: præterea illi fletus & labores ad satisfactionem pertinent, cùm scilicet à divina justitia exigantur, cui per satisfactionē, labores, fletus, & pœnas fit satis; & verò nemini mirum accidat, à relapsis plùs exigi, quàm ab iis, qui nunquam in gratiam admissi fuerunt; hinc tota iis pœna non remittitur, sed aliquid residuum manet, quo divinæ justitiæ fiat satis; in Baptismo secus accidit, in quo, sola misericordia suas partes agit, & divina interim justitia Christi sanguine contenta restat.

37 PITHAN. Nonnulla restant ab Adversariis opposita, quæ facilè refelluntur; cuncta hæc eodem tenore, prout in mentem venient, breviter exponam, atque diluam, si per te mihi liceat: Primò igitur, inquiunt Adversarii, detestatio peccati sine amore Dei esse non potest; sed hoc eadem facilitate rejicitur, qua adstruitur, si quæstio sit de amore Dei super omnia, & perfecta charitate. Secundò nullus actus ex solo timore pœnæ profectus, ad justificationem sufficit, quia servilis est, ac proinde quatenus servilis, malus: hoc etiam facilè solvitur, quia licèt timor serviliter servilis, ut ajunt, sit malus, cùm scilicet quispiam mera servilitate ductus, ita affectus est erga peccatum, ut illud omninò admittere vellet, nisi pœna subeunda foret; at timor servilis simpliciter, quo quis propter pœnam, culpam fugit, licèt alioquin nullum erga culpam affectum retineat, bonus est, & donum spiritus Sancti, disponitque ad sapientiam, ut expressè docet S. Thom. 2. 2. q. 19. art. 7. & alibi; nempe ita homo timet pœnam, ut amet justitiam, id est excludat voluntatem peccandi, & includat propositum bene agendi, id est justitiæ & rectæ vitæ amorem, licèt perfecta charitas absit. Tertiò sic arguunt; nulla est sufficiens contritio etiam in Sacramento, nisi illa, qua homo ad Deum convertitur; sed ad Deum converti nequit, nisi illum amet; vult enim Deus, ut peccator convertat se ex toto corde. Respondeo illum ad Deum verè converti, qui ad mandata Dei servanda, & honestam vitam se convertit, admissa prius peccata detestatus; sed non video, cur hæc fieri non possint ex timore pœnæ, absque motivo perfectæ charitatis. Quartò objiciunt, quisquis fugit peccatum propter pœnam, pluris facit pœnam, cujus timore ducitur, quàm Dei bonitatem offensam. Respondeo, non pluris facere quidem illam, quàm offensam, cùm minimè comparationem instituat, sed motivo pœnæ duci, quod, ut sic loquar, & magis sensibile est, & magis ad manum; non alio, perfectæ scilicet charitatis, quod magis arduum est, & longè difficilius; sic aliquis vitam mediocris perfectionis non pluris facit, quàm summè perfectam, licèt hanc propter arduitatem suscipere non ausit, & illam, quæ facilior est, suscipiat. Quintò opponunt, quisquis non diligit Deum, Deum ipsum colere non potest; sed nemo verè convertitur, nisi Deum colere velit; igitur & diligere. Respondeo, Quisquis amore imperfecto, scilicet concupiscentiæ diligit, sufficienter instructus est ad Deum colendum; sic David Deum etiam colebat propter retributionem. Sextò instant, esse præceptum diligendi Deum, etiam super omnia & perfecta charitate; esto, de hoc non disputo; in eo proposito non peccandi, quod attritus habet, includitur voluntas servandi omnia Dei mandata; neque in hoc ulla est difficultas. Septimò dicunt, illud potissimum discrimen esse inter legem scriptam & novam, quod hæc sit lex amoris, illa timoris; Ita est; Deus enim ubertiore gratia nos ad se trahit, nec tam gravi jugo nos subjicit; sed hoc non probat, attritionem non sufficere in Sacramento ad remissionem peccati; immo in lege veteri, peccati remissio sine illa perfecta contritione obtineri non poterat. Octavò denique Augustinum opponunt, qui damnat timorem servilem, sed illum dumtaxat damnat, quo quis à peccato externo abstinet, *in opere*, cui tamen adhæret *affectu in voluntate*; hinc reus est inquit *in ipsa voluntate, qui vult facere, quod non licet fieri, sed ideo non facit, quia impunè non potest*: Augustinus igitur damnat timorem serviliter servilem, eo prorsus modo, quo suprà posui: vides Antime, quàm facilè opposita ab adversariis argumenta juxta atque breviter diluam. Quæ tamen tuis potius armis, quàm meis; quid velim, satis intelligis.

S. Fuga pœ ANTIM. Vix scio, quid tibi velis: prius quidem tuas responsiones, jam meum esse duco, tibi quot rationes exponere, quibus communis de attritione sententia confirmatur, quam Concilii Tridentini loca suprà adducta omnino demonstrant. Nonnullas quæ mihi venerunt in mentem, breviter subnecto. 1. Si contritio perfecta in Sacramento esset necessaria, longè pejoris conditionis essemus, quàm Judæi ante Christi adventum; nempe illa contritio sufficiebat ad justificationem, nec ulla ut peccatorum confessio facienda erat, quæ satis magnum onus est; immo Ethnici modò, vi solius contritionis, justificantur, cum baptismi voto, ut ajunt; nec obligantur ad confessionem; quis autem credat, fidelibus, post Christi adventum, qui jugum Christi suave ferunt, majorem imponi obligationem, ad remissionem peccatorum obtinendam, quam Judæis, aut paganis; quis dicat, servos meos & liberaliùs excipi, quàm filios? 2. Amor Christi & sanguinis ab eo fusi vis eò potissimum spectavit, ut facilia nostris morbis & malis remedia adhiberet, & applicaret: quis credat, difficiliora & rigidiora, quod certè ab ejus amore quasi abhorret, instituta fuisse? si enim voluit contritionem perfectam, & amorem perfectum, bene est; pares erimus conditionis cum Patribus nostris, sed cur novum onus confessionis annexit? aut certè, si hoc imponere voluit, cur primum illud non imminuit? 3. Tridentinum verat, ne quis peccati mortalis reus accedat ad sacram Synaxim, aut celebret missam, etiam si contritionem perfectam se habere putet, nisi prius confessione Sacramentali culpam eluerit: hoc posito, sic ratiocinari possumus; si contritio perfecta est necessaria, cum Sacramento, non est certior Sacerdos admissam culpam abstersam esse per ipsum Sacramenti usum, quàm per solam contritionem, cùm utrimque constare requiratur: & verò cùm Tridentini Patres probè scirent, contritionem valde incertam & difficilem esse, ut certior dispositio ministro hujus Sacramenti, sufficeret, statuerunt, ut non sola contritione, crebra scilicet & dubia contentus, certius & facilius remedium, Sacramentalis pœnitentiæ adhiberet; in quo reverà, si perfectam contritionem includas, non jam certius & facilius, sed æquè incertum, & difficilius esse constabit. 4. Si perfecta contritio esset necessaria, nunquam absolutio Sacramentalis justificatio-

nem

non peccati remissionem assereret, utpote quæ per contritionem jam ante inducta esset; scio, interdum contritionem jam ante inductam esse posse: at quod semper eveniat, & quod absolutio Sacramentalis cum finem spectet, quem absque illo nunquam obtineat, durum profectò dictu videri nonnullis potest. 5. Usus Ecclesiæ maximi omninò ponderis est, cui tanti momenti errorem continet; hoc autem tam certum fidelibus persuasum est, solam attritionem non Sacramento sufficere. 6. Si contritio est necessaria, igitur attritio est materia solum probabilis effecta, igitur attritio est materia solum probabilis Sacramenti; quis autem dicat, ab Ecclesia totam materiæ dumtaxat probabilis usum in Sacramento, absque necessitate, quem revera in aliis Sacramentis minimè tolerat?

39 PITHAN. Cuncta hæc summoperè placent, & sufficere videntur, ad plenam nostræ hujus sententiæ probationem: unum est, quod planè non facit contritionem, quod scilicet dicis, certiorem esse illum, qui attritionem cum Sacramento, quàm qui contritionem cum Sacramento adhibet; an fortè certus sim de attritione ipsa, quæ est actus supernaturalis?

40 ANTIM. Cùm attritio sit longè facilior quàm contritio, quilquis enititur alterutram elicere, facilius accidet, ut attritionem, quàm contritionem assequatur, igitur licèt de neutra certus sit omninò, minus tamen de attritione, quàm de contritione dubium rebibit, superpicuum est; accedit, quod sum quasi moraliter certus de attritione; cùm enim reverà sentiam, me peccasse peccati, & timorem illum etiam percipiam, pœnarum scilicet, quas Deus peccantibus comminatus est; quid quæso aliud, quod scilicet à nisu voluntatis dependat, ad attritionem requiritur; timere enim pœnas satis proclive est; modò igitur per fidem motiva illa objiciantur, iisque ad ponendum actum moveat, facilè crediderim, actum illum supernaturalem esse; ac proinde certus sum de illo moraliter; licèt hæc supernaturalitas, ut sic loquar, multum negotii nostris Scholasticis faceſſat, ad usum Moralem difficultas traducenda non est; modò enim motivum illud gehennæ v. g. ad detestandum peccatum moveat, per fidem scilicet compositum ac repurgatum, de reliquo parum mihi curandum est; enim reali motivo elicere actum detestationis, vel debitè de peccato admisso; quid amabò aliud facessit facilè; igitur credidérim, supernaturalem esse.

41 PITHANOPH. Non desunt, qui dicant, attritionem naturalem ad Sacramentum sufficere.

42 ANTIM. Scio, nullum tamen ex nostris invenias, qui hoc asserat; & verò cùm Tridentinum docet, timorem illum esse donum spiritus Sancti, nemine dixerit, naturalem esse.

43 PITHANOPH. An fortè naturæ vires superent, detestari admissa peccata, præ timore pœnarum istimi?

44 ANTIM. Superat equidem detestari peccata quidem omnia, cum peccato scilicet conjuncta, quæ revera mali, obscurè dumtaxat proposita; natura enim præsentibus & sensibilibus ducitur, à quibus nequit abstrahat, nisi divinæ gratiæ subsidio adjutus: cum igitur attritio à peccatis rebusque sensibilibus, quæ maximè afficiunt, & cum peccatis conjunctæ est, abstrahat, idque timore pœnæ, quæ nec sensibus afficit, nec intellectui clarè perspecta est, sed tantùm cognoscitur; quid mirum, si ad illum supernaturali adjutorio indigeam; accedit ille actus, qui sine divina fide produci nequit, naturæ vires superat; sed de his viderint Theologi, quibus sensus institutum non pertineant, pro quo, dixisse est, attritionem esse supernaturalem, eam scilicet, quæ ad Sacramentum necessaria est.

45 PITHANOPH. Ex his te scire velim, quænam motiva ad hunc finem sufficiant: hactenus gehennæ dumtaxat meministi.

46 ANTIM. Nescio quid aliud indicavi, pœnam scilicet temporalem, quatenus hæc per divinam fidem nobis repræsentatur, & comminantem Deum timemus; immo Tridentinum ut efficacem hujus timoris virtutem ostendat, pœnitentiam Ninivitarum luculenti exempli loco adducit; hæc autem ex timore pœnæ temporalis profecta est, ut constat ex sacro textu; deinde fortiùs aliquando sensibiles pœnæ nos afficiunt, quàm æternæ illæ, cujus obscuras dumtaxat species & imagines habemus: igitur modò illas ut à Deo nobis intentatas divina fide credamus, cur sanctus illarum timor non sit donum spiritus Sancti, ac proinde illo timore ducti, peccata, quorum causa prædictas pœnas intentat, detestemur; ita ut hæc detestatio cum voluntate non peccandi in posterum conjuncta, ad constituendum Sacramentum sufficiat; & verò hoc ipsum indicare videtur concilium supra citatum, quod metum gehennæ & pœnarum expressè appellat, gehenna autem pœna æterna est; alia igitur dictio temporales pœnas significat, huic sententiæ omnes ferè autores subscribunt, ut Lugo disp. 5. sect. 9. n. 137. Suar. disp. 20. sect. 2. n. 15. & cum his alii. Nec deest ratio, eaque potissimùm pro peccato veniali, quod reverà detestamur ex timore pœnarum purgatorii; cùm enim illi æterna pœna minimè competat, hujus metu duci non possum ad illius detestationem; igitur attritio ex timore temporalis pœnæ, quatenus hanc Deus intentat, sufficit ad Sacramentum constituendum.

47 PITHANOPH. Rectè addis, quatenus hanc Deus intentat; debet enim esse aliquis ad Deum respectus, ex quo fortè supernaturalitas actus dependet; nempe per fidem divinam pœnam illam nobis proponimus; fides autem divina, divinæ veritatis, aut veracitatis autoritate nititur: idem prorsus dicendum est de ipsa fœditate ac turpitudine peccati, quæ ut sit motivum sufficiens ad Sacramentalem attritionem, similem ad Deum respectum includit, quatenus scilicet illa fœditas per divinam attestationem nobis innotescit, vel divinæ & æternæ legi adversatur; & verò, sine illo respectu, nihil supernaturale in prædicto actu esse videretur.

48 ANTIM. Rectè mones; interim aliud attritionis motivum delibasti, scilicet fœditatem & turpitudinem peccati: ad hæc duo reliqua facilè reduci possunt; ad primum quidem omnes pœnæ, tum damni, ut vocant, tum sensus, tum positivæ, ut ajunt, tum privativæ; quanta enim sunt, quibus peccatum nos privat? divina scilicet gloria, gratia, amicitia, speciali protectione, filiationis & hæreditatis jure, multis etiam per peccatum obnoxii sumus; pœnæ scilicet æternæ, tyrannidi cacodæmonis, infinito Dei odio & iræ &c. igitur ad primum caput revocabis omnia mala, quæ peccatum secum affert, & omnia bona quibus nos privat, tum in hac vita, tum in futura: ad aliud verò caput, scilicet ad naturam, fœditatem & turpitudinem peccati, reduci queunt reliquæ peccati proprietates; cogita esse infinitum malum suo modo, cui nihil boni inest, in quo reverà opponitur supremo enti & bono, cui nihil mali inest: monstrum certè horrendum, ingens, quod divina justitia condignâ pœnâ plectere non potest; hæc enim semper finita est: relinquo alia piis & solidis meditationibus, in quibus dira hæc pestis & tanti mali vis præcipuè ponderatur. De motivis contritionis nihil

dico; illa enim Deum ita respiciunt, ut nullâ in iis partem proprii commodi vel incommodi homo habeat: hinc cùm peccatum consideretur ut malum Dei, ejusdem amori, bonitati, sapientiæ, voluntati repugnans, ac propterea illud detestemur, quia displicet Deo, in isto actu divina charitas semper suas partes agit.

49 PITHANOPH. Ex his facilè conciliarim diversas aliquorum opiniones circa perfectæ contritionis motivum, quod reverâ ad bonum Dei semper refertur; hoc enim maximè amare est, velle bonum amici, ac detestari illius malum, & de illo maximè dolere, quatenus malum illius est: igitur vera & perfecta est contritio, si detester super omnia peccatum, quatenus displicet Deo, ipsique adversatur, necnon immensæ illius charitati, bonitati, voluntati, amori, ac cæteris illius attributis, nulla mei commodi, vel incommodi habita ratione, & quatenus Dei offensa est, & jus divinum lædit, quod maximum Dei bonum est, cujus reparationem perfectus ille pœnitentiæ actus intendit, quatenus bonum illius est, & Deus de sui juris indemnitate gaudet: uno verbo, dolere de peccato, ut malum Dei est, perfecta contritio censeri debet; cuicumque tandem divino attributo hoc malum affligatur, v.g. Bonitati, Justitiæ, Sapientiæ, &c. sed in his nolim diutiùs hæreamus; restat ut veniasad tertiam opinionem, cujus supra meministi, illorum scilicet, qui attritionem, sine actu amoris ad Sacramentum non sufficere putant.

50 ANTIM. Hanc opinionem in appellatis dialogis jam refutavi; nam vel hic amor est perfectæ charitatis, & super omnia, atque ita hæc opinio eadem est cum secunda; vel non est perfectæ charitatis, & super omnia, atque ita ad amorem concupiscentiæ, ut vocant, reducitur, quem cum attritione Sacramentali semper esse conjunctum, ultro admitto; nempe ut vera attritio nunquam est sine spe & fide, ita nec sine amore concupiscentiæ; quis enim illud bonum speret, quod sib non velit & ameti præterea si timor pœnæ est, privationis scilicet summi boni, reverâ illius amor esse supponitur; nec enim privari timemus eo bono, quod non amamus.

51 PITHANOPH. Legi refutationem in iis Dialogis, quos mihi pro tua humanitate legendos, tradidisti; sed autores hujus opinionis non acquiescunt; quare vellem, aliquid adderes, ad pleniorem refutationem; crede mihi, operæ pretium erit: nempe ut verum fatear, hæc opinio in secundâ facilè degenerat.

52 ANTIM. Quid addi possit, non video, nisi tu ipse suggeras illa fundamenta, quibus hæc illorum opinio nititur.

53 PITHANOPH. Tria sunt, ni fallor, primum est scripturæ & Conciliorum autoritas; alterum quædam loca Patrum; tertium denique ratio moralis vel Theologica; scriptura enim sæpissimè inculcat, ut convertamur ad Deum ex toto corde, ut scindamus corda nostra, scilicet vi amoris: expressè quoque significat remitti ei peccata multa, qui diligit multum; locus etiam Tridentini, in quo inter cæteras justificationis dispositiones, amor recensetur, huic opinioni suffragari videtur, Patres, & præcæteris Augustinus, hoc ipsum inculcare non cessant; ut scilicet lachrymis, igne amoris expressis peccata nostra eluamus; ratio demum in promptu est, quia vera conversio ad Deum supponit amoris motum; vix enim fieri potest, ut ad illud bonum me convertam, nisi illud amem; vix, inquam, fieri potest, ut seriò doleam de illius offensa, quem non diligo.

54 ANTIM. Nihil horum intentum probat; textus enim scripturæ, vel de perfecta contritione intelligendus est extra Sacramentum, vel de perfecta conversione, quæ detestationem peccati, firmumque propositum non peccandi in posterum, & voluntatem serviendi Deo complectitur; quid enim aliud innat scissio cordis, quàm gravem dolorem, nempe convertitur homo ad Deũ, quando relictis viis malis, quæ ducunt ad mortem, ingreditur viam justitiæ & semitas rectas, id est, viam mandatorum Dei: fateor quidem, remitti peccata ei, qui diligit; sed hoc non probat, peccata remitti dumtaxat perfectè diligenti. Locus Tridentini jam supra discussus est: Patres eodem sensu loquuti sunt, vel fortè de perfecto illo more intelligi non debent, sed imperfecto, quo diligimus Deum, ut bonum nostrum, ad lachrymas lugentur Patres, sed non sola perfecti amoris virtute mendas: ad rationem denique allatam facilè respondeo, intercedere quidem in conversione ad Deum amoris motum, cùm reverâ fieri non possit, (& hic rectè monuisti) ut ad illud bonum me convertam, nisi amem illud, & ut seriò doleam de illius offensa, quin eum diligam; ita est; sed quo tandem amore perfectum ad hunc finem requiri, nemo jure dixerit, vel unquam probet.

55 PITHANOPH. Hujus opinionis autores volunt, amorem quemdam imperfectum, non tamen concupiscentiæ.

56 ANTIM. Hoc ipsum est, quod pro hebetudine ingenio capere non possum; nec enim amoris illius imperfectio à remissione, ut vocant, duci potest; cum actus veri amoris, quamvis remissus, peccatum remittat; unde igitur petitur illa imperfectio? non à gradu actus; igitur ab ipsa actus substantia.

57 PITHANOPH. Fatentur, non esse amorem Dei super omnia.

58 ANTIM. Igitur merus amor est concupiscentiæ, quo Deum amant, sed sibi, & suo commodo; alioquin, si nulla sui ratione ducuntur, purus amor est, & perfecta charitas.

59 PITHANOPH. Quid amabò vetat, eundem actum ferri simul in bonum Dei & meum; ac proinde me dolere de peccato, quatenus est offensa Dei, & displicet Deo, & quatenus me privat tot bonis, & tot mala secum affert.

60 ANTIM. Si nihil aliud intelligant, non est ingens difficultas; nam vel per duos actus hæc duo motiva attinguntur, vel per unum tantùm; si per duos, ille, quo detestor peccatum quatenus displicet Deo, est veræ contritionis; igitur extra Sacramentum justificat; si verò per unum, erunt forte, qui negent, id fieri posse, nisi unum motivum alteri subordinetur; quo posito, vel primum subordinatur secundo, vel secundum primo; si secundum primo, ille actus erit veræ contritionis; quia idem doleo privari tot bonis, & incurrere in tot mala, quia hoc ipsum displicet Deo; ad hoc enim motivum, quidquid actui inest, reducitur; si verò primum secundo, erit actus meræ attritionis; nempe illud *displicere Deo* mihi displicet, quia maximum malum meum est; & verò cùm detestor peccatum per veram attritionem, detestor illud sub ratione peccati Theologici, ut vocant, id est offensæ Dei, ac proinde quæ displiceat Deo; illud tamen ad proprium commodum refero, quia doleo de peccato, de offensa Dei, quia multa bona me privat, & multa mala secum affert.

61 PITHANOPH. Quid ni utrumque motivum idem actus respiciat, licèt unum alteri non subordinetur?

62 ANTIM. Propter duos fines totales, saltem naturaliter loquendo, idem actus, internus scilicet, non fit; dico internum, nam de externo, nollem me

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

debeam; esto tamen fieret; non video, cur hic actus non æquivalet duobus aliis, quo ad effectum; nempe ille actus justificaret; nempe si essent duo actus distincti, alter justificaret; sed hic æquivalet duobus; igitur justificat.

66. Pithanoph. Nolo esse motivâ totalia, sed motiva, partialitate causæ, ut ajunt, ita ut neutrum eorum sumptum sufficienter moveat.

66. Antim. Hoc posito, non potest dici actus amoris, quia motivum amoris non movet sufficienter, nec etiam timoris, quia hoc etiam sufficienter non movet; sed esset species quædam mixta, quam non necessariam esse, dixerit; præsertim cum pro actibus internis non desint, qui dicant, naturaliter idem, fieri non posse; quidquid sit, non existimo, adversarios eò spectare, ut speciem hujusmodi admittam cum attritione & Sacramento necessariò requirant; volunt ipsi actum amoris, imperfecti quidem, [illegible] quinullum aliud motivum respiciat, nimirum: verò tot actus interni videntur esse ponendi, q motiva, v.g. volo servare præceptum quoniam mihi irascatur, & excidam illius gratia, vel quia hoc ipsum illi gratum accidit; idem actus internus ponitur, scilicet executio præcepti paterni, sint tamen duo interni, alter, quo volo exequi præceptum, quia placet patri; alter, quo volo idem præstare, ne patris gratia excidam; fieri tamen potest, ut neuter seorsim sit sufficienter efficax ad præceptiexecutionem, secus tamen conjunctim: porro detestatio actus internus est voluntatis; hi ergo sunt duo motiva, non subordinata erit duplex detestatio; altera scilicet ex motivo amoris, altera ex motivo timoris; prima autem quantumvis remissa, sufficit ad justificationem; sed quæso te, cum hæc ad Theologiam scholasticam pertineant, cur ad morales controversias traducis?

67. Pithanoph. Eadem apud me reputabam; sed ignosce; nec enim mihi persuaseram, tot subtilitatibus hic locum esse posse; jam ad alia orationem converto, ac scire velim, utrùm is, qui est verè contritus & firmum propositum non peccandi habet, possibile sit, ut relictâ priùs occasione peccandi, peccet; suppono enim illam ab eo relinqui non posse, vel sine gravissimo scandalo, vel sine maximo damno.

68. Antim. Occasionem proximam, opinor, dicitur; nec enim remotam quisquam relinquere tenetur; proximam voco illam, quæ proximo periculo peccandi exponit; id est, in qua, ut plurimum labimur; dicitur proxima, quia inter illam & peccatum, nihil medium est; cum in peccatum immediatè, & facillimè quasi manuducat; remota verò est, quæ in peccatum immediatè non ducit; sed aliud quidpiam indifferens, quod ad peccandum inclinat; neque hæc in indivisibili posita esse putem, & inter proximas, nonnullæ sunt, quæ majori periculo exponunt; & inter remotas, aliquæ remotiores, aliæ minùs remotæ; præterea facilè credam, eamdem occasionem respectu unius, proximam esse, quæ respectu alterius remota dumtaxat sit; sic nonnulli v.g. ita sunt à natura comparati, ut feminis versari non possint illibati; aliis vero accidit; his occasio remota erit, illis verò proxima.

69. Pithanoph. De occasione remota convenio esse non posse; alioquin, si eam sub peccato teneremur, vix inter creaturas vivere possemus; cùm nulla fere sit creatura, & ars fere nulla, quæ occasionem aliquam peccandi non præbeat; de proxima igitur quæstio est.

68. Antim. Rectè dixisti, non teneri homines ad remotas occasiones relinquendas; item artes fere omnes aliquam occasionem peccandi præbere; plus aliquas alias minùs; v.g. nautæ, caupones, milites aliique hujusmodi artem exercent, quæ quidem occasionem proximam non præbet, ut optimè observat Lugo de pœnitent. disp. 14. sect. 10. n. 149. valde tamen ad peccandum inclinant, & sine peccato difficillimè exercentur; itaque nemo tenetur occasionem remotam fugere, quamdiu remota manet; nempe fieri potest, ut eadem, quæ priùs remota erat, fiat tandem proxima; sic fieri potest, ut quis famula utatur, quæ initio proximam occasionem non præbeat; aucta tamen consuetudine, occasio tandem proxima evadat; idem de aliis occasionibus remotis dicendum est; v.g. Titius exercet aliquam artem; in qua certus est moraliter, fore, ut sæpissime delinquat, & manifesto æternæ damnationis periculo expositus vivat; tunc occasio proxima est, ac proindè eam relinquere tenetur.

69. Pithanoph. Cum occasionem, quamdiu remota est, nunquam homo fugere teneatur; id maximè videndum est, quæ proxima, quæ remota occasio dicenda sit; & cum hac de re ipsi autores disputent, ante omnia, ni fallor, hoc punctum definiendum est: scio, à nonnullis proximam dici illam, inter quam & peccatum nihil mediat, & hoc supra dicebas, occasionem scilicet proximam esse illam, quæ immediatè ad peccandum inducit; sed pace tua dixerim, occasioni remotæ hoc idem competit, v.g. aliquis ludit, & inter ludendum, rarò licèt, in blasphemias erumpit, non dixeris, opinor, ludum huic occasionem proximam esse, & tamen inter ludum & blasphemiam nihil mediat; igitur illud *nihil mediat*, etiam remotæ competit.

70. Antim. Bonos illos imitaris, qui opiniones illius nostri ita excerpserunt, ut mutilas omnes exhibuerint; dixi occasionem proximam esse illam, quæ in peccatum immediatè adducit; omisisti aliam particulam, *facillimè*; utramque conjunxi; nec absre, meo judicio, cum una sine altera ad constituendam occasionem proximam non sufficiat; si enim immediatè quidem ad peccandum inducit, rarò tamen, nec ea facilitate, quæ libertatem hominis valde imminuat; certè proxima occasio non est, ut patet in exemplo à te adducto; nec etiam, licèt facilè, sed non immediatè, cum aliæ actiones medient, inter occasionem & peccatum, quæ in nostra potestate positæ sunt; v.g. ars militiæ, aut mercatoria, aut sanè, si quis fœminam efflictim amet, & cum ea peccet aliquando; si hæc in eadem domo cum illo vivat, occasio proxima est: remota verò, si in diversis domibus habitent; quia mediant multæ actiones, nempe ille antequam peccet, multa facere debet, quæ in ejus plena potestate posita sunt, nec illius libertatem imminunt, suppono enim non æquè facile illi esse cum illa peccare, si in diversa domo habitent, ac si in eadem: dico igitur, occasionem proximam esse illam, quæ immediatè & facillimè ad peccandum inducit; immediatè quidem, ita ut nihil mediet inter illam & peccatum, quod omitti facilè possit; facillimè verò, ut vix unquam peccatum in ea vitetur, ab eo saltem, cui occasio proxima est.

71. Pithanoph. Jam probè rem intelligo, non tamen acquiesco penitus; nempe parum mihi referre

ferre videtur, sive aliqua occasio immediatè, sive mediatè ad peccandum inducat, is, cui præbetur, moraliter certus sit, fore, ut ipse labatur: præterea si aliquis cum alio versari non potest, nisi peccet, hic illi proxima est peccandi occasio; mediant autem multa inter hanc occasionem & peccatum; consilium scilicet egrediendi domo, accessus ad illum, mutua colloquia, aliaque hujusmodi.

72. Antim. Si proxima occasio est, & moraliter certus sis, fore, ut in ea pecces, illa haud dubiè ad peccandum immediatè inducit; hæreo in exemplo à te adducto, personæ scilicet, cum qua tamen non habitas, quæ tibi est proxima peccandi occasio; accipis consilium illam adeundi, accedisque ad illam, aliaque hujusmodi præstas, & ad hæc prædicta occasio te movet; dum hæc agis, haud dubiè peccas; ac proinde ad peccandum te immediatè inducit; tibi est igitur occasio proxima, quæ ad peccandum immediatè & facilè te inducit; si enim facile tibi est à congressu illo abstinere, ac proinde facilè à te obtinere possis, ut personam illam non convenias, non diceris esse in occasione proxima peccandi, quæ tantùm in ipso congressu posita est, quem inire nequis, sine peccato; sed ut tibi rem istam in clarissimo exemplo exponam, Titius Caji socius, cum eo nunquam ludit, nisi in blasphemias erumpat; Cajus est occasio remota Titio, quia hic versari potest cum Cajo, licèt cum eo non ludat; at verò ludus ipse est occasio proxima; quia hic immediatè & facillimè ad peccandum Titium inducit; itaque voca, ut voles; ego proximam occasionem peccandi id omne appello, quod semper, aut saltem, ut plurimùm, cum peccato conjungitur.

73 Pithanoph. Tenes igitur, neminem unquam sine peccato in occasione proxima manere posse; ac proinde absolvendum non esse illum, qui eam relinquere non vult.

74. Antim. Hæc sanè non ita crudè accipienda sunt, sed multam distinctionem postulant; dico igitur primò, occasionem proximam talem esse posse, ut quis ab ea facilè avelli possit, sine scandalo & gravi detrimento; quo rever à supposito, nemo neget, saltem qui rectè sentiat, teneri illum ad recedendum à prædicta occasione; tenetur autem, quia tenetur procurare suam salutem, & non peccare; igitur & illa tollere, quæ salutem illius in manifestum discrimen adducunt, & imminenti peccandi periculo exponunt; quisquis enim vult & amat periculum proximum, id est quisquis se illi ultro exponit, peribit in eo; & ratio ipsa naturalis dictat, stultum esse, in re tanti momenti, sponte & ultro aleam periculi proximi plenam subire; & verò, si absque evidenti necessitate, mortalem corporis vitam proximo mortis periculo exponere non licet, nec remedium creperum & cum periculo proximo conjunctum adhibere, multò minùs quando agitur de vita æterna, periculum proximum illa excidendi inire licebit.

75. Pithanoph. Sed quando accidit, occasionem proximam talem esse, ut moraliter relinqui non possit; aut certè sine gravissimo detrimento, v. g. jactura vitæ, honoris, bonorum; quid amabò faciendum putas?

76. Antim. Universè ac generatim pronunciare ac rem definire non possum; & verò in omnibus disciplinis ac præsertim in re morali universè pronunciare periculosum est, nec non errori obnoxium; distinguendum igitur censeo; vel enim occasio proxima talis est, ut relinqui non possit, & hæc duplicis adhuc generis, interna scilicet, vel externa; prima est, cum aliquis à natura, vel pravo usu & consuetudine ita comparatus est, ut maximus illi sit ad aliquod peccatum propensio & inclinatio, quæ licèt nunquam talis sit, ut necessitatem moralem peccandi secum afferat, semper enim libertatem moralem in admittente lethalem noxam agnosco, præsertim ab eo tempore, quo Innocentii XI. constituto contra 5. propositiones Jansenii edita est; itaque licet prædicta inclinatio ad peccandum necessitatem moralem peccandi non conciliet, ab ea tamen is, cui inest, se liberare non potest, non modò moraliter, verùm etiam physicè, saltem non cito, etiam si enixè velit; cum igitur ad impossibile non teneatur, licèt procurare debeat illum pravum habitum à se arcere, eaque adhibere media, quæ ad illum primò temperandum, ac deinde prorsus destruendum conducunt, non tamen tenetur eo relicto eadem statim occasionem illam proximam, quod fieri ab illo non potest.

77. Pithanoph. Interea debetne absolvi, posito quod sit verè contritus, & firmum propositum habeat non peccandi.

78. Antim. Hoc certè prudentiæ Confessarii relinquerem, qui si videat, à pœnitente suo prædictam diligentiam adhibitam fuisse, eumque præscriptis rem ediis usum ad morbum animi curandum, nemo neget, prudenter illum absolvi posse, modò aliæ dispositiones adsint; nemo etiam neget, si Confessarius rationabiliter dubitet de illius negligentia, prudenter differri posse absolutionem, nisi majus inde malum timeatur; in his duobus punctis, autores omnes Catholici facilè conveniunt; quare ab iis citandis abstineo, ne frustra paginas occupem; at ut nemo prudenter dicat, semper esse absolvendum, quamvis sæpe ac sæpius relabatur, & castigando pravo illo, qui inest habitu, negligentissimus sit, ita nemo prudentex dixerit, quæcumque tandem diligentia ab illo adhibeatur, nunquam esse absolvendum, donec occasionem illam proximam, quæ intimis fibris insita est, evulserit; atque extremitas displicet; prima quidem, quæ frequentes lapsus pœnitentis & supina illa negligentia in abigendo pravo habitu arguunt, abesse propositum non peccandi, ac proinde occasionem illam esse voluntariam, saltem probabilissimam Confessario præbent occasionem hoc sibi persuadendi; si ergo Confessarius prudenter credit, præfatum abesse propositum, prudenter quoque absolutionem differet; accedit, quod hoc Sancto rigore pœnitens deterrendus est, ut necessariam ad reformandam morum diligentiam adhibeat; immo prudentes & sancti viri ita se gesserunt in administratione hujus Sacramenti; adde sis innumeros autores, qui hoc ipsum docent.

79. Pithanoph. At si pœnitens alias dispositiones habeat, certè ratione illius occasionis proximæ, & illius dumtaxat, absolutio differtur; igitur quamdiu illa manet, absolvendus non est; in alteram igitur extremitatem recidis.

80. Antim. Non dico, differendam esse absolutionem ratione occasionis præcisè; sed quia Confessarius prudenter & rationabiliter dubitat de sufficienti proposito; rationem autem dubitandi, frequentes lapsus & supina negligentia pœnitentis suppeditant.

81. Pithan.

84. PITHANOPH. Quid si Confessarius nullo modo credat de prædicta dispositione pœnitentis, quin habeat summam contritionem pœnitentis; an pro illa summam contritionem prudenter differri possit?

84. ANTIM. Tanta est aliquando pœnitentis cæcitas, ut nulla ratio postulet absolutionem differri, ut vix sperari possit major illius dispositio; quemadmodum vix speravere illustrissimi viri suo exemplo cæteris Confessariis illuxerunt, qui homines omni flagitiorum genere fœdatos summa contritionis vi actos statim absolverunt, levi etiam pœnitentia imposita; si tamen contritionis tanta vis non est, licèt probabiliter & prudenter Confessarius credat, rectè dispositum esse pœnitentem, modò scandalum & majoris inde periculum absit, ad castigandam illius negligentiam, per modum salutaris remedii, vel pœnitentiæ medicinalis, quæ aliquando absolutioni præire potest, justa scilicet de causa, non damnarem in nullo rigoris, si absolutionem differat, præsertim pœnitente minimè invito: cæterùm in hoc casu Confessarium minimè damnò, licèt pœnitentem absolvat; si, ut dixi, prudenter credat, rectè dispositum esse; prudenter, inquam, etiam si tantummodo probabiliter, cum vix unquam interior pœnitentis dispositio Confessario certò perspecta esse queat.

85. PITHANOPH. Valde probo ea, quæ dicis; verum absolvi pœnitentem, si magna vi contritionis compungitur; hæc autem foras erumpit? at si rationabiliter Confessarius dubitet de proposito & dispositione pœnitentis, attentâ illius negligentiâ & emendationis incuriâ, vis prudenter absolutionem differri, si frequentes lapsus accedant; si demum prudenter credat, rectè dispositum esse, ut non damnet Confessarium, qui absolutionem differat, ad detinendum pœnitentem, ad castigandam illius incuriam, in medicinam demum, modo scandalum absit, pœnitente non invito; ita non damnas illum, si statim absolvat; quid autem de altera extremitate? si enim longiùs excurras, aliquot membra multiplicis difficultatis tibi excident.

85. ANTIM. Nedubites; altera igitur extremitatem, nunquam pœnitentem absolvendum esse, quamdiu illi occasio proxima manet, quod nullo modo dubitarunt viri probati; nempe aliquando tantisper utique vitæ absolutio differenda esset; immemorem quidem absolvendus esset, habitu scilicet vitiato, & diuturniore usu confirmato; & obligas illum, ad excutiendum statim pravum habitum à natura comparatum, vel usu contractum, sed hoc fieri non potest; cur ergo ad impossibilia obligas? obligo, inquies, ad deponendum habitum, non quidem statim, at sensim sine sensu, ut tamen ut diligentiam ad hunc finem adhibeat, sed naturæ vires infirmæ sunt, & potentiori Dei adjutorio ad hunc effectum opus est, inquis; sed volenti & facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam; magna vis morbi magnam gratiam postulat, quam Deus potiori jure justificato, quàm hosti & peccatori elargitur, si rectè dispositus est, & pravus ille habitus cedat, & jam procurarit ab eo se liberare, divinæ beneficio donetur, acquirit gratiam eadem, sit amicus Dei singulari patrocinio dignus, demum in eo statu ponitur, in quo majorem divinæ gratiæ cœlestisque auxilii recipit, quo major est; ac proinde pius virium suppetit ad vincendas tentationes & frangendam vim pravi habitus contracti; nemo igitur Confessarium damnet, quia dum pœnitentē absolvit, non tantùm illius actualia vulnera, peccata scilicet curat, verùm etiam habituales morbos, quantum in se est, adhibitis scilicet iis remediis, quæ apta esse judicat, & posito pœnitente in eo statu, in quo & vegetior est contra vim morbi, & remediorum capacior & dignior, cujus Deus supremus medicus curam gerat. Ratio autem à priori est, quia ipsa occasio proxima non est peccatum, nec ipse habitus peccatum est, nisi quatenus placet, & voluntarius est; sed involuntarium esse supponimus, & pœnitenti prorsus invito inesse; igitur dispositionem necessariam ad beneficium sacramentalis absolutionis recipiendum non tollit.

86. PITHANOPH. Bene est, rem omnino capio; jam ad aliud distinctionis membrum veniendum est; dixisti enim occasionem proximam, quæ moraliter removeri non potest, duplicis generis esse, alteram scilicet internam, alteram externam; de interna hucusque dixisti, de externa tibi dicendum restat; & primò quidem, non video, quomodo externa removeri non possit.

86. ANTIM. Non desunt exempla, Pithanophile, & non ratò sanè occurrunt, utinam rariùs; unum suggero; supponamus uxorem fratris à levito ad peccandum induci, & illos sub eodem tecto vivere; quid faciet misera; à marito recedere non potest, nec eidem marito turpitudinem suam & fratris aperire; quantum enim inde scandalum foret? igitur moraliter loquendo, prædictam occasionem proximam removere nequit, estque ipsi externa, quamvis fere semper præsens; en tibi occasionem externam, quæ moraliter tolli non potest.

87. PITHANOPH. Sed quid tandem tu? si hæc fœmina ad Confessarium adeat, quid cum illa agendum esse putas?

88. ANTIM. Ex iis, quæ supra diximus, manifesta responsio patet; si enim fœmina illa verè contrita est, & firmum propositum habet in posterum non peccandi, ac proinde parata sit, quantum in se est, prædictam occasionem fugere; & ad hunc finem, eam, quam potest, diligentiam adhibeat, quis amabò neget, absolvendam esse? at si hæc occasio illi placeat, nec faciat quod in se est, ut ab ea se liberet, aut contrà illam muniat sese, adhibitis remediis à Confessario eidem præscriptis, tunc absolutionem differri posse, omnino crederem; quia non leve argumentum esset, rite dispositam non esse, nec firmum adesse propositum; de quo si revera Confessarius prudenter dubitet, absolutionem prudenter differret; si autem probabiliter crederet, satis dispositam esse, ut non damnabo, si absolvat; ita nec damnabo, si differat absolutionem, ad castigandam aliquam negligentiam, & in pœnam medicinalem: cæterum vix aliter statuendum est de occasione externa ac de interna; quare ne bis eadem obtrudam, suppone de utraque eadem dicta esse: autores non cito, quia nullum esse crediderim, qui dictis hucusque non suffragetur.

89. PITHANOPH. Ita est, sed præcipua difficultas restat, scilicet quid sentiendum sit, quando illa occasio proxima tolli quidem potest, non tamen sine magna difficultate, aut jactura vitæ, bonorum, honoris, &c.

90. ANTIM. Suppono quatuor illas conditiones, quarum Navarrus meminit in Manual. cap. 3. n. 15. scilicet quod is, qui est in occasione proxima, verè contritus sit, habeat propositum non peccandi, speret semeuiante divina gratia non peccaturum, subsis

sit demum rationabilis causa, propter quam occasionem illam minimè relinquit; his autem suppositis, multi autores censent, absolvendum illum esse, qui est in occasione proxima, quam sine gravissimo damno relinquere non possit; ita Navarrus loco citato item in cap. *satisfactio* distinct. 3. Beja tom. 1. cas. 39. Corduba in summ q. 4. Vivaldus in Candelabr. tit. de absolut. Joan. Sancius disp. 10. D. Thom. 2. 2. q. 10. a. 9. Bonacina tract. de matrim. q. 4. p. 14. n. 17. Zerola. c. 25. de pœn. Finellius cap. 11. n. 12. Philiarc. p. 2. l. 2. c. 32. Suar. disp. 32. Lugo de pœnit. disp. 14. sect. 10. Emman. Sa correctus verbo *absolutio* n. 12. S. Basilius lib. de constit. monast. cap. 3. S. Ambros. l. 3. offic. c. 13. Ludovic. Lopez p. 1. c. 20. & 22. post victoriam Cajetan. in summ. v. *periculum*. Armilla v. *periculum*. Henriquez lib. de matrim. cap. 25. n. 3. Alphonsus à Castro l. 1. de justa hæretic. punit. cap. 17. Layman lib. 5. tract. 6. c. 4. num. 9. Sanchez tom. 1. moral. lib. 1. c. 8. num. 4. plures alios dabit Diana p. 2. tract. 16. resol. 5. & part. 4. tr. 4. resol. 165. addo Basil. Poncium in append. cap. 6. Petr. Navarr. l. 4. cap. 4. num. 77. Baillium in tripl. examine à pag. 620. ad 626. Medin. l. 10. summ. cap. 14 §. 2. Ledesm. tom. 2. sum. tract. 1. c. 9. Manuel. tom. 1. sum. c. 34. num. 5. Azor tom. 1. l. 11. c. 3. q. 3. Graffium lib. 1. cap. 28. num. 21. Serrarium in c. 12 Jud. vers. 7. omitto alios Guilin. scilicet, Turrian. Castr. Palao, Tamburin. aliosq; fere innumeros.

91. Pithanoph. Non deerunt qui dicant, D. Thomam, Ambrosium & Basilium perperam citari.

92. Antim. Illi sanè refelli melius non possunt, quàm citatis illorum verbis; en tibi, & primò quidem, S. Thom. ex 2. 2. q. 10. a. 9. *si autem*, inquit, *sunt simplices & infirmi in fide, de quorum subversione probabiliter timeri possit, prohibendi sunt ab infidelium communione, & præcipuè ne magnam familiaritatem cum eis habeant, vel absque necessitate eis communicent*; viden *absque necessitate*. D. Basilii textus expressus est, cum enim supponat, hominem, cui consuetudo cum mulieribus occasionem peccandi præbeat, concludit tandem, hujusmodi congressiones colloquutionesque fugiendas esse, *neque ad eas*, inquit, *unquam accedendum, nisi cum gravissima nos aliqua ad eas necessitas impellit, & aliter facere non possumus*. S. Ambrosius loco citato excusat actionem Judit à peccato contra castitatem, eo quod in casu magnæ necessitatis periculum adierit; nempe inquit *honestatis fuit, pro omnibus periclitari, ut omnes periculo eximeret*, periclitari scilicet in castitate, ut omnes eximeret periculo vitæ. Vide ibi plura apud Basil. Poncium supra citatum, qui multos eosque gravissimos autores pro hac sententia citat.

93. Pithanoph. Autoritatis pondus sentio, illudque sanè gravissimum; ratio tamen refragari videtur, cum enim occasio cum peccato conjuncta sit, eadem lege teneor fugere illud, quod cum peccato conjunctum est, qua teneor, fugere ipsum peccatum, sed ab hac lege nihil est, quod eximat.

94. Antim. Fontem aperis, ex quo manifesta ratio, pro hac sententia expromitur; sed ut melius illam intelligas, causa peccati ab occasione, quæ ad peccatum inducit, probè distinguenda est; causa enim peccati ab ipso peccato, scilicet effectu suo, malitiam & fœditatem contrahit; hinc quisquis vult causam peccati, peccatum velle censetur, scilicet propter connexionem, quam per se habet causa cum effectu; at verò occasio ipsa non influit in peccatum, nec ab illo ullam malitiam contrahit, nec cum illo per se connectitur, sed per accidens; unde licèt illi, ut plurimùm saltem, peccatum accedat, non ipsi occasioni, sed imbecillitati peccantis tribuendum est; præterea suppono, voluntatem directè in peccatum ferri non posse, sed in illud, quod cum peccato per se connexum est; atque ita in ipsum peccatum non directè; his positis, non possum velle directè, vel indirectè peccatum, nec causam peccati, necessario illud, quod cum peccato per se conjunctum est, quia alioquin cum turpitudo & malitia peccati ho objecto insit, illam actus ipse contraheret, & nihil prorsus est, quod me ab hac lege eximat; atverò occasio per se mala non est, nec ullam turpitudinem contrahit; illam igitur velle possum, indirectè scilicet, non directè; id est, quando gravis alia ratio id postulat; v. g. si quis exeat domo, manifesto periculo vitam exponit, domi verò est in qua occasione proxima; vult ipse directè tueri vitam, ac proinde indirectè vult manere domi; ipse tur indirectè manere in occasione, quæ cum per mala non sit, in actum illum malitiam non refundit.

95. Pithanoph. Hæc ratio si quid video non probat; nam etiam directè occasionem proximam velle possemus, cum enim per se mala non sit, malitiam in actum non refundit.

96. Antim. Tenemur fugere periculum proximum peccati; igitur non possum directè velle quod teneor fugere, ac proinde directè nolle; licet gravis ratio, modò conditiones supradictæ intercedant, ab illa lege me eximit, qua scilicet teneor periculum illud fugere; sic teneor consulere meæ vitæ, ac proinde illam manifesto periculo non exponere; teneor item integritatem membrorum servare intactam, nec possum mihi brachium abscindere; sitamen aqua ratio eaque gravissima postulat, possum vitam discrimen adducere, & brachium chirurgo secundum porrigere, pari modo teneor periculum illud peccàdi fugere; si tamen vel necessitas cogit, vel gravissima ratio, non teneor, quia multa sunt, quæ immediatè velle possumus, quæ tamen directè velle non licet; immo aliquando, ut Herus famuli probet fidelitatem, aliquam ipsi occasionem offert, furandi v. g. vel aliud contra fidē, qua obstrictus est, agendi; suppono tamen illum, qui est in prædicta occasione, quantum in se est, eam detestari, ac velle, quam primùm poterit, eam removere, unde illi prorsus involuntaria sit.

97. Pithanoph. Tunes igitur, nunquam illum remittendum esse, nisi absolutum, modo quatuor illæ conditiones à Navarro præscriptæ intercedant.

98. Antim. Nullo modo id dixerim; quin imm eorum consilium valde probo, qui volunt, absolutionem eidem tidem differri, ne nimiâ indulgentia prædictus pœnitens abutatur; idq;, cum vel summa peccandi facilitatem, vel negligentiam in præfinitis remediis adhibendis subesse, Confessarius prudenter suspicatur; & verò hac in re, opus est magna Confessarii prudentia, ne pœnitentem aut nimia veritate, aut nimia indulgentia seducat; quam damno illorum praxim, qui nunquam sine pœnitentem absolvi volunt, dum in illa occasione manentem ita valde probo illorum prudentiam, qui aliquando absolutionem differri jubent; sic enim deperditioni pœnitentis occurritur, & illius negligentia castigatur; sed de his ni fallor, hæc plusquam satis.

99. Pithanoph. Quid addi possit non video, illud quod superfluum non sit; immo incognitum quod solutionem mihi suggessisti cujusdam dubii, quod mihi non ita pridem propositum fuit; quæsivit ex me nescio quis, utrùm is, qui liberiore & obli

loquio

loquutione aliis scandalo est, licèt scandalum minime intendat, ita reus censendus sit, ut peccata illa, quæ deinde admittunt, hac occasione inducti, speciem malitiam in loquutionem illam scandalo- tam intendant, quæ in confessione exprimenda sit; hactenus; nam hinc inde contrariæ rationes pugnabantur; primò enim nimis grave videbatur, quod ex his, qui audierunt ad grande & præsens peccatum ex illis verbis inductus est, speciem illam & malitiam pessimi criminis in prædictam loquutionem refundi; ex alia parte, cùm ad illud crimen verbis illa inductus sit, specialis malitia refundi videbatur: tu verò hujusmodi solutionem suggessisti; cum tamen occasio à causa probè distinguenda est; si quam peccandi, consilio v. g. auxilio, vel alio quocumque modo ponerem, haud dubiè effectus inde sequutus, peccatum scilicet, malitiam in actum meum refunderet; & reverà essem causa peccati, ejus illius peccati reus; at occasio non influit in peccatum, nec illius causa est; igitur peccatum in illam malitiam non refundit; quia illa occasio nullam habet per se connexionem cum illo peccato, licèt peccans cum illa peccatum sponte sua connectat; igitur si nulla est connexio, nulla est radix, vel ratio formalis prædictæ refusionis; immò si occasio illa peccatum non esset, sed quid indifferens, rationabili de causa à me poni posset; licèt alius ea utatur ad peccandum, modò illius peccatum directè non intendam; ac proinde dixi supra, *licèt scandalum minimè intendat*, si enim peccatum aliquis intenderet, jam ille actus turpe objectum haberet, ex quo turpitudo & malitia in ipsum actum refunderentur, ac proinde in confessione exprimenda esset.

200. Antim. Rectè prædictam doctrinam applicas; non tamen negas, opinor, prædictam circumstantiam scandali exponendam esse in confessione, licèt indirectè tantùm intendatur; quia cùm reverà peccatum sit, ut directè intendatur, minimè necesse est; ideo verò peccatum est, quia repugnat charitati, cujus legibus teneor, non inducere proximum ad peccandum, etiam indirectè, oblata scilicet occasione.

201. Pithanoph. Hoc certè non negarim, cùm ratio illa, præter malitiam propriam, aliam diversam speciè habeat, scilicet scandali, id est, contra charitatem; sed dico, non contrahere malitiam specifice diversam peccatis, ad quæ audientes inducuntur; quam rem observat & docet Lugo disp. 16. à num. 159. ad 169. ubi citat Navarr. Suar. Salas, Coninch. ac proinde pœnitens obligationi suæ satisfacturus, explicando malitiam scandali, licèt non exponat speciem peccati, ad quod proximus inductus fuit, ratio, ni fallor, ex eo petitur, quòd cùm occasio non sit causa peccati, ex rationabili causa induci poni possit, v. g. fœmina tenetur interesse festo die festo, scit tamen, nescio quem illius amore ingentem eò accessurum, & ex illius conspectu forte, ut verisimiliter ille pecces; modò fœmina animum illius, vel amentis peccatum directè non intendat, non video, cur exire non possit, ad satisfaciendum ecclesiastico præcepto: & verò si ex rationabili causa manere possum in occasione, modò illam directè non intendam, non video, cur eam deserere non possim, modò adsit rationabilis causa; nec enim magis teneor impedire peccatum alienum, quàm proprium: at si peccatum, quod ex occasione sequitur, suam malitiam in occasionem refunderet, nunquam liceret etiam indirectè occasionem illam velle.

202. Antim. Si peccatum, quod ex occasione sequitur, in eam malitiam non refundit, voluntas igitur in eam directè ferri posset; cur enim potiùs refundit, si directè, quàm si indirectè illam velis.

203. Pithanoph. Manifestum discrimen est; nam charitas vetat, directè velle proximi malum; non tamen vetat, semper indirectè illud velle; innumera ferè exempla suppetunt, sic ut defendam vitam meam, injustè illatam vim repellere possum, etiam cum damno proximi, quod ex illa intentione per accidens sequitur.

204. Antim. Et huc tandem tota res ista reducitur; cùm enim scandalum illud directè intendis, etiam proximi damnum intendis directè, ac per se; igitur illius causa es, causa enim est principium per se influens esse in aliud: quid ergo mirum, si malitiam effectus in causam refundit; at si tantùm indirectè intendas, quia scilicet aliud intendis, & causa rationabili, cum quo illud conjunctum est, illius causa non es; perperam igitur effectus tibi imputaretur; si autem rationabilis causa absit, charitas etiam vetat intendere indirectè proximi malum, ut patet; & sic tandem soluta manet illa tua difficultas.

205. Pithan. Ita est; at si Confessarius secùs judicet, aliquot Doctorum autoritate fretus, quid faciendum pœnitenti; idem exte quæram paulò pòst de circumstantiis aggravantibus, quæ speciem non mutant; si enim Confessarius illam opinionem sequitur, quæ statuit illas aperiendas esse in confessione; an fortè pœnitens morem gerere tenetur.

206. Antim. Ut ab hoc ultimo incipiam, jam illa communissima est sententia, quæ pœnitentem non obligat ad circumstantias aggravantes, quæ speciem non mutant, in confessione aperiendas; autores hujus sententiæ non cito, ne paginas frustra impleam, Durand. Gabriel. Paludan. Scot. Almain. S. Bonavent. Albert. Antonin. Adrian. Navarr. post S. Th. in 4. d. 16. q. 3. a. 2. gloss 5. & plures alios dabunt Vasq. q. 91. a. 1. dub. 2. Reginald. in prax. tom. 1. l. 6. c. 5. n. 135. Valent. hâc disp. 7. q. 11. p. 1. Less. l. 4. c. 3. dub. 12. n. 8. Diana p. tr. 7. resol. 1. Lugo disp. 16. s. 3. probatur autem communiter hæc sententia ex Trident. sess. 14. cap. 5. & can. 7. ubi nihil aliud exigitur à pœnitente, nisi ut confiteatur peccata cum circumstantiis, *quæ speciem mutant*, quod certè frustra additum esset, si aliàs, quæ speciem non mutant, exponere teneretur; & verò illa formula toties inserta videtur tacitè excludere obligationem aperiendi alias circumstantias, ut Lugo n. 108. prudenter observat, apud quem videre poteris alias rationes, quæ certè hujus loci non sunt; itaque suppositâ illâ sententia communi, quam teneat pœnitens; supponamus, Confessarium sequi oppositam; dico, nullo modo pœnitentem ab eo obligari posse, ad mutandam sententiam communem & probabiliorem; quo enim jure, qua lege, pœnitens privabitur jure illo, quod omnibus competit, sequendi opinionem probabiliorem, aut saltem verè ac certò probabilem? non negarim tamen, teneri pœnitentem respondere, si Confessarius interroget de aliqua circumstantia, cujus notitia conferat ad ferendam sententiam, vel medicinalem pœnitentiam injungendam; neque

hoc negant hujus sententiæ autores, & præ cæteris Lugo n. 123. Cùm autem ad circumstantias aggravantes prior casus non pertineat, respondeo breviter, non teneri pœnitentem, mutare sententiam, sed Confessarium debere sequi opinionem pœnitentis, ut docet Lugo disp. 22. s. 2. n. 39. ubi de communi testatur, citatque Suar. Vasq. Sal. Victoria, Sot. Navarr. Ledesm. Henriquez, Azor, Rodriguez, Salon. Valent. Sanch. Dian. p. 1. tr. de opin. probab. resol. 11. qui alios dabit; ratio est, quia pœnitens est rectè dispositus, quando sequitur opinionem certò & verè probabilem, & juxta eam operatur; Confessarius igitur non potest illi negare absolutionem; scio, nonnulla opponi posse, sed quæ facilè solvantur; nempe Confessarius pœnitentem debet absolvere, quem cognoscit, esse verè contritum, & habere propositum servandi omnia Dei mandata, id est, non peccandi in posterum; sed ad non peccandum, ut sæpè diximus, sufficit operari ex opinione certò & verè probabili.

207. Pithanoph. Si tamen Confessarius judicet, illam opinionem improbabilem, illi adhærere non potest, in gratiam pœnitentis; quid igitur opus facto?

208 *Antim.* Si reverà est improbabilis, & ab aliis communiter pro tali habetur, licèt habeat aliquid probabilitatis speculativæ, debet omnino Confessarius docere pœnitentem, eumque seriò monere, ut doceri se sinat, & consulat etiam alios viros doctos; & verò cùm in hoc casu vix accidere possit, ut sit ignorantia inculpata, Confessarius eam tollere debet, quæ tamen si esset invincibilis, Confessarius prudenter se geret circa pœnitentem, & si majus malum timeatur, eum non docebit, nisi in quibusdam casibus, in quibus vel prædicta ignorantia ipsi pœnitenti est noxia, vel bono publico adversatur, vel ad Sacramentorum valorem servandum ableganda est.

209. Pithan. Capio; si opinio illa sit improbabilis, aut saltem probabilis tantùm speculativè, adsitque ignorantia culpabilis pœnitentis, eam Confessarius tolerare non debet; si verò ignorantia pœnitentis invincibilis est, etiam à Confessario moneri debet ac dedoceri, nisi in eo casu, in quo longè majus damnum & scandalum, sive privatum, sive publicum timeretur; hîc autem, si quando aliàs Confessarii prudentiam desidero, ut scilicet & pœnitentis conscientiæ, cujus est Judex, Medicus & Doctor, & Sacramenti reverentiæ & integritati, & charitati erga proximos probè consulat: hinc, ni fallor, si dubitet Confessarius, quid tunc magis expediat, in eam partem ultrò propendeat, in quam charitas impellit, nisi fortè eæ non sint temporis angustiæ, quibus ad deliberandum, peritiores ac doctiores consulere non patiantur; cuncta hæc longiore discussione non indigent, modò is ordo Confessarium inter & pœnitentem servetur, ut hic multum humilitatis, obedientiæ, reverentiæ, ille verò non minus charitatis, prudentiæ & patientiæ præferat; unum fortè supereſt, quod plus negotii faceſſeret, ſcilicet circa pœnitentiam impoſitam; ſi enim Confeſſarius & pœnitens in hoc non conveniunt, uter alteri cedere debet?

210. *Antim.* Quædam certa in hac materia ſupponenda ſunt: 1. teneri Confeſſarium imponere pœnitentiam ex Trident. ſeſſ. 14. c. 8. quantum ſpiritus & prudentia ſuggeſſerit, pro qualitate criminum & pœnitentis facultate, ſalutarem & convenientem ſatisfactionem injungendo, ne fortè peccatis conniveat, & indulgentius cum pœnitentibus agat, leviſſima quædam opera pro graviſſimis delictis injungendo, alienorum peccatorum particeps fiat. 2. Certum eſt, teneri pœnitentem acceptare pœnitentiam, ſi velit abſolvi, & deinde implere, niſi ipſi ab autoritatem habente aliam commutetur. 3. Certum eſt, in nonnullis caſibus, nec Confeſſarium, nec pœnitentem ac prædicta teneri, v. g. dum hic æger decumbit, ve privatur facultate. 4. Certum eſt, uſum Eccleſiæ certam regulam eſſe utriuſque obligationis nempe Eccleſia in adminiſtratione Sacramenti quod præſertim adeo neceſſarium & frequens eſt, pravum uſum in ſuis miniſtris univerſè tolerare non poteſt. His præmiſſis, ad quæſtionem à propoſitam facilè reſpondeo: teneri pœnitentem acceptare pœnitentiam, ſi velit abſolvi; quia Confeſſarius Judex eſt, cujus ſententiæ parendum; Judex enim vim coërcitivam habet, ut vocant, & obligativam; ſcio, Cajetan. cum quibusdam aliis ſecus ſentire; ſed ante Tridentinum ſcripſit, ex cujus decreto non modò Confeſſarius tenetur pœnitentiam qualemcumque imponere, ſed convenientem, eamque gravem, pro criminum qualitate; alioquin alieni peccati particeps; ſi autem Confeſſarius tenetur injungere, tenetur etiam pœnitens acceptare & implere; ita communiter Theologi, immò oppoſitam ſententiam, quæ ab iſta obligatione pœnitentem liberat, nonnulli contra fidem eſſe dicunt, ut Vaſq hîc, q. 94 a. 1. dub. 6. n. 5. Victoria in Sum. n. 209 alii temerariam, ut Suar. diſp. 38. ſect. n. 2. alii periculoſam, ut Henriq. l. 5. c. 10. § 4. aliis denique improbabilem, ut Lugo d. 23 ſect. 5.

211. Pithanoph An fortè non licet pœnitenti, ubi graviorem juſto pœnitentiam ſibi à Confeſſario imponi non videt, quem ad leviorem imponendam movere non poſſit, an non licet, inquam, non expectata abſolutione recedere, & alium adire Confeſſarium, quem mitiorem ſibi ſperet.

212. Antim. Licet haud dubiè, nec obſtet Sacramentum non perfici; habet enim jus pœnitens, ſi velit, dilationem petendi, ob varios fines, & hoc ſæpè accidit, præſertim ſi dubitetur de aliqua diſpoſitione neceſſaria, quod meo judicio nemo ſapiens negarit, præſertim cùm communi praxi & uſu firmetur: ſi autem pœnitens non habeat voluntatem acceptandi pœnitentiam, deſit illi diſpoſitio neceſſaria; & verò non modò pœnitens poteſt recedere, antequam recipiat abſolutionem, ſi aliquam diſpoſitionem neceſſariam ſibi deeſſe cognoſcit, verùm etiam debet; nec video, cur Confeſſarius pœnitentem non abſolutum dimittere licitè non poſſit, quem ſcilicet minùs diſpoſitum eſſe credit, & ipſe pœnitens, qui ſe minùs diſpoſitum eſſe cognoſcit, ante abſolutionem, & perfectionem Sacramenti recedere nequeat: in hoc, meo judicio, non eſt difficultas.

213. Pithanoph. Nunquid non poteſt pœnitens acceptare quidem pœnitentiam injunctam, eo tamen animo, ut hæc ab alio Confeſſario mitiore in minùs gravem deinde commutetur.

214. Ab-

218. ANTIM. Modò ex immoderato sui amore hoc mysterio non procedat, illam profectò damnare non audeam; quis enim neget, illum rationabili causa posse, ab alio Confessario hoc petere posse; possum etiam modò intendere, quod deinde possum proponere: pœnitens graviori pœnitentiæ injunctæ simulans se esse cùm putet, ab eo Confessario imparem se esse cùm putet, ab eo leviorem petit; & repulsam passus, statuit, ab eodem ipso eamdem commutationem petere; quid amabò in his malis? non acceptat inquies, immò acceptat, & sibi mitiorem Confessarium nanciscatur, eam vult implere; nunquam autem aliam acceptandi, simplicitate voluntatem necessariam esse, vel natura rei, vel Sacramenti ratio postulat, vel lex ulla dei-

219. PITHANOPH. Fortè satiùs esset, si Confessarius imponeret quidem pœnitentiam, ac citra omnem obligationem, ita ut piæ voluntati pœnitentis tota res permittatur; sic nonnulli pro pœnitentia nonnunquam injungunt, quidquid vel boni fecerit pœnitens, vel mali passus fuerit, intra datum tempus spatium; quid amabò de ista praxi judicas?

216. ANTIM. P. Suarez disp. 38. sect. 4. n. 2. quem Fagundez, Filliucius, Diana citati à Delugo n. 53. sequuntur, docet, à Confessario injungi posse pœnitentiam citra obligationem; ego tamen oppositam sententiam longè veriorem esse crediderim, quam tradit Lugo n. 54. ubi citat Vasq. Coninch, Turrian, quia cum imponat pœnitentiam per potestatem ligandi, ut innuit Trident. cit. certè si ligat, obligat; & si non obligat, non ligat; præterea si citra obligationem imponi potest pœnitentia, per modum tantùm consilii, hoc modo Confessarius injungere pœnitentiam semper deberet, nempe sufficeret; igitur ab obligatione illa pœnitentem eximere deberet, quæ ipsi aliquando peccandi occasio est: quod pertinet ad praxim propositam, aliam penitus contrariam oppono; nempe quando per modum consilii Confessarius aliquid pœnitenti suggerit, subnectere illicò solet, hoc à te pro pœnitentia non injungi; quare praxim illam, quam indicasti, minimè probo; scio, nonnullos esse, qui eam adhibeant, sed in hoc non laudo; & verò Judex sententiam dicit, per modum præcepti & legis obligantis, non verò per modum consilii: hinc verba illa, quæ post formam absolutionis à Confessario proferuntur, *quidquid boni feceris*, &c. non pertinent ad rationem Sacramenti, sed sunt merè deprecatoria; nec audiunt, ut volunt aliqui, Confessarios, qui leves pœnitentias pro gravissimis peccatis injungunt, ut satis observat Lugo. 57.

217. PITHAN. Accepi ab homine fide digno, Cardinalem Bellarminum hoc petere solitum fuisse à Confessario, ut scilicet pro pœnitentia injungeret, quidquid ipse boni facturus esset, aut mali sponte passurus.

218. ANTIM. Aliquid simile inaudii; sed vix credidi, ea saltem modo, quo dicis; potuit quidem Confessarius hæc, & hæc opera, quæ ipse facere solitus erat, pro pœnitentia injungere, ut illa tali modo elevarentur ad virtutem Sacramenti; ad hoc posito, non fuit ipsi deinde liberum illa operare; quis autem similem obligationem ultrò susciperet, & accersat, præsertim si nulla ratio id po-

219. PITHANOPH. At si Confessarius hoc, vel illud disjunctim pro pœnitentia imponat; numquid pœnitenti liberum non erit, alterutrum eligere; igitur pœnitens non semper ligatur.

220. ANTIM. Fateor, hoc ipsi liberum esse; sed adhuc reverà ligatur, id est, obligatur ad alterutrum, in quo non est difficultas.

221. PITHANOPH. Sed quid quæso vocas pœnitentiam gravem?

222. ANTIM. Gravem illam voco, quæ in usu communi vulgò talis dicitur: potest autem dici gravis, vel quia aliquid per se grave injungitur, ut verberatio, jejunium, larga eleemosyna, longa oratio, vel peregrinatio; vel quia licèt per se res gravis non sit, à diuturnitate tamen gravitatem ducit, cùm grave sit, diu obligari ad aliquid faciendum: grave autem est, quod gravat: potrò graves pœnitentiæ ex usu, qui nunc viget in Ecclesia, censendæ sunt; multa enim sunt, quæ si cum canonicis pœnis comparentur, levia, immò levissima censenda sunt, licèt hæc eadem pro gravibus habeantur: crede mihi, quisquis usum Ecclesiæ sequitur, errare non potest; juxta præsentem usum multæ pœnitentiæ graves dicendæ sunt, quæ cum antiquis illis comparatæ, leves censentur: & verò differentia notabilis esse debet inter pœnitentiam illam, quæ injungitur pro peccatis venialibus, & illam, quæ injungitur pro mortalibus. Præterea, debet haberi ratio facultatis, dispositionis, contritionis pœnitentium; & ne hoc Sacramentum nimis grave & difficile iis videatur, procurandum est; inter peccata mortalia, cùm singula per se æternam pœnam inducant, si occulta sint, præscindendo à pœnis medicinalibus, vix auderem tam notabile injungendis pœnitentiis discrimen præscribere; accedit, quod fieri potest, ut peccatum unius gravius sit peccato alterius ex objecto; sit tamen levius ex infirmitate, libertatis imminutione, minore malitia, &c. dixi, si occulta sint, nam si publica essent, & res pateretur, aliquid satisfactioni Ecclesiæ dari posset; unde, ut vides, pœnitentia pertinere potest atque referri ad tria capita, scilicet ad vindictam, ad medicinam, ad satisfactionem Ecclesiæ; de primo capite tantummodò loquor; tertium in occultis locum non habet; secundum pro diversis peccatorum morbis, habitualibus præsertim, & diversa dispositione pœnitentis, diversum est; & verò ut aliquem cures & liberes à superbia, & alium à luxuria, diversa remedia adhibenda sunt.

223. PITHAN. Hæc, quæ dicis, mihi valde placent; sed ne quæso quæstionem illam pœnitentiæ publicæ, quam multi alii jam discusserunt, attingas; hæc novatoribus ultro relinquo, præsenti Ecclesiæ usu satis contentus; unum autem à te postulo, ut aliquot regulas, quasi per summa capita delibes, ad hoc injungendæ pœnitentiæ ministerium pertinentes; tu jam à multis annis huic sacro ministerio navas operam; nonnulla fortè observasti, proprio experimento edoctus, quæ mihi & aliis utilia fore mihi persuadeo.

224. ANTIM. Quandoquidem me cogis, nonnulla suggero per summa capita, ac præmitto 10 documenta clypeis, quæ ad hanc rem faciunt. 1. habeat usum Confessarius contrariarum opinionum tutarum. 2. Pœnitenti ad rigorem inclinato obsecundet. 3. Mitiget pœnitentias, quando hoc expedit, ad bonum spiritale pœnitentis. 4. præsumat priorem Confessarium probè functum officio. 5. cir-

ca numerum peccatorum priorum confessionum, relinquat pœnitentem in bona fide. 6. non tenetur Confessarius pœnitentem interrogare, quando hic diligens examen præmisit. 7. ne sit nimium scrupulosus in interrogando. 8. Rustici non sunt facilè cogendi ad repetendas confessiones. 9. dum magna est frequentia, expedit citiùs expedire. 10. Ignorantia Confessarii non reddit semper confessionem invalidam : alia multa subnectit idem autor, quæ vide sis; sunt enim prudenter observata; v. g. quòd de rebus inhonestis Confessarius parcè interroget; quòd in re sigilli severior sit; quòd non obliget ad restituendum in dubio; quòd nunquam nisi prudenter ad confessiones iterandas inducat; quòd se facilè accommodet opinioni probabili pœnitentis, &c. his præmissis, sint hæ regulæ. 1. Diuturnæ aliquot annorum pœnitentiæ vix unquam implentur. 2. Idem dico de gravissimis quibusdam, quæ laxioris vitæ hominibus injunguntur. 3. Opificibus & agricolis jejunia, pauperibus eleemosynæ imprudenter imponuntur. 4. Quando Confessarius injungit eleemosynam, etiam pro Missa, eamque sibi dari vult, aut aliud quidpiam simile, mali odoris apud pœnitentem res est. 5. Quando magnus restat injunctarum pœnitentiarum cumulus ex prioribus confessionibus, expedit, in certum quid, quod facilius fieri possit, commutare. 6. ubi pœnitens renuit, & injunctam pœnitentiam invitus acceptat, si res gravis est, expedit imminuere, si verò levis, signum est, pœnitentem parum dispositum esse; tunc autem Confessarius viderit, quid sibi faciendum sit. 7. Juverit fortè nullam unquam pœnitentiam injungere, nisi quam pœnitens ultrò & volens acceptet. 8. si fortè propter illius infirmitatem levior est, quàm peccatorum gravitas postularet, moneat illum Confessarius, ut quamprimùm certam aliquam indulgentiam lucrari procuret. 9. Hinc juxta Bonifacii VIII. mentem, anno, vel die Jubilæi, leviores pœnitentiæ imponi possunt. 10. Confessarius sit autor pœnitenti, ut quamprimùm fieri poterit, pœnitentiam impleat. 11. satius est, excedere in indulgentia & mansuetudine, quàm in severitate & rigore. 12. Juverit interdum, differre absolutionem, & remittere, non invitum præsertim, si contritionis signa valde dubia sunt, ad quartam, vel dimidiam horæ partem, ut à Deo spiritum compunctionis enixè petat. 13. Illi, quem acriore objurgatione castigaris, levior pœnitentia injungenda est, quia increpatio illa pœnitentiæ pars est. 14. ubi magna vis contritionis in pœnitente perspicitur, leviore pœnitentiâ multandus est. 15. opera, quæ jam aliunde facere tenetur pœnitens, imponi possunt; nihil enim vetat, quempiam obligari duplici titulo. 16. ægris, quibus gravis pœnitentia imponi nequit, injungi potest, ut morbi dolores & molestias acceptent, & offerant Deo pro satisfactione suorum peccatorum. 17. Procuret Confessarius, ut nullus pœnitens exacerbatus discedat; si quid asperiùs dixit objurgando, deinde molliendum; prudentia, charitas & religio ita suas partes agant in hac sacra scena, ut nihil uni in gratiam alterius detrahatur. 18. Insolita pudoris & verecundiæ vis, quæ nonnullos ita percellit, dum sua scelera exponunt, attenuandæ pœnitentiæ ratio sufficiens esse potest; si enim doloris vis, quæ sentitur propter Deum, cur non pudoris, qui propter Deum superatur, ratio habenda est?

225. PITHANOPH. Cuncta hæc mirifice probo; aliquid dubii restat circa id, quod attulisti de commutatione pœnitentiæ; præsertim cùm nonnulli in hoc difficillimos se præbeant.

226. ANTIM. Negari non potest, quin communissima sit sententia, communi usu firmata; & hanc docent Sylvester, Angelus, Navarrus, & alii plures, quos refert & sequitur Suarez disp. 38. sect. 10. n. 4. aliique recentiores communiter, ut testatur Lugo disp. 25. sect. 6. n. 101. loquor enim de pœnitentia satisfactoria, non medicinali; cùm enim facultas unius Sacerdotis facultati alterius non sit subordinata, unus alium non ligat; ac proinde unus absolvere potest pœnitentem, quem alius ligaverat; uno verbo, nullo jure divino, vel humano hoc prohibetur; nec propterea Sacramentum manet sine integritate; nam una pars integrans, levior scilicet, succedit alteri graviori; immo non desunt, qui dicant, ad hunc effectum necesse non esse, ut secundus Confessarius audiat priora peccata, propter quæ pœnitentia illa imposita fuit; ita sentiunt Navarr. Tolet. Emm. Sa, Rodrigues, Vivaldus, & alii plures, quos citat & sequitur Diana p. 2. tract. 4. resol. 54. oppositum tamen tenent Suar. Vasq. Coninch. Reginald. Fagund. Molfes. quos citat Lugo n. 108. quia, inquiunt, Confessarius secundus commutat priorem pœnitentiam ut Judex; igitur cognitione causæ carere non debet: ego certè crederim, utramque opinionem posse conciliari, si dicam, non esse quidem necesse, ut pœnitens peccata prioris confessionis tam accuratè in posteriore explicet; nempe licèt exponi debeant peccata, ut congrua pœnitentia injungatur, is tamen finis secundarius est; primarius enim ad remissionem culpæ & pœnæ æternæ pertinet; & verò remissio pœnæ temporalis longè minoris momenti est; licèt igitur tam accurata illorum peccatorum confessio necessaria non sit, negari tamen non potest, quin aliqua eorumdem commemoratio facienda sit, generatim saltem, v. g. si dicat pœnitens, eadem ferè esse peccata cum iis, quæ ab ultima confessione admisit, plùs, minùs; vel eadem peccata ut plurimùm à te idemtidem admitti, ac proinde satis erit, si Confessarius sciat, quantum temporis inter præsentem & priorem confessionem, & inter hanc & immediatè antecedentem interfluxerit: & verò Confessarius aliquid saltem scire debet, unde intelligat, pœnitentiam illam proportionatam fuisse peccatis in priore confessione expositis : non dubito, quin utrumque mihi concessuri sint utriusque partis autores, & hic usus satis communis est, ut Confessarius, saltem in genere, prædicta peccata cognoscat; eam tamen de illis inquisitionem non faciat, quam facere teneretur, si numquam confessa fuissent: prudenter autem monet Lugo supra citatus, extra ipsam Sacramenti administrationem hanc commutationem fieri non posse; nempe illam facit Confessarius autoritate Judicis, qua pollet; sed in ipso hujus Sacramenti usu Judicem tantùm agit: his præmissis, secundus Confessarius nec morosior, nec indulgentior sit quàm par sit; commutet priorem pœnitentiam, si hæc commutatio pœnitenti salutaris esse credatur; si verò inutilis judicatur, haud dubiè nulla commutationis ratio est, ac proinde commutatio illa fieri non debet; in hoc prudentiam & charitatem Confessarii desidero.

227. Pi-

229 PITHANOPH. Hunc modum etiam in præsentiarum non dubitatem ; sed ex te scire velim, utrum Sacramenti pars sit prædicta permutatio, an potius confessionis, an posterioris.

230 ANTIM. Tu magister es, & hæc ignoras; hæc commutatio nihil est aliud, nisi nova pœnitentiæ impositio, tum pro peccatis ab ultima confessione admissis, quæ distinctiùs & diligentiùs exponenda sunt, tum pro peccatis in priore confessione expositis, quæ tam accuratam & distinctam explicationem non postulant ; ac proinde illa impositio pœnitentiæ ad secundam confessionem pertinet ; nec enim illius prioris secundas Confessarius minister est, sed quid in his hæremus, quibus nulla prorsus difficultas inest.

231 PITHANOPH. Vellem scire, quid magis expediat injungere in pœnitentiam satisfactoriam.

232 ANTIM. Hoc totum prudentiæ confessarii relinquendum, qui pœnitentis dispositionem consulat; sunt quibus jejunia & aliæ corporis afflictiones, sunt quibus Eleemosinæ, vel alia charitatis erga proximum opera ; sunt quibus orationes & alia religionis & pietatis cultus exercitia imponenda sunt : immo pro pœnitentia juberi potest pœnitens frequentius accedere ad Sacramenta confessionis & Eucharistiæ ; immo, quidquid dicat Joann. Sanchez, talis dispositio pœnitentis esse potest, ut in pœnitentiam jubeari possit abstinere illo die à Communione, modò sine scandalo id fieri possit ; quamquam in longum tempus sacra communio differri non debet, neque hunc usum ullo modo probo, utpote usui, qui vigeat in Ecclesia, contrarium ; sed de hoc argumento tam multi hucusque disputarunt, ut nova discussio inutilis esse videatur.

233 PITHANOPH. Hæc pœnitentia medicinalis esse videtur, cùm opus satisfactorium non sit, abstinere à sacra communione ; de medicinalibus autem non est, quod disputemus, ne fortè plus æquo Confessariorum pericula exaggeremus ; pium est, ut veram habeat, ministerium, & magna cum charitate compungatur ; sed fortè si quod aliud, ruinis & periculis onerium ; taceo peccatorum materiam, quæ animum mille monstrorum simulacris occupat, nihil dico de horrendis illis atque nefandis, quæ pias & christianas aures & mentes percellunt ; omitto falsidicas criminationes, quibus muti subjacent ; immaculati quidem ab omni hominum genere, tamen tueri sese ac defendere possint ; prætereo molestias, tædia, aliasque capitis & animi vexationes, quibus eos aliquando pœnitentes incidant, qui nec bene instituti sunt, nec probè instituti possunt per temporis angustias, & hebetis ingenii tarditatem ; cuncta hæc omitto, ut vel appellem & indicam veram illam huic ministerio sollicitudinem, de pœnitentium salute ; nempe Confessarius non modò pœnitentis judex est, verùm etiam Medicus & Doctor : si quid pœnitens impendens omittat, si quid figuret, si quid ejus nomine & autoritate fiat, quod minimè advertentis, quod ad illius officium & salutem pertineat, doceri debet à Confessario ; utinam hic aliquando Evangelium & veritatem Evangelii non erubescat, & humanis rationibus minimè doctus, officio suo defungatur. Sed hæc chorda, ne gravem non edit sonum, diutius pulsanda non est. His autem omissis, geminæ quæstiones restant pertractandæ, æquè maximi momenti, quarum altera de peccatis dubia spectat, altera ad peccata, ut vocant, mortalia ; de prima primùm agamus ; de qua scire velim, quid sentias ; an scilicet cum iis, qui negant peccata dubia esse materiam necessariam confessionis, an verò cum aliis, qui hoc tenent.

234 ANTIM. Crede mihi, Pithanophile, maximi momenti quæstionem moves, de qua hoc præsertim tempore acerrimè inter Theologos, tum morales, tum scholasticos, disputatur ; & cùm res practica sit, non autem merè speculativa, inde majoris periculi res est ; sunt autem varii casus, quos si distinxero, totius quæstionis & controversiæ tenor planior erit. Quæritur igitur, si quis reverà dubitet, dubio scilicet negativo, ut vocant, ita ut nulla dissensus, nec assensus appareat ratio, an tale peccatum mortale admiserit, quæritur inquam, utrùm teneatur illud clavibus subjicere & in confessione aperire.

235 PITHANOPH. Antequam alias quæstiones proponas, hæc primo loco tibi solvenda est, in qua fortè aliarum solutiones fundantur.

236 ANTIM. Ita est ; vix enim ulla difficultas pro aliis restat hac semel discussa ; ut igitur propositam quæstionem dissolvam, suppono nullum peccatum mortale, quod post Baptismum admissum sit, remitti, nisi vel contritionis vi, cum Sacramenti voto, ut ajunt, eo modo, quo supra explicavi, vel virtute Sacramenti pœnitentiæ : suppono præterea, esse præceptum pœnitentiæ in lege gratiæ, diversum ab eo, quod fuit in lege naturæ, & in lege scripta ; nempe in lege gratiæ non satisfit huic præcepto per meram contritionem, sed remanet obligatio subjiciendi peccata clavibus ; rationem attuli & exposui in superioribus congressibus, cujus tu facilè memineris, ac proinde hîc non repeto : suppono etiam, peccatum aliquando directè, aliquando indirectè per commutantiam remitti ; v. g. peccatum, quod in confessione exponitur, de quo doleo, cum proposito illud vitandi in posterum, directè remittitur ; indirectè verò illud, cujus inculpabiliter non memini, vel quod sciens ob rationabilem causam reticeo : suppono denique, si peccatum reticenti inculpabiliter remittatur, remanere obligationem illud deinde clavibus subjiciendi, cessante scilicet ratione illa, propter quam reticitum fuit ; his præmissis, non adeò fortè erit difficile, propositam quæstionem solvere.

237 PITHANOPH. Quomodò rem intelligas & definias, divinare non possum ; unum scio, incertam mihi videri ; nulla enim mihi ratio affulget, quæ alterutram partem suadeat ; inde propriæ salutis cura ad strictiorem sententiam me impellit ; inde communis illa ratio, quæ mihi hactenus persuasit, Sacramentalis Confessionis usum, quod ad ejus fieri potest, esse facilitandum, in contrariam opinionem me trahit ; & verò, ne quid dissimulem, dubius & anxius hæreo hac in parte.

238 ANTIM. Dic sodes, Pithanophile, si jam tibi è mortali vita discedendum esset, & discussâ, ut par est, conscientiâ, duo peccata mortalia (quod absit) à te admissa fuisse scires, sed ita ut de uno certus esses, de altero dubius, an fortè hoc ultimum reticere non dubitares, fretus scilicet opinione illa ; aut si amicum haberes, in eas extremas angustias redactum, an forte illi autor esses, ut opinionem illam ad praxim reduceret ?

239 PITHANOPH. Minimè gentium, nec enim salutem æternam meam in discrimen adduci vellem, in eo sanè puncto, semotis dubiis opinionibus, certis dumaxat & tutis locum esse permitterem.

238 ANTIM. At si opinio probabilis est, tuta est, ut in superioribus congressibus non semel à nobis demõstratum est; cur ergo illam opinionem, quam probabilẽ judicas, ac proinde tutam, ad praxim non reduceres?

239 PITHANOPH. Vix negare ausim, opinionem illam esse probabilem, cùm & gravissimi autores illam teneant, & non contemnendis rationibus confirmetur.

240 ANTIM. Age verò, ut res ista meliùs discutiatur, appella quæso illos autores; expone rationes, ut singula ponderemus.

241 PITHAN. Autores sanè habet suffragantes, eosque magni nominis, quorum agmen ducit P. Ægidius Coninch disp. 7. de integrit. confess. dub. 8. n. 69. huic succedit Layman lib. 2. tr 1. c. 5. §. 4. tum Præpositus in præsenti q. 5. dub. 3. adde Caramuel lib. 3. Theol. mor. disp. 4. sect. 1. Martin. de S. Joseph. tom. 1. l. 1. de pœnit. tr. 6. n. 1. Ferrantinus disp. 1. q. 77. ubi citat Joseph. de Januario resol. moral. tom. 1. resol. 2. Joann. Martinon.

242 ANTIM. Vix alios invenies, sed hi profectò non sunt, qui torrentem aliorum sustinere queant; puta S. Thom. Suar. Sanch. Lugo &c. qui supponunt, oppositam sententiam esse omninò certam, proinde hanc esse improbabilem; necenim duæ oppositæ certæ esse possunt, nec simul una certa, & alia probabilis; accedit, quod ex citatis autoribus, nonnulli satis limitant; Coninch vult quidem, non teneri fideles ad confessionem peccati dubii, si tamen de actione peccaminosa certi sint, & dubii tantùm, an sit mortalis offensa Dei, an venialis, vult, teneri ad confessionem, in quo haud dubiè parum consequenter loquitur, ut bene observat Lugo disp. 16. sect 2. §. 3. n. 61. cùm eadem ratio utrimque militet, ut paulò post ostendam; Præpositus dicit, illam opinionem speculativè esse probabilem, non practicè, & insinuat, eandem fuisse Lessii mentem; Layman concludit, se nihil in hoc puncto velle decernere; Ferrantinus ex professo illam opinionem adstruit, quo eventu, paulò post dicam; Martinon eidem subscribit, eam tamen positivis rationibus non probat, aliquot argumenta opposita diluit e contentus; alios nihil moror, ut ut sit, sepositis authoribus, quis enim neget, innumeros ferè oppositæ sententiæ suffragari, quorum ponderi & autoritati, debiliorem illum aliquot recentiorum manipulum cedere, necesse est; sepositâ igitur autoritate, ad rationes veniamus, & primo quidem, ventilemus illas, quæ pro novitia illa opinione militant.

243 PITHANOPH. Ferrantinus ni fallor, omnes congessit ex variis autoribus excerptas; illas ego suggeram, tu discuties; prima petitur ex Tridentino sess. 14. c. 7. quod tantùm obligat ea peccata, mortalia scilicet, confiteri, quorum pœnitens meminit & conscius est; atqui peccati dubii, dubio scilicet negativo, de hoc enim quæstio est, conscius & memor dici non potest; igitur peccatum dubium confiteri non tenemur; hanc rationem non unus dumtaxat Layman, verùm etiam alii pro hac opinione adducunt.

244 ANTIM. Fateor quidem, ex Tridentino citato, haberi obligationem confitendi omnia peccata mortalia, quorum conscientiam habemus post dilidiligentem discussionem, & quibus Deum offendisse meminimus, ut habetur in cap. 5. & can. 7. sed nego, peccatorum dubiorum conscientiam non esse, ac suo modo memoriam; quis enim neget, sæpe, immo semper accidere, ut is, qui dubitat de mortali peccato admisso, remorsum conscientiæ habeat; quod revera sufficit, ut is absolutè dicere non possit, *nihil mihi conscius sum*, quod prudenter observat Lugo n. 71. igitur, qui sic dubi at, non judicat absolutè se peccasse, sed dubitat, an peccarit; id est, judicat tesicxè, forte peccatum à se fuisse admissum; & verò Tridentinum ibidem cap. 5. excipit dumtaxat peccata oblita, quæ vult in eadem confessione inclusa esse; reliqua, inquit, *peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, &c.* sed dubia cogitanti occurrunt, nec oblita dici queunt; hanc rationem pro sententia oppositâ infra paulò distinctiùs & fusiùs exponam; jam verò mihi satis est, Tridentinum prædictæ opinioni minimè suffragari; quia scilicet peccati dubii conscientia & memoria esse potest.

245 PITHANOPH. Hæc sanè mihi jam venerant in mentem; nolui tamen rationem istam omittere, quam nonnulli magnoperè, ut sic loquar, exaggerant; secunda fortè non est majoris momenti; ut autem se habet; in dubio delicti, nemo sententiam aut pœnam subire cogitur; ergo nemo tenetur pro peccato dubio ad Confessarium, id est, ad Judicem adire; pari modo si dubius sum de læsione proximi, non teneor ad ullam satisfactionem; nempe satisfactio certa supponit jus certum; igitur non tenetur pariter pro offensa dubia Deo, per pœnitentiam satisfacere; igitur nec confiteri peccatum dubium.

246 ANTIM. Cardinalis Delugo n. 68. respondet ad hæc, præceptum satisfaciendi proximo licet esse præceptum negativum, cùm sit idem præceptum, non lædendi proximum; ut enim proximo injuria, quando læditur, ita & cum eidem, pro illa injuria, non fit satisfactio quæ enim jus habet, ne lædatur, ac ne satisfactio eidem pro injuria denegetur, at verò præceptum pœnitentiæ est affirmativum; sed profectò, tum videtur affirmativum præceptum illud, quo tenetur proximo injuriâ jubeor eidem satisfacere, quàm illud, quo divinæ justitiæ jubeor facere satis pro admissa in illam peccato; aliunde igitur discrimen petendum est, ex eo scilicet capite, quod ad proximum sit ratiõtùm respectus justitiæ quo ad hoc; ac proinde quamdiu justitiæ ratio non me obligat ad satisfaciendum pro injuria, liber sum ab illa obligatione; eadem ratio militat, pro offensa Dei, itaque præcisè in respectu justitiæ; sed cùm præter justitiæ respectum, multa sint alia, quæ Deo me obstringunt, illudque præsertim, quod me obligat ad procurandam meam salutem, ad finem meum obtinendum, ad servandam Dei amicitiam, sine qua, salvus esse non possum, &c. Certè cùm peccatum dubium iisdem obesse queat, ab eo quoque timere aliquid possum, ut dicam paulò paulò; est ergo manifestum discrimen inter injuriam dubiam proximi, & offensam dubiam Dei. Sed hæc prosequar infra paulò fusius.

247 PITHAN. Hæc responsio mihi sum mopere placet; possem aliquid opponere, sed opponam mihi, ne promissarum rationum series interrumpatur, sit ergo tertia ratio, cùm melior sit conditio possidentis in dubio negativo, possessio est penes libertatem; igitur huic obligatio imponi non debet; igitur si peccatum dubium est, non tenemur illud confiteri.

248 ANTIM. possessio in hoc casu satis improprièusurpatur; nempe, ut in aliis congressibus nuper nuri, in re in judiciaria, quæ præsumptionibus, aut immùm saltem nititur, propriè loquendo, tantummodò locum habet; nemo enim ex possessione per sententiam Judicis exturbatur, si jus partis adversæ dubium est; præterea dato etiam, quod in hoc casu possessio locum habeat, illla est haud dubiè penes legem divinam & naturalem, qua jubemur proxi-

mi

...ceptam salutem, & ea removere, quæ illi ob-...

...PITHANOPH. Dubius voti non tenetur ...; igitur in dubio peccati, non tenemur ... ideo dico de dubio censuræ incursæ, ... &c. & hæc est quarta ratio.

...ANTIM. De his, jam dictum est abundè ... congressu; neque hic repetendum esse du... hoc ergo supositis, respondent aliqui, non esse ... dubium præceptum, sed certum; hanc re... non probo, quia reverà si præceptum ... peccatum dubium, certum esset, nemo ne... peccatum dubium clavibus subjiciendum esse, ... præceptum confitendi peccata certa, est cer... confitendi dubia, est dubium: aliter igitur ... dubio voti v.g. non teneri hominem ad ... implendum; quia cùm hæc obligatio à voven... ducat, nemo est mortalium opinor, qui ve... obligationem sibi imponere, nisi per promissionem ... certum: hinc si dubium est, non est ... fundamentum obligationis, saltem juxta ... voventis, aut promittentis, quæ resul... obligationi obstetricatur; pari modò lex dubia, ... dubium non obligat; quia si ignorantia ... modò inculpata sit, à peccato eximit, multò ma... dubium excusat, & hoc ultro datur, nec quidquam ... inde consequitur; nam vel votum reverà emis... fuit, vel non fuit: si primum, non tamen peccat ... non impleat, in dubio scilicet; & multo mi... illa non est: at de peccato dubio, non ita ... habet, siquidem reverà commissum fuit, ni... reparatur, æternæ damnationi hominem addicit; ... dubium igitur discrimen est; nec enim præceptum ... est, ut votum dubium homo impleat; cùm ... præceptum naturale sit, ut peccatum dubium ... averset.

251 PITHANOPH. Lex pœnalis opinor, mitiùs ... est, & in strictiore significatione; cùm ... præceptum subjiciendi clavibus peccata mor... pœnalis sit, certè juxta regulam communem, ... esse videtur; est enim odiosum quid; o... restringenda sunt, igitur ad peccata dubia ... non debet.

252 ANTIM. Miror, dicis à te, nos esse in odio... maximè in favorabilibus, ut ita dicam, nos ... confer: nempe summus favor fuit, & singularis ... Christi servatoris nostri, hujus Sacramenti ... institutio, quod cùm peccata omnis generis expun... quid mirabò ad dubia etiam illum extenda... pœnam igitur perperam vocas, quod sum... grave loco habendum est: hinc cadit quinta ...

253 PITHANOPH. Delictum dubium nullum ... patitur in foro externo, igitur nec in foro in...

254 ANTIM. Nulla est consequentia; cùm in ... foro interno præsumptio locum non habeat; & ... tamen Judex interius animi fundum minimè pe... nemo, præsumptiones tantùm adhibet; v.g. Ti... occidit hominem, Judex præsumit animum & ... voluntatem occidendi adfuisse, nisi ipse contrarium ... legitimè probet; at verò in foro poli, ut vocant, & ... apud Deum, nullus est præsumptionibus locus, cùm ... mens corda & renes scrutetur, nec quidquam eum ...

255 PITHANOPH. Occurrit mihi alia ra... quam Lugo suggerit, à casibus reservatis, pe... nis si enim dubium est an aliquod peccatum re... servatum sit, etiam remitti potest, ab eo, qui facultatem non habet absolvendi à reservatis; sed apud eumdem lego solutionem hujus argumenti; dato enim & non concesso antecedente, quod scilicet pœnitens non teneatur adire superiorem, pro casu reservato dubio, negatur consequentia, ad peccatum dubium traducta; quia reservatio casuum lex pœnalis est; strictè igitur accipienda; igitur ad reservata dubia extendi non debet; cùm tamen facultas absolvendi sit favorabilis; igitur ad dubia etiam extendi potest, vides manifestam disparitatem.

256 ANTIM. Quis eam non videret; accedit quod Ecclesia censetur concedere facultatem absolvendi à reservatis dubiis etiam iis, qui superiores non sunt; hoc enim ab ejus voluntate & metu omnino pendet; igitur non censetur imponere obligationem accedendi ad superiorem, nisi reservatum certum sit,

257 PITHANOPH. Rationes quæ vulgo pro illa opinione adducuntur, meo judicio luculenter refellisti; jam probemus, utrùm par pari referre valeam; quare mihi rem gratissimam feceris, si argumenta illa exponas, quæ pro sententia opposita militant; ego verò conabor diluere, aut si rem evincant, ultro cedam.

258 ANTIM. Fateor, nonnulla pro hac sententia vulgò afferri, quæ fortè non convincunt; v.g. quod in dubiis tutior pars eligenda sit; Respondet Card. Delugo, hoc principium pari multas exceptiones, ut in dubio voti; hoc tamen non obstante, juxta principia jacta in superioribus congressibus, putarem peccatum alterius classis, vel ordinis esse, quàm dubium votum; hoc enim salutem hominis in discrimen non adducit, secus verò illud; at in dubio & periculo salutis, nemo neget, tutius eligendum esse; si tamen eligi possit sine gravi incommodo vel scandalo, ut supra dictum est de occasione proxima; sic autem ratiocinari possumus; ideo occasionem proximam fugere tenemur, quia salutem nostram in discrimen adducit; sed peccatum dubium salutem nostram in discrimen adducit, igitur illud fugere, tollere, & expungere debemus, id est, illud clavibus subjicere.

259 PITHANOPH. Non est periculum proximum, igitur nemo illud tenetur fugere, nec ad tutiorem partem, in materia salutis, tenemur; alioquin sæculares homines religiosam vitam, quæ reverà tutior est, amplecti deberent, quod nemo dicat.

260 ANTIM. Non tenemur quidem periculum remotum peccandi fugere, hoc ipsum do ultro, nec tutiorem partem in materia salutis amplecti, quando agitur de re futura, v.g. de peccato futuro; sed quando aliquid re ipsa præsens est, quod saluti per se immediatè obstat, ut peccatum, nemo neget, teneri nos tollere illud, quia saluti per se immediatè opponitur, atque obstat; tenemur inquam certò, si peccaatum illud certò admissum est; si verò dubium est, adhuc obstat, quia si est, tollendum est; dubito an sit; igitur nisi tollam illud, committo periculo salutem, non ratione peccati futuri, sed præteriti: Et verò ex jactis principiis habemus, ad tutiorem partem nos minimè teneri, quando utraque tuta est; si autem altera tuta sit, & altera dubia, quis neget, teneri nos ad tutam eligendam; hic autem casus noster est.

261 PITHANOPH. Hoc argumentum nimis probat; nempe inde sequeretur, etiam in dubio positivo, teneri nos peccatum dubium clavibus subjicere; nempe subjicere tutum est, reticere dubium.

262 ANTIM. Si ex motivo probabili judicem me peccasse; & ex nullo motivo probabili judicare possum, me non peccasse, teneor haud dubiè confiteri peccatum illud; si autem viciſſim judico ex motivo probabili me non peccasse, licèt judicare non possim ex ullo motivo probabili me peccasse, non teneor, ut patet; cùm enim prudenter judicem, me non peccasse, haud dubiè non memini peccasse; igitur licèt peccaverim, illud peccatum inter illa recensendum est, quæ nec conscientiam stimulant, nec memoriæ subjiciuntur, ac proinde illud clavibus subjicere non teneor; si demum pro utraque parte ratio probabilis militat, ex qua judicem probabiliter me peccasse, item me non peccasse, Card. Delugo num. 69. expressè asserit, in mortis articulo, me teneri ad remedium pœnitentiæ, ne me exponam periculo damnationis, si fortè peccavi; at si teneor in mortis articulo pro illo peccato dubio ad remedium pœnitentiæ recurrere, haud dubiè peccatum illud non remittitur, nisi clavibus subjiciatur; igitur eodem jure teneor illud clavibus subjicere; itaque non verebor dicere, in hac hypotheſi, teneri me procurare remissionem illius peccati dubii; igitur ad illius confessionem.

263 PITHANOPH. Tuæ sententiæ, ut video renuncias; si enim probabiliter judicas te non peccasse, haud dubiè huic opinioni prudenter assentiri poteris, eamque sequi tutò in praxi.

264 ANTIM. Quotiescumque agitur de peccato futuro, haud dubiè ignorantia invincibilis, opinio probabilis, & bona fides ab eo liberant: secus sentiendum est de peccato præterito, à quo ignorantia invincibilis, opinio, bona fides, aliaque id genus minimè liberant; unde is, qui de illo dubitat, ne salutem suam discrimini committat, tenetur procurare remedium, quo se ab illo, ad cautelam scilicet, eximat; sed jam ad alias rationes gradum facio.

265 PITHANOPH. Siste parumper; si quis in confessione peccatum dubium exponat, & nullum aliud, quommodò absolvi potest; demus enim, non fuisse commissum, nulla erit materia hujus Sacramenti; at sine materia Sacramentum non subsistit.

266 ANTIM. Licèt quis solum peccatum dubium confiteatur, vix tamen fieri potest, quin alia quoque, saltem venialia supperant; unde monendus est pœnitens, ut aliud quodpiam clavibus subjiciat; quod si fortè in promptu non sit, non propterea deerit materia, quam peccata oblita sufficienter suppeditant; ab his enim pœnitens absolvitur; denique nullum absurdum esse judicarem, absolvere sub conditione materiæ; quemadmodum enim Baptizamus sub conditione, quid ni etiam sub conditione absolvamus.

267 PITHANOPH. Hæc responsio mihi facit satis; perge porro; nam crede mihi, operæ pretium, erit hanc controversiam plenius discutere.

268 ANTIM. Per me licet; sed ut eò redeat, unde deflexerat oratio; dixeram, aliquot rationes pro hac sententia, quam modò demonstrandam suscepi, à nonnullis afferri, quæ tanti ponderis non esse videntur; v. g. sic ratiocinantur, ideo votum dubium, vel debitum dubium non obligat, quia alioquin obligaret ad certam solutionem; igitur ad aliquid ultra limites dubii; at verò in nostro casu, non obligatur pœnitens ultra limites dubii; nempe obligatur tantum ad confitendum peccata dubia; sed optimè respondet Delugo num. 64. obligari pœnitentem ad aliquid certum, scilicet ad confessionem certi peccati dubii: aliud argumentum sic formant; potest pœnitens subjicere clavibus peccatum dubium, igitur judicium sacerdotale ad peccatum dubium extenditur; rectè quidem; sed cùm idem de venialibus dici possit, hoc non probat, esse materiam necessariam, sed sufficientem; hoc argumentum infra urgebo: Card. Delugo hoc uno argumento hanc sententiam probat; homo ad Dei tribunal pro peccatis dubiis recurreret, sed tribunal pœnitentiæ est tribunal Dei; igitur ad illud pro peccatis dubiis recurrere debemus.

269 PITHANOPH. Permitte quæso ut bivam hoc argumentum, quod ni fallor duplici vitio laborat; primum est, quia etiam pro peccatis venialibus possum recurrere ad tribunal Dei, non tamen teneor pro illis accedere ad tribunal Sacramenti pœnitentiæ: Deinde multi negabunt, teneri hominem recurrere ad tribunal Dei pro peccatis dubiis, modò pro certis recurrat; proferam, si quid habes nervosius.

270 ANTIM. Locus Tridentini meo judicio huic sententiæ mirabiliter favet; statuit enim Sacra Synodus, omnia peccata mortalia, quorum conscii & memores sumus, in confessione expremenda esse; sed peccati dubii memores sumus, ut conscii; nam & conscientiam stimulat, & memoriæ inest; distinguimus enim illius speciem, ut cum quis dubitat, utrùm in aspectu talis fœminæ cogitationem morosam habuerit; sed quia etiam adversarii contendunt, locum illum de peccatis certis intelligendum, quamvis reverà nobis favet, appellat enim Sacra Synodus *omnia peccata mortalia*, ne cum illis contendamus, ad aliam rationem orationem converto, ab usu Ecclesiæ petitam; quis enim neget, usum Ecclesiæ in re Sacramentorum, omnium ferè controversiarum arbitrum esse: Atqui ex prædicto usu habemus, peccata dubia mortalia ita subjici clavibus à fidelibus, ut credant ad hoc se teneri; multos hucusque in hac materia interrogavi, & neminem adhuc inveni, qui non crederet, se ad id teneri; hoc revoca communem omnium antiquorum sensum, vix enim ullum ante Patrem Coninch invenio, qui opinioni oppositæ subscribat; hoc certè à apud te reputes, maximi momenti esse competies.

271 PITHANOPH. Haud dubiè & hoc in memoriam mihi revocat cujusdam recentioris opinionem de materia & forma Sacramentorum, præsertim Ordinis, & Confirmationis; parum abest, quin ea evertat, quæ hactenus ab omnibus scholis, apud omnes nationes Catholici orbis super hoc traditur; crederem igitur, antiquorum opinionem mutari quidem posse in novam ab aliquo recentiore, sed modò ea sit rationis ab eo inventæ vis, illudque robur, ut alii ferè omnes eam statim amplectantur; hoc autem rationis robur in hoc casu deest.

272 ANTIM. Prudenter suggeris; & nullus opinor iis, quæ à te dicta sunt, refragetur; sed jam ad alias rationes gradum facio. Nullum est peccatum

peccatum mortale, quod suo remedio careat; peccatum igitur dubium suo remedio non caret; & hoc nego; illud autem remedium vel à contritione, vel à virtute Sacramenti peti dumtaxat potest, si à virtute Sacramenti, teneor igitur ad tribunal Sacramenti illud deferre; si à contritione, hæc non auferat peccatum, nisi in voto Sacramenti, id est, relictâ obligatione illud idem continet, eodem recidit; immo virtute contritionis illud peccatum remitti non potest, si mortale est, quod nolo expressè confiteri; cùm vera contritio, ad actualem confessionem, vel illius voluntatem & propositum supponat.

273. PITHANOPH. Sustine parumper, quid ni enim dicam, remitti indirectè virtute Sacramenti; sicut remittuntur peccata oblita; ad hoc autem requiritur saltem attritio, quæ in peccata omnia mortalia cadat.

274. ANTIM. Sustine tu ipse; nam rationem suggeris, ni fallor, optimam; vis enim attritionem in peccatum dubium cadere, & hoc meritò; quia alioquin virtute Sacramenti non deleretur; sed non potest esse attritio de illo peccato, quod licèt forsan, ut sciri potest, illud tamen confiteri nolo; quia attritio cadit in peccata, in ordine ad confessionem; igitur si peccati dubii recordor in confessione, illud confiteri teneor, ut patet.

275. PITHANOPH. Sentio vim hujus argumentis superesse tamen unum, quod reponam; scilicet, attritionem cadere in peccata oblita, licèt fortè illa deinde confitenon teneamur; multi enim hac tempestate in hanc sententiam inclinant.

276. ANTIM. Abstine quæso ab opinione illa de peccatis oblitis, cui nec autoritas sufficiens suffragatur, nec rationis robur, ut tuta in praxi esse censeatur, de quo paulò pòst; sed dato, & non concesso, pœnitentem non teneri ad confitendum peccata oblita, quid amabò inde infers; igitur inquies, non tenetur ad confitendum peccata dubia præmissa confessione oblita; rectè, non tamen inde sequi putes, non teneri ad confitendum peccata dubia, quorum pœnitens in ipsa confessione optimè meminit, & verò manifestum discrimen est; nam peccata oblita indirectè remissa fuisse supponuntur, cùm tamen peccata dubia, quando adesse dicitur obligatio illa confitendi, nondum fuit remissa.

277. PITHAN. Discrimen video manifestum: rem autem mihi gratissimam feceris, si breviter illum quæstionem illam de peccatis oblitis, hac occasione, discutias; sed perge quæso ad alias rationes.

278. ANTIM. Crede mihi, abundè suppetunt; unum hæc tibi arrideat; quisquis est confessarii dubii, si copia Confessarii non fiat, de illo periculo mortis, tenetur elicere contritionem de illo; nullus, opinor, hoc neget; alioquin quod illicitum est; sed facta copia Confessarii, tenetur confiteri illa omnia peccata, si fieri potest, quorumque meminerit, de quibus, si Confessarii copia non sit, tenetur conteri; nempe Christus hanc contritionis in remedium Sacramenti sententiæ commutavit; igitur peccata mortalia illa confiteri tenetur.

279. PITHAN. Illa propositio, quæ adæquat obligationem contritionis, extra copiam Confessarii, cum obligatione confessionis, factâ Confessarii copiâ, aliquam exceptionem patitur; nempe de peccatis occultis, quæ in mentem non veniunt, etiam conteri tenemur; cùm tamen illa confiteri non teneamur; igitur obligatio contritionis latiùs patet, quàm obligatio confessionis; igitur potest quis teneri ad contritionem de dubiis, licèt ad confessionem eorumdem non teneatur.

280. ANTIM. Si omnia, quæ adjunxi, patienter consideraſſes, ab ista instantia haud dubiè abstinuisses; adjunxi enim hanc clausulam supra, *si fieri potest, illorumque meminerit*; quis enim nescit, neminem teneri ad impossibile; igitur præmissâ regulâ, vel propositio subsistit, ita ut teneamur illa confiteri, quando possumus, de quibus tenemur conteri, quando Confessarii copia non fit; sed permitte ut pressiùs urgeam argumentum supra indicatum, in hunc modum; possum subjicere clavibus peccatum mortale dubium, igitur teneor illud subjicere; das, ni fallor, antecedens; probo consequentiam; si possum subjicere, est materia Sacramenti; sed si est materia Sacramenti, est necessaria, quæ à sufficiente distinguitur; quia peccatum, quod est materia sufficiens, licèt virtute clavium remitti possit, alio tamen modo remitti potest, ut peccatum veniale.

281. PITHANOPH. Igitur nulla est materia necessaria, quia nullum est peccatum, quod per contritionem extra Sacramentum remitti non possit.

282. ANTIM. Non advertis, contritionis vim ad virtutem clavium reduci; quia scilicet contritio votum Sacramenti continet, eo modo, quo supra dictum est; maneat igitur, peccatum mortale dubium esse materiam necessariam, ac proinde teneri nos ad illud clavibus subjiciendum, etiam in eo casu, quo nullum aliud peccatum occurreret, quidquid dicat Præpositus; sed tunc absolutio danda est sub conditione.

283. PITHAN. Istæ rationes mihi satis arrident; quamquam non dubito, quin aliæ tibi suppetant.

284. ANTIM. Suppetunt quidem, quamvis à me adductæ omnino sufficerent; ne tamen illas à me desideres, breviter exponam: nemo licitè potest animam suam in discrimen æternæ damnationis adducere; adduceret autem, si peccatum dubium ultrò reticeret in confessione, quia non remittitur, si reticetur; quod probo, quia vel virtute contritionis, vel virtute Sacramenti; non primum, quia illam suppono abesse; præterquam quòd contritio relinquit obligationem subjiciendi clavibus; non secundum, quia non cadit in illud attritio; alioquin, ut dixi, cùm illius pœnitens probè recordetur, illud confiteri teneretur; nec enim verè possum atteri de peccato, cujus mihi conscius sum, & memor in actu confessionis, quod tamen sine rationabili causa reticeo. Præterea præceptum Christi subjiciendi peccata clavibus, in illa omnia cadit, quæ privant animam divina gratia, & æternæ damnationis ream faciunt, ut patet; atqui peccatum mortale dubium hoc facit, si enim revera illud admisi, & moriar in illo statu, æternis cruciatibus addicar; nemo igitur prudenter neget, præceptum Christi in illud cadere. Deinde si periculum peccandi & occasionem proximam sine peccato velle non possum, an fortè magis teneor fugere periculum peccandi, quàm periculum inferni, & æternæ damnationis; at peccatum dubium in tali periculo me constituit. Denique nemo neget, quemplam in articulo mortis

mortis constitutum imprudentissimè facturum, si peccatum mortale dubium, cujus sibi conscius est, volens & ultrò reticeat.

285. PITHANOPH. Satis est, Antime, me rationibus obruere statuisti; ex his autem quæ à te dicta sunt, nonulla deduco. 1. Si quis sit certus de peccato admisso, & dubius sit utrùm sit mortale aut veniale, tenetur illud confiteri. 2. Si certus sit de peccato mortali è se admisso, & solùm dubitet, utrùm clavibus subjecerit, illud quoque confiteri tenetur. 3. Si tenetur peccatum mortale dubium confiteri in articulo mortis, tenetur etiam extrà illum articulum, quando ad sacramentum pœnitentiæ accedit; hæc tria, ni fallor, ex iis quæ dixisti sequuntur, probanturque iisdem omninò rationibus, ut consideranti patebit, & alias quæstiones exhauriunt.

286. ANTIM. Res ita se habet; sed non est, quod in his diutiùs hæreamus, cùm satis videas, quò tandem tota quæstio reducatur; hoc tamen non omittam, fieri posse, ut quis per ignorantiam inculpatam, prædictæ opinioni adhæreat, eamque in praxi sequutus, peccatum dubium bonâ fide reticeat, ac proindè modò in illud, saltem confusè, attritio feratur, indirectè cùm aliis remittatur; hoc tamen non facit, opinionem illam tutam esse in praxi vel, ut ajunt, esse practicè probabilem; licèt fortè aliquid probabilitatis speculativæ, à loco saltem extrinseco petitæ habeat; sed de his satis; estne aliud, quod ex me quæras?

287. PITHANOPH. Vellem, ut saltem obiter & paucis, controversiam illam de peccatis oblitis, ut vocant, discuteres, quam recentiores aliqui ab oblivione vindicatam sub aspectum mortalium reduxerunt; quæstionem in hunc modum propono: Titius adhibitâ necessariâ diligentiâ ad confessionem faciendam, omittit per inculpatam oblivionem unum peccatum mortale, hoc tamen non impedit, modò verè contritus sit, ac rectè dispositus, quin sacramentalis absolutionis beneficio donetur, ac proindè illud ipsum peccatum, quod inculpabiliter per oblivionem omisit, remittatur: Quæritur autem, utrùm peccatum illud, cujus deindè meminit, subjicere clavibus teneatur; novi doctum & profundum Theologum, qui pro negante sententia, quasi pro aris & focis pugnabat, nullique pepercerat diligentiæ, ut suffragantes autores adensaret, rationibus antiquis & novis à se inventis illam confirmaret, & opposita refelleret argumenta.

288. In hoc laude dignissimum reputo; utinam hujusmodi homines aliquam ex celebrioribus quæstionibus ex professo discutiendam susciperent; res aliis commoda cederet, utpotè qui ab improbo labore, alieno scilicet utentes, liberi essent; sed ad rem venio, ac dico, communem immò communissimam doctorum sententiam adstruere obligationem subjiciendi clavibus peccatum oblitum, à qua haud dubiè recedere non debemus; nec ulli unquam auctor ero, ut ab ea recedat in praxi; Dico ergò, teneri Titium subjicere clavibus peccatum oblitum, in ea, quæ proximè sequitur, confessione; quod multis rationibus probatur. 1. Quia in hoc omnes ferè autores conveniunt; in re autem tanti momenti, à communi Doctorum ferè omnium sensu recedere, periculosum esse videtur; scio, aliquos autores in oppositam opinionem inclinare, pro qua doctus ille recentior tam solicitè & gnaviter laborat; undè non deerit fortè, qui aliquid probabilitatis indè accersat; sed profectò, esto sit aliqua probabilitas speculativa, de quo non disputo, nulla est practica; nequehæc opinio in praxi tuta censetur. 2. Usus communis Ecclesiæ huic nostræ sententiæ omninò suffragatur; quis enim Confessarius ex suo Pœnitente non scisciteretur, si utrùm aliquod peccatum in ultima confessione incauto exciderit; ego sanè jam à multis annis huic sacro muneri addictus sum, & quotidianam operam navo, & alium usum esse non comperi. 3. accedit etiam communis fidelium usus; omnes enim, si quid fortè per oblivionem, in priore confessione omisere, in proximè sequenti statim initio exponunt; alium usum nunquam observavi in tanto fidelium concursu.

289. PITHANOPH. Non negarim, communem illum usum maximi momenti esse; & verò ab eo discedere nollem, nec quisquam prudenter ab eo discedat; vellem tamen, ut alias rationes, quæ haud dubiè tibi suppetunt, pro confirmanda illa communi sententia, cui communis Ecclesiæ usus suffragatur, suggereres.

290. ANTIM. Pergebam, sed non sustinuisti, ut ergò 4. ratio. Præceptum divinum est ab Ecclesia semper observatum, & à Tridentino expressè declaratum & explicatum, ut omnia peccata mortalia quorum memores sumus, clavibus subjiciamus; & verò illa omnia peccata clavibus subjicienda sunt, quæ constituunt materiam necessariam sacramenti pœnitentiæ.

291. PITHANOPH. Reponere facilè possent oppositæ sententiæ oppugnatores, præceptum illud cadere in peccata nondum remissa; at peccata inculpabiliter oblita jam remissa esse supponuntur; quid ergò illa iterum clavibus subjicere necesse est?

292. ANTIM. Eodem argumento probatur, peccata per contritionem perfectam, extrà sacramentum remissa, non esse ampliùs clavibus subjicienda; quod certè nemo Catholicus dixerit; igitur præceptum illud cadit in peccata omnia mortalia, nondum clavibus subjecta, sive illa remissa, sive non remissa supponantur; & hoc ita certum puto, ut controversiam vocari non possit; subsistit igitur illa ratio, à divino præcepto petita, quo jubemur, omnia peccata mortalia clavibus subjicere.

293. PITHANOPH. Equidem instantiam tibi à me factam optimè refutasti, nondum tamen hæc difficultas ita exhausta est, quin aliquis superfit respondendi locus; dicent adversarii, prædictum præceptum cadere in peccata mortalia, quæ nunquam fuêre subjecta clavibus, etiam si illa jam remissa fuerint extra sacramentum per contritionem perfectam; peccata autem duobus modis clavibus subjiciuntur. 1. Directè, quando scilicet illa confitemur; 2. Indirectè & implicitè, quando cum aliis directè subjectis, subjici censentur; de primo modo nullum est dubium; nec enim tenemur, peccatum clavibus subjectum, in confessione validè, iterum subjicere; hæc tu opinor inficias ibis; de altero modo aliquod fortè dubium esse posset; quære si quis diceret, prædictum præceptum non cadere in peccatum quod jam fuit indirectè & implicitè clavibus subjectum, an fortè illum sufficientibus argumentis convincerere posses?

294. Existimarem, præceptum illud ita accipiendum esse, ut omnia peccata mortalia, si fieri possit, directè & explicitè clavibus subjiciantur, & eò ni fallor, resista reducitur, & sit tibi quinta ratio; nempè sacræ formulæ non sunt detorquendæ à pro-

à propria verborum significatione, & à communi Ecclesiæ sensu; sacrum Tridentinum suprà citatum minimè asserit, teneri pœnitentem subjicere clavibus confessionem sacramentalem omnia peccata mortalia, quorum meminit; igitur de directa subjectione loquitur, alioquin non distingueret ea quorum meminit, ab aliis, quorum non meminit, quæ directè implicitè clavibus subjiciuntur & indirectè. igitur præceptum illud ad directam subjectionem nos obligat; igitur peccatum inculpabiliter per oblivionem omissum, si deinde recurrat in memoriam, directè subjici debet in sequenti confessione. 2. Si quis aliquod peccatum reticeat inculpabiliter, propter rationabilem causam, licèt illius probè recorderur, an fortè illum ab obligatione deinde subtrahendi, cessante causâ, liberabis? non facilè credidi, atqui peccatum illud jam fuit implicitè & indirectè clavibus subjectum, atque remissum; igitur tenemur peccata omissa, quamvis alioqui remissa, & indirectè clavibus subjecta, in sequenti confessione directè clavibus subjicere; nempe eadem ratio militat pro reticito propter justam causam, & pro oblito inculpabiliter. 7. Si quis statim post absolutionem acceptam, & pœnitentiam sibi impositam, recolebat peccati, quod prius per inculpabilem oblivionem mente exciderat, quis amabò Confessarius eum liberet ab obligatione illud supponendi; suppono enim, illum à sacro tribunali nondum recessisse, & interim ex Confessario quæreret, utrùm peccatum illa confessione oblitum confiteri teneatur, qua unquam Confessarius respondeat, illum ad hoc non teneri, ut de me dicam, qui jam à multis annis huic muneri operam navo, induci unquam non possem ad tam creperam, ne quid acrius dicam, responsionem. 8. Si quis in eas urgentis morbi angustias redactus esset, ut signis quidem, non tamen verbis confiteretur, & absolutus, post aliquod tempus convaleceret, credisne eum non teneri confiteri peccata, jam alioquin remissa, & indirectè clavibus subjecta? exhis, ni fallor, clarissimè deduco, omnia peccata mortalia directè clavibus subjicienda esse, quandoquidem nulla est rationabilis causa, propter quam clavibus non subjiciantur.

299. Pithanoph. Nescio, utrùm oppositæ sententiæ defensores cuncta hæc glutire possint; mihi haud ea vis stomachi non est, qua illa concoquere valeam; & nunquam à me quisquam obtineat, ut libenter illum, postquam convaluerit, ab onere subjiciendi peccata sua clavibus, licèt jam remissa fuerint, excludam illum, qui statim absoluta confessione, obliti peccati recordatur; nec illum, qui volens & ultrò propter rationabilem causam peccatum mortale reticuit; eadem autem ratio pro oblitis inculpabiliter omissis ignoscet, si argumentorum tuorum seriem insuper pergè quæso.

300. Antim. Quid? adducta à me argumenta non sufficiunt?

301. Pithan. Sufficiunt quidem, sed adhuc alia desiderare arbitror.

302. Antim. Quandoquidem ita vis, sit 9. ratio. Difficile est, clarè cognoscere, utrùm illa oblivio sit inculpabilis; ac proinde aliquid dubii semper restat; quod quærieri saltem conscientiæ consulas, oblitum peccatum clavibus subjiciendum est; immò, idque sine asseverationè affirmo, nunquam quietam & tranquillam conscientiam habiturus es, si peccatum illum, cujus deinde memineris, in posterioribus confessionibus ultrò reticeas; semper aderunt conscientiæ stimuli, quos nunquam retundes, quamdiu peccatum illud ultrò celaveris. 10. Præceptorum à Christo relictorum explicatio ab usu communi Ecclesiæ accipienda est; sed communis Ecclesiæ usus talis est, ut omnia peccata mortalia, si fieri possit, clavibus subjicienda sint; quemadmodum igitur ab Ecclesiæ usu & sensu verborum Scripturæ explicationem accipimus, ita & præceptorum Christi. 11. Ideo peccatum oblitum remittitur virtute Sacramenti, in quantum attritio in illud cadit; sed attritio includit voluntatem confitendi peccatum, saltem implicitè, ut contritio, quod certè frustra esset, nisi obligatio confitendi peccatum remaneret; huic autem obligationi satisfacit, cùm primùm ad Sacramentum Pœnitentiæ accedit, & peccati meminit, illudque clavibus subjicit. 12. Opposita sententia damnata fuit ab Alexandro VII. in decreto dato die 24 Septemb. ann. 1666. estque num. 11. 13. Denique nulla prorsus ratione opposita sententia nititur, quæ facilè solvi non possit; dicunt enim 1. molliendam esse hujus Sacramenti difficultatem; ita est, modò aliquid necessarium non tollatur. 2. præceptum confessionis est pœnale; igitur restringendum, juxta communem regulam de odiosis; negari facilè potest, esse pœnale, cùm sit maximum beneficium; sed hoc dato, & non concesso, illa restrictio fieri non debet, qua tollatur aliquid necessarium. 3. ex Trident. illa tantùm peccata subjicienda clavibus, quæ post moralem diligentiam adhibitam, in mentem venerint; oblita autem in mentem non veniunt; ita est, quamdiu in mentem non veniunt, non est obligatio illa confitendi; at verò, si quando illorum recordemur, ea subjicere tenemur. 4. cùm jam peccatum oblitum remissum sit, frustra clavibus subjiceretur; hæc ratio nimis probat, cùm inde sequatur, nulla peccata jam remissa esse materiam confessionis, quod absurdum, immo erroneum est. Viden, quàm facilè hæc solvantur.

299. Pithanoph. Ita est, unum restat, quod omisisti; pro quo suppono obligationem subjiciendi clavibus omnia mortalia, antequam aliquis ad sacram synaxim accedat; hoc autem præceptum semper fuisse in Ecclesia, expressè declaravit Tridentinum. Supponamus autem aliquem ritè, adhibitis omnibus requisitis, confessum fuisse, & sacramentali absolutione donatum, paulò pòst accedere ad sacram mensam; tunc autem recordari peccati mortalis oblìti, si non possit recedere sine scandalo, nemo negat, quin sacram Eucharistiam recipere possit; si verò sine scandalo recedere potest, dicunt aliqui, non teneri illum recedere, ut adeat Confessarium. Ferrantinus disp. 1. q. 80. per totam, ex professo hanc opinionem defendit; quia, inquit, ideo præmitti debet confessio, ut homo divinam gratiam consequatur; sed jam illam habet. 2. quia per confessionem, in qua justa de causa unum mortale reticuit, satisfacit præcepto confessionis annuæ, pro quo citat Fagund. Suar. Navarr. Victor. igitur pariter per confessionem validam præmissam, in qua per inculpabilem oblivionem omissum fuit peccatum, satisfit præcepto præmittendi confessionem ante Eucharistiam. 3. denique citat pro hac sententia Henriquez & Petrum Cornejo; si ergo satisfecit præcepto præmittendi confessionem, si hæc sit valida, licèt peccatum oblitum sit; cur pariter dici non posset, satisfieri præcepto confitendi omnia mortalia per confessionem validam, in qua aliquod mortale oblitum fuit.

300. Antim. Immo, ex iis, quæ dicis, contrarium sequitur; nempe si peccata oblita non essent clavibus necessariò subjicienda; facilè dici posset,

non

non teneri illum, qui ad sacram mensam accessit, ut sacro pane pascatur, recedere, & Confessarium adire, ut subjiciat clavibus peccatum oblitum; cum etiam, præscindendo à perceptione Eucharistiæ, ad subjiciendum illud minimè teneatur; vides, quàm facilè ab hac quæstione expedire se poterant; at cum ne vel unus quidem hujus rationis meminerit, immò omnes supponant, illum teneri peccatum illud oblitum clavibus subjicere; inde potiùs ut dixi, contrarium argumentum educitur; & verò illi omnes, qui suffragantur huic sententiæ, quæ scilicet non obligat, factâ validâ confessione, ad peccatum in illa inculpabiliter oblitum ante perceptionem sacramenti clavibus subjiciendum, duo præcepta agnoscunt; primum est subjiciendi clavibus omnia peccata mortalia, etiam oblita; alterum est purgandi animum per sacramentalem pœnitentiam, ante sumptionem Eucharistiæ; conveniunt de utroque præcepto; sed volunt secundum sufficienter impleri per confessionem validam, in qua peccatum mortale oblitum fuit, ac proindè pœnitentem non teneri propter illud recedere à sacra mensa, sed eum teneri, ubi primùm confitebitur, illud clavibus subjicere.

301. Pithanoph. Hoc sanè mihi semper visum est probabile; quid enim aliud requiritur ad necessariam sumptionis Eucharisticæ sumptionem, nisi status gratiæ; neque ob alium finem præmitti debet confessio, ut patet; hinc qui nullius peccati mortalis sibi conscius est, non tenetur præmittere confessionem; igitur cum per confessionem illam validam, in qua peccatum sine culpa oblitum est, status gratiæ acquiratur, adest haud dubiè necessaria dispositio; scio, contrariam sententiam, quæ pœnitentem obligat, ad recedendum à sacra mensa, ut confessarium adeat, esse communiorem; negare tamen non ausim, quin opposita sit probabilis, licèt minùs probabilis, maximè si autorum suffragantium utrique, ratio & comparatio habeatur.

302. Antim. Ita est, longè communiorem esse reputo, immò & veram, nec ulli auctor unquam essem, ut oppositam reducat ad praxim; sed quidquid sit, nec enim discutere nunc vacat illam controversiam; saltem constat, nihil ex illa deduci posse, quod adstructam suprà sententiam infirmet; hoc unum obiter judico, rationem quamlibet justam sufficere, ad hoc ut à sacra mensa is non recedat, qui peccati obliti recordatur; illa autem ratio ex multis capitibus petitur; puta à notabili incommodo accedendi confessarium à scandalo, à scrupulis, à temporis angustiis &c. Et verò ut laxior videri nolim, ita nec severior esse velim; Hinc ut hoc unum de peccatis dubiis addam; quando quis peccatum, ut dubium, clavibus subjecit, licèt deindè recordetur certò admissum fuisse, probabile est eum non teneri subjicere iterum clavibus ut certum; quia subjicere ut dubium, idem est, ac subjicere conditionatè; in hunc ferè modum: dubito, an tale peccatum admiserim & si admisi, de illo doleo, & illius me accuso; atqui actus conditionatus transit in absolutum, posita conditione; ut si quis dicat, si Titius moriatur, Cajum hæredem instituo; ubi Titius moritur, illa donatio transit in absolutam, nec alio actu opus est, ad hoc ut Cajus fit hæres; sic posito, quod reverà tale peccatum admiserim, illa confessio transit in absolutam, nec aliâ opus esse videtur; præterea juxta communem sententiam, qui confessus est numerum peccatorum dubium & confusum, non tenetur posteà, licèt numeri certi recordetur, illum confiteri, pro hac sententia Lugo disp. 16. n. 78. citat Suar. Vasq. Coninck, Vega, Petr. Ledesm. Villalob. Sot, sed eadem ratio militat pro peccato dubio, ut rectè observat idem Lugo; nonnulli igitur hanc sententiam probabilem esse docent, ut Lugo citatus, Ferrantinus disp. 1. q. 78. Ubi pro illa citat Anton. Perez, Mercerum, Leandr. Marc. Vidal. Martin. de S Joseph. Caramuel. Tamburinum, adde alios quos videris apud Dian. part. 10. tract. 16. resol. 79. & verò si peccatum directè subjectum fuerit clavibus, & omninò remissum probabile esse videtur, nullum esse aliud præceptum, nullam obligationem, iterum subjiciendi clavibus; nonnulla ab autoribus objiciuntur, quæ à Card. Lugo facilè solvuntur; tu videris.

303. Pithanoph. Nemini tamen autor essem, ut hanc opinionem reducat ad praxim, nempè longè tutius est, iterum subjicere.

304. Antim. Reverà nemini autor sim unquam, ut hac opinione utatur; nollem tamen illum, ut reum læsæ majestatis traducere, qui ea uteretur; hortarer quidem ut sequeretur tutius; non tamen cogerem doctissimorum hominũ autoritate & probabili ratione fretum; unde ut verbo dicam, probabilem opinionem esse arbitror, licèt minùs probabilem oppositâ, quam tamen nec sequar unquam in praxi, nec ulli unquam autor futurus sim ut eam sequatur; hæc liberè dico, ne cuiquam vel mollior æquo, vel severior esse videar.

305. Satis est; video, quid sentias; opinionem illam de peccatis dubiis, item illam de peccatis oblitis, omninò rejicis; istam verò, ut in praxi non probas, ita nec damnas; idem sentire videris de illa, quæ hominem eximit ab obligatione subjiciendi peccatum inculpabiliter oblitum ante sumptionem Eucharistiæ: Quid porrò de duabus aliis opinionibus ejusdem ferè argumenti censeas, scire averem; 1. An per confessionem sacrilegam, præcepto confessionis annuæ fiat satis; 2. An qui sacrilegè confessus est, eadem peccata iterum confiteri debeat.

306. Antim. Jam tempus est, ut congressui finem imponamus; quare opiniones illus discutere non vacat; dico tantùm obiter, citra disputationem, per confessionem sacrilegam, non satisfieri præcepto nec Christi, nec Ecclesiæ; Christus enim præcipit veram pœnitentiam; sed confessio sacrilega non est vera pœnitentia; Ecclesia idem præcipit, quod Christus; contrariam opinionem tutam in praxi esse non puto; immò nec ullo modo probabilem, postquam ab Alexandro VII. per d. decretum damnata est num. 14. tutam etiam illam esse nego, quæ liberat sacrilegè confessum ab iteranda peccatorum confessione; absit, ut quisquam hujusmodi opinionibus utatur, quæ licèt aliquid probabilitatis speculativæ habeant, quod tamen non dimus, probabiles vel tutæ in praxi censendæ non sunt; vide Lugo disp. 15. à num. 135. & Ferrantum q. 79.

307. Pithanoph. Sed quid tandem de horum usu, qui dimidiant, ut sic loquar, confessiones; ut si quis ab ordinario absolvatur à non reservatis, ac deinde à superiore à solis reservatis, aliis reticetis, aut vice versa, primum à superiore, ac deinde ab ordinario.

308. Antim. Nunquam simile usum adhibui, & quotquot huic sacro muneri operam navamus, ut

illum afferemus, cùm sanè principiis Theologicis vix congruat, quòd facilè ostenderem, si per temporis angustias liceret; is enim solus peccata remittit, qui omnium peccatorum excipit; equidem superior absolvit à reservatis tantùm, ut absolutio sacramentalis non sit, sed mera exemptio, qua illum solvat ab hoc reservationis vinculo; unde superiorem esse oportet, qui delegare possit suam jurisdictionem ordinario inferiori, qui deinde confessionem omnium peccatorum excipiens, ab omnibus peccatorum absolvit; sed hæc mittamus, quæ longiorem discussionem desiderant, quam tamen temporis angustiæ non patiuntur. Vale Pithanophile, & omnia quæ in his congressibus disputavimus, digesta componi, digeri, describi, & si ita judicas, cum doctis amicis communibus, etiam publicari.

309. PITHANOPH. Ab his congressibus te libenter, ab iis me distraheret; repetemus aliquando nostra colloquia; cæterùm curam ultrò suscepto cuncta disponendi; immò in certa capita & numeros distinguendi, ut nonnullis fiat satis, qui prolixa Dialogi formâ & serie defatigantur.

310. ANTIM. Quamvis apud Ciceronem, Platonem, aliosque Dialogorum autores, hujusmodi capitum & numerorum distinctionem minimè habeamus; hoc tamen demus ultrò iis, qui longiore & minimè interrupta colloquutione non delectantur; debitores omnium sumus; de re, quæ parvi tanè momenti est, minimè altercandum; interim vale, Pithanophile; & si quid incauto excidit, quod castigandum esse judices; quæso expunge.

311. PITHANOPH. Vale Anime, post aliquot menses reducem expecta; & ut te magnoperè diligo, ita me redames velim.